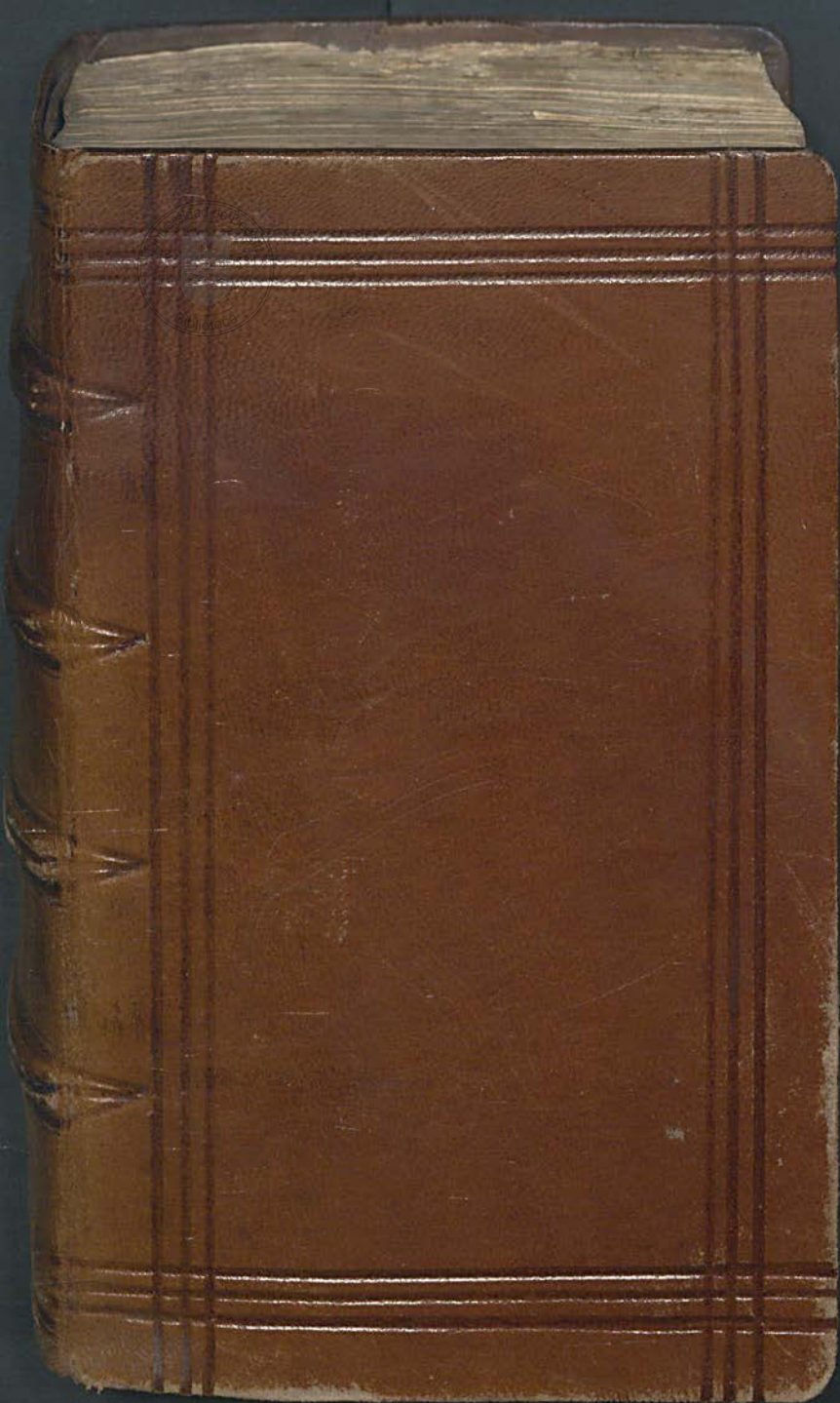

113-5

f. m. r. h. de Thours.
CONFESSIO
CATHOLICAE FIDEI

**CHRISTIANA: VEL POTIVS
EXPLICATIO QVAEDAM CON-**

**fessionis, in Synodo Petricouienſi à patribus
provinciarum Gnelnenſis, & Leopoliens
ſis in regno Poloniae facta, Anno
domini. M.D. L.I.**

*Auctore D.D. Stanislao Hoſio Cardinale Episcopo Var-
miensſi in Concilio Tridentino preſide.*

Opus hoc nunc poſtremo ab Auctore recognitū & multis lo-
cis ſupra omnes editiones auctū, cura & opera integerrimi
viri D. doctoris Henrici Dunghen Canonici Antuerpienſis.

SALVO PER OMNIA IUDICIO
S. ſedis Apoſtolice.

OPVS IN PRIMIS PIVM ET
eruditum.

ANTVERPIAE,

In ædibus Ioannis Stelfſij, ſub ſcuto Bur-
gundiae. 1563.

Cum Priuilegio Regio.

6048
89. de f. p. n. Sept.

Privilegij sententia.

Regio edicto cautum est, ne quis alius, præter Viduā & heredes Ioannis Stelsij, Confessionem Catholicæ fidei, in Synodo Petricouienſi à Patribus factam, auctore Domino Stanislao Hoſio, ante quadrienniū imprimat, aut alibi impressam diſtrahat, sub pœnis in diplomate Regio contentis, concessis. 25. Februarij 1562. & subſignatis

I. de Perre.

**STANISLAUS HOſIVS
CARDINALIS VARMIENSIS IN**

generali cont. Trident. præſes pio Leſſori. S.

Nnus iam decimus agitur, cū in ſynodo prouinciali Petricouienſi, cui præſedit Nicolauſ Dziergovvſki Archiepiſcopus Gneſnēſis, certa quædā doctrinæ capita ppoſita fuerūt, vt ſuā de illis ſententiā Epico pi iurati dicerēt. Quoniā verò nudē proferebatur, poſtulatū à me fuit, vt ea paucis verbis explicarē & illuſtiora redderem, ac ſcripto mandata patribus traderem, quo melius intelligere poſſent, quid illud foret de quo iureiurando interpoſito ſententiam ſuam eſſent dicturi. Quod à me pro eo, vt anguſtiæ temporis ferebant, curatū eſt diligenter: conatusq; ſum illa doctrinæ capita in ordinē redacta, ſcripturarū & conciliorū, patrūq; testimonijs, ac probabilibus etiam rationibus cōfirmare, quo facilius ad ea calculo ſuo cōprobāda patres adducerētur. Neq; prorſus irritus cecidit labor hic meus: Nā ſimul vt lecta fuerunt, quę conſcripſerā doctrinæ capita, iurarūt in ea ſtatim omnes, qui tum præſentes aderant Epicoſcopi, & libello, quem produxerā, manibus ſuis ſubſcripſerunt: quin etiam, vt iſ typis mādaretur, decreuerūt. Quoniā verò quatuor tantum dierū ſpaciū ad ſcribendū mihi datum fuerat, & res grauis atq; ardua tractabatur, ne quid feſtinantiſ patres de ſcripto illo ſtatuerent, petiui: ſimul me facturum recepi, vt intra paucos meſes, ea, quæ ſcripſeram, accuratiſ expenderem, ac perpolirem, augerem etiam & locupletarē. Aſſenſi ſunt non grauati: Ego verò cū Archiepiſcopus vehemēter vrgeret, ac editionē maturari poſtularet, inter varias curas, quibus tū diſtringebar, poſt vnū & alterum meſem priorē tantū par

tem absolui, in qua de fide, deq; spe tractabatur. Et
est ea Gracouie typis excusa. Cum autem Romam
liber perlatus fuisset iudicio Theologorum proba-
batur. Otto vero Truchses, Cardinalis Augusta-
nus, cuius insignis pietas, & in sana ecclesie doctri-
na tuenda & conseruanda, zelus quide ardens or-
bi testatus est vniuerso, sic labores hos nostros cō-
plexus est, vt librum dignum duceret, quem in op-
pido suo Dilingensi semel & iterū typis mandan-
dum curaret. Postulauit etiam idem à me, quē au-
ctorem huius libri fuisse cognouerat, vt quod re-
liquum erat operis ad se perferendum curarē, quo
posset integrum excudi. Quod & Archiepiscopus
Salisburgenfis Michael, cuius & ipsius ingens est
studiū in ea doctrina, quæ cum Euangelio Christi
consentit, propaganda, suis à me literis contende-
bat. Quoniam verò iam data per me fuerat Ar-
chiepiscopo Gnesnensi reliqua libri pars, qui de-
nuo Moguntia totum opus excudendum curabat,
vt inde peterent, rescripti. Sed in eo castigando,
non ea fuit Moguntia cura, quā oportuit, adhibi-
ta. Prodiit igitur liber valde mendosus, ac vbi tra-
ctatur de caremonijs à tempore sumptis, ternio
totus in eo desiderabatur. Prodiit autem sicut in
prioribus editionibus, sic & in hac auctoris nomi-
ne suppresso, neq; factum est quicquam propius,
quā, vt eum in terras inferioris Germaniæ Theo-
logi Louanienses importari, prohiberent. Quem
tamen statim vt legerant, approbarunt, ac impor-
tandi facultatem Bibliopolis concesserunt. Insi-
gnis autem ille Theologus Ruardus Tapper Deca-
nus Louaniensis, admoneri me curauit, vt si quid
scripturus essem deinceps, aut denuo scripra mea
sub incudem daturus, nomen meum edere nō du-
bitarem. Nam in terras Catholicorum, libros, qui
nomen auctoris præfixum nō haberent, importa-

ri minimè licere. Quamuis autem facti mei ratio
mihi constiterat, cum tamen ab alijs etiam pluri-
bus, vt nomen meum adscribi facerem admone-
rer, non grauatum id fieri passus sum, posteaquam
Viennensis hic Typographus, eum denuo recudē-
di, laborem suscepisset. Cunctatus autem is est in
editione sua priore diutius aliquanto: ex quo fa-
ctum est, vt ex illo Moguntino exemplari, quod plu-
ribus mendis fuit refertum, prius opus hoc Ant-
uerpiæ, quàm hic excuderetur. Quæ res animo
nostro non parum attulit molestia. Aucta autem
ea magis est, posteaquàm idem Parisijs quoque fa-
ctum esse cognouimus. Nam huic Viennensi, dede-
ramus opus ab omnibus mendis repurgatum, &
in plerisque locis auctum & locupletatum. Qui
cum illud in mille quadringenta exemplaria tran-
scribi curasset, statim omnia prope sunt distracta.
Cum itaque laborem hunc suum sibi feliciter ce-
dere, & à multis opus expeti præterea videret, de-
nuo faciendum putauit, vt illud sub incudem da-
ret. Nōdum autem eam partem absoluerat, in qua
de sacramentis agitur, cum nos ad Maiestatem Cæ-
saream à Pio Quarto Pontifice Max. missi, Vien-
nam, venimus: Vbi cum præsentem adessemus, ni-
hil curæ prætermisimus, quo posterior hæc edi-
tio, quàm castigatissima in lucem prodiret. Quam
tibi Lector præ cæteris commendamus: est enim
& auctior, & à mendis omnibus diligentius quam
vlla alia repurgata. In Hispanijs quoq; typis man-
datum esse librum hunc accepimus. Est etiam in
lingnam Germanicam conuersus à viro docto Io-
anne à Via, intra paucas hebdomadas, vti spera-
mus, in lucem proditurus. Iam enim multo maxi-
mā illius partē impressam Ingolstadtij vidimus. Et
cū hæc scriberemus, allatæ sunt nobis Antuerpia
literæ, quibus certiores reddimur, Ioannem Stel-

*Editio hæc
omnium
optima &
postrema,
multisq;
locis adau-
cta.*

sum bonæ & sinceræ fidei Typographum Antuerpiensem admissum & iuratum, iterum librum hunc nostræ confessionis, vna cum alijs scriptis nostris typis mandare. Quapropter & hanc ultimam additionem reuidere, & eam pluribus locis augere visum fuit, atq; eas castigationes & aliquot foliorum additiones, quæ suo cuiq; loco inferantur, & ex, quæ tardius adferrentur, huius operis fini in suum postea ordinē reponendæ, adiungantur, doctori Theologo domino Henrico Ziberto Dunghen, Canonico Antuerpiensi, pœnitentiario apostolico, quem illic fidelem habemus amicum, commisimus, quem etiā hanc additionem, vt omni studio & cura, quod diligentissimè quidem ab ipso curari nō dubitamus, adiuuaret, rogauimus. Quominus tibi contemnendus erit (lector) cum eum in omnibus orbis Christiani partibus tam auidè legi videas. De quo, cum quæ sint Catholicorū iudicia nō ignoremus, in illis libenter acquiescimus nec eorum ineptias moramur quicquam, qui sibi labores hos nostros oppugnandi laborem prorsus inanem & inutilem susceperunt. Deum precamur, vt illis det mentem saniozem. Abs te verò piè Lector petimus, si quem legendis ijs nostris fructū caperis, vt nos orationibus tuis Deo commēdes, atq; diligenter illi supplices, quō nobis ad munus hoc tam graue, quod nostris humeris est impositum, pro sui nominis gloria & Ecclesiæ suæ vtilitate, vires suppeditet, vt quam plurimum ex eo fructus ad Ecclesiam Dei redundare queat.

Vale.

SE-

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRIN- CIPÍ ET DOMINO, DOMINO SIGIS-

mundo Augusto Dei gratia Regi Poloniæ, magno Duci Lituanix, Rûssiæ, Prussix, Masouix, Samogitiæ, &c. Domino & hæredi, Domino suo Clementissimo, Nicolaus Dziergovvski Archiepiscopus Gnesnensis, Legatus natus & primas, orationes & obsequia sua reuerenter commendat.

SI qua gens alia, nostra præ cæteris habere videtur, quodin Dominogloriari, de quo Deo, cuius hæc solus est beneficium, 1. Cor. 1. meriū gratias agere possit, ac debeat, quod cum alia pleraque post agnitam veritatem, & receptum semel Christi Euangelium trans- Galat. 1. ferri se in aliud cuiusvis potius, quàm Christi Euangelium passe sint, nostræ hæc (quod illi perpetuum, cuius hoc inspiratione factum est, Deus esse velit) quod audiuit ab initio, in eo permansit, neq; commisit, vt doctrinis varijs & peregrinis abduceretur. Verum quod Timotheum, ac verum veri Dei cultorem vnumquemque 1. Tim. 6. Paulus admonet, depositum fideliter custodivit, deuitas profanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quas quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Sed hanc illi tantam constantiæ laudem, eripere conatur totius humani generis hostis ille capitalis, quo nihil est ad nostram perniciem instruetius, neque vigilantius: Circumit enim sempertanquā leorugiens, querens, quem deuoret. Neque verò non 1. Pet. 5. reperit,

reperit, quod querere nunquam intermittit. Magnam (proh dolor) orbis Christiani partem suis insidijs à Christi corpore, quæ est Ecclesia, segregatam immanis illa bestia iam deuorauit, ac quod malum non pro nostris meritis, sed pro sua gratuita bonitate & misericordia, procul à nostris finibus arcere Deus velit, ad nos quoque deglutiendos animum adiecit. Neque verò nunc alijs artibus utitur Satanas iste, quam quibus & ab initio semper, & nostro etiam hoc infelici auro, in finitimis nobis populis irretiendis vsus est. Facile perspicit, ut est non minus callidus quam truculentus, aperto Marte si congregari velit, nihil se proficere posse. Quamobrem longe alia se forma exhibet, quam ea, quæ est ipsius propria, quæ si cernere liceret, auerterentur euestigio mentes omnium, ac simul ut vidissent monstrum horrendum ingens, non modò vocem non audirent, sed nec aspectum eius ferre possent. Verùm transfigurat se in angelum lucis: Quibus armis olim caput nostrum, Dominum nostrum Iesum Christum, in deserto cum esset, aggressus est, iisdem membra nunc quoque illius appetit, sub umbraculis diuina legis decipere conatur incautos, ac suæ fraudi sacræ scripturæ præterdit auctoritatem, quodque à sanctissimo quodam doctissimoq; viro scriptum est: Per verba legis, legem impugnat: Nam propriam sensum verbis abstruit legis, ut suæ mentis prauitatem, legis auctoritate commendet. Sciens enim impietas multum auctoritatem valere, fallaciam sub eius nomine componit, ut quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non potest, bono nominis commendetur. Hac arte nimio plus in hac quoque gente nostra iam profecit, ac sub specioso verbi Dei

Dei titulo plurimos decipit, periculum ut sit, nisi Deus oculis misericordiæ suæ nos aspexerit, ac ab illius insidijs protexerit, ne deteriore sint loco res apud nos, quam apud finitimos hactenus fuisse videntur. Qui quum iam bona ex parte ad mentem saniolem reuersi sint, ad nos lucis hæc serpere cœpit: ac videre licet plerosque tam cæca mente præditos, ut quum non ignorent, qui fuerint aliorum exitus, qui sub obtentu Euangelij sacra profanis, imaque summis miscere conati sunt, haud aliter tamen, quam si ne tenui quidem auditione quicquam ea de re percepissent, obfirmato animo in eo perpendunt, quod semel prauum in animum induxerunt. Tum autem vident eos, qui à Christi corpore diuulsi, de Christi Euangelio, deque puritate verbi se iactant, in tot sectas miserè dissectos, ipsos inter se digladiari, ipsos inuicem sibi hæreticos esse, neque tamen vel hoc eorum dissidio adduci possunt, ut in viam redeant, vnde aberrasse videntur. Quin eò iam res redijt (quæ res vna omnium maximè est deploranda) quod sui quisque capitis somnia, Dei verbum vocari, & fidem Catholicam haberi vult, ac quantum quisque indoctior est, tantò sibi plus arrogat, tantoque maiore audacia de rebus non intellectis temerè affirmat. Ante hoc triginta annos vna tantum fuit in orbe Christiano fides, quæ nec dici potest Hilarius fides, nisi vna sit, quum quicquid præter vnā fidem ad Constā- est, perfidiam, non fidem esse dicat Hilarius, nunc isti tium au- fidium ex ea ludum fecerunt: ex quo fit, ut quibus in gustum- rebus agitur salus nostra, in ijs iam ludatur, neque soli fere quicquam à multis credatur, dum quouis ven- to doctrinæ circumlatæ, paulò momento huc illuc men- tes eorum impelluntur. Quoniam verò nostrum Episco- porum

porum officium hac in re nonnulli requirebant, qui nos vel hac ex causa non esse immunes à culpa dicerent, quod nullam certam pastoribus docendi formam præscriberemus, in qua acquiescere possent: quamvis ea prædem à sanctis Patribus præscripta est, nec est quod quisquam à nobis aliquid novi expectet, quum vitare novitates Paulus iusserit: Ne tamen videri cuiquam possemus nolle gregis nostri salutem prospicere, convocavimus ea de re Synodum, in qua cum esset de tuenda religione, deliberatio suscepta, in eam sententiam itum est ab omnibus, ut certi quidam articuli scriberentur, de quibus singuli Episcopi suo quisque loco sententiam rogati dicerent, iurandi etià religione interposita, quod non secus dicat quisque quàm sentiat. Eo enim tam audacie atque amentia progressos plerisque cernimus ex ijs, quibus recepta fides Ecclesie non probatur, ut Catholicos etiam viros insimulare audeant, quasi eiusdem sint secum sententia. Deinde si quem vident Catholicum recta sentientem, qui doctrinæ alicuius opinionem habeat, non dubitent illi unum omnium maxime horrendum crimen impingere, quasi aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habeat, ac quod hæreticos aliquando, nunquam autem Catholicos fecisse legimus, temporis causa ita sentire se fingat: Sic illi ex sua improbitate probos etiam viros metiuntur. Hos itaque articulos vno ore ab Episcopis provincie meæ omnibus iuratis, qui tunc præsentibus aderant, ab eorum verò, qui legitimis de causis adfuerunt, legatis comprobatos, et manu singulorum subscriptos, in ordinem postea digestos, ac nonnihil expolitos, atque in iustum volumen redactos, visum est tuo, Christianissime rex, nomini dedicare. Cui enim di-

carem rectius, quàm orthodoxæ fidei nostræ propugnatori quem sancta maiorum vestigia persequentem, divinitus datum esse nobis videmus, cuius auctoritate conatus istorum impij sedari possint, qui ad religionem Christianam evertendam conspirasse videntur. Quos, quum Dei metus in officio continere non possit, continet tamè in officio Maiestas tua, pro ea, quæ tibi à Deo concessa est, ad Ecclesiam ipsius defendendam, potestate. Quod ut perpetuo facias, utq; diu te nobis incolumen et felicem conservet idem ille, qui tibi tam piæ istas cogitationes inspiravit Dominus noster Iesus Christus, una eum clero uniuerso totius provincie meæ supplex precari nunquam intermitto.

AVCTO-

AVCTORVM NOMINA

quorum in hoc volumine præcipua fit mentio.

Abbas Panormitanus. Athanasius.
Abdias Babylonius. Augustinus.
Adalbertus Archiepiscopus Gnesnensis. Beda.
Agatho. Benedictus.
Albertus magnus. Bernardus.
Albertus Pighius. Bonaventura.
Alexander. iij. Burchardus episcopus Vormatien.
Alexander. v. Caius papa martyr.
Alexander de Ales. Calixtus papa.
Algerus. Cassiodorus.
Amalarius Treueren. Archiepisc. Celerinus.
Ambrosius. Claudianus.
Anacletus. Clemens Petri successor.
Anastasius papa. Clemens Alexandrinus.
Annales Polonorum. Christianus Drutmarus.
Andreas Hierosolymitanus. Chromatius.
Anianus interpres Chrysostomi. Celestinus papa.
Anselmus. Conciliorum liber.
Anselmus Hauesburgen. Episcopus. Cyprianus.
Cyrillus Alexandrinus.
Cyrillus Hierosolymitanus.
Damasceus.
Dionysius Areopagita.
Dionysius Carthusianus.
Dydimus.

Epi-

Epiphanius. Hugo de Prato.
Ephrem Edissenæ ecclesiæ diacon. Idarius Clarus.
Erasmus Roterodamus. Ignatius.
Euagrins. Euaristus. Ioannes Chrysostomus.
Eucherius. Ioannes Geison.
Eusebius. Ioannes episcopus Romanus.
Euthimius. Ioannes Scotus.
Fabianus. Ioannes Cassianus.
Fausinus. Ionas Aurelianensis episcopus.
Fulgentius episcopus Masiliensis. Iosephus.
Gabriel Biel. Iraneus.
Gelasius. Isidorus.
Gennadius. Isichius.
Gratianus. Innocentius. iij.
Gregorius magnus. Iulius.
Gregorius Nazanzenus. Ivo episcopus Carnotensis.
Gregorius Nissenus. Iustinus.
Guilhelmus Durandi. Lactantius Firmianus.
Guilhelmus episcopus Parisiensis. Lantfrancus episcopus Cantuariensis.
Guimundus episcopus Auerisanus. Leo magnus.
Hieronymus. Leontius episc. Neapolitanus.
Higinus. Iulæ Cypri.
Hilarius. Liberatus.
Hormisdas. Martianus.
Hortulus animæ. Maxentius.
Hugo de S. Victore. Maximus Taurinensis episcopus.
Hugo Cardinalis. Maximus Tyrius.

Nice-

Nicephorus.	Ruffinus.
Nicolaus papa.	Rupertus abbas Tuitiēsis.
Nicolaus Lyra.	Saluianus.
Nicolaus Cabasilas.	Sathirus.
Oecumenius.	Serenus.
Optatus.	Sixtus papa.
Origenes.	Socrates.
Osius episc. Cordubensis.	Soter.
Pamphilus martyr.	Sozimus.
Paschasius.	Sozomenes.
Paulinus Aquileiēsis episcopus.	Stanislaus episcopus Cra-
Petrus Chrysologus.	couiensis.
Petrus de Aliaco.	Stephanus papa.
Petrus Lombardus.	Stephanus episcopus Bo-
Petrus abbas Cluniacensis.	storum.
Philaster.	Sulpitius Senerus.
Philo.	Syrinius.
Photius.	Tarasius.
Posidonius.	Tertullianus.
Primasius.	Telesphorus.
Proclus Constantinopol. e-	Theodorus.
piscopus.	Theonas.
Prosper Aquitanicus.	Theophilactus.
Prudentius.	Theophilus Alexandrinus.
Rabanus.	Thomas de Aquino.
Rabbi samuel.	Victor.
Raynerius.	Victorinus.
Remigius Antistodorensis	Vincentius Lyrinensis.
episcopus.	Vincentius Beluacensis.
Richardus de Prato.	Xistus.
	Zepherinus.

IN

INDEX.

INDEX CAPITVLORVM HV-
ius operis, cuius prior pars capituli, po-
sterior folij numerum
continet.

Cap.	Fol.
1 Quod fides fundamentū sit religionis Christiane.	1 Fides.
2 Quod fides mediatoris post lapsum primi hominis fuerit, & est omnibus ad salutem necessaria, neque potuerit, aut possit quisquam absque illa saluari.	2
3 Quod ecclesia omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modò scriptis & sermonibus, verum & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & varijs cæremonijs mentibus fidelium imprimere conata est. Ac primum de anno incerta tempora distributo, deque beneficio Christi incarnationis.	3
4 De beneficio redemptionis per crucem & mortē Christi factæ.	3
5 Quod in die Parasceues rectè deploratur Christi passio.	6
6 De gaudio Dominicæ resurrectionis.	7
7 De ascensione Christi, deque extremo iudicio.	8
8 De spiritu sancto deque Trinitate.	9
9 Quod dictam Apostoli, Dies obseruari & menses, nihil aduersetur obseruationi dictum, quæ sit in Ecclesia.	12
10 Quomodo præcipuè Christi passionis beneficia varijs modis Ecclesia rudibus inculcare conata est ac primum de signo crucis.	13
11 De crucifixi simulachro.	15
12 Quomodo Sacerdotes & Episcopos ad contemplandum perpetuò crucis & mortis Christi beneficium excitare mater Ecclesia conata est.	17
12 Quod falsò quidam hoc æuo nostro calumniantur Ecclesiam de obscuratis CHRISTI beneficijs, quum per ipsos potiùs obscurentur, & omnis eorum	

INDEX.

	Cap.	Fol.
		eorum memoria extingatur. 18
	14	Quæ sit vis huius articuli, credo sanctam Ecclesiam Catholicam. 20
	15	Scripturæ ne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum. 23
	16	Quod Euangelio credimus, non tanquam hominis testimonio, sed tanquam intus loquentis Dei voci. 24
	17	Quod scriptura nihil est tertius, quodque certus ex ea sensus elici possit. 33
	18	Quod non liceat ad suam cuique mentem scripturam accommodare. 34
	19	Non propterea non esse consensum patrum in scripturis interpretandis sequendum, quod unus aliquis aliquando erraverit. 35
	20	Descriptio Ecclesiæ, quodque sibi nomen eius & auctoritatem usurpant etiam Hæretici. 37
	21	Quod quatuor sunt Ecclesiæ notæ, Prima est, quod sit sancta. 38
	22	Altera nota Ecclesiæ, quod sit Catholica. 40
	23	Quomodo dignosci possit homo Catholicus, exemplis illustratur. 42
concilia.	24	Quod concilium œcumenicum Ecclesiam Catholicam repræsentat. 43
	25	Tertia nota Ecclesiæ, quod sit vna. 60
	26	Quod aliter vnitas retineri non potest, quam si vnus aliquis præsit Ecclesiæ, cui pareant omnes. 62
	27	Quarta Ecclesiæ nota, quod sit Apostolica. 65
	28	Quod vbi legitima Episcoporum successio est, ibi doctrina Apostolorum, ibi vera est vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia. 66
	29	Quod fides Ecclesiæ propterea deferenda non sit, quod præsentent illi quandoque, qui vitæ non omnino sunt inculpatæ. 71
	30	Quæ sit sanctorum eommunio. 75
	31	Qui sint extra sanctorum communionem. 76
Sacramen	32	De Sacramentis. 78
ta.	33	De numero Sacramentorum. 79
		34. De

INDEX.

cap.	Fol.
34	De baptismo. 80
35	De suscipientibus baptismum. 86
36	De ministro huius sacramenti. 89
37	De ritibus & cæremenis baptismi. 91
38	De Sacramento confirmationis. 94
39	De Sacramento Eucharistiæ. 97
40	De materia huius sacramenti. 111
41	Quod hoc Sacramentum recte dicatur sacrificium. 121
42	De effectu Sacramenti Eucharistiæ. 146
43	Quemadmodum affectus ad hoc Sacramentum accedere oporteat. 151
44	De Sacramento pœnitentiæ. 152
45	De materia & forma huius Sacramenti. 153
46	De contritione. 154
47	De confessione, & quæ illi respõdet absolutione. 157
48	De satisfactione. 161
49	De Sacramento extremæ vñctionis. 171
50	De Sacramento ordinis. 173
51	De distinctione ordinum. 175
52	De sacris ordinibus, qui maiores vocantur. 176
53	De sacerdotio. 177
54	De ministro huius Sacramenti. 186
55	De Sacramento matrimonij. 196
56	De impedimentis matrimonij. 201
57	De ijs, quæ restant ex symbolo, peccatorum remissione, carnis resurrectione, & vitæ æterna. 227
58	De spe. 229
59	Expositio Dominicæ orationis, auctore D. Cypriano. 241-244
60	Explicatio salutationis Angelicæ. 252-254
61	De charitate ac imprimis de eo, quod iustitia nostra non sit sola fides. 256
62	Quod peccato quolibet mortali fides non amittatur. 258
63	Quod fides à spe & charitate non modò vocabulo, verum etiam rationali differentia distinguatur. 260
64	Quod fidei vt prodesse queat, spem & charitatem iungi necesse est. eod.
	b 65 Quod

INDEX.

Cap.	Fol.
65	Quod nihil impossibile Deus præceperit. 263
66	Quod non tam natura mandatorum, quam nostra fiat ignauia, ut impleri mandata non possimus, cum quæ timori grauius sint, leuius sint amoris. 264
67	Quod operatur bona Deus in nobis, nos ipsis nihil agentibus, verum consentientibus & simul operantibus nobis. 265
68	Quod semel iustificatum gratia sua Deus non deferat si non ab eo deferatur, quodque charitati non modo non impossibile, verum nec difficile quicquam sit. 267
69	Quod Christiana iustitia charitas est ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. 269
70	Quod per fidem, spem & charitatem, quæ propemodum obsoleuerat in nobis, imago Dei restauratur. 272
71	Quod iustitia Dei iusti sumus, non quia Deus ipse iustus est, sed quia nos iustos facit. 274
72	Quod non sola iustitiæ Christi imputatione, sed verè & realiter inhaerente nobis iustitia iusti sumus. 257
73	Eorum confutatio, quæ contra verè & realiter inhaerentem nobis iustitiam à quibusdam producuntur. 288
74	Quod præceptum charitatis, quæ est iustitia nostra, in hac vita expleri potest. 313
75	Explicatio præcepti de diligendo Deo & proximo. fol. 320
76	De præceptis Decalogi 323
77	De primo præcepto, 324
78	De secundo præcepto. 327
79	De tertio præcepto. cod.
80	De quarto præcepto. 331
81	De quinto præcepto. 334
82	De sexto præcepto. 336
83	De septimo præcepto. 340
84	De octauo præcepto. 341
85	De nono & decimo præceptis. 342
86	De externo cultu 347
87	Cæremoniarum diuiso. 348
88	De

INDEX.

cap.	Fol.
88	De cæremoniis quæ sumuntur à personis. 349
89	De cæremoniis quæ sumuntur à rebus. 351
90	De cæremoniis quæ sumuntur à loco. 359
91	De cæremoniis quæ sumuntur à tempore. 269
92	De traditionibus humanis. 407
93	Parænesis cum totius operis peroratione. 404

b 2 CON-

CONFESSIO CA- THOLICAE FIDEI CHRISTIA-

NA, PETRICOVIENSIS SYNODI

nomine à R. D. Stanislao Hosio
episcopo Varmienſi
conſcripta.

PROOEMIUM.

*Lactan. li.
3. inſti. ca.
10.
Hominis
differentia
et proprie-
tas.*

QUAE propria ſemper hominis exſtima-
ta ſunt, non deſuere, qui cum cæteris a-
nimantibus ea nobis eſſe communia pu-
tarent. Nam ſive ſermone maximè diſ-
ferimus ab ijs, quæ bruta vocantur, præ-
terquam quòd aues humana verba ſo-
nantes audire licet, quando ſuas voces cætera viuientia
proprijs inter ſe notis decernunt atque diſcunt, nõne
mutuos inter ſe miſcere ſermones videntur? ſive quis ri-
dere ſic homini proprium eſſe dicat, vt & omni homini,
& ſolì, & ſemper inſit, an non apparet in quadrupedibus
nonnullis ridendi quædam ratio, quando demulſis auri-
bus, contractoque riſtu, & oculis in laſciuiam reſolutis, aut
homini alludunt, aut ſuis quiſque proprijs ſectibus? Iam
& providentia non caret bruta, quando ſibi proſpiciunt
in futurum, ac cibos olim ſumendos reponunt. Quia in re
adeò non ſunt quibuldam etiam hominibus inferiora, vt
pigriorem quendam ad fornicam ire ſapiens iuſſerit, vt
eius vias conſideraret, ac ſapientiam diſceret, quæ quum
non habeat ducem, non præceptorem, non principem, pa-
rat æſtare ſibi cibũ, & in meſſe cõgregat, q̃ hyeme cõcedat.
Rationis verò, qua ſola maximè nos à reliquis animantibus
differre perſuaſum habemus, nõne ſigna in multis deprehe-
duntur? Nã quãdo vt ilia ſibi appetũ, cauẽt ab ijs, quæ ſunt
noxia, quando pericula fugiunt, quãdo latibula ſibi parant
in plures exitus diſparentia, intelligere certè aliquid viden-
tur. Poterit autè aliquis rationem illis ineſſe, negare, cum
ipſum

Prou. 6.

ipſum etiam hominem ſapẽ deludant? Poterit ea eſſe ra-
tione deſtituta affirmare, à quibus vt ſapientiam diſcamus,
quorum vt prudentiam imitemur, non mortalium aliquis,
verũ ipſe nos Deus admonet immortalis? Cuius enim
niſi Dei vox eſt, vt diſcamus à formica ſapientiam? cuius
niſi Dei vox eſt, Eſtote prudentes ſicut ſerpentes? Deum
itaq; ſequutus auctorem, fecit ſanctus pater Baſilius, cum
quintæ diei opera in ijs libris, quos Exameron inſcripſit, e-
narraret, vt ad quorundam aquatiliũ, volatiliũ, & qua-
drupedũ imitationem oratione ſua mentes hominũ in
ſcammaret, Quod modò non totidem verbis poſteà fa-
ctum eſt ab Ambroſio, cum idem argumenti genus pertra-
ctaret, Non omnino vana, vt eorum opinio fuiſſe videat-
tur, qui, quæ nos bruta vocamus animantia, rationis exper-
tia proſus eſſe negauerunt. Grauis apud Græcos auctor
Plutarchus, librum etiam ea de re conſcripſit, in quo quen-
dam è ſocijs Vlyſſis, Circes veneficijs in ſuam conuerſum,
illũ perſuadere conantem inducit, quod cum ratione,
tum plerique moralibus etiam virtutibus, non exæquent
homines modò ea, quæ à nobis bruta dicuntur, verũmeritã
longo poſt ſe intervallo relinquant. Ex ijs videre licet, quod
quæcunque tandem ea ſunt, quibus placet ſibi genus ho-
minũ, ac reliquis animantibus antepoſiti, ſeq; diſcerni ab
illis vult, ea non minima ex parte cum illis habet commu-
nia. Quid igitur eſſe dicemus, quo maximè diſcerni poſ-
ſint homines à pecoribus? Non ratio, non oratio, non pru-
dentia, non alia quæcunque, ſed ſola eſt religio, quæ nos
ab illis diſcernit. Hoc adeò ipſa etiam figura & ſtatus ho-
minis indicat, qui, cum cætera animalia prona terram ſpe-
ctent, ſolus ex omnibus eſt vultu in cœlum erecto, vt vel
ex hoc admoueat homo, quò vultum, eò & mentem ſpe-
ctare debere, non vt, quod Anaxagoræ viſum fuit aliquan-
do, ſolem & lunam, verũ vt à quo ſol & luna, à quo etiã
ipſe homo, à quo cuncta, quæ vel ſub aſpectum hominis
cadunt, vel ſolo intellectu comprehendendi poſſunt, condita
ſunt & creata, cum vt contempletur, eum vt cognoscere,
cognitum amare, & eo, qui diuinitati propriè debetur, cul-
tu proſequi ſtudeat. Hoc eſt igitur in homine eximiũ, hoc
eſt, quo vel ſolo vel certè maximè diſſert humanũ genus
b 3 à cæteris

*Matt. 10.
Baſil. Ho-
mil. 7. 8. 9.*

*Amb. li. 5.
Examero.*

*Religio ſo-
la Dei no-
titia à bru-
tis hominẽ
proprie di-
ſtinguit.*

Homo nascitur ad Dei contemplationem. Psal. 49.

Lactantius li. 6. ca. 9. iustitia sine Dei cognitione similis est corpori humano sine capite.

à cæteris viventibus. Ex quorum tot generibus, quemadmodum à M. Tullio scriptum legimus, nullum est animal præter hominem, quod habeat notitiā aliquam Dei. Quamobrem apud Plutarchum etiam Vlysses non habuit, quo Grilli refelleret argumenta, quibus ille rationem inesse brutis probare contendebat, præter vnum hoc, quod grave diceret esse, rationem ijs concedere, quibus Dei cognitio non sit ingenta. Quæ cum ita se res habeat, quid est aliud, in quo magis elaborare mortales oporteat, quam ut agnitionem Dei peruenire liceat? ad quem contemplandum nati esse videmur? ut nisi fecerit quis id, cuius causā productus in hanc lucem esse videtur, rectè de illo dici queat: Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Neque enim iam ferè quicquam est in homine, quo dignosci possit à iumentis, si sit agnitione Dei destitutus. Deinde verò affluat aliquis omnibus ijs, quæ bona vocantur & sunt: sit iustitiæ, sit continentie laudibus insignis, sit omni virtutum genere perpolitus, sit Aristide, sit Catone, sit Phocione sanctior, nisi veri Dei veram agnitionem habuerit, superuacanea illi fuerint hæc omnia: frustra in illis assequendis laboraverit.

Omnis eius iustitia, sicut à Lactantio præclare scriptum est, similis erit humano corpori caput non habenti: in quo tamen si membra omnia & locis suis constant, & figura, & habitudine: tamen quoniam deest id, quod est omnium principale, & vita sensu caret. Itaque membra illa formam tantum modò membrorum habent, vsum non habent: tam scilicet, quam caput sine corpore. Cuius gerit similitudinem, qui cum Deum non ignoret, vivit iniuste. Id enim solum habet, quod est summum: sed frustra: quoniam virtutibus tanquam membris caret. Itaque ut sit vivum & sensibile corpus, & agnitio Dei necessaria est, quasi caput, & omnes virtutes quasi corpus: ita fiet homo perfectus ac vivus. Summa tamen omnis in capite est, quod quamvis constare non possit sine membris omnibus, sine quibusdam tamen potest. Et erit quidem animal viciosum ac debile, sed vivet tamen: sicut & is qui Deum novit, & in aliqua re peccat: dat enim veniam peccatis

catis Deus. Quamobrem sine membris aliquibus vini potest, sine capite nullo modo. Hæc res efficit, ut etiam si natura boni sint philosophi, nihil tamen sciant, nihil sapiant. Omnis doctrina & virtus eorum sine capite est, quia Deum nesciunt, qui virtutis & doctrinæ caput est: quem qui non cognoscit, licet videat, cæcus est, licet audiat, surdus, licet loquatur, elinguis est. Cum verò conditorem parentemque rerum cognoverit, tunc & videbit, & audiet, & loquetur: Habere enim caput coepit, in quo sunt sensus omnes collocati: hoc est, oculi, aures, & lingua. Caput igitur teneamus, Deum cognoscere studeamus, etiam atque etiam omni ope conitramur omnes, ut quo vultus nostros convertos esse videmus, eò mentes, etiam nostras erectas habere queamus, atque in illius, per quem conditi sumus & redempti, contemplatione versetur, ne simus corpus sine capite, neque simus ij, in quos rectè quadrare possit, quod in Psalmis scriptum legimus. Os habent & non loquuntur, oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient. Ad hanc agnitionem contemplationemque Dei optimi maximi pios omnes, ut invitaremus, hæc scribendi labor à nobis est susceptus, quæ quidem vno verbo religio siue pietas dici potest: Religio quidem, quod ea tantum vinculo quodam obstricti Deo sumus & religati: Pietas autem, quod non aliter pijs esse licet, quam Deo rectè colendo. Hæc itaque de re dicere nobis nunc est propositum, quæ sit piæ colendi Deum ratio, de qua non leues hoc infelici ævo nostro controuersias excitatas esse videmus. Supplices eum precamur, quem nosse vita est æterna, Dominum nostrum Iesum Christum, ut qui via nobis factus est, pro bonitate sua nobis concedat, sic ut de eo, quod nobis institutum est, disseramus, ut non declinemus neque ad dextram, neque ad sinistram: sed via regia incedentes, nihil proferamus, quod non ad ipsius gloriam, quam alteri non dat, propriè pertinere videatur: cui soli studere ipso inspirante, quam solam, pro eo ut vires nobis fuerit suppeditare dignatus, propagare deliberatum habemus. Quoniam itaque spiritus Deus est, indubitatum illud erit, quod in spiritu coli, spiritualibus exercitijs venerari præ fide, maxime vult: cuius generis sunt, fides non ficta, spes firma, caritas

ritate inte
rius constat:
exterioris ve
ro paucis
ceremonijs
per corpus
exercendis

Psal. 8.

Causa ordi
nis tractan
dorum in
hoc opere.

& charitas de corde puro profecta: Tribus ijs, qui proprie debetur Deo cultus absoluitur. Ac si non constaret homo nisi spiritu solo, nihil ab eo prater ea requiretur ad pure Deum colendum. Quoniam vero corporis quoque mole premittitur, æquum esse videtur, vt non hæc modò, quæ iam commemorauimus, interiora, verum etiam externa quoque ad colendum Deum adferat. Colat Dominum humana mens, fide, spe, & charitate: colat dominum corpus hominis externis & corporeis rebus, quibus tanquàm signis quibusdam suam erga Deum fidem, spem, & charitatem ostendat: vt sic totus homo dicere possit cum Propheta: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum: ac quemadmodum corpus ordinatur ad Deum per animam, sic exterior cultus ad interiorē referatur: sine quo frustra Deus quibuscunque tandem externis ritibus colitur.

Priore itaq; loco de interno: posteriore de externo Dei cultu verba faciemus: nihil in medium allaturi, nisi quod verbo

Dei consentaneum est futurum.

QVOD

INDEX OMNIUM,

QVÆ IN HOC LIBRO

OBSERVATIONE SVNT

digna, copiosus.

NUMERVS FOLIVM. b. VERO POSTE-
riorem paginæ faciem designat.

A

Aronis sacerdotium & sacrificium quale, & quando cessare debuit.	Fol. 5. b. 10. 6. b.
Abelis sacrificij & Cain discrimen.	224. b.
Abraham quomodo diem domini viderit.	2
Abraham, Isaac, Iacob, & c. Patriarcharum nomina ab hominibus inuocata sunt.	213
Abrenunciatio baptismum precedere debet.	78
Abrenunciatio antiquissima traditio.	ibidem
Absolutio & confessio a Deo constituta.	137
Absolutio quid sit, & quomodo a quibusdam intelligatur.	138
Absolutio sine peccatorum confessione, nisi certa quadam ratione fieri nequit.	ibidem b
Absolutio ignotarum peccatorum.	150 ibidem
Absolutio est forma penitentia.	132
Absolutio omnibus est necessaria.	133. b. 134
Absolutionem confert sacerdos	132. & sequentibus
Absinentia virtutosa qua. 3. 5. 8. Mater sanitatis.	374
Absinentia hereticorum qualis.	353
Absinentia Christianorum, Iudeorum, & Hæreticorum diuersa. Fol. 355. b.	364. b.
Absinentium sex genera.	364. b.
Acoluthi, cerofera.	153. b. 164
Alium humanorum regula, lex est charitatis diuina.	298. b.
Adam veterem exuere, & nouum induere oportet.	71. b. 253
Adimplere quæ defuncti passionum Christi, quid sit.	149
Adoratio angelis & hominibus facta Dei gloria nunquā obscurauit.	206. b.
Adoratio quid & quotuplex	ibidem
Aduentus tempus cur institutum, primæque & secundæ dominica aduentus, cuius rei nos admonent	3. 10
Adultery & stupri pæna capitalis	178. 308
Adultery nomen quam late pateat.	308. b.
Adultery prohibitio non facit matrimonium	ibidem
Adulterium spirituale grauius quam carnale	310. b.
Adulterium quomodo puniunt olim, & eius nostro æuo impunitas.	308

INDEX.

Aequalitas duplex	267
Aequitas simulata duplex iniquitas	320
Aery heretici error	148
Affectum Deum pensat, non effectum	75
Affectus nomen operi imponit	316, b, 304
Agnus paschalis figura Christi	107, b
Agnus paschalis immolatio apud Iudeos quid representabat.	ibidem.
Agon mortis unde dictus	150
Agon extremi pulchrum exemplum	277
Agricolarius pietas maior quam ocioforum	370
Albati in primitiua ecclesia	78, b
Albertus magnus preceptor Thome de Aquino	275
Altaria Deo in memoriam martyrum non ipsis martyribus triguntur.	215, b
Altaria sacramentum. Vide infra de eucharistia.	
Altercando veritas amittitur	202, b, 411
Ambrosij episcopi laus	45
Ambrosij morientis verba	227
Amici causa frangitur ieiunium	375
Amici bene faciendum	304
Amor sui quam perniciosus	208, 202
Amor arguit cuius civitatis sumus	245
Amar Christi fortissimus	240
Amor mundi laboriosus	ibidem
Amoris causa visio	291
Anabaptistarum dogma de puerorum baptismo falsum	98
Anabaptista cur nolint pueros baptizari	ibidem
Andreas apostoli desiderium pro Christo patiendi	18, b
Angeli & Archangeli inter sunt sacrificia Missa.	155, b
Angeli sciunt vota nostra	216
Angeli preces nostras Deo offerunt	ibidem.
Angeli in templi habitant	336, b
Anima corpori ecclesia, est spiritus sanctus	27
Anima sanctorum defunctorum conspectu Dei fruuntur.	126, b
Anima sunt in purgatorio	146, 1, 7
Anima vident facta nostra, & sciunt petitiones nostras	206 & 218
Animarum a corpore abstraharum perspicacia.	126
Animalia occidere licet	307
Animus rationalis, virtutis habitaculum est.	350, 1
Anna typus ecclesie	219
Anunciari, id est, representari	119
Anni cur in certa tempora distributus.	2, 3, 16, 35
Aniuerfarij sacrificij testimonium	304
Animes heretici quando fuerunt, & qua eorum opinio	437
Antiochenorum religio in obseruando quadragesima ieiunio	358
Apostoli, oculi dicti	39
Apostoli Polonia	110, b, 158, 406
Apostoli amanuensis spiritus sancti	234
Apostol	

INDEX.

Apostoli sacerdotes a Christo in ultima cena instituti	96
Apostoli auctores ordinis monastici	322
Apostoli diuini rebus intensissimi	288
Apostoli prae diuinarum rerum contemplatione quandoque vix sexto aut septimo die cibum capiebant	258
Apostoli Christum sequentes reliquerunt uxores	310
Apostolica doctrina non scripto tantum, verum & traditione constat	53
Apostolica Ecclesia quae, & unde dicta	ibidem
Apostolica Ecclesia auctoritas	54, & sequentibus
Apostolici quales heretici	62
Apostolorum instituta in dubium reuocare grande nefas	15
Apostolorum & Episcoporum principatus sublimis	39, b
Apostolorum & martyrum desiderium pro Christo patiendi	180
Applicatio sacrificij	328
Aqua in baptismo quid efficiat	66, b, & 63, b
Aqua sacramento baptismi cur adhibita	69, b, & deinceps
Aqua rerum omnium principium a philosophis dicta	70
Aqua fariosa, doctrinae hereticorum	315
Aqua bene dicta usus	319
Aquila in Evangelio qui diligendi	400
Arcana fidei non statim omnibus prodenda	109, b
Arca Noe, figura Ecclesie	76
Arca virtus quanta fuerit apud Iudeos	336
Archiepiscopi principes Episcoporum	14
Archiepiscopo cur praefatur crux	ibidem, b
Archiepiscoporum instituendorum ratio	170
Ariane barefis peccatum quam late scripserit	398, b
Ariani vocem Homousios non recipiebant	22, 54, 141
Arii heresis de Christo	22, 111, Extirpata 40
Arrogantia vitium grauissimum	301
Arrogantia in recte factu vitanda	183
Ascensio Christi cur in quadragesimum diem dilata a resurrectione	8, b
Ascensionis Christi utilitas	9
Ascensionis Christi memoria cur extremi iudicij mentionem ecclesia adiunxit.	ibidem
Articulus, credo sanctam Ecclesiam catholicam, discernit catholicos & hereticos	18
Audiores verbi Dei hodie multi, factores pauci: contra quam olim	338
Augustana confessio de Episcoporum auctoritate & potestate citata	47, 167
Augustana confessio secum pugnat	163
Augustinus Valerio Episcopo non successit, sed accessit	166
Augustini sententia, an cogi quisquam ad fidem adbeat	344
Aulici Dei, pauperes	335
Aures & nares baptizandis cur linsantur	77
Aurum & linguarum pruritus in magistris & discipulis hoc tempore	359
Auctoritas Ecclesie facit ut Euangelio credamus	20
Auctoritas Ecclesie prior quam scriptura	ibidem, b
Aulici	

INDEX.

Auctoritas ecclesie mutare quædam interdum contra mandatum Dei potest.	97
Auctoritas sedis Apostolica quanta.	53. & inde 161
B	
Babylon ab hereticis extruitur: & quid significet	49. 165 & 409.
Balaam ut malediceret conductus, benedixit populum Dei	60
Balsamum cur chrismati admiscetur	80
Balthasar Anabaptista primus hoc aucto Donatistarum hæresim resuscitavit	394
Baptismus fidei sacramentum, & ianua ad vitam intrandi. fol. 68. b. 59. 103	
Baptismus quorum nos admoneat	68. b
Baptismus Christiane iustificationis visibile principium. Inter sacramenta primum locum obtinet. Quid conferat.	68. b
Baptismus infirmitatem carnis non tollit, sed solum iniquitatem	70
Baptismus quomodo remissionem peccatorum tribuit	70. 315
Baptismus cur in nomine, & non in nominibus tribuatur	69
Baptismus ianuam regni celestis aperit	71
Baptismus quomodo à Cypriano definitus	72
Baptismus omnibus ad salutem consequendam necessarius	73. b
Baptismus paruulorum	73. b
Baptismus auferit non radit peccata	70. 315
Baptismus triplex.	74
Extra ecclesiam non potest.	75
Baptismus apud veteres non porrigebatur nisi festis pasche & penthecostes.	78. b. 341
Baptismus Ioannis baptismo Iuda inferior	76
Baptismus primum in solius Iesu nomine conferebatur, postea in nomine Patris, & filij, & spiritus sancti	98
Baptismus redemptionis nostra beneficium non obscurat	113
Baptismus laboriosus penitentia	140
Baptismus & penitentia quomodo differant	146
Baptismus, sacerdotum laici	160
Baptismi signum & forma	68. b
Baptismi ritus & ceremonia, an sint necessaria, & cur adhibeantur.	77
Baptismi vicem implet passio	74
Baptismi instrumentum vel minister sacerdos est	75. b
Baptismi bonorum epilagus	74
Baptismi mira efficacia	251
In baptismo adultorum propria fides & penitentia est necessaria	65
In baptismo multa mutata sunt	98
Inter baptismum & penitentiam discrimen	146
Baptizandi forma à Christo præscripta, ab Apostoli immutata	98
Baptizandi potestus feminis permixta	74
Baptizandi an immergantur vel profundantur, nihil refert	69 & 98. b
Baptizandus cur non mox ingreditur templum	77
Baptizare quid sit.	98. b
Baptizare in necessitate quilibet potest	75. b
Baptizatus Christum induit	71. 72
Baptizatus	71. 72

INDEX.

Baptizati ab hereticis non rebaptizandi	78
Baptizati cur sint confirmandi	79. & dein.
Baptizati remittuntur peccata, & omne gratiarum genus infunditur.	66. 71
Basilense Concilium communem vniuersæ speciei confirmauit	100
Basilica cur sanctorum nominibus vocentur	338. & dein.
Basilij querela contra deprauatores veritatis	23. 337
Basilici imperatoris circulares literæ	44. b
Benedictio cum impositione manuum quid significet	78
Benedictio cur in ordinandis adhibetur	152
Benedictionis vis maior quam natura	35. b
Benedictionis vis ab hostibus Ecclesie irridetur	17
Benignitas diuina fide accipitur	98. b
Benignitas Dei maxima	51. b. 131. 125. 242
Benignitatis ratio	304
Berengarij dogma hæreticum de Eucharistia	92
Bibite et hoc omnes, solum Apostolis dictum	96. & inde per longum
Bisantium religio in obseruando quadragesima ieiunio	356
Bohemia & Moravia hæresibus infecta	50
Bohemij Hussite errorem suum contra Ecclesiam de Eucharistia quomodo confirmare conati	98. b
Bohemorum dissidium à Romana Ecclesia inexcusabile	419
Bona opera quæ sint	142
Bona mala sunt, si non bene fiant	200
Boni soli sunt in cælo	27. b
Boni natura, omnibus se proponere	251
Boni mali permixti nihil nocent	416
Bonitati diuine omnia adscribenda	272
Bonum nullum Deus relinquit irremuneratum	147
Ad bonum cogi, & à malo prohiberi sanctum est	344
Bonus solus Deus, bonus tamen & homo	51
Bonus ut quis dici possit	278. b

C

Calangelorum blasphemia	269
Calicem plebi adimere an sit contra institutum Christi	96. per lon.
Calici usus licet aliquando fuerit, nunquā tamen fuit vniuersali.	97
Caluini error circa Eucharistiam damnabilis	19. 22. 83. & dein.
Calumnia hereticorum aduersus pontifices	60
Calumnia sacerdoti illata Christo infertur	169. 171. 349. 387.
Canales beneficiorum Christi	113
Canon in Missa idem semper legitur	10. b
Canones Apostolorum seueri	35
Candela ardens cur baptizato adhibetur	78. b
Candidianus nomine Imperatoris Ephesina synodo subscripsit	42
Cantilenæ vulgares quasdam canere Ecclesia nunquam prohibuit	124
Canonici libri	25
Canonici cur instituti in cathedralibus Ecclesijs	168. 169.
Ca-	

INDEX.

Capitulum refectio in ordinandis, quid significet	151
Capituli vnus in ecclesia necessitas	51
Caput Ecclesie Christus	25.48.203.217.304
Carcer purgatorium	147
Cardinalium collegium	59
Carnifices etiam apud nostri seculi hereticos predicant, consecrāt, &c.	159
Caro preceptum legis praeferre nequit	240.286
Caro frenanda, ne sit spiritui rebellis	3.9.377
Carnem maxime refugit corpus Christi	183
Carnibus vestientes in quadragesima ex contemptu, satana mancipia	373
Carnis opera	123
Carnis bellum cum spiritu implacabile	3.376
Carnis resurrectionem cur in symbolo. profitemur	204.205
Carnis nomine quid intelligendum	1bidem
Carnium esus consideratio	356.361
Carnium esus quam noxius	373
Caroli V. Imperatoris catholici factum praeclarum	44
Carostadius Lutheri aduersus	394
Castitatem seruari posse	179.8
Casuam reservatio unde originem habeat, & quo referatur	164
Catechumenus quomodo fiat	77
Catena Pauli quanto in honore fuerint Chrysostomo	337
Cathedra Romana sanctitas non deferenda propter culpam vitam praefatis	59
Catholica ecclesia cur & unde dicatur, quamque late pateat.	23.46.392
Catholica ecclesia an sit illustris	392
Catholica, dictio per Lutherum à symbolo sublata	392
Catholica Ecclesia lux sana intelligentiae promissa	270
Catholicus & orthodoxus quis sit	25.30.31.351
Catholicus ab heretico & schismatico quomodo possit dignosci	18.54
Causas fidei imperatores ne iudicent	44.6
Causa grauior ad Pontificem Rom. referuntur	164.6
Cazimiri regis Poloniae abstinentia	175
Cedes non omnis mala	307
Ceroferatorum officium	151
Calibatus sacerdotum	333
Calibatus votum pium Deoque gratum	179
Calibatus non est cultus Dei, sed via ad seruendum Deo expeditior	323
Calibes multi vitam suam exegerunt	309
Caelum quemodo à nobis erui possit	283
Cena dominica in priuatis adibus celebranda non esse	314
Cenobiorum auctores Apostoli	323
Cercorum usus antiquissimus & probatissimus	330
Cerei accensi cur Euangelii lectioni praeferantur	1bidem
Ceremonie circa baptismum quae & cur fiant	77
Ceremonia natalis Domini quid significent	1
Ceremonia missae in quem finem instituta	

Cere-

INDEX.

Ceremonia ecclesiae & ritus quid indicent	26.122.6
Ceremonia externa quatenus vtilis & fructuosa	320
Cur instituta, unde sumantur, & ad quid proficiant	322
Ceremoniarum instituendarum causa	320.6
Certamen Christianorum cum diabolo.	79.218
Chalcedonensis Synodus quando celebrata est	43
Charitas est vita fidei	235
Charitas fidei & spe necessaria	1bidem
Charitas fortior morte	244.245
Charitas sola nos vnit Deo	1bidem
Charitas via ad Deum, & Dei ad homines	1bidem
Charitas duplex	244
Charitas à charitate, id est Deo	244.406
Charitas extra Ecclesiam nulla	245.406
Charitas cum peccato mortali consistere nequit	128
Charitas Dei & nostra	245
Charitas iustificat & sanctificat	1bidem
Charitas quae sit, cui perfectio tribuitur. 236.248. & inde per longum. 191 & deinceps.	
Charitas finis precepti	294
Charitas operit multitudinem peccatorum	236
Charitas excellentior fide & spe	103.244.245
Charitas est Christianorum iustitia	291.248
Charitas salutis precium	284
Charitas conseruatur in humilitate, tenetur in charitate	413
Vbi charitas ibi Deus	404.6
Charitas implet legem	361
Charitatem heretici non habent	244.245.406
Charitatis alia ratio quam fidei	235
Charitatis voluntas maxima	243.262.263
Charitatis preceptum in hac vita expleri potest	285.6
Charitatis laus	295.406
Charitatis radix plantari nequit, nisi eiecta prius cupiditatis radice.	318
Charitatis preceptum vnum, sed duo continet	292
Charitatis Christiana est non cogitare malum, &c.	184.6
Charitati omnia facilia	366.6
Cherub plenus scientia.	403
Chrysostomus antiquitas, consecratio, & materia	30.82
Christi passiones fuisse quam totius mundi peccata	149
Christi persecutionum nondum, est finis	1bidem
Christi in sarcina leuis	180.239
Christi in nauicula dormientis allegoria	63.391
Christi hereditas quae	29.6
Christi nomen unde sit	78
Christi ineffabilis Charitas in Eucharistia declaratur. 82. & sequentibus.	
Christi oratio pro nobis efficacissima	64
Christi mors, victoria Christianorum	14
Christi	

INDEX.

Christi resurrectio nostra est iustificatio	81
Christi morti contristari debemus	81
Christi diuinitas & humanitas probatur	81
Christi membra quomodo esse possimus	101
Christi passionibus communicare qui dicatur	81
Christi sermo operatorius	11
Christi passionis mysterium summa omnium credendorum	13.14
Christi summum beneficium	181
Christi auxilio omnia possumus	81
Christi corporis veritas astituitur	11
Christi corpus manet post consecrationem, etiam extra usum	319
Christiana indulgentia	1
Christiani prima vox, credo	332.401
Christiani à Christo dicti	316.401
Christiani nominis origo unde, & qui primo dicti ita sint.	51.276
Christiani filij Dei & fratres Christi	141
Christiani non omnes sacerdotes	62. b. 179
Christiani, sub malo pastore officium	249. & inde per longum
Christiani qua iustitia iusti	203. 319
Christiani sponsa Christi	219
Christianismus finis	319
Christianorum primorum abstinencia	219
Christiani sunt, non nascuntur	219
Christianis nihil cum Iudeis commune	11.98. 340. 319
Christianismus quis	219
Christiano credendum, non disputandum.	32. & sequen ibus. 92
Christianum esse quis	219
Christianus tanto magis quisque est, quanto magis Christi particeps est.	219
Christo commori non sufficit, sed cum eo resurgere oportet	219
Christum induimus duobus modis	1.2. 15. b. 104
Christus mediator Dei & hominum	6
Christus duplici modo seipsum obtulit	1. b. 12. b. 413. 151. b. 319
Christus cur in mundum venerit	148
Christus meretur in membris suis & quomodo	1. b. 232. 149
Christus cur Iesus dictus	219
Christus non tantum redemptor sed & legislator	6. 12. b. 401. 89. 119
Christus cur ligatus & mortuus	119
Christus orare nos docuit	119
Christus quod proprium ei erat sacerdotibus communicauit	67. 68
Christus summus medicus	149. 268
Christus in nobis operatur, & nos in Christo	70
Christus carnis sue mundissima tactu, aqua vim purgatiuam ac regeneratiuam contulit	149. 268
Christus usque in finem seculi patitur in membris suis	2. 106. 184
Christus finis legu	209. 252. 413
Christus via conuersationis sancta, veritas doctrine diuine & vita beatitudinis sempiterna	Christus

INDEX.

Christus obedientia sua nos patri reconciliatus	1. 12. b. 13. 112
Christus Rex & sacerdos	159
Christus præter naturam ex virgine natus	86
Christus sub specie panis, duobus discipulis in Emaus corpus & sanguinem suum dedit post resurrectionem	96. b
Christus sub qualibet specie totus & integer	99. b. 107
Christus frater noster primogenitus, non est diuinus	408. b
Christus Sacerdos & sacrificium	5. 51. 113
Christus Sacerdos secundum ordinem Melchisedech, & quando eo Sacerdotio perfunctus sit	5. b. 106. 109
Christus verus agnus	14. b
Christus in ara crucis oblatu abundè pro nobis satisfecit.	13. b. 71. 107
Christus nobiscum usque ad consummationem seculi, quomodo	119
Christus sacrificium Eucharistie in ultima cana instituit	106
Christus præbet Sacramenti efficaciam	86. 119
Christus quatenus imitandus	171. 253. 312
Christus cur homo factus	12. 13. 401
Christus nunquam fuit ignoratus	83. b. 113
Christus & ecclesia sunt duo in carne vna	149
Christus Sacerdos secundum ordinem Aarō, cui sacerdotio sine impos.	20. b. 106
Christus neque scripsit neque scribere præcepit, sed prædicare	20
Christus qualis causa iustificationis nostre	252
Christus per sacerdotem omnia facit in ministerijs ecclesiasticis.	157
Christus in hunc mundum venit etiam, ut se nobis imitandum proponeret.	15. 251
Christus quo pretio nos emerit, de quo Paulus. 1. Cor. 6. ait.	310
Christus quomodo à Paulo peccatum nominetur	315
Christus cur in mundum venerit	251. b
Christus non ex sapientibus Iudeorum Apostolos elegit sed ex turba.	122
Christus nostri causa esurijt	4. b
Christus quadragesimam ieiunando sacravit	ibi dem
Christus ut caput, non destituit sponsam	19. b
Christus quomodo solus sufficiat, & quomodo non	219
Christus sponsus & sponsa, quomodo	92
Christus pro viujs & mortuis oblatu, &c.	206
Christus fons viuus	103. 113. 255
Christus quomodo in Missa dicatur immolari	76. 110. 116
Christus duplici modo oblatu	110
Christus inuisibiliter sub Sacramenti salutem confert	102
Christus corpus suum quomodo nobis manducandum dederit	82
Christus non nascendo sed moriendo à morte nos redemit	3. b
Christus scopus ad quem omnia referuntur	16
Christus dies & sol dictus	227
Christus offert per Ecclesiam & Ecclesia per Christum	105
Christus quibus modis est in Eucharistia	89. b
Christostomi laus	416
Ciborum delectus quomodo obseruandus	352
	Libus

INDE

Cibus mortis & cibus vita quis sit	126.b
Cicatrix peccati	147
Ciborum delectus qualis nunc apud Christianos & qualis olim apud Iudeos fuerit	354.b
Circumstantia in dicendo spectanda	109
Circumcisio spiritualis	65.b
Circumcisio quale signum	66
Claves Ecclesie quas sint	138.b
Clavis triplex	139
Clauum potestas maior penes Episcopum quam Sacerdotem.	184
Clementia Dei ingens	127.131
Clinicorum aspersio efficax	68.b
Coacta seruitia Deo non placent	347
Coactio ad bonum salubris	344
Cognitio Dei homines à brutis discernit.	In p[re]mio
Cognatio spiritualis contrahitur in baptismo	79
Collecta Ecclesie docent nos fidem & omnem fiduciam in solum Christum collocare	212.175
Colluctatio carnis & spiritus	222
Comitiorum auctoritas quam conciliorum maior esse non debet.	100.b
Commandare linguas suas qui dicantur	51
Communicare passionibus Christi quomodo possumus	250
Communio sanctorum que	63. & sequentibus
Communio bonorum in Ecclesia	63.b
Communio utriusque speciei quando abrogata	99
Communicandi veteris mos	97
Communione alterius speciei usus quando inoleuerit	99
Communione ratio	341
Compunctio penitentibus necessaria, & qua sit eius vis	133
Concionari audire non sufficit	136.137
Conciliorum consideratio	32
Concilium Chalcedonense	185
Concilia an possint errare	34.395
Concilia legitima absque Romani Pontificis sententia celebrari nequeunt.	57.b
Concilia Nicenum & Ephesinum proximam auctoritatem post euangelium habent.	98.b.116
Concilia cur instituta	35. & sequentibus
Concilia quatuor Gregorius & Christiani omnes tanquam quatuor euangelia recipiunt	32.57.b
Concilia Episcoporum quomodo à Gratiano dicantur inuálida.	38
Concilia nationalia	38
Concilia œcumenica o[mn]ia, & quid in ijs attum.	41
Concilia episcoporum sunt	35
Concilia representant uniuersam ecclesiam	35
A concilijs definita non esse reuocanda in dubium	32
In concilijs Imperatorum & Regum officium	37

INDEX.

In concilijs an locum habeant laici docti.	38.b
In concilijs principes non iudicant	41
In concilijs Imperatores interfuerunt	34
In concilijs iudices	42
In concilijs subscriptiones	43
Concilio tridentino proximè celebrato quales interfuerint	39.b
Concionari verbum Dei ad quos pertineat	162.166
Concordia in Sacramento Eucharistie spectanda	89
Concordie vii quanta	16.b.49
Concupiscentia carnis est p[ar]te peccati originalis	70
Concupiscentia prohibita quomodo	316.317
Concupiscentia remanens post baptismum non est peccatum.	70.315
Concupiscentia carnis quomodo in baptismo dimittatur	196
Concupiscentia duos stimulos habet	315
Non concupisces quomodo intelligendum	289.b
Concupiscere & velle differunt	315
Concupiscere facere est	317
Ex condigno merendi vitam æternam cause octo	272
Confessio & communio in sacram[en]to passionis septimanam cur ordinata a. b	136.137
Confessio soli Deo facta non sufficit	Ibidem.
Confessio institutionis diuinæ	136
Confessor prudens eligendus	67.79.109
Confirmatio sacramentum est	97
Confirmatio rectè sacramentum dicitur	80
Confirmatio pertinet ab baptismi perfectionem	137
Confirmari Christo debemus si cum illo regnare volumus	81
Confirmatio à Christo quando & quomodo instituta	Ibidem
Confirmatio necessaria	79
Confirmatio perfectè tribuit spiritum sanctum	81
Confirmari n[on] minister Episcopus	133.b
Confusio a quando bona	186
Coniugal copulatio latebras quarit	182
Coniugal pudicitia etiam donum Dei est	182
Coniugibus castus Dei gratia presto adest	190
Coniugium sicut inter Ioseph & Mariam	191
Coniugali matrimonio quid sit	302
Coniugalis que liceant	73.110
Confessio apud hereticos nullus	120
Confessus Doctorum de sacrificio Missæ	181
Conscientia bona nisi adiuuilemus, facillimè superbiam eiecit.	247
Conscientia pro ipse à Paulo posita	404
Consolatio nostra Christus	43.61. eius reuerentia erga sacerdotes
Constantini Magni imperatoris pietas & modestia.	61
Constantinopolitana synodus quando, & quor	49
Constantinus primus Imperatorum synodo subscripsit	43
Constituere suam iustitiam quid	249

INDEX.

Consuetudo obseruanda	183
Constitutiones regni quae dicantur	35
Contemptum sui aut suorum Deus grauissime ulciscitur	173.6
Contentia Votum Deo gratum	173
Contentia voluptas maior quam incontentia	173.183.184
Contra preceptum Dei aliquando ab Ecclesia ventum	98
Contentio materia iracundia	411
Contentia impossibile non est	180.181. & sequentibus
Contentia an possit seruari. 309. an sit contra naturam	ibidem
Contritio quid quomodo fieri debeat, eiusque preceptum	133
Controuersia cum haeticis non est de scriptura sed de intellectu	394
Chore. Datan & Abiron quomodo puniuntur	169.202
Corpus & sanguis Christi quomodo in Missa offeratur	323
Corpus Christi quomodo sumendum	5.130.131
Corpus Christi in Eucharistia quomodo nobis datur	82
Corpus Christi duplex	155
Corpus Christi in Eucharistia tribus modis	89.1
Corpus Christi in Eucharistia non figuratiue sed essentialiter. 83.48. & consequentibus	
Corpus Christi veritas & figura	90
Corpus Christi veritas post benedictionem etiam extra usum manet.	
fol.	22.83.84
Corpus Christi post resurrectionem non est corporale	91
Corpus nostrum abluuntur aqua in baptismo, spiritu sancto intus operante.	
fol.	68.b. & sequentibus
Corpus nostrum est carcer. & hostis domesticus	371
Corporis ratio quam minima habenda Christiano	371
Crapula multi percutit	374
Credo, prima Christianorum vox	1
Credo sanctam Ecclesiam cur dicatur, & non: credo sanctum Euangelium	
fol.	248.1
Credo in sanctam catholicam Ecclesiam recte dici posse	293
Credendum Christiano non disputandum	92.223
Credere commune est & christianis & demonibus	164
Credere in sanctos quomodo dicamur	223
Credere quid, & quomodo oporteat	240.1
Credens in Iesum Christum eumque crucifixum & resuscitatum, & ecclesiam catholicam, cuncta ad salutem necessaria credit.	16.389
Credenti omnia possibilia	393
Cruce signandi mos antiquus & Apostolicus	19
In cruce salus omni existit	34
Crucem cur gestant Episcopi	14.6
Crucem Christi euacuant, qui operibus Christianorum derogant	274
Ad crucem qua perierunt haeticorum oculi ferre non possunt	17
Per crucem in caelum ascendere debemus	237
Crucis & mortis Christi beneficium praeter ceteris insigne	380
Crucis signo surgentes & cubitum euntes cur Christiani se munire debeant	fol.

INDEX.

Sol.	21.6
Crucis Christi efficacia maxima, eaque in omnibus actionibus adhibenda	12
Contemptus ecclesiae mortale peccatum est	370.6
Crucis signum tribus digitis fieri debet & cur	12
Crucis signo omnia beneficia Christi exprimentur	eodem
Crucis simulacrum grauius de causis ab ecclesia erectum	12.13
Crucis signum cur in baptismo fiat	77.78
Crucis usus in omnibus Sacramentis maximus	12
Crucis vexillo mors vicia	eodem
Crucifixi imago mortuis cur ostendatur	13
Cur facinorosis praefertur	eodem
Crux Archiepiscopo cur praefertur	14.6.15
Crux Christi, nostra gloriatio & meritum	4.6.12.13
Crux Christi & Sacramentum & exemplum	25.2
Crux cur in supplicationibus praefertur	12.13
Crux via ad gloriam	13
Crux nostra merito crucis Christi valet	17
Crucem Christi ferat qui cupit eius gloriam	4.6.12.13
Crucis quatuor in Missa quid designent	272
Cultus Dei quibus absoluitur. In proelio.	103.319.363
Cultus extremo quomodo homo Deum colore debet	eodem
Cultus praecipuus quem Deus requirit, & qui ei vel in primis debetur.	
fol.	128.319.215.295.319.367.
Cultus Dei sine verbo Dei	106
Cultus duplex	208
Cultus Dei triplex	ibidem
Cultus diuinum sanctis non tribuitur	119.130.208.216
Inter cultum, qui Deo debetur, & qui sanctis discernitur.	128.6.110
Cupiditas malorum radix	113
Cura huius seculi impediunt nos a meditatione caelestium	180
Cyprianus erravit	24.6
Eiusdem locus excussus de virginibus lapsis	285
Cyrilli commendatio	247

D.
Da quod iubet, & iube quod viu
 115.313
 Damnatur nemo, nisi merito male Voluntatis
 265.316
 Dammandus in extremo iudicio non obicitur quod non crediderit,
 sed quod pietatis opera non exercuerunt
 214
 Daniel & sociorum eius abstinentia
 374.6
 Danielus locus de iugo sacrificio per antichristum abolendo
 108
 David etiam mortuus suis profuit
 64
 David rex ter vinctus, & quid designet
 141.6
 David commissio adulterio non amittit fidem
 215
 David peccatum cum translatum legatur, cur tam grauius sit puniuntur.
 fol.
 144. & deinceps.

INDEX.

Debita nostra cur dimitti nobis petamus	223
Debita nostra peccata intelliguntur	ibidem
Debitum uxori aut marito reddere quid sit	184
Decreta conciliorum non sunt in dubium vocanda	389
De decore maiorum non indicandum	101
Defensorum merita nobis adiumento sunt	63.149.209
Defensorum memoria cur fiat in Missa.	128
Dei cognitio omnium virtutum caput	In proemio.
De singulare beneficium in eucharistia erga homines	82
Dei disciplina nunquam a lege ecclesie diffidet	182.183
Despectio quid	214
Deo triplex cultus debetur, & quomodo sit praestandus.	291.293.
299.	& sequentibus.
Deo per charitatem inhaeremus, & ipse nobis	243.246
Deum ex toto corde quando diligimus	288
Deus nobis locutus est loquitur per prophetas, angelos, & apostolos.	21.22.
&	379
Deus omnia videt & nouit	219
Deus est spiritus	248
Deus laudatur & honoratur in sanctis	162.16
Deus promittit ad dandum, quam nos ad petendum.	133.181.245
Deus non praecepit impossibilia	218.219
Deus misericors & iustus	233.234
Deus quomodo nobiscum usque ad consummationem saeculi	383
Deus quomodo operetur in nobis	240
Deus nisi deseratur, deserit nullum	242
Deus si nos deserit, sit nostra culpa	243
Deus quomodo in fidelibus habitat	141.245.246
Deus ubique & quomodo	246
Deus vult & potest omnia	206
Deus quomodo clemens & bonus	ibidem
Deus non exigit quae praestare nequimus	244.246.301
Deus perpetuo propitiis per Iesum	5.6.208
Deus non curat quam diu, sed quam bene sibi seruiatur.	264
Deus est forma animae ratione praedita, & quomodo imprimatur.	293
Deus in homine sicut Rex in imagine honorari debet	294
Deus considerat non quid, sed propter quid faciamus	ibidem
Deus non patitur sibi quicquam anteponi	295
Deus tanquam pater audiendus: Ecclesia tanquam mater	305
Deus non locum sed mentem requirit, quomodo intelligendum.	300. & inde per longum.
Deus & si sit ubique non tamen ubique aequaliter operatur	331
Deus auctor pacis, & non seditionis	40
Deus sua beneficia per ministros nobis porrigit	157
Deus quomodo est in rebus creatis	247
Deus non est mali operator	249
Dei alieni qui	25.214.37

Diabolus

INDEX.

Diabolus etiam scripturam praetendit tentans	95
Diabolus vel solo auditu sacrae scripturae etiam non intellectus, velut incantatur.	111
Diabolus nihil aduersus nos potest, nisi Deo permittente	215
Diabolus post baptismum vehementius quam antea oppugnat.	97.174
Diabolus ex ordine Cherubin deturbatus	401
Diabolus maxime haereticos incitat contra Ecclesie caput, & cur.	56.58.
100.160.	
Diaboli astus ad decipiendos homines sub prae-textu verbi Dei.	19.83.84.
105.103.111.6.158.207.	
Diaconi qui sunt, quodque eorum officium	154
Diaconi sacerdotibus sacramenta non porrigant	116
Dies certi cur ab Ecclesia ad seruandum Deo instituti.	2.3.10.16.6.
351.14.	
Dierum discrimen nullum nouit Ecclesia, quomodo	10.11
Difficultas quae est in Paulini epistolis, quomodo tolli possit.	166
Differentia inter deos alienos & sculpsile	269
Dignitas Episcoporum aequalis, potestas vero inaequalis	164
Dilectio Christi erga nos nulli rei comparanda	4.6.82
Dilectio proximi quid requirat	294
Dilectum praeceptum non est seruatu difficile	285.304
Dilectionis genus aliquod in hac vita praestari nequit	286.287
Disciplina ecclesiastica & civilis simul collapsa	347
Discretio spirituum maxime difficultatis	401
Dispensatio indulgentiarum ad quem pertineat	149
Disputatio de sacramento eucharistiae fugienda	84.6
Disputationum peruenies	399.411
Distinctio ordinum in Ecclesia maxime necessaria	177
Distinctionum commoditas	335
Dissimilitudo causa displicentiae	331
Dives cur dicatur Christus	51.6
Diuina scriptura ab humanis obsequiis ut discernatur	112
Diuina naturae consortes ut efficiamur	72
Diuini qui dicti	216
Diuortium inter coniuges non permittitur	177
Doctores veri ut dignoscantur	50.6
Doctrina in sacerdotibus non vita spectanda	61.73.6.166
Doctrina praedicatorum recipienda, non mala vita imitanda.	171
Doctrina ecclesiae de bonis operibus	216. per longum
Doctrinam sanam haeretici non sustinent	219
Demon a scientia dictus	216.492
Demonem credunt sed non saluantur.	244
Dometicorum ratio habenda, quique eo nomine intelligantur.	304
Domi non tam bene oratur, quam in Ecclesia	115.318
Dominica prima & secunda Aduentus cuius nos admonent.	3.9.6
Dominica in albis vnde dicta	79
Dominicales processiones quid designant	8

84 Dominica

INDEX.

Dominica diei beneficis	8, 10
Dominico die missam audire debent seculares	126, 395
Dominico die non ieiunandum	348, 353
Dominicus dies unde dictus, & in quem finem institutus	2, 300, 6
Dona virtutum, & Dei sunt, & nostra sunt	258
Donum Dei est, quicquid a nobis recte geritur	122
Dubia fidei ad quem referenda	56, 15, 5, & deinde
Dubia sanctus debetur	129, 207, 216
Duo maxime fidelibus inculcat ecclesia	8
Duodecim apostoli tantum cum Christo discubuerunt in cena.	96

E.

Ebrietas diaboli opus	134
Ecclesia multitudinis nomen est concordia	25, 49, 51
Ecclesia quando coeperit	20, 29, 55
Ecclesia est mater nostra	395
Ecclesia prior quam scriptura	39, 6
Ecclesia ubi sit	20, 55, 269
Ecclesia mulieri parturienti comparata	6
Ecclesia cur in die parasceves suos trislaris velit	ibidem
Ecclesia nullum dierum discrimen nouit	10, 6, 358
Ecclesia omnia ex Christi praecepto facit	15, & sequentibus.
Ecclesia sola habet veram intelligentie lucem	121, 389, 408
Ecclesia una domus ex animabus constructa	5, 6
Ecclesia non errat	18, 12, 32
Ecclesia antiquior quam vniuersa noui & veteris testamenti scriptura	20, 393
Ecclesia super Petrum aedificata	52
Ecclesia columna & firmamentum veritatis	19, 21, 120, 391
Ecclesia nunquam docuit, ut nouatores calumniantur, opera bona extra Christum mereri vitam aeternam	269, 6, & inde
Ecclesia non est, ubi non est Euangelium	105, 494
Ecclesia primitiua quomodo a scriptura originem habeat	20, 6
Ecclesia quomodo sancta	27, 28
Ecclesia comparatur arca, vinea, sagena, agro, gregi, domui, virginibus decem	27
Ecclesia catholica patres non habet	41
Ecclesia corpus vniuersum	27, 6, 47, 155, 207, 499
Ecclesia apostolica quae	53
Ecclesia primitiua indifferenter sacramentum sumpsit: etiam infantes communicauerunt	97
Ecclesia terribilis ut castrorum acies ordinata	28, 61, 120, 159
Ecclesia non tantum passionem, sed etiam fructum passionis fidelibus sedulo commendat.	6
Ecclesia aduersariis creuit	28, 6
Ecclesia satus visibilia	30, 42, 52, 6, 55
Ecclesia	Ecclesia

INDEX

Ecclesia paradiso comparata	76
Ecclesia nomen multitudinis ac legitima congregationis	25
Ecclesia sponsa Christi est	19, 202
Ecclesia triumphans qualis sit.	333
Ecclesia cathedralis in qualibet diocesi esse debet	179, 174
Ecclesia quathedralis a cathedra dicta	ibidem
Ecclesia hic in terris est imago sempiterna gloria	333
Ecclesia catholica quae, & ubi sit	29, 6, 47
Ecclesia cur annum ad Aduentum incipiat	39
Ecclesia non est deserta	28
Ecclesia ut pia mater omnia ad salutem filiorum dirigit.	10, 6, 13, 14
Ecclesia spiritu sancto non destituitur	19, 379
Ecclesia non a maioribus a meliore sui parte sancta dicitur.	27, 326
Ecclesia regnum celorum sepe a Christo vocatur	ibidem
Ecclesia habet potestatem cogendi hereticos	344
Ecclesia malignantium ecclesiam Dei se mentitur	26
Ecclesia occidentalis & septentrionalis sacrificia latina lingua peragit.	49, 124
Ecclesia plus gratulatur de respicientibus, quam de illis qui nunquam ceciderunt	345
In Ecclesia docendi ratio quae	265
Ecclesia descriptio	26, 55, 63
Ecclesie auctoritas a scriptura, & scriptura rursus ab ecclesia est.	20, 6, 22
Ecclesie vera nota quatuor, & quae sint	27, per longum
Ecclesie nota tres ex Augustino	393
Ecclesia catholica patres & filij	39
Ecclesia perpetuo continuata fides de veritate corporis & sanguinis Christi in Eucharistia	53, 119, & sequentibus.
Ecclesia testimonio an scriptura magis sit credendum.	19, 125, & inde in diuersis locis.
Ecclesia doctrina de merito operum.	264, & sequentibus.
Ecclesie status a Basilio veri, qualis nunc est, descriptus	377
Ecclesie nomen & auctoritate heretici sibi quoque usurpant.	26, 51, 52, 390
Ecclesie oratio quam efficax	333
Ecclesie auctoritas pro ratione temporum aliqua etiam contra mandatum Dei mutauit, & mutare potest	98
Ecclesie initium	20, 33, 53
Ecclesie doctrina de praeceptis decalogi	294, & deinceps.
Ecclesie contemptus ad Christum redundat	505
Ecclesie bona non sunt alienanda.	66, 6
Ecclesie multa, una Ecclesia	98
Ecclesia cur & unde dicta	333
Ecclesia pia sollicitudo erga filios	4, 6, 8, 10, 48, 49, 98, 124
Ecclesie principes qui, & quae eorum potestas	38, 39
Ecclesie sensus & consensus veritatem docet	16, 6, 24, 6
Ecclesie querela contra calumniatores	16, 119, 270
Ecclesie vnanimitas ante seculum Lutheri	16, 6, 49
Ecclesie fides	17, 1, 84
Ecclesia	65

INDEX

Ecclesia iudicio standum	18.31
Ecclesia precipua luminaria fuerunt olim Monachi	322
Ecclesia merita suppleat, quod ministro deest	327
Ecclesiam nos vetus in soli ordinibus adhuc seruatur	341
Ecclesiarum orientalium & occidentalium altercatio de festo Paschatis.	340
Ecclesiam sequentes in interpretandis scripturis, non homini sed Dei mentes sequuntur	22. b. 23
Ecclesiam calumniantes euacuant Christi gloriam	19. 29
Ecclesiam deferentes in varios errores cadunt	24. 30. 121. 202. 217. 305
Ecclesiam visibilem supra Petrum fundat a quomodo intelligendum. 51. & deum.	
Ecclesiam tanquam matrem deferentes non possunt habere Dei patrem. 305	
Ecclesiam Romanam audiendam, Gratiam Imperatoris edicto cautum	58
Elementum & verbum cur in sacramento concurrant	67
Elementa in sacramentis materia vim obtinent, forme aut verbum Dei	68. b
Elemosyna necessaria ad orationem.	335. est vita ieiunij. ibidem
Elemosyna quae sit ex rapina vel boni pauperum Deo ingrata	312
Elemosyna temporariam poenam auertunt	142
Elemosynarum via	141. 226. 335.
Elevatio eucharistiae	123
Elevatio sacrificiorum ex veteri lege	ibidem
Elizae facta Giesi absens cognouit	216
Elizae cadaver prophetauit	ibidem
Enceniorum festum a Machabeis institutum	381
Ephesina synodus quando habita	41
Ephrem commendatio	134
Episcopi cur propendunt de collo crucem gestant	14. b
Episcopi Poloniae Concilij Constantiensis & Basiliensis interfuerunt	99
Episcopi sunt oculi Ecclesiae	40
Episcopi unde dicti. A quo constituti. Eorum munus	166. 167
Episcopi patrum locum in Ecclesia tenent	34
Episcopi institutio penes Romanum Pontificem	166
Episcopi primo in suis dioceses intrantes cur obuios signo crucis salutent.	11
Episcopi contemptus haeresim generat	168
Episcopi sunt iudices fidei	45. 167
Episcopi iudicant de principibus in causis ecclesiasticis	44
Episcopi. Archiepiscopi, Pontifices & sacerdotes in quo differant.	164
Episcopus qualis esse debeat	166. & inde pluribus
Episcopus si erret, quid sciendum	ibidem
Episcopus est pastor	15. 49
Episcopali beneficio quid sibi velit	ibidem
Episcopus cur maiorem solendi potestatem habeat quam alij sacerdotes.	164
Episcopus sit vnus uxoris vir, quomodo intelligendum.	156. b. & sequentibus
Episcopus non est nomen ordinis, sed honoris.	154. Eius officia. ibidem
Episcoporum deferens, Ecclesiam deserit	166. 417
Episcopus honor & obedientia debetur	55

Episcopi

INDEX

Episcopus solum permittitur esse confirmare	81
Episcoporum legitima successio ubi sit, ubi esse apostolicam ecclesiam	55
Episcoporum & sacerdotum corrupti mores nos ab eis separari non debent. 170. 416	
Episcoporum iurisdictionis secundum protestantes	167
Episcoporum ordo ac series in Ecclesia catholica	48
Erasmus Vitellius Episcopus Ploensis	376
Episcopatum desiderare olim, erat velle fieri martyrem	166. b
Error errorem parit	182
Error de vnica operatione Christi damnatus	41
Error vnus aut alterius non praedicit Ecclesia	25. 305
Error principij tandem longe a recto abducit	50. b
Error execrabilis eorum, qui dicunt hominem in bono opere nihil plus agere, quam agit securus in manu fabri	167
Error vnus ex patribus in interpretatione scripturarum, reliquis non praedicit	167
Errores Lutherorum	24
Errores circa sacramentum Eucharistiae damnantur, a folio. 82. usque 131	397. & sequentibus
Erroris mater acceptio personarum	61
Errorum causa	25
Esse sempiternum, Dei semper est proprium	258
Est, pro significat, exponi in verbu Christi nequit.	73. & sequentibus
Erasmus Roterodamus de vita & doctrina Lutherana.	160. b. 195. 260. 330
Ethnicum esse quid sit	203
Euangelia quatuor habet Ecclesia	21. 54. 380
Euangelium in cordibus potius quam in chartis scribi debet.	21
Euangelium omnia ad salutem necessarius quomodo contineat	383
Euangelium an ad salutem sufficiat	ibidem
Euangelium praecipit vt Ecclesiam audiamus	ibidem
Euangelium quid significet	20. 406
Euangelium quomodo audiendum	333
Euangelium non tantum annuntiat remissionem peccatorum, sed & mandatorum obseruationem	150. 317
Euangelium an extra Ecclesiam esse possit	26. 395. 406
Euangelium nunquam fuit obscuratum	15. b. 120
Euangelium Nicodemus reiecit Ecclesia	20. 396
Euangelica praecepta qualia	218
Euangelica lex de monte Syon	216
Euangelij praedicatio prior quam scriptura	20. 381
Euangelij noui fructus	258. & sequentibus.
Euangelij vox traditionis est non scripturarum	20. 381
Euangelij quare credamus	21
Euangelium Lutheri quantum seditiosum	380
Euangelici qua intentione Euangelium praedicant	183
Euangelici ordinem Ecclesia turbant	15. b. 99. 120. 379
Euangelici ex templis faciunt horrea, equorum & porcorum stabula.	378. 377
Euangelici verum an falsum dicant, nihil sua referre putant.	275
Euangelicorum cupiditas	307
Euangelici	Euangelici

INDEX

Evangelicorum varie sēta & dogmata varie	17, 18
Evangelicorum novorum fructus	111, 160, 160, 178
Evangelicorum ministri quales	159, 165
Eucharistia charitatu est sacramentum & vires resumentum.	103, 14
Eucharistia symbolum est unitatis	9
Eucharistia non est in usu tantum	83
Eucharistia citus est.	68, b
Quale corpus in Eucharistia.	ibidem
Eucharistia quomodo rem sacram in se contineat, & quomodo alia Sacra- menta.	83
Eucharistia Sacramentum sacramentorum	103
Eucharistia quid sit	104
Eucharistia quale signum	98
Eucharistia Sacramentum recte sacrificium dicitur	103, b, & c.
Eucharistia appellationes	ibidem
Eucharistia utraque species à Christo non est precepta tanquam salutis necessaria	96
Eucharistia alteram tantum speciem laicis dandam, sacerdotibus utram- que, figura veteris testamenti aperte pra se ferunt.	97, & c.
Eucharistia olim usus quotidianus fuit	140, 141
Eucharistia altera species ex instituto concilii Ephesini	83
Eucharistia elevatio cur ab antiquis instituta	123
Eucharistia effectus qui	127, per longum
Eucharistia sumptio quomodo remittat peccata	128
Eucharistiam parti ipantes quomodo affectos esse deceat	127, 130
Euchite sue Psalliam heretici	147
Eutiches erravit in duabus naturis Christi	22
Excommunicatio quid sit in Ecclesia	65
Excommunicati qui, & cur	42, 65
Excommunicati ab Ecclesia praecepti	ibidem
Exhortatio utilis & necessaria ad pugnam contra carnem	121
Exomologesis quid	134
Exorcismus quid, & cur ab Ecclesia baptismo adhibetur	77
Exorcista qui, & quo officio fungantur	153
Exorcista quaestuarij nihil suo nomine peragunt sed Christi	127
Extra Ecclesiam quis sint	61
Extra Ecclesiam non est salus, neque intelligentia scripturarum.	18, 191, 4
Extrema unctionis consideratio	110
Externa opera signa sunt interioris cultus	168
F.	
Facere, pro offerre usurpatur	106
Facinorosi & heretici extra Ecclesiam sepeliendi	119
Feria quarta & sexta cur jejunijs dicata	8
Feria quinta in hebdomada sancta mysteria	4, b, 5, b
Feria sexta abstinentia à carnibus	105
Ferri in manibus suis an quis possit	84
Festa sanctorum jejunijs praevenienda.	148

Felici

INDEX

Felici à Srensis Palatini Ploensis pietas	170
Festum an laborare liceat	103
Festorum dierum opera	ibidem
Fide, spe & charitate cultus Dei proprius absoluitur In praemio.	105, 147
Fideles defuncti ad corpus Ecclesia Christi pertinent.	61, 118, & 108
Fideles bonorum operum communionem habent	14, b
Fidere quomodo debeamus bonis operibus	171, & sequentibus
Fides fundamentum & initium Christianae religionis	1
Fides quae hominibus necessaria	1, 2, 18
Fides ecclesiae omnia ad salutem necessaria includit	18
Fides saluatoris ante lapsum minime necessaria	1, 6
Fides catholica quae	9, 19, 10
Fides catholica, non Polona, Litvana, vel Germana	407
Fides sola ad salutem non sufficit	38
Fidem solam sufficere unde manarit	ibidem
Fides Romana, est catholica fides	58
Fides simplex magis saluat quam anxia disputatio & arrogas scientia	121
Fides Ecclesiae non deferenda propter praesides vitae minus inculpata.	59
Fides omnibus fidelibus primo datur virtute Ecclesiae	68
Fides aliena quomodo adulto profit vel non	74, 173
Fides aliena quomodo parvulus infantibus baptizandis sufficiat	74
Fides ad omnes pertinet, ergo catholica	20, 13, 198
Fides Petri nunquam deficit neque deficiet	43
Fides cum ad omnes pertineat, num propterea etiam iudicium de fide ad omnes pertinet.	14, & deinceps, 102
Fides iustificans quae sit Paulo	113
Fides est in voluntate	74
Fides quolibet peccato mortali non amittitur	114
Fides & spes inesse possunt illis etiam qui non sunt in gratia	135
Fides prodesse nequit, nisi iungatur illi spes & charitas	116, 144
Fides una	52
Fides de Christo mediatore antiquissima	2, b
Fides veteris Testamenti, & novi, quae patres & nos salvi sumus, quae	18
Fides sub lege obscurior fuit, sed reuelata tempore Christi & clarior facta.	1, 30
Fides mediatorum quam diu fuit, tam diu etiam Ecclesia	1, 6, b
Fide per charitatem operante, reputatur in nobis Dei imago	148
Fides Christianae summa	1, Gradus.
Fides articulis omnes credendi	2
Fides nostrae compendium, signo crucis inclusum	12
Fides maximum stipendium.	18
Fides sigillum baptismus	16
Fidei, spei, & charitatis diuersa ratio	68, b
Fidei obiectum	115
Fides etiam profectus est in ecclesia	105, b
Fidei arcana non statim omnibus prodenda	182
Fidei cause maiores ubi & qualiter tractanda	109
Fidei & spei comparatio	118, 165
	106
Fideles	

INDEX.

Esseles omnes olim sancti vocati	61
Fidem Ecclesia & verbo & ceremonijs tradit	10. b. 12. 13
Fidem & fiduciam iactant heretici	244
Fiducia Christianorum perpetua in Christum locata.	271. & deinceps.
Fiducia quorundam sanctorum	277
Figura sacramenti Eucharistie in veteri testamento varia	97
Figura Iudaicarum caeremoniarum cessant in Evangelio	300
Filius Dei causa meritoria est salutis nostrae	70. & sequentibus
Filius Dei patris Christus est, & nos quoque homines	52. 74
Filius Dei qui sunt	72
Filius Dei nominatur & sumus	258
Filius ira sunt per baptismum filij gratie	71
Filius hoc tempore parentes in religione instituunt	102
Filius Dei esse minorem patre, quomodo Ecclesia intelligat	22
Famini etiam in necessitatu articulo baptizare permittitur	79
Famini ne loqui quidem in Ecclesia permittitur	165
Fomes concupiscentie nobis auditus, non est peccatum	70. 315
Fomes manet post baptismum	ibidem
Fons baptismatis	70
Fons aquae vitalis in latere Christi apertus in passione, & quomodo eius fru-	111. 112
ctum percipiamus	65
Fors esse qui dicantur	67. & inde
Forma Sacramentorum omnium, est verbum Dei	132
Forma penitentiae verbum absolutionis	201
Fornicatio minor est culpa quam arrogantia	308
Fornicatio quale crimen	145
Fornicatio ut castigetur	311
Fornicatio spiritualis	304
Fratres sumus omnes homines	415
Fratres nostra Christiani	224
Fratris odium quam perniciosum	131
Fratris esor membrum Christi non est	77. 78
Frons cur Chrismate in signo crucis signetur	127. & sequentibus
Fruetus Eucharistie si digne sumatur	139. & sequentibus
Fruetus penitentiae digni satisfactio est vera	142. 135
Fruetus digni penitentiae qui	312
Furti nomine quid intelligendum	ibidem
Furtum non dimittitur, nisi ablatum restituatur	ibidem
Furtum perniciosissimum	

G

Galea salutis, spes	205
Gaudium duplex in resurrectione Christi	7. 8
Gaudio ascensionis Ecclesia miscere voluit sollicitudinem extremi iudicij	218
Gedeoni vellus Mariam designavit	146
Gehenna additum suffragia nostra non profuit	Gent.

INDEX

Gemitum peccatoris etiam extremum Deus non auersatur	280
Generalis iudicij usus	218
Gregori duci catholici facete dictum de Viterbergenfium fide. 49. &	194
Generatio casta & sincera fuisse, si non intercessisset transgressio	187
Genus electum & regale sacerdotium qui dicantur	159
Germania interitus & Lutheranismus	43. 160
Germania quando Euangelium receperit	99
Germania quando incepit colere vineas	99
Germaniae bellum rusticum unde	160
Gladus spiritualis excommunicatio	65
Gladus flammeus ante paradisum quid significat	148
Gloria aeterna, merces caritatis	270
Gloria manis fugienda	411. 6
Gloriatio Christianorum in cruce Christi esse debet	3. b. 6. 12. 6
Gloriam & honorem suum Deus nobiscum communicat	207. 108
Gnostici heretici	16
Gratia inuisibilis abunde nobis in Sacramento datur	68. 6
Gratia quae in Sacramento nobis confertur multiplex, item quo ordine no-	70. 71. 72. & sequent.
lu confertur	280
Gratia gratis data, quae	280
Gratia renouationis an precedat vel sequatur remissionem culpa, curios-	261
magis quam fructuosè queritur	279. 280
Gratia quid	162
Gratia sancti spiritus nobis nunc collata, quomodo aequalis sit gloria	85
sol.	70
Gratia obtinet quod natura non potest	67. 68
Gratia in aqua non est ex natura aquae, sed ex praesentia spiritus sancti	274
sol.	280
Gratie vasa, Sacramenta dicuntur	ibidem
Gratia incrementum	183
Gratiam pro gratia quid	32
Gratiam triplicem diuinitus accipimus	191. 199
Gratis qui boni sint, admodum pauci	260. & dein.
Gratiani sententia de Episcoporum concilijs interpretatur	102
Gratiani locus de sacerdotum matrimonio excussus	55. 59
Gracorum peccata ut extinguantur	163
Gracorum consuetudo in Episcoporum & sacerdotum matrimonio	122. 127
Gubernatore sublato ex Ecclesia, Satan facile grassari potest	372
Gregorius Romanus pontifex & monachus dire a Luthero proscinditur	
sol.	
Gregorius Nazarenus praeceptor Hieronymi	
Gersoni narratio de quodam fratre ieiunante	

Habere uxorem suam quid sit	188. & deinceps
Habitus & gestus orantis qualis esse debeat	219
Hebraeorum pueri non intelligebant quid agerent, cum clamabant,	osanna

INDI

Personna filio David	123
Hebdomada Paschalis est ea que resurrectionem Domini præcedit.	351
fol.	126.6
Hebdomada quot horas habeat	4.6.4.11
Hebdomada sancta obseruatio	117
Henriciani heretici	72
Heredes Dei ut efficiamur	29
Hereditas Christi Ecclesia	18
Heretici & Schismatici qua nota à Catholicis differant	311.6.54.99.100
Heretici patrum interpretationes & conciliorum decreta reijciunt, suaque prudentia nituntur in scripturis	24.77
Heretici reaptandi non sunt si ad Ecclesiam redeant.	22.2.6
Heretici scripturarum intellectum sibi falso vendicant	23.6.39.8
Heretici quomodo conuincendi	40
Heresis nunquam ferè sola emergit	28.6.311
Hereticorum dogmata non sunt diuturna	351
Hereticorum rationes quibus traditiones Ecclesia reijciunt	412
Hereticus quis	351
Heretici bacchanalia seruant, reijcientes ieiunia	331
Heretici in Ecclesia non sepiendi	22
Hereses decem de verbis Christi: Hoc est corpus meum	93.6
Heretici scripturam & verbum Dei prætexunt suis dogmat.	16.6
Heretici inter se non consentiunt, sed diuersis opinionibus dissentiunt, præterquam cum contra Ecclesiam sit pugnandum	28.49.134.6.124
&	52.301.396
Hereses unde maximè oborta	22.26.54.395.6.397
Heretici quomodo scripturas recipiant	55.396.399
Heretici suas origines ad Apostolos aut Catholicam Ecclesiam referre nequeunt	57.93.137
Heretici in sui dogmatis & schismatis defensionem, mores & vitam Sacerdotum confectis criminationibus proscindunt	84
Heresis Hussi qualis	47.48.66.121
Heretici semetipsos ex Ecclesia præciderunt	124.396
&	21
Heretici corporis Christi veritatem in Eucharistia negant	83.101.120.6
&	397
Heretici ad scripturas prouocant	23.267.395.401
Heretici scripturas torquent	170
Heretici pro meliori vita eo detestabiliores	59
Heretici moderni Deum auctorem mali faciunt: 182. Scripta sua scholæ Vitembergensi subiiciunt	413
Heretici non possident scripturam	344
Heretici ab errore retrahendi	18
Heresum fons	30
Heretici paucitate gloriantur	16.6
Heretici obsecrant fidem & beneficia Christi	317
Hereticorum abstinentia qualis	Heri

INDEX

Hereticorum etiam in una domo dissensiones	15.32
&	323.163
Heretici nostri temporis cur se vocent Evangelicos	26
Hereticorum bellum, pax est Ecclesia	49
Heretici periri propter violatum votum	322
Heretici charitatis inimici	84.319
Heretici quales fures	313
Heretici militibus Iesum crucisgentibus deteriores	48.310
&	288.497
Heretici omnes pias Ecclesia institutiones contra 4. præceptum conuolunt.	304.304.306
fol.	398
Heretici quomodo resellendi sunt	1297
Heretici diuinitatis nomen affectant	1296
Hereses & errores quare patitur Deus	56
Heretici ecclesiam suam pro catholica ostendere non ausint.	491
&	296.297
Heretici crimatores	291.206
Hereticorum doctrina, aqua furtive	398
Hereses non sunt nouæ quibus Ecclesia hodie vexatur	400
Heretici patrum sententias oppugnant, quorum tamen cum visum fuerit, auctoritatibus vtuntur, neglectis eorum testimonio quorum hereses tuentur	419
Hereticorum optima vita illis nihil proderit ad salutem	399
Hereticorum successio	58
Hereticorum sententia de Rom Pont auctoritate	351
Hereticorum rationes de ciborum vel temporum defectu excutuntur.	57
fol.	49.50
Hereticorum ecclesie	165
Hereticorum inter se diuisio, fidem nostram confirmat.	142
&	160
Hereticorum proprium nihil recipere quod in scripturis non est.	17
Hereticorum dissidia	410.49
Hereticorum malignitas	In proam.
Hierusalem quid significet	247.293
Homines à pecoribus religione maximè dignoscuntur	244
Homo quomodo ad imaginem Dei factus	248
Homo est imago verbi Dei	Ibidem
Homo in quo statu ante & post lapsum	293
Homo perfectus qui dicatur	304
Homo unde dictus	69
Homo non est simplex sed compositus	307
Homo homini consultum ut vellet maximè omnium secundum naturam est.	295
Homo habet duas radices	216
Homo non est capax omnium virtutum	198.318
Homicida laudatus, misericors punitus	308
Homicida quis	Momici-

INDEX.

Homicidium multiplex	ibidem
Homicidium maximum si quis vita sua contaminata corrumpat alios.	114
Honestas quam prohibetur	100
Honor aequalitas pacem turbat	106.107
Honor & gloria quomodo Deo & quomodo hominibus detur	107
Honor sancti tributus Deo confertur	110
Honos quid significet	104
Hora Canonica cur instituta	14.347.6 abrogata à Lutheranis.
Hora Canonica à Daniele seruata.	216. mysterium trinitatis si-
gnificet	ibidem per longum.
Hora Missae in secularia & ridicula negotia infumenda non sunt	126.6
Hostiam Deo placentem offerre quid sit	129
Hostia in ara crucis oblata, eadem est cum ea quae in Missa offertur, differt	100
tamen offerendi modo	148
Hostia quare immoletur	95
Hostia una est Christianorum, non multa	149
Hostia omnes cessauerunt immolari a quo Christo	143
Homousij vocem Arianis reueiebant	266
Hugo suo saeculo alter Augustinus dictus	278
Humana iustitia ad diuinam comparata est iniustitia	375. & inde
Humane constitutiones quatenus obligent	411
Humilitas mater piorum	282.334.404
Humilitas Deo gratissima	304
Humanitas unde dicta	1.413
Humilitas & obedientia Christi maxima	214.339
Hieronymus Gregorij Nazanzeni discipulus	38
Hunerici vandalorum regis edictum superbum	41
Eius modestia in causa fidei.	

I.

Iacobi Apostoli epistole scribenda occasio	35
Ianitorum clericorum officium	153
Ianua caeli baptizati aperitur	71
Iagellonum regum Polonia pietas & abstinentia	375
Iconomachi haereticus	41.6
Idem sapere quid sit	407
Idiotia religiosus preferendus blasphemus sophista	18
Idololatria qua	815.179.407
Idololatrae sunt haeretici	216.407
Idololatria duplex	143
Idola dogmata contraria rectae fidei	197
Idolatra sumus omnes	119
Ieiunium quadragesima quo consilio ab Ecclesia institutum, & quia eius	4.6
auctor	251.355
Ieiunia respicientes Catholici non sunt	35

INDEX.

Ieiunia obseruamus non secundum Iudeorum obseruationem	ibidem.
Ieiunia ad satisfactionem pertinent	ibidem, & sequentibus.
Ieiunia temporariam penam auertunt	4.5.6.348
Ieiunia cur ordinationes sacras praecedunt	152
Ieiunium quarta & sexta feria cur institutum	2.349.305
Ieiunium generale praefertur priuato	352
Ieiunium virtuosum quod	355.357.358. & inde
Ieiunium à cibis tantum an sit cultus Deo placens	358
Ieiunium non est corporalis exercitatio	365
Ieiunium in prophetici Apostolici & Euangelici literis praecceptum.	fol.
Ieiunij transgressio an sit punienda	348.368.6
Ieiunium est cultus Dei	369
Ieiunio quomodo remissio peccatorum tribuitur	361.362
De ieiunio veterum Orthodoxorum sententia	367
De ieiunio recentiorum sententia	362
Ieiunium vniuersale Deo gratum	365
Ieiunium quatuor temporum cur institutum	369
Ieiunium Sabbati quo tempore caperit, eiusque instituti rationes.	349
Ieiunium quadragesimale tribus de causis in Ecclesia celebratur.	348
Ieiunium & vigiliae non prodesse, nisi mores corrigantur	370
Ieiunare qui non potest, quid facere debeat	367
Ieiunij praecceptum cur panale	273.6
Ieiunio precipiendo Graeci Latinis duriores	369
Ieiunandi causa tres	369
A ieiunio exempti	368.6
Ieiunando atque obnoxia.	369
Ieiuniorum institutorum causa	ibidem.6
Ieiuniorum variae consuetudines & leges	358
Iesus quare ita dictus	359
Iesu cur Christus dictus	2.148.232
Iesu appellatio totius trinitatis est confessio	232
Ignorantia fidelis praestat temeraria scientia	92
Ignorare plerumque melius est	18.40.
Ab ignori etiam peccati nunquam absoluit sacerdos	18
Imago Dei, verbum	137
Imago verbi, homo	248. & inde
Imago Dei post lapsum in hominem plane deformata	ibidem.
Imago Dei quomodo in hominem restituitur	248.348
Imago Dei in anima	248.348
Imagines crucis & sanctorum cur ab Ecclesia erectae, curque eas demolian-	247.393
tur haeretici	
Imagines sanctorum è templis non eijcienda	17
Imago cultus Dei praecipuus	30.6
Imitandus Christus & quatenus	209
Imitandi sancti quomodo	171.209.254.413
Immersio terna in Baptismo quid significet	209
	78.98
	Impera-

INDEX.

Imperatorem & regum officium in concilio	37
Imperatores non possunt de Episcopis iudicare	46
Impossibile nihil Christianis praeceptum.	193. l. & inde per longum.
fol.	287
Inanis gloria filia superbia	411
Inanis gloria cupiditas veritatis inimica	412
Impudatationis vox nova in sensu quo Lutherani utuntur	257
Imputari quomodo à Davide usurpatum	258. l.
Incarnationis Christi memoria quomodo & quanto enim gaudio fidelibus celebratur	3
Incontinentibus an post votum nubere liceat	115
Invidia apostolorum pra. contemplatione	358
Indignitas ministrorum Sacramentis nihil derogat	325
Induere novum hominem & Christum quid sit	71. 253
Indulgentiae unde oritur	147
Indulgentiarum vis quae	148
Indulgentiae valent ad impetrandam remissionem peccatorum	149
Infantes quomodo credant	74. l.
Infantes baptizandi	73. 80
Infantes cur aliena fide intercedente baptizentur	74. l. 94
Infantes cur sal in os imponitur & aures naresque spato liniuntur.	fol.
Infantes baptizati mox à vita migrantes saluantur	79. 94. 259
Infantibus data olim Eucharistia	87
Infirmi: as carnis cur post baptismum manent	69. 314
Infirmis in extremis constitutis proponenda	277
Infidelitatis crimine omnia peccata continentur	203
Infirmis non tollitur in baptismo	70
Iniquitatis pondus	239
Insufflatio in baptismo quid significet	77
In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, & non in nominibus cur baptizentur parvuli	69
Inimici crucis Christi iniuste sacrificium Missae idololatram vocant.	fol.
fol.	106. & deinceps
Inimici matris Ecclesiae omnia rite instituta evertunt.	166.
&	245. 305. 351
Iniquitas gravissimum onus	231
Inobedientia non qualibet damnaibilis	488
Impenitentes Deus iudicat	14
In potestate & officio positi, reprehensioni maxime obnoxij	16
&	68. 100. 160
Instituta confidentiam parit	101
Instrumentalis causa nostra regenerationis est aqua	69
In Ecclesia esse quid	200
Intentio haereticorum qualis	28
Intentio dirigit actus	362
Intentionem in voto factam Deus attendit	179. & sequent. saepe

Inten-

INDEX.

Intentio Matrimonij qualis esse debeat	172
Interna Deus considerat eaque vel punit vel coronat	314. 989
Intercessio sanctorum efficax	64. 206
Interpretationes patrum aspernanda non sunt	23
Invidia malum	201
Inuito etiam facilia sunt difficilia.	180
Inuocatio sanctorum non est inuocatio mortuorum, neque derogat gloria Christi	231. 311. & inde
Inuocatio sanctorum in scripturis roborata	207. 208. 212
Iosias rex Israel, cur gentili gladio occisus	146
Ioan. Gersoni professio fidei	274
Ioannes quando Evangelium scripsit	29. 337
Ioannes caput sextum nullum neque caeci neque vini mentionem fecit.	fol.
Ioannis patriarcha Alexan. trinus cur dictus Eleemosynarius	69. 97
Ira proprium filli & fillere	342
Iracundus fere nemo verax	411. 6
Israel secundum spiritum, & Israel secundum carnem	idem.
Iteratio sacramentum altaris quam causam habeat	115
Iudei non omnes intelligebant quo tenderunt ritus accaremonia sacrificiorum suorum	118
Iudeorum sacerdotum umbra erat	122
Iudicemus nos ipsi ne Deus non iudicet	118
Iudeo & Christiano nihil esse commune debet	14. 146
Iudei quomodo aliqua animalia interdixit	98. 299
Iudeorum sacrificia qualia	357
Iudeorum testimonia de sacrificio novi testamenti	107. 106
Iudicium extremum cur in die ascensionis recolatur	114. 6
Iudicium extremum ad quid futurum sit	9
Iudicii generalis usus	226. 277
Iudicantes seipso, à Deo non iudicantur	217
Iudicare nemo temere debet	14
Iudicare seipsum quid sit	172
Iudicium de doctrina ad Episcopum pertinet	172
Iugum mundi difficultus iugo Christi	166. 167
Iulianus apostata in metu ad crucem Christi confugit	239
Iurare quatenus liceat	12
Insurandum quale prohibitum	299
Iteratio Dei incredulorum est increpatio	Ibidem
Insurandum Dei de sacrificio aeterno Melchisedech	115
Iuge sacrificium quid	114. 115
Iuvenes de lege non disputent	108
Iustificatio nostra qualis esse debeat	101
Iustitia nostra omnes quasi pannus menstruata quatenus ex nobis	7
Iustificatio in quo consistat	262
Iustificari quid Paulo sit & Ecclesia	7
Iustitia nostra Deus est	8. 13. 6 per longum. 323
	246. & deinceps
	d. 3 Iustitia

INDEX.

Iustitia nostra charitas est	241. 292
Iustitia absoluta est in fide, spe & charitate	292
Iustitiam extra nos esse asserentes errant	251. 264
Iustitia Dei quare dicatur, & quomodo nostra nomenitur	255
Iustitia imputativa	257
Iustitia Dei & creaturam diversa	279
Iustitia Christi	73
Iustitia nostra qua	19. 112. 312. 345
Iusti non nascuntur sed fiunt	75
Iustificatio hominu qua secundum Augustinum & Gratos.	249. & deinde
Iustitia nostra ex participatione cum Christo est	278
Iustum esse quid sit, & quis dicatur iustus	251
Iustitia quomodo Dei, Christi, & nostra dicatur	254
Iustitia Dei per filium in Spiritu sancto transit ad omnes	Ibidem.
Iustificaciones nostra causa meritoria qua	255
Iustificaciones nostra causa exempla Christi	Ibidem.
Iustitia absoluta in quibus consistat	256
Iusti lapsus qualis	256
Iustitia legu uniuersa est dilectio	291
Iustitia Christi non tantum imputatione sed realiter nobis inherente iusti sumus	256. 284
Iustitia nostra non tantum remissione sed interna mentis reuocatione fit	245 & 346.
Iustitia nostra fides est illa qua per charitatem operatur & inde per longum.	245 & 346.
Iustiniani imperatoris edictum de carnibus publice vendendis ac edendis in fame, à catholicis contemptum diebus quadragesima	158
Iustitia duplex	251. 252. 268
Iustitia nostra perfecta & quomodo imperfecta	162. 165
Iusti etiam legibus humanis sunt subiecti	160
Iustus quomodo Deus	250. 251. 278
Iusti quomodo nos	157. & inde
Iusto non est lex posita quomodo intelligatur	223
Iusto quotidianus victus deesse non potest	172
Iustum se nemo iudicat.	

L.

Abor in iniquitate maior, quam in Dei preceptis	238
Laconum aut Cretensium leges, velut à Deo sancita Platoni	104
Lachrymarum vi in penitente	113. 114. 115. & 116.
Laica communio unde traxit nomen	98. 8
Laici docti an in conciliis locum habeant	38
Laicorum oblationes	299
Laici sub vna ne, an sub vtraque communicandum	96
Laici ad minus ter in anno communicant	340
Laici Sacerdotum, baptisimus est	163
Laici neque debent neque possunt determinare de fide	37. 38. 39
Lapsus iusti & peccatorum differunt	299

Latina

INDEX.

Latina lingua celebrantur sacra in occidentali & Septentrionali ecclesia.	sol.
Latro in cruce credens propter fidem saluatus	49. 124
Latus Christi apertum, fontem nobis saluificum effudit	74. 135. 6
Latria solius Dei est cultus	112
Laurentius fidei amore flammam non sensit	229. 115. 299
Lau. infantium & lactentium Deo grata	180
Legati Christi qui sint	112
Leges omnes sacrosanctae	115. & sequentibus
Lectores qui, & quod illorum officium	108. 6
Legu iustitia dilectio Dei & proximi	151. 165
Legu precepta quomodo diuidantur	292
Legu precepta, nisi per & ad charitatem impleri nequeunt	294. 6
Leo Imperator propter haeresim et Imperio fidelium communionem priuatus.	295
sol.	
Legum humanarum & diuinarum discrimen	31. 6
Leo Pontifex max. quam patienter cum Lutheo initio egerit,	314
legatio ad Carolum Imperatorem	31. eius
Leuitarum ordo	32
Legislator etiam noster Christus, non solum redemptor	354. 6
Lex Euangelij an ad salutem sufficiat	236
Lex quibus posita	374. 375
Lex uniuersa quomodo ex duobus preceptis pendat.	295
Lex sancta propter malos antiquanda non est	225. 291. & inde
Liberum arbitrium qui primo negauerit, quique errorem hunc primum sequuti sunt	184
Lex vetus & Euangelica quomodo differant	31. 399
Legem apud Iudeos pauci intelligebant	20
Leges bene institutas iuuentibus conuellere non liceo	122. 6
tibus	101 & sequen-
Liberum arbitrium est in nobis	354
Libertati Euangelicorum fructus qui	160. 378
Libri hereticorum repleti magis criminatione quam charitate.	60. 160
Libros legu Dei combustos Esdras restituit	306
Liberari nos à malo cur petamus	225
Lingua detractrici malum	314
Lingua, locutus que lingua sit	314
Lingua etiam vernacula in templi cantari cantilenas suis locis & temporibus permittit ecclesia	315
Linguarum dispersio & congregatio	124
Liturgia quid	49
Litania quomodo ab Ecclesia cantatur	161
Litania formula antiqua & visitata, à patribus accepta	211
Loca Deus sibi elegit	214
Locus & tempus ubique diligenter obseruanda	336
Loquitur spiritus S. in sanctis, loquuntur & ipse	109
Lucianistarum error	268
	299
	d. 4
	Zuidera

INDE

Lutheri epistola ad Leonem Pontificem max.	38
Lutherani, Evangelici quam Christiani vocari malunt	25, 27, 98
Lutherani omnes baptizatos esse sacerdotes falso dicunt	158, 159
Lutherani domini scriptura esse volunt	396
Lutheri sententia de utraque specie sacramenti altari ad Romanos	97
Lutheri contra se testimonium de schismate	417, 9
Lutheri & complicitum suorum impudens temeritas in abrogandis ijs, quae in Concilijs & a patribus constituta sunt	15, 99, 119, 201, 271, 305, 319
Lutheri scripta inter se pugnant	49
Lutheri & uxoris eius incontinentia notata	100, 6, 179
Lutheranorum constitutiones quales	201, 380
Lutherani qualem spiritum habent	12, 6, 59, 160, 362, 370, 408
Lutherani contra imperatorem	106
Lutheri non liberum sed servum & arbitrium docet	306, 399
Lutherani vix unus simul adibus consentiunt	49, 310
Lutherana haeresis exortus	41, 194
Lutherus Ioanni Vilefimo haeresi successit, Babylonem extruxit, 49 & Princeps haeticorum, & auctor Germanici interitus	42, 165, 201
Quid de consilio separationis scribit	418
Lutherana dogmata de operibus	270
Lutheri & Ruceri consilium	192
Lutheri superba verba	106, 413
Lutheri maledicentia	392, 6
Lutheri positum	393
Lutheri dogmatum varietas	47, 97, 260, 394
Lutheri liber de seruo arbitrio omni impietate refertus	306
Lutheri successio	399
Lutheranorum rationes contra tradit: Apostolicas de ieiunio	311
Lutheranorum doctrinam non ferre nisi leuissimus quisque amplectitur, sol.	260
Lutheri doctrina homines fieri deteriores	Ibidem
Lutherani bacchanalia servant, ieiunia reijciunt	351
Lux Christi est, lux & Apostoli	52

M.

Magister unus	158, 311
Magistri exortus sunt	171
Magistratibus obediendum	387
Magistratus si fontes non punire hominibus est	307
Magistratus prophanus presbyteros eligere nequit nec debet	166
Magistratibus licet occidere	307
Maiora opera fecerunt Christi discipuli quam ipse Christus	207
Malachie prophetia de sacrificio Ecclesiae quomodo a patribus & quomodo ab haeticis intelligatur	107, 6
Malum nullum Deum impunitum relinquit	140
Mali boni permixti nibi nocent	416, 6
Mali presidentibus quid agendum	62, 6, 419

Per

INDEX.

Per malos quoque agit & loquitur Deus	80
Manducatio & potio corporis & sanguinis Domini duplex	97
Maiechae heretici	400
Mane orandum, orandum & vespere	227
Mandata omnia in uno charitatis mandato	295
Mandatorum Dei perfecta expletio quae	295
Manuum impositio	81
Manuum impositio cur ordinandis adhibetur	163
Martioni error	33, 400
Maria signum magnum apud Ioannem	228
Maria Theothocos & non Christothocos appellari cur debeat.	228
Maria mediatrix optima apud Deum	229
Maria non Eva, mater reuiviscuntium	228
Maria a sanctis patribus summe honorata	229
Maria quomodo benedicta	231
Maria multo iudiciis & figuris praesignata	228
Maria spes, advocata ab Ephrem appellata	229
Mariae & Euse collatio	229
Maria honeste meminisse decet	ibidem
Maria Magdalene servitus quomodo Christo grata	366
Marcus Evangelista quomodo & a quo Evangelium suum conscripsit	20
Maritum & sacerdotem esse quomodo concedat Ecclesia.	187, &c.
Martius olim erat principium anni	341
Martyrium solennia cur & quomodo celebrentur	129
Martyres pro nobis orant, ipsi vero nostris orationibus non indigent	129
Martyrium interdum baptismi vicem supplet	74
Martianus Calcedonensi Synodo subscripsit	42
Martyres quo cultu colant Catholici	216
Martyrij desiderium in muliere Edissena	241
Materia omnium sacramentorum, signum vel elementum	68
Materia baptismi aqua	68, 69
Materia sacramenti Eucharistiae panis & vinum aqua mixtum.	92
Materia sacramenti confirmationis Chrisma	79, 80
Materia sacramenti extrema unctionis est oleum	110
Materia duplex in penitentia.	132
Matheus octo annis post ascensionem Christi Evangelium scribere cepit.	20
Matrimonium temperantiae sacramentum	175, 6
Matrimonium mystica significatio.	176, 6
Matrimonium sacramentum magnum, mysterium magnum.	177, 6
Matrimonium Christianorum, sacramenti nomen ferre solum obtinet: eius comoda	177, 6
Matrimonium se sciientes quomodo affectos esse oportet	178
Matrimonium & ordo quomodo conveniant, & in quo aduersantur	191
Matrimonium contrahere quibus liceat	309
Matrimonium triplici rei signum	177, 6
Matrimonium quomodo violetur	310
Matrimonij instituti causa	177, 409

d 5

Matrim-

INDEX.

Matrimonij impedimenta	178. & deinceps
Matrimonij tria bona	177. b
Mediator unus & verus & Dei & hominum homo Iesus Christus.	1. 2. & inde, 15. 16. 104.
Mediatorem futurum quomodo oportuit credere in lege	131. 134
Melchisedech anima penitentie	66. 67
Medicus animarum summus est Christus	105. b. 114
Melchisedech sacrificium figuravit sacrificium Ecclesie	105. b. 114
Melchisedech ante leui & Aaron sacerdos fuit.	109. Eius oblatio.
Melchisedech Christi sacerdotij typus	112. b
Melchisedech sacerdos gentium erat	112. b
Memoria passionis Christi quam necessaria Christiano	112. b
ea ut reinestatur. signis opus habet	112. b
Memoria humana labesfactio	112. b. 113
Memoria defunctorum in Missa ex Apostolica traditione.	112. b. 113
Memoria redemptionis nostre in sacrificio Missa celebratur.	112. b. 113
Memoria martyrum cur dicantur templa	112. b. 113
Mendacium quale peccatum	112. b. 113
Mendacium filia superbia	112. b. 113
Mendacij tria genera	112. b. 113
Mendax filius diaboli	112. b. 113
Mendici apud templa cur assideant, & quorum nos admonere debeant.	112. b. 113
sol.	112. b. 113
Mendici vulnere nostrorum medici	112. b. 113
Mensa mystica.	115. b. & deinde. Terribilis.
Mensis septimus September, decimus December olim	115. b. 116
Merceres bonorum operum gloria eterna	115. b. 116
Mercuriales statua cur antiquitus ad biuia posita	115. b. 116
Mercurialibus statu abrogatis, crux Christi suffecta	115. b. 116
Merita sanctorum nobis suffragantur	115. b. 116
Merita operum quomodo sint in regeneratis	115. b. 116
Merita alia parvuli, alia adulti	115. b. 116
Merita nostra nulla sunt ante fidem	115. b. 116
Merita duplicia	115. b. 116
Merita operum	115. b. 116
Merito perfectio non tam operi quam voluntati adscribitur	115. b. 116
Meritis sanctorum non est detrahendum	115. b. 116
Meritis operum ecclesia premia debere, duplici nomine dicitur	115. b. 116
Merito mortis Christi iusti sumus	115. b. 116
Meritorum ad premium comparatio	115. b. 116
Meritorum penuria periculosa paupertas	115. b. 116
Meritum Christi, qui est Ecclesie caput, in omnia sua membra diffunditur.	115. b. 116
sol.	115. b. 116
Meritum Christianorum ex merito Christi	115. b. 116
Meritum non tollit scriptura sed presumptionem	115. b. 116
Meritum congrui & condigni quod	115. b. 116
Meritum est in voluntate	115. b. 116

INDEX.

Meritum & gratia pugnant inuicem	104
Meritum passionis Christi abundantius omnibus totius mundi flagitijs	104
sol.	104
Michaeli imperatori Constantinopolitani temeritas	149
Michaeli Episcopi Merburgensis conciones de Missa commendantur.	114
Migrantibus & vita grauisimum instat certamen	175
Multes Ecclesie qui dicantur	128
Ministri malicia non impedit bonum opus persona	116
Ministorum Ecclesia differentia	175
Ministri etiam malis Deus utitur	171
Miracula apud hereticos nulla	195
Miracula in se facta ut testantur olim antiqui	215
Missa Basilij & Chrysostomi	130
Missa quam apte officium dicatur	162
Missa ab Evangelio non discrepat sed omnia Christi beneficia nobis ob oculos	10. b. 119. 120
los ponit	10. b. 119. 120
Missa est sacrificium	11. b. 119. & sequentibus.
Missa cur in occidentalibus & Septem trionis Ecclesijs latine fiat.	49. 114
Missa quid	95
Temere abrogatur	17
Missa cur post concionem audienda	116
Missa mali sacerdoti non est negligenda aut vituperanda	113
Missa sine necessitate in locis propheta fieri non debet	114
Missa omni publica	142
Missa an sine communicantibus celebrari possit	ibidem
Missa omni die audienda, vel ad minus Dominica	ibidem
Missa quomodo proficit, a Bucero nondum heretico, definitum	105
Missae sacrificium pro mortuis valet	118
Missae sacrificio adstant angeli	116
In Missae sacrificio congregantur tam qui cum Christo triumphat, quam	108
corporibus praesentes, & qui purificatione indigent	108
In Missae sacrificio quid vulgus agere, medicari ac precari debeat.	111
Missae tremenda mysteria	116
Missae sacrificium a Christo institutum, & cur quotidie celebretur	105
Missae ad finem intermanendum statuto Agathensis & Aurelianensis concilio	126. b. 103
cautum	126. b. 103
Missae priuata non nuper inuenta, aut seruari coepit sunt	147. b
Missam ex opere operato prodesse quomodo intelligendum	105. 115
Missam audire utilius ne sit an concionem	114
Missam audire quomodo oporteat	198. b. 124. 115. 118
Missam Basilij & Chrysostomi propter excellentiam Liturgiam dixerunt	161
Missam celebraturus quid facere debeat	198. 111
Missam exterminantes grauisime contra primū preceptū peccant	198
Misericordia Domini neque tempus neque mensura praefinienda	134. 135
Maechie nomen quam late pateat	108
Maechia spirituali hereticos in istas absurditates abduxit	ibidem
Mens magnus apud Danielem Mariam praefigurans	119
Men-	119

INDICE.

Montani error	93
Monachus non est cultus Dei, sed est via expeditior ad colendum Deum	322
fol.	ibidem
Monachus in colendo Deo nihil à reliquis Christianis differt	ibidem
Monachi fides non est alia quam coniugati Christiani	ibidem
Monachus non est idololatria	283
Monachi vixisse quam dediti fuerint diuinis contemplationibus	274
Monachi mira abstinentie	275
Monachus ab Apostolo deriuatur	311
Monasteria honestatis & sanctitatis loca, Semneia apud Eusebium dicta	170
fol.	67
Mores optimos cur simulent heretici	190
Morbi curatio quomodo fiat	8
Moribus maxime insidiatur diabolus	67
Mors Christi humanitatem eius declarauit	104. & sequenti
Mors Christi fidelibus lugubris esse debet	119
Mors Christi cur potissimum recolenda	203
Mors domini quare potius memoranda, quam eius acta magnifica	103. 104
Mors potius dicenda est vita nostra, quam vita	103. & sequenti
Mortu Christi effectus	128. 206
Mortu Christi memoria in Missa sacrificio & Sacramento nobis reliqua	31
fol.	128. 206
Mortui fideles ad Christi corpus pertinent	4. 347
Pro mortuis an orandum	20
Mortuorum memoria in sacrificio	ibid.
Mortuorum merita nobis suffragantur	213
Mos laudatissimus patrum nostrorum nunc plane intercidit.	187
Moses quot annis fuerit post primum hominem	146
Moses primus verbum Dei scribere cepit	350
Moses fuit inter Deum & hominem mediator	31
Moses postquam prophetauit non amplius uxori coniunctus est	360
Moyse diffidentia ut sit punita	74. 8
Moyse rubus Mariam figurat	165
Multitudo seditionis mater	55
Mulier fortis apud Salomonem quae	263
Mulieres in necessitate baptizare possunt	215. 266
Mulieres heretica quam procaces	ibid.
Mulierum officium erga viros suos	109. 8
Mutari in virum alium quid sit	176
Multitudinis concordia oratio quam efficax sit	3. 6
Mysteria vnde dicta. 110. Non omnibus manifestanda	66. 8
Mysteria in silentio tradita	84
Mysterium Gracie sacramentum Latine	Natura
N.	
Natalis Christi Ceremonia	
Natiuitatis Christi utilitas	
Natura etiam ipsa benedictione mutatur	

INDEX.

Natura resistens Deum non tentat	279. 180. & index
Nauis in qua Christus sedit, typus ecclesiae	63. 391
Nazaræorum vita & continentia	268
Necessitas quamlibet baptizare permittit	95
Necessitas legi non subiaceat	331. 165
Nestori error circa Eucharistiam	98. Damnantur. 40. 98
Nero impurissimus neminem esse pudicum censibat	185
Negare Christum factum quid sit	401
Nicodemi Euangelium cur ab Ecclesia non sit approbatum.	20
Nicana Synodus Oecumenica quando celebrata	40. Lege ibi de re-
liquis latius	
Nocturne preces non sunt negligenda	217
Nocentes plebenda	307
Nolle obedire, & non obedire differunt	388
Nomen Dei quomodo frustra usurpatur	299
Nomen sanctum sine sanctis moribus non prodest	251
Non posse id est, nolle	311
Non est scriptum, heretici frequenter occlamant	257
Non est scriptum, ergo approbandum non est, ineptus colligendi mos.	134. 123
fol.	49. 50
Nota Ecclesiae maxime propria quae	27. per longum
Nota vera Ecclesia quae, & quot sint	94
Notari error circa Pauli verba de iterando baptismo	72
Noua creatura quid sit	73. 135
Noua vita institui nequit nisi veteris prius poeniteat	fol.
Notatores mandata Dei non tantum difficilia sed & impossibilia faciunt.	238
fol.	240
Notatores mandata Dei auctorem faciunt	340. 305. 351
Notatores omnem ordinem rerum confundunt	51. 126
Notatores minuunt Christi gloriam	19. 23
Notitates vocum vitande	224. 275. 297
Notitas doctrinae indoluit grata	269
Notatorum cecitas	181
Noti Evangelii martyres delicati	284
Numisma nostrum charitas est	187
Nuptiae quomodo bonae, & quomodo non	100
Nuptiae vocat Hieronymus indulgentias	187
Nuptiarum munus in paradiso concessum & earum usus extra paradysum	
sumpsit exordium	
O.	
Oblatio duplex	100
Oblatio & ecclesia qualis	51. 100. 173
Oblatio munda in Ecclesia quae	116
Oblationes Laicorum	ibidem 192
Oblationes soli Deo sunt martyria	128. 129
Oblationes varia sunt	192
Oblatio	Oblatio

I N D E X.

Oblationis nomen diabolus ferre nequit	128
Oculus se Christus modo dupli, cruento & incruento	111
Observatio dierum, rudium gratia instituta ab Ecclesia, nihil cum Iudeis commune habet	2. 6. 10. 11
Odiū proximi, Dei amorem excludit	294
Oculampadij error circa Eucharistiam	21
Oecumenicum concilium representat Ecclesiam	32
Offerendi usus antiquissimus	192
Offertoria in missa fieri solita unde	ibid.
Officiantes etiam dicti sacerdotes	161
Officium etiam apte vocatur sacrificium	ibid.
Oleum in Chrismate quid significet	30. 150
Olei commoditas	151
Olei unzione multes sanabant. Apostoli	150
Omitia siue doctrina absque doctrina nihil predest	115
Omnia munda mundum ut intelligatur	351
Omnia possumus cum Christi gratia	243
Opera trinitatis inseparabilia	9. 49
Opera omnia aequalia non sunt	35
Opera bona quatenus meritoria	281
Opera satisfactoria meritis Christi nihil derogant	140
Opera siue bona siue mala habebunt iudicium	234
Opera bona necessaria in Christiano	ibidem. 235
Opera nostra opera Dei sunt, & quomodo nostra & quomodo Dei.	fol.
Opera venatorum & infidelium differunt	140. 240
Opera bona qua fidem precedunt, dispositiones sunt ad gratiam	73. 266
Opera Deus exigit non verba	226. 266
Opera servilia quare Sabbato prohibita, & quomodo licite fieri possint.	298
fol.	303
Opera sunt testimonia voluntatis interna	314
Opera fidei & charitatis quomodo ad remissionem peccatorum sufficiant.	fol.
fol.	226. & sequentibus
Opera Dei in uno quam in alio loco terribiliora	336
Opere quomodo Deus colendus	298
Opera bona extra fidem an sint	266
Quenam opera sint meritoria	265
Operum bonorum communio est inter fideles	63
Operum nostrorum respectu nobis donari remissionem peccatorum & vitam eternam Ecclesia nunquam docuit	270
Operum nostrorum non fidei rationem reddituri sumus	234
Operum dignitas ex dignitate passionis Christi	74. 141. 268
Operamur nos in Christo, & ipse in nobis quomodo.	ibidem. 244. 268
Opus bonum ante fidem nullum	69. 73. 226. 265. 268
Opus operant & opus operatum quid & quomodo differant	105. 324
Opportunitas ubique speculanda	109
Orandi adorandique modus	219

* rali-

I N D E X.

Oratio multorum in ecclesia efficax	225. 332
Oratio concionem precedere & subsequi debet	125. 333
Oratio Ecclesia prodest fidelibus defunctis in purgatorio detentis.	149. 147. 148
Oratio Sacerdotum plurimum prodest	225. 206
Oratio Christiana spe, & fide firmata esse debet.	206. 107. 218. 345
Oratio privata efficax	218. 213
Oratio qualis esse debet	219
Oratio Dominica cur publica & communi	ibid.
Oratio Dominica breuibus verbis collecta, sed multis spiritualibus bonis referta	220
Oratio Christiana continua esse debet	348
Oratio animum ab omnibus rebus abstractum requirit	214. 226
Oratio ieiunium plurimum adiungitur	216. 336
Oratio cum operatione fit fructuosa	216
Oratio duas alas habet, quibus ad caelum profertur	348
Orationis dominica explicatio per Cyprianum facta eiusque efficacia quodammodo ea pra omnibus alijs Deus inuocari malit	218. & inde
Orationis tempora	224. 6
Orationis anima est ieiunium	336
Orationi quomodo mens preparanda	224
Sine intermissione orate, quomodo intelligendum	347
Orationi magis quam audiendo Euangelio templa dicata videntur	352
Orationem quomodo docuit Christus	216
Orationes sanctorum nobis patrocinantur	64. 208
Orationes impediuntur usu coniugij	322
Orationes Ecclesie omnes per Iesum Christum concluduntur & patri offeruntur	151. 165. 167
Ordo in Ecclesia necessarius	151. 165. 167
Ordo seu ordinatio quid sit, & unde dicatur	151. 153
Ordo Sacerdotali Sacramentum est.	151. 6. 112. 167
Ordo in Sacerdotibus, Episcopis, & Pontificibus generalis est, sed dignitas, auctoritas & potestas speculati atque inaequalis	151. 153. 164
Ordo ministrorum institutionis diuina	151. 153
Ordinis Sacramentum non iterandum	152
Ordinis Sacramentum quatenus consistat in matrimonio	157
Ordinis minister est Episcopus	164
Ordines cur certo temporis intervallo conferantur	153
Ordines post ieiunium cur conferantur	152. 322
Ordinandi calix cur porrigatur	154
Ordinationes haereticorum quales	166
Ordinationes quibus temporibus celebrentur	242
Ordinatio Sacerdotum praesente populo fieri debet, & cor	167
Ordinationi Dei resistens ipse Deo resistit	171
Ordinum sacrorum conferendum carcerum	321
Origenes puer martyrium appetiuit	242
Origenes error unde	35
Originalis peccati fomes	146
Ordinary qui, & quod eorum officium	150
	Ordo

I N D E X.

Oves pascoris sui vita non offendi	174
Oves pascoris non pascant nec iudicent	39. 305. 417
Ovis rex cur punitus	169
P.	
Alpiones	314
Panis & vinu vere transubstantiantur in Eucharistia. 83. 84. 85. 89	
Panem & vinum cur Christus voluerit retinere colorem & saporem suum	89. 91
Panem nostrum quotidianum cur petamus, & quomodo intelligendum.	212. 215. 219
sol.	161
Papa unde dictus	56. 57. 161
Papa de dubijs fidei discernere debet	411
Papatus nullo modo relinquendus	164
Papa seu Pontifici max. eminentia	60
Papa cur sanctissimi dicantur	47
Partes in Ecclesia non sunt	74. 75. 76
Parvuli in fide ecclesia (quia non habent proprie acquisitam) baptizantur.	74. 93
sol.	304
Parvuli absque baptismo non saluantur	ibid.
Parentes cum primis honorandi	4. 6
Parentum nomine qui intelligendi	7. 8
Pascho Christi recte in die Parasceves deploratur	114
Pascho & mori Christi cum resurrectione, cur ab Ecclesia coniunctim celebrantur.	71
Pascho Christi sacramenti omnibus virtutem & efficaciam praestat. 66. 113	109. 110
&	94. 236
Pascho Christi caeli ianuam aperuit	2. 6. 7
Pascho Christi fuit verum sacrificium	269
Pascho Christi abunde satisfecit	111
Pascho Christi & crux non impedit, quominus & nos aliquid patiamur.	6
sol.	105
Pasiones Christi, passionis nostra	ibidem
Pasione Christi memoriam Christiani sedulo habere debent	300
Pasione Christi fructum Ecclesia fidelibus sedulo cur commendat, eiusque utilitas.	34
Pascha nostrum Christus	ibidem
Pascha nomine quid intelligendum	24. 50. 59. 60
Pascha celebratio ab Apostolis	ibidem
De Paschate controversia	ibidem
Paschatis celebrandi quo eodemque die cause	50. 51. & inde
Pastores suos & praesides deferentes ab Ecclesia se separant.	22. 24
Pastores & praesides propter malam vitam non deferendi	69
Pastor Ecclesia totius, unus esse debet, qui ceteris praesit.	305
Pater major Christo, quomodo Ecclesia intelligit	Pater
Pater causa principalis efficiens salutis nostra	
Pater spiritualis omnium est Deus, mater Ecclesia	

I N D E X.

Pater carnalis omnium, est Adam	304
Patibulum erectum ubi solebat fieri sacrificium & cruci Christi recomme- moratio	337. 378
Patres docuerunt rectam fidem	15
Patroni Ecclesiarum quid iuris habeant	167
Patrum auctoritas in controversiis dogmatibus	398
Patres quomodo hereticos confutaverunt	25
Patrum errores quales fuerint	24. 198
Patres stylo, quidem diverso, non autem diversa fide scripserunt.	398
Patrum orthodoxorum interpretationes non sunt revocandae.	21. 22. 23.
Patriarcharum & Prophetarum voces, quibus Christum mediatorem in mundum venire desiderabant	23
Patrum sententia de sacrificio missae. 113. 120. & illorum ubique consen- sus.	318
Patrum auctoritas in controversiis dogmatibus	398
Patrum & matris nomine qui intelligendi	281. 182. 378
Patrem cur appellamus Deum	220
Pater pro Christi nomine, ad aeternitatis hereditatem promerendam pluri- mum prodest	72
Pauca magistra disciplina	35
Paulus ut vicerit carnis stimulum	194
Pauli sudaria & semicinctia plerisque à demonijs liberarunt	207
Paulus non reijcit bona opera	233. 237
Paulus precepta Dei credentibus levia esse asserit.	239. & inde. 118
Paulus quomodo imperfectionem suam accusat	289
Paulus sub sua persona de quous homine nonnumquam loquitur.	289
Pauli amor in Christum quam vehemens	289
Pauperes & calamitosos à foribus templi arcere conantes, merito repre- hendi	336
Peccatum tegi, remitti, non imputari differunt	219
Peccatum cum fide stare potest	234
Peccatum cur dicatur concupiscentia	315
Pax nostra mutua cum Deo, maximum sacrificium	224
Peccatum infidelitatis, omnia reliqua includit	203
Peccant gravissime, qui Deum mendacij testem producant.	299
Peccata non nisi merito passionis Christi remittuntur	4. 11. 15
Peccata nostra ostium regni caelorum claudunt	139
Peccantes non omnes iustitiam amittunt	286
Peccata nostra causa fuerunt mortis Christi	3. 4. 6. 13. 14
Peccatum originale in baptismo remittitur, poena manente.	70. 192
Peccata carnalis maiora sunt infamia sed minori culpa, quam peccata spi- ritualia	201
Peccatum non imputari quomodo intelligendum	259
Peccato quolibet non amittitur fides	235
Peccatum animi morbus gravissimus	394. 6
Peccata sacerdoti manifestanda	136
Peccati primorum parentum quanta vis	133. 256
Peccatum	

INDEX

Peccatum gravissima servitus	303
Peccatum nullum sine voluntate	315
Peccantes contra primum preceptum qui. 298. contra secundum. 299 & sic	
ex ordine contra omnia	
Pelagianorum error circa Baptismum parvulorum	71
Perfectio fidei qua sit	291. 6
Perfectum & imperfectum ut se dixerit Paulus	290
Perfectus discipulus quis dicatur in evangelio	ibidem.
Perfectio duplex	286
Personae, tempus, & locus observanda	109
Personarum acceptio erroris est mater	59
Persona in sacerdote non est spectanda	29. 61.
Pernix pana in veteri Testamento qualis	314
Pernitium gravissimum crimen	314
Peregrinationes Deo non ingratae	31. 117
Personarum respectus erroris mater	60
Persona non suscipienda sed nomina	62
Petra Christum, fidem, & Petrum Christum confitentem significat	51. 52
Petri umbra egros sanavit	207. 213
Petrus Christum negans fidem non amisit	215
Petrobrussiani haeretici	117. 148
Petrus totius Ecclesiae figuram gessit	48
Petrus Lombardus pater scholasticae Theologiae. 295. immerito reprehenditur.	185
Philippus Melanch. in articulo iustificationis quaterdecies variavit.	261
Philippi Melanchtoni blasphemae	182
Philosophiae utilitas	359
Platonis consilium in eligendo loco Academiae in salubri	376
Phinees homicidium cur Deo gratum	198. 112
Pietas quid & unde dicta	In proemio.
Pietas magis ad salutem prodest quam intellectus vel scientia	18
Pietas Dei cultus est	219
Pigri sententia de sacerdotibus uxores ducentibus	196
Pigrius immerito a Melanchtone reprehensus	196
Piscina probatica praerogativa	316
Poenae timore cogendi quidam ad rectam fidem	344
Poenitentia duplex	5
Poenitentia sacramentum à Christo institutum, quae illius materia & forma	131. 112
Poenitentia cur metanea dicta	111
Poenitentia exterior iudex interioris	145
Poenitentia fructus	211. 114
Poenitentia publica cur die can. Dominica habeatur	5
Poenae aeternae satisfactione Christi in cruce aboletur, temporaria vero non	139. 140
Poenae temporariae pro aeterna nonnunquam à Deo infliguntur.	141
Poenitentes ab oblationibus repellantur	192

Poeniten-

INDEX.

Poenitentes sunt participes omnium meritorum Christi.	4. 133. 6
sequentibus	
Poenitentia praevia ad assumptionem corporis Christi opus est	5. 6
Pena non semper remittitur cum culpa	145
Poenitentes verè etiam humano iudicio condemnati à Deo suscipiuntur.	14
Poenitentia tres actus, qui materia loco sunt, habet.	132. & inde
Poenitentia materia duplex	132
Poenitentiae forma	132
Poenitenti tria consideranda auctoritate Gregorij	132
Poenitentia Baptismus lachrymarum à Gregorio Nazianzeno dicitur.	134
Poenitentia nullum tempus incommodum	135
Poenitentia laboriosus Baptismus	140
Per poenitentiam non statim penitus culpa aboletur	147
Polonia quamvis Christiana sit	168
Polonia Apostoli qui	220. 168. 405
Poloni constantes in religione à 60. annis	401
Polonorum religio	376
Poloni quando Christiani facti	99. 376
Polonia semper habuit episcopos viros doctos	167
Polycharpi corpus quam venerabile habitum	215
Polygamiam approbantes haeretici	195
Pontificis decreto in rebus fidei assentiendum	56. 57. 226
Pontifex Romanus ab haeticis profcinditur	56. 100. 160
Pontifices calicis usum non ademerunt	96. 98. 100
Pontificum Catholicorum successio veritatem Ecclesiae testatur.	48
Possè pro velle saepe in scripturis usurpatum	311
Possibilia omnia sunt credenti	286
Potestas duplex adversario contra nos datur, ad penam, & ad gloriam.	21
Potestatis auctoritas non contemnenda	127
Precium quo redempti sumus sanguis Christi	310
Preceptum Christi de utraque specie laici danda nullum	96
Preceptum dilectionis expleri potest	302
Precepto. Non concupisces: non prohibetur inclinatio mala seu fomes, qui nobis insitus est	316
Preceptorum divinarum qualia compendia nobis Deus dederit.	292
Precepta Dei impossibilia non sunt	239. & inde. 181. 6
Precepta divina duplicia	384
Precepta Dei mutata	98
Precepta Dei quomodo & quibus gravia	139. 290. 286
Preceptum dilectionis unum videtur, sed duo continet	292
Preceptum dilectionis divina tribus modis transgredimur	296
Preceptorum trium ratio	295
Preceptum. Non occides, quatenus se extendat	307
Prædicationem externam cohibere Satanas nititur	103. 121
Prædicationem prohibent Schurvermeri	307
Prædicationis munus olim solis Episcopis dabatur	162
Preces quae fiunt in templo, sunt Deo gratiores	331

e 2

prædicta

I N D E X

Presbyteri vade disci, item cur hoc nomen pra sacerdotum nomine Apostoli elegerint	160.300
Presbyteri non in hoc ordinantur ut sint ministri verbi	167
Presides Ecclesiae cur maxime Satanas oppugnet	56.59.60
Præsides mali cur interdum a Deo dantur	64.19
Privati hominis intellectus in scriptura incertus & fallax.	19.22
Principes inimici nimis Velligalibus suos subditos exuentes rei sunt	313
Septimum praeceptum	44
Principes executores decretorum Ecclesiasticorum	304
Principibus duplex honor debetur	218
Patres prisci quomodo populum instituerunt	58.59
Privilegium sedis Romanae quale	8
Profectio singulis diebus dominici quare ab Ecclesia peragatur.	216
Prophetia quid	294.304.
Proximus quis.	Quomodo recte diligatur. Ibidem.
Propheticus sermo quam certus	81
Propheti etiam mali videntur Deus	173
Proximi odium, odium Dei	294. In proximo suo sunt. Ibidem.
Proximi reconciliari debemus, si corpori Christi inseri volumus.	131
Prudentia proprie innotandum non esse	21.6
Psalmi cuiusdam mira impostura	298
Pseudo evangelicorum hypocantia	260.358
Pseudo apostoli multi sicut olim pseudoprophetae, qui tamen omnia sub praetextu verbi Dei agunt	83.84.260
Psalmi sui Euchiste	347
Publica & communia praferenda sunt privati	352
Pudenda patrum non detegenda	62.6
Pulcheria Augusta sanctitas	43
Purgatorium esse post hanc vitam	146.6.147

Q uadragesima ieiunium a quo & cur institutum.	4.6.7.349
Quadragesima ieiunium tribus de causis institutum	394
Quadragesima in vernum tempus instituta ratio	350.377
Quadragesima tempus dies afflictionis, poenae, maroris, &c.	359
Quadragesima violatores grauter peccant	373
Quadragesima obseruata exempla	4.350
Quadragesima ieiunium per uniuersum orbem annuntiatur teste Basilio.	311
Quadragesima ultima septimana qua pietate a veteribus obseruata.	4.6.
Quadragesima dies cur Christus a resurrectione cum discipulis suis conuersatus	8
Quatuor esse euangelia unde constet	54
Quatuor temporum ieiunium cur institutum	349
Quarta decimanorum haeresis	340
Quaestiones & pugna verborum fidelibus vitanda	1.6
Qui resistunt potestati ipsi sibi damnationem acquirunt quomodo intelligendum	387
Quin-	

I N D I X.

Quintilianorum haeresis qua	31
Quinquaginta dies interiecti a Pascha ad Pentecostem, cur ieiunio liberi.	8
Quarum Deus venter est, quomodo intelligatur	165
Quomodo non querendum Christiano.	86.92
R.	
Radices duae contrariae quas Deus attendit	294.316
Radix non flos in homine Deus considerat	261.311
Rapina grauior quam furtum	312
Ratio probabili quid	26
Rationis humana obtenebratio	248
Rationis signa in multis animantibus deprehenduntur.	In proemio.
Rechabiti vinum non biberunt etiam praecipiente Propheta Ieremia.	368
Reatus manet etiam in venatu remissa culpa	146
Reconciliationis ministerium duplex.	155.156
Recordatio mortis Christi in Eucharistia nobis proposita.	128. & inde.
Reconciliationis quomodo contigerit nobis	131
Recordatio mortis Christi Christiano maxime necessaria	131
Redemptionis beneficium per crucem & mortem Christi quantum 3.4.5.12.14.15	
Reddere debitum uxori, & reddere debitum Deo iuge sacrificium offerendo pugnantia sunt.	190
Regenerationis causa spiritus sanctus	69
Regenerationis & purgationis Vini aquae attulit Christi Baptismus	69
Reges & Imperatores cur concilijs & quomodo interdum interfuerint	37
Regnum caeleste & terrestre	211
Regnum Dei in simplicitate non in contentione sermonis	1.6
Regnum caelorum quomodo venale	221.223. &c.
Regnum Dei cur aduenire petimus	211
Regula omnium actuum humanorum lex est charitatis diuina	296
Religio unde dicta	In proemio.
Religio una	48.49.51.52
Religionem veram deserens in varios errores sese precipitat	23. & 50.211
De religione adolescentes nunc temere iudicant	31
Reliquiae sanctorum venerande ex antiquissima institutione	216
Remissio peccatorum extra Ecclesiam nulli refertur	204
Remedia fugienda libidinis	183.194
Remissio peccatorum nobis crucis Christi beneficio contigit	14
Remissio peccatorum sola non est iustitia nostra	249
Remissio peccatorum in Eucharistia quomodo datur	118
Remissio peccatorum & reconciliatio cum Deo patre, non sola ad iustificationem sufficit	7.8.211
Remittere proximi nolentes ab Ecclesia excommunicantur	5
Renati ad graue certamen vocantur	79
Renouatio nostra quando incipiat	242.6
Renouari, quid sit	Ibidem. 247
Reparatio hominis lapsi per solum Christum	25
Rei omnis in se habet unde exterminetur	222
Resipiscencia fructus qui	316
Resi-	

INDEX

Refectio qua fit	141
Resurrectioni carnis non credens non est Christianus	204
Resurrectionis Christi duplex utilitas	8
Resurrectio Christi est iustificatio nostra	7
Resurrectio duplex, bonorum & malorum	205
Resurrectionis nostra spes	8
Resurrectio Christi diuinitatem eius declarauit	8
Resurrectio ex mortuis fidei nostra basis	204
Ritus noui in ecclesiam à priuato aliquo non inducendi	214
Romanorum episcoporum successio Donatistam nullum habet	56
Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum princeps	55. 56. 57
Romana Ecclesia fides semper firma, inuoluta & Catholica fuit.	158
Romani pontificis auctoritas	56. & dein. 167
Roma regalissima urbium	215
Ruficorum bellum in Germania unde ortum	160
S.	
Sabbati præceptum & ad caeremonias & ad mores pertinet.	229
Sabbati Iudaici triplex significatio	229
Sabbatum mutatum	229
Sabbatum æternum quando	4. 229
Sabbatum ex Sabbato	296
Sabbati opera quæ præstanda	303
Sabbatum sanctificare quid	346
Sabbati ieiunium quale	300. b
Sabbatum cur Dominicum diem vocitemus	303
Sabbatum violant apostata	321
Sacerdos futurus quid præ oculis habere debeat	136
Sacerdos prudens & doctus eligendus consensit	137. 138
Sacerdotibus solis ligandi soluendique potestas concessa à Christo.	155
Sacerdotij dignitas	61. 204
Sacerdotes Episcopi & præfides Ecclesie, Dei consilio fiunt & ordinantur.	61. 171. 417
Sol.	61. 204
Sacerdotum proborum & dicta audienda, & facta imitanda, malorum vero dicta audienda, facta vitanda.	61. 171. 417
Sacerdos proprius sacramenti baptismatis minister	61. 204
Sacerdotum & sacrificium tollunt, qui Eucharistiam sola sumptione consistere afferunt	84
Sacerdotio quando functus Christus	6. 106. 109
Sacerdotium Christi duplex secundum ordinem Melchisedech, & secundum Aaron	4. 106. per longum
Sacerdos non suum sed Christi opus applicat in Missa	206
Sacerdotium & sacrificium ex Ecclesia tollinequeunt, uno sublato alterum tollitur	84. 158
Sacerdotes omnes baptizatos esse, falsum est	158. 159
Sacerdos legatus Christi	155
Sacerdotis proprium est sacrificare	154. 167. 316
Sacerdotis cuiusdam pseudo euangelici testimonium de ea secta	260

INDEX

Sacerdotum & Episcoporum ordo idem, dignitas vero & potestas differt.	164. 165
Sacerdotes Euangelicorum sunt laici, laicali, zomarij &c.	159. 165
Sacerdotis institutio non est penes magistratum profanum sed penes Episcopum.	166
Sacerdotum honor vel criminatio, est ipsius Dei honor vel criminatio.	168. 171. 383
Sacerdotum siue canonicorum collegia in cathedralibus Ecclesiis cur instituta	168
Sacerdotum vita in ministerio Ecclesie non est spectanda	73. 324.
Sacerdotes vita male non temere à quouis iudicandi	325. 416
Sacerdotes patres spirituales sunt, itaque amandi	170. 171.
Sacerdotes in omnibus officiis suis symbolum tantum implent. Deus vero omnia per illos operatur	416. 417
Sacerdotum & monachorum proprium officium iuge sacrificium iugeque precibus Deo offerre	34
Sacerdotum dignitas ut sacramentis Ecclesie nihil adfert, sic nec dignitas quicquam derogat	117
Sacerdotem esse maritum quomodo concedat Ecclesia	347
Sacerdotium & sacrificium Melchisedech quale	61. 74
Sacerdos minister reconciliationis	186. 187
Sacerdos quomodo se ad Missam preparare debeat	107
Sacerdotibus nunquam licuit neque reitè licet uxores ducere.	155. 156. 225
Sacerdos minister Christi capitis & Ecclesie corporis, quomodo.	323
Sacerdos malus & si cum diabolo computetur, non tamen contaminatur donum Christi per eum	32. 192.
Sacerdotum officium	193. 370
Sacerdotes quomodo peccata populi comedere dicantur	29. b.
Ubi sacerdotum ibi & sacrificium & econuerso.	324. 155
Sacra vasa & sacra Vestes & huiusmodi ad sacrificium Missæ pertinentia, quo in honore habenda sunt	17. 154. 155. 156. 347
Sacramenta Ecclesie communio sunt fidelium	347
Sacramenta Ecclesie sigilla sunt siue signa quibus Christiani à non Christianis dignoscuntur	84. & sequens.
Sacramentum corporis Christi siue passio admonet nos factæ reconciliationis.	429
Sacramenta signa visibilia inuisibilibus gratiæ, & cur signa visibilia sacramentis adhibita sint	64. 66
Sacramenta præteritorum, presentium futurorum nos admonent.	56. 347
Sacramentum vim præbet verbum Christi, & hoc ipsum sacramentorum forma	58. 84. 85. 86. & in sequentibus prolixè
Sacramentorum veteris & noui Testamenti illorumque signorum distinctio	65. & inde
	66. 106
	66. 67
	97
	66. 67

INDEX

Sacramenta quomodo vasa gratia dicantur	67
Sacramentorum numerus septenarius	97
Sacramenta quomodo sanctificant	67
Sacramentorum omnium non est via eadem	68
Sacramenta omnia tria ad perfectionem suam requirunt	68
Sacramenta quae iterari quae non iterari queant	68
Sacramentum Eucharistiae sacra rei signum quomodo	81
Sacramentum Eucharistiae non in sumptione aut usu, sed in verbis Christi	83
vinum suum habet	83
Sacramentum corporis Christi est Sacramentum pietatis, mysterium passionis, signum unitatis, vinculum charitatis	5.102.131
Sacramentum Corporis Christi reliquis omnibus praestat	103
Sacramenti causa est commemoratio Christi	108
Sacramenti Eucharistiae cur sub speciebus panis & vini dare voluit Christus	28.102.128
Sacramentum corporis Christi & sanguinis, est sacrificium, dicitur quia Eucharistia, Synaxis, Viaticum, &c.	28.103
Sacramenti & sacrificii cur in Ecclesia utimur	110.111
Sacramenta Sacerdotibus à Diacono porrigi nequeunt	116
Sacramentum Eucharistiae nos cum Christi corpore & capite Christo unum facit	91.102.119.127
Sacramenti dignitas ministrorum nihil affert, neque aliquid detrahit indignitas	73.325
De sacramento Eucharistiae disputatio fugienda	85
Sacramenti extrema unctionis vis	149.6.150
Sacramenta apud Haeeticos ludibrio sunt	165
Sacramenta mysteria sunt	175.6. & deinceps
Sacramentum Eucharistiae à reliquis Sacramentis quomodo differat.	83
Sacramentum Eucharistiae diuersarum rerum admonet, ex quibus etiam diuersae appellationes habet	104
Sacramenti spiritalis virtus	324.325
Sacramentum Eucharistiae quomodo sit sacrificium	104
Sacramenta ad septem genera accommodantur	68
Sacramentum corporis Christi sacramentum sacramentorum	103
Sacramentum corporis Christi vitam praestat	127
Sacramentum corporis Christi sumere omnibus diebus licitum	342
Sacristia cur latine peragat Ecclesia	122.124
Sacristium duplex	106
Sacramentorum anacephalosis	174
Sacristium corporis & sanguinis Christi frequenter in ecclesia celebrari debet, ad memoriam passionis Iesu, &c.	10.11
Sacristia sine praecepto Dei	105.205.213.367
Sacristium Ecclesiae visibile quod	104
Sacristium est visibile signum rerum invisibilium	321
Sacristium unum purum, &c.	95.116
Sacristiae explicatio longe vetustissima	328
Sacristiae ratio	104
Sacristia	481

INDEX

Sacristia Missae Deo perfecti adheremus	323
Sacristiae instrumenta quae, eadem honorabilia	326
In sacristia Missae praesentes, quomodo affecti esse debeant	324
Sacristium Missae idem cum eo quod in ara crucis oblatum fuit, differt tam in offerendi modo	95.104
Sacristia quotidiano quid tribuat Ecclesiae	112
Sacristiae utriusque effectus	Ibidem
Sacristiae & sacramenti usus	113
Sacristium quotidianum Christus instituit	104.105.222
Sacristium legum Evangelica quod sit	105
Sacristium secundum ordinem Melchisedech, Ecclesiae in dies celebrat.	128.6.106.113.114.115
Sacristium Aaronis cessare debuit	106.112. & sequentibus
Sacristiae vetus & nouum quomodo differant.	104.112.113
& deinceps	
Sacristium corporis Christi signum est & signatum	104
Sacristiae iugum Doctorum omnium perpetuus consensus.	113
&	314.120.326
Sacristium externum abrogare Satanas conatur, curque id ipsum faciat.	16.103.10.8.120.121.123.143
Sacristium quotidianum quantum valeat	111.341.342
Sacristium translatum non sublatum docet Paulus, & ecclesia obseruat.	110.158
Sacristia cur interdum officium nominetur	161.6
Sacristium Ecclesiae habet testimonia scripturae clara	106.109
Sacristium soli Deo fit	221.244.329
Sacristium durabit usque ad finem mundi	107
Sacristium nullo die intermittendum	342
Sacristium Lutherani est abominatio	103.170. & deinceps
Sacristium Christi in omni loco	115.6
Sacristium temporibus Augustini oppugnatum	116.323
&	
Sacristia multa	326
Sacristium verum quod	323
Sacristiarum Christi, Ecclesiae Christianae, & Iudeorum discrimen.	104.
& deinceps	
Sacristium sine bono motu non valet	313
Sacristiae & sacramenti usus	112
Inter sacristium quod quotidie in altari offertur, & quod semel in ara crucis oblatum fuit, discrimen.	106. & in praecedentibus, nonnihil & in sequentibus
Inter Sacramentum Eucharistiae, & alia Sacramenta, quae sensibilem habent materiam, discrimen	83
Sacristiae propiciatorium in Missa applicatur	327
Sacristia obtulit Christus pro vniuersis & defunctis	Ibidem.6
Sal cur infantium ori imponatur	77
Salus aspersio quam efficax	330
Salus nostra omnis in cruce Christi	121.134
Salus	85

INDEX

Satanus nulli unquam contigit nec contingere potest, nisi per agni Christi im-	105
molationem	105
Salutatio apostoli a Christo in via cur sit prohibita	100
Salutatio angelica Dominica orationi subiungi debet	127
Sancti cur dicatur Ecclesia	37
Sanctorum intercessio & inuocatio	306. 31. 396.
Sanctorum inuocatio non est mortuorum	106
Sancti quomodo dicantur castra Dei	63. & sequentibus
Sanctorum communio qua sit	64. 148. 149
Sanctorum merita quomodo valeant	107. 116
Sancti quo cultu colantur	110
Sanctorum meritis nihil derogandum	70. 106
Sanctorum intercessio prodest multum	216. 207. 299
Sanctorum inuocatio non respicit idolatriam	206. 216
Sancti sciunt petitiones nostras	216
Sancti quomodo cognoscant preces viuientium	217
Sanctos iam esse cum Christo	306. 307. 397
Sanctos quomodo inuocemus	218
Sancti quomodo imitandi, & cur nobis ad imitandum propositi.	221
Sanctificari nomen Dei cur & quomodo petamus	61
Sanctitas duplex	60. 61
Sanctitas hominis ab homine agnoscitur nequit	243
Sancti fideles sponte cruci subiecti	243
Sancti plus quam a Deo preceptum fuit praestiterunt	243
Sanctus, dictio cur magis Deo spiritus tribuatur quam patri & filio.	245
sol.	106
Sancti viuunt	295. 303
Sanctorum inuocatio non prohibetur primo precepto	398
Sancti patres ab omnibus humanis affectionibus remoti	72. 65. 272
Sancti quomodo Christiani dicantur	210
In sanctos quomodo credimus	306. Non est con-
Sanctorum inuocatio non obscurat gloriam Christi	271
tra verum Dei	27
Sanctum latinis quid sit	133
Sancti operibus suis non plane dissident sub tempus mortis.	163
Sancti peccantes non amittunt sanctitatem	106. 207
Sanctorum cultum ad Christum pertinet	245. 257
Sanctificatio a quo sit	245
Sanctificationem, qua eadem est & iustificatio, tribuit Rupertus charitati.	245
sol.	279
Sanctus nemo est, sicut Dominus	288
Sancti & peccatorum lapsus quomodo differant	28
Sancti inuocantur non ut largiores, sed tanquam intercessores	260
Sancti subiecti legibus	270
Sana intelligentie lux soli ecclesiae promissa	211
Sapientia diabolica	243
Sarsina Christi leui est	243

INDEX

Satanas cur in caput Ecclesie maxime haereticos commouet.	36. 59
Satanista falsa crimina consingunt aduersus Pontifices Episcopos & Sacer-	56. & sequentibus
dotes	84. 43
Satanas nihil tam odit quam Eucharistiae sacramentum	20. 84.
Satanas astutus ad decipiendos homines sub pretextu verbi Dei.	93. 103. 121. 133. 207. 258
&	224
Satanas nullam potestatem in nos habet, nisi quatenus illi a Deo fuerit con-	16. 56. 84.
cessa	129. 351
Satanas non potest ferre unitatem & consensum ecclesie	16. 6
&	143
Satanas aduersarius	373. Inimicus crucis Christi
Satisficere quomodo oporteat	140. 145
Satisfactio Christi & nostra discrimen	139. & dein.
Satisfactio quomodo fiat, & quare	141
Satisfactio necessaria pro temporaria pana auertenda	139
Satisfactionem quomodo Lutherani reijciant	141
Satisfactio tertia pars penitentiae	143. 145
Satisfactio nostra satisfactioni Christi non derogat	198. 317
Sauls inobedientia, quam grauiter punita	401
Scientia sine charitate noxia	18. 408
Scientia inflat, charitas edificat	511
Scientia diabolica	403
Scientiam habere cupiens primum seipsum scire studens	18. 40
Scientia arrogans, peior proba ignorantia	61
Scire & nescire Dei, quid sit	202. 417
Schisma grauius quam idolatria crimen	52. 201. 416
Schismata unde maxime oriantur	202. 416
Schismatis crimen quam grauiter punitum olim	18. 33
Schismaticus quomodo a catholico discerni possit	19
Scribere non precepit Apostoli Christus, sed predicare	19
Scriptura ante Moysen nulla fuit	21. 22
Scriptura sacra nihil certius nec verius	123
Scriptura sacra etiam non intellecta, utilissima	159
Scriptura sacra non omnia continet	313. 379
Scripturarum possessio non competit haereticis	21. 22. 248. 33. 93. 95
Scripturae solae haeretici quomodo recipiunt, & quomodo eis utantur.	19. 22
sol.	19. 23. 93.
Scriptura priuato sensu interpretari non debent, neque possunt.	395
Scriptura non in legendo sed in intelligendo consistunt.	21
&	21. 23
Scripturae auctoritas dependet ab ecclesia	296. 6
Scriptura eo quo scriptae sunt spiritu debent intelligi	260. 378
Scripturae interpretationes quae sint accipiende	268
Seculum nostrum corruptissimum	291
Semen arboris, gratia spiritus sancti comparatum	390
Semina virtutum nobis innata	390
Semina antiqua quae sint	390

INDEX

Sensibilia nos in cognitionem inuisibilium perducunt	66
Scholasticorum doctrina de opere operato	324. b
Scholasticorum theologorum sententia de meritis bonorum operum.	271
fol.	393
Scripta Lutheri referta calumnijs	21
Secula decem de tribus Christi verbis	24. 50. 121. 202. 305
Segregati ab ecclesia, in varios errores incidunt.	410. 417
Segregatio ab episcopo vel pastore suo nemini onuenit	67
Septenarius numerus in literis sacris frequens	339
Sepultura cura	Ibidem
Sepultura ecclesiastica qui arceantur	339
Sepul. ura optima, est optima vita	339
Sepulchra mortuorum cur dicantur monumenta	403
Seraph plenus amore	85
Sermo Christi efficax	30. 6. 319
Servi arbitrij primus auctor Simon Magus	307
Seruire Deo soli quid sit	308
Seruitutis dua species	310
Sextus hebdomadae dies cur abstinentia dicatur	4. 100
Siccorum esus	4. 100
Sigismundi regis Polonia pietas & constantia, eiusque abstinentia.	44. 175
fol.	Ibidem
Sigismundi Augusti regis Polonia pietas.	11
Signum crucis quare tribus digitis exprimentum	66
Signum quid	171
Signorum tria genera	68. 144
Signa fidei externa per qua homo Christianus tanquam per tesseras agnos-	60
citur	11
Siluerij papa cicilio	90
Simulacrum crucis cum vexillis quare in processionibus praefertur.	511
&	405
Similitudo veritatem non tollit	50
Similitudo causa dilectionis	311
Societatis spiritus qua	254
Societas humana sine unitate retineri nequit	403
Societas causa frangitur ieiunium	118
Sol. operationis spiritus sancti imaginem gerit	11
Soluere Iesum quid sit	274
Soluere, non est solutum ostendere	205
Sontes qui supplicij tolluntur: quomodo adhortandi	305. 315
Spes quid sit	218
Spes Galea & anchora comparatur	219
Spes fides comes, alteraque sine altera retineri nequit	219
Spes Christianorum quales esse debet	219
Spes nostra ut ne inanis sit, quid agendum	219
Spes definitio à Petro Lombardo tradita, defensa	98
Species sacramenti non confert salutem, neque damnationem	100

INDEX

De speciebus sacramenti Eucharistia non contendendum	803
Spiridonu episcopi praeclarum exemplum	171
Spiritus sanctus cur quinquagesimo die post resurrectionem datus	9
Spiritus S. Ecclesiam congregauit, eamque regit & gubernat	19. 102
Spiritus sanctus anima corporis Ecclesia	17
Spiritus sanctus ubi requiescat	19
Spiritus sanctus doctor veritatis, 19. loquitur per os Ecclesia, 19. 21. Ma-	23
net in Ecclesia	109
Spiritus sanctus etiam per malos interdum opus suum exercet. 58. 60.	416
fol.	416
Spiritus sanctus renatu nouam iustitiam infundit, & omnium virtutum au-	69. 71
gmentum tribuit	123
Spiritus in nobis orat	80
Spiritus adiuuat infirmitatem nostram	185. 262
Spiritus sancti gratia tarda molimina nescit	9
Spiritus sancti missionem cur proponat fidelibus Ecclesia	50
Spiritus sancti in baptismo datur in remissionem peccatorum, in confirma-	69
tione in robur contra hostes	345. b
Spiritus S. causa efficiens vitae aeternae	268
Spiritus S. quomodo & quando nobis dari dicatur	382
Spiritus S. quomodo in Apostoli loquutus	216
Spiritus S. vicarius Dei, 311. Omnia in Ecclesia instituit	401
Spiritus sanctorum etiam absentium facta nouerunt	Ibid.
Spiritus quomodo probandi	268
Spirituum discretio maxime difficultatis	310
Spiritus virginis inter haereticos	22
Sponsa Christi, Christiani	341
Sponsus & sponsa Christi, quomodo	391
Stationum dies unde dicti	218
Stephani prope verborum sensus de matrimonio	154
Stole line in iudicio danda quae sint	190. b
Subdiaconi qui, & quod illorum officium	36. 60. 395
Subdiaconis olim non permittiebantur uxores	394
Succesio episcoporum in Ecclesia	145
Succesio etiam haereticorum quaedam est	23
Succinctorum Ade	411. b
Sumptio non facit sacramentum sed Dei verbum	Ibidem
Superbia mater contentionis & inanis gloria	283
Superbia mater haereticorum	314
Superbia in recte factu cauenda	181. 400
Superbia fastus ut ponatur	9
Superbiam odit Deus	74
Surgentes à lecto & cubitum euntes, cruce se signare debent	78
Suscipientes baptismum qui, quales sint vel esse debeant	24. b
Suscceptorum officium circa baptizatos	104
Symbolum quid	878
Synaxis seu communio	

INDEX.

Synodi provinciales cur instituta
Syrarum mulierum pudicitia
Sursum corda, dum cantatur à sacerdote, quid meditandum.
Susurriones

T.

Tabula prioris tria precepta quare
Templa memoria martyrum ab Augustino dicuntur
Templa nostro saeculo à nouatoribus in stabula conuersa. 57. 338.
Templi prerogatiua
Templum domus Dei
Templorum antiquitas & usus
In templis angeli habitant
In templis cur fiant orationes & sacrificia
Templo cur Ecclesia dicta
Templa magis orationi quam predicationi extracta initio
Templa sancti non erigi
Templa & cimiteria etiam corporibus hominum sepeliendis consecrata.
Templa haereticorum sacrificia & sacerdotio destituta
Temporum in ecclesia primitiua diligens obseruatio
Tempus de quo praedixit Paulus. 2. Tim. 4. venit
Tempus hoc, vigilia magni illius festi scilicet felicitatis aeternae
Temporis nostri status vere calamitosus à Basilio describitur
Tempora obseruandi vel mutandi duplex causa
Temulentia ut castigetur
Tentatio Dei nusquam maior quam in Eucharistia sacramento
Tentatio Satanae varia in Sacramento Eucharistia
Tentationes Christianorum maiores post baptismum, quam ante.
Terminos antiquos transgredi quid sit
Testamentum vetus, patrem aperte, filium obscure predicauit
Testis falsi poena
Theodosius Constantinopolitana Synodo interfuit, & quomodo
Theodosii studium in pacando Ecclesia statu
Theodosii imperatoris obedientia erga Ambrosium episcopum
Eiusdem pietas
Theologastorum nostri temporis arrogantia
Thomas Aquinas celebris inter Scholasticos
Thomas Apostolus cui Ecclesia praesuerit
Timor qui pellatur à charitate
Timor etiam seruilis ad pietatem disponit
Timor propter peccata spe misericordiae sustentandus
Tonsura clericalis
Traditiones ad fidem, religionem, & caeremonias spectantes ab Apostolis
originem sumpserunt, & nobis per manus traditae sunt
Traditionibus haeretici cuncti

179

195

313

314

294

338

338

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

336

INDEX

Traditiones Apostolorum & patrum seruanda
Traditiones Ecclesiasticae non reddunt vitam aut portam ad salutem angustiorē sed expeditiorē
Traditiones maiorum reuocare nihil aliud est, quam Ecclesia statum velle dissipare
Traditionibus panis adiectis
Traditionibus Ecclesiasticis non acquiescens ab Origene haeticus pronuntiatur
Transmutatio seu transelementatio aut transsubstantiatio in sacramento altaris
Transformari in Deum ut possumus
Transgressores legum humanae ex contemptu, grauiter peccant
Tria ad perfectionem Sacramentorum requiruntur
Tria sunt quibus Deus rite colitur
Trinitatis operationum distinctio
Trinitas soli comparata
Trinitas in homine quae, primi parentis vitio deformata, per Christum reparata
Trinitatis festum cur max post spiritus sancti missionem ab Ecclesia celebratur
Trinitas à Christianis cur creditur
Trinitatis opera inseparabilia
Trinitatis filius sine Spiritus sancti dono haberi nequit
Trinitas sola & integra salutem nostram operata est
Turba in concilio adhibita turbationem adfert
Tunica Christi in concilio unitatem Ecclesiae significat

54. 379

336

380

381

178

85

392

387

68

105

68. 148

354

148. 193

9. 6

14

9. 6. 69

9. 6

9

34. & sequentibus

310

V.

Valentiniani iniqua lex de duabus uxoribus ducendis
Valentiniani temeritas
Valetudo athletica non omnino optima
Vasa gratiae sunt ipsa Sacramenta
Vasa sacra quo in honore haberi debeant
Varietas doctrinae inter haeticos
Veneratio à vulgo ut paratur
Verbum Christi Sacramentis omnibus vim praebet
Verbum Dei quid vere censendum sit
Verbum Dei an Missam audire sit vtilius
Verbi Dei ministerium ad Episcopos proprie pertinet
Verbi Dei pretextu se venditant haetici
Veritas omni à Spiritu sancto
Verbo Dei in Sacramento credendum
Veritas multiplex esse nequit
Veritas altercando amittitur
Veritas corporis & sanguinis Christi in Eucharistia
Veritas non est primata

179

45. 46

377

67

319

281. 413

330

67. 68

91. 94

214. 115

166. 167

201. 195

19

21. 23

49. 50

103. 111. 6

23. & inde

41. 6

Vari.

366. per longum

179

336

336

336

336

336

336

336

336

336

SCRIPTURÆ

SACRÆ LOCA SPARSIM IN
hoc opere explicata.

GENESIS.

- 31 Et idcirco vocatum est nomen eius Babel, quia illi confusum est labium uniuersa terra. 49.a.459.b

EXODVS.

- 14 Credidit populus Deo, & Moysi seruo eius. 210.b
20 Non habebis deos alienos coram me. 296.a
20 Non concupisces. 209.b

DEUTERONOMIUM.

- 4 Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. &c. 293.a
13 Si surrexerit in medio tui propheta, & prädixerit signum atque portentum, &c. 25.a.297.a

PRIMVS REGVM.

- 1 Non est sanctus ut est dominus. 279.b
9 Ecce quod remansit pone ante te, & comede. 141.a
10 Mutaberu in virum alium. 262.a
13 Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idolatrie nolle acquiescere. 388.a

III. ET IIII. REGVM.

- 8 Conuertit rex Salomō faciem suam, & benedixit omni ecclesie. 388.a
19 Protegam ciuitatem hanc, propter me, & propter Dauid puerum meum. 94.a
2 Paralip. 26. Elatum est cor Ozia. 282.b

PSALTERIUM.

- 1 Ne pereatis de via iusta. 286.b
7 Iudica me domine secundum iustitiam meam. 287.a
16 Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras. 239.b
33 Odiui ecclesiam malignantium. 26.a
30 In tua iustitia libera me. 242.b.274.a
30 Statuisti in loco spacioſo pedes meos. 240.a
31 Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum 259.b
44 Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. 39.a
45 Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus 301.a
50 Amplius laua me ab iniquitate mea. 146.a
54 Precipua domine, diuide linguas eorum, &c. 393.b
75 Vouete & reddite domino Deo vestro. 179.b
78 Misericordia eius preueniet me 279.b
88 Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, &c. 144.a
99 Iubilate Deo omnis terra. 44.b
109 Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. 106.b
f 2 213 La.

1130 Latum mandatum tuum nimis 138.b
1131 Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine 259.a
1132 Non dominetur mei omni inuilitia 317.b
1138 Imperfectum meum viderunt oculi tui 291.b
142 Non intres in iudicium cum seruo tuo domine 289.a
PROVERBIA.
1 Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legens matris tue. fol.
22 Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. 305.b
24 Septies in die cadet iustus & resurget 186.b
31 Mulierem fortem qui inueniet 229.a
Eccl. 10. Si momorderit serpens in silentio, non est amplius habneta 184.
guam 236.b
Eccl. 33. Sacrificia impiorum execratio est domino. 327.a
Cant. 1. Filij matris mee pugnaverunt contra me 16.a
ESAIA.
1 Repleta est terra idoli, opera manuum suarum adorauerunt, &c. 296.b
22 Coangustatum est stratum, ita ut alter decadat, &c. 296.a
33 De Sion exhibet lex, & verbum domini de Hierusalem 236.b
IEREMIAS.
2 In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretricem 311.a
6 State super vias, & videte & interrogate de semitis antiquis 390.b
EZECHIEL.
16 Accepisti vestimenta varia, & operuisti illa 238.b
16 De auro & argento meo fecisti tibi imagines 296.b
20 In preceptis patrum vestrorum nolite incedere 380.a
28 Peccasti & eieci te de monte Dei, & perdidisti o vberub. 403.a
36 Faciam ut in iustificationibus meis ambuletis, &c. 241.a
ABACUC.
2 Vt ei qui multiplicat non sua, usquequo aggravat contra se densum latum 312.b
MALACHIAS.
1 Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus exercituum, & munus non suscipiam de manibus vestris 107.b
ZACHARIAS.
4 Exequabit gratiam gratia 208.a
9 Ab istu sumes argentum & aurum, & facies coronas, &c. 270.a
MATTHAEVS.
3 Facite dignos fructus poenitentia 142.a
5 Non peruratur: reddet autem domino iuramentum suum 299.a
9 Pater noster qui es in calis, &c. 160.a
6 Lucerna corpori tui oculus tuus 304.a
7 Intrate per angustam portam, &c. 239.b
10 Non enim vos estis qui loquimini, &c. 208.b
10 Qui recipit prophetam in nomine prophete, mercedem prophete accipiet 62.a
Qui un-

10 Quicumque potest dederit vni ex minimis istius calicis aqua, &c. 274.b
15 Quicumque dixerit patri aut matri, munus quodcumque est ex me, &c. 381.a
15 Sine causa colunt me, docentes doctrinas & precepta hominum. 380.b
16 Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. 51.b
16 Quodcumque solueris super terram, erit solutum & in celo 132.b
19 Non omnes capiunt verbum hoc 182.a, 312.a
19 Qui potest capere capiat 311.b
19 Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te 188.a
21 Super cathedram Moysi sederunt scribae & pharisaei, &c. 171.b
24 Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus aut illic, &c. 390.b
24 Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur aquila 400.b
25 Hoc est corpus meum 80.a
MARCVS.
6 Et egressi predicabant, ut poenitentiam agerent, & demonia multum euebant, & ungebant oleo multos agros. 150.b
16 Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit 64.a
LUCAS.
1 Ave Maria, gratia plena, dominus tecum 228.a
6 Perfilius autem erit, si sit sicut magister eim 290.b
12 Neminem salutaueris in via 200.b
Domine dic fratri meo, diuidat mecum hereditatem 414.b
17 Vos cum sitis mali, nostrum bona data dare filijs vestris 279.a
21 Calum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. 162.a
IOANNES.
1 De plenitudine tuus omnes accepimus gratiam pro gratia 280.a
8 Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei 69.a
4 Venit tempus, quando veri adoratores adorabunt patrem, &c. 312.a
8 Ille erat homicida ab initio 307.b
8 Deus peccatores non exaudit 327.b
12 Propterea non potuerunt credere, quia dixit Esaias, &c. 311.b
14 Amen amen dico vobis, quia credit in me, opera quae ego facio & ipse faciet, maiora horum faciet 207.a
14 Pater maior me est 22.a
15 Iam vos mundi estis, propter sermonem meum 68.n
16 Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. 382.a
20 Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos 155.b
ACTVS APOSTOLORVM.
9 Saule Saule, quid me persequeris 148.b
15 Conuenerunt Apostoli & seniores, videre de verbo hoc 35.a
AD ROMANOS.
3 Arbitramur hominem iustificari sine operibus legis 233.a
4 Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram 7.b
5 Propterea Deus misit filium suum in similitudinem carnis peccati, quod legi praestare fuit impossibile, posteaquam de peccato danatus pec-

- peccatum in carne, &c. 186.6
- 6 Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum 286.6
- 6 Ne regnet peccatum in vestro mortali corpore 319.6
- 7 Video aliam legē in membrum meū, repugnantē legi mētis meae 286.6
- 7 Velle adiacet mihi: perficere autem bonum non inuenio 290.6
- 10 Ignorantes Dei iustitiam, & suam quærentes statuere, iustitia Dei nō sunt subiecti 249.6
- 13 Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt 387.6
- 13 Qui diligit proximum, legem impleuit 294.6
- 13 Inauiamini dominum Iesum Christum 59.253.6
- PRIMA AD CORINTHIOS.**
- 3 Iudicauit eiusmodi hominem tradere Satanae in interitum carnis 65.6
- 6 Maledicti regnum Dei non consequentur 59.6
- 7 Propter fornicationem autem, unusquisque habeat uxorem suam, & unaquaque virum suum 189.6
- 7 Melius est nubere, quam vti 194.6
- 7 Si nupserit virgo non peccat 194.6
- 11 Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores estis, & sicut tradidimus vobis præcepta mea tenetis 382.6
- 11 Oportet hæreses esse 297.6
- 11 Quod si nos ipsos iudicarem, non utique iudicaremur. 14. a. 147.6
- 21 Cetera cum venero disponam 53.6
- 11 Si habuerō omnem fidem, charitatē autē non habuerō nihil sum. 236.6
- 14 Nam si orō lingua, spiritus meus orat, mens autē mea sine fructu est. 123.6
- 15 Non ego autem, sed gratia Dei mecum 241.6
- SECUNDA AD CORINTHIOS.**
- 4 Cum enim qui foris est noster homo corrumpitur, tum is qui intus est renouatur de die in diem 4.6
- 5 Scimus autem quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod adificationem ex Deo habemus, &c. 217.6
- 5 Pro Christo legatione fungimur 151.6
- 5 Eum qui non uocatur peccatum, pro nobis peccatum fecit 251.6
- AD GALATAS.**
- 1 Miror quod tam cito transferemini ab eo, qui vos vocauit, &c. 96.6
- 1 Si quis vobis euangelizauerit, præterquam quod accepistis, &c. 3.6
- 3 Quicumque baptizati estis, Christum induistis 73.6.253.6
- 4 Dies obseruati & menses & tempora, &c. 10. a. 350.6
- 5 Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis 317.6
- 6 In Christo Iesu neque circumcisio valet aliquid neque praputium, sed noua creatura 249.6
- 8 Vno autem iam non ego, viuie autem in me Christus. 242.6.288.6
- AD EPHESIOS.**
- 3 Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, &c. 232.6
- 4 Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero Euangelistas, &c. 17.6
- 4 Renouamini spiritu mentis vestrae, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est 248.6

- 4 Qui serabatur, iam non suretur 141.6
- 5 Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, &c. 177.6
- AD PHILIPPENSES.**
- 2 Si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, &c. 404.6
- 2 Hoc sentite in vobis quod in Christo Iesu 513.6
- 3 Omnes quæ suæ sunt querunt, non quæ Iesu Christi 184.6
- 3 Ego me nondum existimo comprehendisse 289.6
- AD COLOSSENSES.**
- 3 Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea 148.6
- PRIMA AD THESSALONICENSES.**
- 1 Sine intermissione orate 347.6
- SECUNDA AD THESSALONICENSES.**
- 2 State & tenere traditiones, quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram 53.6
- PRIMA AD TIMOTHEVM.**
- 2 Finis præcepti est charitas, ex puro corde, & conscientia bona, & fide non ficta 247.6
- 2 Iusto lex non est posita 257.6
- 2 Unus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus 211.6
- 2 Volo viros orare in omni loco 332.6
- 3 Oportet Episcopum unius uxoris esse virum 192.6
- 5 Qui bene præstunt præbyteri, duplici honore digni sunt 304.6
- II. AD TIMOTHEVM.**
- 2 Nam si commortui sumus & conuiuemus, &c. 3.6
- 2 Nouit dominus qui sunt eius: & recedat ab iniustitia omnis qui inuocat nomen domini 419.6
- AD TITVM.**
- 3 Non ex operibus iustitiæ, quæ facimus nos, &c. 69.6
- AD HEBÆOS.**
- 6 Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, &c. 94.6
- 10 Vna oblatione consummavit in aeternum sanctificatos. 94.6
- 11 Credere enim oportet accedentem ad Deum 1.6
- IACOBI.**
- 2 Fides sine operibus mortua est 235.6
- 2 Demones credunt & contremiscunt 261.6
- 5 Confitemini alterutrum peccata vestra 137.6
- 5 Infirmitur quis inter vos, iudicat presbyteros Ecclesia 150.6
- I. PETRI.**
- 2 Vos autem genus electum, regale sacerdotium, &c. 159.6
- PRIMA IOHANNIS.**
- 3 Charissimi filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus 253.6
- 4 Nolite omni spiritu credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt 392.6
- 4 Omni qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est. 392.6
- 4 Si quis dixerit quoniam diligo Deum, & fratrem suum odit, mendax est. 294.6
- APOCALYPSIS.**
- 16 Commandauerunt linguas suas 50.6
- 22 Qui iustus est, iustificetur adhuc 251.6

hominis minimè fuit necessaria. Neq; enim alia causa fuit quamobrem veniret in mundum Iesus Christus, quam ut peccatores saluos faceret. Non illum de cælo ad terram merita nostra bona, sed peccata traxerunt. Tolle morbos, tolle vulnera, dicit Augustinus, & nulla est causa medicina. Sufficiebat igitur primis parentibus nostris, priusquam prolapsi fuissent, credere, quod Deus est, & quod inquirentibus se remunerator est.

Post admissum verò per illos peccatum, iam illud credere nequaquam sufficiebat: necessaria fuit præterea fides mediatoris, quæ cum ipsi, tum liberi eorum, & posteri, sancti Patriarchæ & Prophete magno desyderio venturum expectabāt, certa spe, & fiducia futurū, ut per eum Deo patri reconciliarentur, & de diaboli potestate eriperentur.

Quis autem futurus esset mediator ille, Deine filius, an angelus, an alius quispiam, de eo certi aliquid persuasum habere nō fuit omnibus necesse: satis erat ad salutem in genere credere, quod rationem Deus esset initurus, & viam aliquam humanæ redemptionis inuenturus. Ad explicatius verò & distinctius de mediatore singula credenda, tenebantur ij soli, quibus hoc fuit à Deo reuelatum, qui maiores vocantur, sancti Patriarchæ, & Prophete, simul sacerdotes, & pontifices, quibus populi docendi munus incumberebat, qui & ante legem obscurius, & post datam à Mo se legem apertius, quibusdam sacrificijs & caeremonijs venturum Christum mediatorem adumbrabant. Quorum significationem intelligebant ipsi quidem apertius maiores, quibus reuelatum erat, futurum, ut virgo conciperet, & pareret filium, qui passione, cruce, & morte sua pro peccatis hominum satisfaceret, qui tertia die à mortuis resurgeret, deinde verò in cælos ascenderet, inde venturus iudicare viuos & mortuos: In maiorum autem fide saluabantur minores, qui sub velamine quodam obscurius cognoscebant, ac fide apprehendebant venturū mediatorem, per quem essent à morte liberandi: cuius venturi fides illustrior fuit sub lege, quam ante legem.

Posteaquā verò venit tempus illud acceptabile, venerunt dies salutis, posteaquā apparuit gratia saluatoris nostri omnibus hominibus, qui dedit semetipsum pro nobis:

1. Tim. 2.
Fidei gra-
tus.
Aug. ser. 8.
& 9. de
verbis
Apostoli.
Heb. 13.

Legalia
vmbra
Christi.

Esa. 7.
1. Cor. 15.
Acto. 1.
2. Tim. 4.

2. Cor. 6.
Tit. 2.

DE FIDE

VENOS redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, tum verò fides mediatoris Christi, qui pacificauit per sanguinem crucis suæ, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt, sicut elatior & apertior, ita magis esse cœpit necessaria, utiā non adumbratè sicut sub lege, vel ante legem, neque sub velamine (quandoquidem Christo mortuo velum templi scissum est) sed clarè, dilucidè, atque apertè credent, & confitentur omnes, quòd venerit iam is, qui finis est legis Christus ad iustitiam omni credenti: cui testimonium perhibent omnes Prophetæ, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum: cuius diem Abrahā videre gestiebat, ac vidit, attestante ipso Christo, & gaudius est: vidit autè non carnis, verum fidei oculis, quibus multò certius videtur. Pro quo mittendo Moses orauit dicens: Obsecro domine, mitte què mihi ius es. Orauit David: cum alijs in locis, tum ter in vno Psalmō repetens: Ostēde faciem tuam, & salui erimus. Orauit Esaias, cum desyderio clamans: Emitte Domine agnum dominatorem terræ. Vinam dirumperes cælos & descenderes. Orauit in Canticis Ecclesiæ dicens: Osculetur me osculo oris sui: sonet vox tua in auribus meis. Quid enim aliud ijs verbis à sponso suo Christo petit: quàm vt qui loqueretur iam in patribus & Prophetis, idem ore proprio tandem aliquando loquatur in carne assumpta. Neque verò satis est credere, quòd venit in hunc mundum, sed & illud fideles omnes tenere memoria necesse est, quòd cōceptus est de spiritu sancto, quòd natus est ex Maria virgine, quòd tradit⁹ est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram, quòd ascendit ad cælos, sedet ad dextram patris, inde venturus iudicare viuos & mortuos. Quoniam verò qui virginis filius, idē est & Dei filius, in patrem quoq; omnipotentem credere necesse est, creatorem cœli & terræ: simul & in Spiritum sanctum, ex quo cōceptus est. Vt in tribus personis credatur vnus Deus. Distinctionem verò personarum, & vnitatem substantiæ, si qui sunt rudiores, q̃ vt cōprehendere possint, non est adeò necessariū ad salutē, omnibus explicatè credere, vt si quis min⁹ hæc fuerit assequut⁹, de eius salute dubitādū sit.

Quod

ET SYMBOLO.

9

Quod Ecclesiæ, omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modo scriptis & sermonibus, verum & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & varijs ceremonijs, mentibus fidelium imprimere conata est. Ac primū de anno in certa tempora distributo, deq; beneficio Christi incarnationis.

Capit. III.

VERUM videre licet admirabilem quandam curam, & solitudinem sanctæ matris Ecclesiæ, quæ non contenta vel scripto, vel verbo singula tradidisse, quæ necessariò credenda sunt ad salutem, diligenter vias & rationes omnes persecuta est, quib⁹ ea quàm maximè clara, & manifesta redderet omnibus. Itaque totum anni tempus ita distribuit, certos vt dies institueret, quibus eorum, quæ credere nos oportet, si modò salui esse volumus, ita admoneremur, nunquā vt elabiè memoria nostra possent. Quoniam verò primū inter ea locum obtinet incarnatio Christi, non vtunque ad celebrandam huius tantī beneficii memoriam accedere liberos suos voluit, verum tribus, & amplius etiam, hebdomadis, vt se præparent instituit, ad mediātorem, redemptoremq; suum, eo quo par est honore, excipiendum. Quod quidem tempus vocauit Aduentum: in quo sanctorum patrum desyderium nobis repræsentat, qui sedentes in tenebris & in vmbra mortis, incredibili quodam animorum ardore, venturum in carne iustitiæ solem, dominum nostrum Iesum Christum, expectantes, continuis & flebilibus modis clamabant, dicentes: Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quæ verba & in primis vespertis primæ Dominicæ, & per totum aduentum singulis diebus in Missa beatæ virginis cantantur: Ad quam diluculo surgunt homines, tanquā vigilantes, atque sui saluatoris aduentum expectantes. Qui verò maiore feruntur erga Christum charitate, carnem etiam suam per omne id tempus ieiunio macerant, quò domitis illius cupiditatibus, tantò magis expediti esse queant ad illum venientem excipiendum.

B ;

debito.

Ecc. c. solitudo.

Dierum ratio.

Christi incarnationis.

Aduentus

Luc. 1.

Mat. 4.

Esaiæ. 45.

Ieiunium aduentum.

debitoque honore prosequendum, quem tanto studio præscolau fuerit. Cuius posteaquam diu multique expectatus ille dies incarnationis, & natiuitatis aduenit, quanta est, per Deum immortalem, omnium lætitia? quam profusum gaudium? quam incredibilis exultatio? quod venerit tandem ille tantoperè desideratus, qui dissolueret iugum nostræ captiuitatis, & nos à graui seruitute, qua diabolo mæcipati fueramus, in libertatem assereret. Surgitur nocte media, qua natum nobis puerum hunc admirabilem, ex historia didicimus Euangelica: Curritur ab omnibus ad videndum, ad amplexandum, ad exosculandum nostræ salutis auctorem. Illucescente verò sole, posteaquam solenni cū gaudio perfecta sunt in templo omnia, quæ ad diem hunc tam festum iusta celebritate peragendum pertinere videntur, nequaquam ijs sinibus gaudium, & exultatio piorum continetur: verum in priuatis etiam cuiusque ædibus, non ab adultis modo, verum & à pueris, ac tantum non ab ipsis lactantibus atque infantibus, natus nobis puerulus, datus nobis filius, decantatur.

Esai. 9. Curritur per vicos & plateas, in singulis ædibus annuntiatur cum iubilo gaudium illud magnum, quod natus est nobis hodie Saluator, qui est Christus dominus. *Colenda vulgo.* Quoniam verò summa tum apparuit liberalitas Dei patris, qui cum sit diues in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, misit filium suum factum ex muliere, qui mortem nostram moriendo destrueret, & vitam resurgendo repararet, inuitantur à tenuioribus locupletiores, vt & ipsi quæ possint communis omnium tam benigni patroni, vel patris potius liberalitatem imitentur, atque è suis copijs egenum subleuent inopiam. *Luc. 2.* Hac ratione mater Ecclesia, quæ in symbolo primo loco de Christo nato continentur, in pectoribus liberorum suorum desigenda curauit, vt ne facile excidere possent. *Ephe. 2.* Addidit ijs etiam ea, quæ non continentur in symbolo. Nam octauo die post, circumcisi: quatuor deinde diebus interiectis, à Magis adorati: quadragesimo die post natalem, in templo oblatus pueri Iesu memoriam recolit.

Luc. 2. De beneficio Redemptionis per crucem & mortem Christi facte.

Caput IIII.

Priusquam verò ad ea veniat, quæ deinceps habentur in symbolo, de eo, quomodo passus est sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos, tertia die resurrexit: quoniam inter omnia Christi beneficia, crucis hoc & mortis eius, vnum omnium præ ceteris est insigne maximè. neq; enim nascendo, sed moriendo pro nobis, nos à morte redemit: non in cunis iacendo, sed in cruce spiritum exhalando, pro peccatis nostris satisfaciens, nos cœlesti patri suo reconciliauit: cruci peccatorum nostrorum chirographum affigens, tulit ipsum de medio ac prorsus de rerum natura sustulit. Quoniam itaque salus hæc est, & redemptio nostra, quoniam gloria nostra crux Christi est, triumphus noster crux Christi est, spes omnis, & fiducia nostra, sola crux est Domini nostri Iesu Christi, ad tantū hoc crucis & mortis beneficium commemorandum, sancta mater Ecclesia non vteunq; verum diligenter præparatis fidelibus suis, accedendum esse putat. Atq; illud imprimis æquum esse duxit, vt socij Christi passionum esse conaremur, si volumus esse socij cōsolationis, quam cum illo resurgentes, & in cœlum ascendentes accepturi sumus. Nam nisi commortui fuerimus, nō conuiuemus: nisi substinuerimus, non cōregnabimus. Cōpati necesse est, si quis conglorificari vult. Nā & Christum pati prius oportuit, atq; ita intrare in gloriam suam. At rectè quidem communicare Christi passionibus intelligitur, qui pro nomine illius quosuis cruciatus, deniq; mortem ipsam perferre, si res ita postulet animo prompto semper est, & parato. Rectè præterea compati & commori ille dicitur, qui desijt à peccatis, vt iā non desiderijs hominum, sed voluntate Dei, quod reliquum est in carne viuat temporis. Ceterum ad hæc perficienda, impedimento plerumq; caro est maximè, quæ spiritui aduersatur, vt non quæ volumus, illa faciamus: Hæc itaq; domanda est abstinētia, quod facilius crucifigi possit cum suis, virijs & concupiscentijs. Nam sicut equis ferocientibus, & fessori minus iā obtemperatibus, pabulū subducitur, & pro auena scenū datur: ita carni nostræ, ob succi & spirituum abundantiā spiritui rebellati subduci alimoniam, & eiusmodi suppeditari ciborū genus expedit, vnde quā minimū animo fessori, suo recalci

Col. 2.

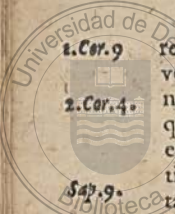
Societas passionum Christi.
2. Tim. 2.
Rom. 8.

Luc. 24.

2. Cor. 1.
Phil. 3.

1. Pet. 4.
Quadragesima ieiunium.

Gala. 5.

DE FIDE

1. Cor. 9

2. Cor. 4.

Sap. 9.

Mat. 4.

Quadragesima Ieiunium.

Hebdomada sancte observatio.

1. Cor. 6.

Epiph. li. 3. baref. 75.

recalcitret: vt castigato corpore, & in seruitutem redacto, vegetior ac liberior animus diuinis laudibus insistat, diuinaque voluntati se tanto facilius attēperet. Cum enim qui foris est noster homo corrumpitur, tum is, qui intus est, renouatur de die in diem: quanto plus conficitur quotidianis laboribus & ieiunijs exterior nostri pars corpus, tanto interior nostri pars, & ea potior animus, deficiente corpore graui suo aduersario vegetior, ac valentior, & aprior efficitur ad hoc, vt Deo vacare, & illius volūtatī obsequere queat. His itaq; causis adducta mater Ecclesia, quod, quæ nobis in mora plerunque sunt, carnis desiderijs vacui, vacare melius tanti beneficij cōtemplationi possumus quadraginta dierū ieiunium instituit. Neque id sine exemplo seruatoris nostri Christi, qui & ipse quadraginta dies in deserto ieiunasse legitur: vt obiter etiā illud in memoriā nobis reuocet, quomodo ille, cuius beneficio nobis contingit, vt explere famem, vt saturi esse queamus, nostra causa esurire dignatus est. Posteaquā verō ventum est ad finē quadragesimæ, ad hebdomadā illam, quā iure merito sanctam vocamus, quod in ea representatur nobis Christi passionis mysterium, per quā abluti, sanctificati, iustificati sumus, tum verō maiore studio in eas res omnes incumbi voluit, quas adfrenanda de syderia, atq; ad auertendū animum ab omni rerum terrenarum cura pertinere putauit. Hinc ille mos quondā à plurimis, nunc verō à paucis, quomodo ardentior est pietas, obseruatus: quem etiam sua ætate scribit obseruatum Epiphanius: quod humi cubabatur, quod afflictiones tolerabantur, quod sicca duntaxat esebantur, quod preces, vigiliae, ieiunia seruabantur, atq; omnes animarum salutes per sanctas afflictiones exquirebantur. Vacabatur ab omnibus sæculi negotijs, neque alia in re per totam illam hebdomadam, quā in contemplatione summi illius beneficij, quod nobis in ara crucis dominus noster Iesus Christus, idem & sacerdos & sacrificium, conferre dignatus est, mētes & cogitationes hominū defixæ fuerunt, quod singulari & inestimabili beneficio, quoniam peccatorum remissionem, fuso pro nobis Christi sanguine, consequuti sumus, tum verō sedulo facere omnes omnia iussit Ecclesia, quod tanti beneficij fru-

ET SYMBOLO.

5

fructū consequi possent: quem quoniam adipisci non licet, nisi ijs qui peccata sua, quæ tantis Christi cruciatibus causam dederunt, in amaritudine mentis suæ recogitant, qui detestati ea, odium eorum concipiunt, ac iusto propterea dolore affecti, profusis lachrymis ea sacerdoti Dei ministro, cui ligandi, soluendique potestas à Deo data est, enumerando recensent, eiusque ministerio, virtute verò ac merito passionis & mortis Christi, ab illis absolui, ac Deo patri, quem toties tam grauiter offenderunt, reconciliari, ea, quæ par est animorum submissione petunt, vt hoc quoque sub id tempus à fidelibus fieret, instituit: quod commonefaceret illos, non nisi passionis & mortis Christi merito peccata remitti. Hoc non contenta, simul statuit, vt huius peccatorum remissionis, & cum Deo patre reconciliationis pignus acciperent, quod tanto magis certi de ea reddi possent: ad viuum & viuificum Christi corpus & sanguinem sumendum, & posteaquā peccata sua confessi, atque ab eorum nexu soluti essent, accederent: quod sicut ipse vna caro nobiscum, ita nos vicissim caro vna, & spiritus vnus cum ipso effimur, atque illius corpori coniungimur. Quoniam verò & in sacramento hoc, & quoties memoria dominicæ passionis recolitur, sicut sæpè iam antea commemorauimus, reconciliationis illius admonemur in cruce peractæ, qua nos, qui inimici eramus, per mortem suam Deo patri Christus reconciliauit, fas non esse putauit mater Ecclesia, qui reconciliationis huius memoriam agerent, vt ij similitates aliquas gererent, ac odijs inter se mutuis flagrarent. Quamobrem & illud instituit, vt in hac præcipue sancta hebdomada, priusquā ad sumendam salutarem illum cibum fideles accederent, qui Sacramentum est pietatis, mysterium pacis, signum unitatis, vinculum charitatis, confiterentur alterutrum peccata sua, simul veniam peterent, darentque vicissim. Quod qui secus facerent, quique implacabile odium erga proximum retinerent, ij grauius etiam quam ipsi Iudæi flagitium designarent, rursus crucifigentes sibi metipsis filium Dei, & ostēti habētes, vt merito à sacris arcedi, quin etiam eorum cœtu homines impij, neque digni, qui Christianorum appellatione gaudeant, exterminandi sint. Et quoniam

Confessio
anricularis
Esa. 38.Mat. 18.
Ioh. 20.Continuatio
sacra
Synaxis.1. Cor. 6.
Reconciliatio
inimici
Rom.

Rom. 5.

Iacob. 5.

Hebr. 6.

*Pœnitentia
duplex
publica &
priuata.*

2. Cor. 5.

Hebr. 9.

Psal. 109.

Matth. 26.

Eph. 5.

1. Pet. 3.

Rom. 3.

DE DE

niam duplex est pœnitentia, priuata vna, publica altera, sicut suo loco fusiùs dicitur: illam quidem quocunque die fieri permittit Ecclesia, hanc autem alteram statim solennem non existimauit, nisi feria quinta sancte hebdomadæ peragi oportere. est quidem ita, quod omni tempore fungi debent Episcopi legatione ad reconciliandos peccatores, de qua loquens Apostolus, cū dixisset, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis: protinùs adiunxit: pro Christo ergo legatione fungimur, tanquā Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo: visum est tamē, ut isto potissimū die legationis hoc munere fungeretur, quo summus pontifex noster Iesus Christus afflicto vultui Dei pro nobis in multitudine misericordiæ suæ, & semel Sacerdotij secundum ordinem Melchisedech officio perfunctus, cū sacrificium inuentum corporis & sanguinis sui sub panis & vini speciebus in vltima illa cœna Deo patri obtulisset, ac eiusdem corporis & sanguinis Sacramentum sub iisdem speciebus post factam oblationem suis discipulis tradidisset, paulo post ut Sacerdotio secundum Aaron sinem imponeret, posteaquā nouum illud instituerat, sacrificium pro nobis cruentum factus est, semetipsum tradens oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis: capi se, ligari, conspui, flagellari, varijs probis affici, ac post multos grauissimos cruciatus sibi illatos, tandem se in crucem agi passus, atq; ibi pro nobis iustus pro iniustis mori dignatus est. Quam autem ob causam ligata est misericordia? nisi ut miseros peccatores à nexu peccatorum suorum solueret pœnitentes. Quam ob causam vita mori pro impijs, & mortis æternæ reis dignata est: nisi ut, sicut iam toties dictum est, propitiū nobis & placatū patrem suum redderet, apud quem propitiator nobis factus est Christus in sanguine suo. Quamuis igitur à diuinitijs bonitatis Dei nullum tempus vacat, hoc tamen tempus ad reconciliandos grauioribus flagitijs obritos, visum est maxime accommodum, quod semotis alijs curis omnibus, ac postpositis quibuscunque seculi cogitationibus, soli propitiationis per Christum in cruce factæ con-

IN SYMBOLO.

6

contemplationi vacatur, quo remissionis peccatorum nobis per mortis illius mentū obtentæ memoria refreuit: nulli ut iam quamlibet grauibz presso criminibus dubitare fas sit, quin qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, is nunquā sit commissurus, quin simul cum illo sit nobis donaturus omnia, sit cōcessurus veniam & indulgentiam peccatorum nostrorum omnium. cū præsertim ob hoc ipsum, cum tradiderit. Quandoquidem per prophetam testatur, quod non ob aliam causam nisi propter scelus populi sui percusserit eū. Hinc perspicuum cuius esse potest, quod non satis habuit Ecclesia commonefecisse nos, passi, crucifixi, mortui Christi, sed simul indicare voluit, quem essemus fructum ex hac illius passione & morte consequuti, nimirum peccatorum remissionem, & cum Deo patre cœlesti reconciliationem.

Rom. 3.

Isai. 53.

Quod in die Parasceues recte deploraretur Christi passio. Cap. V.

QUA quidem ex re, etsi gaudere nos æquum est & exultare, quod in cruce salutem nostram operatus est CRISTVS, non sine causā tamen gaudium istud in aliud tempus differendum, sanctam vero hebdomadam hanc omnem, præcipuē verō diem Parasceues in mœrore, luctu, lachrymis consumendam esse censuit Ecclesia. Gloriam quidem nos oportet in cruce domini nostri Iesu Christi, atque ingentem ex eo consolationem accipere, quod nos dignos indicauerit, quos non corruptibilibus auro & argento, sed præcioso sanguine suo redimeret: Verū sunt, quæ nos impediunt, quod timemus, quo die redemptionis hoc nostræ mysterium celebramus, gaudere & exultare queamus. Vetat enim hoc nostræ culpæ conscientia. Nos enim sumus qui passioni, qui cruci, qui morti eius causam dedimus, nos illius plaga doloris, nos illius culpa sumus occisionis: Nam ille, quæ non rapuit, exoluit. Traditus est propter delicta nostra: Vulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est propter scelera nostra. Nō ille sua, quæ nulla habuit, sed nostra peccata pertulit in corpore suo super lignū. Merito itaque gemitus

*Lactius pa.
rasceues.*

Gal. 6.

1. Pet. 1.

Psalm. 63.

Rom. 4.

Isai. 53.

1. Pet. 2.

2. Thess. 2.
Apoc. 12.

Ioh. 20.
Ioh. 16.

1. Cor. 15.
1. Cor. 2.

1. Cor. 13.
1. Cor. 10.

1. Cor. 68.
2. Cor. 12

Luc. 23
Luc. 2.

gemitus edimus, meritò lachrymas fundimus propter peccata nostra, quæ tam grauiâ fuerunt, vt nisi morte Christi expiari non potuerint. Tum autem ipse Christus noluisse videtur eo die nos gaudere, quo cruciatus hos nostra causa pertulit. Sic enim dixit: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra verteretur in gaudium. Quin etiam exemplo probabili confirmat, huic tantæ rei tristitiam conuenire. Mulier, inquit: cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cum autem peperit puerum, iam non meminit pressuræ, propter gaudium: quia natus est homo in mundum. Mulieri comparat Ecclesiam suam, quæ quia Christum diligit, quem ex Deo patre genitum in nostram naturam suscepit, rectè hoc die Parascæus moriente illo, & per mortem quasi per partum in vitam æternam & in immortalitatis gloriam exeuntes, tristitiam habet, & dolet, vt in vtero habens, & clamat parturiens. Quoniam verò postquam resurrexit æterno suo regno natus, gauisi sunt discipuli viso domino, sicut ipse dixerat: Iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis, perpulchrè perfecta est mulieris, quæ præmissa fuerat, similitudo, quæ postquam peperit, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Quare non sunt audiendi, qui Christi mortem lugubrem esse nolunt, & eam deplorari vetant. Nam etsi præciosam illam & gloriosam esse libenter confitemur, vt quæ mortem, & mortis destruxit auctorem, non continuo non est ipsa lugubris & fidelibus desenda, pro quorum salute spontè Christus illâ exhibuit: Alioqui periculum est, ne de nobis quoque per prophetam suam Christus cõqueri videatur: Sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, non inueni. Cum præsertim per Zachariam prædictum sit, quòd dolebunt super eum, sicut doleri solet in morte primogeniti. Non gaudeamus itaque tum, quando mundus gaudebat, quando Christum Iudei crucifigentes exultabant, & morienti insultabant: Non vociferemur cum infans illis & odio furentibus, crucifige, crucifige illi: sed cum Maria matre Iesu, cuius tum animam doloris gladius

Ioh. 20.

Rom. 4.
Eccle. 3.

Psalm. 125.

Mathe. 5.

Luc. 7.

Rom. 12.

Act. 14.

gladius pertransiuit, cumque sanctis Apostolis, quorum ingens luctus mentes occupauerat, diem, quo Christi crucifixi sit memoria, in fletu & planctu transigamus: gaudium verò nostrum in id usque tempus differamus, quo ipsi quoque gauisi sunt discipuli viso domino: Differamus lætitiâ nostram in perendinum diem, quo Christus deuicta morte resurrexit propter iustificationem nostram. Tempus flendi, dicit Sapiens, & tempus ridendi: tempus plangendi, & tempus saltandi: prius flendum est, vt exultare postea liceat. Euntes ibant & flebant, dicit propheta, mittentes semina sua: venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Beati flentes, ait Christus, quoniam ipsi ridebunt. Quando cantantur nobis lugubria, plangamus, vt cum tibijs cantatum fuerit, exultemus. Fleamus cum flentibus Apostolis, & cum ipsidem gaudentibus gaudeamus: neque cum perfidis Iudæis commune quicquam habeamus, Christo passo exultantibus, atque illi acerbè insultantibus. Hunc morem iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus semper obseruauit sancta mater Ecclesia, simul docens fideles suos, quòd per luctum peruenitur ad gaudium, quòd per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

De gaudio dominicæ resurrectionis.
Cap. VI.

Resurrectio Christi.
Ioh. 2.

Quamobrem ad iucundam illam resurrectionis Christi solennitatem prius nos peruenire noluit, quam essemus conuersi ad Dominum in toto corde nostro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Etiam carnalibus hac in parte prouisum esse cupiebat, qui cum non facillè possint mentis oculos ad ea videnda, quæ sunt spiritus, attollere, nisi vi maiore corporaliter accidentium causarum excitentur, causas, quibus id perfici posset, peruestigauit.

Quadragesima.

Quare ieiunium quadraginta dierum, quod pro decimis anni totius offertur Deo, sic disposuit, vt ante sacratissimam Paschatis noctem nullo modo rumperetur à pijs. Ita sit, dum per abstinẽtiam corpus atteritur, nec aliunde laxatio nisi ab hac Paschali nocte speratur, vt hæc beata nox etiam à carnalibus tanto maiore cum expectatione & gaudio

Joan. 1.
Bapt. 4.
Heb. 8.

Rom. 4.
Iustificatio
quid.

Eph. 4.
Rom. 6.

Rom. 6.

Spes resur-
rectionis
nostre.

DE FIDE

quo excipitur, & antequam veniat sic omnes quadragesima dies, qui sunt interiecti, tanquam diurna viatoris itinera, magno cum desiderio ad constitutum locum properantis, quod diu penè diligenter computentur.

Hac ratione dulcis omnibus hæc solennitas, chara omnibus, desiderabilis cunctis efficitur: Sicut lux in tenebris ambulanti, sicut fons de petra salientis aquæ, sitienti, sicut quod fixit Deus tabernaculū peregrinantibus. Hic igitur tempus iam est lætitiæ, hic exultamus omnes gaudio, memoria nobiscum repetentes, quantum pro nobis Christus persoluerit, per quod peccatorum nostrorum remissionem consequuti, & à durissima captiuitate redempti sumus. Quo magis autē absolutum sit gaudium nostrum, passioni & morti Christi resurrectionem quoque, semper adiungimus, quæ nostræ causæ est iustificationis. Nam sicut traditus est Christus propter delicta nostra, ita resurrexit propter iustificationem nostrā. Vnde colligere licet, quod qui iustificationem nihil aliud esse volunt, quam peccatorum remissionem, & cum Deo patre reconciliationem, ij toto (quod aiunt) cælo errant. Neque enim in hac sola re consistit iustificatio, si vetus homo noster exuat, necesse est in super indui nouum, qui secundum Deum creatus est in sanctitate & iustitia veritatis. Non satis est veterem Adam eiecisse, nouum etiam Adam præterea Christum completi necesse est: Non tantum peccato moriendum, sed viuendum est etiam Deo in Christo Iesu: Non sufficit à peccato liberari, seruos etiam oportet fieri iustitiæ: non commori tantum, hoc est, defungi peccatis, verum & resurgere cum Christo opus est. Istud itaque merito Christi passionis nobis obigit, quod sumus mortui peccatis, quod vetus noster homo crucifixus est, vt destruat corpus peccati, vt intra non seruamus peccato. Verum hoc satis non est: Necesse est præterea, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriā patris, ita & nos fide accensi, simul cum eo resurgentes, in nouitate vitæ ambulemus, parati omnia & facere & pati pro ea fide, quā ipse tradidit, quam in symbolo postea cōprehenderunt Apostoli. Quod certi sumus, tamen propter eā fidē nostrū occisum corpus fuerit, nihilominus facturū Deū, vt suis promissis maneat, vtq; excitet & nos, sicut

ET SIMBOLO.

8

ent excitauit Christū in vitam æternam. Atque hoc est, quod vocat Paulus iustificari, post adeptā peccatorū remissionē in eiusmodi vitæ nouitate ambulare. Crucifixus itaque Christus est, vt in cruce veteris hominis occasum ostenderet. Resurrexit autē, vt in vita sua vitæ nostræ nouitatē demonstraret. Duplicatur itaque gaudiū hoc die nostrū, quod nō solum abolita sunt peccata nostra per mortē Christi, verum etiam illius resurrectio documēto nobis est & exemplo, quomodo mortui per illū pristinis culpis mox vnā cū illo & per illū in nouā vitā resuscitati, deinceps iustitiæ viuamus, quā illius beneficio cōsequuti sumus. Hæc itaque duo sancta mater Ecclesia præ cæteris inculcāda suis fidelibus, nec ferè abinuiçē separanda esse duxit, tanquam ad salutē apprimē necessaria. Nam cū & illud credere necessariū sit ad salutē, Christum & verum hominē & verū Deum fuisse: verum hominē declarat passio & mors: neque enim potuit pati & mori nisi homo: verū Deum declarat resurrectio: neque enim potuit sua ipsius virtute à mortuis resurgere, nisi Deus. Quam obrem nō satis habuit in die Parasceues mortis, in die Paschæ resurrectionis Christi memoriā celebrasse, quin per totum annū vertentē vtriusque nobis memoriā singulis hebdomadis reuocet. Nā quod à Christianis feria quarta & sexta ieiunatur, illā rationē reddi scribit Augustinus, quod considerato Evangelio, ipsa quarta sabbati, quā vulgō quartam feriā vocant, consiliū reperiuntur ad occidendū Dominū fecisse Iudæi, die autē vno interiecto, cuius vespere Dominus Pascha cū discipulis mādauit, qui finis fuit eius diei, quam vocamus quintam sabbati, deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbati, feriā sextā vulgō vocant, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Tertius autē dies post resurrectioni dicatus est, qui propterea dominicus etiam vocatur, quod in eo Dominus à mortuis resurgens, verē Deū & Dominū esse declarauit. Quare non solo die Paschatis, verum singulis dominicis diebus processionē peragi videmus, quā representatur Apostolorum processio, qui iuxta Christi præceptum iuenerunt in Galilæam, vt ibi viderent Dominum à mortuis resurgentem, & Hierosolymam inde postea redierunt. Sic ergo duos articulos hoc docuit nos Ecclesia, vnum de passio, crucifixo, mortuo,

Ieiunium
quarta
sexta feria
Aug. ad Ca
sulanum e-
pistolā. 86.
Math. 26.
Dominicus
dies.

Matth. 28.

tuo, & sepulto Christo, alterum de eo, quo modo tertia die resurrexit, qui quò magis insisteretur memoria nostræ, singulis hebdomadis eorum commemorationem sextis feriis, & diebus dominicis renouari voluit.

De Ascensione Christi, & de extremo iudicio.
Cap. VII.

Inter Pascha & Pentecosten non ieiunatur.

Ascensio Christi.

Act. 1.

Ioan. 15.

1. Thess. 4.

Sicut autem quadraginta dies ante dominicam resurrectionis in omni abstinencia, continentiaque genere tra-
ducendos, ita deinceps iam quinquaginta diebus ieiunia censuit esse relaxanda: ut ad festum usque Pentecostes non ieiunaretur à cibis, quod est merendum: sed in Domino gauderetur. Illud etiam subiecit quasi sub oculos nostros, quomodo quadraginta dies cum suis discipulis versatus est, quibuscum etiam cibum interdum capere visus est, dominus noster Iesus Christus, quò magis fidem faceret suæ resurrectionis, postea videntibus illis eleuatus, & in cælum assumptus est. Poterat quidem celerius in cælum ascendere, sed quoniam non quæ sua, sed quæ nostra sunt, querere venerat (descenderat enim propter nos homines, & propter nostram salutem) quò magis claram testatamque cunctis resurrectionem suam redderet, atque omnem ex omnium animis de ea dubitationem tolleret, tantisper in terris commorari, ascensionisque suæ gloriam in quadagesimum diem differre dignatus est. Nulla autem res æquæ spem nostram erigit, atque gloriosa hæc Christi ascensio. Nam passio illius charitatem in nobis accendit, quam eum ille summam erga nos declarauerit (nam dilectionem hac maiorem habere potest nemo, quam ut animam suam ponat quis pro inimicis suis, qua tamen maiorem habuit ille, qui posuit pro inimicis) fieri non potest, quin mutuo illius amore inflammemur, qui prior nos tanto per dilexit. Resurrectio verò Christi, non modò de diuitiis ipsius, verum & de nostræ carnis resurrectione fidem nostram confirmat et roborat. Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo. Ascensio porro spem laetificat, quam firmam habemus & indubitatam, quò caput nostrum præcessit, eò nos, qui sumus ipsius membra, sequemur.

turos: cum præsertim promissum eius habeamus, qui fallere nescit, ubi fuerit ipse, ibi futurum & ministrum. Sed ita nos in spem erigit ascensio, ne prorsus tamen securos & oscitantes esse pennittat. Nam eodem ipso die nobis in memoriam reuocatur, quomodo qui ascendit ad cælos, & sedet ad dextram patris, inde venturus sit iudicare viuos et mortuos: Cantatur enim in missæ introitu: Viri Galilæi, quid admiramini aspicientes in cælum? Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cælum, ita veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Vnde docemur, venturum eum in eadem forma hominis, in corpore glorificato, quod in cælum secum derulit, iudicare viuos & mortuos. Cantatur & illud ex Psalmo: Ascendit Deus in iubilo, & dominus in voce tubæ. Atqui in eiusdem voce tubæ nouissimæ resurgent omnes incorrupti, sententiam iudicis audituri: qui, quos à sinistris collocauerit, eos ad supplicium ignis æterni condemnabit: quos autem à dextris posuerit, eos ire iubebit in regnum suum cœleste. Propterea & in Prosa canitur illud: Iudex cum veneris iudicare seculum, da nobis quæsumus sempiternam requiem in sanctorum gloria. Sic ergo gaudio, quod ex ascensione Christi capimus, quæ nos in spem erigit, futurum ut ipsi quoque simus, ubi caput nostrum est, miscere voluit Ecclesia sollicitudinem, quam simul nobis adfert expectatio terribilis illius iudicii, quò & hunc articulum, qui extremus est de Christo, ne ignorare possemus: Cuius etiam commonefacit nos secunda dominica Aduentus. Nam eum in prima nos amabilis illius admonuisset, quo venit mansuetus, non ut perderet animas hominum, sed ut saluaret, non ut iudicaret mundum, sed ut mundus per ipsum saluus fieret: in secunda dominica, meminit illius aduentus horrendi, quo, qui diuitias bonitatis eius contempserunt, quem recipere redemptorem noluerunt, eum seuerum & inexorabilem iudicem experientur. Atque ita non tam scribendo aut prædicando, quam oculis quasi rem subiiciendo, per certorum dierum obseruationes, absoluit omnia mater Ecclesia, quæ de Christo credere necessarium est ad salutem.

Ioan. 12.

Iudicii diuini commemorative.

Act. 1.

*Psal. 46.
1. Cor. 15.
Math. 25.*

Heb. 10.

*Zach. 9.
Luc. 9.
Ioan. 3.*

Rom. 2.

DE FIDE

DE SPIRITU SANCTO, DE SANCTA TRINITATE, de festo corporis Christi, deque pompa sue processione, quæ solennis in eo quotannis haberi consuevit.

Cap. VIII.

Pêtercoste.

Psal. 64
Ephes. 4.Trinitatis
5. fest. diesCrucis si-
gnatio.

Sed nec eum articulum prætereundum putauit, quo nos in spiritum quoque sanctum credere profiteamur. Nam & is quæ admodum dudum promissus Apostolis tandem sit missus quinquagesimo die postquam Christus resurrexit, festiuasolennitate, magnæque cunctorum hilaritate representat: tunc indicans illud impletum esse, quod à Propheta dictum est de Christo: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quoniam verò & illud credere necessarium est ei, qui saluus esse velit, tres personas vnum esse Deum, sanctissimæ quoque Trinitati festum diem dicauit: quò non solum admoneri populus eius rei, verumetiam è superiori loco doceri posset. Rectè autem octauo die post, quàm Spiritus sanctus esse missus recolitur, festum hoc instituit: Nam antequàm datus esset Spiritus sanctus, confessio Trinitatis celebrata non est, quòd sine dono sancti spiritus fides illius haberi nõ potest. Quâuis sanctos Patriarchas et prophetas spiritu sancto afflatos, nõ omnino latuisse mysteriũ hoc Trinitatis, è multis scripturæ locis manifestum est. Quò magis autem illud imprimeretur mentibus hominum, ita ut elabi facile non posset, instituit fideles Ecclesia iam inde à pueris, simul ut essent è somno expergefacti, ut surgentes è lecto, se cruce signarent, ac verba hæc proferrent. In nomine patris, & filij, & spiritus sancti: quod ipsum similiter facerent cubitum euntes. Cum dicerent In nomine, non autem In omnibus, admonerentur vnius Dei, qui quamuis trinus in personis, vnus tamen est in substantia: simul & eius rei commonescerent, quòd salutem nostram, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota Trinitas esse operata. Nam insuperabilia sunt opera Trinitatis. Pater filio, sicut

ET SYMBOLO.

10

sicut & ipse filius testatur, calicem passionis dedit: & i. Ioan. 18. pfe filius animæ suæ in potestate sua propinauit, sicut i. Ioan. 10. pfe ait: Potestatem habeo ponendi animam meam: Ob. Esai. 53. latus est enim, quia ipse voluit: & spiritus sanctus illi propinari fecit, Apostolo teste, qui dicit: quod Christus per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. Posteaquàm singula CHRISTI beneficia, quorum in symbolo sit mentio, diligenter Ecclesia mater nostra statim diebus ad memoriam eorum recolendam instituentis, oculis nostris representauit, visum est etiam illi sacratissimo Christi corporis & sanguinis mysterio celebrando, diem aliquem festum instituere, qui nõ propterea minore nobis veneratione prosequendus est, quod re. Eucharistie sacramento institutus esse videtur. Vixdum enim anni trecenti intercesserunt, cum Spiritui sancto visum est, Urbano sum diem festum
quarto Ecclesiæ præsidente, dies ut hic festus in orbe ageretur vniuerso, ad eorum fidem illustrandam, qui sub specie panis, verum corpus & sanguinem CHRISTI contineri, profiteri non erubescunt. Constat enim, quod non ita multis antè annis, fuit Berengarius, fuit Petrus Adelhardus, quorum tamen vterque suum hunc errorem reuocauit, fuerunt Henriciani & Petrobrusiani, qui de veritate corporis & sanguinis CHRISTI in venerabili Eucharistiæ sacramento, cuius certa semper & indubitata fuit antea fides in Ecclesia, primi dubitationem quandam iniecerunt. Quæ ut omnis ex animis hominum tolleretur, & ne quisquam esset, qui de veritate CHRISTI corporis & sanguinis ambigeret, diem hunc festum instituit, in quo solemnem processionem proxima feria quinta post festum sanctæ Trinitatis, fieri quotannis præcepit, qua testatum fieret omnibus, quotquot sumus fideles & orthodoxi, quòd non solum non erubescimus veritatem hanc, quam à Christo docti sumus profiteri: verum etiam de hoc Euangelio, hoc est, de Christi crucis & mortis annunciatione, præcipue gloriamur, deque eo maxime gaudemus & triumphamus. In cuius rei signũ, sub visibili panis specie, corpus illud, quod pro nobis in crucis actum, & in mortem traditũ est, publica cũ læticia per forũ, perq; plateas maximo cum honore circumferimus 1. Cor. 2.

Matth. 62. ac eam, quæ Christi corpori debetur adorationem præstantes, credere nos Christo dicenti profiteamur: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, nec Euangelium illius erubescere, quo nobis hæc tam gloriosa crux illius & mors annuntiatur. Obseruatur autem hoc in prouincia nostra, quod in hac processione, quatuor Euangeliorum in itia decatur ad quatuor mundi partes, ut palam fiat hoc Euangelium crucis & mortis Christi: in omnibus mundi partibus ab Apostolis & eorum successoribus fuisse prædicatum. Ac sit quidem huius ipsius rei commemoratio: eo ipso die, qui propriè dies cænæ domini dicitur. Sed quoniam sub idem tempus, sicut paulò ante fuit à nobis demonstratum, tristis erat anima Dei & seruorum nostri usque ad mortem: plorabat mater eius Maria, flebant sancti eius Apostoli, mundus verò gaudebat, non visum est satis esse conueniens, ut eo tempore, cum gaudio crucis illius & mortis memoriam celebraremus, quo Christum Iudæi crucifigentes exultabant, & mortem insultabant: sed cum ipsius Christi, tum sanctæ matris eius, cuius animam doloris gladius pertransuerat, & Apostolorum eius luctum ac tristitiam exprimeremus, in mœrore & planctu dies illos transigentes, quibus tã crudeliter in Christi corpus est seutum. Itaque gaudium hoc in illud tempus, quo gauisi sunt etiam ipsi discipuli vobis domino, differendum esse censuit Ecclesia, ut posteaquam illa pressura præterijt, posteaquam à mortuis Christus resurrexit, in coelos ascendit, & promissum Spiritum suum sanctum Ecclesie misit: quo docente, & sanctæ Trinitatis mysterium, & huius venerabilis sacramenti arcanum, intelligere nobis datum est, tum demum summa cum exultatione, crucis hoc & mortis Christi beneficium recolamus, deque fructu, quem nobis attulit, gaudium nostrum toti testatum faceremus vniuerso. Quamobrem nihil est aliud hæc processio, quàm gloriosa quædam Christi crucis & mortis prædicatio, deque superato per crucem diabolo, de morte nostra per mortem Christi deuicta, de remissione peccatorum conciliata, de regni coelestis hereditate nobis parata, triumphus quidam & exultatio. Quod autem aliud, quàm hoc est Euangelium nostrum, quod nos

Marci. 14.

Ioan. 16.

Luc. 2.

Ioan. 20.

non erubescere cum Paulò profiteri debemus? ac non modò non erubescamus, verumetiam cum eodem dicar quisque nostrum? mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Nihil aliud scire, nihil aliud prædicare nos profiteamur, quàm Iesum Christum & hunc crucifixum. Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stulticiam, ipsis verò vocatis Iudæis, atque Græcis, Christum, Dei virtutem, & Dei sapientiam. Quia stultum est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Vtinam autem non deessent etiam hoc infelici nostro sæculo, quibus Christi crux & mors (in cuius memoriam diem hunc tam festum agimus, corpus illius pro nobis cruci affixum, & morti traditum circumferentes, & quod nos nò pudeat Christi crucifixi, palam orbi ostentantes) vtinam non deessent, inquam, quibus ea res non esset scandalum, quibus non stulticia quædam videretur, qui veritatem de sui corporis veritate dicentem: Hoc est corpus meum, arguere mendacij non verentur, realem illius præsentiam in hoc venerabili sacramento negantes. Sed ea res nos detertere non debet, quominus liberè fidem nostram profiteamur. Semper hoc fuit Satanae studium, cum non aliundè salutem nostram pendere videret, quam ex hac iugi Christi crucis & mortis recordatione, ut eam omni studio vellet extinctã, & ex animis mortalium euulsam. Quod ille quanto laborat diligentius, tanto nobis virilius illi resistendum, tanto magis immensum hoc Christi beneficium, præ nobis est ferendum. Ac si quis ex nobis quaesierit: Quid est, quòd hodie tam festum diem agitis? quòd Eucharistiam ita per forum & plateas circumfertis? quòd cereorum tantam vim accenditis? quòd humana voce psallere non contenti, & cymbalis & tubis, & omni musicorum instrumentorum genere, læticiam quandam ingentem præ vobis fertis: huic respondebimus. Hoc est Euangelium nostrum, quod nos non erubescere, in quo nos etiam gloriari cum Paulo profiteamur. Christo in nouissima cœna, sui corporis & sanguinis sacramentum nobis vtendum dedit, ut siue manducantes illud ore & bibentes, siue, etiam intuentes & fide percipientes, meminissimus hoc esse corpus

Rem. 14

Gal. 6.

2. Cor. 12

2.

DE FIDE

illud, quod pro nobis in mortem traditum, hunc esse sanguinem illum, qui in peccatorum nostrorum remissionem fusus est. Huius itaque Christi crucifixi pro nobis & mortui corpus, sub illa specie, qua suis illud Apostolis in cena nouissima dedit, omnibus ostentamus, illud quam maxime veneramus & adoramus, in & de eo gloriamur nos profitemur: de morte deuicta, deq; diabolo superato triumphum agimus, ac Deo patri celesti gratiam habemus, qui per crucem & mortem filij sui, remissionem nobis peccatorum nostrorum, in filios suos adoptionem, & regni celestis hereditatem contulerit. Quorum omnium beneficiorum memoriam, quanto maiore studio per membra sua Sanctas abolere conatur, tanto nos diligentius eam, & dierum obseruationibus, & signis, ac imaginibus, & gestu, & habitu, & omni caeremoniarum genere, representari cupimus: hunc verò diem, proprie tanto beneficio, cum letitia & triumpho celebrando, consecratum habemus. Ad hunc modum si quis nos interrogauerit, respondendum, simul fratres nostros admonebimus, vt ostendant, se non erubescere Euangelium, se non erubescere crucem & mortem CHRISTI, cuius memoria, cum gaudio & triumpho celebratur in hac solenni pompa. Nam quem huius Euangelij, quem crucis & mortis CHRISTI pudet, is quiduis potius, quam Christianus dici meretur, nec est, quod se peruenturum ad ea premia speret, quae Christus non alijs promisit, quam his, qui suam omnem fiduciam, in crucis & mortis ipsius merito collocatam habent. Qui me erubuerit, dicit CHRISTVS, hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua. Omnis autem qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in caelis est. Consteamus itaque Christum, non sola fide, verum & ore, hoc est, externis istis ritibus & caeremonijs, quibus maxime fides illius illustratur, & crucis hoc illius & mortis beneficium, summa cum animi deuotione, & utraque cordium letitia celebremus. Hæc est fides Catholica, quam, vt paulo ante diximus, non scribendo neque prædicando modo, verum etiam annum vertentem ita distribuendo, dies vt ætati constituerentur, quibus quasi ordine

ET SYMBOLO.

12

dine singuli articuli eorum præcipue, quæ de Christo cognoscenda sunt, non tam auribus, quam oculis fidelium exponerentur, sitiens nostra salutis mater Ecclesia, nos fideliter docere semper est conata, quod in eo salutem nostram agi, sciret.

QVOD DICTVM APOSTOLI, DIES OBSERVATIS & MENSES, nihil aduersatur obseruationi dierum, quæ sit in Ecclesia.

Cap. IX.

Equæ verò defuerunt, qui sanctæ matris nostræ sanctum hoc institutum reprehenderent, quod Iudaicas quasdam obseruationes amplexos esse fideles dicerent. Obiectum est etiam ante mille ducentos annos, quod nunc ab ijs, qui pridem sopitas hæreses suscitauerunt, obijci nobis audimus: Dies obseruatis & menses, & tempora, & annos. Sed ijs iam pridem ab Origene, atque Epiphano Græcis, ac Hieronymo, atque Augustino Latinis, ita responsum est, satis vt esse confutati videantur. Neque enim existimandum est, ignorasse matrem Ecclesiam, vel nunc etiam ignorare, quod omnes dies æquales sint, quodq; non die pasceus crucifigitur, neque die dominico resurgit Christus, quodque nullus dies atque adeo nulla sit hora, qua non recte passionis illius & resurrectionis, ac aliorum quorumcunque beneficiorum fiat recordatio. Quamobrem receptus Ecclesiæ mos, quo singulis Christi beneficijs recolendis certos dies instituit, nihil habet cum Iudeorum superstitione commune. Nā illis nō, est fas quouis tempore ieiunare, agnū immolare, Pentecosten agere, tabernacula figere: nobis verò quotidie ieiunare, quotidie agnū immaculatū & offerre Deo patri, & oblatū manducare, quotidie licet simul omnia Christi beneficia representare. Quoniam verò sæculi curis nimio plus plerique omnes immersumus, neque aut orationibus, aut gratiarum actionibus, beneficijs recolendis perinde vt oportet vacamus, quid

Dierū obseruatio.

Con. Celsi li. 8.
hæc. 75.
in. 4. ca. ad Gal.
epist. 119.
cap. 7.

DE FIDE

Matth. 13.

1. Cor. 9.
Heb. 5.

1. Cor. 1.

Missa ratio

quid faceret sitiens nostræ salutis mater Ecclesia? permittente tantorum Christi beneficiorum interire memoriam? quæ quamvis in Ecclesijs prædicantur è superiore loco, tamen verbi Dei semen à spinis non raro suffocatur. Non potuerunt hoc ferre plena charitatis illius erga nos viscera, cum præsertim salutem in eo nostram agi videret. Cum itaque cerneret, adduci non posse liberos suos, vt quotidie ieiunarent, quotidie orarent, quotidie Christi corporis & sanguinis communionem perciperent, ac in ingi beneficiorum eius meditatione versarentur: fecit illa, Deo & piorum omnium consensu approbante, fecit autem sancti Spiritus docta magisterio, certos vt dies institueret, qui præ cæteris tantorum commemoratione beneficiorum essent insignes, quibus ad officium fideles reuocarentur, ac munere suo curis alijs vacui diligentius fungerentur: non aliud spectans hæc dierum præscriptione, quam vt & admonerentur eorum, quæ Deus pro sua ineffabili bonitate, tam plena manu conferre dignatus est, & sepositum tamen tempus aliquod haberent, quo diligentius eorum contemplationi vacare liceret. Sic illa, à Paulo edocta, omnibus facta est omnia, vt omnes lucrificeret, & qui nõ possent adhuc solidum cibum capere, quod is perfectorum est, eos minime negligendos, verum tanquam paruulis lac eis porum dandum esse putauit. Quò manifestius autem fiat omnibus, quòd Ecclesia nullum nouit dierum discrimen, vel ex tremendo sacrificio, (quam Missam vocamus) cuius id colligere licebit, in qua natiuitatis, passionis, mortis, resurrectionis, in cælum ascensionis, & Spiritus sancti missionis beneficia, nullo non die simul omnia celebrantur per totum terrarum orbem, quam late patet Christiana religio, nulla prorsus varietate. Est enim verba mutari videmus, idque in ijs tantum, quibus ad sacrificium hoc mentes præparantur, cuius generis sunt, Introitus, Collectæ, Epistola, Graduale, Euangelium, Offertenda, Communio, significationes tamen manent eadem. Quæ verò liturgiæ potissima pars est, & in quo vis tota consistit, Canon, idem perpetuò legitur: vbi ad eundem semper modum præcipuorum Christi beneficiorum simul omnium fit commemoratio, nihil vt ab Euangelio Missa differ-

ET SYMBOLO.

13

differre videatur: quin ipsum potius Euangelium & breuis quædam credendorum omnium non tam explicatio, quam quasi sub oculos subiectio, ac fidelium ad recolendum præcipue passionis illud immensum beneficium sit excitatio: Quod ita representatur in hoc sacro: vt rectè à Cypriano dictum sit, passionem esse Domini, sacrificium quòd offerimus. Ex ijs itaque, quæ peraguntur in hoc sacro, facile cuius perspicuum esse potest, quòd quotidie Christi natalis, quotidie Parascæuen, quotidie Pascha, quotidie in cælum ascensionem, quotidie Pentecosten celebrat Ecclesia. Sed quoniam hæc non ita attenduntur ab omnibus, rudioribus præsertim, qui minores etiam vocantur ad eorū quoque caput communis nostræ mater Ecclesia demittere se dignata est, certis diebus instituendis, quibus eorum attentione excitaret. Quare nihil est, quòd nobis Iudaismum quicquam obijciat, qui non aliud hæc dierum obseruatione, quam Christi beneficiorum conseruare memoriam, & ea rudibus etiam inculcare conamus, nemo vt sit, qui ignorantiam præterequeat.

Cyp. lib. 2.
epist. 3.

Quomodo præcipue Christi passionis beneficia varijs modis
Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac
primum de signo Crucis.

Cap. X.

NEQUE verò finibus ijs circumscripta fuit anxia de salute nostra matris Ecclesiæ cura & sollicitudo: non contenta fuit scriptis consignasse, verbis prædicasse, certis diebus instituendis inculcasse, quæ de Christo credenda sunt, maxime verò, quæ summa credendorum est omnium, ineffabile Christi passionis mysterium: etiam signis id representare voluit oculis fidelium, vt nemo tam esset rudis, quin illud cognoscere posset. Hinc est ille cruce signandi mos, quem ex Apostolica traditione peruenisse ad nos vel ex eo satis apertè colligere licet, quòd ipsos etiam Apostolos illo crebrius vsos, qui fuit æqualis ipsorum, Abdias rex eorum gestas scribens testatur. Meminit & Dyonisius Pauli discipulus crucis, quam signum vitale vocat impressionis. Quin & Martialis Lemouicensis Epi-

Dyns. de
celesti Hie-
scopus

C 5

varchia
parte. 2.
cap. 2.
Martial. in
epistola ad
Burd. ca. 8.
Tertull.
Crucis
signatio
vbiq; adhi
benda.
Basil. lib.
de Spiritu
sancto
cap. 17.
Ephrem de
vera peni
tentia.

De arma
tura spiri
tuali. ca. 2.
Hic. ad De
metrium.
Ad Eusto
chium de
custodia
virgini.
Prudent. in
hymno an
te somnū.
Vbi Roma
et martyris
supplicium
describit.

DE FIDE

scopus, quem vnum ē septuaginta Christi discipulis esse
volunt, monet Burdegalenses, vt crucem Domini semper
in mente, in ore, in signo teneant. Crux enim Domini, in
quit, armatura nostra invicta contra Sathanam est. Et qui
non multum fuit à temporibus Apostolorum remotus Ter
tullianus. Ad omnem, inquit, progressum atq; promotum,
ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad
lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcū
que nos conuersatio exercet, frontem Christi signaculo te
nimus. Ex quibus verissimum esse constat, quod apud Basili
um legimus Apostolicā hanc esse traditionē. Quem secu
tus beatus Ephrē cum admonuisset suos fratres, vt postes
suos preciosa ac viuifica cruce coronarent. Pingamus, in
quit in ianuis, atque in frontibus nostris, & in ore & in pec
tore, atque in membris omnibus viuificum signum, arme
mur insuperabili hac Christianorum armatura. Ea enim vi
atrix est mortis, fidelium spes, lux orbis terræ, paradisi refe
ratrix, hæresum profigatrix, dæmonum expultrix, Mona
chorum adminiculum, firmamentum fidei, magna salutari
sque custodia & gloria perpetua Orthodoxorum in ætet
num. Hanc o Christiana armaturam diebus singulis & no
ctibus, horis atque momenti in omni loco circumferre
nō desinas, nihilq; sine ipsa perficias. Et in eo, qui proxime
sequitur libro: Scuti vice crucis signo teipsum muni, signas
ex eo membra omnia & cor tuum. Validissima quippe ar
matura hæc est nullusque vnquā tibi nocere poterit, si hæc
sepius fueris. Et Hieronymus: Claudas cubiculum pec
toris, & crebro signaculo crucis munias frontem tuam, ne ex
terminator Aegypti in te locum reperiat. Et alibi. Ad omne
actum, ad omnem incessum manus pingat crucem. Et ante
eum Prudentius.

Cum vocante somno castum peis cubile,
Frontem locumque cordis crucis figura signet.
Reges, Prophetæ, Iudicesque & Principes,
Virtute, bello, cultibus sacris stylo,
Non destiterunt formam pingere crucis

Quod verò de Regibus narrat Prudentius, primum hoc fe
cisse constat imperatorem Constantinū, quem non in fron
te modo sua designasse, verum & in vexillis & in manu
gestasse,

Et alio loco.

ET SYMBOLO.

14

gestasse & numismatibus etiā insculpi, signum crucis fecit
le, victorias suas ac triumphos omnes acceptos illi tulisse,
qui temporis illius historia scripserunt, Eusebius, Socrates,
Zosomenus, Nicephorus memoriæ prodiderūt. De Theo
dosio quoq; Imperatore, scribit Nicephorus, quod is arma
tura crucis fretus, intrepidus contra Eugenium progredieba
tur. De Alexandrinis quoq; refert Rufinus, quod crucis do
minicæ signū, vnusquisq; in postibus, in ingressibus, in fen
estris, in parietib; colūnisq; depingeret. Quod ipsum Chry
sostomus non tantum apud Alexandriā, verum & alibi pas
sim ita factitatū esse testatur. Crucem, inquit, vbiq; celebra
ri videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in vijs, in
montibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigijs, & in
sulis, in vestibus, in armis, in thalamis, in symposijs, in vasis
argenteis, in aureis, in margaritis, in murorum picturis
&c. Ac paulo ante. Reges. positis diadematis crucem sus
cipiunt mortis symbolum, in purpuris crux, in diadematis
crux, in precib; crux, in armis crux, in mēsa sacra crux, & in
toto orbe crux, & super solē fulget crux, quā omnes prius
abhorrebāt, eius figurā tātopere quærūt vbiq; ea inuenitur
apud principes, apud subditos, apud mulieres, apud viros,
apud virgines, apud nuptas, apud seruos, apud liberos, sub
inde oēs ea se signāt, in scribēdo in nobilissimū membrum
nostrū, in fronte enim nostra quasi in columna quotidie fi
guratur. Sic in sacra mēsa, sic in Sacerdotū ordinationib; sic
iterum cum corpore in mysticis cœnis fulget. Et alio loco.
Omnia, quæ ad salutē nostrā conducūt, per crucē consumā
tur. Nā cū regeneramur crux Domini adest, cū sacratissimo
alimur cibo, cū in ordinē cōsecrati statuimur, vbiq; ac sem
per id victoriæ insigne nobis adhsit. Quapropter & in pe
netralib; & in parietibus, & in fenestris, & in frōte quoque
ac mēte, magno studio crucē inseramus. Et adferēs illud ex
Paulo precio empti estis. Præciū, inquit, hic crucē appella
uit, quā nō simpliciter digito in corpore, sed magna fide in
mente formare oportet. Nā si hoc modo eā impresseris nul
lus scelestorū dæmonū cū hastam videat, quā letale vulnus
suscepit, cōgredi tecū audebit. Ex his Chrysostomū verbis, tū
aliorū sanctorum Doctorum videre licet, quam creber vsus
illo tempore fuerit signi Crucis, quo persuasum erat dæ
mones

Euseb. li. 1.
ca. 9. ac li.
5. & 3. de
vita Con
stantini.
Socrates li.
1. cap. 2.
Zoso. lib. 1.
cap. 3.
Nice. lib. 7.
cap. 37.
O. 4. 6.
Nice. li. 12.
cap. 39.
Rufin. li. 2.
cap. 29.
Chry. in de
monstratio
ne aduersus
gentiles
quod Chri
stus sit deus

1. Corin. 6.

Damas. in
vita Bar-
laam & lo-
saphat.
Lacta. li. 4.
cap. 27.
Greg. Naz.
in priore co-
tra Iulianū
oratione.
The. li. 3. ca.
3. Ecd. hist.
Soro. lib. 5.
cap. 2.
Nice. li. 10.
cap. 3.
Aug. tracta-
ta in fig. in
Iohannis.
Aug. ser-
mone. 181.
Aug. serm.
19. de San-
cti.

Inno. li. 2.
ca. 44. de
altaris sa-
cramento.
crucis signū
tribus pri-
mis digitis
faciendum.
Esai. 40.

mones etiam ipsos fugari quos, etiam vel inuitos confes-
sos aliquando fuisse (scribit Ioannes Damascenus) domi-
nicæ Crucis vexillum se sustinere non posse. Qua de re
multa scribit Lactantius quòque quanto terrori sit dæmo-
nibus hoc signum, cuius rei documenta etiam aliquot pro-
fert. Clarissimum autem documentum fuit illud, quod
adfert Gregorius Nazianzenus, & eum secuti Theodo-
ritus, Zozomenus, & Nicephorus, quod cum Iulianus ap-
postata, qui fidem Christi deseruerat, ex consuetudine pri-
stina crucis hoc signum ingruentibus dæmonum terrori-
bus, fronti impressisset statim omni timore liberatus est,
procul dæmonibus fugatis. Quamobrem etiā in sacris ope-
rationibus magnus semper fuit crucis usus, quæ ex his, quæ
citata sunt ex Chrysostomo videre licet, à quo non dissen-
tiat Augustinus, cum dicit. Nisi crucis signū adhibeatur, si-
ue frontibus credentium, siue ipsi aquæ, qua regeneran-
tur, siue oleo, quo Chrismate vnguntur, siue sacrificio, quo
aluntur, nihil eorum rite perficitur. Et alio loco. Hoc
signo inquit crucis, consecratur corpus dominicum, san-
ctificatur fons Baptismatis, initiantur præbyteri, & ceteri
gradus Ecclesiastici, omnia, quæcunque sanctificantur, hoc
signo dominicæ crucis consecrantur. Et iterum. Huius
crucis ministerio, rudes catechizantur, eodem mysterio
fons regenerationis consecratur eiusdem crucis signo per
manus impositionem, dona gratiarum accipiunt. Cum e-
iusdem crucis caractere Basilicæ dedicantur. Altaria con-
secrantur, Altaris Sacramenta cum interpositione domini-
corum verborum conficiuntur: Sacerdotes & Leuitæ per
hoc idem ad sacros ordines promouentur. Et vniuersali-
ter omnia Ecclesiastica Sacramenta in huius virtute per-
ficiuntur. Quamobrem, quæ tanto consensu Patres fe-
re omnes affirmant, diuinam esse traditionem dubitan-
dum non est. Videtur autem totius fidei nostræ compen-
dium in hac vna cruce signandi ratione contineri. Signum
crucis tribus digitis exprimendum esse docet Innocentius,
ad significandum Trinitatis mysterium. Quod etiam
non tacuisse videtur Propheta, cum dixit: Quis appen-
dit tribus digitis molem terræ? Ducitur autem primum à
vertice capitis siue frontis vsque ad umbilicum: ut indi-
cetur

etur, de summo cælo egressum in viscera matris descen-
disse Dei filium: atq; ex purissimis illius sanguinibus car-
nem nostram suscepisse: Deinde à sinistro brachio ad dex-
trum, vbi causa simul incarnationis exprimitur. Nam pro-
pterea descendit de cælo in terram, propterea reliquit do-
mum suam, dimisit hæreditatem suam, dedit dilectam a-
nimam suam in manus inimicorum suorum: ut nos, qui e-
ramus à sinistris inter hæcos collocadi, transferret ad dex-
tram inter oues suas, vbi vocem illam desideratam audire
nobis liceret: Venite benedicti patris mei, possidete para-
tum vobis regnū à constitutione mundi: Ecce quanta fidei
nostræ mysteria vnica signandi nos cruce forma, nos ma-
ter Ecclesia docuit: ut si nihil præterea sciret rudis homo,
qui satis assequi cætera non posset, vel hoc prope solum ad
salutem illi sufficere queat. Hic incarnatio, hic passio Chri-
sti, hic causa passionis, hic simul extremum illud iudicium,
& spes nostræ vocationis, hic mysterium trinitatis per quā
redempti sumus vnica signatione crucis exprimitur, quan-
doquidem adiunguntur hæc verba. In nomine patris, & filij
& Spiritus sancti. De qua nos, ppter ea paulo fufus in hac
nomissima editione nostra, nobis agendum esse duximus,
quod existere quosdā hoc infelici sæculo nostro videmus,
qui nō dubitent affirmare, magiā exerceri, quando fideles
ut se cruce signant, docentur, qui Iulianum etiam apostata
impietate sua superare videntur, qui tanquam probrū
obijciebat Christianis, quod crucis lignum adorarent, ima-
ginem illius in fronte & ante domos pingētes. Cuius pi-
etate causas, hæc illius impia verba refellens profert Cy-
rillus. Quin etiam eo progressi sunt audacia, atque amen-
tix quidam, quos deseret Apostolus, inimici crucis Christi,
ut non modo non venerandam atque adorandam, verum
etiam confringendam & conculcandam esse crucem do-
ceant, & strennue, quod doceant, exequantur. Henriciano
rum & Petrobusianorū impietatem referentes, quos ante
quādringentos annos, præclara quadam Epistola Petrus
Cluniacensis confutauit, & quæ sit signo crucis venera-
tio tribuenda, pie, deserteque docuit. Quid autem non au-
dent homines hoc infelici nostro sæculo non dubitauit
quidam dicere, fident Asinariam cum profiteri, qui præ-
dica-

Hier. 12.

Mat. 25.

Cyril. lib. 6
contra Iul.

Christiani
asinariorum
Tert. in a-
polegetico
cap. 16.

dicat Iesum Christum & hunc crucifixum, idque signo crucis fronti impresso testatur. An autem hoc multum est ab eo diuersum, quod olim Christianos asinarios esse vocatos Tertullianus scribit, cum illis caput asininum, & cetera quedam insignia objiceretur. Quid autem aliud per hos ministros suos molitur Satanas, quam ut sublato signo crucis, nulla crucifixi mentio remaneat, sublato crucifixi vocabulo, mortis & passionis Christi recordatio sit ablata. Extincta passionis memoria nulla redemptio salutis spes, euato redemptionis precio superfit. Sed nos cetera persequamur.

De Crucifixi simulachro.

Cap. XI.

Imagines
Christi cruci-
fixi, &
vexilla.

Gal. 6.

Apocal. 19
Philip. 2.

Rom. 5.

AD hunc signandi nos cruce morem adiecta præterea sunt Christi crucifixi simulachra: quæ præferuntur, quoties fiunt supplicationes (quas processiones vulgò vocant) una cum vexillis, quæ sunt Christi triumphantis, & in cælum scendentis insignia: in quibus & ipsi Christus ferè depingitur siue sculpiuntur cruci affixus. Præferuntur autem hæc ideo, ut indicetur nobis atque ante oculos nostros ponatur, in quo gloriari, in quo spem nostram habere nos defixam oportet. Per crucis enim vexillum fortior armatus dominus noster Iesus Christus morte mortem superauit, & effractis inferorum portis aditum in cælos pijs omnibus patefecit. Absit igitur nobis gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: absit in alio quoquam fiduciam nostram collocare, quam in hac, quæ salus est & redemptio nostra. Nā quæ potest maior esse nobis gloriandum, ateria quam quod rex ille regum & dominus dominantium, cui donatum est nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum: quod ille Dei filius Deus ipse, relicto excelso folio regni sui cælestis, dignatus est in hac lachrymarum vallem descendere, & eoque se deicere, ut serui speciem in se suscipere, & quidem serui nocentis, cui ipsa esset innocentia: dignatus est eum facinorosus aliquis capi, alligari, flagris cædi, conspuui, probris innumeris affligi dignatus est, quod vnum omnium & probrosum

mum fuit & atrocissimum supplicij genus, morte crucis ad extremum condemnari: dignatus autem est hæc omnia tam dura perferre propter nos, qui serui, qui peccatores, qui inimici, qui impij eramus, oblitus suæ dignitatis, neque nostræ memor indignitatis: dignatus est ad deum nos diligere, ut semetipsum traderet pro nobis. Nunquid hæc non est iustissima gloriandi causa? Serui cum ab heris laudantur, qui tamen eiusdem naturæ, ex eodem luto confecti, iisdem sunt fortunæ casibus obnoxij, placent sibi tamen vehementer hoc nomine: Nos non multo magis nobis placebimus, non multo magis de eo gloriabimur, quod ille dominus, qui solus est verus Deus, quem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, non est dedignatus nostra causa nostram carnem indutus, horrendos in ea sustinere cruciatus, ad extremum verò morte turpissima condemnatus, per crucis crudele supplicium vitam pro nobis profundere? Quis hoc amicis amici causa faceret? quis pater propter vnigenitum filium tanta pateretur, quanta dominus pro seruis pati dignatus est? Quam autem aliam ob causam? nisi ut & seruis liberos, ex inimicis Dei, filios Dei faceret: filios quidem Dei patris, fratres autem suos: hæredes Dei patris, cohæredes autem suos. Nulla potest esse mundi tanta gloria, quæ cum hac vel minima in parte comparari queat. Est ergo quod gloriemur in cruce domini nostri Iesu Christi: est quod firmam præterea spem & fiduciam collocemus. Quid enim non certo nobis de tam benefici, tamque indulgentis, non domini, sed plus quam patris misericordia polliceri possumus & debemus? Quid ille non dabit petentibus, qui semet tradidit in mortem? Quid est, quod negare queat rogatus, qui tot & tanta beneficia contulit vltro, non modo non rogatus, verumetiam grauissimis iniurijs multum pronocatus? Hæc est itaque causa, quamobrem in supplicationibus siue processionibus crux præfertur, ut in illa gloriari nos, in illa spem nostram omnem defixam habere, illius fiducia nihil non à Deo petentes impetrare posse, palam omnibus faciamus: Neque verò præferri tantum crucem instituit Ecclesia, verum & in medio templi cuiusque, in eminentiori loco, ut

Ephe. 5.

ab

DE FIDE

ab omnibus conspici possit, Christi crucifixi statum e-
rexit: quò sicut in serpente aneum, quem in deserto
Moyses exaltauit, qui morsu à serpentibus intuebantur,
sanabantur, sic qui vellent à morsibus peccatorum sanari,
quos intulit serpens Diabolus, in eum intuerentur, qui pro
nobis in cruce pendens mori dignatus est, certa cum spe
remissionis peccatorum illius merito consequendæ. Ac
non in templis modò, verum in vijs etiam, & compitis
Christi crucifixi signum istud erigendum putauit. Fuit hoc
priusquam ad agnitionem veri Dei peruenissent, vt Mer-
curij statuas in vijs collocarent, quòd hunc Deum ianeni-
bus præesse persuasum haberent. Posteaquàm verò depul-
sis errorum tenebris, Euangelij noua lux affulsit, deiectæ
sunt statux Mercuriales, quæ viarum indices fuerant, &
earum in locum erectæ sunt statux Christi crucifixi: vt ne
viatores quidem aliud agentes, tanti beneficij possent obli-
uisci. Qui simul etiam obiter admonebantur, quandoquid-
em aduenæ sumus omnes & peregrini, neque manentē
hic habemus ciuitatē, sed futurā inquiremus cœlestē illam
Hierusalē: quam ingredi viam oporteret ad eā anhelanti-
bus. Via enim nostra Christus est, is qui dixit: Ego sum
via, veritas, & vita. Huius vestigijs incedamus necesse est,
si volumus ad cœlestem patriam peruenire, ad quam nil
per crucem aditus non patet, ipso etiam Iesu Christo ante-
stante, qui dixit: Qui non accipit crucem suam, & sequitur
me, nō est me dignus. Sic igitur & ingredientium & egre-
dientium templum, & in viā se dantium oculis, Christi cru-
cifixi simulachrum obiectum semper esse voluit Ecclesia:
multò maximè verò eorum, qui ex huius vitæ diuerso
aeternam illam in domum migraturi præ cæteris consola-
tionis plurimum indigent, quò suæ redemptionis præcium
agnoscerent, ac tanto æquiore animo corpus mortis hu-
ius relinquerent, indubitata spe, se cœlestis patris hæredes
futuros, cui per Christum cruci affixum abundè pro pec-
catis omnibus est satisfactum. Quod in ijs maiore etiam
cura obseruari voluit, qui propter scelus aliquod patratum
ad extremum supplicium ducerentur: Quorum quo ma-
gis perterritas esse conscientias oportet, hoc maiore stu-
dio

1. Pet. 2.
Heb. 13.

1. Cor. 14.

Matth. 10.

Mortuis
crucifixi
imago offe-
ditur.

ET SYMBOLO.

17

dio sollicita de salute eorum mater Ecclesia, succurrendum
eis esse duxit, ne magnitudine flagitiorum deterri, con-
sequendæ veniæ spem abijcerent. Eius itaque factum est
instituzione, vt cum ad supplicij locum fontes ducerentur,
sacerdos eos comitaretur, Christi crucifixi signum præ-
ferret, plestendorum oculis illud ingereret, atque in cruce
domini nostri Iesu Christi spem suam omnem eos collo-
care iuberet, de qua cantat Ecclesia: O crux aue, sp. s. vni-
ca: Crux enim est meritum nostrum, crux est refugium no-
strum, crux est vita, salus, & resurrectio nostra. Quamob-
rem hortatur sacerdos ad mortis supplicium conde mu-
tos, quādoquidē sua nō possunt, vt Christi crucifixi merita
ad Deū patrem allegent. Quid est enim omne meritum
cuiuscunque hominis, nisi miseratio domini? Quamobrem
ne se crederent inopes esse meritum, quādiu misera-
tionum ille dominus non defuerit, cuius si multa sunt
misericordiae, multa etiam esse merita sua confide-
rent: quæ non aliundè quàm ex sola Dei pendent miseri-
cordia. Illius ergo satisfactioni inniterentur, illius pas-
sionem, crucem, & mortem Deo patri ante oculos propo-
nerent, cuius vel vna gutta sanguinis ad ablundā totius
orbis peccata cumulātē satisfecit. Propterea damnatus est
ille, vt liberaret damnatos: propterea doluit, vt sanaret in-
firmos: propterea timuit, vt securos faceret, propterea de-
putatus est inter latrones, quorum alter assumptus, alter
est reprobatus, vt exemplum & forma daretur, indissolu-
bilis manens in posteros, quia nec in vltimis Dei clemen-
tia pœnitentes excludit, nec vlla hora sera est, cui com-
punctio districta occurrit, nec eos, qui vitæ suæ quocunq;
temporis articulo veri sunt iudices, iterum iudicari. Neque
enim bis in idipsum Deus iudicat, cum & Paulus dicat:
Quod si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicemur.
Impœnitentes itaque Deus iudicat & damnat: pœniten-
tes verò quia suscipit à seipsis iudicatos, absoluit: neque iu-
dicio, quod humanæ pœnitentiæ seueritas protulit, aliquid
iustitiæ cœlestis apponit. Iudicati sunt Aegyptij, cum rede-
untibus super se maris fluctibus inuolueretur. Iudicati So-
domitæ, cum subuersis vrbibus eorū sulfureis flammis cre-
maretur: sed si in eis subuersionibus gerneret pœnitētes,

2. Reg. 24.

Esai. 53.

Mat. 27.

Luc. 23.

Naum. 1.

1. Cor. 11.

Exod. 14.

D

tem-

DE FIDE

temporali poenae non succederet aeterna: sed esset illis pro remedio supplicium, & pro absolutione tormentum, neque corde contritos aeternum contereret & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro confitens non tantum indulgentiam meruit, sed etiam Christi familiaris effectus, praemissus est in paradysum, & regni factus est particeps. Ad hunc modum etiam eos, quorum omnis vita in omni flagitiorum genere volutata est, noluit mater Ecclesia de peccatis suis desperare, sed concepto de illis iusto dolore, ad Christi crucis remedium confugere, atque inde salutem expectare iussit, nullum ut genus hominum fuerit, cui non marime cum alia omnia, tum hoc praesertim crucis & mortis Christi beneficium sit manifestare conata.

QUOMODO SACERDOTES ET EPISCO

pos ad contemplandum perpetuam crucis & mortis
Christi beneficium excitare mater
Ecclesia conata est.

Cap. XII.

Hora Canonica.
Psalm. 118.
1. Iess.

Missae ritus

Quod quoniam populo frequenter inculcare, proprium sacerdotum est munus, hos vero non alia in re die noctesque, quam in eius assidua meditatione versari voluit, ex eo nate sunt preces, quas vocant horas canonicas, ut septies in die laudem Deo dicerent sacerdotes, quo sic implerent illud, quod ab Apostolo scriptum est: sine intermissione orate: simul illius immensi Christi beneficii recordarentur, per vulgo notos omnibus ritibus: Patris sapientia, veritas diuina: quid matutina: quid prima: quid tertia: quid sexta: quid nona: quid vespertina: quid hora completorii de Christo factum sit, per singula suppliciorum genera, cum graui animi significatione recolentes: omne vitae suae tempus in hac una cogitatione traducere sacerdotes voluerit: Porro quoties Missae peragunt sanctum sacrificium, tum vero, sicut antea mentio facta est, quicquid est in Euangelio, quod scire omnium interest ad salutem, id non verbis explicant modo, verum & habitu, & gestu, & signis, & caeremonijs sub aspectum populi subiungunt.

ET SYMBOLO.

18

ciunt illud praeter ceteris inenarrabile passum, crucifixum, mortuum Christi beneficium, non auribus magis, quam oculis hominum inculcantes. Inde signa crucis tam crebra, cum singula crucis singula tormentorum genera designant, quae propter nos nocentes, innocens agnus ille, cuius sanguine redempti sumus, perferre dignatus est. Iam ad quorum officium pertinet non modo sacrificium offerre pro populo, verum etiam sacrificantibus praesse, & eos gubernare, atque vniuerso gregi attendere, cuius generis sunt Episcopi, nequaquam satis illis esse, id dicitur, vel cum saceris operarentur, vel cum precum suarum pensum absoluerent, Christi crucis meminisse, quin punctum temporis nullum prope praetermitti voluit praecipue quoties domo prodeundum eis foret, quod crucis beneficium non recolerent: Hinc ille mos, quod pendentem de collo crucem gestant Episcopi, non ob id modo, ne parum aliquando sint memores beneficii per crucem accepti, verum etiam ut admoneantur, quod crucifixi vestigijs incedant, ut sicut ille verè bonus pastor posuit animam suam pro ouibus suis, ita & ipsi à bono pastore pastores ouium eius constituti, ne dubitarent, si res ita ferret, exemplo domini sui ponere animas suas pro ouibus suis, & quamlibet acerba supplicia, in ipsius praesidio fiducia collocata, sustinere. Hoc nim est, quod à suis exigit Christus, cum tollere crucem suam iubet, qui sequi se vult. Quinetiam quod se cunctis crucis esse ministros declarent, cum aliàs, tum praecipue quoties primum in suae dioeceseos ciuitates ingrediuntur, cruce signant obuios quosque, idque magis maioreque solennitate quadam, cum sacris operantur, signo crucis benedicunt hominibus: simul illud in memoriam eis reuocantes, quod per crucem peccatorum remissio nobis obtenta est, neque fructus huius tanti beneficii nisi per crucis memoriam, perque fiduciam in illa collocatam ad nos redundare queat. Ceterum Archiepiscopo ultra crucem de collo pendentem praefertur etiam crux, quoties in publicum prodit, quod nunquam non ante oculos ipsius versetur, ut quemadmodum princeps est Episcopo rum, ita se principem esse debere meminit ad quauis adeunda pericula pro fide & Ecclesia Christi,

Heb. 5.

Crucem
gerant Episcopi.

1. Ioan. 3.

Benedictio
Episcoporum
Matth. 16.Crucem
praefertur
Archiepiscopis.

DE FINE

Christi, proque salute concrediti sibi gregis conseruanda, quin & ad mortem ipsam, si qua id necessitas postulet, operendam. Porritne amplius aliquid facere mater Ecclesia, quam quod fecit, ad mediatoris fidem illustrandam, & quam maximè propagandam, atque ad redemptionis nostræ mysterium non auribus modò, verum & oculis fidelium ingerendum? Quod tanto studio fecisse videtur, ut si qui ratione aut memoria comprehendere non possent, vel oculis aspicere, ac modò non manibus eis contrectare liceret: adeò se demisit ad captum omnium, ut ne quæ laterent ea, sine quorum fide saluus esse nemo potest. Nò illa scriptis modò, non viua voce tantum è superiore templi loco, verum & certis diebus instituendis, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & varijs caeremonijs, & quascunque vias & rationes ad eam rem accommodatas diuini numinis afflatu excogitare potuit, omnibus ijs in mentibus fidelium imprimere conata est, cum alia omnia, quæ in symbolo continentur, quæ breuis est credendum collectio, tum præcipuè mediatoris Dei & hominum hominem Iesum Christum, & hunc crucifixum: ut ex illo penderent omnes, in illo proram, quod aiunt, & puppim suæ salutis collocarent.

Symbolum
quid

Quod falso quidam hoc æuo nostro calumniantur Ecclesiam de obscuratis Christi beneficijs, cum per ipsos potius obscurantur: & omnis eorum memoria extinguatur.

Cap. XIII.

Esai. 30.

ET sunt interea filij desertores, qui ab omni pietate alieni, ab omni veritate remoti, perfricta, quod aiunt, fronte, omni pudore prorsus absterfo, matrem suam autem insimulare, quòd parum in ijs, quæ ad salutem nostram pertinet docendis, officio suo functa fuerit. Cominiscuntur homines audaces & impudètes, quòd iam inde à quadringentis & amplius annis, ignotus orbi Christiano Dei & hominum mediator Christus, quòd eius beneficia obscurata, quòd Euangelium absconditum, quòd quiduis aliud potius, quam Christus in Ecclesia fuerit annuntiatus, verum his

tandem

ET SYMPTOLO.

19

tandem triginta annis per ipsos mentibus hominum Euangelij noua lux affulserit. Quæ est, si non hæc est summa impudentia, atque vna omnium grauissima minimeque ferenda calumnia? Legantur theologorum libri, qui sunt his quadringentis annis conscripti, reperire licebit, quòd non aliam plerique theologiæ materiam esse voluerint, quam reparationem hominis lapsi per Christum seruatiorem. Notum est autem illud, quòd à Petro Lombardo diligenter tractatur axioma, quòd sine fide mediatoris Christi nullus mortalium vel ante legem, vel sub lege, vel sub tempore gratiæ saluus factus sit, aut saluus aliquando fieri possit. In quo explicandò ita versantur sancti doctores omnes, ut non aliunde salutem nostram pendere doceant, quam ex cruce & morte Christi: quam nisi quis expressè crediderit, maximè post peractum iam in cruce redemptionis mysterium, nisi spem omnem in ea desixam habuerit, eum ad vitam æternam peruenire non posse: cum tamen implicita mediatoris huius fides ante Christum natum ad salutem suffecerit. Neque verò scripta magis doctorum ætatis illius, impudens hoc eorum commentum refellunt, quam ea, quæ non semel iam commemorata, iterum atque iterum repetenda sunt, quòd magis planum omnibus fieri possit, quam falso hæc à filiis desertoribus Ecclesiæ impingantur. Quid enim, ita sapienter annus ab ipso Spiritu sancto distributus, nullus ut sit propemodum articulus fidei, cui nò summa cum celebritate recolendo dies aliquis sit dicatus? quid signa? quid simulachra? quid habitus? quid gestus Sacerdotum, præcipuè sacris operantium? quid varij ritus & caeremoniæ? quid omnia illa, quæ geri cernimus in Ecclesia? quid sibi volunt? quid? nisi quòd modò non edita voce clamant, quòd sicut scriptis & sermonibus, ita dierum observationibus, signis, & omni caeremoniarum genere nihil aliud grandi cum fiducia prædicamus, nihil aliud scire nos iudicamus, quam Iesum Christum, & hunc crucifixum: quòd in hoc solo, in solo passionis, crucis, & mortis eius merito, spem omnem & fiduciam desigendam esse docemus. Hic est scopus, ad quem hæc omnia referuntur. Ex quo liquidò perspicueque cognosci potest, quòd licet non omnes fortassis ex ijs, qui per quadringen-

Patres do-
cuisse rectè
fidem.
Fides me-
diatoris.
Lib. 3. sent.
distin. 25.

1. Cor. 2.

1. Co. 3.

D ;

tos

tos hos annos scripserunt, aurum, argentum, lapides preciosos, verum alij lignum etiam & stipulam edificauerunt tamen fundamentum, super quod edificauerunt, nemo posuerit aliud, prater id, quod positum est, quod est Christus Iesus, Dei & hominum mediator, qui factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam totius mundi. Quod si vnquam alias, hoc vel maxime tempore videtur mater Ecclesia verbis illis recte conqueri posse, quae leguntur in Canticis: Fili matris meae pugnauerunt contra me. Qui sunt enim illij qui per grauem calumniam ab ea, quae CHRISTI corpus est, quam plurimos auellere laborant? qui ignorati Christi, neque agniti Euangelij matrem Ecclesiam arguunt? qui non verentur etiam horrendum idololatriae crimen impingere? quinam alij? quam filij quondam eius, fratres non ita pridem nostri: recte vt de illis dici possit, Inimici hominis, domestici eius: & quod ab alio Propheta scriptum est: Homo pacis meae, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem? quodque apud eundem in alio Psalmo reperitur: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtrique: & si is qui oderat me, super me maligna loquutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu vero homo vniuersalis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulauim⁹ cum consensu. Ante triginta hos annos ambulauim⁹ cum consensu in illa domo Dei, in qua non facit habitare Deus nisi vniuersales. Fuit vna fides, vnu baptismus, terra fuit vniuersa: vniuersa: multitudinis creditum erat cor vnu, & anima vna. Ad quod faciendum iterum atque iterum repetendo atque obsecrans do nos Paulus, admonet, Id ipsum dicebamus, id ipsum sentiebamus, idem sapiebamus, vno ore honorificabamus omnes Deum & patrem domini nostri Iesu Christi. Sed non potuit ferre Satanas consensum hunc piorum: qui cum sit mendax & mendacij pater, haec tam aperte falsa de matre Ecclesia consinxit: quod alia ratione se gregem domini dispergere posse non videbat. Verum quid in eo ipso loco subtingit scriptura de ijs, qui consensum hunc piorum & vniuersitatem rumpunt? Veniat, inquit, mors super illos, & descendant in infernum viuentes. Legimus hoc euasisse Chore, Abiron,

Abiron, qui schismatis auctores facti, quoniam scorsim à Moyse sacrificare volebant, viui descenderunt in infernum, operiti humo. Verum & ijs, qui nostro hoc auro segregauerunt semetipsos, idem propemodum hoc accidere videmus. Etsi enim terra illis non dehiscit, tamen, quod est in prouerbio, viui videntesque pereunt. Neque enim illi non intelligunt vana esse, de quibus Ecclesiam insimulant, sed studio contentionis eo progrediuntur, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque intelligant. Quin quod nobis impingunt, id, in reprobum datum sensum, ipsi faciunt. Quaecumque enim Spiritui sancto per os Ecclesiae suae statuere visum est, ad illustrandam mediatoris Christi fidem, & ad eius beneficia omnibus inculcanda, haec isti prorsus euertere sunt conati. Nam obseruationem dierum, quae non ex Iudaica superstitione inducta est, verum vt quorum mentes terrenis adhuc desiderijs implicantur, & saeculi curis impediuntur, vel ex intervallo tamen ad diuinorum beneficiorum contemplationem respirent, ieiuniorumque tempora, praecipue sextae feriae, quando Christi passionis admemoratur, & illi nos quasi compati velle declaramus, risu & cachinnis omnia prosequuntur. Porro simulachra crucifixi, quae terrori sunt demonibus, ne quid esset, quod eorum oculos offenderet, quibus cum non vnum se salis modum comedis gloriatur, non est vijs & compitis modò, verum, etiam è templis ipsis eiecerunt, vt ne quatenus beneficii memoria superesset: Benedictionum usum, quae per signum crucis fiunt, quod nos per crucem à maledicto liberatos palam facimus, habent ludibrio, neque ferre possunt, vt per verbum Dei signo crucis vlla creatura sanctificetur. Pensum quoque precum, quas horas canonicas vocant, sustulerunt: Et quae res in terris est vna omnium sacratissima, maxime venerandum illud sacrificium, quod Missam vocamus, vbi summa cum pietate simul omnia Christi beneficia recoluntur, & sub aspectum eorum, qui intersunt, fidelium subiiciuntur, diabolo suggerente, quod ipsi aperte profitentur, & praeseferunt, abrogant: neque metuunt idololatriam pronunciare, si quis ei sacrificio, quod in ara crucis pro nobis Christus obtulit, cuius in Missa memoria quadam sit & representatio, remissionem peccatorum

*Hereticorum
malignitas
Esai. 6.
Matt. 13.
Heretici
obscurant
fidem &
beneficia
Christi.*

Lutherus

2. Tim. 4.

DE FIDE

torum acceptam ferat, ac ut fructum illius ad se redundare faciat, Deum patrem per ipsum, qui pro nobis factus est sacrificium, filium deprecetur. Adeo quicquid ad crucem pertinet, id eorum oculi ferre non possunt. Neque mirum, cum non aliud sit scutum, in quo maligni sagittas extinguere liceat, præter signum crucis: quo cum semel victi sint per eum, qui pro nobis in cruce pependit, horrent illud dæmones, & eo viso statim in fugam conuertuntur: quorum infinitu fieri ab istis hæc omnia, ut euacuetur crux Christi, manifestius est quam ut dubitari queat. Hic homo Christianus expendat ipse, atque intra se tacitus conferat, quæ tot scutulis ab Ecclesia facta sint, ut non scriptis & sermonibus modo, verum etiam dierum observationibus, signis, imaginibus, gestu, habitu, varioque ritu & caeremonijs, Christi beneficia quamlibet etiam rudium pectoribus imprimeretur, atque ea, quæ credere necesse est ad salutem, quasi præmansus ori cibis infererentur: quæ contra facta sunt hoc infelici ævo nostro ad illa omnia subuertenda, & eorum memoriam ex animis hominum prorsus euellendam: non modo falsa esse intelliget, quæ tam impudenter isti de Ecclesia commenti sunt, verum in eos ipsos multo verius retorqueri posse cognoscat. Sed nos querimoniam hæc missam faciamus, & eo, unde deflexit oratio, redeamus. Hoc igitur constitutum iam sit, quod à matre nostra Ecclesia docti sumus, vnum esse mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum, extra cuius fidem, neque fuerit adhuc salutem quisquam consequutus, neque consequetur deinceps vquam. Nam sicut qui præcesserunt Christi passionem, non nisi per illius futuram, ita qui secuti sunt, non nisi per illius præteritam fidem salui facti sunt, & fient. Huc pertinent omnia illa, quæ in symbolo continentur, brevibus per nos, iuxta dierum anni vertentis observationem commemorata.

Que sit vis huius articuli, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.

Cap. XIII A

Sed

ET SYMBOLO.

210

Sed nunquid hæc ita credere satis est: an alia præterea requiruntur, quæ nisi quis crediderit, saluus esse non possit? Est vnus articulus in symbolo cumprimis necessarius, quem qui credit, iam cuncta credit ad salutem necessariam. Hic ille est, quo nos credere profiteamur, sanctam Ecclesiam Catholicam: quam ex nostris animabus constructam domum esse dicit Chrysostomus. Hanc qui credit, non hoc solum credit, esse Ecclesiam, quod credunt hæretici quoque & schismatici: sed simul credit, extra illam, sicut olim extra arcam Noë, salutem non esse: credit vera esse omnia, quæ in scripturis omnibus Canonice ab illa receptis scripta continentur: credit illam Spiritu sancto congregatam per eundem conservari, & gubernari. Quo duce cum regatur, credit simul eam errare non posse. Quamobrem sanctissimam hanc parentem suam ea, quæ decet pietate veneratur, illi se permittit, illi credit, illam audit, illam secundum Deum ipsam veretur, quæ de diuinis rebus ipsa sentit, sentienda, quæ de humanis præscribit, facienda, quæ prohibet, fugienda esse sine ulla dubitatione censet. Huius articuli tanta vis est, ut Pides præficus hebetioris ingenij cætera non possit asse qui, verum fertur scire. hoc tantum cum Paulo profiteatur, se scire Iesum Christum, & hunc crucifixum, deinde se credere sanctam Ecclesiam Catholicam, vel hoc ad salutem illi sufficere queat. Neque enim qui doctrina, sed qui pietate cæteris præstat, is est regno cælorum propinquior. Ignorare plerique melius est, sicut præclare scripsit Tertullianus, ne quid, quod non debeas, noris, quia quod debeas, nosti. Fides tua, dicit Christus, te saluum fecit, non exercitatio scripturarum. Nihil scire, omnia scire est. Et eius æqualis Clemens presbyter Alexandrinus: Fides, inquit, non sapientum secundum mundum, sed eorum, qui secundum Deum sunt sapientes, est possessio. Illa autem etiam absque literis discitur. Eius autem scriptum, quod ad rudes ignarosque homines pertinet, & est diuinum, vocatum est Chantas, quæ est decretum spirituale. Et eos sequutus Hilarius: Habet, inquit, non tam veniam, quam premium ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est sperare quæ nescias. Ante quos etiam Irenæus: Melius est, inquit, nihil omnino scientem quempiam credere Deo, & persequere in eius dilectione, quæ hominē

Ecclesia vnde de constructione.

Chry. Homil. 10. in Ephe.

Ephe.

Gene. 7.

Pides præficus hebetioris ingenij cætera non possit asse qui, verum fertur scire.

1. Cor. 2.

Tert. lib. de prescriptionibus adversus hæreticos.

Clem. lib. 3. de pedagogia.

Hilar. li. 8. de trinitate.

Irenæus. li. 2. cap. 43.

D 5 viui-

In lib. de
migratione
Abrahami

Hugo lib. 1
parte 10.
ca. 6. de Sa-
cramentis.
Gerson in
libello, An
Monachus
pro studio
possit negli-
gere diuina
Considera-
tione. 9.
Aug. de
verbis A-
postoli ser-
mo. 20.
1. Cor. 8.
Idem lib. 3
confes. ca. 3

Heresium
fons.

DE FIDE

uiuificat, nec aliud inquirere ad scientiā, nisi Iesum Chri-
stū filium Dei, qui pro nobis crucifixus est, quā per qua-
stionū subtilitates & multiloquium in impietatem cade-
re. Et alio loco: Qui relinquunt præconiū Ecclesie, imperi-
tiam sanctorum presbyterorum arguunt, non contempla-
tes, quanto pluri sit idiota religiosus, à blasphemo & im-
pudente sophista. Huc etiam spectare videntur illa Philo-
nis verba, qui fuit omnibus his antiquior: Omnis mortis
absq; diuino fauore damnosus est. Et præstat hic manere
oberrando inter mortales, sicut magna pars humani gene-
ris, quā ad cælum à seipsis elatos subuerti per arrogan-
tiam, sicut plurimis sophistis contigit, ratis sapientiam in-
ueniri per rationes probabiles, & non per fidem in rebus
certissimā. Non ergo qui quā plurima memoriter & scrip-
turis, plerumq; etiam Pluraci more non intellecta recitat,
sed qui quæ scripta sunt opere cōplere studet, is est, de cu-
ius salute sperandū est maximè: cum pietas diuina non ar-
tendat, quāta cognitione credatur, sed magis quāta deuoti-
ōe quod creditur diligatur: sicut ab Hugone scriptū legi-
mus. Quem sequuntur Ioannes Gerson: In die, inquit, exa-
minis nouissimi, nō interrogabimur, quantum fuerit intel-
lectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus
noster ad Dominum Deum nostrū, hoc est, quā simplex,
quā rectus, quā pius, humilis, & deuotus, quāq; spō-
taneus & fidelis in Dei seruitio. Melior est fidelis ignorantia,
dicit Augustinus, quā temeraria scientia. Scientia e-
nim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti, dicit idem
alio loco, & rapiunt cælum, & nos cum doctrinis nostris
sine corde, ecce vbi volutamur in carne & sanguine. Quia
propter ei, qui est ex minoribus, hoc est, cui munus aliis
docēdi non incūbit, postea quā ea crediderit, quē de patre,
quē de filio, quē de Spiritu sancto nudis verbis in symbolo
sunt expressa, satis est, si de reliquis ea se credere profitea-
tur, quē credit sancta Ecclesia Catholica, etiam si nullā de
illis explicitā fidem habeat. Atq; hic est articulus, quo præ-
cipuè discernuntur à Catholicis heretici & schismatici, qui
si crederent sanctam Ecclesiam Catholicā, nulla hæresis,
nullum esset schisma. Crediderunt omnia Nouatiani, quæ
in symbolo, quæq; in scripturis Canonice continentur:

credi-

ET SYMBOLO.

22

crediderunt Pelagiani: crediderunt Donatistæ: crediderūt
& alij multi heretici: neque cum illis aut de symbolo, aut
de scripturis vlla fuit Catholicis controuersia: sed quia san-
ctam Ecclesiam Catholicam non crediderunt, inde tot hæ-
reses, tot schismata, tot sectæ tam disiectæ, non prioribus
modò sæculis, verū & hoc nostro conflatae sunt. Nam si
crederetur sancta Ecclesia Catholica, non ab ea discederet-
tur, neq; sibi quisquā sumeret, vt suo potius priuato, quā
illius spiritu, scripturas interpretari veller. Hancigitur mor-
dicus teneamus, quodque ab ipsis Apostolorum tempo-
ribus vnanimiter ab omnibus obseruatum esse summo
Christianorum omniū consensu constiterit, de eo dubita-
re nefas esse putemus. Neq; nos vlla ratione de eo deduci
patiamur, etiamsi, quæadmodum ipse per se Christo quon-
dam, ira per sua mēbra Saranas millies nobis dicat: Scri-
ptū est enim. Non illi se transfiguranti in angelum lucis,
atq; omniū vestimentis induto, verū Ecclesie credamus, quæ
nunquam sancti Spiritus magisterio destituitur: quem se
missurū illi Christus promisit, qui suggereret illi, qui doce-
ret illam omnem veritatē, qui cum illa maneret in æternū.
Suus quemq; priuatus spiritus fallere potest, cum scriptū
sit: Vt Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritū suum,
& nihil vident: Ecclesie spiritus nunquā fallere potest.
Illius itaque definitionibus pareamus: illius, non priua-
to nostro spiritu scripturas esse nobis interpretandas exi-
stimemus. De quibus nobis, qui per Dei gratiam Catho-
ci sumus, qui cum Cypriano gloriari possumus, quod non
nos ab illis, sed illi recesserunt à nobis, nulla est cum noua
toribus huius temporis controuersia: De intelligentia hæ-
resis est, non de scriptura: Sensus, vt est apud Hilariū, non
sermo fit crimen. Neq; in legēdo, sicut scribit Hieronymus,
sed in intelligendo scripturæ consistunt. Non in scriptura-
rum verbis euangelium est, sed in sensu: non in superficie,
sed in medulla: non in sermonū folijs, sed in radice ratio-
nis. Quamobrem æquum non est, quod priuato suo iudi-
cio rectum sentit aliquis, id totius vt Ecclesie sensui & cō-
sensui anteponat: & quæ sunt in œcumenicis Concilijs re-
ctè constituta, ea in dubiū reuocari velit. Quin ea nos mē-
te potius esse præditi debemus, vt in ijs, quæ didicimus,
perma-

Matth. 4.
2. Cor. 11.
Matth. 7
Ioan. 14.
Ioan. 16.

Ezech. 14.
Cypria. de
simplicita-
te prela-
torum.

Hilari. li. 2
de Trinita.
Hier. con.
Luciferia.
Idem in 1.
cap. ad Ga-
latas.
2. Tim. 3.

DE FIDE

1. Tim. 3.

Eph. 4.

1. Tim. 6.

1. Cor. 1.

Gala. 2.

Matth. 28.

Ioan. 14.

Psal. 26.

permanendum nobis esse puremus: Didicimus enim ab ea, quæ firmamentum est & columna veritatis, Ecclesiæ in illius interpretatione diffinitioneque nos acquiescere, neque fluctuare, atque omni doctrinæ vento circumferri oportet. Quod Paulus Timotheum hortatus est, id sibi quæ nostrum dictum existimet, quicumque veri Dei verus cultor censi vult: depositum ut custodiamus, ac deuitemus profanas vocum nouitates, quas vniuersitati, quas antiquitati, quas consensui sanctæ Catholicæ Ecclesiæ contrarias esse constat: quæ si reciperentur, necesse foret, ut fides beatorum patrum, aut tota, aut certe magna ex parte violaretur: ut omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ, sacerdotes, tot confessorum milia, tantus martyrum exercitus, tanta urbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, reges, gentes, regna, nationes, totus postremo iam penè terrarum orbis, Christo capiti per Catholicam fidem incorporatus, tanto seculorum neficium ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet necesse, quodque dictum est abominabile, idola coluisse pronuntiaretur. Quod credere, quid aliud fuerit, quam euacuare crucem Christi: quam abolere, obliterare, irritum reddere beneficium illud immensum passionis & mortis Christi? Quod enim? an non iure merito nobis quoque dicere liceret, quod Galatis quoddam dixit Paulus: Si seipsum tradidit Christus pro Ecclesia, neque tamen sanctificauit illam, neque sanguis illius eam ab operibus mortuis, præcipue verò ab idolatriæ emundauit, ergo gratis Christus est mortuus? Quis enim incarnationis, quis crucis, quis mortis illius fructus est, si cuius causa tulit hæc omnia, sponsa ipsius Ecclesia, mater omnium fidelium, in idolorum cultu perstat nihilominus? si versatur adhuc in ignorantie tenebris? Vbi illa Christi promissa? Ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. Rogabo patrem, & alium Paraclætum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis. Sed verum est, quod dicit veritas: falsum est, quod mentita est iniquitas sibi. Non destituit corpus suum Ecclesiam caput ipsius Christus, nec aut defuit illi, aut deest, aut deerit vniquam sanctus Spiritus, qui viuificet, qui vegetet, qui doceat

ET SYMBOLO.

23

ceat illam omnem veritatem, qui regat & gubernet, nullum ut in errorem aliquando labi poterit, aut possit.

Scripturæ magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum. Cap. XV.

Sed hic dicit aliquis, extenuari Dei verbum, eius auctoritati detrahi, maiestatemque diuinorum oraculorum obscurari, cum tantum Ecclesiæ tribuitur. Vocatur in disceptationem hoc tempore, scripturæ magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum. Quæ planè videtur inuoluntatis esse contentio. Nam hoc querere, quid aliud est, quam querere, magisne credendum sit Spiritui sancto loquenti per os Ecclesiæ, an eidem Spiritui sancto loquenti in scripturis per literas amanuentium suorum Prophetarum & Apostolorum? Omnis veritas à Spiritu sancto est. Ille est enim, qui docet omnem veritatem. Cum autem Ecclesia sit columna & firmamentum veritatis, æquè à Spiritu sancto illius atque scripturarum est veritas: cum præsertim, qui docet illam omnem veritatem, vel ipsa veritate attestante, sit Spiritus sanctus.

Ioan. 16.

1. Tim. 3.

Quin tamen prior sit auctoritas Ecclesiæ, quam scripturæ, negari non potest. Multis ante sæculis, quam hæc verba scripta fuerunt, dic Ecclesiæ qui non audierit Ecclesiā, scripturæ sit tibi tanquam ethnicus & publicanus: non fuit obscura Ecclesiæ & natura, & auctoritas, quæ cum fuerit antiquior quam vniuersa non modo noui, verum & veteris testamenti scriptura, creditum est illi sine omni scripturarum præfatio. Apud quoscunque fuit fides mediatoris, apud eos Ecclesiam fuisse, quatenus ab illa se non præciderunt, dubium non est. Constat autem Adam, Abel, Seth, Enoch, & ceteros deinceps Patriarchas ac Prophetas fidem habuisse mediatoris, quem signis etiam, sacrificijs, caeremonijs adumbrabant. Ex illo itaque tempore cœpit Ecclesia, quæ nunquam vna & eadem esse desijt, iuxta seriem successionis, continuata ab orbe condito usque ad nos, usque ad sæculi consummationem duratura. Scriptura verò multis fuit sæculis posterior, quam ante Moysen nullam fuisse palam est, inter quem & primum hominem creatum, annorum duo

DE FIDE

Legis veteris & nouae discrimen.
Exod. 34.
Hier. 31.
Matth. 28.
Marc. 16.
Euangelium quid.
Euangelia quando scripta.
Aug. in prolo. Euangelij secundum Ioan.
Marc. 14.
Ecclesia et scripturae auctoritas

duo millia trecenti septuaginta tres intercessisse putantur. Nouae quoque legis scripturam, ea, quae Christum passum & mortuum est consequuta, praecessit Ecclesia. Quin & inter alia visum est inter legem veterem & Euangelicam hoc interesse, quod illam in tabulis lapideis Moyses consignauit, hanc verò Christus in animis hominum, in visceribus, & in cordibus eorum, sicut ab Hieremia praedictum erat, inscripsit. Nemini obscurum est, Christum nihil ipsum scripsisse, sed neque scribendum quicquam Apostolis praecipisse. Nam ut euntes docerent omnes gentes, ut praedicarent Euangelium omni creaturae, mandasse Christum legimus: ut autem scriberent, mandatum nullum inuenimus. Quin etiam haec ipsa vox euangelium, conditionis est, non scripturae. Quid enim aliud significat euangelium, quam laetum & bonum opus, nuntiatio mirae redemptionis nostrae, peccatorum remissionis, & obtemperantis salutis aeternae, quae passim annunciabatur & praedicabatur omnibus: neque tamen vlla ea de re scriptura extabat totis annis octo post Christi in caelos ascensum. Qui cum intercessissent, tum primum, quae de Christo Matthaeus tradiderat, scripto mandasse legitur: quemadmodum ex Eusebij Chronicis colligere licet. Quem postea sequuntur Marcus, & Lucas, quorum neuter Christum vidisse, sed Marcus ea, quae de Christo Petrus viva voce praedicauerat, scriptis cognasse, Lucas autem euangelium suum ex ore Pauli scripsisse dicitur. Ioannes verò per annos sexaginta quinque, à Christo mortuo Dei verbum, sicut Augustinus testis est, absque adminiculo scribendi usque ad vltima Domitiani tempora praedicauit.

Ex quo satis liquet, quod prior est ecclesia, prior est illius traditio, prius est euangelium, quam scriptura. Dixerat Christus: Amen dico vobis, vbi cumque praedicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo, & quod fecit haec, narrabitur in memoria eius. At quo tempore dixerat haec Christus, de scribendo Euangelio ne cogitasse quidem videtur Matheus, aut quispiam Euangelistarum. Habuit nihilominus auctoritatem suam illius temporis Ecclesia, non à scripto, sed à vivo Euangelio, hoc est, viva voce tradito & praedicato. Sed nos tamen libere assentimur, eius temporis ecclesiam, quae scripturam

ET SYMBOLO.

24

pturam est sequuta, ab eadem scriptura suam auctoritatem habuisse, & habere. Illa enim nos docet, quod instruitur à Spiritu sancto: illa nos docet, quod sit columna & firmamentum veritatis, & quod etiam inferiorum portae non praeualebunt aduersus eam: Illa nos docet, quod qui non audierit ecclesiam, sit habendus tanquam ethnicus & publicanus. Sed videant interim, qui nomina ecclesiae ferre non possunt, qui tantopere cupiunt auctoritatem eius eleuare, ne, qua ratione constitutam volunt scripturarum auctoritatem, ea in contrarium illis recidat, atque magis ad euertendam, quam ad stabiliendam illam pertinere videatur. Quantum enim de ecclesiae fide imminuerint, tantum de ipsorum euangeliorum auctoritate detractum iri dubium non est. Nam vnde illi scire possunt euangelij scripturam hanc esse Matthaei, aut Marci, aut Lucae, aut Ioannis? Certè non aliunde nisi ex ecclesiae testimonio: cui si non sua tribuetur auctoritas, nulla erit eorum, quae scripta sunt ab euangelistis, auctoritas. Illa enim nos docuit, vera esse quatuor haec euangelia: Nam hoc scriptura nulla probatur, sed sola ecclesiae traditione: cui tantum tribuit Augustinus, ut non dubitaret diceret: euangelio non credere, nisi me commoueret auctoritas ecclesiae. Haec est enim, quae damenti nos inter scripturas iudicare, quae canonica à non canonica discernere docuit. Marcus Christum non vidit, vidit Nicodemus: ecclesiae tamen auctoritate commoti, atque ab illa edocti, recipimus Marci, reijcimus euangelium Nicodemi. Quid igitur aliud agitur extenuanda ecclesiae auctoritate, quam quod maiestas diuinorum oraculorum obscuratur, quodque auctoritas omnis illis detrahitur? Sed libet hac de re, Ioannis Gersonis, viri cum docti, tum pie sententiam adscribere. Scriptis libellum cum primis lectu dignum, de examinatione doctrinarum: in eo tractans materiam hanc, durandum à Saucto Portiano sequutus auctorem in 3. sent. dist. 14. quæst. 1. sic loquitur: Quamuis ab initio militatis ecclesie quæ cõponebatur ex apostolis & immediatis successoribus, nouiter & certitudinaliter à Christo doctis, de multis quæ non sunt scripta, plus esset credendum auctoritati talis ecclesiae, quam euangelio cuiunque, priusquam esset ab ea receptum vel auctorizatum: Nihilominus post appro-

1044. 16.
1. Tim. 3.
Matth. 16.
Matth. 18.

Aug. tomo 6. contra Epistolam fidei damenti cap. 5.

Gers. Par. 1. conf. 5.

DE FIDE

approbationem & authorizationem quatuor Euangeliorum per dictam Ecclesiam, plus esset credendum Euangelio, quam alteri cuicunque humanæ authoritati. Non dicitur quam totius Ecclesiæ, quoniam illa est authoritas Dei & Euangelij, nec potest errare in fide, lege stante.

Quod Euangelio credimus non tanquam hominis testimonio, sed tanquam intus loquentis Dei voci.

Cap. XVI.

Euangelij verba Dei. Sed hic iterum dicit aliquis: Ergo tu me iubes Euangelio credere tanquam hominis testimonio, & non tanquam intus loquentis Dei voci: vis ut accipiam Dei verbum & humana traditione, & non ex infusa desuper fide? Atqui contrarium me docet Paulus, cum dicit: Gratia saluari estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Sed Christus ad Petrum: Beatus es, inquit, Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed pater meus qui in cælis est. Iterum Paulus gloriatur, quod non ab homine acceperit Euangelium, sed ex revelatione Iesu Christi. Nos verò libenter concedimus accipienda esse Evangelia, ut verba Dei intus docentis & revelantis neque credendum illis esse, nisi propter Dei vocem intus loquentis. Sed illud interea scire oportet, ne quis erret, quod Deus multifariam multisque modis loquutus est olim patribus, ac nunc etiam loquitur filiis: Loquutus est per Prophetas, quemadmodum vnus ex illis testatur, dicens: Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis: loquutus est per angelos, sicut in Genesi, apud Zachariam, & in Euangelio videtur licet: loquutus est per filium suum incarnatum: loquutus est per Apostolos: loquutus est & loquitur etiam nunc per Ecclesiam: cui dixit Christus: Non vos estis, qui loquimini, sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Quando igitur scripturam hanc esse revelatam à Deo, nos adductos Ecclesiæ authoritate credere profiteamur, hoc affirmare videmur, quod Spiritus sanctus, qui docet Ecclesiam, qui loquitur per os eius, docet nos, quod scriptum est à Mattheo, non esse vocem hominis, verum intus loquen-

ET SYMBOLO.

25

loquentis Dei: Contra quod scriptum est à Nicodemus, non Dei, sed hominis vocem esse. Atque ita omnis authoritas & scripturarum & ecclesiæ non est aliunde, nisi à Spiritu sancto, à quo etiam est veritas omnis: par ut sit authoritas vtriusque. Scriptura sortitur authoritatem ab Ecclesia, quatenus ab illa planum fit omnibus, hanc & non aliam esse scripturam canonicam. Rursus, Ecclesia accipit authoritatem à scriptura, quatenus illa testificatur, quod suggerit illi Spiritus sanctus, quod docet illam omnem veritatem, quod nunquam illam destituet, sed manebit cum illa in æternum, quod portæ inferi non prævalebunt adversus eam: Quo nomine vocat etiam eam columnam & firmamentum veritatis: & qui non audierit illam, eum haberi vult pro ethnico & publicano.

Quod scriptura nihil est certius, quodque certus ex ea sensus elici possit.

Cap. XVII.

Quod verò certi aliquid è scripturis elici non possit, hoc nemo dixit unquam Christianus: quin illud etiam in dubitatum habet Ecclesia, nihil esse scriptura certius. Est enim divinitus inspirata, neque voluntate humana alata est aliquando Prophetia, sed Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Quamobrem adeo firmiter habuit persuasum semper Ecclesiæ, nihil scriptura neque verius esse, neque certius: ut & quæ auribus audiuntur, & quæ oculis videtur, & quæ manibus cōtrectantur, ea non æque certa iudicet, atque illa, quæ in scripturis cōtinentur. Hinc est, quod in venerabili Eucharistia sacramento non oculis, fidelium quisquam, non gustui, non tactui credit, sed credit verbo Dei dicentis: Hoc est corpus meum. Dicit Zuīnglius, dicat Oecolampadius, dicat Calvinus, hoc significat corpus meum, aut hæc est figura corporis mei, non credit Ecclesia, nisi Christo in Euangelio dicenti, hoc est corpus meum. Tanta est apud illam scripturæ certitudo: Cœlum & terram transitura citius crediderit, quam ut vel hæc, Scripturæ vel alia quamvis illius verba pessum ire queant. Sed quin & sensus ab scriptura, qui ipsa vera est & certa, falsus elici sensus queat, hæreticis quis est, qui ire inficias audeat? cū de ijs ipsis tribus verbis depravata hoc ipsum factū esse infelici hoc ævo nostro videam? Nā cum

2. Cor. 10.
Lut. lib. 1.
contra Zuinglium.

Cyrl. epist.
28.

Ioan. 14.

Philip. 2.

Athan. in
disputatio-
ne cū Ario
eorum Pro-
bo indice
habita.
Asthene. 1

Lib. 2. de
trini.

DE FIDE

cū planam, apertam, & omnibus expositam scripturam esse velint, sicut certē in ijs verbis vel ipsa luce clarior est, modō captiuēt aliquis intellectum suum in obsequiū Christi, tamen inter ipsos etiam Zuinglianos decem sectas de tribus his verbis natas esse, testatur nostri temporis hæreseon architectus. Non quod certum sensum ex eis pridem Ecclesia non elicuerit, sed quod non defuerint, quibus nō placerent nisi singulares intellectus. Sic à Cyrillo quoque scriptum legimus, quod omnes hæretici de scriptura diuinitus inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea quæ à Spiritu sancto rectē dicta sunt, sua malitia corrūpentes, & super sua capita flammam inextinguibilem haurientes. Sic ex alijs Christi verbis, Pater maior est me, certū sensum elicitur Ecclesia: quæ, quatenus exinanīuit semetipsum, Christus, formā serui accipiens, in similitudinē hominū factus, & habitu inuentus ut homo, maiorem eo patrem fuisse confitetur: quatenus autem in forma Dei est, Deus ipse & Dei filius, æqualem eum esse patri asseuerat. Verūm Annon satis fecit hic Ecclesie sensus, singularem suū intellectum attulit, ac per omnia patrem esse filio maiorem alluerat. Si quis explicare conatus esset, qua parte inferioris qua parte filius esset æqualis patri, tanquā humanas traditiones afferētem prorsus eum respuebat, neque audendum esse putabat: non aliō semper, quā ad scripturas prouocabat, subinde & ipse vociferans, verbum domini, verbum domini: euangelium, Euangelium. Ostendi sibi ab Athanasio postulabat, vbi scripta vox hæc Homoussios in Euangelio reperiretur, quod extra scripturas nihil esse recipiendū diceret. Sic Eutyche in Chalcedonensi concilio solas scripturas scrutari profitebatur, tanquā firmiores patrum expositionibus: Et quærebat, In qua scriptura iacent duæ naturæ? A quo vicissim quæsitum est, quæ scriptura diceret Homoussion. Cumque ille diceret: Ego à sanctis scripturam non didici de duabus naturis: dixit Mamas vicissim: Neque de Homoussio à sanctis scripturis edocti sumus, & fideliter patribus, qui scripturas & piē intellexerunt, & fideliter exposuerunt. Nō ergo nulla est in scripturis certitudo, sed verum est, quod ab Hilario dictum est: Forma fidei certa est, sed quantum ad hæreticos, omnis sensus incertus est. Certum

ET SYMBOLO.

26

Certū est ergo scripturarū sensus in Ecclesia, sed in priuati hominis intellectu tantō minor est certitudo, quanto suū magis innitens prudētia, suū admirans ingeniū, atque idcō semetipsum segregās, nō Ecclesie, sed suū spiritū sequitur, dum singularem aliquē intellectū antea in Ecclesia nō auditū adferre conatur: Quod faciūt homines audaces, sibi placentes, qui sectas non metuūt introducere, dum nihil eis placet quod receptū, & quod est Ecclesie iudicio cōprobatū. Non itaque mutat verbū Dei in Ecclesia, neque nihil ē scripturis elici certū potest, sed quod de Paulinis epistolis dicit Petrus, esse in eis quedā intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauāt, sicut & ceteras scripturas, ad suā ipsorū perditionē: hoc de ceteris quoque scripturis rectē dici posse manifestū est. Neque propterea dubitationis & fluctuationis aculeus animis fidelium infigitur, quod ē scripturis protulit sententias Arius, quas ipse iudicauit inexpugnabiles, cū tamē Ecclesie autoritate sint expugnata: sed ex eo potius discitur, in scripturis interpretandis non debere quengquam ingenio suo fidere, non debere suū priuatum & singularem, sed Ecclesie sensum & cōsensum sequi.

2. Pet. 2.

2. Pet. 3.

Quod non liceat ad suam cuique mentem scripturam accommodare.

Cap. XVIIII.

Verum hic iterum quiritabuntur Martini, verbum nos ad Ecclesiam accommodare velle, cū Ecclesiam ad verbum accommodari potius oporteat. Nos verō non hoc volumus: quin rem indignam esse iudicamus, ad Martinorum sensum accommodari verbum, & secundum eorum dogmata scripturas torqueri, tantumque tribui suo iudicio velle Martinos, ut id Ecclesie totius iudicio antepōnāt. Verus est hæc Basilij quoque querela, quod veritatis deprauatores non suā scripturæ mentē accommodant, sed ad suam voluntatē mentem scripturarū trahunt. Hoc nos minime ferendū existimamus, neque fas esse cuiquā putamus, secundum spiritum suum, aut, secundum sensum humanū scripturas intelligere, cū, quo spiritu factæ sunt, eo legi desyderent, eo & intelligi velint. Quare cū humanum esse constet Martinorum spiritum, fas non esse putamus, ut ad eorum sensum scripturæ torqueantur, verum illum sensum retinendum esse censemus potius, quem tot seculis

In Lib.
hexamēto.
Homilia 1. 2

DE FIDE

lis Ecclesiam tenuisse videmus. Gloriantur Martini quantum volent de spiritu, quod certo sciant se eum habere, gloriantur ad eundem modum & Anabaptistæ, & Sacramentarij, & Suermeri: Quin & nobis dubium non est, quod si cut illi, sic & Martini spiritum habent, sed eum, de quo alter eorum non obscure fert, quod non vnum salis modum cum illo comederit: Hunc spiritum, dolenter quidem, sed concedimus illis tamē: verum absit, quod secundum illam interpretari scripturas velimus. Ecclesiæ sanctum spiritum esse promissum, & missum certo scimus, quo nunquam destituitur, sed eo afflatur, fouetur, vegetatur. Quare cum illius mentem sequimur, non hominis, sed Dei mentem sequimur, neque iuxta hominis, sed iuxta Dei sensum, per os Ecclesiæ loquentis, Dei verbum interpretamur. Elaborandum est omnibus, ut scripturas eodem spiritu, quo scriptæ sunt, intelligere queant: sed non ideo spretis Patrum interpretationibus, aut Conciliorum definitionibus, quod ab hæreticis factitatum semper legimus, & nunc etiam fieri videmus, suæ quisque debet inniti prudentiæ: cum scriptum sit: Ne in nitatis prudentiæ tux: ne sis sapiēs apud temeripsum. Spiritus veritatis olim Ecclesiæ datus, manens cum eadem usque, ad consummationē seculi, cum sit spiritus humilitatis, charitatis, vniōis, & pacis, nō suggerit, ut reiectis Patrum interpretationibus, innitatur prudentiæ nostræ: neque, ut sepositis sacris literis, solis hominū commentarijs inhæreamus: sed suggerit, ut intellectū scripturarū et ē scripturis apertioribus, & à sacris interpretib⁹, & ex antiquis Ecclesiæ traditionibus addiscere studeamus. Quare qui verum & scripturis elicere sensum conatur, ei cauendum est inprimis, ne velit esse prudēs apud semetipsum. Non alta sapientes, dicit Paulus, verū humilibus cōsentiētes. Noli alium sapere, sed time. Grauter enim talibus per Prophetā cōminatur Deus, dicens: Vē qui sapientes estis in oculis vestris, & corā vobismetipsis prudētes. Abhorret ab huiusmodi sanctus spiritus, qui nō requiescit nisi super humilem, & qui erit, & tremēte sermones suos. Quamobrē illud seruari oportet, quod beatus Clemēs Petri successor admonet: ut cū lex dei legitur, nō secūdū ingenij proprii intelligētiā legatarum, sed ut doceatur: Sūt enim multa in scripturis diuinis, quæ possunt

Prov. 3.

Scriptura
sensus vni-
de petendus.

Rom. 12.

Rom. 11.

Esai. 5.

Esai. 66.

Li. 10. reco

gnitionū,

et epist. 5.

ET SYMBOLO.

27.

ad eum sensum trahi, quē vnulquisque sibi præsumit. Et ideo scripturarū intelligētiā oportet ab eo discere, qui eā à maiorib⁹ secūdū veritatē sibi traditā seruat. Quē sequutus Ireneus. Vbi charismata, inquit, domini posita sunt ibi discere oportet veritatē, apud quos est ea, quæ est ab Apostolis Ecclesiæ successio, & id quod est sanū & irreprobabile sermonis constat. Hi enim & eā quæ est in vnū Deū fidē nostrā custodiūt, & scripturas sine piculo nobis exponūt. Hoc ipsum factū legim⁹ a Gregorio Nazāzeno, et Basilio magno, & ipuis Græcorū theologiis, de quibus in Ecclesiastica historia scribit Ruffin⁹, quod cū omnibus Græcorū seculariū libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operā dedissent, eorū intelligētiā nō ex propria præsumptione, sed ex maiorū scriptis & autoritate sequebātur, quos & ipsos ex Apostolica successione regulā intelligendi suscepisse cōstabat. Hoc à reliquis quoque sanctis patribus obseruatū fuisse videmus, quoties illis cū hæreticis cōgrediendū esset: qui cū sub vnius vmbra scripturæ versarentur, & in hac sola tāquā in cardine quodā, omnē suæ disputationis vim cōstituerēt, nō ad cōfirmationē veritatis, verū ad perfugiū erroris, cui nō potuit honestius magisq; populare patrocinium inueniri: scripturas Patres reuerenter accipiebant, sed qui sensus ab hæreticis allatus esset, cū productis maiorū interpretationibus refellebāt, simul Ecclesiasticā sapē traditionē opponebant. Nō satis esse putabāt, si veræ, si salutare, si diuinę scripturæ esse crederentur, & dicerentur (credunt enim hoc et Iudei, totius legis & Prophetarū scripturas esse verissimas, esse salutare, esse diuinās) sed sicut illi nos falsō, sic nos verē vicissim illos malē intelligere scripturas, & secus interpretari arguimus. Credunt & hæretici magna ex parte, verissima & certissima esse omnia, quæ in scripturis cōtinentur, nihil nō salutare, nihil nō planē diuinū in illis haberi, qui subinde etiā cōtra catholicos & orthodoxos illud proferebāt: Scrutamini scripturas: Quærite, & inuenietis: quæ admodū ex Tertulliani libro cōtra hæreticos scripto videre licet: Verū id nunquā sufficere visum est catholicis & orthodoxis. Illud præterea necessariū esse iudicauerūt, ut quis in captiuitatē redigeret intellectū suum in obsequiū dei: scripturasq; veras esse crederet, nō secūdū suū sensum

Lib. 4. ca.

45

Lib. 2. eccl.
hist. cap. 9.Patrū au-
thoritas.Ioan. 5.
Matth. 7.

2. Cor. 10.

DE FIDE

sui m, quē sibi præsumpsisset: multo minus autē secūdū adul-
te rinas interpretationes eorū, qui segregauerūt semetipsos,
sed secūdū antiquā Ecclesiæ traditionē expositas: quā san-
cti Patres tanti fecerūt, vt nō alia machina cōtra suorū tē-
porū hereticos vti magis fuerint. Hac vsus est antiquissim⁹
Ireneus cōtra Valentinū hereticū: hac Tertullianus cōtra
Marcionē: hac Origenes contra Celsū: hac Nicenū con-
ciliū contra Ariū: hac Basilius cōtra Eunomiū & contra
Pneumatomachos ad Amphilochiū scribēs: hac Hieron.
cōtra Vigilantiū, Iovinianū & Luciferianū: hac Cyrill⁹ A-
lexandrinus cōtra Nestorū: & ad Armenios scribēs Pro-
clus Cōstantinopolitan⁹ Episcop⁹: hac Theodoritus in Ro-
lymorpho cōtra sui tēporis hereticos: hac Augustinus cōtra
Donatistas & Iulianū: hac Leo, Gelasius & Ioānes Ro-
mani pontifices cōtra Eutychē & Nestoriū: hac Fulgēti⁹ cō-
tra Arianos: hac Maxētius in libello fidei, quē sedi Aposta-
licę legatis obtulit, cōtra diuersos hereticos: hac sexta Sy-
nodus cōtra Monothelitas: hac septima cōtra Iconoma-
chos: hac Beda venerabilis, vbi de diuersitate lunaris discus-
sus agit, hac Petr⁹ Cluniacensis cōtra Héricianos & Petro-
brusianos: hac æqualis eius Bernard⁹ cōtra Petrū Habi-
lardum: hac Euthymi⁹ cōtra varios multorū tēporū hereti-
cos: hac reliqui sancti Patres ad hęc vsque nostrā tempo-
ra contra diuersi generis hereticos vsi sunt.

*Non propterea non esse consensum Patrum in scripturis interpretan-
dis sequendū, quod vnus aliquis aliquādo errauerit. Cap. XIX.*
Sed hīc iterū nobis obstreptūt Martini, sanctos Patres ho-
mines fuisse, atq; ideo errare potuisse, quin & errasse nō
nullos. Obijciunt sanctissimi Cypriani martyris, obijciunt
Origenis, obijciunt & Tertulliani error. Atqui hoc ipsum
plus facit ad corroboranda, quā ad infirmāda ea, quæ per
nos asserūt. Qui enim factum est, vt erraret Cyprianus?
Non illi tantus hic error obrepit aliundē, quā quod aliter
sentiebat, quā Ecclesiæ Romanæ consuetudo, tulisset: vt
iure optimo huic errori illius intercedēs Papa Stephanus,
nihil nouādum esse, verū id, quod fuit traditū, obseruari
debere sancierit: q; intelligebat vir sanct⁹ & prudēs, ratio-
nē pietatis aliud nō admittē, quā vt oīa qua fide suscepta
forēt à patrīb⁹, eadē fide filijs cōsignarētur: nosq; religionē
nō qua vellemus ducere, sed qua duceret illa, siqui opor-
teret: q; ppiū esse Christianę grauitatis et modestię, nō sua

ET SYM·OLO.

288

sua tradere maiorib⁹, verū à maiorib⁹ accepta seruare: ac iu 1. Tim. 6:
xra Pauli pceptū, depositū custodire, profanasq; vocū no-
uitates deuotare. Retenta est itaq; authore Stephano anti-
quitas, explosa nouitas. Neq; verò existimādū est nouitię
adinuentioni de rebaptizadis hereticis patrocinia defuisse:
imò verò tāta vis adsunt ingenij, dicit Vincēt⁹ Lirinēsis, tā-
ta fuerūt eloquētię flumina, tant⁹ assertorū numerus, tāta
veri similitudo, tāta diuinę legis oracula, sed planē nouo ac
malo more intellecta, vt omnis illa cōspiratio nullo modo
destrui potuisse videret, nisi sola tāti moliminis causa, ipsa
illa suscepta, ipsa defensio, ipsa laudata nouitatis p̄fessio de-
stitisset. Ex his p̄spiciū est, non propterea Cyprianū erra-
uisse, q; cū defecerint in eo, quod assererat, diuinę legis o-
racula, quib⁹ abundabat, sed quod ea suo, nō Ecclesię sensu
interpretari conabatur. Hoc est, q; dicit de eo Augustin⁹:
Nō accipim⁹ quod de rebaptizadis hereticis Cyprian⁹ scri-
psit, quia hoc Ecclesiā nō accepit, p̄ qua Cyprian⁹ sanguinē
suū fudit. Nō dixit Augustin⁹: Nō recipim⁹, quia diuinę le-
gis oraculis nō p̄bauit, q; diceret, (ijs em, verū prauē intel-
lectis minimē destitut⁹ fuerat Cyprian⁹) verū nō recipim⁹,
inquit, quia Ecclesiā nō recepit. Idē de Origine, de q; Tertul-
lici potest, qui cū ingenio suo nimis indulgeret, sibiq; plū-
satis fideret, cū antiquā religionis Christianę simplicitatē
parui pederet, cū se sapere pl⁹ ceteris existimaret, cū Ecce-
siasticas traditiones veterūq; magisteria cōtineret, scriptu-
ras nouo more quodā interpretati, in absurdas opiniones
inciderūt, atq; documēto nobis fuerūt, vt nō credam⁹ vni
alicui, quālibet doctrina & eloquētiā polleat, quācumq;
etiā sanctitate & auctoritate sit p̄deditus, cōtra cōmunē to-
tius Ecclesię sensum & cōsensum aliquid adferēt: etiam si
quā plurima diuinę legis oracula proferat, etiāsi nihil nisi
scripturas, nisi verbū Dei, nisi Euangeliū crepet. Illū verò
solū verò catholicū & orthodoxū existimem⁹, qui veritatē
Dei, qui Ecclesiā, qui Christi corp⁹ diligit, qui diuinā religi-
oni, qui catholicę fidei nihil antepōnit: nō hominis cuius-
piā auctoritatē, nō amorē, nō ingeniū, nō eloquētiā, non
doctrinam, sed hęc omnia pro nihilo habens, in fide verò
fixus & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter anti-
quitus Ecclesiā catholicā docuisse cognouerit, id solum
sibi tenendum credendumq; esse firmiter deliberatum

Cōtra Cres-
conium li.
2. cap. 32.

Errorum
causa.

Lib. 1. et 2.

De natura
verū ca. 43.

Cyprianus
cur erra-
rit.

Deut. 13.

*Opinion
singulari
alicuius do-
cti & san-
cti non est
standum,
sed ecclesie
iudicio.*

*Ecclesia est
multitudo
nomen.*

*Homi. 1. in
1. ad Theff.*

*Ad Hiero-
nymum
epist. 19.*

*Ratio pro-
babilis
qua?*

DE FIDE

habet. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter omnes vel contra omnes potius, noui & inauditū antehac ad ferri senserit, non ad religionē, sed ad sui potius tenrationē id intelligat pertinere: sibiq; dictū illud existimet: Si surrexerit in medio tui propheta, & prædixerit signum atq; portentum, & venerit quod loquutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur deos alienos, hoc est, extraneas qualidam opinioniones, quæ ab Ecclesie traditione sunt alienæ, quas propterea deos vocat Propheta, quod haud aliter eas colunt & obseruant hæretici, quàm suos deos ethnici: Non audies, inquit, verba prophete illius, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum, an nō in toto corde, & in tota anima vestra. Quæ ergo de Cypriano, de magistro eius Tertulliano, de quæ Origine proferruntur, pro nobis magis, quàm contra nos faciunt: Nos enim sumus ij, qui dicimus, nō esse cuiusquam alicuius quamlibet docti, quamlibet etiam sancti viri singularem opinionem sequendam, etiam si scripturarum examen provalerit: atque in scripturis interpretandis non vnus alicuius, verum Ecclesie iudicio standum esse: Neque fuit quisquam aliquando catholicus, qui parem esse censeret canonicarum scripturarum, & vnus alicuius quamlibet excellentis doctoris auctoritatem: sed eandem Ecclesie totius, quæ nequaquam in vno aliquo consistit, cum nomen Ecclesie, sicut, etiam à Chrysostomo traditum est, nomen sit multitudinis, & iuxta iam ac absolutæ congregationis. Eandem igitur Ecclesie & scripturæ canonicæ veritatem esse, ab eodem autore spiritu sancto profectam, nemo catholicus dubitauit vngam. Libenter & nos cum Augustino solis scripturarum libris, qui Canonici vocantur, timorem hunc honoremq; deserimus, vt nullum eorū autorem aliquid errasse scribendo firmissimè credamus: alios autem ita legimus, vt quantalibet sanctitate doctrinaque præpollent, non ideo verum putemus, quod ipsi ita senserint: sed quia nobis vel per illos autores canonicos, vel probabili ratione, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Atque ita non solum quæ scripturis probauerint, sed etiam quæ probabili ratione persuaserint, ea nobis iuxta Augustini sententiam amplectenda putamus. Probabilem autē ra-

ET SYMBOLO.

2977

tionem eam intelligimus, quæ tot seculis vniuersæ Ecclesie probata, atque illius iudicio semper fuit recepta. Si quæ verò magni alicuius doctoris sententia ab vniuersa Ecclesia reiecta est & explosa, qualis est illa Cypriani de baptizandis hæreticis, quamlibet multis diuinæ legis oraculis nixa sit, eam nihilominus non modò, nō sequendam, verum etiam prorsus esse fugiendam existimamus. Quæ verò de re ita ab vno aliquo scriptū est, priuata vt eius opinio esse videatur, non esse nefas arbitramur de ea nonnunquam dubitare: quin etiam examinare ac excutere diligentius, & si qua nos ratio probabilis moueat, contrarium sentire licet. Sicubi verò idem sentiūt omnes, ita vt quod scriptū est à Tertulliano & Augustino in Africa, idem visum fuerit Hilario in Gallia, Ambrosio, Leoni, Gregorio in Italia, Ioanni Chrysostomo in Thracia, Theophylacto in Mæsia, Ioanni Ephrem, Ioanni Damasceno & Hieronymo in Syria, Basilio in Cappadocia, Origeni, Cyrillo & Athanasio in Ægypto: & qui ad hæc vsque nostra tempora istos sequuntur sunt in diuersis orbis regionibus commorati, idem & ipsi tanto locorum & sæculorum intervallo disuncti senserint, sicuti de baptismo paruulorū: de tremendo mediatoris Christi sacrificio, quod offertur in altari: de veritate corporis & sanguinis eius: de sanctorum inuocatione: de oratione pro defunctis: de statibus ieiuniorum diebus: de sacerdotum celibatu: de votis monasticis: de quæ alijs multis factum esse videmus. Vbi tantus est omnium consensus, minimè dubitare debemus non hominum hanc, verum Dei vocem esse, per membra sua loquentis: atq; ideo qui contradicit huic Dei voci, eum iure merito tanquàm ethnicum habemus & publicanum. Sed hæc iam dicta sufficiant ad ostendendum, parem esse scripturarum & Ecclesie auctoritatem: quandoquidem vtriusque veritas à spiritu sancto est, quo regebantur amanuenses illius, cum ea, quæ nobis reliquerunt scripto consignarent: quo regitur etiam nunc Ecclesia, nec ab ea quicquam decernitur, nisi quod visum est spiritui sancto.

Descriptio Ecclesie, quodque sibi nomen eius & auctoritatem usurpant etiam hæretici.

Cap. XX.

E 5

Quo-

Pfal. 25.

*Li. 5. contra
Valentinū
Li. 4. ca. 30
diuinarum
institutionū
In li. ad lu-
batianum
Li. 4. contra
Marionem*

*Li. ad Con-
stantinum.
Augustum.
Ser. 66. in
Cantica.
Aug. de uni-
tate Ecce-
siae cap. 12.
De pastor-
ibus ca. 14.
Matth. 5.
Ecclesiae
Christi no-
tae quatuor*

Quoniam verò fieri videmus, quòd sicut scripturas & earum verum intellectum sibi falsò arrogat heretici, ita & Ecclesiae nomen, cuius autoritate se primi vident, sibi temerè & impudenter vsurpant: ac sicut scripturarum possessione, in qua pridem praescriptum est à catholicis, à quibus eas habere se negare nò possunt: ita piorum ceterum homines impij pios omnes, & in Christiana fide religionemq; fixos & immobiles permanentes, excludunt illud nobis docendum restat, quibus notis Ecclesia, quae domus est Dei viui, ab ea, quam odiuit Deus, Ecclesia malignanti discerni rectè possit. Neq; verò nouū hoc est, quòd qui hostes Ecclesiae sunt, ipsi dici & videri volūt Ecclesia: ut Irenaei, & Tertulliani temporibus facilitatū hoc legimus. Sic enim de sui temporis hereticis scribit Tertullianus. Faciunt fanos & vespas, faciunt Ecclesias & Marcionitas. Latantius quoque scribit, quòd singuli quique ceteros hereticorum, se potissimum Christianos, & suam esse catholicam Ecclesiam putant. Et ante eum Cyprianus de Nouitiano memoriae prodidit, quòd more simiarum, quae cum homines non sunt, homines imitantur, cum ipse in Ecclesia non esset, imò adhuc insuper contra Ecclesiam rebellis extitisset, hoc sibi vendicabat, ut apud se Ecclesiam esse diceret, ac nos hereticos faceret. Et qui sequutus vtrūque videtur Hilarius, narrat de Antichristi synagoga, quòd se Christi esse Ecclesiam mentiebatur. Idem faciebant Augustini temporibus Donatistae. Suo quoque saeculo fuisse scribit Bernardus quosdam, qui se vocabant Apostolicos, qui se Ecclesiam esse dicebant, sed contradicebant ei, qui dixit: Non potest abscondi ciuitas supra montem positae. Quorum temeritatem imitati sunt proximis superioribus saeculis pauperes de Lugduno, siue Picardi, Vicleffistae, & alij id genus heretici: qui & ipsi sibi sicut sanam doctrinam, ita Ecclesiae autoritatem impudenter arrogant. Quamobrem ut ne quis dubitet, ubi sit vera Ecclesia, quae sint illius notae breuiter accipiat. Sunt qui duas tantum esse velint Ecclesiae notas, sanam doctrinam, & legitimum Sacramentorum usum. Quae, quin Ecclesiae notae sint, negari nò potest: Certum est enim, quòd verbum Dei, quòd sanus illius intellectus, quòd Sacramentorum verus vsus, nunquam est ali-

est alibi, quam in Ecclesia catholica. Sed facit hereticorum audacia, difficulter, ut his notis à quibusuis agnosci possit Ecclesia, quibus iam inde à multis saeculis nulli fuerunt in eis sibi vsurpandis pertinaciores. Nam sicut nunc sunt qui magis euangelici dici gaudent, quam Christiani, vel, hac ratione palam facientes omnibus, quòd à Christo & eius corpore, extra quòd haud dubiè nullum est euangelium se diuulserint: propterea verò sibi nomen hoc arrogant, quòd se solos euangelium, ut ipsi còminiscuntur, multis iam saeculis absconditum, è densissimis tenebris eruisse, ac in lucem protulisse, se solos verum illius intellectum inuenisse, persuasum rudibus esse volunt. Sic & olim fuerunt, qui Gnostici, quòd se solos sapere, se solos omnia scire, & intelligere iactarent: fuerunt qui Apostolici, quòd Apostolorum & doctrinam & vitam imitari se solos gloriarentur, appellari vellent: Christianorum nomen tanquam tritum & vulgare aspernantes, quòd simplicitatem quandam columbinam redoleret, atq; ideò congregatione magis, quam diuisione, aut singularitate gauderet. Iam inter istos ipsos, qui se vocant euangelicos, varias sectas reperire licet: sunt Lutherani, sunt Sacramentarij, sunt Anabaptistae, quorum singuli ita duas has notas Ecclesiae suae proprias esse còtendunt sibi que, pugnantēs inter se, verbi puritatem, & verum sacramentorum usum ita arrogant, ut neutri alteris eas cedant. Quare quarrendū sunt praeter has certiores aliae notae, quibus omnis de Ecclesia, penes quos ea sit, dubitatio tolli possit. Vnde autem eas petemus, nisi è symbolo: partim eo, quòd Apostoli conscripserunt, partim eo, quòd à Patribus conditum est in concilio Constantinopolitano. In illo duas notas reperimus: appellatur enim sancta & catholica Ecclesia: in hoc adduntur aliae praeterea duae, quòd sit vna, & Apostolica. Haec quatuor ita sunt Ecclesiae propriae notae, ut eas vsurpare sibi nequaquam possint heretici. Ut autem qua de re agatur intelligi possit, scire oportet, quòd sicut videmus in vno homine esse vnum animum & vnum corpus, & tamen esse diuersa membra ipsius: ita Ecclesia catholica est vnum corpus, & habet diuersa membra, sicut etiā Paulus meminit: anima autē, quae corpus hoc viuificat, est spiritus sanctus, caput verò illius est Christus.

*Rom. 12.
1. Cor. 12.*

Quod

DE FIDE

Quod quatuor sint Ecclesie note, Prima est,
quod sit sancta.

Cap. XXI.

Ecclesia

quatuor

note.

Mali in Ec-

clesia.

Math. 22.

Luc. 3.

Math. 13.

Esaï. 5.

Ioan. 15.

Math. 25.

Ezech. 34.

2. Tim. 2.

Math. 25.

Mali in in-

ferno ad

Christi cor-

pus non

pertinent.

Iob. 7.

Sancta Ec-

clesia dici-

tur à melio-

re sui parte

Math. 13.

Math. 25.

Quatuor autem habet notas, quibus agnosci possit, & ab Ecclesia malignantium discerni. Est enim sancta, est catholica, est una, est Apostolica. Primò dicitur Ecclesia sancta, non quòd in ea soli iusti sint & sancti: Cum enim à vocatione nomen ducat, multiq; sunt vocati, pauci verò electi, certum est plures in ea, peccatores, quam iustos, plures esse malos, quam bonos. Quamobrem designatur in scripturis nomine arex, in qua sicut est triticum, ita sunt & palea: vocatur ager, in quo cum tritico crescunt & zizania: vocatur sagena, in qua sunt palmites proferentes vuas, sunt etià qui labruscas producant: sunt qui aliquè tamen, sunt qui nulli fructu ferunt: confertur gregi, in quo sunt & hœdi & oves: sunt & arietes & hirci: confertur domui, in qua sunt vasa aurea & argentea, sunt etiam lignea & fictilia: quædam in honorem, quædam verò in contumeliam: comparatur decem virginibus, quarum quinque sunt fatuæ, & quinque prudentes. Quamobrem permixti sunt mali bonis in hac ecclesia, quæ militans dicitur. Nam soli boni sunt in cœlo, quæ est ecclesia triumphantium, idem nobiscum corpus: soli mali sunt in inferno, qui ad corpus hoc nostrum, quod idem Christi corpus est, non pertinent. Hæc autem nostra ecclesia, quæ est super terram, in qua perpetua quædam est militia, habet per Dei gratiam electos, quos cœlo Deus dignatur: habet alios etiam vocatos quidem Dei misericordia, sed sua postea culpa reiectos, quos iure suo sibi vendicat infernus. Quare non ideo sancta dicitur Ecclesia, quòd non sint in ea reiecti quique & reprobi, putrida quædam huius corporis membra: sed quòd quicunque sancti sunt, non nisi in hac ecclesia sancti sunt: extra quam species sanctitatis esse potest, vera sanctitas esse non potest. A meliore itaque sui parte sancta dicitur, sicut regnum quoque cœlorum sæpè vocatur à Christo, quòd non nisi intra ipsius septa continentur, quibus potiri datum est regno cœlorum. Dicitur etiam sancta, quasi

ET SYMBOLO.

31

Christi sanguine tincta: Christus enim eam lauit à peccatis suis in sanguine suo, qui sic eam dilexit, ut seipsum traderet pro illa, ut eam sanctificaret, atque ab operibus mortuis emundaret sanguine suo. Hac ratione, sicut etiam Augustinus testis est, fideles omnes olim sancti vocabantur. Sunt & alix causæ, quamobrem sancta dicitur, sed ijs prætermisiss, ad eam significationem veniamus, quæ propriæ & peculiarem Ecclesie catholice notam adfert. Apud eos, qui latine scripserunt, sanctum dici legimus, quod firmum est & munitum, ut violari facile non possit, neque debeat: Sic muros leges vocant sanctos, sic tribunos sanctos, sic ærarium quoque sanctius appellatum legimus. Hac ratione quoque vocatur Ecclesia sancta, quia nihil firmitus, nihil est fortius: vel quia Christo dicata est, cui quod dedit pater, nemo potest eripere: vel quia super petram ædificata est, ita ut neque pluuia, neque flumina, neque venti irruentes eam subvertere possint, atque adeò ne portas quidem inferorum aduersus eam praualtituras dixit Christus. Habet enim firmum & stabile fundamentum, de quo dicit Apostolus: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Huic fundamento cum innitatur, nulla est, neque fuit, neque erit vis inquam tanta, qua superari possit. Ideò Chrysostomus fortio- Tomo 3.
riorem eam terra, imò fortiorē esse dicit ipso cœlo, ubi radices eam fixas habere affirmat, non in terra, solem ut expulsi- Homil. de
extingui sit facilius, quam Ecclesiam obscurari. Hæc est illa terra, quam fundauit Deus in sæcula, de qua dicit idem Chrysostomus.
Propheta: Fundasti eam super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum sæculi. Hoc est illud regnū, de quo scriptū est: Regnum ipsius omnibus dominabitur: de quo & alius Propheta dixit: Gens & regnum, quod non seruit tibi, penbit: Quod ita factum videmus de omnibus ijs gentibus, & regnis, quæ ab hac Ecclesia desciverunt. Hæc est illa, quam sponsus in Canticis terribilem esse dicit, ut castrorum aciem ordinatam. Castra Dei sunt sancti Dei, charitate ordinati, quibus tanquam Christi militibus & dei propugnatoribus munitur, protegitur, & defenditur Ecclesia Dei: de quibus apud Zachariam dicit Dominus: Circumdabo domum meam (Ecclesiam intellige) ex ijs qui

DE FIDE

qui militant mihi. Sunt autem qui militant, doctores, antistites, & principes ecclesiarum: qualis fuit Timotheus, cui dicit Apostolus: Labora sicut bonus miles Iesu Christi: quales fuerunt innumeri martyres, qui usque ad sanguinem, quin ad mortem usque resistentes vitam etiam suam pro fide Christi certando profuderunt. Hanc aciem per-rumpere conati sunt pagani, omni suppliciorum genere de pijs sumendo: conati sunt tyranni, libertatem eripien-do: conati sunt falsi fratres, charitatem exterminando: conati sunt Iudaei, fidem impugnando: conati sunt schisma-tici, obedientiam tollendo, & eius unitatem scindendo: co-nati sunt haeretici, scripturas adulterando, veritatem ge-narum obscurando, prauaeque eas interpretando: Sed sunt haec acies terribiles omnibus: vicit, fudit, fugauit omnes: vicit paganos, pro Christi fide vitam cum sanguine profun-dendo tanto animi robore, tanta constantia, tanta alacritate, vt gauderet etiam cum digni essent habiti, qui pro Chri-sti nomine contumeliam aut supplicium aliquod perfer-rent: magisq; tortores cruciando, quam Ecclesiae filij ex-citatus perferendo fatigarentur: vicit tyrannos, in Deo spe-ac fiduciam omnem collocando, ac pro se persequentibus illum deprecando: vicit falsos fratres, tolerando: vicit schismaticos, ordinem retinendo, & vnus ductum sequen-do, vt de illa quoque dici recte posset: Egressi sunt omnes filij Israel, & pariter congregati quasi vir vnus: Erat namq; multitudinis credentium cor vnum, & anima vna: vicit Iudaeos & Haereticos, verum scripturarum sensum, ab illis non intellectum, ab ijs prauè detortum aperiendo: Nam Ecclesiae suae dixit Christus: Ego dabo vobis os & sapien-tiam, cui non poterint resistere & contradicere omnes ad-uersarij vestri. Neque dixit magis, quam praestitit. Quoties enim Ecclesiae fuit cum Iudaeis & haeticis de scripturis concertatio, dedit ei hoc os, dedit hanc sapientiam, cui ne-quaquam resistere & contradicere potuerunt. Est ergo ve-rè sancta, inuicta, & inexpugnabilis Ecclesia, quae tot tan-tis grauissimorum hostium oppugnationibus, non modo fracta non est & debilitata, verum confirmata magis & cor-roborata, recte vt verus Israel noster verba illa Prophetae vsurpare sibi queat: Saepè expugnauerunt me à iuuentute mea,

2. Tim. 2.

Act. 5.

1. Reg. 11.

Act. 4.

Luc. 21.

Psal. 128.

ET SYMBOLO.

324

mea, etenim non potuerunt mihi. Cui proprium hoc etiam Ecclesia ad semper fuisse videtur, magis vt impugnationibus cresce-uerit. Quae de re sic aliquando scripsit Clemens presbyter A-lexandrinus: Et Graecam quidem Philosophiam si quis magistratus prohibuerit, ea statim petit: nostram autem doctrinam à prima usque praedicatione prohibent simul & reges & tyranni: & singuli duces & magistratus, cum vni-uerfis satellitibus & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligerantes, & nos pro viribus excindere conantes: illa autem magis etiam floret. Non enim emoritur, vt do-ctrina humana, neque successit vt donum imbecillum. Nullum enim Dei donum est imbecillum, manet autem eiusmodi, vt prohiberi nequeat. Et post eum Hilarius ita de Ecclesia loquitur: Dum persequitur, floret: dum op-primitur, crescit: dum contemnitur, proficit: dum laeditur, vincit: dum arguitur, intelligit: tunc stat cum superari videtur. Gregorius quoque Nazanzenus, Christianis-fimum honoratiorem quam imbecilliores persecutionibus redditum esse scribit, quoniam his animae magis in piete-te sunt obfirmatae & per discrimina tanquam ferrum can-dens aquae vt temperatae ac solidiores reddita. Solet enim generosa prudentia pertinacius violentiae resistere, non se-cus ac flamma ventis agitata, tanto plus accenditur, quan-to vehementius insatur. Et eius discipulus Hieronymus dicit, Ecclesiam persequutionibus inflammari & ardere, sicut olim rubum Moysi, verum loquente in illa do-mino, non perire, neque consumi. Sed & Ambrosius. Vt vinea dum iugatur, inquit, erigitur, vt reccisa non minuitur, sed augetur: sic Ecclesia dum ligatur, exiuit: dum humiliatur, attollitur: dum reciditur, coronatur. Qui videtur hac mutatus ex Iustino philosopho & mar-tyre, sic scribente: Quanto magis in nos laeuitur, tan-to plures pietatem fidemque per nomen Iesu profiten-tur: haud secus quam si quis vitem putatione prouocet ad vbertatem fructuum. Nam vitis à Deo & seruato-re Christo plantata est eius populus. Quanti initio op-pugnantur Ecclesiam, ait Chrysostomus, cum fidei semi-na iacerentur, & arma contra eam commota sunt: sed quanto magis impugnabatur, tanto clarior reddebatur.

Ecclesia ad
uersitati-
bus cresce-
Lib. 6. Stro-
matum.Doctrina
Dei prohibe-
tione ma-
gis cresce-
contra do-
ctrina hu-
mana.Lib. 7. de
trini.
Orat. 1.
con. Iulian.Ad Fabio
lam man-
sione. 8.
Lib. 9. in
c. 20. Luc.
tust. incol-
loquio cum
Triphone. 1.In sermo-
de Pente-
coste.

Quos

In sermone
de festo san-
ctorum Apo-
stolorum
Petri &
Pauli.

DE FIDE

Quos omnes sequutus Leo Pontifex : Non minuitur , inquit , persecutionibus Ecclesia , sed augetur , & semper dominicus ager , segete ditior vestitur , dum grana quæ singula cadunt multiplicata nascuntur . Hæc nota ita est Ecclesiæ propria , vt eam hæretici sibi nulla ratione queant usurpare . Stat enim fides & doctrina Ecclesiæ , ac quanto grauioribus machinis ab hæreticis oppugnatur , sibi sanã doctrinam , sibi Ecclesiæ auctoritatem falso arrogantibus , tantò fit clarior omnibus & illustrior . Contrà verò hæreticorum dogmata diuturnitatem non habuerunt , cum & ea quæ nunc è tenebris eriuuntur , & sub Euangelij specioso titulo , populo venditantur , iam inde à mille & amplius annis confutata , abolita , antiquata , calcata sint : sicut paulò post clarius iudicabimus . Habemus ergo iam Ecclesiæ notam vnã , quam usurpare sibi Satanæ synagoga non potest .

Secunda nota Ecclesiæ , quod sit Catholica .

Cap. XXII.

Ser. 131. &
131. de tem-
pore.
Catholica
Ecclesia
quid.

Psal. 18.
Mar. 16.

Rom. 1.

Secunda nota est in eodem symbolo Apostolico expressa , quod vocatur catholica : quod nomen explicans Augustinus : Catholicam , inquit , dicit toto orbe diffusam , quia diuersorum hæreticorum Ecclesiæ idem catholicæ non dicuntur , quia per loca atque per suas quasque prouincias continentur : Hæc verò à solis ortu vsque ad occasum vniuersæ fidei splendore diffunditur . Quam Græci vocant catholicam , eam latine licet dicere vniuersalem : pertinet enim ad vniuersa loca , pertinet ad vniuersa tempora , pertinet ad vniuersa hominum genera , pertinet ad nationes vniuersas . Quod ad omnia loca pertineat , docet scriptura , quæ dicit : In omnem terram exiuit sonus eorum , & in fines orbis terræ verba eorum . Apostoli enim in mundum vniuersum missi sunt , & prædicare euangelium omni creaturæ : quod etiam ita fecerunt . Hinc est , quod commendans Romanos Paulus , fides , inquit , vestra annunciat in vniuerso mundo . Quod pertineat ad vniuersa tempora , ex ijs , quæ superius dicta sunt , facile perspicitur , cum demonstratum est , ab Adam cœpisse Ecclesiam , atque ad nos vsque per-

uenisse :

ET SYMBOLO.

33

uenisse : ita vt cum ortu , tum diuturnitate par ipsi mundo sit & equalis : neque vt reliqui conuentus hominum , murorum ambitu quodam circumfribatur , ac ne regionis quidem alicuius finibus terminetur , sed ab ortu solis vsque ad occasum sit laudabile nomen Domini . Sumpsit igitur initium simul cum orbe condito , duratura vsque ad finem orbis eiusdem . Fundauit enim eam Deus in æternum , qui dixit : Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi . Et alio loco : Amen dico vobis , non præteribit generatio hæc , donec omnia fiant . Quod pertineat ad omnia hominum genera , cuiuscunque status , conditionis , ætatis , sexus , gentis etiam , fuerint , testis est Paulus dicens : Non est in ea distinctio Iudei & Græci : non est in ea circumcisio & præputium : non barbarus & Scythæ : non seruus & liber : non masculus neque femina : sed omnia in omnibus Christus : idem dominus omnium , diues in omnes , qui inuocant eum . Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini , saluus erit . Quod pertineat ad vniuersas nationes , indicat ille locus ex Apocalypsi : Redemisti nos Deus in sanguine tuo ex omni tribu , lingua , populo , ac natione , & fecisti nos Deo nostro regnum . Quodque dicit Petrus : In veritate comperi , quia non est personarum acceptor Deus , sed in omni gente qui timet eum , & qui operatur iustitiam , acceptus est illi . Si ergo per omnia loca , per omnia tempora , per omnes hominum status , & conditiones , per omnes gentes & nationes dispersa est & diffusa Ecclesia , vbi sunt , qui triginta his annis nati , cum Donatistis de sua paucitate gloriantur ? Christi regis nostri dignitas , sicut Augustinus alicubi queritur , ea re detrahentes , cum scriptum sit : In multitudine populi dignitas regis , & in paucitate plebis ignominia principis . Habet , et semper habebit integram Christus hereditatem suam , & possessionem suam terminos terræ : Se potius subtrahunt huic magnæ hereditati , qui Christo illa conantur subtrahere . Non relinquet doctus erit paucitate hæreticorum , qui omnes redemit . Neque enim parua , sed planè copiosa apud eum redemptio . Quantum verò numerus istorum ad magnitudinem precij ? Etiam Eunomium hoc aliquando postulasse legimus , vt

Psal. 112.

Psal. 47.
Matt. 28.
Luc. 21.

Rom. 10.
Colos. 3.
Gal. 3.

1 Cor. 12.

Apoc. 5.

Act. 10.

Hæretici
paucitate
gloriantur.

Lib. 2. contra
Epistolam
Parmentianam

cap. 194.
Et lib. 2.
contra litte-
ras Perillias

cap. 84.
Psal. 85.
Prov. 14.
Psal. 2.

Psal. 129.

F

ac

Basil. lib. 1.
cont. Euzo-
mum.

Matt. 18.

Psal. 18.

Matt. 5.

Esai. 2.

Micha. 4.

Dan. 2.

Bern. serm.
66. in Cāt.

Matt. 4.

Matt. 24.

ne maiori parti, ne tē antiquioribus plus tribueret: Sed cū
Basilus audiendū non esse putauit: cui visum est indignū
non plus aliquid antiquitati dare, non reuereri multitudi-
nem Christianorum, tam eorū qui sunt, quā eorum qui fa-
erunt ex eo tempore, quo prādicari cōceptū est Euangelii.
Vbi sunt, qui tenebras imperitis offundere conantur? dum
talem Ecclesiam depingunt, quā ignoretur, atq; aspectum
ac sensum omnem effugiat. Cū tamen Ecclesiam audiri,
atq; ad illam fratris delinquentis nomē deferri Christus
iusserit: cū Ecclesiā Dei, quā est Corinthi, Ecclesiā Thesa-
lonicensium scribat Paulus: quas utique sub aspectū homi-
nū cadere oportuit, si denunciari frater, si reddi litera de-
buerunt. Christus verō tabernaculum suum, hoc est Eccle-
siam suam, in sole posuisse legitur, ut eam claram, manife-
stam, & illustrem omnibus faceret. Quā etiam de causa vo-
cat eam ciuitatē in monte positam, quā non potest abscē-
di. Posita est autē supra eū montē, de quo & Esaias & Mi-
chaez prādixerunt. Erit in nouissimis diebus prāparamus
mōs domus domini in vertice mōtū, & super colles elua-
bitur, & fluent ad eū omnes gentes, & ibunt populi multi.
Hic est ille mons, quem vidit rex Nabuchodonosor ex la-
pide sine manibus exciso creuisse in montem magnum, &
orbem vniuersum impleuisse: in quo cōminutus regnis a-
lijs vniuersis, iuxta Danielis interpretationē, Deus celi lu-
scitauit regnum, quod in eternum non dissipabitur, & alte-
ri populo nō tradetur. Hunc Danielis locum adducēs Ber-
nardus contra sui temporis hāreticos: Itāne, inquit, lapa-
dem de monte abscissum sine manibus, montem factū &
implentem mundum, vestris creditis intrusum antris? De
hoc monte nemo se Christianus deturbari patiatur. Quod
si quis dixerit homini Christiano, sicut Sātanā olim dixit
Christo: Si filius Dei es, mitte te deorsum, quamlibet multa
diuinā legis oracula produxerit, non committat viquā, ut
ei parēre animū inducat. Si quis dixerit: Ecce hic est Chri-
stus, ecce illic: monet nos ipse Christus, nolite credere. Si
dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire: ecce in pe-
netralibus, nolite credere: Non est caput nisi in corpore
suo: non est Christus, nisi in sua sancta catholica ecclesia.
Ecclesia porrō catholica ibi est, vbi est fides catholica. 463

des autem catholica ea est, quā per orbem vniuersum iux-
ta Christi prāceptū eadem semper annuntiatur: nec vel
tempore, vel locis viquā variatur: à qua si quis dissentiat,
is catholicus non est, quod singularem quandam opinio-
nem, non vnā communē omnium fidē complecti videtur.

Quomodo dignosci possit catholicus, exemplis illustratur.

Cup. XXXIII.

Q Voniā verō sicut Ecclesia, sic fides etiam catholica
dicitur, & homo catholicus: quo magis dignoscere ca-
tholicum à singulari siue schismatico aut hāretico li-
ceat, exemplis id planū facere conabimur. Dicit aliquis,
absoluta necessitate euenire omnia: nō esse liberū, sed ser-
uum hominis arbitriū: non est catholicus. Quid ita? quia
doctrinam hanc nō recipit Ecclesia catholica: Cuius pri-
mus auctor cū fuisse videatur Simon Magus, à Petro A-
postolo legitur esse cōfutus, sicut à successore ipsius Cle-
mente memoria proditū est. Simonem postea sequuti fue-
runt in hac hārese si pertinaciter tuenda Marcion & Mani-
chaus: à Tertulliano & Augustino: Petrus Habailardus
ab Anselmo, Bernardo & Thoma cōfutati: Ioānes Vicleff
in Constantiensī primū, deinde & in Basileensi cōcilio cō-
dēnatus. Ab ijs maioribus prodierūt, qui nostro hāc aeo
Euāgelici, quā Christiani dici malūt. Ac rectē quidē: Hoc
enim Euāgelium, si modò tā impiā, tamq; absurdā doctrinā, tā
præclaro nomine dici fas est, è densissimis, ut gloriāntur,
tenebris erutū atq; in lucē prolatū, nō à Christo, nō à quo-
quam Apostolorū, sed à Simone Mago sibi per manus tra-
ditum acceperunt. Dicit aliquis: Christianos omnes esse sa-
cerdotes: æquē mulierem, aut puerū, ut Papam absolvere:
nō est catholicus: Quid ita? Quia doctrinam hanc non re-
cipit Ecclesia catholica. Vetus est hāeresis hāc Quintiliano
rū, apud quos episcoporū & sacerdotū officio fēmine sun-
gebantur, sicut auctores sunt Epiphanius & Augustinus.
Quē errorē sequuti sunt ante trecentos triginta annos pau-
peres de Lugduno, qui & Valdēsēs vocātur: centū verō &
octoginta post annis Ioānes Vicleff hanc hāresim sopi-
tam resuscitauit. Atq; ij sunt Apostoli, à quibus hoc euange-
liū ad nostri temporis pseudoeuangelicos manauit. Hāre-
sim hanc suo quoque tempore fuisse Tertullianus indicat

Sernū arbi-
trium.Clem. lib. 3
recog.

Epist. 190.

Omnes esse
sacerdotes.

Hæc. 49.

Hæc. 27.

Fides sine operibus.

2. Pet. ultimo.

August. de haeresibus. haeresi. 54.

Virginitatis meritum.

August. li. 3. de peccatorum meritis. & remissio ne cap. 7.

2. Pet. 2. 1. Tim. 5. Sanctorum inuocatio et reliquiae.

Missae sacrificium.

Delectus ciborum ac dierum.

Pro mortuis oratio.

Epiph. haere. 57. Lib. de haeresibus.

DE IDE

in libro de praescriptionibus contra haereticos. Dicit aliquis: Fidem solam ad salutem sufficere, neque prodesse quicquam opera: non est catholicus. Quid ita? Quia hanc doctrinam non recipit Ecclesia catholica. Sumpsit error hic originem ex Pauli scriptis male intellectis, ipso adhuc Paulo superstitite, sicut indicare non nihil videtur Petrus. Quare, ut Augustinus testatur, adegisse videtur Iacobum ad epistolam suam scribendam. Postea, sicut idem tradidit, per Eusebium quendam error hic fuit renouatus: quem ipse refellit in libro, quem inscripsit de fide & operibus. Dicit aliquis: omnia opera esse aequalia, neque ieiunium vilius, neque virginitatem esse meriti maioris, quam coniugium: esse virginum tibi pares nuptias: non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia catholica: quae perfecta est ab autore Ioviniano, qui cum esset monachus, sicut apud Augustinum legimus, relicto monachatu, velut canis ad vomitum est reuersus: cuius errore seductae sanctae virginis irritam facientes primam fidem, nupserunt: Quem duobus libris iugulauit Hieronymus. Dicit aliquis: Non esse sanctos inuocandos, nec haberi reliquias eorum honorem oportere: non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia catholica: cuius primus author fuisse videtur Eustathius, in concilio Gangrensi damnatus: quem sequutus est postea Vigilantius, per Hieronymum erroris conuictus. Dicit aliquis: Missam non esse sacrificium: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Fuit error hic impius Petrobrussianorum, quos ante quadringentos annos confutauit vir doctus & pius, Petrus venerabilis Abbas Cluniacensis. Dicit aliquis: In ieiunando neque ciborum delectum, neque dierum discrimen vllum habendum esse: quoniam tempore cibos quoslibet, etiam si secus Ecclesiae constitutionibus cautum sit, recte sumi: non esse pro mortuis Deum orandum, aut mediatoris sacrificium offerendum: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica: quae videtur authores habuisse Iovinianum & Aerium: sicut Philaster, Epiphanius, Hieronymus, Augustinus testantur, ante mille ducentos prope annos haereseos damnatos. Dicit aliquis: Christi & sanctorum eius imaginibus non modo nullam habendum honorem,

ET SYMBOLO.

435

rem, verum etiam in templis eas eiiciendas esse: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Huius haereseos author fuisse dicitur Felix, a quo etiam haeresis haec vocata est Feliciania: cuius causa Francordiae ad Moenum ante annos septingentos quinquaginta sex concilium fuit congregatum. Caterum in septima synodo Oecumenica, quae Nicenae fuit iterum habita centum annis ante, dixit Tharastius: Inuermus & Manichaeos respuisse imagines, sed & praeter hos Marcionistas, & illos qui confundunt naturas Christi, quorum princeps Petrus Fullo: praeterea Xenodum Hieropolitanum, sed & Seuerum, aliosque haereticos. Interiectum autem fuit inter haec duo tertium, per Gregorium tertium Romae congregatum: ad quod cum prope mille Episcopi conuenissent, veneratione imaginum confirmata, cum perstaret in sua pertinacia Leo tertius imperator, qui demolitus erat altaria, & imagines exuri fecerat, & imperio, & comunione fidelium fuit priuatus. Quamuis exeat ad Serenum epistola Gregorij primi, qui fuisse videtur in ea haeresi, ut imagines confringendas censeret ante annos prope mille. Dicit aliquis: vxores ducendas esse sacerdotibus: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica, quae cum Paulo dicit: Si quis contentiosus esse velit, nos consuetudinem hanc non habemus. Haec haeresis ad authorem Iovinianum referri potest. Quamuis Epiphanius eam ad Nicolaum qui fuit Apostolorum temporibus referre videatur: Nunquam in ecclesia catholica fuit sacerdotibus licitum vxores ducere, quamuis fas aliquando fuerit, quas duxissent ante sacerdotium, deinceps retinere. Sed alio loco fortassis ea de re fusius dicetur. Verum quid est necesse singulos haereticorum errores, quos pridem sopitos videmus, hoc tempore resuscitatos, enumerando recensere? Vno verbo rem omnem complecti licet. Quisquis Oecumenico concilio legitime congregato non credit, neque decretis eius pareat, sed suum iudicium totius orbis iudicio praefert, non catholicus, verum singularis est: hoc est, schismaticus & haeticus. Recte enim a diuo Bernardo dictum est, quod omnibus una intentio semper fuit haereticis, captare gloriam de singularitate scientiae. Quod ante Bernardum quoque seculis a-

Haeresi. 53. Imagines sanctorum.

Alione.

Greg. li. 7. Epi. 109. & lib. 9. epistola. 9. sacerdotum coniugia. 1. Cor. 11.

Haere. 25.

Singularitas haeticorum.

Bernard. in cant. Ser. 65.

F } liquot

Greg. lib. 4.
mora. cap.
18.

Gala. 6.
Gala. 2.

Psal. 79.

Aug. lib. 1.
ca. 18. de
bapt. cōt.
Donatist.
In epi. de
synodis A-
rimini &
Seleucie
congrega-
tis.
Alicie. 5.

DE FIDE

liquot his verbis à Gregorio scriptum legimus. Commu-
nem scientiam habere refugium, ne cæteris aequales æsti-
mentur: occulta & noua semper exquirunt, quæ dum ali-
nesciunt, apud imperitorum mentes ipsi de scientiæ singu-
laritate gloriantur. Atq; ideò nisi quod ipsi sentiunt, rectè
putant nihil. Catholicus, sicut antè dictum est, idem est,
quod vniuersalis. Nam quod vniuersis probatur, in eo fa-
cilè acquiescit. Qui verò de singularitate scientiæ caput
gloriam, existimans se esse aliquid, cum nihil sit: atq; imita-
tor sensu carnis suæ, & non tenens caput, ex quo totū cor-
pus per nexus & coniunctiones subministratū & conser-
uatum crescit in augmentum Dei: non quod vniuersis, ve-
rùm quod soli placet, id solū recipit: omnes desipere, se so-
lum sapere persuasum habet: atque ita quoniam segregat
semetipsum ab vniuersitate, neque rectum esse quicquam
putat, nisi quod ipse intelligit, singularis est: hæreticus est
scismaticus est: non est catholicus neq; pertinet ad Eccle-
siam catholicam, verum ad Satanæ Synagogam. Nihil autem
potest hac singularitate Ecclesiæ Dei esse perniciosius:
quod etiam Propheta indicat, cum de venia Domini, quæ
est ecclesia eius, loquitur, quod singularis serus depastus
est eam. Quem locū enarrans Augustinus, Singularis ait,
quia superbus. Hoc enim dicit omnis superbus: Ego sum,
ego sum, & nemo.

Quod concilium œcumenicum ecclesiam catholicam representat.
Cap. XXIIII.

Nequè verò dubitare debet quisquæ Christianus, quia
concilium Œcumenicum legitime congregatum ec-
clesiam catholicā representet. Quamobrem quod ab
illo statuitur, ab Ecclesia sancta catholica statuitur. Quod
etiam Augustinus indicat, cum plenarij concilij sententiā
totius Ecclesiæ consensione vocat. Et ante eū Athanasius
ait, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in conciliū coiret.
Vniuersum orbem vocat trecentos decē & octo patres in
concilio Nicæno congregatos. Et in octaua synodo, quæ
quarta fuit Constantinopolitana, Bahanis Phorium sic
alloquutus legitur: Loquere domine Phori, totus mun-
dus hic est. Totum mundum vocauit synodum Œcume-
nicā. Quoniam igitur ecclesia spiritu sancto regitur, in his

ET SYMBOLO.

364

quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo potest. Qui
itaq; non credit Œcumenico concilio, qui non acquiescit conciliarū
in eo, quod ab illo definitum est, sed in dubiū reuocare co-
natur, denuoq; disceptari vult de his, quæ semel illius iudi-
cio terminata, recteq; constituta sunt, nō credit sanctā Ecce-
siam catholicā: spiritui sancto per os illius loquenti repug-
nat: atq; ideò catholicus aut Christianus dici nō meretur:
sed habendus est, iuxta Christi præceptum, tanquā ethnicus
& publicanus. Præclare Leo pontifex: Quæ patefacta
sunt querere, quæ profecta sunt retractare, & quæ sunt de-
finita conuellere, quid aliud est, quā de adeptis gratiam
non referre: & ad interdixæ arboris cibū improbos appe-
titus mortifere cupiditatis extendere? Quamobrem non sunt
audiendi, qui denuo de his referri volunt, de quibus decre-
ta conciliorum intercesserunt. Quid enim? Superiorū con-
ciliorum actus rescissus, an nō ingens disciplinæ, religionis,
& iustitiorum perturbatio, neq; mediocris rerum diuina-
rum & humanarū omnium esset confusio sequutura? Quid
fide nostra incertius? quid institutis mutabilibus? quid Ecce-
siæ statu futurū esset perturbatius? Quis tandem querendi?
quis disputandi finis esset expectandus? Exoptatur conci-
lium ab omnibus. Quis autem erit eius vsus: si posteaquā
decretum in eo quicquam fuerit, post aliquod temporis in-
teruallum de eo, quod semel est decretum, disputare, atque
illud rescindere, vel saltem in dubiū reuocare licebit? Quid
aliud hoc fuerit, quā efficere, vt semper fluctuent hominū
conscientiæ, si nihil pro certo & indubitato habuerint: vt
possit Paulinum illud dici: Semper discentes, & nunquā
ad scientiā veritatis peruenientes. Postulabatur hoc prisci
etiam temporibus ab Arianis, vt quibus de rebus Nicænæ
synodi decretum intereesserat, de his denuo disceptare lice-
ret: verum decretum est à pijs, sufficere debere Nicænæ sy-
nodi decreta: nec in illis quicquā deinceps curiosè diuex-
andum esse. Cumque nouam quandam scripturam de fide
(quam nunc vocant confessionem) Valens & Ursarius pro-
duxissent: iussit synodus & aliarū hæresum & Nicæni quo-
que concilij expositionem legi, vt alijs hæresibus damna-
tis, Nicænis decretis consentirent: & in posterum nemo de
illis conquereretur, aut synodum efflagitaret, sed præteritis
F 4 con-

A concilij
definita, nō
esse reuoca-
da in du-
bium.

2. Tim. 3.
Socr. lib. 2.
ca. 20. eccl.
hist.

Zozom. lib.
4. cap. 17.

contētus esset. Absurdum enim esse, quasi iam primum eredere incipientes talia conscribere, & precedentium temporum traditionē traducere, quā vti tam ipsi, quā maiores, Ecclesijs præsuisent. In Chalcedonensi vero concilio non permīssum est itidem in decreta Nicænæ synodi inquiri, quin clamauit sancta synodus: Si quis retractat, anathema sit. Si quis super ista inquiri, anathema sit. Maledictus qui addit. Maledictus qui aufert. Maledictus qui innouat. Ibidem cum esset proposita Leonis epistola, nihil aliud questum est, quā illud: Num expositionibus trecentorum octodecim sanctorum patrum, & centum quinquaginta apud Constantinopolim, & in Ephesino concilio à sanctissimo Episcopo Cyrillo expositæ fidei concordaret. Cumque omnes Episcopi cōcordare dixissent, ita statim recepta est, ut qui contrā sentirent, pro hæreticis haberentur. Hoc est, quod ab Athanasio quoque scriptum legimus: Quæ nunc à tot ac talibus Episcopis probata sunt ac decreta, clareque demonstrata, superuacaneum esse denuo reuocare in iudicium, nemo non confitebitur, ne si nunc quoque examinaretur, & denuo iudicentur, ac rursus examinētur atque iterum, in infinitū exeat ista curiositas. Leo quoque pontifex: Quotiescunque diuina gratia administrare, illos qui foris sunt, bonæ doctrinæ aut submergimus aut purgamus, in nullo ab illis, quas Spiritus sancti diuinitas in Chalcedonensi cōcilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrumque hostem nouellæ perfidiæ sermonem nostrum cum omni cautela libremus: non iam, quod absit, tanquā de dubijs differentes, sed auctoritate sua, quæ bene definita sunt, adstruētes. Et iterum: Prænoscat, inquit, pieras vestra venerabilis Imperator, hos quos spondeo dirigendos, non ad consurgendum cū hostibus fidei, nec ad certandū contra illos, à sede apostolica profecturos: quia de rebus & apud Nicæam & apud Chalcedonam sicut Deo placuit definitis, nullū autem mus inire tractatum, tanquā dubia & infirma sint, quæ tāta per Spiritum sanctū fixit autoritas. Exstat Valentiniani Imperatoris, simul & ipsius collegæ Mariani edictum, in quo decreta synodi Chalcedonensis rata ab omnibus haberi volunt: vbi his verbis vtiūtur. Cesset igitur iam prophana contentio. Nā verē impius atque sacrilegus est, qui post tot

Athanas.
Apolog. 2.

Leo epi. 6.

Idē epi. 78.

Chalce. syn.
Actiōne. 3.

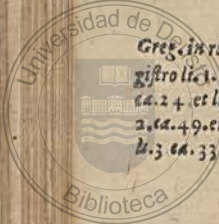
sacer.

sacerdotum sententiam, opinionī suæ aliquid tractandū relinquit. Extremæ quippē dementiæ est, in medio & perspicuo die cōmentitium lumen inquirere. Quisquis enim post veritatē repertam aliquid vltius discutit, mendaciū quarrit. Nemo itaque, vel clericus, vel militaris, vel alterius cuius libet cōditionis de fide Christiana publicè turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasione requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimæ synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere, & publicè disputare contendit, cum ea, quæ nunc de fide Christiana statuta sunt, iuxta apostolicas expositiones, & statuta sanctorum patrum trecentorum decem & octo, & centū quinquaginta, definita esse noscuntur. Nam in cōreptores huius legis pœna nō deerit, quia non solum contra fidem bene composita veniunt, sed etiā cū Iudeis & Paganis ex huiusmodi certamine prophanant veneranda mysteria. Quibus verbis etiā ad Palladium scribens Martianus vsus fuisse videtur, sicut in codicem Iulianiani relatum esse legimus. Est & aliud edictum Martiani ad Constantinopolitanos, vbi dicit: admonuimus vniuersos, ut de religione disputare desinerent, quoniam vnus & alter tanta secreta inuenire non potest, maxime cum summo labore & amplissimis orationibus tot venerabiles sacerdotes, nisi Deo, ut credendum est, auctore, ad indaginem veritatis non potuerint peruenire. Et Leonem sequutus Gelasius: Patres, inquit, nostri catholici, docti pontifices in vna quaque hæresi: quolibet tēpore suscitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro cōmunionē catholica atque apostolica secū dum scripturarū tramitem, prædicationemque maiorum, facta semel congregatione sanxerūt: inconuulsum voluerunt deinceps firmumque cōstare: nec in eadē hac causa denuo, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recentiori præsumptione permiserunt, sapientissimè providentes: quoniam si decreta salubriter, cuiquam liceret iterare, nullū profus cōtra singulos errores stabile persisteret ecclesiæ constitutum, ac semper ipsidem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Neque dissimilia leguntur apud Symmachum ad clerum Dardaniæ, & apud successorem eius Hormisdam, ad Epiphaniū scribentem. Quos sequutus

Gelasius
in epist. ad
Episcopos
Dardaniæ.

F

Grego.

Gregorius Gregorius, quatuor concilia, quæ suam ætatem præcesserant, sicut sancti Evangelij quatuor libros se suscipere & venerari fatetur, quorum fidei si quis addere vel adimere aliquid præsumperit, eum anathemate ferit. Cunctas, inquit, personas, quas illa respuunt, respuo: quas venerantur, amplector. Quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere, quos ligant, aut ligare quos soluunt. In quam sententiam ab Agathone quoque nonnulla scripta sunt ad Constantium Imperatorem, sicut in actione quarta sexta synodi Constantinopolitanae legitur. Sed istud putant, quod de Dialecticis suis & Rhetoricis, quodque de locis communibus faciunt, ut quotannis propè scripta sua mutent, idem in tam serio fidei catholice negotio facere licere. Sed alia est catholice, alia singularis & priuata fidei ratio. In illa constans & perpetua voluntas: in hac & ritus, & doctrina mutatur in annos, ac modò non in dies singulos, sicut scriptum est, Stultus ut luna mutatur. De regis homini sedito, postea, quam semel pronunciatum est, disputare fas non est, sed ei parere necesse est: & fas erit de Spiritu sancti decreto per os Ecclesie loquentis disceptare, atque illud in dubium reuocare? Absit à piorum cordibus hæc tam impia cogitatio. Liber autem etiam eius ea de re sententiam adscribere, qui fuit nostri temporis hæreseon architectus. Is Psalmum. lxxxij. enarrans, Legimus, inquit, quid sancti patres in concilio Nicæno fecerint, simul ut Antiochorum doctrinam legi audiuerunt, exilarunt eam vniuersim, neque dignati sunt eam audire, nec passi sunt eam defendere: sed condemnarunt eos euestigio absque vlla disputatione, tanquam manifestos blasphematores. Moyses etiam in sua lege præcepit, ut tales falsi doctores lapidentur. Ad eundem modum & hic non est multum disputandum, sed inauditi atque inaudita causa condemnandi sunt tales manifesti blasphematores. Sicut etiam præcipit Paulus ad Titum. iij. Debere hæreticum vitari post vnam atque alteram admonitionem: Et Timotheo prohibet contentiones & disputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quam quòd auditores perturbant. Nam tales communes articuli totius Christianitatis, sunt tam

Lutherus

fatis auditi, declarati & conclusi, scripto & confessione totius communis Christianitatis: sunt multos miraculis confirmati: sunt multo sanguine sanctorum martyrum congnati: sunt omnium doctorum libris defensi: neque deinceps vllius indigent magisterio aut artificio. Deinde vero angularium prædicatorum nequitia est cohibenda, qui non vocati, neque missi, repunt in domos & venenum suum effundunt, priusquam parochi aut magistratus resciscere possint. Hi sunt fures & latrones, de quibus loquitur apud Ioannem Christus, qui in alienas Ecclesias irruunt, & alienum officium sibi usurpant, quòd eis non commissum, sed prohibitum est. Sed scriptum est, aiunt, ab Augustino, etiam ipsa plenaria Concilia, sæpè priora posterioribus emendari, Scriptum est: sed nõ eo sensu, quasi quòd semel in causa fidei statutum est in vno aliquo plenario concilio, id in altero retractari postea liceat. Vel vnum Concilium aliquod plenarium legitime congregatum proferatur, in quo prioribus plenariis concilijs itidem legitime congregatis contrarium sit aliquid constitutum in his, quæ ad fidem pertinent: proferi proculdubio nullum poterit. Nam si quis vel Arimiense, vel Syrmiense, vel Antiochenum, vel Ephesium secundum, aut si quæ fuerunt alia eiusdem generis concilia congregata protulerit, quadoquidem autoritate Romani pontificis vel congregata, vel comprobata iuxta canones Nicæni concilij non sunt, legitime congregata concilia nequaquam dici possunt, sed conuenticula potius & conciliabula. Est quidem ita, quòd in his quæ facti sunt, fieri potest, ut fallatur aliquando plenarium concilium non autem in his, quæ fidei: Quo respexisse Augustinum, cum diceret, plenaria concilia priora, posterioribus emendari, vel ea, quæ statim sequuntur verba, planum faciunt: Subiungit enim euestigio: Cum aliquo experimèto rerum aperitur, quòd clausum erat, & cognoscitur quòd larebat. Quamobrem in his, quæ sunt iuris positiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad ecclesiasticam pertinent disciplinam, quoniam pro personarum, locorum, & temporum circumstantia, mutationem aliquando requirunt, sit nonnunquam, ut priora concilia posterioribus emendantur: quòd quædam superioribus seculis quadrare poterant,

Lib. 2. cõf.
Donatistas
cap. 3.

Quæ decreta conciliorum mutari possint.

Cau. 75.
dist. 8. ca.
presbyter.
Cap. 6.
Cap. 5.

Dist. 29.
cap. 3.

Concilia re
presentant
vniuersam
Ecclesiam.

Chry. Hom.
1. in Matt.
operis im-
perfecti.

terant, quæ posterioribus minime continere, vel ipsa ma-
gistra rerum experientia compertum est. Itaque cum longe
sint omnium vetustissimi canones, qui vocantur Apostolo-
rum, quoniam tamen in eorum plerisque nimio plus in-
erat seueritatis, quam posteriora secula ferre non posse vi-
debantur: factum est, ut posterioribus concilijs emenda-
rentur mitigarenturque. Est canon Apostolicus: deponi
debere presbyterum fornicantem: quem in concilio Can-
grensi, sicut à Gratiano citatur, legimus emendatum, pec-
namque mitigatam: Sic in concilio Nicæno constitutum
fuit, ut Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano po-
puli locum teneret, cui non ita multo post in Constanti-
nopolitana synodo prælatus est Constantinopolitanus.
Ad eod verum est, quod Isidori, Gregorij, Hieronymique: pro-
ductus sententijs ostendit Gratianus, in plerisque decen-
dis, causam, locum, tempus, personas considerari oportere:
quæ quoniam perpetua non sunt, sit ut in eiusmodi, et-
iam plenariorum conciliorum decreta nonnunquam po-
sterioribus emendentur, quæ tamen in his, quæ per-
tinent ad fidem, fixa & immobilia esse oportet, ac semper
terno tempore duratura. Neque verò propterea concilium
Oecumenicum non representat Ecclesiam catholicam,
quod non omnes è vulgo ad illud conuocantur, eique in-
tersunt: Nam nec fieri id vlla ratione potest: etsi maxime
fieri posset, quid tamen aliud turba, quam turbationem el-
set allatura? Præclare dictum est à Ioanne Chrysostomo,
quod multitudo est mater seditionis & contumaciæ, pauci
tas verò magistra disciplinæ. Neque sine causa multitudo
belluulorum caput à quodam poeta vocatur. Patres
liberorum suorum saluti & tranquillitati prospicere te-
nentur: patrum autem locum in Ecclesia tenent Episcopi.
Satis itaque semper fuit existimatum, si quos oportet de sa-
lute liberorum esse sollicitos, ad quos ea cura proprie per-
tinet, hi ex vniuerso orbe Christiano ad concilium elici
conuocati. Cum de seculi rebus agitur, cumque de his, quæ
ad secularem rempublicam pertinet, habetur consultiō,
fieri videmus, ut non omnes accersantur undique, quod
ea res magis ad excitandum tumultum, quam ad aliquid
ex vfu reipublicæ statuendum pertinere: Sed conueniunt

senatores & optimares, ac primarij terre cuiusque viri, qui
posteaquam venerunt, regnum vniuersum aut respublica
conuenisse dicitur, & quæ sunt in eiusmodi conuentu con-
stitutiones, regni constitutiones vocantur. Sic Leo mag-
nus, canonum Nicææ habitorem decreta, quod trecenti tan-
tum decem & octo conuenerant Episcopi, à totius mundi
sacerdotibus dicit esse constituta. Quod magis autem intel-
ligi queat, ita se rem habere, manifestum id è scripturis fa-
ciemus. Post descriptam illam magnifici templi à Salomo-
ne fabricationem, dicit scriptura: Tum congregati sunt
omnes maiores natu Israël ad regem Salomonem in Hie-
rusalem, ut deferrent arcam fœderis domini de ciuitate
David. Ac paulò post: Conuertitque rex faciem suam, & be-
nedixit omni Ecclesie. Omnis enim Ecclesia Israël stabat.
Omni Ecclesie benedictum: omnem Ecclesiam Israël ste-
tisse dicit: cum antea maiores natu tantum principes tri-
butum, & duces familiarum commemorasset. Quid aliud
his verbis indicans, quam quod illi representabant om-
nem Ecclesiam? Nam reliquis ferè cœtus omnis, à prima-
rijs pendere consuevit. Apostolorum temporibus conci-
lium Hierosolymis legimus esse celebratum, quod Lucas
describens: Conuenerunt, inquit, Apostoli, & seniores, qui
Græcè presbyteri vocantur, videre de verbo hoc. Mox in-
ducit Petrum loquentem: quem rectè scribit Hieronymus,
principem in eo concilio lati decreti fuisse. Post cuius o-
rationem, tacuit, inquit, omnis multitudo: & audiebant
Barnabam ac Paulum narrantes, quanta Deus fecit signa
& prodigia in gentibus per eos. Et postquam tacerunt,
respondit Iacobus &c. Hi sunt omnes, quos dixisse senten-
tiam scribit Lucas: Petrus primo loco, tum Barnabas, Pau-
lus, Iacobus. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit.
Quod verò subiungitur: Tum placuit Apostolis & seniori-
bus cum omni Ecclesia: nequaquam ex eo colligi rectè po-
test, præter Apostolos quenquam alium dixisse sententiā,
cum diserte scripserit Lucas, multitudinem omnem tacuisse.
Quoniam verò Apostolorum decreto libenter pro eo
ut debuit, paruit omnis multitudo, nec ab eo dissentire si-
bi quisquam fas esse putauit, quod fuit ab Apostolis decre-
tum: omnibus placuisse, omnes in eo scribitur acquies-
se, &

Leo epist.

24. & 26.

3. Reg. 8.

Act. 15.

Hieronymus in

epist. ad Augu-

stinum.

*Concilia
Episcoporum
sunt.*

*Au. ep. 119.
cap. 19. &
152. Capit.*

*Donat. post
collationē
cap. 15.*

*Et de bapt.
cōt. Donat.
li. 6. ca. 35.*

*Et in breui
culo collati
onum diei
tertie.*

*Marcel. ep.
2.*

*Leo. ep. 15.
3. 16. 17.
88. 23. 53.
82. 91.*

*Sozo. li. 9.
cap. 1. eccl.
hist.*

Alione. 7

se, & omnium nomine epistola mittitur. Neque verò necesse est hac de re multa verba facere. Quotquot habita sunt deinceps concilia, non ab alijs, quàm Episcopis habita esse, qui libros conciliorum legerit, cognoscet. Itaq; Augustinus vocat non semel concilia Episcoporum: ante quem Papa Marcellus, synodum vniuersalem, synodum Episcoporum nominauit. Leo quoque Papa frequenter in epistolis suis vocat episcopale concilium. Itidem & Flavianianus in epistola ad Theodosium, quæ est inter epistolas Leonis nona. Extrat epistola Pulcheriæ Augustæ inter præambulares epistolas in synodum Chalcedonensem, quæ monet Bythinia: Strategum, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omnino de ciuitate, deq; locis ipsis vbi concilium haberetur expelleret. Si quis autem propterea edictum hoc putat auctoritatem non habere, quod à scemina profectum est, is, si fortè ignorat, discat, hanc Deo dicatam virginem, cum ad fratrem eius Theodosium recens ablactatu orbis terrarum imperium esset deuolutum, & fratris, & imperij procuraricem à Deo fuisse constitutâ, cumq; de ipsius sententiâ Martianus fuisset mortuo fratre, imperator designatus, imperij nihilominus consortè fuisse, ac vna cū illo Chalcedonensi concilio inter fuisse. De qua scribit Sozomenus, quod nondū quinquaginta annū ætatis annū egressa, supra ætatē sapientissimū ac diuinū spiritū accepit: eusq; studio & sapientia perfectum esse narrat, vt suis tēporibus hæreses nō obtineret. Quæ & Leo pontifex ille, quem ter sanctū & Oecumenicū Patrem chā, sancta synodus Chalcedonensis appellauit, scriptis ad eā epistolis aliquot, magnis effert laudibus. Quin & in octaua synodo cum pro more laudare vellent Eudoxiā Augustam, vocauerunt eam nouā Iudith, nouā Helenā, nouā Pulcheriam. Adeo celebre fuit Pulcheriæ nomen etiā sexcentis post annis, quā fuisset mortua. Sed et in actis concilij Chalcedonensis semel et iterū has voces emissas legimus: Synodus Episcoporum est, nō clericorū: superfluos foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptū, id auctoritate synodi confirmatū esse videamus. Ibidē etiā scriptum reperimus, quod cum ad Martinum Archimandritā directa fuisset chartula, vt subscriberet, nō acquieuerit, dicens: Nō est meum

meū subscribere: episcoporum tantum est. Vidit hoc Theodosius imperator, qui sanctæ synodo scribens Ephesinæ primæ: Illicitum est, inquit, eum qui non sit ex ordine sanctorum episcoporum, ecclesiasticis immisceri tractatibus. Et in epistola ad Cyrillum, quæ habetur in operum eius Tomo quarto. Nos sanè non patiemur, inquit, vt simul & vrbes & Ecclesiæ turbeantur, neque vt inexcussa nobis sit ea doctrina, cui diiudicandæ præfici oportet eos, qui circumquaque sacerdotio præsident, & per quos insententia veritatis firmiores sumus, & posthac erimus. Vidit & Valentinianus, qui cum per episcopum Hypatianū verbis episcoporum per Hellespontū & Bythiniam agentium, fuisset rogatus, vt ipsis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic eum, respondisse narrat Sozomenus: Mihi qui in sorte sum plebis, fas non est talia curiosius perscrutari: Sacerdotes, quibus ista curæ sunt, inter seiplos quocunque loco voluerint, conueniant. De Constantino quoq; scribit Augustinus, quod cum ad eum causam Ciceriani schismatici detulissent, non est ausus de causa episcopis delegare, sed eam discutiendam atque finiendam episcopo Melchiade Episcopo illius ecclesiæ cum multis collegis suis. Epistola Constantini ad Melchiadē ea de re scripta extat apud Eusebiū. Ac rectè quidē Constantinus. Nam sicut legimus in Actis Apost. solos Episcopos posuit Deus regere ecclesiā suā: illis dictum est, Pascite, qui in vobis est gregē. Pastorū est, gregis curā habere pascendo iubendoque ducere: Ouium est discendo & obtemperando sequi. Sed nescis, dicit quidā, ex ouibus pastores esse solere? Scio. Verum & illud scio, priusquam id sint assequutū, priusquam legitime sint ad hoc munus vocatæ, pastorum eis officio fungi non licere, cum scriptum sit: Nec quisquā sibi sumat honore, sed qui vocatur à Deo tanquā Aaron. Expectent igitur dum vocetur, dū pastores fiant, neque se prius, quā facti fuerint, ad munus pastorū ingerant. Quamobrè semper hoc à sancta catholica ecclesia fuit obseruatum, vt ad iudicandū de his, quæ ad fidem catholicam sanamq; doctrinam pertinerent, non admitterentur nisi catholici Episcopi, etiam si ad concilium communicandum ex ordine

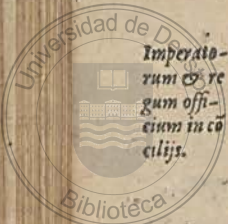
Epist. 4.

*Sozomen.
li. 6. cap. 7.
eccl. histo.*

*Aug. epist.
sola 63.
cap. 166.*

*Euseb. li. 10
cap. 5.
Act. 10.
1. Pet. 5.
Pastorum
est regere,
& ouium
obedire.*

Heb. 5.

Imperatorum & regum officium in concilio.

Gratianus. 96. dist. v. bi nam.

In epistola ad Faustum Magistrum.

DE FIDE

quoque sacerdotum viri & Arina excellentes adhiberi consueverunt. Quod autem reges & imperatores interfuisse quandoque legimus, non ob eam rem adfuisse credendi sunt, ut aliquid ipsi statuerent de rebus ad fidem pertinentibus, utque sibi earum cognitionem aut iudicium usurparet, verum ut autoritatem, unitatem, & concordiam concilii tuerentur, & quae salubriter essent in ea constituta, ea ut sentiantur ab omnibus, prouiderent. Sed hic Varemundus, & hi qui sunt in eadem haeresi, Nicolai pontificis auctoritate nobis obijciunt, cuius verba Gratianus in eum librum retulit, quem ipse decretorum inscripsit, ex quibus probare conantur, etiam laicis vel sententiae dicendae, vel iudicandi de controuersis concedi potestatem oportere. Quid autem? an non recte de istis dicere possumus, quod in eadem illa epistola scriptum a Gelasio profert idem Nicolaus: Nobis, inquit, opponunt canones, dum nesciunt quid loquantur. Nisi forte scire quid loquantur existimandi sunt, qui ipsi tela contra se ministrant, qui pro sua sententia tuenda, testimonium ex illa Nicolai pontificis epistola producant, in qua nihil aliud per pontificem agitur, quam quod eadem imperatoris Theodosii scripto, cuius paulo ante meminimus, prolatum, tractatibus Ecclesiasticis eos immiscere se, qui non sint ex ordine sanctorum Episcoporum, illi eum esse docetur. Quae namque res aliam causam Nicolao dedit eius epistolae conscribendae, quam quod Michael Imperator Constantinopolitanus ad votum secularium, quorum numerosa millia collegerat, congregato concilio praefatare cathedram ascendit, & aduersus Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum sacerdotalem officium arripuit ministrum, quem de sede sua deiecit, & in eius locum Photium quendam suffecit, qui postea per Adrianam, Nicolai successorem, congregata etiam synodo Constantinopoli, quod dicitur octaua legitime depositus, & in sedem suam Ignatius restitutus est. Huc igitur Michaellem alloquitur pontifex his verbis: Dicite quaesumus, ubi legistis, Imperatores antecessores vestros in synodalibus conuentibus interfuisse, nisi forte, in quibus de fide tractatum est, quae vniuersalis est, quae omnium communis est, quae non solum ad clericos, verum etiam ad laicos, & ad omnes omnino pertinet

ET SYMBOLO.

49

tinere Christianos? Quid aliud haec verba sibi volunt, nisi quod quoties de Domini sacerdotibus erat iudicium, nemo Imperatorum synodo interfuerit, cui nec Valentinianus Augustus interesse voluisse in eadem epistola commemoratur, cum Sixto pontifici quaedam crimina fuissent obiecta: sed surgens a concilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi, ut iudicaret iudicium suum: cum autem de fide tractatum est, Imperatores nonnunquam interfuisse? Nunquid autem quoniam interfuerunt, ideo statim, quod proprium munus est Episcoporum, sententias dixerunt? de fidei controuersis iudicauerunt? Minime gentium. Verum ad hoc tantum interfuerunt, ut pacem, tranquillitatem, & concordiam tuerentur, quodque de sententia patrum in concilio statutum esset, id firmum & ratum esse iuberent, edictisque propositis, inuiolate ab omnibus obseruari praeciperent. Verum vniuersalis est, inquit Nicolaus, fides, communis est omnium, non solum ad clericos, verum & ad laicos, & ad omnes omnino pertinet Christianos. Quid igitur ex eo colligis? Pertinet ad omnes fides, ergo pertinet ad omnes iudicium de fide? Quin tu eadem ratione colligis, vniuersalis est iustitia, communis est omnium: quid enim sunt regna remota iustitiae, nisi mera latrocinia? pertinet ad omnes ut ius suum cuique tribuatur, pertinet igitur ad omnes ius dicere: neque soli reges aut principes, aut quibus haec ab illis est mandata iustitiae, de causis civilibus vel criminalibus iudicandi potestatem habebunt? Quid est hoc aliud, quam ordinem ex rebus tollere, quam sursum & deorsum omnia miscere? quod a tyrannide metuis, anarchiam quaedam inducere vel le? Profertur & alia Gratiani sententia, Episcoporum Concilia sunt inu valida ad definiendum, atque ita, si dijs placet, argumentatur homo Dialecticus: Nihil quod est inu validum ad definiendum, est Concilium generale: Concilia Episcoporum sunt inu valida ad definiendum. Concilia igitur Episcoporum non sunt Concilia generalia. Quid huic homini facias tam Dialectico? qui tanquam Psittacus verba profert non intellecta? Scilicet de generalibus Concilijs legitime congregatis ibi loquitur Gratianus? Verba Gratiani sunt: Episcoporum Concilia, ut ex praemissis apparet, sunt inu valida ad definiendum, ad constituendum, non autem ad corrigendum.

Dist. 15. cap. 1.

Gratianus

Quod

Concilia e-
piscoporum
quomodo in-
ualida.

Naturalia
Concilia.

DE FIDE

Quod si præmissa legisset homo, nunquā sententiæ Gra-
tiani contrariū syllogismū produxisset. Quid enim est in præ-
missis? Legatur tota distinctio, quæ præcessit, nihil aliud in
ea reperietur, quā quod Marcelli, Iulij, Damasi, Gregorij,
Pelagij, Symmachi sententijs probatur, Concilia Episcoporum
quæ præsentia Papæ non habent, aut eius auctoritate
congregata non sunt, ad definiendum & constituendum al-
quid, nihil roboris habere. Saltem glossam legisset subtilis
iste disputator, si præmissa legere non vacabat: de provincia
libus Concilij loqui Gratianū didicisset, quod in eis nihil ge-
neraliter constitui potest. Quamobrē non contra alios ma-
gis hæc verba faciunt, quā contra eos, qui nationale Con-
ciliū expetunt, in quo de fidei controuersijs constituitur ali-
quid. Huius generis Concilia planē sunt inualida, & conu-
tula potius conciliabulaq; , quā Concilia dici merentur.
Siquidē fides, quā profiteamur, Catholica est, & dicitur, nec
ad vnā gentē aliquam, sed ad omnes & vniuersos per-
tinet, qui Christiani ceteri volunt in quacūq; , tandē omni
parte sint constituti. Quamobrē seorsum aliquid in gente
quāpiā à reliquo Christiano populo constitinere velle, quod
fuerit aliud, quā ab Ecclesia fideq; catholica se velle legere?
Huc itaq; respexit Gratianus, cū dixit, Episcoporum
Concilia ad definiendū esse inualida, non quod non aliquid
in illis defini & constitui possit, sed quod iuxta morem Ec-
clesia Dei, iam inde à temporibus Apostolorū semper obser-
uatū, de maioribus causis, fidei præsertim, ad sedē Aposto-
licā, aut ad Conciliū œcumenicū illius auctoritate cōgre-
gatū, referre sit necesse. Scripsit de Vandalica persecutio-
ne tres libros Victor, Augustini propemodū equalis in eo-
rum altero, crudelis illi tyrannū Hunericū Vandalorū regē
edixisse narrat catholicis, vt ad certū diē Carthaginē veni-
rent, de fidei ratione cū suis Episcopis confictum inuen-
rent. Sed quid ad hæc Eugenij? Episcop⁹ catholicorū nomine
noscat, inquit, rex, nos disputationē legis, cū adiutorio Da-
mianen⁹ declinare vel fugere, sed sine vniuersitatis alleu-
si, nos non debere asserēdā fidei nostre causas assumere, de-
bere etiā transmarinā omnium partium, qui nobis sunt in vna
religione vel communione cōsortes, agnoscere, quod eo-
rum mudi causa agitur, non specialis provinciarū Africanarū tan-

ET SYMBOLO.

84-2

tummodō. Cūq; per Obadū præpositū regni sui dici rex ius-
sisset: Subde mihi vniuersum orbē terrarū, vt sub potestate
meā totus mūdus redigatur, & facio o Eugeni quod dicis.
Respondit Eugenius: Quod rationē non habet dici non debuit:
sic est hoc, quomodo si dicatur homini, vt per aëra feratur
& volitet, quod moris non est humanę naturę: Dixi enim, si
nostrā fidē, quæ vna & vera est, potestas regia cognoscere
desiderat, mittat ad amicos suos, scribā & ego fratrib⁹ meis
vt veniant cōepiscopi mei, qui vobis nobiscū cōmunē fidē
nostrā valeant demonstrare, & præcipuē Ecclesia Romana,
quæ caput est omnium Ecclesiarū. Sedit igitur hoc ipsum Eu-
genius apud Victore, quod Gratianus, in vna aliqua provin-
cia siue natione, de fide, quæ catholica est, & ad vniuersos
pertinet, nihil ita constitui posse, vt ratū ab omnibus habe-
ri sit necesse, nisi fortē sanctę sedis Apostolicę subsequuta
sit approbatio. Quamobrē hæc Gratiani sententia non cōtra
nos facit, sed cōtra eos potius, à quibus tanto studio natio-
nale Conciliū expeti videmus. Sed inueniuntur inter laicos, *Laici docti*
dicis, multi doctrinis varijs perpolitī, in theologia etiā ex- *an in conc*
ercitatiores, quā sunt multi Episcoporum. Fac ita esse, nun- *lijs locum*
quid ideo tollemus ordinē ex rebus? & non illud studebim⁹ *habeant.*
potius, vt in eligendis Episcopis Pauli præscriptū Canonū-
que decreta seruentur? Reperiuntur etiā de populo priuati
multi, quibus maior inest iuris prudentia, quā nonnullis ex
his, qui cū potestate versantur, siue regibus, siue principib⁹,
siue iudicib⁹, siue quibuscūq; tandē alijs, quibus iuris dicēdi
potestas est permissa, nū igitur tu, quia carus & prudēs tibi
videris, ac præ ceteris iuriscōsul⁹, regē aut principē de suo
socio deturbabis? ac tibi ipsi dicendi iuris auctoritatē à ne-
mine concessā vsurpabis? Potestne cogitari vel dici quic-
quā absurdius, & ad seditionē in populo contra legitimam
potestatē excitandā aprius? Haber autem, vt ne sis nescius,
suos etiam principes Ecclesia, de quibus per Prophetā di-
ctum est: Constitues eos principes super omnem terram:
Qui eorū principatus tanto est omni regno excellēti⁹, si-
cut à Chrysothomo & Gregorio Nazanzeno in oratione,
quā de Hieremias dictis, præsentē Imperatore habuit, scri-
ptū legimus, quātū inter spiritū & carnē, inter cælū & terrā
inter diuinā & humanā, discriminē & interuallū esse potest.

Ecclesia Ro-
mana om-
nium eccle-
siarum ca-
put est.

Laici docti
an in conc
lijs locum
habeant.

Psal. 44.
Chrysol. 2.
de Sacerdo-
tio. Et de
verbis Esai-
Hom. 4.

Enarrans illum Psalmi locum Augustinus: pro patribus tuis nati tibi filij. Quid est, inquit pro patribus tuis tibi sunt nati filij: patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt episcopi. Hodie enim episcopi, qui sunt per totum mundum, unde nati sunt ipsa ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergo te putes desertam, quia non vides Petrum, non vides Paulum, quia non vides eos, per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas: pro patribus tuis tibi sunt nati filij, continues eos principes super omnem terram. Hæc est ecclesia catholica, filij eius constituti sunt principes super omnem terram, filij eius constituti sunt pro patribus. Agnoscant qui præcisi sunt, veniat ad unitatem, adducantur ad templum regis, &c. His igitur principibus, non his qui sibi docti præ cæteris videntur, & ad hoc munus vocati non sunt, Ecclesias regendi, ligandi, solvendi, de quæ fidei causis cognoscendi potestas est concessa. Sed libet hic Catholicis cuiusdam Imperatoris verba ascribere, ex octava synodo Constantinopolitana, quam in ecclesie cathedralis Varmiensis Bibliotheca pulchris characteribus in charta pecorina scriptam reperimus. Is aboluta iam synodo, oratione quadam ad omnes, qui tum presentes aderant, usus, his tandem verbis laicos alloquitur. De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quam qui absolute conuersamini, quid amplius dicam non habeo, quam quod nullo modo vobis licet de ecclesiasticis causis sermonem mouere, neque penitus resistere integritati Ecclesie, & vniuersali synodo aduersari. Hoc enim inuestigare & querere, Patriarchatum, Pontificum, & sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui solvendi, & ligandi potestate habent, qui ecclesiasticas ac celestes adepti sunt clauces, non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egremio. Quantæcunque enim religionis & sapientie laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute internus polleat, donec laicus est, non vocari non desinet. Rursusque: Quantumcunque episcopus sit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum recte prædicantem pastoris nominis & dignitatis damna non patitur. Que enim

ratio est, in ordine omnium constitutis pastores verborum subtilitate discutiendi, & ea quæ super nos sunt querendi & ambiendi: Oporteret ergo nos cum timore & fide sincera hos audire, & à facie eorum vereri, cum sint ministri domini omnipotentis, & huius formam possideant, & nihil amplius, quam ea quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autem ut videmus, adeo multos malitia in insaniam accendit, ut obliuiscentes proprii ordinis, & quod pedes sunt minime cogitantes, legem ponere velint oculis. Oculos vocare Basilius videtur episcopos: Quos Ambrosius oculorum in ecclesiaungi scribit officio. De quibus etiam in octauo Concilio Tolitano legitur, dum secundum carnis assumptionem mysterium ecclesie sue fuerit dignatus caput existere Christus, merito in membris eius intentio episcoporum officia cernitur peragere oculorum. Sic & Augustinus sanctos Apostolos vocat oculos. Quantæcunque religione sit & sapientia laicus, etiam si vniuersa virtute polleat, fas tamen non esse censet Basilius illi de ecclesiasticis causis sermonem mouere, quod proprium hoc sit episcopi munus, etiam si multo sit is in virtute sapientiaque inferior: idque Gregorij, quem Theologum Græci vocant, sententiam sequutus, qui in oratione sexta, qua se excusat, cur tam diu à functione abstineret ecclesiastica, sic populum affatur: Vos oues, nolite pascere pastores, neque super terminos eorum eleuimini, satis enim vobis est, si recte pascimini: nolite iudicare iudices, nec legem feratis legislatoribus. Deus enim nequaquam Deus est seditionis & confusionis, sed ordinis & pacis. Nemo igitur caput sit, qui vix manus aut pes esse possit, siue membrum aliud corporis honorabilius. Sed unusquisque fratres in eo ordine, in quo vocatus est, permaneat, licet etiam dignior exaltat: in illoque magis presentem amet claritatem, quam ut eam, quam non accepit, querat. Nemo qui sine periculo subesse potest, imperare desideret: nec subiectionis lex solvatur, qua tam terrestria, quam celestia sunt colligata: neque dominationem multiplicem sine dominatione faciamus. Hæc Gregorius, Interea tamen illud non cōcedimus, inueniri multos laicos, multis etiam episcopis in Theologia magis exercitatos: Neque enim si quis communes alicuius locos legit diligentius, ideo statim in Theologia dici debet exercitator, quam episcopus. Ac fieri quidem potest, ut repe-

Oculi Eccle
sia Episcopi
Basil. epi. 4.
Amb. de
dignitate
sacerdo.
cap. 6.

Episcoporum
doctrina.

riatur nonnunquam Episcopus minus in scripturis versatus, quam exigere videtur ea persona, quæ sustinet, num idem propter de omnibus iudiciū esse debet? Nulla est provincia, in qua non reperire tamē aliquos liceat, minimē vulgari doctrina præditos. Certē in eo Concilio, quod proximis superioribus annis Tridenti fuit inchoatū, etsi ceteris ingens fuisse dicitur inferioris ordinis virorū, qui doctrina præla- re multū existimarentur, non alij tamē excellere magis videntur, quā Episcopi, à quibus plerāq; sunt animaduersa, quæ inferioris ordinis viri docti minimē considerassent. Sed non unum non est, quod ab hæreticis Episcopi catholici prius omnia & facere & pati parati, quā ut scindi Christi tunicam inconsuilem permitterent, stupidi, bardi, trunci iudicantur. Sic Arius hæreticus, vir dialecticarū nugatū non imperitus, in quadam epistola, quā hystoriae suæ Theodoritus inseruit eos Episcopos, qui sententiæ suæ sunt aduersari, non inenditos modo, verū & hereticos, hereticus ipse vocat. Sic de Sabino narrat Socrates, quod in Nicænæ synodi patres tāquam simplices & idiotas pertrinxerit, quibus tamē hoc elogium tribuit Eusebius, quod eorū alij celebres erant verbo sapientia, alij firmitudine & tolerantia cōtinentia, alij medio modo ornati. Semper enim quæ præclara, rara sunt, neque fieri potest, ubi maior est aliqua congregatio, ut excellentes omnes docti sint. Sunt alij mediocres, sunt & infra mediocritatem constituti: qui sibi tumor abest & arrogantia, quæ sollet eos serē comitari, qui sunt aliqua doctrinæ opinione inflati, doctiorū sententiā non inuiti sequuntur. Et certē præstat in eiusmodi cōtū esse aliquē non doctissimū, qui cum se videre minus intelligat, in eorum, quos plus videre per suam habet, sententiā lubens acquiescit, ut sit non inter alta sapientes, verim humilibus consentientes, quā tales multos, quales describit sapiens: Vidisti hominem, qui sibi sapiens esse videtur: spes est de stulto, quā de eo multo maior: Nam qui sunt præfacto animo, nihil vident nisi quod ipsi intelligunt, rectum esse putant, quamvis ad rem positā quā ad componenda dogmatum in Ecclesia dissidia idonei esse videntur. Quam in sententiā etiam à Ioanne Chrysostomo scriptum legimus: Præstat proba ignorantia ne detineri, quā falsa opinione mancipari. Nam qui ne-

Li. i. ca. 9.

Soc. li. i. c. 8.

Enf. li. 3. de
vita Con-
stantini.Rom. 12.
Prouer. 26Chry. Hom.
76. in Mat.

scit, facile ratione ducitur: qui verò scire credit cum nesciat, non potest facile veritatem suscipere, sed maiori sudore opus est, ut antequam vera inculcentur falsa ex animo eius eieantur. Nam & in charta ubi nihil scriptum est, facillime scribitur, literis verò plena non similiter: necesse enim est priora deleri. Et terra facilius aratro profcinditur, quæ nihil habet, quā quæ vepribus est resecta. Nihil igitur impedit, quominus esse Concilia dicantur Episcoporum, etiam si non ita, ut deberent, in sacris literis omnes Episcopi sint versati, cum præsertim neque fuerit, neque futurum sit Concilium vllum tam ecumenicum, ut omnes ad illud orbis Christiani totius Episcopi conueniant: neque miti ferè consueverunt ex vnaquaque provincia, nisi de quibus est opinio doctrinæ singularis. Verum interfuerunt Imperatores & Reges concilijs. Quis negat interfuisse: cum eos etiam nostro tempore literis pontificijs ad concilium inuitati nemini sit obscurum. Quod verò de causa fidei iudicauerint, hoc est, quod constanter negamus. Euoluuntur omnia Concilia, quæ à nato Christo habita sunt ad hæc vsque nostra tempora, nullum reperietur, in quo sibi quisquam Imperatorum de fidei causa iudiciū arrogauerit. Longum autem esset enumerare omnia, præsertim provincialia, quæ rectè Gratianus ad definiendum & constituendum inualida esse docet, de quibus etiam Canonem quandam legimus octauæ Synodi generalis, in quo hæc verba reperiuntur. Illud autem tanquam perosum quiddam ab auri- bus nostris repulimus, quod à quibusdam imperitis dicitur, non posse synodum absq; principali præsentia celebrari, cum nusquam sacri Canones conuenire seculares principes in Concilijs sanxerint, sed solos anachites. Vnde nec interfuisse illos synodis exceptis Concilijs vniuersalibus inuenimus. Neque enim fas est seculares principes spectatores fieri rerum, quæ sacerdotibus Dei nonnunquam ecumenicas: quartū prima Nicænæ habita est anno à Christo nato trecentesimo tricesimo plus minus: in qua, qui Christi creaturā esse asseribat, & eiusdem cum patre substantiæ negabat, Arii hæresis est extirpata. Secunda quinquaginta sex annis, post Constantinopoli: in qua Macedonius est

Principes
in Concilijs
non iudi-
cant.

Actione, 10

Distin. 16.
Concilia ec-
umenica, &
quid in ijs
actum.

DE FIDE

damnatus, qui spiritum sanctum esse Deum inficiabatur, simul & Apolinarius, qui Christum, ipse demens, esse sine mente blasphemabat. Tertia quadraginta annis interiectis, & pheli in qua Nestorius est anathemate redditus execrabilis, qui propria stulticia seductus alium ante secula Deum verbum, alium vero ex virgine pro nostra salute incarnatum nugatus est. Quarta post intervallum annorum triginta Chalcedone: in qua Eutyches una cum Dioscoro, qui duas in uno Christo naturas incommutabiliter unitas negaverat, unam autem naturam ex duabus fuisse compositionem prodigiose pronunciauerat, infinitis execrationibus est deuotus. Quinta centum & duobus annis post iterum Constantinopoli: in qua Origenes, Euagrius, Didymus propter falsa quadam & peregrina dogmata sunt damnati. Sexta posteaquam centum vigintiquem anni intercesserunt, tertium Constantinopoli: in qua Sergius, Pyrrhus, & Polychronius, qui unam tantum in Christo voluntatem & operationem esse contendebant, e coetu pionum eiectioni & anathemate sunt percussi. Septima sexaginta post annis iterum Nicæ: in qua qui demoliti fuerant Origines, & eas idola vocabant, Basilii, Theodosii, Sisinii, & alij nonnulli sunt hæretici pronunciati. Octava post centum plus minus annorum intervallum, quartum Constantinopoli: in qua Phorius, qui per vim de sede sua deturbato Ignatio Constantinopolitano Patriarcha in locum eius inuaserat, legitime de eo deiectionis, & tanquam nouus Dioscorus, & qui cum Iconomachis facere volebatur, anathema pronunciatus est. Interfuit Nicænæ Synodo Constantinus Imperator, sed quomodo interfuit? Cum paucis postremis omnium ingressus, posita modica quadam sede, non prius confedit, quam annuissent Episcopi: cumque de concordia & pace pleraque dissensu diligentiorum dogmatum inquisitionem ipsorum sententia permisit, sicut in historijs suis Eusebius, Socrates, Theodorus, memoriarum prodiderunt. Itaque trecentos decem & octo Episcopos in eo Concilio subscripsisse legimus, Constantinum subscripsisse non legimus. Quin illud de eo tradit Zozomenus, quod cum ipsi fidei scripturam artificiose constructam Arius obtulisset, arbitratum

Imperato-
res in con-
cilijs.
Euse. li. 3.
de vita Co-
stantini.
Euse. lib. 3.
de vita Co-
stantini.
So. li. 1. c. 3.
Theodor.
lib. 1. cap. 7

ET SYMBOLO.

49

fuit Imperator cum conformia cum illis sentire, de quibus in Nicænâ Synodo conuenerat, quo nomine gauisus quidem est, verum tantum ipse sibi non permisit, ut eos ad communionem reciperet in iudicium, & cognitionem eorum, quibus secundum Ecclesiæ legem de huiusmodi cognoscendi potestas erat concedita. Mittit igitur ad Episcopos Hierosolymis tum temporis congregatos, lib. 2. ca. 27. ex quibus verbis manifeste constar, quod secundum Ecclesiæ legem de rebus fidei non licebat alijs cognoscere, præter Episcopos. Interfuit Constantinopolitanæ Synodo Theodosius. Nunquid subscripsit? Solos Episcopos centum quinquaginta subscripsisse legimus. Tertiæ Synodo, quæ fuit Ephesi habita ducentorum Episcoporum, non quidem interfuit Imperator, sed misit loco suo Candidianum. Scribit autem ipse ad Synodum, quæ cum potestate miserit, his verbis: Deputatus est, inquit, Candidianus magnificentissimus comes strenuorum domesticorum transire vsq; ad sanctissimam Synodum vestram, & in nullo quidem quæ faciendæ sunt de pijs dogmatibus quæstiones communicare: Illicitum namq; est eum, qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum ecclesiasticis immisceri tractatibus. Ac miserat idem ad eam, quæ iterum fuit Ephesi congregata, Synodum, quæ tamen inter approbatas non numeratur, elpidium comitem & eulogium tribunum, non ut de causâ fidei iudicaret: sed valentes, inquit, nostris iussionibus ministrare de his, quæ in Epheso à sanctâ Synodo fuerint constituta, & nullum fieri tumultum permittere: Sed & si quem videritis conturbationibus & tumultui studentem ad lesionem sanctæ fidei, hunc custodiæ mancipare. In quam sententiâ etiam ad Proclum Asiæ proconsulem scripta eiusdem Imperatoris extat epistola. Interfuit Chalcedonensi Martiano, sed à legatis Leonis Papæ petitus, ut sui præsentiam præstaret Concilio, quod ipso absente se ad Concilium non occurrentes dicerent, sicut in Breuiario suo testatur Liberatus. Quam autem ad rem interfuit? Narrat hoc ipse dicens: Ad confirmandam fidem, non ad ostendendam virtutem, ut nunc per hanc sanctam Synodum deposita nebula, quæ nunc in his paucis annis ex prauitate quorundam & auaritia visa est exoriri, semper seruetur quæ statuta sunt. Sexcentos triginta Episcopos

Actione. 1.
Synodi
Chalcedo-
nensis.

Cap. 3.

G 5 sub.

*Indices in
Concilio.*

DE FIDE

subscripsisse legimus, Martianum subscripsisse non legimus. In quinta, quæ est Constantinopolitana secunda, nec Imperator, nec ab eo missus, quisquam interfuisse videtur, soli enim sexaginta quinque Episcopi & sententias dixerunt, & subscripserunt. In sexta, quæ fuit Constantinopolitana tertia, & Imperator Constantinus interfuit, & multi cum eo viri illustres, qui etiam gloriosissimi iudices vocantur, iidem ut in Chalcedonensi Synodo fuerant vocati: Sed nec Imperator, nec quisquam eorum, qui vocatur iudices, hoc sibi arrogavit, ut de fidei causa iudicaret. Sicut autem in Chalcedonensi, ita in hac sexta Synodo Constantinopolitana non aliam ob rem & Imperatorem & iudices istos interfuisse liquet, quam ut ordine omnia agi procuraret, ne quid per vim aut per tumultum fieret, ut libera cuique potestas dicendi daretur. Si quid per vim aut tumultum factum esset, de eo cognoscerent, ac de fontibus penas debitas sumerent. Atque ad hanc non ad aliam rem iudices constituti fuisse videntur, quod ex actis utriusque Synodi, & quartæ Chalcedonensis, & sextæ Constantinopolitanæ videre licet. Quid enim aliud ibi iudices, aut etiam Imperator ipse, quam legi preces, quæ acta essent recitari, authenticæ monumenta proferri, ad obiecta responderi, si qui cupiebant audiri, eos intermittere mandabant: vociferationes prohibebant, si qua vis allata, si quid per tumultum factum esset, cognoscebant: ubi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant in actione prima Chalcedonensi, ubi iudices & Senatus dixerunt. Dicat sancta Synodus, si canonicis epistolis sanctæ memorie Cyrilli consonat interloquutio Eustachij reverendi Episcopi. Et in octava actione iidem iudices. Omnis iam dubitatio de Theodoro reverendo est soluta, quippe & Nestorium coram nobis anathematizavit, & à sanctissimo Leone susceptus est, & definitionem fidei suscepit, & epistolæ sanctissimi Leonis subscripsit. Decretum igitur ut sententia à Deo amabilitate vestra proferatur, ut Ecclesiam suam recipiat, sicut & sanctissimus Leo iudicavit. Quæ sententia per Episcopos lata, dixerunt iudices, ut secundum decretum sancti Concilij (non suum aut Imperatoris) Theodoretus Ecclesiam reciperet. Similiter & de Iba factum est, &

Actio. 10.

ET SYMBOLO.

146

est, & de alijs nonnullis. Ad eundem modum in sexta quoque Synodo Imperator, & sanctum concilium dixisse leguntur. Discutrat Georgius codices, proveniat lectio, fiat lectio, alter liber relegatur. Iidem & gloriosissimi iudices nunc hunc, nunc illum intermittere iusserunt. Posteaquam vero ventum est ad sententiam contra Macarium ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec iudices, sed sola sancta Synodus, quemadmodum ex duodecima & sedecima actione videre licet. Sed & in actione decima octava, posteaquam subscripsissent trecenti quinquaginta Episcopi, in ipso fine subscripsisse legitur Imperator in hæc verba. Et subscriptio pijsimi & Christo dilecti Constantini imperatoris, legimus & consensus. Ac mox. Constantinus pijsissimus imperator dixit: Edicat sanctum & universale concilium, si cum consensu omnium Episcoporum promulgata est definitio, quæ ad præsens celebrata est. Cumque sancti concilium exclamasset: Omnes ita credimus, edictum scribi fecit imperator, ut quod fuit à concilio definitum, id omnes firmiter observarent. Ac primus fuit hic, qui subscripsisse concilij definitioni videtur, sed non iudicans, verum consentiens tantum: quod factum etiam à quibusdam in concilio Arausicano viris illustribus eadem forma legimus. Quamvis in octava Synodo generali cum postularetur à Basilio imperatore, ut primus ipse subscriberet concilij decretis, respondisse legitur. Tranquillissimum imperium nostrum sequuntur præcedentes & iustissimos Imperatores, Constantinum videlicet magnum, & Theodosium ac Marcianum, ac ceteros, vult subscribere post subscriptionem omnium Deo amabilium Episcoporum: sed quoniam postulat præferri nos sanctitas vestra, subscribam post subscriptionem omnium sanctissimorum vicariorum: Edocti enim sumus à Christo vero Deo nostro, habere exaltantem humilitatem. Ex quibus verbis colligitur, subscripsisse quidem imperatoris in alijs concilij œcumenicis, verum in his actis quæ habemus, præterquam in sexta & octava Synodo nullius Imperatoris subscriptionem reperire licuit. In Chalcedonensi vero concilio Episcopi subscripserunt hac forma. Flavius episcopus Constantinopolitanus iudicans. Et alio quodam loco, definiens subscripsit: Presbyteri vero

Actio. 10.

*Subscriptio
nes in Con-
cilio.*

DE FIDE

verò simpliciter: iusebius presbyter subscripsi. Quæ forma etiam in quinta Synodo inter Episcopos & presbyteros fuit observata, vt Episcopi subscriberent, definiti & subscripsi: Presbyteri sequendo, definita subscripsi. In septima Synodo, quæ est secunda Nicæna, interfuerunt quidem duo Senatores, sed initio pauca loquuti, perpetuo postea tacuerunt: episcopi qui numero fuerunt trecenti quinquaginta, decreuerunt & subscriperunt, præterea nemo. In octaua Synodo, quæ fuit Constantinopolitana quarta, interfuit quidem Basilius imperator & subscripsit, sed quàm ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando sibi partes de fidei negotio sumeret, ex his quæ superius scripta sunt, cognoscere licet. Primo loco subscriperunt legati, quos Adrianus pontifex Romanus miserat, hac forma: ego Donatus Dei gratia episcopus sanctæ Ostiensis ecclesiæ, locum obtinens domini mei Adriani summi pontificis & vniuersalis Papæ omnia quæ superius leguntur, huic sanctæ & vniuersali Synodo præsidens, atque ad voluntatem eiusdem eximij præsulis promulgavi, & manu propria subscripsi. Quæ forma & collegæ eius duo vti sunt. Ignatius verò hac forma subscripsit: Ignatius misericordia Dei episcopus Constantinopoleos nouæ Romæ, sanctam hanc vniuersalem Synodum suscipiens, & omnibus, quæ ab ea iudicata & scripta sunt, concordans & definiens subscripsit manu propria. Quam eandem formam in subscribendo sequuti sunt Ioseph vices agens Patriarchæ Alexandrini, Thomas Angheni, Helias Hierosolymitani. Post quos tandem subscriperunt Imperatores hac forma: Basilius, Constantinus & Leo perpetui Augusti in Christo Deo fideles, Principes Romanorum: & magni Imperatores, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipientes, & omnibus, quæ ab ipsa definita & scripta sunt, concordantes, subscribimus manu propria. ex eo videre licet, quòd Imperatores, vel quicumque alij non episcopi, etiam in subscriptionibus suis diligenter cauerunt, ne quid tanquam iudicantes in fidei aut quacunque tandem ecclesiastica causa fecisse viderentur. Vsq; eo autem Imperatores catholici iudicium in causa fidei sibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id fecisse videantur. Hunericus Arianus quamlibet sæuus tyrannus,

Subscriptio
in concilio
Principum
laicorum.

Hæretici
principes re
cusant
iudicium in
concilio.

ET SYMBOLO.

47*

aus, non ipse tamen iudicium de fide sibi sumpsit, sed Patriarcham Cyrillum iudicem esse permisit. Theodoricus item Arius ad iudicium Ecclesiasticum vocatus, in Synodali arbitrio esse dixit, in tanto negotio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiâ de Ecclesiasticis negocijs pertinere. Quid autem? quod vix hæreticorum aliquem fecisse quisquam reperiet, id facturum quenquam putamus, qui vel micam in se Christiani pectoris habeat, quicquid catholicus & orthodoxus dici & esse velit? Nihil est quod in præcis illis commemorandis longiores simus, nostri etiam sæculi principes non minori præditors religione videre licuit. Anni iam triginta & amplius intercesserunt, cum noua quedam & peregrina dogmata sparsit in vulgus Martinus Lutherus, qui princeps fuit & author sectarum, quibus miserandum in modum Germaniam dissecata esse videmus: Quas quæ clades, quæ sint calamitates consequutæ, quis est qui sine lachrymis commemorare queat? Si Turearum ipse tyrannus cum quamlibet numeroso exercitu Germaniam peragrasset, maiore illam clade vix afficere potuisset. Hunc itaq; Martinum Lutherum tot sectarum totque cladum authorem, paternè monuerat initio Leo pontifex, vt errores suos reuocaret, atque ad sanam aliquando mentem rediret: Sed cum nihil paternis adhortationibus suis profecisset, de consilio patrum amplissimo, & eorum qui doctrina sacrarum literarum præstabant, Martinum hæreticum pronunciauit, ac misso ad vniuersum Christianissimum Imperatorem, vereq; catholicum Regem Carolum, eius nominis quintum, qui feliciter adhuc imperat, legato, postulauit ab eo tanquam primario Ecclesiæ filio & aduocato, vt sententiam sedis Apostolicæ sequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condempnari consueuerunt, iuxta morem à veteribus Christianis & orthodoxis imperatoribus obseruari solitum. Neque enim nouum hoc est, quod Episcoporum sententiam Imperatores & reges executioni mandare consueuerunt: Sic namq; Constantinum, sic Valentinianum & Theodosium, sic Arcadium, & Honorium & Marianum, & alios fecisse legimus. Et extat in synodo quinta Constantinopolitana constitutio Iustiniani imperatoris contra Anthimum, Sectione. 1. vtrum,

Victor. li. 2
de persecu-
tione Vada.
in. 4. Syno-
do Ro. sub
Symmacho
Papa.

Luther a-
na here-
seos ex-
ortus.

Principes
executores
decretorum
ecclesiasti-
corum.

Actione. 1.

Caroli.
Imp. sacra
praeclar.

DE FIDE

verum, Petrum, & Zoaram, in qua his verbis vtiur: Rem non insolitam imperio & nos facientes ad praesentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sententia quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quemadmodum Nestorium, Eutychen, Arium, Macedonium, Eunomium & quosdam alios, ad iniquitatem non minores illis, toties imperium eiusdem sententiae & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuit. Horum igitur exemplum sequutus Carolus quintus imperator, puri Dei verbi propugnator acerrimus; non grauatim se facturum ostendit, quod a primario Ecclesiae filio & aduocato laicum oportebat. Quoniam vero vehementer instabant nonnulli, ut prius hominem ad se vocaret, quam ad executionem decreti a sede Apostolica liti processisset: cum illis negare non potuisset, ne quis factum hoc illius seculi interpretari possit, in edicto suo, quod promulgari fecit, causam cur eum accersiri fecerit, his verbis adscripsit. Non ut nos, inquit, de hoc negotio iudicemus aut cognosceremus, cum id proculdubio ad Romanum pontificem & sedem apostolicam pertineat: neque ut res sacrosanctae fidei nostrae nunc tandem post tot secula per nouas altercationes, cum magno fidelium scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione, in controuersiam vocari pateremur: sed ut cum vulgi & plurimorum ita perentium satisfactione, hominis animum percontantes, cum bonae monitionibus ac suasionibus ad rectam semitam, si fieri posset, reduceremus. Nunquid & hic obscure tulit, minime suarum esse partium de fidei causa cognoscere? Quod clarius etiam ostendit postea, cum postulantes id a se nonnullis, non velle se quicquam determinare, neque posse concludere de negotio religionis, respondit: sed apud pontificem Romanum pro officio suo diligenter se daturum operam de congregando concilio generali: sicut in Augustanae confessionis exordio legitur. Sed iam ad reges nostros veniamus, qui, ex qua Catolas imperator patrum, ex eadem clarissima Austria familia maritum suum genus ducunt. Et sanctus ille rex Sigismundus, eius nominis primus, qui ante annos non ita multos in Christo obdormiuit, cum alijs heroicis virtutibus multis clarus

Sigismundi
primi regis
Pol. pietas
& constantia.

ET SYMBOLO.

tum in tua fide catholica constantia quadam & animi robore singulari praeditus: & qui libenter vestigijs eius incedit serenissimus filius hic eius eiusdem nominis secundus, quem vti iam paterna felicitate paternos annos assuetum, regni huius gubernacula longissimo tempore tenentem videamus, nunquid non & ipsi non eodem animo, eadem sententia, eademque religione fuerunt? Postularunt ab utroque nonnulli (quibus recte dici potuit, ne scitis quid petatis) ut purum Evangelium in regno suo praedicari permitterent: Respondit diuus pater: sui non esse muneri de puritate verbi cognoscere, ad Episcoporum id officium pertinere, quorum quidem hac de re iudicio se etiam ipsum libenter maiestas eius submitteret, eorumque iurisdictionem saluam in omnibus esse vellet. Respondit isdem prope verbis serenissimus filius eius. Neque dubitandum est, quin quorquor sunt catholici reges & principes, si quis eis iudicium de causis fidei delatum vellet, idem omnes vno sine ore responsuri. Quod si maxime secus aliquis fecisse reperiretur, nec allegandus tamen est error, nec defendendus, & verum est quod prouerbio dicitur: vna hirundo non facit verum. Ausus est & re & nomine Basiliensis Imperator circulares dare literas, quibus Chalcedonense concilium, & Leonis libellum per anathema damnaret: Quod tamen ipsum fecit episcoporum suorum sententiam sequutus, qui circularibus eiusmodi literis etiam subscripserunt, ut magis exequutoris, quam iudicis officio functus videri queat. Sed has tamen ipsas circulares literas non ita multo post aboliri, & eis contrarias scribi iussit, sicut apud Euagrium, Liberatum, Nicephorum scriptum reperimus. Ausus fuit & Leo Imperator imagines demoliri, & sanctorum venerationi detrudere, sed aduersus eum in haec verba scripsit Ioannes Damascenus: Non approbo Imperatorem, qui rapta & inuicta tyrannide inuadit sacerdotij dignitatem. Non Imperatores potestatem acceperunt ligandi atque solvendi. Ac paucis interiectis. Non consentio ut ecclesia pacifice se exequatur imperialis edicti formulam: imò ut mordicus tueatur traditiones a patribus acceptas, siue scripto proditas, siue citra scripturam vlu Ecclesiae comprobatas. Magis eis autem

485
Sigismundus
Augustus
reg. Pol.
pietas.

Matt. 20.

Enag. li. 3.
cap. 4.
Lib. ca. 16.
in breuiar.
Niceph. li.
16 ca. 3. eccl.
cle. hist.
Episcopi iudicant de principibus in causis ecclesiae.

autem placide simul & fensuē Eulogius presbyter, quem cum Barles Valentis Imperatoris praefectus hortaretur, ut in doctrina fidei se cum Imperatore coniungeret. Nunquid ait unā cum Imperio Pontificatum quoque consequuntur? Nam & Pastorem habemus, & nutus illius sequimur. Theodoretus lib. 4. cap. 18. histo. Eccl. Sed & ante hos Constantius Imperator in Arianorum gratiam plus in catholicos episcopos, quam ei competeret sibi iuris vendicabat. Ad quem scribens Osius episcopus Cordubensis hortatus est eum, ut ne suos comites ad synodos mitteret: Quid enim tale inquit, à Constante actum est? Aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quando iudicijs ecclesiasticis interivit aut quis ipsius palatinus vim adhibuit, ut contra aliquem subscriptio fieret? Desine quæso, & memineris te mortale esse, reformida diem iudicii: serva te in illam diem purum, ne te misceas ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere praecepe, sed potius ea à nobis disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis, quæ sunt ecclesiarum concedidit. Et quemadmodum qui tuum imperium oculis malignis carpit, contrahit ordinationi divinæ, ita & tu caue, neque sunt ecclesiæ ad te trahens, magno crimini fias obnoxius. Date, scriptum est, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Neque igitur fas est nobis in terris imperium tenere: neque, cuius ministerium & sacrorum potestatem habes Imperator. Hæc illius epistolæ verba in sua quadam ad solitariam vitam agentis epistola inserit Athanasius: qui nonnullis interiectis: Istud est, inquit, iudicium episcoporum. Quid cum eo commune habet Imperator? Sin contra, ista minis Cæsaris confutatur, quid opus est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito tuo auditum est? quando iudicium ecclesiæ ab Imperatore auctoritatem suam accepit? aut quando inquam hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ antehac synodi fuerunt, multa iudicia ecclesiæ habita sunt, sed neque patres istiusmodi res principi persuadere conati sunt: nec princeps in rebus ecclesiasticis curiosum se præbuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit. Nunc autem novum quoddam ab Ariana hæresi spectaculum editur: conveniunt in unum hæretici

hæretici, & imperator Constantius, ut ille quidem sub prætextu Episcoporum sua potestate adversus eos, quos vel utatur, & tamen in persecutione movenda persequutor non appelletur, illi verò succincti principis potestate insidias faciunt, quibus volunt. Post quem Valentinianus Imperator iunior, Iustinæ matris impulsu, cum puer adhuc esset propemodum, sibi de fide iudiciū usurpare conatus est. Cæterum his ad eum verbis Ambrosium scripsisse legimus: Episc. 32. Dalmatius me tribunus & notarius mandato, ut allegavit, clementiæ convenit tuæ, postulans ut ipse indices legem, sicut legisset Auxentius, nec tamen expressit eorum nomina, qui fuerant postulati, sed id addidit, quod in consistorio esset futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui rei respondeo, ut arbitror, competenter, nec quicquam contumacem iudicare me debet, cum hoc asseram, quod augustæ memoriæ pater tuus non solū sermone respondit, sed etiā legibus sanxit suis. In causa fidei vel ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis (hæc enim verba rescripti sunt) hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam si alias quoque argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad episcopale iudiciū pertinere. Quis igitur contumaciter respondit clementiæ tuæ? ille qui patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilis? nisi forte vilis quibusdam tati imperatoris existimatur sententia, cuius & fides, & confessionis constantia probata est, & sapientia, meliorata reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audisti clementissime imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curabimur, ut sacerdotalis iuris sumus immemores, & quod Deus donavit mihi, hoc ipse alijs putē esse credendum? Si docendus est Episcopus à laico, quid sequitur? Laicus ergo disputeret, & Episcopus audiat? Episcopus discat à laico? At certe si vel scripturarum seriem divinarū, vel vetera tempora retrahemus, quis est, qui abnuat, in causa fidei, in causa inquam fidei, episcopos solere de imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare? Eris Deo fauente etiā senectutis maturitate prouentior, & tūc de hoc cæsebis, qualis ille episcopus sit, qui laicis

Epist. 33.

Matth. 22.

Ruff. lib. 2.

ca. 15. eccle.

hist. Au. li. 5.

Euseb. ca. 13.

Basil. ep. 55

ius sacerdotale subternit. Pater tuus, Deo fauente, vi-
maturioris æui dicebat, non est meum iudicare inter Epi-
scopos, tua nunc dicit clementia, ego debeo iudicare. Ne-
que verò scripsit hæc modo, verum & dixit Ambrosius,
quemadmodum ad sororem scribens ipse narrat: Noli te
grauare, inquit, Imperator, ut putes te in ea, quæ diuina
sunt, imperiale aliquod ius habere, noli te extollere. Esto
Deo subditus: Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris
Cæsari. Ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem
ecclesiæ: Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non
sacrorum, Atque hæc quidem contra Valentinianum Am-
brosius. Qui cum Aquileiensi concilio interfuisset, in quo
quidam Arij sectator Palladius, itidem ut nostri temporis
heretici, iudicium Episcoporum fugiebat, ac alios quosdam
ex utraque parte auditores venire volebat, Quos quæris au-
ditores? inquit Ambrosius: Sacerdotes de laicis iudicare de-
bent, non laici de sacerdotibus. Ac paulò post: Etsi in mul-
tis impietatibus deprehensus sit Palladius, erubescimus
tamen, ut videatur qui sacerdoti sibi vendicat à laicis esse
se damnatus, qui & in hoc ipso damnandus est, quòd la-
icorum expectat sententiam, cum magis de laicis sacerdo-
tes debeant iudicare. Audin tu Varemunde quid dicat Am-
brosius? In causa fidei negat laicos vquam de Episcopis
iudicasse: in causa fidei Episcopos de Imperatoribus, non Im-
peratores de Episcopis iudicare dicit sceleris esse. Aliqua-
censet, Episcopi nomine, qui laicis ius sacerdotale subster-
nit: Palladiū autē vel hoc ipso nomine dammandū iudicat,
quòd laicorū expectat sententiam, cum magis de laicis sa-
cerdotes debeant iudicare. Quod si tyrannicū esse putas as-
sumare, ad iudiciū de rebus religionis solos Episcopos in
conciliū admittendos, nonne tyrannū apertè vocas Am-
brosium, cuius hæc est sententia? qui mortem prius appet-
re, quàm laicis ius sacerdotale subternere fuit paratus: At
quem tu virum insimulare tanti criminis audes? eum cu-
ius iam inde à mille ducentis annis semper in Ecclesia Dei
sacra sancta fuit apud omnes memoria: quem Rufinus eccle-
siæ murum & turrum validissimam: quē Augustinus ab
illo baptizatus, in optimis notum esse scribit orbi terræ, &
pium Dei cultorem appellat: quem epistola quadam Basili-
us

58

Aug. de
nup. et con-
cupis. lib. 1.
cap. 35.Idē. de cu-
ra pro mor-
tuis. ca. 17.Amb. e-
pist. 34.
Theo. li. 1.
ca. 18. eccl.
hist.

Ius celebrat: cui Pelagius quoque quamvis hereticus hoc
elogium tribuit, quod in eius præcipue libris Romana fi-
des eluceat, qui scriptorum inter Latinos flos quidā specio-
sus enituerit: cuius fidem & purissimum in scripturis sen-
sum, ne inimicus quidem ausus sit reprehendere: quem de-
nique tanta fuisse vitæ sanctimonia narrat Augustinus, ut
eum viuum adhuc etiam demones confiterentur, atque ut
sibi parceret, obsecrarent. Hunc tu talem virū, cui non ca-
tholici modò, verum etiam veritatis hostes heretici, quin
& demones ipsi, fidei, doctrinæ, sanctimonix, tam illustre
testimonium tribuerunt, vocare tyrannum, & hanc ei tam
turpem notā inurere audebis? Sed non est tyrannus Varem-
munde, qui ius suum tuetur: sed Episcopi nomine dignus
non est, qui laicis ius sacerdotale subternit. Quin tu po-
tius Varemunde gladiatorio quodam animo viam ad ty-
rannidem affectare videris, qui pastores loco submoues,
qui per vim Episcopos iure suo spoliare, & in ordinem co-
gere, qui quæ propria est eorum iurisdictio, eam laicis man-
dare contendis. Fecit quidē hoc Valentinianus quondam
Imperator, ut virum hunc sanctissimum, episcopale suum
ius pro eo ut debuit viriliter tuentem, tyrannum & plus-
quā tyrannū appellaret, sed fecit puer, fecit à matre decep-
tus, & eū facti non ita multo post penituit: informatusque
fide ac institutis catholici principis Theodosij, tanto in
Ambrosium affectu post incubuit, ut quem antea perse-
quebatur, eum diligeret: quem antea ut aduersarium repe-
lebat, eum ut parentem putaret. Pientissimus autem Im-
perator Theodosius, quamvis propter patratam eadem
ecclesiæ primū ingressū per Ambrosium prohibitus, de-
indē iam reconciliatus, cancellos egredi iussus esset, intra
quos mysteria peragebantur, quod Imperatores purpu-
ra faceret, sacerdotes non faceret, non modò tyran-
nidis ei probum non obiecit, verum etiam hac ipsa de
causa præ ceteris eum Episcopi nomine dignum esse iu-
dicauit, neque se nosse quenquam affirmavit, qui sciret
Episcopum agere, præter vnum Ambrosium. Da Chri-
ste tales tyrannos Ecclesiæ tuæ multos, qualis vel Am-
brosius hic fuit, vel ante eum Babylas à Chrysostomo ce-
lebratus, vel posterioribus seculis Thomas Cantuarien-

sis Archiepiscopus in Anglia, Stanislaus Craconiensis Episcopus in Polonia. Tales, quos tu tyrannos, Christus autē bonos pastores vocat, si nunc haberet multos Ecclesia, qui laicis ius sacerdotale non substernerent, qui ascenderent ex aduerso, qui murum se pro domo Israel opponerent, ac starent in praelio in die domini, parati semper animas ponere pro ouibus suis, neque tibi viam ad tyrannidem affectare liceret, neque tot lupi grassarentur in ouili Christi, neque tam diu tam foedē scissam inconfutilem Christi tunicam videremus. Quid autem dicis Varemunde? si quod tu tyrannicum esse vis, id iustum & legitimum esse iudicauerint etiam hi, quorum te partis esse non obicere fers: qui confessionis Augustinæ, quam Christianæ censeri malunt? Tanta est vis veritatis, vt etiam per hostium veritatis iugula nonnunquam erumpat. Nunquid non hæc verba sunt vestræ confessionis Augustinæ? secundum Euangelium, seu, vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit Episcopis, hoc est, his, quibus est commissum ministerium verbi & sacramentorum, nisi remittere peccata: item cognoscere doctrinam, & doctrinam dissentientem ab Euangelio rejicere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione ecclesiæ. Audin tu Varemunde, quid illi ipsi confiteantur, quorum tu partis es? Cognoscere doctrinam, & doctrinam ab euangelio dissentientem rejicere, nulla circumscriptione vsi, disertis verbis iurisditionis Episcoporum esse dicunt, atque hac in parte cum catholicis consentiunt. Cur igitur tu, quod in eadem illa confessione, quam es amplexus, prohibetur, commisceas potestates, ecclesiasticam & civilem? cur laicos irrumpere iubes in alienum officium? Sed in re vel meridiana luce clariore confirmanda, quam etiam ipsi concedere coguntur aduersarij, longiores esse nolumus, cum præsertim instituti nostri non fuerit hoc loco de iurisditione Episcoporum disserere: sed illud modo propositum habuimus, quæ sit Ecclesia catholica, demonstrare: quo nomine non pars, neque enim sunt partes in Ecclesia, verum totum quiddam significatur. Docet hoc Augustinus, explicans illud ex Psalmo: Iubilare Deo omnis terra. Nemo, inquit, in parte iubilet, omnis terra iubilet,

Partes non
esse in Eccle-
sia.

iubilet, catholica iubilet. Catholica totum tenet, quicumque partem tenet, à toto præcisus est, vltulare vult, non iubilare. Non sunt ergo partes in Ecclesia, quæ totum tenet, in qua idipsum dicunt omnes, vt recte de ea propheta scripserit: Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum. Odiosum est partis nomen. Siquidem de parte dici volunt, ait Augustinus, qui in vnitatem non sunt, de altera parte sunt, & de ipsa parte ascendunt, id est, extolluntur, & volunt tollere onus. Et alio loco: Vix illis: qui oderunt vnitatem ecclesiæ, partes sibi faciunt in hominibus. Et iterum: Omnes hæretici in paucis & in parte sunt. Et ad Seuerinum scribens. Catholica græcè appellatur, quod per totum orbem terrarum diffunditur, hanc ignorare nulli licet, ideò secundum verbum domini nostri Iesu CHRISTI abscondi non potest. Pars autem Donati in solis Aphris calumniatur orbi terrarum. et de baptismo contra Donatistas. Induentes lupos suos pellibus ouium, dicunt, ecce hic est Christus, ecce illic, & ab vniuersitate ciuitatis super montem constituta, ad particulas insidiarum suarum multos separant, & iugulatos absumunt. Apud eos itaque partes sunt, qui se præciderunt à catholica, de quibus dicit Iudas, quod segregauerunt semetipsos. Quomodo autem segregauerunt? Segregauerunt se suo quodam singulari iudicio, sua quadam solitaria opinione. Nam cum idem antea sensissent quod nos, ac quod vniuersa sentit, ac semper sensit ecclesia, ab eo postea recesserunt, atque ita singulares quosdam suos intellectus, solitarias suas opiniones sequuti, in varias partes dissecti sunt. Sic à Cypriano dicitur pars Nouati: & in octaua synodo Oecumenica pars Photij: ab Augustino pars Maximiniani, pars Primiani, pars Donati sexcentis in locis. Et ferè videre licet Augustinum catholicam, siue orbi terrarum, aut totum, Donati parti opponere. Sic ad Honoratum scribens: ecclesia catholica, inquit, est etiam in Aphrica, quia per omnes terras eam Deus esse voluit, & prædixit: pars autem vestra, quæ Donati dicitur, non est in omnibus illis locis, in quibus & literæ, & sermo, & facta apostolica cucurrerunt Et ad Donatum: Vtrum nobiscum in Christi pace, in Eccle-

Psal. 65.

Psal. 122.

An. de ver-
bis domini
sermo. 49.

Idē tract.

In Psal. 31

Epist. 170.

Matt. 5.

Lib. 1. c. 4.

Cyp. lib. 1.

epist. 3.

Aug. epist.

162.

Epist. 104.

H 3

fix-

DE FIDE

In appendice epistolarum.
Epist. 8.
Psal. 166.
Psal. 56.
sive catholica unitate, in fraterna charitate gaudere, an profane, nefaria dissensione, pro Donati parte, pro sacrilega diuisione, importunitatem, nostrae circa se dilectionis diutius sustinere. Et ad Celerem: Nullam fuisse iustam causam, cur ab orbe terrarum, quo Ecclesia catholica diffunditur, se pars Donati dirimeret. Et ad Generosum: Si tibi angelus de celo diceret: Dimitte Christianitatem orbis terrae, & tene partem Donati, cuius ordo tibi exponitur in epistola Episcopi tuae ciuitatis, anathema esse deberet: quia te à toto praecideret & in partem contrudere conaretur, & alienare à promissis Dei. Si enim ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius & verè salubriter ab ipso Petro numeramus: cui totius Ecclesiae figuram gerenti, Dominus ait: Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, & portae inferorum non vincunt eam. Petrus enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacleto, Anacleto Euaristus, &c. In hoc ordine successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Et alio loco. Vtrum fuerit à catholicis videbat, ita etiam in parte Donati electi essent. Et in eodem libro: Quicumque recitabantur catholici Episcopi ex his locis, ubi non erat pars Donati. Et in Psalmos scribens: Ponite ante oculos unitatem orbis terrarum, unde se isti diuiserunt, ponite & partem Donati. Et in alium Psalmum scribens. Tu qui dimisisti unitatem omnium gentium, & in parte remansisti, polluisti testamentum Christi. Et iterum in alium Psalmum. Qualem uersaniam patiantur haeretici, quæso ut attendatis. Illi praecisus à compagine ecclesiae Christi, & partem tenentes, totum omittentes, nolunt communicare orbi terrarum, quo diffusa est gloria Christi. Nos autem catholici in omni terrarum sumus, quia omni terrae communicamus, quacunque gloria Christi diffusa est. Et de verbis Apostoli. Si tu dicis CHRISTVS est sponsus patris Donati, ego tabulas lego, & inuenio esse Christum sponsum Ecclesiae diffusae toto orbe terrarum. Et contra Cresconium. Non inuidemus in parte Donati pacem damnatorum, sic & CHRISTI pacem non respuant in orbem terrarum. Et de unitate Ecclesiae. A Christi corpore, quod est Ecclesia, ita dissentiunt, ut eorum communio non sit cum toto quacunque diffunditur,

ET SYMBOLO.

52

tur, sed in alia parte separata inueniatur. Quod genus loquendi etiam in concilio Aphricano usurpatum videmus: Vbiunque catholica fuit, & pars Donati. Et iterum: Si forte antiqui catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte conuersi sunt. Et paulo post: Si fuerit Episcopus ad catholicam ex Donati parte conuersus. Sic nostra ætate rectè dicitur pars Lutheri, pars Caluini, siue magistri illius Zuinglij, pars Balthasaris Anabaptistæ, & aliorum, qui cum sint à toto praecisi, Ecclesia & in Ecclesia esse desierunt, cum Ecclesiae nomen, sicut etiam à Chrysostomo traditum legimus, consensus concordiaeque nomen sit: ut qui disseci sunt in varias parte, nequaquam possint appellari hoc cognomine. Nam nisi una sit, vnam fidem, vnam spem, vnam charitatem retinendo, Ecclesia dici & esse non potest. Sicut Christus diuisus non est, ita neque corpus eius Ecclesia: vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, vna est domus Dei viui, sancta catholica Ecclesia.

TERTIA NOTA ECCLESIAE QVOD
sit vna.

Capit. XV.

ATQVE hæc tertia est Ecclesiae nota, qua dinosci possit ab ijs, qui vel praecisi sunt ab ea: cuius generis sunt, quibus interdictum est piorum coetu, quos vocamus excommunicatos, vel qui ipsi se vltro praeciderunt: quales sunt haeretici & schismatici. Quos cum in tot sectas miserè dissectos videamus, manet nihilominus Ecclesia nostra catholica vna: de qua sponsus in Canticis clamat: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ. Hanc illius unitatē significauit inconfutilla illa Christi tunica, quam qui Christum crucifixerunt milites, non scindendam, sed iuxta id quod praedixerat propheta, sortem super eam mittendam esse censuerunt. Hanc significauit vna illa domus, in qua comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incontaminati Christi, ab origine mundi occisi. Hanc expressit Apostolus cum dixit: Vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati vnitas Ecc.

H 4 estis

DE FIDE

estis in vna spe vocationis vestre. Visibilibus illa rebus, nimirum sacramentis, fidei confessione, bonis operibus, publicis orationibus, in locum etiam sæpe visibilem, quæ domus orationis dicitur, congregatur. Et propterea vocat eam Apostolus vnum corpus, quod ex multis visibilibus membris constet, ne quis commentitiam aliquam esse dicat, quæ sub hominis aspectum non cadat. Porro, qui congregat eam, qui vitam huic præstat corpori, Spiritus sanctus est: Propterea spiritum etiam vnum appellat, quod per eam in cordibus hominum diffusa charitate retinetur vnitas in vinculo pacis, vt idipsum dicant, idipsum sentiant, idem sapiant omnes, atque vnanimis vno ore honorificent Deum & patrem domini nostri Iesu Christi. Sola ergo sancta catholica Ecclesia vna est, terra est vnius labij, vnus in ea Christus adoratur, vna regula veritatis obseruatur, denique multitudinis credentium est cor vnum, & anima vna. Non concordia & voluntate, sed secundum naturam fidei, quæ vna eademque modum Hilarius interpretatur. Quod etiam Beda testatur his verbis: Reuera omnes per orbem catholicam vniam veritatis regulam sequuntur, non autem omnes heretici & infideles vnanimi errori consentiunt, verum non minus semet alterutrum, quam ipsam veritatis viam impugnant. Videre autem licet admirabilem curam illius & sollicitudinem in vnitatem spiritus retinenda. Cum enim ex multis constet Ecclesijs, quæ tamen omnes vna sunt Ecclesia, cum per orbem vniuersum longè lateque diffusa, linguarumque & morum in ea sit magna diuersitas, eosdem tamen ritus, easdem vbiq; seruat caeremonias, quin & lingua non nisi vna & eadem nimirum Latina sacrificia peragunt, laudesque Deo decantant, ea præsertim, quæ est occidentis & septentrionis Ecclesia, et si quis etiam ab extremo orbe veniat homo Christianus, esse ibi cor vnum animam vniam, spiritum vnum intelligat. Nunc tu mihi omnes circumspecte, qui nomen Euangelij præfidentes, vt erroris in eo sui latebras constituent, se ab vna hac sancta catholica Ecclesia segregauerunt, quot homines, tot esse propè de dogmatibus fidei sententias, neque nobiscum magis, quam ipsos inter se digladiari & dissidere videbis, vt nullum adferri certius erroris eorum argumentum possit.

Rom. 5.

Rom. 15.

Gen. 11.

Apost. 4.

Lib. 8. de

Trinitate.

Beda in se

cicilian. epi

Ro. a Ioan.

Hæreticorum
dissensio-
nes.

ET SYMBOLO.

653

In vna domo duos aliquando reperire vix licet, qui sibi inuicem ex omni parte consentiant: quodque maiore etiam dignum est admiratione, aliud eos ipsidem de rebus hodie, cras aliud sentire videas. Hinc illud præclare dictum à Christiano & catholico principe Georgio quondam Saxoniæ duce commemoratur: Nam scire se quidem dicebat, quid hoc anno crederent vicini sui VVittembergen- ses: quid verò proximè in sequenti anno credituri essent, se nescire, quod subindè dogmata sua variarent. Inducant hoc non modò libelli eorum, verum & ritus toties correcti & mutati. Conati sunt illi alta sapiendo, & humilibus non consentiendo, turrim Babel extruere. Ecce autem, quomodo depressit Deus eorum arrogantiam. Quæ fuit aliquando terra vnius labij, tantam in ea nunc linguarum confusionem factam esse cernimus, vt non modò mutò se, verum etiam ipsi se non intelligant. Sic vbi fuit non ita pridem sancta ciuitas Hierusalem, cuius participatio in idipsum, ibi nunc facta est Babylon mater fornicationum, & abominationum, terra facta est habitatio demoniorum, & custodia omnis spiritus immundi. De vtraque ciuitate sic scribit venerabilis Beda. Benè in Babylonis constructione linguarum vnitas per spiritum superbiæ scissa, in Hierosolyma est per gratiam sancti spiritus linguarum varietas adunata: & illa confusio, hæc visio pacis interpretatur, quia videlicet electos in pluribus linguis & gentibus, vna fides ac pietas toto orbe pacificandos confirmat, reprobos autem plures sectas quam linguas dissociando confundunt. Quis autem alius exitus est expectandus, nisi quem prædixit propheta? Diuisum est, inquit, cor eorum, nunc intendunt: cum præsertim à Christo quoque dictum sit, quod omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Bellum hæreticorum pax est Ecclesiæ: Fidem illi nostram, sicut ab Hilario scriptum est, dum sibi aduersantur, confirmant. Neque verò nostro tantum hoc anno sic accidisse purandum est: Iam pridem hoc ita futurum propheta prædixit. Et concurrere, inquit, faciam Aegyptios aduersus Aegyptios. Scripsit etiam antiquissimus Tertullianus de sui temporis hæreticis, quod etiam à regulis ipsi suis variant inter se, dum suo proinde

Georgij dñi
cis dictum.

Rom. 11.

Gen. 11.

In cap. 5.
Marci.Osee. 10.
Hæreticorum
bellum

pax est.

Luc. 11.

Lib. 7. de
Trinitate.

Esai. 29.

De præfiri-
tione aduer-
sus heret.

H 5

mo

In li. ad Co
stantium
Augustinum.

Alfio 6
secunde Ni
cane syno
di.

Li. 4. ca. 5.

De fidelib.
cap. 4.

Heresi. 73.

Li. 1. ca. 29

Li. 5. ca. 23

et. 4.

Li. 2. ca. 29

Li. 3. ca. 1.

Li. 4. ca. 7.

Nice. li. 12.

cap. 19. 30.

31. et. 32.

eccl. hist.

DE FIDE

modulari vnusquisque arbitrio, quæ accepit, quemadmodum de arbitrio suo ea composuit ille, qui tradidit. Siquoque de seculo scribit Hilarius: Periculosum nobis admodum atque etiam miserabile est, tot nunc fides existere, quot voluntates: & tot nobis doctrinas esse, quot mores, & tot causas blasphemiarum pullulare, quot vitia sunt, dæ aut ita fides scribuntur, ut volumus, aut ita, ut volumus, intelliguntur. Et cum secundum vnum Deum & vnum dominum, & vnum baptisma, etiam fides vna sit, excedimus ab ea fide, quæ sola est, & dum plures sunt, ad id coeperunt esse, ne vlla sit. Et in confutatione synodi, quæ falso septima dicta est, Epiphanius: Hunc morem habent hæreses, quoties vno verbo pietatem contempserint, & à via veritatis aberrauerint, in multos & varios errores labi, vniuersim res veritas, mendacium autem in varia distrahunt. Et Nicæphorus in sua Ecclesiastica historia sic scribit: Sed non diu hæreticos tulit, qui salutis nostræ curam gerit Deus. Nam adulterina Ecclesiæ dogmata, quæ palatim emiserant, breui sunt extincta: ita seipsum inter se abolita, cum alij super alios nouis rebus studerent, atque inter se conficerentur, non aliter quam fluctuum commotiones insurgentes subinde atque decedentes in varias multiplicesque abeunt formas, & postremo ut nihil eorum appareat, euanescent. Contra veritatis ipsius causam incrementa sua capiebant, magisque indies augebatur, accessionem quandam & roborem tum ex hæreticorum insultu sumens. Semper enim sibi constabat Ecclesiæ catholicæ splendor & status, & grauitas eius, modestia, libertas, diuinus vitæ, morumque diuersorum ordo, doctrinæque sinceritas apud Græcos simul & barbaros mirifice relucere cernebatur. Quoties hæresis exorta est in Ecclesia, non ferè sola exorta est. Nolo hic commemorare Arios, Eunomios, Macedonios, Marciones, quorum sectæ iam sunt obsoletæ, quos in partes aliquot fuisse diuisos Ambrosius, Epiphanius, Rufinus, Socrates, Theodorus, Sozomenus, Nicæphorus, ac qui præcessit hos omnes Eusebius, memoriæ prodiderunt, ita ut cum eorum essent plura nomina, vna tamen esset perfidia, impietate non dissimulans, communionem discordans, non dissimulans fraude, sed cogitatione discreta. Neque dicam de ijs, quibus æuo suo ante

ET SYMBOLO.

654

ante quadringentos annos identidem accidisse scribit Bernardus. Patrum autem certe auctorum nostrorum memoria secta quedam in Boemia & Moravia nata est eorum, qui vtramque speciem eucharistiæ necessario sumi à Christianis omnibus debere contenderent. Nunquid ea sola fuit: minime gentium. Simul ut ab ecclesiæ consensu semel discessum est, ita variae sunt & multæ ex vna hac hæreses propagatæ, ut, quod omnibus in confesso est, qui per eas provincias iter faciunt, intra vnus oppidi moenia sex aut septem etiam sectas reperire liceat, raræque domus est, in qua non aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credat familia. Sic fit, vbi ab vno, vbi à vero, vbi ab vnus sanctæ catholicæ ecclesiæ consensu disceditur: Veritas enim haudquam esse multiplex potest: sed ut spiritus diuinus vnus est, ita verum, quod illo docente cognoscitur, non nisi vnum est. Atque ea demum vera doctrina est, & hoc veros doctores arguit, quemadmodum à maioribus traditum esse refert Athanasius, ut eadem inter sese profiteantur, neque diuersa sentiant, vel inter ipsos, vel à suis maioribus dissidentes. Etenim qui in hunc modum affecti non sunt, improbi potius quam veri doctores dicendi sunt. Quamobrem enuncit eiusmodi, quod viatoribus vsu venire solet: si quando à recto itinere aberrauerunt: Vt enim illi alias ex alijs semitas ingredientibus vagantur & errant, nullum peritum regionum ducem sequuti, sic isti duce carentes Ecclesiæ, quam reliquerunt, cum de recte fidei religionisque curriculo deflexerint, alia ex alijs impietatis diuerticula sunt ingressi, capitibusque dissecti, cauda verò colligati, in sola vnus sanctæ catholicæ Ecclesiæ sententia oppugnanda sunt concordantes, haud aliter, quam olim Herodes & Pilatus inter se paulo ante dissidentes, in domini passione fuerunt amicitia foederati. Huius rei figuram fuisse putat Augustinus, quod Sampson vulpium caudas colligasse legitur: Vulpes enim insidiosos maxime hæreticos significant, dolosos, fraudulentos, caernosis anfractibus latentes & decipientes, de quibus etiam in Cantico dicitur: Capite nobis vulpeculas exterminantes vineas. De ijs intelligi vult Rupertus, quod in Apocalypsi scriptum est: Commandauerunt linguas suas. Quomodo, inquit, commandauerunt? numquam contra

Ber. ser. 66.

in Cant.

Li. de decre

tis Nicenæ

synodi con.

Eusebium.

Ioan. 19.

In Psal. 30.

Cant. 2.

Rupertus

li. 9. in A-

pocal.

et.

semetipsos sentiendo. Nam contra catholicam quidē Ecclesiam pari & quasi concordī malignitatis spiritu depugnant, sed contra semetipsos discorditer configendo, irrefes multifidas fecerunt, & ita suas quisque partes defendendo, contendendo atque rixando, linguas suas commanducant.

*Quod aliter vnitas retineri non potest, quā si vnus aliqui
presit Ecclesie, cui pareant omnes.*

Cap. XXVI.

Quam autem causam esse dicemus, quod cū peruenit sibi constet Ecclesia, sitque admirabilis quedam in ea fidei dogmatum consensio, qui semel ab ea desciverunt, tanta est eorum inter se distractio, & opinionum varietas: Quam aliam? nisi quod qui permanent in Ecclesia, fas eis non est, ut ambulent inflati sensu carnis suae, ut quos aliquos intellectus adferant singulares, quos mordicus psecta tueantur & defendat: sed cū sint vnus corporis membra, cuius caput Christus est, necesse est, ut caput suum obsequant, atque in illius obsequium intellectum suum capere uent. Porro qui caput est Ecclesiae Christus, ad patrem suum celestem ex hoc mundo migraturus, atque ita facturus, ut genus humanum corporali sua praesentia destitueret, cum sub suae temporis passionis orasset patrem, ut eos, quos de se sibi seruaret, ut essent vnus sicut ipse cum patre vnus est, quod facilius vnitas hanc sempiternis temporibus retineri posset, ascensurus ad patrem, vni curam Ecclesiae suae mandauit, vni Petro pascendas oues suas commisit, vnum illi principem designauit multis argumentis: ut ipse quidem in caelis auctor esset vnitatis perpetuae, Petrus autem, & quicquid quis ei successisset, eiusdem retinendae dux & princeps in terris haberetur. Vnitatis itaque constituendae principem Christus, & retinendae per eundem Christum Petrus, & eius successor statuitur. Hoc vnuerſa credidit antiquitas. Hoc sacrosanctum Nicenum concilium confessum esse legitur: Hoc modo non aedita voce clamat ipsa natura, quod non potest aliter ordo consistere, non potest aliter vnitas in ecclesia retineri, quā si praesit vnus. Hoc in apibus, hoc in gruibus, hoc in alijs etiam plerisque brutis animalibus videre

videre licet. Habent caput vnum, ducem vnum, quem sequuntur. Sic in arboribus videmus multos ramusculos ad virgam, multas virgas ad ramum, multos ramos ad stipitem, multos stipites ad radicem vnā infigi, ut omnia sociantur, & succum, qui est in radice, participet: sicut à Paulo dicitur: Socius radicis & pinguedinis factus es. Quod si in naturis rerum, multo magis idem fieri necesse est in humana societate, quae nisi ab vno aliquo gubernetur, stare non potest. Propterea dicit dominus per prophetam: Suscitabo super eos pastorem vnum. Et rursus: Pastor erit vnus omnium eorum. Et in Euangelio: Erat vnus pastor & vnus ouile. Quem vnum & solum bonū pastorem libenter Christum agnoscimus, libenter eum esse caput & fundamentū ecclesiae profitemur. Quin & illud non obscure fecimus, nos credere, quod solus ille sufficiat ad Ecclesiam suam regendam, gubernandam, & in vnitatem conseruandam. Ceterum sicut ipse est, qui sacramenta perficit omnia, ipse est, qui baptizat, ipse est, qui peccata dimittit, ipse est verus sacerdos, qui cum semetipsum semel obtulerit in ara crucis, sua virtute corpus suum & sanguinem ex eo, quod panis erat & vinum conficit, ut iterum offeratur non in mortem, sed in mortis recordationem: & tamen quia cum suis fidelibus non erat in corpore permanens, ministros elegit, quibus in sacramentis administrandis vteretur: Sic ipse caput, ipse gubernator est ecclesiae suae, ipse ordinem in ea simul & vnitatem conseruat. Quoniam verò praesentiam sui corporalem & visibilem Ecclesiae subtrahendus erat, vnus ut ministerio voluit, per quem vnitas hanc retineretur, cui praeter ceteris oues loco sui pascendas commisit, ac à seipso petrum cognomen tribuit. Nam cum petram esse Christum dicat Apostolus, cum Petro in consortium induitque vnitatis assumpto, nomen hoc communicare dignatus est: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam. Quibus verbis cum vno ore à sanctis Patribus tam Graecis quā Latinis Ecclesia super Petrum aedificata dicitur, tantum abest, ut quicquam ea re Christi gloriae detractum existimari possit, magis ut etiam illustrata videatur. Neque enim quisquam est, qui ea inficias: quin illud vnuerſa praedicat Ecclesia, Christum esse, petram illam

Colos. 2.

2. Cor. 10.
Vnitatis ecclesiae causa.

Ioan. 18.

Ioan. 21.

Ezech. 34.
Ezech. 37.
Ioan. 10.Ioan. 21.
1. Cor. 10.
Matth. 16.
Ecclesia
super Petrum aedificata.

*Ephes. 2.
1. Cor. 3.*

*De diuinis
nominibus
cap. 4.*

Ioan. 8.

Matth. 6.

Matth. 19.

Luc. 5.

Ioan. 20.

Rom. 8.

Basilins.

DE FIDE

lam inuolabilem, esse lapidem illum angularem, qui fecit utraque vnum, esse fundamentum, præter quod alius potest aliud ponere. Sed cum verum sit illud, quod à diuo Dionysio scriptum est: Bonum esse sui ipsius maximè diffusum & communicatum, quid magis facere potuit ad gloriam illustrandam, ad incredibilem sui bonitatem toti mundo manifestandam, quam si quod ipsi potestate proprium est, id participatione quadam esse sibi cum homine commune voluisse diceretur? Nunquid non solus ipse est lux inaccessibilis, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? & tamen Apostolis dixisse legimus: Vos estis lux mundi. Nunquid non ipse solus bonus est? nam nemo bonus nisi Deus: Sunt & hæc tamen illius verba: Bonus homo de thesauro cordis sui profert bona. Nunquid non solus ipse peccata remittit? nam hoc non est nisi Dei proprium: eandem tamen potestatem sacerdotibus quoque concessit, dicens: Quorum remisistis peccata, remittentur eis. Sed quid opus est hæc enumerando recensere? Potestne quicquam esse gloriosius, quam & dici, & esse Dei filium? Hanc quoque gloriam adeo non inuidit mortalium generi summa illa bonitas, ut quod solus ipse natura est, nos quoque per adoptionis gratiæ Dei patris filios & hæredes, fratres autē suos & coheredes esse vellet. Et non intelligunt spiritus isti fanatici, iusto Dei iudicio in reprobam sensum dati, se esse potius, qui Christi gloriam obsecunt, dū de illius bonitate detrahunt, qua ille tāta est, ut cum semetipsum tradiderit, cum sanguinem suum pro nobis fuderit, verisimile non sit, esse quicquam, quod communicare nobiscum paratus non sit: cum præsertim ista causa fuerit, quamobrem Dei filius hominis filius fieri dignatus est, ut hominum filijs, Dei filijs esse liceret. Adducens hunc Euangelij locum Basilins de penitentia: Etiam si petra est, inquit, non ut Christus petra est, sed ut Petrus petra. Christus enim reuera petra est immobilis & inconcussa, Petrus verò propter hanc petram. Largitur enim Deus suas dignitates, non euacuans se, sed habens dat. Lux est, vos estis, inquit, lux mundi: Sacerdos est, sacerdotes facit. Ovis est, ecce, inquit, mitto vos tanquam oves in medio luporum. Petra est, petram facit, & quæ propria sunt illius largi-

ET SYMBOLO.

564

largitur seruis. Hoc signum est aliquè esse diuitem, habere & largiri. At nostri diuites quando largiuntur, imminuunt aliquid ex ijs, quæ habent, non enim verè sunt diuites, aliena sunt, quæ possidemus: hic verò sic diues, ut quantumcunq; largiatur, nihilominus æquè diues maneat, tanquam fons quidam perennis, quantumcunque ex eo haurieris, fluxus non imminuitur. Cui non dissimilia scribit, qui libenter eum imitatur, Ambrosius. Et æqualis eius Paulinus. Enumeratis multis nominibus, quæ nobiscum Christus communicauit, inter quæ recenset etiam hoc ipsum petra nomen, cuius gratiam discipulo suo non negauit. Sed quid miramur, inquit, eum famulis suis indulgisse sua nomina, quibus & patrem suum participat & regnum. Dedit enim potestatem excipientibus se filios Dei fieri, & quantum in ipso est omnibus dixit hominibus, Dis estis & filij excelsi omnes. Continet itaque virtute sua molem Ecclesiæ CHRISTVS, ac inuisibiliter eam gubernat: sed quemadmodum in Sacramentis cum ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamen utitur visibilium sacerdotum: sic visibilem in terris elegit ministrum, per quem Ecclesiæ molem hanc sustineret, per quem gregem suum visibilem inuisibilis ipse gubernaret. Est igitur petra Christus, est petra fides de Christo, quam confessus est Petrus: est petra Petrus ipse confitens Christum. Hæc adeo sibi non aduersantur, ut nisi credas Ecclesiam super Petrum consistentem Christum ædificatam esse, nihil credas, nec ubi sit Ecclesia scire queas. Nam si petram nolis nisi Christum ipsum intelligere, quod futurum Christus prædixit, dicet Lutherus, Ecce hic est Christus: dicet Zuinglius, siue Caluinus, ecce hic est: Anabaptistæ contra apud neutrum esse dicent, sed sibi solis eum vendicabunt: idem Adamicæ facient, idem Iconomachi. Quid ergo aliud, quàm commentitia erit Ecclesia, cuius nec fundamentum, nec ædificium agnosci poterit? Si verò petram interpreteris siudem, quam confessus est Petrus, idem illud eueniet. Nā & hanc isti certum ad se rapient, sibiq; singuli certatim usurpabunt. Quamobrem si talem esse volumus Ecclesiam, quæ videri & agnosci possit, necesse est, ut visibilem esse petram statuamus, super quam illa sit visibilis ædificata, ut pe-

*Amb. in
Luc. cap. 9
Epi. 4. ad
Seneruns.*

*Petra est
Christus, et
fides de
Christo
Petrus
ipse.*

Lib. 1. tot.
Iovinian.

De simpli.
pralatorii.

Epist. 3.

Li. 4. ep. 2.
Hier. con.
Luciferan.

Li. 4. ep. 9
Li. 1. ep. 3.

DE FIDE

uræ nomine, Petrum Petrique successorem consistentē Chri-
stum intelligi velimus. Hoc est, quod dicit Hieronymus
Super Petrum fundatur Ecclesia, licet idipsum in alio loco
super omnes Apostolos fiat, & cuncti claves regni celo-
rum accipiant, ut ex æquo super eos Ecclesiæ sortitudo so-
lidetur, tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, ut
capite constituto schismatis tollatur occasio. Quod ante
scriptum erat etiam à Cypriano. Hoc erant vtrique ce-
teri, inquit, Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio pro-
diti honoris & potestatis, sed exordium ab vnitare pro-
ciscitur, ut Ecclesia vna monstreretur. Sed & ante hunc Ana-
cletus, qui vixit Apostolorum temporibus: Licet omnes
inquit, pares essent Apostoli, Petro tamen à domino est co-
cellum, & ipsi inter se idipsum voluerunt, ut reliquis omni-
bus præsser Apostolis, & Cephas, id est, caput & prin-
cipium teneret Apostolorum. Quoniam itaque vna est Ec-
clesia, super vnum, qui claves eius accepit voce domini
fundata est, per quem fit, ut Episcopatus etiā vnus sit omni-
torum Episcoporum con cordi numerositate diffusus: sicut
ad Iubaianum, & ad Antonianum scribens testatur Cypri-
anus. Hieronymus quoque salutem ecclesiæ dicit à summi
sacerdotis dignitate pendere, cui si non exors quædam
ab omnibus eminens detur potestas, tot in ecclesijs dis-
ciantur schismata, quot sacerdotes. Neque enim aliunde
schismata & hæreses oborta sunt, quam inde, quod sacer-
doti Dei non obtemperatur, dum Episcopus, qui vnus est
& ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione co-
temnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indi-
gnis hominibus iudicatur: quemadmodum ad Florenti-
um Papianum, & ad Cornelium scribens testatur
sanctus ille martyr Cyprianus. Vnum itaque toti
præesse ecclesiæ vsque eo necessarium est,
ut absque hoc ecclesia vna esse non pos-
sit. Vnus autem hic Petri Apostoli suc-
cessor fit oportet: atque inde est,
quod ecclesia nostra, quemad-
modum vna, ita etiam Apo-
stolica dicitur.

Q. V. A. R.

ET SYMBOLO.

Quarta ecclesiæ nota, quæ sit Apostolica.

Cap. XXVII.

ET hæc quarta iam est Ecclesiæ nota. Cum autem voca-
mus eam Apostolicam, non excludimus Patriarchas
& Prophetas. Neque enim ab Apostolis, quemadmo-
dum antea dictum est, verum ab ipso Adam, siue filio eius
Abel exordium sumpsit Ecclesia, quæ ædificata est super fun-
damentum Apostolorum & Prophetarum. Nam quod Apo-
stoli factum esse prædicauerunt, id Prophetæ futurum præ-
dixerunt. Dicitur itaque Ecclesia Apostolica, in qua & do-
ctrina Apostolorum, & legitima est Episcoporum succe-
ssio, à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra dedu-
cta. Porro doctrina Apostolorum non scripto tantum, ve-
rum & traditione constat: quos, quæ ad constituendā Ec-
clesiam, quæ ad fidem, quæ ad religionem, quæ ad ritus &
cæremonias pertinent, multa docuisse dubium non est,
quæ nusquā scripta reperiuntur. Scribens ad Thessalonicen-
ses Apostolus dicit, State & tenete traditiones, quas didi-
cistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Qui
bus verbis palam indicat, præter ea, quæ scripserat, se non
minus præclara, quin & præclariora solo sermone docuisse,
cum sermone prius, quam epistolam nominat. Id quod
vel inde magis etiā liquet, quod qua ratione cœnæ domi-
nicæ memoria celebrari debeat, verbo tradidisse videtur.
Ita enim dicit scribens ad Corinthios: Cætera (nimirum
de Sacramento Eucharistiæ) cum venero, disponam. Ex
quo loco scribens ad Ianuarium colligit Augustinus, à
Paulo totum illum ordinem agendi, quæ vniuersa per or-
bem ecclesia tenet, institutum esse, quod nulla morum di-
uersitate varietur. Alio quoque loco dicit Paulus: Laudo vos
fratres, quod per omnia mei memores estis, & sicut tradi-
di vobis præcepta mea tenetis. Rursus Timotheo scribens:
Quæ audisti, inquit, à me per multos testes, hæc cōmenda
fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Qui
bus ex verbis illud intelligere licet, quod etiam ab Irenæo
scriptum est: de multis rebus quæ literis mandata non e-
rant, edoctam ab Apostolis recentem illam ecclesiam fuisse,
quæ successores Apostolorum Episcopi sibi per manus
ab illis tradita, suis vicissim ipsi successoribus ecclesiæq; tra-
dide-

657

Ephef. 2.

Apostolica
Ecclesia.
Apostolica
doctrina.

3. Thess. 2.
Tradition.
Apostolica.

1. Cor. 11.

Epist. 118.
cap. 6.

1. Cor. 11.
2. Tim. 2.

Li. 3. ca. 4.

DE FIDE

diderunt. Quamobrem Quisquis Apostolicam ecclesiam credere se profiteretur, cum non modo quae scripta, verum etiam quae viva voce tradita sunt per Apostolos, tenere oportet: Quae nisi recepta fuerint, de summa fidei nostrae periclitabimur. Neque enim alia re magis differre visum est catholicis haereticis plerique, quam quod hi solas recipiebant scripturas, illi vero traditionibus etiam ecclesiasticis inharedum esse censebant. Sic Hilarius, suo quoque tempore cum dixisset quidam: Nolo verba quae non scripta sunt dici. Dicit, inquit, prius si recte dici putas: Nolo aduersus noua uenerina nouas medicamentorum comparationes, nolo aduersus nouos hostes noua bella: nolo aduersus nouas insidias consilia recentia. Athanasij verba sunt haec, cum ex Theognosto, Dionysio Alexandrino, & Origine probasset, illi eiusdem esse cum patre essentiae. Ecce, inquit, nos quidem ex patribus ad patres, per manus traditam fuisse hanc sententiam demonstrauimus. Vos autem o noui Iudaei & Capite discipuli, quos tandem nominum vestrorum potestis ostendere progenitores? Hoc est, quod apud Theodoretum legimus, ex non scriptis sermonibus, pie tamen intellexit Arianos esse damnatos. Nam cum reijcerent illi vocem Homousij, propterea quod nusquam in scripturis repererunt, Athanasius & qui cum eo faciebant Episcopi catholici, testimonio patrum, qui doctrinam hanc ab Apostolis receperant, eos refellebant, Nam Apostolorum esse traditionem, quod filius eiusdem cum patre sit substantiae, Felix Pontifex ad Benignum scribens testatur. E scripturis Eulodius Mariae perpetuam virginitatem: e scripturis Donatistae paruulorum baptismum impugnabant. Sed sicut illam Hieronymus, ita hos Augustinus Ecclesiae traditione refellit: Cuius tanta esse vim Paulus voluit, ut non dubitaret dicere: Etiam si nos, aut angelus de caelo euangelizet vobis, praeterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Si prout praediximus, & nunc iterum dico, Si quis vobis euangelizauerit praeter id, quod accepistis, anathema sit. Non diligit, si quis vos docuerit aliter, quam scripsit Mattheus aut Marcus, aut Lucas, aut Iohannes, aut quia ipsi scripsimus, sed praeter id, quod euangelizauimus, hoc est, praedicauimus vobis, praeter id quod ipsi coram docuimus, & concio-

ET SYMBOLO.

66

nando tradidimus vobis, praeter id, quod accepistis, hoc est audiuitis, & coram didicistis a nobis Quatuor esse Euangelia, quae scriptura nobis prodita & tamen si quis ea non credat, haereticus est. Credimus igitur, non quia scriptum est, sed quia sic ab Apostolis legitima Episcoporum & sacerdotum successione per manus nobis traditum est. Ad eundem modum, tres personas Deum vnum esse, nulla nobis expresse tradita scriptura, atque adeo ne reperitur quidem personae nomen in scripturis de Deo dictum, sicut nec Trinitatis: nos tamen tres personas dicimus, non quia scriptura dicit, inquit Augustinus, sed quia scriptura non contradicit, & quia sic ab Apostolis & eorum successoribus traditum accepimus, quorum etiam esse traditionem, ut paruuli baptizentur Dionysius & Origenes testantur: sed & quod in Missae sacrificio pro defunctis oratur, Apostolorum esse traditionem narrat Chrysostomus. Quod de maioribus Ecclesiae causis ad sedem Apostolicam sit referendum, Apostolos instituisse scribit Zepherinus pontifex & martyr: quamuis ante eum, alij quoque nonnulli Symbolum quod vocant Apostolicum, ab Apostolis confectum esse narrant Clemens, Cyprianus vel potius Rufinus: illius enim videtur esse symboli explicatio, quae Cypriano quoque inscribitur, Hieronymus, Augustinus, Leo pontifex, & alij. Neque tamen vel in actis Apostolorum, vel in reliqua noui Testamenti scriptura vniuersa, vlla sit eius rei mentio. Sed quorsum attinet singulas Apostolorum traditiones enumerare, quarum bonam partem inuenire licet apud Iustinum, Origenem, Tertullianum, Athanasium, Basilium, Hieronymum. Multa esse refert Augustinus, quae neque in literis Apostolorum, neque in concilijs posteriorum reperiuntur, & tamen quia per vniuersam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab ipsis Apostolis tradita & commendata creduntur.

Quod ubi Legitima Episcoporum successio est, ibi doctrina Apostolorum, ibi vera est una sancta catholica, Apostolica Ecclesia.

Cap. XXXVIII.

I 2

Didicimus

Quae scripta non sunt credantur tamen. Aug. li. 7 de trin. ca. 4. Dion. ca. 7 eccl. Hieron. Orig. li. 5. in epist. ad Rom. Chrys. homil. 3. ep. ad Phil. Cle. in. ep. ad Iacobum fratrem Domini. Hieron. ad Pimachium aduersus haereses Iodanis Hierosolymica. August. ser. 115. et 181. de tempore Leo epist. 24. & 13. Inst. Quaes. 115. & 118. ad oribodinos. Orig. ho. 5. in Numeros. Tertull. de corona militis. Athan. in li. de varijs questionib.

Basil. li. de
spiritu san-
cto ca. 23.

Cr. 29.

Hier. cont.

Luciferia-

num. Aug.

li. 2. ca. 7.

de baptis-

mo parua-

lorum.

Pontifici

Episcopo

porum suc-

cessio.

Li. 4. ca. 63

Li. 4. ca. 43

De prescr.

aduersus

hereticos.

In proximo

li. 1. Peri-

archon.

Idicimus ergo iam, **Q**ui esse Apostolicam ecclesiam, ubi est doctrina Apostolorum. Porro doctrina Apostolorum ibi est, ubi est legitima Episcoporum successio, à temporibus Apostolorum ad hæc usque nostra: quæ successio ubi non est, ibi non est Ecclesia Christi, sed Synagoga. Hanc Ecclesiam notam quia non habent, non agnoscunt hæretici: nam neque traditiones Apostolicas admittunt, cum Arianis atque alijs hæreticis nihil præter scripturas recipientes: neque ferre possunt aures eorum, ut de legitima Episcoporum successione quicquam dicatur. Nobis verò tanto maiore alacritate excipienda est nota hæc, quanto magis abhorrere ab illa hæreticos & schismaticos videmus, quandoquidem non fuit ferè quisquam sanctorum parum, qui non eam inter præcipuas Ecclesie notas numerauerit Irenæus Apostolorum temporibus fuit proximus, eius hæc verba sunt: Agnitio vera, est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesie status in vniuerso mundo, secundum successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoque loco est, Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit usque ad nos custodita. Et alio loco ipsi tantum Episcopis obediunt, qui successione habent ab Apostolis, qui cum successione Episcopatus christiama veritatis certum acceperunt: Reliquos verò, qui absistunt à principali successione quocunque loco colligantur, suspectos haberi vult. Neque multo posterior Tertullianus, ubi de hæreticis ait: Cupio, inquit, ostendat mihi, ex qua autoritate prodierint: edunt origenes Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus, aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseverauerit, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesie Apostolicæ census suos deferunt, sicut Ecclesia Smyræorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert, sicut Romanorum Clementem, à Petro ordinatum edunt, proinde utique & ceteræ exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatu constitutos Apostolici seminis traduces habeant. Configant tale aliquid hæretici. Qui verò fuit propemodum aequalis eius Origenes: Cum, inquit, multi sint, qui se putant sentire, quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus

bus sentiant, seruetur verò Ecclesiastica prædicatio, per successione ordinem ab Apostolis tradita, & usque ad præsens in Ecclesijs permanens: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Porro Cyprianus tantum huic notæ tribuit, ut Ecclesiam esse plebem sacerdoti suo adunatam, & pastori suo gregem adhaerentem. Ac adducens verba illa Petri: Domine ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes: Loquitur, inquit, ibi Petrus, super quem ædificanda erat Ecclesia, docens, etsi contumax & superba audire nolentium multitudo discedat, quod Ecclesia tamen Christianorum non recedit. Ad extremum scire dehes, inquit, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, etsi qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse, & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, cum Ecclesia, quæ catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit utique connexa, & coherentium sibi inuicem sacerdotum glutino copulata. Ac rursus ad Magnum scribens: Ecclesia, inquit, vna est, quæ vna intus esse & foris non potest. Si enim apud Nouatianum est, apud Cornelium non fuit: si verò apud Cornelium fuit, qui Episcopo Fabiano legitima ordinatione successit, Nouatianus in ecclesia non est. Ibi indicauit ecclesiam esse Cyprianus, ubi fuit set Papa Cornelius. Qui alio loco, cum Cornelio esse, idem esse scribit, quod cum catholica ecclesia communicare. Neque dissimiliter Hieronymus, qui scribens ad Damasum: Facessat, inquit, inuidia Romani culminis, recedat ambitio, cum successore piscatoris & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communionem confocior, super illam petram ædificatam Ecclesiam scio: Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnate diluuii. Ac paulo post: Non noui, inquit, Vi talem, Meletium respondo, ignoro Paulinum: quicunque colligit, spargit: qui Christi non est, Antichristi est. Sic ille vir sanctissimus iuxta ac doctissimus, quicunque cum successore piscatoris Damaso Papa non colligerent, Samaritanas & Antichristos eos haberi voluit: ita nihil habere cum illis commune volebat. Quod apertius etiam in proximo

Li. 4. Ep. 9

Ioan. 6.

Li. 1. Ep. 6.

Li. 4. Ep. 2.

Hier. in epi. ad Damasum.

Genes. 7.

IN FIDE

Li. 5. ca. 3.

Epist. 14.

Axi. 4. sy-
modi. 5.Aug. cōtra
Epi. Mani-
chei cap. 4.Idē in prin-
cipio 10-
mi. 7.

mē insequenti scribit epistola: In tres, inquit, partes scissa, ecclesia, ad se rapere me festinat: Ego interim clamito, si quis cathedrę Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt: possem credere, si hoc vnus assereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Tanta fuit Apostolicę sedis auctoritas, vt illi se hærere etiam heretici fingerent, cui qui non esset iunctus, eum pro suo non habebat Hieronymus, Qui quod eo loco scribit, idem etiam Theodorus testatur de Paulino, deq; Apollinare quod asseuerabat vterq; se cum Damaso sentire: quod facilius morbum suum tegere posset. Sic de Eutichete scribit Leo Pontifex, quod sententiam ipsius per omnia se secutum sponderit, De Anthemio verò legitur in sententia synodi Constantinopolitane secundę, quod is ad Parmenianum verò Imperator in epistola ad Epiphanium, quę in sexta synodo: Quia sepe numero, inquit, Heretici in his locis extiterunt, qui iudicio illius venerandę sedis subiacent, licet nobis dicere ac pronunciare omnes eos, qui habere illam pro capite noluerint, non esse Dei sacerdotes, neque fideles seruos. Augustinus in pluribus locis notam hanc agnoscit: qui disertis etiam verbis extra Ecclesiam esse pronunciat, qui relicto Episcopo, Dei ordinatione succedanea præsidente, aut sibi metipsis, aut semetipsis constituant Episcopos, Præpositos, Primates. Cuius hæc etiam verba leguntur. Multa sunt, quę me in Ecclesię gremio iustissime tenent. Tenet consensus populorum, atque gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, veritate firmata, tenet ab ipsa sede Apostoli Petri, cui pascendas oues suas Dominus post resurrectionem suam commendauit, vsque ad præsentem Episcoporum sacerdotum successio: tenet postremo ipsum catholicę nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista sola Ecclesia obtinuit, vt cum omnes heretici se catholicos dici velint, quarenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur? nullis hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Rursus in Psalmo contra partem Donati: Numerare, inquit, sacerdotes vel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo

patrum

ET SYMBOLO.

68

Epi. 165.

Li. 2. cōtra
Donatistas

Li. 3. ca. 3.

Li. 5. ca. 6.
Ecclesi. hist.

patrum quis cui successit videre: ipsa est petra, quam non vincunt superbiæ inferorum porte. Quod autem in eo Psalmo scripsit, in epistola ad Generosum ipse fecit, ac Romanos Episcopos invicem sibi succedentes enumeravit à Petro vsque ad Anastasium: Quibus enumeratis, In hoc ordine, inquit, successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Quod idem ab Oprato quoque, qui fuit æqualis Augustini, factum legimus. Is contra Parmenianum scribens, eum seire dicit Petro primo cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus, in quo vno cathedrę unitas ab omnibus seruaretur, vt iam schismaticus esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret. Ergo cathedra vnica, quę est prima, sedet prior Petrus, cui successit Linus, ac enumeratis vsque ad Syricum, qui tum in cathedra sedebat, Romanis Pontificibus: Vestre, inquit, cathedrę vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare. Simili enumeratione successionis Pontificum Romanorū, vsus est antiquissimus Irenęus. Quo in loco simul illud asseuerat, quod ad Romanam Ecclesiam, propter potentiorē principatū, necesse est omnem conuenire Ecclesiā, hoc est, eos qui sunt vndiq; fideles, in qua semper conseruata est ea, quę est ab Apostolis, traditio, Enumerationem autem Irenęi transcripsit in Ecclesiasticā suam historiam Eusebius. Longū esset singulos enumerando recēdere, qui ex hac nota successionis Apostolicę Ecclesię agnoscendā esse putauerunt. Quia in senectia eum fuerint antiquissimi, Irenęus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Opratus, nota hæc Ecclesię, quam sancti Patres agnoscunt, vna omnium clarissima, maximeq; Ecclesię proprię est habenda, quantumlibet reclamantibus hæreticis, qui eam sibi nulla ratione possunt arrogare. Quibus & nos cum Tertulliano & Oprato dicere possumus: Ostendant ex qua auctoritate prodierunt: edant origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum: reddant originem cathedrę suę: confingant saltem aliud de successionē legitimā: sed neque quod confingant habent. Nam illud in confesso est, non modo nullam esse apud illos sacerdotum & Episcoporum successionem,

I 4

qui

DE FIDE

*Hereticorum
studium in
euertendo
Papatu.
Li. i. epi. 3.*

Li. i. epi. 1.

qui ante triginta hos annos nati sunt, verumetiam eorum Ecclesias nunc quoque sacerdotibus & Episcopis legitime ordinatis, præterquam si qui à catholica defecerunt, prorsus carere. Quamobrem apud eos templa videre licet sicut sacrificio, ita & sacerdotio destituta, in horrea nonnulla, pleaque in stabula vel in caulas conuersa. Egregia verò Ecclesia, in qua nullus Episcopus, nullus sacerdos, nullum est sacrificium: in qua cuius de fece vulgi prorsus illotis, quod aiunt, manibus, & ad Sacramentorum, & ad verbi ministerium, citra vocationem vllam legitimam, accedere licet. Quare cum ipsi in Ecclesia non sint, illud omni ope contendunt & elaborant, vt ne vlla sit Ecclesia. Cum enim nisi vna sit, vlla esse non possit, vna autem esse nequeat, nisi ex vno pendeat, qui præsit omnibus, ad vnum hunc expugnandum suas omnes machinas conuertunt. Quod ideo per membra sua facit Satanas, sicut à Cypriano scriptum est, ideo præpositum Ecclesiæ suæ infestatione persequens, vt gubernatore sublato atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Itaque Satanistarum non est aliud aliud studium, quam, vt quem Christi vicarium, quem Petri successorem esse vident, cuius ministerio fieri perspicunt, vt in Ecclesia spiritus vnitas in vinculo pacis retineatur, eius auctoritati detrahant, eum inuisum & exosum reddant omnibus: Aliter enim dispergere cum Satana non possunt nisi quo ministro Christus vitur in colligendo grege suo, quem precioso sanguine suo redimere dignatus est, ab eo quam fieri possit, maxime voluntates hominum auertas reddant. Quemadmodum qui vult regnum euersum, aut aliam quam in eo seditione concitaram, caput regni petit impetris, illud famosis libellis proscindit, & quibuscumque potest artibus in odium & contemptum omnium adducere conatur: Sic illi, dum hoc vnum student, vt Ecclesiam perturbent, vt illius vnitatem scindant, caput Ecclesiæ sub Christo capite quibus modis possunt, etiam confectis criminationibus oppugnant. Intelligit Satanas, quod etiam à Cypriano scriptum est, concordiam simul iunctam omnino vinci non posse. Quamobrem sicut lupus ouem à grege discernere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare, sic ille, cum sibi satis aduersus omnes virum esse

ET SYMBOLO.

69

esse videat, circumuicere quatit solitudinem singulorum, ac per quem fieri videt, vt simul iungantur omnes, cum omni ratione cupit euersum. Sed ex Satanae insidiæ cauendæ sunt pijs omnibus, tantoque maiore studio enitendum illis est, vt in vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia perferant, quemque illi præsidere suo loco Christus voluit, ei dicto sint audientes, ad eum, si qua sit de fidei dogmatibus dubitatio exorta, referant. Nam hoc ita fieri oportere, ab ipsis Apostolis institutum est, neque secus fuit vnquam in Ecclesia catholica obseruatum. Habentur libri conciliorum, in quos non modò acta Synodorum, verumetiam epistolæ multorum sanctorum pontificum & martyrum sunt relatæ. Legat qui vult Anacleti, Euaristi, Alexandri, Zepherini, Marcellini, Cornelij, Luti, Melchiadis, Marci, Iulij, Innocentij, Damasi, Leonis, Agathonis, Gelasij, Hormisdæ epistolæ, non aliter se rem habere perspiciet. Verum & ex quatuor illis concilijs, quæ haud aliter atque quatuor Evangelia recipiuntur ab omnibus ijs, qui Christiani censeri volunt, id ipsum cognoscat. Neque diuersum reperiet in Ecclesiastica historia, vbi commemoratur concilium quoddam Antiochiæ celebratum, auctoritatem vel hoc nomine non habuisse, quod ei nec Iulius intersuit maximæ Romæ Episcopus, nec in locum suum aliquem destinauit, cum vtique regula Ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiam Romani Pontificis concilia celebrari. Extat inter Augustini epistolæ vna patrum concilij Carthaginensis: in qua petunt ab Innocentio Papa, vt concilij sui statuta Apostolicæ sedis adhibeatur auctoritas. Extat & alia eiusdem argumenti, ab Augustino & cæteris Episcopis in concilio Mileuitano cõgregatis scripta. Cui respondens Innocentius, Diligenter, inquit, & congruè Apostolico consultiis honori: honori inquam illius, quem sollicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxietatibus, quæ sit tenenda sententia, antiquæ scilicet regulæ formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nouis esse seruata. Ac paulò post: Scientes quod per omnes prouincias, de Apostolico fonte potentibus responsa semper emanant, præsertim quoties fidei ratio ventiletur, arbitror omnes fratres & Episcopos nostros non nisi ad Pe-

*Synodorum
sententia de
auctoritate
Romæ.
Ponti.
Socr. li. 2.
cap. 8. Eccl.
hist.*

Epist. 90.

Epist. 91.

180.3.

Amb. epi.
Roma. 78.

Hereticorū
sententia de
Rom. Pont.
auctoritate
Socr. lib. 2.
cap. 11.
Lib. 1. epi.
3. et. 4.
Bern. epi.
109.
Aug. de gra-
tia Christi
contra Pela-
g. lib. 1. cap. 3.
de pec-
cato origi-
nali. lib. 2.
cap. 7.
Leo epi. 7.
Epist. 10.
Proterius
epist. 68.
Leo epi. 69.
In vita Co-
stantis ne-
potis Ho-
racij.

DE FIDE

trum, id est, sui nominis & honoris auctorem referre de-
bere. Quod autem à patribus in Aphricano & Mileuitano
concilio congregatis, idem cum ab alijs quibuscumque orien-
talibus Episcopis ad Symmachū scribentibus, tum ab his,
qui cum Athanasio conuenerant Alexandriæ, factum esse
legimus. Quin & Synodi magnæ & vniuersalis Chalcedo-
nensis ad Leonē extat epistola, qua petunt, vt suis decretis
eorum honoret iudicium. Extat & Ambrosij epistola, qua
Theophilum adomoneat, vt de causa inter Euagriū & Fla-
uianū ad Romanæ sacerdotē Ecclesiæ referat. Sed quid ca-
tholicos cōmemoramus? quorū nemo fuit vnquam, qui de
fidei causis, si quid esset in dubium vocatum, non ad sedem
Apostolicā referendū esse putaret? Etiam hereticos id fecisse
Ecclesiastica docet historia, vbi legitur Eusebium Cōstanti-
nopolitanus Episcopus ad Pontificē Romanū Iulium mi-
sisse, atq; ab eo petiuisse, vt in causa Athanasij index esset re-
latus. Quin tota illa synodus Episcoporū, quæ fuit Antiochie,
cū Eusebio cōgregata, acta sua eiūsdē Pontificis iudicio cō-
probari petiuit. De Fortunato pseudoepiscopo ab hereticis
constituto, deq; Basilide, quod ad Petri cathedram appē-
lauerint, memoriæ prodidit Cyprianus. Fecit idem Petrus
Habailardus Bernardi temporibus. De pelagio scribit Au-
gustinus quod is literas, quibus se purgaret libellumq; fidei
suarū Romā ad papā Innocentiū miserit, narrat idem de Ce-
lestio, quod is beati Papæ Innocentiū literis non est ausus
obstistere, imo se omnia quæ sedes illa damnauerat, damna-
turum esse promisit. Eutichen etiā libellum Leoni misisse,
deq; iniusta damnatione questū esse patet ex ijs, quæ scrip-
sit Leo Pontifex ad Theodosiū & ad Flavianum. Flavianus
quoq; cur eū excommunicauerit eidē Leoni causam reddidit.
& approbat eius hoc factū Leo. Proterius etiā Episcopus
Alexandrinus in suspicionem hæreseos vocatus apud eun-
dem Leonem se purgat, quem postea Leo catholicum esse
Marciano imperatori indicat. De Pyrrho quoq; narrat Zo-
naras, quod cum ad sedem suam Constantinopolitanam
redire cuperet, se deseruisse monothelitarum hæresim si-
mulat, libellumque de fide sua Papæ offert, à quo appro-
batus est. Inde clām Rauennam digressus hæresim eclare
non potuit. Quo comperto, Papa conuocatis suis Episco-
pis

ET SYMBOL.

62

pis eum penitus condemnat. Idem hoc factum est à nostri
temporis hæresiarcha, cuius hæc verba sunt ad Leonem de
cimum. Beatissime Papa, prostratum me pedibus tuæ be-
atitudinis offero, cum omnibus, quæ sum & habeo: viuifi-
ca, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit: vo-
cem tuam, vocem Christi in te præsentis & loquentis a-
gnoscam. Quamuis hæc illius hypocritis nō diutius, quā
illa Celestij durauerit. Neque verò sine causa tanta fuit
semper Romanæ Ecclesiæ auctoritas, in qua sicut scribit
Augustinus: Apostolicæ cathedræ semper viguit principa-
tus. Nam cum aliæ omnes Ecclesiæ, quibus Apostoli præ-
fuerunt, à fide defecerint, sola hæc sancta & Apostoli-
ca, mater omnium Ecclesiarum, CHRISTI Ecclesia, per
omnipotentis Dei gratiam à tramite Apostolicæ prædica-
tionis nunquam errasse, nec hereticis nouitatibus depræ-
uanda succubuisse probatur: sed quā ab exordio fidei Chri-
stianæ normam ab ipsis Apostolis accepit, in ea semper il-
libata permansit. Defecit Hierosolymitana Ecclesia, cui
presedit Iacobus: defecit Achaia, vbi Andreas: defecit As-
sia, vbi Ioannes: defecit India, vbi Thomas: defecit Per-
sis, vbi Iudas: defecit Aethiopia, vbi Mattheus: defecit
Phrygia, vbi Philippus: defecit Græcia, vbi Paulus: Sola
fuit & est Ecclesia Romana, ad quam, sicut præclare scribit
Cyprianus, nunquam accessum habere potuit perfidia. De
qua Theodorus ad Renatum presbyterū ex collegio Car-
dinalium scribens: Tenet enim, inquit, sancta ista sedes gu-
bernacula gerendarum cuncti orbis ecclesiarum, eum pro
pter alia, tum quia semper heretici sceleris experti perman-
sit, neque vllus vnquam, qui contraria sentiret in ea sedet:
quo potius Apostolicam gratiam inuolatā custodit. Et
ad Rufinum Hieronymus: Scito, inquit, Romanam fidem,
Apostolica voce laudatā, istiusmodi prestigias nō recipere.
etiā Angelus aliter annūciat, quā semel prædicatum est,
Pauli auctoritate munitam nō posse mutari. Ad Damasum
quoq; scribens, apud solos Romanos incorruptam seruari
dicat patrum auctoritatem. Quodam etiam loco Roma-
nam fidem, eandem esse vult fidem catholicam. Fidem
suam, inquit, quam vocat? eāne qua Romana pollet Ec-
clesia, an illam, quæ in Origenis voluminibus continetur?

Si Ro-

Lutherus
Leoni pape
se & sua
submittit.

Romane
Ecclesiæ
prærogati-
ua. epist.
Aug.
162.

Cypr. lib. 1.
epist. 3.
Hier. li. 3.

Gal. 1.
Rom. fides
catholica.
Idem li. 1.
cont. Ruf.

In oratio-
ne fidei
de obitu
fratris.
Soro. lib. 7.
cap. 4.

C. de sum-
ma tri. L.
cunctos po-
pulos.
Actio. 2.

Epist. 190.

DE FIDE

Si Romanam respondent, ergo catholici sumus. Rursus ad Pammachium, & Oceanum scribens: Quisquis es, inquit, assertor novorum dogmatum, quæ ne, ut parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris, quod antè nescivimus? cur profers in medium quod Petrus & Paulus edere noluerunt? usque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illa senex tenebo fidem in qua puer natus sum. Ambrosius verò: Percontatus est, inquit, ad Episcopum, virum nam cum Episcopis catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conveniret? Usque adeo autem Romana fides catholica semper fides est habita, ut Gratianus Imperator, quo imperare vixit Hieronymus, noluerit de fide disputari: verum edictum fecerit, ut cuncti subditi eam religionem retinerent, quam vertex Apostolorum Petrus impo- tradidisset, ac tum Damasus Romanus Episcopus cultore- ret: Quod non modò in Ecclesiastica legitur Historia, verum etiam edictum ipsum in codice Imperatoris Iustiniani relatum est. In chalconensi quoque concilio legimus: Proclamatum: Omnes ita credimus. Papa Leo sic credit. Cyril- lus ita credit. Papa Leo ita interpretatus est. Et iterum: Om- nes sic credimus, Papa Leo sic credit. Anathema ei qui par- tit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi: Leo sic credit. Leo & Anatholius sic credunt. Et iterum: Petrus per Leonem ita loquutus est, Apostoli ita docuerunt, pie & ve- rè Leo docuit. Ac paulò post: Omnes ita credimus: sicut Leo ita credimus: in sexta quoque Constantinopolitana sy- nodo, cum ibidem legeretur, Pontificis Agathonis epistola, quæ scripta fuerunt ab illo tanquam à spiritu sancto dicta- ta, ac per os sancti ac beati principis apostolorum Petri, ita- tum receperunt, & amplexi sunt omnes, ac in prophetico sermone dictum fuit. Charta & atramentum videbatur, & per Agathonem Petrus loquebatur. Ex his omnibus per- spicuum cuius esse potest, ex eo tempore, quo Christus in coelum ascendit, quantum fuerit Apostolicæ, hoc est Ro- manæ semper Ecclesiæ tributum, ad quam de fidei causis re- ferebatur, quod ibi potissimum sarcita in damna fidei spes esset, ubi non posset fides sentire defectum: Quam solius sedis huius prærogatiuam esse dicit Bernardus. Et sunt interea, qui

ET SYMBOLO.

53

nescio cuius VVittembergenfis, heri, quod aiunt, & nu- diultertius natæ ecclesiæ iudicio, scripta sua subijcere ma- luit, quam illius omnium antiquissimæ sanctissimæque ec- clesiæ, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo pro- fuderunt, cui Evangelium suum Petrus & Paulus sanguine quoque suo signatum relinquerunt: quæ mille iam quin- gentis & amplius annis ita est catholica semper & Apo- stolica habita, nunquam ut vlla fuerit hæreseos labe macu- lata: in qua videre etiamnum licet viros & viræ sanctimo- nia & doctrina præstantissimos. Neque enim existimandum est, si quando à Petri cathedram de causis maioribus refer- tur, solum esse Paulum aut Iulium Pontificem, qui de illis iudicet. Habet ille lateri suo assidentes totius orbis viros doctissimos, quibus ipse minimè doctrina secundus præsi- det, de quorum concilio de rebus grauioribus pronunciat. Quamobrem ferendi non sunt, qui Pontifici se dicto au- dientes fore profitentur, non autem Paulo aut Iulio, sibi- que hoc arrogant, suum ut esse velint iudicium, quando ut Pon- tificem, quando ut Iulium decernat. Quæ si semel admixta fue- rint capriones, omnis erit à terris obedientia sublata: Cur enim non eadem ratione sibi sumat quisquam, ut de regis sententia iudicet, quod Sigismundum, non autem regem pronunciasse dicat? Nihil capione hac perniciosius cogi- tati potest.

Quod Fides Ecclesiæ propterea deferenda non sit, quod præfident illi quandoque, qui vitæ non omnino sunt inculpata.

Cap. XXIX.

Cæterum verum esse illud comperimus, quod ab Au- gustino scriptum est, quod cum non habeant heretici quod in causa suæ diuisionis defendant, non nisi ho- minum crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissi- me iactant, ut quia ipsam diuinæ scripturæ veritatem, qua res, ubique diffusa Christi Ecclesiæ commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prædicatur, ad- ducant in odium, de quibus fingere quicquid in mentem venerit, possint. Nunquam enim id ab vllis hereticis tam est impudenter factum, quam hoc infelici nostro seculo sic- ri videmus. Cum enim se malam habere causam intelligat, ad eas

DE FIDE

ad eas se artes conuertunt, quibus ut consueverunt ipse, qui
malas causas defendendas suscepit. Cumque sint in Rhe-
torum præceptis diligenter exercitati, non alia in re ma-
gis laborant, quam ut odio, invidia, & huiusmodi mo-
tibus animorum excitandis, hominibus imperitis erro-
rem obijcere queant. Quamobrem Ecclesiarum præfides, præ-
cipue verò Christi vicarium Petrique successorem falsis e-
tiam criminationibus in odium & contemptum omnium
adducere conantur. Quæ est autem ista tam insana male-
dicendi rabies? aut à quo alio quam à Sarana auctore pro-
fecta? facile ut Saranistam agnoscere liceat. Certè Dei
præceptum est, Principi plebis tuæ non maledices. Dei
digito scriptum est, Maledici regnum Dei non consequen-
tur. Atqui ex istorum libris si quis maledicta & conuicia,
si falsas criminationes auferre velit, chartas propemo-
dum omnes vacuas reliquerit. Is demum Evangelij pro-
pugnator habetur accerrimus, qui Pontificem Romanum
& reliquos Episcopos omni conuictorum genere quam
acerbissime fuerit insectatus. Et quod suo quoque tempo-
re queritur euenisse Basilius, ut quisque lingua est ad male-
dicendum & blasphemandum procacissima, ita præ cæte-
ris maxime iudicatur idoneus, qui verbi ministerio fun-
gatur. Ac demus hoc illis: desexisse aut desistere quan-
doque de recto vitæ curriculo Pontificem: nunquid ideo
fides in Christum, quam ille docet, abijcienda est? Præla-
rè dictum est à Tertulliano: ex personis probamus fidem,
an ex fide personas? Dummodo ille recta doceat, quem ad-
modum recta docere certum est, quid mea refert, qua sit il-
le vita? Deinde verò, quis ego sum, qui sedentem in Petri
cathedra seruum iudicem alienum? Domino suo ille sit
aut cadit, vni illi vitæ suæ commissique Pontificatus ra-
tionem redditurus. Cum ventum erit ad Christi tribunal,
ante quod omnes nos oportet manifestari, non quaeretur à
nobis, quid Pontifex fecerit: non illius, sed nostræ à nobis
vitæ ratio reposcetur: referet unusquisque propria corporis,
prout ipse gesserit, siue bonum siue malum: Prout ipse (in-
quit) non prout Pontifex gesserit. Quamobrem non sibi su-
mat ovis, ut à quo venit ipsa iudicanda, pastorem suum iu-
dicet, neque qua sit illa vita, quicquam ad salutem suam inter-
esse

Exod. 22.
1. Cor. 6.

Bas. ep. 69

Ter. de præ-
scriptionib.
aduersus
hereticos.
Rom. 14.

2. Cor. 5.

ET SYMBOLO.

esse putet. Securus te Christus in hac parte fecit, dicēs. Quæ Matt. 23.
dicunt facite, quæ autē faciūt, facere nolite: Dicunt enim, et
nō faciunt: Dicunt quæ Dei sunt, faciunt quæ sua sunt: Di-
cunt bona ex cathedra Moysi, faciunt mala ex pestilentia
sua. Nō est itaq; deserenda sanctitas cathedrę: neque propter
pastores malos, gregis est vnitas diuidenda. Præclare Au-
gustinus. Si omnes per totū orbē tales essent, quales vanis-
sime criminari, cathedra tibi quid fecit ecclesię Romanę, vel ec-
clesiæ Hierosolymitanę, in qua Iacobus sedit, & in qua ho-
die Ioannes sedet, quibus nos in catholica vnitate cōne-
ctimur, & à quibus vos nefario furore separastis? Quare ap-
pellas cathedram pestilentię cathedram Apostolicam? si
propter homines, quos puras legem loqui & nō facere, nū
quid dominus Iesus Christus propter Phariseos, de quibus
ait, dicūt enim & non faciunt, cathedrę, in qua sedebat vl-
lam fecit iniuriā? Nōne illam cathedram Moysi cōmenda-
uit, & illos seruatō cathedrę honore redarguit? Ait enim su-
per cathedrā Moysi sedent, quæ dicunt facite, quæ autē fa-
ciunt, facere nolite, dicunt enim, & non faciunt. Hæc si co-
gitaretis, nō propter homines, quos infamatis, blasphema-
retis Cathedram apostolicam, cui non communicatis. Sed
quid est aliud quam nescire dicere, & tamen non posse nisi
maledicere. Monet Iacobus, ne Christi fidē in acceptione
personarum habeamus, quandoquidem personarum respe-
ctus, ut est apud Augustinū, erroris est mater, qui etiam à
perfidio fidem percipi posse docet. Per asinam loqui domi-
nus dignatus est, qui minus loquatur per hominem quan-
vis grauib; flagitijs coopertum? Spiritus ubi vult spirat, e-
tiam si voluntati eius is, qui loquitur non conueniat. Balaa
præcio conductus ut populo Dei malediceret, profectus
fuerat, contra tamen atque animo destinauerat, simul ac
in conspectum populi venit, ei benedixit. Saul rex ad occi-
dendū Dauidem properauerat, cuius posteaquā potestas
erat facta, contra quam proposuerat, veniens ad cuneum
Prophetarum, in quo fuerat Dauid, prophetauit & ipse co-
ram Samuele cum cæteris, cum factus esset super eum spi-
ritus domini. Quis ignorat quales fuerint sacerdotū Prin-
cipes & scribę temporibus Herodis: qui tamē ubi nasceretur
Christi-

Contra lito-
ras Petri.
li. 2. ca. 31.

Iacob. 2.

Cōt. literas
Petilianī
li. 1. cap. 2.
Num. 22.
Per malos
quoque a-
git & loqui-
tur Deus.
2. Reg. 19.

Matt. 2.

Ioan. 11.

Matt. 23.

Matt. 16.

Romane
cathedra
prærogati-
ua.

DE FIDE

Christus interrogati, scilicet quavis cunctatione dixerunt:
In Bethleem Iudæ. Caipha quid esse potuit nequius: qui
quem sceleratè nactus erat pontificatum præcio redempti-
gessit etiam sceleratius: & tamen is cum diceret, expedire
vobis, ut vnus moriatur pro populo, & non tota gens pe-
reat, non à semetipso hoc dixit, quemadmodum Ioannes
testatur, sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit. Si
non destituebatur dono prophetiæ, quilibet esset impius,
qui sedebat in Moyfi cathedra, certè multo minùs eo desti-
tui credendus est, qui sedet in cathedra Petri, super quem
Christus ædificauit Ecclesiam suam, cuius à domino cura
suscipitur specialis, pro cuius fide propriè supplicatur, tan-
quàm aliorum status certior sit futurus, si mens Principis
victa non fuerit: aduersus quem nunquam esse portas nie-
ri præualituras promisit is, qui mentiri & fallere nescit. Nu-
merentur omnes Pontifices à Petro ad hunc vsque Iuliu-
tertiu, nullus in ista cathedra sedit Arianus, nullus Dona-
tista, nullus Pelagianus, nullus Lutheranus, nullus qui hæ-
resim aliquam professus esset. Nō abs re autem fuerit, quæ
scripta sunt in annalibus de Vigilio Papa, breuibus com-
morare. Cum is per scelus ad pontificatum peruenisset, nā
Silueriū Papā, cuius erat Diaconus, instigante Augusta de
sede sua deturbandū atq; in exiliū deportandū curauerat,
quod is omnia se prius & facere & pati paratum diceret,
quā ut, quod Augusta tanto studio postulabat, Anthemiū,
qui propter Eutycheis hæresim de sede Constantinopolita-
na per Agapetum antecessorē suū deiectus fuerat, in sedē
illā restitueret: posteaquā in locū Siluerij opera Augusti
suscectus, ac Pontifex Romanus designatus est, ea lege, ut
quod Siluerius constanter facere detrectabat, id ipse factu-
rum se, atque Anthemium restitutum ad ecclesiam Con-
stantinopolitanam promitteret, res est admiratione digna.
statim ut Petri cathedram ascendit, ideū illi quod Saul e-
uenit: nam super eum quoque factus est spiritus domini,
cumque longe alio animo ad ecclesiæ gubernacula acce-
ssisset, admonitus ab Augusta promissi, prius externa quæ-
se passurum respondit, quā ut hæreticum in sedē, ex qua
merito suo deturbatus fuerat, restitueret: Cumque multa
probra, multos etiam graues cruciatus, famemque diuturnam in

ET SYMBOLO.

85

nam in carcere pertulisset, tulit omnia forti animo, quod
multo se grauiora supplicia commertum diceret, qui ma-
lis artibus pontificatum assequutus, horrendū facinus con-
tra sanctum pontificem Siluerium designasset. Nō fuit hic
pontifex in primo suo ingressu Caiphæ dissimilis, effecit ta-
men sedis huius priuilegium, ut à fide aberrare non potue-
rit, quodque impiè promiserat, id piè postea negauit, ac eo,
quo decebat animo Christianum pontificem, tulit omnia
potius fortiter quamlibet acerba, quā ut aliquid indignū
Petri successore de religione statueret. Ex quo videre licet
quantum sit Romanæ sedis priuilegium. Nam ut ab alijs
peccatis non semper immunes fuerint Romani Pontifices,
obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Christi,
quemadmodum scribit sanctus Leo, quod hætenus fides
Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in
seculum. Quæ propriæ sunt inferorum portæ, nunquam ad-
uersus hanc sedem hæreses vllæ præualuerunt, nec deinceps
etiam per Dei misericordiam præualebunt. Quare me-
rito sanctissimi vocatur, qui sedent in illa cathedra. Quam-
uis enim non omnes habeant vitæ sanctitatem, quam habe-
re sine innocentia nemo potest, est tamen, sicut ab Augu-
stino memoriæ proditum legimus, quædam vnctionis: est
quædam Sacramenti quoque sanctitas, qua carere nunquam
possunt. Quamobrem nihil pios mouere debet, si forte ij
præsit aliquando in Ecclesia, qui non sunt sine crimine.
Quin & illud potius reputare secū debet homo Christianus:
quod nō sine iusto Dei iudicio datur Ecclesiæ præfides. Nō
ne duo passeres esse veniunt, dicit Christus, & neuter eo-
rum cadit in terram sine patris vestri voluntate? Cum ille
nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis
summa & magna aut non sciente, aut non permittente Deo
in Ecclesia fieri? & sacerdotes & dispensatores eius nō de
eius sententia ordinari? Hoc est, dicit Cyprianus, fidem nō
habere, qua viuimus, hoc est, Deo honorem non dare, cu-
ius nutu & arbitrio regi omnia & gubernari scimus & cre-
dimus. Ex quibus Cypriani verbis illud discimus, quod cer-
tō nobis persuasum esse debet, Dei iudicio fieri sacerdo-
tes, Episcopos, & Ecclesiæ præfides, & eos aut sciente, aut
permittente Deo ordinari. Scit autem Deus quos probat,
nescit

Pontifices
Ro. c. 1. san-
ctissimi.

Contra liti-
ras Petiliæ,
n. li. 2. cap.
40.

Præfides
Ecclesiæ nō
sine volun-
tate Dei
fiunt.
Matt. 10.

Lib. 1. ep. 3

Scire et nes-
cire Dei
quid sit.

2. Tim. 2.
Luc. 13.
Matt. 25.

Iob. 34.
Esai. 24.

Sacerdotes
mali audi
endi

Matt. 10.

Mal. 2.

Lib. 2. coi.
epi. Parme
niana. 11
Ioh. 12.

DE FIDE

nescit quos reprobat. Sic enim ait Paulus de ijs, qui probati sunt: Nouit dominus qui sunt eius. Reprobis vero dicit ipse dominus in Euangelio: Nescio vos unde sitis. Sic & fatuis virginibus: Amen dico vobis, nescio vos. Sciente ergo Deo fiunt probati Sacerdotes & Pontifices, permittente autem Deo fiunt iij, qui sunt minus probati. Nam facit quandoque Deus hypocritam regnare propter peccata populi, vt sit sicut populus ita & Sacerdos: Qui si malus est, sibi malus est, neq; tibi quicquam eius improbitas officii, factis eius malis non communicas. Tibi mādaturum est, nō vt in vitam illius inquiras, sed vt, quæ dixerit, facias, cum præsertim ex ea dicat cathedra, cuius, quemadmodum antea dictum est, cura Deo est specialis. Explicans illa verba diuinus Hieronymus, qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: Præmiserat, inquit, qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eum, qui me misit. Ad susceptionem magistrorum discipulos prouocauerat. Poterat occultata esse credentium responso, ergo & Pseudopphetas, & Iudam proditorem debemus recipere, & illis alimoniam ministrare? Hoc dominus antea procurans dicit, non personas suscipiendas esse, sed nomina: & mercedem non perdere suscipientes, licet indignus fuerit, qui susceptus sit. Non personas itaque Christus, sed nomina suscipi vult, hoc est, non vult attendi, qualis persona sit, quoue vitæ merito, cuius ministerio Deus vititur, siue in Ecclesia sua gubernanda, siue in doctrina propaganda, siue in Sacramentis administrandis: Iudas ne sit, an Petrus, an Paulus, attendi non vult, sed solum hoc quod seder in cathedra Petri, quod Apostolus, quod Christi legatus, quod Sacerdos, quod Episcopus, quod Angelus est, id mihi exercitum, de cuius ore legem Dei requirere iussus es, hoc solum spectari vult. Si Iudas est, quandoquidem Apostolus est, & pro Christo legatione fungitur, nihil te moueat, quod fur est. Audi nihilominus reuerenter, audi diligenter, audi legationem eius obediens: Quæ dixerit facito, quæ fecerit facere noli. Non ad ipsum refer animum, verum ad illum, cuius nomen gerit. Euangelium, dicit Augustinus, fur quoq; Iudas sine detrimento fidelium prædicauit, ac quicumq; non recepit illū, Christum ipsum non recepit.

ET SYMBOLO.

66

recepit, qui æquē Iudæ dixerat atq; Petro vel Ioanni, qui vos reiecit, me reiecit. Si verò Petrus est, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit salus nostra, si ex sanctitate pēdebit docentium, aut Sacramenta ministrantium. Præuū est & inscrutabile cor hominis, vt qui sanctus, quibet minus sanctus sit, nō possit nisi solus ille scire, qui scrutatur corda & renes. Itaq; sit non raro, sanctus vt esse videatur, qui non est, quiq; persequitur est, aut publicanus hodie, cras fiat Apostolus. Quamobrem recte à Propheta dictum est: Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Etiam si quis certo sciat, instum aliquem & innocentem esse, atq; omni prorsus macula carere, tamen si in illius sanctitate spem suam collocat, si salutem ab illo expectat, maledictus est. Nā domini est salus: & Vana salus hominis. Pridem hæretici sunt habiti, & Augustini seculo Donatistæ, & Bernardi æuo, qui se vocabant Apostolicos, qui vtrique noluerunt ibi esse Ecclesiam Apostolicam, vbi non esset ipsa Apostolica, & Sacramentorum dignitatem ex ministrorum virtute metiebantur. Quamobrem procul absit à mentibus piorum error hic, quin ij potius cum audiunt eos, qui præfident, aliquorum criminum insinulari, ac eos infamie nota aspersos per hominum ora traduci, meminerint scriptum esse: Qui cito credit, leuis est corde: ac Schem & Iaphet imitentur potius laudatos Noë filios, qui regere sunt & cooperire conati, quam impium illum Cham, cui merito postea pater maledixit, qui verenda patris nudare ausus est. Certum est, multa crimina falsa contra eos, qui sedent in cathedra Petri, à satanistis confingi: & euenerit ferè solet ijs, qui summa cum potestate versantur, etiam si nulla in re ab officij sui religione declinauerint, vt vuculas tamen hominum eorumque reprehensionem quandoque non effugiant: vt non sine causa dictum illud celebretur, Regium est male audire, cum benefeceris. Tutius fuerit in hanc partem peccare, si cōiurij istorum & impudentibus nonnunquam calumnijs non modò fides non habeatur, verum ne aures quidem accommodentur: si modò peccatū dici potest, quod in laude potius poni debet. Ingentem gloriam ex hac sua Christiana pietate & modestia sacerdotum.

Hier. 17.

Hier. 17.

Psal. 3.
Psal. 53.

Bern. ser.
66. in Cat.

Ecl. 19,
Gene. 9.

Cōstatini.
M. reueren
tia erga
sacerdotes.

DE PIDE

Theodo.
li. 1. ca. 11.
Genesis. 9.
Quid agendum
sit malis
presidentibus.

Matt. 8.

missimus Imperator Constantinus consequutus est, cui essent oblati libelli, in quibus crimina quædam sacerdotum & Episcoporum continebantur, non satis habuit, quod eos exui fecit, eum se ab illis, non illos à se iudicari oportere diceret, verum & hoc insuper adiecisse legitur, si forte suis oculis turpe facinus aliquod Episcopum designantem conspexisset, obiecturus id fuerit paludamento suo, ne cuius oculi ea re offenderentur. Sed hic dicet aliquis, quid autem si testatiora sunt non vnius alicuius, verum etiam multorum oculis, quæ ab ijs, qui president, nefaria patrantur: si non eam quam oporteret Ecclesiæ curam gerere, ac quibus alijs in rebus potius, quam in ijs, quæ propriè ad ipsorum officium pertinent, mentes occupatas habere videntur? Quid aliud quam illud faciendum est, quod fecisse discipulos legimus, cum dormiente Christo nauiculam discubus operiri vidissent, excitarunt enim eum dormientem dicentes: Domine salua nos, perimus. Hoc discipulorum exemplum, quicumque pii sunt, imitari debent. Vident nauiculam, in quam ascendit Christus, hoc est, vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam, ita procellis ac tempestatibus iactari atque agitari, vt mergenda iamiam esse videatur: Simul & hoc intelligunt, tempestatis huius non postremam esse causam, quod in vicarijs suis obdormiuit Christus, qui commodis huius mundi delinuit, profundo somno ita sunt consopiti, vt quamlibet vellices, quamlibet inclames, non queant expergisci: Confugiant ad summum nauclerum Christum: accedant ad ipsum nihil in fide habetantes: eum in vicarijs suis dormientem excitent, ac supplici voce precantes exclament, Domine salua nos, perimus. Expurgare in ijs, quibus in gubernanda Ecclesiæ turæ nauis tuas committere dignatus es. Exciter eos à profundo somno spiritus timoris tui, ac per eos iam expectos impera ventis & mari, quod tandem aliquando sedatis tempestatibus, ab omnibus exoptata tranquillitas consequatur, vt videntes homines mirentur & glorificentur, dicentes: Qualis est hic, quia etiam ministris eius venti & mare obediunt? Hæc est ratio, quæ succurri possit malis presenibus, vt vita nostra in melius commutata supplerees Deum vno ore cuncti precemur, si forte per eos ita, qui

ET SYMBOLO.

61

qui præsumunt, quo minus Ecclesiæ periclitanti succurratur, quandoquidem in ipsius manu corda sunt Principium, vt Proverb. 2 ipse inclinet ea ad illa consilia capienda, quibus diu desiderata pax & tranquillitas Ecclesiæ Dei restitui tandem possit. Quam enim Satanistæ rationem sequitur, vt siue de clament de loco superiore, siue scribant aliquid, non aliam re plus temporis consumant, quam in Pontificibus maledictis incessendis, in fama eorum multis etiam confictis criminibus laceranda, magis id adeo ad maiorem etiam excitandam tempestatem tranquillandam facere videntur. Sed hæc tandem dicta sufficiant, quod ad explicationem huius articuli, quo nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam profiteamur.

Que sit Sanctorum communio.

Cap. XXX.

Videmus est autem operis præcium, aliquid etiam de sanctorum communione dicere. Sunt qui putent ijs verbis Ecclesiam definiri, quod ea sit quasi communio quedam, hoc est, societas sanctorum. Quorum nos hanc sententiam non rejicimus, modo ne solos iustos intelligi sanctos velint. Primis illis Ecclesiæ temporibus, sicut superius etiam à nobis dictum est, vocabantur sancti fides omnes, quicumque Christo nomen dedissent & eius Ecclesiæ ascripti essent, etiam si minus sanctè atque integrè vixissent. Horum communionē, hoc est, societatem quandam, Ecclesiam esse libenter cōcedimus. Est enim Ecclesia fidelium congregatio, est corpus vnum ex multis membris compactū, cuius caput est Christus: ipsum enim Deus dedit caput super omnē ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actū habent, ita multi vni corpus sumus in Christo, singuli autem alterius membra. Qualis itaque membrorum inter se societas est, vt operatio cuiusque membri cadat in commodū totius corporis, talis est inter Ecclesiæ membra, qui sunt fideles, bonorum operum quedam communio, non solū eorum, quæ fecit Christus caput huius corporis, ex quo manat in reliquum corpus omne, & in singula eius membra quicquid est boni, quicquid est meriti: verum & piorum hominum

Communio
bonorum in
Ecclesia.

K ;

omni.

DE FIDE

Psal. 118

Matt. 6.

Gala. 6.

Matt. 10.

Gene. 18.

Sanctorum

merita ali-

os adiuuat

etiam post

mortem.

Hom. 4. in

Matt.

Homil. 41

Esai. 37.

4. Reg. 19.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

1. 20. 1.

omnium qui sunt, quique fuerunt ab initio mundi, nobis ut eorum benefacta subueniant, nos iuuent, nos adficient, ut bonorum omnium spiritualium, quae sunt, & quae facta sunt olim in Ecclesia, quoad illius esse membra non desierimus, participes afficiamur. Hoc est, quod a Propheta dicitur: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Hoc est, quod Christus nos orare docens, iubet non sibi quemque peculiariter petere, sed velut vnus corporis membra, eodem animata spiritu, quod in communi cunctis expedit, a communi omnium parte postulare, dicendo: da nobis, dimitte nobis: libera nos ita ut alter alterius onera portemus, & sic legem Christi adimpleamus. Hoc est, quod in Evangelio legitur: Qui recipit prophetam in nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet. Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Hoc est, quod in Genesi quoque scribitur: si decem iusti Sodomis reperti fuissent, quod propter eos non fuerit Deus civitatem deleturus. Neque vero eorum tantum, qui nobiscum in hac vita degunt, verum et illorum, qui multo felicius cum Christo viuunt, nobis & rationes patrocinantur, & merita suffragantur. Hoc est, quod de tribus pueris dicit Ioannes Chrysostomus: Quoniam seiplos ad impetrandam populo veniam sufficere non credunt, ad patrum merita confugunt, ipsi vero iusti se amplius proferunt adferre, quam humilitatem, spem ac dolore contritum. Et apertius adhuc in Genesi scribitur: Saepe quando non est inuentus iustus in praesenti vita, propter defunctorum virtutem, viuendum Deus miseretur & curam habet: unde clamat dicens, Protegam civitatem hanc propter me, & propter David puerum meum. Quasi diceret, licet ipsi indigni sint, & nullam salutis habeant occasionem, verum quia solitus sum misericorditer agere, & ad misericordiam promptus sum, propter meipsum faciam, & propter puerum meum David, qui ante hos annos est vita migravit. Hic erit auctor salutis ipsius, qui sua sese perdidit desidia. Vidisti domini misericordiam: quomodo eos, qui virtute pollent, tota multitudini opponit, & rependit. Rursus explicans Psalmum quinquagesimum, Hic, inquit, sanctus David, non solum cum esset in

ET SYMBOLO.

162

corpore, placuit Deo, sed & post mortem suam viuis grande praestitisse solatium inuenitur. Contigit namque Ezechiae regi inimicas in temporibus Iudeorum gentes Hierosolimam circumuallasse, & cum esset Ezechias iustus vir, rogauit Deum, & prostratus lachrymis deprecabatur ultionem de aduersariis postulans: Venit ad eum Esaias Propheeta, & dicit: Ne putaret ille, quia iustitia sua exauditus est: & certe iam defecerat David, & habebat multos annos requiescens: Quid ergo dicit ei? Protegam hanc civitatem propter me, & propter David seruum meum. David mortuus est, & merita eius vigent. O rem admirandam, o ineffabilis elementia Dei: Homo mortuus viuo patrocinatur. Et rursus alio loco: Adeo post illa vulnera David refulsit, sic se a maculis abluir, ita mundum effecit animum, ut vel mortuus precantibus succurreret. Et quod de Abraham, id de David quoque Deum dixisse scriptura testatur, imo vero multo magis de David: De Abraham enim scriptum est: Recordatus sum testamenti mei, quod erat ad Abraham: hic vero non dicit Testamenti, sed propter David seruum meum protegam civitatem hanc. Reperit idem breuiter scribens in epistolam ad Philipenses. Gregorius quoque magnus: Aliorum, inquit, bono opere alij adiuuantur, sicut ad peccantem regem Salomonem a domino dicitur: Quia non custodisti praeccepta mea, dirumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo, veruntamen in diebus tuis non faciam, propter David patrem tuum, neque est quicquam ferre sanctorum, qui non eiusdem sit sententiae. Haec itaque sanctorum est intelligenda communio: quod merita sanctorum omnia, tam eorum, qui militant adhuc nobiscum in terris, quam illorum, qui posteaquam certauerunt bonum certamen, & coronam gloriae consequuti sunt, iam triumphant in caelis, nobis communicantur, nobis suffragantur, nos adiuuant. Hoc est, quod contra Faustum scribens dicit Augustinus: Populus Christianus memorias martyrum religionis solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum confocietur. Ceterum, est sanctus sanctorum dominus noster Iesus Christus, cuius sanctitate sanctus est, quicumque sanctus est: cuius iustitia iustus est, quicumque iustus est, cuius nisi crux intercessisset, nulla esse sanctitas, nulla

Hom. 27.

in Matt.

Ser. 3.

77. ad po-

pula Anti-

lib. 3.

aduer. vita

peratores

vita mo-

nasticae.

Greg. lib. 5.

in 1. Reg.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

cap. 4.

Esa. 64.

Sacramenta
sancta.

1. Cor. 10.

nulla esset iustitia, nulla essent merita cuiusquam. Quid enim aliud est hominis meritum, nisi, quemadmodum superius dictum est, miseratio domini? nisi mors illa crucis acerba, quam ille, miseris generis nostri, nostra causa subire dignatus est? Hanc si sustuleris, quid erunt aliud vniuersae iustitiae nostrae, nisi pannus menstruatus? quae erunt alia merita nostra, nisi ignis gehennae? Hic itaque sanctus sanctorum, quem dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quod est corpus ipsius, merita sua omnia, praecipue vero passionis & mortis suae meritum, cum membris suis communicat. Fit autem ista communicatio per Ecclesiae Sacramenta, quae vocantur sancta, quorum & ipsorum est in Ecclesia communio quaedam & societas, quemadmodum Paulus dicit: Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Quamobrem ubi ipsidem sanctis, hoc est, communibus Sacramentis vtuntur omnes, per eos Christi meritum facti participes, vnum cum illo carne suo corpus efficiuntur: ubi praeterea societas quaedam est & communio bonorum operum omnium, quaecumque vel faciunt, qui versantur adhuc in hoc seculo, vel fecerunt, qui iam recepti sunt in sedes beatorum, ibi recte sanctorum esse communionem intelligimus.

Qui sint extra Sanctorum communem.
Caput. XXXI.

Ethnici, haeretici & schismatici extra Ecclesiam.
1. Cor. 5.

1. Ioan. 2.

Matth. 24.

Extra communionem haec sanctorum sunt infideles omnes, quos ethnicos siue Paganos vocamus, qui nunquam in Ecclesia, sed foris fuerunt semper: Quod Paulus indicat, dicens: Quid enim mihi de ijs, qui foris sunt, iudicare? Sunt extra eam, qui prodierunt ex illa, sed sepegauerunt semetipsos, vt dicit Iudas, animales. Spiritum non habentes, haeretici & schismatici: de quibus dicit Ioannes: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, permansissent vtiq; nobiscum: qui non satis habentes, segregasse semetipsos, verum seducunt praeterea multos, dicentes: Ecce hic est Christus, ecce illic: ecce in deserto, ecce in penetralibus. Quos non audiri iubet Christus, quos post vnam atque alteram correptionem vitare praecipit.

epit Apostolus, tanquam viperam & basiliscum: quibus etiam aue dici prohibet Ioannes: qui tantum abest vt in Ecclesia communicadum cum illis putauerit, vt ne balneum quidem ingredi voluerit, in quo Cherinthum viderat veritatis inimicum lauante. Sunt denique extra eam, qui non sua sponte exierunt, sed tanquam putrida membra ab eius corpore sunt resecti, proq; ea potestate ligandi & solvendi, quae data est Apostolis & eorum successoribus, declarati, vt pro Ethnicis & publicanis, iuxta Christi praecipitum haberentur, atque a communione fidelium reijcerentur: vnde etiam excommunicati dicuntur, quod neq; Christi, neque sanctorum cum eis vlla merita communicantur. Quamobrem & a Sacramentis arcentur, & eorum consuetudine pijs omnibus interdicitur. Quod, si quis recte expendat, incomparabile damnum est: traduntur enim eiusmodi Satanæ, qui cum & Christi meritis, & Ecclesiae sint suffragijs destituti: plenam in eos accipit potestatem. Hoc nunc agit in Ecclesia, dicit Augustinus, excommunicatio, quod agebat in veteri Testamento interfectio. Tunc, vt est apud Cyprianum, gladio occidebantur, quando adhuc & circumcisio carnalis manebat: nunc autem, quia circumcisio spiritualis esse ad fideles Dei seruos cepit, spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum ab Ecclesia eijciuntur: neque enim viuere foris possunt, cum domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit. Indisciplinatos autem perire, dum non audiunt, nec obtemperant consilijs salubribus, testatur scriptura, quae dicit: Non diligit indisciplinatus castigantem se, qui autem odit correptionem, consumentur turpiter. Quamobrem nihil æque formidandum est homini Christiano, quam a Christi corpore, quae est Ecclesia, separari. Si quis enim ab ea separatur, iam non est membrum Christi, non vegetatur Spiritu Christi: a communione sanctorum, hoc est a participatione Sacramentorum & ab Ecclesiae suffragijs excluditur. Et sit tanquam Ethnicus & publicanus, quod multo grauius esse scribit Augustinus quam si gladio feriretur, si flamma absumeretur si feris subijceretur. Quamuis autem haec sit peccatorum grauissima, quoniam tamen, sicut a quodam huius seculi sapienti scriptum est, medicinae quoq; poenae sunt.

K 5

m edi

Aristo. 10.
Mibitorum

1. Cor. 5.

2. Thes. 3.

Aug. de cor.
rept. 8. gra.
11. cap. 15.

Ecclesie
bona in pro
phanos. v.
sus. ex pro
prios non
expendeda
Actus. 5.
1. Cor. 11.
11. 2. 3. 4.

medicina causa debet auheri. Neque propterea nobis hoc animaduersionis genere utendum est, ut quem e cœtu priorum eiicimus, eum perpetuò iam condemnatum, ac gehennæ supplicij traditum velimus: verum illud magis propositum esse nobis debet, ut qui castigatur ad hunc modum, is ad mentem aliquando sanam redeat, atq; ab eo, quo ligatus est vinculo absolui petat. Hoc à Paulo ita faciendum esse discamus licet: is enim ad Corinthios scribens, Iudicauit, inquit, tradere huiusmodi hominem Satanae in interitum carnis, ut spiritus saluus sit. Non ad spiritus, sed ad carnis interitum tradidit eum Satana, hoc est, ut libido, ut tumor, superbia, contumacia, & si quæ sunt alia carnis opera, ea domarentur ac planè mortificarentur, quo domitis ijs, tanto minore negotio spiritus saluus fieri possit. Ad Thesalonicenses quoq; scribens: Quod si quis, inquit, non obedierit verbo nostro, per epistolam hunc notare, & non commisceamini cum illo, ut confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem. A quo separationem indixit, dilectionem non præcidit, in hoc modo utari eum volens, ut erubescat, & ad mentem sanam redeat. Quod si pudore correptus non fuerit, tum ipse sibi causa est mortis, non is, qui sanatum eum hoc remedij genere cupiebat. Docet Augustinus corripiendo nihil aliud agere nos debere, nisi ut ab ista pace, quæ est ad Deum, non recedatur, aut ad eum qui recesserat reuertatur. Quod autem excommunicatio mortem & quidem æternam adferat, præter multos alios, docet etiam is, qui pro Christi fide sanguinem suum profudit, sanctus ille pontifex Urbanus: Qui prohibens ne facultates Ecclesiæ raperentur in alios vius conuertende, vnicuiq; diripienti excommunicatione minatus. Hæc, inquit, fratres valde cauenda sunt & timenda, quia res Ecclesiæ non quasi propriæ, sed ut communes & domino oblatæ, cum summo timore non in alios, quam in prælatos vius fideliter sunt dispensandæ, ne sacrilegij reatum incurrant, qui eas inde abstrahunt, ubi tradite sunt: ne pena & mortem Ananiæ & Saphiræ incurant, & quod peius est, anathema maranatha fiant, & si non corpore, ut Ananias & Saphira mortui ceciderint, anima tamè, quæ potior est corpore, mortua, & à consorcio fidelium alienata cadat, & in pro-

in profundum baratri labatur. Vnde attendendum est omnibus, & fideliter custodiendum, & vsurpationis illius contumelia depellenda, ne prædæ vltibus sacrorum coelestium dedicata, à quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quis fecerit, post debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure promenda est, perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis seruetur: quoniam iuxta Apostolum tradere oportet hominem huiusmodi Satanae. Hæc sanctus ille martyr, ante mille trecentos & amplius annos.

DE SACRAMENTIS.

Cap. XXXII.

Quoniam verò sancta Sacramenta, per quæ sanctificamur, & sanctorum communionem, sacramentorum participationem significari, diximus, horum quoque nobis ratio venit explicanda. Sunt autem sacramenta signa quædam. Porro signum, ut est apud Augustinum, est quod præter speciem quâ ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitione venire. Sicut vestigio visio, transisse animal, cuius vestigiū est, cogitamus: & fumo visio, ignem subesse cognoscimus: & voce animantis audita, affectionem animi eiusdem aduertimus: & tuba sonante, milites vel progredi, vel regredi, & si quid aliud pugna postulat, oportere nouerunt. Sic circumcisio fuit signum, per quod veniebat in agnitionem, eū, qui circumcisus esset, esse Iudæum. Sic baptismus, Eucharistia, & alia Sacramenta, sunt signa, quæ præter speciem, quam ingerunt sensibus, faciunt in agnitionem venire, qui utuntur illis, eos esse Christianos. Sunt igitur Sacramenta signa quædam siue symbola, aut notæ, quibus Christiani à non Christianis discernuntur, qualia signa quauis ut habeat congregatio, necesse est. Nam, sicut ab eodem Augustino scriptum est, in nullum nomen aut verum, aut falsum, coagulari possunt homines, nisi signaculorum vel sacramentorum visibilia aliquo consorcio colliguntur. Neq; verò huius tantum generis signa sunt sacramenta, sed sunt signa facta rei, nimirum invisibilis gratiæ, quæ in visibili elemento confertur. Neq; qualia cuncta

Li. 16. c. 11.
Faus. c. 11.
Sacramenta
quarum res
signa sunt.

Rom. 6.

Chrys. ho.
3. in Matt.Arist. 2. Po.
steriorum
2. de
anima.

que signa, sed efficacia, ut quæ & continent ipsa gratiam, & eius causa sunt, atque id quod signant, efficiunt. Sunt signa, quibus & prætorium admonemur, & præsentium, & futurorum. Admonemur eius, quæ præterijt, Christi passionis, ex qua virtutem habent omnia sacramenta: admonemur præsentis gratiæ, quæ nobis confertur sacramenta fumentibus: admonemur futuræ gloriæ, cuius quasi pignora quædam sunt, quod per illa nos ad illam peruenientes certam spem concipimus. Exempli gratia: Cum baptizamur, admonemur Christi passionis & mortis, quæ iam præterijt: consepelimumur enim cum illo per baptismum in mortem, & in morte ipsius baptizamur, ipsam in nobis representantes. Admonemur præterea gratiæ, quæ nobis confertur in Baptismo, nimirum peccatorum remissionis, à quibus ita cor emundatur, dum aqua corpus tangimus, quemadmodum sordes corporis per aquam ablui consueverunt. Admonemur postremo vitæ illius & gloriæ eternæ, ad quam nobis aditus patet per baptismum, quam nos consequuturos hoc quasi pignore dato certos Christus reddidit, si in ea puritate, quam nobis baptismus attulit, permanserimus. Ex quo videre licet, non vnius rei signum esse sacramentum, sicut baptismus passionis Christi, quæ præterijt, signum est memoratiuum, præsentis gratiæ demonstratiuum, futuræ gloriæ prognosticon. Signa autem hæc eiusmodi sunt, quæ sub sensum cadere, quæ videri possint, sub quorum tegumento diuina virtus secretius operatur salutem. Propterea autem virtutem suam in visibilibus eiusmodi signis operari voluit, ut nostræ se immbecillitati diuina maiestas accommodaret. Si tu incorporeus esses, dicit Chrysostomus, nuda ipsa bona incorporea tradidisset tibi: Quoniam verò corpori coniuncta elementa tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. Ita autem naturam comparatum est, ut ad eorum, quæ intelligenda sunt agnitionem, non ferè, nisi per ea, quæ sensu percipiuntur, peruenire possimus. Quod non ab huius modo consuetudine sapiente traditum est, qui dixit: principium nostræ cognitionis esse à sensu, & nihil esse in intellectu, quod non prius fuerit in sensu: verum ab illo quoque, qui plenus celesti sapientia, scriptum reliquit, quod inuisibilia Dei à creatura

tura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Quo facilius itaque secretior operatio Dei mente comprehendendi possit, signis quibusdam visibilibus id demonstrari Deus voluit: cuius etiam sapientiæ congruebat, ut sicut à visibilibus lapsus occasio sumpta fuit, sic in eisdem visibilibus remedium inueniret. Signa autem hæc, elementa quoque, licet appellare, ad quæ simul ut accesserit verbum, iam erunt sacramenta. Quæ cum esse medicinæ quædam videatur homini abhibenda, qui ex corpore constat & anima. Quam etiam ob causam ab Ambrosio remedia peccantium vocantur Lib. 2. De penit. cap. 9. ad utrumque eas accommodari oportuit, ut esset quod corpus tangeret, esset præterea quod animi afficeret. Corpus tangit elementum, animam afficit verbum, quod illa cum audit, credit, credendo verò munda fit, & sanatur à lepra peccatorum, sicut dicit Christus: Iam vos mundi estis propter sermonem meum. Quem locum explicans Augustinus: Quare non ait, mundi estis propter baptismum, quo loti estis, sed ait, propter sermonem, quem loquutus sum vobis? nisi quia & in aqua verbum mundat: Detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, etiam ipsum visibile verbum. Ac paulo post. Vnde ista tanta virtus aquæ, ut corpus tangat & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Hinc est, quod in actis Apostolorum legimus, Fide purificans corda. Fides autem ex auditu, auditus per verbum Dei. Est itaque signum vel elementum in sacramento instar materiæ: verbum verò instar formæ. Neque verò eiusmodi signa sunt sacramenta nouæ legis, qualia fuerunt sacramenta veteris legis: Cuius præclarescriptum sit ab Eusebio, emisenon, non enim sacramenta Ecclesiæ, sicut sacramenta synagoga: medecina docent & ostendunt, sed ipsa potius sunt medecina, & remissio peccatorum, hoc est, quod ab Augustino quoque scriptum legitur, sacramenta noui Testamenti dant salutem: sacramenta veteris legis promiserunt saluatorem. Illa nihil aliud quam significabant, hæc verò quod significant, & continent in se, & efficiunt. Continent enim in se gratiam, & propterea vocantur vasa gratiæ: & sunt causa illius: non quod in eis gratia substantialiter contineatur, vel causaliter efficiatur

Rom. 3.

Sacramenta
corporibus
& animis
accommoda-
data.Ioan. 15.
Aug. tract.
80. in Ioan.Act. 15.
Rom. 10.
Sacramen-
torum veteris
et nouæ
legis discrimen.Euseb. in
Hom. salu-
bati post
primam do-
quadrage-
in 1. 1. 73
Infra cap.
34. 35. 36.
39.

tur

DE FIDE

rum, cum receptaculum gratiæ sit anima, sed quod ipsa significat gratiam, quæ in ipsis inuenitur & semper conferatur. Deinde verò sicut quod est in vase, non est de ipso, nec ex ipso, sed ab ipso hauritur: sic gratia non est à sacramentis, nec de sacramentis, sed oritur à fonte æterno, & ab ipso hauritur, ab ipsa anima de ipsis sacramentis. Et sicut quis recurrit ad vas, cum requirit liquorem, sic quærenti gratia liquorẽ & non habenti, recurrendum est ad ipsa sacramenta, per quæ tanquàm instrumenta quædam & valia gratiam curationis à summo medico Christo haurire oportet: qui tamen haud ita gratiam suam sacramentis alligat se credendus est, vt non per alias quoque vias quando vult, eam conferre queat. Quò melius autem res intelligi possit, exemplo siue similitudine quadam illustrabimus. Quis non intelligit in curatione morbi, quo corpus afficitur, solum esse Deum, qui virtute potestateque sua pulso morbo sanitatem restituit? Sanare tamen dicitur nihilominus medicina, quod subtracta materia, quæ peribat, sanitatem efficit: sanare dicitur diæta, quod hominem in salutem conseruat: sanare dicitur vas, in quo medicina continetur, quod ex illo hauritur: postremo sanare dicitur medicus, tanquàm minister & instrumentum Dei. Sic in curatione morbi spiritualis, quæ nihil aliud quàm sanctificatio, sanctificat solus Deus auctoritate sua: sanctificat granatim formaliter expellendo morbum, hoc est, peccatum: sanctificat implendo mandatorum vt diæta: sanctificant sacramenta, tanquàm vasa medicinalia, in quibus confertur gratia: sanctificat sacerdos tanquàm minister. Atque hæc quidem de vi sacramentorum dicta sufficiant.

Sanctificationis causa multa.

Infra ca. 39

De numero Sacramentorum.

Cap. XXXIII

Q UOD ad numerum sacramentorum attinet, sunt qui iam olim receptum & vetustate consecratum, parum prudenter, minus ipsi prudentes institutum fuisse dicunt, atque ideo ad examen eum reuocare conantur. Quod quid aliud est, quàm velle populo persuadere, non satis certa esse ac firma fidei nostræ fundamenta: Quid autem ha-

ET SYMBOLO.

72

bet ea res reprehensionis, si maioribus nostris visum fuit, sacramenta nouæ legis eo numero complecti, qui sacris literis admodum est familiaris: præsertim cum non eandem neque vim neque necessitatem tribuant omnibus. Quid hic vel Euangelicæ doctrinæ aduersatur, vel eã obscurat, si qui spiritui sancto familiaris est numerus, eo sacramenta comprehendendi voluit ecclesia: cum etiã dona spiritus sancti septem recensentur: cum septem sigillis, quibus fuit veteris testamenti pagina signata, quæ agnus, qui habet clauẽ Dauid, qui aperit, & nemo claudit, reserauit, septem tubis, quibus angeli cecinerunt, septem stellis, quas habebat similis filio hominis in dextra sua, septem panibus, quibus dominus turbas paut, septem oculis super vnum lapidẽ, septem lucernis tabernaculi super vnum candelabrum positus, septem lotionibus Naaman, ea adumbrata esse existimantur: cum ad septem etiam virtutes animos hominum preparare videantur. Baptismus enim est sacramentum fidei: confirmatio spei: Eucharistia charitatis: poenitentia iustitiæ: extrema vnctio perseverantiæ, quæ perfectio quædam est fortitudinis: ordo, prudentiæ: matrimonium temperantiæ. Ad septem etiam hominum genera accommodantur: Baptismus enim est intrantium in vitam: confirmatio pugnantium: Eucharistia vires resumentium: poenitentia de lapsu resurgentium: extrema vnctio ex hac vita excurrentium: ordo ministrantium: matrimonium nouos milites introducendum. Per baptismum, enim spiritualiter renascimur, ac in nouam vitam ingredimur: per confirmationem auge-mur in gratia & roboramur in fide: renati autem & corroborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia: quod si per peccatum in ægritudinem animæ inciderimus, præsto est poenitentię remedium, quo spiritualiter sanamur: Porro extrema vnctio, non solum spiritualiter, verum etiam pro eo vt animæ expedit, corporaliter sanamur: per ordinem autem Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter: per matrimonium augeatur corporaliter. Summa itaque ratio factum est, vt septenario numero sacramenta comprehendantur. Ad quæ ritè perficienda tria requiruntur res, tanquàm materia: verba, tanquàm forma: & ministri: sacramentum conferentis persona, cū intentione faciendi, quod

Septenarius numerus sacramentorum.
Esai. 11.
Apocal. 5.
Apocal. 8.
Apocal. 2.

Matth. 15.
Zach. 3.
Zach. 4.
4. Reg. 5.

Quæ requiruntur in sacramentis.

Sacramen-
ta characte-
rem imprimen-
tia.
Character
quid.

Lib. 3. cōt.
Eunomii
et in exhor-
tatione ad
baptismū.

Baptismi
gratia mul-
ta.
Regenera-
tio.
Rom. 6.
Ephef. 2.
1. Petri. 3.
Tit. 3.

DE FIDE

quod facit Ecclesia. Horum trium si desit aliquid, non pet-
ficitur sacramentum. Tria autem sunt sacramenta, qua
characterem imprimunt in anima, hoc est spirituale quod-
dam signum à cæteris distinctum, inde lebile: Baptis-
mus, confirmatio & ordo, propterea iterari non possunt,
reliqua verò quatuor, quoniam characterem non im-
munt, iterantur.

DE BAPTISMO.

Cap. XXXIII.

AC primum quidem locum inter sacramenta baptismus
obtinere, quem fidei sacramentum esse diximus, quod
in eo Christianam fidem profiteamur: qua etiā ex coe-
sa, fidei sigillum ac tessera quædam Christiani militis voca-
tur à Basilio. Hæc est ianua sacramentorum omnium in quo-
rum communionem non admittuntur nisi baptizati. Hoc
est nostræ iustificationis exterius ac visibile principium.
Nam per baptismum incipimus esse membra Christi &
corporis eius Ecclesiæ, quæ est congregatio fidelium: &
illius virtute primò fides datur omnibus. Est in hoc sacra-
mento visibile signum, aqua materiæ locum obtinens, quod
accedente verbo, Ego te baptizo in nomine patris, & filij,
& spiritus sancti, quod verbum forma est huius sacramen-
ti, sit signum sacræ rei, hoc est inuisibilis gratiæ, quæ non
modo significatur, verum etiam confertur multiplex per
aquam baptismi, sicut etiam varia est & multiplex aquæ
proprietas. Ac prima quidem gratia, quæ & confertur
& significatur per aquam baptismi est hæc, quod qui na-
ti eramus mundo, renascimur cælo: qui nati eramus filij
ui peccati, renascimur liberi iustitiæ: qui nati eramus filij
ira, filij diaboli, filij gehennæ, renascimur filij gratiæ, fi-
lij Dei, hæredes regni cælorum. Hoc est, quod Paulus ba-
ptismum vocat lauacrum regenerationis dicens: Non et
openbus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum mite-
cordiam suam saluos nos fecit per lauacrum regenera-
tionis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos
abundè, per Iesum Christum dominum nostrum: ut iustificati
gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Quibus
verbis

BAPTISMI.

73

verbis indicat simul Paulus & ceteram nostræ salutis, & ra-
tionem, & modum, & finem. Ca usam esse dicit spiritum san-
ctum, cui regenerationem hanc attribuit: sic enim edoctus
erat à Christo, qui dixit: nisi quis renatus fuerit ex aqua &
spiritu sancto, non introibit in regnum Dei. Quem locum
explicans Cyrillus Alexandrinus Gregorij Nazanzenii &
& Cyrilli Hierosolymitani sententiam sequutus: Cum nō
simplex, inquit, sit homo, sed compositus ex corpore sensi-
bili & intellectuali anima, duplici quodam ad generatio-
nem indiget modo, qui duplicitate sua ad vtrumque possit
accommodari. Spiritu enim sancto spiritus hominis, aqua
verò corpus sanctificatur. Quemadmodum enim vinus
ignis intensius aqua calefacta, non aliter quàm ignis vrit,
sic spiritus sancti operatione ad diuinam aquæ reforman-
tur virtutem, qua baptizati corpus abstergunt. Ambrosius.
Impossibile, inquit videbatur, vt peccatum ablueret aqua,
sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse: qui tan-
tam nobis donauit gratiam. Chrysostomus, Quemadmo-
dum aquæ natura, quæ fuit in probatica piscina per se nō
sanabat, sed duxerat eum Angelo moriebatur. Ita & in o-
bis non simplex aqua operatur, sed cum spiritus gratiam ac-
cipit, omnia abluit peccata. De Syluestro papa scribit Nice-
phorus, quod baptizaturus Imperatorem Constantinum
sic eum fuerit allocutus. Hæc Imperator aqua diuina vir-
tute per inuocatio viuificæ Trinitatis concepta, sicut extra
corpus hominis abluit: ita etiam qui nam à sorde & iniqui-
tatione omni mundificans, splendidiorem solatibus radijs
efficit. Quæ ergo gratia est in aqua, non ex natura est aque
sed ex presentia spiritus sancti: qui tamen non ita causa est
regenerationis & renouationis nostræ, vt non simul cau-
sa sit eius & pater & filius, cum inseparabilia sint opera tri-
nitatis. Et ideo tres personas hoc loco ponit Apostolus, in
quarum vno nomine baptizat sacerdos: Non enim dicit in
omnibus, sed in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: vt
quorum vna est diuinitas, vna est largitio, nomenque tri-
nitatis, vnus esse Deus intelligatur: tres enim personæ De-
us vnus est. Ac singulis quidem personis sua quasi propria
tribuantur: aliter enim causa est pater, aliter filius, aliter
spiritus sanctus, Pater est causa efficiens principalis, qui sal-
uatur

Salutis hanc
manere ra-
tio.

Ioan. 3.

Cyrl. li. 2.
in Ioan. ca.
42.

Naz. in ser-
de baptis-
Cyrl. cate-
chesi. 3.

Amb. li. 2.
de peniten-
tia.

Chrys. hom.
35. in Ioan.

Niceph. li.
7. Cap. 33.

1. Ioan. 5.

In nomi-
ne Patris
& filij &
spiritus
sancti, &
non in no-
minibus pa-
tris & fi-
lij & spi-
ritus sancti
dicendum est.

L

uos

Rom. 8.
Gal. 4.

Tit. 3:
Deut. 9.

Est. 64.
Torenor. 3.
Ephes. 2.

Ioan. 3.

Au. Ser. 29
et 36. de iē
pore.
Beda. li. i.
cap. 10. in
Lncam.

DE SACRAMENTO

uos nos fecit: filius memoria, nam per sanguinis acmoris eius meritum saluos nos fecit: per eum spiritum sanctū in nos effudit, misit eum in corda nostra, clamantem Abba pater. Huic ergo Paulus tribuit regenerationis & reuocationis beneficium, cuius causa est spiritus sanctus, ex quo & ex aqua renascimur. Deus itaq; trinus & vnus, ipse est, qui saluos nos fecit. Quibus autē rationibus adductus est, vt saluos nos faceret? Non operibus iustitiarū, quae fecimus nos, dicit Paulus, sed secundum misericordiā suam, sed propter iustitias tuas Dominus Deus tuus dedit tibi terrā hanc: Quid enim opera, quae fidē praecesserunt, nisi poenae ignis eterni merebantur? Facti eramus vt immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatae vniuersae iustitiae nostrae, vt recte cum propheta nobis dicere licuerit: Misericordiae domini, quia nō sumus cōsumpti: quia nō defecerunt misericordiae eius. Verū qui diues est in misericordia, propter muniam charitatē, qua dilexit nos, misit Deus filium suum vnigenitum, vt sicut per Moysen exaltatus est in deserto serpens, sic ille exaltaretur in cruce, vt omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitā aeternam. Neq; tamē laus esse voluit credere: sed adipiscendae salutis, & ad vitam aeternam perueniendi, ac in Dei regnum introeundi causa. In modum hunc praescripsit, vt fide suscepta renascamur ex aqua & spiritu. Regenerationis itaq; nostrae causam in ista mentalem aquam esse baptismi voluit, quod ad illam representandam nihil aptius aqua reperiri potuit, cui generationis di vis conuenire maximē videtur. Nā & semina ex quibus generantur omnia, nō ipsa magis animantia quā plantae humida sunt & ad aquā pertinet. Quae etiā ex causa nō defuerunt Philosophi quidam, qui rerum omnium principii aquam esse dicerent. Quare cū aqua baptizatur homo, non modō significatur, verū etiā cōfertur ei regeneratio nis gratia: vt qui natus fuerat filius irae ex aqua & spiritu renascatur filius gratiae. Vim autem hanc regeneratiuam & purgatiuam aquis tactu suae mundissimae carnis Christus contulisse, testatur Augustinus, & eum sequutus Beda Saluatoris enim baptismō purgata sunt potius fluentia, quā non vt ipsa purgarent: ac nouo sanctificationis genere non

BAPTISMI.

748

non tā lauit vnda, quā lota est: atq; ex quo tempore se in aquā misit, ex eo gurgitum omnium tractus, cunctorūq; fontium venas mysterio baptismatis consecrauit, vitalesq; gratiā nō corp⁹ ex flumine, sed flumē mutuatū est ex corpore: Quae de re sic à Leone quoq; pontifice traditū legimus: Terra carnis humanae, quae in primo fuerat praueficatore maledicta, in solo beatae virginis partu germen edidit benedictum, & à vitio suae stirpis alienum: cuius originem spiritalem in regeneratione quisq; consequitur, & omni homini renascenti aqua baptismatis instar est vteri virginalis, eodem spiritu sancto replente fontem, qui repleuit & virginem, vt peccatum quod ibi vacauit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio. Et proximē in sequenti sermone: Nisi verbum Dei caro fieret & habitaret in nobis, nisi in cōmunionem creaturae creator ipse descenderet, & vetustate humanam ad nouū principium sua natiuitate reuocaret, regnaret mors ab Adā vsq; in finē, & super homines insolubilis condemnatio permaneret, cū de sola conditione nascēdi vna cunctis esset causa pereundi. Solus itaq; inter filios hominum dominus Iesus innocens natus, quia solus sine carnalis concupiscentiae pollutione susceptus, factus est homo nostri generis, vt nos diuinae naturae possemus esse cōsortes. Originem quam sumpsit in vtero virginis, posuit in fonte baptismatis: dedit aquae, quod dedit matri: virtus enim altissimi, & obumbratio spiritus sancti, quae fecit vt Maria pareret saluatorem, eadem fecit vt regeneretur vnda credentem. Haec est itaque prima gratia, cuius signum efficitur, quāq; nobis re ipsa confert aqua baptismatis, regeneratio spiritualis, qua iustificati heredes efficiamur secundum spem vitae aeternae, qui finis est regenerationis huius, quam praecedat ablutio peccatorum, quae & ipsa est inuisibilis gratia, cuius visibile signū, & quidē efficax, est baptismus: Propterea vocatur à Paulo lauacrum, nō hoc tantū loco, quē nunc explicauimus, verū etiā cū ad Ephesios scribens dicit de Ecclesia, mudans eam lauacro aquae in verbo vitae. Haec est aqua illa, de qua Propheta praedixit: Effundam super vos aquam mudam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Hic est ille fons, de quo narrat ali⁹ Propheta: In die illa, erit fons patēs domui

Aqua
Christi baptismi
sanctificata
Serm. 4. de
natiuitate.
Gen. 3.

Ioan. 1.

Luc. 1.

Ablutio
peccatorū.

Ephes. 5.

Ezech. 36.

Zach. 13.

David

DE SACRAMENTO

Baptismi effecta.

*Cōtra duas
epist. Pe-
lag. lib. 1.
cap. 12.
Cōtra duas
epi. Pelag.
li 3. cap. 3.
2. Tit. 4.
Galat. 6.
Infirmis
nō tollitur
in baptis.*

Concupiscentia manet post baptismum non est peccatum.

Iudic. 3.

Concupiscentia in baptis figurate vocatur peccatum

Rom. 6.

Rom. 6.

David in ablutionem peccatoris & menstruatae. Huic ablutioni significanda quid esse potuit magis accommodata quam aqua, per quam sordes corporis abluuntur? Datur itaque baptismus in ablutionem, remissionem, & indulgentiam omnium peccatorum. Quod ita intelligi vult Augustinus, ut auferre credatur crimina, non radere. Nec vult, ut omnia peccatorum radices in mala carne teneantur, qualis ratorum in capite capillorum unde crescant iterum recedenda peccata. Ceterum quamvis, ut idem ait Augustinus, omnia peccata baptismus abluat, & quidem profus omnia, dictorum, factorum, cogitatorum, siue originalia siue addita, siue quae ignoranter, siue quae scienter admittunt, non tamen auferit infirmitatem, cui regeneratus restit, quamdiu bonum certamen certat: consentit autem, quando sicut homo in aliquo delicto praecupatur. Delicta est igitur per baptismum iniquitas, sed manet infirmitas. Porro infirmitas haec, est concupiscentia carnis, quae mittitur quidem in baptismo, verum non ita ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur. Nam cum sine aduersario marcescat virtus, in hoc relinquitur, ut habeat homo baptizatus materiam, virtutem suam exercendi. In huius figura dictum est in libro Iudicum: Haec sunt gentes, quas dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israel, & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & haberent consuetudinem praeliandi. Vocatur autem haec concupiscentia peccatum, non utique, quia peccatum est, sed quia peccato primi hominis facta est: sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quod manus eam fecerit: siue etiam quod peccandi delectatione moueatur, etsi ei vincere delectatione iustitiae non consentiatur. Quamobrem & Paulus de hoc peccato peccato bens non dixit, non sit, sed non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Quia quamdiu corpus nostrum mortale hoc est, necessitati mortis addictum est, fieri non potest, quin sit in illo fomes concupiscentiae, qui minus quidem proprius, sed peccatum tamen vocatur. Quoniam vero per baptismum, in quo vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, virtus peccati, sic est debilitata, regnum vilius prorsus esse sublatum videatur, monet Paulus, ut omni cura provideamus, ne quod semel amisit, regnum recuperet. Nam quod habemus concupiscentiam, nihil ex eo nobis damnationis est: ceterum si seruamus illi, si regnum illius seramus, ea demum res reos nos facit aeternae damnationis. Quamobrem haud aliter se habet baptismus ad refrigerandum aestum concupiscentiae, quam se habet aqua ad calorem nimium temperandum: ut apte admodum & appositè huius quoque rei sacra, hoc est, invisibilis gratiae visibile signum aqua baptismi dicatur, & quidem signum efficax. Remissis autem peccatis, a quibus abluimur aquam baptismi, consequens est simul ut remittatur poena, quae peccatis debetur: quod & ipsum sit per aquam baptismi. Sicut enim elementum aquae flammam huius ignis temporalis extinguit, sic & illa delet incendium ignis aeterni. Hoc enim persuasum esse debet omnibus in Christum credentibus, quod a Paulo scriptum est: In baptismo Christo nos commori, atque haud aliter passionis eius & mortis particeps fieri, quam si passi ipsi & mortui essemus. Quoniam vero passione sua CHRISTVS pro peccatis totius mundi satisfecit, posteaquam per baptismum ipsius membra facti sumus, haud aliter magis etiam hac satisfactione CHRISTI liberamur a poenis omnibus, quae peccatis nostris debebantur, quam si ipsi poenas easdem sustinendo pro illis satisfecissemus. Quod tamen de solis aeternis poenis intelligi debet: has enim & non alias morte sua Christus aboleuit. Famè autem, sitim, & alia corporis incommoda, quia & mortem ipsam, quae se paratur a corpore anima, minime sustulisse morte sua Christus credendus est: Nam post acceptum etiam baptismum, aequè sumus ijs malis obnoxij, atque antea fuimus. Habet hoc quoque natura aquae, clara ut sit & perspicua. Qua ratione cum primis est idonea ad significandum splendorem iustitiae, qui baptizatis infunditur: eius iustitiae, quae virtutes in se continet omnes, quae renouatur homo, non ut iam idem sit, qui prius fuit, verum a sordibus peccatorum ablutus, omnium virtutum splendore fiat illustris: quod quidem sit dono spiritus sancti, quem gratiarum & virtutum omnium largitorem accepimus in baptismo, remissionem peccatorum consequuti. Quod illa Petri verba indicant dicentis: Baptizetur unusquisque vestrum in nomine

BAPTISMVS.

num recuperet. Nam quod habemus concupiscentiam, nihil ex eo nobis damnationis est: ceterum si seruamus illi, si regnum illius seramus, ea demum res reos nos facit aeternae damnationis. Quamobrem haud aliter se habet baptismus ad refrigerandum aestum concupiscentiae, quam se habet aqua ad calorem nimium temperandum: ut apte admodum & appositè huius quoque rei sacra, hoc est, invisibilis gratiae visibile signum aqua baptismi dicatur, & quidem signum efficax. Remissis autem peccatis, a quibus abluimur aquam baptismi, consequens est simul ut remittatur poena, quae peccatis debetur: quod & ipsum sit per aquam baptismi. Sicut enim elementum aquae flammam huius ignis temporalis extinguit, sic & illa delet incendium ignis aeterni. Hoc enim persuasum esse debet omnibus in Christum credentibus, quod a Paulo scriptum est: In baptismo Christo nos commori, atque haud aliter passionis eius & mortis particeps fieri, quam si passi ipsi & mortui essemus. Quoniam vero passione sua CHRISTVS pro peccatis totius mundi satisfecit, posteaquam per baptismum ipsius membra facti sumus, haud aliter magis etiam hac satisfactione CHRISTI liberamur a poenis omnibus, quae peccatis nostris debebantur, quam si ipsi poenas easdem sustinendo pro illis satisfecissemus. Quod tamen de solis aeternis poenis intelligi debet: has enim & non alias morte sua Christus aboleuit. Famè autem, sitim, & alia corporis incommoda, quia & mortem ipsam, quae se paratur a corpore anima, minime sustulisse morte sua Christus credendus est: Nam post acceptum etiam baptismum, aequè sumus ijs malis obnoxij, atque antea fuimus. Habet hoc quoque natura aquae, clara ut sit & perspicua. Qua ratione cum primis est idonea ad significandum splendorem iustitiae, qui baptizatis infunditur: eius iustitiae, quae virtutes in se continet omnes, quae renouatur homo, non ut iam idem sit, qui prius fuit, verum a sordibus peccatorum ablutus, omnium virtutum splendore fiat illustris: quod quidem sit dono spiritus sancti, quem gratiarum & virtutum omnium largitorem accepimus in baptismo, remissionem peccatorum consequuti. Quod illa Petri verba indicant dicentis: Baptizetur unusquisque vestrum in nomine

Refrigatio concupiscentiae.

Poenae et poenae remissionis.

Cōparatio elegans.

Rom. 6.

Iustitia infusio.

Act. 2.

DE SACRAMENTO

*Celi aper-
tio.
Ephes. 4.
Sancti post
mortem in
caelo sunt.*

*Gratiarū,
quæ in ba-
ptismo con-
feruntur
ordo et ra-
tio.
Esa. 59.*

mine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipie-
tis donum spiritus sancti. Cōfertur & hæc in baptismo gra-
tia, quod qui de eo egreditur, illi ianua regni cœlestis ape-
ritur. Applicatur enim baptizato virtus passionis Christi,
per quam, quæ fuit antea clausa, cunctis fidelibus ianua re-
gni cœlestis est aperta. Huic virtuti Christi passionis in-
ipiē detrahunt, qui non dubitant affirmare, etiam post pas-
sum Christum & mortuum, non peruenisse quencumque san-
ctorum ad regnum cœlorum. Quod si concedi debeat, ni-
hil nobis fructus attulisse videbitur Christi passio, si nō me-
liore nunc sumus conditione post profusum illius sangui-
nem, quā fuerunt sancti Patriarchæ & prophete, qui pas-
sionem illius & mortem præcesserunt. Habemus ergo iam
quā varia sit & multiplex gratia, cuius aqua baptismi si-
gnum est, & quidem efficax: verum quo nobis hæc ordine
conferantur, breuiter explicemus. Primò, quoniam iniqui-
tates nostræ sunt, quæ diuidunt inter nos & Deum. Quæ
nos ab illo separant & elongant (Nam odio Deus habet
impium & impietatem eius) reconciliari eum eo necesse
habemus. Quod sit, quando pro foribus templi stantes,
neque nos illius ingressu dignos iudicantes, abrenuncia-
mus Satanæ, operibus eius, atque nos in Christum credi-
re, in illo fiduciam nostram omnem collocare, illi tota me-
te nos adharere velle profiteamur. Qua professione facta,
quo planum fiat omnibus reconciliatum nobis esse De-
um, accedimus ad aquam baptismi: qua cum abluimur, in-
dubitatum signum accipimus, nos cum Deo patre per mor-
tem filij eius reconciliatos, atque haud aliter à peccatis om-
nibus ablutos, quā ab inquinamenti ablui corpus aqua
consuevit: neque secus per baptismum ignis æterni pœ-
nas, quæ peccatis nostris debebantur, esse deletas, quā
extingui flammarum incendia per aquam videmus, ita ut
plenè iam simus & culpæ & pœnæ remissionem conse-
quuti. Neque vero finibus his clauditur diuina in nos
misericordia. Non satis habet post factā reconciliationem
nos à peccatis mundasse, & ea nobis vnā cum pœnis illis
debitis clementer condonasse, verū omne gratiarū genus
nobis infundens, quo possimus in conspectu illius grati
esse, induit eum qui baptizatur, nouum hominem, qui se-
cundam

BAPTISMVS

76

cundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate. Nouus
hic homo Christus est, de quo Paulus ait: Induimini domi-
num Iesum Christum. Hunc induimus in baptismo, sicut
idem testatur, dicens: Quicunq; in Christo baptizati estis,
Christum induistis. Quid hoc est, Christum induistis? Facti estis
hoc, quod Christus est. Quid est Christus? Est filius Dei:
Quod ille natura est, hoc vos per gratiam adoptionis facti
estis filij Dei. Christus est hæres regni cœlorum, vos quoque
non vestro, sed illius merito facti estis hæres regni cœlo-
rum. Qui velte aliqua induitur, protegitur & cōtegatur ea,
& apparet sub colore vestis eius, occultato colore pro-
prio: Ad eundem modum, qui Christum induitur, protegi-
tur & cōtegatur à Christo, neque iam apparet in eo pecca-
tum, quod fuit antè, sed sola iustitia & innocentia Christi.
Et sicut lignū accensum induitur ignem & virtutis eius fit
particeps, ita baptizatus in Christo, Christum induitur, &
virtutum eius fit particeps. Non amplius dicitur filius A-
dam, neque reus est deinceps peccati eius, verum dicitur fi-
lius Dei, frater Christi: dicitur hæres Dei, cohæres Christi:
dicitur sanctus, innocens, immaculatus, nō suam, sed Chri-
sti iustitiā indutus, hoc est, nō quā à seipso habet, quā-
ue suo merito consequutus, sed quā à Christo acceptā, il-
lius meritis est adeptus. Neque enim audiendi sunt, qui nos
ea iustitia, qua Christus ipse iustus est, iustos dici volunt:
Quin illud potius modis omnibus est tenendū, Christi qui
dem iustitia nos iustos esse, verum non ea, qua ipse iustus
est, sed ea, quā nobis impertit, qua nos ipse iustos facit, qua
donati ab eo, renouamur spiritu mentis nostræ, ac non mo-
do reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus. Neque
enim exultandum est, nihil aliud nos in baptismo quā
remissionem peccatorū consequi: renouamur præterea, atque
ut Paulus vocat, noua quedā creatura efficitur. Neque verò
aliud est noua creatura, quā fides charitate formata, quæ
cum baptizamur, per spiritum sanctum, qui datur omnibus
renatis, diffunditur in cordibus nostris, & nobis inhæret.
Quamobrè à Cypriano & qui eum secutus est optato bap-
tismus non modo mors criminum, verum etiam vita voca-
tur virtutum, quod in eo iustitia, quæ virtutes in se conti-
net omnes baptizatis, infunditur. Quod eleganti quodam

*Induere nō
hominē
Christum.
quid.
Ephes. 4.
Rom. 13.
Gala. 3.*

Comparatio

*Iustitia
Christi quā
nobis im-
pertit iusti
sumus non
Christi ius-
titia qua
ipse iustus
est.*

Ephes. 4.

*Gala. 6.
Cypri. li. 2.
epist. 2.
Optat. li. 5.
Ad Severū
epist. 12.*

DE SACRAMENTO

carmine. Sic expressit Paulinus. Culpa perit, sed vita redit: vetus interit Adam, & nouus æternis nascitur imperijs. Ma-
net quidem post baptismum eadem compago corporis, quæ fuit antè, sed sepulta peccatorum vetustate mens hominis renouatur, & ad integritatem naturæ quodammodo resti-
tur. Itaque non dubitauit Chrysostomus affirmare, quem abluuit baptismus solis radijs eum habere mente puriore, & qualis erat iam olim dum conderetur: imo hac illustri-
rem, quod per illud etiam radicale peccatum euelli putet, ut tu ferrum aurumue recoquendo primum nonnunquam facis ita spiritus ille sanctus in baptismo velut in fornace recoquit mentem, & peccatum consumendo quolibet au-

Hom. 40.
in primum
ad Corin.
Tit. 3.
Col. 3.
2. Pet. 1.
1. Ioan. 3.
Rom. 8.
1. Ioan. 2.
Luc. 24.

ro purius splendentem reddit. Propterea Paulus hoc sacra-
mentum vocat lauacrum regenerationis & renouationis, in quo adeo mutamur ab illis, qui fuimus antè, ut veterem hominem cum suis actibus expoliantes, diuinæ naturæ filij, & hæredes: quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, ut & glorificemur. Po-
stea quàm enim in baptismo Christum induimus, debemus sicut ipse ambulauit, & nos ambulare: & cum illum oportuerit pati prius, & ita intrare in gloriam suam, non debeamus meliore conditione esse velle, quàm fuerit ille, qui principalis est hæres, cuius merito factum est, ut & nobis eiusdem regni cœlestis hæredibus esse liceret, ut sine vllis operibus, sine vlllo labore nostro aut molestia, hæredita-

Vbi supra.
Merita no-
stra.

Rom. 8.

2. Cor. 4.

Col. 1.

tem hanc assequi nos posse credamus. Præclare Paulinus. Tolle crucem, si vis auferre coronam. Si quid autem aut facere nobis, aut pati pro Christi nomine contigerit, nemini dubium esse debet, quin id nobis iam regeneratis & renouatis, iam Christi corpori insitis, iam in Dei filios adoptatis, ad promerendam hereditatem illius æternæ gloriæ sit vel maxime profuturum. Est quidem ita, quod non sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, sed nihilominus quod in præsentem momentaneum est & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur. Tolle sublimitatem hanc, ad quam nos Deus benignitate sua prouehere dignatus est, qui nos in filiorum suorum numerum adoptauit, qui dignos nos se-
cit in

BAPTISMI.

177

cit in partem sortis sanctorum, qui diuinæ suæ naturæ con-
sortes reddidit: quis ambiget, quin omnes labores, omnes
passiones & tribulationes nostræ, quoniam sunt huius tem-
poris, leues & momentaneæ, neque ad futuram gloriam,
quæ sempiterna est, sint condignæ? Ceterum duplici ratio-
ne meritis operum, quæ fiunt à regeneratis & renouatis, de
beri cœlestia præmia dicimus: primum ex Dei promisso li-
berali, qui fallere nescit: deinde ex ea dignitate, quam rege-
neratis nobis præter omne meritum nostrum conferre dig-
natus est. Christum enim induimus in baptismo: quod ille
natura est per adoptionis gratiâ filij Dei facti sumus. Qua-
re si Christum induimus, quæ proficiuntur à nobis ope-
ra, tanquàm Christi opera placere Deo, neque secus ab illo
acceptari persuasum habere debemus. Et sicut Paulus dicit:
Viuo autè iam non ego, viuunt verò in me Christus: ita & nos
post acceptam regenerationis gratiam dicere possumus:
Operor autem iam non ego, operatur verò in me Christus,
mereor iam non ego, meretur in me Christus: satisfacio
iam non ego, satisfacit in me Christus. Huius enim vita vi-
uimus, huius merito meremur. Ex quo videre licet, quem-
admodum Christi gloriam obscurare, crucem euacuare, &
sanguinis eius præcium imminuere conantur, qui vitæ,
qua viuunt Christus in nobis, qui meritis operum, quæ ope-
ratur in nobis, omnem dignitatem atque omne præmium
ademptum cupiunt. Reuera, si ipsa opera ex se metiari, mo-
mentanea sunt, leuia sunt, non sunt condigna ad futuram
gloriam, quæ æterna est: Rectè enim illud dictum est, quod
finiti ad infinitum nulla est proportio: Sed si consideres
immensum illud præcium sanguinis Christi, quo resper-
sa sunt, ex quo meritum habent omne, illius dignari dero-
gaueris, quantum operibus derogaueris. Si spectes etiam
ea tanquàm ab Adæ filio profecta, in quo mortui sumus
omnes, quamlibet iusta, quamlibet in speciem sancta vide-
antur, haud aliter tamen apparebunt in conspectu Dei,
quàm pannus menstruatus. Si verò contempleris ea tan-
quàm à filio Dei, tanquàm ab eo profecta, qui Christum
induit, in quo Christus viuunt, in quo Christus operantur, non
iam hominis, verum Christi meritis detraxeris, si nullum
eorum esse meritum dixeris. Hæc nos idèò fusius aliquatò

Meritorum
compensat
di ratio dis-
plex.

Gal. 2.

Rom. 8.
Aug. in li.
de cor. &
gratia ad
Valentinū
cap. 9.
Psal. 36.

Baptismi
honorum
epilogus.

Rom. 8.

Colos. 1.
1. Cor. 15.
Sapient. 3.
Hebr. 6.

Bap. susci-
pientes.

DE SACRAMENTO

duximus explicanda, planum ut omnibus faceremus, quātum sit discrimen inter opera regeneratorum, qui Christū induti sunt, & eius corpori insui, atque infidelium, qui sunt adhuc filij iræ, filij diaboli. Illis Deum diligentibus, omnia etiam peccata cooperantur in bonum: De quo sic & Augustinus. Omnia, inquit, cooperatur Deus in bonum vsque adeo prorsus omnia, ut etiam si qui eorum deuiant, & exorbitant etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt, & doctiores: Cum enim ceciderit iustus, non collidetur, quia dominus supponit manum suam: his contrā, etiam quæ recte facta videbuntur, magis adeo ad damnationem, quā ad gloriam æternam profecerint. Nulla enim iustitia extra Christum, nulla sunt extra fidem eius recte facta: abominatio sunt apud Deum, quæcumque fiunt ab ijs, qui non credunt in eum. Quamobrem non mediocria bona sunt, quæ nobis baptismus affert. Per illum reconciliamur cum Deo: reconciliatis & culpa & omnis peccatis debita remittitur: postquam remissa sunt nobis peccata, regeneramur & renouamur infusa nobis fide, spe, & charitate, quæ dicitur iustitia Christiana, & que iam deinceps filij Adæ, sed filij Dei nominamur & sumus: Si filij & heredes, heredes autem secundum spem vitæ æternæ, quam nos assequuturos certò persuasum habemus, si vel baptizati statim ex hac vita excesserimus, vel post baptismum ambulauerimus dignè Deo, Deo per omnia placentes: & abundauerimus in omni opere bono: scientes quòd labor noster non est inanis in domino, cum bonorum laborum gloriosus sit fructus, neque iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis nostri & dilectionis, quam ostenderit in nomine ipsius. Atque hæc quidem de eo, cuius inuisibilis gratiæ visibile signum sit baptismus, dicta sufficiant. Nunc de suscipientibus baptismum paucis dilferamus. Visum est autem, quandoquidem offenduntur fortasse nonnulli verbis illis nostris. Quid enim opera quæ fidem præcesserunt, nisi pœnas ignis æterni merebantur? quo sensu producta sunt à nobis explicare. Fortassis enim sic accipiuntur à nonnullis: quasi nos omnia opera, quæ facta sunt ante fidem, quamlibet ea sint laudabilia, peccati rationem habere doceamus: & quidem talis peccati, quod

BAPTISMUS

780

quod hominem æterni supplicij reum faciat. Cum tamen constet, esse quædam opera fidem præcedentia eius generis, ut præparent ac disponant hominem ad gratiam: qualia Cornelij fuisse creduntur. Quod nobis negare, cum hæc scriberemus, nunquam in mentem venit, cum in capite 73. & sequenti, copiosius etiā de illis tractauerimus. Concedimus itaque libenter, etiam ante fidem esse quædam opera, quæ præparent hominem & disponunt ad gratiam: sed ea tamen eius generis esse non concedimus, ut mereantur gratiam: multominus, ut mereantur eam, quæ & ipsa gratia est, vitam æternam: ut ex eo satis liquere possit, quod ante fidem, nullum est meritum (de merito loquimur mercedis æternæ) nisi supplicij. Non quod non sint opera quædam ante fidem, quæ scholastici vocant ciuilitate bona, quæ nonnunquam disponunt ad gratiam: sed quod infidelitatis peccatum tantum est, ut sub hoc vno quasi generali nomine, putet Augustinus omnia peccata contineri: vsque eo etiam, ut quæ bona videntur opera, si fiant ab infideli, peccata esse doceat: quod omnis infidelium vita peccatum sit. Porro stipendium peccati mors: ut non possit non esse verum, quod ante fidem, nullum sit nisi supplicij meritum. Et hoc est, quod ab Augustino scriptum legimus, Quæ sua merita iactaturus esset liberatus, cui si digna suis meritis redderetur, non esset nisi damnatus? Et iterum. Quid merebaris peccator? Contempror Dei, quid merebaris? Vide si occurrit tibi nisi pœna, si occurrit tibi nisi supplicium. Et iterum alio loco: Vna erat massa perditionis ante fidem, cui non nisi supplicium debebatur. Et paucis interiectis. Si dominus retribuere veller, nihil nisi pœnam debitam retribuisset. Et alio loco: Attenduntur opera tua, & inueniuntur mala. Si quod debetur istis operibus, Deus redderet, utique damnaret. Itaque neque Catonis, neque Photionis, neque Aristidis, quamlibet ij fuerint iustitiae laude celebres, eius generis opera fuerunt, ut illis ex hac vita migrantibus aliud deberetur, quā æternum supplicium: Cum certissimum sit illud axioma, quod sine fide mediatoris Christi, nullus mortalium vel ante legem, vel sub lege, vel sub tēpore gratiæ, saluus factus sit, aut saluus aliquan-

Act. 10.
Infra. c. 73.

Tract. 89.
in Ioan. &
contra duas
epi. Pelag.
lib. 3. cap. 3.
Li. 4. contra
Iulian. ca. 3.
Rom. 6.

In Psalms.
De verbis
Apo. ser. 12
In prologo
Psalms. 31.

Petrus Lō.
bar. lib. 3.
sen. dist. 25

DE SACRAMENTO

aliquando fieri possit. Hæc fuit & est sententia nostra. Libenter enim confitemur, quicquid est in nobis meriti, quod id non aliunde sit, quam ex Christi crucis & mortis merito. Itaque si quis in Christum pro nobis crucifixum & mortuum non credit, si quis in illo fiduciam suam aut nem collocatam non habet, indubitanter asserimus, quod is æternum supplicium mereri potest, æternam gloriam mereri non potest, cum Christi meritum sit omne meritum nostrum: Illius enim crucis & mortis merito, meremur quicquid meremur. Quem cum semel induerimus in baptismo, ipse est qui vivit in nobis, ipse est qui operatur in nobis, ipse est qui meretur in nobis. Tolle crucis & mortis eius meritum ex operibus nostris, quid aliud erunt omnes iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatus? Quam obrem, sicut ante fidem nullum esse tale meritum periclitatum habemus, cui merces æterna debeatur: sic eorum cæcitatem satis mirari non possumus, qui regenerationis & fidelium operibus, meritum omne detrahere conantur. Videntur enim non intelligere, se non hominum, sed Christi, quem induimus in baptismo, viventis & operantis & merentis in fidelibus, meritis detrahere, & quantum in ipsis est, crucem eius & mortem evacuare.

DE SVSCIPIENTIBVS baptismum.

Capit. XXXV.

Baptismi
necessitas.
Ioan. 3.

EX omnibus Ecclesiæ Sacramentis nullum est æque cunctis necessarium atque baptismus, sine quo aut eius voto nihil est, quod quisquam salutem se consequi possit speret. Clara enim sunt & aperta Christi verba dictis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Cuius hæreditatem quisquis adire cupit, necesse est ut ab eo statu, in quo natus est filius primi Adæ, trans feratur in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per, secundum, Adam Iesum Christum salvatorem nostrum. Quæ translatio quoniam, ut diximus, in baptismo fit, ad assequendam illam æternam gloriam appropinquandis est necessaria. Quam obrem ferendus non est error hic no-

BAPTISMI.

79

hic nostri sæculi Pelagianorum qui contra clarum & apertum Dei verbum, contra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum asseuerare non dubitant, paruulos fidelium hoc solo, quod filii sunt fidelium, regnum cælorum consequi. Contra quorum errorem sic iam inde à multis sæculis ab Augustino scriptum est. Quisquis dixerit, quod in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profecto & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam: vbi propterea cum baptizandis paruulus festinat & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo viuificari omnino non posse. Verum idem illi contra sanctorum patrum omnium & Ecclesiæ totius receptum sensum, non verentur illa Christi verba, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, non de aque elemento, verum de mortificatione accipi debere, affirmare. Huc audaciæ atque amentitiæ progressi sunt homines inflati sensu carnis suæ, & non tenentes caput, dum sibi licere volunt iuxta priuatum spiritum suum scripturas interpretari. Sed nos repudiatis hominum tam crassis erroribus, cum Christo capite nostro, & cum eius corpore Ecclesia dicamus & sentiamus, quod nisi quis renatus fuerit ex aqua visibili, & spiritu inuisibili, non potest introire in regnum Dei. Quæ tamen de re sentiendum est & illud, quod ab Augustino scriptum est. Baptismi vicem, inquit, aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum est: Hodie mecum eris in paradiso, non leue documentum beatus Cyprianus assumit. Quod etiam atque etiam considerans inuenio, non tantum passionem pro nomine Christi, id quod ex baptismo de erat, posse supplere, sed etiam fidem conuersionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro Christi nomine crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit passus est, sed dum patitur credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili sacramento baptismi, quod ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiā, ore autem confessio fit ad salutem, in illo latrone declaratum est. Sed tunc impletur inuisibiliter, cum mysterium baptismi, non contemptus religionis, sed articu-

Epist. 28.

Ioan. 3.

Lib. 4. de
baptismo
c. 1. Donat.
cap. 23.
Luc. 23.
Cyp. serm.
de cana
domini.

Rom. 10.

DE SACRAMENTO

Baptismus
triplex.

Hom. 7. in
lib. Iudic.

Serm. 90.

Baptizandi
potestas se-
minis per-
missa.

Aug. in
psal. 103.

ecclione 1.

2. Cor. 8.

Amb. in
oratione su-
nebris de o-
bris Valen-
tiniani.

Bern. epist.
77.

Infantium
fides.

Epist. 106.

articulus necessitatis excludit. Ex quibus Augustini ver-
bis triplicem esse baptismum patres nostri colligerunt, fla-
minis, fluminis, & sanguinis: quem ultimū eminentiore ef-
se docet Origines eo, qui per aquā traditur. Quo baptismo
baptisatam Emerentianā fuisse scribit Ambrosius. Ac pa-
ruulos quidem nō saluari persuasum habuerunt, nisi aqua-
qua, aut quod de innocentibus illis Herodis iussu trucidati-
tis factum legimus, sanguine suo fuissent baptizati. Que
etiā res in causa est, quod fœminis baptizandi quoque po-
testas conceditur, si periculum sit, ne prius infans mori-
tur, quā copia sacerdotis haberi queat. Ceterū si quis
ex adultis, nec opinata morte preuentus cūm cuperet ma-
ximē, sacerdotis tamen baptizantis potestatem habere nō
potuit, sit illud, quod ab Augustino scriptum est: Coronat
Deus intus voluntatem, cūm non inuenit facultatem: Si
enim voluntas prompta est, secundū id, quod habet,
accepta est, non secundū id, quod non habet. Ab-
eclum Dens pensat, non effectū: Voluntas pro facto repu-
tatur, ubi factum necessitas excludit. Quod etiam exemplo
Valentiniani cōprobatur, qui quamuis ex aqua & spiritu re-
natus non esset, quia tamē poposcit, eo ipso quod poposcit,
quam desiderauit gratiam, eum accepisse scribit Ambro-
sius, fuit Bernardi temporibus, qui diceret absque actuali
baptismo saluari posse neminem. Cuius errorē ad Hugo-
nem scribens grauitē confutauit. Est itaq; baptismus om-
nibus ad salutem necessarius, quem nisi re paruuli rece-
perint, ab ingressu regni cœlorum arcentur. In adultis
tamen (modō contemptus absit) si baptizantis potestas
non datur, voluntas prompta sufficit. Indulgentius autem
agitur in eo cūm paruulis, quā cūm adultis, quod illis
hoc regenerationis beneficium non solum nō libentibus,
verū etiam reluctantibus quandoque datur, nec fides in
eis propria requiritur, sed satis ad salutem esse fides Ecce-
lesiæ creditur. Nam quod asserunt quidā, propria fide, quā
ex auditu verborum formę baptismatis concipiunt, iustifi-
cari paruulos, commentum id absurdū est, quā ut refe-
rari oporteat: quandoquidem sensus etiam ipse communis
satis refellere videtur: ac verissimū illud esse constar, quod
ab Augustino scriptum est: Eius muneris meritō iustifica-
ti par-

BAPTISMI.

ti paruulos, quod eis cūm profuit nescierunt. Vsq; adeo au-
tem nescierunt, vt vocibus etiam quibus possent, & mo-
tibus reluctari visi fuerint. Quam etiam causam esse scribit
idem, quod eis non impuratur, atque omnis hic eorū reni-
sus nihil penditur, donec in eis sacramēta peragantur, qui-
bus id, quod de originali dānatione tractū est, expietur. In
tantum enim nesciunt quid faciunt, vt nec facere iudicen-
tur. Quamobrem cūm fides in intellectu et voluntate sit,
paruuli autem rationis & voluntatis arbitrio non vtantur,
portentosum quiddā esse videtur, fidē illis, quę ex auditu
est, tribuere, cūm quęcūq; fiunt in paruulis, in Ecclesiā,
non in eorum propria fide fiant. Mater enim Ecclesiā,
cuius brachijs ad baptismum feruntur infantes, cor ma-
ternum, vt est apud Augustinum, eis præstat, vt sacris
mysterijs imbuantur: quia nondum possunt corde suo
proprio credere ad iusticiam, nec ore proprio confiteri
ad salutem. Sicut autem cor ad credendum, ita aures
ad audiendum, intellectum ad capiendum, linguam ac-
commodat ad confitendum. Neque verō id rationi &
acquirati consentaneum non est. Nam cūm aliena præ-
uaricatione peccatum paruuli contraxerint, vt iræ filij
nascerentur, non iniquum visum est, vt aliena quoque
fide intercedente mundarentur, quō filij gratiæ regenera-
rentur. Credit infans in altero, dicit Augustinus, quia pec-
cauit in altero. Et paucis interiectis. Credunt, inquit, & in-
fantes, quomodo credunt? fide parentum, si fide parentum
purgantur peccata: peccato parentum polluti sunt, corpus
mortis in primis parentibus eos generauit peccatores, spi-
ritus vitę in posterioribus parentibus regenerauit eo fi-
deles. Nec ita solus sentit Augustinus: Nam & Ambrosius
de vocatione Gentium lib. 2. cap. 5. aliena confessione cre-
dere paruulos docet. Et qui sæculis aliquot eos præcessit
Iustinus Apostolorum temporibus propinquior, responsio-
num lib. quæstione 36. sermonem de pueris faciens, digni,
inquit, habentur ijs bonis, quę baptismus adfert eorum fi-
de, qui baptismum illos offerunt. Et qui fuit adhuc Iustino
uentior Dionysius Areopagita, in eadem est sententia,
in fine Ecclesiasticę Hierarchiæ. Enarrans illum locum
Euangelistę Bedę venerabilis, vbi dixit Christus mulieri
Cana-

Epist. 57.

De peccato
rum meri-
tis & re-
missione
li. 1. ca. 25.

De verbis
Apost. ser.
14.

Marc. 7.

DE SACRAMENTO

*Pœnitentia
in bap.
adultorum
necessaria.
Rom. 6.*

*In tract. de
utilitate
pœnitentiæ.
Astor. 2.*

*In eodem
quo supra
libro.*

Cananitidi: Propter hunc sermonem vade: exijt dæmonium à filia tua. Propter humilem, inquit, matris fidelemque sermonem, filiam deseruit dæmonium. Vbi datur exemplum catechisandi & baptizandi infantes, qui videlicet per fidem & confessionem parentum in baptismo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per se sapere, aut aliquid agere possunt boni aut mali. At in adultis & propria fides requiritur, & ea pœnitentiæ pars, cuius causa fides est, quam contritionem vocamus. Nam per baptismum veteri vitæ peccati moritur homo, & nouam vitam inchoat: Consepulti enim sumus Christo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Is autem veteri vitæ peccati mori dicitur, quem illius pœnitent, qui quæ deinceps à peccatis abstinere deliberatum habet, neque ad nouam vitam, cuius principium est ipsa baptismi susceptio, nisi per veteris vitæ pœnitentiam cuiquam ingressus patet. Hoc est quod ab Augustino dictum est, Nil voluntatis suæ arbitri constitutus potest nouam vitam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. Propter hoc etiam admonuisse baptizandos legimus, prius vt pœnitentiam agerent. Quod etiam ab Augustino in catechisando factum esse diligenter videmus. Hæc autem pœnitentia, quæ requiritur in adulto baptizando, nihil est aliud quam odium & detestatio vitæ prioris. Neque verò si quis eam aut fidem aut pœnitentiam, quam oportet, non adferat, deo non valebit baptismus, cum verè scriptum sit ab Augustino, quod non interest cum de sacramenti integritate & sanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus sit ille qui accepit Sacramentum: Interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad Sacramenti questionem nihil interest. Fieri enim potest, vt homo integrum habeat Sacramentum & puerilem fidem, sicut fieri potest vt integra teneatur verba Symboli, & tamen non rectè credat. Lib. 3. de baptismo contra Donatistas Cap. 14. Et alio loco. Non baptismus bonus alius malus sit, in malo malus est baptismus & in bono bonus, sed in vtroque bonus. Sicut lumen solis vel etiam lucernæ, non vtrique deterius est in oculis deterioribus, quam in melioribus. Sed idem in vtrisque, quamuis e-

BAPTISMI.

eos diuersè pro illorum diuersitate, vel lactificet vel excruciet. Lib. 4. con. Donatistas cap. 20. Et alio loco. Quibusdā baptismus est odor mortis in mortem, quibusdā verò odor vitæ in vitam. Sicut enim qui manducat & bibit sanguinem domini indigne, iudicium sibi manducat & bibit: sic & qui accipit indigne baptismum, iudicium accipit, non salutem. Nam & Iudas proditor bonum corpus, & Simon Magus bonum baptismum Christi percepit. Sed quia bono bene non vsi sunt, mali male vtendo delecti sunt. Bonum est baptismum, bonum est Christi sanguis & corpus, bona est & lex: sed si quis ea legitime vtatur. Neque enim & quia foris est, diuina non est, aut quia ab aliis habetur, aliena putabitur, aut quia à malis iniuste tractatur à nobis iuste damnabitur. Contra Fulgentium. Cap. 6. Atque hæc quidem de suscipientibus baptismi sacramentum.

De ministro huius Sacramenti.
Cap. XXXI.

Quod autem ad ministrum attinet, proprius est huius sacramenti minister sacerdos, nisi necessitas aliud postulat, quo tempore cuius baptizare licet. Hinc est, quod de Eunucho scribit Hilarius, quod Sacramentum baptismi adeo impatientis cupiditate desiderij præuenit, vt à diacono ministerium Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret. Baptismum Apostolici, hoc est, sacerdotalis officij ministerium vocat. Neque verò ad integritatem baptismi quicquam refert, qua vita sit præditus qui baptizat. Nam neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hic est, qui baptizat. Huius instrumentum est sacerdos, Caterum qui sanctificat, qui corporaliter operari non nisi Christus est. Præclara sunt Ambrosij verba: Non mundauit Petrus, non mundauit Ambrosius, non mundauit Gregorius, nostra enim seruitas, sed tua sunt sacramenta. Neque enim humani operis est diuina conferre, tuum domine munus & patris est, qui loquutus est per Prophetas, dicens: Effundā de spiritu meo super omnē carnē. Et libro tertio de Spiritu Sancto Cap. 19. Homines in remissionem peccatorum ministerium suum adhibent

*In Psal. 67
Quis bapti-
zet.
1. Cor. 3.
Ioan. 1.
Eph. 5.
In prologo
librorū de
Spiritu sancto
Baptizantis
dignitas
non atten-
denda.
In oratio-
ne in san-
ctum lauacrum.*

DE SACRAMENTO

adhibent, non ius alicuius potestatis exercent, neque enim in suo, sed in Patris & filij & Spiritus Sancti nomine peccata dimituntur. Isti rogant diuinitas donat: humanum enim obsequium, sed munificetia superne est potestas. Et qui fuit equalis Ambrosij Gregorius Nazanzenus: Ita cōsydera, inquit, sint annuli duo: aureus hic, ferreus alius, uterque eadē regia imagine sculptus, cerē ambo imprimantur, quid inter signum hoc & illud intererit? nihil. Discerne materiam in cera, etiam si sapientissimus exstas, dic quodnam ferri, quodue sit auri signaculum? Sed quo pacto vni est, quia inter materiam, non characterē est diuersitas: ita & tibi sit omnis baptizator, qui tametsi conditione excedat, equalis tamen baptismatis vis est, ac vnusquisque tibi equalis sit expurgator, qui fide eadem est formatus. Scit pserat Cresconius. Sicut qui plantat & rigat non nisi colonus fidelis & diligens queritur: Sic etiam in Sacramento baptismatis non nisi fidelis & iustissimus operarius adhibetur. Cui respondet Augustinus. Quasi verō quodam fidelis colonus plantauerit propter eius infidelitatem non germinet: vis seminis ac fecunditas terre: cœlique temperies, hanc efficaciam diuinitus acceperunt, ut ad propagandos fructus plantatorem vel rigatorem operarium tantummodo expectent qua mente operetur, qua laborer intentione non curent, vtrum dominiū agri fedeliter diligant, an sua non illius lucra conquirat Augustinus contra Cresconium libro 3. capite 8. Idem alibi: Dispensator fidelis nec cede accipiet vitā eternā. Dispensator autē infidelis cū cibaria dominica distribuit cōsensit, absit ut per sua infidelitā tē cibaria inutilia faciat. cōtra literas Petilian lib. 3. ca. 49. Idem cū diceretur ibi esse verum baptismum, vbi est vera fides: fieri potest inquit, ut aliqui verum habeant baptismum & non habeant veram fidem, sicut fieri potest, ut habeant verum Euangelium, quod non recte intelligendo, falsi aliquid credāt de Deo. Nūquid propter ipsam fidem in falsitate etiam euangelium, quod verum apud eos inuenitur, deest standum aut emendandum putabimus de vnico baptismo capit. 11. Idem alio loco lib. 3. de baptismo capit. 11. Sacramenta si eadem sunt vbique integra sunt, etiam si prauē intelliguntur & discordiose tractantur sicut scriptura ipsius

Aug. cōtra Crescon. lib. 3. cap. 8.

Lib. 3. cap. 49. cōtra literas Petilian.

Lib. 3. de bapt. ca. 15. & 10.

ET SYMBOLO.

32

ipsius Euangelij, si eadem ipsa est, vbique integra est, etiam si innum erabili saltarum opinionum varietate asseratur. Et paulo superius capite decimo. Baptismus CHRISTI verbis Euangelicis consecratur, & per adulteros & in adulteris sanctus est, quamuis illi sint impudici & imundi, quia ipsa eius sanctitas pollui non potest. Et in Sacramento suo diuina virtus assistit. Siue ad salutem bene vtentium siue ad perniciem male vtentium. An verō Solis vel etiam lucernæ lux eūm per cœnosa diffunditur, nihil inde sordidū contrahit, & Baptismus Christi potest cuiusquam sceleribus inquinari: cap. 10. Quem locum imitatus ad Anastasium Augustinum scribens Anastasius Papa. Baptismus, quod procul sit ab Ecclesia, siue ab adultero, siue a fure fuerit datum, ad percipientem munda peruenit ilibatum, quia vox illa, quæ per columbam sonuit, omnem maculam humanæ pollutionis excludit, quæ declaratur, & dicitur, hic est qui baptizat. Nam si visibilis solis istius radij, cū per loca scitissima transeunt, nulla contactus iniquatione maculantur, multo magis illius, qui istum visibilem fecit, virtus nulla ministri indiguitate constringitur: Siquidem omnes qui baptizant, quemadmodum recte dictum est ab Optato, operarij sunt, non domini, & Sacramenta per se sunt sancta, non per homines lib. 5. Quamobrem siue a fidei, siue a perfido dispensatore baptismi sacramentum aliquis perciperit, spes ei omnis in Christo esse debet, cuius baptismum percipit, non in homine a quo percipit. Nam maledictus homo, qui spem suam ponit in homine, & ponit carnem brachium suum. Benedictus vir, qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eis. Quid Ioanne Baptista fuit sanctus? cui propter singularem virtutem & sanctimoniam hoc a Christo tributum elogium legimus, quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: Quid cōtra Iudæ pro-ditore sceleratius? Et tamen post Ioannis baptismum, quod baptizauerit Paulus, scribitur: post Iudæ baptismum, quod ille baptismus hominis erat Ioannis: per hominem autem gratia remissionis peccatorum & renouationis, quod Christi munus est proprium, conferri non potuit. Quo vero baptizant Iudæ, fuit baptismus Christi, agni illius im-maculati

Anast. sius.

Hiere. 17.

Matt. 11.

Acter 19. Vide Aug. capit. 84. Et contra Donatistas li. 50. ep. 9.

DE SACRAMENTO

Joan. 1.
Baptizati
ab hereti-
cis nō reba-
ptizandi
Baptismus
extra Ecce-
siam non
prodest.
Li. 4. de vi-
nico baptis-
m. cap. 1.

Gen. 2.

Gen. 7.

māculati, qui tollit peccata mundi. Porro Christi baptis-
mum cuiuscumq; tandē ministerio semel datum iterari fa-
ctum non fuit, adeo ut etiam si ab heretico datus esset, eū repe-
titiō liceret. Quodq; maius est, etiam si nō baptizatus bap-
tizasset, modō formā debitam observasset, valere baptismū,
nec eum iterandum esse visum est. Verū illud interest sci-
re oportet, baptismum esse quidem extra Ecclesiam posse,
prodesse non posse. Ecclesia enim paradiso cōparata, sicut
ab Augustino scriptum est, indicat nobis, posse quidem e-
ius baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem
beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere.
Nam & flumina de fonte Paradisi, sicut scriptura testatur,
etiam foras largiter manauerunt: nominatim quippe con-
memorantur per quas terras fluant, & quia extra Paradi-
sum constituta sunt, omnibus notum est: Nec tamen in
Mesopotamia, vel in Aegypto, quō illa flumina perueni-
runt, est felicitas vitæ, quæ in Paradiso commemoratur.
fit, ut cū Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo
tamen non sit nisi intra Paradisum. Sic ergo baptismus Ec-
clesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autem beate vi-
tæ non nisi intra Ecclesiam. Et sicut in Arca Noë, quæ &
ipsa figura est Ecclesiæ, nō alia sed eadem aqua in arca po-
sitos saluos fecit & extra arcam positos interemit: sic non
alio, sed eodē baptismo & boni catholici salui fiunt, & mali
catholici vel heretici pereunt. Communis itaq; nobis est
cū hereticis baptismus, sicut & Evangelium cum illis est co-
mune, verū illis extra arcam positus, & Evangelium, & bap-
tismus in damnationem, nobis verō utrumq; est in salutem.
Quamobrē redeuntes ad Ecclesiam heretici rebaptizan-
di non sunt, verū post abiurata heresim, per manus
impositionem suscipiendi, ut quod acceperant ad perniciem,
habere iam incipiant ad salutem, sicut copiose de eo con-
tra Donatistas scribens multis in locis dissertit Augustinus.
Quod autem diximus baptismum Ioannis gratiam remissio-
nis peccatorum non contulisse, verus est hæc orthodoxo-
rum sententia: sic enim scribit Hieron. contra Luciferi-
anos. Sicut Ioannes præcursor domini, sic & baptismus e-
ius præuius dominici baptismatis fuit. Ego baptizo vos
in aqua, ille vos in spiritu baptizabit. Si autem Ioannes ut
con-

BAPTISM

33

confessus est ipse, non baptizavit in spiritu, consequenter
neque peccata dimisit, quia nulli sine spiritu sancto pec-
cata dimittuntur. Chrysostomus quoq; homilia 10. in Mat.
Baptisma Ioannis, inquit, alterius, id est Christi baptismi,
præparatio, est. Remissionem enim hoc baptismus non ha-
bebat. Hoc enim munus illius erat baptismatis, quod po-
stea Christus instituit. Et non multo post Hom. 12. Sancti
spiritus gratia in Christi baptismate est, Ioannis vero bap-
tisma hac donatione priuatur. Et alibi sub ipsius Ioannis ba-
ptistæ persona loquens. Nō alia inquit ratione lauacrum il-
lud est institutum, quam ut viam reliquis ad Christi fidem
præberet. Non enim ut ablutos baptismate mundē, neq; ut
in Israël. Et iterum: Sicut Ioannes baptista præcursor fuit do-
mini saluatoris, sic & Baptisma Ioannis præcursor fuit Do-
mini saluatoris. Illud datum est in penitentiā, hoc in gratia.
Idem & Augustinus. Non renascebantur, inquit, qui ba-
ptismate Ioannis baptizabantur, à quo & ipse baptizatus
est, sed quodam præcursorio illius ministerio, qui dicebat,
parate viam Domino. huic vni in quo solo renasci poterāt,
parabantur. Huius enim baptismus est non in aqua tantū,
sicut fuit Ioannis, verum etiam in Spiritu Sancto, ut de illo
Spiritu regeneretur, quisquis in Christum credidit: de quo
Christus generatus, regeneratione nō eguit. Et Cyrillus. E-
go præparando aqua inquinatos peccatis lauo, ut initium
penitentiæ, & hoc pacto ab his minoribus ad sublimiora
vos præparabo. Idem sensit aliquot sæculis ante Iustinus.
Qui & ipse præludium quoddam Ioannis baptismum fuisse
docet Evangelij gratia.

DE RITIBVS ET CAEREMONIIS.
baptismi.

Cap. XXXVII.

A dhibentur autem huic sacramento quædam exremo-
niz, non illæ quidem adeo necessariæ, ut sine illis ba-
ptismus perfici non possit, sed quas tamen peccet si
quis nulla urgente necessitate solo contemptu prætermi-
sarj.

M 3
tat,

Homil. 12.

Hom. 16. in
Ioan.

Hom. 14.

de princi-
pio Evan-
gelij, secun-
dum Mar-
cum.

August. in
Euchirid.
cap. 49.

Cyrl. lib. 1
cap. vi.

In li. respo-
sionum de
necessariis
quibusdam
questioni-
bus quæst.
37.

Caeremo-
niatur ad
biventur
baptismo

Statio an-
te fores
templi.
Psal. 2.
Exufflatio.
Ioan. 20.
cap. 1.
Au. de gra-
tia & pec-
cato origi-
nali.
cap. 60.
Dion. ecel.
hier. ca. 1.
Exorcizare
quid.
In Hom. de
Adam &
Euan.

DE SACRAMENTO

tat, cum earum usum antiquissimum esse constet: ut si quis ab ipsis Apostolis per longam Episcoporum & sacerdotum successionem nobis per manus esse traditas affirmaret, minime à vero aberrasse videatur. Meminerunt enim earum antiquissimi quique scriptores. Adhibentur autem ritus, maioris cuiusdam solennitatis & decoris gratia, quibus potissimum ex causis. Primo ut tanto maiore pietate ac reverentia ad sacramentum hoc accedatur, neque communis ablutio quaedam esse putetur, si citra solennitatem iam fiat, atque ita sacramentum hoc contemni. Incipit. Deinde, ut per benedictiones, orationes, & alia id genus vis demonis arceatur, qui nihil non facit, ut impediat, quo minus fructum huius sacramenti baptizandus percipiat. Postremo, quo per hæc exteriora, qui sunt ex fidelibus ad dios, diligentius instruantur, aut saltem exerceantur ad hoc, ut instrui desiderant, quid sibi ritus isti velint, atque ita quæ gerantur in baptismo cognoscant: nihil enim videri vacat mysterio singulari. Quamvis autem hæc ritibus persequi non est presentis instituti, quoniam rancem instigante Satana factum videmus, ut & caeremonie venustate consecrata à plerisque contemnuntur, breviter quid sibi nonnulla earum velint explicabimus. Principio non statim baptizandus templum ingreditur: neque enim se dignum iudicat, qui domum illam ingrediatur, quam decet sanctitudo, cum non modo sit expertus omnis sanctitatis, verum adhuc diaboli potestati subiectus, omni sit spurcitia plenus. In hunc pro foribus templi constitutum insufflat sacerdos: neque id sine exemplo Christi, cuius personam gerit, cuius virtute sacramentum id confert: qui & ipse insufflavit in discipulos legitur, Spiritum sanctum eis daturus. Propterea autem exufflantur parvuli & exorcizantur, dicit Augustinus, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, ut possideret homines. Quam alio loco priscam esse traditionem scribit: Ac recte: cum & Dionysius Areopagita Pauli discipulus, exufflationis & exorcismi meminerit. Insufflatione facta, sacerdos exorcizat: cuius moris meminit etiam Chrysostomus. Est autem exorcizare, nihil aliud, quam per divina verba spiritum immundum adiuvando expellere: quod Apostolorum quoque

BAPTISMI.

24

quoque temporibus factitatum legimus. Qua de re sic aliquando scripsit Optatus. Neminem fugit, quod omnis homo qui nascitur, quamvis de parentibus Christianus nascatur, sine spiritu mundus esse non potest, quem necesse sit ante salutare laueri ab homine excludi & separari. Hoc exorcismus operatur, per quem Spiritus immundus depellitur. li. 4. contra Permenianum. Dum exorcizatur baptizandus, signat eum sacerdos signo sanctæ crucis in fronte primum, ubi sedes est pudoris: deinde in pectore, ut intelligat diabolus, expelli se virtute eius, qui in cruce pendit, unde suam virtutem cruci contra eum accepit: neque impedimento sit, quo minus, qui baptizatur, & corde credat ad iustitiam, & ore confiteatur ad salutem. Quantum autem exorcismo & catechismo, qui baptismum præcedunt, sancti patres tribuerint, vel ex eo Chrysostomi loco perspicuum esse cuius potest: ubi quæ præcedunt baptismum, vocat arcana verba & metienda, ac horribiles canones dogmatum de cælo transmissorum. Talia visa sunt priscis temporibus viris gravissimis: Nunc non desunt homines impij, qui cachinnis etiam ea persequi non verentur. Post exorcismum leguntur super baptizandum orationes, ut fiat catechumenus, hoc est, ut edoceri possit mysterium sanctæ fidei, quæ cum Dei solius donum sit, ab illo petendam eam esse docemur, qui & adiuvat incredulitatem nostram, & fidem adaugere: qui nisi docuerit intus, frustra vox hominis docentis foris perstrepat. Recte autem atque ordine sit, quod præcedit catechismus exorcismus: prius enim eripi vasa necesse fuit iniuncto possessori diabolo, ac ita demum in possessionem victoris illius transferri, qui captivam duxit captivitatem. Quod vero sal in os infantis imponit sacerdos, quod aures & nares postea sputo linit: aurium linitio significat receptionem doctrinæ fidei: narium, approbationem: sal missum in os, confessionem. Aperiantur aures ad audienda mandata Dei, nares ad percipiendum odorem novitiæ eius, labia ad respondendum sacerdoti de fide interroganti. Facit autem & hæc sacerdos ad imitationem Christi, quem legimus linitum super oculos cæci, & iussisse abire ut ablueret: misisse deinde digitos in auriculas surdi, dixisseque Ephraim, quod est adaperire: expuentem etiam tetigisse linguam muti. Huius

Cruis signatio.

Homi. 4.0.
in epist. ad
Corinthios.

Oratio.

Mar. 9.
Luc. 17.

Psal. 67.
Sal. & luit.

Ioan. 9.
Mar. 7.

DE SACRAMENTO

De sacra.
lib. 1. ca. 1.
Euangelij
lectio.

Susceptorum
officiu. ut si
de instrua-
tur bapti-
zati.
Serm. 163.
de tempore

Benedictio
& manu
impositio.
Abrenun-
ciatio.

De nupt. et
concup. lib.
1. cap. 20.

De nupt. &
concup. li.
2. cap. 29.
Hom. 21.
ad populu
Antioche

ti. Huius autem linitionis minimè recentem vsum esse, vel ex Ambrosij scriptis videre licet. Legitur autem dum catechizatur baptizandus, Euangelium, admonetur postea susceprores siue patrini, vt manus imponent capiti paruuli baptizandi, ac eius nomine profiteantur symbolum & orationem dominicam. Tenentur autem susceptores dare orationem, vt instruantur paruuli, cum ad vsum rationis peruenierint, de ijs, quæ ad fidem pertinent. Quos & Augustinus in sermone quodam admonuit his verbis: Admoneo fratres charissimi, quicumque viri, quæcumque mulieres de sacro fonte. filios spiritualiter exceperint, agnoscant se pro ipsis fideiussores apud Deum extitisse, & ideo semper illis sollicitudinem veræ charitatis impendant. Quod autem benedictiones cum impositione manuum inter catechizandum sunt, causa hæc est, vt qui semel per exorcismum pulsus iam est diabolus, ei reditus præcludatur. Introducitur postea baptizandus in Ecclesiam, ac interrogatus à sacerdote, respondet per susceptores suos (nisi forte sit adultus, tum enim ipse loquatur necesse est) abrenunciare se Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius, ac CHRISTO se coniungi velle: in cuius etiam rei signum, ad singulos articulos fidei, de quibus interrogatur per sacerdotem, credere se respondet. De hac abrenunciatione ita scribit Augustinus. In veritate & non in falsitate potestas diabolica exorcizatur in paruulis, ei que renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui domini transferantur. Idem ad Valerium scribens, antiquissimam Ecclesiæ traditionem esse dicimus, quæ exorcizantur & suscipiunt paruuli. Ioannes Chrysostomus nihil hac voce scribit esse tutius: Abrenuncio tibi Satana, si ipsam per opera exhibeamus. Hæc enim iniqua vox, confederatio cum domino est, & sicut nos seruos & mentes, ipsos qui venduntur prius interrogamus, an nobis seruire velint, ita facit & Christus, quando debet te in seruitutem capere, prius interrogat, an velis illum crudelium tyrannum dimittere & inmittem, & à te fœdera suscipit. Non enim coactum est ipsius imperium. Hortatur itaque, non modo cum in forum prodimus, verum etiam cum fuerimus

BAPTISMI.

35

mus egressi ianuæ vestibulum, ijs prius verbis vtamur, Abrenuncio tibi Satana, & coniungor tibi Christo: nec vnuquam absque hac voce exeamus. Hæc sit nobis baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. De hac abrenunciatio ne, sic ab Hieronymo quoque scriptum legimus, in mysterijs primum renunciamus ei, qui in occidente est, nobisque, moritur cum peccatis, & sic versi ad orientem pactum inimus cum sole iustitiæ, & ei seruitores nos esse promittimus. Posteaquam abrenunciauerunt diabolo, & Christo nomen dederunt, vngit eos sacerdos oleo, more athletarum, qui stadium iam ingressuri sunt, vt futuri iam Christi athletæ designentur, quibus colluctatio futura est, non aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in celestibus. Qua de re ita scribit Augustinus: Christi nomen à Chrismate dictum est: Chrisma autem græcè, latine vinctio nominatur. Ideo autem nos vinxit, quia luctatores contra diabolum fecit. Sed & ante eum Cyprianus: Vngi quoque necesse est eum, qui sit baptizatus, vt ac cepto Chrismate & vinctioe, esse vinctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Quin & vetustissimi Dionysius & Tertullianus vinctiois meminerunt. Vngitur autem & in pectore, vt intrepidus diabolo resistat charitate erga Deum inflamatus, cui nihil est difficile & inter scapulas, vt ad suæ iugum domini ferendum tanto fiat robustior. Vinctioe facta baptizatur, ac ter immergitur: quæ tria immerfio, vt est apud Damascenum, tres dominicæ dies sepulture representat, vel etiam trinitatem personarum. Ante Damascenum autem idem à Leone quoque pontifice annotatum est. Sepulturam, inquit, triduanam imitatur trina de se pulchro. Et ante vtrumque Athanasius quod infantem in aquam ter immergimus, mortem & triduanam Christi resurrectionem significat. Neque verò id ita fieri necesse est, vt non vna immersione baptismus absolui possit, qua & vnum esse Deum, qui trius est in personis, & semel tantum mortuum, nec deinceps amplius moriturum significetur. Quod etiam in concilio quodam Toletano in detestationem erroris cuiusdam ita constitutum esse legimus, vt vna tantum

In Amos
cap. 6.
vinctio.

Eph. 6.

Tract. 33.
in Ioan.

Li. 1. ep. 12.

Dion. ecl.
hier. cap. 7.
Tert. de baptismo.

Mat. 11.

Mersio
Dam. li. 4.
cap. 10.

Epi. 4. ca. 3.

Quest. 124.

M 5

tantum

tantum fieret immersio. Quin & ipsa immersio pretermitti recte potest, ac vel sola aspersio, vel perfusio, qua multi nunc utuntur, sufficit, quemadmodum Cyprianus etiam testis est. Porro aquam qua baptizabatur, consecrari prius consuevit, se tradit Basilius ad Amphilochium scribens, & Ambrosius de Sacramentis: Baptizatum puerum signat cruce, cum Chriismate in vertice capitis sacerdos super cerebrum, ut hoc signo illum admoneat, quandoquidem vetus homo crucifixus in illo est, atque cum Christo confurrexit, ut in nouitate vite ambulet, quæ sursum sunt querat, ubi Christus est in gloria Dei sedens, quæ sursum sunt sapiat, non quæ super terram: quandoquidem ex terreno ecclestis, ex Adæ filio, Dei filius factus est, ut iam non ad aliam illi magis, quam ad coelestem hereditatem aspirare fas sit. Postea datur illi vestem candidam, ut sit iudicium, quemadmodum scribit Ambrosius, quod exuerit inuolucrum peccatorum, & induerit innocentie casta velamina. Meminit etiam Socrates post Dionysium in ecclesiastica historia candidæ vestis huius, quæ dabatur baptizatis. Quin & adhuc durat nomen dominicæ in albis: Nam in primitiua Ecclesia fuit mos, ut non baptizantur nisi in vigilia Paschæ, & Pentecostes. Qui itaque baptizabantur in vigilia Paschæ, incedebant veste candida iudui per octo dies, ac vocabantur albat, atque octauo demum die vestem albam deponebant: vnde tractum nomen dominicæ. Quod autem susceptores, quos Paternos vocant, adhibentur in baptismo, qui quasi sponsores paruulorum voluntatis esse videntur, atque instruere baptizatos de ijs, quæ ad fidem pertinent, obstricti sunt: est & hoc, sicut Dionysius testatur, Apostolicæ traditionis. Contrahi autem cognationem ex baptismo, recens non est. Antiquissimus Origenes huius cognationis meminit, explicans illud Pauli locum: Lucius, & Iason, & Sosipater, cognati mei: Hanc, inquit, cognationem vel consanguinitatem arbitror esse ex baptismo contractam. Datur extremum baptizato cereus ardens, ut meminerit, quandoquidem sponsauit eum sibi Christus in fide, cum venerit sponsus ad nuptias, quo se præparat ad occurrendum ei cum lampade non extincta, sicut saturæ illæ virgines, sed ardente, hoc est, cum fide, non illa mortua, sed quæ igne charitatis accensa, oculos

esse non potest. Hic perspicere licet, quàm nihil non facrum, nihil non veneratione dignum sit in his ceremonijs, in quibus recondita sunt mysteria multa homini Christiano cognita cum primis necessaria, quæ ut scrutetur diligentius, per exteriora hæc excitari videtur. Non sunt itaque temerè prætermittendæ, quas ipsis etiam Apostolorum temporibus obseruatas, ac deinceps longo sæculorum tractu nunquam intermissas, ad hæc usque nostra tempora ex vetustissimis quibusque scriptoribus abundè liquere potest. Inter quos Cyrillus Hierosolymitanus diligenter cernimus omnes in baptismo solitas obseruari, persequitur. Verum nos reliqua persequamur.

De Sacramento confirmationis.

Cap. XXXVIII.

Baptismus intrantium est, ut diximus: confirmatio verò pugnantium. In baptismo Christo nomen damus, & eius milites efficiuntur, atque ad ineundem prælium cum aduersarijs potestatibus præparamur, coronam accepturi, si victores euaserimus: Neque enim coronabitur quisquam, nisi qui legitime certauerit. Est quidem ita, quod si qui baptizatur, paruulus præsertim, ex hac vita statim ut baptismum accepit, migraverit, citra ullam dubitationem, non suis verum Christi, quæ induit, cuius corpori insitus est, meritis, coronæ gloriæ consequitur: Sed cui iam vltimæ rationis adeptus, post acceptum baptismum vitam Deus in hoc seculo propagare dignatur, non est quod existimet is, nihil aliud sibi restare post baptismum, quàm ut credat ociosus: Imò persuasum sibi hoc habere debet, se ad graue certamen vocari: Quod nisi certauerit bonum hoc certamen, eursumque consummauerit, nihil est quod se iusticiæ coronæ, quæ non est reposita nisi legitime certantibus, assequi posse speret. Neque enim perinde oppugnat homines ante baptismum Satanas, atque post: Nā qui non sunt baptizati, eos pro suis habet, & omnem in eos tanquam sibi subiectos, potestatem exercet: Qui vero castra sua deseruerunt, atque ad Christi vexillum confugerunt, eos è potestate sua creptos dolet, atque omni insidiarum genere pertrahere iustus in eā, in qua fuerunt antea, captiuitatē conatur. Ipse etiā Christus

In tribus
primis Ca
techesibus
Mystagogi
dis.

2. Tim. 2.

Confirmatio
nis causa
& necessi-
tas.

Eph. 6.

2. Tim. 4.

Matt. 12.

Luc. 11.

Matth. 4.

docu-

DE SACRAMENTO

Confirma-
tionis anti-
quitas.
Epistol. 3.

Obsecratio
Li. 6. c. 43.
Materia.
Forma.

documento nobis esse potest, quem non prius aggressus est tentare Satanas, quā fuisset à Ioanne baptizatus. Quāobrem cum in baptismo non ad fidem ociosam, sed ad pugnam periculosam vocati simus, ad quam recte gerendam vires nostrae sufficere nequaquam possunt, dare nobis remedium dignatus est Christus in sacramento confirmationis, in quo confertur nobis is, cuius ope adiuti, facile possumus & carnem, & mundum, & eum cui semel in baptismo renuntiavimus, diabolum superare. Is est spiritus sanctus, qui adiuvat infirmitatem nostram: qui nisi praesto nobis adesset, turpiter nos ex acie fugere, atque hostibus nostris terga dare oporteret, quorum maior est vis, quam ut solis humanis viribus ei resistere queamus. Quāobrem sicut in baptismo spiritum sanctum accepimus in remissionem peccatorum, ita in confirmatione datur nobis idem spiritus sanctus in robur contra hostes nostros, quo adiuti atque animati facilius impetum eorum propulsa- queamus. Sacramenti huius meminit Petri successore Clemens, ac absque eo negat aliquem perfectum Christianū esse, aut sedem habere inter perfectos posse, si non necessitate, sed incuria aut voluntate remanserit. (His enim ille verbis vitur.) Ac mox subdit: Quod à Petro, inquit, accepimus, ac ceteri sancti Apostoli praecipiente domino docuerunt. Sententia Clementis Cornelius quoque subscribere videtur pontifex & martyr, ad Fabiū scribens, eum de No- nato, qui iā baptizatus fuerat, dicit: Nec reliqua consequutus est post morbum, quē iuxta Ecclesiae canonem consequi debebat, obsecrationem videlicet ab Episcopo collatam. Cum autem illa potitus non sit, quomodo Spiritū sanctum est consequutus? Quae epistola illius verba in libro Ecclesiasticae historiae Eusebij legere licet. Materia huius sacramenti est Chrisma ex oleo oliuariū & balsamo coactū. Forma est haec, quod praemisso nomine eius, qui confirmatur, dicit Episcopus: Signo te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, ut replearis eodē spiritu sancto, & habeas vitam aeternam. Simul ut ad signum & elementum visibile vñctionis, quē fit in frōte Chrismate, verbum accesserit, fit sacramentū, hoc est, sacra rei, nimirum inuisibilis gratiae, qua cōfertur spiritus

CONFIRMATIONIS.

37

tus sanctus, signum visibile. Simul enim ut prolatis verbis vñctus fuerit cōfirmandus, cūstigio datur ei Spiritus sanctus, qui tueatur eum aduersus insidias Diaboli, qui vires & robur suppeditet ad omnes aduersarias potestates debellandas. Cum itaque tam sacra rei signum sit confirmatio, & quidem efficax, nihil est quod quisquā dubitare queat, ei sacramenti nomen tribuere, cum ab ipsis Apostolorum temporibus ad hanc usque nostra fuerit inter sacramenta numerata. Certē Augustinus vocat sacramentum Chrismatis: quod quidem, inquit, in genere signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus. Non minus id quā ipsum baptismum sacrosanctum esse vult. Quod autem in hoc sacramento Spiritus sanctus conferatur, aperta sunt scripturae testimonia. Legimus in actis de Petro & Ioanne, quod imponebant manus super illos, qui Dei verbum in Samaria receperant, & erant baptisati in nomine domini Iesu, & accipiebant Spiritum sanctum. Ac rursus alio loco de Paulo: Quo facto imposuit illis manus. Neque verò quia Chrismatis mentio non fit, idē putandum est eius usum non fuisse temporibus Apostolorum. Extat inter alia in libro conciliorum epistola sancti Fabiani pontificis & martyris, qui fuit à Petro decimus octauus, quam scripsit ad Episcopos orientales, in qua disertis verbis testatur, quod postquam cenauit dominus cum discipulis suis, & lauit eorum pedes, Chrisma conficere docuit. Sicut, inquit, à sanctis Apostolis praecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt. Et subdit: Ipsa enim lotio pedum nostrum significat baptismum, quando sancti Chrismatis vñctione perficitur atque confirmatur. Haec ille ante mille trecentos annos. Et eius aequalis Cyprianus librum etiam edidit de Chrismate. Quod etiā in ampulla seculo suo cōsecrari solitum fuisse meminit Optatus. Sed & vtroque vetustior Dionysius Areopagita copiose de eo multa scripsit, sanctique doctores passim in multis locis meminerunt. Ante mille centum annos in Carthaginensi tertio & quarto, & Toletano primo cōcilio, postea verò in Anthifiodorensi & Bracarenfi fuit constitutum, ut ne quisquam alius praeter Episcopum Chrisma consecrare auderet. Quod Chrisma etiam à Leone pontifice cautum est, dum ad Germaniam & Gra-

Confirma-
tio sacra-
mentū est.
Li. 2. cont.
litteras Pe-
til. ca. 104

Act. 8.

Act. 19.

Ioan. 13.
Chrisma-
tis antiqui-
tas & con-
secratio.

Optat. li. 2.

Ca. 4. eccl.
hierach.

Epist. 83.
Chrisma-
tis materia
& Gra-

DE FIDE

& Gallie scribit Episcopos. Est autem materia Chrismatis cum primis idonea ad exprimendam significationem eius rei, quæ non modo significatur, verum etiam confertur in hoc sacramento. Datur enim in hoc sacramento plenitudo sancti spiritus ad robur spirituale, quod perfectæ iam ætati cōuenit, ad quam cum peruenit homo, incipit actiones suas ad alios quoque communicare, cum antea sibi soli viveret. Gratia itaque sancti spiritus designatur oleo. Unde & Christus dicitur unctus esse oleo lætitiæ, propter plenitudinem sancti spiritus, quam habuit. Admisceatur autem balsamum propter fragrantiam odoris, quæ redūdat ad alios. Hoc est, quod dicit Apostolus: Christi bonus odor sumus. Quamobrem non quia non est expressè quiddam in scripturis de eo traditum, idcirco vñ sum eius fuisse negandum est. Rectè enim ab Augustino scriptum est. Nō omnia, quæ facta sunt ab Apostolis, etiam scripta inueniuntur, veruntamen facta esse ex cæteris documentis probantur. Fit autē unctio in fronte Chrismate signo crucis, quod nisi adhibeatur, siue frontibus credentium, siue ipsi aquæ qua generantur, siue oleo, quo Chrismate vnguntur, nihil eorum ritè perficitur, dicit Augustinus. Fit itaque ideo in fronte tanquā in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat: quin illud potius præ se ferat: de illo gloriatur: in illo fidat: ex illo animum sumat viriliter contra hostes pugnandi. Institutum autem est hoc sacramentum à Christo, non exhibendo, sed promittendo: Promisit enim ille cum dixit: Ego mittam promissum patris in vos. Item: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: Non ille per se, sed per Apostolorum ora sacramentum hoc patefacere nobis voluit neque id sine causa: Nam cum sacramentum hoc contineat in se plenitudinem sancti spiritus, quæ confertur omnibus, qui Chrismate consignantur, quamdiu Christus in hoc seculo versabatur, hæc plenitudo sancti spiritus dari non debuit. Sic enim ille dixerat: Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Quamobrem antequam in cælum Christus ascendisset, dari plenitudo sancti spiritus non debuit: quod etiam ille locus indicat: Nondum erat spiritus sanctus datus, quia

Psal. 44.
2. Cor. 2.
Aug. epist. 108
Tract. 118.
in Ioan.
August. in Psal. 30.
concione secundā.
Confirmatio à quo instituta
Luc. 24.
Ioan. 14.
Ioan. 16.
Ioan. 7.

CONFIRMATIONIS.

38

quia Iesus nondum erat glorificatus. Neque verò propter ream minoris auctoritatis esse debet hoc sacramentum, quod à Christo promissum tantum, ab Apostolis verò est exhibitum. Nam non minus ratum est, dicit Cyprianus, quod dicente spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quam quod ipse Christus tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit. Minister autem huius sacramenti, quod vocat sacramentum manuum impositionis Eusebius pontifex, non est nisi Episcopus, quod præter Apostolos nemo sacramentum hoc contulisse legitur: quemadmodum etiam ab Urbano, Damaso, Innocentio, & Leone sanctissimis pontificibus traditum est. Quin & in Aurelianensi & Meldensi conciliis idem est constitutum. Quò magis autem vis huius sacramenti cognosci possit, visum est adscribere quædam ex epistola Melchiadis Papæ, quam ille ante mille ducentos annos ad Episcopos Hispaniæ conscripsit. De ijs verò, inquit: super quibus rogatis vos informari, id est verum maius esset sacramentum manus impositio Episcoporum, aut baptisimus, scitote utrumque magnum esse sacramentum: Et sicut vnum à maioribus sit, id est à summis pontificibus quod à minoribus perfici non potest, ita & maiori veneratione venerandum & tenendum est. Sed ita coniuncta sunt hæc duo sacramenta, ut ab invicem nisi morte præueniente nullatenus possint segregari, & vnum sine altero ritè perfici nō potest. Nā vnu præueniente morte saluare sine altero potest, aliud autē nō potest. Unde scriptum est, In diebus illis, dicit dominus, effundā de spiritu meo super omnē carnē. Advertam summas diuitias bonitatis Dei, quod in cōfirmādis Neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc spiritus sancti descensio in credentium populos donauit vniuersis. Sed quia diximus, quod manus impositio & confirmatio ad baptisimi perfectionem pertineant, & qui iam regeneratus in Christo est, confirmare aliquid possit, forte cogitat sibi aliquis: Quid mihi prodest post mysteriū baptisimatis, mysterium cōfirmationis? Aut quantum video, non totum de fonte suscepimus, si post fontem adiectione noui generis indigemus. Non ita, dilectissimi. Attendat charitas vestra. Sicut exigit militaris ordo, ut cum imperator quemcunque in militum receperit numerum, non solum signet

In sermo. de ablutione pedum.
Episcopi est confirmare
Euseb. epi. 3.
Epist. 4.
Epi. 1. ca. 2
Leo epi 88
Ioel 2.

DE SACRAMENTO

signet receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturum: ita in baptizato benedictio illa munio est. Dedisti militem, da ei adiumentum militiae. Nunquid prodest, si quisquam parentum magnam pupillo conferat facultatem, nisi providere studeat & tutorem? Itaque paracletus regeneratis in Christo, custos & consolator, & tutor est. Ideo dicit sermo diuinus: Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam. Ergo spiritus sanctus qui super aquas baptismi saluifero descendit illapsum in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in confirmatione augmentum praestat ad gratiam. Et quia, in hoc mundo tota aetate victuris, inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluiamur, post baptismum roboramur. At si continuo transitis sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat, mox in pace beati seculi recipiendos: confirmatio autem amaret & instruit, ad agones mundi huius & praelia, referuandos. Qui autem post baptismum, cum acquisita innocentia, immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non potest peccare post mortem. Hic si forte illud etiam requirere velimus, post passionem & resurrectionem Christi, quid Apostolis profuerit aduentus spiritus sancti, ipse dominus eis euidenter exponit: Quae dico (inquit) vobis, non potestis ea portare modo. Cum autem venerit ille spiritus veritatis, ipse docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cum spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatat. Itaque ante descensionem spiritus sancti, vsque ad negationem Apostoli dereretur: post visitationem vero eius, vsque ad martyrii cōemptu salutis armantur. Secundum hoc per Christum redimimur, per spiritum vero sanctum dono sapientiae spiritualis illuminamur, & edificamur, erudimur, instrumur, consummamus, ut illa sancti spiritus voce audire possimus: Intellectum tibi dabo, & inhiuam te in via hac, qua gradieris. De spiritu sancto accipimus, ut spirituales efficiamur, quia animalis homo non percipit ea quae sunt spiritus Dei. De spiritu sancto accipimus, ut sapiamus inter bonum malumque

Psalm. 126.

Ioh. 16.

Psalm. 31.

1. Cor. 2.

EUCHARISTIAE.

297

lumque discernere, iusta diligere, iniusta respicere, ut malitiae ac superbiae repugnemus, ut luxuria ac diuersis illecebris & fordis indignisq; cupiditatibus resistamus. De spiritu sancto accipimus vitam amorem, & gloriae ardorem, ut succensi diuinitus erigere a terrenis metem ad superna & diuina valeamus. Hec ideo visum est ex epistola sancti pontificis adscribere, ut & dignitas & effectus huius sacramenti iuxta eam doctrinam, quae fuit ante tot secula, cognoscisci posset. Porro quae ad christianitatis rationem pertinent, accuratius ea persequitur in tertia sua mystagogica Catechesi Cyrillus. Quo etiam in loco non dubitauit ijs verbis uti. *ὡς πρὶς καὶ ἄλλοις τῆς εὐχαριστίας, μετὰ τὴν ἐκτίλεισιν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν ἡμῶν ἐν τῷ ἁγίῳ λόγῳ, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς, οὕτως καὶ ὁ ἅγιος τοῦτο μυστήριον ἐν τῷ λόγῳ, ὡς καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ λόγῳ, καὶ ὡς ὁ Χριστὸς ἐν τῷ λόγῳ, καὶ ὡς ὁ ἅγιος ἐν τῷ λόγῳ, καὶ ὡς ὁ Χριστὸς ἐν τῷ λόγῳ, καὶ ὡς ὁ ἅγιος ἐν τῷ λόγῳ.* Quemadmodum panis Eucharistiae post sancti spiritus inuocationem, non amplius est panis communis, sed est corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum non amplius est vnguentum nudum, neque (si quis ita appellare malit) commune, postquam iam consecratum est: sed est charisma, quod Christi & spiritus sancti, id est, diuinitatis eius praesentiam efficit. Persequitur autem idem Cyrillus diligenter omnes ritus & caeremonias quibus vitmur in baptismo, & hac, & duabus praecedentibus catechesibus.

Cyrillus.

De Sacramento Eucharistiae.
Cap. XXXIX.

PER baptismum exuto veteri homine nouam quandam vitam ingredimur, & Christi militiae adscribimur. Quod fortiter autem ac viriliter hostium impetu propulsare queamus, in sacramento confirmationis christmate vngimur: in quo nobis datur spiritus sanctus, qui & fiduciam ad pugnandum, & robur praestet ad hostes superandos. Ceterum cui non modo viuendum, verum etiam pugnandum est, is alimonia si destituatur, neque viuere diu, neque vires ad resistendum habere potest. Quare cum & vita, quam ingressi sumus baptizati, & pugna, quam gerimus christmatis unctione consummati, utraque sit spiritualis: pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis, ut ne vires nostrae deficerent, de spirituali nobis alimonia prouidendum esse putauit. Quia in re singulare suam

N

Eucharistia cibis est.

Psal. 105.

In eucharistia quale corpus.

Rom. 6.

Iohan. 20.

DE SACRAMENTO

suam erga nos charitatem, maioremque, quam vt vlla orationis eam satis explicare queat, nobis declarauit. Neque enim vulgari aliquo & vsitato cibi genere, sed sui sanctissimi corporis, sui preciosissimi sanguinis alimento nos reficiendos esse putauit: quod angeli videntes tremunt, nec absque pauore propter fulgorem, qui inde resilit, aspicere possunt, eo vt aleremur nos dignos iudicauit: quò sic in vnâ cum illo massam reduceremur: vnũ Christi corpus omnes, vna Christi caro effecti. Quis loquetur potentias domini? auditas faciet omnes laudes eius? Quis pastor vniquam suis membris oues suas nutrit? Quam multas matres videmus, quæ non suis vberibus, quos pepererunt infantes lactauerunt, sed eos nutribus alendos dederunt? At non ita dominus noster Iesus Christus. Nulla dilectio non dicam verbis explicari, sed neque cogitatione concipi tanta potest, quæ sit cum hac illius dilectione conferenda. Proprio ille corpore suo, proprio sanguine suo nos alere, ubique cõiungere & conglutinare dignatus est. Illud ipsum corpus, quod pro nobis in cruce pendit, illum ipsum sanguinem, qui fusus est in remissionem peccatorum nostrorum, nobis in cibum & potũ dedit. Ipsum quidem, sed non eo ipso modo, quo fuit in cruce: Nam neque sub illa specie visibili, qua pendit in cruce: sed ipsum quidem inuisibile sub visibilibus panis & vini speciebus: neque quale fuit tum, quum esset cruci affixum, corruptioni & morti obnoxium, sed prorsus incorruptibile iam, & immortale. Christus enim resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi amplius non dominabitur. Illud corpus nobis manducandũ dedit, quod per clausum virginis vterum transiit quod clauso tumulo resurrexit, quod per clausas ianuas in eũ locum ubi erant Apostoli, ingressum est: corpus spirituale, corpus incorruptibile, corpus glorificatum. Aliud est igitur in hoc sacramento quod oculis cernitur, aliud quod sola fide comprehenditur. Et propterea vocatur sacramentum: sacra rei signum, & quidem efficax. Sacra res, cuius est signũ hoc sacramentum, est viuũ & verum corpus: est viuus & verus sanguis domini nostri Iesu Christi: quod ita per species istas visibiles panis & vini significatur, vt simul sub illis re ipsa, quamuis inuisibiliter coniunctur. Est pre-

EUCCHARISTIAE.

90

tereã signum inuisibilis gratiæ, quæ confertur dignè accedentibus sub istis panis & vini visibilibus speciebus: quæ de re postea differemus. Nam illud admonendum prius duximus, esse quoddam discrimen inter hoc sacramentum, & alia, quæ & ipsa materiam habent sensibilem. Nam Eucharistia continet in se rem sacram absolutè, nimirũ Christum ipsum, quo nihil magis est sacrosanctum: aqua verò baptismi continet rem sacram, quatenus ad alium illa refertur, & alij communicatur: continet enim virtutem ad abluendum, ad sanctificandum, ad iustificandum, Eadem est & chrismatis, & similitum ratio. Quamobrem sacramentum Eucharistiæ perficitur in ipsa materiæ consecratione, alia verò non perficiuntur nisi in applicatione materiæ ad hominem sanctificandum. Exempli gratia. Si benedicatur aqua baptismi, manet nihilominus aqua: Neque enim fit vlla ipsius transmutatio: neque sacramentum dicitur, nisi eũ homo abluatur. At in hoc sacramento simul vt ad elementũ panis & vini, verbũ accesserit, fit sacramentũ: fit, vt Chrysostomus dicit, transmutatio, vel vt Theophilactus transelementatio, vel vt in magno illo cõcilio Lateranensi, in quo & Cõstantinopolitanus & Hierosolymitanus Patriarche præsentibus adfuerũt, definitũ est, fit transsubstantiatio panis & vini in corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi. Quam obrem audiendi nõ sunt, qui negant esse Christi corpus nisi eũ sumitur. Fuit hic error etiam Cyrilli tẽporibus (cuius etiã Thomas meminit) qui scribens ad Calosiriũ Episcopũ Arsinõitẽ, his verbis vtitur. Libet em̃ ea Græca adscribere: *ἐκ τούτου ὁ ὅτι ἡ εὐχαριστία ἀπὸ τοῦ ἵππου τοῦ μυστηρίου τοῦ εὐχαριστίας, ὅτι ἀπὸ τοῦ ταύτου αὐτοῦ ἐστὶν ἡ εὐχαριστία, ὅτι ταῦτα λέγοντες, ὅτι καὶ ὁ ἵππος τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ὁ αὐτοῦ ὁ σώμα καὶ ἡ εὐχαριστία, ὅτι ἡ εὐχαριστία δύναμις καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς.* i. Audio, inquit, quòd dicant, mystica mbenedictionem si ex ea remaserint in sequentem diem reliquæ, ad sanctificationẽ inutillẽ esse: Sed insaniunt hæc dicentes. Non enim alius est Christus, neque sanctũ eius corpus immutabitur, sed benedictionis virtus & viuifica grana perpetuò manet in illa. Hæc ille ante mille duccetos annos. Quæ autẽ per Deũ immortale hæc est audacia atq; amẽtia, Christi præsentia in sacramento tẽporib? & momẽtis circumscri-

Discrimen inter eucharistia sacramenta.

Transsubstantio. Chrysost. in Misa. Theoph. in cap. 14. Marc.

Eucharistia non est in usu tantũ Thomas part. 3. quest. 76.

DE SACRAMENTO

bere velle: denique tanquam finium regundorum sis arbit-
ter constitutus, inter sacramentum & non sacramentū fi-
nes & terminos distinguere? Verbi gratia: Si sumpserit co-
municaturus, sit ita demum sacramentum: ne sit autem, si
non sumpserit. Quid si eo animo communicaturus acce-
dat, ut statim sumat: quoniam verò non temerè dictum est
illud, Multa cadunt inter calicē supremāq; labra, subito ac
repentino casu aliquo ne sumat impediatur, aut animi pa-
sus deliquit, aut comitiali morbo correptus, aut quicquid
tandē eiusmodi euenerit, quod impedimento sit, quò min-
sumere queat, quid dicent isti finiu regundorum arbitri à Sa-
tana cōstituti? Continuòne Christum à sacramento discede-
re, an expectare paulisper dum ad se redeat communicatu-
rus, dum respiret, dum vires colligat ad sumendum? Quod
si pro sua benignitate, Christus expectet aliquantisper, scilicet
aut quartam communicaturum impeditum expectet, ut
ne expectet. Quis est qui statuere possit, absūt dāne magis
an impia sint hæc Satanistarū commenta, quæ non modo
cum verbo Dei, verum etiā cum ipso cōmuni sensu pugna-
re videntur? Equam scripturā proferunt isti, qui scripturas
erroribus suis libenter obtinent, ex qua possint ostēdere,
non esse sub speciebus istis corpus Christi, nisi cū sumi-
tur sacramentum. Dixit Christus, hoc est corpus meū: Nū-
quid addidit quādo sumitur? quod certè addidisset ille, qui
tantopere fuit salutis nostræ sitiens, nec nos reos idolola-
triæ fieri passus esset, si extra sumpcionē Christū in hoc sa-
cramento adoraremus. Indicare videtur Gregorius quoq;
Nisenus, Basilij magni frater, errorem hunc suo tempore
fuisse, cū dicit ὁ ἁγίος καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἀγιάζεται διὰ
λόγου τοῦ κυρίου, ἐν τρώγῃ, & διὰ χάριτος προτίω ἡ τὸ σῶμα γίνεται
τὸ λόγος, ἀλλ' εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα. διὰ τοῦ λόγου μεταποιεῖται
καθὼς ἔρχεται ὑπὸ τῷ λόγῳ, ὅτι τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμα μου, Panis, &
inquit Apostolus, sanctificatur per verbū Dei & orationē, nō
per māducaionē eò progressus, ut corp⁹ fiat verbi, sed sta-
tim in corpus per verbū trāsmutatus: quē admodū dictū est
à verbo, quod hoc est corp⁹ meū. Posset his rectè dici, quod
illi populo dictū est quondā ab Elia: Vsq; quo claudicatis
in duas partes, si domin⁹ est De⁹, sequimini eū: si autē Baal,
sequi.

Cap. 37. ser-
monis cate-
chetici.

3. Reg. 18.

EUCHARISTIAE.

99

sequimini illū. Si Christū Deū agnoscitis, sequimini illū: cre-
dite illi dicenti, Hoc est corpus meū: nō solū cū sumitur,
sed statim etiam ut verbo Dei cōsecratur: cuius verbi Dei,
nō sumpcionis meę aut alterius virtute, quod erat ante cō-
secrationem panis, sit corpus Christi. Neq; enim manduca-
tio mea, sed sermo Christi, panis & vini substantiā conuer-
tit in substantiam corporis & sanguinis Christi. Sin autem
non creditis Christo dicenti, hoc est corpus meum, quod
reuera facitis, cur id obscure fertis? cur non apertè confite-
mini vos Baal sequi, & illius prophetis credere, qui dicunt:
hoc non est corpus meum? non est verum quod dixit Chri-
stus: non est corpus, sed significat corpus: non est corpus,
sed est figura corporis Christi. Si sic detecta persona rem
ageretis, quis non statim agnosceret angelos Satanæ? quis
non quo summo posset studio ab illis sibi cauere? Sed ve-
rum est quod dicit scriptura: Erat serpens callidior cunctis
animantibus: Nulla est astutia, quæ cum illius astutia pos-
sit comparari. Intelligit ille, qui non aliundē constat nisi
ex dolo & fallacijs, si se subito talem exhiberet qualis reue-
ra est, nihil se profecturum. Nā si statim prorumperet per
membra sua, & diceret: Non est corpus Christi, sicut ipse di-
xit, sed significat modo corp⁹: est figura corporis: quis esset,
qui quos tam impiam vocem proferre audiuiisset, eos ferē-
dos, ac non auferendos potius, atq; extremis supplicijs affi-
ciendos censeret? Quamobrem pedetentim callidissima
bestia in mentes hominū illabendum, ac per gradus quod-
dam ad extremam hanc impietatem eos adducendos ef-
se putavit. Principio verbi Dei speciem prætexens (neque
enim ad homines decipiendos alia magis apta & expedi-
ta via est) de speciebus huius sacramentū dilceptionem
induxit, ut sic, cuius rei symbolum est hoc sacramentū, cha-
ritatem ex animis hominum tolleretur, vnanimitatemq; scin-
deret. Deinde corpus exangue dari nobis ad manducandū,
neq; verum sanguinem, sed cruorem dari bibendū persua-
dere conatus est, affirmando quòd sub specie panis corpus
tantū sine sanguine, sub specie vini sanguis tantū sit sine
corpore. Hac ille arte cū effecisset, minus ut iam reuerteretur
ad hoc sacramentū homines accederent, quòd frustra ab
eo vita expectetur, in quo vita nō est, progressus est vlteri-
us.

Gene. 3.
Astutia dia-
bili in here-
ticis.

N 3 us:

DI SACRAMENTO

*Panis
vini
maneat.*

In Psal. 30

1. Reg. 21.

*Psal. 13.
52.*

us: Neq; tamē statim negavit esse corpus Christi, sed panē in sacramento simul esse cum corpore Christi docuit, iam pridem sopitam Ioan. Vicleffi, & Ioan. Hussi heresim renouans: cum tamen Christus nō dixerit, hic panis est corpus meū, sed, hoc est corpus meū. Explicans Augustinus illam inscriptionem Psalmi: Psalmus David, cum mutaret vultū coram Abimelec, & dimisit eum & abiit: ac locum illum ex libris Regum, secundū editionem septuaginta, pertrahens, Ferebatur in manibus suis: Hoc verō fratres, inquit, quomodo possit fieri in homine, quis intelligat? quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorū portari potest homo, suis manibus nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David secundū litteram non inuenimus, in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suū ait: Hoc est corpus meum, Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Se ipsum itaque ferebat Christus in manibus suis, quando dixit, hoc est corpus meum, non panem cum corpore, quod nunc per membra sua falso docet Sathanas: Qui posteaquā id persuasit hominibus, manere panem cum Christi corpore, neque parum venerationis huic venerabili sacramento falsa hac doctrina sua detraxit, serpit bestia longius. Neque tamen adhuc audet profiteri quod sentit, verū concedit esse ibi corpus Christi, sed non alio tamen tempore, quā quo sumitur: qui verō extra summptionem adorauerit, eum idololatriæ reum pronunciat. Hoc posito & concessō, tollit sacerdotium, tollit sacrificium, omnem Christi beneficiorum memoriam prorsus obliterare conatur, atque omni ratione diligenter cauet, ne qua in Ecclesia Dei summi illius & immensi beneficii, quo semetipsum Christus dedit redemptionem pro nobis, fiat representatio. His ex animi sui sententia confectis, tum demum eo peruenit, quō tendebat initio, vt dicat impius, dicat impius in corde suo, non est Deus, Nō est Deus in hoc sacramento, nō in est eo corpus Christi, merus est panis pistorius, cui diuinos honores tribuere, est idololatriā esse. Hoc si callida & truculenta illa bestia statim initio per membra sua dixisset, nullo negotio, semota quauis cunctatione fuisset obstructum os loquentium iniqua, neque facile

EVCHARISTIAE.

191

quenquam in massam suam pertraxisset, vt tam impie voci auscultaret, eique fidem haberet. Verū, vt dictum est, paulatim irrepēdū in animos hominum, atque ijs gradibus, qui iam enumerati sunt, incedendū esse putauit, quod seiret extremē impiam doctrinā non ita subito Christiano homini persuaderi posse. Quamobrem quicumque catholicam & orthodoxam fidem amplectitur, diligenter sibi caueat ab his serpentis insidijs, qui nunquam calcaneum nostrō insidiari cessat. Cauendi autem hæc est ratio, si omnem disputationem fugerit de hoc sacramento, in quo stultam Deus fecit sapientiam huius mundi. Nusquā enim Dei maior est tentatio, quā in hoc sacramento, in quo tentat nos Deus, vt credamus illi, Noluit Adam credere Deo dicenti: In quacūq; die comederitis ex hoc ligno, morte moriemini: credidit serpenti decipiēti cum diceret: Aperiuntur oculi vestri, & eritis sicut Dij. Credidit quod nō videbat: nam in illo fructu ligni virtutē tantæ rei effectiuam, quam serpens promisit, oculis non cernebat. Credidit serpenti diabolo, non credidit creatori suo Deo, quo illius peccato facti sumus omnes rei mortis æternæ. Sacilegium illud per istud eucharistiæ sacramentum emendari Deus voluit, vt sine vlla dubitatione crederemus filio dicenti: Accipite & comedite, hoc est corpus meum: non autē credemus serpenti dicenti, hoc est corpus Christi, sed figura eius. Sicut cibum à Deo vetitū Adam gustando ē vita beatificata excidit, sic nos, quem Christus præcepit cibū manducantes, & verbo eius credentes, ad vitam per illum amissam redire oportet. Quamobrem non querat homo Christianus cum Capharnaitis: Quomodo hic potest nobis carnis suam dare ad manducandum, sed captiuēt intellectum suum in obsequium Christi: Dicat quicquid velit omnis homo mendax, nos credamus ei, qui solus est verax, Deo. Ipse dixit & facta sunt. Ipse dixit, hoc est corpus meum: ipse dixit, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Credamus veritati de veritate sui corporis nos admonenti, nec deinceps quæramus, quomodo. Non est impossibile apud Deum omne verbum. Etiam si angelus de cœlo nobis aliud annuntiaret, quā quod Christum Dei filium dicentem audimus, anathema sit, non ei credamus.

*1. Cor. 10.
Fides probatur in
Eucharistia.
Gen. 2.*

*Corpus &
sanguinem
Christi vere
esse in
Eucharistia.*

*Ioan. 6.
Psal. 115.
Rom. 3.
Psal. 118.
Ioan. 6.
Luc. 1.
Gala. 1.*

DE SACRAMENTO

Non potest mentiri veritas. Verbum domini manet in æternum. Sensus nostri falli possunt, Christus, qui est veritas, neque falli potest, neque fallere. Viderat Petrus Christum in monte transfiguratum, audiverat vocem de cælo allatam. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene placui, ipsum audire: & tamen habemus, inquit, firmiorem propheticum sermonem. Certius illi visum est & firmius, quod à propheta scriptum legerat, quam vox de cælo allata, quam auribus audierat. Si propheticus sermo tam illi certus visus est, quanto nobis certior videri debet Christi sermo, qui prophetas inspiravit: Qua de re sic aliquando scripsit Ambrosius. Sermo Christi conficit hoc sacramentum. Quis sermo Christi? Nempe is, quo facta sunt omnia. Iussit dominus, & factum est cælum. Iussit dominus, & factum est terra. Iussit dominus, & facta sunt maria. Iussit dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo quàm operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone domini Iesu, ut inciperent esse, quæ non erant: quanto magis operatorius est, ut sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra non erat: Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt. Ergo tibi ut respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem dico tibi, quod iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est: ipse mandavit, & creatum est. Et alio loco: Fortè dicas: Aliud video, quomodo tu mihi asseris, quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, ut probemus. Quantis igitur utimur exemplis, ut probemus non hoc esse quod natura formavit, sed quod benedictio consecrauit, maioremque vim esse benedictionis quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutari esse naturam, & serpentis & virgæ: Ac post multa alia exempla eius generis ex veteri Testamento producta, subiungit. Quod si tantum valuit humana benedictio, ut naturam conuerteret: quid dicimus de ipsa consecratione diuina, ubi verba ipsa domini saluatoris operantur?

EUCHARISTIAE.

493

rantur? Nam sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantum valuit sermo Eliæ, ut ignem de cælo deponeret: non valebit Christi sermo, ut species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti. Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Sed quid argumentis utimur? Suis utamur exemplis, incarnationisque exemplo astruamus mysterij veritatem. Nunquid naturæ vsus præcessit cùm Iesus dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem querimus, viro mixta femina generare consuevit. Liquet igitur, quod præter naturæ ordinem virgo genuit, & hoc, quod conficimus corpus, ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse dominus Iesus partus ex virgine? Neque dissimilia his apud Ioannem Damascenum in quarto libro de fide orthodoxa reperire licet. Cyrillus quoque Hierosolymitanus Græcus (cuius catecheses communicauerat nobiscum, Romæ cùm essemus, & Guilielmus Scirletus Protonotarius Apostolicus, vir tiam prædictus) in quarta sua cathedesi, quam de hoc sacramento conscripsit, ijs verbis utitur: καὶ αὐτὸ τοῦ μακαρίου παύλου ἡ διδασκαλία ἰκανὴ κατέστη καὶ πληροφθοῦσαι ὑμᾶς περὶ τῶν θείων μυστηρίων ὡς καταξιώθῃς, σύνσω μοι καὶ σύναιμοι τοῦ Χριστοῦ γέγοναί τε. αὐτὸς γὰρ ἄριστος ἔβρα, ὅτι ἐν νουτῇ ἡ παραδείξις ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, λαβὼν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλαμεν ἐπὶ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν καὶ ποτίζον καὶ εὐχαριστήσας, ἔπι λαβήσας περὶ τοῦτό μου ἐπὶ τὸ αἷμα, αὐτὸς οὐκ ἀποφραγμένον, καὶ ὑπὸν ἄλλοι ποτίζον, αὐτὸ τοῦτό μου ἐπὶ τὸ σῶμα, τίς πληροῖ αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αἷμα, τίς τὸ τοῦτο διαβεβαιώσασθαι, καὶ ἵκοντ, τοῦτό μου ἐπὶ τὸ αἷμα, τίς ἐνδύσασθαι ποτὶ, λίγων μὴ ἵνα αὐτοῦ αἵματος ὕδατος καὶ, ἐκ ἁγιοπιδόσης ἐν ἵνῳ μεταβαλλῶν ἡς αἷμα, ἡς γὰρ ὁ σαματικὸν κληθεῖς, ταυτὶν ἰθαυματοῦργησεν πῶς παρὰ θεοποιῖα, καὶ τοῖς ὑποῖς, ἡ νυμφῶν, οὐ πολὺ μάλλον πῶς ἀπόλαυσιν τὸ σῶμα καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος, διωρησάμεν, ὁ μολογῇ ἡσυχίᾳ μετὰ τῶν σὺν τῷ λαῷ, ὡς σῶμα καὶ αἷμα καὶ μετὰ τὸν

ματία περιβεβληθῆς ἄν, ἀλλὰ τὰ ὅπως λαμπρὰ καὶ λιγυρὰ ἀναγί-
 σκον ἐπὶ περιβεβληθῆς, ἵνα λέγῃς κατὰ τὸν μακάριον ἡσάαρ, ἀγα-
 λᾶσθω ἡ ψυχὴ μου Ὡς τὸ κυρίω, ἐνέδυσσε γὰρ με ἱμάτιον σωτηρίου,
 καὶ χιτῶνα ἐνφροσύνης περιέθηκί με, ταῦτα μαθῶν, καὶ πληροφ-
 ρηθῆς, ὡς ἐκ παρόλμου ἄρτος, ὅκ ἄρτος ἐσμὶ καὶ τὴ γένεσις αἰ-
 ὀντος, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ, ὃ παραινόμενός ἐστιν, ὅκ ἐνός ἐσμ. ὃ
 καὶ ἡ γένεσις τοῦτο βούλται, ἀλλὰ αἷμα Χριστοῦ, καὶ ὅτι περὶ τοῦ-
 του ὡς γὰρ ὁ δαδὶ, καὶ ἄλλων, καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου σφίγγει
 τοῦ ἱλαρῶναι προσοπορ ἐν εἰλαῶν, σφίγγει τὴν καρδίαν, μετακα-
 τῶν αὐτοῦ ὡς πνευματικὸς, καὶ ἱλαρὸς ὅτις ψυχὴ σου προσώ-
 πορ, ὃ γίνεσσι ἀνακατακαλυμμένον ἔχοντα. ἐν καθάρσιν συνείδησε
 θεῶσαι αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἐν Χριστῷ ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι δό-
 ξα ὡς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. *Que nos ita in latinam*
linguam conuertimus. Vel ipsa beati Pauli doctrina ab-
undè sufficere videtur, vt certam vobis de diuinis myste-
rijs fidem faciat, quibus digni redditi, concorpores, ita
vt dicam, & consanguinei Christi facti estis. Ipse enim nup-
ter Iesus Christus, accipiens panem, & gratias agens fregit
& dedit discipulis suis, dicens: Accipite & manducate, 1. Corin. 11.
hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, & gratias
agens, dixit: Accipite & bibite, hic est sanguis meus. Cum
igitur ipse de pane pronunciauerit ac dixerit, hoc est cor-
pus meum, quis audebit deinceps ambigere? Et eum idem
ipse tam asseueranter dixerit, hic est sanguis meus, quis
vnquam dubitauerit, vt dicat non esse eius sanguinem?
Aquam olim in vinum conuertit in Cana Galilee, quod
cum quandam habeat cum sanguine propinquitatem, fa-
cile in illum transmutatur. Et eum parum dignam exi-
stimabimus cui credamus, quod vinum in sanguinem
transmuret? Ad eas nuptias, quibus corpora copulantur
vocatus, præter opinionem omnium hoc fecit miracu-
lum: Et non multo magis sic eum corpus & sanguinem
suum fruenda vobis donasse, persuasum firmiter habe-
mus, vt ea cum omni certitudine tanquam corpus ip-
sius & sanguinem sumamus? Nam in specie panis dat
nobis corpus, & in specie vini dat nobis sanguinem: vt
eum sumpseris, gustes corpus & sanguinem Christi, fa-
ctus eiusdem corporis & sanguinis particeps. Sic enim eum
cimur

DE SACRAMENTO

cimur Christophori, hoc est, Christū in corporibus nostris ferentes, cum corpus eius & sanguinem in membra nostra recipimus: sic secundum diuum Petrum diuinæ naturæ consortes reddimur. Olim cum Iudæis Christus dicens: Nisi manducaueritis, inquit, carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Cum autem illi, quæ dicta fuerant, non spiritualiter accepissent offensus abierunt retrò: putabant enim, quod eos ad manducandas carnes hortaretur. Erant & in veteri testamento panes propositionis, verum illi cum fuerint veteris testamenti, finem iam acceperunt. In nouo verò testamento, panis est cœlestis & calix salutaris, quæ & animam & corpus sanctificant: Quemadmodum panis corpori congruit, sic sermo hic animæ competit. Quam obrēm, non sic hæc attendas velim, tanquam sint nudus & simplex panis, nudum & simplex vinum: corpus enim sunt & sanguis Christi. Nam etiam si sensus illud abrenunciat, fides tamen te confirmet. Ne iudices rem ex gustu: sed te citra ullam dubitationē fides certū reddat, quod sis dignus factus, qui corporis & sanguinis Christi participes fieres. Cuius rei quæ sit vis, explicat tibi David, dicens: Parasti in conspectu meo mensam, aduersus eos, qui tribulant me. Hoc est autem quod dicere vult: Ante aduentum tuum mensam dæmones hominibus paraauerant plenam doloris, pollutam, & refertā omni potētia diaboli: sed posteaquam tu aduenisti o domine, parasti in conspectu meo mensam. Quando dicit homo, parasti in conspectu meo mensam, quid aliud significat, quam mysticam illam mensam, quam nobis Deus preparauit ex aduerso: hoc est, quæ planē sit aduersa & opposita dæmonibus. Et rectē id quidem: illa enim communionem habebat cum dæmonibus, hæc verò communionem habet cum Deo. Impinguasti in oleo caput meum. Impinguauit caput tuum in fronte per signaculum quod habes Dei, ut per illud efficiar vas sanctificatū Deo. Et calix tuus inebrians, quam præclarus est. Vides hic calicē vocari, quē cum accepisset Iesus in manus suas, & gratias egisset, dixit: Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Propterea Salomon quoque cum gratiam hanc in Ecclesiastico

2. Petri. 1.
Ioan. 6.

Exod. 25.

Psal. 22.

Math. 26.

EYCHARISTIA.

495

significare velle: Vade, inquit, comede in læticia panē tuū spiritualem, veni ad salutem & quæ te beatum reddere possit vocationem, & bibe vinum tuum spirituale, vini & oleum super caput tuum effundantur: (Vides quemadmodum alludat ad mysticum chrisma) & omni tempore vestimenta tua sint candida, quia Deo placent opera tua. Posteaquam semel exuisti vetera vestimenta, & induisti alba spiritualia, semper te candidis vestitum esse oportet. Non hoc dicimus, ut quoquo modo vestimentis albis induare semper, sed quæ verē nitida sunt & alba, ea te induere oportet: ut cum beato Elia dicere queas: Exulset anima mea in domino. Hæc cum didiceris, & cum certō persuasum tibi fuerit, quod qui videtur panis, non panis est, quāuis talis gustui videatur, sed corpus Christi: & quod videtur vinum, non vinum est, quāuis ita gustus censeat, sed sanguis Christi. Et quoniam de hoc dixit David psallens: Et panis cor hominis confirmat, ut exhilaret faciem in oleo, confirma cor tuum, cum illum sumpseris tanquam spiritualem cibum, & exhilara animæ tuæ faciem. Vtinam autem hac facie reuelata, cum pura conscientia videre tibi cōtingat ipsius gloriam, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria in sæcula seculorum, Amen. Animaduerte lectōr diligenter, quod non dicit in pane, vel sub pane, vel cū pane, sed *in τῷ πῶ*, hoc est in specie vel sub specie panis, dat nobis corpus. Non dicit in vino vel sub vino, vel cum vino, sed *in τῷ πῶ*, hoc est in specie vel sub specie vini dat nobis sanguinem. Verum & illud accuratius expen- de quod dicit. Qui videtur panis, non panis est, quā- tur talis gustui videatur, sed corpus Christi. Et quod vide- sanguis Christi. Quasi diceret. Est quidem ibi species pa- nis & vini, sed res ipsa non est. Manente enim specie, res stantiam Christi sanguinis transformatur vel transelemē- tatur. Sed & Augustinus in sermōne quodam. Hoc acci- pietis, inquit, in pane, quod pendit in cruce: & hoc acci- pietis in calice, quod effusum est de Christi latere. Erit e- nim illi mors & non vita, qui mendacem putauerit vitā. Neque multò secus Ioannes Chrysostomus, qui fuit Au- gusti-

Psal. 103.

August. ad
Neophitos.

Hom. de
Eucharist.
in Euc-
nys.

Li. 4. c. 14

Matt. 26.
Ioan. 6.

In. c. 6. 102

In. c. 6. 102

DE SACRAMENTO

gustini equalis. Num vides, inquit, panem? Num vinum? Num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? Absit. Ne sic cogites. Quomodo enim, si cera ingni adhibita illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hic puta mysteria consumi corporis substantia. Atque Ioannes Damascenus cum pleraque scripsisset in eandem sententiam, sicut ex Ambrosio citauimus, subiungit postea: Non est figura, panis & vinum, corporis & sanguinis Christi: absit enim hoc: sed est ipsum corpus domini deificatum: ipso domino dicente: HOC EST MEUM (non figura corporis, sed) CORPUS: & non figura sanguinis, sed sanguis. Et ante hoc ipsis Iudeis: Quoniam nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam æternam. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Et rursus: Qui manducat me, viuet. Ac Damasceno posterior Theophylactus: Attende, inquit, quod panis qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantum figuratio quædam carnis domini, sed ipsa caro domini. Non enim dixit, panis quem ego dabo, figura est carnis: sed caro mea est. Transformatur enim arcaneis verbis panis in carnem domini. Qui verò multo fuit vetustior Eusebius, emisit hæc verba cœnæ domini exponens. Exponit, inquit, Dominus in hoc loco quod significaret cū alibi diceret. Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ecce sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Panem & vinum virtute ineffabili in sui corporis & sanguinis substantiam conuertit. Sicut enim Dominus & vivebat & loquebatur, & tamē à discipulis suis cōdebat & bibebatur, ita modo integer & incorruptus manet, & à fidelibus suis in panis & vini Sacramento quotidie bibitur & manducatur. Nisi enim panis & vinum in eius carnem & sanguinem verterentur, nunquam ipse corporaliter manducaretur & biberetur. Mutantur enim ista in illis, comeduntur & bibuntur illa in istis: quod qualiter fiat ipse solus nouit, quod omnia potest & omnia nouit. Dixit enim tunc perfecte & modo per suos ministros. Hoc est corpus meum. Et rursus

EUCCHARISTIAE.

196

ta est eius verbi virtus & efficacia, vt statim fiat quod dicitur in Dominica Ramis Palmarum. Et hoc aliquot sæculis posterior vir doctissimus Rupertus abbas Tuitiensis, qui vixit ante annos quadringentos. Nonne hic idem Euangelista Ioannes dicit in Apocalypsi? Si quis apposuerit ad hæc, apponat super illum Deus plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferat Deus partem eius de libro vitæ. Nunquid verò minus timenda est hic illa maledictio, vt non detrahamus vel apponamus quicquam verbis dictis, hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur? Hic est sanguis meus? Cū enim illo dicente, hoc est corpus meum, nos subauditionem apposuerimus, dicentes figuratum, vel per similitudinem dictum, cum inquam illo dicente hoc est corpus, nos dixerimus hoc significat corpus, nonne multum est quod apponimus, vel parua de mutatione detrahimus, & sensum generamus, quem tantus auctor Deus & homo nunquam est loquutus, nec ascendit vnquam in cor eius? Nempè cū obijcit quis, suisque scriptis in schedulis, quod itidem dixerit eadem verumtamen mendosum illud attrahit: cū statim subsequenter verba dicentis, sicut palme non potest fructum ferre à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis, manifestè per similitudinem dictum compellant intelligi, præsertim cū non signanter dixerit, ego sum hæc vitis, sicut signanter dixit, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, appōsita protinus descriptione veræ proprietatis de corpore inquiring, quod pro vobis traditur, de sanguine autem, qui pro multis effundetur. Igitur ne veniant super nos plagæ nouissimæ, neque apponimus, neque diminuimus quicquā diuinæ definitioni vel descriptioni, quam incarnatum verbum ore proprio deprompsit. Imò quia perfecta charitas foras mittit timorem, non tam plagarum timore, quā veritatis amore confitemur, quod panis iste corporeus postquā signauerit eū pater, & vinum hoc expressum acinis præsentibus, mox vt eodē signo signatum est per manus Ecclesiæ dicentis, vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi.

Apoc. vii.

Obiectio.

Ioan. 15.

Solutio.

1. Ioan. 4.

In Canone
missæ.

Corpus
Christi in
Eucharistia
quomodo
sit.

DE SACRAMENTO

su Christi: vsque in mei memoriam facietis, corpus & sanguis eius, qui huius traditionis auctor est, & hoc sacrificiū ipse Christus est: cuius passionis, vt sacrificiū fieret à Deo patre in veritate signatum est. Docet idem, tres modos esse essentia, quibus Christi corpus est in Eucharistia, quarto autem differre. Est enim nomine, re, atque effectu. Est nomine, quia summus cœlorū pontifex, qui cū sit ipsa veritas, nomina non vana rebus imponere solet, adeo fortiter hoc nomē impressit, vt nō solū diceret, hoc vocetur corpus meū, hic vocetur sanguis meus, sed hoc est, inquit, corpus meū: hic est sanguis meus. Est etiā re, quia nimirum sanctū sanctorū est, quia verē in illa specie, qua traditus & lanceatus est, ipse sanctus sanctorū est. Est nihilominus effectu, quia quā verē in illa specie, qua pepēdit in cruce, remissionē peccatorū operatus est omnibus, qui illam expectabāt ab origine mundi cum fide, sine legalibus fidei sacramentis à iusto Abel vsque ad latronem, quem in cruce continentem suscepit, tam verē in ipsa speciebus panis & vini eadem remissionem operatur omnibus, qui sunt ingressi vel ingrediuntur ad eam fidem, postquā illa species hinc trāsiunt, & in cœlum sese recepit. Quārto idem specie differit, quod & plurimum prodest: non modō ne color & sapor humani sanguinis horrorem fumentibus illum faciat, sed vt competenti antidoto nimia parentum nostrorum curetur credulitas. Crediderunt enim deceptorī diabolo in eo quod non videbant, videlicet quod illi signo consequens diuinitatis effectiua virtus inesset, & comedentes mortui sunt. Credamus econtrā fideli saluatori Deo, in eo quod non videmus, scilicet panem & vinum in veram corporis & sanguinis transiisse substantiam: vt comedentes atque bibentes viuamus in æternum. Ac reperiuntur quidē veteres, figuram, signum, similitudinem, exemplar, sacramentum hoc appellasse: verū non ita, vt ideo veritatem in eo corporis & sanguinis Christi negarent. Nam & Paulus quod Christus à morte ad vitam resurrexit, nostrum à morte peccati, ad vitam gratiæ resurrectionis similitudinem esse vult. Nunquid ideo veram fuisse mortem, veram Christi resurrectionē negauit? Dicit idem Paulus de Christo, quod sit in similitudinem hominum factus, num ideo

Eucharistia
nonnūquā
figura, signum,
similitudo,
exemplar dicitur
Rom. 6,

EVCHARISTIAE.

non cum verum hominem esse dicimus? Vocat idem Christum imaginem inuisibilis Dei, & figuram substantia patris, erit autem quisquam tam excors, vt propterea Christū Deum inuisibilem & eiusdem esse cum patre substantia negare audeat? Itaque nihil impedit, quod minus idem mysteriū & sit veritas, & figura dicatur. Quemadmodū pluribus id verbis Rabanus in suo libro, quem de sacramento Eucharistia inscripsit, ostendere conatur. Proferunt Augustini verba Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus, & Algerus: Corpus Christi & veritas & figura est: Veritas, dum corpus Christi & sanguis virtute spiritus in verbo ipsius ex panis viniq; substantia efficitur. Figura verō, quod exteriū sentitur. Ex quibus Augustini verbis aperte videre licet id, quod ipsi quoq; sensus nobis renūciant, aliud esse quod videtur, aliud quod intelligitur. Neq; enim quæ videntur species panis & vini, sunt ipsum Christi corpus, quod sub illis realiter continetur, sed rectē dici possunt figuræ quædam siue exemplaria Christi corporis. Representant enim nobis illud Christi corpus exangue, quod in cruce pro nobis pepēdit: simul & sanguinem, qui fusus est ibidē in remissionem peccatorum nostrorum, quod exangue corpus, & cruor ab illo separatus, nequaquam sub istis speciebus continetur, sed est ibi verus & integer Christus, cum carne, sanguine, anima, & diuinitate sua, qualis à Thoma post resurrectionem visus fuit & palpatus. Representant præterea istæ species mysticum Christi corpus, quæ est colligatio Christianorum ad inuicem, velut membrorum sub vno capite. Vocauit etiam Damascenus hæc mysteria exemplaria futurorum, verū quo sensu, ipse interpretatur, dicens: Non quod nō verē existat corpus & sanguis Christi, sed quod nūc tunc autē videbimus eum sicuti est, facie ad faciem. Hoc & Cyprianus indicat dicens: Panem angelorum sub sacramentis edemus in terris, eundem siue sacramento manifestis actionibus ad eundem reuertentes, sed consummato sacerdotio nostro, erit & permanebit perpetua & stabilis, implet & reficiēs nos sufficiētia, qua proferet se palā, absq; ullis integumentis, omnibus cōspicibilis, summi presentia sacerdo-

Colof. 1.
Heb. 1.

Cap. 12.

Species in
eucharistia
quid repræ
sentet.

Li. 4. cap.
14.

In sermo.
de cœna do
mini.

DE SACRAMENTO

Aug. ad Bonifacium.

Li. 3. de sacramentis. char. ca. 18

sacerdotis. Itaq; ante quadringentos etiā annos illa fuerūt Augustini verba catholicis obiecta, quæ ex libro sententiārum Prosperi citant iisdē illi, quorū suprà meminimus. Sicut ergo cœlestis panis, qui verē Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cū re vera sit sacramentū corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale in cruce positum est, vocaturq; ipsa carnis immolatio, quæ Sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, nō in rei veritate, sed significante mysterio: Sic sacramentū fidei quo baptisma intelligitur, fides est. Vnde idem beatus Augustinus ad Bonifacium, Nonne semel immolatus est Christus in seipso, & tamē in sacramento, nō solū per omnes pasche solennitates, sed omni etiā die pro populo immolatur, nec vique mentitur, qui interrogatus, cū responderet immolari. Si enim Sacramenta quandā similitudinem earum rerum, quarū sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent. Ex hac autē similitudine, pleraq; etiā ipsarū rerum nomina accipiunt. Sicut enim secundū quendam modū sacramentū corporis Christi, corpus Christi est, sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est, ita sacramentum fidei fides est. Quod ibi dicit Augustinus, secundū quendam modū, non excludit præsentiam realē corporis Christi, sed singulari modo quodam ibi veritatē adesse declarat. Quē alio quodam loco explicat, id est, non ut videatur, quia nō hoc corpus, inquit, quod videtis comesturi estis, sed spirituali modo, nō sensibus exposito, nec illo manifesto modo, quomodo in cœlo contemplantur. Sed audiamus, quid ijs olim responderit Algerus. Notandum, inquit, est, immolationem, quā non rei veritate dixit fieri, sola similitudine sacramenti veram immolationē Christi repræsentāris mortem, passionem, crucifixionē ipso mysterio significante debere intelligi: sicq; baptisma quod est sacramentum fidei, non in rei veritate, sed sola similitudine fidem dici. Quod verō veram carnem Christi suo modo corpus Christi dixit vocari, cū re vera sui ipsius sacramentū sit, non ita intelligendū, quasi non verē dicatur corpus Christi, sed suo modo, id est, sibi singulariter proprio: quia cum omne corpus sit visibile atque palpabile, solum corpus Christi post resurrectionem mutata natura non substantia, non est corporale,

EYCHARISTIAE.

295

le, sed spiritale, inuisibile, ut dictum est superius. Quod verō dixit ad Bonifacium, sicut sacramentum corporis Christi secundū quēdam modū corpus Christi est, ita sacramentum fidei fides est, intelligendum est de forma panis & vini, quæ non verē, sed figuratē & nuncupatiuē dicitur corpus Christi. Quia igitur Augustinus ad comprobandū, quod sacramentū fidei, fides diceretur, duas similitudines dedit, vna actualis sacramenti, immolationis scilicet imaginaria: altera verō realis, formæ scilicet panis & vini, ut sicut immolatio imaginaria figuratē vocatur mors, crucifixio Christi, & sicut forma panis & vini figuratē vocatur corpus Christi, sic sacramentum fidei scilicet baptisma figuratē vocatur fides: Notandum, quod in altera harum similitudinū, cœlestem panem, qui verē Christi caro est, non communi, sed suo & quasi proprio modo corpus Christi vocari dixit: Quia scilicet corpus illud non corporale sed spiritale & diuinum præ omnibus corporibus singulariter vidit. In altera autem sacramentum corporis Christi, id est, formam panis, absolute secundū quendam modum corpus Christi dixit, quia communi figura non existentium, quod dicuntur, illud dici corpus Christi notauit. Quod autem inuisibile corpus Christi sacramentum visibilis corporis Christi dixit, intelligibiliter tantū per exteriorem aliquam actionem, & non sensualiter accipiendum est. Quomodo enim more cæterorum sacramentorum visibilibus, id quod videri non potest rei visibilis esse poterit signum, nisi exterioris alicuius actionis circa se imaginem habuerit? Hæc Algerus. Guimundus verō eadem Augustini verba adferens: Hoc, inquit, libera facultate intelligere possumus dictum esse de manna, vel de pane vino Melchisedech, vel de aliquo veterum sacrificiorum, quæ sacramenta corporis & sanguinis Christi fuerunt. Possunt enim quodammodo per figuram corporis & sanguinis Christi appellari, sicut petra vocatur Christus. Et ideo non satis attēdit homo quid apponat. Nam si ex abundantia de sacramētis quoque aliarum nostrarū id velimus accipere, fidelis & facilis intelligentia patet. Cum enim sacramēta nostra sint substantiue corpus illud quod est filij Dei proprium, sunt quodammodo per figuram ipsum corpus Christi, cuius sacramenta

Con. Berengarii. li. 2.

DE SACRAMENTO

eramenta sunt, id est Ecclesia. Quod in expositione super Ioannē confirmat Augustinus his verbis. Hunc itaque cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est Ecclesia. Huius rei sacramentum, id est unitatis corporis & sanguinis Christi alicubi quotidie, alicubi certis intervallis dierum in dominica mensa preparatur, & de dominica mensa sumitur. Idem in quodam sermone de sacramentis. Quia passus est, inquit, pro nobis, commendavit nobis in isto sacramento sanguinem suum & corpus, quod etiam fecit & nos ipsos: nam & nos ipsius corpus facti sumus per misericordiam ipsius, & quod accepimus nos sumus. Ecce quomodo cibum & potum altaris, dixit esse quodammodo societatem corporis, quod est Ecclesia: Non quod ipse cibus & potus sit ipsa societas, sed ipsius societatis sacramentum: Et hoc quod accepimus dixit quodammodo esse nos, quia nostri sacramentum. Ita ergo corpus Christi proprium est quodammodo per figuram illud corpus Christi, cuius est sacramentum, quod est Ecclesia: Nec mirum, cum ipse dominus per Prophetam dicit: Indumento iustitiae circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornata monilibus suis. Se dicit sponsum, quia ipse sponsus est, se dicit sponsam, quia ipse est quodammodo illud corpus suum, quod est Ecclesia, cuius ipse est sacramentum. Hanc intelligentiam nobis aptissime similitudo sequuta commendat. Sicut enim dicimus proprium corpus domini, alterius sui corporis, quod est Ecclesia, sacramentum, sic baptismum visibilem, visibilis alterius invisibilis, scilicet baptismi cognoscimus sacramentum. Est namque baptismus exterior, aqua visibilis carnem ablvens: est baptismus interior, fides invisibilis animam simili modo purificans, teste beato Apostolo, qui ait: Fide mundans corda eorum. Et iterum: Sic & nos salvos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio in Deum. Proinde satis convenienti & sana fide intelligere possumus dixisse Augustinum, sicut sacramentum corporis Christi, id est, sicut illud proprium filii Dei corpus, quod est sacramentum corporis Christi, quae est Ecclesia, secundum quendam modum corpus Christi est, illud scilicet cuius est sacramentum, id est Eccle-

Isai. 61.

Apost. 15.

1. Pet. 3.

EUCHARISTIAE.

299

Ecclesia: ipsa enim sponsus: ipse secundum quendam modum & sponsa: ita sacramentum fidei, id est, exterior baptis mus pro eo quod fidei signum est, secundum quendam modum fides est. Ex his patrum sententiis cuius perspicuum esse potest, quae fuerit Ecclesiae catholicae per universum orbem diffusa iam inde ab apostolorum temporibus ad haec usque nostra tempora constans fides de veritate corporis & sanguinis Christi: Itaque totis mille & amplius annis inconcussa stetit Ecclesiae fides de praesentia Christi corporis & sanguinis in venerabili Eucharistiae Sacramento. Quod etiam Anselmus testatur his verbis. Inter omnes in quibus haeresium diversitates, quae singula suo tempore impugnaverunt petram super Petrum aedificatam, & quae in soliditate sua permanente petra collisae in illa, ut lutea vasa, sunt contractae: huius quaestionis nec mentio facta est, nisi in Nestoriana haeresi sola. In qua assertores eius, in persona Christi divina ab humanis penitus separantes. Mariam Theotocon, id est, Dei genitricem penitus negantes, sed solius hominis matrem esse affirmantes. Cum requireretur: Corpus quod de mensa Domini sumimus, cuius esse profiteretur: Haeretica prauitate vel temeritate ad suum errorem torquebant verba domini dicentis. Nisi manducaueritis carnem filii hominis. Et ex his verbis astruere conabatur, quod ibi sumimus carnem esse tantum filii hominis ne illud corpus domini esse confiterentur, contra se loquerentur, consentientes in Christo Deo & homine esse unitatem personae. Haec Anselmus. Ceterum ante septingentos plus minus annos dubitari nonnihil ea de re ceptum est. Quam etiam ob causam à Carolo Caluo Rege iussus presbyter quidam Bertramus librum scripsit, in quo quale corpus in Eucharistia contineretur, explicare conatus est, atque ita perplexae materiae hanc tractavit, ut quid senserit intelligi vix queat: ac magis in eorum sententia propedere sit visus, qui praesentia Christi corporis in hoc Sacramento negat. Nihil tamē is egit ea de re pertinaciter. Quin suam insentiam prope modum, confessus libellum suum his verbis clausit: si haec minus placuerint id nostrae deputetur insipientiae, quae quod optavit, minus efficaciter valuit explicare. Pertinacior autem paulo fuit in ea sententia, oānes Scotos Monachus Be-

De Sacra.
Corporis
Christi.
cap. 12.

nedicti.

medicinus æqualis Bertrami. Cuius librum ea de re scriptum nobis videre non contigit. Verum adeo non fuit hæc illius opinio recepta, ut cum eam in auditorio publice defendere conaretur, graphijs discipulorum prius excæcatus, dein de confixus iustam impiæ suæ doctrinæ mercedem acceperit. Quoniam autem vixit eodem illo sæculo Paschasius, librum & ipse scripsit de corpore & sanguine domini in Sacramento Eucharistiæ, quo quæ minus Catholice dicta fuerant à Bertramo & scoto confutauit. Ex huius autem scoti libris hæresim suā hausisse Berengariū narrat Lanfrancus, primus ut ille fuisse videatur, qui Christo aduersari non dubitaret dicenti. Hoc est corpus meū, ac figurā significatio nemq; corporis esse affirmaret. Quā etiā ob causam à Leone Nono Pontifice Romæ Concilio congregato, cōmunione sanctæ Ecclesiæ fuit priuatus. Quoniam autem id absente Berengario factum erat, & adfuturus propediem sperabatur eodē anno, Vercellense Conciliū fuit indictū. Ad quod ipse quidē non venit, duo tamen Clerici, qui se legatos eius dixeret, præsto fuerunt. Qui eū defendere Berengariū, & eius errorem tueri vellent, primò statim congressu victi sunt. Itaq; post exactā de veritate Christi corporis & sanguinis in Eucharistia disquisitionē. Berengarius perpetuo anathemate, nisi resipisceret, dānatus est. Mortuo verò Leone, eū nondum prorsus malū esset sopitū, Victor secundus Papa Conciliū Turonis congregauit, in quo tū præsidebat illius nomine Hildebrādus, qui postea Papa factus Gregorius septimus fuit appellatus. Corā hoc Berengarius panē & vinum in Sacrificio domini non umbraticè, sed verè Christi carnē & sanguinē fieri, dato propria manu, Sacramento confirmauit. Sed accidit illi, quod est in proverbio. Canis ad suum vomitum reuersus est: & sus lota in volutabro cecni. Quapropter mortuo Victore, Nicolaus secundus Romæ Conciliū iterū celebrauit, ybi rationibus apertissimis conuictus Berengarius, corā Pontifice & vniuersā synodo centū tredecē Episcoporum errorē suū anathematizauit, & cōfessionē bonā (libet em̄ Gumiundi verbis uti) quā Turonis fecerat, præbito itē idē proprię manū Sacramento, renouauit illis verbis, quę in decretorum & sententiārum libris videre licet. Mortuo verò Nicolao, tertiu in eundē errorē recedit.

Quamob-

Quamobrem denuo Romā accessit, anno millesimo septuagesimo nono, mēse Febr. Pontificatus Gregorij septimi anno sexto, vbi cū ipsius causā toto biduo diligenter examinata fuisset, errorē suum tertio die confessus, corā vniuerso Concilio, tertio Palinodiam cecinia & abiurata hæresi, veniam nihilominus impetrāuit. Nec ex eo tempore fuisse relapsus legitur. Quin illud potius de eo scribit æqualis eius Guillelmus Bibliothecarius Malmesherienfis, quod cū in Epiphaniarum die mortem instare sibi videret, producto gemitu, recordatus quot miseris, quondam adolescens, primo erroris calore, secta infecerit: Hodie, inquit, in die apparitionis suę apparebit mihi Dominus meus Iesus Christus: propter penitentia ut spero, ad gloriā: vel propter alios, ut timeo, ad poenā. Sic ille non mediocriter dolorē ostendit, quod multos mortaliū, in hunc tā impiū errorem adduxisset. Oppugnaverunt autē Berengarium strenuē, Landfrancus & Anselmus Cantuariensis: Guimundus Auerfanus: Fulbertus Carnotensis: Hugo Lingoniensis: Adelmanus Brixiensis, Episcopi. Hildebertus Archiepiscopus Turonensis, & Algerus Monachus Cluniacensis. Primus igitur hæresis huius auctor fuit Berengarius, quē tamē illius ex animo penituisse, non obscuris cōiecturis colligere licet. Itaq; cū, ipso palinodiam canēte, fuisset extincta, nodū anni cetū intercesserāt, cū per Petrū à Brugis fuit renouata. De quo scribit Petrus Cluniacensis, quod Zelus fidelium apud sanctū Agidiū, flāmas dominicę crucis ab eo succēsas eū concremando vltus est: atq; ita impius ille de igne ad ignē: de transeunte ad æternū transitū fecit, hæredē nequitie suæ relicto quodam Herico. Vtriusque autē impia dogmata non dissimilia his, quę nunc sparguntur, grauiter admodū, idē Petrus Cluniacensis in eadē illa Epistola cōfutat. Et ab hoc Petro à Brugis atq; Henrico videntur originem traxisse Valenses, quos etiam Pauperes de Lugduno siue Picardos vocāt, cū sub illud ipsum tēpus hæc secta exorta fuisse credatur. Vixit autē sub idē tēpus Petrus Abelardus quoq;. Cui & ipsi Bernardus impingit, quod de Sacramento altaris parū rectē senserit. Verū & hic suos errores omnes recantauit, ac penitentia acturus, vltro sibi Cluniacū elegit, vbi reliquum vitæ suę tēpus degeret, ac sæculi curis omnibus relictis, deo soli cōtēplādo vaca-

*Berengarius
tertio hære-
si renoca-
uit, & ve-
niam impe-
trauit.*

Epist. 1.

*In vita
Bernardi
lib. 3. ca. 5.*

Lib. 5.
epist. 20.

Lib. 3. de
rebus gestis
Alexij
Angli.

DE SACRAMENTO

vacaret, assentiente coenae suae, quae & ipsa monasterium virginum ingressa, facta fuit Abbatisa. Ad quam exeat Epistola Petri Cluniacensis, qua miris laudibus Petri huius Abelhardi sanctimoniam extollit. Quod autem in Oriente quoque secta Sacramentaria aliquando floruerit, non ita facile reperiri posse putamus. Ducentis plus minus post Berengarium annis, historiam quandam scripsit Nicetas, in qua narrat, quod cum dogma de diuinis mysterijs vulgatum fuisset, in contrarias factiones Christianos diuisit. Palam igitur, inquit, in foro & in triuijs, ab unoquoque res reuerentia & silentio dignae, in contemptum adducebantur. Nam post Georgium Xiphilinum, qui septem annis Ecclesiam gubernauit, Ioannes Camaterus Patriarchalem sedem suscepit, quem cum oportuisset, quod Xiphilini tempore dogma pullulare coeperat, radicitus extirpare, & subijcere quidem anathemati, qui fuit author illius pseudomonachum Siciditum, tanquam haeserarcham, & noua introductum dogmata, & alij ipsius exemplo silentium imponere, ut mysterium rursus esset mysterium: nihil tale fecit. Verum differendi quadam arte, & demonstrationibus usus est, quibus adduci possent ad consentiendum contradicentes: in his, quae humani ingenij captum excederent, nec ullius artificij indigerent: quin & catecheticas quasdam orationes composuit, quibus ieiuniorum dies instare nuntiaret, ut ad spirituale certamen sese instruerent: ac ex parte dogmatis huius meminit, unde ortum haberit, & quae sibi de illo viderentur. Quae vero dicerent qui contra sentiunt, silentio praeterijt: puto propterea, quod esset refutationem veritus. Cumque in dogma tractandum incubuisset: ea obiebat tanquam a contraria sententibus dicta, quae neque norant, neque cogitant unquam. Nam cum in quaestionem vocaretur, utrum quod percipitur a nobis sanctum Christi corpus, incorruptibile sit, quale fuit post passionem & resurrectionem, an corruptibile: quale fuit ante passionem, Orthodoxi quidem dicebant incorruptibile, cum diuinorum mysteriorum perceptio, confessio quadam sit & recordatio, quemadmodum pro nobis mortuus sit & resurrexerit dominus, sicut magnus ille Cyrillus in Theologia tradit: & quod si quis particulam accepit,

EUCHARISTIAE

109

perit, totum eum Christum acceperit, quem Thomas palpauit: & quod manducat eum qualis fuit post resurrectionem: ut Ioannes Chrysostomus affirmat ijs verbis. O rem admirandam, qui sedet ad dexteram patris, in manibus nostrum peccatorum inuenitur. Et iterum. Floruit in lege, adoleuit in Prophetis, maturuit in cruce, manducatur post resurrectionem. Et paulo post. Nihil aliud id est quod percipitur, quam illud corpus, quod morte superata, vitae nostrae fuit exordium. Vt enim modicum fermentum, sicut ait Apostolus, totam massam sibi reddit similem, sic immortale factum dei corpus, cum in corpore nostro fuerit, totum id in se commutat & transfert. Illa quoque producta fuerunt Ecclesia luminaria Eutichij: Totum igitur sacrosanctum Christi corpus & sanguinem accipit homo, etiam si particulam aliquam acceperit. Distribuitur enim indiuisibiliter inter omnes propter immixtionem. Quemadmodum sigillum vnum, omnes imagines suas & formas omni materiae cui imprimitur, impartit, & nihilominus manet vnum post factam communicationem: non immixtum nec mutatum, propter ea, in quibus expressum est, etiam si numero plura sint. Idem, quemadmodum vna vox ab vno aliquo prolata, & in aere diffusa, & in eo qui protulit eam tota manet, & per aërem diffusa tota ad aures omnium perfertur, nemine auditorum plus aut minus percipiente: verum tota est indiuisibilis & integra apud omnes, quamuis ij, qui audiunt decem millium, nihil aliud est vox, quam ictus aer. Nullus itaque dubitet, post mysticum sacrificium & sanctam resurrectionem, incorruptibile & immortale sanctum & viuificum corpus & sanguinem Domini, quod exemplaribus per sacerdotes imprimatur, non minus, quam praedicta exempla, suas vires integras conseruare, & totum in totis inueniri. Ponit postea Nicetas diuersam Haeticorum opinionem, quam adscribere longum esset. Ex quo colligere licet, quod etiam illo tempore fuerit de hoc sacramento non levis disceptatio. Quae tamen cito fuit sopita. Nondum autem intercesserunt anni ducenti, cum, sicut Berengarius in Gallia, sic exiit in Anglia Ioannes Vicleff, qui cum de venera

Corpus
Christi totum simul
quomodo
multi sumunt, declaratur.

DE SACRAMENTO

bili Eucharistiae Sacramento non diuersum à Berengario sentiret, quoniam tamē, quā fuisset error illius omnibus detectabilis non ignorabat, minimē fuit ausus id prae se ferre, sed sicut narrat de eo Thomas Vallesius, qui pluribus voluminibus impios eius errores confutauit, se nobiscum esse simulabat, cum non esset: volēs videri Catholicus, & amulus scripturarū in vultu, plenus Berengarius instructus dānat eū inquit, in verbis, honorat & salutatur in sententijs. Praeter hos vix fuit alius quisquā, qui palā hoc tam impiū dogma pertinaciter tueri conaretur. Oriens praesertim, intactus ab hac peste fuisse videtur: eū praeter Nestorū, de quo supra meminimus ex Anselmo, nemo secus de Sacramento hoc sensisse creditur. Porro Berengarij saeculo Galliā solā & eam non totam, huc haec fuit peruegnata, nusquā extra fines Galliae progressa. Similiter & Viclefij doctrina, trecentis plus minus annis post, non fere spargebatur, nisi in certis quibusdā Angliae locis. Ceterū hoc infelici aūo nostro, posteaquā non infeliciter audacia sua Lutherō cessit, & eius verbum apud multos, tāquā Dei verbū adorari cepit. Andreas Carolstadius, qui Lutheri fidus Achates initio fuerat, suū & ipse nomen ad posteros illustre transmittere cupiens, Berengarij veterē haeresim renouauit, ac primus aetate nostra sectae Sacramentariae fuit auctor. Cuius ingenium non dissimile Berengarij fuisse narratur. Nā sicut Berengarius fuisse scribitur stupidus & arrogās, ac leuissimis moribus praeditus, non aliter à Melanchtone depingitur Carolstadius. Sic enim de eo loquitur, ubi agit de causa Sacramentaria. Carolstadius primus excitauit hunc tumultum, homo ferus, sine ingenio, sine doctrina, sine sensu communi, quem nullum vquam humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus, tantum abest, ut in eo manifestatio aliqua Spiritus sancti animaduersa sit. Addit autem & hoc alio quodam loco. Quod sicut Lutherus Papae, sic ille vicissim odio Lutheri non aliqua pietatis opinione, controuersiam hanc de coena domini mouerit. Ab his itaque Ducibus Sacramentariorum haeresis est profecta, Berengano & Carolstadio, qui stupidissimi fuisse feruntur. Carolstadium porro, quandoquidem impune quidvis audendi cuique licentia fuit permissa, sequenti sunt Zuinglius, Oecolampadius Calvinus, per quos tam longē, tamque late haeresis haec spurcissima propagata nunc est, ut Lutherana iam extincta propemodum esse videatur. Quare gloriantur etiam Sacramentarij, quorum vnus libellum reddidit, cuius haec est inscriptio. Victoria veritatis & ruina Papatus Saxonici. Constat autem, etiam ipsi Lutherō, sectam hanc tantae semper abominationi fuisse, nihil ut sit visus magis execrari. Itaque propagatores illius vocat Sathanē ministros, mendaces, imō mendacium ipsum. Et monet omnes, ut haud aliter sibi caueant à Zuinglio, quā à Sathan veneno. Scribit & hoc in quodā libro suo nunquā se legisse turpiorem haeresim, quā statim initio tot inter se capita, tot sectas habuerit, etiam si in principali causa, utpote in persequendo Christum vnanimis exstant. Huius igitur exemplo, qui sunt hodie veri Lutherani, sectam hanc sic execrantur, ut aqua & igni illis interdican, nec in suis terris Zuingliano, aut Calviniano cuiquā receptum impune dari permittant. Quis autem vnquam futurum initio putasset, quā secta non Catholicis magis, quā ipsis etiam haereticis tam est detestabilis, eam intra paucos annos tam longē tamque late propagatam iri? sed verum est, quod scribit ille, quamuis ethnicus ἄνθρωπος ἰσχυρὸς, ἢ ἄλλὰ οὐκ ἄνθρωπος. Licere sibi voluit Lutherus, in pluribus Ecclesiasticarum doctrinae capitibus, Ecclesiae iudicio, suum iudicium anteponere, veteres ritus & caeremonias abolere, nouos instituere, sacramentorum numerum imminuere, Sacerdotiū & sacrificium abrogare, atque ita Deū in ordinem quodammodo cōgere, cui soli proprie debita seruitus est sacrificium, Plus aliquid permitti sibi voluerit Zuinglius & Calvinus, & quae duo Lutherus reliqua fecerat Sacramenta, reiecerunt. Quin & Christum ipsum ex Eucharistia sustulerunt, neque mendacij veritatem arguerent veriti sunt, de veritate, deque praesentia sui corporis dicentem. Hoc est corpus meum. Quo magis autē blasphemiam hanc suam opinionem confirmare queant, negant Christum in natiuitate sua transiisse per clausum virginis vterum, negant, cum à mortuis resurgeret, clauso monumento exiisse, negant à resurrectione per ostia clausa ad discipulos intrasse. Quorsum autem rem ad extremum euasum

EUCCHARISTIAE.

2102

Oecolampadius Calvinus, per quos tam longē, tamque late haeresis haec spurcissima propagata nunc est, ut Lutherana iam extincta propemodum esse videatur. Quare gloriantur etiam Sacramentarij, quorum vnus libellum reddidit, cuius haec est inscriptio. Victoria veritatis & ruina Papatus Saxonici. Constat autem, etiam ipsi Lutherō, sectam hanc tantae semper abominationi fuisse, nihil ut sit visus magis execrari. Itaque propagatores illius vocat Sathanē ministros, mendaces, imō mendacium ipsum. Et monet omnes, ut haud aliter sibi caueant à Zuinglio, quā à Sathan veneno. Scribit & hoc in quodā libro suo nunquā se legisse turpiorem haeresim, quā statim initio tot inter se capita, tot sectas habuerit, etiam si in principali causa, utpote in persequendo Christum vnanimis exstant. Huius igitur exemplo, qui sunt hodie veri Lutherani, sectam hanc sic execrantur, ut aqua & igni illis interdican, nec in suis terris Zuingliano, aut Calviniano cuiquā receptum impune dari permittant. Quis autem vnquam futurum initio putasset, quā secta non Catholicis magis, quā ipsis etiam haereticis tam est detestabilis, eam intra paucos annos tam longē tamque late propagatam iri? sed verum est, quod scribit ille, quamuis ethnicus ἄνθρωπος ἰσχυρὸς, ἢ ἄλλὰ οὐκ ἄνθρωπος. Licere sibi voluit Lutherus, in pluribus Ecclesiasticarum doctrinae capitibus, Ecclesiae iudicio, suum iudicium anteponere, veteres ritus & caeremonias abolere, nouos instituere, sacramentorum numerum imminuere, Sacerdotiū & sacrificium abrogare, atque ita Deū in ordinem quodammodo cōgere, cui soli proprie debita seruitus est sacrificium, Plus aliquid permitti sibi voluerit Zuinglius & Calvinus, & quae duo Lutherus reliqua fecerat Sacramenta, reiecerunt. Quin & Christum ipsum ex Eucharistia sustulerunt, neque mendacij veritatem arguerent veriti sunt, de veritate, deque praesentia sui corporis dicentem. Hoc est corpus meum. Quo magis autē blasphemiam hanc suam opinionem confirmare queant, negant Christum in natiuitate sua transiisse per clausum virginis vterum, negant, cum à mortuis resurgeret, clauso monumento exiisse, negant à resurrectione per ostia clausa ad discipulos intrasse. Quorsum autem rem ad extremum euasum

In epistola ad Albericum Marcianum in Prussia ducem. In confessione de cena domini. Contra Zuinglium, & Calvinum & alios nos viclefistas. Arist. lib. 2. physicorum

DE SACRAMENTO

euasuram putamus? Quod si non est verum, quod ipsa dixit veritas, accepto pane & vino, Hoc est corpus meum. hic est sanguis meus, iuxta receptum tot seculis in Ecclesia sensum quid impediet, quo minus eadem hac ratione verum esse negetur, iuxta sensum eiusdem Ecclesie tot seculis approbatum, quod veritatis dixit discipulus. Verbum caro factum est: Si nihil, nisi quod rationi consentaneum est, credere nos oportet, certe non minus abhorret à ratione, neque minus cum ea pugnat, eum, qui natura Deus est, carnem nostram indurum, tot & tantis calamitatibus subiectum tot probris affectum, tot supplicij exercitium mortem ad extremum, & quidem non magis acerbam, quam ignominiosam crucis mortem oppetuisse, quam quod idem Deus, patrem in corpus, & vinum in sanguinem suum conuerteret. An autem desunt hoc infelici nostro sæculo, qui sicut illud, hoc est corpus meum, sic & hoc negare non dubitent. Verbum caro factum est: Et fertur quidam, cum opinionem suam confirmare conaretur, non esse presens in Eucharistia sacramento Christi corpus: hanc rationem produxisse, quod nullam de virgine carnem Christus vnquam sumpserit, sed haud aliter, atque sol pertransit per aquam, nec humoris ex ea quicquam contrahit, sic illum per verum virginis transiisse. Quis autem pius non obturament aures suas ad has tantas blasphemias? Quis cum illo sancto viro non exclamauerit, bone Deus, in que tempora me seruasti? Sed quod suo tempore dixit Basilius, resolutam esse quamuis blasphemiam linguam, id hac ætate nostra, non minus verè dici potest. Nulla est enim tanta blasphemia, quam vel eorum lingue proferre non audeant, qui dū Ecclesie iudicio suum iudicium anteponunt, contra sensum & consensum illius venire nihil dubitant: vel eorum aures ferre non possint, qui magistros hos sequuti, semel ab Ecclesia Dei voluntarij se præciderunt. Huc demum redacta res est, posteaquam sibi quisque licere voluit, quamlibet, occultata fidei mysteria pertractare, ac ore in cælum posito, secreta cœlestia sic rimari, nihil vt suo non tribuat, nihil Ecclesie iudicio non deroget. Non potest hac vna re quicquam esse perniciosius. Si quidem homini Christiano credendum est. Non disputandum, non discutiendum, non

EUCHARISTIAE.

127

non querendum, quomodo. Iustus ex fide viuuit, dicit scri- *Abac. 2.*
ptura, non ex argumentis, aut rationibus. Cœlestibus my-
sterijs fidem adhibendo sit, vt ad fidei præmia peruenia-
mus, sicut scriptum est: Credite & intelligetis. Fide autem *Esa. 7.*
omilla in ratione comprehendendis ijs, quæ sensum om-
nem & intellectum humanum superant, frustra laboramus.
Hoc est, quod sapiens nos admonet: Altiora te ne quæsi-
neris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ tibi præcep- *Eccle. 3.*
pit Deus, ea cogita semper, & in pluribus operibus eius,
ne fueris curiosus. Non est enim tibi necessarium ea, quæ sunt
abscondita, videre oculis tuis. Scrutator maiestatis oppri-
metur à gloria. Hæc de veritate corporis & sanguinis Christi *Prouer. 25.*
si in sacramento Eucharistia dicta sufficiant.

De Materia huius Sacramenti.

Cap. XL.

Materia huius Sacramenti panis est, & vinum aqua mi-
xtum. Neque enim aliter illud conficere licet, cum ita *Eucharist. materia.*
sit institutum à Christo, cuius institutionem ab homi-
ne violari fas non est. Quam etiam ita firmiter obseruauit
semper, & obseruat etiamnum Ecclesia Dei, nunquam vt
ab ea sibi discedendum esse putauerit. Quamobrem nec
licuit per eam aliquando, nec licebit cuiquam aliter aut
consecrare, aut post consecrationem offerre, aut obla-
tione facta sumere: nihil vt sit, quod arguere quisquam
Ecclesiam institutionis CHRISTI violatæ iure possit.
Verum hic videre licet miram serpentis calliditatem: qui
cum intelligat inuictam esse rem concordiam simul iun-
ctam, omnia facit vt illam rumpat, vt unitatem scindat, vt
coniunctos diuidat ac separet, quod non aliter suis in-
dijs eos oportunos fore perspicit. Nam castrorum hanc *Cant. 6.*
aciem ordinatam perturbare nulla ratione potest: sed
qui deseruierint ordines, in his debellandis nihil est ei ne-
gocij. Huc ergo vt adducat homines, quo segreget semet-
ipsos, nihil curet, diligentie ac laboris prætermittit. Quā-
obrem non statim orditur ab eo, quod solum habet maxi-
mè propositum, vt Christum tollat ex Eucharistia sacra-
mento, vt corporis eius & sanguinis veritatem negare do-
ceat: neque enim non intelligit versipellis ista bestia, quod
hac ratione facile deterreret omnes. Quāobrem capat initio
bene-

DE SACRAMENTO

benenolentiam, cum in artis Rethoricæ præceptis diligenter exercitatus: fingit se Christi causam agere, illius in iuriam dolere: queritur huc audaciter progressos homines, ut illius institutioni derogare, ut contra illam plebi calicem adimere veriti non sint: Esse diserta Christi verba, Bibite ex hoc omnes: contra hæc ventum esse, cum populo calix est subtractus. Non esse ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui tantum sibi licere volunt, ut Christi etiam institutionem violent. Vides lupum, à quo tu cauere monuit Christus, vestimentis ouium indurum? vides Satanam in angelum lucis transfiguratum? Dolet scilicet iniuriam Christi, qui studium suum omne in hac vna re consumit, ut Christum tollat non ex hoc modo sacramento, verum ex omni etiam hominum memoria. Quid nos ad hæc? Vellera, quibus obuoluit se lupus, hoc est: de lege Dei prolata sententiam, libenter amplectimur: grata nobis est lanarum hæc mollities, verum interea canendum nobis est ab aculeis dentium lupi ferocis. Diximus hac de re non pauca, cum de Ecclesia sermo nobis esset. Quoniam vero temporum horum peruersitas hoc in primis postulare videtur, inculcandum est etiam diligentius. Libet autem hic adscribere grauissimi doctissimi que viti, cui perpetuum fuit cum hæreticis certamen, sententia. Memento, inquit, neminem hæreticorum esse, qui se nunc non secundum scripturas prædicare ea, quæ blasphemantur, mentiatur. Hinc enim Marcion, verbum Dei cum legit, nescit: hinc Photinus hominem Iesum Christum cum loquitur, ignorat: hinc & Sabellius dicit, quod ego & pater verum sumus, non intelligit, sine Deo patre, & sine Deo filio: hinc & Montanus per insanas feminas suas Paracletum alium defendit: hinc & Manichæus & Marcion legem odit, quia litera occidit, & mundi princeps diabolus est. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, & fidem sine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo sunt, sed in intelligendo: non in præuicatione sunt, sed in charitate. Ex his Hilarij verbis illud discimus, ut non statim quicquid verbum esse Dei prætenditur, id verbum esse Dei credamus. Non enim quod scriptum in libris Canonicis reperitur, sed quod sanè in illis intellectum est, hoc verbum Dei censendum

Mat. 26.

Mat. 7.
1. Cor. 11.

Hæretici
scripturam
ex verbis
Dei præ-
tulerunt
suis
dogmati-
bus.
Hilarius
in lib. ad
Constanti-
num.
Ioan. 10.
2. Cor. 11.

EUCCHARISTIAE.

104

dum est. Diximus de Ario, quod scripturam protulit, Pater maior est me: Sed quo sensu ille protulit, non erat verbum Dei. Neque verò solus id Arius. Omnes propemodum hæretici scripturarum testimonijs ad errores suos confirmandos vsi sunt. Nulla enim est ad fallendum via facilior quam si ubi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur auctoritas. Scripturam proferebat Nouatus. Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum celeste, & participes facti sunt spiritus sancti & prolapsi sunt, rursus renouari ad penitentiam: Si hoc sensu protulisset, negari ut diceret per hæc verba secundum baptismum, quod, sicut ab Ambrosio, & Augustino animaduersum est, ipsum etiam renouari non potest. Verbum satis indicat, quæ in baptismi, non in penitentia Sacramento confertur, Dei verbum erat, neque fas esset cuiquam homini Christiano contradicere. Quoniam ad Rom. verò non secundum baptismum per hæc verba, sed lapsis negari penitentiam intelligi voluit, tu hoc verbum erat 6 Satana per Nouatum loquentis, non erat Dei verbum. Nunc enim, quod distante scripsit hæc Apostolus, spiritus sanctus, qui summa bonitas est, qui spem in nobis erigit, hoc sensu verba hæc accipi voluit, ut omnem remaneant spem præcideret, si post baptismum in peccatum prolapsi essemus. Profertur & nunc scriptura. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. Si hoc sensu profertur, ut quicunque rationis compos est, cum ad baptismum accesserit, fidem adferat, sine qua impossibile est placere Deo, quæ nisi attulerit salutem consequentur non sit, Dei verbum est omni veneratione amplectendum: Sin autem per hæc verba paruulos à baptismi Sacramento velis exclusos, quod id fidem non habent, quæ est ex auditu, tuum est hoc verbum Satana, qui saluti mortalium inuides, & quibus potes modis eam impedire conaris, non est verbum Dei. Nam qui vult omnes homines saluos fieri, qui gustauit mortem pro omnibus, qui sanguinem suum pro paruulis fudit atque pro adultis, nunquam eos exclusos à regno suo voluit, ad quod extra baptismum aut baptismi votum aditus mortalius patet nulli: cum præterea etiam in terris versa-

Heb. 6.

Amb. li. 2.

tionis verbum satis indicat, quæ in baptismi, non in penitentia Sacramento confertur, Dei verbum erat, neque fas esset cuiquam homini Christiano contradicere. Quoniam ad Rom.

Aug. in ep.

ad Rom.

Mat. vii.

Mat. vii.

Heb. i.

1. Tim. 2.

Heb. 2.

Parnus

baptizandi

ex scriptu-

ra.

tue

DE SACRAMENTO

Matth. 16. tus testatam omnibus voluntatem ea de re suam fecerit,
Matth. 18. dicens: Sinite paruulos venire ad me. Et nisi conuersi fue-
ritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum
celorum. Quamuis illi suam fidem propriam ad baptismum
non afferant, sufficere tamen illis voluit benignus & mis-
ricors dominus Ecclesiae fidem, in qua, cum baptizantur,
(quoniam fidei sacramentum baptismus est,) habitum in eo
fidei consequuntur, & iam deinceps fideles vocantur &
sunt: ut si eo ipso momento, quo baptizati sunt, decesserint,
in fide & confessione Christi nominis decessisse credantur.
Nam etsi propter defectum rationis actu fidem adhuc ex-
ercere non possunt, si tamen vita suppeditauerit, cum ad
vsum rationis peruenerint, exercebunt. Profertur ab alijs
quoque scriptura. Non in manu facta sancta Iesus inter-
uit exemplaria verorum: sed in ipsum colum, ut appareat
nunc vultui Dei pro nobis. Neque ut saepe offerat semet-
ipsum, quemadmodum Pontifex intrat in sancta per singu-
los annos in sanguine alieno (alioqui oportebat eum fre-
quenter pati ab origine mundi.) Nunc autem semel in co-
summatione saeculorum ad destitutionem peccati per ho-
stiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est ho-
minibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Chri-
stus semel oblatum est ad multorum exhaurenda peccata.
Heb. 10. Et iterum: Hic autem vnā pro peccatis offerens hostiam,
in sempiternum sedet in dextra Dei: de cetero expectans,
donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius. Vna
enim oblatione consummauit in sempiternum sanctifica-
tos: Si quae scripta sunt ab Apostolo sic accipiantur, ut vi-
sibiliter & sensibiliter semel tantum Christi corpus in ara
crucis oblatum fuisse dicatur, eo genere oblationis, quo
in spectante populo vniuerso mortem pro nobis
dignatus est, quodque deinceps eiusdem generis alia obla-
tio non sit expectanda (nam neque necessaria est, cum ad
redimendum genus humanum vniuersum, ad abluendos
omnes à peccatis, ad sanctificandos, ad iustificandos om-
nes, vna illa hostia abunde suffecerit.) Dei verbum est: Cer-
Rom. 6. tum enim est & indubitatum, quod Christus resurgens à
mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabi-
tur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel.
Sed

EUCHARISTIAE.

191

Sed si ita hæc verba interpreteris, ut incruentum illud sa-
crificium (sic enim non à Gregorio modo Nazanzeno, ve
rùm & patribus in sacrosancto concilio Ephesino congre-
gatis appellari legimus) in quo memoria fit & representa-
tio sacrificij pro nobis in cruce peracti per Pontificem no-
strum dominum Iesum Christum, ut illud in Ecclesia deinceps
amplius non esse celebrandum existimes: tuum est hoc ver-
bum ô Sarana, qui per impium Calvinum, & eiusdem fari-
nz non paucos alios id populo persuadere conaris: non
est Dei verbum. Nunquam enim spiritus sanctus, quo sug-
gerente Paulus hæc scripsit, sic ea verba intelligi voluit.
Cuius rei, ne ceteros commemorem, vel solus Ioannes
Chrysostomus, Pauli germanus interpres, locuples testis
esse potest: qui scribens in illud caput ad Hebræos: Quid er-
go nos, inquit? Nōne per singulos dies offerim? Offerim?
quidē, sed ad recordationē faciētes mortis eius: Et vna hæc
est hostia, non multæ. Quomodo vna est & non multæ?
Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum: hoc
autem sacrificium, exemplar est illius: id ipsum semper offe-
rimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed
semper eundem ipsum. Proinde vnum est hoc sacrificium,
hac ratione. Alioquin quoniā in multis locis offertur, multi-
nus existens, & illic plenus, vnu corpus. Sicut enim qui v-
biq; offertur, vnum corpus est, & non multa corpora: ita e-
tiam & vnum sacrificiū. Pontifex autem noster ille est, qui
hostiam mundantem nos obrulit: ipsam offerimus & nūc,
quæ tunc oblata quidem consumi non potest. Hoc autem
quod facimus, in commemorationem quidē fit eius quod
factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam commemora-
tionem. Non aliud sacrificium, sicut Pontifex, sed id ipsum
semper facimus: magis autem recordationem sacrificij o-
peramur. Quid dici potuit clariùs ad quotidiani sacrificij
nostri rationē explicandam? & ad Pauli vel Spiritus sancti
potius per Paulū loquentis sententiam explanandā? Pri-
mū discrimen ostendit inter sacrificium quod offertur
à nobis in altari quotidie, & quod in cruce semel est ob-
latum à Christo, nunquam ad eundem modum am-
plius offerendum: quod illud in mortem oblatum sit, men-
P hoc

*In libris
carminum.**Homil. 7.
Sacrificium
Christi &
nostrum v-
num est.**Luc. 22.**Sacrificij
Christi in
cruce oblatis
amisse sacrifi-
cio disor-
men.*

hoc fiat in mortis re- & dationem. Deinde eandem hanc illam hostiam esse demonstrat: idem enim verum & vñ corpus immolatur in altari, quod semel in ara crucis fuit immolatum, quamvis immolationis veritas eadem nō est. Propterea sacrificium hoc vocat exemplar illius, quod in cruce peractum est. Ibi enim verē oblati, verē passus, verē mortuus est Christus: hic nihil aliud, quā eorū, quē ibi acta sunt, sit representatio. Docet ad extremū, quicquid eius facit Ecclesia, eā ex Christi praecepto facere, qui, quod ipse corpus suum in mortem semel obtulit, a nobis in lux mortis recordationē iugiter offerri iusserit. Verū hanc de re paulo post pluribus disseremus, nam nunc ideo tantū ista commemorare visum est, planum ut omnibus faceremus, non esse statim tanquā Dei verbum accipiendum, quicquid ē scripturis in prauum aliquem sensum detortis, profertur. Scriptura fuit ea quoq, quam contra Christum ipsum tentans eum Satanas adduxit: Angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabit te, ne fortē offendas ad lapidem pedem tuū. Sed quo ipse sensu produxit, non Dei, sed ipsius fuit Satanae verbum, qui si se transfiguratur in angelum lucis, non est magnū, si ministri eius transfigurentur velut ministri iustitiae: Non est magnum si fuerunt semper & sunt etiam nūc pseudoapostoli & operarij subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi. Etiam ante natum Christum non nisi sub verbi Dei praeceptu Satanas per pseudoprophetas populum seducebat. Quoties enim id apud Prophetas legimus de illis dictū: quod currebant, cum eos non misisset dominus: quod subinde vociferabantur, verbum dominici os domini loquutum est: Hec dicit dominus: cum tamen hanc dominus loquutus non esset, quā ipsi dicerent. Iam qui Galatis aliud annunciabant, quā quod a Paulo acceptant, sub Euangelij titulo doctrinā suā populo vendicabāt. Sic enim ad eos Paulus loquitur: Miror quod sic tā cito trans ferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium: quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuerrere Euangelium Christi. Quem locum enarrans Ioannes Chrysostomus: Huiusmodi, inquit, diaboli fraus est, haud quaquā nudos propone

*Psal. 90. et
Matth. 4.*

2. Cor. 11.

*Phil. 23. 24
27. & 29.*

Galat.

nere laqueos, quibus venetur homines. Etenim si dixissent Descendite a Christo Galatę, vitassent eos velut impostores & corruptores: Nunc verō, sinentes eos in fide manere, et interim fraudi praeextentes Euangelij nomen impunē, summaque audacia profodiebant domum, videlicet ijs, quā dixi, obtentis velamentis, per hęc nomina celantibus parietum perfossiores. Quoniam igitur illi suam imposturam appellabant Euangelium, ipse etiam aduersus nomen repugnat, &c. Quid? an tibi non videtur his verbis eos graphicē depingere, qui Euangelium, qui Dei verbum nostro seculo sic sibi solis arrogauerunt, ut eius possessione Christianos omnes excluderent? adeo, ut nisi Lutheri quis amplectatur imposturam (hanc enim bona pars eorū, qui discesserunt ab Ecclesia, vocat Euangelium) Christianum censeri nolint, quamlibet Christi se doctrinā & eius Apostolorum sequi profiteatur, et prę se ferat. Quibus nos recte cum Paulo dicere possumus: An a vobis Dei verbū processit, aut in vos solos peruenit? Sed expendamus nunc & hanc scripturam, cuius gratia iam alias aliquot excusimus. Scriptum esse aiunt: Bibite ex hoc omnes. Hunc si sensum esse vis, ut quibus hoc dictū est, non licere putes sacerdotibus aut cōficere, aut offerre, aut oblatione facta Christi corpus & sanguinem sumere, nisi sub vtraque specie, Dei verbum est: quod obuijs, quod aiunt, vñis reuerenter amplectimur. Sic enim Christus insinuat, sic vna, sancta, catholica, Apostolica semper observauit Ecclesia, neque faciet vñquā, ut istud Christi muret institutum. Sin autē illud ex his verbis colligere conatis, quod eis tanquā Christi praecepto cuncti cōpellantur ad vtriusq, speciei communionē, quod aliter saluo esse nemini liceat, tuū est hoc verbum o Satana, qui per hanc viam & opiūonū, & animorū in Ecclesia Dei dissidium excitare conatis: non est verbum Dei. Legantur quę pręcedunt verba: totus ille locus accuratius expendatur, cuius erit perspicuum, cum in domo, vbi Pascha cum discipulis suis Christus manducauit, quam fuisse Marię domum, quā fuit Marci mater, scribit Alexander monachus in laudatione, quam edidit in Apostolum Barnabam, ut habetur in septimo tomo vitarum Lipomani: alij quoque nonnulli fuerint, neminem tamen in illa

1. Cor. 14.

Laicis sub

vnāne, an

sub vtraq;

specie com-

municadū.

Bibite ex

hoc omnes

quis sit.

Matt. 26.

Cena dñi

in domo

Marię ma-

tris Marci,

solis Apo-

stolis pra-

sentibus.

DE SACRAMENTO

cœna præsentem aduissse præterduodecim Apostolos, Quod etiam à Symeone Metaphraste memoriz traditum accepimus, qui scribit, quod cum traderet mysteria dominus, discipulos quidem vnà habuit accumbentes, matrem autem iussit curam gerere mulierum, quæ ministrabant. In oratione de vita & dormitione sanctissimæ Deiparæ, quæ habetur inter tomos vitarum, quas in vnum collegit Aloysius Lypomanus Episcopus Veronensis, tomo 6. Itaque solis Apostolis accumbentibus hæc verba dicta esse videntur. Dicit Matthæus: Vespere autem factò, discumbebat cum duodecim discipulis. Dicit Marcus: Vespere autem factò, venit cum duodecim. Dicit Lucas: Et cum facta esset hora, discubuit: & duodecim Apostoli cum eo. Porro si temerè factum esse, quòd numerus iste duodecim ita diligenter ab omnibus Euangelistis expressus est: Prævidebant illi spiritu sancto pleni, futuros nouissimis temporibus, qui ex verbis ipsorum, tanquam à Christo præceptum esse defenderent, quod ab ipso præceptum est nunquam: atque ideò in exprimendo numero tam cauti fuerunt & diligentes, ad solos vt duodecim Apostolos, quos etiam tum sacerdotes instituit Christus, verba hæc pertinere demonstrarent: vt illi necessariò sumerent sacris operantes: ceteri verò, quin & illi ipsi extra sacrificium, Eucharistiam sub vtraque specie sumendi, nulla essent necessitate adstricti. Quamobrem nihil adferunt isti ad institutum suum probandum, ex eo loco, vbi cœna domini describitur. Nam quod præceperat Christus, id ab Apostolis factum est, attestante Marco, quòd biberunt ex eo omnes, & sit etiam nunc ab ijs, qui sacris operantur. Intellexerunt hoc, qui ante centum annos vetustum Ecclesiæ morem, quo sub altera tantum specie communicatur, mutantes priuata sua auctoritate sibi calicem vsurparat, ex his verbis, Bibite ex hoc omnes, errorem suum confirmari non posse: quamobrem ad adstruendum illum, verba potius Christi, quæ sunt apud Ioannē, producenda putauerunt: Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis sanguinē eius, non habebitis vitam in vobis: Quæ tamen verba, qui triginta his annis prodierunt, de spirituali non de sacramentali manducatione intelligi volunt: Quæ etiā si de sacramentali manducatione

Matth. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.

In Cœna
Apostolos
sacerdotes
instituit.

Ioan. 6.

Communio
sub vna
specie.

EUCHARISTIA

107

ducatione accipiantur (sicut accipi rectè possunt de vtraque) tamen in toto illo capite, neque calicis, neque vini sit illa mentio, magis vt ad receptum Ecclesiæ morem, quam ad istorum errorem probandum, facere videantur. Quamobrem non modò præceptum vbi dari iusserit, sed nec exemplum vbi dederit sub vtraque specie Christus alijs, quàm Apostolis quisquam in scripturis reperiet, cum ostendi contrà possit à nobis, qui non erant ex Apostolorum numero, duobus illis in Emaus euntibus, hoc sacramentum sub altera tantum specie datum esse. Nam quem illis fregerat panem Christus, non simplicem panem, sed sacramentum fuisse corporis & sanguinis Christi testantur vno ore Chrysostomus, Augustinus, Beda, Theophilactus. Quin & Hierosolymis vnius tantum speciei communionem in vfu fuisse, ex his, quæ de fractione panis in actis Apostolorum scripsit Lucas, discimus. Torum præterea Ioannis caput sextum, sicut paulò antè commemorauimus, nullam neque calicis, neque vini facit mentionem, nec obscure indicat, sufficere solam speciem panis, cum dicit: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Quod si spectes figuras, quibus hoc sacramentum in lege fuit præsignatum, agnū illum Paschalem, & manna quod de cœlo Iudæis fuit supeditatum, figuram illius gessisse reperies: De ijs comedunt potius legitur, quæ libamina iuxta ritum illius temporis oblata, consistebant in liquidis, in vsum sacerdotum omnino celsisse, neque sibi portionem eorum aliquam offerentes laicos vsurpasse: vt hæc quoque figura ad eum, quem retinet Ecclesia catholica, morem confirmandū pertinere videatur. Ad quem abrogadum non modò nihil profertur de scripturis, verum etiam ex ijs sanè intellectus cuius perspicuum esse potest, vtramque speciem ab ijs tantum, qui sacris operantur, alteram extra sacrificium ab omnibus rectè sumi. Quid ergò quititaris ô Satana præceptum Christi violari, quod hac quidem de re nullum esse constat? Quid si ille ipse, quo tu quasi flabello quoddam vsus es ad istos in Ecclesia Dei ventos & tempestates excitandas, cuius opera tam multos à Christo, & à corpore eius Ecclesia segregasti, testimonium contra te feret, nihil esse de v-

Luc. 24.

Chrysos. ho
mil. 17. in
Matthæum
Aug. lib. 3.
de consensu
Euangelista
rum ca. 25.
Beda in Lu
cam. li. 6.
Theophi. in
Lucam.
Astor. 2.
Exod. 12.
Exod. 16.

Leuit. 46.
& 16.
Communio
sub vtraque
specie laicis
neque præcep
ta, neque ne
cessaria.

P ; traque

Luth. ad
Boemos.

Comunica-
di mos ve-
tus.

Infantibus
data olim
Euchari-
stia.

Dion. eccl.

hierar. c. 7.

Cyp. tract.

de lapsis.

Aug. epist.

107. Et de
peccatorum
meritis &
remissione
li. 1. ca. 20.

DE SACRAMENTO

utraque specie sumenda à Christo præceptum? Lege quæ scripserit ad Boemos nondum in reprobum sensum datus: hæc illius verba reperies. Quoniam pulchrum quidem esset utraque specie Eucharistiæ uti, & Christus hac in re nihil tanquam necessarium præcepit, præstaret pacem & unitatem, quam ubique Christus præcepit, sectari, quàm de speciebus sacramenti contendere. Lege quæ scripsit idem in Eucharistiæ declaratione. Non dixi, inquit, neque cõsului, neque est intentio mea, ut vnus, aut aliquot Episcopi propria autoritate alicui incipiant vtramque speciem porrigere, nisi ita constitueretur & mandaretur in concilio generali. Sic ille non prorsus adhuc odio erga catholicam Ecclesiam exortatus. Sed & postquam argumenta illi per te Satana suppeditata sunt, quibus sacrosanctum Missæ sacrificium euertere, atque ita redemptionis nostræ per Christum in cruce factæ memoriam omnem abolere penitus conaretur, scripsit his verbis in libro, qui de formula Missæ inscribitur: Si quo casu concilium statueret, minimè omnium nos velle vtramque potiri: imò tum primum in despectum concilij velle vna, aut neutra, & nequaquam vtramque potiri, & planè eos anathema habere, quicumque auctoritate talis concilij potirentur vtramque. Hæc iuratus ille tuus, æstro tuo percitus: in cuius scriptis, ut faciliè mendacem agnoscere liceat, vix vlla pagina reperitur, in qua secum ipse non pugnet. Cui itaq; scripturæ, pro recepto magis Ecclesiæ more, quàm contra illum facere videatur, causæ nihil est, quamobrem tanta contentione calix nunc exigatur. Sed fuit, aiunt, eius vsus in primitiua Ecclesia. Fuit, sed non in vniuersa. Dedit vtramque speciem Corinthiis Paulus: dedit alteram tantum Hierosolymitanis Iacobus. Qua de re nullo hierar. c. 7. lum extabat Christi præceptum, abundabat vnusquisque in sensu suo. Etiam infantulis mox ut lauacro regenerationis sanctificati sunt, Eucharistia dabatur in Ecclesia primitiua, sicut ex Dionysio Areopagita, Cypriano, Augustino, Innocentio, & Sozimo Pontificibus abundè liquet. Neque id sine obtentu verbi Dei fiebat. Nam siue illud proferas: Bibe ex hoc omnes, si ad alios etiam, quàm ad quos dictum est Apostolos, referendum existimas: siue illud, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius

EUCCHARISTIAE

108

eius, non habebitis vitam in vobis, vtrumque æquè ad paruulos atque ad adultos pertinere videtur. Nā qui dicit omnes, neminem excludit: exclusi sunt nihilominus infantes ab vtriusque speciei, vel potius ab ipsius corporis & sanguinis Christi sacramentali participatione, neque tamen quisquam est ex nouatoribus istis, qui propterea cœli terræ miscendum putet. Quid autem causæ est, quamobrem qua auctoritate fecit Ecclesia, ut ab omni sacramentali Christi corporis manducatione paruulos excluderet, eadè auctoritate non liceat illi iustis & grauib; ex causis, non ab ipsis Christi corporis & sanguinis, sed à speciei tantum alterius vsu, eos, qui sacris non operantur, arcere, cum sub vna æquè sit integer Christus, atque sub vtraque neque sit in specie falsus, sed in eo, qui sub specie continetur, domino nostro Iesu Christo, extra cuius nomen aliud non est, in quo nos fieri saluos, oporteat, neque vel de altera, vel de vtraque specie extra sacrificium sumenda, Christi præceptum extet vllum, verum Ecclesiæ potestas concessa sit, quod ratio temporis postularet, ea de re statuendi. Quamquam & eius rei licet exempla proferre, ubi cum ratio postulabat, non modò ventum est sine peccato contra Dei præceptum, verum etiam illud ipsum sine expresso Dei mandato est abrogatum. Circuncisio & sabbatum, quia à Deo præcepta sint, inficias ire potest nemo: & tamen etiam sub lege & circuncisio in deserto, & sabbati sanctificatio bello ingruente sine peccato fuit à Machabeis intermissa. Quin etiam vtrumque, sicut paulò post quàm Christus fuit mortuus, Ecclesiæ auctoritate abrogatum: Non quòd vtrumque observare malum esset, sed quòd sollicita de salute nostra mater Ecclesia, nihil nobis cum Iudæis esse commune voluit. Sed ad nostra sacramenta veniamus. Nonne Christus formam baptizandi præcepit? In nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Formam tamen hanc Apostolos non obseruante legimus, quos in solius Iesu nomine baptizasse scribit Lucas, neque tamen vociferabatur quispiam Christi institutione violari, contraque præceptum eius venire. Quod apertius certè est de hoc sacramento quàm de Eucharistia sub vtraque sumenda specie. Postulabat hoc illorum temporum ratio, ut Iesu nomē & eius virtus quàm maximè inculcaretur fide-
lium

Et contra
Iulianum
li. 3. ca. 11.
Et contra
Pelagianos
Hypognosti
con li. 5.
Innoc. epi.
26.

Altor. 4.

Præcepta
Dei muta-
ta.

Gen. 17.
Exo. 20.

Iosue. 1.
1. Mach. 2.

Mat. vi.

in N. X.
Capitulum

Altor. 8.

DE SACRAMENTO

lium mentibus: tum & illud intelligebatur, quod solius huius nominis appellatio, totius esset deitatis confessio, sicut à Basilio scriptum, & ab Ambrosio legimus repetitum. Quare non hoc ipsum cogitatur in alterius speciei ademptione? quandoquidem vnius sumptio, totius est Christi communicatio. Factum est tamen postea, ut quam Christus præscripsit formam, ad eam Ecclesiam redeundum esse putaret. Deinde verò, Nonne præceptum à Christo videtur, prius ut doceantur, qui baptizandi sunt? Eunt, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos. Et alio loco: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Velle videtur, ut fides, quæ ex auditu est, baptismum præcedat. His scripturæ locis virget maxime Anabaptistæ: clamant & ipsi, violari præceptum Christi baptizandis paruulis, qui doceri non possunt: Et tamen ab ijs, qui malunt Evangelici quam Christiani vocari, quod cuiusvis potius, quam Christi Evangelium, amplectuntur, illi ipsi Anabaptistæ pro hæreticis habentur. Neque videtur eis (& quidem recte, nam hæc in parte cum Ecclesia sentiunt (quicquid fieri contra Christi præceptum baptizandis paruulis; cum ad solos adultos hæc verba pertineant. Iam verò quid est baptizare? Nonne immergere, & in aquam deprimere? Quem immergendi ritum religiosè tenuit, & ad posteros etiam transmisit Ecclesia primitiua, neque tamen continuauit posteritas. Quanta autem religione mos hic in Ecclesia primitiua fuerit observatus, vel ex eo colligi potest, quod cum clinici, hoc est, in lecto propter ægritudinem decumbentes, aspergi siue perfundi cœpissent, dubitatum est de perfusione illa, quæ nunc etiam in usu est, vtrum pro baptizatis habendi essent, qui perfusi tantum siue aspersi fuissent. Quam dubitationem discutienti Cyprianus nihil referre scripsit, perfunderentur, an mergerentur: quod in Sacramentis salutariis necessitate cogente, & Deo suam indulgentiam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia. Non putauit ille diuinam benignitatem externis rebus alligatam esse, sed fide potius excipi cœlestem munificentiam. Ecce in vno baptismi sacramento quàm multa mutata sunt, non dicam contra præceptum Christi, sed quod negari ceterum non potest, contra scripturæ verba: nullos tamē ea res in Eccle-

Basilius ad
Ambrosium
lib. ca. 12.
Amb. li. 1.
de spiritu
scto. ca. 3.

Clinicorum
aspersio
est.

Li. 4. ep. 7.

EUCHARISTIAE.

139

Ecclesia Dei motus peperit, neque est aliquis, qui tria verba cum quoquam hoc nomine commutanda esse putet. Quæ, malum, est hæc amentia, quod de speciebus, ex quibus non est salus, tanta est altercatio, cum tamen neque recens, neque perpetuum sit hoc Ecclesiæ de vtraque specie sumenda interdictum. Non desunt etiam ex eorum numero, qui segregauerunt semetipsos, qui ante mille & centum annos in Ephesino concilio, quod est vnum ex quatuor illis, quæ tanquam quatuor Evangelia à Christianis omnibus recipiuntur, fuisse scribunt decretum, ut sub specie panis tantum à laicis Eucharistia sumeretur, inde traxisse putatur à nonnullis nomen, laica communio, cuius in Sardicensis, & in Agathensis concilij decretis fit mentio. Decretum autem illud fuisse creditur propter aholendam hæresim Nestorij, qui sub specie panis carnem sine sanguine, hoc est cadaver: sub specie vini sanguinem absque carne, hoc est cruorem, contineri blasphemabat. Hic error durat etiam nunc, Scimus enim vtriusque speciei vsum permissum fuisse alicubi quibusdā, cetera catholicis, hæc verò sola in re ab Ecclesia segregatis, modò confiterentur, sub specie panis corpus & sanguinem, sub specie vini sanguinem & corpus contineri. Quorum sacerdotes cum deliberandi spacium sibi dari petuissent, postmodum in templis populum è superiore loco admonuerunt: dixisse Christum, accepto pane, hoc est corpus meum non addidisse & sanguis: accepto verò calice, hic est sanguis meus, non addidisse & corpus: hominem verò velle, ut dicatur, hoc est corpus & sanguis: hic est sanguis & corpus. Quæsiuerunt deinde, vtri magis credendum sit, Christo ne Deo, Deique filio, an homini? magnosque motus excitarunt, atque irritos Pontificis conatus in reducendis illis ad vnitatem Ecclesiæ fecerunt. Non videtur autem hic error esse dissimilis errori Lucianistarum, simul & Apollinaristarum, sicut legitur apud Augustinum. Qui cum legerent, verbum caro factum est, negabant animam in Christo fuisse, quod nudè scriptum esset, verbum caro, non autem, caro & anima factum est. Quos reprehendens Epiphanius: Ecce, inquit, dicit scriptura, Formauit Deus hominem: & non dixit, fecit ipsi epas, aut pulmonem, aut cor,

Urbanus
Regius in
prioribus
locis communibus.
Laica communio, sub
panis specie tantum
Ephesino
Concil. decretum.

Aug. de anima
orig. li. 1. ca. 18.
Epiph. in
Ancorat.

vsus alterius speciei quando inoleuerit.

DE SACRAMENTO

aut venas, aut nervos, aut alia quæ sunt in corpore. Per hoc intelligimus, vnum quid esse ex toto fabricatum hominem ipsum, eo quod non particularim compositionem totius animalis scriptura explicat. Quæ fuerit igitur causa secundum quosdam interdicendi speciei alterius vsus, iam diximus. Porro sublata causa, non multo post cessauit hoc interdictum, & vtraque species vsurpari rursus cepit. Quæ tamen in re non idem apud omnes mos obseruabatur, quod apud alios vtriusque, apud alios alterius tantum speciei fuit vsus, donec ad Gregorij tertij Pontificis Romani tempora ventum est: Quo ad Ecclesiæ gubernacula sedente, Germania Christi recepit Euangelium: ac ducentis post annis Polonia, & succedente tempore nonnullæ septentrionales altæ nationes, apud quas vini vsus prorsus fuit incognitus. Nam & in Germania non multo amplius quam trecenti anni intercesserunt, cum excoli vineæ ceperunt, quæ tamen & ipsa non vbique vini ferax est. Apud nos verò nunc quidem frequentior, parentum verò nostrorum & auiorum memoria, rarus & perexiguus vini fuit vsus, ac minor etiam, quo tempore primum nostris maioribus Euangelij lumen affulsit. Hoc itaque Gregorio tertio Ecclesiæ vniuersali presidente ante octingentos plus minus annos tacito quodam populorum omnium consensu vtriusque speciei communio videtur abrogata. Nam qui vino abundabant, cum alios nuper ad Christi fidem conuersos propter vini penuriam vtraque specie vti non posse viderent, ne quid ea res pareret offendiculi, quod non vnus & idem apud omnes ritus obseruaretur in hoc præsertim Sacramento, quod propriè symbolum est unitatis, ab vtriusque speciei vsu abstinendum sibi esse putauerunt, altera tantum contenti. Ac durauit hæc sub vna tantum specie communicandi consuetudo sine cuiusquam interpellatione vsque ad tempora Concilij Constantinensis, quod fuit habitum ante annos centum triginta sex: in quo etiam præsentibus adfuerunt ex provincia nostra, Nicolaus Archiepiscopus Gnesnensis, Andreas Posnaniensis, & Nicolaus Ploccensis Episcopus, qui fuit iudex commissarius ad audiendas omnes causas nomine nationis Germanicæ constitutus: ex tertia Prussæ, Ioannes Varmiensis, Procurator

EVCHARISTIAE.

Pomesaniensis, Culmensis, & Sambienfis Episcoporum. Ibi primum exorti sunt qui dicerent, populum sub vtraque specie, etiam sumpto prandio, vel æcena, suscipere Eucharistiam debere. Quæ de re, cum esset ad partes concilij relatum, qui ex toto orbe conuenerant viri sacrarum literarum peritissimi, post maturam deliberationem habitam decretum est, quod consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta communicandi populum sub vna specie tantum, & diutissime obseruata, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, nec sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare: quodque dicere quod hanc consuetudinem obseruare sit sacrilegum aut illicitum, censeri debeat erroneum, & pertinaciter asserentes oppositum, tanquam heretici sint arcendi. Decem & septem annis post habitum est aliud concilium Basileæ, cui & ipsi Andreas Posnaniensis Episcopus, tunc à sacro concilio nationis Germanicæ præfatus designatus, & Franciscus Episcopus Varmiensis interfuerunt. In quo cum itidem de vtraque specie disceptaretur, decretum est & declaratum, quod fideles laici communicantes & non conscientibus, non altringantur ex præcepto domini ad suscipiendam Eucharistiam sub vtraque specie: sed Ecclesia, quæ regitur spiritu veritatis, & cum qua Christus est vsque ad consummationem seculi, ordinare

Sessio. 13.

Communio sub panis specie ex Concilio probata.

Sessio. 30.

Matt. 28.

pro reuerentia ipsius sacramenti & salute fidelium viderit expedire. Sine autem sub vna specie, siue sub duplici quis communicet (secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ) proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenus ambigendum est, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoque consuetudo, communicandi laicum populum sub vna specie ab ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & hætenus diutissime obseruata, & à doctoribus diuine legis, sacrarum scripturarum ac canonum multam peritiam habentibus, iam à longo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine auctoritate Ecclesiæ ipsam immutare. Ecce duorum conciliorum decreta, quibus vsus hic Ecclesiæ sub vna specie communi-

canon.

candi confirmatus est: in quibus praesentes etiam adfuerunt ex hac provincia nostra Episcopi, à rege missi, qui regni totius nomine ad ea, quae sunt in illis constituta, suum assensum praeberunt. Kingamus autem controuersum adhuc esse, num adstringamur ex praecepto domini ad Eucharistiam sub utraque specie suscipiendam. Tibi sic, mihi secus videbitur: quis erit contentiois huius nostrae finis? Iudex ut sit aliquis oportet. Postulari nunc à multis audimus concilium, atque id liberum: Quae potuerunt autem esse concilia magis libera, quam haec duo fuerunt in Germania congregata, in quibus ipsos etiam Pontifices loco suo motos legimus? Ut admiranda sit eorum vel inscitia, vel impudens comminiscendi quiduis audacia, qui pontificia tyrannide calicem ademptum populo vociferantur, cum non modo nullum ostendere queant Pontificis alicuius de eo abrogando decretum, verum contrarium à nobis doceri possit. Nam post Ephesinum concilium, cum interdicti causa cessasse videretur, ad intermissum sub utraque specie communicandi morem à Leone Pontifice populus inuitatus fuisse videtur. Sed isti verum an falsum dispicant, nihil sua referte putant, dum Pontifices quibuscunque confictis criminationibus exosos populo reddant. Intelligit enim Satanas, quod à Cypriano scriptum antea commemorauimus, gubernatore sublato facilius circa Ecclesiae naufragia se grassari possit. Quamobrem hoc laborat per membra sua, ut illius auctoritatem eleuet, ut ab illius obedientia homines abstrahat. Ceterum quae tyrannis est ueni concilij decreta, neque permittere, quae sunt Ecclesiae totius auctoritate constituta, ut absque eiusdem auctoritate abrogentur? Si quae per principem in comitijs de cunctis regni ordinum assensu constituta sunt, contra eorum aliquid princeps ipse venerit, quam durum id multis videtur? Si verò contraria constitutione aliqua, quod in maioribus regni comitijs summa voluntate omnium sanctorum est, id extra comitia solus ipse, paucis in consilium adhibitis, antiquare conaretur, qui non ederentur clamores? qui motus non excitarentur? Et quod principi licere nolunt, id licebit monacho apostatae, ut execratus erga monacham libidine, ac propterea sursum ac deorsum miscere

volens

volens omnia, tyrannidem hanc sibi usurpet, ut quae non de vnius alicuius regni, aut provinciae, sed de totius orbis Christiani, de tot regnorum provinciarum, populorum, nationum assensu, doctissimis, grauissimis, sanctissimis viris in consilium adhibitis, in generali concilio, & eo quidem duplici constituta sunt, ea priuata sua auctoritate, quid dicam auctoritate, quam nullam habet, quin potius affectata tyrannide quadam abrogare conetur? Si quae paulò grauior est causa, dicitur hic esse comitalis articulus: neque principi fas esse putatur extra comitia quicquam de ea decernere: Et de Eucharista statuere articulus est monachalis, ut ipse cum sua Noua decernat, num Constantiensis & Basiliensis concilij decreta rectè habeant, necne? Quae est, si non haec est extrema dementia, tantam aut monacho apostatae, aut Rhetorculo alicui tyrannidem permittere, ut is mihi de conciliorum decretis, de iure sanctorum patrum scriptis ferat sententiam? ut hoc rectum, illud minus rectum: hoc amplectendum, illud rejiciendum esse pronunciet? Certè si quis hoc de regni comitiorum statutis facere tentaret, aut pro insano haberetur, aut sibi debitas penas non effugeret. Quid autem causae auctoritas? Cur non liceat comitiorum, quam conciliorum Non esse Dicat quispiam, Legem in comitijs non rectè latam esse, indicandam ac suum iudicium omnium eorum, qui legem hanc sciuerunt in comitijs, iudicio auteponendum (neque enim priuatis hominibus, iudicio auteponendum) fortassis etiam contra vitam & mores eorum, qui legem sanxerunt, declamabit: verè, an falsò, non multum sua interesse existimans. (Neque enim fuit maior inquam non modo dicendi, verum etiam mentiendi quiduis impunitas & licentia, quam sub isto Euangelio) atque ita seditionem conciet, num ferendus videbitur? Scilicet, quod contra terrae alicuius comitia factum fuerit, nemo tolerandum putabit: quod verò de legibus contra totius orbis comitia factum erit, id ferri poterit? Me ritò commendatur ab Eusebio praeclara Platonis illa sententia. Vobis quidem, inquit, si rectè constitutae sunt leges, vobis certe lex erit praeclarissima, quae iubeat, ne quis iuueni gelica. ca. 1

quae
non sit figie
nda

DE SACRAMENTO

quærere audeat, recte ne an contrà, se leges habeant: sed vno omnium ore, vnaq; voce, recte tanquam à dijs positas concedi præcipiat: nec vilo modo aliter pari quicquid à iuuenibus cogitari. Senem autem, si quid excogitant, principibus & æqualibus, nemine iuuenum audiēte, referre. Ne quærere quidem vir ille sapientibus adolescentibus permittit, num Laconum, aut Cretensium lex recte se an contrà habeat. Seni verò non plus cōcedit, quàm vt principibus referat: quò si iustas & graues aliquas causas attulerint per quos condita lex est, per eos aut declaratur, aut mutetur, aut prorsus abrogetur. Vult autē id à sene fieri, nemine iuuenū audiente, quòd hæc ætas affectionibus magis, quàm rationis magisterio gubernari consueuerit. Quam etiam ob causam Aristoteles, humanæ quoque Philosophiæ minus eos idoneos auditores esse censet. Notum est illud quoque ex Nautij ludo: Percunctantibus enim, Cedo, qui vestram rempublicam tantam amisistis tam citò? respondetur: Proueniebant oratores noui, stulti, adolescentuli. Temeritas videlicet est florentis ætatis, prudentia senectutis. Nunc non alij de conciliorum decretis iudicant audacius ne dicam an impudētius, quàm oratores noui, stulti, adolescentuli: qui simul vt alicuius locos communes perlegerint, statim se Theologos profitentur: ac eiusmodi Theologos, vt non illud modo, Super senes intellexi verum & id quod proximè præcedit, super omnes docentes me intellexi: sibi arrogare audeant. Adeò verum est quod proverbio dicitur: Infancia confidentiam, eruditio conuersionem parit. Dicit scriptura: Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Et alio loco de CHRISTI præcurfore, Helia Propheta: Conuerter cor patrum ad filios. Nunc à filijs discunt parentes malè credere, aut nihil credere illos: interrogant, ab illis docentur, & per Antichristi præcurforem corda filiorum in patres, non patrum in filios conuertuntur: vt nō hoc filij, quòd patres quondam eorum, sed hoc credant si perstiterint patres, quòd ab imperitis sæpè adolescentulis filijs suis docentur. Quid esse potest magis absurdum ac præposterum? Laconum aut Cretensium leges haberi Plato vult tanquam à Deo sancitas, vt neque mutare quicquid

Lib. 1. Ethicorum.

Adolescentiū temeritas.

Psal. 118.

Deut. 32.

Luc. 1.

EUCHARISTIAE

312

contra eas audeat: & quæ citra omnem dubitationem à spiritu sancto latae sunt, qui concilijs præsidet, afflatuq; suo fouet ac vegetat Ecclesiam, nec eam in errorem vllum labi permittit, non modò quærere de ijs, verum etiam eas conuellere & labefactare velle, rerum imperito adolescententi licebit? Atqui in temporalibus etiam legibus, dicit Augustinus, quanquàm de ijs homines indicant cum eas institunt, tamen cum fuerint institutæ & firmatæ, nō licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas. Quan-
tò magis obseruandum est in legibus diuinis, hoc est auctore spiritu sancto latis, cuius generis sunt, quæ feruntur in generali concilio legitime congregato, vt ne cuiquam de illis iudicium permittatur. Atque hæc quidem de vtraque specie. Hortamur autem, oramus, & per viscera misericordiae Dei obsecramus fideles omnes in prouincia nostra constitutos, quandoquidē in hoc sacramento varia est & multiplex Satanæ tentatio, fortiter vt illi resistant. Neque enim aliud ille agit, quàm vt hac de speciebus altercatione à Christo & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quod segregatis facile se cetera, quæ velit omnia persuadere posse credit. Decet autem fideles omnes expendere, quòd sicut in hoc sacramento verum est & viuum Christi corpus, sic qui volunt illud sumere ad vitam æternam, & non ad mortem æternam, eos & ipsos oportet esse Christum. Considerent quid sit quòd agatur in hoc sacramento. Quid enim aliud, nisi quòd dicit Paulus, mors Domini annuncietur? Quare autem mortuus est? Vt filios Israel qui erant dispersi, congregaret in vnum. Ipse mortuus est ideo, vt congregaret, tu propterea sub vtraque specie sumendum asseris, vt segreges, vt diuidas, vt dispergas, quòd ille præcioso sanguine suo collegit? Quid est, si hoc non est Antichristum esse? Quid hic est nisi sacramentum pietatis, nisi signum vnitatis, nisi vinculū charitatis? Quare tu fronte audes illud facere causam dissidij, materiam diuisionis, fomitem odij? Saltem signa ipsa attende neque aliud esse velis, quàm quòd per illa notatur. Neque enim sine causa Christus in specie panis hoc sacramentū esse voluit: Vnus enim panis, & vnū corp⁹ multi sumus, qui de vno pane participamus. Nos ergo designauit in hoc sacramen-
to do-

Aug. de vera religio cap. 31. De legibus iam constitutis nō est indicandū.

Concordia in hoc sacramento potissimū seruanda.

1. Cor. 11. Ioan. 11.

1. Cor. 10.

1. Cor. 11.

DE SACRAMENTO

to dominus, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis & unitatis in hac mensa consecrauit. Qui accipit mysterium unitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro se mysterium, sed contra se testimonium accipit: indigne enim sumit, ac reus erit corporis, & sanguinis domini: occisor Christi reputabitur: nec minus peccabit, quam si Christum ipsum crucifixisset, si sanguinem eius fudisset. Ex multis granis vnus efficitur panis: & nos ex multis membris efficitur vnus corpus: corpus autem Christi. Hoc ergo corpus si laniamus, si diuidimus, quid aliud, quam denuo flagellas, denuo crucifigis, denuo Christum interficis? Quae crudelitatis quae potest maior excogitari? Quamobrem iterum atque iterum obtestamur per eum ipsum, cuius vnus corpus in hoc Sacramento continetur, vt ab hac tanta crudelitate sibi temperent, quin potius, quod mortis Christi beneficio facti sumus omnes, id esse & permanere velint. Fecit ille nos corpus suum, tradito pro nobis in morte corpore suo, simus & permaneamus huius, & quidem vnus corporis membra. Erimus autem vnus corporis membra sub Christo capite, si nos ab Ecclesiastici aedificij compage auelli non permiserimus: si id ipsum omnes dixerimus: si non fuerint in nobis schismata: si in eadem fidei regula permanserimus: si cum alijs de rebus ad fidem pertinentibus, tum de hoc venerabili Sacramento vnanimes idem omnes senserimus. Quamobrem non contendamus de speciebus, in quibus nihil est, quod aliquid fiduciae quicquam colloquet, in illo solo spes nobis est omnis desigenda, qui sub speciebus istis visibilibus inuisibilis ipse latet, verumque continetur. Neque enim quod videmus, salutem nobis adfert, sed quem oculis carnis huius cernere non possumus, quem sola fide comprehendere licet, dominus noster Iesus Christus, qui sub his, quae videntur speciebus inuisibilis ipse & immortalis verè continetur, ipse est & non alius, in cuius nomine nos omnes fieri saluos oportet. Qui cum aequè sit integer sub vna, atque sub vtraque specie, quod sum attinet de speciebus disceptare, ex quibus non est salus: Etiam atque etiam nobiscum reputemus, quid alijs acciderit, qui cum de vtraque specie primum inter se contentissent, Christum ex vtraque paulo post amiserunt. Neque enim

Apost. 4.

EUCHARISTIAE.

113

enim credit iam bona pars eorum quicquam in hoc sacramento, nisi merum panem, & merum esse vinum. Quae quam sit horrenda blasphemia, quis non intelligit homo Christianus? Verum est, quod dixit quidam, quamuis ethnicus: Nimirum altercando veritas amittitur. Amiserunt illi veritatem, amiserunt Christum de hoc sacramento, dum altercationi studentes magis quam dilectioni mutuae, non credunt veritati, de veritate sui corporis disertè dicenti, hoc est corpus meum. Huc perduxit miseros priuatus spiritus, cui plus fidendum esse putauerunt, quam ei, qui publicè promissus & missus est Ecclesiae vniuersae. Posuerunt in caelum os suum, & lingua eorum transiit in terra. Quamobrem cum nulum Christi institutum, nullum praeceptum videamus de calice cuiquam extra Missae sacrificium dando, cum Christum etiam ipsum & Apostolos absque calice sub specie panis tantum Eucharistiam dedisse legamus: cum certò nobis persuasum sit, nihilo plus sub vtraque, quam sub vna specie contineri, sub qua eque vt sub vtraque integer Christus accipitur, ac eadem gratia confertur: non altercemur cum inimicis crucis Christi, qui quae pacificauit ille per sanguinem crucis, quae per mortem suam congregauit, ea spargere conantur: non contendamus de speciebus, ne quod illis accidit, & ipsi Christum amittamus, verum ad quod peruenimus omnes. Ita futurum est, vt ipsi facti corpus Christi sumamus, non ad mortem aeternam corpus Christi verum gamus, sed ad vitam aeternam. Verum ad reliqua per-

Matth. 26.

Epilogus.

Col. 1.

Phil. 3.

QVOD HOC SACRAMENTVM
rectè dicatur sacrificium.
Cap. XL I.

Inter omnia Sacramenta nullum est hoc vno Eucharistiae Sacramento excellentius: quam etiam ob causam à Dionysio sacramentum sacramentorum, & hostia vocatur hostiarum. Nam cum tria sint, quibus ritè Deus colitur fides, spes & charitas, baptismus fidei: ab eo enim fideles appellamur: confirmatio spei: per illud enim erigitur spes nostra,

Ecclesi. Hier.
lib. 3.

Hier. 12.
Hebr. 9.

Satanæ co-
natus in e-
uerse do sa-
crificio mis-
sa.

DE SACRAMENTO

nostra, tutore nobis dato spiritu sancto: Eucharistia verò charitatis est Sacramentum: quod in eo recolimus, quanta fuerit charitas Dei & domini nostri Iesu Christi erga nos, qui dilectam animam suam dedit in manus inimicorum suorum, ac semetipsum tradidit oblationem & hostiam Deo patri pro nobis, ut sanguine suo nos emundaret ab operibus mortuis, ac vicissim charitate erga tam pium & beneficium seruatorem nostrum accendimur, omnia & facere, & pati parati, dum gratos nos & memores tanti beneficii præstare possimus. Quare quanto est excellentior charitas, quam sit fides & spes, tanto præstat hoc sacramentum alijs omnibus, quod non modò significat & confert gratiam sicut alia sacramenta, sed eum ipsum, qui fons est & largitor omnis gratiæ verè in se continet, dominum nostrum Iesum Christum. Intelligit hoc Satanæ, quod nullius sacramenti dignitas maior est vel utilitas, proinde nusquam eam grauius quam in hoc sacramento fideles tentat, quod aut sublatum ex omni hominum memoria, aut certe debitor honore spoliatum ac prorsus contemptum esse cupit. Qua tamen in re, ut paulò ante diximus, nihil agit festinanter, sed illud molitur ante omnia, ut à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quo segregatos facilius, eò quo cogitat, perducatur. Itaque primum iniecit altercationem de speciebus, ut persuaदेat hominibus, non hoc amplectendum esse, quod visum est Ecclesiæ viuere, se, neque illius, sed priuato sensu scripturas interpretari oportere: Quod posteaquam obtinuit, iam reliqua minore negotio persuadet. Nihil autem æquè conatibus eius obstat, atque iugis recordatio sacrificij illius, quo semetipsum patri suo cœlesti Christus in ara crucis hostiam obtulit pro peccatis nostris: videt illius virtuti se resistere nequaquam posse: quamobrem illud oppugnat maximè. Neque tamen aperte, verum astute prorsus & callide. Prædicatione illius permittit, à representatione tamen abstinere prorsus vult, quod ea sublata, fore intelligit, ut prædicatione quoque succedente tempore languescat. Quamobrem hic neruos suos omnes exerit: neque satis habet omnia dixisse, quibus persuaदेat non esse à Christo aut sacerdotium, aut sacrificium vltimè institutum, verum affingit Ecclesiæ multa, quasi ea sentiat

EUCCHARISTIA

114

& doceat de hoc tremendo sacrificio, quæ ne cogitare quidem illi in mentem venit unquam. Quare quæ sit Ecclesiæ hac de re sententia, & quàm multa, quàm falso illi per mēbra sua Satanæ impingat, de eo non nihil disserendum esse putauimus. Illud itaque scire imprimis oportet, quod eū diuersæ sint res, quarum per hoc sacramentum admonemur, diuersæ sunt etiam illius appellationes. Nam quorum admonemur, partim præterita sunt, partim præsentia, partim futura. Admonemur præteritæ Christi passionis, quæ fuit longè gratissimum Deo sacrificium, quo nos ille Deo patri suo reconciliauit, pro peccatis nostris morte sua satisfecit, ac non modò remissionem peccatorum nostrorum nobis meruit, verum etiam dignos nos fecit in partem fortis sanctorum, dignos fecit, qui in filios eius & hæredes adopteremur. Atque hac ratione vocatur hoc sacramentum sacrificium. Sic enim à Cypriano dictum est. Passio Christi, est sacrificium quod offerimus. Vocatur etiam Eucharistia, hoc est gratiarum actio, quod in hoc sacrificio grata quadam recordatione prosequimur, cum alia omnia, tum præsertim immensum illud redemptionis nostræ beneficium. Admonemur præsentis unitatis, quam hoc sacramentum efficit, atque ita vocatur Synaxis græcè, latine communio, quod per illud, sicut à Damasceno traditum est, Christo communicamus, carnis eius & diuinitatis participes efficiamur, ac sicut cum illo, ita ipsi etiam inter nos vte Christo, iuxta illud quod à Paulo dictum est: Vnum corpus, vnius panis multi sumus, qui de vno pane participamus. Admonemur postremò ei, quod futurum est, quod sicut in hoc sacramento Christo coniungimur & eo fruimur, non in sera, sed in panis & vini specie, ita posteaquā qui non habem⁹ hic manentem ciuitatē, verum aduenæ sumus & peregrini, ex huius vitæ diuersorio in cœlestem illam patriam, ad quam anhelamus, peruenerimus, non iam amplius per speculum & ænigmatē, sed facie ad faciem videbimus eum sicuti est, atque illius aspectu satiabimur, iuxta illud quod scriptum est, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Hac ratione vocatur viaticum, quod viam nobis præbet eo perueniendi, quandoquidem in se verè continet eum, qui via

Eucharist.
appellatio-
nes de qui-
bus nos ad-
monent.
Col. 1.

Sacrificiū.
Li. 2. ep. 3.
Eucharist.

Synaxis seu
communio.
Li. 4. ca. 14

1. Cor. 10.

Hebr. 13.
1. Pet. 2.

1. Cor. 13.
1. Ioan. 3.
Psalm. 60.

Viaticum.
Ioan. 14.

Joan. 10.
Sacrificij
ratio.

Lib. 10. de
ciuita. Dei
cap. 5.
Sacrificij
quid.
1. Cor. 9.

Vocis offi-
cij est mē-
tis cōceptū
significare.

Cap. 20.

nostra est, dominum nostrum Iesum Christum: Qui etiam est ostium illud, per quod solum, & non per aliud, ad celestem illam gloriam ingressus nobis pater. Vt autem intelligi possit, qua ratione sacrificium vocetur, paucis non capitis nostri somnia, neque cordis nostri visiones, verum quæ doctissimis grauissimisque viris iam inde à tot seculis ea de re visa sunt, enarrabimus. Inter quos cum principem locum teneat Augustinus, is ubi sacrificium definit, in hæc verba scribit: Sacrificium visibile, inuisibile sacrificij Sacramentum, id est sacrum signum est. Quoniam verò erant ipsius quoque seculo, qui nullum externum & visibile sacrificium esse oportere in Ecclesia Dei diceret, contra hoc quoque his verbis loquitur. Qui verò putant hæc visible sacrificia dijs alijs congruere, illi verò tanquam inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, meliorique meliora, qualia sunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia: profecto nesciunt hæc ita esse signa illorum, sicut verba sonantes, ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde, quas significamus, offerimus: ita sacrificantes non alieni visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quam illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus. Ac paulò post, de nostro sacrificio mentionem faciens: Verus, inquit, ille mediator (in quantum formam seculi accipiens mediator effectus est Dei & hominum homo Christus Iesus) cum in forma Dei sacrificium cum patre suum, cum quo & vnus Deus est, tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quam sumere: per hoc & sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio: cuius rei sacramentum, quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium: cum ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quam ipse per ipsam suetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia variæque signa erant sacrificia præsæctæ sanctorum, cum hoc vnum per multa figuraretur, tanquam multis verbis res vna diceretur, vt sine fastidio multum commendaretur. Huic summo veroque sacrificio, cuncta sacrificia falsa cesserunt. Ex his Augustini verbis docemur, quale sit hoc Ecclesiæ sacrificium, de quo nunc disserimus. Est enim sacramentum, hoc est sacrum signum, illius nunc quidem nobis

nobis inuisibilis sacrificij, quo Christus in cruce semetipsum visibiliter obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis. Hoc est quod apertius alio loco scribit idem Augustinus. *Contra Fa- Hebræi, inquit, in victimis pecorum, quas offerebant Deo, sum li. 20* multis & varijs modis, sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futuræ victimæ, quæ Christus obtulit: unde iam Christiani peracti eiusdem sacrificij memoriam celebrant, sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi. Ac apertius etiā paulò post discernit ostēdit inter sacrificia Iudæorum, & quod in cruce Christus obtulit, & quod ex illius institutione nunc offertur in Ecclesia, Loquens enim de eo: Huius, inquit, sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur, post ascensum Christi per Sacramentum memoriam celebratur. Quod ergo per figuras fuit significatum, & promissum & naturæ & legis tempore, hoc in cruce redditum in altari nunc representatur, & oculis nostris subiicitur, vt iugis tanti beneficii sit memoria. Sacrificia priscorum, figura tantum fuerunt & adumbratio quædam: in cruce verè fuit in mortem oblata pro nobis victima nostra, dominus noster Iesus Christus: qui posteaquam in cælum ascendit, nihil nunc aliud sit in Ecclesia, quam illius oblationis, quæ in cruce facta est, memoria quædam & representatio. Hinc intelligimus quale sit sacrificium hoc, de quo nunc agimus. Est enim sacrum signum, quo admonemur illius sacrificij, quod non videmus, quod in cruce pro nobis peractum est. Docemur præterea ex his, quæ ex Augustino adduximus, quod ita demum sacrificium hoc visibile rectè Deo offertur, cum illius in cordibus nostris inuisibile sacrificium ipsi facti fuerimus. Qua de re, qui fuit quadringentis plus minus annis Augustino posterior, Amalarius Treuerensis Archiepiscopus, his verbis admonet: Illud intendendum est, inquit, in omnibus officijs immolationis, tali nomine censendum esse visibile altare, quale est cor offerentium. Quare falsum est, quod fingunt inimici crucis Christi, docere Ecclesiam, quod caremonia Missæ ex opere operato sine fide nos Deo reconciliat. Quin quod à Bucero scriptum peratum fuit aliquando priusquam segregasset semetipsum, id docuit.

Contra Fa- sum li. 20 cap. 18.

Cap. 21.

Sacrificio- ri veteri à nouo via differētia.

Amala- rius.

Opus ope- rans & o-

quid. euit,

DE SACRAMENTO

cuit, docet, & docebit semper Ecclesia, quod Missa ex opere operato, id est, ex eo quod institutum domini est, id quod geritur, non ex opere operantis, hoc est, ex merito ministerii prodest: sed his, qui in illa communicant per fidem & charitatem. Hoc est quod ex Augustino adduximus: Sacramentum in cruce peracti sacrificij, esse quotidianum sacrificium ecclesiae, cum ipsius corporis ipse sit caput Christus, & ipse capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quam ipse per ipsam consuevit offerri. Quo in loco non obscure illud indicat, & ecclesiam per Christum, & Christum offerri per Ecclesiam: quae nisi capiti suo Christo fide sit & charitate connexa, ex ea oblatione, cuius representatio fit in altari, fructus percipi potest nullus. Hoc est etiam, quod à Bonaventura traditum legimus: quod virtus sacrificij dicitur ipsa fides, quae faciebat sacrificium valere: vel dicitur interioris mentis coniunctio, quae faciebat externum sacrificium virentium. Sacrificium itaque nostrum non est aliud, quam illud, de quo dicit Paulus: Pascha nostrum immolatus est Christus. Nam quod Paschae nomine non solum illa diei solennitas, verum & agnus ille significatus fuerit, qui tum iuxta ritum legis immolabatur, & immolatus manducabatur, indicare videtur ille Marci locus: Vbi vis eamus & paremus, ut maiores pascha? Et alius apud Lucam, Venit dies azimorum, in quo necesse erat occidi pascha. Pascha itaque nostrum est ipse met Dei filius: Hic est ille agnus, de quo dixerat Hieremias: Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: de quo praedixerat Elaias: sicut ovis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum: Hic est ille agnus, quem venientem ad se quasi digito Ioannes Baptista demonstrabat dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: Hic est ille agnus immaculatus, cuius precioso sanguine nos redeptos esse scribit Petrus: quem in Apocalypsi ab origine mundi factum esse legimus. Quotquot enim ab origine mundi salutem consequuti sunt, quotquot deinceps etiam ad finem usque seculi salutem consequentur, non per alium consequuti sunt & consequentur, quam per agnum hunc pro nobis immolatum, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo: per lignum. Agnus innocens pro nocentibus, iustus pro iniustus

In 4. li. sentent. dist. 1.

1. Cor. 5.

Mar. 14.
Luc. 22.

Hier. 15.

Esai. 53.

Ioan. 11.

1. Pet. 2.

Apoc. 13.

1. Pet. 2.

1. Pet. 3.

EUCHARISTIAE.

116

iniustus fudit sanguinem suum, crudelemque & ignominiosam crucis mortem obiit, atque isto corporis & sanguinis sui sacrificio mundum Deo reconciliavit. Hoc est illud sacrificium, illud inquam unicum & singulare sacrificium, quod adumbrabant, cuius figuram gerebant varia illa patrum sacrificia, quae & naturae, & legis tempore fuerunt, incipiendo ab Abel iusto, deinde per Noë, Melchisedech, Abraham, ad sacrificia legalia Aaron & filiorum eius transiendo: quibus non aliud actum est, quam ut fixum hoc in hominum memoria permaneret, quod à mundi exordio nulli salus aliter, quam per huius hostiae, quam illa sacrificia figurabant fiduciam, contingerit. Sicut autem illa sacrificia Deus patribus tradiderat, ut per ea magni huius, quod futurum expectabant, sacrificij memoriam in animis suis renouarent, fidem confirmarent, & credendo atque orando fructum eius in se transferrent, ac per eorum oblationem Dei beneficia grata recordatione prosequerentur: sic ecclesiae suae Christus mundam & salutarem sui corporis & sanguinis oblationem sub speciebus panis & vini commendavit, qua corporis eius in cruce pro nobis appensi & effusi sanguinis memoriam in animis nostris subinde renouaremus, & fructum illius oblationis in cruce factae perciperemus, eam nobis applicantes. Ceterum quod obijcitur ab inimicis crucis Christi, nusquam praecipisse Christum offerri, sed manducari tantum carnem, & hibi sanguinem suum iussisse, ac idololatriam esse extra verbum & sine verbo cultus instituere. Si verum est quod ab illis dicitur, ergo idololatra fuit Abel. Quod enim praecceptum habuit de suis primogenitis & eorum adipibus offerendis: & tamen dicit scriptura, Quod respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Idololatra fuit Noë: Nam & ille quod praecceptum, aut quod habuit Dei verbum de altari edificando, & holocaustis in eo offerendis? Idololatra fuit Abraham: idololatra fuit Iob: idololatrae fuerunt & alij nonnulli, quos obtulisse Deo sacrificia, atque ea illi grata & accepta fuisse legimus. Quod dicere quam sit absurdum, quis non intelligat? Quam falsum autem est, idololatriam & impium atque ingratum Deo cultum esse, qui sine certo & expresso Dei mandato sit institutus,

Cultus Dei
sine verbo
Dei.

Gen. 4.
Gen. 8.

Gen. 12.
Iob. 1.

Sacrificiū
Christiani
esse ex ver-
bo Dei.

Luc. 22.

1. Cor. 11.

Facere pro
offerre.

In Bucol.

Eclog. 16.

Exod. 29.

Leuit. 23.

Num. 6.

Indi. 6.

3. Reg. 8.

Ezech. 45.

Leuit. 9.

Hier. lib. 1.

contra Pe-

lagismum.

Vide Tho-

ma in. 3.

partem

quasi. 22.

ad sextum.

Christi sa-

crificasse.

Heb. 7.

1. Jul. 109.

ram falsum est, cum cultum, quem vocamus Missæ sacrifi-
cium, sine verbo Dei & citra mandatum eius institutum es-
se: Clarum enim est & apertum Dei verbum, Hoc facite in
meam commemorationem: quo non illud modo præcipit
Deus, vt distribuatur sacramentum corporis & sanguinis
eius, verum etiam vt benedicatur siue consecratur, ac dein-
de immoletur, immolatum verò manducetur. Habet au-
tem hoc Hebræorum idioma, vt facere pro offerre dicat:
sicut etiam à Marone legimus vsurpatum. Sic facere ag-
nos, anniculos in Exodo: facere hircum pro peccato in
Leuitico: facere turtures in Numeris: facere hœdum in li-
bro Iudicum: facere holocaustum in libris Regum: face-
re septem arietes & septem vitulos in Ezechiele: legimus.
Quod vsque eò non eunt inficias illi ipsi, qui Missam sacri-
ficium esse negant, vt cum aliter elabi se non posse vi-
deant, hoc genere cauilli vtantur. Esse quidem apud
Hebræos idem facere quod offerre: sed cum additamen-
to, sicut dictum est, facere holocaustum: facere hircum:
facere hœdum: Quasi verò non legatur apud Lucam: vt
facerent pro eo iuxta legis præscriptum, sine additamento.
Et ex leuitico citat Hieronymus iuxta interpretationem se-
ptuaginta. Accede ad altare, & fac pro peccato tuo: ac pau-
lò post. Descenditq; cum fecit pro peccato. Quæ postea idẽ
vertit ex Hebræo. Accede ad altare & immola pro peccato
tuo. Et rursus: Completis hostijs pro peccato descendit. Vnde
perspicuum cuius esse potest, quod facere etiam absq;
additamento nihil aliud sit, quàm immolare & hostias offerre.
Sed demus hoc illis, quod non aliter apud Hebræos face-
re significet offerre, quàm cum additamento. Quid hoc
ad eam rem facit, de qua nunc est sermo? Nunquid hic ad-
ditamentum non est cum dicitur? Hoc facite. Præmiserat:
Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, subiunxit e-
uestigio: Hoc facite, corpus meum offerre: Qua de re er-
go quiritatis? cum additamentum videas. Porro nemini
dubium est, fuisse Christum sacerdotem secundum ordinẽ
Melchisedech, quod & Paulus testatur, & ante illum Pro-
pheta dicens: Tu es sacerdos in æternum secundum ordi-
nem Melchisedech. Vbi autem hoc sacerdotio functus sit,
in Euangelio nusquam reperimus, præterquam in nouissi-
ma

ma illa cœna. Nam quale fuit sacerdotium, quale sacrificiū
Melchisedech? Scribitur in Genesi: quòd panem & vinum
obtulit. Erat enim sacerdos Dei altissimi. Nōne Melchi-
sedech Christū sacerdotem adumbrabat? qui & ipse sub spe-
ciebus panis & vini corpus & sanguinem suum obtulit: in
qua oblatione se sacerdotem esse secundum ordinem Mel-
chisedech declarauit. Nam in ea oblatione, quæ facta est
in ara crucis, magis expressa fuisse videtur figura sacerdotij
secundum ordinem Aaron, quàm secundum ordinem Mel-
chisedech. Ibi enim cruentam victimam obtulit, & semet-
ipsum verè morti tradidit: Tales autem victimas offerebāt
sacerdotes secundum ordinem Aaron. At in nouissima
cœna eandem illam hostiam corporis sui & sanguinis ob-
tulit, sed sub ijs, quæ Melchisedech obtulerat antea, panis
& vini speciebus. Nihil aliud Melchisedech, quàm panem
ipsum & vinum: at Christus corpus & sanguinẽ suum sub
panis & vini speciebus obtulit. Et sicut in ara crucis, qui
finis legis est Christus, sacrificijs, quæ sacerdotes Aaroni
offerebant, finem imposuit, ita in nouissima cœna nouum
sacerdotium, nouum sacrificium instituit secundum ordi-
nem Melchisedech. Constat etiam, quòd in illa cœna pas-
cha cum suis discipulis māducabat: Pascha autem non ver-
uecinum, sed multò præstantissimum. Quemadmodum e-
tiam Tertullianus testatur, dicens: Professus, inquit, Chri-
stus se concupiscentia concupisse edere pascha vt suum, in-
dignum enim vt quid alienum concupisceret Deus: Acce-
pit panem & distribuit discipulis, corpus suum illum
fecit. Si autem quod in confessio est pascha cum suis discipu-
lis celebrabat, proculdubio, qui non venerat soluere legem
sed implere, iuxta ritũ legis celebrabat, iuxta quem immo-
latur prius agnus, deinde comedebatur. Quare vt figurę
veritas responderet, necesse fuit, vt quod pascha cum disci-
pulis suis manducaret Christus, prius offerret corpus suū
& sanguinem Deo patri, postea verò manducandum tra-
deret. Nam & illud certum est & indubitatum, quod a-
gnus ille paschalis in veteri lege figura fuit agni incontami-
nati domini nostri Iesu Christi: qui semetipsum in ara cru-
cis oblaturus erat hostiam Deo patri. Atqui ea figura non
omni ex parte respondet rei gestæ in ara crucis, sed magis ei

Gen. 14.

Rom. 10.

Lib. 4. ad-
uersus Mar-
cionem.

Matt. 26.

Matt. 5.

Exod. 12.

DE SACRAMENTO

Exod. 14.

ei quæ gesta est in cœna. Nam agnum ab Hebræis immolatum legimus in recordationem eius beneficii, quo liberatus erat populus Israël de seruitute Pharaonis, & eductus de Ægypto: At immolatio agni immaculati, qua semetipsum obtulit hostiam pro nobis in ara crucis, non fuit facta in recordationem alicuius beneficii, sed fuit ipsum beneficium, fuit ipsa liberatio à peccatis: fuit ipsa redemptio de durissimo iugo diaboli captiuitatis. Quamobrem necesse fuit, ut per illam immolationem agni paschalis, alia quædam præter illam in cruce peractam immolatio significaretur, quæ per Christum in nouissima cœna facta est: quam etiam à sacerdotibus fieri deinceps in suam commemorationem, in passionis & mortis recordationem instituit. Precepit Deus, cum essent agnum illum immolaturi Iudæi, filios ut suos docerent, quid sibi vellet hæc immolatio. Cui dixerint, inquit, vobis filij vestri, quæ est illa religio? Dixeris eis: Victimam transitus domini est, quâdo transiuit super domos filiorum Israël in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos nostras liberans. Huius beneficii sui perpetuam memoriam in immolatione illa celebrari Deus voluit. Nō dissimile quiddam fit in hoc altaris sacrificio. Nam & hic si interrogentur filij Israël (non secundum carnem, sed secundum promissionem) quænam est ista religio? quid sibi vult quod spero sanctum corpus & sanguis Christi sub panis & vini speciebus offertur in Missa? Recte respondere possunt: Grata quædam fit commemoratio immensi illius beneficii, quo Dei filius homo factus, corpus suum ex virgine assumptum pro nobis in mortem tradidit, sanguinem suum in cruce fudit, ut mundum vniuersum à peccato, & ab æterna damnatione liberaret. Hic videre licet agni immolationem magis representare eam, quæ fit in altari, quàm quæ facta est in cruce. Nam sicut in Paschate Iudæorum, ita & hic præter redemptionis sit recordatio, in cruce autem ipsa præter sensu fuit redemptio. Quod etiâ Chrysostomus indicat, enarrans illa verba: Hoc facite in meam commemorationem. Vides, inquit, quomodo ab Iudaicis abducit & advocat moribus? Nam sicut illud in rememorationem miraculorum, quæ in Ægypto patres vestri viderunt, faciebatis, sic & hoc in meam facite commemorationem. Quamobrem cum

Exod. 12.

Oblatio corporis & sanguinis Christi sub panis & vini speciebus in missa quid.

Homil. 13. in Matth.

EVCHARISTIAE.

115

& mandatū Christi habeamus dicentis, hoc facite in meam commemorationem, & constat Christum sacerdotem fuisse Luc. 22. se secundum ordinem Melchisedech, neque reperiatur in scripturis, ubi sit functus hoc sacerdotio, præterquam in cœna: illud præterea manifestum sit, quod in illa cœna Pascha cum discipulis manducauerit, quod offerri priusquam manducari iuxta ritum Iudæorum consueuerat, quis est qui dicere iam audeat, sine Dei verbo cultum hunc institutum esse: quem non his modò scripturæ testimonijs, verum etiam Prophetarū oraculis astrui legimus. Apud Malachiam Prophetam ad sacerdotes Iudæorum loquitur dominus: Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra: Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificetur & offertur nomini meo oblatio munda. Quibus in verbis tria nobis consideranda veniunt. Primum, quod abolitum Deus voluerit vetus illud sacerdotiū, quod erat secundum ordinem Aaron, quo solus vtebatur populus Israël. Deinde, quod illi succedere voluerit novum & æternum sacerdotiū secundum ordinem Melchisedech, non ex vna Aaron familia, sed ex omnibus gentibus eligendum. Tertiò, quod oblatio per sacerdotes novos offerenda, futura erat munda, & quæ in omni orbis totius loco offerretur. Si quis propheta locum hunc ad eam, quæ in cruce facta est, oblationem referre velit, constat, nec inter gentes, nec in omni orbis loco, sed in vna Iudæa Christum in mortem semetipsum obtulisse: ut hic sensus ei propheta loco quadrare non possit. Si autem de contriti & humilitatis cordis sacrificio, de quæ puræ mentis & bonæ voluntatis officijs intelligendum existimet, quæ in omni orbis loco offerri Deo dubium non est: ne id quidem procedat. Est enim dubium non est, huius generis sacrificia Deo accepta esse, quis tamen erit, qui gloriari possit se mundum cor habere, atque illius oblationem mundam esse? cum omnes iustitias nostras esse dixerit alius propheta, velut ligi possit, præter illam quæ semel in cruce oblata est, cuius in Ecclesia iugis sit commemoratio. Deinde cordis contriti sacrificium nō magis huius Ecclesiæ quæ sequuta est Christi passio-

Malach. 1. locus explicatur.

In omni loco oblatio munda.

Prover. 20

Esais. 64.

DE SACRAMENTO

sti passionem & mortem, quam illius quæ præcessit, proprium esse videtur, vt æquè in lege atque nunc offerri potuerit. Quinetiam non ad sacerdotes magis eiusmodi oblatio pertinet, quam ad alios cuiuscunque tandem ordinis fideles. Iam & iuge sacrificium illud, quod nouissimis temporibus per Antichristum sublatum iri Daniel prædixit, quid aliud intelligi rectè potest, quàm istud Christi corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini sacrificiū: quod vsque ad cōsummationem seculi duraturum esse, dubitandum nō est, quantumlibet nunc etiam illud per suos præcursores oppugnare conatur Antichristus. Sed & similia, quæ pro mundatis à lepra solebat offerri ex more, quemadmodum à Iustino scriptum legimus, figuratè significabat panem Eucharistiæ, quem in memoriam passionis suæ purgantis ab omni peccato animas hominum, Iesus Christus dominus noster tradidit posteris, vt interim gratias agamus Deo cum pro mūdo propter hominem creato, tum cæteris, quæ hoc continentur, tum pro redemptione, qua liberati sumus à peccatis, principatibus ac potestatibus in vniuersum debellatis iuxta diuinum cōsiliū. Habemus itaque iam ita clara & aperta scripturæ testimonia, de quotidiano hoc Christi corporis & sanguinis sub panis & vini speciebus Ecclesiæ sacrificio, nihil vt magis perspicuè dici scribiue poterit. Facit nihilominus omnia Satanas, vt clarum etiam scripturarum intellectum obscurer, ac præcium redemptionis nostræ ex omni hominū memoria deleat. Ac primum quidem, quod ad Melchisedech attinet, aiunt ministri Satanae, Apostolum, vbi de sacerdotio illius tractat, singula accuratè ac propemodum scrupulosè excurere: nomen hominis: sedem regni: perpetuitatem vitæ: ius decimarum: benedictionem persequi, in quibus omnibus minus momenti sit, quàm in oblatione panis & vini, de qua tamen verbum nullum fecerit. Nunquid existimandum sit obliuione lapsū esse Dei spiritum, vt dum rebus minutis immoratur, quod erat præcipuum, & ad causam maximè valebat, id omiserit? Quàm ineptum autem hoc est argumentandi genus, non scripsit Paulus, ergo non est? Non scripsit in tota illa epistola esse Christum conceptum de spiritu sancto, esse narum ex Maria virgine, nunquid ideo negabimus ita esse?

Iuge sacrificium.

Dei.

In colloquio quod habuit cum Triphone Iudeo.

Sacrificiū Melchisedech.

EUCCHARISTIAE.

esse? Non est obliuione lapsus Dei spiritus o Satana, quin eo potius vsus est cōsilio, quo Christus olim, cum diceret: Adhuc multo habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modo. Clare hoc ipsa Pauli verba indicat, statim enim vt fecit Melchisedech mentionem: De quo nobis, inquit, Heb. 5. grandis sermo, & ininterpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Illorum itaque imbecillitas in causa fuit, quod lacte adhuc opus habebant, nec solido cibo vt poterant, quod nō omnia, ea præsertim, quæ caput illorū excedebat, de Melchisedech Apostolus fuit persequutus. Quod etiam testatur his verbis Hieronymus: Super quo multis nobis sermo est & ininterpretabilis: Nō quia Apostolus non potuerit id interpretari, sed quia illius temporis non fuerit. Hebræis enim, id est, Iudæis persuadebat, non iam fidelibus, quibus passim proderet sacramentum. Verèmetiam, si vas electionis stupet ad mysterium, & de quo disputat ineffabile cōfiteatur, quanto magis nos vermiculi & culices, solam debemus scientiam inficitia confiteri, & amplissimam domum paruo quasi foramine ostendere: vt dicamus duo sacerdotia inter se ab Apostolo comparari, prioris populi, & posterioris: & hoc agit tota disputatione, vt ante Leui & Aarō sacerdos fuerit Melchisedech ex gentibus, cuius tantum prædicat mentum, vt futuris sacerdotibus Iudeorum in lumbis benediceret Abraham, totumque quod sequitur in laudes Melchisedech ad Christi typum referri, cuius profectus Ecclesiæ sacramenta sunt. Extat oratio Gregorij Nazanzeni digna, quæ teratur manibus omnium, in qua præclare de eo disserit, quod nō omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tempore dici oporteat. Tum enim vnæquæque res bona dicitur, si bene fiat. Neque tam est rectum aliquid, quod si desit prudentia, non æquè perniciosum euadat, atque sapienter administratum futurum fuerat salutare. Docere nos hoc vel Christi potest exemplum: qui de sua morte, qua vna re nihil esse potuit humano generi vniuerso salubrius, verba facturum, eam cum discipulis tantum seorsum communicandam esse putauit, quod vulgo mysterium hoc rectè cōmitti non possit. Permultum in eo positum est, quàm opportuno loco & tempore fiat aliquid, cum etiam Deum ipsum, si quis

10an. 16.

Heb. 5.

Ad Enagrij.

Sacerdotia prioris & posterioris populi inter se comparantur.

De Theologia lib. 1.

Matth. 20.

DE SACRAMENTO

quis consideret diligentius, opportunitatem quandoque spectasse videamus, præsertim dum se mortalibus aperire, dū luce sue veritatis mentes eorū illustrare conatur. Nondū vetus Testamentum patrem apertè prædicauit, de filio verò loquutū est obscurius. At noua lex Deum filiū palām est professā: sancti verò spiritus diuinitatem nō ita latè patentibus argumētis explicauit: quæ postea tamē intellecta & ipsa est. Neq; verò non maxima ratione id ita factū est: sicut à Gregorio quoq; Nazanzeno legimus annotarum. Nam nondum patris diuinitate confessā, manifestè filium Deum prædicare: ac rursus nondum Deo filio declarato, spiritui sancto diuinitatem apertè tribuere, quid futurum erat aliud, quā infantibus lacte alendis solidum cibum manducandum dare? Fecit itaque Paulus, quod propheta faciendum admonet, disposuit sermones suos in iudicio, vt ea tantū proferret, quæ profutura putaret, cetera quāuis cognitu dignissima atque adeo necessaria, in tempus aliud magis opportunum reseruaret. Quod idem fecisse legitur, cum sermonem apud Athenienses habuisset. Neque enim statim à primò destruendas putauit ceremonias idolorum: Statim nanque sermonem eius aures gentiliū respiciunt: verū ab vno Deo operatore mundi incipit dicens: Deus qui fecit mundum, & cuncta quæ sunt in eo. Negare non potuerant vnum operatorem esse mundi, vnum Deum, vnum omnium creatorem. Adiunxit eò quod cœli & terræ dominus in manufactis non dignetur habitare. Deinde quod intra auri argentiq; cassā materiā nequaquā verisimile sit artificio hominis vim diuinitatis includi: erroris remedium docēs esse studium prænitendi. Tunc venit ad Christum, nec tamen Deum maluit quā hominem nuncupare, dicens: In viro quo desinierit omnibus fidem, suscitans eam ab inferis. Qui enim tractat, inquit Ambrosius, debet audientium considerare personas, ne prius irrideatur quā audiatur. Quādo enim Athenienses crederent, quia verbum caro factum est, & de spiritu virgo concepit, qui irridebant, quia resurrectionem audierant mortuorum? Tamen & Dionysius Areopagites credidit, & alij crediderunt in virum, vt in Deum crederent. Quid interest, quo quisque credat ordine? Non

Li. 5. Theologia.

Psal. 111.

Act. 17.

Li. 6. in Lucam.

EUCHARISTIAE.

110

in principijs perfecta quaruntur, sed de principijs ad ea quæ perfecta sunt, peruenitur. Neque verò Paulus modò, verū & alij Apostoli, sicut à Basilio scriptū legimus, mysteriorum reuerentiam & auctoritatem silentio conseruādam esse putauerunt, ne si vulgo essent omnibus cognita, in contemptum venirent. Inde etiam vocata sunt mysteria, quod ea occulta esse, neque in vulgus prodi oporteret. Quæ etiam causa fuit, quod literis non mandabantur, sed per manus tantū tradebantur: Sicut de hoc ipso sacrificio loquens dicit Basilius. Inuocationis, inquit, verba, dum quis sanctorum scripto nobis reliquit: Quin etiā illū locū explicans. Tu es sacerdos in æternum, Augustinus: Videt Iudæi perisse iam sacerdotium secundum ordinem Aarō, & non agnoscunt sacerdotium secundum ordinem Melchisedech. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinē Melchisedech. Fidelibus loquor, si qui non intelligunt catholicum, auferant pigritiam, festine ut ad nouitiam. Nō ergo opus est mysteria promere: scripturæ vobis intimet, quid est sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Si Augustinus non putauit omnibus prodēda mysteria, quo tempore terrarum orbis magna ex parte Christum agnoscebat, quanto minus id factum oportuit à Paulo, cum ad eos, qui recens ad fidem Christi conuersi fuerant, neq; tāta mysteria capere adhuc poterant scriberet. Non rectè itaque colligitur, non meminit sacrificij panis & vini Paulus, malè igitur ad Christi sacrificium refertur. Quod verò dicunt, Melchisedech panē & vinum obtulisse non Deo, sed Abraham, & comitibus eius ad eos reficiēdos, Hebræorū opinionem sequuti: Si fidē illis habendā putant potius, quā toti cœtui sanctorum Ecclesiæ doctorum, qui Deo dicunt oblatum in sacrificium, non Abraham in refectionē credant eisdem affirmantibus, quod Abraham suscepit à Melchisedech decimas diuitiarum eius, nō Melchisedech ab Abraham decimas spoliū: & incogitantia damnēt Dei spiritum, à quo nō fuit hoc animaduersum. Saltem verisimile aliquid comminiscerentur. Nam quod aut Abraham post deuictos hostes & opima spolia deportata necesse habuerit vinum & panem mendicare, vt se suos

Objectionē
contra sacrificium
solutiones.

DE SACRAMENTO

Heb. 9.
Heb. 10.

Hofes ea-
de diuerso
modo obla-
ta.
Hom. 17.
in ep. ad
Hebræos.
Hofia in-
cruenta.
Naz. in li.
carmin.
Cyrillus in
interpreta-
tione ana-
thematif-
mi unde-

se suosque reuocare. Aut sacerdos Melchisedech tantum panis & vini in promptu habuerit, quantum ad alendos trecentos decem & octo sufficere posset, nullam habet veritatem. Quamobrem commentum hoc non succedit: Quemadmodum nec illud, quod adferunt ex epistola ad Hebræos. Neque ut sæpe offerat semetipsum. Alioquin oportebat cum frequenter pati: Semel oblatus est ad exhauriendam multorum peccata: Vna oblatione consummavit in æternum sanctificatos. Nam quod à Paulo dictum est, libenter accipimus: Quod verò per hæc verba Satanas intelligi vult, reijciendum esse putamus. Quotquot enim sanctificati & iustificati sunt aut erunt, per vnam oblationem illam in ara crucis factam, sanctificatos non obscure fecimus: Quin illi veterum omnia sacrificia celsisse, quæ typum huius immolationis gesserunt, & umbram eius fuisse, ab Ecclesia docti confitemur. Siquidem oblatione, hoc est, morte sua Christus ipsum perfecit & consummavit, quod hostiæ, victimæ, sacrificia veterum promittebant. Promittebant autem, fore ut aliquando Dei filius in assumpta carne, morte sua & profuso præcioso sanguine suo, genus humanum redimeret: Quod vna illa oblatione perfectum est, quæ quamuis peracta semel, semper viget nihilominus, adeoque perpetua est, quo ad efficaciam, atque illius virtute quod nunquam excidit, æternum Christi sacerdotium, quo ministros etiam suos fungi voluit, fulcitur. Quamobrem cum Ioanne Chrysostomo vnam hanc esse dicimus hostiam cum illa, quæ in cruce peracta est: vnum sacrificium & non aliud, nisi quod offerendi modus non est idem. Ibi facta est oblatio in mortem, hic fit in mortis recordationem: illa fuit immolatio sanguinea, hæc verò est incruenta: Sic enim appellatur non modo à Gregorio Nazanzeno, Cyrillo, Eusebio, Athanasio, verum etiam à patribus in sacrosancto concilio Ephesino congregatis, tum ab Isehirione Diacono in Chalcedouensi concilio. Athanasij verba citantur hæc à Ioanne Damasceno ex quodam sermone de ijs qui obdormierunt: Si quis, inquit, diem obierit, licet in aëre deponatur in humatus, ne omiseris oleum, & ceram inuocato Christo Deo ad sepulchrū accendere, accepta enim Deo sunt plurimæque secum referunt retributionem. Oleum enim & cera

EYCHARISTIAE.

12

& cera holocaustum est: incruenta autem hostiæ oblatio, propitiatio est. In oratione quā inscripsit: Quod qui inde in fide migraverit, eos liturgiæ viuorum beneficia iuuent. Quod si, quid loquantur vetusti scriptores, ministri Satanæ mortali se negant, minus morari nos debemus, quid ipsi heri & nudius tertius, quod aiunt, nati blaterent. Neque verò secus Augustinus sensit Latinus, quàm Chrysostomus Græcus, Cuius hæc verba legimus: Sæpe ita loquimur, ut pascha propinquare dicamus, crastinam vel perendinam esse domini passionem, cum ille ante tam multos annos passus est, nec omnino nisi semel illa passio facta sit. Nempe ipso die dominico dicimus: Hodie dominus resurrexit: cum ex quo resurrexit, tot anni transierint. Cur nemo tam ineptus est, ut nos ita loquentes arguat esse metitos: nisi quia istos dies secundum illorum, quibus hæc gesta sunt, similitudinem nuncupamus, ut dicatur ipse dies, qui non est ipse, sed propter sacramenti celebrationem, quod non illo die, fieri tam olim factum est. Nonne semel immolatus est Christus paschæ: & tamen in sacramento non solum per omnes paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur. Nec vtiq; mentitur, qui interrogatus responderit eum immolari. Pascasius inquit: Iteratur autem hæc oblatio in conspectu patris, intercessione pro peccatis nostris filij eius, summi ac veri pontificis, quotidie: licet Christus semel passus in carne, per vnam eandemque mortis passionem semel saluauerit mundum, ex qua morte idem resurgens ad vitam, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quia profecto sapientia Dei patris pro multis causis necessarium hoc prouidit. Gregorius. Debemus quotidianæ Deo lachrymarum sacrificia, quotidianas carnis eius & sanguinis hostias immolare. Hæc namque singulariter victima ab æterno interitu animam saluat, quæ illicet resurgens à mortuis, iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur: tamen in seipso immortaliter atque incorruptibiliter viuens pro nobis iterum in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur: eius caro in populi salutem partitur, eius sanguis non iam in

cimi. Et 4.
libi contra
Nestorium
scribens.
lib. 10.
Euseb. 10.
ca. 4. Ecce
in vitâ
Constantini
lib. 4.

De sacrificio
altaris
cap. 9

Greg. li. 4.
diaiog. cap.
58.

R

manus

DE SACRAMENTO

manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo
pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificiū, quod pro ab-
solutione nostra passionem vni geniti filij semper imitatur.
Quis enim fidelium habere dubium possit in ipsa immola-
tionis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri in illo Iesu
Christi mysterio angelorum choros adesse summis ima-
sotari, terrena cœlestibus iungi: vnum quoque ex visibili-
bus atque inuisibilibus fieri? & alio loco, singulariter nam-
que ad absolutionem nostram oblata cum lachrymis &
benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur, quia is,
qui in se resurgens à mortuis iam non moritur, ad hoc per-
hanc in suo mysterio pro nobis iterum patitur. Nam quo-
ties ei hostiā suę passionis offerimus, toties nobis ad absolu-
tionem nostram passionem illius reparamus. Adferuntur
etiam causę à solitario quodam in eo libro, quem inscripsit
gemmam animę. Cum Christus semel, inquit, sua morte
credentes redemerit, hoc tamen sacramentum quotidie
ob tres causas Ecclesia necessario repetit. Vna est causa,
vt in vinea laborantes quotidie eo reficiantur. Alia, vt illi,
qui numero fidelium quotidie associantur per illud Christo
incorporantur. Tertia vt memoria passionis Christi quoti-
die mentibus fidelium ad imitationem inculcet. Est &
alius liber venerandę vetustatis, quem & ipsum sicut pro-
rem hunc in lucem produxit vir bene meritis de Eccle-
sia Dei Ioannes Cochleus, qui inscribitur Expositio Mis-
sę, in quo proposita questione cur quotidie iteretur ista
oblatio cum Christus saluauit mundum per vnā passio-
nem suam, & mors illi vltra non dominetur. Responde-
tur, quod pro multis causis. Prima quia peccamus quoti-
die. Secunda eo quod corpus CHRISTI penitentiam
bus post peccata offerri iubeatur, vt salutem per corpus
CHRISTI inueniant, atque exeant post penitentiam
Tertia, vt magnum beneficium passionis domini obli-
oni non tradatur. Quarta, vt simul in Ecclesia diem iudi-
cij, in quo iusti ab iniustis seperabuntur: In eandem
sententiam scripsit propemodum æqualis Paschasij, vel qui
paulò eum præcessit Rabanus, qui que subsequens est
postea Algerus. Ex eo facile colligimus, quale sit hoc sa-
crificiū, de quo tractamus. Est enim idem cum eo,
quod

Item. 37.

Cap. 30.
Oblationis
quotidiani
causa.Cap. 22. de
sacramen-
tis altaris
li. 1. cap. 16

EUCHARISTIAE

112

quod in cruce peractum est, nisi quod non eodem modo
fit. In cruce cruento modo oblatus est dominus noster
IESVS CHRISTVS, in altari incruento. Ibi pas-
sibilis & mortalis, hic impassibilis & immortalis: ibi visi-
bilis, hic inuisibilis: ibi in humana specie, hic sub specie.
bus panis & vini: ibi oblatus, credentibus omnibus re-
missionem peccatorum, & plenam redemptionem ob-
tinuit, hic non vt peccatorum remissionem, & anima-
rum salutem iamprimum ex eo quod per sacerdotem fit,
promereamur, sed vt pridem promeritam, per Christum
in cruce pendentem, per hoc sacrificiū quod passio-
nem & mortem eius representat, ac memoriam eius no-
bis reficit, fide & deuotione nobis applicemus.
Quamobrem externo hoc, quod in Ecclesia celebratur,
sacrificiū non modò non obsecratur illud, quod in cruce
peractum est, verum etiam illustratur magis. Neque e-
nim aliò confugimus, quàm ad vnicum illud, quo defun-
ctus est Pontifex noster CHRISTVS in cruce, quo
corpus suum tradidit in mortem, per quam nos, qui ini-
mici eramus, Deo patri suo reconciliauit: quo sangui-
nem suum fudit in remissionem peccatorum nostrorum.
Hic iterum obgannunt isti: Si credis te reconciliatum,
peccataque tibi per sacrificiū in cruce peractum esse
remissa, quid ergo denuò te reconciliari, peccataque
tibi remitti postulas, ac Deum iratum fingis, quem cre-
dere potius oportuit filij morte placatum? An illa tibi pa-
rum sufficiens videtur oblatio: aut de promissis Christi
dubitas? Minime verò dubitamus: quin illud potius li-
dax, Deus autem verax, atque adeò veritas ipsa. Neque
potest quicquam esse certius, quàm quod ab illo dictum
aut promissum est. Ceterum qui dixit, hoc est corpus
meum, quod pro vobis tradetur, nimirum in redemptio-
nem vestram: idem dixit, Si vis ad vitā ingredi, serua man-
data. Quoniā verò consēij nobis sumus nos ea sæpè tran-
gressos esse, à facie peccatorum nostrorum non est nobis
pax, & à facie irę eius spiritum timoris concipimus, & cū
propheta à iudicijs eius timentes, qui reddit vnicuique iuxta
opera

Rom. 5.
Matth. 26.
Semel reco-
ciliati an o-
pus habeat
alia recon-
ciliationeRom. 3. &
Psalm. 115Matth. 19.
Psalm. 37.
Esa. 26.
Psalm. 118.
Psalm. 61.
Matth. 13.

R 2

DE SACRAMENTO

opera sua, etiam de verbo ocioso rationem exacturus, illi reconciliari postulamus per Iesum Christum, quem posuit propitiorem pro peccatis nostris per fidem, in sanguine eius. Quamobrem profusi sanguinis illius & corporis pro nobis traditi memoriam subinde renouamus, ac quam ille obtulit in cruce hostiam, eam patri sumimus, supplices orantes, ut illius contemplatione nobis placatis & propitiis esse, suaeque promissionis, ac fructus illius quem illa mundo attulit vniuerso, nos participes esse velit. Scilicet ignorabat Christus remissionem omnium totius mundi peccatorum sacrificium illud crucis allaturum? & tamen, etiam post obtentam illam suae mortis beneficio, cunctos orare docuit, Dimitte nobis debita nostra. Quod quorsum attingebat petere secundum istos, quandoquidem semel iam per sacrificium crucis remissio nobis est obrita? Deinde vero, ignorabat Paulus per sacrificium illud in ara crucis oblatum, esse mundum Deo reconciliatum? & tamen clamat ad Corinthios: Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. An ille parum illi in cruce factae reconciliationi fidebat? Imò verò fidebat plurimum: sicut & nos omnem spem & fiduciam nostram non alia in re, quam in vnica illa oblatione collocamus, per quam Deo mundum Christus reconciliauit. Ceterum intelligebat ille spiritu Dei plenus, asseri aliquid à nobis oportere, quo fructum illius consequi possemus. Quamobrem non sunt audiendi, qui dicunt: Oblatus est semel Christus ad exhaustiunda peccata nostra, & fuit illa oblatio sufficiens praecium redemptionis nostrae, non est igitur vlla in ecclesia deinceps oblatio facienda. Nam ad eundem modum argumetari licebit: Orauit pro nobis Christus, & fuit eius oratio sufficiens ad obtinendam gratiam ad salutem nobis necessaria, nam exauditus est pro sua reuerentia, nihil itaque necesse est nos orare: tulit enim Christus pro nobis, nihil opus est ut nos crucem feramus: Quae quam sit absurda collectio, quis non intelligat? Verum ut planum fiat omnibus, quid illi semel in cruce oblato, quid huic quotidiano sacrificio tribuat Ecclesia, paucis de eo disseremus: Sic enim rem accipi volumus. In Christo latere, quod in cruce pro nobis apertum est, fontem esse aquae vitalis salientis in vitam aeternam. Ex hoc fonte

Rom. 3.

2. Cor. 5.

Heb. 5.

Sacrificij
vtriusque
esset.

1. Ioan. 4.

EUCHARISTI.

123

quisquis haurit, quisquis aqua illius abluitur, ab omnibus iniquitatibus suis mundatur: Per hunc enim fontem abluitur, per hunc sanctificati, per hunc redempti, per hunc vitam aeternam sumus consequuti. Ceterum qui vult hoc fonte irrigari, & quae salus ex eo permanat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat necesse est. Paret hic quidem fons omnibus, & est ita copiosus, ut ad abluendasordes omnium, ad salutem omnibus conferendam abunde sufficiat: Sed nisi accedas ad illum, nisi haurias ex illo, nihil est, quod alicui vsui fore tibi speres. Quam multi sunt Turcae, quam multi haeretici & infideles, quam multi mali Christiani, quos neque abluit fons iste, neque salutem illis adfert. Atqui apertus est omnibus. Gustauit enim Christus mortem pro omnibus: dedit redemptionem semetipsum pro omnibus: factus est saluator omnium, factus est propitiarius pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi: Interea tamen pereunt multi, non solum infideles, verum etiam mali fideles, qui confitentur quidem se nosse Deum, sed facti abnegant. Vident mentem apparatus: vident delicatissimis epulis instructam: vident fontem aquae salientis in vitam aeternam, fame nihilominus & siti moriuntur. Quam eius rei causam esse dicimus? quam aliam? Nisi quod non attingunt id, quod videtur, non eo fruuntur. Quamobrem confitemur, & quidem libenter cum ecclesia Dei confitemur, quod solus Christus per illum in ara crucis oblatum sacrificium Deo patri suo cumulatè satisfecit: peccatorum nostrorum remissionem, cum Deo patre reconciliationem, filiorum eius adoptionem, regni coelestis hereditatem nobis sufficienter promerenda. Addimus & hoc, quod ad haec omnia denuo probus nostris opus nobis est: quod haec omnia, tradens semetipsum pro nobis hostiam & oblationem Deo in odorem suauitatis, abunde nobis Christus promeruit. Haec est clara & aperta confessio nostra. Dicer hic aliquis: Satanae ministris, Ergo tu sententiam nostram confirmas: neque vlla est eius pro quo tantopere pugnas sacrificij utilitas. Absit à nobis, ut impiam satanae & ministrorum eius sententiam confirmemus: verum hoc dicimus, non in hoc, aut sacramentis,

Heb. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 4.

1. Ioan. 2.

Tit. 1.

DE SACRAMENTO

*Sacrificij
& sacra-
mentis.*

mentis, aut hoc tremendo sacrificio nos vti, quod noui aliquid nos denuò promereri per hunc vsum peritum habeamus: verum vt quod pridem promeruit Christus in ara crucis, id in nos transferre, & eius fructum nobis applicare possimus. Hanc ad rem opus est nobis operibus opus est nobis sacramentis: opus est nobis quotidiano sacrificio, quod in Ecclesia celebratur. Quo magis autem intelligi possit quod dicimus, exemplo id illustrabimus. Est fons in medio ciuitatis collocatus, omnibus expositus, quo nemo arceatur, quin eo liberè vti possit: tam est autem copiosus & redundans, vt ad sordes omnium abluendas, ad sitim omnium sedandam, ad reliquas necessitates omnes omnium explendas, abunde sufficiat. Num ideo tu sitim tuam expleuisti, aut sordes abluisti, quod hic fons est in medio omnibus expositus tam copiosus? Certè nisi ad eum accesseris, nisi ex eo hauseris, neque sordes abluens, neque sitim sedaueris, neque vllum ex eo fructum perciperis, quamlibet sit copiosus & redundans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere, non spectat illum ociosus, ac illius tantum copiam & abundantiam admiratur: verum illud agit, vt quod videt omnibus communicatum, eius ad se quoque partem aliquam deriuat: fistulas admouet, siue tubos aut canales, per quos communem aquam in summa quoque priuatum & proprium vsum transferat. Non dissimilis est ratio fontis huius vitæ perennis, qui in latere Christi in cruce pendens apertus est. Est fons perennis, fons copiosus & redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad salutem omnibus mortalibus conferendam prorsus sufficit. Sed si vis vsum aliquem huius fontis habere, si vis fructum ex eo consequi, necesse est, vt ad Christi latus in cruce pendens fistulâ applices, & per eam, qui solus peccata nostra abluit, salutemq; nobis confert, Christi sanguinem ad te deriuas atq; attrahas: vt per eum ablutus & sanctificatus, æternam beatitudinem adipisci queas: non ipsius fistulæ siue canal, verum Christi sanguinis te per canalem irrigantis, virtute. Hinc videre licet, quod omnia quæcumq; ad salutem nostram pertinent, non nisi illi soli sacrificio in cruce peracto, non nisi fonti, qui apertus est in Christi latere, tribuuntur: verum fructum ex illo fonte capere non possumus.

EUCHARISTIAE.

127

possumus, nisi qui fusus est ex Christi latere, sacrosanctus Christi sanguis, eum per instrumenta, & quasi canales quosdam ad nos deriuemus. Eiusmodi canalis est baptisimus: eiusmodi canalis est quotidianum hoc sacrificium, quam vocamus Missam, per quam illius in cruce peracti sacrificij, & fusi pro nobis præciosi sanguinis, fructum in nos transferimus, nobis applicamus & appropriamus. Falsò itaque nobis inpingunt satanæ ministri, quod per quotidianum hoc sacrificium, illud in cruce peractum obscuretur, cum illustretur magis. An nõ absurdè facere censeretur, si quis baptizare se volentem insimularet, quod is per baptismum obscurare velit redemptionem, quod is per baptismum nobis obtentæ? & redemptionis beneficium in cruce collocare potius, quam in Christi sanguine, quo solo redempti sumus? cum baptismo nihil aliud agatur, quam vt redemptionis in cruce nobis obtentæ particeps fieri, qui baptizatur, & eius fructum in se transferre queat. At qui non minus absurdè faciunt, qui nobis obijciunt, quod per quotidianum istud sacrificium, illud quod in ara crucis peractum est, obscuremus, & eius dignitati ac merito detrahimus: cum nihil aliud agatur, nihil aliud queratur à nobis in hoc quotidiano sacrificio, quam vt quod Christus nobis promeruit vnica illa oblatione in cruce facta, id in nos transferre, & eo ad salutem nostram vti queamus. Certe, si quis existimet nos cordis nostri visiones loqui, quæ fuerit patrum de hoc sacrificio sententia, paucis adscribendum esse putauimus. Ac primum quidem, quod his verbis, hoc facite in meam commemorationem, Christus hoc in Ecclesia fieri sacrificij præcepit, testatur Ioannes Chrysostomus, epistolam ad Hebræos enarrans, quemadmodum antea commemorauimus. Qui etiam illa verba Apostoli explicans. Calix cui benedicimus, nõne communicatio sanguinis Christi est? In veteri quidem testamento, inquit, cum imperfectiores essent, quem idolis offerebant sanguinem, cum ipse accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret, quod etiam inenarrabilis amoris signum erat: hic autem multo admirabilius & magnificentius sacrificij præparauit, cum sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendū præciperet. Ac vetustior etiā

*Sacrificij
& Missæ.*

*Chrysost.
homil. 17.*

Cyp. lib. 2.
epist. 3.

Iren. lib.
4. ca. 32.

Euseb. li. 1.
demonstra
euangelica
cap. 10.

Amb. in
orat. prepa
ratoria ad
Missam.
Gaudētiū
serm. 2.

DE SACRAMENTO

illo Cyprianus, Si Iesus Christus, inquit, dominus & Deus noster ipse est summus sacerdos Dei patris, & sacrificium Deo patri ipse primum obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, utique ille sacerdos vice Christi vere fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur. Et sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secundum quod ipsum Christum videat obtulisse. Ac utroque vetustior Irenæus. Suis, inquit, discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed ut ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est accepit, & gratias egit dicens, hoc est meum corpus: & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo Testamento: de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: Quoniam ab ortu solis usque ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum: quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit dominus omnipotens: Manifestissime significans per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum. Eusebius quoque: Post omnia quasi mirabilem quandam victimam sacrificiumque eximium patri suo operatus, pro nostra omnium salutē obtulit, eiusque rei memoriam ut nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus, instituit. Idem & Ambrosius Deum alloquens. Accedo, inquit, ad altare tuum, ut offeram tibi sacrificiū, quod tu instituisti & offerri præcepisti in commemorationē tuā pro salute nostra. Et æqualis eius Gaudētius. Et ideo discipulis fidelibus mandat, quos primos Ecclesiæ suæ constituit sacerdotes, ut indefinēter ista vitæ æternæ mysteria exerceant, quæ necesse est à cunctis sacerdotibus, per singulas totius orbis Ecclesias celebrari, usque quo Christus iterū de celis adueniat, quo & ipsi sacerdotes, & omnes pariter fidelium

EYCHARISTYÆ.

125

delium populi exemplar passionis Christi ante oculos habentes, quotidie & gerentes in manibus, ore etiā sumētes, ac pectore redemptionis nostræ, incredibilem memoriā tenemus, & contra venena diaboli dulcē medicinā sempiterni tutaminis cōsequamur. Et qui fuit proximus Apostolorū temporibus Dionysius Areopagita. Ipse, inquit, noster primus & Augustissimus Pōtifex, discipulos ad sacerdotale functionē promouens, quāuis esset tanquā Deus, mysteriorum Princeps, ad patrē tamen sanctissimū diuinumque spiritū, huiusmodi consummationis officiū refert, discipulos ut legimus admonens, ne ab Hierusalem discederent, sed expectarent promissionē patris. Quibus verbis docet, in nouissima cēna, promouisse quidē Christū Apostolos ad sacerdotale functionē, quā *τὸ εὐχριστὸν* vocat, ceterū *τὸ δὲ οὐρανὸν* quod veritatis interpretis consummationis officiū, clarius autē explicabitur, si quis exercitium dicat sacerdotalis functionis, id in illud usque tempus reiecit, dum acciperent promissum spiritum sanctum. His autem omnibus posterior Leo: Iesus, inquit, discumbentibus secum discipulis ad edendam mysticam cēnam corporis & sanguinis sui ordinans sacramentum, docebat qualis hostia deberet offerri Deo. Gregorius verò Nissenus docet, quod in illa cēna nouissima se obtulerit his verbis. Qui pro dominica potestate & auctoritate administrat omnia, non expectat vel ex proditione necessitatē, vel Iudæos grassantes, vel iniquū Pilati iudiciū, ut illorū scelus ac malitia principium & causā cōmunis hominum salutis esset. Verūm præoccupat Oeconomia quadam violentum impetum, & iuxta quandam ineffabilem sacrificij modū, & qui ab hominibus cerni nequit, seipsum offert oblationem & hostiam pro nobis, idem simul & sacerdos & agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Quādo autem id fecit? Quando tale suum corpus effecit, ut manducari, talē sanguinem, ut potari posset à suis familiaribus. Qui igitur dedit discipulis suis corpus suū ad manducandum, manifeste demonstrat, iam perfectam & absolutam esse factā agni immolationem. Neque enim fuisset corpus victimæ, ut manducari posset idoneum, quamdiu animatum esset. Itaque quando prebuit discipulis manducandum corpus & sanguinem ad bibendum, iam latenter pro potestate mi-

Dionys. de
Ecclesiast.
Hier. cap. 5
parte 3.

Leo serm.
7. de pass.

Greg. Niss.
de s. festo
Pasche O-
rat. prima.

DE SACRAMENTO

sterium hoc administrantis, ineffabiliter & inuisibiliter corpus immolatum erat, & anima ibi erat, ubi eam potestas administrantis collocauerat, permixta sibi diuina virtute locum illum in corde terræ peragrans. Quamobrem, ex quo tempore oblatum est Deo sacrificium à magno Pontifice, qui suum agnum pro communi peccato ineffabiliter & inuisibiliter obtulit, si quis ex eo tempore tēpus immolationis in corde terræ numerauerit à veritate non aberrauerit. Ex quo Gregorij Nisēni loco verba quædam in suos Matthei commentarios Theophilactus quoque trāstulit. Indicat autem ex his vterque Christum in cœna sacerdotio secundū ordinem Melchisedech functum fuisse. Testatur autem & hoc Hieronymus dicens: Postquā typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verū Pasche transgreditur Sacramentum: ut quomodo in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsenteret. Et in Epistola quadam Paulæ & Eustochij nomine scripsit ad Marcellam. Melchisedech inquit, in typo Christi panem & vinum obtulit, & mysteriū Christianum in saluatoris sanguine & corpore dedicauit. Testatur Ambrosius, ubi docet anteriora esse mysteria Christianorum, quam Iudæorum, & diuiniōra Sacramenta. Ibi, inquit, sacramentorum horum figura præcessit, quando Abraham victor venit, occurrit illi Melchisedech sacerdos, & obtulit illi panem & vinum. Ipse ergo author sacramentorum. Quis est Melchisedech? Rex iustitiæ, rex pacis, dei Quis ergo Rex iustitiæ nisi iustitia Dei, qui est Dei pax, dei sapientia, qui potuit dicere: Pacem meam do vobis. Testatur & Eucherius dicens: Christus non ex tribu Leui, sed ex tribu Iuda ortus est, ex qua tribu nihil de sacerdotali præcepto accepit, utique propter mysterium sacramenti, quod Christianis celebrare præceptum est, ut non secundum Aaron pecudum victimas, sed oblationem panis & vini, id est, corporis & sanguinis eius, sacramentum in sacrificium offeramus, ibi primum quippe apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo toto orbe terrarum. Testatur Augustinus, cum ait: Tunc benedictus est à

Hier. in ca.
37. Matib.

Amb. li. 4.
ca. 3. de Sa-
cramentis.
Et de his
qui initiā-
tur. cap. 8.

Euch. li. 2.
in Genesin.

Aug. li. 16

EUCCHARISTIAE.

126

est à Melchisedech, qui erat sacerdos Dei excelsi, de quo de ciuitate Dei. ca. 22. in epistola, quæ inscribitur ad Hebræos, multa & magna conscripta sunt. Ibi quippe primum apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo toto orbe terrarum: impleturque illud, quod longè post hoc factum per prophetam dicitur ad Christum, qui fuerat venturus in carnem: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech: non scilicet secundum ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus, illucescentibus rebus, quæ illis vmbis prænotabantur. Complura sunt autem Augustini loca, in quibus figuram fuisse docet Melchisedech sacrificium eius, quod nunc offertur in Ecclesia. Verum adducere singula longum foret, neque necessarium. Ipsoque autem vetustior Eusebius: Et sanè oraculi exitus admirabilis, ei qui contempletur, quemadmodum saluator noster Iesus, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritum, quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificijs corporalibus functus, sed viuo solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse saluator ac dominus noster, deinde qui ab ipso profectu sunt sacerdotes in omnibus gentibus, spirituale secundum Ecclesiasticas functiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius, & salutaris sanguinis mysteria repræscentant: quæ sanè mysteria Melchisedech tanto antè spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Moyse scriptura testificatur, ubi ait: Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum: Erat autem sacerdos Dei altissimi. Vide eundem libro octauo, capite secundo. Epiphanius. Visum est, ut in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne constituatur, verum ad id, quod ante Leui, & ante Aaron fuit secundum ordinem Melchisedech sacerdotium trāsfertatur: quod sanè nūc in ecclesia viget à Christo & hucusque: Ioannes quoque Chrysostomus Melchisedech typū gessisse scribit nostri sacerdotij. Ioānes Damascenus: Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat sacerdos Dei altissimi: illa mensa hanc mysticam præfigurauit mensam: Sacer-

de ciuitate
Dei. ca. 22.

Aug. lib. 7.
de ciuitate
Dei. ca. 17.
Epi. 95. in
Psalm. 33.
Euseb. li. 5.
demonstrat.
Euan. ca. 3.

Epiph. li. 2.
contra here-
tices. 55.

Chrys. ora-
tio. 4. contra
Iudæos.
Damasc. li.
4. cap. 4.

DE SACRAMENTO

Sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figuram præ se ferebat & imaginem. Tu es, inquit, sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Arnobius ante mille trecentos annos, explicans illum locum: Tu es sacerdos in æternum, ita de Christo loquitur. Hic qui per mysterium panis ac vini sacerdos factus est in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui panem & vinum solus obtulit in sacerdotibus, dum Abraham victor reuenteretur de prælio. Qui verò præcessit hos omnes Cyprianus: Significata, inquit, olim à tempore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filijs Abraham facientibus opera eius, summus sacerdos panem profert & vinum. Hoc est, inquit, corpus meum. Ex recentioribus Rupertus: At verò Christus rex Salem, id est pacis, rex inquam idemque pontifex magnus, illorum talium hominum diebus natus, sacerdotio suo functus est secundum ordinem Melchisedech: protulit enim panem & vinum dicens, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus: & sic obtulit semetipsum pro fidei Abraham verum sacrificium. Ac ne Iudeorum quoque testimonia deesse putentur. Ante quingentos quinquaginta annos scripsit Rabbi Samuel ad Isaac in hæc verba: Secundum quod David dicit de eo (Christum intelligit) ipse est ille, cuius sacerdotium in æternum erit secundum ordinem Melchisedech, qui fuit rex & sacerdos Dei altissimi ante Aaron. Et attende domine mi, quanta sit differentia inter sacerdotium Aaron, & domini iusti illius. Dixit dominus domino meo, tu es sacerdos in æternum. Sacrificium Aaron fuerunt carnes: & sacrificium istius iusti domini, fuit panis & vinum, quod est secundum ordinem Melchisedech. In quibus verbis Deus per Prophetam manifestè ostendit, quod sacrificium finiretur, quando inciperet istud sacrificium in æternum: & ordinatio sacrificandi secundum ordinem Aaron ex toto cessaret, quando inciperet sacrificium in pane & viuo æternaliter duraturum. Malachia quoque loquitur, quem aduximus de hoc sacrificio interpretatur, præter antiquissimum Irenæum, Augustinus his verbis. Hæc quippe Ecclesia est Israël secundum spiritum, à quo distinguitur ille Israël secundum carnem, qui seruiebat in vmbri sacrificiorum, quibus significabatur singulare sacrifici-

Arnobius
in psalm.

Cyp. serm.
de cena do-
mini.

Rupert. li.
5. de trini-
tate. 12.

Rab. Sa-
muel.

Mal. ca. 11
Aug. cont.
aduersariū
legis &
prophetarū
li. 1. ca. 20

EVCHARISTIA

127

crificium, quod nunc offert Israël secundum spiritum, cui dictum atque prædictum est: Audi populus meus, & loquar tibi, Israël, & testificabor tibi: & cætera, quæ iam supra commemoravi. De huius enim domo non accipit vitulos, neque de gregibus eius hircos. Iste immolat Deo sacrificium laudis non secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech. De eo enim dictum est: Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Nouerunt, qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham, & si iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio, & quod Deum non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium nõ mutabit. Mutauit quippe sacerdotium secundum ordinem Aaron: Vnde alius Propheta dicit ad eum, qui carnaliter est Israël, Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & hostiam non accipiam de manibus vestris. Ecce quod est secundum ordinem Aaron. Cur autem hoc accipiat, addit & dicit: quia ab ortu solis ad occasum glorificatum est nomen meum in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia pura. Ecce quod est secundum ordinem Melchisedech. Eusebius. Hæc omnia quæ ab initio diuinitus prædicta sunt in præsentem tem-
Euseb. lib. 1. demonstr. Euangelica cap. 10.
pore per Euangelicam Saluatoris nostri doctrinam, ab omnibus gentibus celebrantur, propheticae voci testimoniū afferente veritate, per quam vocem Deus Mosais reiectis sacrificijs, quod futurum erat, nostrum ipsorum institutum nunciat dicens: Quoniam ab ortu solis vsq; ad occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia munda. Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificium laudis: sacrificamus Deo plenum, & odorem afferens, & sacrosantum sacrificium: sacrificamus nouo more secundum nouum Testamentum, hostiam mundam. Ac paulò post: Sacrificamus & incendimus aliàs quidem memoriā magni illius sacrificij, secundum ea, quæ ab ipso tradita sunt mysteria celebrantes, & gratias Deo pro salute nostra agentes. Chrysost. in Ioannes quoque Chrysostomus hunc ipsum Malachia loquitur
Chrysost. in Psal. 115.
cum

DE SACRAMENTO

cum adferens: Vides quàm luculenter, quàmque dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Ac paulò post: Vides quòd ubique cõcessum est angelicum illud sacrificium inclarescere: vides nullis circumscriptum, neque altare, neq; canticum: in omni loco thymiana offertur nomini meo. Est igitur hostia pura prima quidem mystica mensa, cœlestis summeq; venerandũ sacrificium. Copiosius etiam ac magis diseretè in secunda contra Iudæos oratione, cum eundem prophetæ locum adduxisset. Quando, inquit, hæc euenerunt Iudææ? Quando in omni loco incensum oblatum est Deo? Quando sacrificium purum? Non possis aliud tempus proferte, quam hoc, posteaquàm Christus aduenit. Quod nisi de hoc tempore prædixit, nisi de nostro sacrificio vaticinatus est, sed de Iudaico: etiam legere pugnat prophetia. Nam cum Moses veteri illo in loco sacrificium fieri, præterquàm quæ elegit dominus Deus, quumque ille in vnum locum sacrificia illa concluderet: nimirum propheta dicens, quòd in omni loco incensum adolendum sit, ac sacrificium purum, aduersatur ac repugnat Moysi. Verùm nulla est inter eos pugna, neq; dissensio. Ille de alio loquutus est sacrificio, & hic de alio post vaticinatus est. Vnde hoc declaratur? Tū ex his quæ dicta sunt, tū ex alijs plurimis signis. Ac primū ex ipso loco. Non enim in vna ciuitate, quemadmodum sub Iudæis, sed ab exortu solis vsque ad occasum prædixit hanc culturam esse celebrandam. Præterea ex sacrificij modo, siquidem puram illam appellans, declarauit de qua loqueretur. Denique à personis offerentium. Non enim dixit, in Israël, sed in gentibus. Ac ne putares, quòd in vna, diabulse aut tribus ciuitatibus hoc culture genus instaurandum esset, non simpliciter dixit in omni loco: sed ab ortu solis vsque ad occasum: demonstrans, quòd quantum sol terræ aspiciat, tantumdem Euangelium esset occupaturum. Purū autem dicit sacrificium, quasi prius illud fuisset impurū, non quidē suapte natura, sed iuxta voluntatem offerentium. Et ideo dixit: Incensum abominatio est mihi: Quamquam & alioqui si quis ipsum hoc sacrificium conferat cū illo, ingens discrimen inueniet, vt iuxta comparationis rationem solum hoc purum dici mereatur. Quodque de lege &

EUCHARISTIA.

122

ge & gratia dixit Paulus, ne glorificatum quidem fuit, quod erat glorificatum, propter eminentem gloriam: Idem & hic iure dixerimus, videlicet quòd hoc sacrificium cum illo collarum solum dici debeat purum. Nō enim per fumum ac nidorem, non per sanguinem ac redemptionis precia, sed per spiritus gratiam offertur. Remigius Antiochenus Episcopus ante septingentos propè annos locū hunc explicans, Mundam oblationem esse dixit sacrificiū, quod nunc frequentat Ecclesia. Rupertus similiter eum locum enarrans. Et offerent, inquit, nomini meo oblationem mundam, oblationem panis & vini, sacramentum corporis & sanguinis redemptoris sui. Hæc oblatio sic est munda, vt exterius nullum habeat cruoris horrorem, & interius siue inuisibiliter munder eruentam omnis peccati pollutionem. Itaque in gentibus talem oblationem offerentibus magnum est nomen meum, &c. Et qui præcessit hos omnes longè vetustissimus Iulianus philosophus & martyr, de sacrificio quod offertur in omni loco à nobis gentibus interpretatur Eucharistia, tum pane, tum poculo, quo nos clarificare nomen Dei, quod à Iudæis profissimo. Timeo domine mi, quod Deus elongauit nos à se & sacrificium nostrum: sed & acceptauit sacrificium gentiū, sicut ipse dicit per os Malachiæ Prophetæ: Non est mihi voluntas in vobis dicit Deus, neque recipiam sacrificium vestrum, quoniam ab ortu solis vsque ad occasum eius, magnum est nomen meum in gentibus, quæ offerunt nomini meo sacrificium mundum. Ergo apud Deum sacrificium gentiū est mundius, quam sacrificium nostrum. Et insuper quia Deus priuauit nos omni sacrificio, & mundo sacrificio, vt alios doceret Christianos, vt ipsi vitarent nos, vt non contaminarentur, sicut nos vitauimus gentes omni tempore, quo sacrificium nostrum fuit mundum apud Deum & acceptum. Quod verò produximus ex Daniele de iugi sacrificio, vetustissimus auctor Hippolytus de Missa, quam Græci Liturgiam vocant, rectè intelligi posse docet, cum de consummatione mundi, deque Antichristo scribens his verbis vtitur. Lugebunt Ecclesiæ luctum max. de Antichristo. quia nec oblatio, nec sacrificium fiat, nec cultus Deo grat. christo. Sed

In Malach.

In collecta
quod quod
habuit cū
Triphone
Iudæo.

Hippolytus
de Anti-

DE SACRAMENTO

Sed ecclesiarum ædes sacræ tuguriij instar erunt. præcio-
sumque corpus & sanguis Christi non exabit in diebus
illis, liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit.
Et paucis interiectis. Venite Pontifices, qui purè mihi sa-
crificium die nocteque obtulistis, ac præciosum corpus &
sanguinem meum immolastis quotidie. Et qui sequutus est
eum Chrysostomus, aut quicumque fuit auctor operis im-
perfecti. In dimidio hebdomadis, hoc est tribus annis &
sex mensibus, hoc sacrificium Christianum tollendum
est ab Antichristo, confugientibus Christianis ante eum
per loca deserta, non erit qui aut in Ecclesiam intret, aut
oblatione offerat Deo. Sed quid opus est omnium ea de
re sententias adferre? cum veterum scriptorum plena sine
omnes paginae. In sacrosancto Nicæno concilio, simul &
in Ephesino, quæ non minoris auctoritatis habita sunt, quæ
ipsa Evangelia, fieri sacrificij huius mentionem legimus.
In illo enim hæc verba reperiuntur: Peruenit ad sanctum
concilium, quod in locis quibusdam & ciuitatibus presby-
teris sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, ne-
que consuetudo tradidit, ut ij, qui offerendi sacrificij non
habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porri-
gant. Ex Ephesino verò scribunt ad Nestorium patres con-
cilij, annunciantes ei: Sicut secundum carnem mortem ve-
nigeniti filij Dei, id est Iesu Christi, & resurrectione eius,
& in cælos ascensionem pariter consistentes, inuenerunt
celebramus in ecclesijs sacrificij seruitutem: sic etiam ad
mythicas benedictiones accedimus & sanctificamur, parti-
cipes sancti corporis & præciosi sanguinis Christi, omnium
nostrum redemptoris, effecti. Fuerunt Augustini tempori-
bus, qui non putarent visibilia Deo sacrificia offerenda.
Centum annis post fuerunt hæretici, qui sacrificium hoc
corporis & sanguinis Christi, quod in Ecclesia celebratur,
soli patri immolandum existimarent. Quorum sententia
ad Monimum scribens grauius Fulgentius confutauit. Et
qui videtur eum præcessisse Idacius Clarus aduersus Va-
rimadum Arianum scribens: ubi docet, quod sicut patri,
ita etiam filio non solum Christianis temporibus, verum
etiam à prisca temporis sacerdotibus multis varijsque mo-
dis sacrificium fuerit oblatum. Prolatisque ex Danieli,
Psalmis,

Thom. 49.
in 24. ca.
Matth.

Aug. li. 10.
de ciuitate
Dei, cap. 9.

Eul. lib. 2.
Idacius.

EUCHARISTIAE.

129

Psalmis, & Evangelio Matthæi testimonijs, tandem ita co-
cludit. Sacrificium itaque quod à Christianis sacris altaribus
admouetur, non solum Deo patri, sed etiam filio communi
deuotione offertur, quoniam nec patri sine filio potest of-
ferri, nec filio sine patre sanciri. Ante quadringetos verò an-
nos, fuerunt, quemadmodum antea meminimus, Hæriciani
& Petrobrusiani, qui & veritate corporis & sanguinis Chri-
sti in Eucharistia negarent, & Missam nihil esse, nec cele-
brari debere contenderent. Contra quos, quæ scripta sunt
à Petro Abbate Cluniacensi, viro & eruditione, & vitæ san-
ctimonia præstanti, quoniam digna sunt, quæ legantur ab
omnibus, visum est paulò altius repetita inferre. Loquens
enim de sacrificio in cruce peracto: Hoc est, inquit, nostrum
sacrificium, hoc legis Evangelicæ, hoc noui Testamenti,
hoc noui populi holocaustum, quod tunc semel in cruce à
Dei & hominis filio Deo oblatum est, & quod semper in al-
tari ab ipsius populo offerendum, ab eodem præceptum &
institutum est. Non enim aliud tunc oblatum, aliud nunc
offertur: Sed quod (ut dictum est) semel Christus obtulit,
hoc semper Ecclesiæ suæ offerendum reliquit. Et quia iam
expeditur via se præbuit, per quam liberior sermo ad ostē-
dendum & confutandum stultissimum errorem decurrat: audi
te, non me, sed dominum: non Christianum, sed Christum: non
hominem tantum, sed Deum, audite eum, quem qui non au-
dierit, exterminabitur de populo suo. Dic domine Iesu De-
noster, saluator noster, sacerdos noster, hostia nostra: dic:
responde aduersarijs Testamenti tui, qui volunt rescinde-
re, quod statuisti, eradicare, quod plantasti, destruere quod
constituisti. Dic: forsitan acquiescent tibi, qui ecclesiæ tuæ re-
nuntiant mandatis, & si oues tuæ sunt, vocem tuam audient.
Ignosce & mihi presumptuosè interroganti, sed tamē pro
ecclesia tua, columba tua, sponsa tua, quam isti violare co-
nantur zelanti. Planè isti redemptorem te negant, qui præ-
diti (corpus dico tuum) redemptis auferre contendunt. Volūt
rursus vincere à te olim solutum nodum captiuitatis, dum lar-
gitorē respuunt libertatis. Dic ergo domine, testator noster
& æterni Testamenti, vtrum Testamentum hoc vnus
dici,

Epist. 1.

Deut. 19.
administratio
grauissima
contra sacra
mentarios.
Ioan. 10.

DE SACRAMENTO

Matt. 26.
Luc. 22.

Psal. 113.

Matt. 17.

Ioan. 6,

dici, sicut isti dicunt, esse volueris, an potius æternum esse decreueris. Audiant isti, non me, sed te, ut conuertantur non ad me, sed ad te. Quid ergo? In cœna vltima, quam cū discipulis tuis vetus pascua nouo commutans celebrasti, accepisti panem, gratias egisti, fregisti, dedisti discipulis tuis. Sed quid dixisti? Accipite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidisti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnasti, dicens: Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Audistis? Nolite fieri simulachra, quæ oculos habent & non vident, aures habent & non audiunt. Audistis hæc non à quolibet doctore, sed ab illo, de quo pater clamans præcipit ipsum audite: Audistis eundem dantem corpus? Sed quod corpus? Sunt enim corpora cœlestia & terrestria, & quicquid visui, auditui, olfactui, gustui, tactui hic subiacet, corpus est. Vnde ne quis putaret animalis cuiuslibet, aut hominis cuiuslibet hoc esse corpus, ad excludendum omne aliud sensibile vel insensibile corpus, postquam dixit, accipite, hoc est corpus, adiunxit, meum. Suum ergo, non alterius corpus discipulis dedit. Rursum, ne forte alteri cui cogitatio occulta subreperet: Potuisse creare in manibus corpus, quod suū quidē esset, sed tamen quod ipse erat non esset, addidit quod pro vobis tradetur: Ac si diceret. Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc est corpus, non alteri, non alterius, sed meum: non permutatum vel nouiter creatū, sed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic est, ait, sanguis: non bovis aut arietis, non agni aut cuiuslibet hominis, sed meus: non alius, vel noua creatione productus, sed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excussus. Quid ad demonstrandā veritatē corporis & sanguinis domini dici potuit clarius, iudicijs, manifestius? Nōne & longē ante passionem commendans magnificū & salutare sacramentum discipulis & Iudæis sæpē dicebat: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitā in vobis. Et: Panis quē ego dabo, caro mea est. Et: Caro mea verē est cibus, & sanguis meus

EUCHARISTIA

130

meus verē est potus. Hoc quare? Ut dum nomine corporis circa diuersa corpora cogitando vagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuocaris: Rursum audito nomine filij hominis, non alterius alius carnis existimes, nisi illius, qui cū esset Dei filius, singulari gratia, solitaria operatione factus est hominis filius. Vnde quia tenacissimē recolendum, quia vnice cōplendum est tantum tantæ misericordiae opus, tacito sæpē nomine filij Dei, quod pro se est, nomen filij hominis frequentat, quod pro nobis est. Ideirco vocat carnē, ne quodlibet corpus putetur: idcirco filij hominis, ne alterius quā sua existimetur. Ac paginis aliquot interiectis, quibus substantiationem probat, quod panis in carnem, vinum cōmutetur in sanguinem, postquam de iugi quoque sacrificio multa præclara dixerat, de iteratione illius his verbis vti-
tur. Tam illud quod nō modo ab incredulis opponitur, sed à fidelibus quaritur, cur hoc sacrificium toties iteratur, cū Christus semel in cruce oblatus ad tollendā torius mundi peccata sufficit? maxime cū non hic aliud, & ibi aliud, sed hic & ibi idem prorsus sacrificium, hoc est, idem Christus offeratur, videndum est: Si enim illud in cruce sufficit, superfluum hoc in altari videtur. Sed non est superfluum: quia certa de causā à Dei filio, qui est iuxta Apostolum Dei sapientia, factum & traditum est: quæ sapientia quia summe rationalibus, imò totius rationis fons & perfectio est, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cū hoc dixit, cum hoc sacramentum suis tradidit, non absque certa ratione, ut certum est, fecit, quæ sola omnibus ratio satisfacit, quicunque Christum huius sacramenti auctorem Deum & Dei esse sapientiam credunt. Placuit tamen largitori tanti muneris causam reddere tantæ largitionis, quā dixit, Hoc facite, statim addidit, in meam commemorationem. Hæc est ergo causā sacramenti commemoratio Christi. Nouerat saluator quid fecerat, quid facturus erat propter hominē: nouerat singulare opus quod gesserat induendo hominē: nouerat stupendum quod gesturus erat moriendo propter hominē: Sciebat se hoc opere saluaturum hominē, sed absque huius operis dilectione nullum sal-

1. Cor. 1.

Sacrificium
corporis
Christi
quare toties
iteratur.

DE SACRAMENTO

uari posse hominem. Sciebat quia humanitatis & mortis suæ opus, sicut super omnia opera sua summè celebratum, sic mortalibus pro quibus fiebat, summè erat commendandum. Commendandum erat, utpote cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro istis tristabatur, cuius nouissime mors illorum vitæ ministrabatur. Hoc cerè solenniter commendandum erat, ut Christus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus seruari non poterat, memoria pereunte, nec fixa memoria diu retineri valebat, nisi signo congruo apparere. Ne igitur à corde fugeret, quod maximè cordi inesse oportebat, signo rei congruente, veluti fune insolubili, colligata est cordi memoria, qua fortiter vinciente, semper redemptus redemptionis precium cogitare, indeque redemptori agens gratias, fide, quæ per dilectionem operatur, nequaquam se ingratum tantæ gratiæ demonstraret. Et posset quidem mentibus humanis huius rei utcumque absque signo visibili inesse memoria, sicut multarum rerum diuinarum quæ humanarum recordatio, fama, lectione, doctrina in eis aut gignitur, aut cõseruatur: sed quia iuxta quædam

Horatius.
in arte poetica.

*Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus:*

Et res tanta erat, ut & ad eam cogitandam, amandam, amplectendam, non segniter, sed insigniter humani animi mouendi essent, dignum & iustum fuit, ut humanitatis & mortis Christi memoria non tantum auditu per aures, sed etiam visu per oculos iuuaretur. Ea de causa signum hoc à Christo propositum est, quod ita signum est, ut sit tamen idem quod signat. Hoc autem contra veteris sacrificij multipliciter quæ in nullo erat idem quod signabat, præter hoc, quod illud sacrificium erat, & istud sacrificium est: & illud Deo offerebatur, & istud eidem Deo offertur: Signabat vero (addo) illud hoc, nostrum nostri temporis sacrificium, sed non est illud, hoc, nostrum nostri temporis sacrificium: illud figurat hoc, quod istud: quia illud umbra, hoc corpus: illud figura, hoc veritas: illud de cadaveribus & cruore animalium, hoc de corpore & sanguine filij Dei. Idcirco non erat idem quod signabat: sed istud nostri sacrificij signum non aliud, sed ipsum est, quod signat. Ita verò est idem quod signat, ut quantum ad corpus, id est ad veritatem carnis &

EUCCHARISTIA

139

sanguinis Christi pertinet, sit idem quod signat. Neque enim ibi Christus ut olim dolorem & mortem patitur, cum tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cum, licet inuolabiliter in altari frangitur, diuiditur, comeditur: cum ijs & quibusdam alijs signis, in quantum fieri potest, mors domini maximè representatur. Vnde, sicut dixi, quantum ad veritatem corporis & sanguinis Christi pertinet, est idem quod signat, quod tamen maximè autem dixi, quia hoc apertissime Apostolus dicit in versu, quem supra commemoravi: Quotiescunque, ait manducabitis panem, hunc, & calicem bibetis, mortem domini annuntiabitis. Quare hoc? Quare non similiter ô Apostole Dei dixisti, incarnationem domini, natiuitatem domini, circumcisionem domini, baptismum domini, vel quod magis videretur resurrectionem domini, ascensionem domini? Quare dixisti mortem domini? quare illa, quæ gloriosa videntur, dimisisti, & quod erat ignominiosum elegisti? Ut, inquit, ostenderet, in morte domini singulariter constare salutem mundi, ut ostenderet istud opus eius præponderare omnibus operibus eius: ut ostenderet tormento illi requiem, ignominia illa gloriam, morte illa mortuis redditam vitam. Ita planè & iuxta Apostolum, quando manducatur panis domini, hoc est corpus domini: quando bibitur calix domini, id est, sanguis domini, annuntiatur, hoc est representatur mors domini, quæ passa est in cruce, non alia, sed eadè, quæ est præsens, caro domini: qua fusus est, non alius, sed idè qui sumitur sanguis domini. Quod cum sit, ad hoc utique sit, ut mens longè vehementius excitata corporis domini susceptione, quæ possit excitari verbi domini admonitione in amore eius, quæ non tantum audit, sed etiam videt & suscipit, inardescat: & videns verbum carnem factum ut habitaret in nobis, habitans etiam corporaliter, & in se obliuisci iam nullatenus posset, quem fide credit, amore amplectitur, manu contrectat, ore suscipit: quem quondam pro se mortuum ipsa susceptione recolens, & morte illa vitæ sibi paratâ agnoscens, à mortis taliter iam viuenti in sempiternum conuiuat. Hoc igitur ecclesiæ sacramentum, quoniam sic assidua sui representatione memoriam innouat, fidem auget, spem roborat,

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

S ;

chari-

DE SACRAMENTO

charitatem confirmat, non superfluum, sed valde necessarium est. Ea propter ut dictum est, dominus hoc in sui commemoratione fieri iussit, ea de causa mortem domini isto sacramento denunciari Apostolus docuit, ut Christi & mortis eius memoria auelli de cordibus humanis nulla mundi inquietudine, nulla temporum prolixitate valeret. Quæ memoria amorem excitans, de animi recessibus mala omnia effugaret, virtutibus vniuersa repleret, sicque quotidie per hoc sacramentum innouans redemptionem, quotidianam penitentibus peccatorum gigneret remissionem. Soluit quidem & plenè tollit peccata mundi agnus Dei in cruce immolatus, nec tamen idcirco, ut dixi, superfluum est in altari oblatum. Et ut in te ipso, à te ipso, hoc dicas, aduer te quicumque hæc legis, & te ipsum interroga, quando magis mouearis (si tamen quod profiteris firmiter credis) vtrum quando dicitur: Christus olim inter homines apparuit: aut quando dicitur: Christus nunc inter homines conuersatur? quando dicitur: olim in cruce pependit: an quando dicitur: nunc in altari offertur? Vtrum, inquam, te magis moueat, & ad admirandum, & amandum accendas, eius prædicata absentia, an demonstrata præsentia? Sed scio, quia non dissiteris, quod verum est, magis humana corda moueri præsentibus, quàm absentibus rebus: mouetur igitur magis ad præsentem quàm ad absentem: mouetur magis ad visum, quàm auditum Christum: mouetur ad admirandum: mouetur ad amandum quo amore amanti generatur remissio peccatorum. Cui quantus erga Christum amor est, tanta est & indulgentia, ipso domino attestante, qui de peccatrice Maria sic ait: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et cum rursus scriptum sit: Charitas operit multitudinem peccatorum. Quantam multitudinem peccatorum operit charitas in Christum, si tantum operit charitas in proximum? Non est ergo, ut dictum est, superfluum CHRISTI corporis & sanguinis sacramentum, quo viuacior memoria excitatur, quo feruentior dilectio prouocatur, quo plenior peccatorum remissio comparatur. Non est superfluum: quia non tantum per id, quod Deus est, sed etiam per id, quod homo est, nobiscum est usque ad consummationem seculi. Non est superfluum,

Luc. 7.
1. pet. 4.

EUCHARISTIAE.

132

suum, quia qui per corpus suum redemit nos, per idem corpus suum reficit nos, ut redempti per corpus eius, & refecti corpore eius, nutriamur & pascamur humanitate eius, donec satiæmur deitate & gloria eius. Hactenus Petrus Cluniacensis. Quid autem dici potuit magis pie, magis religiosè, magis etiam disertè, vel ad rationem huius sacramenti & sacrificij explicandam, vel ad immensum illud redemptionis nostræ beneficium illustrandum, vel ad mentes hominum amore tam benefici redemptoris inflamas, quàm quod ab hoc venerabili patre spiritu Dei pleno dictum est? Ex cuius nos libello propterea tam multa describenda, atque huic loco inferenda curauimus, ut quæ fuerit Ecclesiæ fides de hoc sacramento ante quadringentos annos, planè omnibus fieret: simul intelligi posset, quàm impudens commentum sit eorum, qui quadringentis his & amplius annis extinctam Euangelij lucem in Ecclesia Dei, Christi quæ beneficia omnia obscurata esse, literarum monumētis proderi veriti non sunt. Cum si vnquam antea, illo tempore vel maximè, clara, aperta, testataque fuerint omnibus: Quemadmodum ex eorum scriptis videre licet, qui vixerunt illo seculo, quod ferax doctissimorum hominum fuisse constat. Nam intra centum annorum spatium tulit aras illa viros insignes, Anselmum & Lanfrancum Canthuarienses Archiepiscopos, Guimundum Episcopum Auerſanum, Algerum presbyterum & Petrum Abbatem in monasterio Cluniacensi, Bernardum Claraualensem, Hugonem de sancto Victore, Richardum de sancto Victore, Petrum Lombardum, fratrem eius Gratianum, & alios nonnullos non doctrina magis, quàm vitæ sanctitate claros & illustres. Atqui horum omnium, & cum ea, quæ præcessit, quæ fuit ab ipsis Apostolis, & eorum successoribus, & cum ea, quæ sequuta est ecclesia, usque ad hæc nostra tempora, cum de rebus alijs omnibus, tum de iugi hoc sacrificio mirus concentus, & incredibilis quædam est consensus. Nam quod Arnobio, Cypriano, Augustino, Fulgentio in Africa, idem visum fuit Irenæo, Remigio Antiochodorensi, & Petro Cluniacensi in Gallia: idem patribus in sacrosanctis Nicæno, & Ephesino concilijs, ex toto orbe Christiano congregatis, idem Ambrosio in Italia, Chrysostomo in

Patrum consensus de sacrificio.

DE SACRAMENTO

Thracia, Theophilacto in Mæſia, Hyeronymo & Ioanni Damasceno in Syria, Cyrillo in Ægypto, Eusebio in Pæſtina, Lantfranco in Anglia, Epiphonio in Cypro, Amalario, Rabano, Bertramo, & Ruperto Tuitienſi in Germania, Adalberto Gneſnenſi Archiepiſcopo, & Stanislao Cracouiensī Episcopo, qui nostræ gentis Apostoli fuerunt, in Polonia: qui Euangelium sanguine suo signatum nobis reliquerunt. Quod ergo isti omnes, & qui eos usque ad hæc nostra tempora sequuti sunt, unanimiter senserunt, prædicauerunt, literis etiam consignauerunt, atque ad nos transmiſerunt, vicissim à nobis ad posteros nostros transmittendum: isti inquam omnes, in tam diuersis regionibus commorati, tanto & locorum & seculorum intervallo disiuncti, quòd nos tanto consensu docuerunt, non hominum hanc magis quàm Dei per os Ecclesiæ suæ loquentis, doctrinam existimare debemus. Quo minùs terendus est inflatus ille sensu carnis suæ, qui nihil morari se sentit, quid tanto consensu loquantur vetusti scriptores. Scilicet tu ille es incircumcisus Philistæus, qui exprobrare audes aciei Dei viuētis? qui Ecclesiam vniuersam, quæ columna & firmamentum veritatis, erroris arguere: qui grauissimum etiam idololatriæ crimen illi impingere non vereris? Sed qua alia ratione agnosci posset illius minister, qui dixit: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo: Qui postea ad infernum detractus est in profundum lacu. Nisi quòd impius hic non vult esse similis altissimo, sed vult esse supra altissimum. Altissimus enim promisit se missurum spiritum suum, qui doceret Ecclesiam suam & cum ea maneret in æternum: & ille nescio quis Satanista audet altissimum arguere mendacij, cui tot seculis Ecclesiam spiritu Dei destitutam, ac in idololatria versatam esse impudenter asserit. Percurre Ecclesiam totius orbis vniuersam: Italiam, Hispaniam, Galliam, Germaniam, Poloniam, Vngariam, Boëmiam, Insulas in mari Oceano, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Suetiam, Noruegiam, deinde quæ sunt mediterranei maris, Siciliam, Cretam, Cyprum, Rhodum, Sardiniam, Corsicam: Adde Græcos, Ruthenos, Moschos, tametsi iam schismaticos: ad-

1. Reg. 17.

1. Tim. 3.

Esai. 14.

EYCHARISTIAE.

133

de quotquot in Syria & Armenia Christi nomen profectur: adde postremo numerosissimos India populos, toto propemodum orbe à nobis disiectos: in omnibus his regnis & prouincijs (præterquam si qui alicubi se viginti aut triginta his annis à Christo & ab eius corpore segre nauerunt) iuge hoc sacrificium corporis & sanguinis Christi, & nunc sacerdotes celebrare, & ex quo tempore omnes isti populi Christum cognouerunt, nunquam celebrare intermisisse reperies: Quod à Christo vt diximus institutum, ab eius Apostolis per longam successione sacerdotum & Episcoporum per manus traditum, & obseruatum in Ecclesia fuit ad hæc usque tempora, & non prius intermitteretur, quàm finis mundi aduenerit. Et huic totius orbis Christiani consensui vnius alicuius hominis fanatici, nihil sibi non arrogantis, omnia sanctis patribus detrahentis, omnem omnium conciliorum auctoritatem eleuantis, sensum anteponemus? O Christe qui es via nostra, veritas nostra, vita nostra, prius fortunas nostras omnes, prius vitam hanc nostram mortalem, prius omnia, quæ sunt in hoc seculo mortalibus charissima nobis eripe, quàm in hanc nos mentem impelli patiaris. Nullum est tantum discrimen, quod non alacriter subire; nulla tanta difficultas, quam inconstanter perferre: nullum tantum certamen, cui non intrepide nos prius offerre sumus, & esse parati debemus, etiam si eundem illum gustare nos calicem oporteat, quem tu pro nobis amarissimum bibere dignatus es, te vires suppeditante non modò nō fugiendum nobis, verum etiam expetendum esse putamus, priusquam id faciamus, quod nos impij isti facere iubent, vt te redemptorem nagemus, vt redemptionis nostræ precium sacrosancti corporis & sanguinis tui iuge sacrificium per Satanam & ministros eius auferri nobis patiamur. Verum quòd sæpe mouimus, nihil est hoc virulento serpente callidius. Nam verbo quidem ille redemptionis nostræ precij auferre se negat, quin illud potius prædicari velle simular, cum tamen ipsa nihil agat aliud, neque alia in re curas suas & cogitationes consumat omnes, quàm vt omnem tanti beneficij memoriam sempiterna quadam obliuione prorsus obruat. Contendere quidem primum illud modò videtur, vt

ne sit externum, vllum sacrificium. Scriptum est enim: Vna oblatione consummavit in æternum sanctificatos. Verum posteaquàm hoc obtinuerit, serpet euestigio longius, simul & prædicationem externam abolendam esse docebit. Scriptum est enim in eadem epistola, & ex Propheta citatum: Non docebit vnusquisq; proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens, Cognosce dominum: quoniam omnes scient me, à minore vsque ad maiorem. Sed fanatici tibi videntur, qui per hunc scripturæ locum externum verbi ministerium abolere conantur? Atqui eadē hoc autoritate, qua tu, faciunt, & æquē tu fanaticus videri debes, qui per ea, quæ & in hoc, & in proximè insequenti capite scripta sunt, & sacerdotium, & sacrificium externum abrogare niteris: vnde occasionem isti sumperunt, idem de externa, quam vos in Ecclesia, solam esse vultis, prædicatione sentiendi. Qui magis autem vobis vestro, quàm illis, quos meritò fanaticos vocatis, suo iudicio scripturas interpretari licebit? Estis autem vtrique fanatici, qui vos à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segregastis, atque idē tāta errorum caligine oppressi estis. Verum est enim, quod vt diceretis, dum fanaticos istos insectaris, ipsa abs te inuito veritas extorsit, sanæ intelligentiæ lucem Ecclesiæ promitti: Ac rectē admones, peculiariter id notandum esse. Non est enim extra illam sanæ intelligentiæ scripturarum lux, cui promissus & missus est spiritus sanctus, à qua, cum vltro ipse te præcideris, mirandum non est, si sanæ intelligentiæ lux à te recessit. Scit Satanas, quemadmodum ab Augustino quoq; scriptum legimus externum sacrificiū Deo deberi, atque hoc vno signo diuinam seruitutem ab humanis obsequijs discerni. Nam obsequia cætera, quæ diuinitati debentur, ausi sunt sibi etiam superbia fastu homines arrogare: Rarissimi autem commemorantur, qui sibi, vt sacrificaretur cū regia potestate possent, ausi fuerint imperare: Quicunque tamen ausi sunt, per hoc se deos haberi voluerunt. Quamobrem vt ne quod esset discrimen inter diuinam maiestatem, & inter mundi principes, vt nullus peculiaris illi cultus tribueretur, hoc summo studio cōtendit & elaborat, vt externum tollat sacrificium, quo nulla vniquàm ætas ab orbe condito caruit etiā nunc apud plures, nunc

Li. 1. cōtra
aduersariū
legis et Pro
phetarum
cap. 18.

nunc apud pauciores vsus eius fuerit: quo sic tandem dicat impius, dicat insipiens in corde suo, non est Deus. Hic est scopus, ad quem tendit Satanas, cuius si nouam hanc doctrinam de externo sacrificio abrogando, (quod pro sua misericordia procul Deus auertere dignabitur) mundus exaudiat, faciet, quod nunquàm fecerat, & more captiua ti illius populi sedebit absq; lege, absque rege, absque sacerdotio, absque Ephor & Teraphin: cumque Deo sacrificare cessauerit, & ipse Dei esse cessabit. Erit his tēporibus gratia, quod nunquàm fuit nec tempore iræ, vt Christianis Deo sacrificare cessantibus, cultus qui semper in mundo fuerat, omnino de mundo pereat: & qui Deum ritu suo colens, Deo subditus esse probatur, cultum eius abijciens absque aliquo Deo prorsus esse videatur. Cum itaque directæ iam sint Satanae fraudes, cum quorsum tendat serpens hic altitius planum & manifestum factum sit (neque enim aliud illi proposuit est externo sacrificio abolēdo, quàm vt redemptorem, vt redemptionis nostræ præcium auferat: denique vt nos sine Deo esse faciat) viriliter illius conatibus resistamus, ac quantò magis ille cultum hunc Deo debitum, & ab ipso Deo institutum oppugnare fuerit adortus, tantò nos eum maiore pietate frequentemus, tantò crebrius iuge sacrificium hoc, per quod reconciliationem in cruce factam, & peccatorum nostrorum remissionem ibidem nobis obtentam, in nos transferre conamur, in Ecclesia celebremus. Neque moueat quenquam, quòd non ea lingua peragatur, quæ ab omnibus intelligi possit. Iam enim antea satis docuisse videmur, non in eo quantum intelligamus, sed in eo quàm piè Deum colamus, salutem nostram positam esse. An existimandum est, intellexisse pueros Hebræorum, quid agerent, cum in templo clamarent, Osanna filio David? Atqui adeò nō fuit hæc eorum quamlibet imperitorum pietas ingrata CHRISTO, adeò non aspernatus est non intelligentium laudem, vt cum principes Sacerdotum & Scribæ indignati dixissent, Audis quid isti dicunt? non obscure tulisse prædictum admonuerit: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Qui vel solus scripturæ locus do

Satanæ sit
dium &
scopus in
abolendo
sacrificio.

Satana
peragenda
sint lingua
cuiusque
vernacula.
Matt. 21.
Cantare
vel legere
diuinam
scripturas
non intel-
lecta Deo
etiam ac-
ceptam esse
ostenditur.
Psal. 8.

cere

1044.8.

Malach. 2.

Mon. 10.
in Iosue.

DE SACRAMENTO

eere nos potest, non quæ ab eorum supercilio proficiscitur, qui sibi nihil non arrogant, sed infantium & lactentium laudem gram esse Deo. Iam verò quotusquisque fuit in populo Israël, qui quid sibi vellent ritus, caeremoniarum, sacrificia veteris legis, perspectum haberet? Certè præter Sacerdotes, Scribas, & Phariseos, vix millesimus quisque, quid ea sibi vellent, assequeretur, ut non temerè dictum fuerat à Phariseis: Turba hæc, quæ non nouit legem, maledicti sunt. Et tamen ex hac turba, quæ legem ignorare visa est, non ex sapientibus secundum carnem, elegit Christus, per quos Euangelij sui luce mundum illustraret: cum interea qui de verbo Dei, de scripturarum, de legis peritia tantopere gloriabantur, & sibi solis eorum intelligentiam arrogabant, sibi cum sua arrogantia relictis, filij gehennæ facti sint. Nō sciscitabantur curiosè qui fuerant è turba, quid in sacrificijs istis fieret: illud scire contenti erant, venturum aliquando mediatorem, per quem salutem ipsis consequi liceret: illum expectabant, illum coli, & adumbrati sacrificijs istis persuasum habebant. In cæteris omnibus, maiorum suorum, hoc est eorum, ex quorum ore legem requirere iussi fuerant, fidem sequebantur, in qua nō pauciores proculdubio ex imperita multitudine & simplici plebecula, quàm ex illis, qui diuinæ legis præ cæteris esse periti videbantur, salui facti sunt. Non alia ratio existimanda est eorum, qui Christum sequuti sunt. Etiam si non omnia vulgus intelligat, quæ geruntur in hoc altaris sacrificio, saltem nouerit Iesum Christum, & hunc crucifixum, atque illud sacrificium quo semetipsum in cruce Christus obrulit hostiam Deo in odorem suauitatis, in altari representari intelligat, tam facile, ac facilius etiam in hac sua simplici fide saluari poterit, quàm qui anxie disputant, vtrum ea iustitia, qua Christus ipse iustus est, an ea, quam nobiscum communicat, & suo modo nostram facit, nobis eam impetans, an (quæ est Ecclesiæ sana doctrina) ea quæ Christi merito nobis comunicata nobis inhaeret, iusti efficiamur. Cum locum illum produxisset Origenes ex Paulo, in quo spiritum in nobis ita orare docet, ut sensus sine fructu sit: Intellige, inquit, ex hoc, quia fit aliquando noster quidem sensus sine fructu: Spiritus autem, id est, virtutes illæ, quæ animæ

IVC MARISTIAS.

131

animæ nostræ in adiutorium datæ sunt, pascuntur & reficiuntur ex auditu animæ sanctæ, velut ex diuinis & rationalibus cibis. Quid dico: quia diuinæ virtutes pascuntur & epulentur in nobis? Si nos verba diuinæ scripturæ proferamus ex ore, ipse dominus noster Iesus Christus si nos inueniat his vacantes, non solum pasci & refici dignatur in nobis, verum etiam si has epulas apud nos vident apparatus, patrem secum dignatur adducere. Ac paucis interioribus, etiam malignarum virtutum insidias effugari sermonibus eiusmodi docet, haud aliter atque precationibus sopitus serpens portatur in manibus. Si legis, inquit, scripturam quam non intelligis, interim hanc primam suscipe vtilitatem, quod solo auditu velut incantatione quadam noxiarum virtutum, quæ tibi insidiantur, virtus depellitur. Et iterum post pauca: Hæc ideo diximus, ne fastidium capiamus audientes scripturas, etiam si non intelligimus: sed fiat nobis secundum fidem nostram credentibus, quia omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est, etiam si non sentiamus vtilitatem, credere tamen debemus, quia utilis est. Solent medici præbere interdum cibum aliquem vel potum (verbi gratia) ad discutendum caliginem visus: nec tamen in edendo siue potando sentimus, quia vtile est & prodest oculis, sed cum transierit visum cibi illius aut potus virtus, paulatim purgat aspectum, & tunc demum sentire incipimus, quia cibis ille aut potus profuit oculis. Hoc ergo modo credendum est etiam de scriptura sancta, quia utilis est, & animæ prodest, etiam si sensus noster ad præsens intelligentiam non capit: quoniam ut diximus, & bonæ virtutes reficiuntur, & malæ torpescunt & effugantur. Quamobrem rectè populum institutum fuisse videmus à maiori nobis, cum Eucharistiam sacerdos eleuat, quod est sacrificij signum (nam & in lege quæcunque sacrificabatur, eleuari consueuisse docemur ex Levitico) ut in genua procidentes, Christum in Eucharistia præsentem adoret: simul in memoriam redeant illius sacrificij, quo ille in crucem sublatus, se pro nobis hostiam obrulit Deo. Recognitent etiam secum, quàm acerbos cruciatus, quàm ignominiosam mortem sustinuit, quodque his illius tam gravibus supplicijs non nisi peccata nostra causam dederunt. Quare

Eucharist.
Eleuatio
quare fit?
Leuit. 23.

DE SACRAMENTO

Quare iustum de commissis illis dolorem concipiant, atque modis omnibus ea sibi odio esse, seq; vel maxime ea detestari declarent, & pectorum tusionibus, & quibuscuque rebus alijs externis. Quoniam vero tā praeclara morte sua pro peccatis nostris omnibus Christus planē satisfecit, nulla ut esse possint flagitia tanta, quae per illam abolita non sint, concepta inde fiducia, adeant ad thronum gratiae Dei, & cum nostra merita non habeamus, quae allegare possimus, allegent Christi merita, hoc ipsum corpus, quod pro nobis in cruce pepēdit, hunc ipsum sanguinem, qui fusus est in remissionem peccatorum nostrorum, Deo patri sistentes: ac supplices illū precetur, qui protector noster est, ut auertat faciem suam a peccatis ipsorum, & respiciat in faciem Christi filij sui vnigeniti: qui cum esset speciosus forma patris filijs hominū, factus est nostra causa despectus, & nouissimus vitorum, vir dolorum, & sciens infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius & despectus. Ipse languores nostros tulit, ipse dolores nostros portauit: ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: ipse oblatu est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: Sicut ovis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente se obmutuit. In huius itaq; faciem respiciat, huius merito peccata remittat: atque concedat, ut quem fructum crucis illud sacrificium, quod in altari repraesentatur, toti mūdo attulit, eū in se transferre queat. Sic à maioribus nostris vulgus fuit institutum. Quod si nihil praeerea de hoc sacrificio intelligeret, vel hoc solum intellexisse satis illi foret ad salutē. Quoniam tamen id horum temporum ratio postulat, dabitur à nobis opera, ut è superiore loco doceatur populus de omnibus ijs, quae ad Missae sacrificium pertinere videbuntur. De quo conscripti sunt sermones aliquot viri cum primis docti & pii, vereque catholici Michaelis Episcopi Meriburgensis, quos interim omnibus commendatos esse, atq; manibus omnium teri cuperemus, quod pro eo, ut haec tempora postulabant, nemo diligentius est omnia, quae ad hoc argumenti genus pertinent persequutus. Neq; tamen existimet aliquis temerē ac sine causa factū esse, quod vna & sola latina lingua in occidentali Ecclesia sacra peraguntur,

Heb. 4.

Psalm. 36.

Psalm. 44.

Esa. 53.

EUCHARISTIAE.

236

in qua sicut vna est fides, ita visum est æquum, ut vna esset quasi catholica lingua communis omnium gentium & nationum, qua res diuina fieret, per quam vnitas etiā fidei retineretur. Non est in orbe Christiano gens vlla, in qua nō multos reperire liceat, ex ijs praesertim, qui sunt liberalius educati, qui linguam latinam si minus exactē, utcunque tamen calleant. Ac si qua gens alia, nostra praecipue permultos & agricolas reperire liceat in Ecclesia laudes Deo decantantes, ac verba latina utcunq; sonantes, eaq; praesertim, quae cantantur in Missae sacrificio intelligentes. Quā pulchrum autem & decorum est, cum peregrinus venerit aliquis, si ea lingua sacra peragi audiat, cuius & ipse rudis non sit? cum ea quasi propria sit gentis Christianae: si vnanimis, vno ore, vna etiā lingua glorificantes omnes Deū & patrem domini nostri Iesu Christi, si eosdem ritus, eadem ceremonias observantes videat: ut vel ea res documento esse queat, totius quae est in orbe Christiano multitudinis credentium esse cor vnu, & animā vnā: Cum longe diuersum cernere liceat apud eos, qui ab Ecclesia distincti sunt, & ceremoniae, quae cum doctrina simul quotānis variantur. Neque tamen suis locis & temporibus etiā in templis vernacula lingua cantari prohibuit Ecclesia. Iā antea commemorauimus, quemadmodum etiam vulgaribus cantilenis quā maxime voluerit inculcata nobis Christi beneficia sciens nostrae salutis mater Ecclesia: quod in festis Christi natalitij, festis etiā Paschae, & Pentecostes dudum recepto more fieri videmus, ut hac quasi nouitate mentes hominum magis excitentur ad spiritualem letitiam, & cuius beneficij fit in Ecclesia commemoratio, eius memoria tenacius eorum animis infigatur. Ceterū illud ferendum non est, priuatus ut aliquis, cui nulla mandata est auctoritas, quin decet eum potius, ei qui potestati hanc à Deo concessam habet in omnibus dicto esse audiēti, is hoc sibi sumat, aliquid ut in Ecclesia suo iudicio mutare, aut ritus novos, nonas etiā cantilenas inducere liceere sibi putet, cum ne ipsis quidē Episcopis eius rei plena potestas concessa sit. Vel Oze regis exemplum deterrere

Poloni studio filati-
ne linguae

Rom. 15.

Act. 4.

Vernacula
linguae
sua in tem-
plis.

2. Reg. 19.

propha-

*Missa,
an concio
praestit.*

*Rom. 2.
Luc. 12.*

Sap. 8.

*Missa post
concionem.*

*Li. 10. con-
fess. ca. 31.
et 39.*

DE SACRAMENTO

prophanos deoet, ne quid eiusmodi sibi arrogant. Longū autem foret omnia persequi, quae ad Missae sacrificium explicandum pertinere videntur, neque est hoc praesentis instituti. Quamobrem hic finem faciemus. Quoniam verò quaerunt hoc tempore multi, num Dei verbum è superiore loco praedicantem, an sacris operantem sacerdotē audire praestet: vicissim ab illis recte quaeri potest, Scire ne praestet an facere voluntatem domini? Non auditores, dicit Paulus, sed factores legis iustificabuntur. Servus qui cognovit voluntatem domini sui, dicit Christus, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit plagis multis, qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Porro cum sacerdotem audis è superiore loco scripturas enarrantem, sic ut intelligas, quae sit voluntas domini, ut autem facias, id ab eo praestari non potest, qui praedicat: sed neque tu quicquam potes viribus tuis solius: opus est tuis auxilio, à quo tanquam à fonte quodam perenni manat, quicquid est rerum bonarum. Nam neque qui plaurat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus. Hoc est quod ille dixit sapiens: Ut sciui, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus deret, & hoc ipsum erat summa sapientia, scire cuius esset hoc donum, ad id dominum & deprecatus sum illum. Huius exemplum diuinitus inspirata sequi nos docuit Ecclesia, simul ut cognovissemus è superiore loco voluntatem domini, statim ut adiremus ad dominum, ac deprecaremur illum, quo tempore illius in cruce factae oblationis sit representatio, & eam explendi facultatem nobis concederet: cum Augustino dicentes, Da quod inbes, & iube quod vis: Da, non nostro merito, sed eius qui corpus suum pro nobis tradere, qui sanguinem suum pro nobis fundere dignatus est, cuius rei nunc representatio fit in altari: Huius meritis concede nobis, ut iuxta voluntatem tuam, quam è sacerdote verbum tuum annunciantem cognovimus, vitam nostram instituere, & quem fructum acerba mors tua toti mundo attulit, eius participes esse queamus. Sic olim factitatus est in Ecclesia Dei, non ut hoc infelici seculo nostro: quo simul ut audire est cōcio, statim prouent omnes è templo, quasi vel sufficiat nosse voluntatē Dei, neque facere sit necesse, vel si necesse

EYCHARISTIAE.

131

esse sit facere, quasi ipse ex se satis vnum habeat homo ad faciendum, nec opem diuinam implorare oporteat. Libet hic adscribere verba, quae fecit ad populum hac de re Ioannes Chrysostomus. Ingentem, ait, & penè inauditam hanc populi multitudinem, quae modò affluxit, tantaq; cū attentione sermonem audit meum, & penumero tempore illo perhorrendo requisivi, & tamen nunquam videre potui, atq; ita me vehemens cepit suspirium, quòd cū ego dispero vester conseruus, studiū adhibetis & ingenium, contēditis animum, alter alterum impellit & iactat, ut ipse propius adsit, frequentes ad finem vsq; dicendi patientissime perseveratis. Cum autem ipse Christus cōmunis magister & dominus, semet in sacris mysterijs ostensurus est vacua desertaq; Ecclesia redditur. Proh fidem hominū Christianorum, quo pacto isthac veniam consequantur? Facit profectò vestra ista siue desidia, siue negligentia, ut laudem studiū auscultandi illius omnem amittatis. Quis enim non tam vos, quàm me damnet ac reprobet, cū fructum omnem audienti delapsus cernat & vanidum? Nam si cum diligentia his quae docuissim attenderetis, factò palam studium faceretis vestrum, non verbis tenus, corde habere monstraretis. Sed quod statim cū audistis, disceditis, & fugā, quasi vos hostis insectaretur, arripitis, coniectari omnino licet, nihil vos recepisse & recondidisse animo utilitatis. Nam si quae proposita sunt, recondita in animis vestris seruarentur, prorsus vos illa in templo tenerent, & ad rem horribile maiore cum denotione hortarentur & mouerēt. Nunc verò quasi fidicinam audiretis aliquam, sic omni utilitate vacui, simul ac factus finis dicendi est, disceditis. Sed o frigidam excusandi rationē, quam à compluribus reddi audio: Orate vel domi possumus, dicunt, sed hominam doctrinamq; audire non nisi in Ecclesia possumus. Te homo decipis, & magno in errore versaris. Nam si & domi tam benè ores, quàm in Ecclesia, vbi tot patres, vbi clamor felici societate excitus, ad Deum immortalem referatur non pariter exoras cū solus dominum obsecras, atque tuis cum fratribus. Est enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conspiratio, copula à moris & charitatis, facer-

*De incom-
prehensibi-
li Dei na-
tura cōtra
Anomcos,
homil. 3.*

DE SACRAMENTO

sacerdotum. amos: præsunt enim ob eam rem sacerdotibus, ut populi orationes, quæ infirmiores per se sunt, valitiores illas complexæ simul in cœlum euehantur. Adde quod nihil fructus capi ex homilia potest, nisi oratio adiungatur. Porro sermoni oratio debet anteire, Sic Apostoli dicunt: Nos in oratione & sermonis doctrina perseverabimus. Sic Paulus facit, cum in exordijs suarum epistolarum orat, ut perinde quasi lumen lucernæ, lux ipsa orationis regat sermonem ac dirigat. Profecto si orare cum diligentia insuecas, nihil est quod doctrinam tui consensui desideres, cum ipse Deus sine ullo interprete mentem tuam abundè luce afficiat. Quod si omnis oratio tantam vim habeat, longè magis eam, quæ ore multorum proveniat, valere consentaneum est. Plus enim nervorum in ea est, & multo audientia maior, quàm in domestica illa & privata. Unde id constat Paulum ipsum dicentem audi: Qui ex tantis periculis eripuit nos, & eruit, etiam speramus quod adhuc eripiet, vobis quoque in oratione pro nobis subvenientibus, ut dono in vos collato, à multis personis gratie agantur pro nobis. Sic etiam Petrus carcere evasit. Oratio enim pro eo ab Ecclesia sedulo agebatur ad Deum. Quod si Petro oratio Ecclesiæ profuit, & columnam illam ac stabilimen nostræ religionis carcere liberauit, cur eius vim tu contemnis & negligis? Qua te possis purgare ratione! Deum quoque dicentem audi, quàm populo cum benivolentia invocante placetur, & parcat. Quippe qui se excusans a-Ionæ vi. pud Ionam Prophetam, fruticis argumento cucurbitæ, verba ad hunc modum facit: Tu doles super cucurbitam, in qua non laborasti, neque fecisti ut cresceret. Ego non parcam Ninivæ civitati meæ magnæ, in qua habitant plures quàm centum viginti millia hominum? Non sine re amplum populi numerum proponit, sed ut intelligas plurimum eam pollere orationem, quæ cum consensu agitur, & iugi concordia plurimū hominum. Quod exemplo quoque rei humanæ liber explanare. Nam ante hos annos capri nonnulli sunt, tyrannidem appetentes: cuius rei vos etiam meminisse arbitror. Fuit inter eos quidam, dignitatem ac principatu præditus, qui cum damnatus capite ad supplicium duceretur, populus motus misericordiam, universus

EUCHARISTIAE.

136

versus prætorem adiit, & deprecandi communi opera efficere potuit, ut reus ille venia nulla dignus, liberaretur ab ira imperatoris. Quod si cū irā terreni imperatoris velitis extinguere, universi cum liberis & vxoribus festinatis, cur quoties ad cœlestem illum imperatorem placandum, reddendumque propitium ire pergitis, ut eius iræ eximatis non vnum, ut tunc, nec duos, aut tres, aut centum, sed omnes orbis terrarum peccatores, omnes dæmone agitato à flagello liberetis diaboli, foris sedetis, non universi concurritis, & ecclesiam penetratis, ut Deus vestram reueritus atque exosculatus concordiam, & illis poenam dimittat, & vobis peccata absoluat? Si in negocijs necessarijs non omni leone vehementius disrupis omnibus vinculis curriculo is, & te confers ad supplicationem communem, quam spem habere possis salutis, ni ita facias? Tempore illo mi frater charissime, non solum homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam angeli domino genu flectunt, & archangeli rogant. Habent sibi tempus id idoneum, habent sacram illam oblationem in favore. Itaque ut homines ramos olearum gerentes mouere Reges consueverunt, eoque arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem; sic angeli tunc pro ramis oleaginīs, corpus domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano: Quasi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeo dilexisti, ut pro eorum salute mortem obires, animā in cruce afflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus hoc corpus immolasti. Agitatos quoque ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cum eos vnā cum fratribus orare non liceat, adducit eos, ut tu miseratus, & quia tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vitæ defensionē & auxiliū. Et alio loco. Hæc ego dixerim ad eos, inquit, qui sanctorum communionem & congregationem relinquunt, & sub horam terribilis mysticæ mensæ in vaniloquentia conuenticulis occupati sunt. Quid facis homo? Non promissisti sacerdoti qui dixit: Surtum mentem & corda, Et dixisti, Habemus ad dominum? Non reuereris & erubescis? Et illa ipsa hora mendax

T 2

inue-

Chry. tomo
3. serm. de
Eucharist.

*Obamb-
lones
in templo
graniter
reprehenduntur.*

*Eccl. Agat.
Canon. 47

Concil. An-
relia.
Canone. 28*

DE SACRAMENTO

inuenitis, Pape, memia mysterijs instructa est, & agnus Dei pro te immolatur: Sacerdos pro te angitur: sanguis spiritalis ex sacra mensa refuit: Seraphim adstant lex alis facie regentia: omnes in corpore virtutes pro te cum sacerdote intercedunt: ignis spiritualis de celo descendit: sanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere haustus est: & non erubescis? non reuereris? non confundens? neque Deum tibi propitium facis? non conscientia tua te iudicat o homo? Centum sexaginta horas habente hebdomada, vnam & solam horam sibi ipsi segregauit Deus, & hanc in opera secularia, & in ridicula, & in coenitacula infumis: cum qua postea fiducia ad mysteria accedes? o quam polluta conscientia. Et paulo post. Quocirca fratres oro vos & obsecro, ne absumus ab Ecclesijs, neque in alijs colloquijs occupati simus. Stemus tremantes & timidi, demissis oculis, renata autem anima, gementes sine voce, iubilantes corde, &c. Ante mille & centum annos in Athenis concilio fuit sancitum, vt Missas die dominico seculares audirent, & ante benedictionem sacerdotis egredi publice ausus ne præsumeret: Quod si fecissent, ab Episcopo publicè confunderentur. Quod ipsum etiam in Aurelianiensi concilio tertio paulo post fuit repetitum. Ac fuerunt illo tempore & auditores & factores legis plurimi: nunc auditores multos, factores raros admodum videre licet, quod ad eum non confugitur, qui solus facienda, quod audimus, vires suppeditat. Verum de his satis.

De effectu Sacramenti Eucharistia.
Cap. XLII.

Cum esu ligni vetiti parens noster prolapsus esset in mortem, quam vnâ cum peccato propagauit ad vniuersum genus humanum, seipsum Christus in nouissima cœna cibum fidelibus instituit, per quem in vitam resurgere, & illam amissam recuperare liceret, vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter sumus sauciati, ita per hunc nobis præceptum sanaremur: & vnde vulnus est ortum, inde medicina prodiret: vnde subrepsit mors, inde vita veniret. De illius cibi gustu dicitur: Quacunque

EUCHARISTIA

die comederitis, morte moriemini: Contra verò de hoc: Si quis comederit ex hoc pane, viuet in æternum. Hoc ergo primum nobis præstat hoc sacramentum, vt viuamus. Vita porro duplex est. Est enim vita gratiæ, quæ nobis re ipsa confertur Eucharistiam sumentibus: est vita gloriæ, quam spe quidem consequimur manducantes corpus & sanguinem domini, re ipsa verò non prius adipiscemur, quam corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. De vita gratiæ dicit CHRISTVS: Qui manducat me, viuet propter me. De vita gloriæ: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Tanta est igitur huius cibi vis, vt si quis eum digne manducauerit, non spiritali modo conjunctione, verum etiam naturali quadam & ea arctissima Christo copuletur, particeps effectus verè viuificatricis, quæ verbi propria facta est, carnis, & præciosi sanguinis Christi. Quæ sumpta faciunt, vt & Christus in nobis sit, & nos in Christo, non animum tantum reformante, sed carnem etiam nostram ad vitam, incorruptionem, & immortalitatem præparante: sicut & ab Hilario, & à Cyrillo ante mille ducentos annos traditum legimus. Hæc ergo sensus adest in hoc sacramento, sub alia quidem forma, sed in propria tamen substantia, nobis confert, cum corpus illius & sanguinem dignè sumpserimus, vt iam viuamus propter Christum, hoc est, vt mortui peccatis, viuamus deinceps iustitiæ, quæ Christus est: vt cum Paulo dicere possit vnusquisque nostrum, Mihi quidem viuere Christus est, in me CHRISTVS. Hanc vitam posteaquam consequuti fuerimus per Dei gratiam (illius enim donum est) fieri non potest quin qui viuunt in nobis Christus, cuius spiritu agimur, posteaquam bonum certamen in hoc seculo certauerimus, cursum cõsummauerimus, fidè seruauerimus, concedat nobis coronæ loco vitam gloriæ, vt quæ ipsi tanquam ei, qui natura est filius Dei, regni cœlestis hæreditas debetur, eam nos ex huius vitæ diuersorio migrantes, per adoptionis gratiam consequamur. Atque hic primus est effectus huius sacramenti. Quoniam verò cum illud sumimus,

*Gen. 3.
1048. 6.*

*Vita duplex
per Eucha-
ristiam.
1. Cor. 15.*

*Hil. li. 3. de
trinitate.
Cyril. li. 10
in 104. cap.*

*13.
1. Pet. 2.*

Phil. 1.

Galat. 2.

2. Tim. 2.

*Remissio.
peccatorum.*

DE SACRAMENTO

mus, Christi passionis & mortis recordari iussi sumus, sic ut quem illa toti mundo fructum attulit, eius per sumptionem Eucharistiae participes efficiamur. Fusus enim est de Christi latere in cruce pendens sanguis in remissionem peccatorum nostrorum. Hanc nobis confert istud sacramentum. Quamobrem enarrans illum locum Ioannes Chrysostomus, Et continuo exiit sanguis & aqua. Scimus, inquit, hoc initiari, per aquam enim regenerati, sanguine & carne nutriti: hinc mysteria ortu habuerunt, ut quoties ad admirandum calicem accedis, tanquam ab ipso latere hauriens accedas. Neque tamen, quod de remissione peccatorum diximus, id ita accipi velimus quasi eundem effectum Eucharistiae, quem baptismi & poenitentiae sacramento tribuamus. Remittuntur quidem in eo peccata, sed venialia tantum. Cum enim in hoc sacramento insignis illa Christi charitas ante oculos nostros subijciatur, qua adductus semetipsum redemptionem dedit pro nobis, fit ut vicissim erga illum charitate inflammemur, quae operit multitudinem peccatorum. Charitas autem cum peccato mortali consistere non potest. Quamobrem prius id expiatum oportet per poenitentiae sacramentum, quam ad mensam hanc terribilem accedatur: ad quam si quis venerit criminis alicuius capitalis reus, non vitam, sed mortem habebit aeternam: reus erit, ut dicit Apostolus, corporis & sanguinis domini. Quare monet ille, ut probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Ex his Pauli verbis non obscure colligi potest, quod non omnes qui Sacramentum accipiunt, rem accipiunt Sacramenti, potestius enim hoc non accipiunt nisi pii cum illud prius commune sit pijs cum impijs. Sacramentum autem vocant hoc loco Theologi proprium Christi corpus de virgine natum rem vero sacramenti spirituales Christi carnem. Bonus legitur vitamque Christi carnem accipit, malus autem tantum Sacramentum id est corpus Christi sub sacramento & non rem spirituales: non enim efficitur membrum corporis Christi quam Augustinus vocat rem suae virtutis sacramenti, non

Chrys. ho.
mil. 84.
Ioan. 19.

Eucharistia digne
sumendi,
venialia
peccata remittuntur.
1. Pet. 4.

1. Cor. 11

EVCHARISTIA 140
non consequitur effectum siue fructum Sacramenti, quamvis verum & proprium Christi corpus manducet. Quod ab indignis quoque manducari, docetur his Pauli verbis, & sic habet Ecclesiae traditio. Itaque vere dixit ille: Sumunt boni, sumunt mali, sorte tamen inaequali, vita vel interitus. Mors est malis, vita bonis, vide parvis sumptionis, quam sit dispar exitus. Ipsum quidem sacramentum nihil est aliud, quam vita, quam etiam ob causam à Punicis Eucharistiam vitam appellari solere scribit Augustinus. Sed praeclare dictum est ab eodem. Mutet vitam, si quis vult accipere vitam. Nam si non mutet vitam, ad iudicium accipiet vitam, & magis ex ipsa corrumpitur, quam sanatur, magis occiditur, quam vivificatur. Constat in nouissima cena, Christum discubuisse cum duodecim, inter quos & Iudas fuit ille proditor, qui factus est & ipse particeps corporis & sanguinis domini, sicut aperte docent. Chrysostomus Augustinus, Theodorus, & alij nonnulli. Sed quoniam non mutavit vitam, ad iudicium accepit vitam, & magis occisus est ex illa, quam vivificatus. Sicut Iudas, inquit Augustinus, cui buccellam tradidit dominus, non malum accipiendo, sed male accipiendo, locum in se diabolo praebuit. Sic indigne quisque sumens sit, aut quia non ad salutem accepit, nihil accepit, corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus sunt etiam illis, de quibus dicebat Apostolus: Qui manducat indigne, &c. Et alio loco. Petrus accepit, & tamen quae societas, quae consonantia, quae pars Petro cum Iuda? Quae sequutus Anselmus in libro, quem inscripsit de corpore & sanguine Domini. Sicut sol vno radij sui calore, hinc ceram soluit, inde lutum stringit, & non diversus inuenit: sic Christi gratia, quantum in ipsa est, vno modo se in omnes effundit, sed diversos inueniens animos, diuerse in eis operatur: hunc in amore sui misericorditer emolliens, illum iuste non miserando indurans. Nam cui vult, miseretur, & quem vult indurat. Talis fuit Iudas in conuiuio saluatoris, cui fuit venenum buccella dominica, quam de manu eius suscepit. Quam cum suscepit, inimicus in eum intrauit. Non quia malum, sed quia bonum malus male accepit. De

Au. serm.
1. de tempore

Chrys. Ho.
82. in Mat.
Et in hom.
29. quod
nemo ledi
tur, nisi à
seipso. Et
ea quae pro
xime sequi
tur in dictu
Apostoli.
oportet ha
reses esse.

Au. epi. 62
de sequenti
in 1. sal. 10
Et serm. 11
de verbis
domini.

Aug. de
bapt. contra
Donatistas
li. 5. cap. 6.
Contra Do
natistas
post colat.
cap. 6.
Ansel. c. 9

Bern. in 2.
serm. de co-
ena domini
Ioan. 6.

DE SACRAMENTO

vno enim panē, & Iudas accepit & Petrus: sed tamen quæ pars fideli cum infideli? Petrus enim accepit ad vitam. Iudas ad mortem. Quæ postrema verba mutuatus est Anselmus ab Augustino, cuius diligens admodum sectator fuisse videtur. Et qui fuit propemodum Anselmi æqualis Bernardus, adducens illa Christi verba. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. De bonis, inquit, & dignè sumentibus hoc sentiendum est, non de flagitiosis & pessimis. Sanè in mensa vna, in cœna Domini, de vno pane consecrato, Petrus & Iudas accepit, bonus in vitam, pessimus in pernam. Bonus in beneficium, pessimus in testimonium. Bonus in salutem, pessimus in mortem. Quod totum vsque adhuc in Ecclesia completur in sacramento altaris: bonis quidem in bonum sumentibus, canibus verò, & immundis, non sic. Canes sunt qui irreuerenter accedunt, & ideo iudicati abscedunt. Qui enim secundum carnem viuunt, & post carnalia euagantur, carna victorum compediti, cum Iuda proditore venenum accipiunt, spiritualis suspendij laqueum incurrunt, grauissimè damnandi: tum pro multiplici reatu, tum pro Sacramento contemptu, quod reuera accipiunt, sed essentia, non salubri efficacia. Et paucis interiectis. Tria in sacramento altaris attendere debes, speciem panis, veritatem carnis, virtutem gratiæ spiritualis. Vsque ad speciem panis, sensus pertingit exterior, ad veritatem carnis fides interior, ad virtutem gratiæ spiritualis, charitas superior, Speciem panis, rodit aliquando forex parvissimus, veritatem carnis, Christiānus etiam recipit pessimus: virtutem gratiæ spiritualis, non nisi prædestinatus accipit. Quod itaque videmus, species est panis & vini. Quod autem sub specie illa credimus, verum corpus est, & verus Christi sanguis, quod pendit in cruce, & qui fluxit de latere. Comestio itaque Sacramentalis, quantum ad visibilē speciem, & quantum ad corporis Christi veritatem, conuenit bonis & malis communiter. Sed est alia comestio, sicut iam diximus, bonorum solummodo, quam per Dei gratiam, & per fidem ex dilectione operantem, vitæ meritum efficit, & affectus mentium in cordibus percipientium vel ministrantium in-

Panis species
est panis & vini.
Quod autem sub
specie illa credimus,
verum corpus est,
& verus Christi
sanguis, quod
pendit in cruce,
& qui fluxit de
latere.

EUCHARISTIAE.

149

tercedente spirituali & subtiliori quadam vnione capitis & membrorum. Vnde est illud. Vt nobis fiat corpus & sanguis filij tui. Nobis, inquit, fiat. Fit enim proculdubio corpus Domini in mensa altaris semper, cum solēne illud celebratur mysterium, ritu debito: Sed nō semper eis fit, per quos fit. Vnde illud itē in Canone. Vt quotquot ex hac altaris participatione Sacramentum filij tui sumpserimus, omni benedictione cœlesti & gratia repleamur. Nō enim omnes qui corpus Domini sumunt, ex participatione altaris spiritualiter illa benedictione cœlesti & gratia replentur. Vnde est illud. Vt quod temporaliter gerimus, æternis gaudijs cōsequamur. Item. Vt quæ visibilibus mysterijs sumentibus percipimus, inuisibili cōsequamur effectu. Ex his quoque Bernardi verbis perspicuum fit, quod multi sumunt sacramentum corporis & sanguinis Christi: rem verò sacramenti suæ fructus eius & effectus nō ita multi. Inter quos effectus, est & hic non postremus, quod sumentes verum & vinū Christi corpus, efficiuntur & ipsi corpus Christi mysticum, de quo dicit Paulus: Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Ac significantius alio loco: Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Huius rei quædā iudicia sunt species illæ, sub quibus latet hoc sacramentum, sicut & ab Augustino, & ante eum à Cypriano scriptum legimus. Nam dominus noster corpus & sanguinem suum in ijs rebus commendauit quæ ad vnum aliquid redigantur. Nam panis ex multis granis in vnum conitat, & vinum ex multis racemis in vnum confluit, vt vel ex hoc, quid significet hoc sacramentum, admoneri possimus. Significat enim, quod & nos ad eundem modum cum simus multi, vnum tamen corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Neque verò significat magis, quàm efficit hoc ipsum. Hæc est enim huius sacramenti virtus & efficacia, si dignè sumptum à nobis fuerit, vt vnum cum capite nostro Christo, vnum etiam ipsi inter nos efficiamur. Quod enim ex hoc mundo migraturus patrem suū cœlestē precatus est Christus, vt quos dederat sibi, eos seruariet, vt omnes vnum essent, sicut pater in ipso, & ipse in patre, vt & ipsi in vtroque vnum essent, hoc perficitur in hoc sacramento. Vnum enim

Corpus
Christi efficiuntur.

1. Cor. 11.
1. Cor. 10.

Au. Tract.
26. in 10a.
Cyp. li. 1.
epist. 6.

Rom. 12.

Ioan. 17.

T 5

effi-

Eph. 1.

1 Cor. 11.

*Mortuorum
memoria
in sacrificio*

DE SACRAMENTO

efficimur cum Deo patre, cui voluntate adheremus: vnum cum Christo, cui tanquam vnius corporis membra capiti connectimur. Ipsum enim dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Vnum etiam ipsi inner nos, cum sinis membra multa, quæ corpus vnum efficiunt, cuius caput est Christus. Ad hoc autem Christi corpus non ij modo pertinent, qui sunt in hac vita supersites, verum & pij omnes, qui cœlestibus iam gaudijs perficiuntur, & ij simul, qui felicitatem quidem eandem expectant, sed quoniam purgationis indigent, abditis adhuc receptaculis continentur, ex quibus nisi purgatis illis egredi, regni, quæ cœlestis, quo nihil coinquinatum introibit, porri non licet. Quæ causa est, quod cum tremendum illud corpus & sanguinis Christi sacrificium peragitur, quo facilius obtineri possit, quod illius immolationis merito, quæ in cruce facta est, concedi nobis petimus, corpus hoc vniuersum simul quasi congregatur. Adest enim in eo caput huius corporis Christus, vnum cum illo manens cui offertur, vnum ipse faciens eos, pro quibus offertur, vnus ipse, qui offert & quod offertur: ipse & sacerdos & sacrificium, cuius passio & mors in altari representatur, quam ille propter eam dignatus est oppetere, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Est itaq; inter alios fructus, quos nobis attulit Christi mors, etiam hic, quod per illam congregamur in vnum. Quamobrem congregantur in hoc sacrificio, non modo qui corporibus presentes adsunt, & hac vita mortali fruuntur, verum & ij, qui iam in cœlis cum Christo triumphant, & qui purgatione adhuc opus habent, supersitum precibus adiuuantur, quod celerius ad illorum societatem peruenire possint. Terribilis est hæc quasi castrorum acies ordinata, Satanæ. Videt enim presentem in altari Christum cum omnibus corporis sui membris, cuius ipse caput est. Quare cum aperto Marte nihil sibi profici posse intelligat, quibuscunque potest artibus & insidijs, vt solui possit hæc acies contendit & elaborat. Ac primum quidem caput ipsum petit: quod quamuis adesse in altari non ignoret aliud tamen persuadere membris suis conatur, vt aut esse omnino neget, aut non alio tempore, quam quo manducatur, esse concedat: oblationis etiam nomen ipsum ferre non potest.

EVCHARISTIAE.

149

potest. Deinde verò nec membris parcat, quæ & ipsa grauitèr oppugnat. Diximus hoc antea quoque, quod nihil obstat æque conaribus eius, atque vnitas. Quare sicut Christus omnia fecit, ac mortem etiam acerbam & ignominiosam oppetiit, vt congregaret dispersos: sic iste contrà nihil non facit, vt congregatos dispergat. Vult ab isto corpore, quod in terris adhuc militat, diuisos & segregatos eos, qui cum & ipsi membra sint eiusdem corporis, deuictis hostibus nostris sempiternis, carne, mundo, & diabolo, iam cum Christo triumphant in cœlis. Vult & eorum memoriam prorsus abolitam, qui quamuis in fide & confessione Christi nominis obdormiuerint, non ita tamen in hoc seculo vixerunt, vt statim ex eo migrantes, ad sedes beatorum recipi mererentur. Atqui non heri, quod aiunt, & nudius tertius, sed iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, vt & sanctorum martyrum, & aliorum in Christo defunctorum in sacrificio Missæ fieret memoria, per manus nobis traditum accepimus. Meminit huius consuetudinis Augustinus his verbis: Habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles non uerunt, cum martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vt non pro ipsis oretur, pro ceteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. Et rursus alio loco: Ideo quippè ad ipsam mensam non sic eos commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus: sed magis vt ipsi orent pro nobis, in Ioan. 15. Tract. 84. in Ioan. 15. Li. 20. c. 21. Quia impleuerunt ipsi charitatem, qua dominus dixit non posse esse maiorem. Et clarius etiam contra Faustum scribens: Populus, inquit, Christianus memorias martyrum religiosa solennitate cœlebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum cōsolatur, atq; orationibus adiuuetur: ita tamē vt nulli martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitem in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit: Offeratur, offertur Deo, qui martyres coronauit apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatē, & in illos quos

DE SACRAMENTO

quos imitari possumus, & in illū quo adiuvante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti Dei homines, quorū cor ad talem pro Evangelica veritate passionem paratum esse sentimus. Sed illos tanto deuotius, quanto securius post incerta omnia superata: quāto etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quā in ista adhuc usque pugnant. At illo cultu, qui Græcè latria dicitur, Latine vno verbo dici non potest, cum sit quædam diuinitati propriè debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi vnum Deum. Cū autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo. Neque dissimilia scribit in libris de ciuitate Dei. Atque his verbis abundè declarat, quod sit discrimen inter cultum, qui sanctis tribuitur, & eum qui Deo soli debetur. Illos enim vt pro nobis intercedant orare possumus & debemus, sacrificium autem præterquam soli Deo offerre fas nō est. Quod propterea tantopere cupit abrogatum Satanas, vt ne sit aliud quod discrimen inter Deum & homines, quo sine Deo nos esse faciat. Neque verò solus Augustinus, verum & ante eū Cyprianus commemorationis huius sanctorum, quæ sit ad altare per sacerdotem, mentionem facit, vt longè vetustissimum morem hunc fuisse facillè cuius conijcere liceat. Quemadmodum & illum quod cæterorum quoque, qui in Christo defuncti sunt, sit memoria, de quo & ipso his verbis meminit Augustinus: Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnū Christi: alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communionem corporis Christi. Et alio loco, cum protulisset illud ex Machabæorum libris, de oblato pro mortuis sacrificio: Sed etsi, inquit, nusquam in scripturis veteribus omninò legeretur, nō parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas, vbi in precibus sacerdotis, quæ domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Chrysostomus verò Apostolicū hoc esse institutū asserit, dicens: Non

Latria vno
verbo pro-
priè reddi
non potest.

Li. 8. ca. 27
& li. 22. c.
10. Ho.
71. de ver-
bis. Apo. et
tract. 84 in
Ioannem.
Cultus du-
plex alter
Dei, alter
verò crea-
tura.

Cyp. li. 3.
epist. 6. &
li. 4. epi. 5.
Aug. li. 20
de ciuitate
Dei. cap. 9.
In li. de cu-
ra pro mor-
tuis geren.
cap. 5.
1. Mach. 12
Chry. in e-
pist. ad Phi-
lippens.

EUCHARISTIAE.

14

Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione *Hom. 3.*
venerandorum mysteriorum memoria fiat eorū, qui hinc
discesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fie-
ri, multum vtilitatis. Stante siquidem vniuerso populo, ma-
nus in cælos extendente, cætu item sacerdotali, veren-
doque posito sacrificio, quomodo Deum non placaremus
pro istis orantes? Verū istud quidem de illis dicimus, qui
in fide abscesserunt. Eadem repetit in Homilijs ad popu-
lum Antiochenum scriptis. Sed & ante illum idem prodi-
tum est memorie per Dionysium Areopagitam, qui & i-
pse commemorationem defunctorum in Missæ sacrificio,
Apostolicam vult esse traditionem. Quod vel inde certius
cognosci potest, quod à Petri quoque successore Clemen-
te scriptum legimus in hæc verba. Conuenite, inquit in cy-
meteria, sacros libros in his legentes & psallentes pro his
qui dormierunt, martyribus atque animabus sanctis qui à
saeculo fuerunt, proque fratribus nostris, qui in Domino
obierunt, & antitypon regalis corporis Christi, acceptabi-
lismæque Eucharistiam offerte in ecclesijs & cymeterijs ve-
stis, atque in exitu mortuorum psallentes eos deducite si-
troque posterior, librum etiam scripsit de ijs, qui in fide hinc
migrarunt, quod sacris operationibus & viuorum oratio-
nibus multum iuuentur, quem Ioannes Oecolampadius
cum adhuc esset catholicus, in latinam linguam transtulit.
In eo, illud ipsum quod Chrysostomus, attestatur his ver-
bis: Dini autè Apostoli discipuli saluatoris, qui totum mū-
di circulum viuum cepere predicando verbum, quod suis
oculis viderant, in tremendis vitalibusque sacramentis me-
moriæ eorum, qui fideliter obdormierunt, habendam e-
dixerunt. Extat missa D. Iacobi cum præfatione Procli Ar-
chiepiscopi Constantinopolitani, qua testatur eam ipsi-
us esse. Extat & Æthiopum missa. In vtraque sit & sanctæ
Mariæ virginis, & aliorum multorum sanctorum com-
memoratio. In posteriore verò formulam hanc videre li-
cet Latinis inusitatam. Per Stephanum prothomartyrem,
Zachariam sacerdotem, Ioannē Baptistam, & per omnes
sanctos martyres &c. Itē per preces & intercessionē quā
pro nobis facit domina nostra sancta & immaculata virgo
Maria

*Hom. 69.
& in 1. ad
Cor. cap. 15
Hom. 41.
In epist. ad
Heb. 60. 32
In act. Apo.
Hom. 21.
In Matt. 32
Hom. 1.
Ecc. Hier.
cap. 7.
Li. 6. c. 30.
constit.
Apost.*

DE SACRAMENTO

Maria, & per preces maiorum Angelorum, &c. Fit etiam dormientium & quiescentium in fide Christi memoria. Extat Missa Basilij: extat & Chrysostomi: extat vtriusque in libro sacerdotali Græco explicatio. Similiter in vtraque sanctissimæ & intemeratæ, super omnes benedictæ dominatricis nostræ Dei genitricis & semper virginis Mariæ sancti Ioannis præcursoris & Baptiste, sancti etiam cuius dies celebratur, & omnium sanctorum, simul & dormientium in spe resurrectionis vitæ æternæ, fit memoria. Cur autem ea fiat rationem reddit Nicolaus Cabasilas in eo libro, quem de diuino altaris sacrificio inscripsit: Vbi simul & illud ostendit, plus ad sanctificationem prodesse sacrificium hoc animabus, quæ sunt solutæ corporibus, quàm ijs, quæ viuunt in corporibus: quod ea purgantur, & peccatorum remissionem accipiunt per orationes sacerdotis & donorum intercessionem, nihil minus quàm eorum qui viuunt. In eo autem sunt meliore conditione, quod non peccant amplius, nec noua veteribus crimina adiungunt, sicut faciunt vti plurimū viuentium animæ. Hactenus de sacramenti huius effectu.

Quemadmodum affectus ad hoc Sacramentum accedere oporteat.

Cap. XLIII.

1. Cor. 11.
Probatio
sui ipsius
antefsy-
naxim.

Tract. 26.
in Ioan.

Qualiter autem affectum esse oporteat, qui dignè manducare corpus, & bibere vult Christi sanguinem, indicat Paulus cum dicit: Prober autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Quod si in veteri lege, vbi figura tantum fuit non permittitur accedere ad altare, qui maculam haberet, quanto minus illud licere debet in hoc sacramento, in quo verum corpus, & verus est Christi sanguis? Quamobrem suam quique conscientiam diligenter examinet, priusquam ad hanc mensam accedat, ne quod bonum est male minus accipiat. Hoc est, quod fideles admonet Augustinus: Videte, inquit, fratres, panem cælestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate, peccata etsi sunt quotidiana, vel non sint mortifera. Antequam ad altare accedatis attendite quod

EUCHARISTIAE.

quod dicitis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimitteretur tibi, securus accede, panis est non venenum: sed vide si dimittis: Nam si non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes: Deum fallere non potes. Nouit ille quid agas, intus te videt, intus te examinat, intus inspicit, intus iudicat, intus aut damnat, aut coronat. Et alio loco, indignè dicit eum accipere, si eo tempore accipiat, quod debet agere poenitentiam. In summa, quisquis ad salutem vult accipere corpus & sanguinem Christi, hoc imprimis eum contendere & elaborare oportet, ut sit membrum Christi, hoc est, ut per fidem & charitatem Christi adhaereat. Nescitis, dicit Paulus, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret domino, vnus spiritus est. Ex hoc Pauli loco discimus, eius quemque membrum esse, cui adhæret. Qui adhæret Christo, membrum est Christi: qui adhæret meretrici, membrum est meretricis: qui adhæret Satanae, membrum est Satanae. Quamobrem nisi quis hoc egerit, ut sit membrum Christi, nihil est quod communicet corpori & sanguini Christi. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? Non est autem Christi membrum qui plus diligit creaturam, & ei magis adhæret, quàm creatori redemptoriq; suo Christo. Non est membrum Christi, qui fratrem ad Christi corpus pertinentem odio habet. Non est membrum Christi qui segregat semetipsum à corpore Christi. Deniq; quicumque criminis alicuius capitalis reus est, non est membrum Christi. Quamobrem si quis eius rei sibi conscius est non prius ad sumendum viuum & verum Christi corpus accedat, quàm corporis eius mystici membrum factus fuerit, atque vnde auulsus est peccatis suis, Christi corpori se tunc inferi curauerit. Quod ita demum futurum est, si & cum Deo, & cum proximo, qui eiusdem corporis membrum est, reconciliari studuerit, & offensam ipse remittens, & remitti sibi vicissim postulans. Nam cum omni immunditia atque

DE SACRAMENTO

atque omni crimine vacare oporteat ad mentem hanc accedendum, nihil tamen æquè illi aduersatur, atque diuifio, atque voluntatis alienatio, atque ira, odium, amulatio. Rectè enim vocatur hoc ab Augustino sacramentum pietatis, si-
gnum vnitatis, vinculum charitatis. Rectè idem admonet, quòd qui accipit mysterium vnitatis, & non seruat vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Annunciatur in hoc sacramento Christi mors, dicit Paulus. Porro Christus mortuus est, vt morte sua nos Deo patri suo cœlesti reconciliaret, vt reconciliatos vnum cum illo, vnum secum, vnum nos ipsos inter nos faceret. Quisquis igitur hanc vnitatem rumpit, & vel à Christo se lethali ter peccando separauit, vel ab eius corpore, quæ est Ecclesia, suo plus quàm illius iudicio tribuendo, segregauit, vel à quocunque eiusdem corporis membro per odium & malevolentiam se diuifit, quid aliud quàm rursus crucifigit sibi metipsum filium Dei, & ostentui habet: dum eadem illa designat, propter quæ Christus crucifigi & morti dignatus est: quem peccata nostra de cœlo detraxerunt, ac tam acerbis illius cruciatibus causam dederunt. Atque ita fit, vt non ad vitam, sed ad mortem sumat vitam. Reus enim efficitur corporis & sanguinis domini. Quapropter quisquis vel Deum, vel proximum se offendisse sibi conscius est, non prius ad hanc mensam accedat, quàm reconciliatus fuerit: ne illud ei eueniat, quod à Propheta dictum est: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributione, & in scandalum. Qua de causa monet Athanasius, vt omnes qui pacem amant, inter se concilientur, ac deinde vbi conciliati fuerint. Synaxis celebretur in Epistola ad Antiochenos, idem fuisse morem tunc obseruatum, vt in orationibus peruigilarent & in vigilijs pernoctaret Synaxis celebraturi. In Apologia ad Constantium, & in ea quæ sequitur de fuga sua. Quoniam verò reconciliatio eiusmodi, sit per pœnitentiæ sacramentum, de eo nobis dicendū deinceps reitatur.

De Sacramento Pœnitentiæ.

Cap. XLIII.

PER

POENITENTIAE.

145

Per lauacrum regenerationis nouam quandam vitam ingredimur. Nā in eo verò homo noster crucifigitur, neque uiuit iam in nobis, nisi is qui propter nos & ppter nostrā salutē homo fieri dignatus est, Deus & dominus noster Iesus Christus, quem Baptizari induimus. Ingreddimur autem in hanc vitam, non vt ocio vacemus & delicijs, sed vt contra mundum, carnem, & diabolum in acie semper stemus. Ad quos hostes nostros superandos datur nobis in sacramento confirmationis adiutor sanctus spiritus, cuius virtute facilius impetum eorum propullare possimus. Datur etiam ad sustentandos nos in Eucharistia non quibus cibis, sed præciosi corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi. Fit nihilominus, quod in prælijs vsu venire solet, vt sæpè grauius ab hostibus nostris sauciari corruamus, & quam per lauacrum regenerationis adepti vitam fueramus, eam morte commutemus. Sed ne sic quidem obliuiscimur misericordie sue pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis. Ipse enim est, qui alleuat omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos: Cuius tanta est benignitas & clementia, omnem vt humanam affectionem longum intervallo superet. Magna est matris erga puerum suum infantem benignitas, sed hanc superat patris nostri cœlestis bonitas. Quod hæc ipsius per Prophetam loquentis verba testantur: Nunquid obliuisci, inquit, poterit illa oblita fuerit, ego tamen, inquit, non obliuiscar tui. Nō vult ille benignus & misericors, patiens & multæ misericordiae, & præstabilis super malitia, quenquam de venia lapsū desperare, sed huic quoque rei remedium instituit, pœnitentiæ sacramentum, per quod lapsi resurgere liceret. Quamobrem sicut baptismus intrantium, confirmatio pugnantium, Eucharistia vires resumentium: sic hoc relictum sacramentum esse dicitur, cuius virtute fit, vt cum bis est aduersus principatus & potestates tenebrarum habijcere, verum ad hoc pœnitentiæ remedium confugere nos oporteat, per quod erigi prostrati, ac vires ad pugnantium recuperare possimus. Nam qui non venit vocare iustos sed

Eph. 6.

2. Cor. 1.
Psalm. 144.

Esai. 39.

Isai. 2.

Sacramentum in ordine vires.
Eph. 6.

V

sed

DE SACRAMENTO

Matt. 9. sed peccatores ad penitentiam, non vult mortem impij, sed magis vt conuertatur & viuat. Sic enim per Prophetā loquitur: Nunquid voluntatis mea est mors impij, & non vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Ac paulò post: Conuertimini & agite penitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Projicite à vobis omnes prauaricationes vestras, in quibus prauicacati estis, facite vobis cor nouum & spiritum nouum. Et quare moriemini domus Israhel? quia nolo mortem morientis dicat dominus Deus, reuertimini & viuite. Ad eò ipse nos inuitat pius & misericors pater, vt reuertamur potius & viuamus, quàm vt in peccata prolapsi, de illius benigne deperemus. Prior est ad miserendum, quàm nos ad misericordiam ab eo petendam. Iucundius enim dat Deus, ait Gregorius Nazanzenus, quàm alij acceptant. Simul vt dereliquerit impius viam suam, ac vir iniquus cogitationes suas, ac ad dominum conuersus fuerit, obuijs, quod adiut, manibus eum ad se reuertentem excipit. Estq; magis gaudium in cælo super vno peccatore penitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis.

In oratione
in sanctum
lacrum.
Esai. 55.

De materia & forma huius Sacramenti.
Cap. XLV.

Pœnit. d. **Christo in-**
stituta. Neque verò dubitandum est, quin hoc ipsum pœnitentiae sacramentum ab ipso Christo fuerit institutum: cuius hæc clarissima verba sunt ad Petrum: Dabo tibi clauces regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum in cælis: Tum & ad reliquos Apostolos: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erit ligata & in cælo, & quæcunque solueritis super terram, erit soluta & in cælo. Ac post resurrectionem ad eosdem: Accipite spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, remittantur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Quibus verbis & materiā & formam huius sacramenti satis expressisse videtur. Est autem duplex materia, propinqua & remota. Sicut statua propinqua materia est metallū, remota verò aqua: sic & in hoc sacramento, remota materia sunt peccata, non quatenus amplectenda, sed quatenus detestanda, ac quæ longissimè

Matt. 16.
Matt. 18.
Ioan. 20.

Penitentia
materia.

POENITENTIAE

46

longissimè propulsanda sunt, quorum fit à Christo mentio. Proxima autem materia, sunt actus ipsius pœnitentis. Cui enim aliquis iusto dolore concepto de peccatis admissis, firmo etiam proposito non modò cauendi deinceps, verum etiā satisfaciendi pro illis, ea sacerdoti confessus fuerit, hæc ipsa confessio ad hunc modum facta, signum est visibile sacrae rei, hoc est inuisibilis gratiae, qua sic confessio peccata remittuntur: & quidem efficax signum. Nam simul vt ad confessionem huiusmodi verbum accesserit à sacerdote prolatum, ego te absoluo, statim peccata omnia contrito & confessio remittuntur. Est autem in huius & aliorum sacramentorum materia, nonnullum discrimen. Nam in alijs substantia: quædam exteriores materiae locū obtinent, sicut in baptismo aqua, in confirmatione christi, in Eucharistia panis & vinum, in extrema vnctione, & in ordine, vnguentum olei: in hoc ipsa hominis actio materiae loco est, quodque fieri videmus in medicinis, quibus corpus curatur, idem etiam vsu venit in sacramentis, quæ medicinae quædam sunt animarum. Sicut enim quædam sunt medicinae, quæ in sola illius, qui curatur passione consistunt, cuius generis est sectio vulneris: quædam verò in actione, cuiusmodi est exercitatio corporis: Sic in sacramentis cernere licet alia, quæ consistunt in eius passione, qui sanctificatur, & non actione nisi per accidens, vt illa quinque, quorum antea meminimus: alia verò in actu eius qui sanctificatur, cuiusmodi sunt hoc pœnitentia, matrimonijq; sacramentū. Quamobrem actus isti, materiae locū obtinent, qui sunt tres, contritio, confessio, satisfactio: forma autem absolutio. Neque verò propterea reiici debet ea forma ab solutionis, qua vtitur Ecclesia, quod ea à Christo instituta aut præcepta esse non legitur: Nam eadem ratione baptis mi quoq; formam reiiciendam esse dixerimus. Neq; enim alia auctoritate dicit sacerdos: Ego te absoluo, quàm qua dicit: Ego te baptizo. Sicut baptizandi formam ex Christi verbis mutuatur, Eunt docete omnes gētes, baptizantes eos &c. sic & absoluendi formam ex eiusdem Christi verbis mutuatur, dicentis ad Petrum: Quodcunque solueris super terram, erit solutū & in cælis. Et ad Apostolos omnes Quorum remisistis peccata: Exterum in pœnitente

*Sacramēta
quinque in
passione, et
duo in acti
one consti
sunt.*

Matt. vlt.

*Matt. 16.
Ioan. 20.*

DE SACRAMENTO

Greg. lib 6 veraciter tria considerari scribit oportere Gregorius: con-
ca. 1. in pri uersionem mentis, confessionem oris & vindictam pecca-
mum Reg. ti: quæ vulgo vocant contritionem, confessionem, & satisf-
pœnitentie factionem. De singulis ordine differemus: ac primum de
tres partes. contritione, siue conuersione mentis.

DE CONTRITIONE.

Cap. XLVI.

Contritio
quid.

Contritionem rectè dixerimus iustum esse dolorem
de peccatis conceptum, cum eorum detestatione.
Dolere autè de peccatis nemo potest, nisi prius ab il-
lis cessauerit. Propterea monet scriptura: Peccasti, quiesce.

Gen. 4. se-
cundū lxx.

Et in alia scriptura prius illud legitur: Derelinquat impius
vias suas, & vir iniquus cogitationes suas: Postea adijcitur
& reuertatur ad dominum. Atque apud eundem Prophetam:

Esai. 55.

Quiescite agere perversè: deinde: Discite benefacere. Pau-
lus etiam cum esset hortatus Romanos ut induerent arma
lucis, prius admonuit, ut abijcerent opera tenebrarum. Et

Esai. 1.

Rom. 13.

Ephesios prius deponere iussit secundū pristinam conser-
vationem veterem hominem: deinde dixit: Renovamini spi-
ritu mentis vestræ, & induite novum hominem. Qui re-

Eph. 4.

conciliari vult amico, quibus eum antehac iniurijs afflic-
tus, ab ijs deinceps iam abstinere, quò facilius redire possit
bar, in gratiā. Quæ autem est alia pœnitentiæ ratio, quàm vere-

in conciliemur Deo, remissione peccatorum nostrorum im-
petrata? Cessemus itaque à peccatis necesse est, in quibus
quàm diu persistat aliquis, dolere de illis, eaq; ex animo de-

restari non potest. Primum itaque cessandum est à pecca-
tis: quod tamen solū non sufficit. Doleamus insuper opor-
tet, quòd ea patraverimus aliquando: ac sicut ea placuerunt

Aug. li. de
vinitate
pœnitentie
cap. 11.

antea, sic deinceps detestemur & odio habeamus. Est quo-
dem ita, quod optima pœnitentia est, nova vita: verum &
illud verum est, quod ab Augustino dictū existimatur. Ne-
minem novam vitam inchoare, quem veteris nō pœnitue-
rit. Qui namque fieri potest, ut proponat deinceps aliquis,
nihil se nisi benefacere velle, cui, quæ præterierunt ma-
lefacta, non displicuerint? Quam Latini pœnitentiam, &
Grad

POENITENTIAE

147

Græci vocant Metancean, quæ latine dici potest mentis
mutatio sine respiscencia: ipso etiā Tertulliano teste, qui
scribit in Græco sono pœnitentiæ nomē non ex delicti co-
fessione, sed ex animi demutatione compositum esse. Que
autem esse potest animi demutatio, ubi quæ prius placue-
runt, ea deinceps non displicent? Quomodo mutasse prio-
rem affectionē animi dici poterit, cui placet aliena rapuisse,
se, verum in posterum nihil eiusmodi patrare deliberatum
habere? Quamobrem vel communis ipse sensus indicat, ad
novam vitam inchoandā, opus esse detestatione vitæ prio-
ris & displicentiā. Etiam homini si quis reconciliari vult, ostendit
sibi displicere, quòd cum aliquando offenderit. Quòd si
delectari se offensionibus istis indicauerit, atque eo nomi-
ne sibi placuerit, tantū abest, ut in gratiam redeundi pote-
stas illi fiat, maiorem etiā ut iram sibi cumulet. Si ad hunc
modum agi par est cum homine, atque ut nos mortali, quo
ore ad Deum accedemus? quæ fronte ei reconciliari postu-
labimus, nullū de eo quòd offenderimus, quòdque iustam
illiū contra nos iram prouocauerimus, dolorem præ no-
bis ferentes? Quamuis autem ineptū sit ad hunc modum
colligere, Non est scriptum, ergo approbandū non est: ta-
men & res & nomen ipsum contritionis ē scripturis osten-
di potest. Nam quòd vnus ex Prophetis auersionis ab im-
pietate meminit, quid aliud significare vult hoc nomine,
quā odiū eorum & displicentiā, quæ prius placuerunt? Nā
quem odimus, ab eo libenter nos auertimus. Iam verò ille
locus: Postquā conuertisti me, egi pœnitentiam, & post-
quā ostendisti mihi, perculsi cor meum: confusus sum,
& erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ,
nōne aperte vim contritionis demonstrat: in quo contem-
nitur & percutitur cor, sitque ut confundamur & erubescamus
de his, quæ parata sunt per nos. De hoc genere con-
fusionis dicit Augustinus. Est quædam confusio tempora-
lis, vilis perturbatio animi respicientis peccata sua, respec-
tione perhorrentis, horrore erubescens, erubescencia
corrigentis. Vnde dicit Apostolus. Quam enim gloriam
habuistis tunc in ijs, in quibus nunc erubescitis? Ergo eru-
bescere eos dicit iam fideles, nō de præsentibus donis, sed
de præteritis peccatis. Hanc confusionem non formidet

Tertul. li. 2
contra Mar-
tionem.

Contritio in
scriptis o-
stenditur.

Ezech. 18. 33

Nier. 31.

Aug. Con-
fusione 1. in
Psalm. 30.

Rom 7.

DE SACRAMENTO

Homi. 3.

Ioel. 2.

Psalm 50.

E. sai. 69.

Cyp. serm.

5. de lapsis

Tertullia.

in li. de pe

nitentia.

Christianus, imò si hanc non habuerit, æternam habebit. Quam in sententiam scribit etiã auctor operis imperfecti in Mattheum his verbis. Nunquid nescimus, quia confessio peccatorum habet pudorem? & quia hoc ipsum erubescere pœna est grauis? Sed ideo magis iubet nos Deus confiteri peccata nostra, vt verecundiam patiamur pro pœna. Nam & hoc ipsum pars est iudicii. Neque minus clarus & manifestus est ille locus, quo dominus non contentus disillere. Conuertimini ad me in toto corde vestro: addit insuper in ieiunio, in fletu, in planctu: & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Quando flere, quando plangere, quando scindere cor iubet, quid aliud quàm contritionem præcipit, sine qua in toto corde nostro conuerti ad Deum non posse videmur? Sed non hoc modo quod significatur eo non mine, verum ipsum etiam contritionis nomen in scripturis reperire licet. Quod aperte illa verba indicant. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humilatum. Deus non despicies. Et illa alterius Propheta: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritui, & te mentem sermones meos? Et apud eundem alio loco: Tuum gelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde. Et quo vel solo discere possumus, qui sanari vult per penitentiam, eum contrito corde esse oportere. Sanctorum vero doctorum vix quisquam est, qui ad contritionem compunctionemque cordis non inuitet. Inter Augustini opuscula etiam vnum illi inscriptum videre licet, de contritione cordis. Certè Cyprianus grauiter eos obiurgat, qui penitentiam partem hanc sublatam voluerunt: Agite, inquit, penitentiam plenam doloris, ac lamentantis animi probate mœstitiã. Neque vos quorundam moueat aut error improvidus, aut stupor vanus, qui cum teneantur in tam grandi crimine, perculsi sunt animi cœcitate, vt neque intelligant delicta, neque plangant. Ac aliquanto post: Qui penitentiam criminis tollunt, satisfactioni viam præcludunt: ita fit, vt dum temeritate quorundam promittitur salus falsa, vel creditur, spes veræ salutis adimatur. Sed & verubere Cypriano Tertullianus scripsit librum de penitentia: in quo inter cetera de exomologesi in hunc modum loquitur: Exomologesis prosternendi & humilificandi hominis

PENITENTIA

148

disciplina est, conuersationem iniungens misericordia. ilicem: de ipso quoque habitu atque victu mandat: Sacco & cinere incubare, corpus sordibus obsecrare, animum meritoribus deijcere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare. Ceterum pascum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa. Plerumque verò ieiunijs preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & aris Dei adgemiculari. Scripsit Ambrosius quoque de penitentia libros duos. Et inter Augustini libros recensentur vnus de vilitate penitentia, alius de medicina penitentia. Chrysostomi verò complures de ea sunt Homilia: de compunctione verò cordis libri duo: ac totidem etiam eadem de re libri beati patris Ephrem: quem ad tantam venisse claritudinem scribit Hieronymus, vt post lectionem scripturarum, publice in quibusdam Ecclesijs eius scripta recitarentur: qui de penitentia quoque libros duos, & sermonem vnum conscripsit: neque alia in re magis occupatur, quàm in mentibus hominum ad compunctionem excitandis. Cuius etiam hæc verba sunt: Projice abs te onera peccatorum, offer munera obsecrationum, suppone lachrymas in putredine vulnerum. Intantum enim cœlestis medicus bonus est, vt lachrymis & gemitibus donet vulneribus sanitatē. Accede peccator, & procides huic benignissimo medico offer lachrymas, quæ ad huiusmodi medicamentum proficiunt. Sic enim vult cœlestis medicus sanare vnumquemque, medicamentum diligens lachrymarum. Nihil est enim, quod non cedat & sanetur medicamento penitentia. Hoc enim medicamentum non vsquequaq; detinet egrotum, sed statim sanat. Expectat ergo medicus videre lachrymas tuas: accede, noli timere. Ostende ei vulnus, & offer medicamentum lachrymarum & fletum. Ecce enim apertum est osium penitentia. Festina peccator priusquam claudatur. Et alio loco: Beatus homo qui habet compunctionem iugiter secundum Deum. Compunctio fratres sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio fratres remissionem delictorum nobis conquirat: compunctio fratres Iesum vnigenitum facit in nobis habitare, cum eum desyderamus & querimus. Volo vobis fratres enarrare po-

Hier. de vris illust.

Confessarij est ad compunctionem

excitare.

Ephrem de penitentia, cap. 1.

De extremo iudicio, cap. 5.

1. Reg. 1.
Luc. 7.

Hom. 25.
Nazan. in
ser. de san-
ctis lami-
bus Epiph.
lib. 5.
Gre. in ho-
mi. quā scri-
psit ad eos,
qui durius
alios iudi-
cant.
Leo epi. 89
ad Theodo-
rum.
Ezech. 18.
Esa. 43.
Psal. 129.
Caest. ad
Episcopos
Gallie, ep.
2. cap. 2.
Luc. 23.

Aug. serm.
66. de tem-
pore.

DE SACRAMENTO

tentiam lachrymarum. Anna per lachrymas à Deo Samue-
lem prophetam accepit, ad sublimitatem & gloriationem
animæ suæ. Mulieris etiam peccatricis debita in domo Si-
monis à Christo domino dimissa sunt, quæ lachrymis pe-
des eius rigabat, & crine tergebat. Grandis virtus est la-
chrymarum, multumque prævalent lachrymæ, quæ secun-
dum Deum sunt. Fiduciâ domini semper acquirunt lachry-
mæ, sordidas cogitationes expellunt, nec proximare eas
permittunt animæ compunctionem cordis habenti. In quâ
sententiâ pleraque scribuntur etiam à Macario. Gregorius
quoque Nazanzenus vocat pœnitentiam baptismum la-
chrymarum. Sic Abdias quoque de quodam: Vberius,
inquit, lachrymarum suarum fontibus iterum baptizatus.
Sic & Gregorius Nissenus: Lachrymarum, inquit, effusio,
baptismi vim habet: gemitusque reducit gratiam, quæ pau-
lisser excesserat. Quamobrem & è scripturis, & ex consen-
su doctorum omnium Ecclesiæ, pars hæc pœnitentiæ pro-
bati potest. Quantum autem temporis ad eum requiratur,
non videtur hominis esse definire. Præclare enim scrip-
sit Leo pontifex, quod misericordiæ Dei nec mensuras posui-
mus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas pati-
tur venire moras conuersio, dicente Spiritu Dei per Prophe-
tam: Cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibi:
Dic tu iniquitates tuas, ut iustificeris. Et iterum. Quia apud
dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio.
Sed & ante eum Cælestinus papa: Salutem, inquit, de-
mini adimit, quisquis mortis tempore pœnitentiam dene-
gauerit, & desperat de clementia Dei, qui eum ad subue-
niendum morienti sufficere vel in momento posse nō cre-
dit. Perdiderit latro in cruce præmium ad Christi dextrâ
pendens, si illum vnus horæ pœnitentia non iuauerit. Cum
esset in pœna, promittit: & per vnus sermonis promissio-
nem, habitaculum paradisi promeruit. Vera ergo ad Deum
conuersio in vltimis positorum, mente potius est æstimân-
da, quam tempore: Propheta hoc taliter asserente: Cum
conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et aequalis eius Au-
gustinus: Pœnitentia quamuis sit exigui temporis, si inte-
ma cordis amaritudine agitur, non despiciatur apud iudi-
cē iustum Deum, qui cordis secreta considerat. Non enim

PŒNITENTIA.

149

enim longitudinem temporis tantum requirit Deus, quan-
tum affectum synceritatis pœnitentis pensat. Et qui præces-
sit hos Ioannes Chrysostomus, cum esset horatus popu-
lum, ut ablueret peccata, tum maxime, cum adhuc relicta
esset quadragesimæ pars, subdit. Hoc autem dixi, non quod
solum tanto tempore opus habet peccatorum correctio,
sed quia dominum habemus misericordem & benignum,
& non indigent magno tempore, tantum magno feruore
& sobrietate ad ipsum accedamus, reiectis secularibus cu-
ris omnibus, & supernæ gratiæ innitamus. Nam & Niniui-
tæ tanta peccatorum multitudine aggrauati, quia magnam
& veram pœnitentiam egerunt, non indigebant ampliori
quam trium dierum tempore ad prouocandam Dei boni-
tatem, & irritandam, quæ aduersus se lata erat, sententiam.
Et quid dico. Niniuitas: Latro in cruce neque vno die opus
habebat: Et quid dico die vno? neque breui hora. Tanta
est erga nos Dei misericordia. Nam ubi viderit voluntatis
nostræ firmum propositum, & feruenti nos desiderio ad se
accedere, non retardat, neque differt, sed accelerat, suamque
solitam liberalitatem exhibens dicit: Adhuc loquente te di-
cam, Ecce adsum. Ac qui fuit omnibus his vetustior Cypria
nus: Sed & in eodem articulo temporis cum iam anima fe-
stinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerse-
rit, pœnitentiam clementissimi Dei benignitas non asper-
natur, nec serum est quod verum, nec irremissibile, quod
voluntarium, & quæcunque necessitas cogat ad pœnitenti-
am, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec ho-
ræ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura
fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia, sed in ampli-
tudine simus sui, mater charitas prodigos suscipit reuertentes,
& velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore Dei
gratia recipit pœnitentes. Ac latronis mentionem faciens:
Latrocinium, inquit, damnationem meruerat & supplicium,
sed cor contritum pœnam mutauit in martirium, & sangui-
nem in baptismum. In momento impietas religionem, cru-
delitas induit pietatem, & statim consummatus ciuis san-
ctorum & domesticus Dei permissus est in regnum.

DE SACRAMENTO

De confessione, & quæ illi respondet,
absolutione.

Cap. XLVII.

confessio.

Homi. 2. in
Psalm. 37.

In parafesi
ad peniten
tiam.

Ceterum in poenitentia hominis Christiani post lapsum, non solum à peccatis cessatio continetur, & eorum detestatio, aut cor contritum & humiliatum, verum etiam eorundem sacramentalis confessio, saltem in voto, suo tempore facienda: & sacerdotalis absolutio. Nam cum sacramentum hoc medicina sit à summo medico Christo instituta, qui sanitatem quidem ipse confert, sed in ea consistenda sacerdotis vitur ministerio, quem admodum etiam ferenda sacerdotis vitur ministerio, quem admodum etiam Origenes admonet, oportet nos morbum nostrum coram eo, quo ministro Deus in curando eo vitur, non celare. Fortassis enim, inquit, sicut ij qui habet intus inclusam grauidigestam, aut humores, vel phlegmata, stomacho grauidigesta, & molestè imminentia, si vomuerint, releuantur: ita etiam ij, qui peccauerunt, siquidem occultat & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam. Ac ne quis hoc de ea accusatione confessioneque dictum interpreteretur, quæ coram Deo fit, subdit mox, tantummodo circumspecte diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere: qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum dolente: qui & condolendi & compatiendi nouerit disciplinam, ut ita demum, si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit & misericordem, si quid consilij dederit, facias & sequaris. Si intellexerit & prouiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesie exponi debeat & curari, ex quo fortassis & ceteri edifiati poterint, & tu ipse facile sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est. Quæ sequitur Pacianus. Rogo vos, inquit, fratres, per illud dominum, quæ occulta non fallunt, desinite vulnerata tegere conscientia. Prudentes ægi medicos non verentur, ne in oculis

POENITENTIA.

130

tis quidè corporum partibus, etià secuturos, etià perusturos. Meminimus quosdam, remota etiam & verecunda membrorum, non erubescerent, in ferro & cauterio, & grauissima illa pulueris mordacitate, durasse: Et quantum est illud, quod homines præstiterunt? Peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præseuti pudore mercari? & offerenti manus domino vulnera malè tecta subducat? Et habet aliquid quod in illo erubescat, qui dominum læsit. An sic illi melius est perire, ne tu pudore timidus sine pudore moriaris, non faciens pudori locum, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius est perire? Quod si fratrum oculos erubescitis, consortes casu vestrorum timere nolite. Sic & Ambrosius: Ostēde medico vulnus tuum, & sanari possis & si non monstraueris: nouit. Sed à te expectat audire vocem tuam. Neque dissimilia sunt, quæ scribit Hieronymus, illud enarrans ex Ecclesiastæ: Si momorderit serpens in silentio, non est amplius habet linguam. Si quæ, inquit, serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo confesio eum peccati veneno infecerit, si tacerit, qui percussus est, & non egerit poenitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri, magister qui linguam habet ad curandū, facillè ei prodesse non poterit. Si enim erubescat agrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat. Et aequalis eius Augustinus: Quomodo potest medicus vulnus sanare, quod agrotus ostendere erubescit? pore. Deus confessionem nostram desiderat, ut iustam habeat cognoscendi causam. Ante quem etiam Basilius: Confessio, inquit, peccatorum hanc habet rationem, quæ habet vulnus aliquod corporis vel passio, quæ medico demonstranda est. Si ergo non omnibus, qui vitia vel vulnera corporis sui reuelat, nec quibuslibet, sed ijs tantummodo, qui summæ pietatis testimonium habent, & curæ ac medelæ disciplinam, ita confessio peccatorum fieri debet apud eos tantummodo, qui curare hæc proualent, & emendare secundū quod scriptum est: Vos qui fortiores estis, infirmitatem infirmorum portate, hoc est auferte & exportate per curationem. Et in eodem libro aliquanto autè. Necessariū inquit, videtur ijs, quibus dispensatio mysteriorum Dei commissæ est, confitenda esse peccata. Sic enim & ij, qui antiquitus poenitebant

Lib. 2. de
Penit. ca. 8.

Hieron. in
Eccle. 10.

Aug. serm.
66. de tem.

Basili. in re
gula Monachorum ca.

98. Et in
questione

bus copendios. 288.

questione.
Rom. 15.
Cap. 21.

DE SACRAMENTO

*Matt. 3.
Matt. 19.*

*Teri. li. 1.
de trinit.
Confessio
institutio,
Matt. 16.
Matt. 18.
Ioan. 20.
Prouer. 12.*

*Absolutio
ignotorum
peccatorum.*

Psal. 18.

Psal. eodē.

tebant, inueniuntur apud sanctos confessi esse peccata sua. Scriptum est in Euangelio: Quia Ioanni Baptiste confitebantur populi peccata sua: & in Actis Apostolorum Apostolis ij, qui baptizabantur. Ex quibus verbis colligere licet, quanta sit confessionis antiquitas, quam à domino institutam esse scribit Tertullianus, ac Ecclesie consensus obinet. Videtur autem illis verbis instituta, quibus Petro ceterisque Apostolis ligandi soluendi que, remittendi, retinendi que peccata, potestas à Christo concessa est. Quia vii que admodum potuerint Apostoli, vel eam nunc possint eorum successores, intelligi non potest, nisi prius cognouerint, cuius generis ea peccata sint, & quæ medicina sit illis adhibenda. Recte dicitur à Sapiente: Qui indicat quod nouit, iustitiam iudex est. Verum est & illud, quod ex Hieronymo proximè citauimus, quod ignorat medicina, non curat. Cum itaque sacerdos, & iudex vice Christi sit, & medicus ab ipso constitutus, quomodo aut iudicabit de incognitis, aut morbum, quem cuiusmodi sit ignorat, curabit? Deinde verò non sola remittendi, verum etiam retinendi, neque sola soluendi, verum etiam ligandi potestas illi data est. Quid autem retinere, quid remittere, quid ligare, quid soluere debeat, quis scire poterit, si non fuerit illi vulnus indicatum, si peccatum non fuerit manifestatum? Ac faciedum quidem est, quod ab ignotis etiam nonnunquam sacerdos absoluit, sed non ab his tamē, quæ sciens aliquis proferre nolit, verū ab ijs, quæ vel peccata esse nescit, vel eorum reminisci non potest. Verum est enim quod ait propheta: Delicta quis intelligit? Neque raro fit, ut etiam grauiora peccata per ignorantiam committantur. Quin & illud ab eodem propheta non sine causa dictum est: Ab occultis meis munda me. Quam obrem ad ea manifestanda, quæ vel esse peccata nescimus, vel memoria non tenemus, nemo fuit vnquam obligatus. Non est itaque dubitandum, quin sicut absolutio à Deo est instituta, ita & confessio, quæ fit per peccatorum enumerationem, Dei ministro sacerdoti factam. Quæ duo ita sibi mutuo respondent, ut vbi non est confessio, ibi nulla esse possit absolutio. Sed si quis alium scripturatum locū à nobis exegerit, vbi Christus confessionem præcepit, præter ea, quæ per nos adducta sunt, ad Petrum & ad reliquos Apo-

POENITENTIA.

159

Apostolos dicta, ab eo vicissim exigere licebit, ut & ipse locum ostendat, vbi primum ecclesia confessionem præcepit. Quod cum graue multis onus videatur, certe nemine præcipiente susceptum à fidelibus vltro fuisse, verisimile non est. Quin & illud difficile est creditum, hominis alicuius auctoritate ad hanc rem tam grauem fideles adigi potuisse. Atqui ostendi non potest, quod ea fuerit ab Ecclesia instituta, cum ab ipsis Apostolorum temporibus adhuc usque in nostra in usu semper fuerit. Ex quo colligere licet quod viua voce procul dubio fuerit à Christo tradita, cuius multo maxima dictorum & factorum pars mandata scriptis non est. Clemens Petri successor hæc Petri doctrinam fuisse refert, quam illi à magistro suo Christo accepisse dubium non est, ut si forte alicuius cor vel liuor, vel infidelitas vel aliquod malum latenter irreperit, non erubescat qui animæ suæ curam gerit, confiteri hæc ei, qui præest, ut ab ipso per verbum Dei, & consilium salubre curetur. Quo facilius autem perspicui possit, eum de occultis peccatis loqui, subiungit hæc verba. Abijcienda prorsus è corde est omnis intrinsecus latens amaritudo peccati, si qua forte ex desiderijs iniquis, velut ex cibis noxijs, congregata est. Iam illis verbis: Confitemini alterutrum peccata vestra: non ita institutam à Iacobo & præcepta sacramentalem confessionem, quam eam, quæ pridem instituta esset & præcepta, promulgatam, recte viri quidam pii & docti existimauerunt. Neque mouere quenquam debet vox hæc alterutrum, ut putet eam ad sacramentalem confessionem, quæ sacerdoti fit, referri non posse. Vir fuit excellēs & doctrina & vita sanctumonia Hugo de sancto Victore Bernardi æqualis is cum adduxisset hunc Iacobi locum: Quid est, inquit, alterutrum? Ac mox respondet: non solum homo Deo, sed inter vos alter alteri, homines hominibus, oues pastoribus, subiecti praelatis, ijs qui peccata habent, ijs qui peccata dimittere potestatem habent. Et certè communis hoc loquēdi mos obtinet, ut dicatur aliquando ab Episcopo, siue eius Vicario, Confiteare cui vis. Quæ tamen verba non ita accipiuntur, quasi non sacerdotibus etiam confitendi potestas permessa sit: verum illud concedi verbis ijs videtur, ut non proprio sacerdoti, cui iure tenetur, verū cuiusque vel alij,

*Clemens
epist. 1.*

*Iacob. 5.
Locus de
confess. ex-
plicatur.*

*Hugoli. 2.
de sacramē-
tis, par. 14
cap. 1.*

DE SACRAMENTO

- lit alij, modò la. erdoti, confiteri possit. Inter opuscula quæ adscribuntur Augustino, extant etiam duo de visitatione infirmorum. In eorum altero scribitur his verbis. Sunt quidam, qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet conscientia, sua confiteantur crimina. Nolunt enim aut erubescunt siue delignantur ostendere se sacerdotibus, quos tamen inter lepram, & lepram discernere per legislatorem constituit dominus. Sed nolo, ut ipsa decipiatis opinione, quatenus præfundaris confiteri coram domini vicario, tabescens præ rubore, vel ceruicofus præ indignatione. Nam ipsius humiliter subeundum est iudicium, quem dominus sibi non dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitus participem. Nolo seducat te somniantium illa superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat, sacerdote inconsulto, ad Deum peccatorum confessio. Nos autem non denegamus, quin sit ad Deum frequenter conferenda peccatorum confessio. Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram, petra autem Christus est: Sed testamur, & testatur illud sana doctrina: Ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniā prius egres sacerdotis, qui mediator sit ad Deum tuum salubri iudicio. Alioqui & sub lege & sub gratia, Ire & ostendite vos sacerdotibus, responsum domini quomodo consummaretur? Confitemini alterutrum peccata vestra, quomodo compleretur? Ergo cicatricum tuarum arbitri, Dei vice presbyter adhibeatur, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Beda quoque diligens Augustini sectator, verba hæc Jacobi itidem de sacramentali confessione interpretatur, quā esse necessariā cum alio quodam in loco, tum in libro quinquaginta homiliarum, testatur Augustinus, dicens: Qui post uxores vestras vos illicito concubitu maculastis, si præter uxores vestras cum aliqua concubuitis, agite penitentiam, quam agitur in ecclesia. Nemo sibi dicat, occulte ago, apud Deum ago, nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago: Ergo sine causa dictū est: Quæ solueris in terra, soluta erunt in cælo: ergo sine causa sunt clauæ datæ Ecclesie Dei? Frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi, promittimus vobis quod ille negat, non vos decipimur?
- Ang. ca. 4.*
Dent. 17.
Psal. 136.
1. Cor. 10.
Lue. 17.
Iacob. 5.
Beda in la. colum.
Aug. hom. 49.
Mar. 19.
Matth. 16.

POENITENTIAL.

152

Sed hæc de necessitate, vtilitateque confessionis, aut re, aut sacramentis saltem voto, de quibus eo quod à Christo sit instituta, dicta sufficiant. Ceterum confessioni responderet absolutio. Ac illa quidem præcepta est omnibus, siue ij è clero sint, siue è populo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ius autem ligandi & soluendi, sicut ab Ambrosio quoque scriptum legimus, permissum est solis sacerdotibus. Quamobrem crassus est error eorum, qui dicunt non magis absolute sacerdotem, aut episcopum, aut Papam, quā vel mulierem, vel puerum (addere debebant psiram quoque, nam & is æquè ut puer aut mulier doceri potest ut dicat, ego te absoluo) At non ita Ioannes Chrysostomus, vir non doctrina magis, quā vitæ sanctitate conspicuus, qui vel hoc nomine sacerdotij dignitatem cuius alteri anteferebam esse censet, quod terrestres dignitates habet quidem vinculi potestatem, sed in corpora tantum: At sacerdos vinculum ipsam etiam animam attingit, atque ad cælos usque peruat, usque adeo, ut quæcunque infernæ sacerdotes confecerint, illa eadē Deus supernè rata habeat, ac seruum sententiam dominus confirmet. Quam potestatem non modò nullis regibus & principibus, verum ne ipsis quidē angelis, aut archangelis datam esse dicit. De qua Hilarius quoque Petrum alloquens ita dicit: O in nuncupatione noni nominis felix ecclesiæ fundamentum, digna portas, & omnia mortis claustra dissolueiet: O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio clauis æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium præiudicata auctoritas sit in cælo, ut quæ in terris aut ligata sint aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cælo. Ex quibus verbis illud simul discere possumus, quæ sit absolutionis vis, neque enim hoc est absolueret, quod nonnulli somniant, absolutum ostendere, sed quod dixit Christus peccata remittere si mal etiam à poenis, quæ illis debentur soluere. Quod prius in terris quā in cælis fieri etiam Cyprianus indicat dicens: Cum permiserit ipse, qui legem dedit, ut ligata in terris etiam in cælis ligata essent, solui autem possent illic, quæ hic prius in Ecclesia soluerentur. Quos se-

Absolutio quid sit.
Canon 16. in Matth.
Absolutio quid sit.
Cyp. li. 1. epi. 2. ad Cornelium.

DE SACRAMENTO

Bern. ser.
1. in die Pe-
tri & Pau-
li.

Chrys. li. 3.
de sacer-
dotio.

Hugo. li. 3.
de sacra-
mentis par. 14.
cap. 8.

Poen. 20.

Richard. e.
12. de pote-
state ligandi
et solvendi.

Claves re-
gni celi.

quatus Bernardus de Petro scribens, ait, quod claves regni
celorum tam singulariter accepit, ut præcedat sententia Pe-
tri, sententiam celi. Ac ipse quid hoc auctoritate sua De-
efficit, sed in ea tamen re ministerio sacerdotis vitur. Ita-
que quicquid eius sacerdos facit, non sua propria, sed à Deo
sibi concessa potestate facit. Hunc errorem notasse vide-
tur Ioannes Chrysostomus his verbis. Corporis lepram
purgare, seu verius dicam non purgare quidem, sed purga-
tos probare, Iudeorum sacerdotibus solis licebat. Neque
nescis quanta cum ambitione, quanto cum studio ac coner-
tatione sacerdotalis dignitas id temporis acquirerebatur. Ac
verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verum a-
nimæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare pro-
prie concessum est. Ante quadringentos plus minus osten-
derunt, qui absolueri interpretarentur, absolutos osten-
dere. Sed eos viri pii & docti, Hugo, & Richardus de Sai-
cto Victore graviter admodum reprehendunt. Ille qui-
dem his verbis. Non dicit quodcumque solueris, hoc est,
ut illi aiunt, solum ostenderis, fuit solum, sed erit solu-
tum: quia sententiam Petri non præcedit, sed subsequitur
sententia celi. Ac interiectis nonnullis, de eo quod com-
mune fuerit hoc omnibus Apostolis & eorum successoribus,
quoniam omnibus ipsis dictum est: Accipite spiritum
sanctum, quorum remisistis, &c. continentur sub-
dit. Vbi dixit, Si ostenderis fuit: Nusquam dixit hoc: sed
dixit, Si feceritis, erit. Richardus autem etiam accensus.
Extat, inquit, quorundam de potestate ligandi atque solven-
di sententia, ut ridenda videatur potius, quam refellenda.
Putant enim & prædicant, sacerdotes non habere potesta-
tem solvendi & ligandi, sed ostendendi homines esse solu-
tos siue ligatos. Sed nunquid dominus dicit: Quodcumque
ligatum ostenderis, erit ligatum, & quodcumque solutum
ostenderis, erit solutum? Non ostendendi aliquem ligatum
aut solutum, sed ipsa ligandi solvendiq; potestas sacerdo-
tibus à Christo data est, quæ clauum nomine appellatur.
Scimus autem, quod clavis instrumentum est, quo ostium
aperitur & clauditur. Regni autem celorum ostium per
peccatum clauditur, & quo ad maculam, & quo ad por-
næ reatum. Clauum itaque nomine potestas significatur,
qua

POENITENTIAE.

193

cua obstaculum eiusmodi remouetur. Hæc potestas est in
summa trinitate per auctoritatem, ut recte penes illam di-
catur esse clavis auctoritatis: in Christo homine fuit hæc
potestas ad remouendum prædictum obstaculum per me-
ritum passionis, quæ etiam dicitur ianuam aperire, & ideo
dicitur à quibusdam habere claves excellentiæ: Quoniam
verò ex latere Christi dormientis in cruce sacramenta flu-
xerunt, quibus Ecclesia fabricata est, ideo in sacramentis
Ecclesiæ manet efficacia passionis: propterea ministris e-
tiam Ecclesiæ, qui sunt dispensatores sacramentorum, a-
liqua potestas ad prædictum obstaculum remouendum
est collata, non propria, sed diuina Virtute, & merito pas-
sionis CHRISTI & hæc potestas metaphoricè clavis
Ecclesiæ dicitur, quæ est clavis ministerij. Clavis auctori-
tatis est penes Deum trinum & vnum: clavis excellentiæ
penes CHRISTVM hominem, cuius passionis me-
rito, quæ clausa fuerat antea, nobis ianua regni celestis
est aperta. Clavis ministerij est penes sacerdotes, qui po-
testate vtuntur ligandi & solvendi sibi à Christo conces-
sa. Sed hæc de re satis.

De satisfactione.
Cap. XLVIII.

Tertia poenitentia pars est ea quam Tertullianus con-
fessione disponi scribit in li. de poenitentia, satisfactio
quam si quis malit sequelam appellare, nulla est litigan-
di causa. Nam quæ præcedebat olim absolutionem, nunc
sequi plerumque cõsuevit. Fit autem satisfactio per ieiunia,
elemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exerci-
tia: non quidem pro pena æterna, quæ vel sacramento, vel
sacramenti voto una cum culpa remittitur, verum pro
pena temporali, quæ ut sacræ literæ docent, non tota sem-
per (ut in baptismo fit) dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam
acceperunt, ingrati, spiritum sanctum contristauerunt, & tẽ-
plum Dei violare non sunt veriti. Diximus initio cum de
sacramentis agere cõpissimus, quod baptisimus fidei, con-
firmatio spei, Eucharistia charitatis est sacramentum, poeni-
tentia vero refertur ad iustitiam, maxime in ea parte quæ
dicitur satisfactio, quæ videtur iniuriæ illatæ quædam esse
recom-

Regni ce-
lorum clau-
ditur per
peccatum.

Satisfactio
nis operatur
efficacia.

DE SACRAMENTO

recompensat. *1. In* enim baptisatus nō perinde facilis, ne
que tam liberalis & gratuita via patet ad misericordiam di
uinam, quā fuit ipsis baptisimus, quem qui suscipiunt, nul
la requiritur ab eis satisfactio. Sic enim scriptum est ab Am
brofio. Gratia Dei in baptisate non quant gemitum, aut
planctum, aut opus aliquod, nisi solam ex corde professio
nem verum quia grauer deliquerant non recipiendo pro
missum Dei: & quia, quæ grauer peccatur, nō nisi fletu &
gemitu ad veniam pertingunt ne ideo illos non posse iam
accipere misericordiā putaret, quia dolere illos non vide
bant. Ostendit hoc inter primordia fidei non requiri. Do
num enim Dei gratis donat peccata in baptismo. *In cap.*
11. ad Rom. Et ante eum Arnobius Nouatianum alloquitur.
Tu dicis, inquit, qui adhuc non sunt redempti, ipsi possunt
ad Indulgentiam per poenitentiam peruenire. Nos dicimus,
illi per fidem solam ad Indulgentiam attingunt. Illi
autē qui iam redempti sunt nō per fidem solam, quia iam
crediderunt. Sed per poenitentiam perueniunt ad miseri
cordiā saluatoris. Contrā autē est in hoc poenitentia sacra
mento. Quāto enim, grauius peccat homo fidelis per bap
tismum Christo semel incorporatus, tanto maior illi diffi
cultas impendit in misericordia diuina impetranda: Vt in
re merito Ioannes Damascenus verē laboriosum bap
tismi, poenitentia appellauerit. Iustus itaq; est, ut ipse à se pec
cati penas exigar, ut illud impleatur quod scriptum est *Pro*
4. cap. 10. mensura peccati erit plagarum modus. Et alio loco: Quan
ius 1. theol. tum se glorificauit & in delicijs fuit, tantū date ei tormē
tum & luctum. Si magnus est lapsus tuus, dicit Chrysostomus,
maior sit lachrymarū tuarū torrens. Et æqualis eius
Dent. 25. Eusebius Emisenus: Nō putemus tam facillē remitti posse
Apoca. 18. inulta semel crimina, & profundo vulnere in animā ipsius
impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu,
multo dolore cordis, ad sanandos ipsius cordis dolores.
Chrys. Ho. Tota insistendum est spiritus contritione, ut verusta mala
mil. 22. ad tanquā sagittæ de conscientia euellantur. Non sufficit sum
populum. Antiochen. mis labijs dicere: Peccauit: parce: remitte. Saul dicebat, Pec
Eus. hom. 1. caui, sed non obtinuit illam veniam, quam David vna po
nitentia voce promeruit. Et hoc quare? Quia confessionē
nuda magis verba, quā veri gemitus exprimebat. Quia nō
com.

POENITENTIAE.

164

compensabat magnitudinem criminis lenta humiliatio sup
plicantis. Non leui agendum est contritione, ut debita illa
redimantur, quibus mors aeterna debetur. Nec transitoria
opus est satisfactio pro malis illis, propter quæ paratus
est ignis aeternis. Et iterum homilia decima: Ieiunia ac vi
gilie, ac sanctæ afflictiones, humiliata corda macerant, sed
maculata corda purificant, membris subtrahunt fortitudi
nem, sed conscientijs addunt nitorem. Nihilominus de cō
tritione animi redimuntur crimina voluptatum. Per durā
crucis exercitia, decepta dudum carnis gaudia puniuntur.
Ac sic mortificatione presenti, futurę mortis sententia præ
uenitur, & dum culpæ auctor humiliatur, culpa consumit
tur, dumque exterior afflictio voluntarię distictionis in
fertur, tremendi iudicij offensā sedatur, & ingentia debita
labor soluit exiguis, quæ vix consumpturus erat ignis æter
nus. Tractātes ergo causam salutis nostræ, faciamus intra
nos, quod circa nos facere solēt medici, si læsura aliqua vel
querela in prima corporis cute sentitur, curatio medicamē
ti blandioris apponitur: si verō in ossibus vultus abscondi
tum, aut in viscera profunda immersum est, austriorem &
fortiorem poscit vis occulta medicinam, ut vlceris magni
tudo aut sectione, aut exustione supercuretur, & dolor do
lore pellatur. Similis ratio est in egritudine hominis interi
oris adhibenda, si leuia sunt fortasse delicta. Verbi gratia:
Si homo vel in sermone, vel in aliqua reprehensibili volu
ptate, si oculo peccauit, aut corde, verborum & cogitatio
num maculæ quotidiana oratione curandæ, & priuata cō
punctione tergendæ sunt. Si verō quisquā conscientiam
suam intus interrogans, facinus aliquod capitale commisse
rit, aut si fidem suam falso testimonio expugnauerit, ac sa
crum veritatis nomen periurij temeritate violauerit: Si ve
ram baptisimi tunicam cæno commaculati pudoris infece
rit, si in seipso nouum hominem nece hominis occiderit, si
per augures & diuinos atque incantatores caprium se dia
bolo tradiderit: hæc atque huiusmodi commissa, expiari pe
nitentia communi & mediocri, vel secreta satisfactio non
possunt, sed graues causæ, graniore & aciores publicas cu
ras requirunt, ut qui cū plurimorū destructione se perdidit,
cum plurimorum ædificatione se redimat. Homo enim
seipsum

DE SACRAMENTO

Theodo. ca. de peniten-
ti. Absolui
qui nō pos-
sunt.
Matth. 7.
1. Ioan. 2.
Satisfactio
duplex.
Matth. 6.
Satisfactio
nis vsus.
1. Pet. 2.
Matth. 16.
Greg. li. 4
in libro Re-
gum cap. 4
1. Regū. 9.
seipsum decipit, si quā in medullis feruere sibi sentiat mor-
bum, per superficiem corporis molle deducat vnguentum.
Sic & Theodorus in præclaro illo libello, quem inscripsit
diuinorum decretorum epitome. Sunt ergo medicabilia
etiam, quæ post baptismum fiunt vulnera, medicabilia au-
tem non, ut olim per solam fidem data remissione, sed per
multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & ora-
tionem, & laborem, facti peccati quantitati commoderare-
tum. Qui enim non sic affecti sunt, eos nec admittit
quidem didicimus, nec diuina, sunt eis manu impartienda.
Nolite, inquit, sanctum dare canibus, nec margaritas por-
cis. Fit autem eiusmodi satisfactio non ad culpam vel pec-
nam æternam expiandam, hæc enim satisfactio soli Chri-
sto tribuenda est. Solus ille factus est propitius pro pec-
catis nostris, non pro nostris tantum, verum & totius mun-
di. Solus ille mortem moriendo destruxit, per eam pro pec-
catis nostris abundè satisfecit, per eam patri suo cœlesti
nos reconciliauit. Non de hac itaque satisfactione nunc
loquimur, sed de ea quæ in ijs maximè poenitentibus fructu-
bus consistit, quos iustitiæ nomine Christus dignatur, in ie-
iunio, oratione, & elemosyna, siue à nobis ea suscepra, si-
ue per parochos nostros sacramentorū, dispensatores no-
bis iniuncta sit: quæ cum ex fide & charitate peraguntur,
peccatorum causas excindit, peccati reliquijs medetur, ac
temporalem poenam vel tollit, vel mitigat: denique & in
exemplū adhibetur. Est quidem ita, quod Christus pro pec-
catis nostris abundè satisfecit, pro nobis tot cruciatus, ac
mortē etiā ipsam perferendo: sed num ideo passus est, ut
ideo satisfecit, ut vos nihil iam patiamur, nihil faciamus
pro peccatis nostris, posteaquā semel à gratia illa excide-
rimus, quam, illi commortui, per baptismum consequi
fueramus? Quin ille nobis exemplum dedit potius, ut eius
vestigia sequamur: ut sicut ipse tulit crucem suam, carnem
nostram indutus, verum ab omni peccato protius immu-
nis, ita & nos tot peccatis contaminati, tollamus & ipsi cru-
cem nostram. Hoc est quod nos admonet dicens: Si quis
vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem
suā, & sequatur me. Explicans illa verba Samuelis ad Sa-
lem Gregorius: Ecce quod remansi, pone ante te. Remansi
quidem,

POENITENTIAE

155

quidē, inquit, quia nō omnia nostra Christus expleuit. Per
crucē quidē suam omnes redemit: sed remansit, ut redimi
& regnare cū eo iuitur, crucifigatur. Hoc profecto residuū
viderat qui dicebat: Si cōpatimur, & regnabimus. Qua-
si dicat: quod expleuit Christi, nō valet, nisi ei, qui id quod
remansit, adimplet. Hinc beatus Petrus Apostolus dicit: Chri-
stus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplū, ut se-
quimini vestigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea, quæ
desunt passionū Christi in corpore meo. Dicit hic aliquis:
Quid ergo mihi contulit crux Christi, si mihi minus opus
est assidue portare me crucē propriā, quasi illa nō suffice-
rit. Multū adeo cōtulit. Nullus enim esset nostræ crucis v-
sus, neq. fructū ex ea caperemus vllū, nisi Christi crux præ-
cesset: cuius merito valet nostra crux, quicquid valet. Ad e-
undē modū & satisfactionis nostræ pro peccatis nulla ef-
fer proptius utilitas, nisi Christi satisfactio præcessisset, p cuius
morte & sanguine efficacia redduntur, & Deo grata, quæ
sūt à nobis in satisfactionē pro peccatis nostris. Quod er-
go prodest nobis nostra satisfactio, non aliter prodest, nisi
virtute, merito, & efficacia Christi passionis, quæ fons &
fundamentū est omnium bonorū operū nostrorum: quæ iā
non nostra magis sunt, quā eius qui viuit in nobis, qui ope-
ratur in nobis. Christi. De quo dicit Propheta: Domine, om-
nia opera nostra operatus es in nobis. Hinc itaq. passionis
crucis & sanguinis Christi fructū habemus, quod quæ ope-
ra nostra quālibet in specie bona, nihil nobis antea fuerat
profutura, ea posteaquā Christi sanguine tincta sunt, pro-
desse nobis incipiūt ad placandam iram Dei, & ad satisfaci-
endū pro peccatis nostris. Noli Christus passionē &
mortē suam operculū esse turpitudinis & asyli iniquita-
tis nostræ, ut quoniam ille satisfecit pro peccatis, licere nobis
existimemus, ut deinceps ventri iam liberē seruamus, in
omni peccatorū cœno voluamus, atq. omnia quæ libido
nostra fert faciamus. Non propterea passus est, nō propte-
rea satisfecit pro nobis: sed sicut Petrus docet, ideo pecca-
ta nostra hoc est, poenā nobis pro peccatis nostris debita,
ipse perulit in corpore suo super lignū crucis, ut peccatis
mortui, non modo nō peccemus deinceps, verum etiam iu-
stitiæ viuamus, & exhibeamus nos Deo tanquā ex mortuis
viuen-

Rom. 8.

Colos. 1.

Satisfactio
nis vis à
Christo.

Esa. 26.

1. Pet. 2.

DE SACRAMENTO

Matt. 6.

index est, de quibus operibus, quæ Christus ipse, qui est iustitia nostra, iustitiæ nomine dignatur, quibus etiam mercedem pollicetur: quæ tamen & ipsa, quod iam toties admonuimus, non aliunde præcium habent, quam ex Christi sanguine, quo respersa sunt: ad quem si referantur, non possunt Deo grata non esse. Quemadmodum rursus si quis aliud

Esai. 64.

Satisfactio
an in scrip-
tura funda-
mentum
habeat.

referat, nihil aliud sunt omnes iustitiæ nostræ, quam panis menstruatus. Verum & illud ineptum est, quod propterea satisfactionem reiiciendam putant, quod nomen hoc in scripturis non reperiri dicant. Non dissimili ratione reiiciebant vocem homousion Ariani, quod eam in scripturis non reperiri dicerent. Ac fuit hoc proprium & perpetuum hæreticorum, ut nihil reciperent, quod in scripturis non esset. quemadmodum falsus à nobis antea scriptum est. Atqui verò de nomine magis, quam de re laborandum sit. Atqui

Matt. 3.

Matth. 26.

reperitur ipsa res. Quid enim aliud sibi volunt digni fructus poenitentiae, ad quos faciendos hortatur Ioannes? Quid aliud sibi vult, quod annunciabat Paulus, ut poenitentiam agerent & converterentur ad Deum, digna poenitentiae opera facientes? Quid aliud hæc significant, quam eam, de qua nunc loquimur, satisfactionem? Dignos fructus poenitentiae facimus, dicit Chrysostomus, siue quis

Chrys. Ho.
10. operis
imperfecti.

quis ille fuit auctor operis imperfecti in Matthæum, cum commissis peccatis aduersa facimus. Aliena rapuisti, incipe donare propria: longo tempore fornicatus es, à legumino quoque coniugij usu suspendere, ac perpetuam continentiam paucorum dierum callitate sæpius meditare: iniuria vel opere quenquam vel sermone affecisti, refer benedictionis verba: conuiuij te percutientem, nunc officij, nunc beneficij placare contende. (Neque enim vulnerato sufficit ad salutem spicula de corpore euellere, sed etiam remedia vulneribus oportet adhibere.) Delicijs antea & temulentia distulabas, ieiunio & aqua potu utrumque compensa, ut famem superes imminentem: Vidisti impudicium alienum decorem oculis, foraminam omnino iam non videas, maiore tactus cautione post vulnera. Similiter & blasphemus explicas illa Psalmi. 32. verba. In psalterio Decachordo psallam tibi. Quandoquidem in corpore peccatinus inquit, cum membra nostra ad iniquitatem exhibuimus, cor-

pore

POENITENTIAE.

157

pore etiam confiteamur, eodem instrumento videntes ad peccati dissolutionem. Conuiuiatus es, benedicito. Plus quam oportet accepisti, reddito, ebrius fuisti, ieiunato, arrogans fuisti, humiliare, inuidisti consolare, occidisti, testare, aut testimonio æquiualeuter per confessionem corpus tuum afflige: & tunc post confessionem, dignus es psalterio Deo psalterium decem chordarum. Cyrillus verò Hic. In Calce. 4. rosolymitanus, dignos poenitentiae fructus intelligi vult illud, quod ab eodem Ioanne Baptista dicitur: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. Vis, inquit, fieri particeps gratiæ spiritus sancti, & non dignus cibo sensibili pauperes. Magna petis, parua communicare non vis. Quam illius interpretationem sequitur etiam Augustinus. Præclare Gregorius Nisenus, *Serm. 50. de tempore.* Gre. in oratione ad eos quæ dantur alios iudicant. peccatorem poenitentem cum agroto morbo suo remedium adhibente comparat. Non est consentaneum, inquit, ut qui se agrotare confitetur, eadem victus ratione utatur, qua utuntur illi, qui prospera sunt valetudine. Quod cum pluribus verbis demonstrasset, tandem ad peccatorem conuersus, Tu verò, inquit, cuius animus æger est, cur non ad medicum properas? cur non ei confitendo morbum ostendis tuum? Quid pateris, ut depascatur, ut serpat, ut inflammetur? Quid pateris, ut depascatur, ut reipsum nosce. Deum offendisti: Procuratorem tuum irritasti: eum qui & præsentis vitæ potestatem habet, & futuræ dominus ac iudex est. Delicijs indulgens in morborum delapsus es, cum inedia & ieiunijs cura. Animus laborat incontinentia, adhibeatur temperantiæ medicamentum. Multiplici ac nimia pecuniæ cupiditate in febrem incidisti, liberalitate & eleemosyna depellatur: hæc enim est nimium expletæ mentis curatio. Lascit te rerum alienarum direptio, quæ rapta sunt ad proprios dominos reuertantur: mendacium te proximè duxit ad interitum, veritatis studio periculum euertetur. Quid autem aliud est satisfacere, quam quod his verbis exprimitur, quodque Ioannes admonuit, dignos poenitentiae fructus facere? Quem loci de hoc genere satisfactionis rectè intelligeri, non modo Ioannes Chrysostomus, verum etiam Basilius, Augustinus, Gregorius, Isidorus, Christianus Druthmarus, &

X 5

alii

Basil. in e- alijs scriptum reliquerunt. Irenaeus de primo parente no-
 vbiis, et in stro scribit in hunc modum. Per succinctiorum in facto
 regulis con ostendit suam poenitentiam, folijs ficulneis semetipsum
 tractionib. contegens, existentibus & alijs folijs multis, quae minus
 quest. 287. corpus eius vexare potuissent: condignum tamen inobe-
 Aug. li. 21. dientiae amictum fecit, conterritus amore Dei, & retun-
 de ciuitate dens petulantem carnis imperum: velut tale quid signifi-
 Dei, ca. 27. cans, quoniam quam habui à spiritu sanctitatis stolam, a-
 & serm. misi per inobedientiam, & nunc cognosco, quoniam sum
 50. cap. 66 dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nati-
 Gre. Hom. lam praestat, mordet autem & pungit corpus. Ex quo loco
 20. licet illud colligere, etiam in paradiso quodam genere sa-
 Iustinius li. tisfactionis primum parentem nostrum vsum esse. Cy-
 4. cap. 14. prianus quoque lapsos ad satisfactionem inuitat his ver-
 Leuit. bis: Ne cesset, inquit, in agenda poenitentia atque in do-
 Druthmar. minis: Ne cesset, inquit, in agenda poenitentia atque in do-
 in cap. 3. mini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qua-
 Matib. litate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur.
 Irenaeus li. Constituteantur singuli quaelo fratres delictum suum, dum
 3. cap. 35. adhuc qui deliquit, in seculo est, dum admitti confessio
 Cyp. tract. ius potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdote,
 5. de lapsis. apud dominum grata est. Conuertamur ad dominum to-
 ta mente, & poenitentiam criminis veris doloribus expre-
 dentes, Dei misericordiam deprecemur: illi se anima pro-
 sternat, &c. modumque satisfaciendi pluribus verbis postea
 persequitur. Quod autem semel & iterum admonuimus,
 satisfactionem hanc non ita velimus accipi, quasi culpa
 propitiatoria, & aeternae poenae sit abolitoria: soli Christo tri-
 buendum est hoc, solus est ille qui delet iniquitates no-
 stras, solus est ille qui factus est propitiatio pro peccatis no-
 stris, solus est ille qui mortem aeternam moriendo destruxit.
 Sed solet Deus, in hac vita, temporariam poenam, eter-
 nae loco, peccatis nostris infligere. Sic enim ait per Prophe-
 tam: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus
 peccata eorum, misericordiam autem meam non disper-
 gam ab eis. Qui locus non obscure indicat, quam poenam
 cominatus est dominus, ea non ad interuentionem, sed ad
 correptionem uti voluerit. Multa in scripturis eius rei exem-
 pla reperire licet. Remissum est peccatum diffidentiae Moyse
 & Aaron, non tamen est remissa poena temporaria: neque enim

Panam no
 semper cu
 culpa simul
 remitti.
 Psal. 88.

enim ingressi sunt in terram promissionis. Hoc de reliquo
 populo Israel: hoc de Maria sorore Moyse: hoc de David
 rege factum legimus: quibus omnibus remissis peccatis,
 non sunt remissa poenae temporariae: Quas effugere no-
 bis licet, quando ieiunio, oratione, eleemosyna Deum no-
 bis placatum reddere conamur, sicut Ninivitas, sicut E-
 zechiam, sicut Achab, & alios fecisse legimus. Hoc est
 quod à Paulino dictum est. Ninivitas probant, quantum
 apud diuinam clementiam peccatori remedium sit, ne sibi
 ipse non parcat, quando quidem suffragio poenitentiae re-
 conciliati Deo, meruerunt denunciatum euadere excidium,
 quia se spontaneis luctibus cruciando, diuinam senten-
 tiam praenerunt sua. Hoc est, quod ab Eucherio Lu-
 gduensi Episcopo scriptum est: Si peccatum David tam
 detestabile dominus transtulit, quid est quod omnia, quae
 de eodem peccato, per Prophetam, ei à domino dicta
 sunt, postmodum tolerauit: sed proculdubio dominus de-
 let illud: sed sine ultione non deserit: Aut enim ipse hoc
 homo in se poenitens punit, aut hoc Deus cum homine
 vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcat,
 quod nullatenus sine vindicta dimittit. Sic enim David
 audire post conuersionem meruit: Dominus transtulit pec-
 catum tuum: tamen & multis post cruciatibus afflictus, ac
 fugiens, reatum quem perpetrauerat, exoluit. Si nos sa-
 lutis vnda à culpa primi parentis absoluit, sed tamen rea-
 tum eiusdem culpa diluentes, absoluti quoque, adhuc car-
 naliter obimus: quia delicta nostra, siue per nos, siue per
 seipsum resecat, etiam cum relaxat. Ab electis enim suis ini-
 quitarum maculas studet temporali afflictione tergere, quas
 in eis in perpetuum non vult vindicare. Quod ipsidem pro-
 pte verbis in moralibus à Gregorio scriptum legimus, qui
 fuisse videtur ducentis plus minus annis posterior. Qui ve-
 ro fuit proximus Apostolorum temporibus Iustinus phi-
 losophus, quare, Cum omnium regum Israelitem & Iu-
 daeorum ardentissimum religionis studium praestiterit
 Iosias, qui factum sit, quod gentili gladio vitam violenter
 posuerit? Ac responderet, hoc ideo factum esse, quia non
 obtemperauit Hieremiae praepcepto, qui denunciauerat ei
 iussu Dei, ne exiret obuiam Aegypti regi in praesidium. Ut igitur
 cum

Numer. 11.
 Numer. 14.
 Numer. 20.
 1. Reg. 12.

Iona. 3.
 Esa. 28.
 3. Reg. 2.
 Ad Seneca.
 epist. 10.

Euc. in lib.
 2. Regum.
 cap. 8.

2. Reg. 12.

Greg. li. 9
 cap. 27.

Iustin. in
 quest. ad
 orthodoxos
 quest. 79.

DE SACRAMENTO

*Au. de pec.
mer. & re-
miss. lib. 2.
cap. 34.*

Sapient. 10.

1. Cor. 11.

*Ad virginē
laxam, c. 8
Li. de pœni-
tentia.
In Parv.
ad pœniten-
tiam.*

eum purū à peccatis ex vita reciperet dominus Deus, pro-
pterea permisit eum gentili gladio dare pœnas huius inobedi-
entia, ad docendum in posterum homines, ne Pro-
phetis non obediant: tum etiam ad docendum quid sit il-
lud: si iustus agrē seruatur, improbus & impius ubi com-
parebit: Verū & Augustinus cōtra Faustum scribens, in ea-
dem est sententia: Qui recte colligit, si dimissa culpa nullus
reliquus esset ad pœnam reatus, quod neque mortuus Adā,
neque fuisset alijs miserijs & huius vitæ calamitatibus ob-
noxius futurus, posteaquā, teste Salomone, eduxit eum
Deus à delicto suo. Quin & nos morti & multis alijs tri-
stis huius vitæ subiecti non essemus, posteaquā originale
peccatum nobis in baptismo remissum est, si omnes in vni-
uersum, pœnæ infligere pro peccatis, simul cum culpa de-
lerentur. Caterū videre licet, quod ipsi sibi non confes-
santur, quodque ipsi secum pugnant, qui volunt dimisse culpa si-
mul dimitti pœnam omnem, etiam temporariam. Cum e-
nim agunt de peccato originali, quod aliena voluntate con-
traximus, sic nobis illud remitti per baptismum asseuerant,
ut concupiscentia carnis, quæ pœna ipsius est, semper ni-
hilominus in nobis maneat, neque vlla satisfactione, e-
ciam Christi, possit impediri, quominus propriè sit pecca-
tum. Interea tamen illi ipsi ex his sceleribus & flagitijs,
quæ re ipsa voluntariè patrantur, nullam sequi reatum
contendunt, qui non simul cum ipsis per satisfactionem
Christi deleatur, vno actu fidei peccatoribus applicata.
Quid autem hoc est aliud, quā peccatum originis gra-
uius facere, quā actuale? & pœnitentiam vel fidem ma-
gis efficax remedium ad abolendā peccata existimare,
quā baptismum? Quæ quā sint absurda, quis est qui non
videat? Indicat hoc etiam ille Pauli locus: Quod si nos
metipsos diiudicemus, non utique iudicemur, ita de-
metipsos fore, sicut etiam ab Ambrosio traditum est, ut nobis
parcat Deus, si nobis ipsi non pepercimus. Hoc Tertul-
lianus quoque testatur dicens: In quantum non pepercimus
tibi, intantum tibi Deus (crede) parcat. Quem sequuntur
Pacianus: Rogo vos, inquit, per fidem Ecclesie, fratres,
per sollicitudinem meam, per communes omnium animas
obtestor & deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigreat
opportuna

POENITENTIA

159

opportuna quamprimum remedia salutis inuadere: deijce
re mortibus animum, sacco corpus inuoluere, cinere
perfundere, macerare ieiunio, mœrore conficere, multo-
rum præcibus adiuuare. In quantum pœnæ vestra non pe-
perceritis, intantum vobis Deus parcat. Et qui fuit Ter-
tulliani propemodum æqualis Origines: Non expectes,
inquit, ut humiliet te Chusaraton, & inuito necessitas
extorqueat pœnitentiam, sed ipse præueni tortoris ma-
nus: quia si te ipse emendaueris, si te ipse correxeris, pius
est Deus & misericors, qui vindictam temperet ab eo, qui
illam pœnitendo præuenit. Ac qui fuit eiusdem cum Ter-
tulliano gentis Augustinus: In hac, inquit, pœnitentia
maiores in se seueritatem vnusquisque debet exercere, ut
à seipso iudicatus non iudicetur à Deo: sicut Apollolus
ait: Si enim nos iudicemus, à domino non iudicemur.
Ioannes quoque Chrysostomus eundem illum locum adse-
rens, si nos ipsos diiudicemus, non utique iudicemur:
Vides, inquit, quomodo hic infligat pœna, liberat à pœna,
quæ illic est. Et in ea Homilia, quæ proximè sequitur, post
adducta eadē illa verba: Ut igitur, inquit, neque puniamur,
neque pœnas demus, in suam quisque conscientiam in-
grediatur, vitamque explicet, cunctisque commissis di-
ligenter excusis, condemnet animam, quæ hæc patrauit,
puniatque cogitationem, affligat, crucietque suam ipsius
mentem, suppliciumque à seipso exigat pro peccatis, per
condemnationem, per diligenter actam pœnitentiam, per
lachrymas, per confessionem, per ieiunium, per eleemo-
synam, per continentiam & charitatem, ut possimus om-
nes, omni modo hic depositis peccatis, multa cum fiducia
illuc proficisci. Cyprianus. Nec eos qui vitæ suæ quocun-
que articulo temporis veri sunt iudices iterum iudicari:
quia cum iudicis & tortoris vices non parens, peccator
assumit, semetipsum persequens dum Confessionem con-
fusione honorat. Holocausti huius incenso in conspectu
Dei veniam impetrat. Neque enim bis in idipsum iudi-
cat Deus, sed impenitentes ipse iudicat & damnat. Pœni-
tentes verò quia à seipsis suscipit iudicatos, absoluit: Ma-
ximus: Omne peccatum committitur propter aliquam
voluptatem, quæ extinguatur aut emendetur, id est dura qua-
piam

*Hom. 3. in
li. iudicum*

*Aug. de pœ-
nitentia me-
dicina c. 2*

*Chry. de La-
xaro con-
uisione 3.*

*Cyp. in ser-
mone de pœni-
tentia*

*Maxi in. 2.
Hecali-
de ca. 41.*

pam exercitatione corporali, aut dolore voluntario per
penitentiam, aut æconomice illata aliqua calamitate. Si
enim non diiudicaremur, non vtiq[ue] iudicaremur à domi
no. Bernardus quoque: Vnum est, inquit, si nosmetipsos iu
dicauerimus, non vtiq[ue] iudicabimur. Bonum iudicium,
quod me illi districto diuinoq[ue] iudicio subduerit & ab
secl[us]to: prorsus horreo incidere in manus Dei viuentis:
scilicet: prorsus horreo incidere in manus Dei viuentis:
ritalis homo omnia diiudicat, & ipse à nemine iudicatur.
Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona mala melio
ribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire
ieiunijs, cæterisque sanctæ laboribus disciplinæ: In bo
nis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum domi
ni seruum me inutilem reputabo, qui quod facere debu
i tantum feci. Dabo operâ nec lolia pro granis, nec paleas
cū granis offerre. Scrutabor ego vias meas & studia mea
quo is qui scrutaturus est Hierusalem in lucernis, nihil in
scrutatum in me siue indiscussum inueniat: neque enim iu
dicaturus est bis in idipsum. Ex his, & alijs multis, quo
rum verba longum foret recensere, colligere licet, remiss
sa culpa superesse adhuc reatum ad pœnam temporariam.
Quamobrem recte Sapiens admonuit: Fili peccasti, ne
adiicias iterum. Et ne hoc solum securum se quisquam esse
putaret: & de pristinis, inquit, deprecare, vt tibi dimittan
tur: parum esse iudicans recedere à peccatis, si præterita
Culpam nō curare neglexerimus. Neque verò pœna tantum remanet
statim pœ
nitentiam
2. Reg. 12.
Psal. 50.
Chry. Ho.
2. in Psal.
mum 50.
nitentiam abo
letur, vt non illius aliquæ maneat reliquæ quibus pœ
na debetur. Hoc David exemplo discimus, cui dixerat qui
dem Nathan, Dominus transiit peccatū tuum, sed quia
remisso peccato reliquæ peccati remanserant, orat mil
ominus Deum David, vt secundum multitudinem misera
tionum suarū deleat iniquitatem eius, atq[ue] amplius lauet
eum ab iniquitate, & à peccato mundet. Non satis habet
curatum esse vulnus (ait Chrysostomus) etiam cicatricem
sanari, pristinum etiam decorem restitui perit. Quod fieri
videmus in baptismo, vt remisso originalis peccati reatu,
reliquæ tamen eius maneat, fomes ille concupiscentiarū,
quem tota vita pijs exercitijs oportet mortificare: hoc & in
pœni

penitentia sacramento euenit. Manent, quasi fomes qui
dam, quædam reliquæ peccati, quas purgare satisfactione
salubri necesse est. Cū præsertim præteritum peccatum
in consuetudinem abiit, quod quanto fixerat radices al
tius, tanto maiore & longiore purgatione opus habet.
Nam lauari quidem citò possumus, dicit Bernardus, ad sa
nandum verò opus est curatione multa. Athanasius hoc
interesse scribit inter baptismum & penitentiam, Quod
cū pœniter homo, cessat quidem à peccando, sed habet
vulnere cicatrices: Cæterum qui baptizatur, veterem
quidem hominem exuit, renouatur vt denuò rena
tentia: Est spes etiam post peccatum, est sanatio etiā post
viciū, sed manet cicatrix. Et frater eius Gregorius Nisse
nus, si quo perturbationum impetus duxerit, bestiarumq[ue]
pellem, ad vitia ministram & adiutricem habebit, aliud ei
deinde ineundum erit consilium, vt ad bonum perueniat:
cū è corpore egressus, cognita quæ inter virtutē & vitii
est differentia, non poterit diuinitatis particeps fieri, nisi
maculas animo immixtas, purgatorius ignis abstulerit.
Ac paucis interiectis, Alijs autem post hanc vitam purga
torio igne materiæ labes & propensionem ad malum ab
stergentibus, & ad gratiam initio naturæ concessam, volū
tati Origenes: Transi nunc ab ista legis vmbra ad veri
tatem eius, & intrare quomodo anima, quæ peccati vulnus
accepit, etiam si curetur, tamen habet in loco cicatricem
vulneris residuum, quæ cicatrix nō solum à Deo videtur,
sed ab ijs, qui acceperint ab eo gratiā, per quā videre pos
sint anime languores, & discernere quæ sit anima ita curata,
vt omni genere vestigiū illati vulneris abiecerit & quæ cu
rata sit quidē, sed ferat adhuc veteris morbi ipso vestigio ci
catrix indicia. Et Cyprianus: Quam necessaria, quā beni
gna est diuina clemētia, quæ cū sciat nō deesse sanatis que
dā postmodū vulnera, dedit curandis sanandisq[ue] denuò re
cohortatur: Præsertim cū alia nō detur regeneratio neque
refectio, neq[ue] pristinū in statū restitutio, licet ea maximis
gemitibus & lachrymis, ex quib[us], vt ego quidē sentio atq[ue]
statuo,

Ber. in ser.
de cura da
mini.

Atha. in li.
de blasphem.
in spiritū
s. n. l. m.

in oratione
nō esse do
leūdu ob
eorū obitū
qui in fide
decesserūt

Orig. Ho.
8. in Leuiti
cū.

Cyp. serm.
1. de elec
tione.

DE SACRAMENTO

Philo. lib. 2 statuo, vix cicatricis obductio sequitur, inquiramus. Et his de monar-
chia. omnibus vetustior Philo Iudæus. Manent nihilominus in animis cicatrices quædam & vestigia nequitie pristinae.
Purgatorii post hæc vi- Neque verò tantum in viucentibus, verum etiam in vita fun-
sant. ctis manent & cicatrices quædam, ac macula peccatorum
per ignem purgandæ, & pœnæ per quas pro peccatis sa-
tisfit, venialibus tantum, pro quibus debita pœnitentia in
hoc sæculo peracta non est. Quorum utrumque necessa-
riò credi oportere, grauissimis rationibus discimus. Primum
enim illud constat, quòd illa cum Christo triumphantium
ecclesia, sicut Apostolus testatur, sine macula est & ruga:
de qua scriptum etiam legimus, quod non intrabit, in eam
aliquid coinquinatum. Nam & illud ad eam referri potest,
quod via sancta vocabitur, nec transibit per eam pollutus.
Quamobrem purgari necesse est cicatrices & maculas
peccatorum, priusquam ad Ecclesiam illam, quæ est sine
macula & ruga, peruenire liceat. Quod ex illo Esaiæ li-
Esai. 4. macula & ruga, peruenire liceat. Quod ex illo Esaiæ li-
quet loco: Abluet dominus sordes filiarum Syon, & san-
guinem Hierusalem lauabit de medio eius, in spiritu mi-
Malach. 3. cij & spiritu ardoris. Et ex altero Malachiae loco, Ecce ve-
nit, dicit dominus omnipotens, & quis sustinebit diem in-
troitus eius? aut quis ferre poterit ut aspiciat eum? ipse e-
nim quasi ignis conflans, & quasi herba sullonum, & sedit
bit quasi conflans & emundans argentum, & purgabit fi-
lios Leui, & colabit eos, quasi aurum & quasi argentum,
& erunt domino offerentes sacrificia in iustitia. Ex vtroque
hoc loco rectè id colligit Augustinus. Qui simul ex illis
Au. lib. 20. hoc loco rectè id colligit Augustinus. Qui simul ex illis
de ciuitate verbis, ubi dicitur, peccatum in spiritum sanctum non di-
Dei, ca. 25. mitti, neque in hoc sæculo, neque in futuro, docet esse que-
Matt. 12. dam peccata, quæ si non in isto, tamen remittantur in fu-
Aug. li. 21. turo sæculo: Quod non tam de pœna peccati, quam de li-
ca. 24. de ci- tate Dei. pro peccato rectè intelligi, cum ipse Augustinus, cum sequi-
Gre. li. dial. ti illum Gregorius, Beda, & Bernardus, atque alij complu-
4. cap. 39. res, auctores sunt. Deinde verò ira misericors est Deus, ut
Beda in ca. sit iustus nihilominus: neque boni quicquam est, quod non
3. Marti. remuneretur, neque mali, quod pœna aliqua non prosequa-
Ber. Hom. tur. Remittit itaque pœnam æternam pro sua misericor-
66. in Cât. dia, sed exigit nihilominus temporalem pro sua iustitia, ne
1. Cor. 3. sit malum profus impunitum. Quamobrem certò pœna

POENITENTIAE.

169

sum esse debet pijs omnibus, restare poenitentiam & vitam pœ-
nas ignis purgatorij, quibus expiantur leuiores peccata eo-
rum, qui dum viuerent, ipsi pœnas de illis sumere conati
non sunt. Hic est ille ignis, de quo dixisse Apostolum: Sal-
uus erit tanquam per ignem: vetustissimus Origenes, & e-
um sequuti, Hieronymus, Augustinus, atque Gregorius me-
morie prodiderunt. Hunc esse carcerem, de quo Christus
loquitur: Non exibis inde, donec reddas nouissimum qua-
drantem, intelligi vult Ambrosius. Iam illa Apostoli ver-
ba: Ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, ter-
restrium, & inferorù: Et illa rursus ex Apocalypsi: Quod
nemo inuentus est, nec in cœlo, nec in terra, nec subter
terram, qui dignus esset aperire librum: nunquid non aper-
tè purgatorium indicant? Cui enim dubium esse potest, qui
subter terram in gehenna sunt, eos in Iesu nomine genua
non flectere, quem iugiter potius blasphemant? Sed nec a-
perendi libri vlla de eis est probabilitas, ut non de alijs in-
telligi locus hic possit rectius, quam de ijs, quorù in purga-
torio delicta expiantur. Sed & ex illo Machabeorum libri
loco: Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exora-
re, ut à peccatis soluantur: rectè colligi potest, esse quædam
abditæ receptacula, in quibus eorum animæ detinentur,
qui cum signo fidei in confessione Christi nominis ex hac
vita decesserunt. Nam pro his qui sunt in cœlo nihil attinet
Deum precari, qui cum summa beatitudine perfruuntur,
gratias potius agenda sunt Deo, qui tantæ beatitudinis e-
os participes facere dignatus est, quam, ut orare pro illis
necesse sit iniuriam facit martyri, dicit Augustinus, qui
pro illo orat. Qui verò sunt ignis æterni supplicij destina-
ti, pro eis superuacanea est omnis oratio. Nam in infer-
no nulla est redemptio. Si itaque salubris est cogitatio pro
defunctis exorare, neque necesse est orare pro ijs, qui sunt
in cœlo, quò nulli patet aditus, nisi prius omni peccati
reum sit solutus, superuacaneum autem sit pro ijs orare,
qui sunt in gehenna, quid restat aliud nisi tertium esse lo-
tum ij, qui non satis purgati ex hac vita migraverunt? Legi-
mus in Genesi, flammæ gladium atque versatilem an-
te paradisum esse collocatum. Quid autem sibi vult
flam-

Orig. Ho. 6
in Exod. 8.
in Leuiti
c. 1. et su per
Hier. ho. 12
Hiero. in si
ne cõment.
super Esai.
Aug. li. 21.
ca. 26. de ci
uitate Dei,
& in Psal.
37. ser. 33.
& 41. de
sanctis.
In Enchir.
& hom. 16.
in li. 50. hõ.
Gre. li. dia.
4. cap. 7.
Am. in ca.
12. Lu. li. 7
Philip. 2.
Apoc. 5.
2. Mach. 12
Hom. 71 de
verbis A-
postoli
Gen. 4.

flammeus ist' gladius: nisi quod quicumque deinceps admittendi sunt, illos transire per examinatorium ignem oporteat, sicut Ambrosius, & cum sequutus Rupertus, locum hunc interpretantur. Quod si scripturis etiam probari purgatorium non posset, cum tamen unanimis, vno ore sancti doctores omnes à Christo nato ad hæc vsque nostra tempora, vel pœnarum ignis purgatorij, vel orationum & sacrificiorum pro defunctis meminerint, cum plerique eorundem nominatim verò Augustinus & Ioannes Damascenus eius libros de cura pro mortuis gerenda conscripserint, quis est, qui dubitare queat Apostolicam hanc esse traditionem, quæ tanto omnium consensu tot seculis in Ecclesia semper fuit obseruata. Cui qui contradixit Aërius ante mille ducentos annos, pro hæretico habet? est, quod superuacuas esse diceret orationes & oblationes pro defunctis, sicut apud Philastrum, Epiphanium, Augustinum legimus. Ante quadringentos etiam annos fuerunt Henriciani quidam & Petrobrosiani: qui cum ad eundem lapidem offensusissent, per Petrum Cluniacensem, & Bernardum Abbatem Clareuallensem confutati sunt. Libet autem vnicum hic Augustini locum adscribere: Hi qui temporalibus pœnis, inquit, digni gesserunt, de quibus Apostolus dicit. Si curus opus artemis, detrimentum parietur, ipse tamen saluus erit, sic tamē quasi per ignem: per fluium igneum, de quo propheticus sermo commemorat: Et fluius igneus currebat ante eum: per fluium igneum & vada feruentibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pœnam secundi mora: Quantum exigerit culpa, tantum sibi ex homine vendicabit quædam flammæ rationalis disciplina. Et quantum stulta iniquitas suggesserit, tantum sapiens pœna defleuit. Et quia sermo diuinus quodam loco æneque olle comparat dicens. Pone ollam super prunas vacuum, donec incalcescat æs eius, & stagnum eius defluat: illic sermones ociosi, & cogitationes iniquæ vel sordide, illic multitudo leuium peccatorum, quæ puritatem nobilis nature infecerunt, exudabunt: illic stagnum vel plumbum diuersarum passionum, quæ autem diuine imaginis adulterauerant, consumuntur. Quæ omnia hic ab anima separari per Eleemosinas & lachrymas compendiosa transactione potuissent: Quæ

Ambro. in
Psalm. 118
sermo. 20.
Rupert. li. 3
cap. 32 in
Genesim.

Lib. 50. Ho
miliarum.
Hom. 16.

De hac pœ
na qui vo
let plura le
gere, poterit
apud Lact.
lib. 7. Inst.
cap. 21. Pru
dentium in
Hamatige
nia. Hiero
nymum in
cap. 10. in
fine Com
mentariorū
in Esaiam.
Homil. 3.
Epiphani.

eade ad verbum fere reperiuntur apud Eusebium Emisenum. Et Greg. Nissenū in disputatione de anima & resurrectione cum tore Macrina, nam nobis hoc loco propositum non est, hoc argumenti genus tractare, obiter tantum illud significandum esse duximus: Si volumus pœnas effugere temporarias, vel in hoc, vel in futuro seculo pro peccatis nostris nobis infligendas, opus esse, ut ipsi nos iudicemus, ut ipsi supplicium de nobis sumamus, ut per ieiunium, orationem, & eleemosynam peccata nostra expiantes, Deum nobis placatum reddamus, ut cum ipsi nobis non pepercerimus, parcat ille nobis, atque à pœnis quas longè grauiores eramus commeriti, nos liberet. Atque hæc est satisfactionis ratio, quæ inter partes siue actus poenitentiae tertio loco numeratur, quæ tollitur tamen nonnquam per indulgentias, quæ & ipsæ valent ad peccatorum remissionem. Quo magis autem intelligi possit, quæ sit indulgentiarum vis, sic accipi rem oportet. Dominus noster Iesus CHRISTVS, sicut ab Augustino traditum legimus, vnus est homo cum capite & corpore suo, saluator corporis & membrorum corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passione vna, & cum transierit iniquitas in requie vna. Passiones itaque Christi non in solo Christo, imò passiones CHRISTI, non nisi in CHRISTO. Si enim Christum intelligas caput & corpus, passiones Christi non nisi in CHRISTO: Si autem Christum intelligas caput tantum, passiones Christi non in solo Christo. Si enim passiones Christi in solo CHRISTO, siue in solo capite, vnde dicit quoddam membrum eius Paulus Apostolus, ut suppleam, quæ defunt passionum CHRISTI in carne mea? Nunquid aliquid passionum deerat in CHRISTO capite? an non passus est, quicquid pati debuit? Nonne ipse dixit, Consummatum est? Quibus verbis significauit iam de mensura passionum suarum nihil deesse, quia omnia, quæ dicta de se fuerant, completa essent. Nihil ergo deerat passionibus CHRISTI passiones in corpore, in eo corpore, de quo dixit alibi Paulus. Vos estis corpus CHRISTI, & membra de membro. In huius ergo corporis membris,

Indulgentiarū vis.
An. in Psal.
61. & 86.

Colos. 1.

Ioan. 19.

1. Cor. 12.

Job. 6

POENITENTIAE.

meritorū & satisfactionū Christi & sanctorū in eius, hoc est capitis & corporis, pendet & constat indulgentiarum thesaurus: cuius dispensatio cum ad alios Episcopos, tum ad summum Pontificem præcipue pertinet, qui totius Ecclesiæ sub Christo capite caput est: cui Christus ipse peculiariter claves regni celorum commisit. Hoc est, quod dicit Apo-
Matt. 16
1. Cor. 4
1. Cor. 9
2. Cor. 2
 Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi. Effectus ergo siue fructus indulgentiarum hic est, quod per eas illius, quæ sit per opera pœnitentiæ, & per sacerdotem alicui in sacramento pœnitentiæ iniungitur & præcipitur, satisfactionis sit remissio siue condonatio. Quoniam verò per iniunctam satisfactionem, quam verè pœnitens exequitur, soluntur & auferuntur pœna temporalis, quæ peccato, quod patratum est, ex iustitia diuina debetur: consequens est per indulgentias veluti satisfactio-
 rias pœnas (tantum enim valent, modò dignè ac rectè administrantur & acquirantur) tantundem remitti pœnæ temporalis apud iustitiam diuinam, quantum apud eam ipsam, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ. Ac ne cui nouum videatur, quòd etiam sanctorum passionibus & merita vale-
Sanctorum
merita, ad
remissionē
peccatorū
valent.
Orig. Hom.
10. in Nū.
 re, quòd ea de re vetustissimus & idè doctissimus vir senserit Origenes. Quod dominus noster Iesus Christus venerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte sua peccata nostra deleteret, nullus qui Christo credit, ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata sanctorum, id est Apostoli & martyres, si poterimus ex scripturis diuinis probare enim, inquit, expendam & expendar pro animabus vestris. Et in alio loco: Ego enim iam immolator, & tempus regressionis siue resolutionis meæ instat. Pro his ergo quibus scribebat, expendi se & immolari dicit Apostolus. Hostia autem cum immolatur, ad hoc immolatur, vt eorum pro quibus iugulari peccata purgentur. De martyribus autem scribit Ioannes Apostolus in Apocalypsi: Quia anima eorum, qui iugulati sunt propter nomen domini Iesu,

Y 3 adstant

Ho. 4. in.
Numer.

DE SACRAMENTO

adstant altari: qui autem assistit altari, ostenditur fungi sacerdotis officio. Sacerdotis autem officium est, pro populi supplicare peccatis. Et in eodem libro. Vide, inquit, ne forte sicut dominus & saluator noster quasi agnus ad occisionem ductus, & in sacrificium altaris oblati peccatorum remissionem universo praestitit mundo: ita forsatis ceterorum sanctorum ac iustorum sanguis fusus est, ad expiandum pro parte aliqua populum. Ac interiectis nonnullis, posteaquam docuit, quod etiam Paulus hostiam se obrulerit ingulandam, similiter & alij sancti: Sed in his omnibus, inquit, vnus est agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum: & ideo cessauerunt ceterae hostiae, quia talis haec fuit hostia, vt vna solo sufficeret pro totius mundi salute. Ceteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimittit. Dicebat enim: Fili remissa sunt tibi peccata tua. Detrahite itaque meritis sanctorum, nihil est aliud, quam detrahere meritis Christi. Christus est enim qui viuit in illis: Christus est qui patitur in illis: Christus est qui meretur in illis: cuius fuso precioso sanguine fit, vt illorum quoque fusus pro Christo sanguis valeat nobis ad remissionem peccatorum. quamuis haec remissio non per aliud detur, quam per Christum. Sed haec obiter de sanctorum meritis, quae miro quodam consensu semper fuerunt ab omnibus & doctrina & pietate viris praestantibus omnibus seculis in ecclesia celebrata, deque poenitentia & eius partibus dicta sufficere. Nunc de sacramento extremae vntionis dicendum nobis restat.

De Sacramento extremae vntionis. Cap. XLIX.

1. Tim. 2.
Luc. 19.

Matt. 1

Act. 4

Mediator Dei & hominum, qui cum venisset saluum facere quod perierat, dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, non solum Iesus, verum etiam Christus vocari voluit. At illud quidem nomen inde sortitus est, Mattheo etiam Euangelista teste, quod ipse saluum facturus esset populum a peccatis eorum. Neque enim est nomen aliud sub caelo datum hominibus, in quo nos fieri saluos oporteat, praeter nomen Iesu. Christus vero ex eo appellatus est, quod

EXTREMAE VNTIONIS.

164

cum regia simul & sacerdotali dignitate fungeretur, vntus erat non ab hominibus, verum ab ipso Deo: non confecto oleo, sed diuino spiritu. Sic enim dicit de eo Propheta: Spiritus domini vnxit me. Neque vero propterea tantum Christus nominari voluit, quod vntus ipse, verum etiam quod vntionis gratiam in alios diffusurus esset. Legimus David regem tribus vicibus vntum esse. Primum in domo patris sui. Haec vntio significabat illam, quae fit in baptismo, quae & ipsa signum est, futuros nos regni illius participes quod expectamus, regni sempiterni, regni cuius non erit finis, regni quod parauit nobis Deus a constitutione mundi. Secundo vntus est in Hebron, vt regnaret super domum Iuda, post quam vntionem mala & aduersa multa passus est. Haec significabat vntionem in sacramento confirmationis, per quam nobis confertur spiritus sanctus ad resistendum diaboli tentationibus, qui nos per omne vitae nostrae tempus grauiter oppugnare nunquam intermittit, nihil vt aliud sit vita hominis super terram, quam militia. Tercio iterum vntus est in regem super omnem Israel. Post hanc vntionem in pace regnauit. Haec significabat vntionem istam extremam de qua nobis nunc sermo est. Post hanc enim superatis hostibus diuino beneficio nobis datur, vt in regno illo, ad quod in baptismo iuncti sumus & inaugurati, pace fruamur sempiterna. Quemadmodum autem baptismus est intrantium, sic hoc extremae vntionis sacramentum est ex hac vita mortali exeuntium. Nam cum calcaneo nostro serpens callidissimus insidetur maxime, neque villo alio tempore nos oppugnet grauius, quam cum ex hac vita migrandum est, quod ea etiam ob causam agon vocatur, quod tum pugna validissima, tum certamen instat grauisimum, noluit Christus in extremo periculo nostro suam nos ope destitutos esse, verum sacramentum hoc extreme vntionis instituit, per quod non solum ad sustinendos, verum etiam ad propellendos daemonis impetus fumiores efficeremur. Quamobrem sicut poenitentia ad iustitiam, sic hoc extremae vntionis sacramentum ad fortitudinem refertur, quod in eo & animae & corporis robur nobis confertur: Nam vtriusque morbus propulsatur, animae cum

Esai. 61.

vntio triplex.

David rex

ter vntus,

quid designet.

1. Reg. 16.

Luc. 1.

2. Reg. 2.

vntio confirmationis

10b. 7.

2. Reg. 5.

vntio extrema.

Agon mortis

vnde dicitur.

DE SACRAMENTO

Vnctionis
extreme
effectus.

Esaiæ. 27

Marci. 6

Iacob. 5.

peccata remittuntur, quibus nulli possunt esse morbi grauiore: corporis cum alleuiatur homo: quod tamen non semper euenit. Recte igitur inter sacramenta hoc quoque extremæ vnctionis numeratur. Est enim sacræ rei signum efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ, nimirum peccatorum remissionis, quæ confertur in hoc sacramento: cuius principalis iste fructus est, vt auferatur peccatum eius, qui sacro oleo inungitur: Secundarius autem est corporis quoque sanitas. Legimus apud Marcum, quod exiuntes discipuli prædicabant, vt poenitentiam agerent, & demonia multa eiciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabantur. Quem locum explicans Beda, adducto Iacobi quoque ea de re testimonio, Vnde patet, inquit, ab ipsi Apostolis hunc sanctæ Ecclesiæ morem esse traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti, vngantur oleo pontificali benedictione consecrato. Theophilactus quoque locum eundem enarrans: Quod vnixerant, inquit, oleo Apostoli, solus Marcus narrat. Quod & frater domini Iacobus in Catholica epistola dicit. Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super illum, vngentes eum oleo. Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significatque Dei misericordiam, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium, ac hilaritatem spiritualem accipimus. Expressius autem Iacobus effectum huius sacramenti demonstrat: Cuius hæc verba sunt: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum, dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei. Ex quibus Iacobi verbis discimus, nihil extremæ vnctioni deesse, quod ad sacramenti rationem pertinet. Est enim elementum siue signum visibile, quod materiæ locum obtinet, oleum pontificali benedictione consecratum, valde accommodatum ad demonstrandum id, quod perficitur in hoc sacramento. Quod enim olei natura præ se fert, hoc in huius sacramenti dispensatione in homine ægroto diuina virtute per fidei dispensationem efficiatur. Nam sicut oleum conducit ad labores, & caciæ efficitur. Nam sicut oleum conducit ad labores, & caciæ efficitur. Nam sicut oleum conducit ad labores, & caciæ efficitur. Nam sicut oleum conducit ad labores, & caciæ efficitur.

EXTREMAE VNCTIONIS 3.

ex peccatis cōtracto, lucemq; gaudium, & spirituale hilaritatem confert, modò fides ægrotantis accedat. Ad hoc olei elementum, cum accedit verbum, fit sacramentum: Verbum autem est oratio fidei, quando presbyter vngens dicit: In nomine patris, & filij, & spiritus sancti, adiunctis pijs & succinctis precationibus, ab Ambrosio & Gregorio compositis, vt quicquid illicito visu, auditu, ceterisque sensibus ægrotus deliquit, per huius olei vnctionem expietur, cum imprecatione pacis. Atque hæc est gratia quæ confertur accedente verbo ad elementum, expiatio remissionis peccatorum. Qui verò secundarius est effectus huius sacramenti, eum quod non semper ægrotus consequitur, vel ideo sit, quòd animæ non semper expedit, vel quòd oratio non ex firma fide proficiscitur. Vbi enim fides magna est & ardens, facile quiduis à Deo impetrat, vbi verò modica fides est aut nulla, nihil obtinet. Legimus quòd in sua patria Christus nullam potuit facere virtutem, propter incredulitatem eorum. Quamobrè nō quauis oratio, sed fidei oratio, quādo quis orat in fide, nihil hesitans, ea demum quiduis obtinet. Vbi ergo est oratio fidei, modò ne quid ea res ægrotantis animæ salutis officiat, nihil dubitandum est, quin corporis quoque sanitatem per vnctionem hanc sit adepturus. Scribit Sulpitius Seuerus in vita sancti Martini, quòd oleo sanctificato puellam quandā dira paralysia ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vsus corporis officio fungeretur, sanitati restituit. Commemorat Rufinus quoque non dissimilia de discipulis Antonij, quòd multos infirmos oleo perunctos curabant. Meminit huius sacramenti Chrysostomus, vbi tractat de sacerdotio. Meminerunt Hieronymus quoque ad Rusticum scribens, & Augustinus in locis aliquot: & eius synchronus Innocentius epistola prima, quam scripsit ad Decetium capite octauo, vbi inter cetera scribit: Poenitentibus istud fundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo genus vnum putatur posse cōcedi? Sed iam ad sacramentum ordinis accedamus.

Matt. 13.

Iacob. 11

Sulp. c. 21.

Ruff. li. 2.
ca. 4. Eccl.
Hist.
Chrys. li. 3.
August. de
vita infirm.
mo. li. 2. ca.
4. & de re
etudine
Cathol. con
uersatio
nis.

De Sacramento Ordinis.

Cap. L.

Y 5

Cum

DE SACRAMENTO

Rom. 13.

Cum quæ sunt à Deo, ordinata sint, non alibi magis requiri videtur, ut sint ordinata omnia, quam in Ecclesia: quam à Deo esse dubium non est. Ipse enim Deus & dominus noster Iesus Christus collegit eam, & edificauit sanguine suo, qui propterea mori dignatus est, ut filios Israël, qui erant dispersi, cōgregaret in vnum, ut esset vnus pastor, & vnum ouile. Quamobrē rectē in Canticis castrorum acies ordinata vocari legitur: Neque alia magis re est aduersarijs potestatibus terribilis, quam eo ipso, quod est ordinata. Est igitur ordo cum primis in ea necessarius, de quo præclare scriptum est ab Augustino. Ordo est quem si tenuerimus in vita, perducet ad Deum, & quem nisi tenuerimus in vita, non peruenimus ad Deum. Si ergo non peruenitur ad Deum, nisi sit ordo retentus, omnia prius & facere & pati nos oportet, quam ut eum deferamus, ne si deseruerimus, eo (quod absit) nos venire contingat, vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Rectē autem ordinem, quatenus est Ecclesiæ sacramentum, de quo nunc à nobis oratio suscepit, signaculū eeclesiæ quoddam esse dicimus, per quod spiritalis potestas traditur ordinato, ad quam exercendam non licet cuiquam seipsum ingerere, verum vocationē expectare necesse est, quæ nihil aliud esse videtur, quam ordinatio. Hoc est quod Paulus admonet: Ne quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquā Aarō. Et rursus alio loco: Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur? Quod autem ordo, vel quod rectius dici potest, ordinatio sit sacramentum, vel ex eo liquet, quod est sacre rei signum efficax. Est enim visibile signum, siue forma visibile inuisibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc sacramento confertur, cum etiam ipse sit ordo multiplex, quem admodum paulo post docebimus. Signum seu elementum huius sacramenti, siue quis materiam vocare malit, est in sacerdotibus vinctio, siue manuum impositio, in reliquis actus eorum quæ tangenda sunt. Ad quod elementum, cum accedit verbum, sit sacramentum, Nam non significatur modo, verum etiam re ipsa confertur inuisibilis gratia, per quam

Ioan. 11.

Ioan. 10.

Can. 6.

Li. 1. de ordine, ca. 9

Iob. 10.

Ordo sacer
sacramentū.

Hebr. 6.

Rom. 10.

EXTREMAE VNCTIONIS.

166

quam sit ut tradita sibi spiritali potestate rectē fungi possit ordinatus. Quod autem conferatur in hoc sacramento gratia, testis est Paulus, cum Timotheum suū his verbis alloquitur: Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. Et iterum ad eundem dicens: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ in te est per impositionem manuum mearum. Meminit hoc loco Paulus elementi visibilis manuum impositionis: meminit simul inuisibilis gratiæ: quæ per eam confertur. Quisquis enim eo, quo debet, affectu ad hoc sacramentum percipiendum accedit, is virtute diuina ad arduū muneris, quod ei mandatur, executionem præparatur & instruitur, simul etiam datur ei diuinitus auctoritas & potestas, rata ut sint & efficacia, quæcūq; sic ordinatus in eo quod suscepit officio, iuxta Christi capitis & eius corporis Ecclesiæ institutionem, ritē gesserit. Non enim persona sacerdotis attendi debet, qui eadem est qua ceteri infirmitate præditus, verum eius à quo missus est potestas, eius qui dixit, Sicut misit me pater, & ego mitto vos: qui baptizandi, qui ligandi & soluendi, qui consecrandæ, distribuendæ, & offerendæ Eucharistiæ quique ceterorum mysteriorum suorum dispensandorum potestatem tradidit. Rectē itaq; inter sacramenta ordo numeratur. Quod nomen illi ab Augustino quoq; tribui legimus, cuius hæc verba sunt. Nam illud quod quidam eorum veritate conuicti dicere cœperant, baptismum quidem nō amittit, qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamen dandi amittit: multis modis apparet frustra & inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa, cur ille qui ipsum baptismum amittere non potest, ius dandi amittere possit. Vtrumq; enim sacramentum est, & quadam cōsecratione vtrumque homini datur, illud cū baptizatur, illud cū ordinatur: ideoq; in catholica vtrumque non licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes, etiā præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: & si visum est opus esse, ut eadem officia gererent, quæ gerebant, non sunt rursus ordinandi, sed sicut baptismus in eis, ita ordinario mansit integra, quia in præfatione fuerat vitium, quod vnitatis pacē correctū est, non in sacramentis, quæ vbiunque sunt, ipsa vera sunt.

1. Tim. 4.

2. Tim. 1.

Heb. 5.

Ios. 10.

Aug. li. 2.
contra. epi.
Parmeniam
ni. cap. 13.

Et

Et cum expedire hoc videatur Ecclesie, ut prepositi eorum venientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrent: non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed manent super eos. Ideoque non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Et in libro de bono coniugali, vocat iudem sacramentum ordinationis, capite 24. Similiter

Li. 1. ca. 1.

& de baptismo scribens contra Donatistas, ubi vocat etiam illud Sacramentum dandi baptismi. Sic enim loquitur: Sacramentum baptismi est, quod habet quæ baptizatur. Et Sacramentum dandi baptismi est, quod habet, qui ordinatur. Ex quibus locis, illud discimus, æquè ordinationem sacramentum esse ut baptismum. Et sicut baptismus non iteratur, ita neque ordinatio, quod æquè in illa atque in baptismo character siue signum imprimitur, quo discernuntur fideles ab infidelibus, sic in ordinatione character imprimitur, quo discernuntur clerici à laicis. Leo quoque pontifex primus eius nominis, sacramenti nomen tribuit ordinationi, dicens: Præter auctoritatē consuetudinis, quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiam sacra scriptura manifestat, quod cum Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto spiritus sancti ad Euangelium gentibus mitterent, prædicandū, ieiunantes & orantes imposuerunt eis manus, ut intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit: ne tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur implerum. His verbis docemur, non modo sacramentum esse ordinationem, verum etiam gratiam in ea conferri. Quid enim opus esset ieiunio, oratione, tantaque deuotione dantium & accipientium, nisi gratia conferretur? Inde illud institutum videmus, quod non ordinantur sacerdotes, nisi præcedente ieiunio, vel quadragesima, vel eo quod vocatur quatuor temporum: quod

Leo ep. 31.

Astor. 13.

ca etiam ex causa institutum esse videtur, ut vno animo vnoque consensu, placato per ieiunium & elemosynas domino precetur Deum omnes, quod dignos operarios mittat in messem suam.

Luc. 10

DE

Cap. LI.

Diuiduntur autem ordines in minores & maiores. Minores quatuor nominantur: Ostiarii siue Ianitores, Lectores, Exorcistæ, Acolythi. Maiores tres: Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes. Præcedit autem hos omnes prima tonsura, quæ non est ordo, sed magis dispositio quædam ad suscipiendos ordines. In qua quod capillorum in modum coronæ quædam sit resectio, illud significat, eum cui capilli resecantur, in illius ministerium assumi, cui seruire regnare est, atque in regnum quoddam spirituale transferri. Ianitorum siue Ostiariorum officium est, stare ad ostia templi, quos dignos esse sciunt admittere: quos indignos non uerint, eos repellere. Hos Ignatius custodes appellat sanctorum portarum. Censebantur autem indigni pagani siue ethnici, catechumeni, heretici, excommunicati, energumæni, flagitiosi, penitentes, qui excluderentur ab adytis templorum: sicut apud Chrysostomum & Ambrosium videre licet. Videtur hic ordo etiam Apostolorum temporibus fuisse, & ab ipsis institutus esse: quandoquidem synchronus Apostolorum Dionysius, & qui non magno interuallo eos sequuti sunt, Ignatius & Tertullianus huius ordinis meminerunt. Dantur ostiatio cum ordinatur, clauis Ecclesie: simul admonetur ab Episcopo, sic agat quasi rationē Deo redditurus de rebus, quæ clauibus ijs recluduntur. Ostium hoc expressisse videtur Seruator noster, quando flagello de funiculis facto euentes & vendentes eiecit de templo: Qui etiam ostium seipsum appellare dignatus est. Per me, inquit, si quis introierit, saluabitur. Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officium Lectoris, ut ex Ecclesiæ traditione, legat in ea Prophetias & lectiones Apostolicas. In cuius rei signum traditur illi codex diuinarum scripturarum, simul admonetur ab Episcopo, ut accipiat, & sit verbi Dei relator: habiturus, si officium suum impleuerit, partem cum ijs, qui bene ministraverunt. Quod officium exhibuit dominus noster in propria persona, quando in medio seniorum librum Esaiæ aperuit atque in eo legit: Spiritus domini super me, & cetera. Functos officio lectorum legimus

Tonsura prima quid

Ostiarii.

Ignatius epist. 3.

Chry. homil. 60. & 41. ad populum Antiochenum.

Am. ep. 33. Dionys. ca.

3. Eccl. hie.

Ignat. ep. 8.

Tertul. aduersus hereticos.

Matt. 11. 10 & 10.

Lectores.

Luc. 4. Esai. 61.

DE SACRAMENTO

Cyp. li. 2. epist. 5. Li. 4. ep. 5. Li. 3. ep. 22. Nazian. li. 6. cap. 3. in Monodia in Basilium.
legimus apud Cyprianum, Aurelium, Celerinum, & Satyrum: apud Gregorium Nazianzenum, Basilium, apud So-
cratem in Ecclesiastica historia, Ioannem Chrysostomum.
Tertius est exorcistarum ordo, cuius est officium eie-
cere daemones, & dicere populo, ut qui non communicat, det
locum: ac aquam in ministerio fundere. Datur huic per
Episcopum codex, in quo scripti sunt exorcismi. Dicitur
illi, ut accipiat & commendet memoriae, & habeat pote-
statem imponendi manus super energumenos, siue bap-
tizatos, siue catechumenos. Hoc officio saepe Christum & Ap-
ostolos eius sanctos esse legimus, quando daemonia ex
obfessis corporibus eiecerunt. Quarto loco ordinantur A-
colythy, qui latine vocantur cerofertarii, quod accensos ce-
reos ferunt, cum legitur Euangelium, vel cum offertur sa-
crificium: non ut propellant tenebras has visibiles, sed ut
sicut lumen visibile gestant manibus, quo noctis tenebrae
propulsantur, sic luceat lux illorum coram hominibus, ut vi-
deant opera illorum bona, & glorificent patrem nostrum,
qui in caelis est. Hi cum ordinantur, accipiunt ab Episco-
po candelabrum cum cereo: Simul ab eo audiunt, ut acci-
pian cero ferarium cum cereo, & sciant se ad accendenda
Ecclesiae luminaria mancipatos in nomine domini. Acci-
piunt simul vireum ad suggerendum vinum & aquam in Eu-
charistiam sanguinis Christi. Hoc officium se testatur ha-
bere dominus dicens: Ego sum lux mundi, qui sequitur me,
non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gere-
bant in veteri Testamento, qui lucernas candelabri com-
ponebant, & accendebant igne coelesti ad illuminandas
tenebras aquilonares. In argumento vtriusque epistole ad
Thessalonicenses fit Onesimi Acolythy mentio. Vnde col-
ligi potest fuisse hunc ordinem, sicuti de alijs quoque recte cre-
ditur, Apostolorum temporibus. Extat epistola Caii Papae
& martyris, qui vixit Diocletiani temporibus: In qua mo-
net, ne aliter ordinandi ad ordines Ecclesiasticos acce-
dant, quam ut sit aliquis primus Ostiarius, deinde Lecto-
postea Exorcista, inde saceret Acolythus, demum Subdia-
conus, deinde Diaconus, & postea Presbyter, & exinde si
meretur, Episcopus ordinetur. Sic gradatim ad Episcopum di-
gnitate perueniendum esse decrevit. Quae etiam ratio est,
quod

*Acolythy.
Cerei in
templo ac-
cenduntur
Matt. 5*

1042, 8

ORDINIS.

168

quod sacramentum hoc, ordo vocatur. Aequum enim esse
visum est, quod in gubernatore nanis obseruatur, ut id mul-
to diligentius obseruetur in Ecclesiae nauis gubernanda. Si-
cut enim in illa non statim alicui gubernacula creduntur,
sed primum adhibetur ad remos, postea in proram dedu-
citur, inde paulatim ad vltiora procedit, ac ubi mul-
tam rerum maritimarum experientiam consequutus est,
tandem ad gubernacula admittitur. Sicut etiam in rebus
bellicis, militis primum officio fungitur aliquis, postea
decurio fit, deinde centurio, ac posteaquam ordines duxit
aliquandiu, tandem si sit repletus idoneus, dux & impera-
tor militum designatur: Ita fieri oportet in Ecclesia, ut ne
quis ad summum gradum subito proficiat, verum in mino-
ribus aliquandiu se exerceat, ac pedetentim ad maiores pro-
grediatur. Quod etiam ita fieri oportere in Monodia Basi-
lij docet Gregorius Nazanzenus. Et eius discipulus Hie-
ronymus ad Pammachium scribens de erroribus Ioannis
Hierosolymitani. Quin & ita factum esse narrat a Nepo-
tiano, itidem & a Cornelio Cyprianus, & a Chrysostomo.
Leo imperator qui vitam illius conscripsit. Sozimus vero
Pontifex, qui fuisse videtur Augustini synchronus, etiam
interuallum temporis describit inter vnumquemque gra-
dom, ita ut inter lectores siue exorcistas quinquennio re-
neatur, exinde Acolythus vel subdiaconus quatuor annis,
& sic ad benedictionem Diaconatus si meretur accedat,
in quo ordine quinque annis si inculpatè se gesserit, ha-
tere debet: exinde suffragantibus stipendijs per tot gra-
dus datis propriae fidei documentis, presbyteri sacerdotum
poterit promereri. De quo loco si eum exactior ad bonos
mores vita perduxerit, summum pontificatum sperare debe-
bit. Hinc videre licet, quod suo quisqueungebatur ordine
in primitiua Ecclesia, & erant certo numero ex vno quoque
ordine constituti: Sicut etiam ab Eusebio scriptum legi-
mus, ubi recenset Episcopum vnum, Presbyteros quadra-
ginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acoly-
thos quadraginta & duos, exorcistas & lectores cum ostia-
rijs quinquaginta & duos. Epiphanius, ubi ordines enume-
rat, meminit episcopi primo loco, deinde Presbyteri, Dia-
coni, Subdiaconi, Lectorum, Laboratorum, & Ianitorum.
Ignat.

*Hier. in ep.
ad Heliode-
rum in Epi-
staphio Ne-
potiani.
Cyp. li. 4.
epist. 2.
Sozim. ad
Ilichium
cap. 3.*

*Euseb. li. 6.
c. 20. Eccl.
hist.*

*Epiph. in
fine lib. sui
de haesib.*

Cyp. lib. 2. ademptam fuisse. Nos Apostolus vult esse pudicos, non bi
epist. 8. lingues, non in alto vino deditos, non turpe lucrum secta
Amb. in. 4. res, habentes mysterium fidei in conscientia pura: quos pri
ca. 48. ph. mum etiam probare iubet, & sic ministrare, nullum crimē
1. Tim. 3. habentes. Officio Diaconi functus existimatur Christus,
 quando post cenam proprio ore & proprijs manibus sa-
Matt. 26. cramenta co infecta dispensauit, & quando dormientes A-
ibidem. postolos ad orationem inuitauit dicens: Vigilate & orate,
 vt non iuretis in tentationem.

De sacerdotio.

Cap. LIII.

Sacerdotis
 officium.

1. Cor. 10.
 Potestas
 multiplex
 sacerdoti-
 bus datur.

Luc. 22.
Corint. 11.

Mar. 16.

Ioan. 20.
Matt. 18.

1. Cor. 4.

2. Cor. 5.

VNus autem omnium excellentissimus est ordo sacer-
 dotum, cui reliqui omnes subseruiunt. Versatur eius
 officium circa corpus Christi. Est autem corpus Chri-
 sti duplex: Verum, quod à sacerdote consecratum offertur
 in altari, ac sumere volentibus distribuitur: Mysticum, est Ec-
 clesia, sicut iam antea nō vno loco copiose disseruimus.
 Vnus enim panis, vnum corpus multi sumus, qui de vno
 pane participamus. Circa vtrumque versatur sacerdotis of-
 ficiū, cui varia & multiplex potestas conceditur. Nam
 quod attinet ad verum & viuū Christi corpus, datur ille
 potestas consecrandi, offerendi, & ijs qui sumere voluerint
 distribuendi: idq; ex institutione Christi, qui in cōna illa
 nouissima sacerdotes instituens secundū ordinē Melchise-
 dech, ac dicens: Hoc facite in meam cōmemorationē: po-
 testatem hanc illis largitus est, quemadmodum vbi de sa-
 crificio Missę sermo nobis fuit, pluribus verbis testimonio
 sanctorum patrum confirmauimus. Quod verò attinet ad
 mysticum Christi corpus Ecclesiam, datur illis potestas
 baptizandi: Sic enim Christus dixit Apostolis: Eūtes doce-
 te omnes gentes, baptizātes eos in nomine patris & filij &
 spiritus sancti: Datur potestas absoluendi, quod illa Christi
 verba indicant, Quorū remisistis peccata, remittuntur eis:
 Datur potestas prędicandi: Dicit em̄ idem Christus: Eun-
 tes in mundum vniuersum, prędicate Euangelium omni
 creaturę. Paulus Apostolus vocat sacerdotes ministros Chri-
 sti, & dispensatores mysteriorū Dei. Quale sit autē sacer-

dotis ministerium, docet idem alio loco, cūm dicit: Quod
 Deus nos reconciliauit sibi per Christum, & dedit nobis
 ministerium reconciliationis, quoniam quidem Deus erat
 in Christo mundum reconcilians sibi, & non reputans illis
 delicta ipsorum: & posuit in nobis verbum reconciliatio-
 nis. Pro Christo ergo legatione fungimur: tanquā Deo
 exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliāmi-
 ni Deo. Hoc legationis munus tunc mandauit Christus
 Apostolis & eorum successoribus, cūm post iteratā saluta-
 tionem, Pax vobis. Sicut me misit pater, inquit, & ego mit-
 to vos. Quomodo enim, vel ad quid misit filium pater, ni-
 si vt inter Deum & homines pacem faceret? Ad hoc igitur
 ipsum suos in vniuersum orbem filius misit sacerdotes &
 Episcopos, vt eorū ministerio reconciliarentur Deo, si qui
 se ab illo disiunxissent, peccatisq; suis eum offendis-
 sent. Quod ergo dixit Christus: Misit me pater, idem est
 cum eo quod dicit Apostolus: Deus erat in Christo mun-
 dum reconcilians sibi. Quod verò subiungit, Ita & ego
 mitto vos: idem est cum eo, quod idem dicit Apostolus, po-
 ne fungimur: Et: Obsecramus pro Christo, reconciliāmi-
 ni Deo. Quamobrem non contentus semel dicere, repetita
 vice dixit: Pax vobis: vt insinquaret, & pacem se fecisse illis,
 & pacem se per illos mittere nobis. Ex quo loco colligi-
 tur, sacerdotem nihil aliud esse, quā Christi legatum,
 qua etiam ex causa dictus est à Propheta angelus domini
 exercituum. Quando autem Christi legatum dicimus esse
 sacerdotem, & capitis & corporis intelligi volumus. Totus
 enim Christus, & caput est & corpus. Pro Christo capite
 legatione fungitur sacerdos, quando ex loco superiore ver-
 ba facit ad populum, & voluntatem eius explicat, simul
 obsecrat nomine Christi, vt vitia sua detestari, atque ab il-
 lis auersi Deo reconcilientur. Pro Christi corpore, hoc est
 Ecclesia legatione fungitur, quando stans ad altare, eam
 quę, per fufum pro nobis Christi sanguinem, in cruce fa-
 cta est reconciliationem, Deo patri offerens, atq; illius eū
 cōmunionefaciens, supplex rogat in persona totius Eccle-
 się, vt illius reconciliationis virtute, populo suo propitius
 esse, ac fructum illius ad ipsum redundare velit. Hoc est,
 quod

Ioan. 20.

Malach. 2.

Hier. in ca.
1. Malach.
Chry. de
verbis E-
sai. Hom.

Chry. lib. 6
de sacerdo-
tio.

Ambr. in
oratione
prioris prae-
paratoria
ad Missam.

Greg. Naz.
in apolo-
getico.
Ad Simplic-
ian haretic-
am epist. 88.
Grego. li. 1.
epistolari.
epist. 24.

Celest. epi-
stola. 1.
cap. 11.

quod Hieronymus sacerdotem, Dei vocat sequestrum & hominum. Hoc est, quod Chrysostomus medium stare dicit sacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferretur, et nostras petitiones illuc perferentem, dominum iratum utriusque naturae conciliantem, & nos qui offendimus ex illius manibus eripientem. Hoc est, quod idem alio loco, Sacerdotem pro universo terrarum orbe legatum intercedere, deprecantemque esse apud Deum dicit, ut hominum omnium non venientium modo, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat: itaque quasi mundus universus illi concreditus, atque omnium sit pater, sic ipsum ad Deum accedere. Ac paulo post: Cum autem ille & spiritum sanctum, inquit, invocaverit, sacrificiumque illud hortore ac reverentia plenissimum perfecerit, communi omnium domino manibus assidue pertractato, quare ex te, quare illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & celestium potestatum universus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, angelorum choris plenus est. Hoc est, quod Ambrosius quoque Iesum alloquens: Quoniam (inquit) me peccatorem inter te & eundem populum medium esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis credite non recuses, nec per me indignum famulum tuum eorum salutis pereat praecium, pro quibus victima factus, salutis dignatus es esse redemptio. Hoc est, quod Gregorius quoque Nazanzenus scribit, esse speciale sacerdotis officium populi mediatorem apud Deum effici. Qui & Basilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Et eius cognominis Gregorius Romanus pontifex: Quid amistes, inquit, ad dominum, nisi pro delictis populi intercessor eligatur. Et qui fuit his omnibus vetustior, quartus a Petro pontifex Romanus Anacletus: Sicut, inquit, ipse filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos eius vice in Ecclesia estis constituti, ut inter Deum & homines legatione fungamini. Hec ille scribens ad Episcopos per diversas regiones constitutos. Hoc est, quod a Celestino quoque primo scribitur: Cum sanctarum plebium praesules mandata filii

legatione funguntur, apud divinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum congemiscente Ecclesia postulant & precantur, ut infidelibus donetur fides &c. Et qui vixit eodem seculo Augustinus. Tunc, inquit, Antistites velut advocati susceptos suos, per manus impositionem, misericordissimae offerunt potestati. Epistola 59. ad Paulinum respondens quintae quaestioni. Et a Cypriano multo ante scriptum est: Sacerdotibus maior labor incumbit in assenda, propitianda, & procuranda Dei maiestate. Sacerdos igitur nihil aliud esse videtur, quam, sicut Paulus dicit, reconciliationis minister. Fugitur autem hoc ministerio, primum quando annunciat populo per Christum in cruce pro nobis mortuum remissionem peccatorum nobis obtentam, ac Deo patri nos esse reconciliatos: Deinde cum eum admonet, quandoquidem facta iam sunt per Christum omnia, quae ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, nihil ut ex illius parte desit hominibus ad salutem consequendam, ut ne sibi deesse ipsi velint, sed pro se quisque reconciliari Deo conetur. Neque enim existimare quoniam oportet, quod hoc solum sufficiat scire & credere, quod cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii eius: Verum necesse est, ut ipsi quoque adferamus aliquid ad reconciliationis illius in cruce factae fructum in nos transferendum, ut peccata detestemur, quae dividerunt inter nos, & inter dominum Deum nostrum, quae nobis illum offensum reddiderunt, atque ab illis averfi, convertamur ad dominum Deum nostrum in toto corde nostro, illi nos credamus, in illo spem & fiduciam nostram omnem collocemus, illius amore inflammemur, ac per fidem vitam, & per sacramentorum susceptionem, quae ab illo sunt instituta, tanquam instrumenta quaedam salutis nostrae, denique per orationem ardorem, ac passionis & mortis illius iugem commemorationem, cuius in altari per sacerdotem sacris operante representatione fit illud efficere conemur, ut quod fructum universo mundo mors Christi attulit, eius participes esse queamus. Quia obrem non solum, cum praedicat Evangelium sacerdos, minister est reconciliationis, verum etiam cum baptizat, cum poenitentem absoluit, cum Eucharistiae sacramentum porrigit, cum orat pro peccatis populi, cum corporis & sanguinis Christi

Cypr. lib. 1.
epist. 3

Iob. 2.

DE SACRAMENTO

Christi sacrificium offert, in omnibus his, nihil aliud est, quam reconciliationis minister, quem non modo verbis prædicat, verum etiam habitu & actione representat, ac quodammodo ea facta, sit in cruce, sub aspectu altantis populi subijcit, atque omnia facit, ut fidei suæ commissus populus, reconciliationis in cruce factæ fructum consequi possit. Quam ad rem non alio vitur mediatore, quam ipso Christo. Illius enim corpus, illius sanguinem offert Deo patri, ac tanti præcij, quo redemptus & reconciliatus est ei mundus, ipsum commune facit. Ecclesiæque totius nomine supplicat, ut propter folum filij sui sanguinem, cuius rei commemoratio fit in altari, oculis clementiæ suæ, eam respiciat, atque reconciliationis in cruce factæ fructum ad eam redundare velit. Quia tamen in re nihil aliud, quam minister est sacerdos. Nam verus sacerdos, verus mediator & reconciliator non est, nisi ille, cui dictum est: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech ille de quo scriptum est, quod factus est propitiatio pro peccatis nostris. Ille est qui baptizat, ille est qui peccata remittit, ille est qui reconciliat, ille est qui interpellat pro nobis, ille est qui docet, ille est qui consecrat Eucharistiā, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sanguinis sui sacrificiū in altari, ipse & sacerdos & sacrificiū, vñ cum eo cui offertur, vñ cum ijs pro quibus offertur. Sicut igitur in prædicando Evangelio non est sacerdos nisi ministrus: non enim sacerdos est qui loquitur, sed spiritus patris cœlestis qui loquitur in illo. Quod etiam testatur Paulus dicens: An experimentū queritis eius, qui loquitur in me, Christi? Sicut in baptizādo non est sacerdos nisi minister: solus enim verē baptizat, & a sordibus abluit peccatorum, de quo dictū est in Evangelio, Hic est qui baptizat, dominus noster Iesus Christus: quod & Paulus indicat, cum reprehendit eos qui baptismum ex ministrorum dignitate metiebantur, dicentes, Ego quidē sum Paulus: ab us autem, Ego Apollo: Quid igitur est, inquit Apollo: quid verō Paulus? Ac mox subdit: Ministri eius, cui credidistis, et vnicuique sicut dominus dedit. Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementū dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementū dat Deus. Sicut in re-

Christus
per sacerdotem
omnia
facit.

Psal. 109.
1. Ioan. 2.

Matt. 10
1. Cor. 13

Ioan. 1
1. Cor. 3

ORDINIS.

170

in remittendis peccatis, non est sacerdos nisi minister: Recte enim illi dixerunt, Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus: Sicut in alijs quoque functionibus non est sacerdos nisi ministerium: nam quod virtutis est & efficaciar, non præstat nisi solus Deus: sic in consecratione, sic in oblatione, sic in Eucharistiæ distributione, non est sacerdos nisi ministerium. Testatur hoc Chrysostomus quoque, qui posteaquam duriter eos increpauerat, qui post admittā peccata non contriti, neque confessi ad Eucharistiā accedebant, (quod tamen ita faciendum esse docent nostri temporis hæretici) cum illa verba dixisset, Dæmonium patiente peior est, qui postquam peccavit accedit: Verum & tu laice, inquit, cum sacerdotem videris offerentem, ne tu sacerdotem esse putes hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam. Sicut enim cum baptizaris ipse te non baptizat, sed Deus est qui tuum caput inuisibilis potentia cōtinet, & nec angelus, nec archangelus, nec vilius alius accedere & tangere audet, ita nunc quoque. Alio loco. Non sunt humanæ virtutis hæc opera. Qui tunc in illa corna confecit, ipse nunc quoque operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinem tenemus: qui verō hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Ac rursus in suis in Paulum commentarijs: Sacra ipsa oblatio siue illam Petrus, siue illā Paulus, siue cuiusvis meriti sacerdos offerat, eadem est, quā dedit Christus ipse discipulis, quamque sacerdotes modo quoque conficiunt. Nihil habet ista quā illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam antea sacraverat. Quemadmodum enim verba, quæ loquutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant, ita & oblatio eadem est. Oecumenius, qui vixit ante nongētos annos, enarrans illum Pauli locum: Tu es sacerdos in æternum, secundū ordinē Melchisedech: Significat, inquit, sermo, quod licet Christus non obtulerit carentē sanguine hostiā, siquidem suū ipsius corpus obtulit, attamen qui ab ipso fungentur sacerdotio, quorū Deus pōtēfex esse dignatus est, sine sanguine offerēt, nā hoc significat, in eternū. Neque enim de ea, quæ semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset in eternū, sed respiciēs ad præfentes sacrificios, per quos medios Christi sacrificat & sacrificat.

Chry. Ho.
60. ad po-
pulu An-
thoch. & in
Matt. 51.
Euchar. in
peccatis su-
mēs demo-
niaco peior
est.

Hom. 83. in
Mattheū.

In postero
rem ad Ti-
moth. epi.
Hom. 2.

DE SACRAMENTO

Sacrificiū
et sacerdotiū
in Eccl.

Iacob. 3.

Luc. 12.

1. Cor. 11.

Iacob. 3.

Matt. 23.

1. Ioan. 2.

Heb. 8.

Hier. 31.

ficatur, qui etiam in mystica cena modum illis tradidit huiusmodi sacrificij. Hinc vel cœco perspicuum esse potest, quàm sit eorum sacrilega audacia, qui sacerdotium, quia sacrificium ex Ecclesia sublatū esse volunt. Quid enim aliud illi, quàm Christi sacerdotium, Christi sacrificiū ex ea tollere, ac redemptionis nostræ præciū nobis auferre conantur? Manus quidem mortalis, lingua mortalis ministeriū hominis est mortalis, verū consecratio, verū oblatio non est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, domini nostri Iesu Christi. Quemadmodum autem non propterea nō recte dicitur baptizare minister, quia Christus ipse est qui baptizat: non propterea nō recte dicitur peccata remittere minister, quia Christus ipse est, qui peccata remittit: nō propterea nō recte dicitur docere minister, quia Christus ipse est vnus magister noster, qui docet nos: nō propterea nō recte dicitur interpellare minister, quia Christus ipse est, cuius sanguis interpellat pro nobis: ita non propterea nō recte dicitur sacerdotio fungi minister, quia sacerdotio fungitur in altari Christus, quia seipsum hostiā offert Deo patri, sacerdos ille nunc quidem nobis inuisibilis, & immortalis, secundum ordinē Melchisedech. Neque iustior est causa externū in sacrificando, quàm in prædicando verbo ministeriū abrogandi. Nam plures magistros fieri prohibet scripturæ sacrificare non modò non prohibuit vnquam, verum etiam præcepit Christus dicens, hoc facite in meam commemorationem. Quo minus etiam ferendi sunt, qui sacrificandi, quàm qui prædicandi Evangelij ministeriū externum abolitum cupiunt. Habent enim ij, quas errori suo præterdant scripturas. Nolite plures magistri fieri, vnus est enim magister vester. Nō necesse habetis, vt aliquis doceat vos: vnctio eius docet vos. Non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens, cognosce dominum, quia omnes scient me à minore vsque ad maiorem. Has illi cum scripturas proferant tam apertas, habere tamen videntur aliquē erroris sui prætextum, cū & illud præ se ferant, pati se non posse, vt obscuretur Christi gloria, vt illius qui verus est magister noster dignitati derogetur, quasi parū idoneus ille sit ad docēdos nos, neque, circa ministeriū hominis id præstare queat. Isti verò quā scripturā pro-

ORDINIS.

173

proferunt, quia sit sacrificium abrogatum? Certè Paulus nō sublatum, sed translatum esse dicit sacerdotium. Sic enim loquitur: Translato sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat. Christus autem dicit, se non venisse legem solvere, sed adimplere. Ad eundem modum, non venit sacerdotium abrogare, sed consummare: Venit quod erat imperfectum perficere. Quid enim fuit sacerdotium Iudæorum? quid aliud quàm vmbra quædam & figura. Quid autem Christi sacerdotium secundum ordinē Melchisedech, quo nunc ille fungitur fungitur in Ecclesia, sacerdos æternus & immortalis per ministros suos mortales? quid nisi corpus ipsum & veritas. Vmbra corpus, figura successit veritas. In vmbatico illo sacerdotio & sacrificio, fusus victimarum sanguis, fundendū pro nobis Christi sanguinē in ara crucis significabat. In hoc autē verò sacerdotio & sacrificio, verū corpus & sanguinis Christi fideiū oculis sub panis & vini speciebus exhibetur, ac quemadmodum corpus illud in crucem actum, quemadmodum de pendentis lateris sanguis in remissionē peccatorum nostrorum fusus fuerit, representatur. Nō igitur sublatū sacerdotiū, sed translatum, non abrogatū, sed consummatum, sed in aliud multo angustius & excellentius est mutatum: crassa vt sit eorum impudentia, qui ex Apostoli verbis illud abrogatū esse colligere conantur: ac omne sacerdotiū & sacrificiū funditus ac radicitus euersum & euulsum cupiūt, nullū vt inter laicos & sacerdotes diferimē esse velint: quicunque in Christo baptizati sunt, eos esse sacerdotes dicant. Neque verò desunt illis diuinæ legis oracula. Scriptum est enim, aiunt, & ad omnes in Christo credentes dictum: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Et rursus: Qui dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & sacerdotes Deo. Et iterum apud eundem: Redemisti nos in sanguine tuo, ex omni tribu, lingua, & populo, natione, & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram. Adeo non desunt Satanæ diuinæ legis oracula, non tam de abrogato, quàm de exarato & profanato ac in ordinem redacto sacerdotio, quibus in prauum sensum detortis, tenebras offundit imperitis, vt in errorem inducat,

DE SACRAMENTO

Matth. 24. ducat, si fieri possit, etiam electos. Sed nunquid in veteri quoque lege scriptum non est, & ad filios Israel dictum: Vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gens sancta. Atque num ideo nullū fuit sacerdotium secundum ordinē. Atque num ideo nullū fuit inter plebem & sacerdotes discriminē. Quamobrem sancta quidem sunt scripturæ verba, quæ adferunt: nihil eius certius, nihil est eis verius: Cælum & terra prius pessum ierint, quam vel apex vnus ex illis pereat. Sed hoc ex illis colligere vis, ex æquo sacerdotes esse omnes, æquē baptizare, æquē prædicare, æquē absoluerē posse mulieres, pueros, addē etiam psitacos & graculos, æquē pontificem quemvis aut sacerdotem: tuum est hoc verbum Satana, non est Dei verbum. Tu enim ille es, qui diuina cum humanis cōfundere, qui cælum terræ, qui sacra profanis, qui sursum & deorsum miscere conaris omnia. Quoniam verō conatibus hisce tuis opponit se castrorum acies ordinata, quæ non alio nomine tibi magis terribilis est, quàm quod est ordinata, in hoc totus es, in hoc omnes curæ & cogitationes tuæ consumuntur, vt ordinem ex ea tollerere possis, vt ne sit illud, quod Paulus præcepit, omnia honeste & secundum ordinem fiant in vobis. Atqui non hoc per Petrum, non hoc loquitur per Ioannē spiritus sanctus, quod tu vis: non hoc dicit, quod cuius de fece vulgi, quod cuius baiulo, zonario, quinetiam carnifici (quod apud istos, qui hæc à te docti tradiderunt, vsu venisse scimus) prædicare, consecrare, baptizare, absolvere, sacris operari, & quocunque alio reconciliationis ministerio fungi liceat, verum illud ijs verbis significare voluit, qui Christo nomen dederunt, atque illius corpori per baptismum insiti sunt, eos rectius vocari genus electū, & regale sacerdotium, quàm Hebræos, qui non aliunde magis gloriari solebant, quàm quod secundū carnem ex Abraham essent propagati, qui neque rex fuit, neque sacerdos, cum nos in Christum credentes, qui & sacerdos iuxta ordinē Melchisedech dictus est, & rex mansuetus, iustus & saluos faciens, multo rectius nobis vindicare possimus, sacerdotis illius & regis membra facti, quando per lauacrum regenerationis corpori eius sumus insiti. Sic Dydimus, sic Basilus, sic Oecumenius, sic Augustinus, sic qui libet eū sequitur Beda, sic qui nō multo fuit

Cant. 6.

1. Cor. 14.

sacerdotes
& sacerdotiū regale.
Psal. 109.
Zach. 9.
Basil. ser. 2
de baptismo ca. 8.

ORDINIS.

174

fuit illo posterior Rabanus, scripturarum hæc loca interpre-
tantur. Ac liber Augustini verba adscribere: sic enim scribit. Quod autē cum dixisset in istis secunda mors non habet potestatem, adiunxit atque ait: Sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum eo mille annis: non vtiq; de solis Episcopis & presbyteris dictū est, qui propriē iam vocantur in Ecclesia sacerdotes, sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticum chrysmā, sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt vnus sacerdotis: de quibus Apostolus Petrus, plebs, inquit, sancta, regale sacerdotiū. Quibus in verbis duo nobis consideranda veniunt: primum, quod cum vocat nos Petrus regale sacerdotiū, non hoc vult quod omnibus reconciliationis ministerijs æquē cuius ē plebe fungi liceat, atque ijs, qui legitime sunt ad eā re ordinati, sed illud modō indicat, omnes in Christū credentes fieri per baptismū vnus sacerdotis Christi membra: deinde quod non alij propriē vocentur sacerdotes, quàm Episcopi & presbyteri, ad quos propriē ministeria reconciliationis pertinent, cum alijs ē vulgo hæc appellatio non cōueniat, nisi per metaphoram quandā. Tractat hac de re Hieronymus quoq; contra Luciferianos scribens, querit enim, quare laicū venientem ab Ariani recipiat, Episcopū nō recipiat? Respondet Luciferianus. Recipio laicū, quia errasse se confitetur. Hieronymus contra. Recipe & Episcopū, quia errasse se confitetur. Ad hæc Luciferianus: Si errasse se confitetur, cur Episcopus perseverat? deponat sacerdotiū, concedo te niam petenti. Hieronymus verō: Respondēdo tibi, inquit, & ego sermonibus tuis. Si laicus errasse se confitetur, quomodo laicus perseverat? deponat sacerdotiū laici, id est, baptismum, & ego do veniam penitenti. Scriptū est enim: Regnū quippē nos & sacerdotes Deo patri suo fecit. Et iterum: Gētem sanctam, regale sacerdotiū, populum acquisitum. Hic quoque non obscure significat. Hieronymus, longē diuersū esse sacerdotiū, de quo Petrus & Ioannes loquuntur, ab eo, quo presbyteri funguntur & Episcopi: Loquuntur enim illi de sacerdotio laico, quod est baptismus. Nam simul vt quisque baptizatus est, ex ira filio, Dei filius efficitur, inde fiduciam accipit orandi, ac leuandi puras manus ad Deum, vt præceptis salutaria-

Hier. com.

Lucif.

Sacerdotiū duplex.

Apo. 1.

1. Pet. 2.

Sacerdotiū laicum.

DE SACRAMENTO

Mat. 6.

Rom. 12.

salutaribus mēditus, ac diuina institutione formatus dicit
confidenter, Pater noster, qui es in cœlis, ac exhibeat cor-
pus suum hostiam vinentem, sanctam, Deo placentem, in
odorem suauitatis. Atque hoc est sacerdotium laici, non au-
tem prædicare, baptizare, absoluerē, consecrare, & sacris
operari, quæ ad solos pertinent Episcopos & presbyteros.
Quod etiam testatur Clemens, cum ait, sed neque Laicos
concedimus aliquod sacerdotale munus coercere, veluti
sacrificium, baptismum, manus impositionem, benedictio-
nem, Non enim sibi quis sumit honorem, sed qui voca-
tur à Deo, Nam per Episcopi manus, datur hæc digni-
tas. Qui verò ad eam promotus non est sed eam sibi vi-
surpat, Osiæ pœnam sustinebit. Caterum quis est qui
non intelligit, si ita sint accipienda scripturarum ista ver-
ba, vt quotquot baptizati fuerint, veri sacerdotes cense-
ri debeant omnes, futurum vt illud necessario sequatur,
reges quoque vt sint omnes. Nam qui dicti sunt sacer-
dotium, idem & regnum, & regnaturi dicuntur. Erunt
itaque reges omnes, neque subiectum esse quenquam cui-
quam oportebit. Hoc est quod maximè laborat Sata-
nas, vt sublato ordine, quàm maximè fieri possit pertur-
bet omnia. Neque verò non pulchrè illi procefferunt
consilia sua apud vicinos nostros: quibus simul vt persuasit,
nihil pontifici, nihil Episcopis & sacerdotibus esse tri-
buendum, quod omnes regale sumus sacerdotium, ex-
cussio iugo pontificis & episcoporum, quandoquidem non
sacerdotes modò, verum & reges esse omnes eadem scrip-
tura docet, facile persuasit, vt principum quoque legiti-
mæque suæ potestatis iugum excuterent, serui bello con-
citato, neque multò post eò quoque perduxit amentie mi-
seros, vt Christianissimi Imperatoris iugum excutere mo-
lirentur, quem iam scriptis suis de Imperio deturbarum,
non amplius Imperatorem, verum Carolum à Gandano
appellare ausi sunt. Sic illi nihilo fuerunt mitiores erga le-
gitimum dominum suum, virum inter alias heroicas vir-
tutes, quibus excellit, incredibili simul erga Deū pietate reli-
gioneq; præditum, verbiq; illius propugnatorē acerrimū,
quàm antea fuerant erga Romanum pontificē, ceterosq;
Episcopos & sacerdotes. Adeo videre licet, quod multo
sibi

ORDINIS.

175

sibi cohæret vtraque dignitas, Regalis & sacerdotalis, ruc-
te vt altera non possit, quin eodem motu labefacta con-
cidat altera. Neque alios in Regum & principum fama libel-
lis, quos famulos vocant, proscindendis magis audaces
esse, quàm qui prius in laceranda pontificum & sacerdotū
exultatione calamos suos & linguas exaceruerunt, dubiū
erit nemini, si modò rem diligentius explorare velit. Hi
sunt præclari scilicet fructus istius, quemadmodum ipsi vo-
cant, Euangelij. Si Turcæ Germaniam, quamlibet numero-
sò exercitu peruasissent, maiorem cladem & exitium ad-
ferre non potuissent, quàm quantum cacangelum istud
atulisse videmus. Cognitos habebat istorum mores Eras-
mus Rotterodamus, vt qui complures annos inter eos fue-
rat commoratus. Is in libro, quē scripsit in hos pseudoeuan-
gelicos, hoc de illis præbet testimonium. At iste, inquit, po-
pulus tam Euangelicus, etiam Turcarum principi dicitur
derestabilis, quem ait seditioni natum: Quos subinde tur-
mulus excitat? quoties quàm leuibus de causis procurrit
ad arma? ne suis quidem Ecclesiasticis satis obtemperans, ni-
si dicant blanda auribus: profligandi etiam, si libentius in vi-
tam eorum inuehantur, aut ab opinione dissentiant. Initio
tantum non Deus erat illis Lutherus, nunc ipsi dem prorsus
delirant, quod nouum de Eucharistia dogma non recipiat.
Novam verò libertatem Euangelicam, impunè facere sen-
tire quod cuique libitum est. Huc nimirum tendunt artes
Satanæ, vt rupta acie ordinata perturbatione inducat, vt
fiat illud, quod scriptum est in libro Iudicum: In diebus
illis non erat rex in Israël, sed vnusquisque, quod sibi re-
chum videbatur, hoc faciebat. Vult vt simus sine lege, sine
rege, sine sacerdotio, sine sacrificio: quod cum perfecit,
simul & illud nullo negotio perfecit, vt simus sine Deo.
Nam vbi non est sacerdos & sacrificium, ibi nullus Deus
agnoscitur: sicut antea quoque copiosius de eo disserui-
mus. Ac satis iam planum fecisse videmur, quandoquidem
est Deo cultus in Ecclesia, esse in ea sacerdotium, esse & sa-
crificium. Quod verò isti dicunt, nusquam reconciliatio-
nis minitros in libris noui Testamenti sacerdotes appel-
lari, sed presbyteros tantum, demus hoc illis. Fieri enim
potest, quamdiu durauit sacerdotium Iudeorum, vt ne
quid

Germania
per pseudo-
euangelicos
infinita dā
na passa
fuit.

Iudic. 17.

DE SACRAMENTO

quid cum illis habere comune Christiani videretur, quod
suos appellari sacerdotes noluerint, sed presbyteros, hoc
est, antiquiores, siue digniores, ut augustinus quoddam
Christianorum quam Iudaeorum sacerdotium esse demon-
strarent, & cuius maiorem haberi rationem aequum foret.
Hoc enim Graeci πρεσβύτερον, Latini vocant antiquius.
Quod autem hoc est collectionis genus? ministros recon-
ciliationis siue presbyteros non reperimus in nouo Testa-
mento vocari sacerdotes, ergo non sunt sacerdotes? Non-
ne ad eundem modum argumentari vicissim licebit? No-
men personae non modò in noui, sed ne in veteris quidem
Testamenti libris de Deo dictum reperimus, non sunt ergo
tres personae Deus vnus: Quin & ipsum trinitatis no-
men in scripturis nusquam inuenitur, non est ergo sancta
Trinitas? Quis non videt, quam haec absurda sint? Si ita,
non fuerit appellatio sacerdotum inter Christianos ante
euerſam Hierosolymam, & prorsus abolitum Iudaeorum
sacerdotium: At simul ut illud est deletum, statim à Cle-
mente Petri successore, à Dionysio Areopagita Pauli di-
scipulo, ab Ignatio, & deinceps ab omnibus alijs ad haec vs-
que nostra tempora sacerdotum nomen in Ecclesia frequen-
tari coepit. Cum autem Esaias futurum praedixit, ut ex gen-
tibus assumeret dominus sacerdotes & Leuitas, qui quo-
modo solebant filij Israël, dam eorum staret religio, & ré-
pli caeremoniae seruantur, offerrent victimas cum pla-
mis in domo domini, nonne clarè de Christi sacerdotibus
est loquutus? Verùm quorsum atinet de vocula discepta-
re? Vbi fuit sacrificium, ibi sacerdotium quoque fuisse ne-
mo sanus dubitat: Nam haec duo sic inter se coniuncta sunt,
ut ab inuicem separari non possint: Neque sacerdos sine
sacrificio, neque sacrificium esse potest sine sacerdote. Fuit
se autem sacrificium Apostolorum temporibus si quis am-
bigit, vel ille in Actis locus omnem illi dubitationem ade-
ment, ubi scribitur: Sacrificantibus illis domino, & ieiuna-
tibus, dixit illis spiritus sanctus, &c. Quamuis enim vulga-
ta interpretatio habeat ministrantibus, Erasmus tamen
quod est in Graeco λατρεύοντες, significantius vertit, cum
sacrificarent. Siquidem λατρεύειν non simpliciter sonat mi-
nistrum, sed plerumque sacrorum ministrum, & qui fungi-

Indic. 17.

Sacrificiū
tempore
Apostolo.
Act. 13.

ORDINIS.

176

tur officio sacerdotis pro alijs: & λατρεύειν non simpliciter
ministrare, sed sacrum ministerium peragere, sacris opera-
ti siue sacrificare: & λατρεία non quoduis ministerium, ve-
rùm illud vocatur, quod nos Missam vocamus. Hinc est,
quod Basilins & Chrysostomus Missas suas inscripserunt
λατρείας, Sic autem appellatur Missa κατὰ τὸν Χριστὸν tanquā v-
num omnium excellentissimum, Deoq; gratissimum mini-
sterium, qua ratione Tullius orator, Aristoteles Philoso-
phus, Paulus vocatur Apostolus: Ad hunc modum sacer-
dos quoque minister: & sacrificium, quod offert, vocatur
ministerium: Non quod alij quoq; non rectè ministri dicantur,
nā & principes, Dei sunt & Ecclesiae ministri: Sic enim
de illis Paulus loquitur λατρεύει καὶ θεὸς καὶ ἐν αὐτῷ τοῦτο
πρὸς καὶ ἑαυτοῦς. hoc est, ministri enim Dei sunt, in hoc
ipsum seruientes, sed quod illud longè praestantissimū om-
niū est ministeriū: quo funguntur sacerdotes: Quod autem
λατρεία sacrum ministeriū siue sacrificiū significet, indicat il-
le locus apud Lucā ὡς ἐπλήθυνεν αἱ ἐν ἡμῖν τῆς λατρείας αὐτοῦ.
hoc est, ut impleti sunt dies officij eius. λατρείαν translulit
interpretis officij, nihil aliud intelligere volēs, quā sacrificiū:
Loquitur enim de Zacharię sacerdotis officio. Pōtiffices autē
& sacerdotis ex hominibus assumptos pro hominibus cō-
stitutos veteri lege fuisse in his quę sunt ad Deū, ut offerret
dona & sacrificia pro peccatis, cum à Paulo scriptū sit, ne-
mo est tam proteruē improbus, qui negare audeat (quan-
quam illud temerè nonnulli negant) ad nostri quoq; tem-
poris sacerdotes haec Pauli verba rectè referri posse. Carte-
rum aprē atq; appositē admodū etiā nunc sacrificiū voca-
tur officium: Sic enim dici solet, celebratur nunc officium.
Nam cum officium rectè factū dicatur, nos autē nulla rei-
ram Dei placandam, & remissionem peccatorū obtinen-
dā sufficere nobis queant, proferimus illud, quod omnium
rectissime factū est à saluatore nostro pro peccatis nostris
abolendis, proferimus corpus illius & sanguinem, qui fa-
ctus est nobis iusticia & sanctificatio, & redemptio, factus
pro nobis obediens patri vsq; ad mortem, mortem autem
crucis: simul supplices deprecamur, ut auertat faciem suā
à peccatis nostris, & respiciat in faciem Christis sui, pro
nobis

Luc. 1.

Hebr. 8.

Officiū sa-
crificij.

1. Cor. 1.

Philip. 2.

Psalm. 50.

Psalm. 84.

DE SACRAMENTO

nobis in cruce pendens & moriens: ut non faciat nobis secundum peccata nostra, non iudicet nos secundum actus nostros, non retribuatur nobis secundum iniquitates nostras, sed faciat nobis, iudicet nos, retribuatur nobis secundum iustitiam filij sui, quam ille luens obedientia sua, peccatum inobedientie nostrae, pro sua ineffabili misericordia nobiscum communicare, nobis impartiri, & nostram facere dignatus est, posteaquam semel ipsum per fidem & baptismum induti sumus. Estne quod officij nomine rectius appellari queat, quam vnum hoc? Quae enim sunt officia quae sunt recte facta nostra? quae coram oculis Dei & domini nostri proferre, quibus illum, qui iuste peccatis nostris irascitur, propitium nobis & placatum reddere possumus? Certè nisi illi officio, quod ille nobis pro sua immensa bonitate, in cruce moriens praestitit, imitantes, nulla sunt. Qui igitur sunt isti tam impij, imitantes, qui nobis hoc quod solum verè dici meretur officium, eripere conantur? Qui alij, quam iurati Saranen ministri, quorum omne studium vna hac in re consumitur, ut immensum illud redemptionis nostrae beneficium, in quo solo confidimus in quo solo gloriamur, sempiterna quadam oblivione obruatur? Nobis verò extremaque perferre prius contingat, quam ut tantum hoc flagitium patiari permittamus, quod ne sol quidem ipse æquis oculis aspicere possit. Verum iusto dolore commoti ab instantibus non nihil digressi. Nunc eo unde cepit redeat oratio. Illud enim orsi eramus dicere, quandoquidè sacrificale cõstat Apostolos, quemadmodum clarè liber Actorum docet, sacerdotes re ipsa fuisse, etiam si detur illud, quod propter discriminem sacerdotum legis, ante eversam Hierosolimam & extinctum Iudeorum sacerdotium, presbyteri, quam sacerdotes appellari maluerint. Obiter autè explicamus, quid sibi velit Liturgiæ nomen: Significare enim ministerium siue officium per excellentiam quandam, id quod nos Missam vocamus, siue sacrificiū, unde & sacerdotes alicubi vocari officiales audimus, quod illorum proprium est munus & officium sacris operari, hoc est Missas celebrare, quod ante mille quoc; trecentos annos his verbis testatur Fabianus martyr & Pontifex: Sacerdotes domini sibi elegit

*Fab. epi. 2.
ad orientales Epif.*

ORDINIS.

177

ut sacrificent ei & offerant oblationes domino. In qua sententiam scripsit etiam pleraque Chrysostomus, epistolam ad Corinthios explicans. Nam etsi predicare quoque preclarum sit, ac Deo maximè gratum officium, non tamen hoc sacerdotum quondam proprium fuisse videtur: quod ex Possidonio colligi potest: qui cum fuisset auditor Augustini, vitam illius conscripsit. Narrat is, Valerium Hipponensem Episcopum, ordinato in presbyterum Augustino, exultasse & Deo gratias egisse, suas exauditas à Domino fuisse preces, quas frequentissimè fuderat, ut sibi divinitus homo concederetur talis, qui posset verbo Dei & doctrina salubri Ecclesiam Dei edificare, cui rei se, homo natura Græcus, minusque Latina lingua & literis instructus, minus vtilem praevidebat. Dedit igitur potestatem eidem Augustino presbytero coram se in Ecclesia Evangelium predicandi ac frequentissimè tractandi, contra vnum quidem & consuetudinem Africarum Ecclesiarum, unde etià ei nonnulli Episcopi detrahebant. Clarus etià hoc indicat Socrates in sua Ecclesiastica historia, causam etiam explicans, quam obrem verbi ministerio presbyteris fungi non liceret: Presbytero, inquit, Alexandria non committitur verbi ministerium, quod ab eo tempore cepit, quo Arius Ecclesiam turbavit. Ex his Possidonij & Socratis verbis ceruere licet, quam crassa sit istorum inscitia, qui putant ad hoc ordinari potissimum presbyteros, ut sint verbi ministri, cum verbi ministerium proprium olim fuerit in multis Ecclesijs Episcoporum, ad quod sacerdotibus aspirare non licuerit: non quod maior in eo sit dignitas, quam in altaris ministerio, quod omnia alia excellere, satis iam docuisse videmur: verum quod ad praedicandum munus non equè quivis est idoneus, atque ad sacrificandum. Nam in ordinando Sacerdote non tam spectabatur excellēs doctrina, quam pietas & vitae sanctimonia. In eligendo autè Episcopo minimè sufficere visum est, si vitæ esset inculpata, si etatè suam omnem sine crimine transegeret: sed requireretur præterea, potens ut esset exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere. Sed hæc de proprio Sacerdotum officio dicta sufficiant. Quod autè ordo Sacerdotum sacramentū sit, vel ex eo cuius peripicuum esse potest, quod

*Chry. in. 2
ad Corint.
Hom. 13
Predicare
cuius sit.
Possid. ca. 5
de vita Augustini.*

*Socr. lib. 5.
cap. 22.*

1. Timo. 3

*Sacerdotij
ordinē sacramentū
esse.*

Sacerdotij ordinem sacramentū esse. quod quæ requiruntur ad Sacramenti rationem, eorum ipsi deest nihil. Est enim sacræ rei signū, & quidem efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ. Signum aut elementum visibile, siue quis materiam dicere malit, est manuum impositio. Neque tamen ea sola: præcedit enim illam benedictio & inunctio, sequitur autem calicis porrectio. Precipuum tamen in hoc Sacramento signum est, manuum impositio: Nam per benedictionē ordinandus diuinis officij ministerijque sui admonetur: per inunctionem ad Christi corpus tangendum idoneus redditur: per calicis porrectionem officij ministerijque sui admonetur: per impositionem vero manuum, omnis ei gratiæ plenitudo confertur, accedente verbo, quod profertur ab Episcopo ordinante, quæ est forma huius Sacramenti: Nam simul ut accedit verbum ad elementum, fit Sacramentum, ac omnis ordinando gratiæ plenitudo confertur, ut quæcunque pertinent ad officium Sacerdotis, ea efficaciter exequi possit omnia. Hinc est, quod non in conferendis modo Sacramentis efficax est Sacerdotis ministerium, verum etiam si quis preoccupatus in delictis fuerit, oratio tamen eius magis efficax esse creditur, quam cuiusvis alterius non Sacerdotis, quantalibet is fuerit vitæ integritate præditus. Etsi autem nulla sit in Hebræis noui Testamenti inunctionis mentio, sed solius manuum impositionis, non ideo tamen existimandū est recens hoc inuentum esse, ut ordinandi Sacerdotes oleo inungantur. Apostolorum hanc esse non scriptam traditionem agitis est Anacletus Petri successor. Ordinationes, inquit, Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem prouincia fuerint Episcopis sunt celebrandæ, qui simul convenientes, scrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manus cum sanctis Euangelij, quæ prædicaturi sint imponentes, dominicæ die hora tertia orantes, sacraque inunctione, exemplo prophetarum & regum capita eorum, more Apostolorum & Moyfi vngentes, quia omnis sanctificatio constant in spū Moyfi vngentes, quia omnis sanctificatio constant in spū ritū sancto, cuius virtus inuisibilis sancto Chrysmate permixta: & hoc ritu solennem celebrent ordinationem. Clemens quoque: Omnis, inquit, pōtifex sacro chrysmate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus,

tas, charus & præciosus hominibus oppidō. Ille debet: quæ quasi Christi locum tenentem honorare omnes debent, eique semire, & obediētes ad salutem suam fideliter extirrescētes, quod siue honor, siue iniuria, quæ ei deferatur, in Christum redundet, & à Christo in Deum. Scripsit de eo copiose Pauli discipulus Dionysius Areopagita: Scripsit & Cyprianus in libello de chrysmate edito: meminit Tertullianus. Neque quisquam est veterum penè scriptorum, qui non cum quadam etiam honoris præfatione meminert. Quominus ferendi sunt, qui nostro hoc æuo sine quadam sublatione sacri huius vnguenti meminisse non possunt. Quod si propterea putant esse reiiciendum, quod Iudæorum quondam fuerit caremonia genus hoc vngendi, reiiciant & manuum impositionem, quæ & ipsa traxisse videtur ab Hebræis originem, quibus admodum ea fuit familiaris, cum aliquid commendabatur, aut offerrebat Deo. Sic Iacob imponit man⁹ duobus filiis Ioseph Eodem ritu Moyses ordinat Iosue ad populi Dei gubernationem. Numero: 27. Eodem ritu Christus benedicit pueris Mar. 10. Ad eundem modū & super caput hostiæ immoladæ manus ponebatur. Verum hæc de sacramento ordinis distinctum sufficiant, quod ministrantium est, nam pertinet ad ministerium reconciliationis. Quatenus autem hæc reconciliatio docendo fit aut prædicando, rectè referri posse videtur ad eam virtutem, quæ prudentia dicitur: quandoquidē scriptum est, quod labia sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius requirent: quem etiam in Euangelio vocat dominus seruum fidelem & prudentem, quem constituit dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore. Hoc est, quod Dionysius quoque sacerdotum ordinem vocat illuminationem & lucidum, quod eorum proprium est munus, luce doctrinæ per salutis iter ducere proximos.

Lue. 10.
Dion. eccl.
Hier. ca. 4
Tertul. de
carnis resurrexio.

Gen. 48.
Leuit. 1.
Malach. 2.
Matt. 24.
Dion. eccl.
Hier. ca. 5

De ministro Huius Sacramenti.

Cap. LIII.

A 2 2

Mini-

SACRAMENTO

Minister huius sacramenti est Episcopus: cuius hoc solius proprium est munus ordinare. Est autem Episcopus paratus non ordinis nomen, quatenus ordo sacramentorum est, verum dignitatis & officij. Nam quemadmodum paulò ante commemorauimus: ex presbyteris, qui multi erant in vna aliqua Ecclesia, vnus eligebatur, qui non relictus qui magis gregis totius, quàm ipsorum etià presbyterorù curam gereret. Ac in sacramentis quidè cōficiendis & ministrandis, excepta ordinatione & confirmatione, nihil maior est Episcopi, quàm sacerdotis auctoritas, nisi quod ligandi soluendiq; potestas tanto maior est penes Episcopum, quāto plus ad eā rem doctrinæ iudiciq; requiritur: quibus præ exteris Episcopum abundare præsumitur, qui vel ipsa reliquis rebus ijs præstat, vel adiunctos habet sãtè laici teri suo viros eruditione iudicioq; præstātes, vt, quòd vulgus sacerdotù de grauioribus peccatis perinde facere non potest, quid ligandū quidū soluendum sit, facile discernere queat. Indè est illa casuū, vt vocant, reseruatō: quorū nonnulli ad ordinarij cuiusuis, alij verò, qui sunt grauioribus non nisi ad summi pontificis iudiciū spectant. Quod ad reliqua attinet, æquè baptizat, æquè cōsecrat, æquè sacerdos absoluit vt Episcopus: In hoc ergo pares sunt Episcopus & sacerdos. Caterū quod in humano corpore fieri videmus, vt sit corpus quidè vnū, membra verò multa, omnia autem nō eundē actū habeant, idem & in Christi corpore, quod est Ecclesia, cernere licet. Multi namq; corpus vnū sumus in Christo, singuli autē alter alterius mēbra. Hæc connexio totius corporis vnanimitatē requirit, sed præcipuè cōcordiā exigit sacerdotū, quibus, vt à Leone pontifice vere maximo scriptū est, etiā dignitas non est communis, est tamen ordo generalis: Quoniam & inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris, fuit quædā discretio potestatis: & cum electio par esset omnium, vni tamen datum est, vt ceteris præmineret: De qua forma Episcoporum quoq; est, ne orta distinctio, & magna dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouincijs singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursus quidam in maioribus vrbibus constituebantur, solitudinem susciperent ampliore, per quos ad vnam Petri

Episcopus
tus non est
ordo.

Episcopi of
ficia.

Rom. 12.

1. Cor. 12.

Epist. 54.

Episcoporum
ordo.

Pape seu
pontificis
max. emi-
nentia.

ORDINIS.

879

Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, & nihil vnquam à suo capite dissideret. Ex quibus verbis, quæ apud Iulium quoque Papam in Epistola ad Orientales scripta reperiuntur, illud discimus, qui non dissensionis, verum pacis & dilectionis Deus est, eum vt pax & vnitas in Ecclesia sua retineri possit, hanc rationem constituisse, vt non modo discretus esset ordo sacerdotum ab ordine laicorū, verum & inter ipsos etiam sacerdotes & Episcopos, quamuis ordo generalis non esset, tamen dignitas communis. Non est enim alius Episcoporum, quàm sacerdotum ordo, verum dignitas maior est Episcoporum. Inter Episcopos autem honoris quidem est similitudo, verum discretio potestatis. Idem honos, eadem est dignitas Episcopi, qui in summo loco sedet, atq; vel Archiepiscopi, vel Patriarchæ, vel summi etiam Pontificis, qui Papa, hoc est pater patrum appellatur, qui non magis est Episcopus, quàm quicuius alius ex alijs, qui sunt extremo loco: Hoc tātum differt ab alijs, quòd illi in partem sunt vocati sollicitudinis, penes hūc verò est plenitudo potestatis. Nā si ex æquo possent oēs omnia: retineri vnitas non posset. Quare, sicut antea docuimus, à Christo fuit institutum, vt de maioribus fidei præsertim causis, ad vnum illum, qui sedet in Petri cathedra, pontificem Romanum referretur, quod ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra semper quidem à Catholicis, sæpè etiā fuit ab hæreticis obseruatum. Si quis autem secū diligentius expendat, quàm admirabili consilio hic in Ecclesia sit ordo constitutus, facere non poterit, quin dicat, à domino factū est istud. Neq; enim humani ingenij, verū diuinæ res est sapientia. Principio, nemo illud ibit inficias, res sacras non oportere nisi reuerenter tractari. Quæ autem adhiberi poterit reuerentia, si promiscuè cuiusvis ætate vulgi ad tractandas illas aditus patebitis baiulis & zonarijs, si carnificibus etiam, quod apud istos factū videm⁹, qui volūt ordinē ex Ecclesia sublatū, si deniq; feminis, quas ne loqui quidē in Ecclesia permittit Apostolus, verbū Dei prædicare, baptizare, absoluerē, cōsecrare licebit? De Marione scribit Epiphanius, quòd is mulieribus fecerit potestatem baptizandi: mox subdit: Apud ipsos enim omnia sunt ludibrio plena, & nihil aliud. Reuera nihil aliud sunt apud

Psal. 117.

1. Cor. 14.

1. Tim. 2.

Epiph. li. 3.

cōtra hære.

Hæresi. 4. 2.

Tertull. de
prescriptio
ne aduer-
sus hereti-
cos.

Ordin. sa-
crorū ratio.

SACRAMENTO

istos quā luctoria sacramēta omnia, diuināq; omnia dū i-
ta peruulgātur, ac p̄sanātur, quē nō nisi maxima cū reuerē-
tia tractari oportebat. Ac rectē de hoc gen^o hereticis scripsit
Tertullianus. ipsae mulieres haereticarū quā procaces: quae
audeāt docere, cōtēdere, exorcismos agere, curationes re-
promittere, forsitan & tingere. Ordinationes eorū temera-
ritas, leues, inconstantes. Nunc neophitos collocant, nunc
seculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eos ob-
ligent, quia veritate non possunt. Nusquā facilius pro-
ficitur quā in castris rebellium, vbi ipsum esse illic, prome-
reri est, & laicis sacerdotalia munera iniungunt. Quamob-
rem summa quadam, neque humana sed diuina ratione in-
stitutum est, vt Ecclesiae ministrorum ordo distinctus esse
ā laicis. Iam inter ipsos Ecclesiae ministros & hoc pruden-
ter admodum est excogitatum, vt ne de repente cuius ad
sacerdotij gradum proflire liceret: Prius in minoribus
exercebatur, ad ostia stabat aliquandiu, quo munere cum
rectē functus esset, dabatur ei potestas legendi prophetas,
ac paulō post daemonia expellendi. In quibus officiis cum
diligenter versatus fuisset, iam admittebatur intra cancel-
los vbi mysteria peragebantur, non excludatur cum cae-
teris: quin Episcopis & presbyteris praesto semper aderat
& eos continuē sequebatur, qua etiam ex causa acoluthos
dictos existimant. Posteaquā verō ex diuturna cum sacer-
dotibus consuetudine, ritum sacrorum peragendorum
liqua ex parte cognouisse visus est, tum primum ad ordi-
nes, qui sacri vocantur, promoueri licebat. Neque sic to-
men statim sacerdos ordinabatur, verū Subdiacono fa-
cto, dabatur ei tantum potestas vasa sacra, calicem, & pa-
tenam contrectandi, & ad sacerdotis vsum ferendi, ac ep-
istolam cantandi. Ad Euangelium verō cantandum & p̄p-
dicandum non admittebatur, nisi prius Diaconus esset or-
dinatus. Cū verō Lector in scriptis Prophetarum, Sub-
diaconus in epistolis Apostolorum. Diaconus autem in E-
uangelij legendis iustum tēpus potuisset, ac per supradic-
ptos gradus omnes, ritū omnē sacrorum peragendorū dili-
genter inspexisset, tū primū ad consuecundū & offerendum
Christi corpus & sanguinem, ad verbum eius annuncian-
dū, & ad sacramenta fidelibus ministranda admittebatur.

Atq;

ORDINIS.

130

Atq; ita omni ex parte perfectus tandem est. Ordo; quate-
nus est sacramentum, nondum tamen perfectus est, quate-
nus facit ad vnitatem Ecclesiae tuendam & conseruandā,
quē sine ordine constare non potest. Nam si par esset sacer-
dotum omnium auctoritas & potestas, effugere schisma
nō liceret: Futurum enim esset, quod hoc infelici seculo no-
stro euenisse videmus apud eos, qui semetipsos segrega-
tes, Euāgelici quā Christiani dici maluerunt, vt secundū
suum quisque sensum scripturas interpretaretur, suo quisq;
iudicio atque arbitrio sacrorum peragendorum ritus vete-
res abrogaret, ac novos institueret, atque ita non esset iam
Ecclesia terra vnius labij & sermonū eorundem, sed futu-
ra esset Babylon quaedam, confusis praedicantium linguis,
vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui, qualis reue-
ra est apud eos, apud quos omnis Episcoporum iurisdictio
& auctoritas est abrogata. Miserandam ibi videri licet Ec-
clesiae faciem, non solum quod secus in vna ciuitate do-
ceatur quā in alia, quodque fidibus luditur non fides vna
retinetur, verū etiam quod in vna & eadem ciuitate al-
liud hic in tēplo, aliud ille ē loco superiore detonat: Huic
ille Suermerus, ille contrā huic haeticus est: atque ita
praeclearum istud, si dijs placet, Euangelium secum ipsum
pugnat. Interea verō, scinditur incertum studia in cōtraria
vulgus: Hic dicit, ego sum sancti Lutheri: alius, ego verō
sancti Zuinglij: alius, ego verō sancti Caluini, alius, ego ve-
rō sancti Balthasaris Anabaptistae, alius, ego verō sancti
Schuenckfeldij, alius, ego verō sanctorum omnium Suer-
merorum. Sic huic sanctum videtur quod Lutherus, illi,
quod Caluinus, vel alius quisquam haeticorum scripsit,
neque minus habere id vult auctoritatis, quā ipsum Apo-
stolorum symbolum: neq; iam scripturarum canonicarum,
sed alicuius ex haeticis auctoritate sententiam suam con-
firmare conatur. Quid hic aliud expectandum est in hac ip-
sorum inter se, qui se à Christi corpore auulserunt, dimica-
tione? quā quod à Propheta dictum est: Diuisum est cor-
eorum, nunc interibunt. Vtinā autē saluis ijs qui errauerūt,
primo quoque tempore: error ipse intereat. Huius itaque
generis schismata ne orirentur in Ecclesia, aut si quā orta
essent, vt priusquam radices altius agere cōpissent, extir-
pari

Haeticorū
disidia.

Genes. 11.

1. Cor. 11.

Luc. 11.
Osee. 10.
Episcoporum
vsum in Ec-
clesia.

DE SACRAMENTO

pari tempore possent, providere volens spiritus sanctus, posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquirit sanguine suo: qui ex eo nomen sortiti sunt, quod omnes inspiciant, cunctaq; speculentur, ac diligenter attendant non modo de populo, verumetiam de clero, quomodo vitam quisque suam instituat: ac in primis de doctrina cuiusque accuratius inquirent, quæ si sana non sit, nihil vita produrrit quamlibet laudata. Nam sicubi fidei firmum & stabile fundamentum iactum non est, quicquid superstruxeris, corruet. Quamobrem hæc prima & præcipua Episcoporum cura est & esse debet, sana ut in ecclesia doctrina conferatur, neque fas cuiquam sit somnia sui capitis pro Evangelio populo venditare. Planum id antea fecimus, verbi ministerium peculiariter ad Episcopos pertinere, quare non est cuiquam licitum illud sibi sumere, nisi mandatum ab Episcopo fuerit. Neque enim alicuius profani magistratus minister est, arbitrato suo verbi sacrorumque ministros ministrare, multo minus autem vulgi: de quo præclare scripsit quidam, quod non est in eo consilium, non ratio, non discrimen, non diligentia: semperque sapientes ea que fecerit populus ferenda, non semper laudanda duxerunt: Ad solos Episcopos ea cura proprie pertinet. Legimus Timotheum & Titum à Paulo constitutos Episcopos. Tito vero mandatum ab illo fuisse, ut ipse, non ut populus, qui docendus, non sequendus est, aut profanus magistratus aliquis constitueret per civitates presbyteros. Legat qui volet & acta, & epistolas Apostolorum omnium, nusquam reperit quod quicquid in hac parte sibi iuris vel populus, vel profanus magistratus usurpaverit. Sed fuit aliquando penes populum electio. Fuerit: verum hoc nunquam fuit, ut ipse qui constitueret sacerdotem aut Episcopum: ostendebat quem sibi dari vellet, verum institutio sacerdotis non fuit nisi penes Episcopum, Episcopi vero penes Romanam pontificem. Meminit Chrysostomus electionis, quæ fiebat per populum, verum ita, minime ut laudam, quin reprehendendam potius existimet: his enim verbis utitur. Iam hinc, ac publica festa spectato, ea dico, in quibus dignitatem Ecclesiasticarum electiones de more fiunt, & cum multis videbis ibi criminationibus lacerari Episcopum, quan-

Affor. 20.

Cicero pro
Plan.

Titum. 1.

Episcoporum
electio.

Chrys. li. 3.
de sacer-
dotio.

ORDINIS.

189

quanta est tota illa subditorum multitudo, quibus eligendi potestas concessa est. Hos omnes tam in multas factiones scindi, neque inter se consentire, neque cum eo, cui sorte Episcopatus delatus est, convenire videas: sed unusquisque à suis vnius partibus stat, alius hunc, alius illum eligens: cuius rei causa hæc est, quod idipsum non spectant, quod solum spectandum fuerat, nempe animi virtutem, sed aliæ sunt causæ, quibus honor is conciliatur. Verbi gratia: Hic quod claro genere natus sit, in Episcopatus, inquit, ordinem cooptetur: ille quod opibus abundet, neque indigeat alienis ex Ecclesiæ pronuntiis quas sitis: alius quod ab aduersariis ad nos transfugerit: alius sibi genere propinquum ac necessarium, alius adulatorem ceteris antepondere mavult: Nemo est qui eum qui idoneus sit spectare velit, aut animi partes explorare curet. Hæc fuit apud orientales eligendi per populum ratio Chrysostomi temporibus. A qua non diversa fuit ea, de qua scribit Hieronymus cum dicit. Non nunquam errat, inquit, plebis vulgique iudicium, & in sacerdotibus comprobandis, unusquisque suis moribus fauet, ut non tam bonum, sui similem quærat præpositum. Non dissimilia in laudatione Basilij & Athanasij scribit Gregorius Nazanzenus. Et in libro de sacerdotali dignitate. Ambrosius cap. 5. Similiter errabatur & in Aphrica: Qua etiam ex causa faciendum putavit Augustinus, ut quæ admodum ipse non successerat, sed accesserat Valerio, sic vivens Ecclesiæ suæ de successore provideret, quod sciret per ambitiosos & contentiosos homines Ecclesias perturbari solere. Neque verò fecit hoc sine exemplo. Nam & Alexander Alexandrinus Episcopus Athanasium, sicut Epiphanius, & ex Apollinario Sozomenus, & Athanasius Petrum sibi successorem delegit, sicut Rufinus & Theodorus tradiderunt. Idem Alexandrum Constantinopolitanum, de Paulo Sozomenus, & aliquanto ante Theodetum Cæsariensem, de Anatolio fecisse scribit Eusebius. Quin & eadem ex causa constitutum fuisse videtur sub idem tempus in Laodicensi Synodo. Non esse permittendum turbis, electiones eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promouendi. Quod idem in capitulis Græcarum Synodorum, repetitum postea legimus, & in 8. Synodo Constantinopolitana.

Li. 2. contra
Iovinianum.

Aug. epist.
110.

Hæresi. 68.
Lib. 2. c. 17
Lib. 2. c. 3.
Lib. 4. c. 2.
Lib. 3. c. 3.
Lib. 7. c. 32

Cap. 13.

Cap. 1.

DE SACRAMENTO

Cyp. li. 1.
epist. 3.

Li. 4. c. 22.

Steph. ad
Ro. Archi-
episc. Ra-
uennat.
Nicola. ad
Ioan. Ra-
uennat. Ar-
chiepisc.

Leo epist. 84

Orig. hom.
6. in Leuit.

Num. 3.

Cyp. epist. 4.
lib. 1.

In quadā ad Cornelium epistola Cyprianus de Episcopi electione mentionem faciens, diuini primū iudicii, deinde populi suffragij, postremo coepiscoporum consensu meminit. In ea verō quā proximē sequitur, de vniuersa terna-
ternitatis suffragio, deq; Episcoporum qui in praesentia co-
uenerāt iudicio, Sabino delatum Episcopatū scribit. Extrat
apud Theodorum Epistola Petri Alexandrini de Iulio,
qui mercatus erat Episcopatum. Non hunc, inquit, consti-
tuerat conuentus orthodoxorum Episcoporum, non vero-
rum clericorum suffragia, non populi postulatio, quemad-
modum Ecclesiasticis iubetur sanctionibus. Neq; dubium
est, quin quo tempore vigeat persecutio Christianorum
cū episcopatum desiderare nihil tum fuerit aliud, quā
velle martyrem fieri, & ambitio minor, & in eligendo ma-
ior fuerit populi grauitas & constantia. Posteaquā verō
secundis Christianorum rebus paulatim irrepit ambitio,
corrupto iā Ecclesiae statu, cōmutata fuit ea ratio, ita ut sa-
cerdotum quidē electio, fidelis verō populi consensus tan-
tum adhiberetur, quemadmodum ex Stephani, & Nicolai
pontificū epistolis docemur, ita tamen, ut penes pontificē
Romanum, aut certē Metropolitanū, cōstituendi episcopū
potestas esset: qui nisi quid impediret, non inuitus cleri, ple-
bisq; consensum & desiderium sequebatur. Morem hunc
describit Leo Pōtifex his verbis: Vota, inquit, ciuium, testi-
monia populorum, honoratorum arbitrium, electio cleri-
corum in ordinationibus sacerdotū constituuntur. Orige-
nes requiri scribit in ordinando sacerdote & praesentia po-
puli, ut sciant omnes & certi sint, quia qui praestātor est ex
omni populo, qui doctior, sanctior, qui in omni virtute emi-
nentior, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astante popu-
lo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis serupu-
lus resideret. Sic in veteri quoque lege coram omni syna-
goga iubet Deus constitui sacerdotem. Hoc, inquit Cypria-
nus, instruit & ostendit, ordinationes sacerdotales nō nisi
sub populi assistentis conscientia fieri oportere, ut plebe
praesenti vel detegantur malorum crimina, vel bonorum
merita praedicentur, & sit ordinatio iusta & legitima. Quā-
uis autem hoc nostrum seculum sit longē corruptissimum,
obseruari tamen etiā nunc videmus, ut ordinationes praes-

ORDINIS.

82

praesente populo, cuius et si suffragia non re-
niruntur, ad-
monetur tamen is, ut si quid habeat quod obijcere possit
contra ordinandum, dicat intrepidus. Quod si tacue-
rint, omnes consensisse iam inordinandū videntur. Quod
autem attinet ad aliquem huic vel illi Ecclesiae praeficien-
dum, non tam imperitae multitudinis, quā patronorum
voluntatis & desiderij ratio nunc habetur: Hi quem di-
gnum esse censuerint ad gerendum in Ecclesia sacerdo-
tium, offerunt Episcopo, qui si cognouerit idoneum, ni-
hil iam impedit quominus ipsius auctoritate Ecclesiae il-
lius ministerio fungatur. Sic fieri videmus, ut de mino-
ribus Ecclesiae ministris penes Episcopos, de Episcopis ve-
rō constituendis iudiciū & potestas penes eum sit, qui
pater est patrum, Romanum pontificem: Sic vnitas in ec-
clesia retinetur: sic schismatibus obuiā itur: sic ut idipsum
sapiant, idipsum dicant, idem sentiant omnes, provide-
tur: dum vnus dicecepsos vnus est Episcopus, cui tanquā
patri, non reliquis modō grex à Deo ipsi cōcreditus, ve-
rū & sacerdotes omnes dicto sunt audientes. Omnium
autem Episcoporum in omnibus totius orbis Christiani
provincijs, vnus tanquā communis pater est Romanus
Pontifex, ex quo pendent, cuius auctoritatem sequun-
tur, ad quem de causis maioribus omnibus referunt om-
nes. Hac ratione visum est spiritui sancto concordem in
Ecclesia Dei doctrinam conseruare. Nam si vel magi-
stratui, vel populo cuiuscunque ciuitatis aut oppidi, iu-
dicio suo, non relata prius re ad Episcopum, citra ipsius
auctoritatem cōstituere sibi presbyteros liceret, tot essent
schismata, quot sacerdotes: ad sua quisque desideria co-
aceruarent sibi magistros prurientes auribus: cū praeser-
tim idem nunc de plenisq; in provincia hac nostra dici pos-
sit, quod de Atheniensibus in Actis Apostolorum scriptū Episcoporum
legim⁹, quod ad nihil aliud vacant, quā aut dicere, aut au-
dire aliquid noui, iudiciū itaq; de verbi ministris, deq; do-
ctrina eorū, nō aliorū esse quā episcoporū adeo certum
est & indubitatum, ut illi ipsi, qui non tam eorum, quā
Christi suae iugum per eos ecclesiam suā regentis excus
serūt, in cōfessione sua Augustana disertē scripserint, Hāc
Episcoporū esse iurisdictionem de doctrina cognoscere, const. Apo.

Patroni ec-
clesiarum
quid iuris
habeant.

& doctrinam & Evangelio dissentientem rejicere, simul etiam impios, quorum nota est impietas, excludere à communione ecclesiae. Tanta est vis veritatis, ut vel inuitum etiam & repugnantibus ijs, qui eam oppressam cupiunt, per ipsorum nihilominus iugulum erumpat. Quamobrem verissimè scriptum fuit à Clemente Petri successore, quoniam dilectum est eis, iustum iudicium iudicare. Et rursum: Estote trabezite probati, vobis enim Laicis permillum non est, imò contra ijs, qui iudicandi potestate carent, dictum est, Nolite iudicare, & non iudicabimini. Verum hic isti causificantur, esse plerosque indoctos Episcopos, ut de sancta doctrina iudicare non possint. Quid si causificatores isti nihil non suo iudicio tribuentes, multo ipsi sint indoctiores? Neque enim nescimus, qui sint isti, qui res novas in hac provincia moluntur, adeo literarum omnium rudes plerique omnes, ut vix etiam paulum aliquid ultra prima elementa progressi videantur. Est autem Deo gratia, cuius hoc est solius beneficium, quod nullum fuit unquam tempus, ex quo lux Evangelij nobis affulsit, quo non habuerit Episcopos hac nostra provincia viros & prudentia, & doctrina insignes. Verum demus hoc illis, reperiri nonnunquam inter eos aliquem non doctissimum: atqui providit huic quoque rei spiritus sanctus: Magna enim ex parte ita videtur licet Ecclesias dotatas, ut minimè desint Episcopis facultates, quibus viros doctos in comitatu suo alere queant. Deinde verò sunt in vnaquaque Cathedrali ecclesia sacerdotum collegia constituta, quos Canonicos vocant, qui sunt à consilijs Episcoporum, in quibus & ipsi reperiuntur saepe non pauci doctrina praestantes. Quamobrem sicut Moyses cum solus haberet potestatem praesse populo, septuaginta presbyteros elegit, quibuscum populum iudicaret: sic Episcopus quamvis principem in Ecclesia locum teneat, adsciscit tamè & ipse presbyteros, quos de re aliqua graviore suscipi deliberationem oportet, sine quorum consilio etiam nihil agi fuisse solitum in ecclesia scribit Ambrosius. Sed tanta nunc est morum in quibusdam peruersitas, ut cuiusvis potius, quam Episcopi sui iudicium de doctrina requirant. Aquae furtivae dulciores, & panis

Canonico-
rum officium.

Exod. 18.

Amb. in e.
3. epist. ad
Thimoth.
Pro. 9.

panis absconditus illis est suavior. Sit alius quispiam neque doctus, neque virtute vlla praeditus, quin ex omni vitio rum genere conflatus, modo novi proferat aliquid, quod cum sanctae catholicae Ecclesiae recepta doctrina pugnet, statim audiunt, & in oculis ferunt, quamlibet improbum & indoctum. Atqui non hoc habet Augustana confessio, quā isti se tanquam Christianam amplecti non obscure ferunt, & in eam se nonnulli conceptis verbis iurasse profitentur: quae certe iurisdictionem concedit Episcopis de doctrina cognoscendi, & doctrinam ab Evangelio dissidentem rejiciendi. Atque hic necessario & iure diuino debere dicitur eis Ecclesias praestare obedientiam, iuxta illud: Qui vos audit, me audit. Verum dissidet, aiunt, Episcoporum doctrina ab Evangelio. Quā autem sibi isti non constant, quāque secum ipsi pugnant. Docent Episcopis iurisdictionem competere de doctrina cognoscendi, & interea doctrinam eorum, tanquam ab Evangelio dissidentem, rejiciunt & condemnant. Est ne hoc de doctrina iudicium Episcopis permittere, ac non tibi potius hanc auctoritatem arrogare, tu ut iudices illum, cuius te iudicio subiectum, quem haud aliter quam seipsum te Deus audire voluit? Inde autem schismata & haereses oborta sunt & oriuntur, dicit Cyprianus, dum Episcopus, qui unus est, & ecclesiae praestit, superba quorundam presumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus indicatur. Quis enim hic est superbiae tumor, quae arrogantia animi, quae mentis inflatio. ad cognitionem suam praepositos & sacerdotes vocare: ac nisi apud te purgati fuerimus, & sententia tua absoluti, per te iam sex annis nec fraternitas habuerit Episcopum, nec plebs praepositum, nec grex pastorem, nec ecclesia gubernatorem, nec Christus anrhistitem, nec Deus sacerdotem. Subueniat Puppianus & sententia dicat: & iudicium Dei & Christi inacceptum referat, ne tantus delictum numerus, qui sub nobis accersitus est, sine spe salutis & pacis exisse videatur, ne novus credentium populus nullam per nos consecutus esse baptismi & spiritus sancti gratiam indicetur: ne tot lapsis & poenitentibus pax data, & communicatio nostra tui examinatione concessa iudicij auctoritate solvatur. Annue aliquando & dignare pronunciare

Lec. 10.

Cyp. li. 4.
epist. 9.

DE SACRAMENTO

ciare de nobis, & Episcopatu nostru cognitionis tue vigo-
re firmare: vt Deus & Christus eius agere tibi gratias pos-
sint, quod per te sit antistes & rector altari eoru pariter & se-
plebi restitutus. Apes habent regē, & ducē pecudes, & se-
dem seruant latrones mācipi, cui obsequio plena humil-
tatis obteperant. Quanto simpliciores & meliores vobis
sunt brutæ pecudes, & muta animalia & cruenti licet ac-
furētes inter gladios atque inter arma prædones? Præpo-
situs illic agnoscitur & timetur, quem nō sententia diuina
cōstituit, sed in quē factio perditā & nocēs cateruacōlen-
sit. Quod Pappiano sanct⁹ pōtifex & martyr Cyprianus
hoc sibi quoq; dictū isti putent, in quibus tātus est super-
biē tumor, tāta animi arrogātia, tāta mētis inflatio, vt ad co-
gnitionē suā Episcopos vocare audeant, ac nisi apud eos
purgati, ac eoru sententia sint absoluti, nō sex, quemadmo-
dū scribit Cyprianus, sed sexcentis annis, neq; sacerdotes,
neq; Episcopos, neq; sanā Euangelij doctrinā Polonia
habuerit, neq; Christū vquā agnouerit. Nō fuerit Episco-
pus Adalbertus, non fuerit Stanislaus, qui Christi Euange-
lium sanguine suo signatū nobis reliquerunt. Quid autem
aliud illi docuerunt? quā quod successores eoru docue-
runt, quod nunc etiam docent illi, qui loca eoru tenent,
nimirū de quo initio scripsimus, Iesum Christum, &
hūc crucifixum? Hunc non modō sermonibus & scriptis,
verū & certorum dierum obseruationibus, & signis, &
imaginibus, & habitu, & gestu, & actione, varijsque care-
monijs, deniq; omni quacūq; fieri potuit ratione, nō tan-
tū animis fidelium insingere, verū & rudium oculis
ingerere conati sunt, vt si quis mente comprehendere nō
posset, vel manibus ei contrectare liceret. Istorumne do-
ctrina dissidet ab Euangelio, ac non vltra potius? qui, si-
cut antea per nos fuit demonstratum, Christi crucifixi me-
moriā omnem ex omnium animis euellere, sempiternāq;
obliuione obruere nixi estis, externis illis signis, quibus ca-
rudiorum animis insculpebatur, abolendis: Vnde etiam
ansa data est alijs, quandoquidem externa omnia in con-
temptum adduxistis, externū etiā verbi ministerium abro-
gandi. Quid autem aliud est ab Episcopo se segregare, no-
uamq; sibi cathedrā constituere, quā a Christi corpore

Polonia
quā diu
Christiana
fuit.
Adalbertus
& Stanis-
laus Episco-
pi sancti.

1. Cor. 1.

Schisma.

ORDINIS.

quæ est Ecclesia separari? Recte enim placet idem Po-
tifex & martyr Cyprian⁹: Illi sunt, inquit, ecclesia, plebs sa-
cerdoti adunata, & pastori suo grex adharens. Vnde scire
debes, Episcopum in Ecclesia esse, & ecclesiā in Episcopo,
& si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse. Cæ-
terū quā graue sit crimen ab Episcopo se velle secerne-
re, docet idem alio loco Cyprianus. (Libenter enim san-
ctissimi martyris vtmur testimonio) cuius hæc verba sunt:
Aduersandus talis, inquit, atq; fugiendus, quisquis fuerit
ab ecclesia separatus. Perversus est huiusmodi, & peccat,
& à semetipso damnatus. An esse sibi cū Christo videtur,
qui aduersus sacerdotes Christi facit: qui se à cleri eius vel
plebis societate secerat. Arma ille cōtra ecclesiā portat,
cōtra Dei dispositionē repugnat: Hostis altaris aduersus
sacrificium Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religio-
ne sacrilegus, inobsequens seruus, filius impius, frater inimi-
cus, contemptis Episcopis & Dei sacerdotibus dereli-
ctis constituere audent aliud altare, precem alteram illicitis
vobis facere, dominicæ hostiæ veritatem per falsa sa-
crificia profanare, nec scire, quoniam qui contra ordi-
nationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina a-
nimaduersione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron,
qui sibi contra Moysen & Aaron sacerdotem sacrificandi
licentiam vendicare conati sunt, pœnas statim pro suis co-
natibus pependerunt. Terra compagibus ruptis in profun-
dum sinum patuit, stantes atque viuētes recedentis soli
hiatus absorbuit. Nec tantum eos qui auctores fuerant,
Dei indignantis ira percussit, sed & ceteros ducentos
quingenta participes eiusdem furoris & criminis: qui
coagulati cū ipsō simul ad audaciā fuerant, exiens à do-
mino ignis properata ultione consumpsit, adiuuens scili-
cet & ostendens contra Deum fieri, quicquid improbi fue-
rint ad destruendam ordinationem Dei humana volunta-
te conati. Sic & Ozias rex, cū thuribulū ferens, & con-
tra legem Dei sacrificiū sibi violenter assumens, resistente
sibi Azaria sacerdote, obteperare nollet & cedere, diuina
indignatione confusus, & lepræ vanetate in fronte macu-
latus est, ea parte corporis notatus, offenso domino, vbi
signantur, qui dominum promerentur. Augustinus gra-
uius

Cyp. li. 4
epi. 9.

Cyp. tract.
8. de simp.
prælatorū.

Tit. 3.

Ro. 13.

Num. 16.

2. Para. 26
4. Reg. 13.

*Aug. de ba-
ptismo con-
tra Donat.
li. 2. cap. 6.
Exod. 32.*

*Hierem. 36
Num. 16.*

uius esse censetur schismatis quam idololatriæ crimen inde
argumento sumpto, quod multo de schismaticis sumptum
est supplicium atrocius, quam de quibuscumque alijs, quibus-
que tandem flagitijs & sceleribus cooperitis. Tempore, in
quit, illo, quo dominus priora delicta recentibus penarum
exemplis cauenda monstrauit, & idolum fabricatum atque
doratum est, & propheticus liber, ira regis contempniti in-
census, & schisma tentatum, Et idololatria gladio punita est,
exustio libri bellica cede, & peregrina captiuitate, schisma
hiatu terræ, sepultis auctoribus, viuis, & ceteris celestibus igne
consumptis. Quis iam dubitauerit hoc esse scelerauius com-
sum, quod est grauius vindicatum? Vel hinc discant, quan-
to se scelere obstringant, qui amque grauiorū suppliciorū se de-
bitores constituant, qui discessionem facta à pastore suo, &
à reliquo grege illi adhærente, altare contra altare enge-
re, nouamque sibi cathedram constituere conantur. Ve-
rùm hic dicet aliquis. Quid tu? Nunquid Episcopos non
esse putas homines, qui & errare possunt, & docere non-
nunquam, quæ cum Euangelio palam pugnare videantur?
Quam multos autem non tantum Episcopos, verum & pri-
mi nominis patriarchas commemorare licet, qui in hære-
sim lapsi discesserunt à fide? Nonne hoc Constantinopoli-
tano, nonne Hierosolymitano, nonne Antiocheno, non-
ne Alexandrino patriarchis euenisse legimus? Num igitur
si quis talis contingat Episcopus, eius mihi nihilomi-
nus error sequendus, num eius doctrinæ adhærendum est?
Est ita ut dicis, homo est Episcopus, eadē infirmitate qua
ceteri mortales præditus, ut & errare ipse, & alios in erro-
rem inducere possit. Ac vidimus nostra quoque ætate quor-
dam Episcopos à fide discessisse: Verum, quod antea de-
monstrauimus, non sine causa constituta sunt collegia sa-
cerdotum, ad quæ de doctrina, si quæ parum sana propaga-
videtur, referre licet, quæ videntur alicubi puram Euange-
lij doctrinam retinuisse, quam Episcopus fraudibus hære-
ticorum seductus deseruerat. Deinde sunt synodi diocæ-
sanæ, est Metropolitani Episcopus, quem Archiepisco-
pum vocant, sunt synodi provinciales, est postremo pater
patrum omnium Romanus pontifex, sunt concilia Oecu-
menica: adeo multa remedia Deus instituit ad quæ consue-

*Episcopus
quid sit
erret.*

gere liceret, si doctrina Episcopi alicuius respecta habere-
tur. Ceterum ut tu ad cognitionem tuam voces Episcopum,
ut de doctrina illius iudices, ut eam priuato tuo iudicii con-
demnes, teque ab illo propria tua auctoritate segreges, sacri
legæ cuiusdam temeritatis insolentissimæque ac minimè
ferendæ est insanix. Sed hic iterum visitata illa cæcilena no-
bis occiditur. Non fungi officio suo Episcopos, & sacerdo-
tes: esse mores illorum perditos: esse vitam omni viciorū
generè contaminatam. Atque utinam quæ est visitata, tam ef-
fret falsa cantilena hæc, verum, proh dolor veriora sunt &
omnium oculis testatiora in plerisque, quam ut negari pos-
sit. Declinatum est ab officij religione, deflexum est de re-
cto vitæ curriculo. Omnes declinauimus & inutiles facti
sumus: Deque eo ordine, qui vnus est omnium nobilissimus
atque excellentissimus, rectè dici potest, Homo cum in ho-
nore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipi-
entibus. Neque tamen hæc iusta causa est, sicut antea docui-
mus, propter vitia eorum qui præsident, ecclesiæ commu-
nionem deferere velle. Ac responsum quidem est his, vbi
de Ecclesia tractauimus: Verum hic quoque non nostris,
sed verulissimorum eorumque & doctrina & pietate excel-
lentissimorum viro-
rum, Origenis & Ioannis Chrysosto-
mi verbis respondere visum est. Quorum ille in Ezechielē
scribes ita loquitur, explicans illū locū: Accepisti vestimē-
ta varia & operuisti illa. Varia vestis, inquit, est & hic vnus
in scripturis locus, quo induimur assumētes viscera misē-
ricordiæ, benignitatis, mansuetudinis, longanimitatis
ad sufferendum inuicem. Has varias vestes & pulchros
amictus, quos nobis largitus est Deus, si laceramus atque
cōsciūdim⁹ ac circūdam⁹ falsæ doctrinæ ad deceptionē ho-
minū, nō dubiū est quin varijs vestibus operiam⁹ idola. In-
telleges autem hoc quod dicitur, si rem ipsam manifestius
describamus. Vide mihi aliquem Marcionistam, siue disci-
pulum Valentini, aut certè cuiuslibet hæresis defensorem,
& consydera, quomodo idola sua, id est, figmenta quæ ipse
composuit, mansuetudine & castitate vestiatur, ut in aures
audientium facilius ex vitæ bonitate ornatus sermo sub-
repat: & cum hoc fecerit, intellige eum assumpsisse ve-
stem variam morum, & conuersationis optimæ, & idolis
subie-

*Ezech. 16.
Orig. ho-
mil. 7.*

*Psal. 13.
Psal. 48.*

DE SACRAMENTO

subiecisse, quæ & destruxit. Ac iuxta mei quidem animi sensum, multo nocentior est hæreticus bonæ vitæ, & plus in doctrina sua habet auctoritatis, eo qui doctrinam conuersatione maculat. Qui enim vitæ pessimæ est, non facile homines ad falsum dogma sollicitat, nec potest per vmbra sanctitatis audientium decipere simplicitatem: qui verò sermone peruersus est, & disciplinis salutis contrarius, mores autem compositos & ornatos habet, nihil facit aliud, nisi accipit indumenta varia instituti boni & conuersationis quietæ, & circumdat ea idolis suis, vt magis decipiat audientes. Idcirco sollicitè caueamus hæreticos, qui conuersationis optimæ sunt, quorum fortè vitam non tam Deus, quàm diabolus instruxit. Nam quomodo qualesdam illecebras esearum aucupes proponunt, vt facilius aues capiant per oblectamentum gulæ, sic, vt audacius dicam, est quædam castitas diaboli, id est, decipula humanæ animæ, vt per istiusmodi castitatem & mansuetudinē, & iustitiā, possit facilius capere, & falsis sermonibus irretire. Diuersis diabolus pugnat insidijs, vt miserum perdat hominem, & bonā malis tribuit vitā ad decipiendos videntes, & malā bonis induit conscientiam. Mihi ipsi qui in Ecclesia prædico laqueos sæpè tendit, vt totam Ecclesiam ex mea conuersatione confundat: & ideo plus ij, qui sunt in medio oppugnantur ab inimico, vt ruinam vnius hominis, quæ celsari non potest, omnibus scādālū fiat, & impediatur fides per conuersationem pessimam clericorum. Omnia vt diximus diabolus operatur, & ea quæ videntur esse bona nec sunt, & ea quæ per naturam suam mala sunt, omnia aduersus humanam commentatur animā. Vnde qui curam habet vitæ suæ, neq; mansuetudine hæreticorum capitur ad consensum doctrinæ eorum, neq; meis delictis, qui videor in Ecclesia prædicare, scandalizabitur, sed ipsum dogma considerans, & pertractans Ecclesiæ fidem, me quidem auerabitur, doctrinam verò suscipiet, secundum præceptum domini, qui ait: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi: Omnia quæcunque vobis dicunt, audite, & facite, & iuxta opera autem illorum nolite facere: dicunt quippè, & non faciunt. Iste sermo de me est, qui bona doceo, & contraria geto, & sum sedens super cathedram Moysi quasi scri-

Matth. 23.

ORDINIS.

186

si scriba & Pharisæus. Præceptum tibi est o popule, si non habueris accusationem doctrinæ pessimæ, & alienorum ab Ecclesia dogmatum, conspexeris verò meam culpabilem vitam atq; peccata, vt non habeas iuxta docentis vitā tuā instituire, sed ea facere, quæ loquor. Nullum imitemur, & si volumus imitari quempiā, propositus est nobis ad imitandum Christus Iesus, descripti sunt actus Apostolorum, & Prophetarū gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exemplar firmū est, illud propositū solidū, quod sequi cupit, securus ingreditur. Si verò quærimus nobis culpabiles ad æmulandū, vt cū dicamus ille docet, & ijs quæ docet facit ipse cōtraria, aduersus præceptum domini facimus, qui mādauit doctrinas magistrorū magis cōsiderari debere, quā vitas. Ioannes verò Chrysostomus alteram ad Timotheū epistolā enarrans: Hoc nempe, inquit, est malorū omnium causa, quod rectorum auctoritas perijt, nulla illis reuerentia haberetur, nullus honor, nullus metus. Obedite, inquit, præpositis vestris, & subditi estote illis. At nūc peruersa & confusa sunt omnia. Neq; hæc præpositorum gratia dico. Quid enim illi de nostro honore lucrantur, nisi inquantū obtemperantes habebunt, idq; pro vtilitate nostra: Hi enim licet honorentur, nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maioremq; damnationem inde suscipiunt. Et si patiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurū acquirunt: imò & meritorū illis accedit cumulus, atq; defensio. Nostri deniq; causa cuncta illi faciunt. Nam siue honorantur à subditis, & hoc illis fieri iubet, quemadmodum dicebat Hebræi: Assumpsit te de domo patris tui: siue iniurijs afficiantur hoc in se Deus ipse perperitur, sicut ad Samuelem ait: Nō te spreuerunt, sed me. Itaque illis contumelia lucrum, honor verò onus est. Non ergo hæc illorum gratia, sed vestri causa dico. Qui honorat sacerdotem, Deum quoque honorat: qui verò sacerdotem spernit, ad id sensim prolabitur, vt in Deum ipsum aliquando contumeliosus euadat. Qui vos, inquit, suscipit, me suscipit. Et sacerdotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iudæi Deum aspernari didicerunt, quia Moysen contemplerent, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui pie sacerdoti afficitur, longè maiori pietate Deum reuerbitur. Etsi enim malus fuerit sacer-

Chry. Ho. 2

Heb. 13.

Sacerdotes
contemere,
quàm per
culosum.

1. Reg. 2.

1. Reg. 8.

Matth. 10.
Nume. 11.
16.

DE SACRAMENTO

Matt. 10.

dos quispiam, attendit Deus, quod sui causa illum etiam qui dignus honore non est, obsequijs foues, ipseque tibi premia exoluet. Si enim qui prophetam in nomine prophete suscipit, mercedem prophete, accipiet: profecto & qui cedit & obtemperat sacerdoti, mercede sua non destituetur. Nam si vbi de hospitalitate agitur tantum, vbi quem suscipis ignoras, tantum premiorum accipis: si ei subijcias cui imperat Deus, non multo magis mercede donaberis.

Matt. 23.

Sacerdos
est angelus
domini.

Malach. 2.

Super cathedram, inquit, Moysi sederunt scribae & pharisaei. omnia ergo quae cunque dixerint vobis facere, facite, secundum autem opera eorum ne faciatis. An ignoras quid sit sacerdos? Angelus utique domini est. Non ex seipso loquitur. Si despicias, non illum despicias, sed Deum, qui illum ordinauit. Sed vnde, inquires, constat, Deum fuisse illius ordinis auctorem? Nempe nisi tu hanc habeas opinionem, spes tua inanis facta est. Nam si nihil per illum operatur Deus, neque laudacrum habes, neque mysterium pariceps es, neque benedictionibus frueris. Non ergo Christianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat, etiam indignos? Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipse operatur, salutem populi moliens, non illorum intuens merita.

Num. 22.

Nam si per asinum os, si per Balaam scelestum hominem populi causa loquutus est: multo magis loquitur per sacerdotem, plebis suae gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostrae causa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudam operatus est, & per prophetas, quibus dicturus est: Non noui vos, discedite a me, qui operamini iniquitatem: perque illos, qui demones in nomine suo eiecerunt: non magis per sacerdotes diuino ministerio famulantes operabitur? Namque si praepositorum vitas discutere pergitur, ipsi doctores nostros ordinare contemnimus, peruersoque ordine naturali, quae supra sunt infra esse volumus, ut superius pedes, inferius verò sit caput: Audi quid Paulus dicat: Mihi autem pro minimo est, ut a vobis iudicer aut ab humano die. Et iterum: Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quando minus magistrum? Nam siquidem hoc statuit Deus, bene facis, peccasque, si facias: sin verò contraria praecipit, noli praestare, neque ea coneris, quae supra te sunt. Insurrexerunt

1. Cor. 4.
Rom. 14.

aduersus

ORDINIS.

187

aduersus Aaron, post vituli formatam effigiem, Core, Da-
than, & Abiron. Quid ergo? Nonne illi perire: Et ab vr-
sis duobus 42. pueri Prophetae Eliseo illudentes, Deo
vindice lacerantur. Quilibet, quae ad se pertinent sollicitè
curet. Nam si quidem fidei dogma peruerat, etiam si angelus sit, obaudire noli: si in verò recta docet, noli vitae sed
verbis intendere. Habes Paulum verbis te operibusque
moderantem. Non distribuit pauperibus, inquires, non bene dispensat Ecclesiae res. Vnde tibi id constat? Noli illum
culpae antequam discas. Reatum caue. Plurima quippe
ex simplici suspitione iudicantur: Imitare Deum tuum, audi
ipsum dicentem. Descendens videbo, si secundum clamorem suum consummatur: sin autem, ut sciam. Quod et
si didicisti, & examinasti, & vidisti, iudicem sustine. Noli
praeripere Christi iudicis ordinem: illius est munus ista discutere, non tuum. Tu seruus vltimus, non dominus es. Ouis ipse es, pastorem noli curiosè discutere, ne eius quoque
criminis reus tenearis, quod illum accusare praesumis. Et
quomodo, inquires, id mihi dicit, quod ipse non facit? Non
tibi ipse dicit: Nam si illi obtemperas, mercede priuaris.
Christus haec admonet. Plus aliquid dicam: ne Paulo quidem obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanum, sed Apostolo Christum in se loquentem circumferenti. Non igitur aliena iudicemus: sua quisque discutat
vitamque; diiudicet suam. At debet ille, inquires, melior esse, quam ego. Cur obsecro? Quia sacerdos est. Et quid non habet ille amplius quam tu? Non labores, non angores, non
arumnas: Debet esse te melior? Quid ergo? Nisi sit melior, te ipsum perdis ac perimis. Sunt verba ista plena arrogantiae. Vnde enim nosti illum te non esse meliorem? Fuiatur
inquires, & sacrilegus est. Vnde hoc nosti o homo? Cur te ipsum per praecipua impellis? Nempe si quis dixerit, ille purum habet, quamuis id scias, aurem obruis: & si arguere possis, protinus resiliis, teque scire dissimulas, nolens gratis
subire periculum. Quid ergo hoc in loco periculum minimum necessarium suscipis? Non caret reatu haec verba. Audi
quid dixerit Christus: Dico autem vobis, quod omne verbum ociosum, quodcunque loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii. Cur te ipsum quouis
B b 3 arbitra-

Exod. 32.
Num. 16.
4. Reg. 2.
Gal. 1.

Gene. 18.

1. Cor. 7.
2. Cor. 13.

Matt. 12.

E SACRAMENTO

Luc. 18.

arbitratus esse meliorem? Cur non ingemiscis magis ac pe-
ctus tundis, atque in humum respicis, imitando felicem pu-
blicanum? Etsi enim melior sis, tamē hac foeda existimatio
ne tua cuncta perdidisti. Melior es, tace, ut persistas esse
melior: Quod si loquaris, omnia exinanisti. Si te putas esse
desisti: si non putas, multum sanē profecisti. Si enim qui
peccator aduenerat ubi confessus est, iustificatus descende-
re meruit, qui peccator non est & esse se putat, quid oro
non lucrabitur quantum ex ea humilitate suis adjiciet co-
modis? Vitam tuam diligentius discute. Fur non es? ara-
pis, at violas, at innumera eiusmodi perpetrās, Neque id,
ut furtum probē, dixerim. Absit: imō illud valde execror,
& eum qui est eiusmodi desseo: Nam dici non potest quā
sit sacrilegium malum: sed vobis parco. Nolo enim virtutē
vestram alios accusando minuere. Quid, oro, publicano
deterius? At cum esset innumeris peccatis obnoxius, Phari-
saeusque id solum diceret, Nō sum sicut publicanus iste, om-
nia perdidit: tu de sacerdote dicis, non sum sicut iste sacri-
legus, & non omnia prorsus amittes? Ista necessariō dice-
re, ac plurimis verbis prosequi cogor, non sacerdotum tan-
tum gratia, sed vestri. Nam vereor ne hac elatione virtus
exhauriatur vestra, in iudiciūque decidatis. Audi denique
quid dicat admonens Paulus: Opus autem suum probet
vniuscuique, & tunc in semetipso tantum habebit gloriam,
& nō in altero. Nam, dic oro, si saucius proficiscaris ad me-
dicum, num omissa cura vulneris tui, studiosē medicum
percunctaris, vulnus ille habeat necne? An verō etsi ille sit
saucius, vulnus tuum idcirco non curas, dicisque sanum
illum esse oportuit medicum cum sit? Quando verō sanus
medicus non est, abscedo, vulnus meum insanabile refe-
rens. Nunquid enim si sacerdos malus sit, inde solacium
capiet subditus? Nihil minus. Caterum dabit ille quidem
scelerū suorū debitas poenas: dabis ē aut & tu tuorū crimi-
num poenas. Etenim magister solum iam ordinem implet:
Erunt enim, inquit, omnes docibiles Dei: neque dicent,
Agnosce dominum: Omnes enim agnoscent me a mi-
nimo usque ad maximum eorum. Cuius ergo rei
gratia, inquires, praesidet? cur praepositus est? Ne
quāso, doctores nostros maledictis impetamus, ut
ne nosmet-

Ioan. 16.
Ier. 3.

ORDINIS.

193

ne nosmetipsos laedamus. Nostra, ut dixi, omnia discuti-
amus, & neminem penitus maledicemus. Reueramur dicē
illam, qua illuminari ab illis sumus. Patrem qui habet, etsi
mille patiatur incommoda, omnia patris reuerentia con-
teget. Noli enim, inquit, gloriari in ignominia patris tui:
neque enim tibi tam gloria, quam probrū est: Etsi sensum
amiserit, veniam habe: Longe hęc magis in parte spiritua-
li dicenda sunt. Reuerere illū quod tibi diebus singulis di-
uina ministrat, scripturas relegi facit, tui gratia exornat do-
mum, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te
Deum precaturus adstat, tui causa preces exoluit, pro te a-
pud illum religio, cultusque & obsequium est, pro te ista
omnia. Reuerere hęc ergo, atque confydera, accede ad ea
summa cū reuerentia. At malus ille est. Et hoc ad te quid?
Nunquid enim qui malus non est, ipse tibi magna ista &
diuina largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet: neque
tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis: neque no-
cebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca opera-
toris est Deus, cum populum saluare velleret: num enim sacer-
dos est Deus, cum virtutē tantum conferre potuisset? Nō pos-
sunt quæ Deus ipse largitur, veluti sacerdotali virtute per-
fici: omnia quippe diuinæ sunt gratiæ. Huius tantum mu-
nus est aperire os, caterum Deus cuncta operatur: symbo-
lum iste tantummodo implet. Intuere quantum inter Io-
annem & Iesum interest, & audi dicentem Ioannem. Ego
opus habeo a te baptizari. Et, non sum dignus soluere ip-
sius corrigiam calciamenti. Sed tamen cum tantum inter-
est, descendit spiritus, quem non habebat Ioannes (de ple-
nitudine enim, inquit, ipsius nos omnes accepimus) prius
tamen quam baptizaretur, non ille descendit, neque Ioan-
nes ipsum descendere fecit. Cur ergo istud fiti? Ut scias, sa-
cerdotem symbolum implere tantummodo. Nemo homo
tantum distat ab homine, quantum a Christo Ioannes. Des-
cendit tamen spiritus, ut discas Deum omnia operari, Deū
omnia facere. Volo quiddam adijcere planē mirabile, &
nolite mirari, neque turbemini. Quid verō istud est? Sacra
ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuius-
uis meriti sacerdos offerat, eadem est quam dedit Chri-
stus ipse discipulis, quamque sacerdotes modō quoque
confi-

Eccle. 31

2. Cor. 16.

1. Reg. 6.

Matt. 3.

Ioan. 14

Act. 10.

Ose. 13.
Iob. 34.
Luc. 10.

Num. 16.

DE SACRAMENTO

conficiunt. Nihil habet ista, quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam antè sacraverat. Quemadmodum enim verba quæ loquuntur est Christus, eadem sunt, quæ sacerdotes nunc quoque pronuntiant: ita & oblatio eadem est, eademque baptismi ratio est, ad eò omnia in fide consistunt. Cornelium spiritus repente repleuit, quia prius ipse alacritatem voluntatis ostenderat, fidemque plenissimam deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Christi corpus, & illud est: Qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest atque operatur. Ista vobis non absque certa ratione diximus, sed ut sententiam vestram sensumque corrigamus, cautioreque in posterum faciamus. His Originis & Chrysostomi verbis abundè responsum esse videtur ijs, qui cum aliud non habeant quod obijcere possint, plaustris quibusdam conuictorum in vitam & mores sacerdotum & Episcoporum inuehantur: quorum vesana rabies pios mouere non debet, etiam si vera essent quæ ab illis dicuntur, quæ tamen ex magna parte ficta sunt & commentitia. Parendum est nihilominus etiam ijs præpositis, quos iratus Deus dedit, ita populi peccatis exigentibus. Nam contemnendis illis Deus ipse contemnitur, audiendis illis Deus ipse auditur. Si mali sunt præpositi, non vita sed doctrina eorum est amplectenda, de qua nihil est quod arroget sibi priuatus aliquis cognoscendi potestatem, quæ propria est Episcoporum. Vna est in vnaquaque diocesi Christi cathedra, vnde etiam Ecclesia cathedralis dicitur. Ex ea cathedra quod docetur, id reuerenter & obedienter audendum est. Contra hanc si quis nouam sibi cathedram constitutere sit conatus, etiam atque etiam videat, ne quæ Coræ, Dathan, & Abiron, eadem illum grauius & inusitata supplicia maneant. Nullum enim facinus æquè Deus vlciscendū putauit vnquam, atque hoc, quod est vnum omnium atrocissimum. Sed nos reliqua iam persequamur.

De Sacramento matrimonij.

Cap. LV.

Dixi-

MATRIMONII.

187

Diximus iam quemadmodum nati mundo, per lauacrum regenerationis felicius Christo renascimur in vitam quandam nouam, qua non iam ipsi viuimus, verum viuunt nobis Christus, quæ in baptismo sumus induti. Quod autem viuimus deinceps in carne, in fide viuimus filij Dei, qui dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis: qua etiā de causa fidei sacramentū baptismus vocatur. Simul & illud docuimus, posteaquā in baptismo semel Christo desponsi sumus, non ad fidem ociosam, sed ad pugnam periculosam nos vocatos esse. Dolet enim Satanas ereptum sibi bolū ē faucibus, quamobrem omni telorum genere nos oppugnat, ut à spō nostro, cuius præcioso sanguine subarrati sumus, abstrahat, in suā nos rursus redigat potestatem. Contra quæ cum perpetuò nos in acie stare oporteat: neque enim frustra scriptum est, Militia est vita hominis super terrā: quod sumus in prælio gerendo fortiores, signamur in fronte signo crucis, & vngimur chrismate salutis? quo signo datur nobis spiritus sanctus, qui præstò nobis adsit: pugnatibus robur præstet, fiduciamque resistendi suppeditet. Itaque vocatur confirmatio spei sacramentū, quod per illud in bonā spem erigimur ex hostibus victoriæ deponenda. Ostendimus postea, quandoquidē qui non modò viuunt, verum etiā pugnant, alimoniam indigere videntur, quod alioqui vires non essent sustenturæ, de hac quoque prouidisse nobis patrem misericordiarum Deū. Qualis vita, qualis pugna, talis & alimonia. Nihil in ijs omnibus non est spirituale. Spiritus enim est qui viuificat: caro non prodest quicquam. Quamobrem non ea carne, quæ videri, quæ tangi, quæ tunc sensu aliquo comprehendendi possit, sed ea quam fide sola cōplecti liceat, sua ipsius vera & viuā carne, suo ipsius vero & viuo sanguine nos reficere dignatur. Qua in re cum maxime sit illustris illius in nos charitas, qua nos vicissim ad amandum illum inflammamur, qui prior dilexit nos: rectè dicitur Eucharistia sacramentū charitatis, per quod vnū cū Christo capite, vni etiam ipsi inter nos corpus efficitur. Illud quoque demonstrauimus, quandoquidē nostra culpa sit, ut cū hostibus dimicantes aliquando succubamus, grauiusque fauciat prosteramur, hac quoque in parte de remedio nobis patrē nostrū ecclesie pro sua ineffabili bonitate prospexisse: peni-

B b 5 ten

DE SACRAMENTO

tentiaq; medicinā concessisse, qua sanati resurgere possemus. Quoniam verò nō nisi nostra culpa sit, vt victi in nostri hostis potestatem recidamus, mentō nobis Deus irascitur, cui per hoc pœnitentiæ sacramentū reconciliamur. Neq; tamen iā omninō gratis sicut in baptismo, sed requiritur deinceps à nobis, si redire cū Deo velimus in gratiā, vt à peccatis celsēmus, vt ea detestemur, & odio habeamus: vt corde contrito & humiliato, quod Deus non despicit, nō solum recogitemus in amaritudine peccata nostra, verū etiam ministro reconciliationis sacerdoti ea confiteamur, & absolutionis ab eo beneficium petamus: deniq; vt per ieiunia, orationes, elemosynas, & alia pia vitæ spiritualis exercitia, digna pœnitentiæ opera satisficiamus: non quidem pro pœna æterna, quæ merito Christi passionis & mortis per sacramentum vel sacramenti vorum vnā cum culpa nobis remittitur, sed pro pœna temporaria, quæ non tota semper vt in baptismo sit, remittitur. Quare sacramentum hoc ad eam virtutem refertur, quam iusticiam vocamus: iustum enim est, vt qui gratiæ, quam acceperat, ingratus, Spiritum sanctum cōtristauit, & templum Dei violare non est veritus, non sine aliqua satisfactione reconcilietur. Illud præterea planum fecimus, quòd non alio tempore grauius & periculosius certamen instat, quàm cum graui morbo conflictatis ex hac vita migrādum est: quodque ne tum quidem deesse nobis dignata est Dei benignitas: deditque sacramentum vnctionis, quam extremam vocant, quòd vires tã corporis, quàm animi refocillari possint, vt ad congregiendum cum tã potenti aduersario illius gratia adiuti non omninō impares esse possemus. Hoc sacramentum ad fortitudinem refertur, cuius pars est perseverantia, quā huius vnctionis beneficio consequimur, fortes in pugna perseverantes, ac sumpto scuto fidei, omnia tela nequissimi ignea extinguentes. Declaratū est & illud, quādo sine ministris vita constare nō potest, etiā de illis Deo Ecclesiæ suæ providere voluisse, non sine quodam ordine: qui non solum ad decorē facit plurimū, verū etiam ad concordiam & vnitatē retinendā. Deditque minores quosdam Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acoluthos. Deditque maiores quoque ministros, Subdiaconos, Diaconos, Sacerdotes.

Quia

MATRIMONII.

198

Quia verò, sicut præclare dictum est à Chrysostomo, vbi honoris est æqualitas, aut omnes principatum gerunt, ibi nunquam poterit esse pax, quòd ista verbatenus æqualitas, sicut antea quoque fuit à Philone scriptum, inæqualitatem pariat. Nā æqualia dignitate imparibus tribuere, est inæqualitas: inæqualitas verò fons malorum: dedisse quosdam etiam qui cū quadam in ecclesia potestate versarentur, non solum cognoscendi de ijs, quæ ad forum Ecclesiasticum pertinent, præcipue verò de doctrinæ genere, verū etiam flagitiosos coercendi, & eos, qui doctrinā impiam sectarentur, ab Ecclesiæ septis arcendi, ac ex piorum cœtu exterminandi. Hos ordines per Paulum significatos putat Ambrosius, cū dicit: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autē prophetas, alios verò Evangelistas, quosdam verò pastores & magistros ad consummationem sanctorū in opus ministerij. Apostoli inquit, Episcopi sunt: Prophetæ verò explanatores sunt scripturarum: Evangelistæ Diaconi sunt, sicut fuit Philippus: quamvis non sint sacerdotes, Evangelizare tamē possunt sine cathedra: pastores sunt lectores, qui lectionibus saginent populū audientem: magistri verò exorcistæ sunt, quia in ecclesia ipsi compescunt & verberant inquietos. Refertur autē hoc sacramentum ad prudentiam: quandoquidem fidelem esse seruū & prudentem oportet, quem constituit dominus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore. Atq; hæc quidem dicta iā à nobis sunt. Quoniam verò, cū vnius hominis ætas longa non sit, breui de futuri erant, qui per baptismum renati, Christi se militiæ adscriberent, etiā huic rei Deus remedium prospexit, ac matrimonij sacramentum ipse parafit modò, quod fieri dubitandum non est, nō alia voluntate liberos parentes procrearent, quàm vt per baptismum ex membris primi hominis in membra Christi translati in eiusdem Christi militum album referrentur, atque ijs qui vita functi essent, noui semper succederent. De hoc itaq; sacramento nobis nunc dicendum est, quod antequam peccasset Adam, in officium tantum & ministeriū, post admissionem verò peccatum, iam non in officium tantum, verū etiam in remediū est institutū. Quapropter ad eam virtutē refer.

Chry. in e.
pist. ad E.
pbe. ho. 20
Phil. lib. 2.
de monar-
chia.

Amb. in
epist. ad E.
pbe. c. 40.

Mat. 8. 21.

Mat. 24.

Gen. 1. 2.

Matrimo-
nij causa.

Psal. 50.
Isa. 38.
2. Cor. 5.

Eph. 4.
1. Cor. 3.

Eph. 6.

Ephe. 5.

*Matrimo-
nij sacra-
mentum.*

IN SACRAMENTO
refertur, quæ temperantia dicitur, ut esset incontinentia et
medium. De hoc sacramento sic scribit Paulus: Mulieres
viris suis subditæ sint sicut domino: quoniam vir caput est
mulieris, sicut & Christus caput Ecclesiæ: Ipse est saluator
corporis eius. Sed ut ecclesiæ subiecta est Christo, ita & mu-
lieres viris suis in omnibus. Viri diligite vxores vestras: si-
cut & Christus dilexit ecclesiā, & seipsum tradidit pro ea,
ut eā sanctificaret, mundās eam lauacro aquæ in verbo vi-
tæ: ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiā, nō habentē ma-
culam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed ut sit sancta
& immaculata: Ita & viri debent diligere vxores suas ut
corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Ne-
mo enim vnquam carnem suam odio habuit: sed nutrit &
fouet eam, sicut & Christus ecclesiā: quia mēbra sumus
corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc
relinquet homo patrē & matrem suam, & adhærebit vxori
suz: & erunt duo in carne vna. Sacramentū hoc magnum
est: ego autē dico in Christo, & in Ecclesia. Verū tamen
& vos singuli vnusquisq; vxorē suam sicut seipsum diligit:
vxor autem timeat virū suum. Nullū est ē septem, de qui-
bus nobis nunc sermo est, cui sacramenti nomē in scrip-
tis Canonicis tribui legamus, præter vnum hoc: quod nō
modō sacramētū, verū etiā magnū sacramētū vocat Pau-
lus. Neq; desunt tamen, qui inter sacramenta matrimonij
numerari noluunt. Nā à Paulo, qui Græcè scripsit, nō sacra-
mentum sed mysterium vocari dicunt. Quasi verō aliud so-
net Græcis mysterium, quā quod Latini vocāt sacramen-
tum. Cyprianus, Cyrillus, Chrysostomus, Eucharistia sæpe
vocāt mysterium, nunquid ideo sacramētū nō est? Ac licet
quidem patet mysterij nomen, sicut & sacramenti, verū &
ea significatione, qua nunc vtimur, sacramentum appellat
matrimonium à Paulo dubitandum non est, quandoquidē
ita multis & disertis verbis omnia illi cōpetere osten-
dit, quæcunque ad sacramenti rationem (quomodo nunc
de eo loquimur) pertinent. Quid est enim aliud sacramen-
tum, nisi sacræ rei signum? Docuimus autem antea tria esse
signorum genera: Nam & præteritarum, & præsentium &
futurarum rerum per ea admonemur. Omnium harum re-
rum nos admonet signum huius sacramenti, siue quis ma-
teriam

MATRIMONII.

199

teriam aut elementum vocare malit: quæ est visibilis illa
coniunctio, quæ sit stipulatione verborum, data arra, iun-
ctis dextris, alijsque solennibus caeremonijs. Primum ad-
monet præteritæ mysticæ conglutinationis diuinæ & hu-
manæ naturæ, Christi sponsi & Ecclesiæ sponsæ: quomo-
do dominus noster Iesus Christus reliquit quodammodo
patrem suum Deum, posteaquā exinaniuit semetipsum
formam serui accipiens: reliquit matrem suam synagogā,
ex qua secundum carnem natus est: reliquit domum suam
dimisit hereditatem suam: dedit dilectam animam suam
in manus inimicorum suorum. Quam tādē ob causam?
Ut adhereret vxori suæ Ecclesiæ, quā ex gentibus sibi
copulauerat: ut quā sordidam inuenerat ac omni turpitu-
dinis genere pollutam, eam sanguine suo ablutam sancti-
ficaret, ac exhiberet sibi gloriosam Ecclesiā, non habē-
tem maculam, neque rugam. Huius præteritæ rei, futuros
coniuges, primū admonet signum istud visibile. Admo-
net autem non in hoc tantum ut mirentur, verū etiam
ut imitentur: ut viri diligant vxores suas, sicut & Christus
dilexit Ecclesiā: ut neq; patris neque matris amorem il-
lius amorī anteponendū esse putent: ut sicut Christus tra-
didit semetipsum pro sponsa sua Ecclesia, ita vir pro vita,
pudicitia, fama vxoris suæ non dubitet vitæ quoduis dis-
crimen adire. Sicut Christus adamauit immundā, & acer-
tissimā quæque passus est, ut mundam & incontamina-
tam redderet: sic & vir si non vsquequaq; munda sit vxor,
si qua sit vel corporis vel animi infirmitate prædita, non
statim abijciendam existimet, verū infirmus infirmā to-
cat, quo vel corporis vel animi illius morbo mederi pos-
sit. Huius rei, coniunctionis Christi sponsi cū sponsa eccle-
siæ, sic signū est visibilis coniunctio viri cū femina, ut eius
admonet tātum, nō autem eā efficiat: Ceterū admonet
præterea præsentis rei, præsentis gratiæ, quā in hoc sacra-
mentō confert Deus: qui quod iubet nō modō verbo, verū
etiā exemplo, idem etiam dat pro sua bonitate. Siquidem
admonet inuisibilis gratiæ quā largitur Deus. Nam simul
ut ad elementum visibile accesserint verba, quæ præeunte
sacer-

*Ioan. 16.
Phil. 2.*

Hierem. 12

Ephe. 5.

DE SACRAMENTO

sacerdote profert uterque coniunx, sit sacramentum, per quod peculiare donum spiritus infunditur: quod & firmiores redduntur ad perpetuam concordiam, & robustiores ad pariter toleranda huius vitæ incommoda, & instructio res ad sobolem pijs moribus educandam. Quod quidem donum sic demum infunditur, si quemadmodum oportet ita sacramentum hoc susceptum fuerit. Nam si secus factum sit, sicut in alijs sacramentis, ita & in hoc ira paratur pro gratia. Infunditur autem hoc donum ex pacto diuino, qui promisit hoc ita futurum, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ. Quod sacramentum est in viro quoque & in muliere esse dicit Paulus, maius tamen esse vult in Christo & in Ecclesia. Quod autem ad virum quoque & mulierem pertinere, mysterium hoc siue sacramentum, testatur Chrysostomus, cum locum enarrans, his verbis: Reuera, nanque, reuera, inquam, misterium est, & magnum misterium relictum parente, eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miserè & cum labore paturiuit, illis videlicet defunctis qui tanta beneficia præstiterunt, quibus cum consuetudo tracta est, adhærere virum illi quæ antea neq; visa sit, neq; aliquid commercij cum illa habuerit, atque hanc etiam omnibus præferre. Verè misterium est. Et parentes etiam, cum ista fiunt, non offenduntur, sed magis offenduntur ac dolent cum non fiunt, expensis quoque pecunijs ac impetu facto lærantur. Magnum reuera misterium & ineffabilem quandam sapientiam habens. Istud supra præfatus dixit, in Christo & in Ecclesia. Verum tamen non propter ipsum solū ita dictū est. Sed quid? Ut vxorē scilicet tanquā propriam carnem foueat, quemadmodum & Christus Ecclesia: vxor verò ut reuereatur virum. Neq; dissimilia scribit Augustinus quoq;: cuius hæc sunt verba. Quoniam tantum fecunditas, cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides, verum etiam quoddam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apostolus, Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: huius proculdubio sacramenti res est, ut mas & femina connubio copulati, quam diu viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat, excepta causa

Gen. 2.

Chry. sermone. 20.

Aug. de nuptijs & concupiscentia, li. 1. ca. 10.

Eph. 5.

MATRIMONII.

192

causa fornicationis, à coniuge coniugē dirimi: Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, ut viuens cum viuente in æternum nullo diuorcio separetur. Cuius sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, hoc est in Ecclesia Christi, quibusque fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, ut cum filiorum procreandorum causa vel nubant feminae, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere, ut alia fecunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, non lege huius seculi, ubi interueniente repudio sine crimine conceditur cum alijs alia copulare connubia, quod etiam sanctum Moysen Dominus propter duriciam cordis eorum, Israelitis permisisset testatur: sed lege Euangelij reus est adulterij: sicut etiam illa, si alteri nupit: Et vsque adeo manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, ut potius sint inter se coniuges, qui ab alterutro separati sunt, quam cum his, quibus alijs adhæserunt. Ac aliquanto post, adducens illa verba, Relinquet homo patrem & matrem. Quod magnum sacramentum dicit Apostolus in Christo & in Ecclesia. Quod ergo est in Christo & in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibusque viris atque vxoribus minimum, sed tamen coniunctionis inseparabilis sacramentū. Ad eundem modum scripserunt Ambrosius quoque, Theophilactus, Leo pontifex, & alij nonnulli, qui omnes eadem ratione, qua septem reliquis, huic quoque sacramenti nomē tribuunt. Duplicis itaque rei signum esse docuimus hoc sacramentum, præteritæ coniunctionis Christi cum Ecclesia, & præsentis gratiæ quæ nobis confertur: cuius non nisi tripliciter hoc sacramentū, verum etiam causa illius est, & eā efficit talis signū ista cōiunctio visibile matrimonio copulatio futuræ coniunctionis cū spōso nostro Christo, quandoquidē per vas suū electū loquutus est Spiritus sanctus, quod saluabitur mulier per generationē filiorū, si permāserit in fide & dilectione & sanctificatione cū sobrietate. Fuerunt apud gentes quoque matrimonia, qui lege quadā naturæ mētī diuinitus inrita sancta esse re matrimoniū, & magis quiddā, quā vt humanū inuētū existimari posset, intelligebāt, atq; idē vagos concubitus arcebāt, ac de ijs, qui ituprā aut adulteriū com.

Matt. 5. 19

Eph. 4. 7

Matt. 19.

Deut. 24.

Cap. 21.

Gen. 2.

Eph. 5.

Amb. in

epist. ad

Ephes.

Theo. ibid.

Leo. ep. 92.

Matrimo-

nii signū

est.

1. Tim. 2.

DE SACRAMENTO

commisissent, & uas capitis legibus sumebant, matrimo-
nij tamen sacramentum apud eos nō fuit, cūm liceret eis
etiam nulla causa matrimonium rescindere. Sed neque a-
pud Iudæos, apud quos maior etiam fuit matrimonij san-
ctitas, fuit matrimonij sacramentum, eadem illa ratione,
qua apud nos sacramentum est, quibus & ipsi ob duritiā
cordis permissum erat vxores dimittere quamuis leuē ob-
causam. Solū ergo Christianum matrimonium sacramē-
tum recte dicitur, & est: Cuius cū tria bona recēseat Augu-
stinus: primū dicit esse fidē, secundū prole, tertiū sacramen-
tum. In fide attenditur ne præter vinculum coniugale cū
altero vel altera concumbatur. Vxor enim non habet po-
testatem sui corporis, sed vir: Similiter & vir non habet po-
testatem sui corporis, sed mulier. In prole ut amanter sus-
cipiatur, benignē nutriatur, religiosē educetur: Huius e-
nim potissimum gratia contrahi debet matrimonium: Ita
enim dicit Apostolus: Volo iuniores nubere, filios pro-
creare, matres familiās esse. In sacramento autem, ut con-
iugiū ne separeretur, & dimissus aut dimissa ne prolis cau-
sa alteri coniungatur. Hoc enim est Christi verbum: Dis-
cūm est, quicunque dimiserit vxorem suam, det illi libel-
lum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimi-
serit vxorem, excepta fornicationis causa, facit eam moe-
chari, & qui dimissam duxerit, adulterat. Et rursus: Quod
Deus coniunxit, homo non separet. Et sequutus magistru-
m Paulus: His, inquit, qui matrimonio iuncti sunt, præ-
cipio, non ego, sed dominus: vxorem à viro non discede-
re: quod si discesserit, manere in nuptiam, aut viro suo reco-
ciliari. Quæ & Christi & Apostoli verba, non alio sensu ac-
ceperunt, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & ante
eos Origenes & Chrysostomus, ac qui sectator ipsius est
Theophilactus, alijque sancti doctores, quā quod per ea
significari existimarent tanti sacramenti rem, esse fecerint
illud initium nuptiale, ut nec ipsa separatione irritum fiat:
quandoquidem viuente viro, à quo relicta est, moechatur,
si alteri nupsit. Neque dispar est causa viri, quem non o-
porteret esse meliore conditione, quā sit mulier. Magna
itaque est firmitas vinculi coniugalis, quā non designat
modō, verū etiam efficit accedente verbo, visibilis illa, quæ

MATRIMONII.

193

quæ fit per sacerdotem, copulatio. Coniugium enim per il-
lam donum perseverantiæ peculiare, modo quis animum
præbeat capace, & eo quo debet affectu ad sacramen-
tum hoc accedat. Qui qualis esse debeat, docet nos oratio
Sara: filia Raguelis, quæ matrimonium susceptura sic ora-
uit: Tu scis domine, quia nunquam concepiui virum, &
mundā seruavi animam meā ab omni cōcubitu. Nunquā
cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in leuitate
ambulāt me participem præbui. Virum autem cum timo-
re tuo non cum libidine mea consensui suscipere. Contra-
cturus matrimonium concipere debet animo, quantum
sit hoc sacramentum, nempe quod Deo auctore copula-
tur, neque aliter affectus esse, quā si præsentem Deum
videat, vxorem sibi copulātem. Ministerium enim sacer-
dotis est, Deus autem est, qui nexu quodā insolubili cō-
iungit, iuxta illud quod dictum est: Quod Deus coniunxit,
homo non separet. Debet etiam animo secum reputare,
quanta sit signi maiestas, quod similitudinem refert cō-
iunctionis Christi sponsi cum Ecclesia sua sponsa. Hoc af-
fectu qui accesserit, dubitare non debet, quin gratia quæ
conferitur in hoc sacramento, sit particeps futurus. Qui
verō profano affectu sacramentum hoc percipiunt, taurū
in die iræ. Neque enim alijs ex causis contrahendum est
matrimonium quā propter sanctam societatem, religiosē
posteritatis amorem, ac fornicationis odium ac detesta-
tionem: ut dicere possit vxorem ducturus cum sancto To-
bia: Domine tu scis, quia non luxuriæ causa accipio con-
iugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedica-
tur nomen tuum in secula seculorum, amen. Nam si qui
coniugium ita suscipiunt, ut Deum à se & à sua mente ex-
cludant, & suæ libidini ita vacent sicut equus & mulus,
quibus non est intellectus, habet potestatem demonium
super eos, ac formidare debet, ne idem illis eueniat, quod
septem illis viris, qui cum luxuriæ causa Samam vxorem
ducere voluissent, ordine omnes prima statim nocte pro-
pter incontinentiam suam à demonio sunt suffocati. Libet
hic adscribere sancti pontificis & martyris Euaristi verba,
de eo, quo ritu legitimum matrimonium contrahi oportet.

Origen. in
Matt. 6. 7
Chrysost.
homi. 17. in
ca. 5. Matt.
Tobie. 3.

Matrimo-
nium suscipi-
entes quo-
modo affec-
tus esse o-
portet.

Matt. 19.

Rom. 2.

Tobie. 8.

Tobie. 6.

Psal. 31.

Epist. 1.

C c

teat.

DE IMPEDIMENTIS

*Matrimo-
nium legiti-
mum quo-
modo con-
trahitur.*

reat. Legitimus, qui, ut à patribus accepimus, & sanctis Apostolis eorumque successoribus, non est matrimonium, nisi ab his qui super ipsam sceminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parentibus, propinquioribus sponsetur, & legibus docetur, & suo tempore sacerdotaliter ut mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdote benedicatur, & à paranymphis, ut consuetudo docet, custodita & sociata à proximis tempore congruo petita legibus detur, & solenniter accipiat, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant, ut bonæ soboles generentur, & domino suis in actibus placeant. Taliter enim placebunt, & filios non spuriis sed legitimis atque hæreditabilibus generabunt.

Tob. 6.

DE IMPEDIMENTIS

Matrimonij. Cap. LVI.

SVNT quædam de essentia matrimonij, sunt alia que sicut in ceteris sacramentis, ita & in hoc magis ad solennitatem quandam pertinent. Quæ sunt posterioris generis contrahendum quidem impediunt matrimonium, sed non dirimunt contractum. Quæ verò prioris, non solum impediunt contrahendum, verum etiam dirimunt contractum: De utriusque, quod facilius memorie commendari possent, hos versiculos, ante aliquot secula conscripsi legimus:

Tom. 4.
Scut.
dist. 34.

*Ecclesia vetitum, nec non tempus seriatum
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.
Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus, disparitas, vis, ordo, ligamen honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis:
Hæc socianda vetant connubia, facta retrahant.*

Venus.

Li. 1. ca. 19

Nobis de duobus tantum dicere nunc est propositum, de quibus hoc tempore controuerti maxime videmus, de voto & de ordine. Venerem notæ fuisse incontinentiam sceminam, adeo, peruiulgatum est apud omnes, ut inde nominem etiam traxerit omnis obscenitas & libido. Hæc prima fuisse dicitur in Cypro auctor mulieribus, ut vulgo quæstum corpore facerent. Quod ideo scribit eam imperasse

Lactan.

MATRIMONIUM

194

Lactantius Firmianus, ne sola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur, quam tamen inter Lib. 1. cap. 19. numina sua gentes retulerunt. Huius exemplo duo Mat. 19. numinis huius castro perciti, violato iurejurando quod presterunt, ut incoactam libidinem suam explerent, non qui busuis mulieribus, verum eiusdem, cuius & ipsi fuerant ordinis, hoc est, Nonnis: siue quis Sanctimoniales appellare malit, quasi matrimonio coniuncti, auctores fuerunt omnibus, qui corpora sua domino consecrassent, & perpetuam professi continentiam, se voto castitatis obstrinxissent, quo & ipsi contra iuramentum sui religionem perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitie claustris, eadem se nefaria turpitudine contaminarent. Quamuis autem non par crimine, non omnino tamen dissimilis causa fuisse videtur imperatoris Valentiniiani: qui cum alteram vxorem duxisset priore superstitie, nec repudiata, quod leuius videri posset facinus à se paratum, si plures eiusdem culpe affines facti essent, legem tulisse, ac eam promulgari passum iussisse legitur, per quam cuius summi duas vxores habere liceret. Martinorum itaque sacrilega audacia factum est, ut in dubium illud reuocari ceptum sit, liceat ne voto se castitatis obstringere, aut si quis obstrinxisset se, matrimonium nihilominus contrahere. Quamuis autem nemini, qui catholica fidei est, dubium sit, quin & licitum sit vouere castitatem aut continentiam, & quod magis id persuasum esse queat etiam his, qui vacillare non nihil videntur, paucis de eo differendum esse putauimus. Quod & vouere pium, & quod voueris, præstare necessarium sit, apertiora sunt scripturæ testimonia, quam ut negari possit. Sic enim per prophetam Deus loquitur: Vouete & reddite domino Deo vestro. Et iterum: Cum votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quod autem celibatus votum, pium Deo, gratum sit, vel ex eo cuius perspicuum esse potest, quod & à Christo laudantur eunuchi, qui se propter Dei regnum castrauerunt. Et apud Esaiam semperiternum se illis daturum nomen Deus promittit, quod non peribit. Et de virginibus consilium dat Paulus: viris qui simul indicat ad Timotheum scribens, quod quæ stolicis. Cc 2 viduæ

Socr. li. 4.
cap. 31.
Valentinianus
ni factum.

Psal. 75.
Deut. 23.
Calibatus
votum.

Matt. 19.
Esa. 56.
1. Cor. 7.
1. Tim. 5.
in libro de
viris Apo

DE IMPEDIMENTIS

1. Tim. 5. vidux ex Ecclesia stipe alebantur, voto se perpetue continentiæ obstringebant. Et Philo testatur (quanquam Iudeus) qui fuit Apostolorum æqualis, fuisse tum inter Christianos, qui suam Deo castitatem desponderent. Quam obrem quod asservunt castitatis hostes & continentiæ, voti cœlibatus fieri contra mandatum Dei, tã apertè vanū est, ut refellere necesse non sit. Nullum enim Dei mandatum proferre possunt, de non vouendo continentiam, quam Deo gratam & acceptam esse, tot locis nō obscurè scriptura testatur. Sed hic illi aliam æquè friuolam rationem adducunt, quia votum cœlibatus parū esse pium demonstrat. Displicere, aiunt, Deo infidelem & stultam promissionem esse autē infidelem & stultam promissionē, vouere quod præstare non possis: cuius generis esse volunt continentiam. De qua nō dubitavit alter ex eis dicere, æquè non esse arbitrij sui, ut se à scemine cōmixtione seruaret, quā non arbitrij sui, mas sit an scemina: Adeo nihil puduit impedire istud os, orbi toti suā incōtinētiā testatā facere. Quis autē non videt, si nihil vouendū sit, quod à nobis tanquā à nobis præstari non possit, omnē iam vouendi rationē prorsus esse sublatā? Nam nō modò facere, verū ne cogitare quidē aliquid ex nobis tanquā ex nobis idonei sumus, ut rectē in altero cōcilio Araucano ante mille & centū annos habito scriptū sit: Nemo quicquā domino rectē vouerit, nisi ab ipso acceperit, sicut legitur: Que de manu tua accepimus, damus tibi. Quod si quia periculū est in vouendo, vouendū non est, ergo nemo militet, inquit Ambrosius, ne aliquando vincatur, nec pedis vtatur obsequio, qui gradiēdi periculum reformidat, nec oculi intendat officio, qui cōcupiscentiæ timeret lapsum. Loc ū illū ex Psalmis enarrans Augustinus, Vouete & reddite: monet ut quisque quod potest voueat & reddat. Nō sitis, inquit, pigri ad vouendū, nō enim viribus vestris implebitis: deficientes, si de vobis præsumetis, si autē de illo cui vouetis, vouete securos reddetis. Quo in loco cū de alijs votis, tū de voto castitatis & continentiæ, tanquā pio Deoq; grato copiose disserit. Quod etiā ad Pollentiū scribens inter ea numerat, quæ rectissime vouentur. Ac inter cetera: Non eos, inquit, terreat sacra continentia. Leuis erit si Christi erit. Christi erit si fides ad-

derit, quæ impetrat à iubente quod iusserit. Non eos frangat quod videtur eorū continentia necessitatis esse, non voluntatis, quia & illi qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eā esse necessitatis, quoniam vani sine damnatione ab ea deuiare non possunt, & qui in eam necessitatē contrusi sunt, faciunt eam esse voluntatis, si non de seipsis, sed de illo à quo est bonum omne, confidunt. Qui etiam in confessionum libris ad Deum orationem conuertens, ait: Totas spes mea in magna valde miseratione tua: Da quod iubes, & iube quod vis. Imperas nobis continentiam. Et cū scirem, ait quidam, quia nemo potest esse continens nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ scire cuius esset hoc donum, adiū dominum & deprecatus sum illum. Quam obrem non modò non impossibile, verum etiam facile, iudicandum, suaue nobis futurum est continere, illo adiuvante qui dixit: Iugum meum suauē est, & onus meum leue. Verum est quod dixit Comicus: Nihil est tam facile, quin difficile fiat, si inuitus facias. Sed & illud verum est, quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Nihil est quod non superet amor cum desiderio: neque potest tam esse quicquam difficile, tam durum, tam molestum, quod non facile, iucundū, & suauē sit amāti. Sicubi vera est fides, nō illa sola, quæ triginta his annis prædicari cœpta est, quam Iacobus vocat mortuam: sed illa de qua dicit Paulus, quæ per charitatem operatur, nihil credenti & amanti difficile, atq; adeo nihil non erit cū primis leue & suauē. Qui Pythia cecarat, scilicet quidam, abstinuit Venere & Baccho. Deinde verò, qui ferarum cœpidarum desiderio tenentur, eorum quanta sepe sit abstinentia, vel Hyppoliti docemur exemplo. Postea verò, quam iidem in frigore & estu perferendo patientes sunt, quæ non adeunt vitæ pericula? Ab equis, à fossis, à præcipitijs, à fluminibus, à feris, quibus aliquando temerè sese cōmittentes, immaturā quādoque mortē obeunt, nullā tamē ex eo sentiunt molestiā, quin magis volunt prætereā. Quem verò faciendæ rei tenet studiū, dum-

*Impiger extremos currit mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes,
Nōne & illius videre sæpè licet abstinentiam singularē?
qui plurimis prætereā vitam suam exponit periculis &*

DE IMPEDIMENTIS

molestijs. Si tantum potest amor & desyderium ferarum capiendarum, si tantum potest amor & desyderium pecuniarum cumulande, quā tamen relinquat homo necesse est, cū ex hac vita migrauerit, sicut scriptum est: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis: nō multo poterit amplius amor & desyderiū illius, qui vita nostra est, & quidem vita sine fine beata: Quo cū essent inflammati sancti Apostoli & martyres, non ab vxoru cōplexu tantum abstinuerunt, verū etiam cū cāsi essent ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habebantur pro nomine Iesu contumeliam pati. Quibus vix eo durū non fuit, aut, quod isti volunt, impossibile, suauē iugū Christi in continendo, vt non modò carnis concupiscentias frenarent, verū etiam vltro pro Christo mori expectarent. Sic Andreas cū crucē sibi paratam esse conspicuē exclamasse legitur. O bona crux diu desyderata, & iam concupiscenti animo preparata, securus & gaudens venio ad te, ita & tu exultās suscipe me, discipulū eius qui peperdit in te. Sic Lauretius vltro Sixto cōmori cupiens: Quo progredieris, inquit, sine filio pater? quo sacerdos sine ministro properas? cumq; extrinsecus arderet beatus martyr in craticula positus tyranni fruentis incendijs, maior eū intra secus Christi amoris flāma torcebat: & quāuis rex improbus ligna subieceret, ac grauioribus incēdijs cruciaret, tamen sanctus Laurentius has flāmas fidei calore nō sentit, & dū Christi praecepta cogitat, frigidum est ei omne quod patitur. Sic Paulus cū quinquies quadragenās à Iudaeis acceperisset, ter virgis cesus, semel lapidatus esset: Quis ergo nos, inquit, separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladi? Sicut scriptum est, quia propter te mortificamus tota die, estimauī sum⁹ sicut oues occisionis: Sed in his omnibus superamus propter eū, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; principatus, neq; virtutes neq; infirmitas, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundū, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quae est in Christo Iesu dño nostro. Hic mihi respōdeāt isti delicati martyres, qui sine aut mi, sine corporis aliquo morbo laborēt, nullum sciūt aliud reme-

MATRIMONII.

196

remediū, praefer fœmineas carnes, aut quadrupedū & volatiliū, vtrum sit difficilius, vtrū ab homine praestari minus queat, carnis vt stimulis resistat, an imminētis mortis terrore superet, ac illos cruciatus non difficulter ferat, quos tor millia sanctorum martyrum, etiā ex fragili fœmineo sexu tanta animorū alacritate legimus pertulisse? Certè cessare stimulos carnis fateamur necesse est, vbi vel metus tantū grauioris alicuius periculi impēdet: adeo motus huius est & impulsio vehementior. Et tamē potuerunt illi, quē sunt multo grauiora, potuerūt non solū viri, verū etiam fœminae & sexus & etatis tenerioris: potuerunt autē in illo, qui confortat omnes in se sperantes, Christo. Qui cū viuat in nobis, cū operetur in nobis & velle & perficere, quid est quod illo faciente vt faciamus, facere non possimus? Ipse enim est qui in pugna nostra congregitur. Cōsidera, inquit Chrysostomus, praesente Deo te cū hoste pugnare: fauet ille vt vincas, fauet vt obtineas. ac paulo post: In tua pugna dñs congregitur, dñs dimicet, dominus praeliatur, & victoria tibi adscribitur: certamen tuū, Dei certamen est: praeliū tuum, Christi praeliū est. Quid trepidas? Quid formidas? quasi tua virtute deuincias. Prehēde arma, procede in bellū, fortiter dimica, vt dimicanti adsit ille qui vinci non potest. Quē seque-
quitur Augustinus: Non enim, inquit, nō habes vnde pugnes, Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi: spiritus Dei est, qui pugnat in te aduersus te: aduersus illud quod est in te cōtra te. Hoc est quod de Antonio scribit Athanasius: Aduuabat seruū suū dñs, qui nostri gratia carnē suscipiens, victoriā corpori cōtra diabolu largitus est, vt singulis ita certantibus, apostolicū liceret proferre sermonē: Nō ego autē, sed gratia Dei mecū. Hanc igitur cū habeamus quā adiuuet infirmitatem nostrā, cōfidenter dicat quilibet homo Christianus, claraq; voce pronunciet: Omnia possum in eo, qui me cōfortat. Continentiā iubet Christus: da quod iubet, & iube quod vis. Iubet vt nō modò carnis, verū etiam oculorum concupiscentiā superet: da quod iubet, & iube quod vis. Iubet vt à fastu quoque me contineam: da quod iubet, & iube quod vis. Iubet vt cruciatus pro tuo nomine perferam, vt vitam etiam cum sanguine profundā: da quod iubet, & iube quod vis: Pone me iuxta

Phil. 4.

Philip. 2.

Chry. tom.

3. in serm.

de marty.

Exod. 14.

Hom. 43.

de verbis

domini.

Luc. 11.

1. Cor. 15.

Rom. 8.

Phil. 4.

Matt. 5.

Iob. 17.
Psal. 26.
Phil. 4.

Eph. 6.

Platarchus
in Apoph-
thegma.
Laconicis.

Mar. 9.

Phil. 4.

1. Cor. 7.

Iacob. 1.

1. Cor. 7.

Matt. 19.

DE IMPEDIMENTIS
te, & cuiusvis manus pugnet contra me. Si consistant aduer-
sum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum
me praelium, in hoc ego sperabo. Omnia possum in te, qui
confortas me. Sic dicat, sic faciat strenuus Christi miles:
neque cum in acie fuerit contra hostem collocatus, simul ut
leuis aliqua impressio facta fuerit, abiecto fidei scuto, ita-
tim fugiat & clamet: Non possum, non habeo Dei donum.
Mulier quaedam filium in praelium euntem, dato illi clypeo,
sic adhortata legitur: Fili, aut hunc, aut super hunc, Laconi-
ca breuitate filium instruens, ita rem in bello gerendam, ut
aut victor clypeum referret, aut mortuus in eo domum re-
porteretur. Hoc sibi quoque Christi miles, contra carnem, con-
tra mundum, contra diabolum praelium initurus, dictum
existimare debet, ut aut cum fidei scuto vincat hostes, aut
in fide moriatur intrepidus: neque dicat, non possum, sed Chri-
sto dicenti credat, omnia possibilia sunt credenti: & iterum
atque iterum repetendo dicat cum Paulo, claraque voce pro-
nunciet, omnia possum in eo, qui me confortat. Neque dispi-
ciat in qua te confortetur à Deo, qua non: impium est hoc
de Deo cogitare, quod aut nolit is, qui fons est totius boni-
tatis & liberalitatis, omnes in omnibus æque confortare, aut
non possit, quem omnipotentem in fidei nostræ symbolo
profitemur. Omnibus ad omnia semper præstò adest gra-
tia Dei Salvatoris nostri, qui dat donum castitatis coniuga-
bus, qui confortat eos, ut quo se sacramento inuicem ob-
strinxerunt, id inuiolatum obseruent, etiam si vel per absen-
tiam, vel per aduersam valetudinem alter alterius corporis
potestatem habere non possit: idem & celibatum professis con-
continentiæ donum dat, & aduersus carnem pugnantem con-
fortat, modò postulent ab eo, qui dat omnibus assueti-
tudinem, autem in fide nihil habescentes. Quod si non impe-
trant, non Deo culpam assignent, quasi vel noluerit is, vel
non potuerit, cum & velit omnia nostra causa, & possit om-
nia, sed se potius non eam fidem ad apostulandum attulisse pu-
tent, quæ potuerit impetrare. Paulus cum hanc materiam
tractaret, noluit dicere: Qui non possunt continere nubere,
sed qui non continent: idque Christi exemplo, qui & ipse non
sed qui non continent: capere: ne quis fati res esse puta-
ret, sicut Origenem secuti, Hieronymus & Chrysostomus
anno.

MATRIMONI.

197

anotarunt: Sed non omnes capiunt verbum hoc. Possumus
enim in eo qui nos confortat, sed non volumus omnes: non
adhibemus illud studiū quod oportet, non accedimus ea fi-
de qua oportet, ad eum precandū, cuius hoc misericordia pos-
sumus. Non enim sumus sub lege bonū quidē iubente, non
tamē dante, sed sumus sub gratia, quæ id quod lex iubet fa-
ciens nos amare, potest liberis imperare. Gregorius Nazā-
zenus explicans illum locū, Non omnes capiunt verbum
hoc, sed quibus datū est. Cū audis, inquit, quibus datū est,
adde, datum quidē his qui volunt & qui assentiuntur. Quæ
præceptorē suum secutus Hieronymus, datum est, inquit,
his qui petierunt, qui voluerunt, qui ut acciperent laboraue-
runt. Omni enim petenti dabitur, & querens inueniet, &
pulsanti aperietur. Omni, inquit, petenti non coniugato tā-
tū, sed & cœlibi cuiuscunque sexus, cuiuscunque sit ordinis,
omni petenti dabitur. Ac ne quis putaret hoc aut illud pe-
tenti datū iri, dicit alio loco: Quodcūque volueritis petetis,
& fiet vobis. Quodcūque petieritis patre in nomine meo,
dabit vobis. Omnia quaecunque orantes petitis, credite quia
accipietis, & euenient vobis: nihil prorsus excludendo, cū
omnia quæ habemus dona sint illius, neque boni quicquā
nisi dono illius habere possimus. Ioannes Chrysostomus.
Non dixit, si quadam libidinis vi cogantur, si transuersè
agantur, si non possunt. Nihil omnino posuit eiusmodi,
quod aut vim allatam ostendat, aut venia dignum sit. Verū
quid is inquit? Si verò se non continent, nubant: quod eorū
voluntati tribuendum est, qui propter pigritiam nolunt ela-
borare. Demonstrat enim, ipsos rei facultatem habentes, ob
id minus eam perficere, quod laborem defugiunt. Etiam
pudicitiam coniugalem Dei donum esse beatissimus Pau-
lus ostendit, ubi de hac re loquens, ait: Volo autem omnes
homines esse sicut me ipsum, sed unusquisque proprium do-
num habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic. Ecce & in-
hoc, inquit, Augustinus, donum esse dixit à Deo, & si in-
fens quam illa continentia, in qua volebat omnes esse sicut
se ipsum, tamen donū à Deo. Unde intelligimus, cum hæc
præcipiuntur ut fiant, nihil aliud ostēdi, quam inesse nobis
oportere ad hæc accipienda & habenda, etiam propriam
voluntatem. Non solum carnis desyderia frangere, sed ocu-
li, ca. 14.

Ori. tract.
7. in Mat.
Hier. li. 3.
in Math.
Chry. hom.
6. in Mat.
Aug. de cō-
tinentia. c. 3.
Naz. ora-
tione. 31.
Rom. 6.
Matt. 19.

Matt. 7.

Ioan. 15.

Mar. 11.

De virgini
lateca. 39.

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

Aug. de nu-
ptiis & cō-
cupiscentia
ad Valerium
lib. 1.

Et de bono
perseuerā-
tia, ca. 14.

DE IMPEDIMENTIS

Plasphemia & bil.

lorum etiam concupiscentiam domare, falsum quoque calicare, denique à quocunque alio crimine abstinere Dei donum est. Quid ergo non posse me dicam, quia non est mihi datum? Non ergo penes me culpa erit, sed penes Deum, qui mihi donum hoc non est impartiri dignatus. Huc tandem impietatis prolapsi sunt isti, ut Deum malorum auctorem, qui etiam impulsorem facere non dubitent: dum nihilo plus in nobis libertatis esse asserunt, quam in stipite vel in trunco: Quorum etiam hæc est blasphemica vox: Non minus proprium opus esse Dei Iudæ prodicionem, quam Pauli vocationem. Sic error alius ex alio gignitur, & illa verus ac pridem iam sopita Simonis hæresis & Manichæi resuscitatur. Interea tamen qui hæc tam impia dicere veriti non sunt, tanquam idola quædam coluntur à multis, & quod scriptum ab illis est, quamlibet pugnet cum Euangelio, Dei tamen verbum & Evangelium vocatur: neque alio iam loco, quam quo scriptura Canonica habetur: Adeo sunt, pro dolor, mentes hominum exæcatæ. At non ita nos docet Chrysostomus. Omnium, inquit, facilissima virtus est, si velimus & in cælum ascendere, velle tantum oportet, & omnia sequentur. Neque enim cuique dicere fas est, non possum & conditorem accusare. Nam si tales nos creauit, ut non possemus, & deinde præcipit, ipsius est hæc accusatio. Sed qui sit, ais, quod multi non possunt, quia multi nolunt: Nam si voluerint omnes poterint. Propterea quod Paulus dixit, volo omnes homines esse sicut me ipsum. Nequidem sciebat quod omnes poterat esse sicut ipse. Neque enim ita dixisset, si foret hoc impossibile, vis fieri sicut fuit Paulus, incipe modò, & opus ipsum aggredere. Dic mihi quam artem assequi cupimus, num nobis velle sufficit, an rem etiam ipsam aggredimur? ac nonnullis intencitis: sic & in omnibus alijs, non sufficit velle tantum, sed oportet opus ipsum aggredi. Cum enim cælum ingredi velis, nihil aliud quam velle te dicis. At inquis, paulò ante dixeras, quod sufficit velle, sufficit inquam velle, sed cum opere quando quis laborat ut rem ipsam aggrediatur. Habemus quippe adiutorem & cooperatorem Deum modò ut rem aggrediamur, modò ad opus accedamus, modo solliciti sumus, modo animum aduertamus, & omnia

MATRIMONII

198

omnia sequentur. Si verò dormierimus, & stertentes putauerimus nos ingredi cælum, nunquam regni cœlestis hæreditatem assequi poterimus, Chrysostomus Homilia 16. cap. 9. ad Hæbraeos. Sed nos ad institutum redeamus. Plenum iam fecisse videmur, neque aduersari Dei mandato votum cœlibatus, nec esse eiusmodi, quod homo Deo frui prestare non possit. Est quidem ita, si nostras ipsorum spectemus vires, nos non posse: sed possumus, si fiduciam omnem in illo collocemus, qui paratior est ad præstandum, quam sumus nos ad petendum cum vera fide. Quem autem offendit, quod continere facile, incundum, & suauis esse dixerimus Deo adiuvante, quid is diceret, si Chrysostomi locum illum inspexisset, ubi contra eos declamans, qui similiter concubiti, voluptatis quiddam habere, continentem autem voluptatem habere non posse: ut qui bellum cum naturæ tyrannide sine intermissione gereret, vociferabantur. Imò contra, inquit, res est, violentia, namque & turba penes impuros est maior, tumultus ingens & qualibet tempestas leuior: sic ille habet, ut nunquam ad cupiditatis congressum consistat, victus assidue cadat, quemadmodum demoniaci malignis spiritibus agitati. Continentes autem ille, prælio victor, hanc assidue prosternit, nobilissima & infinitius præstantiore voluptate potitur, simul ipsa victoria & conscientia bona & splendidissimis trophæis perpetuo fulgens. Itaque dici non potest, quanta continentium hominum voluptas sit, ut qui coronam sibiipsis concinnent, & præmia consuetudinis angelorum, & toto orbe terrarum præconium, libertatem, spem certam & immortalem. Certè quod cum tanta voluptate coniunctum est, id non potest esse non facile, iucundum & suauis. Quid diceret si Basilium legisset his verbis ea de re differentem? Ne dixeris, quomodo ascendam in cælum, ut virginittatis meæ integritatem inde deducam: aut quomodo descendam in abyssum, ut eam dudum à Diabolo corruptam mihi ipsi recuperem? Sed quid: propè te est, inquit, & secundum naturam tibi ingeneratur virginittas: Neque igitur maria transfretare, ut eam acquiras tibi opus est, neque aërem immensum peruolare, neque terrarum tractus hanc inuestigando circuire, aut è terris euolare, cœlūque pro ea inuenienda lustrare: sed omissa cura superflua locorum

In prioribus
ad Corinthios
hom. 37.Basil. in li.
de vera
virginitate.
Rom. 10.

DE IMPEDIMENTIS

Rom. 8. 5.

Cass. in col
lationibus
patrum
col. 12. 6. 15Orig. hom.
in Levit.

Gal. 5.

corū spacia & intervalla peragrandi, reipsam vt te habeas diligentius inspicere, atq; hanc in te per naturam operā abditamque reperies. Quod secundū naturam est, sicut scribit Basilius, quid in eo difficultatis, quid esse potest laboris & molestiae? quid non voluptatis potius? Nos tamen quicquid esse facilitatis in ea re diximus, illius gratiae tribuimus, qui adiuvat infirmitatem nostrā: qui simul vt sui charitate diffuderit in cordibus nostris, nihil potest esse tā difficile, quod nō facile etiam statim fiat, inuēdum & suauē: Quam facilitatem qui nondum est consequutus, extat apud Cassianum Ioannis Chrysostomi discipulum, Cheremonis consilium, quemadmodum ad eam peruenire possit: id sequatur licebit. Interrogatus Cheremon, quanto tempore possit acquiri & perfici castitas? Temerarium est, inquit, super consummatione castitatis, in tanta praesertim vel voluptatum diuersitate vel virium, certā temporis definire mensuram, rationem tamen obseruanti & temporis modum quomodo eius possibilitas agnoscat, constantissimē possumus praefinire. Quisquis abstractus à cunctis ociosis confabulationibus, & mortificatus ab omni solitudine, curaq; mundana, duobus tantum proximacis fuerit quotidiana refectio contentus, & aquae facietate sub tracta, quietem somni trium, vel vt alij statuerunt, quatuor horarum spacio terminauerit, nec tamen laborū aut conuentus huius merito, sed miseratione domini eam se adeptū dedit adepturū, quia sine hac fide vana est omnis laboris humani intentio, non amplius quā sex mensibus perfectionem ipsius impossibilē sibi esse cognoscat. Sed & ante Cheremonem Origenes: Nutrimenta spiritus sunt, diuina lectio, orationes assiduae, sermo doctrinae: his altitibus, his conualescit, his victor efficitur. Quod quia nō facis, nolite queri de infirmitate carnis: nolite dicere quia volumus, sed non possumus: volumus continenter viuere sed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuae: tu eam aduersus spiritum tuum arinas, & potentem facis, cum eam carnibus satias, vino nimio inundas, omni mollicie palpas & ad illecebras nutris. Verū adduci multi creduntur, vt se voto coelibatus implicent, non vt quod voverint praestent, sed vt cuius rei

MATRIMONII.

297

rei causa voverint, honoribus & opibus petantur. Sed hanc Hier. 17. de re solius Dei iudicium est, qui scrutatur corda & renes. Vtinam autem non multi sint, de quibus id non verius quā Ecclesiae expedit, existimari possit. Vetus est autem illa Dei querela, quod nemo vel ostia claudat, vel incendat altare gratuito: Quin & quo tempore quo Episcopi & presbyteri, tot fuerunt propē martyres, à Paulo scriptum ad Philippenses legimus his verbis: Spero, inquit, Timotheum me cito mittere ad vos, vt & ego bono sim animo cognitis, quae circa vos sunt: neminem enim habeo tam vnanimem, qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit. Omnes enim quae sua sunt querunt, non quae Iesu Christi. Quod si verē dictum est illo tempore, nostro saeculo multo verius dici potest, quō mercenarios multos, raros admodum pastores videre licet. Apud eos etiam, qui Evangelici malunt appellari, quā Christiani, quorum quēque reperire licet, qui grauis praedicet Euangelium? Quorundam ex his tanta fuisse fertur cupiditas, vt expleri non posset, quā inflāmauit magis vxorum, & qui sunt ex incesto coniugio procreati liberorum frequentia, vt inter alias causas, quam obrem interdicta sunt sacerdotibus matrimonia, videri possit hanc non postrema, ne magis etiam accenderetur auaritia: Carterum quo quis animo sacerdos fieri velit, aut voto se coelibatus obstringat, Dei solius est iudicium, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia: homo videre non potest, nisi ea quae parent, dominus autem intuetur cor. Verū vt demus hoc, Esse non neminē, qui dum furis ambitionis actus ad sacerdotium aspirat, hac sola de causa coelibatus voverit, num ideo tollendus est coelibatus? Etiam ad matrimonium accedunt multi longē alia affectione, quā qua suscipi tantum hoc sacramentum oporteret: Nam quotumque inquit reperire licet, qui illud spectet in matrimonio contrahendo, quod spectat nō solū debet, ac non ad dotem, ad formam, aut alio quocūque potius respiciat: num ideo dicemus, ne sit matrimonium? Sed nequit, aiunt, praestare quod vovit. Hoc dicere, Simonis est, & Marcionis, ac Manichaei haeresim profiteri Christiano dicere fas non est, nisi quod dixit Christus: omnia possibilia sunt credenti: quod dixit imitator eius Paulus,

Malach. 3.

Philip. 2.

Ioan. 10.

Heb. 4.

1. Reg. 16.

Voti coeli-

batus an-

sit relaxā-

dum.

Mar. 9.

Philip. 4.

lus,

DE IMPEDIMENTIS

lus, omnia possum in eo, qui me confortat: quod dixit Augustinus, levis erit sarcina continentiae, si Christi erit: Christi erit si fides aderit, quae impetrat à iubente quod iussit. Verum non praestant multi. Nunquid in baptismo quorūque Satanæ & pompis eius non abrenunciamus? Praestatur ne id ab omnibus? an idē abroganda erit hæc Apostolorum traditio, qui mille quingentis annis in Ecclesia durasse videtur? Moysi legem nunquid omnes observabant Iudæi: num idē fuit abroganda, quia prauaricatores eius erant plurimi, priusquam venisset finis legis Christi? An idē tollemus præceptum de nō concupiscendo, quod magis videtur accendere concupiscentiam quam extinguere, si Dei sumus auxilio destituti? Non ita nos Paulus docuit. Lex quidem, inquit, sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum: Sic & cœlibatus lex sancta est, iusta est, bona est, etiam si neque sancti, neque iusti, neque boni sunt, qui professi cœlibatum, ventri nihilominus & libidini seruiunt. Præclare Ioannes Chrysostomus: Calumniantur, inquit, ebriosi fructum à Deo factum, dicentes: non sit vinum. At nos ipsis dicamus: non sit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem Diaboli opus est. Non vinum ebrietatem facit, ne Dei creaturā accuses, sed consuetudini insaniā argue. Totidem verbis respondere licet his qui dicunt: non sit votum cœlibatus, ut dicamus illis: non sit scortatio, nō sint incoestæ nuptiæ: Votum enim cœlibatus, Dei: scortatio & incoestæ nuptiæ Diaboli opus est. Non votum cœlibatus scortationem facit, ne quod à Deo laudatum est accuses: verum illius insaniā argue, qui quod promissit non præstat, non quia non potuit, sed quia nō vult quia non ea qua oportuit fide Deū precatus est, ut sibi continentiae donum impartiret. De quo Paulus quoque testatur: Quod fidelis est Deus, qui non patietur nos tentari supra id quod possumus, sed faciet etiā cum tentatione proventum, ut possimus sustinere. Non sunt laudandi qui se temerē votis obstringunt, præstat enim longē non vouere, quā quod semel voueris, in eo non persistere: sed cum animi cuiusque coniectura sit difficilis, etiam si quis antea facti vitæ suæ tempore parū sit continenter vixisse: vitæ suæ (quamuis haberi delectum oporteat, ut ne cito manus cuius

Rom. 10.
Exod. 20.
Rom. 7.
Rom. 16.
Philip. 3.
Chrys. hom. 1. & 71. ad populum Antiochenū.
Et hō. 58. in Matt.
1. Cor. 10.
Votum temerē non est faciendum.
2. Pet. 2.
1. Tim. 5.

MATRIMONII.

209

cuius imponatur, ne peccatis alienis communiatur) prohiberi tamen vix poterit quod minus quod sanctum est voveat, nescit enim tarda molimina spiritus sancti gratia. Vno momento ex publicano Euangelistam, ex persecutore Apostolū, ex meretrice vas electū, ex latrone paradysi civē factū esse legimus. Hæc est mutatio dextre excelsi. Operandū tamen foret, ut quæ regula præscripta est ab Apostolo in cōstituendis Episcopis & presbyteris, ea servaretur. Est autem Christianæ charitatis, nō cogitare malum, nec temerē secus aliquid de proximo suspicari. Verē dictū est, à quodam ethnico, & à Gregorio Nazanzeno repetitum: quod ut quisque optimus est, ita difficillimē alium improbū esse suspicatur. Contrā verō scriptū à Sapiente legimus: In via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos aestimat. Ex suis quisque moribus libenter fingit alios. Sic Nero scribitur, cum vnus esset omnium impurissimus, Suetonius animū inducere non potuisse, ut quemquam pudicum esse crederet. Verum utcumque res se habeat, repertū videmus non paucos, qui cum se voto cœlibatus obligaverint, non præstent tamen. In hos iuxta Canonum præcepta potius animaduertendū foret, quā ut sancta lex propter homines non sanctos antiquaretur. Sed hic à Bucero Cypriani nobis auctoritas obijcitur, qui scriptum alicubi reliquerit cum de virginibus Deo dicatis loqueretur: Si perseverare nolunt aut non possunt, melius est ut nubant. Fingamus hoc, sicut isti volūt, sensisse Cyprianum. Quod autem est istud singularitatis studium, velle solitariam alicuius opinionem sequi potius, quā totius Ecclesiæ catholicæ sensum & consensum? Congregatum fuit vnus omnium sanctissimū, doctissimū, gravissimūque pontificis Leone auctoritate Chalcedonense Concilium, sexcentorum triginta Episcoporum, aliquanto post, quā ad Christum Cyprianus migraverat, quod inter quatuor illa numeratur, quæ nec ab ipsis nostri temporis hæreticis reiiciuntur, à catholicis verō non aliter quā sicut quatuor Evangelia recipiuntur: in eo disertis verbis contrarium est sanctum. Nonne totius orbis Christiani potius quā vnus alicuius sequi sententiā oporteret? Quem tamen & ipsum existimandū nō est, id sensisse, quod isti volunt, ut quæ

Lue. 5.
Act. 9.
Lue. 7.
Lue. 23.
Psalm. 76.
1. Tim. 3.
Tit. 3.
1. Cor. 13.
Cic. epi. 1.
ad Qu. fratrem.
Naz. in orat. funebri in Athanasium.
Ecl. 10.
Suetonius in Nerone.
Incontinentibus aut post votū nubere liceat.
Chal. conc. Actio. 14. v. cap. 16.

quæ votum continentis solenniter esset professa, Deo dicata virgini nubere licitum existimaret. Sed scriptis de Deo dicata. Scriptis: Sed quo sensu scripserit videamus. Postulat a Cypriano Pomponius, ut sibi rescriberet, quid ei de virginibus his videretur, quæ cum semel statum continentem & summiter tenere decreuerint, deest sunt postea in eodem lecto pariter mansisse cum masculis, ex quibus vnus fuerit diaconus. Quid huic rescribens Cyprianus, nunquid ait nubant? Nihil minus: verum contulit fecisti, inquit, abstinendo diaconum: virgines autem inspiciantur ab obstericibus diligenter, & si virgines innotuerint, accepta communicatione ad Ecclesiam admittantur: si autem de his aliqua corrupta fuerint deprecantur, agant penitentiam plenam, quia quæ hoc crimine admittit, non mariti, sed Christi adultera est, & ideo excommunicata. Postea exomologesi facta, ad ecclesiam redeat. Quod si obstinate perseverant, nec se ab inuicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquam a nobis admitti in ecclesiam posse. Hoc est rescriptum Cypriani. Quæ verò interiecta sunt, doctrinam quandam in se continent, quemadmodum asseruari virgines oporteat, ibi inter cetera verba sunt hæc: Si perseverare nolunt, vel non possunt, melius est ut nubant. Quæ nequaquam ita accipienda sunt, tanquam eis posteaquam se semel Deo dedicassent, nubere licere vellent: sed retrò potius trahenda ad id tempus quo nondum se Deo dicauerant, ut idem dixisse videatur Cyprianus, quod post eum scripsit Hieronymus. Rectius fuerat homini subiisse coniugium, ambulasse per planam, quam ad altiora tendentem in profundum intrinsecus dedere, ad Eulochium de custodia virginum. Vt hic si quis verborum Cypriani. Si dicauerunt se Christo, perseverarent, & resisterent fortiter libidini. Si verò non habuerint, perseverandi, non dicent se, sed nubant poterant. Non enim vetabantur nubere, si se continere non poterant. Quod vel sequentia quæ iam commemoravimus eius verba manifeste declarant, ubi Christi sponsam Deo dicatam virginem, si cum viro reperta fuerit, non hominis mariti, sed Christi vocat adulteram. Est ne autem credibile in hunc errorem tam impium lapsum esse Cyprianum, ut vir-

2. Cor. 11.

ut virgini Deo dicatæ permittendum adulterium esse censeret: Deinde verò si quæ nupsit homini marito, fas non est ut alij nubat: quomodo fas esse poterit ei cum aliquo mortali nuptias contrahere, quæ semel Deo nupsit immortali? Certè prius illud Augustinus non matrimonium quod est cum altero superstitite priore marito contractum, sed adulterium appellat, si ut a nobis paulò antè commemoratum est: quanto magis adulterium dici meretur, & quidè longè gravissimum adulterium, quod à Christi sponsa committitur, ubi non homini mortali, sed Deo data fides immortalis violatur? Quamobrem longè ab ea sententia Cyprianus absuit, ut virginibus Deo dicatis nubere licitum esse velleret. Quin ille potius non diversum ea de re sensisse credendus est ab eo, quod Hieronymus & Ambrosius Latinos, Basilium & Chrysostomum Græcos, aliosque qui quæ virgines post consecrationem nupsissent, eas non uxores legitime iunctas, verum adulteras & incoestas esse dixerunt. Paulus viduas continentiam professas, quæ tantummodo vellent nubere, damnatione habere scribit: & est verisimile Cyprianum contra Pauli doctrinam hanc, Deo dicatis virginibus nuptias ad æternam earum damnationem permittere voluisse: Nihil itaque suffragatur istis Cypriani quod adferunt testimonium. Vtrum autem dispensatio verba multa faciamus. Thomæ quidem Aquinatis, quæba sunt hæc: In voto sollemnitate per professionem religionis, non potest per Ecclesiam dispensari. Et rationem assignat decretalem, quia castitas est annexa regulæ monachali. Atque tale est votum virginum sollemniter Deo dicatarum. Sed non est præstatum iuramentum, possit nec ne dispensari, de eo differret: si scire illud scire, quod per se licitum est, dispensationis non egeret. Verum hæc de voto dicta sufficiunt matrimonio, quatenus unumque sacramentum est, à sanctis patribus didicimus. Ceterum quæ sunt à matrimonio iunctis, quæ circa ruborem nominari non possunt, ea cum sacramento pugnare vehementer, ab Origine, Ambrosio, Hieronymo,

Aug. de nn
prijs & co-
cupiscenti.
lib. 1. ca. 10

1. Tim. 5.

Votum co-
libatus di-
spensatione
non admi-
t. 22. quest.
88. art. 11.

Ordo &
matrimo-
nium an p-
gnet inter
je.

D d ronymo,

DE IMPEDIMENTIS

ronymo, Beda, ceterisque; viris non doctrina magis quam pietate præditis excellenti, docemur. Neque vero mirum id alicui videri debet, si matrimonij siue nuptiarum bonum à malo concupiscentiæ discernimus: quod aliquando fecisse Augustinum Pelagius, Iulianus, Cælestius hæretici reprehendebant: Caterum is, non solum ratione subtili, verum etiam vulgarissimo iudicio naturali, quod in primis illis hominibus apparuit, hodieque tenetur etiam ab hominibus coniugatis, illud discerni docuit. Quod enim, inquit illi postea propagatione fecerunt, hoc est connubij bonum, quod verò prius confusione texerunt, hoc est concupiscentiæ malum. Proinde nuptiæ quia etiam de illo malo altitiam faciunt, gloriantur: quia verò sine illo fieri non potest, erubescunt. Tanquam si quispiam pede viciato ad aliquid bonum etiam claudicans perveniat: nec propter claudicationis malum, mala est illa peruentio, nec propter illius perventionis bonum, bona est claudicatio, ita nec propter libidinis malum nuptias cõdemnare, nec propter nuptiarum bonum libidinẽ laudare debemus. Bonæ sunt itaque nuptiæ, sed sine qua bonum nuptiarum fieri non potest, mala est libido. Atque hæc est, cui repugnat ordo, quæ tam turpis est, ut eam etiam ipsi turpes turpitudinem vocent: cuius licet sint amatores, ostentatores esse non audent. Cuius tanta est fœditas, ut etiam copulatio coniugalilis, quæ secundum matrimonialium præscripta tabularum procreandorum sit causa liberorum, latebras ad subterfugendum hominum conspectum, & remotum ab arbitrio cubile conquirat. Certè non qui bene, sed qui male agit, odit lucem, dicit Christus: Omnia verò rectè facta in luce collocari volunt. Hæc igitur opera tenebrarum pugnant cum sacerdotio maxime, cuius opera in luce collocari aulant. Quod si illa sic exerceri possent, quemadmodum ante peccatum ea primi nostri parentes exercuissent in paradiso, nihil ut aliud quam liberorum procreatio spectarent, cum sacerdotio non pugnarent. Nunc illorum peccato factum est, ut sine peccato (quod tamen nisi modum excedat non imputatur) opera nuptiarum exercere non liceat. Et hoc est illud peccatum quod vocatur originis: de quo dixit etiam propheta: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis

Augu. de
nu. & con-
cupi. ad Va-
lerium.
lib. i. ca. 7.

1044.3.

Psalm. 50.

MATRIMONII.

2801

eatis cõcepit me mater mea. Qui verò sequutus est Augustinum Faustus: Ordinatio nuptialis, inquit, ex benedictio-
ne cepit. Interim nuptiarum munus adhuc in paradiso à
creatore cõcessum, & earum usus extra paradisum iam sum-
psit exordium. Peccatum in medio fuit inter generationẽ
& concupiscentiam: Quicquid præcepto diuina cõstituit,
hoc laudo: quicquid humana pravificatio adiecit, hoc re-
probo. Quomodo si aliquis atro inquinamento candorem
vestis aspergat, non displicet factura: sed macula vestimẽ-
ti non amittit usum, & si perdidit dignitatem: futura enim
erat indubitanter casta & sincera generatio, si non inter-
rompisset inimica transgressio. Sed immaculatos thoros ca-
ro maledictioni addicta maculavit, & per superbiẽ spiritum,
simplicem corruptit affectum: & sicut immortalitatis pri-
vilegium, ita donum perdidit puritatis. Non in querelam
vocatur nuptialis gratia, sed obscenæ passionis iniuria.
Non aurum in culpam venit, sed quicquid auro obriso a-
dulterinum fraus iniquitatis admiscuit. Quod si sacerdo-
dotem esse nihil esset aliud quam prophetam esse, verbiq;
ministerium fungi, ne sic quidem licitum illi futurum existi-
mat Epiphanius, ut marii officio fungantur: sic enim ille
scribit: Nunquid inhonestæ sunt nuptiæ? num impurum
cubile? at à prophetis & pontificibus prohibentur propter
maius ministeriũ. Nam postquã prophetauit Moyses, nõ
amplius vxor coniunctus est, nõ amplius liberos genuit,
tem: Vacare autem domino non potest, qui mariti officio
fungitur. Multo minus licitum esse videtur ei, qui sacrifici-
cium indefinens oblaturus est, quod impediri certum esse
uiunt. Ac videtur ei quod illius solius est offerre sacrificiũ
tati. Si laicus & quicunq; fidelis, dicit Hieronymus, orare
non potest, nisi careat officio coniugali: sacerdoti cui sem-
per pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum
lege, qui pro populo hostias offerebant, non solũ in domi-
bus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab vxoribus separati: & vinũ & siceram non bibebat, quæ solent

Lib. i. de li-
bero arbi-
trio. ca. 2.

Heb. 13.

Epiph. her.
78. contra
Antidico-
mariani-
tas.

Orig. homi
23. in Nũ.
Hiero. cont
Iovin. li. 1.
1. Cor. 7.

Dd 2 libidi-

libidinem provocare. Et alio loco. Quod si indignè, inquit accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis imò Episcopis, presbyteris, & diaconis, & universo choro sacerdotali & leuitico, qui se nouerunt hostias offerre nò posse, si operi seruiant coniugali. Sic & Ambrosius enarrans illa verba: Diaconi sint vnus vxoris viri. Veteribus idcirco concessum est leuitis aut sacerdotibus vxores ad vsum habere, quia multū temporis ocio vacabant à ministerio aut sacerdotio: multitudo enim erat sacerdotum, & vnusquisque certo tempore seruiebat diuinis ceremoniis. Nunc autem septem diaconos esse oportet, aliquantos presbyteros, vt bini sint per Ecclesias, & vnus in ciuitate. Episcopus: ac per hoc omnes à conuentu sceminae abstinere debere: quia necesse est eos quotidie præsto esse in Ecclesia, omni enim hebdomada offerendū est, etiam si nò quotidie peregrinis, incolis tamē vel bis in hebdomada. Si plebeis hominibus orationis causa abstinere se precipit, vt vacent orationi: quanto magis Leuitis aut sacerdotibus, quos die nocteque pro plebe sibi commissa oportet orare? Mundiore ergo esse debent ceteris, quia actiores Dei sunt. Eadem in fine primi lib. officiorum reperitur. In eandem sententiam scribit, qui eius fuit æqualis Syritius epistola. 4. cap. 9. Beda quoque venerabilis: Vixit suæ tempore pontifices templi tantum officijs mancipati, non solū à complexu vxorum, sed ab ipso quoque domesticorum suorum abstinere ingressu: vbi nostri temporis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur, perpetuam seruandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tum sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quærebat, necesse nò tempus substituendæ soboli procurabatur: at quia nunc non carnalis successio, sed perfectio spiritalis inquitur, consequenter sacerdotibus, vt semper queant altari assistere, semper ab vxoribus continendum, semper castitatem obseruanda precipitur. Non pugnat igitur esse maritum & sacerdotem: sed pugnat inter quotidianos vxoris amplexus versari, & cœlestia mysteria tractare: cum preteritum sui corporis maritus potestatem non habeat, sed vxor: quam quoties id exigit, ei fraudare fas non est. Porro diuina mysteria liberum hominem requirunt, qui sine

Leu. 10.
Num. 6.
Hier. in apologia pro libris aduersus Iovinianum scriptis.
Amb. in epi. ad Tit. cap. 1.

1. Cor. 7.

Beda in 1. capi. Luc.

1. Cor. 7.

sit, non alienæ potestatis. Quamobrem non apud orientales modò, verum & in nostra hac occidentali ecclesia nihil impedit, quòminus qui maritus est, fiat idem sacerdos: modò cōsentiēte vxore, ac se quoque ipsa Deo deuotēte, quæ mariti sunt, ea præstare desinat: His enim præstandis ita totus animus & corpus impenditur, vt submergi mēs, & caro tota fieri videatur: sicut ab Augustino quoque legitur. August. 4. co. Iuliani. cap. 14. & de ciuitate Dei. li. 14. cap. 16. Gene. 6. *Apostoli Christū sequentes reliquerunt vxores. Matt. 19.* *Hiero. lib. 1 contra Iovinianum.* *Sicut Petrus non fuit vxor impedimento, quò minus Christi fieret Apostolus: sed quòd eam tamen reliquerit Christum secutus, vel hæc ipsius verba testantur: quid ergo erit nobis? Clarius autem id ex responso Christi colligitur: Omnis, inquit, qui reliquerit, domum, vel fratres, vel sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem propter nomen meum, centuplum accipiet. An autem re-relatum nò est, videtur Hieronymo vixissimilius esse quòd non habuerint. Quod autem est nouum hoc Apostolorū genus, qui cum veri Christi Apostoli ductas vxores reliquerint, Euangelij studio, nec duxerint, cum nulli fuerit interdictum: non putant se suum Euangelium profiteri posse, nisi cōtra ecclesiæ interdictū vxores duxerint? Inter septuaginta discipulos, maritos fuisse nonnullos credibile est, quos tamen & ipsos posteaquàm Christi discipuli facti sunt, Petri exemplo, cum vxoribus comercij deinceps nihil habuisse dubitandum non est. Ea res occasionem dedit Corinthijs ex Paulo sciscitandi, quandoquidem videbāt Christi discipulos vxores suas relinquere, neque deerant,*

DE IMPEDIMENTIS.

1. Cor. 7.
Vnusquisque
que vxore
suā habeat.
Hier lib. 1.
Cōtra Iou.
Ter. in lib.
de monoga
mia Amb.
in Paulū.
August. in
epist. 100.
in lib. 1.
de ser. dom.
in monte.
Greg. lib. 6
ca. 1. in lib.
Reg. 1.
Clem. lib. 3
stromatum
Chrysost. in
cōmētarijs
Epiphan.
Her. 78.
Theodo. in
Epitome de
cret.
Oecum. in
cōmētarijs
Theoph.
ibidem.
Fulge. epist.
2. ad Gallā
de statu vi
duarū. Et
in ea qua
proximū se
quitur ad
probam de
virginita
te.

rant, qui id ab omnibus in Christum credētibz fieri oportere dicerent, num sibi quoque relinquenda vxores essent posteaquā semel in Christū credere cepissent. Inter cetera dicit Hieronymus Corinthij per literas quesierant, utrum post fidem Christi calibes esse deberent, & continentia causa vxores quas habebant dimitteret, an se virginē credidissent inirent matrimoniū. lib. 1. Cōtra Eunomianū. Quibus respondens Paulus: De quibus, inquit, scripsisti mihi, quærentes an ad fidem conuersis cū vxoribus cōmercium habere maritis liceret: bonū est homini mulierē non tangere, hoc est ab vxore abstinere: propter fornicationem autem vnusquisque habeat vxorem suam, & vnusquisque virū suum. Nō dixit, ait Hieronymus, vnusquisque ducat, sed vnusquisque habeat vxorem suā: suā inquit, habeat suā vtatur, quam habebat antequā crederet. Neque solus Hieronymus, verū & ante eum, Tertullianus, & aquales Hieronymi, Ambrosius & Augustin⁹, & qui secuti sunt vno & altero post seculo, Gregorius & Fulgentius latinī, tum autem Clemens Alexandrinus, Ioannes Chrysostomus, Epiphanius, Theodorus, Oecumenius, Theophilactus græci, Pauli locum hunc de cōiugatis intelligunt. Licet autem adscribere verba Sixti, in libro de castitate, quæ admodum à Francisco Torrense in secundo libro dogmaticorum characterum verbi Dei, hoc ipso anno 61. ab illo ædito, productū. Is itaque cū adduceret illa verba, Bonum est homini mulierē nō tangere: Sed de qua, inquit, muliere illud dixisse credendum est? De aliena: Non purus. Neque enim Corinthij tam vecordes erant, vt hoc Apostolum interrogarent, an aliena eis liceret matrimonia nō solare: quod citra vlliū disciplinæ interdictum, etiam ipsa natura damnabat. Deinde subiungit, quasi in Euangelicis istos, & in eorum similes intuens: Hoc propter eos dicitur, qui nimio ardore libidinis, scripturarum veritatem, peruersa nituntur interpretatione subuercere. Si ergo ratio non concedit, vt de aliena dixerit, restat vt de propria dicitur credatur. Quod inde etiam probatur, quod in secunda parte ait: Dico autem non nuptis & viduis. Quibus si iam licet perius fuerat locutus, superuacaneum fuit iterare sermonem. In tertia autem de virginibus. Deinde subiūgit. Sed reuertamur ad primam, in qua non viduis & virginibus

MATRIMONII.

259

vt quidam imperiti existimant, sed matrimonio iunctis propriè scripsisse manifestum est: Bonum est homini mulierem non tangere. Non dixit: Bonum est homini non ducere, qui de ijs qui iam duxerant disputabat. Hactenus Sixtus. Sed momenta rationum, ait quidam, pluris facimus in disputando, quā auctoritates. Quasi verò fuerint ista tot tam præclara totius orbis Christiani luminum adferas: ac solus tu sis, qui momenta rationum adferas. Quis est hic superbiæ tumor: quæ arrogancia animi? quæ mentis inflatio? Sed ipsum verba sua Paulum explicantem audiamus. Cū enim dixisset, vnusquisque habeat vxorem suam, & vnusquisque suum virum habeat: vt ne cui dubium esse posset quid sibi vellet dicens, habeat vxorem, habeat virum: statim subiungit: Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Quasi diceret: si non intelligis quid sit, habeat vir vxorem, habeat vxor virum: ecce dicam clarius, vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Quominus autem ambigi queat de quo debito dicat, subdit euestigio: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem. Dic cedo quisquis es, qui te solum sapere, te solum videre putas, cælebs fraudet cælebs, si non faciat alteri sui corporis potestatem, cum eius rei nemini sit debitor? Vel cæco appareat, non de alijs hæc verba dici quā de coniugibus? hic vt sit germanus Pauli verborum sensus: Commodum quidē illud foret, supremus abest, vt aut relinqueretis vxores Apostolorum exemplo, aut eas haberetis tanquā non habentes, nec ab alijs earum carnali commercio vobis temperaretis: Quoniam verò periculum est, ne qua detur occasio fornicandi, vnusquisque maritus habeat. hoc est, retineat vxorē suā, nō dimittat illam, vtatur ea, reddat ei quod ex lege cōiugij debet: neque enim hactenus est sui corporis dominus, vt quod ad vsum coniugalem attinet, eius copia fraudare possit

1. Cor. 7.

DE IMPEDIMENTIS.

Erasmus
in pa. ph.

1. Cor. 7.

1. Tim. 1.

Hiero. li. 1.
cont. Iou-
nianum.

vxorem. Ad eundem modum vnaqueque vxor habeat, hoc est, retineat virum suum, non discedat ab eo, quoniam reddat potius quod illi debet ex iure matrimonij. Nam quod ad vsum pertinet matrimonij, ius vxorij corporis penes maritum est, non penes vxorem, quæ sui copiam negare cæcitas, non debet. Ex eo videre licet, quanta sit illorum cæcitas, qui ex his Pauli verbis longè diuersam sententiã colligere conantur, quasi præcipiat is omnibus, qui sunt cœlibes, vt vxores ducant. cum tamen etiam Erasmus ipse Roterodamus, quamuis cum primis iniquus cœlibatui, paraphrasi loquens cum hunc explicans, de coniugatis cum interpretetur. Sic enim scribit: Ad quæstiones de quibus me per literas consulistis, paucis respondebo, quid faciendum ijs qui matrimonio sunt irretiti; quid ijs qui in cœlibatu degunt, & viduis, item quid ijs, qui matrimonio sunt molesto aut impari impliciti: postremo quid virginibus elocandis aut non elocandis. Quamobrem, quo quasi fortissimo telo vsi sunt rerum nouandarum cupidi, ad cœlibatui oppugandum, id magis adeo contra ipsos facere manifestum est. Tantum enim abest, vt his Pauli verbis vocentur cœlibes ad nuptias, vt ne ijs quidẽ, qui matrimonio iam irretiti sunt, vsquequaque liberum esse velit Paulus quouis tẽpore præstare, quæ debent inuicem ex lege matrimonij: sed quæ magis indulgere quam præcipere scribat, vt mœuam sibi præstent debitum. Sic enim loquitur: Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos Sathanas propter incontinentiam vestram: Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Quæ verba non ita sunt intelligenda, quasi permittat, vt ne precum tempore sese coniuges attingant, sicut quidam somniant, non intelligens neque quæ loquatur, neque de quibus affirmet: Sed hoc (ait) dico per indulgentiam, vt ex cetero precum tempore, ne fraudeis deinceps inuicem, sed ad intermissum vsurum coniugij reuertamini. Non hoc dico præscribens aut præcipiens, cum aut carere vos precum vxoribus, aut eas loco sororum habere cupiamus: sed dico hoc infirmitati vestræ condescendens. Quamobrem ex his verbis colligit Hieronymus, nuptias indulgentiam vocari

MATRIMONII.

103

carere debere, non præceptum. Augustinus verò: Posset, inquit, purari, non esse peccatum misceri coniugi non filiorum procreandorum causa, sed carnalis etiam voluptatis, nisi addidisset: hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium. Quis autem iam esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus, Apostolica auctoritas fateatur? Et in alio quodam libro dicit idem Augustinus, Pauli locum hunc adducens: Euidenter dum tribuit veniam, denotat culpam. Et contra Iulianum iisdem verbis citatis. Notatur, inquit, in ijs, etsi ignoscitur culpa. Et contra eundem scribens: Apostolus tempora præscribit orandi tempe- rantia coniugali, & secundum veniam concedit non vitium illius proles, sed qui sit voluptatis intentione concubitus. Hunc audiunt fideles Christi qui sunt connubio alligati, vt ex consensu temperent, quo vacent orationi, & cum ad idipsum redeunt propter intemperantiam suam, nouerint etiam inde dicere Deo, Dimitte nobis debita nostra. Quod enim secundum veniam non secundum imperium à tanto doctore dicitur, vtique ignoscitur non iubetur. Nec diuersum eorum verborum sensum adferunt Oecumenius & Theophilactus. Anselmus verò, Dico inquit vt in idipsum reuertamini, sed hoc secundum indulgentiam, non secundum imperium. Quia hoc nobis indulgetur non præcipitur, & ideo non peccat qui aliter agit, imò peccat qui sic agit, sed leuius, non enim sine vitio est quod ignoscitur, & non præcipitur, sed cum in dubijs constingimur, vtiliter in minimis subdimur, ne in magnis peccemus. Culpa quippe esse innuitur quod indulgenti prohibetur, sed quæ tanto citius relaxatur, quanto non per hanc illicitum quid agitur, Si hoc quod est licitum sub moderamine non tenetur, Tunc enim soli coniuges sine culpa sunt in admixtione, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscantur. Sed tamen & alia commixtio quæ fit pro sola voluptate veniam accipit propter nuptias. Sed nemo nodum hunc melius explicat, quam Thomas Aquinas. Dico, inquit quod iterum post continentiam deo secundum indulgentiam, id est, parcens infirmitati vestræ, non secundum imperium. Sed videtur, inquit, Apo-
In epi. Pan-
li ad Co-
r. 7.

D d 5 sto.

DE IMPEDIMENTIS.

stolus inconuenienter loqui. Indulgentia enim non est, nisi de peccato. Per hoc ergo quod Apostolus secundum indulgentiam se dicit matrimonium concessisse, videtur expi- mere quod matrimonium sit peccatum. Sed ad hoc potest responderi dupliciter. Vno modo ut indulgentia sumatur hic pro permissione. Est autem duplex permissio. Vna quidem de minus malo sicut Moyses permisit Iudæis dare libellum repudij ad vitandum vxoricidium ad quod erat probellum. Talis permissio non fit in nouo testamento propter sui perfectionem. Alia est permissio de minus bono, cum homo præcepto non cogitur ad maius bonum. Et hoc modo Apostolus hic indulget, hoc est, permittit matrimonium, quod est minus bonum quam continentia, quæ non præcipitur, quæ est maius bonum. Alio modo potest accipi indulgentia prout respicit culpam, & secundum hoc indulgentia refertur ad actum coniugalem, secundum quod habet annexam culpam, venialem tamen propter bona matrimonij, siue quibus esset mortalis. Persequitur hæc postea pluribus verbis, quæ ne longiores essemus prætermittenda putauimus. Ex his omnibus liquere satis potest quod his verbis. Hoc autem dico secundum indulgentiam datur venia reddendi debitum non abstinendi. Quamuis enim vel prolis procreanda, vel stupri vitandi causa rectum sit vxorem ducere, & ea vi, rectius tamen est, siue periculo peccati grauioris vel relinqui vxorem, vel cum ea tanquam sorore habitare. Et hoc est quod monet Paulus cum dicit: Tempus breue est: reliquum est, ut qui habent vxores tanquam non habentes sint: Nam & absque vsu coniugali constare potest matrimonium, non solum Ambrosius & Chrysostomus Christiani, verum etiam Ethnici docuerunt. Non enim defloratio virginis facit coniugium, sed pactio coniugalis: Denique cum iungitur puella coniugium est, non cum virili admixtione cognoscitur, Nisi forte non fuit inter Mariam & Ioseph coniugium, vbi nihil intercessisse carnalis commercij certum est. Negabat quidem coniugium id fuisse Pelagij sectator Iulianus, sed eum veritatis Euangelice aperitissimo testimonio confutauit Augustinus. Qui non dubitauit etiam dicere, quod beatiora coniugia iudicanda sunt, quæ siue filijs procreandis, siue etiam illa re-

1. Cor. 7.

Lib. 5. contra Iul. c. 8.
De serm. dom. in monte li. 1.

MATRIMONII.

214

rena prole contempta, continentiam inter se pari consensu seruare potuerint: quod neque contra illud præceptum sit, quo dominus dimitti coniugem vetat: Non enim dimittit, qui cum ea non carnaliter, sed spiritualiter viuit: & illud seruatur, quod per Apostolum dicitur: Reliquum est, ut qui habent vxores, quasi non habentes sint. Ad huiusmodi ergo coniugia maritos inuitat Paulus, quoad per vxores licuerit: quibus ut reddatur debitum permittit, maioris peccati vitandi causa. Verum ut vnde deflexit eo redeat oratio. Non esse pugnantia docuimus matrimonium & sacerdotium: sed esse pugnantia reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo, iuge sacrificium offerendo. Quare cui debitum hoc per vxorem fuerit remissum, ei & fuisse semper & esse nunc etiam licitum non in orientali modo, verum & in hac ecclesia nostra sacerdotio fungi. Obseruatum autem hoc fuisse legimus & in orientali ecclesia, ut maritus cum sacerdote esset factus, assentiente vxore, mariti officium facere desineret: adeo visum id est ex diametro, quod autem cum sacerdote officio pugnaret. Quod hoc ita sit, docet Hieronymus, cum de Vigilantio loquitur, his verbis: Proh nefas, Episcopos dicitur sui scelus habere confortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos nisi primum vxores duxerint, nulli ecclibis credendum male de omnibus suspicatur: & nisi prægnantes vxores viderint clericorum, infantesque de vlnis eorum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient orientis Ecclesie? quid Aegypti, aut sedis Apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt aut continentes, aut si vxores habuerint, non permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adolescentia plerumque feruescit, suis hortatibus duplicans, imò extinguens coitu foeminarum, ut nihil sit quo differamus à porcis, quo differamus à brutis animantibus, quo ab eis, de quibus scriptum est: Equi insanientes in foeminas se, Socrates quoque Græcus: Si quis: inquit, in Thessalia clericus factus cum vxore quæ ante clericatum legitime duxit, dormierit: abdicator, cum omnes qui præclari sunt in oriente absti-

Matt. 19.

1. Cor. 7.

Hierem. 5.
Socrat. li. 5.
ca. 12. eccl. hist.

DE IMPEDIMENTIS.

Leo ep. 48.

Epiph. h. e.
ref. 59.

1. Tim. 3.

abstineant præcipue verò in Thessalia, Macedonia, & Helade, Cui suffragatur ad Anathasium Thessalonicensem Episcopum scribens Leo pontifex: Cum extra clericorum, inquit, ordinem constitutus nuptiarum societati & procreationi filiorum studere sit liberum: ad exhibendam tamen perfectæ continentie puritatem, ne subdiaconibus quidem carnale connubium conceditur: ut & qui habent sint tanquam non habentes, & qui non habent permaneant singulares. Quod, si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri: quanto magis in primo, ac secundo, aut tertio seruandum est: ne aut leuitico ministerio, aut presbyteriali honore, aut episcopali excellentia quisquam idoneus existatur, qui se à voluptate vxoria necdum frenasse debeat. Clarius autem Epiphanius Constantiæ Cypri Episcopus, qui adducto eo loco, Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, viuius vxoris virum. Reuera, inquit, non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptijs mortuorum vxore secundis nuptijs coniuncti sunt: & hoc certe sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed adhuc viuentem & liberos gignentem viuius vxoris virum non suscipit: sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, diaconum & presbyterum, & episcopum, & hypodiamonum: maxime vbi synceri sunt canones ecclesiastici. At dicis mihi. Omnino in quibusdam locis adhuc liberos gignere presbyteros, diaconos, & hypodiamonos: At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. Quamobrem etiam apud orientales, vel synceri fuerunt Canones ecclesiastici, fuisse legimus obseruatum, ut sacerdotes mariti deinceps à matrimonij officijs abstinerent. Quod verò scripsit alicubi Stephanus Papa, orientalium sacerdotes matrimonio copulari, id ibi factum intelligi debet, vbi synceri Canones non sunt. Et quamuis rideat Philippus glossatorem, quod is interpretetur copulantur, ut est, copulato vtuntur, hunc tamen quem glossator vult, Stephani verborum sensum esse, certum est & indubitatum. Quamuis enim cuius, Papæ Stephani verba sint hæc, quæ in Decretorum librum retulit Gratianus, non satis liqueat (nomen enim eius nominis fuisse constat) neque reperiuntur inter decreta Stephani, cuius

MATRIMONII.

287

cuius epistola libris Conciliorum est inserta, nequaquam tamen credendum est, quicumque tandem fuerit ille Papa Stephanus, adeo rudem eum & rerum omnium imperitum fuisse, ut illud ignoraret, in nulla vnquam orbis Christiani parte matrimonia contrahere sacerdotibus licuisse. Ac ex alijs nonnullis locis, quæ per Gratianum proferuntur, cupi non posse, quam sicut intellectum est à glossatore, nimirum copulato vtuntur: ac lege matrimonij, quod pridem Gratiano rescriptum Nicolai pontificis ad Salonitanum Episcopum: cuius hæc verba sunt: Nosse desyderas, vtum mulier, quæ viri filium ex alia femina genitum de sacro fonte leuauit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quis non videt, copulari hoc loco, non pro eo accipi, quod est matrimonio iungi, quod iam pridem factum fuisse verborum sequentium contextus indicat: sed carnaliter misceri. Quæ significatione vsus etiam est verbo copulationis Augustinus dicens: Copulatio maris & femine generandi causa bonum est naturale nuptiarum: sed isto bono non male vtitur, qui bestialiter vtitur, ut sit eius intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis. Et eum secutus Gregorius: Postquam copulatione coniugij viri atque mulieris vnum corpus efficitur, non potest ex parte conuertere & ex parte manere in sæculo. Et alio loco: Dum vnum vtitorumque corpus coniugij sit factum copulatione, incongruum est partem conuertere, & partem in sæculo remanere. Ad eundem modum Anianus interpres Chrysostomi: Habere cum sponsis nondum sibi copulatis lege coniugij. Certe copulatio & copulari, in his locis non conueniunt, sed vsus significant matrimonij: Quod etiam illa verba concilij Aureliani declarant, vbi vis dictionis eius, copulerentur, sic est explicata: Nec ipsi adultero vnquam in coniugio copulerentur: hoc est, ne propriæ vxori sibi licet reddere debitum, quam sibi reddit illicitam, sororem eius copulari non aliud esse, quam reddere debitum? Sed sit non raro, quod quæ non intelligunt, ridet imperiti. Hic itaque germanus est verborum Stephani sensus, quod orientaliu sacerdo-

20. quæst.
1. Nosse.
Copulari
pro carnali
ter misceri.Aug. de
nupt. &
concup. li. 1
cap. 4.Greg. li. 9.
epist. 44.
1. Cor. 6
epist. 149.Anian. in
hom. 4. in
Matth.
27. quæst. 2
Qui dormiunt.

DE MPEDIMENTIS

sacerdotes maritorum officijs funguntur, & præstant vxo-
ribus ea quæ debent ex lege matrimonij : occidentalium
verò, nequaquam: verum si qui sint etiam, quos vxores ha-
bere contingat, sunt iuxta Pauli consilium tanquam non ha-
bentes, neq; deinceps quicquid eis cum vxoribus est com-
mercij. Quod illis verbis indicatur, Occidentalium sacerdo-
tū nullus licentiā habet coniugium, sortiendi. Nā coniu-
giū eo loco significat coniunctionē carnalē, quam vulgo
copula vocant, quemadmodū in Synodo Turonensi secu-
nda: Quosdā dicit canon, inhibita coniugia, id est, coniu-
ctioes corporū veritas repetijisse cōperimus. Non habet
itaque licentiā coniugium sortiendi, idem est, ac si de-
ret. Non habet licentiā carnalem cū ea consuetudinem
habendi, nec aliter sacerdotio officio fungi potest, quā si
Deo continentia illa suā voverit, & in monasterio verbo-
vitæ tempus transegerit. Hic sanus cū sit Stephani verbo-
rum intellectus, facili apparet, quam nihil Philippum hic
locus adiuvet, quo probare nititur, sacerdotibus aliquan-
do matrimonium contrahere licuisse, cum etiā Aposto-
lorum canonibus id vetitū esse legamus, extat enim inter
alios hic quoq; Qui cū cœlibus essent clerici facti sunt, ex
his solis lecto ribus & cœtoribus, si modò sic esse visum sit,
matrimonium cōtrahere licere volumus. Quo canone quid
aliud statuitur, quā quòd hypodiacoīs, diaconis, & presby-
teris posteaquā ordinati fuerint, vxorem ducere fas non
est: Tales em̄ nuptias, vocant patres sub Iustiniano Impe-
ratore in Trullo regij palatij Constantinopolij congrega-
ti ducenti viginti septem, illegitimas, & illegitimum eius
modi contubernium solui iubent. Qua synodo ante annos
propē noningentos habita, cū posterior fuisse videatur
Stephanus hic pontifex, quicunq; tandem is fuerit (nam
primum nō fuisse liquet) est ne verisimile eum aut cano-
nem Apostolicum, aut istorum patrum decretum ignoras-
set: Quorum synodum, sextam quidem synodū vocat Grae-
tanus, cū eius decreta nonnulla producit, sed ex Nice-
nensi secūda synodo, tum ex actis quoq; Florentini cōcilij, &
ex præfatione Athanasij Abbatis in octauam synodū, lique-
re potest, quod quatuor aut quinque post annis fuerit co-
gregata. Quam cū præcesserint aliquanto intervallo So-
crates

erates, Hieronymus, Epiphanius, Leo, qui nō uxores mo-
do ducere, verum etiam cum his, quas duxissent ante susce-
ptos sacros ordines, rem habere sacerdotibus etiam orien-
talibus licitum non esse scripserūt: nō potest ostēdi tēpus
vllum, quo vel orientaliū, vel quarumcūq; aliarum eccle-
siarum sacerdotibus matrimoniū inire fas fuerit: sicut neū
vt planē sit præsidium hoc Philippi, quo nititur ad incor-
stas magistri sui nuptias defendendas. Iam illud quā rī-
diculum, quā ineptum, quā prorsus puerile, quod adfer-
at ex Nicolao Papa de maticida quodam: cui dum pē-
nitentia præscribitur, à propria & legitima coniuge non
separari iubetur: quem fuisse sacerdotem ex eo colligere
volunt, quod oblationes facere prohibetur. Quasi verò so-
li sint sacerdotes, qui oblationes offerant: aut quasi non sit
alia oblatio prater eam, de qua superius scripsimus, qua
semetipsum in ara crucis Christus obtulit, cuius represen-
tatio fit per sacerdotem in altari. Poterat iste Theologus,
iuris vtriusq; consultus, Grammaticus, Rhetor, Medicus,
Geometer, Aliptes, Augur, Schœnobates, & quid non: po-
terat ex illo ipso decretorum libro, in quo tam diligenter
versatus esse videri vult, hoc quoque legisse, quod profert
Gratianus ex Gregorio: Quod omnis Christianus procu-
rer ad Missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere
ad memoriam quod Deus per Moſen dixit: Nō apparebis
in conspectu meo vacuus: atque inde dicere, suas etiā lai-
cos oblationes habere, quas offerant ad altare: quas etiam
apud Catholicos nunc offerri videmus, & fuit hic vsus of-
ferendi antiquissimus. Quod etiam canones Apostolorū
indicant. Ab hoc genus oblationibus offendendis, repelle-
bantur pœnitentes, qualis fuit iste maticida: repelleban-
tur, ex decreto Concilij Carthaginensis quarti. capite 93.
fratres dissidentes, tum qui pauperem oppressissent, qui
sacrilegium commississent, & vi seruum suum ad ecclesiā
profugum extraxissent: raptores, vsurarii, meretrices, & a-
liorū atrocium criminum affines quemadmodum XC. Offertiqua
distinctione, multis canonibus allegaris, glossator indicat. prohibe-
batur.
Nō ergo statim sacerdos est, si quis oblationē offert, quod
nō vis magis, quā forminis licet, modō ne sint ex earū
numero, quarū oblationes recipere vetuit est. Hinc vide-
re licet

DE IMPEDIMENTIS

re licet quàm anxie quarèdo, quàm nihil invenire possint
nouatores isti, quo demonstrent, aliquando sacerdotibus
matrimonia contrahere licuisse. Quanta est autè ista teme-
ritas, quod per mille quingentos annos nunquam in eccle-
sia catholica licuisse legitur, id nunc demùm licitum sit
sacerdotibus, contendere? cùm tempus multò iam sit bre-
uius, quàm fuit illud, quo Paulus etiam eos qui habent
uxores voluit esse tanquàm nò habentes. Manifestum est
ego iam est, sacerdotibus in ecclesia catholica neq; licuisse
vnquam, neque nunc etiam licere matrimonia contrahere.
Quod verò adfertur ex Paulo oportet Episcopum vnus
vxo-
ris esse virum, id ad excludendos bigamos à sacerdo-
tio, dictum esse sancti patres omnes vno ore testantur quò-
admodum apud Tertullianum, Origenem, Chrysostomum,
Epiphanius, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum,
Leonem, Theophilactum, & alios videre licet. Illud autè
per ridiculū, quod ex his Pauli verbis colligere voluit, non
fuisse, sed esse oportere Episcopum vnus vxoris virum,
atque eum liberos etiam actu habentem, vt nisi se frenum
vereque masculum in illis procreandis præsiterit, parum
sit idoneus qui Episcopi munus obeat. Quorum si senten-
tiam recipimus, non erit sacerdos & Episcopus Christus-
tians, non Paulus ipse qui hæc scripsit, non Ioannes Euangelis-
ta, de quo indubitarum est virginem fuisse, non alij quidā
Apostoli, qui cælibes fuisse leguntur, non Titus, non Ti-
motheus, non Dionysius, non Ignacius, non Basilus, non
Chrysostomus, non innumeri alij sacerdotes & Episcopi
quos omnes, vt aliarum virtutum, ita castitatis & conti-
nentia laude cū primis celebres fuisse legimus. Quid hæc
vna re dici potest absurdius? Reclamant huic sententia,
omnes omnium ætatum viri doctissimi sanctissimiq; non
Latini magis quàm ipsi Græci, Ac primum Eusebius: O-
portet enim, dicit sermo diuinus, Episcopum vnus vxoris
virum esse: veruntamen eos qui sacri sunt, atque in Dei
ministerio occupati, continere deinceps seipsos ab vxoris
commercio decet. Epiphanius contra Montanistas scri-
bens: Vnas, inquit, nuptias honorat Ecclesia, etiam si ma-
ximè sacerdotij dona per eos, qui ab vniis etiam nuptijs se
continuerunt, & in virginitate vitam degunt, se ornata

1. Cor. 7.
1. Tim. 3.
Vnius vxoris vir.
Tertul. lib. priore ad vxorē de exhortat. castitatis, & de monogamia.
Orig. hom. 17. in Luc.
Chry. hom. 10. ad Tim.
& Titum.
Epiph. hæc. res. 59.
Hierol. li. 1. cont. Iouin.
& ad Titum.
Amb. lib. 1. de officiis cap. 50. & epist. 82.
Leo ep. 45. & 49.
Theoph. in 1. Tim. 3.
Euseb. De mōst. Euāg. li. 1. ca. 9.
Epiph. l. 2. 48.

MATRIMONII.

209

præ expressit, velut etiam Apostoli ipsius ecclesiasticæ sa-
cerdotij regulā ordinatē ac sanctē cōstituerūt. Et alio loco
Vertex aut horū omnium aut mater, vt ita dicam, est sanctū
sacerdotiū, ex virginibus quidem vt plurimum procedens
si verò non ex virginibus, ad solitariam vitam degentibus
si verò non suffecerint ad ministeriū solitaria vita degētes
de his qui cōtinent à proprijs vxoribus, aut ab vniis nuptijs
viduitatem seruantibus: nā eum qui secundas nuptias con-
traxit, nō licet ad sacerdotiū suscipere. Ioannes Chrysosto-
mus: Tito dicit Paulus, constituere Episcopos, sicut ego dis-
posui tibi: si quis est sine crimine, & vnus vxoris vir: non
ea ratione quòd id nunc in Ecclesia obseruetur: oportet
enim omni prorsus castitate sacerdotē ornatū esse. Idē in
epistolā ad Timotheū: Non hoc velut sanciens dicit A-
postolus, quasi non liceat absq; vxore Episcopum fieri, sed
rei modū constituens. In eandē sententiā Græcus ille scho-
liastes: vnus vxoris virū. Non de hoc legē fert, vt vxorem
omnimò habeat Episcopus: sed si sit, inquit, ex mundanis,
ne sit tamen is, qui secundis se nuptijs implicauerit, vel vt
nouent vnā vxorem esse legitimā ad ea præstanda, quæ
debet inuicē coniuges iure matrimonij. Posteaquā verò
vocatus ad Episcopatū fuerit, illud impleat quod à Paulo
scriptū est, vt sint qui habēt vxores tanquàm nō habētes. Et
ceterus. Quinetiā duceſti viginti septē patres, de quibus paulò
ante meminimus, qui in Trullo regij palacij sub Iustinia-
no conuenientes, Canones ediderunt, inter ceteros, hunc
etiam conscripserunt: Vxor eius qui ad episcopalem digni-
tatem promotus est, simul vt is electus & consecratus fue-
rit communi sui viri consensu prius separata, postquā in-
Episcopum ordinatus est ac consecratus, monasterium in-
grediatur, quod ab ædibus Episcopi procul absit. Quid hi
tot sancti patres, tam excellenti doctrina præditi, nun-
tis vir sit, non intellixisse iudicandi sunt? per quos nulli vn-
quā Episcopo esse licuit nisi aut virginis: aut cui? vxor cō-
muni consensu Deo continentia sua dicasset: quod etiā
apud Græcos & Ruthenos obseruari videmus, qui quam-
uis plus aliquid sacerdotibus permittant, neq; eos ab vxoribus

In compen-
diaria do-
ctrina de fi-
de catholi-
ca.

Chry. hom.
2. de patien-
tia.

Idem hom.
10.
1. Tim. 3.

1. Cor. 7.
Const. conc.
cano. 48.

Et ribus

DE IMPEDIMENTIS

ribus suis separent, quas ante sacerdotiū duxerunt, tamen Episcopos non ordinant, nisi vel virgines, vel continentes. Quorum autem attinet Latinorū quoq; super hunc Pauli locum interpretationes adducere: quos nunquam cū illi intellexisse recepta totius Ecclesiæ consuetudo manifestum facit. Ne quis tamen de eo ambigat, ex multis paucorum testimonia proferemus. Extat epistola Syriaci, ante annos mille ducetos propè scripta, cuius hæc verba sunt: Fortè queritur, quia scriptum est vnius vxoris virum: non permanenti in concupiscentiā generandi dixit, sed propter continentiam futurā: neq; enim integros nō admittit qui aut vellem autem omnes sic esse sicut & ego. Quæ verba repperit ad Exuperium scribens, qui post Anastasium Syriacum successit Innocentius. Hieronymus quoq;: Non dicit Apostolus stolus Paulus, Eligatur Episcopus qui ducat vna vxor & filios faciat, sed qui vnam habuerit vxorem. Et aliquando post: Vnius vxoris virum, qui vnam vxorem habuerit, non habeat. Et Ambrosius ad Vercellensem scribens Ecclesiæ: Vnius vxoris virum esse præcipit Episcopū, non quo excludat coniugij, nam hoc supra legem præceptum est, sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam, neq; iterū vt filios in sacerdotio creare Apostolica inuenitur auctoritate, habentem enim dixit filios, non facientem. Ex eo apparet, Apostolicam hanc esse traditionē, continentes vt sint sacerdotes, præsertim autē Episcopi: ac totis mille quingentis annis nunq; aliter in vniuersa totius orbis Christiani Ecclesia obseruatum fuisse. Quis igitur dubitauit, qui quidē sanæ sit mentis, quin totius Ecclesiæ auctoritas & consensum sequatur potius, quā vt Martinus audax, & conculcata, defendere moliantur, ne ipsi impietatis peccasse videantur, in idem in quod se precipitauerunt impietatis baratrum, reliquos etiam quos possunt omnes reprimis, velis, manibus ac pedibus obnixè pertrahere conantur. Verū adfertur aliud ex Paulo telum: Qui non continent nubant: melius est enim nubere quā vti. Sed hoc quoq; modo sanus adsit verborum intellectus, facile respondetur. Proferebat enim idem ante mille ducentos annos

Qui non continent, nubant.
1. Cor. 7.

monachos

MATRIMONII.

210

monachus quidam. Ad quem scribens beatus Ephrē, sicut citatur à Francisco Torrensi in secūdo libro eorū quos inscripsit de dogmaticis characteribus verbi Dei: Audi, inquit, Apostolum dicentē. Volo omnes homines esse sicut ego sum. Sed vnusquisque propriū donū habet à Deo: alius quidem sic, alius verò sic, Scilicet distinxit duos ordines hominū, *ἑνὸς καὶ ἑκαστοῦ τῶν ὁρίων*, id est seculares & renunciantes, cū dixit vnusquisq; propriū donū habet à Deo: alius quidē sic, alius verò sic, *ἑνὸς καὶ ἑκαστοῦ τῶν ὁρίων* quib; permittit, quod ait, Propter fornicationē autem vnusquisq; vxorē suā habeat. Et rursus: Honorabile coniugium & thoros immaculatus, *ἀποτακτικὸς* verò, id est renunciantibus, mādāt illud. Omnis qui in agone cōtēdit, ab omnib; se abstinet. Ac paulo post. Secularibus quidem permittit nubere legitime, renūciātib; verò mādāt cōtinere. Duos itaq; ordines demonstrauit Apostolus, tu autē monache, vide in vtro sis positus, & quod signū aut notam indueris, quæ vota feceris, quæ pacta cū deo cōstitueris. Secundum enim pactiones & sponsones, rationē reposect deus, sicut ipse dixit. Ex ore tuo te iudicabo. Deinde subiūgit. Quod si omnib; permittisset illud: Melius est nubere quā vti, nemo vnquam virtutē castitatis coluisset. Nō Elias, nō Elise, nō Ioannes, nō ceteri oēs, qui se castrauerunt propter regnū calorū: neq; Apostolus cōrinē fuisse, nisi in præmiū aspectū velamē assumpsit, iā nupsit, iā immortalī iuncta est viro, & iā si voluerit nubere cōmuni lege cōiugij, adulteriū perpetraret, ancilla mortis efficitur. Chrysostomus autē mortuo se in reliquum tēpus Deo castā fore promiserit, si dedisset, fessellerit. Nō ijs ergo, sed illis dixit, si se non cōtinē nubant: melius est enim nubere quā vti. Photius enarrās illud: Si nupsit virgo nō peccat. Virgine, inquit, hic intelligitur illa Deo cōsecrata sit, sed innupta puella: illa enim q̄ deo cōsecrata sit, si nupsit, adulteriū introducit Christo cui nupta est. Ad eundē modū hæc Pauli verba interpretati sunt ante Phoriū Epiphanius Græcus, & Hieronymus atq; Augustinus.

Ec 2

Iustinus

stinus Latini, vt ad sacerdotes, & eos, qui cōtinētiā suam Deo vouerūt minimē referri possint. Cūm dixisset, inquit Aug. lib. 2. adulterinijs coniugijs. cap. 12. Remedia fugienda libidinīs. 1. Cor. 9. fstinus Latini, vt ad sacerdotes, & eos, qui cōtinētiā suam Deo vouerūt minimē referri possint. Cūm dixisset, inquit Aug. lib. 2. adulterinijs coniugijs. cap. 12. Remedia fugienda libidinīs. 1. Cor. 9. fstinus Latini, vt ad sacerdotes, & eos, qui cōtinētiā suam Deo vouerūt minimē referri possint. Cūm dixisset, inquit Aug. lib. 2. adulterinijs coniugijs. cap. 12. Remedia fugienda libidinīs. 1. Cor. 9.

sum ab istis incoestiarum nuptiarum auctoribus, & propugnatoribus, à quibus etiam libelli scripti sunt, polygamiâ approbâtes. Verùm ea res in Ecclesia Christi magnè semper fuit abominatiō. Ceterùm quorū Deus venter est, & diligenter colunt, quæ sub ventre sunt, nihil pensi habent: non eos religio, non eos honestatis publicæ ratio mouet quicquid, dūmodo libidinē suam incoestam expleat. Fuerunt Augustini tēporibus quis diceret: Si qui dimississet vxorā causā fornicationis, licere sibi superstitē illa, aliā ducere, quod melius foret nubere quā vī. Ceterum Augustinus nequaquā id licere cōtendit, & eiusmodi non esse cōiugiā, sed adulterīa dicit. Quāobrē nō vult, vt nuptijs incontinentiæ suæ mediantur, sed suadet, vt voto potius continentiæ. facto supplicet Deo, quò donum eis præstet continentię. Neq; carnalis infirmitatis exculcatō admittit, sed muliebrem illis castitatē imitandā proponit, quæ cūcere nolunt. Cū, inquit, à fœminis utq; carnē habētibus tantam flagitant castitatem, vt quando ab vxoribus diutius sinē peregrinantur, velint eas ab adulterino concubitu in cōtaminatas feruorem transire iuuentutis, & plurimè pu dicissimæ transigunt, & maxime Syræ, quarū mariti negociandi quæstibus occupati, iuuenes adolefcentulas deserunt, & vix aliquando senes ad aniculas reuertuntur: eo ipso se uidentius cōiungunt, nō esse impossibile, quod se non posse causantur. Si enim hoc nō posset infirmitas virorū, multo minus id posset sexus infirmior fœminarū. Vnde istos, qui virilē excellentiā nō putant nisi peccandi licentiā, quā do terremus ne adulteriniis coniugijs hærendo pereant in æternū, solum eis proponere etiā continentia clerico rum, qui plerumq; ad eandem sarcinā subeundā capiuntur inuiti, eamq; susceptam vsq; ad debitum finem domino adiuvante perducunt. Dicimus ergo eis: Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini? nonne susceptum casti custodiretis officium? Sed hic quaeritur ab istis, vtrum sit melius, alligatum voto continentię fornicari, an matrimonium contrahere: Quasi vero vbi vtrumq; malum est, ibi possit alterutrum esse melius, aut quasi nō multos videre liceat, qui cūm alligati voto continentię

Aug. lib. 1. ad Pollentium de adulterinis coniugijs. ca. vltimo. vxore adultera viua cum alio marito contrahere nō licet.

Scortarine an matrimonium contrahere tollerabile sit. vobis obliuiscitis.

Ecce 3 matri-

DE IMPEDIMENTIS

Feb. 13.

Sacerdos
fornicans
minus pec-
cat quā cō-
trahens

matrimonium contraxissent, nihilo cōtinētiore fuerunt, quā videre nōnullos licet, in catholica cōlibatu profel-
fos: Possemus nos quoque nō pauca istorum incōtinēti-
exēpla producere: sed qui vixit inter eos, Erasmi Roteroda-
mi testimoniū adferre malum? Sic enim ille loquitur scri-
bens ad fratres inferioris Germaniæ. Efferunt honorabile
cōiugium & thorū immaculatū, sed innui nōnullos Eua-
gelicos (nā in genere loquutus sum) nihilo castius colere
cōiugium quā catholicos. Iubent me proferre fabulas.
Quid atinet, cū vulgo narrentur. Negat esse notissima cō-
falsā sint, & tamen ipse fatetur de duobus. Ego noui mona-
chum qui pro vna duxerit tres: notū sacrificiū, virū alioqui
probum, quid duxit vxorē, quā post cōperit alteri nupsisse.
Similia per multa de monachorū & monacharū coniugiis
referuntur, qui ductas repudiarūt eodē iure quo duxerāt.
Tam an inter Evangelicos minus indulgeatur libidini, an
minus sit adulteriorū: Quid Argētorati fiat nescio: quid a-
libi cōpertum sit, mecū nouit populus. Iā vt donemus istis
Euangelij præconibus, esse fas vxores ducere, quis non tu
re admiretur ouiculas maectationi destinatas, nihil in hoc
mundo quærentes præter Christi gloriam, tot curis disti-
ctos, tot afflictionibus obnoxios, quib⁹ accedit & pauper-
tas, onus tum miserū, tū graue, nō posse viuere sine vxore,
bus, quas tā multi ob leuiore causas aut non ducunt, aut
ductas nollēt. At istis omnis trageedia exit in caratropia
comica: Vbi cōtigat vxor, occiditur, valere & plaudite. Quid
malū est ista tā salacitas, quā tot mala nō possunt ex-
cutere? Vnde tanta rebellio in his, qui se iactant agi spiritū
Christi? Hec Erasmus. Reprehenditur à Philippo Pighio
qui nō verē magis quā piē scriptū reliquit: Minus pecca-
re sacerdotē, qui ex infirmitate carnis in fornicationem si-
prolapsus, quā qui nuptias contraxit. Turpis illi videtur
hæc oratio: cōtra catholicis honestissima. Probat autē hoc
Pighius verbis his à simili: Tu vide, inquit, quis peior se-
uus est, an qui grauatus seruitio fortasse negligētius aut
incautius agens cadit sub onere, an qui iugum in totum
proiecit: Quis peior discipulus, an qui ex præscripto edi-
scit non quidem vniuersum, quōd forte potuisset, nisi ero-
pula & somno securius indulsisset, tamen partem: an

MATRIMONII.

219

qui scholam prorsus deserit? Quid in hac oratione turpe?
quid non pium potius & honestum? Non dicit Pighius,
Bonum est fornicari: Quod si diceret, turpis esset oratio:
sed dicit, minus malum esse, quā spreta & conculcata iu-
risturandi religione nubere. Quod non modò Pighio, sed
Paulo etiam Apostolo tam graue visum est flagitium, vt
non modò nubere, verū & velle nubere voto obligatis
damnabile esse diceret. Quid restat igitur aliud, quā vt
Pauli orationem turpem esse dicat Philippus, qui, quod isti
singunt, prohibendo nubere, doctrinas dæmoniorum do-
bere contra fidem iureiurando interpositam, esse damna-
bile: sed quid in re sit de qua agitur, videamus. Quærunt,
plus ne mali sit in nuptijs, an in fornicatione corū, qui se
voto continentie alligant? An istis non rectē Comici
verba nuptiarū: Sunt incoesta adulteria. Sic à Cypriano, sic ab
Hieronymo, sic ab Ambrosio, sic à Basilio, Chrysostomo,
Photij, sic ab alijs viris pijs & doctis vocari legimus. Quā
igitur boni rationem habere potest incoestum adulte-
rium? Contrahat nuptias qui nulla est voti religione ob-
strictus, libenter cum Paulo dicemus, honorabile conu-
bium & thorū immaculatus: Sed si contrahat sacerdos
aut monachus, quid aliud rectē dicere possumus, quā a-
dominabile adulterium, & thorū incoestu contaminatus?
sic enim appellant eiusmodi nuptias sancti doctores, quo-
rum supra meminimus. Ac ne quis de eo dubitet, libet e-
brofij, Photij, iam commemorauimus: Hieronymi verò
verba sunt hæc: Virgines quæ post consecrationes nupse-
runt, non tam adulteræ sunt, quā incoestæ. Basilius verò
pluribus ea de re verbis disserit, quæ vel ob hanc causam
huius libri visum est inferere, vt planū omnibus fieret, quod
fuerit sanctorum patrum de Martinorum nuptijs iudiciū.
Horrendum vocat ille sacrilegium, si quis sub ministri no-
mine, inquit, virginitatē domino professæ sint, carnali post-
modum voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, stupri
scelus honesto cōiugij nomine obtegere cupiūt. Nō igno-
rant

1. Tim. 3.

1. Tim. 4.

Hier. 13.

Hier. lib. 1.
contra Iouē
nianum.
Basil. de
vir-
ginitate.

rant huiusmodi, quæ sponſi dextram & fœdera præuicacitæ fit, eam nec illius ultra eſſe ſponſam, quem nequitiæ dâs manus dereliquit, neque eius vxorem per vllas leges dici poſſe, cui ſe deſerto ſponſo libidine incitata coniunxit. Ac paulo poſt: Non ſe fallat, inquit, qui à virginitatis curiculo ad carnis vitæ deſlexit, coniugium quippe illi in peccato reputabitur: primum quidem, quia peſſimum huius coniunctionis fundamentum voluptatem iecit præuicacitæque malum: deinde, quia cauſa non eſt libera, neque eſt enim mortuus vir eius vt cuius nubar, viuente immortalī viro, merito cenſetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia domini thalamis intulit. Nam quod ſolenne legitimūque connubium ſponſus ille occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuenta cum illo, & præterea proceſſus ipſe teſtatur, huiusmodi quippe nobilitata viro proceſſit in publicum. Porro ſi connubium illud & proceſſu, & teſtibus, cunctis denique iudicijs illuſtre & apertum eſt, nec eſt vir eius mortuus, moxcharitæ quæ huiusmodi admittit ſcelus, viuente viro ſemper adultera. Nec ſanè video qua ratione, imò quo ſacrilegio ipſa pro immortalī viro Dei filio mortalem hominem in matrem ſuum ambire præſumat, ante viri oculos in ipſum impuræ ac nequiſſimæ ſemper amplexibus impia: quo ite-
 Rom. 7. furore homo ille cubile domini conſcendere, ac violare non metuat. Nempe ex rebus humanis eorum, qui ſe delinquant, pœnas coniectare poſſumus. Quæſo, quo cruciatu digna cenſeretur mulier, quæ nobili coniuncta viro, ſeruo ſuo ſeipſam violandam impudicè ſubſterneret, ac ſeruo indioſè nequitiæque domini thoris inueheret? Qua vero pœna dignus eſt ſeruus, qui in dominam ſuam dominique cubile ſeipſum petulenter inmiſit? Sed enim vaſæ iſtæ quod faciunt, quæ tantū impietatis contra ſeipſas per carnis flagitia admittere non metuerunt. Non modò non lachrymantur, aut ingemiſcunt, vt vel lachrymis remittant peccata ſua, leuioreſque ſuſcipiant pœnas, verum virginitatē inſuper, quam antea profeſſæ fuerant, abnegant, quippe virginitatis limites tranſgredi, vt voluptatibus inferuiatur, turpiſſimū eſſe, plenumque dedecoris non ignorantes huiusmodi negatione, maiore ſcilicet ſcelere, virginitatem ſolam ſe-

arbitrantur amiſſam, homines miſerè & infelicitè eligūt, ſub quibus ad excuſationē præuicacitatis abnegent, quod fuerant antè pollicitæ, nec dominum meruunt, cū quo fœdera caſtutis inierant, cuique dederant dextras, eo quod in malorum profunda deciderint. Ignorant miſeræ, quia apud Deum & apud homines contra ſe crimen exaggerant, cū hi quidem ex præcedente cunctiſque cognito virginitatis inſtituto, quod ſe illæ profeſſas eſſe negant, veſaniam ſummamque impudentiam auerſentur atque oderint: Chriſti vero præter violatam virginitatis fœdera huiusmodi nemunt, acius ac ſeuerius ſuo illo iudicio vindicet. Itaque ne ſpecioſo charitatis nomine virgo in hoc peccati baratrum corruat, charitatem pyram omniſque mortali affectione liberam ſumat. Neque enim prolapsæ ad voluptatem, quicquid ad excuſationem proderit vmbra ſolatiūque, connubij, neque viuente virum ſub prætextu coniugij non ſoluta circumuenire aut fallere poterit, cui mortalem hominē poſt eximios illos quos ab illo perceperat honores, impiè per adulterij neſas in honore prætulerit. Nec ſanè incongruè niam cū fornicatæ à Chriſto fuerint, nubere volunt, ha-
 1. Tim. 5. cerunt: non coniugium, ſed adulterium malè conſummanſam domini contingere audeat: nullus adeò infanus ac ſacrilegus ſit, vt immaculatam hoſtiam impudicis manibus vt eiufmodi vltionem ſacrilegis impendere conſiderans, animata ipſa & viuæ donaria latronis more profanis manibus adeò impius, atrox, impurusque ſit, vt non inanitata templi iſamque omnium præcioſiſſimam animam in templo Dei ea immanitate ſuccendat. Verum & ſi ſponte ſua ſe virgo ſponſi fœdera tranſgreſſa ſubſternat, cunctaque ſimul & templum, & donaria, & charitatem ſponſi, communionemque

DE IMPEDIMENTIS

ac societatem regni, pernicioſa voluptatis gratia conſu-
dere atq; calcare nitatur, noli huiusmodi ad ſcelus ve-
ne, que te peccati communione commacules. Quod ſi te re-
nuente alij ſe virgo in matrimonij conſortium tradiderit,
ille poenas ſceleris luat, tu te mundum atque integrum
ſerua, ne ſceleris impij in dominum particeps ſias. Opor-
tet, inquit, filium hominis tradi: Ve autem illi per quem tra-
detur, vile illi eſſet ſi natus non fuiſſet. Nonne de illa pa-
ri ratione indicabitur, quę virginitatem antę profeſſa, poſte-
modum poenitens, fruendę voluptatis gratia mortali ſe vi-
ro immunda coniunxit? Et ſi dixerit oportet me viro cou-
iungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium
hominis tradi, verum vix illi per quem illa ſponſi ſcedera
transgreſſa, ſuam impleuerit impura libidinem: vilius fue-
rat (audeo dicere) homini illi non eſſe natum, quam ſo-
cium tanti in dominum flagitij damnari. Non audis, quo-
niam qui dimiſſam duxerit, moechatur. Eſt enim, inquit,
pro culpa dimiſſa eſt, viuere tamę vir eius. Quid ergo dimi-
ſſam perturbas? cur illi ſpaciū non das, vt & de his agat
poenitentiam, quorum gratia dimiſſa eſt, & vir à ſe dimiſſe
poenam emendationemq; miſeratus, ad ſe rursus propitiū
reuocet membrum? Quid emendandi ſe ſpaciū prae-
cipis viuente viro ſic dimiſſam ducens? Permite aur ad re-
uientem virum remeare meliorem factam mulierem, aut
certę cum neque vidua, neque vxor ſit, pro remiſſione cul-
pę qua peccauit in virum, ſemper poenas dare. Tu cur au-
tequam peccatum ſuum, pro quo dimiſſa eſt, planę intelli-
gere poſſit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorę ad
ſcelera deinceps facis? Nempe viuente viro alienam adul-
teras coniugem, facilemq; illi ad nequitiam reditum per-
connubium pandis. Si autem qui dimiſſam à mortali viro
ducit, adulter atq; impius eſt, qui immortalis viri ſponſam
nunquā dimiſſam violare præſumit, multo profectō fure-
ſtius adulter atq; impius erit. Hęc aduerſus Martinos Baſi-
lius, ac plura etiam, niſi quod longum eſſet omnia adſer-
bere quę ideō pluribus verbis in hunc locum tranſcribere
duximus, vt quę fuerit ſanctorū patrum de inceſtis ciuicis
modi nuptijs ſententia, cunctis cōſtaret: ſimul illud planū
omnibus fieri poſſet, non primum fuiſſe Pighium, qui to-
lera-

Matt. 26,

Matt. 19.

MATRIMONI.

227

lerabilius eſſe peccatum dixerit, voto obligatum ex infir-
mitate carnis cadere, quā nuptias contrahere: cum hoc
expreſſis verbis à Baſilio dictum videamus, qui maius eſſe
ſcelus dicit, negationem virginitatis, nuptias quę contra-
ctas, quā lapſum virginis. Sed Ioannē quoq; Chryſoſto-
mum eadē de re differentem audiamus: Bonum quidē, in-
quit, nuptias & ipſe confeſſor. Honorabiles nuptiæ & cu-
bile immaculatum, fornicatores autem & adulteros iudi-
cat Deus. Sed te iam ſeruare non conuehit priuilegia nu-
ptiarū, Angelorum enim ſocietate ſemel iunctum, illud re-
tere eſt: quamvis ſæpius implicari, adulterij crimē incur-
tamen & adulterio illud tanto peius affirmor, quanto ma-
ior ac melior mortalibus angelus. Neq; vilius tibi fortę per-
ſuaſerit dicens, niſi de non accipiēda vxore dominus præ-
cepit. Nec me ignorare confeſſor, quod adulterium inter-
dixit, non nuptias vetuit: verum in te adulterij nomē acci-
piet, ſi volueris vnquā, quod abſit, nuptias cogitare. Et quid
mirū ſi nuptiæ tales, quibus offenditur Deus, adulterio cō-
paratur? maius longę audies. Homicida iuſtorū laude do-
netante ſit domino, illud volente. Et Phinees quidem ad
iſticiam reputatum eſt, quod impudicum cum turpi ſcemi-
tus Dei, in luctibus, lachrymis, precibus quę pernoctans,
tuit, quando hoſtium duci, quem debuerat trucidare, inui-
ſiſte ſi nuptiæ peiores adulterio iudicantur, quoniam Chri-
ſtus offenditur. Hęc Chryſoſtomus ad Theodorum ſcri-
bat, quā copulam, matrimonij videri voluit. Sed iſdem po-
ſtea quā hanc legiſt epistolam Chryſoſtomi, nupijs vale-
dixit, de q; ſuo peccato poenitentia egit, quemadmodum à
Zoſomeno ſcriptū eſt li. 8. ca. 2. Eccl. hiſto. & habetur in bi-
bliotheca Vaticana epistoła, qua Chryſoſtomo reſpondet,
de q; admonitione gratias agit. Sic Apoſtolus Martheus a-
pud Abdiā, cum de laudibus matrimonij multa dixiſſet, tā-
dē conuerſus ad Hirtacum regem qui cupiebat virginem
à ſe

Chry. ep. 6
ad Theodo-
rū monach.
Heb. 13.

Num. 25.

1. Reg. 15.
Cap. 16.

Abd. de re
iis Apoſt.
lib. 7.

à se velatā Iphigeniam vxorē ducere: Si hodie, inquit, desponsatā regi, seruus regis vsurpare audeat: non solum of-
fensam, sed etiam crimen tam grande incurrisse dignoscitur, vt merito viuens tradatur flāmarum incendijs: non ite-
deò quidem quia duxerit vxorem, sed quia sponsam sibi re-
gis accepit. Ita etiam tu fili, sciens Iphigeniam sibi regis
decessoris tui, sponsam regis cœlestis effectā & sacro vela-
mine consecratā esse, quomodo quæso poteris spōsam po-
tentioris tollere, & eā tuo matrimonio copulare? Sed Au-
gustinus, aiūt, vitæ sanctitate & doctrina illis minime infe-
rior, nec adulteros vocari vult, qui post votū nupserint, &
qui tales diuidāt grauitè peccare asserit. Cuius hæc verba
proferuntur non sicut ab illo scripta, sed sicut à Gratiano
sunt in decretorū librū relata: qui citat hæc verba ex Augu-
stino de bono coniugali: Quidnā nubētes post votū asse-
rūt adulteros esse: Ego autē dico vobis, quod grauitè pec-
cāt, qui tales diuidunt. Quid si in eo libro scripta nō repe-
riuntur? Quid si ne in libro quidem de bono viduitatis his
verbis? Quid si is liber de bono viduitatis Augustini non
est, verū Iuliani potius, quæadmodū annotatum ab Enal-
mo legimus? Quid si palā Augustini sententiæ aduersatur lo-
cus hic? cuius hæc verba alibi legūtur: Virgo quæ si nubere
nō peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adultera re-
putabitur. Nūquid ipse sibi cōtradicit Augustin⁹? nūquid
vnius huius quā omniū aliorum, quā etiā sua ipsius alio in
loco plus valere debet auctoritas? Sed nos tamē dabimus
hoc Gratiano, cuiuscunque sit auctoris liber hic, vt parem
tamen, ac si ab Augustino scriptus esset, auctoritatē & pon-
dus habeat, modò vt verba illius non truncarim excepi-
sed quò melius cognosci sententia possit, paulò alius repe-
rita diligentius excutiantur. Dixerat is in præcedenti ca-
pite: Quæ se nō cōtinent, nubant, antequam continentia
profiteantur, antequam Deo voueant, quod nisi reddant,
iure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit: cum
enim in delicijs egerint, in Christo nubere volunt, habentes
damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt,
id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentie
deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, quā prius
vouerant, quod perseverantia implere noluerunt.

27. dist.
Quidam.

In Psal. 83

Cap. 3.

1. Tim. 5.

paucis interiectis in proximè sequenti capite: Quoniam, in-
quit, sicut ait dominus, non omnes capiunt verbum hoc:
quæ potest ergo capere, capiat: quæ se non continet, nu-
bat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggressa est, perseueret:
nulla aduersario detur occasio, nulla Christo subtrahatur
oblatio. In coniugali quippe vinculo si pudicitia conserua-
tur, damnatio non timetur. Sed in viduali & virginali con-
tinentia, excellentia muneris amplioris expetitur, quæ ex-
petita & electa & voti debito oblata, iam non solum non
capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle
ait, cum in delicijs egerint in Christo nubunt, sed nubere
volunt, habentes inquit, damnationem, quoniam primam
fidem irritam fecerunt, etsi non nubendo, tamen volēdo,
non quia ipsæ nuptiæ vel talium damnandæ iudicantur,
sed damnatur propositi fraus, damnatur fracta voti fides,
damnatur non susceptio à bono inferiori, sed ruina ex bo-
no superiori. Postremò damnantur tales, non quia con-
iugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentie
primam fidem irritam fecerunt: Quod vt breuiter insinua-
ret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationē, quæ
post amplioris sanctitatis propositum nubunt, non quia
non damnantur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari puta-
rentur: Sed cum dixisset, nubere volunt, continuo addidit
habentes damnationem, & dixit quare: Quoniam pri-
mam fidem irritam fecerunt, vt voluntatem, quæ à pro-
posito eecidit, appareat esse damnatam, siue subsequen-
tur nuptiæ, siue desint. Ac paucis interiectis: Quapropter
non possum quidem dicere à proposito meliore lapsas for-
minas, si nupserint, adulteria esse, non coniugia: sed pla-
niore, quæ vouetur Deo, adulterijs esse peiores. Si e-
Christi pertinet, cum membrum eius fidē non seruat ma-
rito, quanto grauius offenditur in eo, quod exigit obla-
tionem, qui non exegerat offerendum? Nunquid autem hæc
cuiuscunque tandem scriptoris verba pro te faciunt? qui
falli putat eos, qui talium nuptias non esse nuptias, sed po-
tius adulteria dicunt, & fieri per opinionem hæc non par-
uum

Matt. 19.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

Cap. 11.

DE IMPEDIMENTIS

uum malum, vñ a matris separentur vxores. Demus hoc Gratiano, vt quamvis hæc Iuliani potius, Pelagij sectatoris, contra quem scripsit Augustinus, quam Angulini censeferi possint, nō minus tamen auctoritatis habere patiamur quā si citra dubitationem vllā ab ipso Augustino essent prolata. Da tu vicissim eidem Gratiano, quem toties in libro tuo testem citas, vt quo ille sensu hæc dixisse vult Augustinum, eo accipi velis, & erit omnis controuersia sublata. Sic autem prolatis in vtranque partem auctoritatibus nonnullis loquitur Gratianus: Hic distinguendū est quod vouentium alij sunt simpliciter vouentes, de quibus Augustinus & Theodorus loquuti sunt: alij sunt, quibus post votum benedictio accedit consecrationis, vel propositum religionis, de quibus Hieronymus, Nicolaus, & Calixtus scripserunt. Neque verò solus Gratianus, verum & Petrus Lombardus, quem omnis postea Theologorum est schola sequuta, hoc inter simplex siue priuarum, & solenne votum discernere posuerunt, vt hoc matrimonium contractū diuideret, illud verò non. Vides igitur, quod qua tu vis ex parte, nihil hæc verba pro te faciunt? Vbi verò dicitur, lapsus & ruinas eiusmodi esse adulterijs peiores, aperte Pighij sententia confirmatur. In quem dum tu facis impetum clarissima Dei ciuitatis lumina, sub illius nomine lacerare, & quæ sectari fideliter debebas, ea non dubitas hostiliter insectari, dum non contentus cum Philippo turpem hanc esse Pighij orationem dicere, minus malum esse si fornicetur alligatus voto continentia, quā si nuptias contrahat, blasphemam insuper vocas. Scilicet, blasphemus sunt Cyprianus, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Basilus, Chrysostomus, de quibus non doctrinæ magis, quā sanctimonix tam excellens est apud omnes opinio, quam late patet orbis Christianus? His tu talibus viris ore blasphemio tam horribile crimen obijcere audes? Fortasse vim vocis huius ignoras? Si scholam Xenocratis, sicut Polemo, ex antelucano conuiuio temulentus intrasles, non tanta, quanta in isto cœtu tot sanctorum deberes recundia coerceri. Hic enim certe tantò maior debet esse verecundia, quanto verior addiscitur sapiencia. Tanto amplius reuerēdi sunt tot venerabilium Episcoporum, quā

Distin. 17.
Presbyt.

Lib. 4. sen.
dist. 38. c. 1

MATRIMONII.

216

quā vnus Xenocratis vultus, quanto Platone Xenocratis doctore, doctor istorum maior est Christus. Nunc tu vide, quā illis reuerentiam tribuas, qui non tam antelucano conuiuio temulentus, quā infano conuicio turbulentus eos blasphemos vocare non vereris, in quibus Christum ipsum loqui dubitandum non est: Neque enim Pighij, verum istorum est, quā tu blasphemam vocas, sententia, qui iam inde à mille & amplius annis pro columnis Ecclesie sunt habiti: ipsi sunt qui nuptias eorum, qui continentia voto sunt alligati, & adulteria vocant, & adulterijs esse peiores affirmant. Quis autem est qui non grauius esse crimen iudicat adulteri, quā fornicationis? Sed fac vtrumque esse adulterium, siue ducat vxorem alligatus voto continentia, siue fornicetur. Nunquid non grauius est quod quis ex proposito dataq; opera committit, quā in quod ex humana sit infirmitate prolapsus? Nunquid quod perpetuū, quā quod intermittitur tamen, magis flagitiosum non est? Non sumus hi, qui sacerdotum & monachorum incontinentie patrocinari velimus: Procul à nobis ab hæc tam impura cogitatio: Quin eos disciplina seueriore iuxta sanctorum Canonum sanctiones coercendos esse censemus. Quæ quidem disciplina, per istud nuper natum Evangelium sic est multis in locis abolita, vix vt vllum iam illius vestigium appareat. Quamobrem clara voce pronunciamus, ingens esse flagitium & graui animaduersione puniendum, fornicationes & concubinatus sacerdotum & monachorum: Sed interea tamē, non possumus Augustini, Basilij, Chrysostomi, ac aliorum sanctorum doctorum sententias non probare, qui nuptias istorum esse multo sceleratiores affirmant. Nam qui peccat prolapsione carnis, agnoscit persæpè peccatum suum, & eius admissi poenitet, quo fit, vt à patre misericordiarum, qui non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuatur, facilius misericordiam impetrare possit. At qui ducit vxorem, tantum abest, vt se peccasse confiteatur, vt aliquem ex eo dolorem animo concipiat, vt etiam tanquā Sodoma prædicet peccatum suum, ut gloriatur in malitia qui potens est in iniquitate, vt virtutis etiam nomine palliare conetur. Nisi forte non palliat suum flagitium

Ezech. 18

Esai. 3

Isai. 51.

VIRTU.

virtutis nomine, qui, quod præclara illa civitatis Dei lumina non modo adulterium, verum & incestum & sacrilegium appellarunt, id honorabile connubium & thorū immaculatum dicere non pertimescunt. Quid est hoc aliud, quàm cum his, quibus Propheta vix sempiternum communitur, dicere malum bonū, & ponere tenebras lucē? Quid est hoc aliud, quàm in spiritu sanctū peccare, quod peccatum etiā ipse Christus tam graue esse dicit, vt nec in hoc, nec in futuro sæculo remittatur. Sed exequiamus adhuc re diligentius. Querunt quid mali sit in nuptijs, quibus ipse Christus etiam interesse, & eas primo ædito miraculo honestare dignatus est, quibus tot tam præclara Paulus tribuit elogia? Vicissim ab eis queramus licet: Quid est mali in salutando? cum hic communis vsus sit gratia, & tamen dixit Christus: Neminem salutaueritis in via. Non hic salutationis officium & sedulitas aufertur, inquit Ambrosius, vt sed obstaculum impediendæ deuotionis amouetur, vt quando diuina mandatur, paulisper sequestrentur humana. Pulchra est salutatio, sed pulchrior quo maturior diuinorum exequutio, quæ per moram sæpè traxit offensam. Ideo autem & honesta prohibentur, ne solennis gratia obrepit officij, & impediatur ministerium, cuius mora culpa sit. Quod de salutatione dixit Ambrosius, hoc totidem verbis de nuptijs dici potest. De quibus ita loquitur Augustinus: De questionibus noui & veteris testamenti questione vltima, tomo 4. Si licet, & bonum est nubere, cur laicis non licet vxores habere: id est, vt ordinatis iā non liceat conuenire? Quis nesciat vnumquodq; suā legē habere? Est enim quod omnino generaliter omnibus non licet, est item quod alijs licet, & alijs non licet, & est quod aliquando licet, & aliquando non licet. Fornicari omnibus semper nō licet: negociari verò aliquando licet, aliquando non licet. Antequam enim ecclesiasticus quis sit, licet ei negociari: factō iam, non licet. Et Christiano cum vxore sua conuenire aliquando licet, aliquando verò non licet. Propter dies enim processionis aliquando non licet cōuenire: quia etiā à licitis abstinendū est, vt facilius impetrari possit quod postulat. Vnde Apost. Ex consensu, ait, abstinendū ad tempus, vt vacetur orationi. Nam secun dū legē in

Esa. 5.

Matt. 12.

Bonæ res
male sunt
si non ritè
fiant.
Luc. 10.
Lib. 7. in
Luc.

ieiunio cædi & iurgari non licet, postea licet: quia maior reuerentia debetur Dei causis. Nunquid omne, quod ante ceteros licet, ante imperatorem licet? Quanto magis in Dei causis? Ac per hoc antistitem eius puriorē cæteris esse oportet, ipsius enim personā habere videtur: est enim vicarius eius, vt quod ceteris licet, illi non liceat: quia necesse habet quotidie Christi vicē agere, aut orare pro populo aut offerre, aut tingere. Et non solum huic cōcubitus non licet, verum etiā & ministro eius: quia ipse mundior debet esse, quia sancta sunt quæ ministrat. Nā sicut ad cōparationē lucernæ tenebræ nō tantū obsecrē, sed etiā sordide sunt ad cōparationē autē stellarū, lucerna caligo est: ad solis verò cōparationē stellæ nebulosæ sunt: ad Dei autē charitatem sol nox est: Ita & q̄ ad nos licita & munda sunt, ad Dei dignitatē quasi illicita & immunda sunt: Quāq; enim bona sunt, Dei tamē personæ non cōpetunt. Nunquid nō tunica mediocris hominis, quāuis munda, imperatori tamen esse debent, quāuis ceteris quia & Christi habent personā, & ministros Dei mundiores esse oportet. Nemo enim imperatori ministrat, nisi vestimētis claris & mundis indut? Deus autē quia natura clarissimus est, ministros eius natura magis, quā vestibus mundos esse oportet. Hæc ille in ipso calce questionū veteris & noui testamēti. Queramus adhuc ex illis, quid mali sit in arca sustentāda, quæ minā in ruinā visa est: an non pietatis id potius videri poterat? & tamen qui sustentauerat Oza indignante domino mulctatus est. Sic quod natura sua piū erat, ratione personæ factū est impiū. Quid mali est in adolendo incenso? Cerrē scribēs ad Demophilu Dionysius, nihil inconueniens fecisse regē existimat, & tamen qui facere id aggressus erat Osius rex, cum quod sacerdotū munus erat propriū, id vsurpare sibi conaretur, lepra percussus moritur. Quid mali est in sacrificiis? Proprius hic est Dei cultus, & illi soli debitus: Core tamē, Dathā, & Abiron, cum id facere seorsum tentassent, dirupta est terra sub pedibus eorū, & aperies os suū deuorauit eos cum tabernaculis suis, & vniuersa subtilia eorū descendēruntq; viui in infernum operi humo: quin & ignis egressus à dño interfecit ducētos quinquaginta viros, qui

2. Corin. 5.

2. Reg. 6.

Epi. 3.

2. Para. 26

Num. 16.

ff offerebant

*Basilius
in reg.
contratio-
nis quest.
176.*

*Superbis ca-
dere expe-
dit.
Aug. ser. 52
de verbis
dom.
Chrysost.
Hom. 16.
in Ioan.
Prouer. 16.*

Genes. 3.

Esai. 14.

offerebant in consensum. Quae de re sic aliquando scripsit Ba-
silus: Fieri potest, ut sit aliquid propria sua ratione, & vo-
luntas Dei, & bonum: quando verò præter personæ vel te-
poris rationem usurpatur, iam Deo acceptum non sit. Ut ex-
pli gratia: Voluntas Dei erat, & bonum erat, incensum offer-
re Deo: Verum acceptum illi non erat, cum fieret à Dathã
& Abiron. Nihil igitur in arca sustentanda, nihil in adol-
endo incenso, nihil in sacrificando mali fuit, sed quoniam non
ab his fiebat, à quibus factum oportuit, quoniam in diui-
sione fiebat, quæ per se bona, quæ sancta fuit res, quia
non bene facta est, mala facta est, & in perniciem cessit his,
à quibus fiebat. Sic & nuptiæ bonæ sunt, sed bonum quoque
malum sit, si non bene fiat, si fiat ab his, à quibus fieri non
oportet. Quod si verum est, quod à Gregorio scriptum le-
gitur, quod peccata carnalia, maioris quidem infamie, sed
minoris culpæ sunt quam spiritualia, quod adeo verum esse
credit Augustinus, ut audeat dicere, quod superbis cõine-
tibus expedit cadere, ut in eo ipso, in quo se extollit humi-
liantur, Chrysostomus autem inuidium scortatorum fute, ho-
micida deteriorem esse scribat: quis dubitabit affirmare,
plus in nuptiis eorum esse culpæ, qui voto continentie sunt
alligati, quam in fornicatione? Hoc enim carnis tatum est
vitium: ibi verò carnis vitio simul adiunctum est illud, quod
est spiritus vitij, vnum est omnium grauissimum, nimirum
arrogantia. Si quidem abominatio domino est omnis arro-
gans. Quæ maior autem esse potest arrogantia, quam si quis
hoc ipse sibi tribuat, ut se plus intelligere putet, quam om-
nes omnium ætatû homines, qui fuerunt ex eo, tempore,
quo Christus homo fieri dignatus est, quibus visum est vna
nimitur omnibus, neque licere sacerdotibus vxores ducere,
neque deesse alia præter nuptias incontinentie remedia.
Hæc arrogantia vna omnium maxime est Deo abominabilis.
hæc primû hominẽ de paradiso deiecit: neque enim gustan-
do pomo grauissimè peccauerat, sed in hoc erat crimen
maximum, quod contra Dei præceptum venerat, quod ef-
se sicut Deus volebat, quod serpentis consilium sequutus
quid e re sua foret, se melius quam Deum intelligere sibi
persuadebat. Hæc Luciferum quoque de cælo deturbauit.
Neque enim ob scortationem, aut adulterium, aut furum
deiectus

deiectus est de cælo, sed superbia illum inde præcipitavit
infra ipsam abyssum, cuius hæc verba sunt: Ascendam & po-
nam solum e regione Dei, & ero æqualis altissimo. Et ob
hæc verba deiectus est, inquit Athanasius, ignisq; æternus
eius hereditas & portio factus est. Hæc est quæ schisma-
ta semper generauit & nunc generat. Huius fons est ca-
eius amor sui, quando quis ita se, ita sua idola, hoc est, com-
menta suarum opinionum amat, ita sibi ipsi placet, ut con-
temptis patrum sanctorum theorematibus, sua illis theorema-
ta non dubitanter ante ponat. Hinc hæreses & schismata
oriuntur. Petrus etiã indicat, cum dicit eos esse maxime cruciã
dos, qui post carnem in concupiscentia immundiciæ ambu-
lant, dominationeq; siue potestate continentur, audaces, in-
quit, sibi placentes, sectas non metuntur introducere. Cum
enim sibi placeant, cum adeo se ipsos amant, ut nihil nisi quod
ipsi sentiunt rectum esse putent, ita sunt in sententia sua per-
tinaces & præfacti, ut ab eo quod semel in animum indu-
xerunt, nulla ratione deduci posse videantur. Hinc existit
postea sectarum: Sequuntur enim qui sunt hoc ingenio prædi-
ti. Hinc ædificatur Ecclesiæ, sed quod suo capiti vide-
gustino scriptum est, amor sui. Nam dum quisque opinionem
se de ea patiatur, sit Babylon: sit confusio linguarum & opi-
nium tanta, quantã nunc videre licet in ea Babylone, cuius
primus architectus fuit Lutherus. Quando igitur queritur
plus ne vitij sit in nuptiis, an in fornicatione voto continen-
tiæ alligatorum, illud in questionem venire videtur, maior
ne sit schismatis, an fornicationis culpa, neque dubitandum
græue crimen esse scribit, ut ne sanguine quidem expietur
David adulterio iunxit homicidium, vtrumque, tamen cri-
men remissum est illi, simul ut confessus est: De Core, Da-
athan, & Abiron, nihil eius generis commemoratur, nullius
criminis affines fuisse leguntur: quin ut scribit idẽ Cypria-
nus, eundem cum sacerdote Aaron & Moise Deum nonerant
pari lege & religione viuētes, vnum & verum Deum, qui
colendū atque inuocandus fuerat inuocabant, ob hoc so-
lum facinus quod seorsum sacrificabant, quodque loci sui
ministere.

*Athan. in
lib. de vir-
ginitate.
Amor sui
quid effi-
ciat.*

2. Pet. 2.

*Aug. lib.
14. de ciui-
tate Dei.
cap. viii.*

*Schisma cri-
me grauif-
simum.
Cyp. de sim.
prelatoꝝ.
2. Reg. 11.*

Num. 16.

*idem lib. 1
epist. 6.*

DE IMPEDIMENTIS

ministerium transgressi, contra sacerdotē Aaron & Moſen inſurgētes, ſe ab illis ſegregauerant, diuinitus percuſſi, peccatas ſtatim pro illicitis conatibus pependerunt. Itaq; quod olim Donatiſtis dixit Auguſtinus: Non in ſacramentis, ſed in præciſione vitium eſt hoc & nos iſtis recte dicere poſſumus: non tantum in nuptijs voto continentię alligatori, quantum in ſeparatione crimen eſſe, quando quis ſeipſum ſeparat à Chriſto: Separat autem ſeipſum à Chriſto, quiſquis ab eius corpore, quæ eſt Eccleſia, ſe ſegregat. Etenim totus Chriſtus, quæadmodum ab eodem Auguſtino ſcriptum legimus, caput & corpus. eſt caput eſt vnigenitus Dei fili, corpus eius Eccleſia: ſponſus & ſponſa, duo in carne vna. Quicunq; de ipſo capite à ſcripturis ſanctis diſſentiunt, etiã ſi in omnibus locis inueniantur in quibus Eccleſia deſignata eſt, non ſunt in Eccleſia. Et ruruſ: Quicunq; de ipſo capite ſcripturis ſanctis conſentiunt, & unitati Eccleſie non cõmunicant, non ſunt in Eccleſia: quia de Chriſti corpore quod eſt eccleſia, ab ipſius Chriſti teſtificatione diſſentiunt, Verbi gratia: Qui non credunt Chriſtum in carne veniſſe de virgine Maria ex ſemine Dauid, quod apertiffimè ſcriptura Dei loquitur, aut in corpore ipſo reſurrexiſſe, in quo crucifixus & ſepultus eſt, etiã ſi per omnes terras inueniantur, per quas eſt Eccleſia, non vtiq; ſunt in Eccleſia, quia ipſum caput Eccleſie non tenent, quod eſt Chriſtus Ieſus: nec in aliqua diuinarum ſcripturarum obſcuritate falluntur, ſed notiſſimis & apertiſſimis eorundem teſtimonijs contradicunt. Item quicunq; credunt quidem quod Chriſtus Ieſus, ita, vt dictum eſt, in carne venerit, & in eadẽ carne, in qua natus & paſſus eſt, reſurrexerit, & ipſe ſit filius Dei, Deus apud Deũ, & cum patre vnum & inſe ſit ſilius Dei, Deus apud Deũ, per quod facta ſunt omnia, commutabile verbum patris, per quod facta ſunt omnia, ſed tamẽ ab eius corpore, quod eſt Eccleſia ita diſſentiunt, vt eorum communio non ſit cum toto, quacunque diſtinguitur, ſed in aliqua parte ſeparata inueniatur, maniſeſtum eſt eos non eſſe in Eccleſia. Ex his Auguſtini verbis diſcimus, quod quiſquis unitati Eccleſie non cõmunicat, quiſquoſto non cõmunicat: quod à Chriſto ſe ſeparat, quiſquis ab eius corpore ſancta catholica Eccleſia ſe ſeparat. Nunquid autem is cõmunicat unitati Eccleſie, qui, quod vno ore

Augu. contra epi. Parmeni. li. 2. ca. 13.

Idẽ de unitate eccleſie. cap. 4. Eph. 5.

MATRIMONII.

219

ore affirmant oēs iam inde à mille quingentis annis, continēti voto alligatis nuptias contrahere fas non eſſe, contra id venire, & contrarium aſſerere audet? Nunquid non apertè à Chriſti corpore ſe præcidit, qui quod tam cõſtanter Chriſti mēbra ſancti Catholici & Orthodoxi doctores omnes tot ſeculis docuerūt, id oppugnare nõ dubitat? Eſt nõ nemo, qui propterea minus peccare putat ſacerdotem ſi ducat vxorẽ, quod non in aliud peccet, quàm in legẽ Eccleſie. Et citatur Auguſtinus, qui dixerit, Gratiano referentē: Copulã ſacerdotale vel cõſanguineorũ, nec legali, nec Euangelica, vel Apoſtolica auctoritate prohiberi: cum tamẽ neque ſcripterit hoc alicubi Auguſtinus, neque ex Auguſtini, verum ex ſua ipſius ſententia hæc verba proferat Gratianus. Sed nos, ſi quis dixerit Eccleſiaſtica lege copulam ſacerdotalem interdici, cum eo tria verba non cõmunicamus. Nunquid autem qui contra legem eiufmodi vel legem peccat, quia non in aliud, quàm in Eccleſie legem non Auguſtinum, non Hieronymum, non hominum peccat, ſed ipſum Deum & hominẽ Chriſtum, huius Eccleſie, ſi tibi tãquàm ethnicus & publicanus: Nunquid leue tibi videtur crimẽ ethnicum eſſe: nunquid non multo grauius quàm fornicatorẽ aut adulterum eſſe? Quid eſt autẽ ethnicum eſſe, niſi infidelem eſſe? in Chriſtum non credere? Poſſet autẽ extra Chriſtum ſpes eſſe ſalutis vlla: Certè peccatum infidelitatis tãtum eſſe vult Auguſtinus, vt ſub hoc vno, quaſi generali nomine, putet peccata omnia contineri. Et ſicut cum dicimus, Apoſtolus, etiã ſi nõ exprimatur quis Apoſtolus, non intelligitur tamen niſi Paulus, ita tũ, non intelligitur niſi infidelitatis. Quod etiã illa Chriſti verba videntur indicare, cum dicit de ſpiritu ſancto: Ipſe ardet mundum de peccato. Ac mox quaſi exponens: de peccato quidẽ, quod nõ crediderunt in me. Itaque tãtum eſt crimẽ infidelitatis vult Auguſtinus, vt etiã quæ bona videntur opera, ſi ſiant ab infideli, peccata eſſe doceat, quod omnino infidelium vita peccatũ ſit. Quod cum ita ſit, cum eccleſia nõ audire ſit ethnicum & infidelium eſſe, nunquid eſſe

26. quaſt. 2. Sorſ.

Matth. 18.

Augu. tra. ſat. 39. in Ioan.

Cõtra duas epiſtolas pelagianorũ, lib. 3. cap. 3.

Peccatũ infidelitatis omnia reliqua in ſe includit.

Ioan. 16.

Lib. 4. contra Iulianũ cap. 3.

Eſt 3 dubium

*Rotero. ad
fratres is-
terioris Ger-
maniae.*

Luc. 10.

Epist. 150.

DE REMISSIONE

dubiū cuiquā poterit, quin multo sit flagitiū grauius, in Ec-
clesiæ cōtēptū, cōtinentiæ voto alligatis nubere quam vni?
Certē nullū est vitiū hēresi, schismate, infidelitate deterius.
Congerantur, inquit Erasimus, in vnum sacerdotē luxus,
libido, ambitio, auaritia, & si quid præterea criminū est, om-
nem hanc vitiorum lēnam vna superat hēresis. Eadem est
& schismatis, & infidelitatis ratio. Sed hac de re, cū de tra-
ditionibus humanis agemus, dicendi locus erit vbenor.
Nunc illud scire sufficiat, honorabile concubium & tho-
rum immaculatum, nos cum Paulo prædicare: sed ecclesię
contemptum, sed schisma, sed infidelitatem siue ethnicis-
mum execrari. Quare, quicunque non ita credit sanctam
catholicam Ecclesiā, vt eam tanquā parentem audien-
dam, vt eius legibus tanquā a spiritu sancto latis obtem-
perandum esse putet, schismaticus est, hæreticus est, ethni-
cus est & publicanus. Nec est quod existimet, nō in aliud
se peccare quā in legem Ecclesię, peccat in Christum ip-
sum. Neque enim sponsus a sponsa sua, neque caput a corpo-
re suo, disingitur. Qui vos audit, dicit Christus, me audit;
qui vos spernit, me spernit. A Christo itaque separatur, quis
qui vos a corpore separatur, & quantum liber laudabili-
ter viuere se existimet, hoc solo scelere, quod a Christi vni-
tate disunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed
ira Dei manet super eum: cōtra, qui permanet in Ecclesię
vinitate, quamlibet grauibz sit flagitijs coopertus, quacū-
que tamen hora ingemuerit, nihil est quod dubitet, quin
posteaquā ex animo patratum criminum eum peni-
tuerit, remissionem peccatorum consequutus, ad vitā pec-
torum & æternæ vitæ consequendæ spes, quā in ea quæ
corpus est Christi, sancta catholica Ecclesia.

DE HIS QUAE RESTANT EX SYMBO-

lo, Peccatorum remissione, Carnis resurrectione,
& vitæ æternæ. Cap. LVII.

ATQVE hæc est causa quamobrem in symbolo po-
steaq; credere nos professi sumus sanctam Ecclesiā
catholicam, sanctorum communionem, mox subueni-
mus,

PECCATORVM.

220

gimus, peccatorum remissionem, carnis resurrectionem,
& vitam æternam. Nulla est vitæ æternæ spes, nisi remissis
peccatis, sine quibus nemo nascitur mortalium: Quibus
cū inquinetur anima (nihil autem eoinquinatum intrare
possit in illam ciuitatem, in qua est vita æterna) necesse est
inquinamenti eiusmodi mundari per peccatorum remis-
sionem, quā assequi non licet, nisi in sancta catholica ec-
clesia, idque per sanctorum, hoc est sacramentorum com-
munionem. Remissis autem peccatis, non est dubitandum
homini Christiano; quin sit compos futurus vitæ æternæ.
Atque hic est scopus ad quem omnes tendimus: hic est fi-
bro commemorata. Quoniam verò totum Deus hominē
saluandum suscepit, constat autem homo ex anima & cor-
pore, ex eo factum est, vt carnis prius, hoc est corporis re-
surrectionem, posteriore verò loco vitæ æternam nos cre-
dere profiteamur. Quæ carnis resurrectio cū in Christo
præcesserit, licet sperare corpori, quod præcessit in capite.
Caput Ecclesię Christus est, Christi corpus Ecclesia: caput
nostrum surrexit, in cælum ascendit. vbi caput, illic & mē-
bra. Carnis autē nomine, corpus humanū: resurrectionis,
reuiuiscētia intelligitur, de qua nemini Christiano dubi-
tandum est: quandoquidem, vt a Ioāne Chrysostomo seri-
prum est: qui docendus est esse resurrectionis, is profectō
non est Christianus. Quamobrem inconcussa fide tenenda
est: Cuius fidei magna est utilitas. Nā & pijs in hoc mūdo
afflictis præcipuum solatium, & impijs terrorē adfert: qui
sine modo in omnia collaberentur vitia, si post hanc vitam
non sua cuiusque factis merces tribueretur. Præclare Cyril-
lus Hierosolymitanus. Radix omnis bonæ operationis,
est resurrectionis spes. Nā expectatio retributionis, attra-
hit mentem hominis ad bonè operandum. Paratus est e-
xerit, laborū suorum mercede se fraudatū non iri. Hæc est
basis totius fidei nostræ, quā solidā esse oportet: quæ si va-
ciller, reliqua penē frustra credūtur. Cur autē vaciller causā
nō est, quādoquidē resurrectionē hanc vel reuiuiscētiā quo-
tidie videmus in seminibus, quæ spargimus in terrā, a quo-
tū similitudine probat etiā Paulus carnis resurrectionē.

Apo. 21.

*Resurre-
ctio carnis.*

*Carnis &
resurrectio
nis nomi-
ne quā in-
telligendū.
Chrys. hom.
44. in 10ā.*

Cathe. vit.

*Resurrectio
ex mortuis
fidei nostræ
basis.*

1. Cor. 15.

Ioan. 12.

Resurre-
tio duplex
Ioan. 15.
Dani. 12.

DE REMISSIONE
Sic enim loquitur. Sed dicit aliquis, Quomodo resurgent mortui? Quali autem corpore venient? Inspiciens tu, quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quid seminas? Non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius ceterorum: Deus autem dat illi corpus sicut vult, & unicuique seminum proprium corpus. Stultum vocat Paulus eum, qui miretur semel id posse prestare Deum in resuscitandis corporibus, quod quotidie natura facit in eliciendo semine. Tu, inquit, semen aridum aut mortuum coniicis in terram, ibi rursus putrefactum interisse videtur, atque ita demum exiliens terra velut renascens & reuiuiscens, nec aliter reuiuiscit granum frumenti, nisi cadens in terram mortuum fuerit, ac alia multo specie renascitur, quam in scrobo conditum fuerat. Pusillum vile, nigrum, ac siccum granulum infoditur humo, id putrefactum in limo, suo tempore velut reuiuiscens in teneram herbam erumpit, mox culmi, dein aristæ. At nihil horum apparebat in illo granulo, quod terræ tradidisti. Sua cuique semine vis inest, ea se profert, ubi rursus emerit, ut iam aliud omnino videatur cum idem conspicias, sed renatum in meliorem formam. Ex quantulo grano quantum arborem enatam vides? quod stirpis robur? quæ radicis amplexus? quæ late sparsi rami? quæ pompa frondium? quæ florum amoenitas? quæ sæcruum vbertas? Nihil horum erat cum tu vile illud ac minutum granum insepelires humo, & tamen hæc omnia audebas sperare naturæ viribus fretus, & non audes idem à Deo sperare fretus illius omnipotentia? Hæc similitudine carnis resurrectionem probat Paulus, quæ evidentior est, quam ut de ea dubitari debeat. Est autem duplex resurrectio: Nam procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: qui verò mala fecerunt, in resurrectionem iudicii, id est condemnationis. Quod & Daniel testatus est dicens: Tunc resurgent qui sunt in terræ puluere, & iuxta quidem in vitam æternam, & alii in opprobrium & confusionem sempiternam. Vnde Athanasius ita symbolum suum concludit: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis propriam rationem: Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui verò mala, in ignem æternum. In Apostolorum autem sym-

ET ORATIONE.

229

symbolo neque ignis, neque opprobrii, neque iudicii sit vlla mentio, sed post carnis resurrectionem mox concluditur, & vitam æternam. Et si autem animæ impiorum æquæ vitam æternam habebunt atque piorum, impiorum tamen immortalitas mors potius æterna, quam vita æterna in scripturis dicitur. Moriuntur enim vitæ, morti siue sine victu. Sicut præclare dictum est ab Eusebio Emisleno, vel si manus ab Augustino nam in vtriusque sermone hæc verba reperiuntur. Vnde & Paulus: Stipendia autem peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Neque vquam in scripturis vita æterna nisi in bonam partem accipitur: in qua quid non sit, quam quid sit dicere facilius est. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est lassitudo, non est infirmitas, non est fames, non sitis, non æstus, non corruptio, non indulgentia, non tristitia. Vis nosse quid ibi sit? Dicit Esaias: Nec oculi viderunt, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat. Mundetur cor ab omni immunditia, ut possit eum videre qui est vita æterna. Hæc est autem vita æterna, dicit dominus, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ea cognitio hic incipit per fidem, ibi consummabitur cum reuelata facie gloriæ domini speculabimur. Quod ut nobis contingat gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi dicamus omnes, Amen.

DE SPE.

Cap. LVIII.

Porro ad Deum pie colendum non est quod quisquam Fidei obiectum existimet solam fidem sufficere. Hæc est enim qua crederetur. Credimus autem non modo promissionibus, verum etiam comminationibus Dei. Quoniam verò peccata nostra nostrorum nobis cōscij sumus, fieri non potest, quin ea nobis timorem incutiant, qui tum salubris est, quando Fidei & spe misericordiam sustentatur. Hæc igitur indiuidua fidei & spe esse debet. Hæc est enim quæ accipit, quod fides credit, ratio. Adeo sunt hæc duo sibi inuicem cōiuncta, ut altera sine altera stare non possit. Nam quemadmodum à Chrysostomo præca 4. iuxta re scriptum est, fides gloriæ inchoat, spes sustinendo con-

Ff 5

sum.

Hom. de f.
de spe &
charitate.

1. Cor. 3.

Luc. 15.

P. am. 90.

Rom. 8.

1. Thess. 5.

Heb. 6.

Oratio

Matt. 6.

1. Ioan. 1.

Matt. 7.

1. Ioan. 15.

Heb. 6.

1. Ioan. 14.

summat: Illa fundamentum ponit, hæc ipsum hominem construit. Illa dat principium, hæc Christianum perducit ad summum. Illa initia credulitatis aggreditur, hæc ad consummationem virtutis meditatur. Illa quod promittitur, credit: hæc quod sperat iam cernit. Videmus nunc, inquit Apostolus, per speculum & in enigmate, tunc autem facie ad faciem. Nec enim quisquam poterit fidei fructum percipere, nisi qui spei gloriam voluerit consummare. Vt enim sine fide non habet firmitatem spes, ita sine spe fides non habet mercedem. Hæc est quæ filium prodigum ad penitentiam erexit: De hac per Prophetam dicit dominus: Quoniam speravi in me, liberabo eum: De hac scripsit Paulus: Spe salvi facti sumus: Hanc vocat galeam salutis: quod quemadmodum galea præcipuum corporis nostri membrum tuetur & conseruat, dum caput circumdat & vndique tegit, ita & spes cogitationem nostram non sinit incidere, sed capitis instar erigit, nihil extraneum in illam incidere permittens. Hanc alibi comparat anchoram, quod sicut anchora iacta de naui, non permittit eam circumferri, licet innumeri venti commoueant, sed iactam fixam reddit & immobilem, ita spes fixam reddit animam in Deo, quantisunque tentationum procellis ac tempestatibus ea iactetur atque agitur. Hæc est, quæ nos petere facit ut accipiamus. Neque enim satis est credere daturum Deum quæ promissit, sed oratione contendendum est, ut accipere queamus. Orandi autem formulam præscripsit nobis magister noster, dominus noster Iesus Christus: cuius explicationem non ita multo post ex Cypriano subiungemus. Verum ita Deus a nobis orandus est, nihil ut hæsitemus, ac plenam in eo spei ac fiduciam collocemus. Cum enim pater noster sit, proculdubio non committet vnquam, aliquid ut neget a se petentibus, ijs, quos nimia charitate in filios adoptauit: cum præsertim Christi promissum habeamus dicentis: Petite & accipietis, Et: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Impossibile autem est mentiri Deum, qui veritas est: Deinde cum sit omnipotens, nihil est quod dubitemus, quin præstare queat quæ petierimus. Quæ itaque certo nobis constat, quod & vult, & potest ea præstare nobis omnia, quæ precati fuerimus, accedendum nobis est ad thronum

num gratiæ & misericordiæ eius, indubitata spe certa quæ fiducia quæ petierimus obtinendi. Quod plures autem acceperimus, hoc facilius impetrabimus. Verè enim scripsit Hieronymus, quod impossibile est multorum preces non exaudiri. Quamobrè non ipsi modò Deum deprecemur, verum etiam sicut Iob admonitum legimus, ut conuerteretur ad aliquem sanctorum: Sicut Paulum quoque non semel fecisse videmus, ut se fratrum orationibus peteret adiuuari: sic & nos adiuuari nos sanctorum intercessionibus postulemus: non eorum tantum qui in hac lachrymarum valle nobiscum degunt, sed magis etiam illorum, qui cum Christo felicissime viuunt. Nam qui corpus hoc mortis circumferunt, cum ipsi non sint absque peccato, ut necesse habeant nobiscum vnà dicere, Dimitte nobis debita nostra, non possunt ipsi de se quoque non esse solliciti. Quare fieri nequit, ut paritè sint erga nos affectione, similiterque res illis nostræ curæ sint atque ijs qui cum sint absque macula iam & ruga, omni cura & solitudine de se vacui, ea iam ad quam nos anhelamus celesti patria sunt potiti. Qui cum fratres nostri, cum eiusdem cuius nos corporis membra sint, atque ideo nos non diligere non possint, cum præsertim fides & spes cessatura sint in patria, charitas autem non modo non cessatura, verum etiam tunc demum perfecta sit futura, facere nulla ratione poterint, ut salutis nostræ cura non tangerentur. Preces autem eorum tanto plus apud Deum ponderis obtinere dubium non est, quanto certius exploratum habemus, eos apud illum gratia valere plurimum: quod de ijs certo sciri vix potest, qui nondum sunt de corpore mortis huius liberati. Quapropter ferendi non sunt, qui dicunt cum Vigilantio, pridem ecclesiæ iudicio condemnato, quod dum viuimus, multò pro nobis orare possumus: posteaquā verò mortui fuerimus, nullius pro alio exaudientia est oratio. Nam sicut verè scriptum est ab eo, qui duobus libris errorem hunc illius confutauit, Hieronymo, Si Apostoli & martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro ceteris, quando pro se debent adhuc esse solliciti: quanto magis post coronas, victorias & triumphos? Si pie dicebatur Paulo in terris degenti, ora pro me dominum: cur impius habeatur, qui totidem verbis eum nunc appellet in cælis agentem? Verum

Heb. 4.

Hier. in ed.

18. Matt.

Iob. 5.

Rom. 15.

Coloss. 4.

Sanctorum

intercessio

et inuoca-

tio.

Matt. 22.

Sancti vi-
munt.

1. Tim. 6.

Ioa. 14.

2. Pet. 1.
Phil. 2.

Matt. 9.

Ahor. 5.

Ahor. 19.

rūm nec eos audiamus qui mortuorum hanc vocant inno-
cationem: Quin ipsum potius Christum veritatis magistrū
audiamus dicentem: Deus Abraham, Deus Iacob, Deus
Isaac, non est mortuorum Deus, sed viatorum. Scilicet eos
mortuos recte dicemus, per quos demones pelluntur, mor-
bi fugantur, & qui mortui sunt, vitæ restituuntur? Nostra
hæc, mors potius quàm vita dicenda est. Nā quodidie mor-
rimur, neque est hora vlla, qua non fiat aliqua vitæ nostræ
diminutio: illorum autem vita sempiterna cum sit, nulli iā
est morti deinceps obnoxia, nos vt præ illis verè mortui di-
ci possimus. Iam verò quod dicunt, inuocatione sanctorum
Christi gloriam obscurari, tātum abest vt ita se res habeat,
magis etiam vt illustretur, quando non in alium tota fidu-
cia, quàm in Christum transfertur. Nisi fortè si quis parum
sibi benè conscius, atq; adeo regis conspectum reuerentis,
deprecatōres ad eum allegauerit, quos apud eum esse gra-
tiosos existimet, is quoniam ipse non adiit, regis gloriæ de-
traxisse sit putandus. Certe & pudor hominis, quod cum suā
indignitatem agnoscat, tum regis magnitudinem reueren-
tur, adeo non offendit regem, vt reddat illum ei commen-
datiorem. Et sit non raro, vt princeps per alios dare malit
quod petitur, nimirum si qui sunt, quibus gratiam & aucto-
ritatem apud populum hoc pacto velit conciliare. Quod
facere nonnunquā ipsum etiam regem regum & domi-
num dominantium non est incredibile: qui vsque adeo suæ
gloriæ iacturam nihil metuit, vt discipulis suis dicere non
dubitauerit: Amen amen dico vobis, qui credit in me, ope-
ra quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Sic
visum est illi gloriam suam communicare cum his, quibus
dignatus est illi gloriam suam communicare cum his, quibus
dedignatus fieri minister, quos vt naturæ suæ diuinæ con-
sortes faceret, ideo non exhortuit formam serui suscipere,
carnem nostram indutus. Neque verò non præstitit, quod
credentibus in se pollicitus est. Cōtactu sūmbræ Christi sa-
nata est mulier profluuii laborans. Magnum fuit hoc: Sed
maius illud, quod vmbra Petri sanabat ægros: quod fida-
rijs & semicinctijs, quæ Pauli corpus contigissent, a demo-
nijs plerique liberabantur. Quæ res tātum abest vt aliquid
Christi gloriæ detraxerit, magis etiam vt illustrem eā red-
dide-

diderit. Neque enim ad alium, quàm ad ipsum Christū om-
nis gloria transferebatur, in cuius nomine hæc ab Apo-
stolis miracula fiebant. Sed hic obijciunt nobis Dei verbū.
Scriptum est, aiunt, Gloriam meam alteri non dabo: Soli
Deo honor & gloria. Scriptum est: Dominum Deum tuū
adorabis, & illi soli seruiēs: Quamobrem impiè faciūt, qui
contra Dei verbum ita clarum & manifestum, Deo debi-
tum cultum in homines transferunt. Scriptum est ō Sata-
na: sed non hoc est Dei verbum, quod tu persuadere mē-
bris tuis conaris. Neque enim secum ipse pugnat Dei spi-
ritus, qui per Paulum alibi locutus est: Gloria & honor
omni operanti bonum, Iudæo primū & Græco: non e-
nim est acceptio personarum apud Deum. Scriptum est &
illud, quod Iacob adorauit septies obuiatē sibi fratrem:
quod Iudith Holoserem in conopæo sedentem: quod
Nathan, quod Bersabæ regem Dauid: quod Nabucho-
donosor Daniele: quod Abraham & Iosue angelos ado-
rauerunt. Audebis ne sanctos hos Patriarchas & Prophe-
tas idololatriæ reos pronunciare? audebis ne, quod Pau-
lus ipse sibi contraria sit loquutus, affirmare? Qui cū dix-
it vno loco, Soli Deo honor & gloria, dixit alio, Gloria
& honor omni operanti bonum. Vides igitur non de ver-
bo Dei, non de scriptura controuerti inter nos, sed de eo,
quemadmodum quod Dei digito scriptum est, intelligi o-
porteat. Absit opinio scientiæ, quæ inflat: adsit charitas quæ
ædificat, non deerit nobis, sicut aliarum, sic & harum scri-
pturarum sanus intellectus. Quod si verba captiosè seru-
tatus fueris, cum dicitur: Dominum Deum tuum adora-
bis & illi soli seruiēs, nunquā ex illis colliges solū Deū
esse adorandum, verū illud potius, soli Deo esse seruien-
dum. Ex quo consequens illud erit, hominem homini ser-
uire non debere. Nullus ergo seruiet alteri, nisi qui vult
idololatriæ reus pronunciari. Atqui Paulus adeo nō pro-
hibet hominem homini seruire, vt etiam de eo, quemad-
modum seruire oporteat, præcepta dederit, Serui, inquit,
obedite dominis carnalibus cū timore & tremore, in sim-
plicitate cordis veltri, sicut Christo: non ad oculum ser-
uientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi.
Tam longè Paulus ab eo absit, vt seruire hominibus pro-
hibe-

Honor Dei
& Sancto.

Esa. 42.

1. Tim. 1.

Dent. 16.

Matt. 4.

Rom. 2.

Genes. 33.

Iud. 10.

5 Reg. 11.

Daniel. 4.

Gen. 19.

Iosue. 5.

1. Cor. 8.

Eph. 6.

hiberet, vt haud alter etiā seruos dominis carnalibus quā ipsi Christo voluerit obedire. Quae verba si quis inflatus sensu carnis suae remota charitate interpretari voluerit, quid aliud ex illis, quā idololatriam docuisse Paulū colligit? qui non alto loco dominos à seruis haberi voluerit, quā quo Christum ipsum. Verba sunt clara & aperta. Sed nunquā id vel cogitare Paulo in mentem venit, vt diuinum honorem ad homines translatus veller. Quid igitur dicemus? patiemur ne notam hanc inuri Paulo? patiemur hac eum aspergi infamia, qua nunc Ecclesiam vniuersam ab his qui segregauerūt semetipsos aspersam videmus? quē vel errare cum Paulo satius ducit, quā cum istis rectē sentire. Certa enim est, quod neque Paulus errare, neque possunt isti rectē sentire, qui se à compage Christi corporis auulserunt, atq; ita ex membris Christi facti sunt membra diaboli, qui mendax est & pater eius. Qui quemadmodum iam antē docuimus, quod facilius incautus ouibus obrepit, se se diuinæ legis sententijs, velut quibusdam velle-ribus obuoluit, subinde vociferans, scriptum est enim. Sed de eo quid scriptū sit, non est vlla nobis dubitatio, de eo verō, quemadmodum quod scriptum est accipi oporteat, controuertitur. Rident isti qui nihil sibi non arrogant, nihil Ecclesiae nō detrahūt, tanquā à scholasticis Theologis inuentum, quod de duplici cultu, siue adoratione, seu seruitute, traditum ab illis legimus: cum tamen id non trecentis his annis, quod isti volunt, ab illis excogitatū, sed ante mille prope ducentos annos ab Augustino literis mandatum esse legamus. Ac nisi distinctionem hanc ad lucem scripturis afferendam attulerimus, quemadmodum defendi possint, quin ipse sibi contradicant, inueniri ratio vix poterit. In scholijs itaque Theologorum hæc à priscis per manus tradita didicimus, neque fuit ferē quisquam liberalius eductus, cuius aures his vocibus non personuerint, esse duplicem cultum, adorationem, seruitutem: vnam latræ, dulcē alteram illam soli Deo deberi, hanc etiam hominibus re-ctē tribui. Hanc seruitutem, hunc honorem dulcē Paulus hominibus præstari voluit, latræ verō nequaquam. De quo duplici cultu in secūda Nicæna synodo multa scripta sunt, vbi inter cetera etiā hæc leguntur: Cū cruce viuitica

Ioan. 8.

Cultus duplex.

Augu. li. 8.
de ciui. Dei
c. 27. & li.
10. ca. 1.
& 3.

In ep. Ta-
rasij et vni-
uersæ san-
ctæ synodi
ad impera-

salutamus, cōuenienter canimus: Crucē quā adoramus doctores, quæ mine: quæ sanctæ adoratio nihil aliud est quā saluatio, siue est in fine 7 actionis! amplexū malis dicere, & est vox multæ significationis. Adoratio em̄ est cum venerationē, desyderiū, & timorē, signifi- ficam. Ita nos vestri victoriosum & placidissimū imperiū adoramus. Est adoratio quæ tantūmodō timorē significat, quemadmodū Iacob adorauit Esau: est quæ gratiā notat, quomodo Abraham pro agro, quē accepit à filijs Heth, in sepulchrū Saræ vxoris suæ, adorauit illos. Rursus qui sperāt beneficium se accepturos à potentioribus, eos adorant, quemadmodum Iacob adorauit Pharaonem. Sumitur etiam pro cultu adorationis in spiritu, qui Deo tribuitur. Hinc diuina scriptura dicens, Deum tuum adorabis, & illi soli cultum exhibebis, quod Græcē est latreusis, Adora- bis, absolute ponit, neque adiecit soli, vt significetur vox di- uersæ notionis & æquiuoca, cultum autem exhibebis siue serues, quod græcē est latreusis soli adiecit, quam ob cau- sam latræ soli Deo tribuimus, ad illumq; referimus. Et in secūda actione: Qualis verō est iste adorationis honor? profectō non alius quā is quo nos peccatores quoq; in- uicem prosequimur, saluantes nos inter nos per honora- tionem & dilectionem. Sunt autem verba Stephani Epi- scopi Bosthorum. Et in ea epistola, quam præposuit actis synodi Tarantius: Soli Deo latræ exhibentes, poscimus intercessionem intemeratæ dominæ nostræ sanctæ Deiparæ sanctorum item angelorum, omniumque sanctorum. Extant autem tres libri Ioannis Damasceni aduersus eos, qui sanctis imaginibus & sanctorum inuocationi detra- hunt scripti, in quibus adorationis modi diligenter, expli- cantur: & quæcūq; vel contra imaginum, vel contra san- ctorum venerationem obijciuntur, præclare diluuntur. Li- ber autē & Eusebij Emisleni sententiam ea de re adferre. Sanctos, inquit, non tam pro Dei parte, quā pro Dei honore veneramus. Nō sunt sancti pars illius, sed ille pro- minatione & de similitudine eius accipiunt: In sanctis au- tē res Dei, non pars Dei est. Quicquid enim Deo partici- pant, diuinæ est gratiæ, nō naturæ. Colam? in sanctis timo- re & amorē Dei, nō diuinitatē Dei. Colam? erita, nō quæ de

Hom. de
symbolo.

1048.19.

Cultus Dei
Triplex.Sexta.
Lib. 8. De
imitatio
Dei ca. 17.

Heb. 12.

Genes. 2.

de proprio habent, sed quæ accipere pro deuotione merentur. Digne itaque venerandi sunt, dum Dei nobis culeant, & futura vitæ desiderium contemptu mortis infinuunt. Verum ut res omnis vel cæco perspicua esse queat, neque sit quisquam, qui non intelligat, quàm falsò isti, qui quod ne milites quidem impij, qui Christum in crucem egerunt, facere ausi sunt, Christi tunicam inconsutilem in totiam particulas considerunt, vnâ, sanctam, catholicâ, apostolicâ Ecclesiam idololatriæ vnus omniû grauissimi criminis insimulent, propter eum quæ sanctis tribuendū esse docet honorē, libet de cultu Deo debito, quatenus is ad homines rectè trāsferri queat, paucis disserere. Triplicem Deo cultū debere, mater nos Ecclesia docuit: imitationem, honorē, & inuocationem. Ex ijs præcipuus & Deo gratissimus cultus est imitatio. Vidit hoc etiam ethnicus ille, qui dixit. Vis Deo propiciari, bonus esto: Satis illos coluit, quisquis imitatus est. Augustinus verò summam religionis esse dicit, imitari quem colis. Huc adeo requirit à nobis Deus, ut filium suum vnigenitum de cælo descendere, & in terris cum hominibus versari voluerit, quò in illo homine factum, quemadmodum nos imitari Deum oporteret, disceremus. Neque enim propterea tantum incarnari Christus voluit, ut esset vita nostra, verum etiam ut esset via, per quam ad vitam peruenire nobis liceret. Nō ideo tantum homo factus est, ut (quod solū vrgeri videmus hoc tempore) pro peccatis nostris satisfaceret, mortemq; nostram monēdo destrueret, verum etiam ut seipsum viam nobis & exemplum viuendi proponeret: ut sicut ipse ambulauit, & nos ambulemus, neque satis esse putaremus, si crederemus, quòd vita nostra factus est, quodq; satisfaciendo pro peccatis nostris, nos à morte liberauit: atq; ita omni cura & luti, in vtranc; quod aiunt, aurem dormientes, ocio iam & voluptati vacaremus: verum ut aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum, eadē qua ille via incederemus, si veritate cognita vitam consequi vellemus. Cōdidit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam: rat hanc ille cum propemodum amisisset vitio suo, Deus homo fieri dignatus est, ut eam sic deformatam in nobis ut amissa videretur, restauraret. Quantum igitur eū esse cul-

tum existimare debemus, propter quæ Deus de cælo descendere, & in hac lachrymarum vallē carnem nostrā indutus cum hominibus versari dignatus est: Ad hunc nos cultum inuitat Paulus, dicens: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit nos. Inuitat Petrus ita scribens: Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia eius. Inuitat Ioannes cum ait: Qui dicit se in deo manere, debet sicut ipse ambulauit & ille ambulare. Inuitat ille ipse, qui via nostra, qui simul & ostium & ostiarius noster fieri dignatus est, dominus Iesus Christus. Sic enim loquitur. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Ac rursus alio loco: Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur. Quid igitur: Nunquid nefas esse putabimus, præcipuum cultum hunc, propter quem Deus homo fieri, ad quem toties & ipse per se, & per Apostolos suos nos inuitare dignatus est, ad homines trāsferre? Hoc si nefas est, nefarium scelus cōmiserit Paulus, qui dixit: Volo autē omnes vos esse sicut meipsum. Ac rursus clarius in eadem epistola repetitis vicibus. Imitatores mei estote: Et in alia: Estote sicut ego. Quid ais? Paulus. Christus ideo venit in mundum, ut imaginē & similitudinē Dei, quam inobedientia sua primus parens noster propemodum amiserat, nō tuam, aut alicuius alterius hominis, in nobis restauraret, Christus dicit: Ego sum via: ego sum ostium: qui vult venire post me, sequatur me: nō Petrum, nō Paulum, nō Dominicum, nō Franciscum: & tu dicis, Estote sicut ego, Volo omnes esse sicut me: Imitatores mei estote. Quem temetipsum facis? Nunquid tua in nobis imago restaurari debet: nunquid tu es via noster, quod nobis ad vitam ingrediendum est? Quid est, si hoc non est Dei sibi gloriam vindicare? soli Deo, debitum cultum in se trāsferre velle? qui præcipuus, Deoq; multo gratissimus in imitatione consistit. Hic facile quis perspicit, si quis verbo vrgeat (quod hoc tempore fieri pro dolor videmus) à nefario scelere defendi Paulū non posse. Sed nō ita soli Deo debetur imitatio, ut non rectè hominem etiā imitari liceat. Nō itaq; trāstulit in se Dei gloriam Paulus,

Ephes. 5.

1. Pet. 2.

1. Ioan. 2.

Ioan. 14.

Mat. 16.

Ioan. 10.

Sanctorum

imitatio.

1. Cor. 7.

1. Cor. 4.

Galat. 4.

neq; soli Deo cultū sibi cultū arrogauit, quin potius, quē
admodū hanc, ad quā inuitat, imitationē sui uellet intelli-
gi, declarauit, cū post ea uerba, Imitatores mei estote: ista-
rim subiunxit: sicut & ego Christi. Haecenus imitari se
quemq; uoluit, quatenus ipse Christū imitatus est: nō qua-
tenus fuit persecutor, blasphemus, cōtumeliosus, uerū
quatenus misericordiā Dei consequutus: non ipse iā uiue-
bat, sed in ipso Christus, quatenus ipsi mundus, & ipse mū-
do fuit crucifixus: ut imitari Paulū, nihil aliud fuerit, quā
Christū in Paulo uiuentē imitari. Vides igitur quōd rectē
cultus hic sanctis tribuitur, quos cum imitari iubemur, ni-
hil aliud quā Christū in sanctis imitari iubemur, omnis
ut honos ad solum illū, qui uia nostra, qui ostiū nostrū, est
dūm Iesum Christū, redundare videatur. In illo perfectissi-
mū nobis pietatis exemplar editū est. Sed quoniam dicere
possit aliquis: Quid est homo, ut possit sequi regē factore
suum? Quomodo praeſtare possum ego puluis & cinis, ut
incedam uestigijs creatoris mei? Ut ne quis exultaret
sibi nō esse possibile, quod propter nos hominī factō Deo
fuit possibile, puri proponuntur homines, ut in illis Chri-
stum uiuentē & operantē imitemur, neq; desperemus ea
nos praeſtare posse, quae eadem qua nos infirmitate praedi-
ti uiri sancti quandoq; praestitisse cōmemorantur. Sic à Ba-
silio scriptum legimus: Respicientes igitur in Christum,
animi nostri alacritatē glorioso imitādī studio intendam;
ubi uerō sanctos cōsideramus, docemur studium hoc imi-
tandi Christi non esse impossibile, ut per illorum cōsyde-
rationem alacriores facti, syncerum & immaculatū omne
mandatum, Domini ad mortem usq; seruemus, atq; ita in
uitam aeternam ingrediamur, regnum celorū hereditate
possideamus, quemadmodum pollicitus est, qui mentiri
nescit dominus ac Deus noster Iesus Christus: unigenitū
Dei uiuentis filius. Nihil ergo detrahatur perfectissimo exē-
plari, quōd est in Christo Iesu, sanctis imitandis: ac auge-
tur potius illius gloria, quā minuitur. Sed haec de primo
& praecipuo cultus genere dicta sufficiant. Secundū gen-
in honore consistit ac ueneratione. Dicit itaq; Paulus, Soli
Deo honor & gloria. Dicit idē alio loco: Gloria & honor
omni operanti bonum. Nunquid ipse sibi contradicere Mi-

1. Tim. 1.
Galat. 2.
Galat. 6.

Eccle. 2.
Genes. 8.

Basil. ser. 2.
de baptis-
mo.

et. ultimo.

nimē gentium. Non adeo fuit hebes Paulus, ut ignoraret
summu illū cultum & gloriā omnem soli Deo deberi, atq; *Sanctorum*
ad solū illū esse referēdum: sed non propterea sua quoque *veneratio.*
gloria & honore fraudandos esse putabat eos, qui bonum
essent operati, per quos nomen Dei sanctificabatur, sicut
contra per eos, qui perperā agunt, quique nequiter uiuunt
nomen Dei polluitur & blasphematur. Quid autem aliud
honoram? & ueneramur in sanctis nisi Dei donā, nisi Chri-
stum ipsum uiuentē & operantē in illis? Athanasium lau-
dans, dicit Gregorius Nazanzenus, uirtutem laudo: uirtu-
tem autē laudas, Deum laudo. Dei namq; donū est uirtus
omnis, à quo proficiscitur omne datum optimū, & omne
donum perfectum. Qui honorat Dominū, inquit Epipha-
nius, honorat etiam sanctum: qui uerō ignominia afficit
sanctum, ignominia afficit etiā ipsum Dominum. Ad eun-
dem modum Basiliius: Honos erga bonos conseruos (san-
ctos intelligit uiri iam functos) collatus, beneuolentiae si-
gnificationem apud communem Dominum habet. Quod
totidem prope uerbis & à Ioanne Damasceno, & in de-
cretis synodi sanctae secundae Nicanae repetitum legimus.
Neque dissimiliter Augustinus: Ostendatur, inquit, mihi
Romae in honore tanto templum Romuli, in quanto ego
ibi ostendo memoriā Petri. In Petro quis honoratur? nisi
ille defunctus pro nobis: Sumus enim Christiani, non Pe-
triani. Tolle à Petro, tolle à Paulo, tolle ab Adalberto &
Stanislao, quōd Apostoli, quōd martyres, quōd imitatores
Christi fuerunt, non plus illis honoris debetur, quā uel
Aristidi iusto, uel Photioni, uel Zenoni, quorum uirū san-
ctimoniam ab his, qui Gregorū historias conscripserunt,
plurimum esse legimus cōmendatā, Christus igitur in san-
ctis honoratur, ac tantum abest, ut honorandis illis obſeu-
retur Christi gloria, nihil ut magis ad eā illustrandā peri-
nere uideatur, quā ea quae sanctis praestatur ueneratione. Sed *Sanctorum*
haec de re, dicunt isti qui segregauerunt semetipsos, non est *inuocatio.*
nobis uobiscū cōtrouerſia, de inuocatione cōtēdimus, quā
soli Deo deberi censemus: atque ea, qua iungimur uirpa-
ra nobis auctoritate, si quis inuocet mortuum, eum idolo-
latriae reum pronunciamus. Atqui quae imitationis, quae ue-
nerationis, eadem & inuocationis ratio. Si nullum est cri-

Exech. 36.
& Rem. 1.

Naz. in ora
in Athana.

Iacobi. 1.
Epipha.
Heresi. 26.
Basil. in 40
martyres.

Dama. li. 4.
Aktion 4.
Aug. in
Psal. 44.

Sanctorum
inuocatio.

*Esai. 42.**Rom. 10.
Credere in
sanctos.**Hier. Ad-
uersus Iu-
serianos.**Hie. in epi-
ad Philo-
monem.
Exod. 14.**Chryso. To-
mo. 3. in ser-
de fide &
lege natu-
ra.*

men in imitandis sanctis, cum se Christus, non Petrus, non Paulus sequi iusserit, se, non sanctorum aliquem, vitam & oltum esse docuerit: si nullum est crimen in glorificandis illis, cum disertis verbis Deus dixerit, Gloria mea alteri non dabo: quid esse criminis poterit in illis inuocandis? non tamquam largitoribus, hoc enim solius Dei proprium est, sed tamquam deprecatoribus. Quomodo inuocabunt, aiunt, in quem non crediderunt? In sanctos autem non credimus. Quid si in illos quoque recte credi docet Paulus. Verba sunt illius ad Philemonem: Fide quam habes in domino Iesu & in omnibus sanctos. Ex quo etiam loco nonnulli colligunt recte in symbolo dici posse: Credo in sanctam catholicam Ecclesiam. Quo genere loquendi usus est Hieronymus quoque dicens: Cum solenne sit in lauacro, post Trinitatis confessionem interrogare, credis in sanctam Ecclesiam? In quam ecclesiam credidisse eum dicit? In Arianorum? Sed non habent. In nostram? Sed extra hanc baptismi zatus non potuit in eam credere quam nesciuit. Qui etiam Pauli locum hunc exponens, adfert illud, quod est in Exodo scriptum. Credidit populus Deo & Moysi seruo eius. Vna, inquit, atque eadem credulitas in Moysen refertur & in Deum: ut populus qui credebatur in dominum, etque credidisse dicatur in seruum. Hoc autem non solum in Moysen, sed in omnibus eius sanctis est, ut quicumque credidit Deo, aliter eius fide recipere nequeat, nisi credat & in sanctos eius. Non est enim in Deum perfecta dilectio & fides, que in ministros eius odio & infidelitate tenuatur: Sed & Chrysostomus eiusdem Exodi locum adferens, negat imminui Dei dignitatem, quod ei coniunctus est Moyses; coniunctus est enim, inquit, non ut honore par Deo, sed ut minister Dei. Origenes quoque, recitantes Paphilo in apologia eius. Est, inquit, fides nostra, primo quidem omnium in dominum nostrum Iesum Christum: consequenter vero etiam in omnes sanctos Patriarchas, vel Apostolos Christi. Si ergo recte credimus in sanctos, recte etiam inuocamus sanctos. Quomodo autem aliter in sanctos credimus quam Deum, sic aliter etiam eos inuocamus quam Deum. Deum inuocantes dicimus, concede quæsumus, da quæsumus, præstare quæsumus, largire quæsumus, tribue quæsumus: Sanctos inuocantes nihil aliud dicimus, quam, ora pro nobis. Neque plus illis tribuimus inuocatione nostra in cælis cum Chri-

sto triumphantibus, quam cuius est fratribus in terris nobiscum adhuc militantibus. Quæ malum igitur interperies agunt istos, qui soli Deo debent honorem in mortuos homines à nobis transferri querunt? Scilicet ita Deum inuocare fas est, ora pro nobis sancte Dei genite? Est quidem ita, quod aduocatus noster Christus etiam nunc ad dexteram sedens patris interpellat pro nobis: verum hoc inuocationis genere nemo pius, nemo catholicus Christum inuocauit unquam, ne cum Ario creaturam esse Christum sentiret, aut aliquid eius potestati detrachere videretur, quasi non eque largitor ipse sit ut pater, aut spiritus sanctus. Etenim quatenus est homo, Pontifex est noster pro nobis interpellans: quatenus autem equalis est noster pro nobis interpellans: quatenus exaudit: Cum enim sit vnus ex diuersa substantia, ipse est, inquit Claudianus, qui quodam modo petit, ipse est qui quodam modo pro nobis exaudit. Quamobrem ut omnibus manifestum faceret mater Ecclesia, nullum se diuinum honorem in sanctos transferre, in illa solenni supplicatione, quam Lita niâ vocant, quid creatori, quidque creature tribuendum sit, diserte docet, dum aliter Deum unum in substantia, trinum in personis, qui creator est omnium: aliter sanctos, qui Dei creature sunt, inuocat. Ad Deum enim ita loquitur: Pater de cælis Deus, miserere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miserere nobis. Spiritus sancte Deus, miserere nobis. Ad sanctos ubi ventum est, non misericordiam, sed intercessionem tantum ab illis postulat, sicut ab alijs in hoc seculo nobiscum degentibus. Hoc est quod à beato Ephrem scriptum legimus: Sanctorum esse pro peccatoribus intercedere, Dei vero misericordiam impartiri ubi se ipsum reprehendit & peccata sua confitetur. Sic enim illos alloquitur: Sancta Maria, ora pro nobis: Sancte Petre, ora pro nobis. Sic in concilio Tolitano octauo, quod secundam Nicenam synodum præcedit, ubi forma præscribitur orandi: Solo Deo, aiunt, creato re suo adorato, inuocet sanctos, ut pro se intercedere aces, qui cum Saulo Christum in membris suis persequi, quam eorum que pro nobis sollicita sunt ad Christum intercessio ne cum Paulo uti maius, quod nullus diuinitati proprius honos in litania sanctis tribuitur, nec plus ab illi petitur in

beatorum sedes trāslatis, quā ab alio quonīs adhuc mor-
tis corpus hoc circumferente. Sed in hoc, ais, Christi glo-
ria derogatur, quōd alius à Christo mediator queritur. dū
à sanctis intercessio postulat. Derogabat igitur, Christi
gloria Paulus, quem toties ad sanctorum intercessionem
confugisse legimus. Alios scilicet prater Christum media-
tores agnoscebat? Quid magis absurdum dici potest? Scie-
bat verò Paulus, quōd ab eo docta confiteretur Ecclesia, vñ
esse mediatorem Dei & hominum hominem Christum
Iesum: sed tantum absuit, vt propterea sanctorum inuoca-
tionem esse putauerit excludendam, vt in eo ipso capite,
vbi mediatoris vnus facit mentionem, pro regibus & pro
omnibus qui in sublimitate constituti sunt obsecrationes
fieri voluerit. Quid est autem obsecrare pro aliquo, nisi
mediatorem inter eum esse, quem petis, & eum pro quo
petis? Qualem se fuisse Moyses testatur inter Deum & po-
pulum Israel, cum dicit: Ego medius & sequester fui. Ta-
lem vt mediatorem non esse nisi solum Christum diceret,
nūq̃, ne cogitare quidem in mentem venit Paulo. Sed
audiamus Cyrillum ea de re loquētem: Mediator, inquit,
Dei & hominum, Iesus Christus est, non solum quia reco-
ciliavit homines Deo, verumetiam quia naturaliter & sub-
stantialiter & Deus & homo in vna substantia est. Hoc e-
nim modo naturam nostram sibi Deus reconciliavit: Nam
aliter quomodo vnum mediatorem Christum Paulus di-
xisset: multi enim sanctorum mediacionis ministerio vsi
sunt, & ipse Paulus clamat: Rogamus pro Christo recon-
ciliamini Deo. Moyses quoq; mediator fuit, ministravit e-
nim filijs Israel legem datam à Deo. Mediator etiam fuit
beatus Hieremias, prapue quando clamabat ad Deum:
Reconcilare mei stantis coram te, ad loquendum pro ipsis
bona. Quid multa? singuli Prophetarum mediatores fue-
runt, Apostolorum quoq; singuli. Quomodo igitur vnus
mediator Dei & hominum Christus? nisi noua inauditaq;
in alijs meditatio sua sit. Sed modum quoque perstringere
non alienum est. Quōd igitur duo quādam sicut medium
coniungit, ab vtroq; necessario tangitur, & hoc modo di-
uator Dei & hominum, quia in eo vno Deus & homo
coniu-

coniungitur. Verum & ipse Paulus qualem vnum & so-
lum mediatorem Christum intelligi velle, mox explica-
uit post ea verba: Vnus est mediator Dei & hominum ho-
mo Christus Iesus: mox illa subiiciens: qui dedit redem-
ptionem semetipsum pro omnibus. Vides nullam hic in-
tercessionis, verum solius redemptionis fieri mentionem.
Talis ergo mediator, qui precioso sanguine suo nos re-
demerit, non est nisi solum Dominus noster Iesus Chri-
stus. Sic enim docti sumus à Leone pontifice, quōd quam-
uis in conspectu Domini multorum sanctorum preciosa
sit mors, nullius tamen infantis occisio propitiatio fuit
mundi. Acceperunt iusti, non dederunt coronas, & fide-
lium fortitudine exempla nata sunt patientiæ, non dona
iustitiæ: Singulares quippe in singulis mortes fuerunt,
nec alterius quisquam debitum suo funere soluit: cum in-
ter filios hominum solus dominus noster Iesus extiterit,
in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti,
omnes etiam sunt suscitati: de quibus ipse dicebat: Cum
exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum. Sic & ante
Leonem à Cyrillo sumus instituti, quod vnum mori oport-
uit, sufficientem pro vita omnium redemptionem, vt &
mortuorum & viuorum imperium acciperet, ne quis il-
lud ridiculum verum esse putaret, Apostolorum mortem
ad destructionem interitus aliquid contulisse: Cum libe-
ratis enim ab interitu etiā Apostoli iure connumerantur:
vnus enim nobiscum illos naturæ fuisse constat, in quos
imperium mors suum exercuit. Sic æqualis eius Augusti-
nus: Solus Christus pro nobis suscepit sine malis meritis
pœnam, vt nos per illum sine bonis meritis conseque-
remur gratiam. Et rursus: Etsi fratres pro fratribus mo-
nullius martyris sanguis funditur, quod fecit ille pro no-
bis. Sic & qui præcessit hos Hilarius: Domino, inquit,
seculi motus tempestatesque calcanti, non esse quisquam
passionis princeps poterat: Solus enim passurus pro om-
nibus, omnium peccata soluebat, nec locum admittit
quequid vniuersitati præstatur ab vno, ita cum esset ipse re-
demptio vniuersorum, erat etiā Petrus ante redimendus ad
redemptionis istius fidem, cum in Christi martyre reserua-

Leo ser. 12.
de passione
dñi Epiph.
83. & 34.

Cyrill. li. 11
in 104. c. 34.

Ad Bonifa-
cium lib. 4.
cap. 4.
Tract. 84.
in Ioan.

Cap. 14.
in Matt.

Meditato-
res etiam
sancti.

Rom. 15.
2. Cor. 1.
Colos. 4.
2. Thessa. 3.
1. Tim. 2.

Deut. 5.

Cyrill. li. 12
Thesau.
Cap. 10.

Li. i. Sent.
dist. vii.

Ioan. 15.
Hebr. 13.

Sancti mor-
tui inuoca-
di.

DE SPE

tur. Sic post hoc quoque aliquot seculis docuit Petrus Lō-
bardus: quem auctorem quadringentis his annis secuti
sunt, quotquot sacre Theologie professores dici & esse vo-
luerunt. Christi passio causa est nostrae salutis, quod non
est passio alicuius sancti. Nullius enim passione redempti
sumus nisi Christi. Profuerunt quidem non modò ijs, qui
passi sunt, verumetiam alijs fidelibus ipsorum passionēs,
veruntamen nostra redemptio non sunt, hoc enim passio
illius sola potuit, qui Deus est & homo. Ambrosius libr. 7.
in Lucam. Nullius sanguis profuit, sicut sanguis Christi,
neque enim redimere potuit sanguis prophetarum. Ne-
que redemit nos Petrus aut Paulus. Christi solius passione
redempti sumus, solus ille nos redimere morte sua potuit,
qui & Deus est & homo: quod qui purus homo fuisset,
prestare nunquā valuisset: Vtunque sanctorum quoque
passiones nobis, verū iam redemptis profunt. Quamob-
rem qui redemerit nos, mediatorem eum, nunquam agno-
uit alium vna, sancta, catholica, apostolica Ecclesia, quam
vnum & solum dominum nostrum Iesum Christum in cru-
ce pro nobis mortuum: à quo doctā, vt in ipsius nomine pa-
trem peteret, simul à Paulo admonita, vt per Christum ho-
stia laudis offerret Deo, omnes orationes suas, quas colle-
ctas vocant, ad patrem ferē dirigens, concludit, nō per Pe-
trum, neque per Paulum, neque per alium quēpiam san-
ctorum, sed per dominum nostrum Iesum Christum: per so-
lius illius passionis & mortis meritum, qua nos redemit,
quae petit, omnia concedi sibi postulat. Vides ergo Satana,
quod non ignorat mediatorem Christum Ecclesia, quem
admodum tu rudi plebecula heu nimium credula persua-
dere conatus es: quodque iuxta sanam Pauli doctrina non
alium redemptorem agnoscit, & confitetur, quam domi-
num nostrum Iesum Christum, etiam si cum eodem Paulo
sanctorum sibi putat intercessionibus vtendum. Sed Pau-
lus, inquit, ad viuorum non mortuorum intercessionēs cō-
fugit. Atqui Deo viuunt illi, cuius conspectu fruuntur, prae-
fugit. Quibus nos rectē mortui esse cēseri possumus. Tum au-
tem, vbi Paulus, vbi scriptura aliqua, sanctos caelo iam po-
titos inuocare, & eorum intercessione vti prohibet? Sed
nusquam id faciendum esse praecipit, neque vllum eius rei
in scri-

ET ORATIONE.

229

in scripturis extat exemplum. Non praecēperit: Verū il-
le tamen scripturae locus, quo benedicens Iacob filiis Io-
seph, ait: Inuocetur super eos nomen meum, nomina quo-
que patrum meorum Abraham & Isaac: quid aliud quā
sanctorum, qui de corpore mortis huius liberati iam sunt,
inuocationem confirmare videtur? A qua non abhorret
etiam illud, quod à Mose dictum est: Quiescat ira tua, &
ham, Isaac, & Iacob, seruatorum tuorum, quibus iurasti per
te metipsum dicens, &c. Quodq; dixit apud Daniēlem Aza-
rias: Ne auferas à nobis misericordiam tuam Domine
Deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac ser-
uum tuum, & Iacob sanctum tuum. Chrysostomus diuinae
humanitatis exemplum adducens, Quando, inquit, inter-
ruios homines quibus loquendi fiducia sit, quique pecca-
to ad mortuos ille profugiens, per eos, inquit, peccata re-
mitto. Quomodo enim fati? Hanc ego, inquit, mea ip-
se gratia tutor urbem, David etiam filij mei causa, qui ab
hac iam pridem vita discessit. Aspicce, sanctorum quanta sit
virtus. Neque enim sua verba tantum aut corpora, sed ipsa
etiam corporum regmina semper omni possessione sunt
angustiora. Helia siquidem leonina pellis Iordanem dis-
cindere fecit: Trium puerorum calcei per ignes ambula-
uerunt. Helisai lignum potuit vndarum mutare natu-
ram, quas quidem superficie sua quasi tergo ferrum susti-
nere coegit: Mosis virga mare rubrum dehiscere iussit,
petram disrumpere valuit: Pauli vestes morbos fuderunt:
Petrus vmbra mortem fugauit: sanctorum martyrum ci-
piura testimonia expulit. Non desunt itaque scri-
pturae testimonia, quibus & intercedere pro nobis san-
ctos, & ad eos rectē nos confugere doceri possit. Verū
scriptum est, quod nusquam id scriptum sit. At si nihil quod
idem recipi debebit, quod in scripturis nusquam contine-
tur. Enumerauimus autem iam antea pleraque de vo-
cāe hominū: de diuinitate sancti Spiritus: de perpetua
Mariae virginitate: de baptismo paruulorum: de quē alijs
nonnullis, quae Arius, Macedonius, Eluidius, Donatus,

Genes. 48.

Exod. 32.

Daniel. 3.

Chry. hom.
5. in homi.
de virtuti-
bus et vi-
tiji.

4. Reg. 20.

4. Reg. 2.
Daniel. 31.

4. Reg. 7.
Exod. 24.
Exod. 17.
Act. 19.
Act. 5.
1. Thess. 3.

reijcienda esse putauerunt, quod è scripturis probari non possent. Nunquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hac omnia? Quin nos potius genus istud collectio nis, Non est scriptum, igitur amplectendum non est, cum ipsis illius auctoribus hæreticis, quorum semper propriū fuisse videtur, explodemus, & quod Paulus admonet, non scriptas etiam traditiones vetustate consecratas, ac totius Ecclesiæ perpetuo consensu comprobatas, mordicus retinebimus. Non est quisquam ferè sanctorum Patrum, qui à Christo in cælum translato ad hæc vsque nostra tempora vixerunt, cuius calculo sanctorum cum Christo triumphantium intercessio non fuerit approbata. Neque fuit illis inusitata hæc interpellandi formula, qua nos in litanis utimur. Origenem longè vetustissimum ita legimus orantem: O beate Iob, vivens in perpetuum, & victor permans in conspectu regis Domini, ora pro nobis miseris. Et alio loco: Incipiam me genibus prosternere & inuocare omnes sanctos, ut mihi, non audenti petere Deum, propter nimietatem peccati, succurrant. O sancti Dei, vos laqueis & fletu pleno dolore deprecor, ut prociatis michrymis & fletu pleno dolore deprecor, ut prociatis misericordijs eius pro me misero. Beatus Ephræ Edissenæ Ecclesiæ diaconus, ante mille trecentos annos in sermone de laudibus sanctorum martyrum: Precamur, inquit, beatissimi martyres, qui pro Domino tormenta subistis, atque ideo familiaris Domino coniuncti estis, ut pro nobis miseris Dominum interpellare dignemini, &c. Idem in Tre-no, Mariam alloquens: Esto, inquit, nostra conciliatrix & aduocata in hora iudicii, libera nos à futuro igne & tenebris: Tu namque es spes apud Deum Christianorum. Gregorius quoque Nazanzenus, quem Theologum Græci vocant: Tu autem, inquit, Basili sacrum ac diuinum caput ex alto Deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter nos ferre persuade. Et alibi Cyprianus alloquens. Tu nos, inquit, ab alto propitius respice, nostrumque sermonem ac vitam dirige, & sanctum ouile hoc pascere aut vna regere. In oratione in Cyprianum. Et Athanasius, si adoras hominem Christum, eo quod tibi inhabitet Dei verbum, vna opem adorata quoque sanctos, ob Deum, qui in illis domiciliū habet

Or. li. 2. in
beatū Iob.

In lamētia.

Naz. in Mo
nodia Ba-
silijs.

bet. De incarnatione verbi Dei. Et eius dilectulus Hieronymus. Vale, inquit, o Paula, & tui cultoris vltimā senectutē orationibus iuuat: Fides & opera tua Christo te sociant, presens facilius quod postulas impetrabis. Ac synchronus huius Augustinus: Orate dominū, orate pijsimi, orate omnia agmina sanctorum: Et qui sequutus Augustinum eodem vixit sæculo, Victor. Deprecamini Patriarche, de quorū stirpe nata est, quæ nunc laborat in terris Ecclesia, orate sancti Prophetæ cognoscentes afflictā, quam antea vaticinante præconio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores eius, quam ut congregaretis, vniuersum orbem, ascendente in vobis Domino, velut equi velocissimi cursitastis, præcipue tu Petre beate, tu sancte Paule gentiū magister, vniuersique ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli: Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista quæ venerunt nobis, non ad probationem quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filijs, quia & Christus orauit pro inimicis Iudeis: prostrati rogamus, ut non spernatis vestros miseros peccatores, per eum, qui vos ad Apostolicū culmen propexit humiles piscatores. Et æqualis eius Antonius Episcopus Constantiensis ad Arcadiū scribens: Qualis eris, inquit, eum Petri & Paulū, quos rogare solebas ut patronos, habebis amicos? Et qui præcessit hos Prudentius, ad Laurentium verba faciens: O Christi decus, inquit, audi poetā rusti cum, cordis parentē crimina, & facta prodeuntē sua: Indignus agnosco & scio, quæ Christus ipse exaudiat: Sed per patronos martyres, potest medelā consequi. Et Paulinus Celsus alloquens. Sed tamen & nobis poterit tua gratia longum viuere, si nostri sis memor ad dominum. Et paucis interiectis: Cesse iuua fratrem socia pietate laborans, ut vestra nobis sit locus in requie. Potrō Basilius adeo non reprehendendam putat sanctorum inuocationē, ut scribens de quadraginta martyribus dicat: Qui aliqua premitur angustia ad hos cōfugiat: qui rursus lætatur, hos oret: Ille ut à ma-lis liberetur, hic ut duret in rebus lætis. Quos etiā ipse nonnullis scribens: Supplices, inquit, ad eorum vestigia cōcurramus, ut ipsi intercedentibus vniuersa quæ poscimus, adipisci

Hier. in Epistaphia
Paulæ.

Aug. in me-
ditat. c. 23
Vid. l. 3. de
persecut.
Vandalica.

In panegy-
rico de o-
bitu Celsi.

In ser. quæ
habuit in

dedicatio
Basilicae
cathedralis
sanctorum.
Chry. hom.
66. ad popu-
lu in Antioch.

adipisci mereatur. Et Ambrosius: Ut efficax hæc mea sit precatio, beatæ Mariæ virginis suffragia peto, Apostolorum intercessionem imploro, Martyrum preces depreco, Confessorum orationes expostulo: Talium dominæ Deus preces nunquam spernis. In precatione secunda præparanti ad Missam. Sic & Ioannes Chrysostomus in laudibus ponit imperatoris, quod is purpura indutus, accedit martyrum sepulchra complexurus, & fastu deposito stat sanctis supplicaturus, ut pro se apud Deum intercedant: & secularum fabrum, & piscatorem etiam mortuos ut protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Quid ergo, dices mus idololatrias fuisse Origenem, Basilium, Gregorium Nazanzenum, Ioannem Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum, beatum Ephræ, Prudentium, Athanasium, Ambrosium, Gaudentium, Paulinum, Antonium, Victorem, qui ad sanctorum intercessionem & confugerunt ipsi, & alijs, ut confugerent antea flores fuerunt? Nos verò multo rectius eos idololatrias esse censebimus, qui commenta opinionum suarum sic adorant, & quod semel in animum induxerunt, id mordicus adætuentur, ut ecclesiæ totius consensum, quæ columna est & firmamentum veritatis, pro nihilo ducant, & ei sui cordis resistunt, sed ipsi spiritui sancto, qui cum ea manens in æternum, per eam & in ea docet nos omnem veritatem, ac relicto Deo, qui vult in sanctis suis coli, sequuntur deos alienos: Sic enim in veteri Testamento nouas & peregrinas atque alienas ab Ecclesia doctrinas legimus appellari quod non secus ab hæreticis ipsorum commenta quam ab ethnicis dijs sui obseruentur. Tanta fuit priscis illis sacculis sanctorum, & eorum reliquiarum veneratio, ut ad martyrum sepulchra non nisi cum tremore quodam & horrore homines accederent. Quemadmodum cum alijs in locis, tum vbi vitam beati Babilæ persequitur, à Chrysostomo memoriæ proditum legimus. Cuius etiam in alio quodam loco verba sunt hæc, loquitur autem de sanctis: Qui ducebantur & circumducebantur: qui contempti erant & vincti: qui innumera patiebantur dum vivebant, vbi defuncti sunt, regibus ipsis erant magis venerabiles. Etiam Romæ, quæ vrbium est regalissima, relictis omnibus, ad sepulchra

Hier. 3.
Osee. 3.
Reliquia
sanctorum
veneranda
Chry. tomo
3. in demo.
aduersus
gent. quod
Christus sit
Deus.

piscatoris & pellionis currunt & reges, & præfides, & milites. Et in Constantinopoli reges nostri magnam gratiam purant, non si propè Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantque piscatorum ostia: reges: neque hinc in morte confunduntur, sed honestantur, & ipsi & eorum nepotes. De Theodosio narrat Rufinus, quod is contra Eugenium prælium initurus, circumibat eum sacerdotibus & populo omnia orationum loca ante martyrum & Apostolorum thecas iacebat, scilicet prostratus, & auxilia sibi fida sanctorum intercessionem poscebat. De reliquis Gervasij, Protasij, ac Stephani martyrum, quantus ad ea fuerit hominum concursus, quot & quantæ per eos miracula Deus ediderit, scribit Augustinus. Quot etiam in loco moris fuisse scribit, ut recitarentur in templo, quid quisque beneficij accepisset. Eusebius verò Emisenus grauius eos redarguens, quæ negant venerationem deferendam reliquis martyrum, dum sanctæ Blandinæ historiam persequitur. Subijciuntur, inquit, ignes, sed ad hoc tamē valere cognoscuntur ut consecrent: mitigantur bestię, sed ad prædani suam feritas in pasta miratur. Dilaceratæ dum tormentorum genere membra, sanctificant flammæ: dum pascere nesciunt, honorant bestię, dum sequi non noverunt. Vbi sunt qui dicunt, venerationem sanctis martyrum deferendam non esse corporibus? Ecce cruenta feritatis immanitas quæ religionis non recipit sensum, desert veneratæ obsequium, & quæ discretionem rationis ignara non sanctis debeat agnoscent: ac sit supplicij ministerium vel instrumentum, miro modo meritum efficitur testimonium, & dum pietati reuerentiam præstat, profert tacitam refert Theodorus, ut votorum rei dona persoluerent, atque alij oculorum, alij pedum, alij manuum simulachra susceperent, ex auro argentoque confecta. Denique sub ipsa propemodum Apostolorum tempora tantus fuit honor sanctorum martyrum reliquis habitus, ut beati Polycarpi corpus Christianis petentibus concedere iudex noluerit, ne defunctum illum pro Deo colerent, quemadmodum ab Eusebio memoriæ proditum legimus. Itaque non est nouum hoc

Ruff. lib. 2.
c. 32. ecc. hi.
Aug. lib. 21
de ciuitate
Dei, ca. 28.

Theod. li. 8.
de eurat.
Gra. aff. 2.

Euse. li. 4.
ca. 15. ecc.
hisp.

hoc, quod infelici tuo hoc nostro fieri videmus ab hære-
 cis, vt qui Christū in sanctis adorant, & eorū precibus ad-
 iuuari petunt, idololatriæ insimulantur. Iā inde à multis se-
 culis factitatū id esse narrat Augustinus, cum à Fausto Ma-
 nichæo, tū à Maximo Madaurensi, tū ab alijs nonnullis,
 qui idololatriæ Christianos affines esse dixerint, propter
 singularem cultū, quo sanctos martyres prosequi videbatur.
 Quis em̄ antistitū in locis sanctorū corporū assitens altari
 aliquādo dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypria-
 ne? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres corona-
 uit, apud memorias eorum quos coronauit: vt ex ipsorum
 locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendā
 charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum
 quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu
 dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti
 Dei homines. Sed illos tantō deuotius, quantō securius lau-
 post incerta omnia superata: quantō etiam fidentiore lau-
 de prædicamus, iam in vita feliciore victores, quā in ista
 adhuc pugnantes. At illo cultu qui græcè latria dicitur, la-
 tinè vno verbo dici non potest, cum sit propriè quædam
 diuinitate debita seruitus, nec colimus, nec colendum do-
 cemur nisi vnum Deum. Cum autem ad hunc cultum per-
 tineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum qui
 hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offeri-
 mus, vel offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri,
 vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo. Nunquid
 non perspicuè satis declarauit Augustinus hoc loco, qui
 cultus, quæque seruitus propriè diuinitati debeat, quæ co-
 trā mortalibus quoque tribui rectè possit. Imitatio, honor,
 inuocatio, debentur quidem Deo, verum non ita propriè,
 vt non etiam ad homines rectè transferri possint: Certe,
 vt non etiam ad homines rectè transferri possint: Certe,
 vt non offerre sacrificium ita est propriè diuinitati debita ser-
 uitus, vt qui homini eā tribuerit, idololatriæ crimine effuge-
 re nō possit. Sicut etiā ex quarta & sexta actione, secundæ
 Nicænæ Synodi colligere licet. Hic ergo cultus, hæc serui-
 tus nō tribuitur in Ecclesia nisi soli Deo. Imitari verò san-
 ctos, honorare sanctos, dicere sancte Petre ora pro nobis,
 & licuit in Ecclesia Dei semper, & licebit: Neq; alij sunt,
 qui cultū hunc deberi sanctis negāt quā qui sacrificiū pro-
 priè

Aug. cont.
 Faust. li. 21
 cap. 21.

Sancti eo
 cultu, quo
 boni homi-
 nes hic
 coluntur.

præ diuinitati debita seruitutē ex Ecclesia sublatū prorsus
 esse cupiūt. Sic suū prius ministris vel amicis, aut filijs poi-
 Dei honorē auferre conantur, quō facilius postea, qui soli
 Deo cultus debetur, sacrosancti corporis & sanguinis Chri-
 sti sacrificiū abrogare queant, vt omni sacrificio atq; sacer-
 dotio spoliatos nos absq; Deo esse faciant. Et hoc est quod
 paulatim Saranas molitur, Primū vt amicos filiosq; Dei,
 & mēbra Christi corporis, deinde vt Deum ipsum nos cō-
 tēneret faciat, & omnē beneficiorū eius memoriā sempiter-
 na quadā obliuioe obruat. Verū hoc, aiunt, est diuinū hono-
 rē in homines trāsferre: q; solius Dei propriū esse videtur
 qui dixit: Ego Dominus scrutās corda, & probans renes, id
 hominib; tribuere, quasi possint aut audire sancti petitiōes
 nostras, aut motū cordis eius qui precatur, iudicare. Cete-
 rū si quis nefas esse putat hoc homini tribuere, scripturā ar-
 guat, quæ tribuit Eliseo, q; is absens cognouit, quæ Giesi
 discipulus eius fecerat, cū à Nahaman Syro munera acce-
 pisset: quod omnia verba quæcūq; locutus esset in cōclavi
 suo Syrie rex, cognita habuerit: nec illud ignorauerit, nisi
 eadē & Petro, q; sciuerit is Ananiā & Saphirā fraudasse de
 præcio agni. Quod si diuini latinè vocātur, qui vel præteri-
 ta vel futura cognoscunt, cur hoc diuinitatis gen^o nō rectè
 tribuatur sanctorū spiritib; quādo corp^o etiā Elisei mortuū
 ossa Ioseph quæ visitata fuerāt, post mortē pphetasse legi-
 m^o. Quid aut aliud est prophetia, quā quod à Cassiodoro
 scriptū est, inspiratio siue reuelatio diuina? Est ne aut veri-
 simile, quod pleraq; reuelata sunt Elisei cadaveri reuelata
 sunt ossib; Ioseph, reuelata sunt Eliseo, reuelata sunt Pe-
 tro, reuelata sunt alijs quoq; sanctis in terris adhuc agen-
 spiritib; in beatorū sedes receptis, quid à se petāt, quæ de-
 lute adhuc in hac vita mēbra corporis eiusdē, de quorū sa-
 no diues, quid in fratres agerent, quos in hoc sæculo reli-
 querat, nō ignorabat: & ignorabūt spiritus cœlestes, quid
 agant, quid à se precētur fratres, corruptibile corp^o hoc ad-
 huc circūferētes: eruntq; meliore cōditiōe demones, quos
 nō omnino latere cordis nostri cogitationes, & singulari
 quadam

Sancti que-
 modo co-
 gnoscā pre-
 tes viuen-
 tium.

Hier. 17.
 4. Reg. 6.

4. Reg. 5.

Act. 5.

Disini qui
 disti.

Ecd. 48.

Ecd. 49.

Prophetia
 quid.

Luc. 18.

Demon vn-
 de dictus.

Rom. 8.

2. Cor. 5.

Iob. 7.

Psalm. 41.

Phil. 1.

Bas. de spir.
sancto ad
Amphilo.Iudicij ge-
neralis
resus.Gre. lib. 4.
dialogo.
cap. 24.

illā celestē licet equi (quod ab eodē Paulo dictū est alibi)
spe salui facti sum. Verū & hunc scrupulum exemit nobis
Paul⁹, & omni prorsus nos dubitatiōe liberauit, cū paucis
interiectis, ita loquitur: Audētes igitur semp & sciētes qm̄
dū sum⁹ in hoc corpore peregrinamur à dño: (Per fidē em̄
ambulam⁹, & nō per speciē, audem⁹ autē, & bonā volūtatē
habem⁹ magis peregrinari à corpore, & presentes esse ad
dñm. Quid magis dilucidē dici potuit ad id quod volum⁹
ostēdēdū? Sicut mercenari⁹ prestolatur finē operis sui: sicut
desiderat ceruus ad fontes aquarū, sic sitiebat anima Pauli
ad Deū fontē viuū, atq; ideo cupiebat ab isto corpore pe-
reginari, vt illi⁹ presentia frui posset, quē tāto ardore vide-
re gestiebat. Hoc est quod alio quoq; loco dixit: Habere se
desideriū, dissolui & esse cū Christo. Quorsum autē pere-
grinari à corpore, quorsum dissolui cupiebat, si nihilomin⁹
tā desiderato Christi aspectu fruēdū illi nō erat? si dissolu-
tione facta, fuit nihilomin⁹ expectandus extrem⁹ generalis
iudicij dies, quō primum ei vidēdi Christi potestas fieret?
Quis nō videt quā inepta, quā absurda sit hęc opinio, cui⁹
Gręci quidā nō ignobiles in ea fuisse vidētur. Quāvis Cy-
ryll⁹ contrariū nō obscurē senserit, sic scribēs ad reginas li-
bro secundo directa fide: Olim inquit, liberatē à corporis
animæ hominū in subterranea receptacula demittebātur
implētes mortis prōptuarā, vbi autē Christ⁹ spm̄ suū parti-
cōmēdauit, etiā hāc nobis preparauit viā: nō enim ingredi-
mur in infernū, absit, seqmur autē poti⁹, secundū hoc ipsi &
fidei cōditori nostras cōmēdātas aīas in bona spe, suscita-
bit em̄ oēs Christ⁹. Itidē & Basili⁹: An nō extremi stuporis
est, inquit, sanctos fateri cum Christo nō esse, quādoquidē
Paul⁹ peregrinās à corpore presens est apud dñm, & reso-
lut⁹ iā est cū Christo: istos verō nō cōcedere spūi sancto
quātū in ipsis est, vt vel eodē modo, quo hōies cū Christo
sit. Verū hic isti querūt, quis generalis iudicij sit vsus futur⁹
si atē illud mercedē quisq; suā recepit⁹ est? Respōdet huic
questioni Gregori⁹, qd hoc animab⁹ creseit in iudicio, quod
nūc aīarū sola postmodū verō etiā corporum beatitudine
perfruūtur, vt ipsa quoq; carne gaudeāt, in qua dolores &
dño cruciatuq; pertulerunt. Pro hac quippē geminata ea
rū gloria scriptū est, in terra sua duplicia possidebūt. Hinc

etiā ante resurrectiōis dñe de scōrū aīab⁹ scriptū est: Data
sunt illis singulæ stolæ albę, & dictū est illis, vt requiesce-
rēt tēp⁹ adhuc modicū donec impleteretur numer⁹ cōseruo-
rū & fratrū eorū. Qui itaq; nūc singulas acceperunt, binas
in iudicio stolas habituri sunt: quia modō animarū tātum,
tūc autē animarū simul & corporū gloria letabuntur. Cre-
scit & illud in iudiciū, sicut Chrysostomus docet, explicās
illū Pauli locū: Nō acceperunt repromissionē, deo pro no-
bis melius aliquid prouidēte, vt non sine nobis cōsumma-
rētur, qd augetur electorum gaudium & glorificatio, cū fra-
tēs suos, suos coronari simul vidēt. Si enim corpus vnū
oēs sumus, maior ex hoc efficitur corpori iucunditas, cū si-
mul & cōmunit coronatur, & nō per partes. Quod etiā
vberius tractatur ab Origine in Leuiticū scribēte & à Ber-
nardo in libro de diligēdo Deo. Extat preclarus quidā ser-
mo Theodoriti, in quo docet: Quādoquidē in certamine
quod in hac vita sustinuit anima, sociū corpus habuit, non
esse rationi cōsentaneū, vt vel si vicerit, sola coronetur, vel
si nō sit victoriā cōsequuta, sola puniatur. In quo sicut ani-
mā hominis dānati querētē de carne inducit, cum illi⁹ im-
pullū peccauerit, vt sociū illud habeat in cruciatu postulā-
tē: sic vicissim carnē iustū illū iudicē deprecātē: quādoqui-
dē illa sinistra vsa est anima in ijs omnib⁹ faciēdis, quib⁹
eternā beatitudinē est assequuta, vt sicut laborum, sic etiā
Eusebi⁹? Emissen⁹ ita scribēs: Quid necessitatis est, vt qd ni-
hil per se agere potuit, rursus suscitetur in vitā? videamus
charissimi si nihil in hoc seculo egerūt, vel agūt iuncta spūi
suo carnis officia, vtrūq; hominis inter se opera cōferat,
vt dicat fidelis spiritus in die restitutionis auctori & repa-
ratori suo: suscipe Domine geminū animā carnisq; serui-
tium. Te iubēte & adiuuante in illo seculo cōmunē hottē
cōmuni intensione deuicimus: habet itaq; dñe speciales
fruct⁹ & fragilitas corporis mei. Ego intellectu, discretiōe
cōsilio spiritualiter cōtra aduersarios steti: caro hęc corpo-
raliter, operis sudore, sobrietate & ieiunijs dimicauit. Ad
me pertinuerunt sacrificia & supplicatiōes: ad hanc studia
& merita castitatis. Ego quidē huic fidē quā dederas tradi-
di sed cōtra impugnātia blādimēta, virtutē de eius abstīnē-
tia & contritiōe mutuata sum. Dicat adhuc aīa ad Deū suū

Apo. 6.

Chrys.
Hom. 28.
in epist.
ad Hebr.Orig. ho. 7.
Theo. de pra-
uidētia
ser. 9.Sermo. 1.
de ascensio-
ne.

D. SPE ET ORATIONIS.

pro emundatione carnis suae: Domine Deus, dignate providentia tua caro haec per me quidem animata atque vegetata est, sed sola ipsa, pro originali & communi debito, vim mortis experta est: utriusque transgressio vnius est facta dano: pro iure factoris ac reparatoris, ad me vivificatio, ad illam pertinuit correctio. Tu hanc carnem, dum in ea saluti publicae militas honorasti: tu quidem intus in anima faciem similitudinis tuae nobilitate decorasti: sed in huius substantia, fel, acetum, spinas, clauos, laceam pertulisti. Tu quidem ad conditionem meam spectas, quam ex homine suscepisti in carnis huius vulneribus de Diabolo triumphasti, tu non de mea, sed de eius participatione, sacrum pro hoc mundo sanguinem profudisti, Te in ea Apostolus Thomas perossum conspiciens, latus, & per clavorum signa carnalia Deum esse testatus est. Tu in Deitate tua, per huius agnitus cicatrices in suo hominem corpore reparandum & instaurandum esse docuisti: ego autem nisi eam te suscitare recuperassem, ex inferis non redissem. In omnibus mandatis tuis ego imperium praetuli, illa famulatum. In commune laboravi, sit commune quod tribues, quia sine illa non paritur me iustitia tua recipere quod promittis. Agnoscamus ergo fratres, causas quibus anima iam in paradisi beatitudine constituta, resumere proprii corporis desideret indumentum, ut qui simul defudaverunt in saeculi huius peregrinatione, simul illic glorificentur in requie. Sed haec ad probandum sanctorum invocationem, simul ad ostendendum quod orationes nostras sancti cognoscant, dicta sufficiant. Nunc Cyprianum orationem dominicam explicatam audiamus: cuius hunc librum commendans Augustinus, hortatur ut eum diligenter legant, & quantum dominus adiuverit intelligant, memoriamque commendent.

EXPOSITIO DOMINICAE ORATIONIS

Hoc beato Cypriano martyre, quam ita describi fecimus, quemadmodum in exemplari quodam peruenisse & valde castigato scripta reperimus quod comminicaaverat nobiscum amicus ille noster Gabriel frater noster vir non magis doctrina quam probitate insignis.

Cap. LIX.

Evan-

DOMINICAE ORATIONIS.

135

E Vangelica praecepta, fratres dilectissimi, nihil sunt aliud, quam magisteria diuina, fundamenta aedificandae spei, firmamenta corroborandae fidei, nutrimenta fovendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, praesidia obtinendae salutis: quod dum dociles credentium mentes in terris instruit, ad coelestia regna perducit. Multa & per prophetas servos suos dicit Deus voluit & audiri: sed quanto maiora sunt, quam filius loquitur, quae Dei sermo, qui in Prophetis fuit, propria voce testatur: non iam mandas, ut pareatur venienti via, sed ipse veniens, & via nobis aperies & ostendes, ut qui in tenebris moris errantes improvidi & caeci prius fuimus, luce gratiae illuminati, iter vitae duce & rectore domino teneremur. Qui inter cetera salutaria sua monita & praecepta diuina quidam populo suo consulit ad salutem, etiam orandi ipse formam dedit, ipse quid precaremur monuit & instruxit. Qui fecit vivere, docuit & orare, benignitate scilicet, qua & cetera dare & conferre dignatus est, ut dum prece & oratione ea, quam filius docuit, apud patrem loquimur, facilius audiamur. Iam praedixerat hora venire, quando veri adoratores adorarent patrem in spiritu & veritate, & implevit quod ante promisit, ut qui spiritu, & veritate de eius sanctificatione percepimus, de traditione quoque eius verum & spiritualiter adoremus. Quae enim potest esse magis spiritualis oratio, quam quae a Christo nobis data est, a quo nobis & sanctus spiritus missus est: Quae vera magis apud patrem precatio, quam quae a filio, qui est veritas, de eius ore prolata est: ut aliter orare, quam docuit non ignorantes sola sit, sed & culpa, quando ipse posuerit & dixerit: Reij fratres dilectissimi, ut traditionem vestram statuas: Oremus itaque: militaris oratio est Deum de suo rogare, ad aures eius ascendere Christi orationem. Agnoscat pater filij sui verba, cum precem cum ipsum habeamus apud patrem advocatum pro peccatis nostris, quando peccatores pro delictis nostris, petimus, aduocati nostri verba promamus. Nam cum dicat: Quia quaecumque petierimus a patre in nomine eius dabit nobis, quanto effusius ei orationem: si quod petimus in Christi nomine, petamina, quiete continens & pudore. Cogitemus nos sub conspectu.

Oratio dominicacate ris antefenda.

Matt. 15.

Ioan. 16.

Oratio qualis.

H h ; etu

E X P O S I T I O

Et tu Dei stare. Placēdū est diuinis oculis & habitu corporis & modo vocis. Nā vt impudētis est clamorib⁹ strepere, ita contra cōgruit verecundē modestis precib⁹ orare. Deniq; magisterio suo domin⁹ secretò nos orare pręcepit, in abditi⁹ & secretis locis, in cubiculis ipsi⁹, quod magis cōuenit fidei, vt sciam⁹ Deū ubiq; esse pręsentē, audire oēs & videre & maiestatis suę plenitudine abditā quoq; & occulta penetrare, sicut scriptū est: Ego de⁹ approximās. & nō de⁹ dīstinguo. Si abscondit⁹ fuerit homo in absconditi⁹, ego ergo nō videbo eū: Nōne celū & terrā ego impleo: & iterū in omni loco oculi Dei speculātur bonos & malos. Et quādo in vnū cū fratrib⁹ cōuenim⁹, & sacrificia diuina cū Dei sacerdotē celebrām⁹, verecundię & disciplinę memores esse debem⁹: Nō passim vtilare preces nostras incōditis vocib⁹, nec petitionē cōmēdandā modestē Deo, tumultuosa loquacitate iactare, Quia de⁹ nō vocis, sed cordis auditor est. Nec admonēd⁹ est clamorib⁹, qui cogitationes videt, pncipalē dñs & dicēte, Quid cogitatis neq; in cordib⁹ vestris: & alio loco: Et sciēt oēs ecclesię, quia ego sum scrutator renis & cordis. Quod Anna in primo libro regnorū ecclesię typū portās custodit & seruat, q̄ Deū nō clamafā petitione sed tacitē & modestē intra ipsas precatoris latebras precabatur. Loq̄batur prece occulta, sed manifesta fide: Loq̄batur nō voce, sed corde, quia sic sciebat Deū audire, & impetrare efficaciter quod petijt, quia fideliter postulauit. Declarat scriptura diuina, q̄ dicit: Loq̄batur in corde suo, & labia eius mouebātur, & vox ei⁹ nō audiebatur, & exaudivit eā dñs De⁹. Itē legim⁹ in Psalmis: Dicite in cordib⁹ & in canticis lib⁹ vestris & cōpingim⁹ ini. Per Hieremiā quoq; hec eadē spūs sanct⁹ suggerit & docet, dicens: In sensu autē verbi debet adorari dñs. Adorās autē fratres dilectissimi nec illud ignoret, quēadmodū in tēplo cū Phariſeō & publican⁹ orauerit: nō alleuaris impudētē ad celū oculis, nec manib⁹ insolēter erectis, sed peccat⁹ suū pulsans, & petā int⁹ inclufā cōtestās, diuinę miſę implorabat auxiliū. Et cū sibi Phariſæus placet, sanctificari hic magis meruit, qui sic rogauit, qui spē salutis nō in fiducia innocētię suę posuit, cū innocens nemo sit, sed peccat cōfessus humiliter orauit, & exaudivit oratē, qui humilib⁹ ignoscit. Quod dñs i Euāgelico suo po-

Hier. 23.

Prover. 15.
Sacrificiū.

Luc. 5.
Hier. 17.

Anna ty-
pus ecclesie

1. Reg. 1.

Psalm. 4.
Hier. 29.

Orādi ad-
rādiq; mo-
dus.

236
D O M I N I C A E O R A T I O N I S .
nit & dicit, Homines duo ascēderūt in tēplū orare, vn⁹ Pha-
riseus & alter Publicanus: Phariseus autē cūm stetit, ta-
lia apud se precabatur: Deus gratias tibi ago, quia nō sum
sicut ceteri homines, iniusti, raptores, adulteri, quomodo
& publicanus iste: ieiuno bis in sabbato, decimas de om-
nib⁹ quęcunq; possideo. Publicanus autē de lōginquo sta-
bat, & neq; oculos volebat ad cōlū leuare, sed percutiebat
pectus suū dicens: Deus propiti⁹ esto mihi peccatori. Dico
vobis, descendit hic iustificatus magis in domum suā quā
ille Phariseus. Quia omnis qui se extollit humiliabitur, &
qui se humilitat exaltabitur. Quę nos fratres dilectissimi de
diuina lectione discētes, postquā cognouimus qualiter ad
orationē accedere debeamus, cognoscamus, docēte dño,
& quid oremus, Sic, inquit, orate: Pater noster qui es in cō-
lis. Sāctificetur nomen tuū. Adueniat regnū tuum. Fiar vo-
luntas tua sicut in cōelo & in terra. Panē nostrum quotidia-
num da nobis hodie, & remitte nobis debita nostra, sicut
& nos remittimus debitorib⁹ nostris, Et ne patiaris induci
nos in tentationē, sed libera nos a malo, Amē. Antē omnia
pācis doctor arg; vnitatis magister singularim noluit & pri-
uatim precē fieri, vt quis cū precatur, pro se tantū prece-
dat mihi hodie. Nec dimitti sibi tantū vnusquisq; debitū po-
stular, aut vt in tentationē nō inducatur, arg; a malo libere
tur, pro se solo rogat: Publica est nobis & cōmunis oratio:
& quādo oramus, nō pro vno, sed pro toto populo oram⁹,
quia totus populus vnū sumus. Deus pācis, & cōcordię ma-
gister, qui docuit vnitate, sic orare vnum pro omnibus vo-
luit, quomodo in vno omnes ipse portauit. Hāc orationis
legem seruauerunt tres pueri in camino ignis inclusi, cō-
sonantes in prece, & spiritus cōsensione concordēs. Quod
declarat scripturę diuinę fides, & cū docet, quomodo ora-
uerint, tale dat exemplū, quod imitari in precibus debea-
mus, vt tales esse possimus. Tunc, illi tres, inquit, quasi ex
vno ore, hymnū canebāt, & benedicebant Deū, Loquebā-
tur quasi ex vno ore, & nōdum illos Christus orare docue-
rat, & idcirco orantibus fuit impetrabilis & efficax sermo,
quia promerebatur Deū pacifica, & simplex, & spūalis ora-
tio: Sic & Apostolos cū discipulis post ascensum dñi inue-
nimus

Pater no-
ster.

Oratio sit
cōmunis et
publica.
Dani. 7.

Acton. 1.

EXPOSITIO

nimus orasse: Erant, inquit, perseverantes omnes unanimi-
mes in oratione cum mulieribus & Maria, quæ fuerat ma-
ter Iesu, & fratribus eius. Perseverabant in oratione via-
nimes, orationis suæ instantiam simul & concordiam de-
clarantes. Quia Deus qui inhabitare facit unanimi in do-
mo, non admittit in diuinam & æternam domum, nisi apud
quos est unanimis oratio. Qualia autem sunt fratres dile-
ctissimi orationis dominicæ sacramenta, quæ multa, quæ ma-
gna, quæ breuiter in sermone collecta, sed in virtute spiri-
tali copiosa: ut nihil omnino prætermisum sit, quod non
in precibus atque orationibus nostris cælestis doctrinæ cõ-
pendio comprehendatur. Sic, ait, orate. Pater noster, qui es
in cœlis, Homo nouus renatus, & Deo suo per gratiam eius
restitutus, Pater, primo in loco dicit, quia filius esse incē-
pit. In sua, inquit, propria venit, & sui cum non receperunt.
Quotquot autem eum receperunt, dedit illis potestatem, ut filij
Dei fierent, ijs qui credunt in nomine eius. Qui ergo credit
in nomine eius, & factus est Dei filius, hinc iam debet incē-
pere, ut & gratias agat, & profiteatur se Dei filiū, dum nominat
patrem sibi esse in cœlis Deū: cõtestetur quoque inter prima
statim natiuitatis suæ verba renūciasse se terreno & carna-
li patri, & patrem solum nosse, & habere cōpisse, qui sit in cœ-
lis, sicut scriptum est: Qui dicunt patri & matri, Non noui te,
& filios suos non agnouerunt, hi custodierunt præcepta tua
& testamentum tuum seruauerunt, Itē dominus in Euangelio
suo præcepit, ne vocemus nobis patrem super terrā, quod sci-
licet sit nobis vnus pater, qui est in cœlis. Et discipulo, qui
mentionē defuncti patris fecerat, respōdit: Sine, ut mortui
sepeliant suos mortuos: dixerat enim pater suū mortuum,
cum sit credentiū pater viuus. Nec hoc solum fratres dilectis-
simi animaduertere & intelligere debemus, quod appellamus
patrem, qui sit in cœlis: sed coniugimus & dicimus. Pater no-
ster, id est, eorū qui credunt, eorū qui per eum sanctificati,
& gratia spiritualis natiuitate reparati, filij Dei esse cōpe-
tunt. Quæ vox etiā Iudæos perstringit & percutit, qui Chri-
stum sibi per Prophetas annūciatū, & ad se prius missum
non tantum spreuerunt infideliter, sed & crudeliter nece-
uerunt. Qui iam non possunt patrem Deū vocare cum dñs eos
cõfundat & redarguet, dicens: Vos de diabolo patre estis,
& con-

Psal. 67.

Matt. 6.
Ioan. 1.
Pater cur
appella-
mus Deū.

Deut. 33.

Matt. 23.
Matt. 8.

Ioan. 8.

DOMINICAE ORATIONIS.

237

& concupiscētijs patris ut tri vultis facere. Ille. n. homici-
da fuit ab initio, & in veritate non sterit, quia veritas non est
in illo. Et per Esaiā Prophetā De⁹ clamat indignās: Filios
geniū & exalauit, ipsi autē me spreuerūt. Agnouit bos pos-
sessorem suum, & asinus præsepe dñi sui, Israel autē me non
cognouit, & populus me non intellexit. Væ genti peccatri-
ci, populo pleno peccatis, semini inquam, filijs sine lege.
Dereliquistis dñm, & in indignationē misistis sanctum Is-
rael. In quorū exprobrationē Christiani quando oramus,
Pater noster primo in loco dicimus, quia noster esse cœ-
pit, & Iudæorum (qui eum reliquerunt) esse desijt: nec pecca-
tor populus potest esse filius, sed quib⁹ remissa peccatorū
datur, eis filiorū nomē ascribitur, eis æternitas repromitti-
tur, dño ipso dicēte Omnis qui facit peccatū, seru⁹ est pec-
cati. Seruus autē non manet in domo in æternum, filius ma-
net in æternum: quāta autē est dñi indulgētia, quāta circa
nos dignationis eius & bonitatis vbertas, qui sic nos vo-
luent orationē celebrare in cōspectu Dei, ut dñm Deū pa-
trē nuncupemur. Quod nomen nemo nostrum in oratione
auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare. Me-
do Deū patrem dicimus, quasi filij Dei agere debemus, ut
quomodo nos nobis placeat de Deo patre, sic sibi placeat
& ille de nobis. Conuerssemur quasi Dei templa, ut Deū in
nobis cõster habitare. Nec sit degener actus noster à spiri-
tuali & cœlestia cogitemus & agamus, quia & ipse Deus
dixit. Eos qui clarificant me, clarificabo: & qui me spernit,
sperneretur. Beatus quoque Apostolus in epistola sua po-
nit: Non estis vestri, empti enim estis precio magno, cla-
rificate & portate Deum in corpore vestro. Post hoc dici-
mus. Sanctificetur nomen tuum: non quod optemus Deo,
ut sanctificetur orationibus nostris, sed quod petamus ab
eo, ut nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterum à quo
Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit:
Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, idēo petimus &
rogamus, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod
esse cœpimus, perseveremus, & hoc quotidie deprecamur.

Esai. 1.

Ibidem.

Ioan. 8.

1. Reg. 2.

1. Cor. 6.

Sanctificetur
nomē tuū.

Leuit. 20.

H h 5 Opus

EXPOSITIO

Delinquimus quoti-
die,
1. Cor. 6.

Adueniat
regnum tuum.

Matt. 25.

Regnum cele-
ste & ter-
restre.

Matt. 8.

Opus est enim nobis quotidiana sanctificatione, vt qui quotidie, delinquimus delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Quae autem sit sanctificatio, quae nobis de Dei dignatione confertur, Apostolus predicat, dicens: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum appetitores, neque fures, neque fraudulenti, neque ebriosi, neque maledici, neque raptores regnum Dei consequentur. Et haec quidem fuistis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Sanctificatos nos dicit in nomine dñi Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Haec sanctificatio vt in nobis permaneat, oram⁹. Et vt quia dñs & iudex noster sanato a se & viuificato cōminatur iā non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hāc cōtinuis orationib⁹ precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulamus, vt sanctificatio & viuificatio, quae de Dei gratia sumitur, ipsius protectione seruetur. Sequitur in oratione (Adueniat regnum tuum) Regnum etiam Dei representari nobis petimus, sicut & nomen eius, vt in nobis sanctificetur postulamus. Nam Deus quando non regnat, aut apud eum quando incipit, quod & semper fuit, & esse non desinit. Nostrium regnum petim⁹ aduenire à Christo nobis repromissum, Christi sanguine & passione quaesitum, vt qui in seculo ante seruauimus, postmodum Christo dominante regnemus, sicut & ipse pollicetur & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Potest verò fratres dilectissimi & ipse Christi⁹ esse regnum Dei, quod venire quotidie cupimus: cuius aduentus vt cito nobis representetur optamus. Nā cum resurrectio ipse sit, quia in ipso resurgim⁹, sic & regnum Dei potest ipse intelligi, quia in illo regnaturi sumus. Bene autem regnum Dei petim⁹, id est, regnum coeleste, quia est & terrestre regnum. Sed qui renunciauit iā seculo, maior est & honoribus eius & regno, & ideo soli se Deo & Christo dicant terrena, sed coelestia regna desiderat. Cōtinua autem oratione & prece opus est, ne excidam⁹ à regno coelesti, sicut Iudaei, quibus hoc promissum prius fuerat, exciderunt, domino manifestante & probante: Multi, inquit, vement ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac,

DOMINICAE ORATIONIS.

& Iacob, in regno caelorum. Filij autem regni expellentur in tenebras exteriores: illic erit ploratio & stridor dentium. Ostenditur quia ante filij regni Iudaei erāt, quādo & filij Dei esse perseverabant. Postquam cessauit circa illos nomen patrum, cessauit & regnum. Et, ideo nos Christiani qui in oratione appellare patrem Deum coepimus, & nos vt regnum Dei nobis veniat oramus: addimus quoque & dicimus: (Fiat voluntas tua, sicut in caelo & in terra) non petim⁹ vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quod Deus vult. Nam Deo quis obstitit, quod minus quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obstititur, quod minus per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus & petimus est Dei voluntas Dei, quae vt fiat in nobis, quia nemo suus viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est. Denique & Deus infirmitatem hominis, quam portabat, ostendens ait: si fieri potest, transeat à me calix iste. Et exemplum discipulis suis tribuens, vt non voluntatem suam, sed Dei faciant, addidit dicens: Verumtamen non quod ego volo, sed quod tu. Et alio loco dicit: Non descendi de caelo, vt faciam voluntatem meam, sed eius qui me misit. Quod si filius obaudiuit, vt faceret patris voluntatem, quanto magis seruus obaudire debet, vt faciat domini voluntatem? sicut in epistola sua Ioannes dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quae in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est charitas patris in illo, quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quae non sibi, sed ex concupiscentia mundi: & mundus transiit & concupiscentia eius. Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in aeternum. Qui in aeternum manere volumus, Dei qui aeternus est, voluntatem facere debemus. Humilitas autem Dei est, quam Christus & docuit & fecit. in verbis, in factis iustitia, in operibus misericordia, in motibus disciplina, iniuriam facere non nolle, & factam possere, cum fratribus pacē tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo quod pater est, timere quod dñs, Christo

Fiat voluntas tua,
sicut in caelo,
& in terra.

Matt. 20.

1. Ioan. 2.

Voluntas Dei.

fit nihil omnino preponere, quia nec nobis ille quicquam
 proposuit, charitati eius inseparabiliter adherere, cruci e-
 ius fortiter ac fidenter asistere, quando de eius nomine
 & honore certamen est, exhibere in sermone constantiam,
 qua confitemur, in quaestione fiduciam, qua congregamur,
 in morte patientiam, qua coronamur: hoc est, coheredem
 Christi velle esse, hoc est praeceptum Dei facere; hoc vol-
 untatem patris implere. Fieri autem petimus voluntatem
 Dei ut in caelo & in terra, quod utrumque ad consumma-
 tionem nostrae incolumitatis pertinet & salutis. Nam
 cum corpus est terra, & spiritum possideamus à caelo, ipsi
 terra & caelum sumus, & in utroque, id est, & corpore &
 spiritu, ut Dei voluntas fiat oramus. Est enim inter car-
 nem & spiritum colluctatio, & discordantibus aduersus
 se inuicem quotidiana congressio, ut non quae volumus,
 ipsa faciamus, dum spiritus coelestis & diuina quaerit, ca-
 ro terrena & secularia concupiscit: & ideo petimus inter
 duo ista ope & auxilio Dei concordiam fieri, ut dum &
 spiritu & carne voluntas Dei geritur, quae per eum renata
 est, anima seruetur. Quod aperte atque manifestè Apo-
 stolus Paulus sua voce declarat: Caro, inquit, concupis-
 cit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Haec
 enim inuicem aduersantur sibi, ut non quaecunque vultis,
 ipsa faciatis. Manifesta autem sunt facta carnis, quae sunt
 adulteria, fornicationes, immunditiae, spurcitiae, idolola-
 tria, veneficia, homicidia, inimicitiae, contentiones, zemu-
 lationes, animositates, prouocationes, simultates, dissen-
 siones, haereses, inuidiae, ebrietates, commensationes, &
 his similia, quae praedico vobis, sicut praedixi, quoniam
 qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Fructus au-
 tem spiritus est charitas, gaudium, pax, bonitas, magnani-
 mitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Et ideo
 quotidianis, imò continuis orationibus hoc precamur, quia haec
 in caelo & in terra voluntatem circa nos Dei fieri, quia haec
 est voluntas Dei, ut terrena coelestibus cedant, spiritualia
 & diuina preualeant. Potest etiam sic intelligi fratres dile-
 ctissimi, ut quoniam mādāt & monet dominus etiam inimi-
 cos diligere, & pro ijs quoque, qui nos persequuntur orare, pe-
 tam⁹ & pro illis qui adhuc in terra sunt, & necdū coelestes esse

Sicut in ca-
 lo & in ter-
 ra.

Colluctatio
 carnis &
 spiritus.

Galat. 5.

esse coeperunt, ut & ceteros illos voluntas Dei fiat, quam
 Christus hominem conservando & redintegrando perfec-
 cit. Nam cum discipuli ab eo non iam terra appellentur, *Matth. 5.*
 sed sal terrae, & Apostolus primum hominem vocet de ter-
 ra limo, secundū verò de caelo, meritò & nos qui esse de-
 bemus patri Deo similes, qui solem suum oriri facit super
 bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, sic Chris-
 to mouente oramus & petimus, ut precem pro omnium
 salutem faciamus, ut quomodo in caelo, id est, in nobis per
 fidem nostram voluntas Dei facta est, ut essemus de coe-
 lo, ita & in terra, hoc est in illis non credentibus fiat vo-
 luntas Dei, ut qui adhuc sunt prima natiuitate terreni in-
 cipient esse coelestes ex aqua & spiritu nati. Procedente
 oratione postulamus & dicimus: Panem nostrum quoti-
 dianum da nobis hodie. Quod potest & spiritaliter & sum-
 pliciter intelligi, quia & uterque intellectus utilitate diuina *Panē no-*
 proficit ad salutem. Nam panis vitae Christus est, & panis *strum quo-*
 hic omnium nō est, sed noster est: & quomodo dicimus pa- *tidianum.*
 ter noster, quia intelligentium & credentium pater est, sic
 & panē nostrum vocamus, quia Christus noster, qui corp⁹
 eius contingimus, panis est. Hunc autē panem dari nobis
 quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucha-
 ristiam quotidie cibum salutis accipimus, intercedente ali-
 quo grauiore delicto, dum abstenti & non communican-
 tes à coelesti pane prohibemur, à Christi corpore separe-
 mur, ipso predicante & monente: Ego sum panis vitae, qui de *Ioan. 6.*
 caelo descendi. Si quis ederit de hoc pane, viuet in eternū.
 Panem autem, quem ego dederō, caro mea est pro saeculi
 vita. Quando ergo dicit in aeternum viuere, si quis ederit
 de eius pane, ut manifestum est eos viuere, qui corpus
 eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis ac-
 cipiunt, ita contrā timendum est & orandum, ne dum quis
 abstentus separatur à Christi corpore, separatus remaneat
 à salute, comminante ipso & dicente: Nisi ederitis carnē
 filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vi- *ibidem.*
 tam in vobis. Et ideo panem nostrum, id est, Christum da- *Alias Chri-*
 ri nobis quotidie petimus, ut qui in Christo manemus & *sti carnē.*
 viuimus, à sanctificatione & corpore eius non recedamus. *Alia inter-*
 Potest verò & sic intelligi, ut qui saeculo renunciauimus, & *pretatio.*
 diui-

Alias non est spiritalis.
Luc. 4. diuitias eius & pōpas fidei gratia spiritualis abieci-
 mus, cibum nobis tantum petamus & victū, cum instruat domi-
 nus & dicat: Qui nō renunciauerit omnibus, quæ sunt e-
 ius, nō potest meus discipulus esse. Qui autem Christi e-
 pit esse discipulus, secundum vocē magistri sui renūciās
 omnibus, quæ possidet diurnum debet cibum petere, nec
 in longum desyderia petitionis nostræ extendere, ipso ite-
 rum domino præscribente & dicente: Nolite in crastinum
 cogitare: Crastinus enim dies ipse cogitabit sibi, sufficit
 diei malitia sua. Merito ergo Christi discipulus victū sibi
 in diē postulat, qui de crastino cogitare prohibetur, quia &
 cōtrarium nobis est & repugnans, vt quæramus in seculo
 diu viuere, qui petimus regnū Dei velociter aduenire. Sic
 & beatus Apostolus monet, formans & corroborans spei
 nostræ ac fidei firmitatē: Nihil, inquit, intulimus in hunc
 mundū, verū neq; auferre quid possumus: Habētes ita-
 que exhibitionē & tegumētum, his cōtenti simus. Qui au-
 tē volunt diuites fieri, incidunt in tētationē & mulpas
 diaboli, & desyderia multa & nocētia, quæ mergunt homi-
 nē in perditionē & in interitum. Radix enim omnium ma-
 lorum est cupiditas, quā quidā appetētes naufragauerunt
 à fide, & inferuerunt se doloribus multis. Docet non tan-
 tum contēnendas, sed & periculosas esse diuitias, illic ef-
 se radicē malorum blādientium, cecitatem mentis huma-
 na: occulta deceptione fallentiū. Vnde & diuitem stultū
 seculares copias cogitātem, & se exuberātium fructū lar-
 gitate iactantem redarguit Deus dicens: Stulte hac nocte
 expostulatur anima tua: quæ ergo parasti, cuius erunt? Le-
 tabatur stultus in fructibus nocte moriturus, & cui vita re-
 deerat, victus abundantiam cogitabat. Contra autem do-
 minus perfectum & consummatum docet fieri, qui omni-
 bus suis venditis, atq; in vsum pauperum distributis, the-
 saurum sibi condit in cælo. Eum dicit posse se sequi, & glo-
 riam dominicæ passionis imitari, qui expeditus & succi-
 ctus, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, sed solutus ac
 liber, facultates suas ad Deum ante præmissas ipse quoque
 comitatur. Ad quod vt possit vnusquisque nostrum parare
 se, sic discit orare, & de orationis lege qualis esse debeat
 noscere. Neq; enim deesse quotidian⁹ cibus potest iusto,
 cum

eum scriptum sit: Nō opidet dominus. Hanc animā iusti.
 Et iterum: Iunior fui & ienui, & nō vidi iustum derelictū,
 neq; semen eius quærens panem. Item dominus promit-
 tar & dicat: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut
 quid bibemus, aut quo vestiemur: hæc enim nationes quæ-
 runt. Scit pater vester, quia horū omnium indigeris. Quæ-
 rite primum regnum & iustitiā Dei, & hæc omnia appo-
 nentur vobis. Quærentibus regnum & iusticiam Dei, om-
 nia promittit apponi. Nā cum Dei sint omnia, habenti do-
 minum nihil deerit, si Deo ipse nō desit. Sic Danieli in leo-
 num lacu iussu regis iuculso, prædium diuinitus procura-
 tur, & inter feras esurientes & parcentes homo Dei pasci-
 tur. Sic alitur Helias in fuga, & in solitudine coruis mini-
 stratibus, & volucris cibū sibi apportatibus in persecu-
 tiōe nutritur. Atq; ō humanę malitię detestāda crudelitas:
 fere pascūt, aues pascūt, homines insidiātur & sequūt. Post
 hæc & pro peccatis nostris deprecamur dicētes: Et remit-
 te nobis debita nostra, sicut & nos remittim⁹ debitoribus
 nostris. Post subsidiū cibi, petitur & venia delicti, vt qui à
 Deo pascitur, in Deo viuat, nec tantū præsentī temporali
 vitæ, sed & æternę cōsuletur, ad quā veniri potest, si pecca-
 ra donentur, quæ debita domin⁹ appellat, sicut in Euange-
 lio suo dicit: Remisi tibi omne debitum, quia me rogasti.
 Quam autē necessariē, quā providenter & salubriter ad-
 monemur, quod peccatores sumus, qui pro peccatis roga-
 re cōpellimur, vt dū indulgentia de Deo petitur, conscien-
 tiæ suæ animus recordetur. Ne quis sibi quasi innocēs pla-
 se peccare quotidie, dū quotidie pro peccatis iubetur ora-
 re. Sic deniq; Ioānes in epistola sua ponit dicēs: Si dixerim⁹,
 quia peccatū nō habem⁹, nos ipsos decipimus, & veri-
 tas in nobis nō est. Si autē cōfessus fuerim⁹ peccata nostra,
 fidelis & iust⁹ est dominus, qui nobis peccata dimittat. In
 epistola sua vtrunq; cōplexus est, quod & rogare pro pec-
 catis debeamus, & impetrem⁹ indulgentiā, cū rogamus.
 Ideo & fidelē dixit dominū ad dimittēda peccata, fidē pol-
 licitationis suæ referuātē. Quia qui orare nos pro debitis
 & peccatis docuit, paternā misericordiam promisit & ve-
 niam secuturā. Adiunxit planē & addidit legem, certa nos
 con-

Pro. 10.

Psal. 36.

Matt. 6.

Dan. 14.

3. Reg. 17.

Remittēdo

bis debita

nostra.

Matt. 18.

Nemo sine

peccato.

1. Ioan. 1.

EXPOSITIO

conditione & sponſione conſtrigens, vt ſic nobis demitti debita poſtulemus, ſecundum quod & ipſi debitoribus noſtris dimittimus, ſcientes impetrari nō poſſe quod pro peccatis petimus, niſi & ipſi circa debitores noſtros paria tegerimus. Idcirco & alio loco dicit: In qua menſura meſi fueritis, in ea remetietur vobis. Et qui ſeru⁹ poſt diſmiſſum ſibi à domino omne debitum, cōſeruo ſuo noluit ipſe dimittere, in carcerem relegatur. Quia indulgere cōſeruo ſuo noluit, quod ſibi à domino indultum fuerat, amiſit. Quæ adhuc fortius Chriſtus in præceptis ſuis maiore cenſuræ vi gore proponit. Cum ſteteritis, inquit, ad orationem remittite, ſi quid habetis aduerſus aliquem, vt & pater veſter qui in cœlis eſt remittat peccata vobis: ſi autē vos non remiſeritis, neq; pater veſter qui in cœlis eſt remittet peccata vobis. Excusatio tibi nulla in die iudicii ſuper eſt, cum ſecundum tuam ſententiā iudicaris: & quod feceris, hoc & ipſe patiaris. Pacificos enim & concordēs atq; vniſonos eſſe in domo ſua Deus præcepit, & quales nō fecit ſecunda natiuitate, tales vult renatos perfeuerare, vt qui filij Dei eſſe cœpimus, in Dei pace maneamus: & quibus ſpiritus vnus eſt, vnus ſit animus & ſenſus. Sic nec ſacrificium Deus recipit, diſſidentes & ab altari reuertentem prius fratri reconciliari iubet, vt pacificis precibus Deus poſſit eſſe pax. Sacrificium Deo maius eſt pax noſtra, & fraternæ concordia, & de vnitæ patris & filij & ſpiritus ſancti plebs adunata. Neque enim in ſacrificijs, quæ Abel & Cain primi obtulerunt, munera eorum Deus, ſed corda intuebatur, vt ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & iuſtus, dum Deo ſacrificat innocenter, docuit & ceteros quando ad altare munus offerunt, ſic venire cū Dei timore, cum ſimplici corde, cum lege iuſtitie, cum cōcordiæ pace. Merito ille dū in ſacrificio Dei talis eſt, poſtmodum ſacrificium Deo factus eſt, vt martyrium pimus oſtendens, initiaret & ſanguinis ſui gloria dominicā paſſionem, qui & iuſtitiam domini habuerat, & pacem. Tales denique à domino coronantur, tales in die iudicii à domino vindicabuntur. Ceterum diſcordans & diſſidens, & pacem cum fratribus non habens, ſecundum quod beatus Apoſtolus & ſcriptura ſancta reſtatur, nec ſi pro nomine Chri-

Matt. 7.
Ibid. 28.

Matt. 11.

Genes. 4.

Alias cum
domino iu-
dicabatur.

DOMINICÆ ORATIONIS. 249

Chriſti occiſus fuerit, curden diſſenſionis fraternæ poterit euadere, quia ſicut ſcriptum eſt: Qui fratrem ſuum odit, homicida eſt, nec ad regnum cœlorum peruenit, aut cum Deo viuat homicida. Non poteſt eſſe cum Chriſto, qui imitator Iudæ maluit eſſe, quàm Chriſti: Quale delictum eſt, quod nec baptiſmo ſanguinis poteſt ablui? Quale crimen eſt, quod martyrio non poteſt expiari? Illud quoq; neceſſario admonet dominus vt in oratione dicamus: Et ne patiaris nos iuduci in tentationem. Qua in parte oſtenditur nihil contra nos aduerſari poſſe, niſi Deus antē permiſerit, vt omnis timor noſter & deuotio atq; obſequium ad Deum cōuertatur, cum in tērationibus noſtris nihil malo liceat, niſi poteſtas inde tribuatur: probat ſcriptura diuina, quæ dicit, Venit Nabuchodonosor rex Babylonie in Hieruſalem, & expugnabat eam, & dedit eā Dominus in manu eius. Datur autem poteſtas aduerſus nos malo, ſecundum noſtra peccata, ſicut ſcriptum eſt: Quis dedit in direptionem Iacob & Iſrael eis, qui prædantur illum? nōne Deus cui peccauerunt, & nolebant in vijs eius ambulare, neq; audire legē eius, & ſuperdixit ſuper eos irā animaduſionis ſuæ: & iterum: Salomone peccare, & à præceptis Saran ipſi Salomoni. Poteſtas verō aduerſus nos dupliciter datur, vel ad pœnā, cum delinquimus, vel ad gloriā, cum probamur: ſicut de Iob factum videmus, manus tuas do, ſed ipſum, caue ne tangas. Et dñs in Euan- gelio loquitur tēpore paſſionis. Nullā haberes aduerſum me poteſtatem, niſi datum tibi eſſet de ſuper. Quando autē rogamus, ne in tērationē incidamus, admonemur inſolēter extollar, ne quis ſibi ſuperbē atq; arrogāter ali- quid aſſumat, ne quis aut cōfeſſionis, aut paſſionis gloriā ſua ducat, cum dñs ipſe humilitatē docens dixerit: Vigilate & orate, ne veniatis in tērationē. Spiritus quidē proptus eſt, caro autē infirma: vt dū præcedit humilis & ſummiſſa cōfeſſio, & datur totū Deo, quicquid ſuppliciter cum timore & honore à Deo petitur, ipſi pietate præſtetur. Poſt iſta omnia in cōſummatione oratiōis venit clauſula, vni-

1. Ioan. 3.

Ne nos in-
ducas in tē-
tationem.

4. Reg. 24.

Eſai. 42.

3. Reg. 11.
Tērationis
cauſe.

Iob. 1.

Ioan. 19.

Mat. 14.

*Sed libera
nos à malo*

Esai. 10.

Isai. 17.

Deut. 6.

Matt. 7.

Luc. 9.

Matt. 14.

Mar. 6.

uerſas petitiones & preces noſtras collecta breuitate concludēs. In nouiſſimo enim ponimus: Sed libera nos à malo: Comprehendentes aduerſa cuncta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus poſſe eſſe ſida & firma tutela, ſi nos Deus liberet, ſi deprecantibus atq; implorantibus opem ſuam præſtet. Quando autē dicimus: Libera nos à malo, nihil remanet, quod ultra adhuc debeat poſtulari, cum ſemel proteccionem Dei aduerſus malum petamus, qua impetrata contra omnia, quæ diabolus & mundus operantur, ſecuri ſtamus & tuti. Quis enim ei de ſeculo metus eſt, cui in ſeculo Deus tutor eſt? Quid mirū, fratres dilectiſſimi, ſi oratio talis eſt, quam Deus docuit, qui magiſterio ſuo omnē precē noſtram ſalutari ſermone breuiavit? Hoc iam per Eſaiam Prophetā fuerat antē prædictum, cum plenus ſpiritu ſancto de Dei maiestate ac pietate loqueretur: Verbum conſummans, inquit, & breuians in iuſtitia, quoniam ſermō dñs noſter Ieſus Chriſtus omnibus venerit, & colligens doctos pariter & indoctos, omni ſexui atq; ætati præcepta ſalutis ediderit, præceptorum ſuorum fecit grande cōpendiū, vt in diſciplina cœleſti diſcentiū memoria non laboraret, ſed quod eſſet ſimpliciter fidei neceſſariū, velociter diſceret. Sic cum doceret, quid ſit vita æterna, ſacramentū vitæ, magna & diuina breuitate complexus eſt dicens: Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoscat te ſolum verum Deum, & quē miſiſti Ieſum Chriſtum. Itē cum de lege & Prophetis præcepta prima maiora decerneret: Audi, inquit, Iſraēl, domin⁹ Deus tuus, & vnus eſt, Et diliges dñm Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua: hoc eſt primum: & ſecundum ſimile huic: Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophete: & iterum: Quæcunq; volueritis vt faciant vobis homines bona, ita & vos facite illis. Hęc enim lex & Prophete. Nec verbis tantum, ſed & factis orare nos dñs docuit ipſe oras frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret exēpli ſui conteſtatione demonſtrans, ſicut ſcriptum eſt: Ipſe autem fuit ſecedens in ſolitudinem & orans; & iterum: Exiit in montē orare, & fuit pernoctans in oratione Dei.

Quod ſiſte orabat, qui in te peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et ſi ille per totam noctem iugiter vigilans, continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem dñs & rogabat non pro ſe (quid enim pro ſe innotēs precarerur?) ſed pro delictis noſtris, ſicut & ipſe declararet quomodo triticū, ego autē rogavi pro te, ne deficiat. *Luc. 22.* fides tua. Et poſtmodū pro omnibus paritē deprecatur dicens: Nō pro his autem ſolis rogo, ſed & pro illis, qui creditur ſunt per verbū ipſorū in me, vt omnes vnū ſint, ſicut tu pater in me & ego in te, vt & ipſi in nobis vnū ſint. Magna domini propter ſalutem noſtram benignitas pariter & pietas, vt non cōtentus, quod nos ſanguine ſuo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem deſyderium videre quod fuerit, vt quo modo vnū ſunt pater & filius, ſic & nos in ipſa vnitate maneamus, vt hinc quoq; poſſit intelligi, quantum delinquat, qui vnitate ſcindit & pacem, cum pro hoc & rogauerit dominus, volens ſcilicet plebem ſuam vnire, cum ſciret ad regnum Dei diſcordiam non venire. Quando autem ſtamus ad orationem, fratres dilectiſſimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis ſecularis & carnalis abſcedat, nec quicquam tunc animus, quā id ſolum carnalis abſcedat, cogitet quod precatur. Ideo & ſacerdos ante orationem præſatione præmiſſa, parat fratrum mentes dicendo: Suſſum corda, vt dum reſponder plebs, habemus ad dominū, *Surſum corde.* Claudatur nihil aliud ſe quā dominum cogitare debe da. nec ad ſe hoſtem cōtra aduerſarium peccus, & ſoli Deo pateat. Obrepi enim frequenter & penetrat, & ſubtiliter fallens preces noſtras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde aliud in voce, cum intentione ſincera Deum debeat non vocis ſonus, ſed animus & ſenſus orare: Quæ autem ſententia eſt alienari, & capi ineptis cogitationibus & prodebas cogitare, quā id quod cum Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo poſtulas, cum te ipſe non audias? Vis eſſe Deum memorem tui cum rogas, cum tu ipſe memor

memor tuus non es: hoc est, ab hoste in totum non cauere hoc est, quando oras Deum, maiestatem Dei negligentia orationis offendere, hoc est, vigilare oculis, & corde dormire, cum debeat Christianus & cum dormit oculis, corde vigilare. Sicut scriptum est ex persona Ecclesie loquentis in Canticum canticorum. Ego dormio & cor meum vigilat: Quapropter sollicitè & cautè Apostolus admonet dicens: Instate orationi vigilantes in ea: docens scilicet & ostendens eos impetrare quod postulant de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare. Orantes autem non infructuosos nec nudis precibus ad Deum veniant. Inefficax petitio est, cum precatur Deum sterilis oratio. Nam cum omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur, utiq; & sermo non habens fructum, promereri Deum non potest, qui nulla est operatio fecundus. Et ideo scriptura diuina instruit dicēs: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Nam qui in die iudicii præmiū pro operibus & eleemosynis redditur est, hodie quoq; ad orationē cū operatione venienti benignus auditor est. Sic deniq; Cornelius Centurio cum oraret meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebē, & semper orans Deum: huic circa horā nonā orans, apparuit angelus testimonium reddens sui operis & dicēs: Cornelii orationes tuæ & eleemosynę ascēderunt ad memoriā coram Deo. Citò orationes ad Deum ascendant, quas ad Deum merita nostri operis imponunt. Sic & Raphael angelus Tobie oranti semper, & semper operanti testis fuit dicens: Opera Dei reuelare & confiteri honorificum est. Nam quādo orabas tu & Sara, ego obtuli memoriā orationis vestrę in conspectu claritatis Dei. Et cum sepelires tu mortuos simpliciter, & quia non es cum ceteris exurgere & derelinquere prandium tuū, & abijisti Me misit Deus curare te, & Saram nūrum tuū. Ego enim sum Raphael vnus ē septem angelis iustis, qui assidue conuersamur autē claritatem Dei. Per Esaiam quoq; dominus admonet & docet similia contestans: Solue, inquit, omne nodum iniustitię, resoluē suffocationes impotentium commerciorum, Dimitte quassatos in requiē, & omnem cogitationem iniustam dissipa. Frange eluienti pa-

nē tuū, & egenos sine tecto induc in domum tuā. Si videris nudum vesti, & domesticos seminis tui non despicias. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua citò orientur, & præbit ante te iustitia, & claritas Dei circumdabit te. Tunc exclamabis & Deus exaudiet te dum adhuc loqueris, dicit: Ecce adsum. Adesse se reproditos de corde soluentes, & eleemosynas circa domesticos Dei secundum eius præcepta faciētes, dum audiunt quod Deus præcepit fieri, ipsi quoq; à Deo merentur audiri. Beatus Apostolus Paulus in necessitate pressurę adiutus à fratribus, opera quę fiunt, sacrificia Dei dixit esse. Saturatus sum, inquit, percipiens ab Epaphrodito ea, quę à vobis missa sunt, odorem suauitatis, sacrificium acceptum & placitum Deo. Nam quando quis miseretur pauperis, Deo foetuitatis odorem sacrificat. In orationibus verò celebrandis fortes, & in captiuitate victores horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet trinitatis, quę in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens consummatum numerum trinitatis ostendit. Itemq; ad sextam quarta procedens, declarat alteram trinitatem: Et quando à septima nona completur per tertiam pridem spiritualiter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precem temporibus seruabant, & manifestata postmodum res est, sacramentum olim fuisse, quod ante sic iusti precabantur. Nam super discipulos hoc repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum stans, & ascendens signo pariter & voce Dei monentis in mundandis gentibus antè dubitaret. Et Dominus horam crucifixus ad nonam, peccata nostra sanguine suorum palatione perfecit. Sed nobis fratres dilectissimi præter horas antiquitus obseruatas orandi, nunc & spiritualia & sacramenta creuerunt. Nam & mane orandum est,

Philip. 4.

Orationis tempora.

Psalm. 5.

Orandum
vesperi.

Psalm. 17.

Malach. 4.

LMC.24

E X P L I C A T I O

vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spiritus sanctus designat in Psalmis, dicens: Rex meus & deus meus, quoniam ad te orabo Domine mane, & exaudies vocem meam, mane assistam tibi, & contemplanbor te. Et iterum per Prophetam loquitur Dominus, Diluculo vigilabunt ad me, dicentes Eamus & revertamur ad dominum Deum nostrum. Recedente item sole ac die cessante, necessario rursus orandum est. Nam quia Christus sol verus est, & dies verus sole ac die seculi recedente, quando oramus & perimus, vt super nos lux demum veniat, Christi precamur aduentum, lucis eterne gratiam præbiturum. Christum autem diem dictum, declarat in Psalmis Spiritus sanctus: Lapis, inquit, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: à domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Ille est dies, quem fecit dominus, ambulemus & iocundemur in eo: Item quod sol appellatus sit, Malachias Propheta testatur, dicens: Vobis autem, qui timetis nomen domini, oratur sol iustus, & in alis eius curatio est. Quod si in scripturis sanctis sol verus & dies verus est Christus, hora nulla à Christianis excipitur, quominus frequenter ac semper Deus debeat adorari, vt qui in Christo, hoc est in sole & in die verò sumus, insitamus per totum diem precibus & oramus, & quando mundi lege decurrens tenebris ternis nox reuoluta succedit, nulli de nocturnis tenebris esse orantibus damnum potest, quia filijs lucis & in noctibus dies est. Quando enim sine lumine est, cui lumen in corde est: Aut quando sol ei & dies non est, cui sol & dies Christus est? Qui autem in Christo, hoc est, in lumine semper sumus, nec noctibus ab oratione celssemus. Sic Anna uerebat in promerendo Deo: sicut in Euangelio scriptum est: Non recedebat, inquit, de templo, ieiunius & orationibus seruans nocte ac die. Viderint vel gentiles, qui noctibus illuminati sunt: vel Iudei, qui deserto lumine in tenebris remanserunt. Nos verò fratres dilectissimi, qui in domini luce semper sumus, qui meminimus & tenemus, quid esse accepta gratia cepimus, cōputemus noctē pro die. Ambulare nos credamus semper in lumine: non impediamur tene-

alias: solē
et diem.

DOMINICAE ORATIONIS.

Explicatio salutationis Angelica.

Cap. LX.

Sic moribus receptum est in sancta Catholica Ecclesia,
neque recens fuisse videtur hoc institutum, ut orationi
dominica; virginis Mariae salutio subiungatur: quam
etiam in Liturgia sua Ioannes Chrysostomus, non sine pra-
fatione quadam inferendam esse putauit. His enim verbis
Mariam affatur: Vt verè dignum & iustum est, glorificare
te Deiparam, & semper beatissimam, & penitus inconta-
minatam Dei nostri matrem: honorationem Cherubin, &
gloriosiorem incomparabiliter Seraphin, quæ circa cor-
ruptionem Deum peperisti, verè Deiparam te magnifica-
mus. Aue gratia plena Maria, Dominus tecum: benedicta
tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quoniam Marie vi-
tificamus animarum nostrarum peperisti. Quid ni glo- comium.
ricemus autem? quidni magnificemus eam? quam ele-
ctam à seculo, quam ab altissimo præcognitam, sibi que
præparatam, quam longè antè adtribuis nostris cœlis
promissam, quam typis mysticis adumbratam, quam pro-
phetarum oculis videmus esse prænunciatam? Hac est Gen. 3.
dicit ipse primum edidit vaticinium: olim fore mulie-
rem, quæ calcaneo lethiferi serpentis caput protereret:
Hæc est noui Adæ noua Eva: non nouerca, quòd illa ve-
tus, quæ suos foetus, prius etiam quàm pararet, extinxit:
sed mater: neque mater morientium, quòd illa, sed reui-
uiscentium: quæ mysterio quodà ineffabili, quod nulla pos-
sit humana mens comprehendere, de cuius ossè genita fue-
rat, eum ipsa de sua carne vicissim genuit, nec ab alio fec-
ci 4 cum.

Num. 17.

Iudic. 6.

Ezech. 44.
Apoc. 21.

Esai. 9.

Ezech. 44.

Apoc. 21.

Psal. 103.
Rom. 13.

Luc. 1.
Ioan. 4.
Deut. 4.

cundata, quam quæm peperit: vt inextricabili quodam coniunctum, simul eadem fuerit, & filia, & sponsa, & mater. Quid autem nobis aliud illa virga sacerdotalis adumbrabat, quæ sine radice germinauit? quam huius virginem sacunditatem, quæ neque mortali manu constita, neque terreno sicco irrigata, & cœlis concipiendo floruit, & sine cruciatu pariendo viuificum fructum edidit. Iam & niueum illud Gedeonis vellus, quod in areæ sicæ medio maduit cuius alius præfigurabat simulachrum, nisi Mariæ? quæ procul quidem à carnis contagio semota, verum cœlesti rore ter compluta, trinitatis opificio Deum pura concepit, pura enixa est, pura post editum partum permansit. Cuius oblineat imaginem, nisi Mariæ diuini vasis insignis illa portata, non ad Aquilonem, vnde panditur omne malum, sed ad exortum spectans, vnde sol oritur nouus, & novator omnium? cuius integritatis claustra Princeps pacis, non modo non violauit, vel ingrediens vel egrediens, verum etiam consecrauit. Verba Prophetæ sunt: Porta quæ prospiciebat ad orientem, clausa erit, & vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam: erique clausa. Clausa fuit in Maria virginis porta, per quam intrauit Dominus Deus Israël, & per ipsam processit, & in æternum porta virginis clausa seruata virginitate permansit. Hanc denotabat signum illud magnum, quod in cœlo scribit apparuisse Ioannes: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite ei⁹ corona stellarum duodecim. Fuit enim reuera Maria amicta lumine tanquam vestimento, fuit induta iustitiæ solem, eum de quo scribit Apostolus: Induimini Dominum Iesum Christum: in illo manebat, & ipse in ea: vestiuit illum, & vestita est ab illo: vestiuit illi substantia suæ carnis, & vestita vicissim est ab eo, gloria maiestatis eius: vestiuit nube solem, & est ipsa vestita sole. Certè signum hoc magnum est, mulier illa sola manens amicta sole: sed non est hæc mulieris potentia, non modo non humana, verum ne angelica quidem, sed sublimiore quadam virtute factum est, ea nimirum de qua dixit angelus: Spiritus sanctus superueniet, in te. Quoniam verò populus terat respondere: Spiritus Deus est: Deus autem noster ignis consumens est, quasi occurrens air: virtus non mea, non tua,

sed virtus altissimi obumbrabit tibi: Nihil vt sit mirum, si sub tali vmbraculo, talis à muliere sustineatur amictus. Mysticus quoque Mosy rubus flagrare visus, prægnantem huius virginis portendebat, quæ sola mortalium non men est puerperæ promerita, cum vxoris officium nunquā præstiuisset: Hæc præludebat & mulier illa Prophetica, quæ nouo quodā & inaudito miraculo, zona sui corporis illibata, virum circumdedit citra virilem operā. Siquidem Iesus Christus, ante Luciferū genitus, ex hac sumpsit carnis initium, & quem cœli cœlorum non capiunt, qui implens omnia, eam sit in omnibus, ab ijs tamen non capitur, nec tenetur, is intra virginis huius viscera claudi dignatus est. Reuera nouum & inauditum, ait Cyprianus, quod in vteri materni angustia circumdedit intra se fragilis caro virtutem altissimi, & ordinem rerum, cunctumque naturæ mutauit sapientia Dei, & vbique est dilatata, plenitudinem sui, vasti infundens exiguus: sic est circumdata vtero muliebri, vt tamen vniuersa ambiret, implens omnia, excedens cuncta, intra se omnia continens, extra vniuersa complectens. Mons etiam ille magnus, quem vidit Daniel, vnde sine manibus excisus est lapis, lapis angularis ille, qui fecit vtraque vnum, cui nititur omnis ædificatio, non cessura tempestatibus huius sæculi, in quem quisquis ceciderit, collidetur: mons, inquā, ille magnus, cuius nisi Mariæ typum gerebat? quam præ cæteris Esaias quoque, nunc de radice Iesse virgā orituram, nunc euidentius virginem parituram esse prædixit. Quam & Salomō requirere visus est, cum diceret: Mulierem fortem quis inueniet? Non ignorabat vir ille sapiens, quanta sexus huius esset imbecillitas, quam fragile corpus, quam lubrica mens: Quoniam tamen & Deum promississe legerat, & ita congruere videbat, vt qui per scindam & admiratione prorumpit in hæc verba: Mulierem fortem quis inueniet: quasi diceret: Si de manu formicæ sic de hoste victoria, cum primis esse fortem oportet, quæ tantum ad opus hoc esse queat idonea. Quam ergo sic & oracula Prophetarum præcinnisse, & mysticæ Synagoge typicas imagines deliniasse, & sacundos Ecclesiæ doctoris suis

Exod. 3.

Hier. 3.

Psal. 109.

2. Paral. 2.

Cyp. serm. de natiuitate Christi.

Daniel. 2.

Esai. 11.

Esai. 7.

Prou. 13.

postea virtutibus exornasse, suisque coloribus depinxisse videmus, quid ni laudes illius decantemus? quid ni quoties vsus venerit, supplices opem illius imploremus? Quod si qui sunt, qui nobis obstrepant, dicentes: Nunquid non sufficit vnus Christus? Respondet illis vnus ex precipuis huius virginis amatoribus: Sufficere poterat Christus, si quidem omnis sufficientia nostra ex Deo est, sed nobis bonum non erat, hominem esse solum: congruum magis ut adesset reparationi nostrae sexus vterque, quoniam corruptioni neuter defuisset: Fidelis plane & potens mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, sed diuinam in eo homines reuerentur maiestatem, Deus autem nostri ignis consumens est. Quid ni vereatur peccator accedere, ne quemadmodum fuit cera a facie ignis, sic pereat ipse a facie Dei? Opus est itaque mediatore ad mediatorem istum, nec aliud nobis vtilior quam Maria. Crudelis nimirum Eva, per quam serpens antiquus pestiferum etiam ipsi viro virtus infudit, sed fidelis Maria, quae salutis antidotum & viris & mulieribus propinauit. Illa ministra fuit seductionis, haec propitiationis: Illa suggestit praeparationem, haec iniecit redemptionem. Ac in alio sermone. Quia illud est, quod offerre Deo paras, Mariae commendare memento, ut eodem alueo ad largitoris gratiae redeat, quo influxit. Neque enim impotens erat Deus, & si tunc hoc aquae ductu infundere gratiam prout vellet, sed tibi vehiculum voluit providere. Fortè enim manus tuae aut sanguine plenae, aut infectae munibus, quod non eas ab omni munere excussisti, ideo modicum illud, quod offerre desideras gratissimis illis, & omni accepti omni dignissimis manibus offerendum tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Neque verò solus hoc Bernardus ita sensit. Na & multis ante seculis beatus Ephrem Deiparam virginem conciliatricem, & aduocatam vocat. Andreas quoque Hierosolymitanus, qui vixit ante annos prope mille, in sermone, quem scripsit in hanc ipsam salutationem Deiparae virginis, vocat eam diuinam cum hominibus reconciliatorem. Et qui fuit proximus Apostolorum temporibus Irenaeus. Quemadmodum Eva per angelicum sermonem, inquit, seducta est, ut effugeret Deum, praeuaticata verbum eius,

ita Maria per angelicum sermonem euangelizata est, ut portaret Deum, obediens eius verbo. Et sicut illa seducta est, ut effugeret Deum, sic haec suasa est, obedire Deo, ut virginis Eva, virgo Maria fieret aduocata, Et quemadmodum adstrictum est morti genus humanum per virginem, soluat per virginem, a qua lance disposita virginalis inobedientiae per virginalem obedientiam. Quae postrema verba citantur etiam ab Augustino, contra Iulianum scribente. Quia & alij plerique sancti patres Deiparam virginem, & inuocant ipsi, & ceteris ut inuocarent auctores fuerunt, quemadmodum vbi nobis de sanctorum inuocatione sermo fuit, pluribus verbis demonstratum est. Vnius tantum Athanasij locum hic adscribemus, qui sic virginem hanc alloquitur. Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima virgo, quae etiam a partu virgo permansisti, & retribue nobis pro exiguis istis eloquijs magna dona ex diuitijs tuarum gratiarum, tu quae gratia plena es. Nam ideo his vocibus, ut ex re ipsa desumptis, & natura laudatoris praecipue in tuum encomium vitur, si quando hymnus, si quando laus tibi suae a nobis, siue ab vniuersa creatura effertur. Tibi, inquam, gratias dominæ nostrae reginae, herae, matri Dei, arcae sanctuarij. Ac interiectis nonnullis. Ab istis, inquit, hierarchijs celestibus, deinde nos hierarchijs terrestres exaltationes Dei in gutture ferentes, siue quod didicimus, siue quod mutuo haec verba sumpserimus, exaltamus te magna & canora voce, dicentes, Ave gratiosa, dominus tecum, intercede hera & domina, & regina, & mater Dei pro nobis. Ceterum si quis alius, certe Bernardus is fuisse videtur, qui cum alijs in rebus, quod illi ipsi consentiant, qui segregauerunt semetipsos, tum quod ad honores attinet vel Deiparae virginis, vel sanctis tribuendos, praecato semper vsus fuerit iudicio. Indicat hoc vel epistola, quam scripsit ad Canonicos Lugdunenses, vel sermones, quos de sanctis non paucos edidit, in quibus omnibus adeo non transfert in homines Dei gloriam, ut minus etiam virginis Deiparae tribuere videatur, quam a multis tribui videmus. Quamobrem nihil est quod huius auctoritatem quicquam sequi dubitet in re praesertim tam vetusta, receptoque totius Ecclesiae more confirmata. Si qui diuos colit, Christi

Bernardus
in sermone
de virgine
Maria.

2. Cor. 3.
Genes. 2.

1. Tim. 2.

Heb. 11.

Psal. 57.

Genes. 3.

De natiuitate
Marie
virginis.

Iren. l. 5. c. 2.
tra heres.

Lib. 1.
Inuocatio
Mariae.

Alb. in E-
uangelium
de sanctis.
Deipara.

Epist. 17. 2.

EXPLICATIO

stum in diuinis colitur: qui sanctos laudat, Christum laudat in sanctis: qui sanctos inuocat, Christi per sanctos auxilium inuocat: qui sanctos imitatur, Christum imitatur in sanctis, qui sanctos adoratur, Dei dona in sanctis adoratur: quanto magis idem quisque facere credendus est in ea colenda, laudanda, inuocanda, adoranda, ex cuius utroque processit is, per quem sancti sunt, quotquot sancti sunt. Affectus in matrem, pueras est in filium, quandoquidem in matre filium, & matrem ob filium veneramus, ut omnis honos matri praestitus, in ipsum redundet filium. Hic est enim in omnibus & super omnes colendus, glorificandus, imitandus, inuocandus, adorandus. Quae quidem omnia si suo modo quodam sanctis tribuantur, manet nihilominus Deo sua gloria, nulli communicabilis. Verum nos ad salutationem Angelicam, de qua nobis initio sermo fuit, redeamus: quae tanto nobis debet esse commendatior, quod non ab hominis ingenio profecta, verum de caelo per angeli praeconium in terras est delata: tum autem, ita brevis est & succincta, ut in ea ediscenda nihil esse queat negotij: & verborum in ea numerum, sententiarum superat veritas. Huc accedit, quod quoties hac utimur salutatione, felicitas illius horum statim admonemur, quae prima post infelicem parentis nostri casum humano generi lata, cum primis illuxit, Quae Deus afflictionem populi sui miseratus, misso angelo, feminam sibi delegit, cuius ministerio, quam per feminam diabolus inuexerat, mortem aboleret, eamque vitam sempiterna commutaret. Sed iam ipsum angelum loquentem audiamus. Is ad Mariam virginem ingressus ait: AVE GRATIA PLENA. Noua quidem haec tum fuit salutandi formula, quam in omni scriptura negat Origenes se inuenire potuisse, Graeca vox, quae legitur apud Lucam, non saluere tantum vel auere, verum etiam gaudere significat & valere. Nec ulla potuit Angelus uti voce magis apta & appositae. Siquidem quae verae voluptatis auctorem conceptura, & quem Eua miseris mortalibus mororem ingentem inuexerat, eum erat sempiterno gaudio commutatura, quo non alio quam gaudij vocabulo salutata eam oportuit. Quam obrem recte Chrysologus: In hac voce, inquit, oblatio est, oblatio muneris, non simplex salutationis officium. Quod

Aue.

Orig. h. 6.
in Luc.Chry. ser.
140.
Luc. 2.

SALUTAT. ANGELICAE.

147

Quod munus nato Christo pastoribus obderat angelus, Gratia plena dicens: Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit vobis. omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator. Idem hoc munus, idem gaudium obtulit tum virgini Mariae, cum ex ea natum in Saluatorem renuntiavit. Legimus autem & de Stephano, quod fuerit plenus gratia & fortitudine: de Ioanne quoque Baptista: de Elizabeth: de Zacharia: de Apostolis dicit scriptura, quod repleti fuerunt spiritu sancto: neque tamen propterea credendum est, quod similiter ut deipara, gratia vel spiritu sancto repleti fuerint: Nam neque conceperunt illi de spiritu sancto, sicut Maria, nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter quemadmodum in Maria, cui quae per partes alijs est praestita singulis, totam se simul infudit gratiae plenitudo, quae descendit in ea sicut pluuia in vellus. Vellus cum sit de corpore, carnis ignora passionibus, ita virginitas cum sit in carne, carnis ignorat vitia. Coelestis igitur imber in virginem velulus Mariae placido se fudit illapsus, & tota diuinitatis vnda bibulo se nostrae carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expressum, terris omnibus pluuia salutis effunderet. Hac igitur ratione, plena gratia dicitur, quod sola est Maria, de qua propter honorem domini, nullam profusus cum de peccatis agitur, haberi quaestionem, non modo Augustinus, verum etiam vniuersa voluit Ecclesia: quod vel inde sciri possit, ad vincendum ex omni parte peccatum plus ei gratiae collatum esse, quia concipere & parere meruit, quae constaret nullum habuisse peccatum. Etenim hac via virgine excepta, si sanctos alios omnes & sanctas cum hic viueret, congregare licuisset, & interrogare, num fuerint absque peccato, quantalibet fuerint in isto corpore excellentia sanctitatis, incunctanter vna voce cuncti clamassent: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: Nec humilior id quam verius respondissent. Plenior itaque gratia fuit Maria, quam omnes alij, cum sola sit, quam omni peccato fuisse vacuam, persuasum habemus. Scriptum autem est de Christo quoque, quod sit plenus gratia & veritate: verum ab hac plenitudine tanto longius absuit Maria, quam absuerunt a Mariae plenitudine sancti reliqui, quanto maius inter creaturam &

Apost. 6.

Luc. 1.
Apost. 2. & 4Aug. de
nat. &
gra. ca. 36.

1. Ioan. 1.

Ioan. 1.

crea.

creatorem, inter hominem mortalem & Deum discrimen est immortalem. Siquidem Christus ipsa est plenitudo, Maria sicut alij sancti, sed plus tamen quam alij sancti. quicquid habet gratiæ, de Christi plenitudine accepit. Petrus Abbas Cluniacensis, gratiam qua plena fuit Maria, charitatem vult intelligi, qua scribit illam præ cunctis alijs excelsisse. Posteaquam Angelus Mariam gratia plena salutauit: subdit DOMINVS TECVM. Quid autem aliud angelus, quam à domino missus est nuncius? Erat ergo cum virgine, qui misit ad virginem: præcessit nuncium suum Deus, sed à Deo non recessit. Locis teneri non potest, qui locis habetur in omnibus, & vbique totus est, sine quo nihil totum est. Gedeonem quoque legimus ipsam verbis ab angelo salutatum: Sic enim est cum est alloquutus: Dominus tecum virorum fortissime: verum aliter cum Gedeone fuit Dominus, aliter cum virgine Deipara. Gedeonem elegit dominus, ut esset saluator Israël de manu Madiã: Mariam elegit, ut non Israël tantum, verum omni saluatorem ederet vniuerso, qui esset propitiatio totius mundi, qui nos morte sua reconciliatos, ac de Satana potestate ereptos, ex inimicis amicos, ex iræ filijs, Dei patris sui filios & heredes faceret. Hunc talem virgo sacratissima virginali vtero suo complexa, cælo maior, terra fortior, orbe est latior. Quem enim non modo terrarum orbis vniuersus, sed ne cæli quidem cælorum capiunt, eum sola clausum intra viscera sua gestare meruit. Non dixit autem angelus, Dominus in te: Nam cum in omnibus que sunt, quatenus sunt, Dominus sit, soli tamen boni sunt, in quibus ita est dominus, ut etiam cum eis sit propter concordiam voluntatis. Cæteri cum virgine Deipara, magis peculiari modo quodam fuit, quam cum sanctis alijs omnibus, cum qua tanta fuit consensio, ut eius non modo voluntatem, verum & carnem sibi copularet, ac sic de sua, deque virginis substantia Christum vnum efficeret, vel potius Christus vnus efficeretur, qui etsi nec totus de Deo, nec totus de virgine, totus tamen Dei, & totus virginis esset, nec duo filij, sed vnus verusque filius. Subdit angelus, quæ verba repetiuit etiam Elizabeth, eodem spiritu sancto repleta, BENEDICTA TV IN MULIERIBVS. Quæ verò sequun-

tur. **IT. BENEDICTVS FRUCTVS VENTRIS TUI:** non iam ab angelo, sed à sola dicta sunt Elizabeth. Non quia tu benedicta, dicit Elizabeth, ideo benedictus fructus ventris tui, sed quoniam ille te præuenit benedictionibus dulcedinis, ideo tu benedicta. Fructus ventris tui verè benedictus, in quo benedictæ sunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoque benedictionem accepisti cum cæteris, etsi differentius à cæteris. Ac propterea benedicta quidem tu, sed in mulieribus: ille verò benedictus, non in hominibus, non inter angelos, verum, ut ait Apostolus, super omnia benedictus in sæcula. Verè itaque benedictus, qui fons est benedictionis, & auctor omnis gratiæ, fructus est ventris tui, qui te suæ benedictionis ira fecit participem, nullus ut mortalium similiter, ut tu fuerit benedictus. Siquidem sola maledictionem illam generalem effugisti, de qua dictum est: In tristitia paries filios: Et alia, de qua scriptum est. Maledicta sterilis in Israël: & es benedictionem consequuta singularem: ut quamuis esse virgo, & propterea sterilis elegeris, salua tamè virginitate, neque sterilis permaneres, neque cum dolore pareres. Ac non ipsa modo maledictionem effugisti, verum & à nobis eam repulisti, edito in lucem fructu ventris tui, qui nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictus. Fructus autem istius nomen non expressit Elizabeth, verum addidit Ecclesia **IESVS CHRISTVS**. Iesus, quoniam ipse saluū fecit populū suū à peccatis eorum. Christus quoniam cum sit rex noster & pontifex noster, vnctus est à Deo, non oleo cōmuni, sed oleo ætatis: nec sicut participes sui, id est, illi, qui in imagine præcesserunt, sed præ participibus suis, virtute spiritus cœlestis cōsecratus. Cuius vnctionis nos quoque facti participes, à Christo Christiani vocamur. Nā qui rex & sacerdos noster est, qui, quæ nunquam satis est predicanda bonitas illius, non sua tantum omnia nobiscum communicare, sed se etiā ipsum nobis est impendere dignatus, posteaquam nos redemit in sanguine suo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, fecit nos quoque regnum & sacerdotes Deo, ut regnantes super terrā, & animi nostri cunctis affectionibus imperantes, exhiberemus nosmetipsos hostiam viuētem, sanctam, Deo placen-

Psal. 10.

Gen. 22.

Rom. 11.

Gen. 3.

Gal. 3.

Matt. 1.

Psal. 44.

Christiani

vnde dicit

Apost. 5.

Rom. 12.

Euseb. li. 4.

cap. 15.

16. Catech.

30.

placentem in odore suauitatis, ac nomen illius laudamus ac glorificamus in sæcula sæculorum, Amen. Quod si quis diligentius explicatam videre voluerit, horum nomen rationem IESVS CHRISTVS, legat Eusebium in libris Euangelicæ demonstrationis, & Cyrillum Hierosolymitanum, qui præ cæteris accuratius id secisse videntur.

De Charitate ac imprimis de eo, quod iustitia nostra non sit sola fides.

Cap. LXI.

1. Cor. 1.
iustitia
Christiana

Posteaquam de fide deq; spe satis multa iam à nobis dicta sunt, nunc de charitate dicendum restat. Quæ cum ad fidem & spem accesserit, iam absoluta esse videtur ea nostra iustitia, qua sola rectè colitur, qui factus est nobis iustitia dominus noster Iesus Christus. Quæ quæ solam esse fidè arbitrati sunt, eorum ab vna, sancta, Catholica & Apostolica Ecclesia, iam pridem est explosa sententia. Si quidem ante mille ducentos plus minus annos fuisse scribuntur Anomæi quidam hæretici, quorum principes commemorantur Aëtius & Eunomius: qui nihil aliud à nobis requirere Deum docuerunt, quàm vt ipsum solum cognosceremus: cuius etiam adeo sibi notitiam arrogarunt, vt non sibi se magis esse notos dicerent, quàm ipsi Dei naturam perspectam, & exploratam haberet: Ac tantum illi, cuius auctores ipsi fuerunt, fidei tribui volebant, si quis eam esset amplexus, etiam si grauissima quæq; scelera patrasset, ac non modò patrare non intermitteret, verum subindè grauiora patrasset adiungeret, nihil ex eo detrimenti foret accepturus: Quæ admodum ab Epiphano & Augustino memorie proditum legimus. Quin multò etià ante, cū adhuc essent Apostoli superstites, fuisse refert Augustinus, qui non intelligentes, quod ait Apostolus: Arbitramur iustificari hominè per fidè sine operibus legis: putauerunt eum dicere, minè per fidè sine operibus legis: putauerunt eum dicere, sufficere hominè fidè, etià si malè viuat, ne habeat: cū vt hæc sentiret, ei, qui vas fuit electionis, ne in mentem quidem venerit vinquam: Qui non aliud his verbis intelligi voluit, quàm vt se per fidem iustificari quisque

Epiph. li. 3.
hæc. 36.
Aug. de
hæc. hæc.
54.
Rom. 3.
De gratia
& libero
arb. ca. 7.
& de fide
& operib.
cap. 14.

quisque, sciret, etià si legis opera nulla præstississent. Hoc est quod alio loco dicit, quod magno cū applausu audiri à nonnullis videmus: Gratia saluari estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est: nō ex operibus, vt ne quis gloriatur. De quib; nos rectè dicere possumus, quod à Cyrillano scriptū legimus: Corruptores Euangelij, atq; interpretes falsi, extrema ponunt, & superiora prætereunt: partim memores, & partim subdole corruptentes: vt ipsi ab ecclesia scissi sunt, ita capituli vnius sententiam scindunt. Nisi quod ipsi superiora ponunt, & quæ proximè insequuntur, prætereunt. Nam, quemadmodum Augustinus quoque monuit: vidit Apostolus, putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, quod eis fides sola sufficiat: quod istis tam persuasum est, sed eis fides sola sufficiat: quod istis tam persuasum est, quàm quod maxime: Quam etiam ob causam, cantando toties illud ingeminant: Non ex nobis: non ex operibus: vt in eam opinionem homines adducant, nullum esse bonorum operum fructum. Vidit hoc spiritu sancto plenus Apostolus: vidit simul & hoc, posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi sufficient: Itaq; mox addit, quod isti silentio prætereunt: Ipsi enim sumus figmentum, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quid est hoc, inquit Augustinus, quod, cum Dei gratiam commendans dixisset: Non ex operibus. ne forte quis extollatur, cur hoc dixerit, rationem reddes: Ipsi enim sumus, inquit, figmentum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis. Quomodo ergo nō ex operibus, ne fortè quis extollatur? Sed audi, inquit, & intellige: Nō ex operibus dictum, tanquàm tuis, ex te ipso tibi existentibus, sed tanquàm his, in quibus te Deus finxit, id est, formauit & creauit. Hoc enim ait: Ipsi enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, nō illa creatione, quam homines facti sumus: sed ea, de qua ille dicebat, qui vtiq; dicit Apostolus: Si qua ergo in Christo noua creatura, vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua. Fingimur ergo, id est, formamur, & creamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos, sed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Itaq; charissimi, vita nostra bona, nihil aliud est, quam

Ephes. 2.

Cyp. de simplicitate
prelatorū,
sive de vritate ecclesie.

Aug. de gratia & libe
ro arbit.
cap. 3.

Quæ opera
non conser
uant ad iustitiam.

Psalm. 50.
2. Cor. 5.

Rom. 2.

Heb. 11.

Rom. 11.

Psalm. 50.

2. Cor. 5.

De fide
operib.
cap. 14.

2. Pet. 3.

Rom. 8.

2. Tim. 2.
Fides iusti-
ficans.

Gal. 5.

quàm Dei gratia sine dubio, & vita æterna, quæ bonæ vi-
tæ redditur, Dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia
gratis data est illa, cui datur. Sed illa, cui datur, tantummo-
do gratia est, hæc autem, quæ illi datur, quoniam premium
eius est, gratia est pro gratia, tanquam merces pro iustitia:
ut verum sit, (quoniam verum est:) Quoniam reddet vni-
cuique; Deus secundum opera eius. Ex his Augustini verbis
facile perspicimus, quæ sint opera, quæ Paulus à iustifica-
tione voluerit exclusa: nimirum ea, quæ sunt extra fidem:
quæ & si disponere non nihil ad iustificationis gratiam vide-
rur: quoniam tamen sine fide impossibile est placere Deo,
mereri primam gratiam non possunt: quæ propterea gra-
tia vocatur, quia gratis datur, nullis præcedentibus meri-
tis. Si enim gratia, dicit Paulus, iam non ex operibus, alio-
qui gratia iam non est gratia. Nulla igitur merita nostra præ-
cesserunt, sed sola Dei beneficia iustificationem nostram
præuenerunt. Quamobrem non ad ea opera, quæ præpa-
rauit Deus, ut ambulemus illis, postquam cor mundum
creauit in nobis, postquam nouæ creaturæ facti sumus: ve-
rum ad ea, quæ nondum exuto veteri homine fecimus ex-
cludenda, hæc à Paulo dicta interpretatus est Augustinus:
Qui etiam ad refellendam eorū opinionem, qui bona ope-
ra omnia, in quibus creati sumus in Christo Iesu, reijcere
voluisse Paulum existimabant, alios Apostolos, Petrum,
Ioannem, Iacobum, Iudam, epistolas suas scripsisse putat:
quodq; meminit Petrus, esse quædam in epistolis Pauli dif-
ficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut
& cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem: id ad
hunc Pauli locum, in quo de fidei infirmitate tractat, referen-
dum esse putat: quod nunquam ea Pauli mens fuerit, quæ
isti corruptores Euangelij fuisse volunt, nihil ad iustitiam,
nihil ad salutem consequendam opera bona facere. Sunt
enim vel ipsa luce clariora, quæ huic errori aduersantur:
Pauli verba. Quod compati oportet, si conglorificari: com-
mori, si cōuiuere: sustinere, si cōregnare volumus: quodq;
non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Declarat au-
tem ipse Paulus alio loco, quàm fidem intelligi velit, quæ
vel iustificamur, vel coronam illam immarcescibilem asse-
quimur. Nam ad Galatas scribens, disertis verbis illud pla-

num facit, quod non de qualicunq; fide loquatur, quæ cre-
ditur, peccata nobis propter Christum esse remissa: sed de
ea, quæ per dilectionem operatur. Illam verò solam fidem
quam pleriq; cum ad iustitiā, tum ad salutem sufficere vo-
lunt, adeo nihil prodesse asseuerat, ut non dubitanter dixe-
rit: Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam,
charitatem autem non habuero, nihil sum. In quam senten-
tiam à Iacobo quoq; dictū est: Quid proderit, fratres mei,
si fidem dicat quis se habere, opera autem non habeat, nisi
quid poterit fides saluare eū? Quamobrem quàm volent isti
sibi placeant, de quæ sola fide gloriētur, quod ea iustitiam,
quod salutem adferat: nobis illud certum & indubitatum
esse debet, quod per organum suum spiritus sanctus loqui-
tur: Nolite errare, neq; fornicatores, neque idolis seruien-
tes, neque adulteri, neq; molles, neq; masculorum concu-
bitores, neque fures, neque auari, neque ebrios, neque ma-
ledici, neque repaces, regnum Dei possidebunt.

1. Cor. 13.

Iacob. 2.

1. Cor. 6.

QVOD PECCATO QVOLIBET MORTA-
li fides non amittatur.

Cap. LXII.

VERYM hic isti, quo rimam habere queant, per quā
elabi liceat, fieri posse negant, ut hæc insint fidem ha-
benti, quā amitti mortali peccato quolibet asseuerant.
Quod si ita est, cur igitur operarios iniquitatis vocat Chri-
stus eos, qui in ipsius nomine prophetabant, demonia ej-
ciebant, virtutes multas faciebant: quæ tam eximia, sine fi-
de certe præstare non poterant. Cur idem viro stulto com-
parat eum, qui verba sua audiret, & ea non faceret: cum
fides ex audita sit? Cur multos ex principibus in Christum
ait, credidisse, scriptura, verum eos magis hominum, quàm
Dei gloriam dilexisse? Cur alio loco dicit, Seruus sciens
voluntatem domini, & non faciens, plagis vapulabit mul-
tis? Cur à Iacobo scriptum est, Sciēti igitur bonum facere,
& non facienti, peccatum est illi. Quid autē est aliud scire
voluntatem domini, scire bonum, nisi credere spiritui san-
cto, per amanuenses suos Prophetas, Apostolos, & Euan-
gelistas

Matt. 7.

Matt. 7.

Rom. 10.

Ioan. 12.

Luc. 14.

Iacob. 4.

FIDES PECCATO

gelistas nos docenti, hanc esse domini voluntatem. Et cum hac tamen fide, peccatum dicitur esse scriptura, quando non fit, quod creditur. Quare falsum est, quod ab istis asseritur, per peccatum fidem amitti, aut si remaneat, non esse fidem: aut eum, qui fidem habeat sine charitate, non esse Christianum: Falsum est, quod solam incredulitatem esse peccatum, solam fidem esse iustitiam, tam pernicaciter asserunt. Nam si nullum est peccatum, nisi incredulitas: si nulla est iustitia nisi fides: quorsum igitur illud extremum erit iudicium: quod non esse futurum de infidelibus, illa Christi verba non obscure videntur indicare. Qui non credit, iam iudicatus est. Futurum est ergo iudicium de fidelibus, quos non ideo collocatos à finitris, incorruptus ille iudex vivorum & mortuorum, in ignem æternum ire iussurus est, quia non crediderunt, sed quia pietatis opera facere neglexerunt. Hoc est, quod à Sapiente dictum est: Omnis misericordia faciet locum unicuique secundum meritum operum suorum. Hoc est, quod à regio Propheta scriptum, & est ab Apostolo repetitum: Tu fides unicuique secundum opera sua. Ad Corinthios quoque scribens idem Apostolus, ait: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis: non dicit, prout credidit, sed prout gessit: siue bonum, siue malum. Sed & in Apocalypsi legimus: Ego venio cito, & merces mea mecum est: reddere unicuique secundum opera sua. Quin & ipse Christus: Procedent, inquit, qui bona fecerunt, in resurrectionem vite. Qui vero male egerunt, in resurrectionem iudicii. Plena est scriptura hoc genus sententiarum, futuram esse retributionem, futurum esse iudicium, non secundum fidem, sed secundum opera. Quorum autem opera: num infidelium? Minime gentium: nam ipsi, veritate ipsa attestante, eo ipso, quod non credunt, iam iudicati, iam condemnati sunt. Fidei igitur opera ea sunt, secundum quæ retributio, secundum quæ futurum est iudicium. Cum autem fideles dicantur, qui fidem habent infidelis qui non habent. Sicut ab Augustino quoque legitur annotatum. Lib. 13. De Trinitate. cap. 2. Multos vero fideles reperire licet, variorum criminum etiam capitalium, reos vel ex eo constare cuius potest quod non ita in fides amittatur, quando mortale peccatum admittitur. Quam obrem

Ioan. 3.

Matt. 25.

Eccl. 16.

Psal. 16.

Rom. 2.

1. Cor. 5.

Apoc. 22.

Ioan. 15.

Ioan. 3.

NON AMITTITUR.

257

obrem longe alia fidei & spei, alia charitatis, per quam fides operatur, est ratio. Hæc enim individua comes est gratiæ, nec unquam ab illa destituitur. Sic enim loquitur patris æterna sapientia: Ego diligentes me diligo. Et alio loco: Qui diligit me, diligetur à patre meo. Quamobrem, quam sunt inter se pugnantia, peccatum & gratia, tam pugnant inter se peccatum & charitas: fides autem & spes, etiam ipsæ inessequeunt, qui cum Deo non sunt in gratia. Quemadmodum igitur, si quis furtum admisit, excludit is quidem charitatem, quæ non modò non concupiscit aliena, verum etiam pro eo, ut benigna est, libenter impertit sua: sed interim nihil impedit, quò minus in eo manet habitus castitatis: Ita nulla est ratio, quæ impediatur, quò minus qui fur est, idè amissa charitate, fidei retineat habitum, & spei, quamvis & fides & spes, quarum vita est charitas, nullum habenti, fructum sint allaturæ, si vita sua fuerint destitutæ. Sola igitur est hæresis, aut apostasia, per quæ excluditur habitus fidei, ita ut si quis in vno aliquo articulo fidei discrepet ab vnius sanctæ, catholicæ, apostolicæ Ecclesiæ sensu & consensu, is habitum amisisse fidei rectè dici possit. Est igitur vera fides etiam in ijs, qui peccatis aliquibus gravioribus obstricti tenentur, si cum aliis articulis fidei, tum sanctam credant Ecclesiam catholicam, Neque credendus est David rex, postquam adulterio commissio, cedere quoque paravit, evestigio fidem simul amisisse: siue qua revelatis à Deo credimus, siue qua nobis eum propitium fore propter Christum confidimus, quod tamen alterum spei esse Deum gravem peccatorum ultorem, non ita graviter animo percussus fuisset, non tantum de sceleribus patris dolorem concepisset. Rursus, nisi benignum eundem & misericordem, patientem & multæ misericordiæ, ac prestabilem esse super malicia persuasum habuisset, nisi certam spei & fiduciam concepisset, fore, ut propter nomen suum, pronunquam ad cinerem, ad lachrymas, ad ieiunium confugisset, nunquam supplicii prece, placatum eum sibi reddere studuisset. Petrum negasse Christum legimus, non desunt tamè, qui illo ipso passionis tempore, fidem eum in Christum

Præter. 8.

Ioan. 14.

1. Cor. 13.

1. Reg. 11.

David contra
missio adul
terio non
amisit fidem.

Ioc. 2.

Psal. 24.

Matth. 26.

Amb. li. 10.

In Lucam.

Pet. Lomb.

lib. 3. dist.

24.

K k ; stum

*Petrus Christi
sum negas
fidem non
amisis.
Iacob. 2.*

*Charitas a
nima fidei.*

DE FIDES PECCATO

stum habuisse contendant: propter illa verba Christi potissimum, quæ non multo ante prædixit veritas: Simon, Simon, ecce Satanas expiuit vos, ut cribaret sicut triticum, ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. Non excluditur itaque per mortale peccatum vera fides, etiam si viva fides cum eo consistere non possit: quæ non propterea vera non est, quoniam à Iacobo mortua vocatur: cum qui mortuus est, verus homo dici nequeat. Nam si verba Iacobi diligentius expendas, longè diuersum reperies. Non enim dixit Iacobus, sicut homo: sed sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Est quidem ita, quod & homo moritur, extincto spiritu, & fides moritur, extincta charitate, per quam, qui vita nostra est, Deus habitat in nobis, quæ ipsa est Deus: verum fides habet se instar corporis, charitas instar animæ: est enim anima fidei charitas. Quamobrè sicut cum ex corpore, migraverit anima, verum nihilominus corpus permanet, etiam si spiritu destitutum sit: neque deest illi quicquam, quod ad essentiam spectet corporis & proprietatem: sic amissa charitate, remanet nihilominus vera fides, neque deest illi quicquam eorum, quæ ad rationem, substantiam, & proprietatem fidei pertinere videntur: nimirum, ut Dei dictis, & omnibus ab eo reuelatis, assentiatur. Bernardus producto illo Apostoli loco Habitaturum Christum per fidem in cordibus nostris. Ex eo non incongruè intelligi posse docet tam diu Christum in nobis vivere posse, quam diu vivit fides. At postquam inquit, fides nostra mortua est quodammodo Christus mortuus est in nobis. Porro fidei vitæ opera attestantur, sicut scriptum est: Opera quæ ededit mihi pater, ipsa testimonium perhibent de me. Nec discrepare videretur ab hac sententia qui fidem sine operibus mortuam asserit in semetipsa. Sicut enim corporis huius vitæ ex mortu suo dignoscimus: ita & fidei vitam ex operibus bonis. Itaque vita quidem corporis est anima per quam monetur & sentitur: vita verò fidei charitas est, quia per illam operatur, sicut in Apostolo legis. Fides quæ per delectionem operatur: unde & refrigerante charitate fides moritur sicut corpus anima recedente. Sermones secundo de resurrectione domini.

QVOD

NON AMITTITVR.

Quod Fides à Spe & Charitate, non modo vocabulo, verum etiam rationabili differentia distinguatur.

262

Cap. LXIII.

Sunt igitur distincta inter se fides, spes & charitas, neque ita sibi tres hæ virtutes coherent, ut ab invicem separari non possint, quas non modo vocabulo, verum etiam rationabili differentia distingui, in Enchiridio suo docet Augustinus. Verum quis potest huius rei locupletior esse testis, quam ipse Paulus: qui cum dixisset: Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil sum: nonne videtur aperte fidem à charitate secreuisse? Nam quod hæc Pauli verba de fide miraculorum accipienda putant, fidem hanc miraculorum in scripturis nusquam legimus. Gratia sanitarum, donum linguarum legimus in scripturis: fides sanitarum aut linguarum nusquam reperimus. Verum de verbo nihil est quod disceptemus: Scimus enim vno atque altero loco, signorum atque miraculorum fidei meminisse Ioannem Chrysostomum, & eo multo posteriorem Bernardum. Sed quæ tandem est ista fides, de qua Paulus loquitur: certe perfectior quam quæcunque alia: nimirum ea, qua non solam assentimur omnibus, quæ nobis tradita sunt, ad salutem æternam consequendam, necessaria, quæque certam fiduciam de misericordia Dei, deque promissis eius concipimus: verum etiam qua tanta ferimur in Deum, ut eam etiam signa sequantur & miracula. Certe Origenes, Basilius, Gennadius, Theophylactus de perfecta, deque solida atque integra fide, Pauli verba hæc interpretantur: quæ satis esse queat, etiam ad montes transferendos. De qua etiam dictum est à Christo, Si habueritis fidem, & non hæsitaveritis, etiam si monti huic dixeritis, Tolle & iacta te in mare: fiet. Quam idem Christus alio loco sinapis grano comparavit, non propter exilitatem sui, sed propter vim & acritatem est igitur, ibi Paulum loqui de vera, firma, & nihil hæsitante fide, qua non modo reuelatis à Deo creditur, verum etiam certa fiducia concipitur, quod petitur, eum omnino libenter concessurum. Ceterum quorum attinet, qua de fide loqua-

Aug. ca. 8.

1. Cor. 12.

1. Cor. 12.

Chry. hom.

29. in. 1. &

23. in. 2.

ad Cor. &

13. in epi.

ad Ephe.

Ber. in par

uis serm.

serm. 1.

Or. in trac.

49. in Mat.

Bas. in reg.

de insti. mo

nachor. c.

4. in sico.

Matt. 21.

Matt. 13.

Kk 4 loqua-

An. li. 15.
de Trin. ca.
18. & in
ser. super
gestis cum
Emerito.
Tract. 6. in
Euangelia
Ioannis.

DE FIDE, SPE

loquatur Paulus, ambigere? cum in extrema capitis eius de parte, tria doceat esse distincta, fidem, spem, & charitatem: maiorem autem horum charitatem. Poteritne cuiquam esse dubium, quin loquatur de charitativis, de quibus ea fides, qua Christiani sumus? quæ si sola fuerit, ea quæ vita ipsius est charitate destituta, fructu adferre queat nullum. Quæ obrem istorum commentis reiectis, cum Augustino dicamus, quod sine charitate fides potest quidem esse, sed non & prodesse.

Quod fidei, ut prodesse queat, Spem & charitatem iungi necesse est.

Cap. LXIII.

Cæterum, quod prodesse queat, spes ut illi iungatur, necesse est: Quam quidem eiusmodi esse oportet, nihil ut nobis ipsi fidamus, verum spem omnem & fiduciam nostram in Deo positam habeamus: cuius vnigeniti filij passionem & morte acerbissima, peccatorum nostrorum remissionem consecuti sumus. Ad hæc igitur domini nostri Iesu Christi passionem & mortem, quæ propter, quod auiunt, & puppis est salutis nostræ, confugiamus: per hanc remitti nobis peccata nostra, cum Deo patre nos reconciliari: simul eterne vite concedi nobis hereditatem accedentes ad thronum illius gratiæ, supplices precemur. Quæ tamen & ipsa spes vana prorsus erit & inutilis, si non ad eam opera charitatis accesserint: Nam frustra crediderit aliquis, peccata sibi propter Christum esse remissa, nisi iustum de patris illis dolore conceperit: nisi detestatus & confessus illa fuerit: nisi dignos fructus, digna opera penitentia fecerit: Quare coniuncta sint oportet, sperare, & bene agere, vel saltem studium aliquod ingens ad bene viuendum adhibere. Cuius rei, non vno in loco nos admonet sanctus David: Spera, inquit, in domino, & fac bonitatem. Ac rursus: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in domino. Sic demum spes in domino nobis est profutura, si fecerimus bonitatem, si sacrificauerim⁹ sacrificium iustitiæ, si per charitatem fides in nobis fuerit operata. Sin autem nihil aliud, quàm credere nos & sperare professi, charitatis opera neglexerimus: & à iustitia legem re-

Matt. 3.

Psal. 6.

Psal. 4.

ET CHARITATE.

moti fuerimus, & ad illam vitam nobis aditus non patebit, ad quàm si vellemus ingredi, mandata seruare iussimus. Neque enim existimare quisquā debet, datū nobis esse à Deo Christum, ut redemptor tantum cui fidamus, & non simul ut legislator, cui obediamus. Aperta sunt Esaiæ verba dicentis: *Esai. 2.* Ex Syon exibat lex, & sermo domini ex Hierusalem. Quæ in libro, qui inscribitur de cognitione Dei, cuius author esse fertur Gregorius Nissæ pontifex, sic explicata legimus: Dominus, inquit, vult Iesus Christus, nunc in monte Syon sedens & docens, nunc in ciuitate Hierusalem versans, legem & doctrinam Evangelicam tradidit. Neque enim de Moisaica lege ea non in Syon, nec in Hierusalem, sed in monte Synai fuerit data multo ante, quàm natus esset Esaias: quemadmodum Evangelica multo post ipsum Esaiam tempore promulgata fuit. Quapropter appositè dixit, Exibat: quoniam antiqua lex iam exierat. Apertius autem, idem propheta Esaias, alio loco de Christo loquens: Dominus enim iudex noster, dominus legislator noster, dominus rex noster, dominus ipse saluabit nos. Et per alium Prophetam dicit dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Quin & Iacobus de Christo, Vnus est, inquit, legislator & iudex, qui potest perdere & liberare. Docet hoc pluribus verbis, ubi de Trinitate scribit Cyrillus, non redemptorem tantum, verum & legislatorem esse Christum. Beatus Ephrem in oratione de transfiguratione domini, Iesus est, inquit, dominus non seruus, dominans & non parens imperio, legislator, & non is cui lex datur, filius, non verna: natura & non adoptione. Et alio loco. Quisquis reliquerit legislatorem, & ipse nihilominus sum agnouerit, ita ut legislatore suppliciter procidat & diliqui. Protinus legislator cum sit amator hominum pro sua pietate suscipiet eum, & præstabit ei intellectum bonum ut agnoscat infirmitatem & peccata sua. De compunctione cordis. Cap. 5. Lactantius verò summus, inquit, Deus cum religionem suam transferre voluisset doctorem iustitiæ mihi ex cælo, ut nouis cultoribus nouam legem in eo vel per

Matt. 19.

Christus legislator.

Esai. 2.

Esai. 33.

Hier. 31.

Iacob. 4.

Cyrl. li. 3.

eum daret. Lib. 4. cap. 13. Et ante eos omnes Clemens Petri successor, Ezechiel, inquit, atq; alij deinceps Prophetæ, vbiq; prædicant hunc esse Christum, Dominum, Regem, Iudicem, Legislatorem, Et in sequenti libro, obtemperem Christo, vt legi, qui potestatem habet inducendi varias leges, ac tanquã sapiens Legislator nouas ferens, vbiq; naturalibus, immobilibus conseruatis, vide eundem paulo superius, cap. 23. & lib. 7. cap. 36. Est quidem ita, quod is factus obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis, factus est omnibus causã salutis æternæ. Nunquid autem omnibus credentibus tantum inse? Non hoc dicit Paulus: Verum omnibus, inquit, obtemperantibus sibi, omnibus legem suam custodientibus: omnibus mandata sua seruauit. De ijs verò, qui non obediunt Euangelio domini nostri Iesu Christi, tantum abest, vt eis Christum factum esse dicat causã salutis æternæ, vt non dubitet etiam asserere, quod pœnas dabunt in interitu æternas. Errat igitur, si quis putat Euangelium esse nudam & absolutam vitæ æternæ promissionem, sine conditione mandatorum obseruationis. Cum rectè dictum sit ab Eusebio Emisleno, quod conditionaliter sit prædestinatio Dei, nihilque sine aliqua conditione prædestinatum est. Prædestinati sunt omnes boni ad gloriam, ea tamen conditione si fidem tenuerint, si charitatem, si humilitatem, si sapiëntiam, si misericordiam & pietatem, & his similia habuerint. Homil. feria. 2. post. 1. dominicam quadragesimæ. Quam obrem, qui secus docent, omnis eorum sententiã scriptura reuelat: Comparati nos oportere, si conglorificari: commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus monet Paulus: Verum a pertius multò Christus ipse: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et alio loco: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Quod si oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam, multò magis oportet pati nos, vt intremus in a-lienam, super naturalem videlicet, ac nobis indebitam, & longè meritis nostris imparem. Præclare vir ille, singulari pietate præditus, nomine tantum Idiotæ, regulas quasdam describens, vitam Christianam cõplectentes, postea quàm non minus laboriosam vitam docuisset, quæ est secundum mundum, quã sit vita virtutis: stultum esse, dicit,

Philip. 2.
Heb. 5.

Rom. 1.
2. Tim. 2.
Matt. 19.
Ioan. 13.
Luc. 24.

credere, ad cœlum posse perueniri, nisi per pugnam aduersus carnem, diabolum & mundum, quando quidem & caput nostrum Christus non ascendit in cœlum, nisi per crucem, nec debet serui conditio melior esse conditione Domini. Quem sequutus aliquot post seculis Bernardus. Nō Victoris, recti planè, sed peruersi est animi, antè quærere gloriam, quàm exercere virtutē, & velle coronari, qui legitime non cœrauerit. Vanum est vobis, inquit, ante lucem surgere. Ita est. Frustrà ad celsitudinem nititur gloriæ, quæ prius non claruit virtute: frustrà fatuæ virgines sponso obuiam surgunt, quarum lampades extinguuntur, & idèò vacuæ, quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleum non habentes. Absit mihi gloriari, nisi in gloria illorum, quibus Propheta congratulans, ait: Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur. Et infert: Quoniam gloria virtutis eorum tu es: pulchrè non eorum, sed virtutis eorum gloria commendatur. Quæ enim sine virtute est gloriæ, profecto indebita venit, præproperè affectatur, periculose captatur: virtus gradus ad gloriam, virtus mater est gloriæ: Fallax gloria, & vana est pulchritudo, quàm illa non parturit: sola virtus est, cui iure gloria debetur, & se cure impenditur. Sed & Ambrosius, Tenera, inquit, corporis cura, luxurque & lasciuiarum cupiditate mollitos, nequa quàm cœlestis aula suscipit, ad quam duris laboriosisque virtutis gradibus ascenditur. Hi verò, quibus fluida delicijs nē habitacula consenscunt. Neque minus eleganter Hieronymus, ad Iulianum scribens, Difficile, imò impossibile est, inquit, vt & presentibus quis, & futuris fruatur bonis, & hic ventrem, & ibi mentem impleat, vt de delicijs transequiem suam. Ante quem etiam Athanasius: Qui habet se posse consequi: Regnum enim cœlorum non eorum est, qui hic ociatur, sed eorū, qui in multa tribulatione & angustia vitæ transigunt. Nō enim id gratis accipiunt, sed cū ingenti labore & magnificis sudorib; illud adepti sunt quotquot eo digni habiti sunt. Ad eundem modū Basiliius quoque: Quomodo cum vitæ secundum mandatum Domini in-

Ber. in na-
tali sancti
Victoris,
sermo. 1.

psal. 88.

Amb. li. 5.
in Luc.

Alba. de
virginit.

In defini-
tionibus
latiorib.

in proœmio

ni instituendæ, eam, quæ voluptatum est præferamus, æternæ vitæ felicitatem & conuersationem ei, quæ sanctorum est, conformem, & angelica gaudia in facie Christi nobis pollicemur? Stolidi certe animi sunt talia phantasmata. Quo modo ero cum Iob, qui nec vulgarem quidem afflictionem cum gratiarum actione complector? Quomodo cum Dauide, qui erga inimicum nullo sum lenitatis affectu præditus? quomodo cum Danièle, qui non assidua continentia & deprecatione sedula Deum quæsiui? quomodo cum singulis sanctis, qui vestigia illorum non sum secutus. Quis athleta ita iudicii expers est, ut ipsæ velit dignari coronis, & victorem, & eum, qui nihil certauit? Quis dux ad parem vnquam spoliatorum partem cum iis, qui vicerunt, eos vocauit, qui in pugna ne comparuissent quidem? Bonus est Deus, verum & iustus. Iusti verò est retribuere pro dignitate factorum, sicut scriptum est, Bene fac Domine bonis, Declinantes autem in obliuationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Misericors est, at & iudex, Diligit enim misericordiam, inquit, & iudicium dominus. Quapropter dicit, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Similiter & Augustinus, Manducant homines fungum malum, & moriuntur. Ecce in qua fragilitate est vita humana, quam quandoque relicturus es. Noli pro illa sic pugnare, ut tu relinquare. Vita nostra Christus est. Christum attende, pati venit, sed & glorificari: contemni, sed etiam exaltari: mori, sed etiam resurgere. Opus te terret, mercedem vide. Quare vis peruenire delicatus ad eam rem, ad quam non perducit, nisi labor? Sed times ne perdas argentum tuum, quia ad argentum tuum cum labore magno peruenisti. Si ad argentum tuum, quod quandoque vel moriens amissurus es, non peruenisti siue labore, ad vitam æternam sine labore vis peruenire? Et his omnibus verior Origenes. Nemo potest in carne & in spiritu habere delicias, sed si quis in carne deliciatur, sicut ille diues, erit bit gremio Abraham, & delicijs, qui verò in præsentis seculo pane afflictionis vescitur, sicut & ille pauper, cum hinc abcesserit, in delicijs erit.

Psal. 124.

Aug. serm.
6. de ver-
bis dñi.Orig. in
Psal. 36.

Quod nihil impossibile Deus præceperit.

Cap. LXV.

Verum hic isti, Si nos ad mandata remittis aiunt, ut ni si ea obseruemus, esse iusti non possimus, actum est de nobis: Nam in hac vita, quæ præcepit Deus implere, possibile non est: in qua legi satisfacere nemo potest. Scilicet, si fidē istis habemus, impossibilia præcepit Deus. Potest autem dici quicquam, aut cogitari magis blasphemum, quàm hoc sit? Quis præcipiat his, qui sibi subiecti sunt, quod ab eis nullo modo præstari posse videat: nisi aut prorsus insana sit mentis, aut ridiculus, aut barbarus aliquis, & immanis tyrannus, qui sibi datam cupiat occasionem, per quam suam in illos crudelitatem expromere queat: Atqui talem isti nobis Deum fingunt, præclari, si Dijs placet gloriæ Dei vindices, quam tot sæculis obsecratam, nunc demum asserere se, rudi plebeculæ persuadere conantur. Quid autem? an non reclamatione eorum blasphemie scriptura? In Euangelio suo dicit Christus: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. In Euangelio suo dicant isti: Iugum Christi durum & acerbum, & onus eius est prorsus importabile. Ad quod ferendum Christus inuitat, ab eo deterrent isti, ne venire quisquam ad Christum audeat: qui legem tulerit, cui satisfacere possit nemo. Dicit Dei spiritus per Ioannē: Mandata Dei gratia non sunt. Dicit Sathan spiritus per Iohannē: Mandata Dei non modò graua, verum etiam prorsus ad implendum impossibilia sunt. Nimirum hoc est illud purum Euangelium, quod à zonarijs, basilis, figulis, tantoperè vidimus expetitum, cum ex diametro, quod autem cum Euangelio Christi pugnare videatur, quo virtutis omne studiū enervatur, omnis faciendi mandata Christi conatus impeditur. At non ita prisci Patres illi sancti, qui, si quis impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse blasphemasset, eum anathema pronunciauerunt: quod impium esse dicerent, affirmare, quæ à spiritu Dei mandata pro-

Matt. 11.

I. Ioan. 5.

Patres
prisci quo-
modo popu-
lum inopi-
tuerunt.
Hier. ad
Damas. in
expos. sym-
boli.

ta pro-

Basil. in ta profecta sunt. Ea esse credentibus impossibilia. Inter
verba illa quos Ioannes ille, qui iure merito Chrysostomus appella-
Mofeos, At- tur, adeo nihil impossibile mandasse Deum, affirmat mul-
tende tibi tos ut fuisse dicat, qui plus etiam vltro praestiterunt, quam
ipsi. a Christo mandatum est, tantum abest, ut eius mandata
Chry. hom. non impleuerint. Nam cum neque virginitatem, neque pa-
*8. de punit.*upertatem Deus vnquam mandauerit, minimè tamen de-
ser. de cha- fuerunt, qui iniussi, vltro vtrunque amplecterentur. Quin
ritate & & illud non vno in loco persuadere populo conatur, mul-
hom. 19. in to grauius esse iugum saeculi, quam sit iugum Christi:
epist. ad Quod illud iugum est seruitutis, iugum carnis & peccati:
Hebraeos. hoc vero iugum est libertatis, iugum spiritus & gratiae. Onge-
Hō. 39. in nes: Qui dicit, implere non possum, quae mandantur a Deo,
Mat. et hō. quid tibi videtur aliud, quam inter mulieres, quae nihil vi-
*2. ad phil.*quid possunt, esse numerandus? Locum illum enarrans Hi-
larius: Latum mandatum tuum nimis. Et beatus Ephrem
grauius nullam in hac via, quae ducit ad caelum, reperies difficulta-
quod iugum tem. Dominus ipse factus est via vitae volentibus ad pa-
Christi. trem luminum proficisci, ubi beatitudines enumerat. La-
*Orig. in to-*tum, inquit, mandatum Dei est, & in omnia spei nostrae ge-
*sue, hom. 9*nera diffunditur, ut non difficile sit, si voluntas adit, praee-
*Psal. 113.*pto Domini obtemperare: cum & latum & diffusum sit
Iniquitas ad placendum, officiosa religionis varietate: neque, solū
*grauis.*latum, sed vehementer latum. Etiam Prophetis longè gra-
*onus.*uiusum visum est onus iniquitatis, quam sedere qui-
*Zach. 5.*dam ait super talentum plumbi: Sub quo gemebat alius
*Psal. 77.*quoque dicens: Iniquitates meae supergressae sunt caput
meum, & sicut onus graue, grauatae sunt super me.
Quamobrem duriora multo sunt, quemadmodum etiam
a Basilio scriptum legimus, quae vel iustanus amor, vel
inexplebilis habendi cupiditas, mortalibus imperat, quam
quae Christus praescribit. Ut non ineptè dictum sit a Ioan-
ne Gersonio, quod plures videre licet, qui maiorem pec-
nam habent ad infernum acquirendum, & ad male agen-
dum, quam requiratur poena ad regnum paradisi laceran-
dum: Ante quem multis saeculis Hieronymus: Quamuis la-
inquit, sudoribus hereditas casta competitur. Minori la-
bore margarita Christi emi poterat. Ad Nepotianum de
vita clericorum. Non est itaque Charissimi, cur interdum
domini

Gers. parte
quarta in
ser. de om-
nibus san-
ctis.

domini nostri famulatum intollerabile pronuntiemus, se-
cundum vel lenitatem, vel duritiam morum nostrorum.
Qualem animum habuerimus, tale super nos iugum do-
mini sentiemus. Nemo itaque dominicum onus esse in-
tollerabile conqueratur. Qui duri est animi, qui cordis est
asper, ipse sibi facit durum atque asperum iugum Christi,
& verè graui premitur sarcina mens subiugata peccatis:
onus, verò domini, scit releuare, nescit opprimere. Siue
quis obscuro sit amore captus, siue rei faciendae studio te-
nearur immodico, siue misera vexetur ambitione, quas non
perfert molestias? quae non adit pericula? quos non tole-
rat corporis & animi cruciatus, ut non defuerint, qui mor-
tem etiam indubitanter oppeteret, dū eo, quod amant po-
tius student. At in Deo piè colendo, atque illius contempla-
tioni vacando, quid tandè est molestiae? quid periculi? quid
laboris? aut quae non voluptas potius, cum animi summa
tranquillitate coniuncta? Qua fruuntur in caelis, animae
piorum vita beata, ea degentibus adhuc in terris, atque in
fragili corpuscule, representari videtur. Initia fortassis al-
iquid habent difficultatis & molestiae: Quò longius au-
tem progressus fueris, hoc facilius, iucundius, suauius
sunt omnia. Sic prisci populū instruebant: sic de superiore
loco mentes eorum ad virtutum studia, quae nos amplecti
Christus voluit, oratione sua inflābant. A quibus, quid
aliud isti, quam detertere prorsus videntur? dum non diffi-
cilia modò, quod ferri tamen posset, verum etiam prorsus
impossibilia Deum praecipisse blasphemant. Ex quorum
hac impia doctrina, quam ipsi nihilominus verbū Dei vo-
cari volunt, hoc esse consecutum cernimus, nullo ut vi-
quam tempore quam hoc, magis refrigerit charitas, ma-
gis abundauerit iniquitas. Quis enim adduci facillè possit
ut aut cum Deum colat, quem impossibilia praecipisse per-
suasum habeat, aut ad ea praecipita animum adijciat, quae
impleri non posse credat.

Mat. 24.

*Quod non tam natura mandatorum, quam nostra sit ignauia,
ut implere mandata non possimus, cum quae
timori grauius sunt, leuia
sint amari.*

SED

SED hic isti nobis obijciunt: Si tam leuia sunt Christi præcepta, quā ea tu videri vis, cur igitur dixit Christus, quod angusta est porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam? Cur vias domini duras appellat propheta? Nos verò non nostris, verum eorum, qui totius orbis iudicio grauissimi, doctissimi, sanctissimi, que sunt habiti, verbis, ad hæc respondebimus. Ac primo quidem loco, quod laboriosa via Dei, quod eius mandata videntur esse difficilia, dicit Ioannes Chrysostomus, non tam id fieri natura mādatorū, quā nostra ignauia. Quid enim esse potest melle dulcius? ægroto tamen amarum per se videtur. Num quod natura tale sit? Minime generum, sed est id morbi vitium. Ad eundem modum lex onerosa, non tam sua natura, quā nostra sit difficultatis & molestiæ, tamen si nautis minaces pelagi fluctus, si tempestates & hyemes agricolis, si vulnera cædesque militibus, si pugilibus ictus plageque grauissimæ leues adeo videntur & tolerabiles, ut volūtarij magna eum alacritate se discriminibus istis & difficultatibus offerant, spe temporalium commodorum, quæ mox peritura sunt: quanto magis homini Christiano videri leue debet ac tolerabile, si quid etiam aduersi ferendum sit, cui præmium in cælo positum est, non momentaneum, sed æternum, cum nec oculus viderit, nec annis audierit, nec in cor hominis ascenderit quæ præparauit Deus his, qui diligunt eum, ut verè dictum sit à Paulo. Quod in præsentem momentaneum est, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus, nobis quæ videntur, sed quæ non videntur, quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Leue Paulus vocat & momentaneū, quod est in præsentem tribulationis, at isti non satis habent, si dicant esse difficile, verum prorsum impossibile, prorsus volunt esse onus, cui ferendo nemo sit mortalium. Interea tamen purum Dei verbum haberi volunt, quod ait, quæ sunt & sentiunt, quamuis ex diametro, quod aiunt, cum

cum Dei verbo pugnare videatur. Dicit Augustinus, cum suaue est, & onus meum leue: pluribus verbis laboriosior rem esse docet huius mundi amorem. Et in Psalmo com mentatus. Bonum opus, inquit, non multum laborat, malum opus habet laborem. Ac alio quodam loco, adducens illud ex Psalmo: Propter verba labiorum tuorum, ego custodiui vias duras: Dura sunt, inquit, timori, leues amor. Omnia quippe sunt facilia charitati, cui vni Christi sarcina leuis est: quin ea potius est ipsa illa sarcina, quæ leuis est. Itaque quæ dura sunt laborantibus, eisdem ipsis mitescunt amantibus. Nam quæ sæua sunt etiam & immania, prorsus facilia & prorsus nulla efficiunt amor. Et in libro de gratia & libero arbitrio: Sarcina illa, quæ infirmitati grauis est, leuis efficitur charitati. Et in libro de perfectione iustitiæ: Quis autem nescit cum præceptū sit generale charitas, quia finis præcepti est charitas, & plenitudo legis est charitas, non esse graue, quod diligendo fit, non timendo. Laborant autem in Dei præceptis, qui ea timendo conantur implere. Sed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti sarcinam leuem. Ac paucis interiectis, dicit: charitati, cui plus dādo quā oportet, ignoratur iustitia Dei. Et explicans illud ex Psalmo 30. Statuisti in loco spaciosus pedes meos: Certè angusta, inquit, est via: laboranti angustiosa est, amāti lata est. Eadem quæ angusta est, lata fit. In ipsa irent in se, & incurrerent in se, deicerent me. Ergo quod ait, Posuisti in spacioſo pedes meos, plane fecisti mihi facilem iustitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis. Hoc est, Posuisti in spacioſo pedes meos. Quem se Greg. li. 9. Hoc est, inquit, loquens de præcepto dilectionis: ca. 2. in pri suauitatis: Quid enim leuius, aut vnquam gratius, quā amor, fertur? quid præterea graue non leuiter tolerat, qui amatur? Quicquid enim diligitur, cum magna deuotione portatur. Potest hoc amor huius mundi, ut etiam quæ videntur difficilia, facilia videri faciat, & nō possit multo magis, quod nihil est fortius, amor Christi: Quod si soli nos esse-

Mat. 7.

Psal. 16.

Chry. hom. 8. de panis. Rom. 2. in ep. ad Phil. Rom. 16. in ep. ad Hebr.

1. Cor. 2.

2. Cor. 4.

Aug. li. 5. de Musi. cap. 14. & serm. 9. de verbis domini. In Psal. 92. De nat. & gratia, ca. penult. & ultimo. & ser. 48. de templo & serm. 12. de verbis apostoli. cap. 17.

Greg. li. 9. ca. 2. in pri mū lib. Re.

mus, si nostris ipsorum viribus lex nobis implenda foret, fortasse nostris nobis imbecillitatibus conscij, de difficultate atq; adeo impossibilitate ipsius non immerito queri possemus. Nunc autem qui vivit in nobis Christus, qui per eundem habitat in cordibus nostris, ipse est, qui operatur omnia in omnibus: ipse est, qui operatur in nobis & velle & perficere, ipse est, qui facit in nobis, quod placeat coram se. Hoc est, quod cum scribens ad Corinthios, gloriatus fuisset Paulus, quod plus alijs omnibus laborasset, ne sibi suarq; virtuti bona tribuere videretur, quod per ipsum Deus operatus fuerat, subiunxit elegantius: Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Quæ tamen verba nequaquam ita sunt accipienda, quasi cum dixerit, non ego autem, hoc intelligi voluerit, nihil se laborasse, nihil prorsus operatum esse: Non enim adiecit mecum, si præveniente gratia, subsequens liberum arbitrium non habuisset. Poterat dicere, per me quemadmodum annotatum est à Bernardo, sed quia minus, inquit, erat, maluit dicere, mecum, præsumens se non solum operis esse ministrum per effectum, sed operantis, quodammodo socium per consensum. Ac si dicere, abundantius laboravi, non ego, sed & ego. In eo enim, quod solo Dei dono preuentus sum non ego: in eo autem, quod donum voluntate subsecutus, sum, & ego.

Q. VOD OPERATUR BONA DEVS IN NO-
bis, non ipsis nihil agentibus, verum consentientibus, & simul
operantibus nobis.

Cap. LXVII.

QVAMO BREM execrandus est eorum impius et
tor, qui nihil plus hominem asserunt in bonis
gere, quam agat securis in manu fabri, aut lutum in manu
figuli: atque ita Deum per filium suum legem in creden-
tibus implere docent, nihil ut agant ipsi. Quos etiam ad ea
blasphemiarum portenta devenisse tandem videmus, ut
cum, qui solus bonus est, de quo dicit Propheta: Nō Deus
volens iniquitatem, tu es, eum etiam malorum auctorem
faciant, neque bona magis, quam ipsa etiam in nobis ope-
rari mala, impudenter asserunt: quod haud aliter habere
se dicant facinorosos, ad ea quae patrant crimina, quam ha-
ber

Ephes. 3.
1. Cor. 12.
Philip. 2.
Hebr. 13.
1. Cor. 15.

Bern. in lib
de gratia
& libero
arbitrio.

Matt. 19.
Psalm. 5.
Deus non
est mali o-
perator.

bet se gladius, quo iugulatur proximus. Neque minus esse proprium opus Dei Davidis adulterium, aut Iudæ prodicionem, quam Pauli vocationem. Nunquid potuit aliquid dici pensilientius? Quid autem est aliud hoc docere, quam omnem ordinem, omnem benè agendi curam, omnem sollicitudinem, providentiam, ac industriad, disciplinam omnem euertere, denique proscriptam ab hominibus vellem vitam humanam, & pro illa pecuniam ac fœralem quandam securitatē ac licentiam introducam? Quorsum enim leges? quorsum magistratus? quorsum bonis præmia, malis constituta sunt supplicia? Denique quorsum illud pertinet, quod Deus etiam ipsè mercedem regni cœlestis pijs promittit, gehennæ verò pœnas impijs comminatur, si omnia, siue bona siue mala, sine nobis operatur in nobis? si absoluta necessitate & inevitabili patimur magis, quam agimus, aut velut serræ quædam, ab illo acti agimus? Sed nobis illud in præsentia referatur propositum non est, à quo non aures modò, verum etiam cogitationes piorū, & horrent omnium, quod quæ facinorosi patrant scelera, eorum sit auctor Deus. De eo tantum breuibus differendum esse putamus, quomodo bona Deus operatur in nobis. Aperta sunt scripturæ verba, quod à Deo gressus nostri diriguntur, quod quæ omnia opera nostra Deus operatur in nobis: quæ quidem scriptura nihil est certius. Verum interea nō minus certū est & hoc, nos facere cū facimus quāvis ille faciat vt faciamus, præbēdo vires efficacissimas voluntati, qui dixit: Faciā vt iustificacionib⁹ meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis ea. Quē Propheta locū adducēs Augustinus: Cūm dicit, inquit, faciā vt faciatis, quid aliud dicit, nisi auferam à vobis cor lapideum, vnde non faciebatis, & dabo cor carneum: vnde faciatis? Et hoc cap. 16. quid est nisi auferā cor durū, vnde non faciebatis, & dabo cor obediēs, vnde faciatis. Ille facit vt faciamus, cui dicit *Psalm.* 38. homo: Pone Dñe custodiā ori meo: Quod beneficiū Dei *Esai.* 26. iam fuerat consecutus, qui dixit: Posui custodiā ori meo. *Philip.* 2. Quādo igitur legim⁹ i scripturis quod omnia opera nostra a. *Cor.* 12. operatur Deus in nobis, quod operatur & velle & perficere *Hebr.* 13. quod operatur omnia in omnib⁹, quod facit i nobis, quod

Blasphemie Thil.
Melan.

Ezech. 36.
Au. de gra
tia & libe
ro arbitrio.
cap. 16.

Ll 2 placeat

DEVS QVOMODO ET QVATENVS

Vide Au. 3.
Hypogno-
sticon.

Au. de gra-
tia & libe-
ro arbi.
cap. 12.
De gratia
Dei contra
Pelagium &
Celestinum
lib. 1. ca. 25

Guil. lib. de
meritis.

Zacch. 1.
1. Cor. 3.

placeat coram se, nequaquam in eo sensu accipiendum est
vt sic agi nos, cum agimur spiritu Dei putemus, quemad-
modum faber agit ferram, sed potius, quemadmodum sessor
agit equum, Operatur quidem in nobis Deus, verum non
ociosis nobis, sed ipsis etiam & voluntatem & conatu ad-
hibentibus. Quamquam vt velimus sine nobis operatur,
inquit Augustinus: ab ipso enim praparat voluntas no-
stra, cum autem volumus, & sic volumus vt faciamus, no-
biscum operatur, sine illo tamen, vel operante vt velimus,
vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil
valemus. Et alio loco: Non solum, inquit, Deus posse ope-
ratur in nobis: non quia nos non volumus, aut nos non
agimus, sed quia sine ipsis adiutorio nec volumus aliquid
boni, nec agimus. Et in Psal. 30. Quicquid Deus operatur
per nos, nos videmur operari. Potest ille multum & totum
sine nobis, & nos nihil sine ipso. Et iterum in alio libro, In-
telligant si filij dei sunt spiritu Dei se agi, vt quod agendum
est, agant, & cum egerint illi, a quo aguntur gratias agant
aguntur enim vt agant, non vt ipsi nihil agant. De corre-
ptione & gratia cap. secundo. Præclare Guilielmus Parisie-
sis. Opera, inquit, nostra, opera sunt etiam Dei, quæ ipse
operatur in nobis, & etiam per nos. Non quidem tan-
quam per organa quædam aut instrumentum: tunc enim,
nec ad laudem, nec ad vituperium, nec ad culpam, nec ad
meritum imputanda essent nobis opera bonæ. Sicut citha-
ræ & tibie nihil imputatur ad culpam aut meritum de
citharistantibus & tibicinantibus. In nobis igitur opera-
tur Deus bona opera sua & nostra, non tam præstando
virtutem, facultatem, & oportunitatem, quam etiam exci-
tando, & foris doctrinis, & prædicationibus, & benefi-
ciorum consolatione, flagellorum quoque stimulationibus, ac
& interdum compulsionibus, & interiorum inspirationibus, &
revelationibus, terroribus, & alijs modis multiplicibus, qui
sibi soli noti sunt. Aequum est autem vt illius adscribamus
omnia diuinæ bonitati, non quod nihil agamus ipsi, sed
quod nihil possumus, nihil volumus, agimus aut sumus,
quod non illius beneficio possumus, velimus, agamus, aut
sumus, a quo solo proficitur omne datum optimum, & om-
ne

IN NOBIS OPERATUR BONVM.

ne donum perfectum. Neque enim sufficientes sumus, vel
cogitare saltem aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed suffi-
cientia nostra ex Deo est. Quemadmodum igitur a Paulo
dictum est: Vivo autem iam non ego, viuit autem in me
Christus: ita qui cum Paulo per fidem & baptismum eidem
Christi corpori sumus insiti, cuius etiam spiritu vegetamur
si, quod subinde nos monet, imitatores illius facti fuerim?
dicere quisque nostrum cum illo poterit: vivo autem iam non
ego, viuit autem in me Christus: laboro autem iam non
ego, operatur autem in me Christus: mereor autem iam non
ego, meretur autem in me Christus: modo sanus adsit ho-
rum verborum intellectus? Neque enim ea sic oportet accipi,
quasi non viuamus, non laboremus, non operemur, non
mereamur ipsi quoque: quinimodo nos sumus qui viuimus, nos
sumus qui laboramus, qui operamur, qui meremur: sed vt
viuamus facit vita nostra Christus: vt operemur, facit qui
& voluntatem inspirat, & vires ad operandum suppeditat
nobiscum Christus: vt mereamur facit, qui merita sua
Augustinus ab Bonifacium scribens: Nos quidem ambu-
lamus, verum est, nos obseruamus, nos facimus, sed ille fa-
cit vt ambulemus, obseruemus, vt faciamus. Hæc est gratia
Dei, bonos faciens nos, hæc misericordia eius præueniens
nos. Et in alio quodam libro: Nos ergo volumus, sed Deus
operatur in nobis & velle: nos ergo operamur, sed Deus
operatur in nobis & operari pro bona voluntate. Hoc no-
bis expedit & credere & dicere: hoc est pium, hoc verum,
vt sit humilis & submissa confessio, & totum detur Deo.
Quando itaque dicit homo Christianus. Vivo autem iam
non ego, viuit autem in me Christus: hoc dicere videtur:
vivo autem ego: non iam ille, qui conceptus in iniquitati-
bus ex carnis mea parentibus, ita filius natus: verum qui
baptismo veterem exutus, & novum hominem indutus Do-
minum nostrum Iesum Christum, in cuius fide vivo, cuius
etiam agor spiritu: Hic meam infirmitatem adiuvat: hic ad
operandum & voluntatem impellit, & facultatem sugge-
rit: hic efficit pro sua inenarrabili bonitate, vt qui dum na-
tura

Galat. 2.

1. Cor. 4. 11.

Aug. contra
duas epist.
Pelag. li. 4
cap. 6.
De bono per
seuerantie
cap. 13.

Psal. 50.
Ioan. 3.
Galat. 3.
Rom. 8.

IVETIFICATI NON DESERVNTVR

tura filius essem iræ, nihil mereri poteram, nisi gehennæ supplicia, factus per adoptionis gratiam Dei filius & haeres, frater autem ipsius & coheres, iam deinceps mereri possim ea, quæ Dei filio & haeredi, quæ Christû induto debentur, ut quicquid mereor, non tam meo, quam ipsius, quæz indui, Christi merito merear. Meum namq; meritum quatenus purè meum, extra Christum factum, nō erat nisi meritum supplicij: Postquam autem vino in fide filij Dei, iam illud quaecumq; à me profectum, illius aspersum sanguine precioso, precium ex eo mutuatur, ut fiat meritum celestis præmij, non sua quidem ipsius, verum Christi virtutis, operantis, & meritis in me virtute dignitateq; qui, quæ est illius immensâ benignitas, merita mea, quæ sunt ipsius dona, non tanquā merita mea, sed tanquā dona sua coronat. Nam & ab ipso manât, & ex ipsius morte præciū acquirunt. Hic sanus est, & pius horū verborum intellectus. Nos ergo sumus, qui vivimus: nos sumus, qui operamur: nos sumus, qui viventes in fide filij Dei, legem implemus, qui, quæ mandata sunt ab eo perficimus: verum non sine eo, qui dicit: Sine me nihil potestis facere. Illius deserviti gratia, nihil possumus: illi⁹ adiuti gratia, nihil nō possum⁹: quæ fretus, nemo est ex ijs, qui credūt in Christû, qui nō cōfideret dicere queat: Omnia possū in eo, qui me cōsolvat.

1 Ioan. 15.

Philip. 4.

QVOD SEMEL IVSTIFICATVM GRATIA

sua Deus non deferat, si non ab eo deferatur: quodq; charitati non modo non impossibile, verum nec difficile quicquam sit.

Cap. LXVIII.

An. de natura & gratia. cap. 26
Cum confutatio articuli
falso sit
sunt impossibili, articulo
septimo & 11
serm. 28.
de temp.
An. li. 2.
cap. 4.

EST autem, quod ab Augustino quoq; legimus annotatum, Dei tã bonitas, ut quæ semel iustificavit impii, gratia sua nunquā deferat, si nō ab ipso deferatur. nihil ut ei desit, quo min⁹ piè semper, iusteq; vivere queat. Quod etiā ab Ambrosio, aut quisquis ille fuit auctor libri, qui inscribitur de vocatiōe gentiū, animadversum legimus. Qui certissimū esse vult, nullā fideliū à Deo, non discedentem relinqui, neq; cuiusquam ruinā ex divina esse dispositione

A D'EO.

260

tionē dispositam, sed multis, qui iam in ficio rationis videntur, ideo liberum esse discedere, ut non discessisse sit præmij, & ut quod non potest nisi cooperante spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Verum testatur hoc etiam propheta, dicens: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo: Si quasi-
2. Para. 18
veritis eum, invenientis: si autem deliqueritis, derelinquet vos. Sic ille fons totius bonitatis & misericordiæ, nunquā nos deserit, nisi prius à nobis deferatur. Cæterum, si nobiscum & pro nobis Deus quis contra nos? quid erit, quod præstare non possumus, illo per fidem in cordibus nostris habitante, illo vivente in nobis, illo operante in nobis, ut velimus, & cooperante, ut quod rectè volumus, faciamus? Etenim à Domino præparatur voluntas nostra, quæ si magna est, charitas vocatur: Nulla nāque volūtas maior esse potest, quā sit voluntas charitatis, quæ tanta est, nihil ut sit, quod ei resistere queat: quandoquidem non solum fortis est, ut mors, dilectio, quemadmodum à sapiente scriptū est: verum etiam fortior ipsa morte: nō care tantum, quia, quos dividit mors, nō dividit charitas, verum etiam quod, cum à corpore per mortem anima separatur, tūm verò, quæ fuit in corpore mortis huius tantum inchoata charitas, sit perfecta. Sensit vim huius magne voluntatis ille, qui dixit: Quis nos separabit à Charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quod neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura vlla, poterit nos separare à Charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Hæc igitur magna voluntas, quæ charitas dicitur, in cuius corde diffusa est per spiritum sanctū, huic iugum Domini verè suaue, huic onus eius verè leve est. Quamlibet enim asperū aliquid & durū esse videatur, si tamen hæc magna voluntas accesserit, nō modo non impossibile, verum ne difficile quidem, quin potius iucundum erit & suaue. Verum enim est, quod ab Augusti-

Rom. 8.

Charitatis voluntas maxima.

Cant. 8.

Rom. 8.

Psal. 43.

Rom. 5.

An. de gra
tia & lib.
arbit. c. 17.

Euse. li. 6.

cap. 3.

Orig. puer

martyriū

appetit.

Ruff. lib. 2.

cap. 5.

Socra. li. 4.

cap. 18.

Theod. li. 4.

cap. 17.

Martyrij

desiderium

in muliere

Ediffena.

Augustino scriptum est, Sarcina illa, quæ grauis est infirmi-
tati, leuis est charitati. Documento sunt, tot tam serui ter-
ribilesque cruciatus, quos tot millia sanctorum martyrum,
etiam ex fragili foemineo sexu, deinde tenerioris etiam æ-
tatis, amore sponsi sui Domini nostri Iesu Christi inflam-
mati, non maiore constantia, quam animorum alacritate
pertulerunt. Quæ in re se tales præstiterunt, minus ut ala-
ces ad epulas plerique, quam isti ad vitam suam pro Chri-
sti nomine cum sanguine profundendam festinarent. Vt
nullam nunc Origenis mentionem faciamus, quem tanto
martyrij studio flagrasse puerulum adhuc Ecclesiastica nar-
rat historia, multum ut negocij mater habuerit in eo domi-
detinendo, ne vitam suam in apertum discrimen offerret.
Vt multos etiam alios silentio prætereamus, vnum in præ-
sentia recensuisse contenti erimus, quod in eadem historia
legitur Ediffenæ mulieris exemplum, Quæ cum esset facta
certior, ciuitatis Ediffenæ præfectum, ad campum, in quem
Christiani conuenerant, proficisci, posteaquam vidit fre-
quentiorem solito Christianorum populū eo tendere, cur-
rere præcipientes, ac festinare, tanquam vererentur, ne quis de-
esset ad mortem, & ipsa suis ex adibus properè prorupit, cū
nec ostium clausisset, nec, ut mulierum habitum decet, se
diligentius operuisset, infantem quoque paruulum secum
attrahens, ac rapido cursu, irrupto etiam officij agmine, fe-
stinavit, Quam cū ita festinantem præfectus vidisset, ap-
prehendi, & ad se deduci iussit simul percunctatus est, quō-
nam infelix mulier tam festina properaret. Illa verò, Ad cā-
pum, inquit, quod catholicorum populus conuenit. Tum il-
le, Non audisti, quod præfectus eo pergit, ut omnes inter-
ficiat, quos inuenerit? Audiui, inquit, mulier, & ideo festi-
no, ut ibi inueniar. Et quō, inquit, præfectus, paruulum istū
trahis? Vt & ipse, ait illa, martyriū consequi mereatur. Tan-
tum potuit amor Iesu Christi, nō solum apud viros, verum
etiam apud foeminas, ut non modo non cederent pericu-
lis, nec infringenter doloribus, nec formidarent res aspe-
ras, nec ullos mortis terrores extimescerent, verum etiam
quam natura mortales omnes mortem fugiunt, ea sit illis
adeo non fugienda, adeo non horrenda visa, ut expectandā
etiam vltro ducerent, nec magis dulce quicquam & iucun-
dum

dum eis accidere posset, quam, si cuius morte se salutem af-
secutos, & ab æterna morte liberatos, esse meminissent,
pro eius nomine mortem vicissim oppetendi facultas &
ocasio daretur: Cuius amore sic inflammati plerique fue-
runt, ut sensum etiā doloris omnē amitterent, & cum car-
bonibus incensis, nudis pedibus insistere cogerentur, nihil
affirmarent interesse, vtrum per carbones illos, an per hu-
mi sparsas rosas sibi esset ambulandum: Cumque flagris &
neruis cederentur, ut triticum, nisi benè exculcatum & pur-
garum in horreo: sic animam in cælo, nisi sic excusam &
perpurgam, dignè stare non posse, dictarent. Scilicet ijs
durū fuit aliquid ex ijs, quæ multitudinis iudicio sunt mul-
tò durissima, quos ex summis corporis sui cruciatibus volu-
ptatem quandam animi non mediocrem percepisse legi-
mus. Ijs fuit aliquid impossibile, qui plus etiam vltro præ-
stiterunt, quam à Deo mandatum fuerat. Nam ut exigat
hoc à nobis lex charitatis, qua Deum ex toto corde, ex to-
ta anima, & ex tota mente nostra diligere iubemur, ut cū
deprehensi fuerimus, mortem prius, in eius nominis con-
fessione, simul occumbere parati, quam ut eum negemus:
hoc certe, quod ab istis factum est, non exigit, ut vltro se
discrimini quisquam offerat: quemadmodum ab Athanasio
in Apologia ad Constantinum & in ea, quæ proximè se-
quitur de fuga sua & à Gregorio Nazæno diligenter legi-
mus animaduersum. Quid autem est, quod præcipit nobis
Deus? Quid aliud, quam id, quod ipse est. Deus charitas
est, dicit Ioannes. Charitas igitur charitatem nobis præci-
pit: & quod iubet, ipse nobis præstat Deus charitas. Prior
ipse diligit nos, ac ad se diligendum accendit nos: seipsum
impertit nobis, mansionem facit apud nos, ita ut nos in
ipso maneamus, & ipse in nobis. Quamuis autem prior di-
ligit, nunquam tamen prior deserit nos, nisi prius defera-
tur à nobis. Quod nos deserit, culpa nostra, quod man-
tionem in nobis facit, ipsius sit gratia: qui paratior est ad
eam nobis impartendam, quam simus nos ad reci-
piendam: tam est illius obuiā bonitas,
tam est nostra supina
negligentia.

10an. 12.

Deut. 6.

Matt. 22.

Nazæ. ora.

6. in Mono

dia Basi.

1. Ioan. 4.

10an. 14.

IVSTITIA CHRISTIANA

Quod Christiana iustitia Charitas est, ex cor-
de puro, & conscientia bona, &
fide non ficta.

Cap. LXIX.

Verum, ut unde cepit, eò redeat oratio. Non sola fides
iustitia nostra est, neque si spes ad eam accesserit, ab-
soluta est iustitia nostra: Dæmones quoque fidem ha-
bent, & contremiscunt: Neque enim non credebant, cum Chri-
stum confessi dicerent: Quid nobis est & tibi Iesu filij Dei?
Hæretici quoque, spem habent & fiduciam, neque soli Luthere-
rani, verum & reliqua sex hæreticorum, Sacramentarii, Ana-
baptistæ, ac quibuscunque alijs nominibus appellantur, se
certos esse gloriantur, sibi propter Christum esse peccata
remissa, seque esse apud Deum in gratia, ac circa dubita-
tionem ullam, promissam sibi regni cælestis hereditatem
consecuturos. Attamen, quamvis habeant fidem dæmones,
quamvis habeant inanem fiduciam hæretici, iustitiam haberi
men habere dici non possunt, quæ extra charitatem haberi
nequit. Tribuit Augustinus Donatistis sacramenta, non de-
trahit Evangelium, non adimit fidem, sed quemadmodum
hæc illis inesse posse confitetur, sic prodesse posse negat.
Quid ita? Quia sola charitas est, quæ facit, ut hæc prodesse
queant: extra quam si quis habeat omnia sacramenta, si pro-
phetiam omnem, si scientiam omnem, si fidem omnem, ita
ut mōtes transferat: si facultates suas omnes in usum egre-
tium distribuat, si corpus etiam tradat, ita ut ardeat, tan-
tum abest, ut propterea iustus censeretur debeat, ut cum nihil
esset Paulus indubitanter affirmet. Quem Pauli locum dili-
genter in quarto libro Stromatum tractat Clemens Alexan-
drinus. Hac ergo charitate, cum, sicut omnes alij hæretici
& schismatici, destituti fuerint Donatistæ, (nam alioqui non
diuississent unitatem) negat Augustinus, alia quæ habebant
omnia, quicquam illis vel ad iustitiam vel ad salutem pro-
fuisse: Nam cætera frustra habet omnia, qui vnam charitatē
non habet: quicunque totam legem servauerit, offendit au-
tem in vno charitatis præcepto, factus est omnium reus,
quia contra præceptum illud facit, in quo pendunt omnia.

Iac. 2.
Matt. 8.
Fide et fi-
ducia ia-
stant hære-
tici.

Aug. in ser.
super gestis
cui Emeri-
to, tomo. 7.

1. Cor. 13.

Iacob. 2.
Matt. 22.
Rom. 13.
1. Tim. 1.

QVAE SIT.

262

nia. Siquidem hæc est plenitudo legis: nec est finis præce-
pti: hoc est vinculum perfectionis: hæc via Dei ad homi-
nes: hæc via hominum est ad Deum: Per hanc è cælo des-
cendit Deus in terram: per hanc ex ista valle lachrymarum
ascendere nos oportet in cælum, ubi Christus est in dex-
tra Dei sedens: ut sit, ubi dominus ibi & minister eius. Cha-
ritatem habeto, dicit Augustinus, & cuncta habebis: quia
sine illa nihil proderit, quicquid habere potueris, extin-
guetur delicta, & ab ea pendunt universa. Sola est quæ vincit
omnia, & sine qua nihil profunt omnia, & quæ ubicunque
fuerit, ad se trahit omnia. Hæc omnium arx est virtutum: hæc
promissio regni: hæc præmium est sanctorum: absque hac ni-
hil est quoddam quicquam bonum aut iustum fieri posse spe-
ret. Hinc est quod cum quaeritur, utrum quisquam sit ho-
mo bonus, non quaeritur, dicit Augustinus, quid credat, sed
aut quid speret, sed quid amet. Nam qui recte amat, pro-
cul dubio recte credit & sperat: qui vero non amat, inani-
ter credit, etiam si sint vera quæ credit, inaniter sperat, e-
tiam si ad veram felicitatem doceantur pertinere, quæ spe-
ret. Quæritur alio loco: Interroget se quisque, inquit, quid
amet & inueniet unde sit civis: verbi gratia. Amat aliquis
mundum, & ea quæ sunt in mundo, carnem, pecuniā, ho-
nores, cuius est Babylonis, nihil ei cum iustitia commune.
Amat aliquis Deum, cuius est Ierusalem, bonus est, iustus
est, neque dubitare debet, quin redditurus illi sit Deus in
illa die coronam iustitiæ. Itaque propria piorum & bonorum
virtus est charitas, sine qua ceteræ virtutes & bonis inesse
possunt, & malis. Habere baptismum, & malus esse potest
habere prophetiam, & malus esse potest, accipere sacra-
mentum corporis & sanguinis domini, & malus esse potest,
habere nomen Christi, id est, Christianus vocari, & malus
habere virtutes alias, & malus esse potest. Sola charitas
est, quam habere, & malus esse potest nemo. Hæc est pro-
pria & singularis ille fons, cui nemo communicare po-
test alienus, ad solos hæc virtus pertinet catholicos, quæ si
habere possent hæretici, hæretici esse non possent, neque e-
nim scinderent unitatem, cuius vinculum est charitas. Ex quo
facile perspicitur potest, falsum esse, quod vulgo nonnulli
persua-

Colos. 3.

Ier. 31.

Ier. 31.

Aug. tract.

Ier. 31.

1. Pet. 4.

Aug. ser.

Ier. 31.

in Eucbr.

cap. 17.

Aug. in

Ier. 31.

2. Tim. 4.

Aug. tract.

7. in ep. 102.

Charitate

carent hæ-

retici.

persuadere conantur hoc tempore, solam fidem iustificare, quæ æquæ malis atque bonis inesse posse constat. Charitas enim, inquit Augustinus, ea est, qua vna verè iustus est, quicumque iustus est. Et in eodem libro: Caritas, inquit, ea demum verissima, plenissima perfectissima iustitia est: Caritas inchoato, inchoata iustitia est: caritas prouecta, prouecta iustitia est: caritas magna, magna iustitia est: caritas perfecta, perfecta iustitia est. Qui etiam contra duas Epistolas Pelagianorum scribens, negat piū quenkum dubitare, quod quanto amplius diligimus in hac vita Deum, tanto sumus iustiores, ac tum demum piā veramque iustitiam perfici, cum fuerit dilectio Dei perfecta. Bernardus. Timore, inquit vocamur, amore iustificamur. Et paucis interiectis. Sic ad ortum Solis iustitiæ sacramentum absconditū à seculis de predestinatis & beatificandis emergere quodammodo incipit ex abyssu æternitatis, dum quisque vocatur per timorem, iustificatur per amorem, præsumit se quosque esse de numero beatorum. Audit se vocari cum timore conuertitur, sentit & iustitiæ timor domini, in quo dicta est esse nostra vocatio, qui nisi prouectus in sapientia est amor Dei, is duntaxat qui interim ex fide est, ex quo & nostra sit iustificatio. Quod pluribus etiam verbis persequitur in libro de perfectione iustitiæ. Omnium summa virtutum, & totius plenitudo iustitiæ de illo nascitur amore, inquit Leo Magnus, quo Deus proximusque diligitur. Querit Rupertus, cum & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus siquam ob causam vocabulum hoc, quod est spiritus sanctus, propriè adscribitur personæ huic? Et mox respondet, nimirum quia tota personæ huius operatio, nihil aliud, nisi sanctificatio est. Hæc operationum distinctio diligenter animaduertenda, quia Deus pater, omne quod factum est per filium fecit: & omne quod sanctum est, per spiritum sanctum sanctificauit. Quid enim est spiritus eius, nisi amor eius? & quomodo creatura rationalis aliter, nisi amando creatorem, potuit vnquam vel potest sanctificari? Ignotur quamuis & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus sit, rectè tamen hæc sola persona spiritus

Ang. dena
in. & gra.
ca. 38. Cap.
42. & 70

Idem li. 3.
cap. 7.
Ber. epist.
107.

Charitas
iustificat et
sanctificat.
Leo in ser.
de sanct.
Lau. Rup.
li. 1. in Mat.
theum.
Sanctus di-
ctio cur ma-
gis Deo spi-
ritui tribua-
tur quā pa-
tri & filio.
Ioan. 1.

ritus sanctus debuit nūcupari, cuius operatio propriè creaturæ sanctificatio est: Sine quo nec angelus sanctus, nec homo sanctus est: Quem non habens Angelus, Diabolus est: quæ non habens homo, Antichristus est, vel membrum Diaboli est. Hic sanctificationem, quæ eadem iustificatio dici potest, Rupertus tribuit soli charitati. Cuius æqualis Petrus Abbas Cluniacensis. Hæc est inquit illa caritas: non tantum faciens, sed omnino perficiens iustitiam: ad quæ ceteræ virtutes iustitiæ cooperantes, velut ad matrem filie respiciunt. De cuius radice exoriuntur, de cuius stipite, velut fructuosissime arboris ramorum infinitas, speciosa, depedunt. Ibi castitas, ibi humilitas, ibi veritas, ibi sinceritas, ibi obedientia, ibi omnis iustitia. Charitatem autem cum dicimus, non ea hoc loco volumus intelligi, qua prior Deus perpe- tuò dilexit nos, & miserans attraxit nos: quæ causa nostræ iustificationis est efficiens. Nos autem nunc de formali loquimur, nimirum de ea, quæ Paulus diffusam esse scribit in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Da- tus aut nobis, ut habitet in nobis, tanquam in templis suis, non corporaliter, hoc est, non secundum substantiam suam: Solus enim Christus, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: verum per fidem & charitatem, quæ diffundit in cordibus nostris. Quemadmodum etiam Hilarius testatur, dicens: Habitat enim Deus in religiosorum mentibus, non corporali aditu, neque naturæ grauioris ingressu, ut alibi non degens, illic tantum quod se intulerit insistat: Sed spirituali virtute, in vacua se à terrenis labibus corda permittit, seseque luminis modò, in patentibus innocentiarum mères illuminaturus, infundit. Sic & à Cyrillo scriptum est: Etiam si habitauit in nobis verbum, dictum ratione diuinitatis hoc est, quod in Christo habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed cum sentimus, quod caro factum sit, non eodem modo sicut in sanctis habitare dicimus: Sed quod secundum naturam vnitum, non tamen in carnem conuersum, talem effecerit habitationem, qualem & hominis anima cum proprio habere dicitur corpore. Quamobrem cum in omnibus ijs quæ creata sunt, quatenus & sunt, & creata sunt, per præsentiam, potentiam, & creati-
essentiam.

Li. 5. ep. 1.

Charitas
Dei &
nostra.
Hier. 31.

Rom. 5.
1. Cor. 3.

Colo. 2.
Hil. in
Psal. 131.

Cyril. li. 10
Ca. 14. in
Ioan.
Colo. 2.
Ioan. 1.

Deus quo-
modo est
in rebus

IUSTITIA CHRISTIANA

essentiam suam Deus esse dicatur, sola sunt mentes piorum in quibus non solum esse, verum etiam habitare per gratiam, solus autem est Christus, in quo per unionem substantiae esse dicitur. Hoc est quod ab Augustino scriptum legimus, Facendum est, Deum ubique esse per diuinitatis praesentiam, sed non ubique per habitationis gratiam. Deus enim qui ubique aequaliter totus est per suam simplicem substantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis est, inquit Bernardus, quam in ceteris, & ipsarum, aliter in bonis est, quam in malis, per efficaciam. Ita sane est in irrationalibus creaturis, ut tamen non capiatur ab ipsis, à rationalibus autem omnibus quidem capi potest per cognitionem, sed à bonis tantum capitur etiam per amorem. In bonis ergo bonis ita est, ut etiam sit cum ipsis propter concordiam voluntatis. Tunc igitur nobis dari spiritus sanctus intelligitur, qui patris amor est & filij, quando sui nos huius amoris reddit participes, ut quemadmodum ipse cum patre & filio vnus est Deus, vna substantia, sic nos adherentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur. Atque hoc est, quod iustificari, quod iusti fieri dicimus: Neque enim id aliud esse videtur, quam quod à Propheta dictum est: Mihi autem ipse iustus, ipse iustificans nos, cui quanto magis adheremus, tanto magis participes iustitiae fuerimus. Hoc est, quod ab Augustino quoque scriptum legimus: Ea iustitia, quae vivit in seipsa, proculdubio Deus est. Sicut autem cum sit in seipsa vita, etiam nobis sit vita, cum eius efficiamur participes, ita cum in seipsa sit iustitia, etiam nobis sit iustitia, cum ei coherendo iuste vivimus, & tanto magis minusve iusti sumus, quanto magis illi, minusve coheremus. Adhaeremus autem illi charitatis vinculo copulati: Quod etiam Cyrillus testatur his verbis: Voluntaria est nostra cum Christo congelutinatio, & charitate ac fide perficitur. Et si quidem quidem in animo nostro consistit, veram Dei cognitionem efficiens, charitas verò mandatum eius servare facit. Qui enim me diligit, is inquit, mandata mea servabit. Qui ergo per fidem Christo solummodo coniunguntur, sola illi confessione inherentes, nec charitatis vimine se colligantes, palmites quidem sunt, sed non fructuosi.

An ep. 57.
ad Darda.
Deus ubique
que &
quomodo.
Ber. ho. 3.
super mis.
sae est.

Spiritum
sanctum no-
bis dari
quid.
1. Cor. 6.

Psal. 72.
Psal. 113.
Rom. 8.

Aug. ep. 85

Tit. 2.

Cyrril. li. 19.
c. 14. in 102

Ioan. 14.

QUAE SIT.

254

des absque operibus mortua quaedam res est. Huiusmodi autem palmites agricolae falce severissimè amputat, & igni tradit. Hoc enim modo de infructuosis arboribus fieri solet. Si igitur iustitia est, per quam adhaeremus Deo: Deo autem per charitatem adhaeremus, cui dubium esse potest, quin charitas nostra sit iustitia nostra: quare quanto perfectior est tanto perfectior erit iustitia nostra. Qua de re sic à Bernardo quoque scriptum legimus: Quis est, qui perfecte adheret Deo, nisi qui in Deo manens, tanquam dilectus à Deo, Deum nihilominus in se traxit, vicissim diligendo? Ergo cum vndique inhaerent sibi homo & Deus, inherens autem vndique intima mutuaque dilectione inuiscerati alterutrum sibi: per hoc Deum in homine, & hominem in Deo esse, haud dubie dixerim. Quamobrem diligendo Deum, quodammodo trahimus illum ad nos, ut ipse vicissim diligat nos, qui dixit: Ego diligentes me, diligo. Si quis diligit me, diligitur à patre meo, & ego diligam eum, manifesta bo ei meipsum. Si quis diligit me, sermonem meum servabit, pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Porro ubi mansionem facit Deus, ibi necesse est remissa peccata, quorum charitas multitudinem operit, ibi necesse est iustitiam omnem infusam esse. Quare enim participatio iustitiae cum iniquitate? aut quare societas luci ad tenebras? Quod autem dicimus diligendo Deum effici, vicissim ut ipse diligat nos nequaquam velimus accipi, quasi priores nos dilexerimus Deum, quin cum Ioanne potius libenter profiteamur, quod in hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos: ipse elegit nos ante mundi constitutionem: ipse misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Nam nisi prior ille dilexisset nos impios, ut faceret pios: nisi dilexisset iniustos, ut faceret iustos, nisi dilexisset aegrotos, ut faceret sanos nisi nimia quadam nostri charitate flagras misisset filium suum propitiationem pro peccatis nostris, qui & immensis beneficijs praestandis nos ad vicissim diligendum excitaret, & verbo doceret, & exemplo nobis praeiret, nos eum diligere nequaquam possemus. Ipsi itaque misericordia sit, ut diligentes vicissim ab eo diligamur. Ipsi misericordia praevenit nos: ipsius misericordia.

Bern. hom.
71. in Cat.
Dei in ho-
mine, &
hominis in
Deo esse,
quid.
Pro. 8.
104. 14.

1. Pet. 4.
2. Cor. 6.

1. Ioan. 4.
Ephe. 1.

Rom. 3.
1. Ioan. 2.

Psal. 58.
Psal. 22.
miseric.

Am. de vo-
catione ge-
nium li. 2.
cap. 9.
Ber. epist.
107.

miserecordia subspicitur nos. Hoc est quod ab Ambrosio, quoque scriptum legimus: Qui veniunt, inquit, ad Deum, amore ducuntur: dilecti enim sunt & dilexerunt, quæ sunt & quæ fuerunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt. Præclara sunt ea de re Bernardi verba, quæ visum est adscribere. Nemo se, inquit, amari diffidat, qui iam amat. Libenter Dei amor nostrum, quem præuenit subsequitur. Nam quomodo redamare pigebit, quos amavit, & nec dū amantes? Amavit, inquam, amavit. Habes enim dilectionis pignus spiritum, habes & testem fidelem Iesum, & hunc crucifixum. O geminum ipsumque firmissimum Dei erga nos amoris argumentum. Christus moritur & meretur amari. Spiritus afficit & facit amari. Ille facit cur ametur, iste ut ametur: ille suam multam dilectionem in nobis commendat: iste & dat: In illo cernimus quod amemus: ab isto sumimus unde amemus. Charitatis igitur ab isto occasio, ex isto affectio. Quanta confusio Dei filium ingratis oculis cernere morientem? quod quidem facile contingit, si desit spiritus. Nunc autem quia charitas diffusæ est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, amari amamus, amantes amplius amari mereamur. Est itaque iustitia nostra, quæ legis plenitudo, quæ finis præcepti, quæ vinculum est perfectionis, charitas. Charitas autem non numi, sed Dei, charitas non terræ, non cæli, sed eius, qui fecit cælum & terram: Charitas ut est apud Paulum, ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Quo loco, sicut animaduersum ab Augustino legimus, conscientiam pro spe posuit: Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit: quem verò pangit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem. Hæc igitur ubi adsunt, fides, spes, & charitas, ibi demum perfecta est & absoluta iustitia. Quod Paulus etiam significare visus est, qui cum Timotheo suo discessit: Sectare iustitiam, quasi volens indicare, quibus in rebus iustitia sita sit: subiunxit mox, fidem, spem, & charitatem.

Quod per Fidem, Spem, & Charitatem, quæ propemodum obsoleuerat in nobis, imago Dei restituitur.

LEGIMVS hominem ad imaginem & similitudinem Dei factum esse, Quam quo ad incontaminatam retinuit, iustus erat, Simul ut verò post admissum peccatum, hæc in eo imago, non quidem prorsus abolita, verum obsoleta tamen est & deformata, iustus esse desijt, atque suam hanc iniustitiam, ex inobedientia contracta, in universam posteritatem suam primus parens noster propagavit, ac per eius unius delictum, diuinum iudicium processit in omnes homines in condemnationem. Est autem non secundum formam corporis ad imaginem Dei factus homo, sed secundum rationem mente præditam. Quod cum alij plerique omnes, tum longè vetustissimus ille Philo in eo libro, quem scripsit de opificio mundi, pluribus demonstrat. Sed & Clemens presbyter Alexandrinus his verbis indicat: Est enim Dei imago, eius verbum & filius mentis germanum, diuinum illud verbum, lucis lux exemplaris & archetypa, Verbi autem imago est homo, vera mens quæ est in homine, qui ad Dei imaginem & similitudinem propterea factus esse dicitur, quod prudentia quæ est in corde, diuino verbo assimilatur, & ea ratione verbi rationisq; participes dicitur. Verum indicat hoc etiam ipsa ratio, Nam cum Deus spiritus sit, non alibi consentaneum est imaginem eius esse, quam in spiritu hominis. Sed ipsius etiam Apostoli declarat hoc auctoritas, cum dicit, Renouamini spiritu mentis vestre, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est. Quod dixit, Induite nouum hominem, illius videtur explicatio esse, quod antè dixerat, Renouamini spiritu mentis vestre, Quod mox addit, Qui secundum Deum creatus est, id alio loco quasi declarans, dixit, Ad imaginem Dei, quum alijs verbis id ipsum præcipiens, Expoliantes vos inquit, veterem hominem cum actibus eius & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum. Ibi secundum Deum, hic verò secundum imaginem, inquit, eius, qui etiam ad creauit eum, ut creatum esse secundum Deum, nihil aliud imaginem intelligi possit, quam esse creatum secundum imaginem Dei trinitatis. creati, quemadmodum etiam annotatum ab Augustino.

M m no videmus.

Gen. 1.

Rom. 5.

Imago Dei in homine.

Cle. in oratione adhortatoria ad gentes.

Ioan. 4.

Ephes. 4.

Colo. 3.

Homo factus ad

An. lib. 12.

de Trin. ca. no videmus. Factus est igitur homo ad imaginem Dei in
 1. lib. 12 spiritu, quæ mens nostra est: factus est autem ad imaginē
 cap. 16. totius Trinitatis: quod ex voce, nostram, colligit Augusti-
 1. lib. 12. de nus. Quæ cum sit pluralis numeri, nō rectē diceretur, si ho-
 Trin. cap. 6. mo ad vnius personæ fieret imaginem: siue patris, siue filij,
 lib. 14. de siue spiritus sancti: Habet itaque mens nostra, sicut ab eo-
 Trin. ca. 8. dem annotatum est, suam quoque Trinitatem: Est enim in
 ex lib. 15. ea memoria, est ratio siue intellectus, est & voluntas. Hęc
 cap. 20. ante peccatum ita fuerant in primo homine sana & inte-
 Imago Dei post lapsum in homine plane de- formata.
 Homo qua- re terra & caro dicitur
 Genes. 3. Gene. 6.
 Psalm. 48. Imago Dei in homine quomodo restituta.
 2. Cor. 1. Luc. 11. Act. 15.
 ceret. Quod etiā Propheta deplorat, dicens: Homo cum in
 honore esset, non intellexit: comparatus est in mensuris infi-
 pientibus, & similis factus est illis. Tantā hanc suæ creatu-
 ræ deformitatem, quā pulchrā & decorā, nimirum ad ima-
 ginem sui fecerat, terre non potuit pater ille misericordiarum
 Deus qui memor misericordiæ suæ, immemor culpæ nostræ,
 rationem inuenit, qua sic obsoleta imago Dei in homine
 renouari posset. Venit igitur à patre Dei filius, & et

bum caro factum, & fidem dedit purificantem corda. Post
 filium spiritus quoque sanctus missus est, per quem in cordi-
 bus nostris charitas est diffusa. quam qui habet, ei munda
 Rom. 5. da sunt omnia. Per hæc duo fidem & charitatem, ad patrē
 Luc. 11. redeundi spes facta est: Atque ita per hæc tria, purgata sunt
 illa tria, quæ fuerant in mente nostra deformata. Fides illu-
 minauit rationem, siue intellectu: Credite namque & intel-
 ligetis, dicit scriptura: Spes crexit memoriam, charitas pur-
 gavit affectum, siue voluntatem. Sic imago illa Dei, quæ
 tam fuerat in nobis obscurata, vix ut illum iam illius vesti-
 gium apparet, renouari cœpta est: quæ renouatio ad iu-
 stitiam, quæ nobis datur à Deo, pertinere videtur. Tunc au-
 tem renouari dicimur, quādo Dei beneficio sit, ut qui prius
 portaueramus imaginem hominis terreni, portemus deum
 1. Cor. 15. ceps imaginem celestis. Nam quæadmodum antea quoque,
 dicere nos meminimus, erant, qui iustitiam nostram non
 aliud esse putant, quā peccatorum remissionem, quando
 Ephe. 4. quidem non solum remittuntur nobis peccata, quando iu-
 Rom. 13. stificamur, sed renouamur præterea spiritu mentis nostræ:
 Galat. 6. induimur novum hominem, illum, qui de cœlo venit, do-
 minum nostrum Iesum Christum: in illius imaginem tras-
 formamur, & fit in nobis ea, de qua Paulus meminit, noua
 Galat. 5. creatura, quā alibi dicit esse fidem, quæ per charitatē ope-
 ratio valet: aliquid, neque præputium, sed noua creatura: id
 in proxime præcedenti capite, totidem propè verbis dixit: Per nouam
 creaturam
 in Christo Iesu, neque circumcisio valet aliquid, neque præpu-
 tiū sed fides quæ per charitatē operatur: facit ut appareat, quid intel-
 ligi voluerit Paulus
 quod per nouam creaturam, non aliud intelligi voluerit, ligi volue-
 rit Paulus
 quam fidem non ociosam, non solam, ut nostri temporis
 contendunt heretici, sed quæ per charitatem operatur, per
 quam, quæ sic obsoleta fuerat, ut nulla propemodum esse
 videretur, imago Dei in nobis reparatur. Præclare Augu-
 stinus. Vbi est fides, vbi est spes veltra, vbi charitas veltra,
 ibi habet deus imaginem suam.

QVOD IUSTITIA DEI IUSTISVMVS,

non qua Deus iustus est, sed qua iusti-
 ficos facit.

Cap. LXXI.

M m 2

CONSL.

CONSTITV TVM itaq; iam est, quod iustitia nostra charitas est ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta: per quam quæ deformata fuit in nobis, imago Dei reformatur, per quam etiam in filiorum Dei numerum cooptamur, & à filiis diaboli discernimur. Charitatem autem, Augustinum secuti, non eam intelligi volumus hoc loco, quæ nos ipse diligit, sed quæ nos facit dilectores sui: quæ nos amari à Deo, amamus Deum, & amantes amplius amari meremur, vsq; eo vero semper hoc in ecclesia certum fuit & indubitatum, ut inter publicas etiam illius preces legatur hæc oratio. Deus quem diligere & amare iustitia est. Quamobrem audiendi non sunt, qui iustitiam nostram esse quidam extra nos affirmant: nihil ut in nobis esse velint, vnde iusti dicamur: sed ea sola iustitia nos iustos esse putent, quæ Deus ipse iustus est, non quæ nos iustos facit: ea sola charitate nos Deos charos & gratos esse, quæ nos ipse charos habet, non quæ dilecti ab illo diligimus illum, & diligentes amplius diligere meremur. Quasi dicat aliquis, parietem album esse, non ea quæ ipsi parieti, sed quæ mihi, vel meæ vesti insit, albedine. Aquam feruentem calidam esse, non ea quæ ipsi aquæ, sed quæ igni insit, caliditate. Potestne dici quicquam absurdius? Quis vnquam ita delirantem audiuit aliquem, ut alicuius rei formam esse diceret, quæ ipsi rei non inesset? Pugnat itaq; cum ipsa ratione, si quis dicat iustitiā Dei, quæ nobis non inest, causam esse formalem iustificationis nostræ: Neq; minus pugnat cum recepta tot seculis totius Ecclesiæ doctrina: quæ docuit nos quidem, quod iustitia Dei iusti sumus, sed non hoc sensu, quasi nihil sit in nobis, quo iusti simus: verum quod hoc ipsum, quod in nobis est, quo iusti sumus, non ex nobis est, verum Dei donum est. Quod in libro de spiritu & litera, quem falsò pro se facere nouatores isti conueniunt, aliquot in locis inculcat Augustinus. Sed apertius etiam hanc sententiam adstruit, enarrans illud ex Psalmo: In tua iustitia erue me. Est, inquit, iustitia Dei, quæ & nostra fit, cū donatur nobis. Ideo autem Dei iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiam. Et eadem verba in alio Psalmo explicans. Cū ero iustus, inquit, tu Deus iustitia eris, quia iustitia mihi abs te data iustus ero: & sic

1. Tim. 1.

1. Ioan. 3.
Aug. de spi-
ritu & li-
te. cap. 32.

In Dom.
palmarum

Aug. de spi-
ritu & li-
te. ca. 9.
11. 13. 31.
Psalm. 30.

Psalm. 70.

& sic erit mea, ut tua sit: id est, mihi abs te data. Et alio loco: Dicitur iustitia Dei, non solum quia ipse iustus est, sed quia dat homini cum iustificat impium. Et iterum alibi: Ignorantes Dei iustitiā, id est, quā dat hominibus Deus qui solus est iustus & iustificans: & suam volentes constituere, id est, velut à se sibi paratam, non ab eo impartitam: iustitiæ Dei non sunt subiecti. Et in alio quodam libro, loquens de virga Aaron: Nunc, inquit, virga Dei dicitur, quæ primū virga dicta est Aaron, postea verò virga Moysi: Si cur dicitur spiritus Eliæ, qui est spiritus Dei, cuius particeps fuit Elias: sic illa potuit dici Dicitur etiam Dei iustitia, quæ nostra est, sed donata à Deo: de qua loquens Apostolus Iudeos arguit, dicens: Ignorantes Dei iustitiam, & suam constituere volentes, tanquā à se sibi paratā: contra quales dicit: Quid enim habes, quod non accepisti? Eundem etiam Pauli locum explicans alibi: Quid est hoc, inquit, iustitia Dei & iustitia hominis? Iustitia Dei dicitur, non quia iustus est Deus, sed quā dat homini Deus, ut sit iustus homo per Deum. Et ad Bonifacium scribens, Non enim propterea iustitia Dei dicitur, quoniam Deus iustus est, sed quia homini ex Deo est. Et producit illum ex Psalmo locum, Exaudi me Domine in tua iustitia, hoc est, inquit, non in mea. Si diceret, Exaudi me in iustitia mea, tanquā meritum vocaret. Vocat quidē in nonnullis locis & suam iustitiam, sed sic melius discernit, quia & suam quādo dicit, dat nobis hodie, quomodo nostrū, quomodo da. Ne verò posset videri negare merita, post inreiecta quædam subiungit, Hinc cum exieris, recipieris pro meritis, & resurges ad recipiendā quæ egesti, tunc Deus coronabit, non tam merita tua, quā dona sua. Atq; iterum alio loco, Qui crediderit in eum, non habebit suam iustitiam, quæ ex lege est, quam vis sit bona lex, sed implebit ipsam legem non sua iustitia, sed data ex Deo, ita enim non confundetur. Charitas enim est plenitudo legis. Et vnde ista charitas? Diffusa est in cordibus nostris, non vtiq; à nobis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hic, quod alijs quoque locis semel & iterum fecit, iustitiam nostram vult esse charitatem, non à nobis profectam, sed per Spiritum sanctū in cordib; nostris diffusam,

Lib. 14. de
trinitate.
cap. 12.
Rom. 10.

Quest. su-
per Exod.
cap. 25.
Exod. 7.
4. Re. 2.

Rom. 10.

1. Cor. 4.
Traff. 26.
in Ioan.
Cōtra duas
Epi. Pelag.
lib. 3. ca. 7.
Serm. 69.
de tēpore.
Psalm. 142

Mat. 6.

Rom. 13.
Rom. 5.
Sermo. de
verbis A-
postoli.

QVA DEI IUSTITIA

diffusam, qua lege impleri dicit. Ac paucis interiectis, cum dixisset, Noli velle habere iustitiam tuam. Iustitia, inquit, sed ex gratia sit. à Deo tibi sit, nō tua sit, Sacerdotes, inquit, tui induantur iustitia, Vestis accipitur, non cum capillis nascitur: pecora de suo vestiuntur, Hanc prædicat Apostolus Paulus. A Deo tibi sit, geme vt impetres, plora vt impetres, crede vt impetres. Ac iterum post pauca, Totum inquit, ex Deo, non tamen quasi dormientes, non quasi vt non conemur, non quasi vt non velimus, Sine voluntate tua non erit in te iustitia Dei: Voluntas quidem non est iustitia tua, iustitia non est nisi Dei, esse potest iustitia Dei sine voluntate tua, sed in te esse non potest, nisi per voluntate tuam. Demonstratum est quid agere debeas, iussit lex, non facias illud aut illud, fac hoc aut illud demonstratum est tibi iustum est tibi, apertum est tibi, si tibi est cor, intellexisti quid facias: rogo vt facias. Et iterum paucis interiectis, Qui fecit te sine te, non te iustificat sine te: Ergo fecit nescientem, iustificat volentem, Tamen ipse iustificat, ne sit iustitia tua, ne redeas ad damna, ad detrimenta, ad stercorea, Inueniatur in illo non habens iustitiam tuam quæ ex lege est, sed iustitiam per fidem Christi, quæ est ex Deo, iustitiam ex fide, ad cognoscendum eum & virtutem resurrectionis eius & communicationem passionū eius, & ipsa virtus tua erit. communicatio passionum Christi, virtus tua erit. Quid autem non erit in communicationibus passionum Christi, si charitas non erit? Ac paulo post, Non poteris communicare Christi passionibus sine amore: sed quæro, quo amore? Non sit cupiditas, sed sit charitas. Si enim tradidero, inquit, corpus meum vt ardeam, & charitatem non habeam, nihil mihi prodest. Vt prosit tibi communicatio passionum Christi, charitas addit. Vnde tibi charitas: o mendicissimam iustitiam, vnde tibi charitas Dei? Vis ostendi tibi vnde sit tibi ipsum interroga horrearium dominicum. Si enim fuerit in te charitas Dei, communicabis Christi passionibus, & eris verus martyr. In quo charitas coronatur, ipse erit verus martyr. Vnde ergo tibi: Habemus thesaurum istum in vas fictilibus, ait ipse Apostolus, vt eminentia virtutis Dei sit, & non ex nobis. Ergo vnde tibi charitas? nisi quia diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui

Psal. 131.

Philip. 3.

1. Cor. 13.

2. Cor. 4.

IUSTI SIMVS.

266

damus est nobis. Ex his & alijs plerisque locis hanc Augustini sententiam esse cognoscimus, quod nostra quidem iustitia iusti sumus, sed ita nostra, donata nobis vt sit à Deo, non à nobis ipsis parata. Neque enim nati, sed facti sumus iusti, facti autem nō à nobis, verum ab eo qui creauit nos, Ipse fecit nos, & non ipsi nos, vt non minus ipsius opus sit, quod iusti sumus, quam quod homines sumus: Melius enim est iustum esse, quam hominem esse. Quod si nos homines facit Deus, & iustos ipsi nos facimus, melius aliquid facimus nos, quam fecit Deus: Quod cum vel cogitare cumprimis absurdum, sit tenendum est illud firmiter, quemadmodum quod homines sumus, ita & quod iusti sumus, Dei donum esse. Ipsius opus est vt credamus: ipsius opus est, vt amemus. Atque hæc est iustitia nostra, fides quæ per charitatem operatur: hæc est renouatio nostra: hæc est imaginis Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, restauratio. Hanc & non aliam Augustini de iustificatione nostra sententiam esse, cum ex his quæ per nos adducta sunt, tum ex alijs nonnullis locis, manifestius est, quam vt quicquam inficias ire queat. Neque diuersum sentire videtur, qui fuit æqualis eius Hieronymus: cuius hæc verba leguntur. Hæc hominis est summa iustitia, quicquid potueris habere virtutis, non tuum esse putare, sed domini, qui largitus est. Quamobrem nemo se palpet, inquit Augustinus, de suo Satanas est, de Deo beatus est. Quid est enim de suo, nisi de peccato suo: Tolle peccatum quod est tuū, iustitia, inquit, de meo est: Quid enim habes, quod non accepisti? Nunc videamus, num secus ea de re Græci senserint. Neque verò necessarium esse putamus, omnium proferre sententias. Cyrilli maxime visum est auctoritate niti, viui longè doctissimi grauiissimi que, cui cum Ariano, Eunomio, Nestorianis perpetua fuit conflictatio, cui tributum est præco, & fortis rectorum dogmatum propugnator decanatur atque prædicetur. Is Pauli locum adducens: Eum qui non nouerat peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit, vt filius in similitudine carnis peccati factus ipse peccatum esse factus dicitur: sic & nos reformati ad ipsum per fidem,

Rom. 5.

Psal. 99.

Gal. 5.

Hier. li. 1.
contra Pelagianos.
Au. tract. 49. in 104.

1. Cor. 4.

Cyrill. 12:
Thesau. c. 3.
Euang. li. 1.
ca. 7. Eccl.
hillo.
2. Cor. 5.
Rom. 8.

QVA DEI IUSTITIA

iustitia Dei dicimur facti, quæ propriè filius est: nos enim naturalium bonorum Christi per Spiritum sanctum participes sumus, ipse autem rursus in seipso humana suscipit, ad diuinam pulchritudinem, naturam nostram in seipso reducens. Ac non ita multò post: Omnia quæ naturaliter diuinæ insunt naturæ, non possunt naturaliter ac propriè creaturis inesse, sed per gratiam innata sunt. Quid enim habes, quod non accepisti? Paulus clamat. Quare sanctitas quoque soli Deo inest naturaliter, in alijs per gratiam, A Deo enim sanctificata, quasi à fonte sanctificationem accipiunt, & ideo sanctificare non possunt: id autem Christus facit: Sanctificauit enim Ecclesiam. Nunquid non pulchrè cum Augustino Latino conuenit Cyrillo Græco? Quid enim hic aliud, quàm negat natura nos esse iustos, negat nasci nos, verum fieri dicit iustos, atque id non à nobis, verum ab eo qui solus iustus est & iustificans: cui quod esse, hoc ipsum est iustum esse: ab eo qui factus est nobis sapientia, & iustitia, sanctificatio, & redemptio, domino nostro Iesu Christo: in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter: de cuius plenitudine omnes nos accepimus: de plenitudine misericordiæ eius, de abundantia bonitatis eius. Ipse est enim ita bonus, ut sit ipsa bonitas: ipse est ita iustus, ut sit ipsa iustitia. Videretur autem hoc natura boni flagitare, quemadmodum in eodem libro Cyrillus, & ante eum aliquot in locis auctor est Dionysius, ut omnibus se proponat, & frui se velit omnes, prout singuli possunt, quod certè facit. Habitaturn enim se in nobis promittit, & nos in filios adoptaturum. Ita ergo clemens & bonus est Deus, ut bonitas sua per filium in Spiritu sancto ad omnes transeat, & nemo à participatione suæ bonitatis repellatur. Patris verò participatio per filium in Spiritu decenter & propriè fit: nam & sole per splendorem, qui ex eo emittitur, nec sine calore participamus, qui operationis Spiritus sancti imaginem gerit. Et iterum alio loco, Bonus, sanctus, ceteraque huiusmodi de hominibus quandoque per participationem veri boni & sancti dicuntur. Ex quæ per participationem veri boni & sancti dicuntur. Ex his & alijs Cyrilli locis non dubiè colligitur, quod non sumus, qui boni, qui sancti, qui iusti sumus, verum non natura, sed per participauonem tantum, hoc est, quatenus Dei parti-

Cap. 5.

1. Cor. 4.

Ephef. 5.

1. Cor. 1.

Colof. 2.

Ioan. 1.

Dion. li. 4.

ca. 1. cele-

stis Hier.

ca. 4. et de

diuinis no-

minibus c.

2. Cor. 6.

Leuit. 26.

Ioan. 14.

Cyril. li. 7.

Thesau. c. 4.

IUSTI SIMVS.

269

participes efficiamur, qui non tam bonus, quàm ipsa bonitas, non tam sanctus, quàm ipsa sanctitas, non tam iustus, quàm ipsa est iustitia. Ceterum ad hanc participati onem solis illius iustitiæ, qui lucè habitat inaccessibile, nos qui sedebamus in tenebris, & in umbra mortis, viribus ipsi nostris peruenire nulla ratione potuimus. Fecit igitur, qui diues est in misericordia, dominus Deus noster, non pro meritis nostris, quæ nulla erant nisi mala, & æterno supplicio digna, sed propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, ut eum qui splendor est ipsius gloriæ, filium suum vni-genitum, & sublimi cælo demitteret, qui carnis nostræ particeps factus, & eam indutus, qua ratione suæ diuinitatis ipso largiente participes fieri possemus, in hac lachrymarum valle nobiscum versatus, ac per omnia similis nobis factus, illuminans tenebras nostras, ac splendore suæ lucis omnem ex animis nostris caliginem depellens, nobis demonstraret. Neque enim in hunc mundum veniendū sola Christo causa fuit hæc, ut pro peccatis nostris morte sua satisfaceret, ac nos per hunc modum patri suo cælesti reconciliaret, verum etiam ut quemadmodum nos iam reconciliatos, in nouitate vitæ ambulare, hoc est, in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris Deo seruire oporteret, in corpore mortis nostræ, se nobis exemplum proponeret. Quod quidem corpus propterea gestauit, sicut Basilus quoque scriptum reliquit, ut nos ipsius vitæ conuersationem, quantum possibile est imitaremur. Præclarè sanctus ille monachus Macarius Deus cum sit infinitus in accessus, & increatus per infinitam & increatam bonitatem suam seipsum demisit, induitque membra corporis nostri, atque ut ita dicam, minuit se ab inaccessa illa gloria, ac per Clementiam & humanitatem mutata figura seipsum, corporeum reddidit, ut vniri possit creaturis suis visibilibus, ne pe animis sanctorum atque angelorū, ut ita participes esse possent vitæ diuinæ, possent in vnitare viuere, vitam mortales sentire, & ad æternam gloriam peruenire. Homil. 4. Factus homo, inquit Faustinus, obseruare voluit quod euangelii docuisset, ut ceteros inuicaret, magis autè dixerim, ut ceteros subleuaret. Et alio: Ad hoc Deus apparuit in carne, ut humanam vitā admonendo, excitaret, exempla præbendo

1. Tim. 6.

Lu. 1.

Ephef. 1.

Heb. 1.

Phil. 2.

Bar. 3.

Heb. 4.

Christus

cur in mu-

nda venerit

Rom. 6.

Luc. 1.

Basil. de v-

ita solitaria

cap. 1.

Faust. in li-

bris de fide

contra Arianos

cap. 3.

VITA DEI IUSTITIA

accenderet moriēdū redimeret, resurgendo repararet li. 2. moralium. Cap. 6. Itaq; vita eius nobis viuendi regula, mors à morte fuit redemptio. Illa vitam instruxit, mortem ista destruxit. Mors Christi, mors fuit mortis nostræ quoniam ille mortuus est, vt nos viueremus. Quemadmodum autē peccatis mortuos, iustitiæ nos viuere deinceps oportet, inter nos aliquandiu versatus exēplo suo nos docuit. Ideirō nāq; in carne apparuit, dicit Gregorius vt nō solū nos per passionem redimeret, verū etiam per conuersationem doceret exemplum se sequentibus præbens. Ante quem etiam Paulinus ad senerum epist. 2. Ad hoc venit, inquit, Christus, vt vitam suam nobis in formulam & speculum vitæ proponeret. Quod pluribus etiam verbis in lib. diuinatū institutionū demonstrauit Lactantius lib. 4. cap. 24. Quamobrem causa meritoria iustificationis nostræ, morte sua nobis factus est Christus: omni autem vitæ suæ genere, factus est causa nostræ iustificationis exemplaris: vt verissimè dicatur, ipsius nos iustitia iustus esse. Nam siue quis meritum spectet, mortis ipsius merito fit vt iustus simus: Nisi enim dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operū, nos iusti sectatoresque bonorū operū nullo modo esse potuissemus: Siue quis ipsam cōsideret iustitiā, non eam aliundē, quā ab ipso Christo habemus: qui nisi factus esset nobis iustitia, nisi nobis & verbo & exemplo iustitiæ viam cōmonstrasset, nobis ad eam aspirare nunquā licuisset: in tenebris adhuc versāremur, omniq; prorsus orbi lumine, in via iniquitatis errantes, à via iustitiæ procū abessēmus, nisi nos paternæ splendor gloriæ Christus illuminasset. Huius itaq; splendoris, qui Christus est, quisquis particeps est, is demū iustus est: vt nihil sit aliud iustus esse, quā Christi participē esse: Quod modum etiā à Paulo dictum est. Participes Christi facti sumus: si tamen initium substantiæ eius, vsq; ad finem firmū retineamus: Quicumque in nouitate vitæ ambulauerit, dicit Hilarius secutus Ambrosius, quicumq; tramitem iustitiæ tenuerit, Christi particeps est. Christi autem particeps esse, est Christianū esse: à Christi enim participatione Christiani vocamur. Porro sunt non nascuntur Christiani, sicut

Offic. 13.
1. Pet. 2.

Greg. Passio
ral. cura,
li. 1. ca. 3.

Christus
qualis causa
iustificationis
nostræ.

Tit. 2.

Heb. 2.
In Psal. 118
serm. 8.

Christianū
esse quid
sit.

IUSTI SIMVS.

278

à Terulliano scriptum, ab Hilario & Hieronymo legimus repetitum. Quāto magis aliquis Christi particeps fuerit, tāto magis Christianus, hoc est, iustus dici meretur. Præclara sunt Leonis magni verba: Crux Christi quæ saluandis est impensa mortalibus, & sacramentum est, & exemplum: Sacramentum, quo virtus impletur diuina: exemplum, quo deuotio incitatur humana: Quoniam caritatis iugo erutus, etiam hoc præstat redemptio, vt eam sequi possit imitatio. Nam si mundana sapientia ita in suis gloriatur erroribus, vt quem sibi quisque ducem elegerit, eius opiniones & mores atque omnia instituta sectetur: quæ nobis erit communio nominis Christi? nisi vt ei inseparabiliter vniamur, qui est, vt ipse insinuauit, via, veritas, & vita? Via scilicet conuersationis sanctæ: veritas doctrinæ diuinæ, & vita beatitudinis sempiternæ. Sed & à Saluano rectè scriptum est: Nihil prodest nomen sanctum habere, sine moribus: quia vita à professione discordans, abrogat illustris tituli honorem, per indignorum actum uilitatem. Hoc est igitur Christianum & istum esse, Christi participem esse: Quod tum efficitur quisque, quando Christum induit. Quid est Christianismus, querit Basilius: ac mox respondet: Similitudo Dei, quoad eius humana carnis est natura: Si Christianismus, amplexus es, stude simi-
lis fieri Deo: indue Christum. Quomodo illum indues? Qui baptismum non accepit, quique vestem incorruptionis non induit, similitudinem Dei repudiavit. Ac paulo superius: Assume viscera miserationis, bonitatem & comitatem, vt Christum induas, Quibus enim modis sympathiam assumpseris, iisdem & Christum indues, & per Christi cognationem Deo quoque coniunctus eris. Quæ imitatio eius Gregorius Nilenus: Suscipe, inquit, viscera misericordiæ, beneficium exerce, vt induas Christū. Per quos enim misericors & benignus es, per eos Christū induis, Christi que necessitudine & coniunctione cum Deo coniungaris & deuincaris. Ac paucis interiectis, Quoniam accepisti vt esses Christianus, operam da, vt sis Deo similis: indue Christum. Quo autem pacto illum indues? nisi eius signis nota, nisi baptismum suscipias, nisi capias incorruptionis indumentum. Hæc ille, explicans verba illa

Tert. in A-
pologetico.
Hilar. li. 12
de Trinit.
Hic. in ep.
ad Letam.
Serm. 2. de
resur. dom.

104. 14.

Sal. li. 3. in
fine.

Christianis
muc quid.
Basil. in He-
xamerō, ho-
mil. 11.
Galat. 3.

Gen. 1.

*Basi. c. 43.
Christi nifi
mi finis.*

*Aug. li. 5.
de baptis.
parvulorū
cap. 35.
Christum
inducere.
Gal. at. 3.
Rom. 13.*

Ephe. 4.

Ephe. 3.

1. Ioan. 3.

QUA DEI IUSTITIA

Scripturæ, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et iterum Basilii in Allecticis: Christianismi, inquit, finis hic est, ut Christum pro mensura incarnationis, iuxta quod cuiusque vocationi competit, imitemur. Quod idem per luteribus verbis docet frater eius Gregorius Nissenus, ad O limpium monachum, perfecti hominis Christiani formam describens: quam nihil aliud esse vulgquam Christi imitationem. Ex quibus Basilij Gregorijque Nissen scriptis colligere licet, quod ab Augustino quoque scriptum est: duobus modis nos Christum induere: per baptismi susceptionem, & per morum eius imitationem. De priore genere dicit Apostolus ad Galatas scribens: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. De posteriore meminit, cum Romanos iam proculdubio credentes, & per baptismum Christum indutos, hortatur, ut induantur Dominum nostrum Iesum Christum. Priorem igitur iustitiam, credentes in baptismo consequimur, ubi complantati facti similitudini mortis Christi, veteri simul homine crucifixo novum induimus, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate. Quo quidem tempore non solum peccata nobis omnia remittuntur, passionis & mortis Christi merito, quod nobis creditibus in baptismo communicatur, haud aliter ac magis etiam quam si eadem ipsi pro peccatis nostris passi, atque ad eundem modum mortui essemus: verum etiam infunditur omne gratiarum genus, ipso gratiarum largitore Christo per fidem in cordibus nostris habitante: ut si quem, simul atque laacro regenerationis ablutus est & sanctificatus, ex hac vita migrare statim contigerit, dubium esse debeat nemini, quin is Christum indutus, & quod Christus est natura, per adoptionis gratiam filius Dei factus, hæreditatem regni cœlestis euestigio consequatur: etiam si non modo nulla bona, verum etiam opera multa mala baptismi eius præcesserint. Caterum, si posteaquam fidem est & baptismum consecutus, aliquod ei vivendi spacium Deus suppeditare sit dignatus, nequaquam suffecerit, quod per gratia adoptionis, quam adeptus aliquis est, credens & baptizatus, Christum indutus, filiusque Dei factus est. Neque enim sine causa dictum est à Ioanne, Charissimi, filij Dei sumus,

IUSTI SIMVS.

279

mus & nondum apparuit quid erimus. fieri enim potest, ut qui per baptismum & fidem Christum indutus, filius Dei per adoptionis gratiam factus est, posteaquam gustavit semel donum cœlestis, participesque factus est Spiritus sancti, contristet voluntarie peccando Spiritum sanctum. 1. Cor. 3. quem accepit, & quod ipse factus est, templum eius violenter, ita duplo quam antea gehennæ filius efficiatur: quod melius illi fuerat non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum converteri. Nescimus igitur, inquit, quid erimus: sed si conformes illi facti fuerimus, imaginem ipsius hic portando, crucem eius ferendo: membra nostra quæ super terram sunt mortificando, cum apparuerit similes ei erimus in gloria: si compassi illi fuerimus, & conregnabimus. Hunc esse Ioannis verborum sensum, vel ex eo colligi potest, quod statim subiungit: Omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Quod verbum diligenter est observandum: Neque enim dicit Ioannes, Qui habet hanc spem, Deus illum sanctificat, aut pro sancto & iusto habet, non imputando ei peccata sua, propter fidem & spem: nam non loquitur ibi de sanctificatione & iustitia, quam supernè accepimus, mundati & abluti per laacro, exercemus nos ad omnem pietatem: & quem induti sumus Christum per sacramenti susceptionem, eum induimus per vitæ ipsius imitationem ut quemadmodum ei similes esse cupimus in gloria, sic prius ei pro modulo nostro similes esse contendamus in sanctitate & iustitia, ea iustitia, de qua scribit idem Ioannes alio loco, Qui iustus est, iustificetur adhuc. Tunc autem iustificatur, qui iustus est, cum qui per laacro regenerationis, non ablutus tantum à sordibus peccatorum suorum, verum etiam iustificatus est & sanctificatus, aspiciens in auctore fidei & consummatore Iesum, quod cum baptizaretur professus est, omni genere vitæ suæ præstat, sacris Iesu vestigijs incedit, ac quemadmodum ille ambulavit, ambulat ipse quoque. Quam ad rem hortatur nos Paulus, cum dicit, Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione. Hoc est igitur iustum esse, Christum induere, Dei que filium fieri, non modo

Dion.ca.1.
Ecl.Hier.
Deificatio
quid.

Ecl.2.

Chry.hom.
79.inMat.

Rom.8.

Cyrl.li.4.
Theauri
cap.5.
Idem li.6.
de Trinit.

Rom.5.

modò per suscepçionem sacramenti, verumetiam per imitationem illius vitæ sanctissimæ, citra quam salui esse non possumus. Hoc est quod à Dionysio quoque Areopagita scriptum est: Deus maximè desyderat salutem nostram, quæ nobis nisi deificatis contingere non potest. Deificatio autem est ad Deum quantum possibile est, & similitudo & vnitas, quæ quidem similitudo, reddit creaturam Deo amabilem & dilectam: Si quidem similitudo, causa dilectionis, sicut contrà dissimilitudo, causa est displicentiæ & disunctionis. Quid autem est in quo Christum imitari, in quo nos illi pro nostro modulo esse velle similes oporteat? Nunquid in virtute, quam ostendit in faciendis miraculis? num in sapientia? num in potentia & maiestate? Nihil horum dicit Paulus: verum quando Dei nos imitatores esse iubet: Ambulare, inquit, in dilectione, sicut & Christus dilexit nos: vt omnis imitatio Dei, hoc est omnis iustitia nostra non aliud esse videatur, quam dilectio: Verum in hac quoque Deum imitari perdifficile est. Quid est enim homo, vt possit sequi regem factorem suum? Infirmitates reuera sumus, quam vt exemplo Christi in dilectione ambulare, atque ita iusti esse queamus. Verum data est tibi diuinitus potestas, inquit Chrysostomus, imitari Christum pro viribus & similem fieri. Noli expancere hoc audiens: Timendum enim tibi potius est, si similis illi fieri negligas. Adiuuat infirmitatem nostram Christi Spiritus, & ad omnia nos fortes ac validos reddit, simul vt ignem sui amoris in mentibus nostris accenderit. Ex quo videre licet, quam appositè dictum sit à Cyrillo: quòd iustitia, siue bonitas patris, per filium in spiritu sancto transit ad omnes. Qui etiam alio loco, sanctificationem nostram esse vult in spiritu participationem eius, quod exemplo quoque planum facit, dicens: Nam & sole percipimus, qui operationis spiritus sancti imaginem gerit. Sol iustitiæ Deus pater est, splendor filius, qui tenebras nostras illuminauit, qui que nobiscum in terris degens, viâ iustitiæ nobis commonstrauit: calor spiritus sanctus: qui simul vt charitatem in cordibus nostris diffuderit, & eius igne mentes nostras inflammauerit, iam sumus iustitiam

con-

consequunt. Et Cyrillo vetustior Actonatus in epistola ad Serapionem de Spiritu sancto: Sicut ex patre per filium est gratia, quæ tribuitur, sic largitionis communio in nobis esse non potest, nisi in Spiritu sancto. Huius enim compotes, habemus patris charitatem, & filij gratiam, & ipsius Spiritus communionem. Ex his cuius percipuum esse potest, quomodo Dei, quomodo Christi, quomodo nostra dicitur esse iustitia. Dei dicitur, quoniam à Deo proficiscitur, à Deo nobis donatur. Deus est enim qui eam efficit, qui eam operatur in nobis, qui gratuito nos abluit & sanctificat: Christi dicitur, non solum quia Christi merito fit, vt iusti simus, qui nisi lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi nos per mortem suam Deo patri suo cœlesti reconciliasset, non modò nulla iustitia, sed mera esset in nobis iniustitia, & omne genus iniquitatis abundaret: verumetiam quia non aliter iusti efficiamur, quàm si splendoris illius paternæ gloriæ, qui Christus est participes reddamur. Cuius cum nobis lux esset inaccessibilis, (quæ bonitas illius est, & misericordia nunquam satis prædicanda) dignatus est se nobis exhibere verbum in carne, solem in nube, lumen in testa, cereum in laterna: quominus difficulter sustinere splendorem lucis illius possemus. Nam sicut præclare scriptum est à Macario: Si placuisset ei in pura diuinitate descendere, quis ferre potuisset: quamobrem ex virgine corpus accepit, & per organum illius loquutus est hominibus, & in illo quemadmodum vita nobis instituenda sit, exemplo nos docuit. Homil.6. Porro nostra dicitur iustitia, quoniam cum à Deo nobis donatur, spiritu mentis nostræ renouamur, & non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus, iustitiam in nobis accipientes, de plenitudine iustitiæ, quæ Christus est pro modulo nostro, quemadmodum dicit Augustinus, tanquam particulas nostras: secundum mensuram, quam spiritus sanctus paritur singulis sicut vult, & secundum proportionem cuiusque dispositionem, & cooperationem, diffusam in cordibus nostris charitate, quæ quanto maior fuerit, tanto maior erit iustitia nostra. Quæ quamuis à Deo nobis infunditur per Christi merita, nostra tamen est, quia nobis inhæret, quia non sine nobis eam Deus operatur in nobis.

2. Cor. 13.
iustitia
Dei, Christi,
si, & no-
stra.

Phil.2.

Apoc.1.
Rom.8.

Heb.1.
1. Tim. 6.
1. Ioan. 1.
Exech. 31.
2. Cor. 4.

Ephe.4.

Aug. de
gratia &
lib. arbit.
cap.9.

1. Cor. 12.
Rom.5.

QVA DEI IUSTITIA

Orige. in
Psal. 36.
homil. 2.

In 5. cate-
chesimysta
gogica. Et
Gregor. in
Iob. ca. 28.
Basil. hom.
de spiritus
sanct.

Leo epi. 93
cap. 5.

Psal. 118.

Orig. hom.
11. in Nu-
meros.

Leuit. 11.

hos sic ab Origine scriptum est: Sicut participatione iusti-
tiae saluatoris iustus efficietur, & participatione sapientiae
eius sapientes, ita & participatione patientiae eius pa-
tientes efficiuntur. Est ergo velut fons quidam perennis, de quo
haurire possumus & patientiam, & sapientiam, & iustitiam,
digna, & pura vascula nostra deferamus ad fontem.
Et Cynillus Hierosolymitanus: Verè vnus Deus dici-
tur sanctus, qui natura sanctus est. Nos verò sancti, non
natura, sed participatione & exercitio, & voto. Et ante hos
cùm alibi tùm in libro de diuinis nominibus, idem frequen-
ter inculcat Dionysius. Alio verò loco Basilii: Quemad-
modum in igne est caliditas, quae simul cùm ipso igne que-
rit, & quasi consubstantialis illi est, est & caliditas, quàm
communicat aqua, & alteri cupiam consimili: sic & spi-
ritus sanctus, & in se vitam habet, & qui participes ip-
sius fuerint, vitam agunt Deo dignam, vitam diuinam
& caelestem consequuntur. Ac mox virtutes omnes perfe-
ctas apud Deum esse docet, nihil in ipso acquisitionum,
ipsum fontem esse bonorum omnium, spiritum ex Deo
promanantem eiusdem cùm eo substantiae: quae verò ex
spiritu profluunt, ipsius esse operationes. Leo quoque ma-
gnus: Nemo hominum veritas, inquit, nemo sapientia, ne-
mo iustitia est, sed multi participes sunt veritatis, & sapien-
tiae atque iustitiae: Solus autem Deus nullius participationis
indignus est: de quo quicquid dignè vteamur, sentimus, non
qualitas est, sed essentia: Incommutabili enim nihil acce-
dit, nihil deperit, quia esse illi quòd est sempiternum, sem-
per est proprium. Ante quem Ioannes quoque Chrysostomus,
explicans illud ex Psalmo. Bonitatem fecisti cum ser-
uo tuo Domine: Non aliunde docet ascendere virtutes, ni-
si à bonitate boni, nec aliam vult esse bonitatem Christia-
norum, nisi quam Deus infundit bonis, vt ex malis essent
boni. Et ante Chrysostomum Origenes: Sola trinitatione,
stantia est, quae non extrinsecus accepta sanctificatione,
sed sui natura fit sancta. Omnis verò creatura, vel dignatio-
ne sancti spiritus, vel meritorum ratione sanctificata, san-
cta dicitur. Sic ergo & scriptum legimus: Sancti estote, quo-
niam ego sanctus sum: Non continuò similitudo sanctita-
tis in

IUSTI SIMVS.

174

tis in Deo atque hominibus ponenda: de Deo enim dici-
tur, quia sanctus est: homines autem quasi qui non semper
fuerint, iubentur vt sancti fiant. Ac paucis interiectis. Ma-
nifestu ergo est, quòd qui sanctificat, sanctus est, quia sem-
per sanctus est, qui autem sanctificantur, non simpliciter
sancti, sed sanctificati, sancti dicendi sunt. Prosper etiam
Aquitaniensis diligens Augustini sectator, Leonis aequalis,
vbi de libero arbitrio disserit: Virtus, inquit, principaliter
Deus est, cui non aliud est habere virtutem, quàm esse vir-
tutem, cuius cùm participes sumus, habitat Deus in no-
bis, qui est Dei virtus & Dei sapientia, habitat fides, spes, &
charitas, cōtinētia, intellectus, consiliū, fortitudo, ceteraeque
virtutes: cùm verò ab hoc bono recedimus, omnia nobis
ē contrario oriuntur ex nobis: Discedente enim pulchritu-
dine, quid succedat nisi deformitas? abeunte sapientia, quid
resideat nisi insipientia? non regnante iustitia, quid domi-
netur nisi iniquitas? Virtutum itaque semina, quae beneficio
creatoris inserta sunt, prauaricatione primi parentis euer-
sa sunt: nec in haberi queunt, nisi eo restituyente qui dedit:
Reformabilis enim est natura humana formatori suo, &
eorū bonorū, quae habuit, capax est, vt per meditatōre Dei
& hominū Iesum Christū, in eo ipso quòd ei remansit, pos-
sit recuperare quod perdidit: Remansit autē ei rationalis
animus, qui nō virtus, sed virtutis habitaculum est. Ex par-
ticipatione enim sapientiae & iustitiae, & misericordiae non
sapientia, neque iustitia, neque misericordia, sed sapientes &
iusti & misericordes sumus: Quae bona, quamuis rationale
nostrū vicijs occupatū sit, & prauaricationibus nobis Dei tē-
plū spiritus immundus inuaserit, possunt tamen rursum in
ipsum rationale confluere, per eū qui mūdi principē foras
mitit, & ligans sortem, vasa eius rapit, fugatoque mundi
huius spiritū, dat spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus quae à
Deo donata sunt nobis. Et qui videtur non multò fuisse
posterior Faustus: Cùm Deus, inquit, iustus ac iustitia, mi-
sericors ac misericordia, pius & pietas sit, homo iustus esse
potest, iustitia esse non potest: misericors esse potest, mise-
ricordia esse non potest: pius esse potest, pietas esse nō po-
test: quia non naturaliter habet ista, sed largiter. Verbi gra-
tia: Ille autē est, homo autē deauratū vas videri potest: &
N n 2 in

1. Cor. 1.

Ista. 11.

Psal. 103.

Animus ra-
tionalis
virtutis ha-
bitaculum.

1. Tim. 2.

Luc. 11.

Ioan. 12.

1. Cor. 2.

Faust. li. 11.
de libera
arbitrio.
cap. 7.

QUA IUSTITIA

in homine gratia est, quod in Deo natura est: & in hoc creatum est, quod in illo probatur ingenitum. Ex his omnibus liquet, hoc quod diximus, non ea nos iustitia iustos esse, qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit, dum suae iustitiae participes reddit.

QUOD NON SOLA IUSTITIAE CHRISTI

imputatione, sed verè realiter inherente nobis iustitia iusti sumus.

Cap. LXXII.

Imputati-
ua iustitia.

Joan. 1.
1. Tim. 2.

1. Tim. 6.
Genes. 15.
Rom. 4.
Psalm. 31.
2. Cor. 5.

VERVM hic alios audire licet, qui nolunt videri se prorsus negare, nostram esse iustitiam, qua iusti sumus. Esse enim, aiunt, & Christi & nostram: Christi, quod in ipso, non in nobis sita sit: nostram autem imputatione fieri, quoniam accepta nobis fertur. Ita non verè nos iustos esse, sed imputatione, vel non esse iustos, sed pro iustis imputatione haberi, quatenus Christi iustitiam per fidem pos- sidemus: Hanc enim solam esse volumus nostram iustitiam, non quatenus ea nobis à Christo communicatur, sed qua- tenus in Christo ipso residens, posteaquam per fidem eam apprehendimus, nobis perinde ac si nostra esset, imputa- tur. Docent igitur nos reputari iustos, hoc est, non propter gratiam, quam de plenitudine Christi accepimus, sed pro- pter aliud extra nos, scilicet propter mediatorem filium Dei per misericordiam. Verum hæc quoque non minus quam illa prior absurda est opinio, & eodem propemodum reci- dere videtur. Quid enim aliud affirmant hi quoque, quam quod ea, qua Christus iustus est, non autem ea, qua nos ve- re iustos facit, iustitia iusti sumus, quandoquidem extra nos esse volunt id, quod iusti sumus? Quod si Paulus audiendus est, qui phanas vocum novitates deuitare iubet, noua certe vox est, & his quæ nos precesserunt seculis inaudita, imputatiue iustitiae. Nam reputari nobis fidem ad iustiti- beatum esse, cui non imputauit dominus peccatum: pro- pter Christum non reputare nobis. Deum delicta nostra legimus in scripturis: iustitiam verò Christi nobis ad iusti-

IUSTI SIMVS.

75

tiam reputari, ac si nostra esset, nec in Canonicis, nec in ve- terum Orthodoxorum libris temerè quisquam scriptum inueniet. Communicationis, participationis, diffusionis, deriuationis, applicationis, coniunctionis, copulationis no- minibus, vbi quandoque patres reperiuntur: verum impu- tatiue iustitiae vox, noua est, & catholicorum auribus ha- ctenus inaudita. Neque verò eunt hoc inficias ipsi noua- tores, nouam hæc esse vocem, nec à catholicis usurpata. Noua voces Sed sicut veteres licere sibi voluerunt essentiae, personaeque nominibus vti, quamuis in scripturis ea non legantur, sic isti concedi sibi postulant, vt imputatiue vocent iustitiā, quamuis ab orbe condito, hoc praesertim sensu, quo ab ip- sis profertur, hæc vox nunquam fuerit à quopiam usurpa- ta. Vbi se dicunt hoc locutionis genere, quo planioribus verbis edisserant ea, quæ capui nostro in scripturis per- plexa impeditaque sunt. Interea tamen, quam sibi dari po- stulant, eam catholicis veniam non concedunt, à quibus simul vt aliquid prolatum fuerit, quod illis ipsis verbis in scripturis non legitur, vsitato haereticis collectionis gene- re, quia non est scriptum, reiiciendum esse censent. Nostras autem aures, vocis hæc nouitas non offenderet, si quod isti se facere videri volunt, ad explananda ea, quæ sunt in scripturis abstrusiora, illa vterentur. Verum tantum abest, vt per has nouas voces edisserantur ea, quæ sunt in literis sacris perplexa, contrarium vt potius illis asseratur. Aperi- ta sunt scripturae verba, per obedientiam viuius Christi, iu- stos constitui multos. An cum hac scriptura non pugnat, qui non constitui, sed reputari tantum nos iustos asseue- rat? Quid autem hoc est aliud, quam Christi meritis deroga- re? quam gloriam illius imminuere velle? Scilicet peccati- tata sunt vis, quod à primò Adam patratum est, vt verè nos peccatores & iniustos constitueret: vt illius peccato, non solum per imputationem damnemur, ac si alieni peccati exigeretur à nobis poena: sed ideo poenam illius sustineamus quia & culpæ rei sumus, Et non erit secundi Adam Chri- sti iustitiae tanta vis, vt ea nos verè iustos constituat? Vbi est igitur quod dixit Paulus: Vbi abundauit delictum, su- perabundauit & gratia. Et paulò antè. Sed non sicut deli- ctum, ita & donum, Si enim vnus delicto multi mortui sunt

Noua voces

Rom. 5.

1. Cor. 15.
Rom. 5.

N n 3 multo

multo magis gratia Dei & donum, in gratia vnus hominis Iesu Christi, in plures abundauit. Quid dicat confidenter homo Christianus, quod à Bernardo scriptum supra commemorauimus: Si mea traducta culpa, cur nō & mea indulta iustitia, Si peccato primi Adā, non per solam imputationem damnor, ac si alieni peccati à me exigere tur poena, sed ideo poenam illius sustineo, quia & culpā reus sum cur & iustitia secundi Adā, non per solam imputationē iustificor, ac si aliena iustitiā merces mihi daretur, sed ideo prāmium illius sero, quia iustitiā particeps sum, quā mihi non innata, sed per Christi meritum est à Deo donata: Dicit cum eo, qui multis ante seculis præcessit Cyrillo. Absurdum est, nos quidem hæredes factos supplicij primi parentis, corruptione per inobedientiam immilla, non autem fieri participes iustitiā secundi, qui ad vitam nos reuehit, per maximam illius obedientiam. Estne autem verum simile, propterea Dei filium de cælo descendisse, propterea carnem indutum, propterea factum esse patri obedientem vsq; ad mortem, mortem autem crucis, vt nos imputatione tantum, nō autem verè iustos faceret? Atqui cum esset ad mortem iurus, patrem pro suis discipulis, proq; omnibus qui essent in se credituri precat, Pater, inquit, sanctifica illos in veritate, Illi verò nō veritate, sed imputatione sanctificari nos dicunt & iustificari, non verè nos iustos esse, & sanctos, sed imputatiuè, vel nō iustos esse potius & sanctos, sed pro iustis & sanctis imputatione haberi. Dicit idem Christus, Si vos filius liberauit, verè liberi eritis. At illi, non eritis, aiunt, verè liberi, sed hætenus tantum eritis à peccatis liberi, quod ea vobis non imputabuntur. Sic dixit dilectus Christo discipulus: Qui facit iustitiam, est, Illi, si Dijs placet, Euangelici, non qui facit iustitiam, est, Iustis, sed cui imputatur Christi iustitia, iustus est. Dixit idem in eodem capite, Videte qualem charitatem dedit nobis Deus: vt filij Dei nominemur & simus, Illi verò, Non est verum, aiunt, quod dicit spiritus Dei per Ioannē, non sumus filij Dei, verum nominamur tantum & reputamur. Nisi forte possunt esse filij Dei, qui iusti non fuerint. Atqui reclamatione spiritus Dei per Paulū, dicēs, Quæ participatio iustitiæ cū iniquitate? aut q̄ societas luci ad tenebras? Quæ

Cyr. lib. posteriori ad reginas de reſta fide.

Philip. 2.

Ioan. 17.

Ioan. 8.

1. Ioan. 3.

Ibidem.

Quæ autem conuētio Christi ad Belia? Idem Paulus cum 2. Cor. 6. recensisset fornicarios, idolis seruientes, & alijs id genus 1. Cor. 6. criminibus infames: Et hæc quidem fuistis, inquit, sed abli estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis: Isti autē fuistis, aiunt, hæc & estis adhuc, nisi quod non imputatur vobis: iustitia autem Christi, imputatur vobis ad iustitiam. Nimirum hoc est planioribus verbis edisserere, quæ sunt perplexa in scripturis: hoc est purum Euangelium docere, quæ cum Christi & Apostolorum doctrina pugnant ex diametro, populo persuadere conari: hoc est Christi gloriam propagare, negare tantam fuisse virtutem passionis & mortis eius, vt per eam verè iustificati, verè sanctificati, verè per eam abluti simus, & à peccatis liberati, verè ex filiis iræ filij Dei facti. Deinde verò non intelligunt isti, per quos miro quodam artificio Satanas omnia Christi beneficia non obscurare modò, verum etiam ex omni hominum memoria delere, & sempiterna quadam obliuione conatur obruere: non intelligunt, inquam, isti se pugnancia dicere: Neque enim non legerunt, peccata nostra esse, quæ diuidunt inter nos & Deum: Odio esse Deo impium, & impietatem eius: qui igitur fieri potest, vt non imputet, quod odio habet, cum ipsum etiam imputationis verbum odium quoddam significare videatur? Quamobrem explodenda prorsus est istorum, & de manente quidem in nobis, sed non imputato peccato, & de non inhaerente nobis, sed imputata tantum iustitia, doctrina: Pugnat enim cum verbo Dei: qui non dixit: Ego sum qui non imputo, sed ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Et in Euangelio loquitur de Christo Dei spiritus: Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi: qui tollit, inquit, non qui non imputat. Verum à sancto Dauid, aiunt scriptum est: Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Scriptum est, verum non eo sensu, quo volunt nonatores isti, neque hoc verbis istis Dauid significare voluit, peccatum, quod quidem veri peccati rationem habet, quodque sempiternæ mortis reum facit hominem, eatenus tantum remitti, vt non imputetur, non autem vt non sit. Longè abuit ab hac sententia sanctus ille Rex & Propheta: quin illud

Esai. 59: Sapient. 14.

Esai. 43.

Ioan. 1.

Psal. 31.

his verbis exprimeretur potius voluisse videtur: Beatum eum esse, in quo sic peccatum deletur, ut eius etiam omnis memoria prorsus extingatur, quasi nunquam admissum fuisset, ut fiat illud, quod per Ezechielem dicit Dominus: omnium iniquitatum, quas operatus est, non recordabor. Iustinus philosophus & martyr, proximus Apostolorum temporibus, cum hunc ipsum locum adduxisset, quasi perstringens nostri temporis haereticos: Beatus, inquit, cui non imputabit peccatum Dominus: hoc est, cui poenitenti peccata Deus remittet. Non sicut praedicatis, vosmetipsi fallentes, & alij quidam vestri similes asseuerant, etiam si peccatores fuerint, modò Deum norint, non imputabit eis peccata Dominus. Videtur autè Propheta quasi gradus quosdam constituere, quiddam ut amplius esse velit tegere peccata, quam remittere: Rursus maius quiddam non imputare, quam tegere, quemadmodum à doctissimo Origene, & ab Eutimio legimus annotatum. Tunc enim non imputari peccatum interpretatur Origenes, quando mens hominis ad perfectum venerit, ita ut omnis malitiae radix ex ea penitus amputetur, eò usque, ut nullum in eò vestigium possit reperiri nequitiae. Hieronymus quoque Psalmum hunc enarrans, remitti dicit peccata per baptismum, tegi per charitatem, de qua scriptum est, quòd operit multitudinem peccatorum, non imputari per martyrium. Quibus verbis non obscure videtur indicare, maius quiddam significari, cum non imputari, quàm cum vel remitti, vel tegi peccatum dicitur: Quamobrem cum legimus, non imputari nobis peccatum, sic accipere debemus, cum pulvisculo, quod aiunt, ablatum, nec vel vestigium ullò deinceps eius in nobis reliquum esse factum persuasum habeamus. De iustitia verò, Christo potius & Apostolis eius fidem habeamus, qui verè nos sanctos, verè liberos, verè iustos esse constitutos, ac filios Dei non modò nominari, verum etiam esse dixerunt: quàm novatoribus istis, per quos non aliam ob causam, hanc de ficta & imputata iustitia, quam ipse commentus est, Saranas doctrinam disseminavit, quàm ut homines verè iustitiae prorsus expertes faceret. Venisse nunc reuera tempus illud videtur, de quo scripsit Apostolus, in quod se quoque incidisse questus est olim Hilarius:

Ezech. 18.

Iust. in col.
cū Tripbo-
ne Iudaeo.Li. 4. in ep.
ad Rom.
In Psal. 31
Imputari
apud vete-
res quid.

1. Pet. 4.

2. Tim. 4.
Lib. 10. de
Trinit.

Erit, inquit Apostolus, tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria, coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus. Quid enim non videntur nunc quoque dicere: Loquimini nobis placencia, quorum nimis aures delicatae, ferre non possunt, ut retributio fieri dicatur secundum opera, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum: sed volunt ut retributio fieri dicatur secundum illa, non quae gesserunt ipsi mala, sed quae gessit Christus in corpore suo bona, ut si ipsi probi non sunt, sufficiat Christum tamen probum fuisse. Quamuis de recens baptizatis, si subito ex hac vita eos migrare contingat, non absurde dici queat retributionem futuram, secundum ea, quae Christus gessit in corpore suo bona: de his verò nequaquam, qui post baptismum aliquandiu superstites, in peccatorum caeno sunt volutati. Fuisse tempus vllum, quo maior esset magistrorum aceruus, auribus hominum seruientium, quam sit istud, in quod incidit aeras haec nostra? Nisi forte non titillat hoc aures nostras, non est auditu mortalibus vel maxime gratum & iucundum, cum dicitur: nulla nostra sed sola Christi iustitia nos iustos, sola Christi iustitia nos saluos esse: quicquid sit de nostris operibus, vnumquemque certum esse debere, quòd gratis propter Christum peccata sibi remissa, quòdque Deo acceptus & vitae sit haeres aeternae. Ac videtur hic esse temporum horum status, haud facile ut quisquam statuere possit, in magistris ne linguarum, an in discipulis aurium sit pruritus ardentior: neque enim in his audiendi, quam in illis placencia loquendi, maius est studium: adeò se vltro ingerunt auribus etiam auscultare nolentium, ut vel inde facile quisquam perspiciat, quòd ex eorum numero sunt de quibus Propheta scribit: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant, nec loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Et planè impletum est quod ab eodem Propheta scriptum est: Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacium, sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Quem aurum fructum attulerit haec eorum doctrina, quam isti pauperum sani, sanam haberi volunt, quamque sub specioso verbi Dei titulo rudi populo venditant, rerum exitus ipse declarat.

Isa. 30.

2. Cor. 5.

Aurium pruritus in
isto seculo.

Hier. 23.

Hier. 5.

QVA IUSTITIA

rat. Non eunt hoc inficias ipsi seruientes auribus magistri, suos vitam agere improbam & cōtaminatissimam, nihilque meliores nunc esse quam ante receptum nouum hoc doctrinæ genus fuerunt, quin etiā maiore audacia sequi mundum, & eius cupiditates, omniaque sibi permittere. Qui bonam vitæ suæ partem inter eos traduxit, qui malit Euangelici, quam Christiani vocari, Erasmus Roterodamus: Circumspice mihi, inquit, sodalitatem istam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames? Ac nonnullis interiectis: Dices, inquit, nihil tam felix vnuquam fuit in rebus humanis, quin malorum admixtu viciaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest vt mea sit hæc infelicitas: mihi adhuc neminem contigit nosse, qui non videatur se ipso factus deterior. Et iterum paulò post: Euangelica pietas à minimis initijs paulatim creuit in maius ac melius, ac optimus quisque se illi iungebat: Hanc doctrinam non ferre nisi leuissimum quisque amplectitur. Et ad fratres inferioris Germaniæ scribens, de quodam sacerdote narrat, qui cum virgis cæsus, & ex vrbe ciectus esset, & in carcere, & extra portam, cum à carnifice dimitteretur, publicè testatus est, se posteaquam illi se sectæ addixerat, in omne flagitiorum genus proruisse. Et in alio quodam libro: adeò per hoc quod ipsi vocant Euangelium, nō corrigi scribit homines, vt potius videantur deteriores: nec fieri, vt peccare desinant, sed vt peccent impunitius. Ac verè quid ille. Quis enim non peccet impunitius, cum ab istis, hominum sceleribus blandientibus, & seruientibus auribus magistris, non nostris, in immensum exaggerari vim peccati originalis audierit: adeò vt etiā renati ex aqua & spiritu sancto, non possimus non peccare: cum cuius impulsu sit vt peccemus, ab istis edoctus, fortiorem esse credit vnum demonem, quam omnes homines. Quasi non contrā fortior sit vnus Deus, quo adiuuante peccatum effugere possumus, quam omnes demones: Quæ tamen & ipsum, quæ cæcangelicorū istorū insignis est & horrenda blasphemia, peccati faciunt auctore: vt ab eo nos ad peccatum agi blasphemem. Quis non peccet impunitius, cum nulla sua, sed sola Christi iustitia, se saluū fore persuasum habuerit? Quis non

*Erasm. in ep. cont. Pseu-
doEuang.
Lutheri do-
ctrina bo-
mines fieri
deteriores.*

*Hyperaspis
se secūdo.*

Ioan. 3.

IUSTI SIMVS.

178

peccet impunitius, si nullum esse meritum bonorum operum arbitretur, etiā eorum, in quibus à Deo creati sumus? quæ Deus ipse operatus est in nobis, quæ non aliundè precium, non aliundè meritū habent, quam ex precioso Christi sanguine, quo respersa sunt, quemadmodum à viro quodam docto præclare scriptum est, quòd iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus sanctorum, sicut sol in gemmis, quæ magis rutilant in præsentia solis, in absentia autem obtenebrantur. Quis non peccet impunitius, cum omnem iustitiam & sanctitatem nostram, merum esse peccatum & rem damnatam crediderit: atque adeò nihil valere bona opera ad diuinam gratiam demerendam, vt quo quisque turpior est, eò citius illi Deus gratiam impartiat? Sed quorsum attiner aliundè querere testimonia, modò non adita voce clamat hoc res ipsa, quod ipse quoque princeps & architectus huius temporis hæreseon fatetur, se corruptiores expertum esse mores Germanorum, posteaquam, quod ab eo traditum est, quantum Euangelium, acceperunt, quam fuerint sub regno (sic enim ipse vocat) Romani pontificis, hoc est in Ecclesia Dei, quæ quatuor tantum recipit Euangelia, quæ tamen quatuor vnū sunt. Qui 1. Ioan. 5. enam alio loco suos increpans, decies eos dicit Sodomitis esse peiores. Interea tamen, quæ miseranda est istorum hominum cæcitas, Dei verbum vocatur, quod ad omne genus nequitie fenestram patefecit, quod ex bonis improbos, ex improbis multò reddit improbißimos. Nos verò aduersus istorum voces, tanquam Sirenium cantiones, dulces illas quidem, verum certam perniciem adferentes, aures nostras obturemus. Nā præterquam quòd omne studium virtutis eneruant, dum si minus ipsi probi sumus, sufficere docent, quòd Christus probus fuerit, atque illius nos sola iustitia contentos esse oportere, etiamsi minus ipsi iussè viuamus, nondū inter ipsos, qui de via regia declinauerūt, hoc est, ab Ecclesiæ sana doctrina aberrarūt, de ratione iustificandi satis conuenit, nec ipsi modò diffident inter se & inuicem sibi sunt heretici, seq; mutuo iudicio condemnant, verum etiam secum ipsi non raro pugnant. Annorauit hoc vir quidam doctus, quamuis ex eorū numero, qui segregauerūt semetipsos, Philippum Melanchthonem in

*Eph. 2.
Esa. 26.
Alb. Ma-
gnus dist.
20. in 3. li-
sentis.*

Lutherus.

Qui 1. Ioan. 5.

*Varietas
doctrinæ
inter heret.*

*Tit. 3.
Osiander
in Nistic-
race.*

QVA IUSTITIA

Epist. li. 2.
C. 1. 2.Esa. 19.
2. Thess. 2.
Rom. 1.
1. Tim. 1.Au. de peccatorum
remissionis
lib. 1. c. 1.
cap. 9.
1. Cor. 15.Ibid. ca. 10
1. Cor. 6.Au. de natu.
& gra.
cap. 38.
Iustitie no
stra vis.
2. Cor. 4.

ne in iustificationis negotio quaterdecies variasse. Sic istorum oratio, sicut alicubi scribit Basilius, videtur nescio quomodo, cum semel extra veritatem deducta sit, ad multiplicia periculosaque inconuenientia, per quamdam seductionis consecutionem efferi. Nam qui semel de recta fidei, religionisque, curriculo deflexerunt, haud aliter, atque ij, qui a recto itinere aberrarunt, alias ex alijs semitas ingreditur vagantur & errant, nullum peritum regionis ducem sequuti. Sic isti duce carentes Ecclesia, quam reliquerunt, alia ex alijs erroris & impietatis diuertacula ingressi, nullum errandi finem faciunt. Miscuit enim Deus in medio eorum spiritum vertiginis, & immisit illis operationem erroris: Obscuratum est insipiens cor eorum, ut non intelligant, neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant. Sic fit ubi suo quisque praesidit ingenio, sibi; hoc arrogat, ut proprio suo, non communi totius Ecclesiae sensu, scripturas interpretetur: ut ceteros omnes, quamlibet pios & doctos viros, talpis fuisse caeciores, se vero solum videre, se solum sapere, persuasum habeat. Quamobrem istos cum impunita sua iustitia missos faciamus, & Augustino credere potius animum inducamus: qui verè nos & realiter esse istos docet, cum per illum, in quo omnes viuificabuntur, praeterquam quod se ad iustitiam exemplum imitantibus praebuit, dari etiam dicit sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis sicut & ille in quo omnes moriuntur, praeterquam quod eis qui preceptum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiae suae tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes. Itaque iustificari in Christo qui credunt in eum, dicit Augustinus, propter occultam communicationem & inspirationem gratiae spiritualis, qua quisque adharet domino vnus spiritus est. Haeret autem quisque domino per charitatem, qua vna, sicut in alio libro dicit idem Augustinus, verè iustus est, quicumque iustus est. Cuius charitatis habitus inest etiam paruulis, ut cum adulti fuerint, actu eam exercere possint. Non igitur sola peccatorum remissione, verum etiam, cuius toties Paulus meminit, interioris hominis renouatio, nōtra constat iustitia: quae renouatio sit, quemadmodum ex Au-

IUSTI SIMVS.

77

ex Augustino iam docuimus, per occultam quandam communicationem & inspirationem gratiae spiritualis. Quam etiam alio loco vocat interioris hominis pulchritudine, cum scribit ad Consentium. Quid est aliud iustitia in nobis, quam interioris hominis pulchritudo? Et alibi volens explicare, quid sit iustificari. Natura, inquit, humana in rebus creatis excellentissima cum a suo creatore ab impietate iustificatur, a deformi forma in formosam transferant formam. Quibus verbis innere videtur, quod iustificari sit, a deformi forma in formosam formam transferri, haec autem formosa forma charitas esse videtur. Neque verò dissidet ab Augustino latino, Graecus auctor Eusebius Caesariensis Episcopus, siue quis Emissenū esse malit, quod ex hoc libello plerumque citat Petrus Lombardus & Gratianus sub Emisseni nomine. Quāuis nō defunt, qui ad Isidorum auctorem referunt: Sicut apud Thomam Valdesem legimus de sacramentis, Cap. 67. Qui ubi docet quod nemini nouum & impossibile videri debeat, quod in Christi substantiam terrena & mortalia nimirum panis & vinum commutantur: Te ipsum, inquit, qui iam in Christo renatus es, interroga, dudum alienus a vita, peregrinus a misericordia, a salutis via intrinsecus mortuus exulabas: subito intratus Christi legibus & salutaribus mysterijs innouatus, in corpus Ecclesiae non videndo, sed credendo transisti, & de filio perditionis, adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruisti. Quod Augustinus, occultam communicationem & inspirationem gratiae spiritualis, hoc Eusebius vocat occultam puritatem. Sanctus verò monachus ille Macarius, arcana quaedam vestimenta caelestis pulchritudinis appellat: Et mox subdit: In mensura visibili permanens, maior factus es teipso inuisibiliter, sine quantitatis augmento: cum idem atque ipse esses, multo alter fieri fidei processibus meruisti. In exteriore nihil additum est, & totum in intentione mutatum est: ac sic homo Dei filius effectus, et Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu, praeterita vilitate deposita, subito nouam indutus es dignitatem: & sicut haec, quae in te Deus lesa curauit, infesta diluit, maculata deterfit, non oculis, sed sensibus sunt credita: ita & cum reuerendum altare cibis satiadis accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respici, ho.

Epist. 23.
lib. 15. c. 3.
Iustitia in
homine
quid sit.
Euseb. de
corpore &
sanguine
domini.

1. Reg. 10.
Greg. li. 4.
ca. 4. in li.
Reg.

QVA IYSTITIA

ec, honore mirare, iniente cōtinge, cordis manu suscipe, & maxime haustu interiori assume. Quam clarè docet hic Eusebius, non impuratione iustitiæ nos iustos, sed mutatione nominari & esse, sed occulta quadam puritate, sed mutatione in virum alium. Quemadmodum etiam scriptura dicit: Mutaberis in virum alium. Quæ verba Gregorius explicat: Amor, inquit, electæ mentis quid est aliud, quam immutatio vetustatis? Natura enim nostra per lapsum primi hominis sic damnata est, vt quotidie labendo deficiat, & deficiendo veterascat. Sed qui in nobismetipsis deficiamus, cum in nos ille spiritus insiliet, renouamur: quia statim quod non eramus efficiamur. Tepidus erat quis, sed repente visitatus à spiritu feruens efficitur: incipit ardere per deuotionem, fortiter exerceri in bono opere. In virum ergo alium mutatus est, quia esse cœpit, quod ante insipientem spiritum in se esse non potuit. Extat homilia quædam diui Macarii, qua dicit quantam in homine Christiano & renouationem faciat Christus; Quem ideo venisse scribit, vt naturam conuerteret, transmutaret & renouaret, Deum hanc animam propter transgressionem affectionibus inuolutam reformaret, contemperans eam cum suo spiritu diuino. Venit itaque vt nouam mentem, nouam animam, nouos oculos, nouam linguam, nouas aures spirituales, nouos homines ei credentes efficeret. Quæ pluribus persequitur. Oportet, inquit, animam Christo credentem transferri, mutarique ab hoc statu peruerso in alium bonum statum, & ab hac abiecta natura, in aliam naturam diuinam, ipsamque denique virtutem spiritus sancti nouum effici & hoc pacto poterit ad regnum cœlorum perungere: nostrum est autem ista consequi qui credimus, qui verè diligimus illum, & in omnibus sanctis mandatis eius conuersamur: cum enim tempore Elisei, lignum, quod est natura leuissimum in aqua extulit ferrum, natura graue: quanto magis dominus mittit huc spiritum suum leuem, subtilem, bonum, & cœlestem, quo animam in profundis aquis nequitie immersam extollar, eleuet ac enatare faciat ad alta cœlorum & transmutabit & conuertet eam à sua natura, &c. Rom. 44. Vtrum autem præcedat ea gratia, qua quis renouatur, culpæ remissionem, an sequatur, curiosè magis quæ-

IYSTI SIMVS.

280

fructuose quaeritur. Scribit quidem Dionysius, quod quibus insinuat se diuinitas, eorum animos purgat primum, deinde illuminat, postea conformat ad Deiformem perfectionem. Cæterum si quis hæc omnia simul & eodè puncto temporis fieri dixerit, à vero nihil aberrauerit. Nescit enim tarda molimina sancti spiritus gratia: ac tria hæc non tam re ipsa, quam ratione distingui videntur. Si quidem vnus & idem actus, quatenus repurgat mentem hominis ab inquinamentis & peccatis, dicitur purgatio: quatenus eam agnitione veritatis illustrat, vocatur illuminatio: quatenus verò sic amore Dei accendit, vt præ illo terrena contemnat omnia, perfectio nuncupatur. Quamquam si causa prior est effectu suo, gratia communicatio prior esse videtur, quam sit culpæ remissio. Sicut enim Deus per gratiam expellit culpā, sicut sol per suos radios tenebras propulsat. Quamuis itaque natura sit inspiratio gratia: potest: quoniam tamen causa est peccatorum propulsionis, prior esse dicitur: Sicut infusio radiorum, prior est effugatione tenebrarum: quamuis non prius incipiunt radij splendescere, quam tenebræ fuerint propulsatæ. Quamobrem anxia disquisitione omiſsa, præcedatne, an sequatur gratia culpæ remissionem, an quod verisimilius est, simul vtrunque fiat: persuasum illud habeamus, esse in nobis iustitiam. Quemadmodum etiam alio loco scriptum est ab Augustino: Si dixerimus, inquit, quia peccatum nō habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Item si dicimus, quia iustitia nihil habemus, aduersum Dei donamur. Si enim iustitiæ nihil habemus, nec fidem habemus: Si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iustitiæ. Ipsum aliquid vis nosse quantum est? Iustus ex fide uiuit. Et paulo post: Beati prædicti sumus? & de iustitia nihil habemus? Venit dominus carnaliter ad Iudæos, & occisus est: non venit ad nos, & acceptus est. Populus quem non cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi: nos sumus, & de iustitia nihil habemus? Omnino habemus, grati sumus ex eo, quod habemus, vt addatur quod non habemus, & non perdamus quod habemus. Et iterum paucis interiectis, ne quis eum de sola fide loqui putaret.

Ad 5.

Dion. Eccl.
Hier. ca. 5.

An. ser. 16.
de verbis
Apostoli.
1. Ioan. 1.

Abac. 2.
Psal. 17.

Col. 3.

Mat. 2.

Mat. 16.

Luc. 4.

Heb. 12.

1. Tim. 1.

Rom. 3.

Gala. 5.

Psal. 42.

DE IUSTITIA IUSTI SIMVS.

Ad fidē, inquit, quid ē certinet credere. Sed ait Apostolus Iacobus: Et dæmones credunt & contremiscunt. Si tantum credis & sine spe viuus, vel dilectionem non habes, & dæmones credunt & contremiscunt. Quid magnum est? Dicis Christum filium Dei: hoc dixit Petrus, & audiuit: Beatus es Simon Bar Iona: hoc dixerunt dæmonia, & audierunt, Obmutescite, Ille beatus, dicitur ei, quia non reuelauit tibi caro & sanguis, sed pater meus, qui in cælis est. Illi autē audiunt, obmutescite, & hoc ipsum dicitur & repelluntur. Vna vox est, sed dominus radicem interrogat, non florem. Vnde dicitur ad Hæbræos, Ne qua radix amaritudinis sursum germinans molester, & per illam contamine tur multi. Prius ergo discerne fidem tuam à fide dæmonis. Vnde eam discernis? Dæmones hoc dixerunt timendo, Petrus amando. Adde ergo fidei spem, & quæ spes est, nisi de aliqua conscientie bonitate? speique ipsi adde charitatem. Discernite fidem vestram, iam estis de prædestinatis, vocatis, iustificatis. Paulus Apostolus dicit: Neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides. Dic adhuc Apostole: adde, discerne, quia & dæmones credunt & contremiscunt. Ergo adde, Dæmones enim credunt, & contremiscunt quod oderunt. Distingue Apostole & circumcide fidem meam, & discerne causam meam de gente non sancta. Planè distinguit, discernit, circumcidit. Sed fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnusquisque ergo, fratres mei, inspiciat se intus, appendat se, probeat se in omnibus factis suis, bonis operibus suis, quæ faciat cum charitate, non expectans retributionem temporalem, sed promissum Dei, faciem Dei. Fides ergo quæ per dilectionem operatur, si est in vobis, iam pertinetis ad prædestinatos, vocatos iustificatos. Ergo crescat in vobis. Quibus verbis, quam his Augustini, potuit apertius demonstrari, quod sit in nobis iustitia, quodque ea iustitia sit fides nostra, non sola, sed quæ per charitatem operatur?

Eorum confutatio, quæ contra verè & realiter inhabitantem nobis iustitiam à quibusdam produciuntur.

Cap. LXXIII.

VERVM

OPINIONIS CONTRARIÆ.

281.

VERVM hic iterum reclamant, Si, qui iusti & salui esse volunt, iustitiam autem habere nollunt: Si nos ad nostram remittis iustitiam, quod nos alio quam ad gehennæ penas remittis? Siquidem non sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam. Nos vero cum Propheta libenter profiteamur, quod facti sumus ut immundi omnes, & quasi pannus menstruatus vniuersa iustitiæ nostræ. Omnes declinauimus, simul inutiles facti sumus, non est qui facit bonum, non est usque ad vnum. Nam & magister noster nos docuit, Cum feceritis omnia, quæ præcepi vobis, dicite, Serui inutiles sumus, quod debemus facere, fecimus. Occiditur hic & illud ex Psalmo, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Producitur & Augustini sententia, qui dixerit alicubi: Vix etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam. Gregorij quoque, quæ uis & Romani pontificis & monachi, hac in parte multum ualeat auctoritas, quod tamen Ecclesiæ præsentante, iam in deà mille propemodum annis extinctam Euangelij lucē de vera fide, deque veris cultibus esse volunt, quem etiam quæ est eorum sacrilega audacia, manifestam ethnicorum idolatriam in ecclesiam introduxisse merentur, neque dubitant ei viro impietatis notam, impij nepharijque homines inuolere, cuius pietas vitæque sanctimonia singularis, totius est orbis Christiani testimonio comprobata. Sed hic nihilominus plurimum auctoritatis illi tribuunt, quod scilicet sibi ad innocentiam vel electi sufficiunt, si in iudicio distinctè requirantur. Et alio loco, Omnis humana iustitia, iniustitia esse deprehenditur, si diuinitus distinctè iudicetur. Hic & alterius monachi Bernardi vox laudatur, Quod ante cum totidem propè verbis ab Augustino scriptum legimus. Neque verò noua sunt hæc, quæ ab istis obijciuntur. Suo quoque tempore quaesitum fuisse scribit, Algerus, ante quingentos & amplius annos, qui fieret, quod æternitas felicitatis penæ, retribuatur temporali-bus meritis, reatus vel iustitiæ. Ac responder his verbis, Gregorij & Augustini sententiam secutus, Deus non

O o

tem.

CONFUTATIO

temporalem actionem, sed perpetuam boni vel mali remunerat vel dānat voluntatē, quā si in aeternū viueret, in eternū in suo proposito maneret. Ideo iuste aeternitatem retributionis aeternitati voluntatis appendit. Vnde etiam cum, vait Apostolus, passionēs huius tēporis non sunt condignae ad futuram gloriam, quā reuelabitur in nobis: quia si ab initio mundi usque ad finem, non modo quis pro Deo laboraret, sed & pateretur, non tamen esset condignum, ut hoc temporali commercio aeternitatem mercaretur: ne tamen malo diutius liceret peccare ad maiorem sui pernam: ne etiam bonos in mundi exilio raderet viuere, si nimia fieret illis dilatio ad gloriam, breuiavit Deus humanae vitae dies propter electos: ne prauorum afflictione, vel nimio suo labore deficerent: & ne minutio temporalis laboris, aliquod aeterni praemij videretur dispendium. Ipsius praecursoris sui vitam, quo nemo maior, ipso teste, surrexit, triginta duorum & semis annorum esse voluit: Suam etiam ipsius, qui super omnes est, eodem numero consummauit: ut quia Deus non curat, ex quanto tempore, sed ex quanto corde sibi seruiatur: perfectionem meriti non tempori adscriberet, sed virtuti. In quam senectutiam praclare multa scripta sunt a Bernardo quoque ad Abbatem Garinum Alpensensem epistola 253. Ante Algerum verò multis seculis. Eusebius Emisenus, Totis licet animae & corporis laboribus desudemus, totis licet obedientiae viribus exerceamur, nihil tamen condignum merito pro caelestibus bonis compensare & offerre valebimus: Non valēt vitae praesentis obsequia aeternae vitae gaudijs comparari. Lasseceant licet membra vigilijs: palleceant licet ora ieiunijs: non erunt tamen condignae passionēs huius temporis ad futuram gloriam, quā reuelabitur in nobis. Pulsemus ergo charissimi in quantum possumus: quia non possumus quantum debemus: futura beatitudo acquiri potest, aestimari non potest. Nisi enim cum auiditate, nisi cum bona voluntate, cum letitia opera Dei egerimus, Deo nos perire nouerimus. Et hoc etiam veritior Antonius sicut eius vitam describens narrat Athanasius: cum hunc ipsum Pauli locum produxisset: Omnis, inquit, terra ad infinitatem comparata caelorum, brevis ac parua

Rom. 8.

Mat. 14.

Mat. 11.

Emis. ca. 3.

Rom. 8.
Voluntatē
Deus spectat,
non
opus.

OPINIONIS CONTRARIAE.

239

ua est. Si ergo nec vniuerso orbi renunciātes, dignum aliquid habitaculis possumus compensare caelestibus, se vnusquisque consideret, & statim intelliget, paruis ingentibus agri & portionibus, vel modica portione auri contenta, nec gloriam se debere quasi magna dimiserit, nec tedere, quasi parua sic recepturus. Ut enim contemnit aliquis vnam aream dragmam ad centum aureas dragmas conquirendas: ita etiam qui totius orbis dominium dereliquit, centuplum de melioribus praemijs in sublimi sede recipiet. Ex his Eusebij Emiseni & Algeri verbis, facile quisque perspexerit, in remunerando vel puniendo discutere Deum quid quisque voluerit, non quid potuerit: non attendere facultatem, sed voluntatem. Coronat Deus intrus voluntatem, inquit Augustinus, ubi non inuenit facultatem: Sola voluntas est, quod etiam a Bernardo scriptum est, quae retributionem meretur. Cuius alio quoque loco, digna vox est quae celebretur: Sola voluntas, quoniam pro sui ingenta libertate, aut dissentire sibi, aut praeter se in alio quo consentire nulla vi, nulla cogitur necessitate, non immerito iustam vel iniustam beatitudine seu miseria dignam ac capax creaturam constituit, prout scilicet iustitiae in Cluniacensis consentit. Cuius aequalis etiam Petrus Abbas Cluniacensis: Solus creaturae rationalis affectus, creatoris gratia adiutus vel desertus, semper aut remuneratur aut condemnatur. Et qui vixit iisdem temporibus, Anselmus, Haueburgensis Episcopus: Intentio, inquit, bona siue maius, operi nomen imponit, & siue meritum, siue supplicium iuste retributionis acquirit. Augustinus quoque, Voluntas inquit, omnium factorum meritumque mensura est. Ex qualitatibus quippe voluntatem, non ex temporum spacijs siue recte facta, siue peccata meremur. Alioquin, maius peccatum haberetur arborem deicere, quam hominē occidere. Illud enim sit longa mora, actibus multis, hoc vno ictu, breuissimo tempore. Pro quo tamen exigui temporis tam grandi peccato, si perpetua deportatione homo puniretur, etiam minus cum illo actu quam dignum fuerat diceretur: quāvis in spacio temporalis longitudo poenae cum breuitate facinoris nullo modo sit comparanda. Et qui praecessit hos omnes Hilari: quid dico Hilari? Vniuersa semper ecclesia docuit vnusquisque aut per

Mat. 19.

Aug. in
psalm. 61.
In psal. 83.
In psal. 103.
Ber. de pra
cepto & di
spensatione.
Ber. de gra
tia & libe
ro arbitrio.
Petrus de
veneratione
sanctae
crucis.
Ansel. li. 1.
contra apostol.
cap. 10.
Epist. 49.
quast. 4.

Hil. in psal
113.

Ber.in.Psal
118.

Aug.de te
pore ser.39
Hug.lib.2.
de sacram
tis parte
14. cap.6.
Aug.de li
bero arbit.
lib.1. ca.14.
Et lib.50.
homiliari
hom.8.
Luc.19.
Luc.20.

Luc.7.

na, aut præmijs affectu electionem, Falsò igitur sibi persua-
dent nouatores, quòd cum illis Bernardus faciat. Quam-
uis enim dixerit alicubi: Aeternam vitam nullis potes ope-
ribus promereri: quo tamen sensu dixerit, ex his quæ pro-
ximè citata sunt verbis, liquere cuius potest: Non enim
opus est quòd meretur, sed voluntas in credentibus, quæ si
mala est, mortem æternam: si bona est, meretur vitam æter-
nam: Non virtus, dicit Augustinus, sed causa virtutis apud
Deum mercedem habet. Hoc est quod Hugo quoque dicit,
æqualis Bernardi, sententiam Augustini sequutus, in quo
tam diligenter versatus est, ut sui sæculi Augustinus voca-
retur: Totum, inquit, meritum in voluntate est: quantum
vis, tantum mereris. Si ergò magnum habere meritum vis
magnam habere voluntatem, magnam fiduciam. Tantum
mereris, quantum vis. Possunt esse voluntate pares, qui sunt
facultatibus impares. Multum dedit Zachæus, qui diues
erat & multum habebat: Vidua illa quæ duo minuta misit,
parum habuit, & parum dedit: imò tantum dedit, quàm
Zachæus: Minores facultates ferebat, sed parem volunta-
tem habebat. Si attendas quid dederint, diuersa inuenies:
si attendas vnde dederint, paria inuenies. Non autem pen-
sat Deus, quantum detur, sed ex quanto detur: Si ergò vbi
plus datur, & vbi minus, differēs meritum non est, si aqua-
lis vtrinq; voluntas habeatur: ergò vbi aliquid datur, & vbi
nihil datur, ibi differēs meritum esse non potest, si aqua-
lis vtrinq; voluntas habeatur. Ideò dixi tibi, vt non des-
peres. Si facultas deest, adsit bona voluntas: Quæcum-
vis, tantum mereris. Fac ergò voluntatem magnam, si vis
habere meritum magnum. Benè hoc sciuit peccatrix illa,
quæ quia multum habuit quòd dimitteretur, non attulit sub-
stantiam magnam, sed dilectionem magnam: multum co-
tra multum. Si multa pecunia magis, quàm charitate mul-
ta, iniquitas multa redimeretur, feliciores diuites essent,
quàm pauperes: & securè peccare possent quandiu pecca-
& quantum vellent: in ipsis enim esset redemptio pecca-
torum suorum: quando vellent, darent pecuniam, & ha-
berent iustitiam. Nunc autem benè fecit Deus, quia in eo
posuit redemptionem nostram, vbi nullus, nisi ipse velit,
egere potest. Amare possunt æqualiter diues & pauper,
etiam

etiam si pecuniam æqualiter dare non possunt: Dilige
multum, si vis vt multum tibi remittatur. Remittuntur, in-
quit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Hactenus
Hugo, cuius eadem verba multa apud Bernardum quoque
reperire licet. In lib. de Interiori domo. cap. 5. Et ante, mul-
tis sæculis Ioannes Chrysostomus, explicans illum ex
Euangelio locum: Qui dederit calicem aquæ frigide, Nò
quia aliquid est, inquit, quod dat, ideò habet mercedem,
sed ob id quia magnus est, propter quem dat, Quid enim
si aliquis voluit dare & non potuit, Nunquid iustum est, vt
secundum modicum angustetur larga voluntas? Melius
est ergò vt opus extendatur secundum voluntatem, quàm
larga voluntas angustetur secundum opus. Ex his Hugo-
nis & Chrysostomi quoque verbis, discimus, quòd non
tam operi, quàm voluntati merces tribuitur, Quæ si mala
est, à nobis est, & stipendium illius mors est, si bona est, à
domino præparatur, qui operatur in nobis & velle & per-
ficere: per quem diffunditur in cordibus nostris chari-
tas, atque huic retributio datur æternæ vitæ. Vt rectè Ioan-
nes Gerson admoneat, tenendum esse pro regula, quòd
qualis est in cognoscendo & amando Deum Christianus,
talis est sibi in retribuendo Deus, Dilectus meus mihi, di-
cit sponsus, & ego illi, & ad me conuersio eius, Quam-
obrem nemò dicat, non habeo, non possum, charitas non
de sacculo erogatur, dicit Augustinus, quia quicquid dici-
mus & quicquid diximus, & quicquid dicere poterimus,
vel nos, vel post nos, vel qui ante nos, finem non habet,
nisi charitatem. Sic à Clemente quoque Alexandrino scri-
ptum est, Quòd eundem honorem consequentur hi, qui
voluerunt, cum ijs qui potuerunt, quorum est voluntas
æqualis, & si alij superent facultatibus, Paulinus quoque.
Non sacrificia, non munera sumptuosa, non duri labores
eriguntur à nobis. In nobis est vnde soluamus. Res enim
potestatis nostræ est, noster affectus, Hunc domino im-
pendamus, & soluimus. Denique David liberatus de ma-
nu omnium inimicorum suorum, pro salutis suæ plena se-
curitate non regni opibus, sed animi soluens, ait. Diligam
te domine virtus mea. Addo etiam amplius, eum qui cre-
ditor est, debitorem fieri, si illi præcium bonitatis suæ, quàm
nobis

Chry. hom.
26. in Mat.
cap. 10.

Rom. 6.
Philip. 2.

Rom. 5.

Ger. in A-
nago. de
verbo &
hymno glo
ria parti
tione. 4.
Can. 2.

Aug. in
Psal. 103
Clem. li. 4.
stromatum

Epist. 4. ad
Seuerum.

Psal. 17.

CONFUTATIO

nobis indebitam præstat, gratuita diligentes animo pensionem soluamus. Quò magis autem intelligi possit, quæ de meritis operum, ecclesiæ doctrina sit, operæ prædicium nos facturos esse putauimus, si paucis ea de re disceremus. Primum igitur hoc semper in Ecclesia catholica docebatur, docetur, & docebitur, quod ab Hieronymo quoque legimus annotatum. Priusquam fidem Christi quis recipiat, & in eo spiritus sancti fundamenta iaciatur, nullum audire posse: Est merces operi tuo: Sive ille Iudæus sit, siue hæreticus, siue gentilis, quicquid boni operis fecerit, nisi in nomine Christi fecerit, mercedem cum sui boni operis non habiturum: Posteaquam verò conuersus ad Christum & templum eius affectus aliquis fuerit, tunc eum statim auditurum Apostolum proclamantem: Vnusquisque accipiet propriam mercedem iuxta opus suum. Proinde & illud semper obseruatum, quod seruatur etiam nunc, & deinceps obseruabitur, quod Augustinus monuit: Si volumus animos ad recte viuendum frigidos & pigros Christianis exhortationibus excitare & accendere, primitus exhortemur ad fidem, quæ Christiani fiant, & eius nomini subijciantur, sine quo salui esse non possunt. Si autem iam Christiani sunt, & recte viuere negligunt, verberentur terroribus & præmiorum laudibus effigantur: Ita sanè vt non solum ad bonas actiones, verum etiam ad pias orationes eos exhortari meminerimus, atque hac instruere sanitate doctrinæ, vt & illi gratias agant, cum instituerint bene viuere, quòd aliquid sine difficultate fecerint: & vbi difficultatem aliquam sentiunt, fidelissimis & perseverantissimis precibus & misericordiæ promptis operibus facilitatem à domino impetrare persistant. Et cum sequens Faustus, difficultatem, quæ est in Paulinis epistolis, ita demùm tolli possit docet, si personarum vel operum intellecta fuerit distinctio. Ad Iudæos, inquit, dicitur: Non iustificabitur in conspectu eius omnis caro. Ad Christianos autem, iam in Christo renatos ita instructionis sermo dirigitur: Operamini bonum ad omnes. Itaque secus in Ecclesia fidelibus: secus est prædicatum infidelibus: His nihil est inculcatum præter fidem, extra quam impossibile est placere Deo,

Hiero li. 2.
In Zachar.
cap. 8.
Quam ope
ri sint me-
ritoria.
2. Para. 15
Hier. 31.

1. Cor. 3.

Docendi ra-
tio in Ecce-
sia.
Au. denga-
tura &
gratia.
cap. 68.

Faust. lib. 1
de libero ar-
bitrio. ca. 5.

Psal. 142

Gal. 6.
Hebr. 11.

OPINIONIS CONTRARIÆ.

227

Deo, quamlibet multa in specie bona opera feceris: Quare si quis eorum quæsuisset: Quid me oportet facere vt saluus sim? respondebatur ei: Crede in dominum Iesum, & saluus eris tu & domus tua. Illi contrà sunt admoniti, quandoquidem Christianam fidem iam semel essent professi, vt se Christianos esse, non tam verbis quàm factis ostenderent, neque lingua magis quàm moribus & bonis operibus Christum confiterentur, quòd fides sine operibus mortua sit. Itaque dicebatur ei: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quod verò ad ipsa opera attinet, discrimen inter ea factum est, quòd quædam eorum præcedant, quædam sequantur gratiam. Gratiam autem vocare visum est, reconciliationem, siue amicitiam cum Deo, quæ fidelibus contingit per baptismi vel poenitentiae sacramentum. Hæc gratiam quæcunque præcessissent opera, nullius apud Deum esse meriti. Quamobrem ne bona quidem ea vocare dignatur Augustinus, quamlibet rectè laudabiliterque facta videri possint. Quid enim est, inquit, boni operis ante fidem? cum dicat Apostolus: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Et iterum: Non sunt bona opera, nisi ex fide: Iustus enim ex fide viuere: & omne quod non est ex fide, peccatum est: & sine fide impossibile est placere Deo. Et alio loco: Nemo computeat bona opera sua ante fidem, vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas, quid homo faciat, sed quid cum facit aspiciat, quòd lacertos optimæ gubernationis dirigat. Ac paucis intenebis: Crede in eum, qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua, esse bona opera, Nam nec bona illa appelauerim quamdiu de radice non bona procedunt. Et iterum, Per fidem etiam peccata soluuntur, quia iustus ex fide viuere. Sine ipsa verò etiam quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est. Et Ambrosius. Sine cultu veri Dei, etiam quod virtus videtur esse peccatum est, nec placere Deo sine Deo potest. Qui verò Deo non placet, cui nisi sibi & diabolo placet? Similiter & Hieronymus: Sciant, inquit, nullum absque Christo viuere, sine quo omnis virtus in vicio est. Et Gregorius: Si nò primo in corde fides gignitur, reliqua

Act. 16.
Iac. 2.

Matt. 19.
Iac. 2.

Aug. tra. 8.
86. in Ioh.

Rom. 14.
De præd.
sanct. c. 108
Hebr. 11.
In Psal. 31.

Rom. 4.

Abac. 2.
De vocat.
Gentium li. 8
cap. 3.
In epi. ad
Gal. ca. 33.

CONFUTATIO

queq; esse bona nō possunt, etiāsi bona, bona videantur. Et Augustini Prosper: Non sunt bona opera, nisi quæ per fidē & dilectionem fiunt. Et Paulinus Aquileiensis Episcopus, contra Felicem & Eliphandum scribens, Nihil esse bonū docet omne quod videtur bonum, ni fuerit super fidem fundamentum firmiter radicatum. Et tamē alio loco dicit Augustinus: Ad salutem æternā nihil profunt bona opera aliā qua impio. Hieronymus quoque: Absq; fide, quāvis bona opera sint, mortua computantur. Quid igitur dicimus: Num inter sanctos doctores parum hæc de re conuenit, aut num secum ipse pugnat Augustinus, qui non diuersis, verūmetiam eodem aliquando in loco, impij, hoc est, infidelis, & bona & non bona opera esse dicit? Nulla dissensio, nulla pugna est: verū quod alicubi dicit Augustinus: Vbi fides non erat, bonum opus non fuisse: nequaquam sic intelligere voluisse credendus est, quasi quod hæretici nostri temporis faciunt, opera omnia infidelium esse verē peccata iudicauerit. Quos huc etiā dementiae prolapsos videmus, vt in omni bono quoque opere iustum peccare contenderent. Non hæc fuit Augustini sententia: verū ipse declarat, quomodo intelligere voluerit, ea nō esse bona, cum ait: Ea ipsa opera, quæ dicuntur, ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi videntur esse, vt magnæ vires & cursus celerimus præter viam. Sensit igitur Augustinus, quemadmodum ipse contra Iulianum scribens, pluribus verbis explicat, esse quidem ea bona, hoc est laudabilia apud homines, non esse autem bona, hoc est, esse inania, cum neque gratiam suæ iustificationem, neque vitam æternam nobis mereri possint. Solum enim hoc affirmat, se bonum opus dicere, per quod solum homo potest ad æternum Dei donum regnumque perducī. Quod eodem Pauli loco allatū: Omne quod non est ex fide, peccatum est, pluribus etiam verbis demonstrat Origenes, aut quisquis fuit auctor commentariorum in Iob. Sic & Ioannes Chrysostomus, Cornelij opera, bona quidem vocat & admirabilia, sed mortua tamen, eō quod fidem non haberent. Mittit igitur Deus, inquit angelū, operibus ad acquirenda præmia ministrantem, ita vt benē certando ob fidem coronari possit. Quid dicit

Prof. in sen
tent. ex Au
gu. collectis

Aug. de spi
ritu & lite
ra, cap. 18.
Opera bo
na extra fi
de an sint.

Li. 4. ca. 3

Rom. 14.
Orig. li. 1.
in Iob.
Chry. de fi
de & lege
nature.
Alicor. 10.

OPINIONIS CONTRARIÆ.

dicit ei? Corneli, preces tuæ ascenderunt in memoriam coram Deo. Si igitur exaudita est petitio, & eleemosynæ meæ acceptæ sunt, quid mihi deest ad iustitiam? Mitte igitur in Ioppen, dicit, & accersere Simonem, qui agnominatur Petrus, qui vbi venerit, loquetur tibi verba, in quibus salua beris tu, & tota domus tua. Itaq; non poterant opera salua re. Nā si his, quæ Petrus predicat, saluatur & ipse & domus sua, nōdum habuit Cornelius ex operibus salutem, donec operibus suis fides acquirendum præmium offerret. Quid aliud his verbis Chrysostomus quoq; quā quod Augustinus, ciuilitate quidē bona fuisse, dicit, opera, bonitate moris, vt aiunt scholastici, quæ reprehendi non possent, quin laudem potius apud homines mererentur, quoniam verō fides non aderat, fuisse inania, vt quæ nihil ad salutē & vitam æternam consequendam prodesse. Si quidem vita æterna, gratia, & ex gratia Dei est, hoc est, meritis datur ex gratia Dei profectis: gratiam verō nulla præcedūt merita. Quoniam verō legitur apud veteres non raro mereri peccatores iustificationem, mereri peccatorum remissionem: inde nata sunt illæ scholasticorum distinctiones, de merito congrui, deq; merito condigni, quod in impijs, hoc est, in ijs, qui nondum per lauacrum regenerationis credēs abluti, vel iam abluti crimine se aliquo capitali contaminassent, meritum esse congrui dicerent, si fecissent quod in se est, hoc est, si nihil eorum prætermisissent, quæ ad conciliandam Dei gratiam pertinere putassent. Non quod eorum opera fidem præcedentia digna essent, quibus Deus placaretur, sed quod congrueret bonitati diuinæ, non prorsus eos aspernari & reijcere, qui tanto studio demereri sibi gratiam eius contendissent. Tale meritum, sunt qui putent etiam in Cornelio fuisse: quam tamen infidelem fuisse nōnulli negant, sed implicitam fidem habuisse nondum manifestata veritate. Quin ab Erasmo quoque contra Lutherum scribente, meritum istud congrui defenditur. Loquitur enim ibi non de piorum, sed de meritis impiorum. Neque tamen defuerunt viri docti, qui meritum hoc, quod congrui vocatur, prorsus reijciendum esse putarent, ne quid habere cum Pelagianis commune videremur. Quod bis iam est inchoatum Tridenti concilium (vinam perfectum ali-

Rom. 6. 11.
Meritiū cōgrui & cōdigni.

Alicor. 10.

Operū iusti-
ficationem
præcenden-
tium vis.
Epist. 146.

Engl. 11.

Bern. in ser
mo. 67. in
Eamica.

Ком. 8.

C O N F U T A T I O

aliquando videamus) in eo disertis verbis illud esse sanc-
tum legimus, iuxta parum decreta, quod nihil eorum, quæ
iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam ius-
tificationem gratiam promeretur. Verissimū enim est, quod
ab Augustino dictum est, Sciat se quisque per fidem iustifi-
cari, etiamsi legis opera non præcesserint, sequuntur enim
iustificatum, non præcedunt iustificandum. Quem secutus
Bernardus ita Deum alloquitur. Non inuenis merita, se-
pætenis. Quamobrem quæ præcedunt iustificationem, o-
pera bona, dispositiones vel præparationes ad gratiam,
quam qualiacunque tandem merita patres illi, qui fuerunt
in concilio Tridentino congregati, vocare maluerunt, ne
quis mereri sibi posse primam gratiam existimaretur, cum
pugnent inter se gratia & meritum. Sicut Apostolus etiam
ait, Si autem gratia, iam non ex operibus, alioqui gratia
iam non est gratia, non est enim quæ iuret gratiam, vbi me-
ritum iam occupauit. Explodendū igitur nonnullis visum
est omne meritum congrui, solumque condigni meritum
retinendum, quod iam fidelium est, & eorum, qui crimine
nullo capitali commisso, Dei voluntatem à se abalienauerūt,
quique cum eo sunt in gratia constituti, cui gratiæ tribui-
tur, quicquid est meriti, quod condignum vocatur. Hæc e-
nim est iustitiæ principii, hæc bonorum fons, & origo me-
ritorum, hanc si excluderis, nullum erit meritum. Hoc est,
quod in Canonibus concilij Arausiaci secundi scriptum re-
peritur, Debetur merces bonis operibus, si fiant, sed gratia,
quæ non debetur, præcedit vt fiant. Hoc est, quod Bernar-
dus quoque dixisse legimus. Nolo meritū, quod gratiam
excludit, Horreo quicquid meū est, vt sim meus: Nisi quod
illud magis forsitan meum est, quod me meum facit. Gra-
tia reddit me mihi iustificatum gratis, & sic liberatum à ser-
uitute peccati. Non igitur excludit meritum gratia, sed ex-
cludit indignitatem, cū gratia sit, quæ dignitatem operibus
nostris adfert, quæ in honorem ea adducit, Quorum si na-
turam spectes, nihil est eo verius quod ait Apostolus: Non
sunt condignæ passionēs huius temporis ad futuram glo-
riam. Neque est quod sibi quisquam hoc arroget miser veli-
tunio, Pauli sententiam hanc vt probabiliter tueri velit.
Non opus habet spiritus sanctus, vt quod ipse per Paulum loquun-

loquens est, id sibi tuendū homo sumat. Non modò probabili defensione, verūmeriam quavis certissima demonstratione certius est & verius, quod ipsa dixit veritas. Vnde *Operum dignitas vnde.* dices, est ista condignitas in operibus, siue passionibus nostris: Vbi de baptisimo sermo nobis fuit, docere nos meminimus, quòd non ex operum ipsorum natura, sed primum ex promissò Dei liberali, qui fallere nescit, cuius tanta est bonitas, vt quæ natura sua digna non sunt, ea digna iudicet æternæ beatitudinis præmio, deinde ex ea dignitate, quàm regeneratis nobis, præter omne meritum nostrū, conferre dignatus est. *Gal. 3. Ioan. 1.* Quæ autè est ista dignitas? Quòd Christum induimus, quòd filij Dei facti sumus. Magna re vera dignitas est, esse Christum, esse Dei filium. Nunquid autem illam illa merita nostra præcesserunt? Præcesserūt, sed merita gehennæ. *Quæ* enim impiorum alia esse merita potuerunt? Quamobrem quòd per lauacrum regenerationis Christum induimus, quòd filij Dei facti sumus, merita gratiæ, meritiq; bonitatis & liberalitatis est diuinæ. Hæc gratiam nulla merita præcesserūt, nisi quis fortè dispositiones & præparationes ad illam vocare merita voluerit. Tolle gratiam hanc, tolle dignitatem, quam ex ea consecutus sumus, nullum opus nostrum, quantacunque laude & admiratione dignum fuerit, futuræ gloriæ præmio dignum iudicabitur. Sed posteaquam semel gratuita Dei bonitate dignitatem istam consequuti, Christum indui, filij Dei facti sumus, dummodò, quod facti sumus, esse non desiterimus, iam incipiunt merita nostra, iam digni censemur, qui vocetate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Nò quod quæ facimus opera, quatenus à nostra voluntate profecta sunt, tanti sint, sed quòd qui viuunt in nobis, qui operatur in nobis, qui patitur in nobis, qui meretur in nobis, Dominus noster Iesus Christus, vnus est omnium dignissimus, cuius operibus tanta merces hæc tribuatur. Cū præsertim propter hoc ipsum passus sit, & mortuus, vt ea quæ natura sua tanti non sunt opera passionisque nostræ, passionis & mortis ipsius merito tanti esse possent. Neque verò, quoniā operatur & meretur Christus in nobis, idcò nò operamur neque meremur nos. Dixit Christus, Non enim estis vos, qui

CONFUTATIO

Matt. 10.
2. Cor. 13.

Affor. 4.

Spiritus S.
quomodo
in Apost.
loquuntur.

R. salm. 80.

Abac. 2.

Rom. 8.

Matt. 5.

1. Cor. 12.

qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis: Dixit Paulus: An experimentum eius quaeritis, qui loquitur in me Christus. De Stephano quoque scriptum legitur, quod qui cum eo disputabant, non poterant resistere sapientiae & spiritui, qui loquebatur: Nunquid quia spiritus, quia Christus in Stephano loquebatur, & in Apostolis, ideo non ipsi loquebantur? Atqui legimus in eodem libro: Tunc repletus spiritu sancto Petrus, dixit ad eos: Quin & Stephani, & Pauli, & aliorum Apostolorum orationes multas ibidem insertas videre licet: Quid igitur? Pugnant haec inter se: tu non loqueris, sed spiritus? & Petrus loquutus est plenus spiritu sancto? Nequaquam pugnant: Loquebatur enim spiritus sanctus in Apostolis, verum sic, ut simul ipsi loquerentur obtemperantes spiritui. Quos cum non loqui dixit Christus, non ideo dixit, quod nihil agerent ipsi, sed quod ipsi non fuerint principales seminis auctores: quodque quicquid efficaciter & cum audientium fructu loquebatur, id omne fuit illius qui dixit: Aperit os tuum & ego adimplebo illud: Cuius nisi praesens virtus adfuisse, nisi per eorum ora spiritus ipse Christi loquutus fuisset, nunquam duodecim homunculi, omni humano praesidio destituti, tam brevi temporis curriculo, tantam terrarum orbis partem sub imperium Christi subiunxissent. Si autem igitur non propterea non loquebantur Apostoli, quia Christus loquebatur in illis: ita non propterea non operamur aut meremur nos quia Christus operatur & meretur in nobis. Alioqui nec vivere diceremur nos, quia Christus vivit in nobis: cum tamen digito Dei scriptum sit: Iustus ex fide vivit. Operamur itaque nos: sed quod fructum alii, quem operum nostrorum consequimur, illo sit operante, illum illius passionis & mortis merito intercedente, qui si non operaretur, si non mereretur in nobis, opera nostra, qualia cunctae tandem essent, gehennae stipendio digna esse possent, ad futuram gloriam condigna esse non possent. Quamobrem non tam nostrae, quam ipsius passionis sunt, quibus in caelo copiosa merces est reposita: ut quod illis detrahatur, ipsi Christo detrahi videatur. Ipse enim est, qui & patitur adhuc & coronatur in nobis, ipse caput nostrum est, nos membra sumus eius, ipse dolet in membris suis, ipse gaudet in

OPINIONIS CONTRARIAE.

287

in membris suis. Vis videre, ubi de rat? Vbi patitur in membris suis? Quando Saulo dixit Christus: Saule Saule, quid me persequeris: nunquid non patiebatur tum? nunc quid non dolebat in membris suis? Neque enim Christum tum persequeretur Paulus, sed membra Christi: se tamen in membris pati Christus interpretabatur. Ipsius ergo passionis, sunt passionis nostrae: quae tanquam nostrae, condignae non sunt, tanquam Christi passionis condignae sunt ad futuram gloriam. Neque quia Christi sunt, propterea nostrae non sunt: sed Christi sunt, quoniam ipse & praeparat ad passionis voluntatem, & confert illis dignitatem: nostrae sunt, quia non sunt nisi volentibus nobis. Sic Augustinus cum de iustitia, continentia, pietate, castitate loqueretur: Haec, inquit, Dei dona sunt: & vestra quidem sunt: sed non ex vobis: Habetis enim thesaurum istum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus, tanquam in vasis fictilibus, ut eminentia virtutis Dei sit, & non ex vobis. Ne mihi remini, quia dicimus, & vestra esse, & ex vobis non esse: Nam & panem quotidianum dicimus nostrum, sed tamen addimus, da nobis, ne putetur esse ex nobis. Si cui vero reprehendenda locutiones hoc genus esse videntur, Christus vivit, Christus operatur, Christus loquitur in nobis: is quae alium quam spiritum sanctum per Paulum loquentem reprehendit? Nunquid autem sicut recte dicimus, vivere Christum, operari, mereri, quin & coronari in nobis: ita recte dicere queamus, credere Christum, amare Christum in nobis? Scripsit aliquando Augustinus: Dicit Apostolus: I. quorundam deus qui operatur omnia in omnibus, nusquam autem propositum in ep. ad Rom. c. 23. primi lib. retract. Ser. 43. de verb. dom.

in membris suis. Vis videre, ubi de rat? Vbi patitur in membris suis? Quando Saulo dixit Christus: Saule Saule, quid me persequeris: nunquid non patiebatur tum? nunc quid non dolebat in membris suis? Neque enim Christum tum persequeretur Paulus, sed membra Christi: se tamen in membris pati Christus interpretabatur. Ipsius ergo passionis, sunt passionis nostrae: quae tanquam nostrae, condignae non sunt, tanquam Christi passionis condignae sunt ad futuram gloriam. Neque quia Christi sunt, propterea nostrae non sunt: sed Christi sunt, quoniam ipse & praeparat ad passionis voluntatem, & confert illis dignitatem: nostrae sunt, quia non sunt nisi volentibus nobis. Sic Augustinus cum de iustitia, continentia, pietate, castitate loqueretur: Haec, inquit, Dei dona sunt: & vestra quidem sunt: sed non ex vobis: Habetis enim thesaurum istum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus, tanquam in vasis fictilibus, ut eminentia virtutis Dei sit, & non ex vobis. Ne mihi remini, quia dicimus, & vestra esse, & ex vobis non esse: Nam & panem quotidianum dicimus nostrum, sed tamen addimus, da nobis, ne putetur esse ex nobis. Si cui vero reprehendenda locutiones hoc genus esse videntur, Christus vivit, Christus operatur, Christus loquitur in nobis: is quae alium quam spiritum sanctum per Paulum loquentem reprehendit? Nunquid autem sicut recte dicimus, vivere Christum, operari, mereri, quin & coronari in nobis: ita recte dicere queamus, credere Christum, amare Christum in nobis? Scripsit aliquando Augustinus: Dicit Apostolus: I. quorundam deus qui operatur omnia in omnibus, nusquam autem propositum in ep. ad Rom. c. 23. primi lib. retract.

Affor. 9.

Au. ad Iul.
Epi. 143.

2. Cor. 4.

Matt. 6.

Au. in ex-
positione
quarunda-
rum in ep.
proposito-
ad Rom.
c. 23. primi
lib. retract.

Ser. 43. de
verb. dom.

CONFUTATIO

3. Cor. 4.
Iustitia &
aequalitas
duplex.

Joan. 4.
Ephe. 1.

Operū vis
& ratio.

in nobis, & nō in te, cū te per te amamus, & intantum tibi vnimur, in quantum te amare meremur. Ceterū cū dixit Paulus, Non sunt condignae passionēs, videtur dicere voluisse, quod non sunt aequales vel comparabiles. Quis autem est, qui hoc ire inficias audeat? inter passionēs, siue merita nostra, quatenus nostra sunt, & à libero arbitrio nostro profecta, & futurae gloriæ prāmium, aequalitatem esse nullam? cū hae leues & momentaneae sint: & propterea vocat eas Paulus, huius temporis: illud contrā sit aeternum. Ceterū sicut iustitiam duplicem esse legimus, sic & aequalitatem esse duplicem intelligimus. Est iustitia commutatiua, est & iustitia distributiua. Illa est inter contrahentes, vt emptorem & venditorem: haec pendet ex liberalitate distribuentis. Illa respicit aequalitatem arithmetica, quae est quantitatis: haec geometricam, quae est proportionis. Si quis iustitiam spectet commutatiua, certum est, neque iustum esse, neque dignum, vt pro passionibus huius temporis detur aeterna gloria: cū inter leues & momentaneos labores, & prāmium illud aeternum nulla sit aequalitas: sitque hoc, quā illud in finitis partibus maius & praestantius. Si quis verō spectet distributiua, est aliqua tamen aequalitas, quae vocatur proportionis, inter opera, quae charitate sunt informata, & futuram gloriā, quae merces est charitatis: quae licet quantitate maius quiddam sit, quā gratia & charitas, quibus meremur: non est tamen maius virtute. Quod vel exemplo plantum facere possumus. Semen arboris multo minus est, quā sit arbor ipsa, si quantitatem spectes: si virtutem, minus non est: quandoquidem in virtute seminis arbor tota continetur. Ad eundem modum gratia sancti spiritus, quā nunc habemus, quāuis actū vel quantitatem non sit aequalis gloriā, est tamen aequalis virtuti: quia sicut in semine tota est arbor virtute, sic in nobis per gratiam spiritus sanctus, qui causa est efficiens vitae aeternae, cū sit fons aquae salientis in vitam aeternam: & ideo vocatur à Paulo pignus hereditatis nostrae. Summa doctrinae de operibus haec in Ecclesia semper fuit, & est, & erit. Quod si substantia spectetur operum nostrorum, ac ipsa tantum in se considerentur, fieri posse mortem vt merean-

OPINIONIS CONTRARIAS.

289

tur aeternam: vt mereamur vitam aeternam, fieri non posse. Quamobrem vt hanc mereri queant, illud requiri necessarium putauerunt, vt & à Christo proficerentur, & ad Christum referrentur. Si vivit Christus in nobis (vivere autem non potest, nisi & operetur in nobis) si nihil ad ostentationem, si ad illius gloriā referimus omnia, si illius amore facimus, quicquid facimus: quae ad hunc modum facimus, non possunt nō esse digna vita aeterna: non propter ipsorum operū, sed propter eius, qui vivit & operatur in nobis dignitatem, & propter finē, ad quē referuntur, Christum: cū idem est & effector & finis eorum. Verum est enim, quod ab Augustino scriptum est: Non actibus, sed finibus officia pensari. Et praeclare scriptum est à Maximo, quod non ad opera, sed ad scopum operū, diuinum iudiciū intentos habere oculos, & in omnibus, quae sunt à nobis, actionibus, scopus apud Deum queritur, num propter illū, aut aliud quiddam, quod agimus, faciamus. Quodq; scriptū est à Gregorio Niseno, vt quicquid non est ex fide, peccatum Paulus dicit, ita nos eodem modo cogitantes planē possumus affirmare: quaecūq; non respiciunt Christū, seu vitam, seu opera sint, seu cogitationes, illa omnia ad id omnino spectare, quod Christo aduersarium est. Quamobrem admiranda est istorum hominū cecitas, qui tantoperē bona opera impugnant, qui negāt Euāgelium pati posse, vt praedicetur de illis: ouiculam Christi horrere, vbi praedicari ea audit: fidē nullum opus bonum posse iuxta se ferre: eos qui bonis operibus cooperti sunt, vix posse cælum penetrare, quod ea iustificationem etiā consequentia imputes esse magistros & radicem germinantem fel, qui in nouo Testamento operibus conscientias vexant: non esse in Ecclesia simul magistrum fidei, & operum, Deum non respicere opera, non curare, non valere, non placere eorum Deo opera, nihil ea prodesse, nec amari quēquam à Deo propter ea. Haec tam absurda qui docent, admirabilis est eorum cecitas, quandoquidem de Christianorum operibus loquuntur, quod non intelligunt, se non operibus nostris detrachere, sed illi à quo haununtur, illi ad quem tanquam ad finem referuntur, domino nostro Iesu Chri-

Au. li. 4. cōtra Iulian. Max. cēn. 2. ca. 37. & cēn. 3. ca. 48. In lib. de perfecti hōminis Christiāni for-

ma. Rom. 14.

Colof. 3. 2.

Lutheran. dogmata de operib.

CONFUTATIO

Isa. 64.
Alb. in li. 3
sen. dist. 20

Zach. 6.
Hier. li. 1
in Zacha.

Deut. 28.

Esai. 28.

Christo: quem si toll. & op. & uis nostris, re vera tanquā
pannus menstruatus sunt, vniuersa iustitia nostra. Quan-
doquidem, sicut ex Alberto paulo ante commemorauimus
in sanctorum virtutibus, non fulget nisi meritum Chri-
sti iustitia, sicut sol in geminis, quæ magis rutilant in præ-
sentia solis, in absentia autem contenebrantur. Christus
est, qui virtutes in nobis operatur: Christus est, qui per
eas in nobis coronatur. Sicut explicans illum Zacharias lo-
cum, scribit Hieronymus, & eum sequutus Rupertus.
Ab istis fumes argentum & aurum, & facies coronas, &
pones in capite Iesu Iosedech sacerdotis magni. Quia vi-
delicet, inquit, per singulas virtutes electorum suorum do-
minus coronatur, imò in illis omnibus coronatis saluator
in singulis coronam accipit, quia videlicet ipsius gratia, &
ipsius est opus, omnis omnium sanctorum corona. Sed cu-
sola sit Ecclesia catholica, cui sanæ intelligentiæ lux promi-
ssa est, nō est adeo mirandū, si qui segregauerūt semetipsos
ab ea, percussī sunt à Domino amentia & cæcitate, ac turo-
re mentis, ut palpent in meridie, sicut palpare solet cæcus
in tenebris, & in summa errorum caligine versentur. Hæc
autem eorum improbitas ferenda non est, quod Ecclesia
Dei docuisse fingunt, propter opera nostra, non autem
propter Christum remitti nobis peccata: propter opera no-
stra, non autem propter Christum donari nobis vitam æ-
ternam. Nōne videntur isti quoque dicere: Possumus
mendacium spem nostram, & mendacium proteſti sumus,
qui cum ista tam aperte falsa committuntur, non aliun-
dē quā ex mendacijs & calumnijs esse constati videntur?
Vel vnum aliquem proferant ex Ecclesiæ doctoribus, qua-
libet etiam recentibus, qui docuerit opera extra Christum
facta, aut aliō quā ad Christum relata, vel remissionem
peccatorum, vel vitam æternam nobis mereri: extra Chri-
stum inquam, cuius non fuerit inuincibilis ignorantia.
Nos contra vel ex his libellis, qui puerorum manibus ali-
quando terebantur, quos hortulos animæ vocant, docere
possumus: etiam nouissimis his temporibus, quibus illi
extinctam Euangelij lucem fuisse mentiuntur, non aliter
in Ecclesia fideles institutos fuisse, quā quod ea sola o-
pera prodesse nobis queunt, quorum & initium & finis
ad

OPINIONIS CONTRARIÆ.

ad Deum refertur: cætera verò æternæ vitæ retributionē
non mereri. Est in eo libello, qui hortulus animæ inscribi-
tur, quem pueri legebamus, modus confitendi descriptus. *Superbia*
Enumerantur in eo species & filia peccati cuiusque mor- *quatuor*
talis. Superbiæ quatuor species ex Gregorio recensentur: *Greg. li. 27.*
Quarum prima est, si quis à semetipso se bonū habere ia- *mora. ca. 7*
tetur: secunda, si datum sibi quidem desuper esse credat, pro
suis tamen hoc se meritis accepisse putet. Enumerantur &
filia, inter quas recensentur hypocrisis, & inanis gloria.
Quid aliud ex his pueri didicimus? quā iustitiam quā habe-
mus, non esse nobis ex nobis, non esse viribus nostris par-
tam, non esse meritis nostris præcedentibus datam, quæ
ante fidem nulla esse potuerunt, sed ex mera gratia libera-
litatēq; Dei patris, per Christi meritum nobis communica-
tam, ut & acceptum referamus Deo quicquid boni agim⁹,
& in agendo nihil aliud, quā Dei gloriam spectemus.
Quod si secus à nobis factum sit, ea ipsa quæ bona vide-
rentur, non esse nobis bona futura, ac mortē potius, quā
vitam sempiternam allatura. Nunquid malum est habere
bonum? Quis vsq; eò est ab omni mente desertus, ut hoc
existimet? Et tamen si hoc ipsum, quod habet, bonum, non
ad auctorem Deum referas, qui mentem bonam donat ut
recta conetur, & vires ut conata perficiat: si non Dei glo-
riam, sed humanam laudem vel commodum aliquod ex *Mat. 5.*
eo, vitæ degenda quæsieris: iam hoc ipsum quod habebas *et 6.*
bonum, factum est tibi malum, factum est tibi crimen ca-
pitale. His ergo præceptis pueri sumus imbuti: non pro-
pter se, sed propter Christum, opera nostra Deo placere
non propter operum nostrorum, quatenus à nobis pro-
fiscuntur, dignitatem, sed propter Christum operibus no-
stris vitam æternam donari: à quo cum auctore proficien-
tibus, cumque non ad alium finem, quā ad ipsum per-
tinent, quod leue & momentaneum est tribulationis *2. Cor. 4.*
nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pon-
dis operatur. Sic docuit, sic docet, sic docebit semper vna,
sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia. Sic ab Augustino
quoque scriptum legimus, quod vita æterna merces est
bonorum operum. Nunquid autem hæc merces propter
opera datur? minimè gentium: Datur quidem operibus:

Pp verum

CONFUTATIO

Ioh. 5.

Apocal. 1.
Tit. 2.

Isa. 64.

Sap. 2.
Esaia. 6.Lib. 2. sent.
dist. 25
h. 1. 157.
Gre. h. 17.
in Ezech.

verum propter Christum, qui vivens & habitans in nobis operatur ea: propter Christum, ad quem operantes respicimus: propter Christum, qui dixit: Merces vestra copiosa est in celis: procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitae: propter Christum, de quo seculis iam aliquot cantatum fuit ab hominibus in Germania, materna gentis lingua: Quod nisi prognatus nobis puer ille fuisset eramus omnes perdit. Nam nisi factus homo, lavisset nos à peccatis nostris in sanguine suo; nisi dedisset semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & munda ret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quid aliud essent universae iustitiae nostrae, nisi pannus menstruatus? Quae est igitur istorum hominum audacia? quae tam perfide frons impudentia? qui populo persuadere conantur, Ecclesiam tot seculis nunquam docuisse de fide intente non nostram dignitatem, sed mediatorem: & accipiente remissionem peccatorum & hereditatem aeternae vitae propter Christum. Quod, cum dixerunt, Paulum iustum esse propter suas virtutes & assatum divinum nihil addiderunt de mediatore, de promissione suae Evangelio, & de fide seu fiducia mediatoris. Aut isti nunquam Ecclesiae doctores legerunt, aut ita malitia cor eorum excecavit, ut videntes non videant, & audientes non audiant, neque intelligant. Quis enim unquam Theologorum, non iam dico veterum, sed eorum qui quadragesimo his annis floruerunt, qui sententiarum suae Scholastici vocantur, aliter docuit, quam quod illa sola opera Deo placent, solis illis merces datur aeterna, quae in fide mediatoris facta sunt? Nonne pater Scholasticus Theologiae fuisse videtur Petrus Lombardus? Atqui is, ubi de fide tractat, quam diligenter illud inculcat, & Augustini & Gregorii plerisque sententiis in medium prodegit, quod sine fide mediatoris, vel ante vel post aduentum eius nullus mortalium saluus factus fuerit. In quem cum commentati sunt omnes fere, qui postea sequuti sunt Theologorum, idem uno ore scripsisse, sensisseque cunctos, nemo qui quinquam eorum legerit, dubitabit: Apud quos etiam varias distinctiones de explicita, de implicita fide, deque vnicibili & inuincibili ignorantia reperire licet. Quodq; nul-

OPINIONIS CONTRARIAE. 29

lus mortalium remissionem peccatorum salutem & vitam obtinuerit unquam, aut obtinere possit nisi per Christi passionem & mortem, aut praevisam, aut exhibitam. Sed quomodo magis omnes intelligant, quanta sit istorum hominum, in his asserendis, temeritas & impudentia, aliquot locos adferemus ex eorum libris tantum, quos Theologiae scholasticae principes fuisse constant, ut quae fuerint eorum de meritis operum sententia, cuius perspicuum esse queat. Ac primo quidem loco, eum qui cum primis celebris habetur, Thomam Aquinatem collocabimus, qui ante annos prope trecentos in hanc sententiam scripsisse legitur. Opera humana possunt considerari dupliciter. Vno modo secundum substantiam operum, & sic non habent aliquid condignum ut eis merces aeternae gloriae reddatur. Alio modo possunt considerari secundum suum principium, prout scilicet ex impulsu Dei aguntur, secundum propositum Dei praedestinantis: & secundum hoc eis debetur merces praedicta secundum debitum, quia ut infra capitulum 8. dicitur. Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei. Si autem filii, & haeredes, Et alibi. Opera enim non sunt causa, quod aliquis sit iustus apud deum, sed potius sunt executiones & manifestationes iustitiae. Nam nullus per opera iustificatur apud deum, sed per habitum fidei, non quibus iustificari quarrunt. Sub maledicto sunt, quia per ea peccata non remouentur, nec aliquis quo ad deum iustificatur, sed per habitum fidei charitate informatum: Hab. 11. Hi omnes testimonio fidei. &c. Et in Summa: Si consideretur opus hominis meritorum secundum substantiam operis, & quatenus ex libero proficiscitur arbitrio, vita aeterna dignum non est: Sin autem spectetur, quatenus procedit ex gratia Spiritus sancti, dignum est, non propter suam, sed propter Spiritus sancti, dignitatem, mouentis nos in vitam aeternam, sicut scriptum est: Erit in eo fons aquae salutaris secundum dignitatem gratiae, per quam homo diuinae naturae confors factus, adoptatur in filium Dei: cui debetur haereditas, ex ipso adoptionis iure: iuxta illud Pauli:

P p 2

Si

Scholast.
Theolo. sententia de
meritis bonorum operum.In Epist. ad
Rom. ca. 4.Prima secunda
de quaest.
114. Art. 3.1643. 4.
2. Pet. 1.

CONFEYTATIO

Rom. 8. Si filij & hæredes. Scribit præterea: Deū ex promisso debitorē nobis fieri, quod ipse benē agentibus præmium promittit, ut meriti dicamur, quoniam promissit. Nunquid hic de promissione tacuit, aut de fide intuentē non nostram dignitatem, sed mediatoris? Qui cum reconciliauent nos Deo patri per mortē suā, factus est primogenitus in multis fratribus: & per eum adoptionem filiorum Dei consecutus, atque ita hæreditate regni cælestis digni facti sumus. Sed & præceptor eius Albertus Magnus, an oblitus est mediatoris? cum dixit: Iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus sanctorum. Ante quem etiam Innocentius tertius, sanctus Romanus pontifex: Quatuor, inquit, cruce purpuree, sunt quatuor virtutes politicæ: iustitia, fortitudo, prudētia, temperantia: quæ nisi cruce Christi sanguine purpureentur, frustra sibi virtutis nomen usurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Aequalis autem Alberti Bodiniis gloria, cum demonstrare conatur, quod nobis lapsus incarnato Christo maius gratiæ munus tribuitur, quam tributum fuisset, si in statu innocentie primus homo pertransisset: Quia mediator, inquit, & intercessor pro nobis interpellat, quem in omnibus decet exaudiri pro sua reverentia: vnde cum appareat vultui Dei semper ad interpellandum pro nobis, & pro nobis oblati in cruce fuerit, & offeratur quotidie, valde probabile videtur, quod maius munus gratiæ tribuatur nobis, quam si non fuisset incarnatus, vel pro nobis oblati. Ac præter ea quæ scribit copiosus, in vigesimam septimam distinctionem secundum libri Petri Lombardi, in eo libro quem inscripsit Compendium Theologicæ veritatis, octo causas enumerat, quare obrem ex condigno mereamur vitam æternam Prima, inquit, est efficacia doni Spiritus sancti cooperantis in meritum. Secunda, veritas Dei promittentis. Tertia, perseverantia. Quarta difficultas status merendi. Quinta, dignitas Christi nostri capitis intervenientis, quod glorificari debet in membris suis. Sexta, liberalitas Dei retribuētis, quem non decet parva reddere. Septima, obsequium sibi fideliter obtemperantis. Octava, nobilitas operis, quod ex charitate procedit: quod tantum ponderatur in conspectu iudicis.

OPINIONIS CONTRARIÆ.

291

iudicis, quantum amor, ex quo procedit, & ideo non potest sufficienter, nisi à summo bono, remunerari. Num & hic nullam Christi mediatoris, nullam promissionis fecit mentionem? Et æqualis horum Guilhelmus Episcopus Parisiensis: Diligens Deum & serviens ei, Deum sibi facit re vera debitore: non quidem ex virtute vel bonitate huius amoris vel servitij, sed magis ex promissione diuina, quæ se obligavit benē negociantibus in talentis sibi commissis. Ac nonnullis interiectis: Nostris meritis solis Deū nobis in aliquo facere non possumus debitore, sed meritis nostris, & promissione sua, simul. Qui verò centum annis posterior tuisse videtur Guilhelmus Durandi: Quia in iustificatione plura & nobiliora sunt à Deo seu à Christo: tum quia etiam illud, quod à nobis est, potius haberet rationem mali quam boni, nisi quodam modo esset à Deo per gratiam præuenientem elicited, regulatum, & acceptum. Et eius æqualis Ioannes Scotus, posteaquam docuit, nullum actum hominis, secundum strictam iustitiam esse dignum æternæ beatitudinis præmio, extrinseca bonitate, quam habet ex suis principiis: atque ideo recte dici, quod Deus semper præmiat ultra meritum condigni, vniuersaliter quidem ultra dignitatem actus qui est meritum: demonstrat simul, quomodo actus aliquis condignum meritum censetur: dicens, quod ille actus est condignus meritum, hoc est ultra meritum & bonitatem actus intrinsecam, ex mera gratuita diuina acceptione: ita ut omnis ratio meriti non aliunde magis proficiatur, quam ex ordinatione diuinæ voluntatis illius actus ad præmium. Quem secutus Gabriel Biel parentum nostrorum memoria: meritum condigni quiddam in eo, qui operatur, quiddam in ipso opere, quiddam in eo requirere dicit, à quo præmium expectatur. In eo qui operatur, ut sit amicus requiriti: nam inimicus non est dignus præmio, sed pœna. Quamobrem quamdiu peccato fuerit aliquis obnoxius, non est quod præmium expectet, sed pœnam: est enim inimicus Dei, cum scriptum sit, Similiter odio Deo sunt, impius & impietas eius, Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, ut referatur ad honorem Dei: Nam si quis, etiam in gratia existens, aliud referat opus, quam ad honorem

Guil. in li.
de meritis.

Dur. in ratio. diuinorum officiorum. lib. 4. cap. 38. Scot. dist. 17. lib. 1. sent.

Gabr. lib. 2. dist. 22.

Sapient. 14. Sapient. 4.

CONVETATIO

norem Dei, primum non meretur. In eo qui dat primum requiritur acceptatio, siue ordinatio actus sic eliciti, vel imperati ad tale primum: ita ut primum iustitiae, in primum actum ex gratia procedentem tali primum aeterno dignum, non innitatur bonitati actus, quam habet ex bonitate intrinseca, & principiis suis naturalibus, sed diuinae ordinationi: quae est quaedam conuentio siue promissio & pactum: debent autem pacta & promissa seruari. Quam Scetus ordinationem diuinae voluntatis alicuius actus ad primum, eam exponens Gabriel, promissionem vocat, siue conuentionem & pactum: ut quod opus ex se dignum non erat aeternae vitae primum, dignum fiat propter promissionem Dei, sic illud ex liberalitate sua, tanquam dignum acceptantis: quemadmodum in libro Hester legitur: Hoc honore dignus est, quemcumque Rex voluerit honorare. Nunquid & hic nullam fecit de promissione mentionem? Idem Gabriel Biel Missae Canonem explicans: Nullum, inquit, foret nostrum meritum, si non per Christi meritum fieret primum dignum. Nunquid hic Christi mediatoris oblitus est? Stephanus Brulepher Scoti sententiam sequutus ponit duas propositiones. Prior est haec. Nullus actus elicitus ex charitate, & secundum inclinationem charitatis, quantumcumque bonus sit, est dignus vita aeterna ex natura rei. Probatur. Non sunt condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelantur in nobis. Item Christus in Euangelio Luc. 17. Cum feceritis omnia, quae praeccepta sunt vobis, dicite, serui inutilis sumus. Sed si homo faceret actus ex natura rei dignos aeterno premio, non esset seruus inutilis. Posterior vero. Omnis actus elicitus ab habente charitatem, & secundum inclinationem charitatis, solum est dignus vita aeterna propter passionem acceptationem Dei. Quid sit autem acceptare Scetus explicat ipse dicens. Acceptare est velle aliquem secundum dispositionem, quam nunc habet, esse dignum tali premio quae prius non voluit esse dignum. Verbi gratia, sit aliquis gratus peccator, non modo non dignus celesti premio, verum etiam dignissimus, qui sempiterno supplicio afficiatur, conuertatur ad Deum studeat eum placare, ieiunijs orationibus, elemosinis. Quamuis haec omnia natura sua non sint eiusmodi, ut

Hester. 6.

Gab. in canonem missionem 86.

Lib. 1. dist. 17.

Luc. 17.

OPINIONIS CONTRARIAE.

192

sint celesti premio digna, tamen secundum has dispositiones acceptat Deus hominem ex gratuita sua bonitate, & vult esse dignum tali premio. Dionysius vero Carthusiensis, qui non ita multis annis Gabrielem praecessit, his verbis utitur: Actio virtuosa, ex motione actuali Spiritus sancti, & ex supernaturalibus praestantissimis gratiae donis, & charitatis procedens, talis est dignitatis, quod nullum temporale bonum potest esse condigna aut sufficiens merces eius: Ideo secundum valentiores doctores Scholasticos, Alexandrum, Albertum, Thomam, Bonauenturam & alios: imò & secundum Augustinum, Gregorium, Bedam & alios sanctos, in omnibus promissionibus Moisaicae legis, in quibus temporalia bona pro premio actuum virtuosorum promittuntur, sub promissionibus temporalibus intelliguntur spiritualia gratiae bona, ac gloriae dona. Quamuis autem omnia bona quae habemus, sint dona Dei: attamen bene & laudabiliter uti eisdem est meritorium. Et quoniam quae à Deo sunt, ordinata sunt, & ipse super gloriosissimis: Deus omnia in sapientia fecit, atque in cunctis operibus suis misericordiam iustitiamque suam contemperat: ipsemet sic ordinauit, & ita instruit, ut rationalis creatura per viam non solum misericordiae, sed etiam iustitiae ad summam & aeternalem illam felicitatem pertingat. Ad incitandum quoque & confirmandum nos de fide, spe, & charitate, & ad laborandum idonee, indefessè, & feruiddè, dignatus est hominibus suis dona beatifica ac diuina, non solum asserendo, sed & promittendo, & iurando praenunciare, sicque se quodammodo ad id agendum contrinxit, & debitorem constituit. Vnde ad Abraham loquebatur, Per memetipsum iuravi, quia fecisti hanc rem, benedicam tibi, Propter quod Zacharias in Cantico suo deprompsit, Iurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis. Hinc & Iacobus dixit Apostolus, Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae, quam repromisit Dominus diligentibus se. Iterumque Apostolus Paulus, Quam promissit, qui non mentitur, Deus. In Ioannis Apocalypsi etiam, Ambulabunt mecum, inquit, in albis, quoniam digni sunt, Sicque de condigno hoc meruerunt, nihilominus

Rom. 13. Psal. 103.

Gen. 22.

Luc. 1.

Jacob. 1.

Tit. 1.

Apoc. 3.

CONFUTATIO

totum originaliter, ex mera sincera bonitate & munificen-
tia super beatissimi Dei fluxit. Hactenus Dionysius. Nun-
quid autem & hic de promissione tacuit? Sed quorsum at-
tinet aliorum omnium testimonia producere, quos vide-
re licet, aut Thomam, aut Bonaventuram, siue Scorum esse
ferre secutos? ut ab horum sententia minimè discrepare vi-
deantur. Libet nihilominus hic adscribere verba Petri A-
liaci, & Ioannis Gersonis, qui vixerunt ante centum qua-
draginta annos. Quorum ille sic scribit, enarrans illa ver-
ba: In iustitia tua libera me. Si attendis, inquit, ad iustitiam
meam damnas me: ideo in iustitia mea non liberas. Nam
iustitia hominis est, quæ suis vinibus putat se iustificari, non
credens gratis saluari. Absit à me Domine, absit à me hæc
iustitia, heu verius iniustitia, scilicetissima contra te ferens ar-
ma. Sit, sit in me potius illa humilis confessio: Gratia Dei
sum id quod sum. Quare gratia? quia gratis data. Quare gra-
tis data? quia merita mea non præcesserunt, sed beneficia
tua prauenerunt. Nec inuenit in me gratia tua merita bo-
norum quæ coronet, sed demerita malorum quæ damnet.
In hac ergo iustitia tua, in hac gratia mihi gratis data libe-
ra me: quia hæc sola liberat, dum iustificat impium à sua im-
pietate, & iniustum à sua iniquitate conuertit. Ioannes ve-
rò Gerson sic: Spes, inquit, ad certam beatitudinis expecta-
tionem sic se habet. Ponit sibi per fidem, quod est aliqua talis
beatitudo: iungit, quod ad illam pura liberalitate & gratia
Deus ab aeterno quosdam prædestinat, & eligit: addit, quod
ad consequentiam eiusmodi finalis beatitudinis ordina-
uit media convenientia varijs modis, sine numero: inter
quæ medium præcipuum est gratia, quæ ideo dicitur vita
æterna, quia pignus est vel arra. Hanc autem gratiam nul-
li daturus est, nisi per medium mediatoris Dei & hominū.
Quam gratiam pro omnibus meruit ad sufficientiam habita-
lem, ut in paruulis, vel actualem & habitualem, quæ per
dilectionem perseveranter operatur. Quæ fides minus ex-
plicita fuit in Prophetis tempore legis scripta, quam in A-
postolis tempore gratiæ. Et alio loco: Si obstitit fortassis an-
tiquus ille adversarius, & calumniabitur, iniustum esse, ut
alienis precibus, & non proprijs operibus quisquam salve-
tur, ut

Pet. de A-
lia in Psal.
30.

Rom. 11.
1. Cor. 15.

Gers. de co-
solat. theo-
logia lib. 1.
Prof. 4.

Rom. 6.
1. Tit. 2.

Gal. 5.
Idem in ser-
de ver. do.
Venite ad
me omnes.
par. 2.

OPINIONIS CONTRARIÆ.

293

tur, ad verbum illud, fateor, expauescerem, nisi magna me-
rita mea recognoscerem. Habeo autem duo merita mag-
na & valida: & meritò pro ijs ingrediari in locum taberna-
culi admirabilis, usque ad domum Dei. Et primum quidem
est Domini mei passio: secundum verò, mei est & ipsius o-
peratio: etiamsi vel minimum quid operatus fuero, etiamsi
vel vnum in fine vitæ gemitum edidero: Quacunque, in-
quit, hora peccator ingemuerit, saluus erit. Primum opus
operatus est Dominus meus pro me, & sine me: & quia
merito eius ipse non eguit, mihi dedit. Secundum opus ope-
ratur mecum, & in me: & eius meritum mihi totum dat, ac
pro eo & præmium dabit, Atque ita verum est, quod electi
Deo dicunt, Omnia enim opera nostra operatus es in no-
bis. Primum meritum ianuam mihi regni cælestis referat,
secundum in beatitudine sedem collocat. De primo scriptum
est, Occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fe-
cisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabunt
super terram. Item, Christus pro peccatis nostris mortuus
est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo. Et Magister Pe-
trus Lombardus in sententijs, Non potuit pat fieri regni
aditus, & fieri salus, nisi per mortem vni geniti, cuius tanta
fuit humilitas & patientia, ut merito eius, paruerit in eum
credentibus regni aditus. De secundo scriptum est, Vnus-
quisque propriam mercedem accipiet, secundum suum la-
borem. Et alibi, Cuius misericordia locum vnicuique tri-
buit, secundum meritum operum suorum, & secundum in-
tellectum peregrinationis eius. Bene autem dicitur, secun-
dum intellectum peregrinationis eius, quia secundum quod
magis aut minus se hic peregrinum esse quisquam intelli-
git, & iuxta intellectum veram patriam inquirat, secundum
hoc maius aut minus in regno claritatis habebit. Attamen
qui vel vltimus erit in regno, utpote, qui illud sibi conqui-
serit vno solo gemitu, vel vno aquæ frigidæ potu, scimus
quod tantam gloriâ habebit, quantâ nec oculus vidit, nec
auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et iterum alio lo-
co, loquens inimicis, animam in desperatione inducere vo-
lentibus, Nec opus est, inquit, ut mihi mea peccata com-
moretis, inferretes hinc, me cælestibus præmijs esse penitus
indignum: id enim scio: sed scio, quod pius ille meus pater
Iesus

Psal. 41.
Merita da-
milia.

Ezech. 18.

Esaï. 26.

Apoc. 5.

1. Pet. 3.

Lib. 3. f. ni.
dist. 18.

1. Cor. 3.
Eccle. 16.

Matt. 10.
1. Cor. 2.

Gers. de mē
dicatate spū
rituali, par.
te. 2.

CONFUTATIO

Iesus Christus meam salutem soluit, & mea omnia, quæcunque mihi displicuerint, delebit peccata, mihiq; suo præciosisimo sanguine cælesti regnum lucrificet & emit, & hoc titulo, & nullo alio possessionem eius rei præstolor. Et paulò post ad eisdem. O nequam & desperati. nõ quidem dico mihi hanc adesse fiduciam, vt absque obseruantia diuinæ legis saluari præsumam, esset hoc indubiè non spes, sed præsumptuosa temeritas. Huiusmodi sunt quædam plures, qui sine penitentia & correctione malæ vitæ Deum eos saluaturum arbitrantur, dicentes, non idè eos Deum fecisse, vt condemnet. Absit vt sic spem meam instituam, Quinimò summè cupio in melius reformari, & legem totam adimplere, sine qua impossibile esse scio me saluari. Ad id autem faciendum mihi confido præstari vires à Domino. Sit igitur hæc vobis mea responsio, quòd cælestium bonorum retributionem peto, sub titulo, & in spe mei gloriosi redemptoris Iesu Christi, qui mihi ius in illis vendicauit, & ob id suam mihi impertiri misericordiam precor, qua in primis à peccatis meis & mera sua gratia suam auerrat faciem, & omnes meas deleat iniquitates, & erundè me faciat suæ legis factorem & mandatorum eius. Hæc Ioannes Gerson. Et qui fuit æqualis eius. Thomas VValdensis, dicunt, inquit, quomodo gloria Paradisi datur promerentibus, si ipsam ex libertate arbitrij mereri nõ possumus? aut si totum efficit gratia, & quid merita requiruntur, quasi nõ sit qui respòdeat. Si totam hanc domũ solus totũ artifex ad quid querebatur securis? Et si Christus solus fecit hominem sanũ fecit in sabbato, quid profuit claudo seminecurantis, sed nouerint vitã æternam dari nobis pro meritis, si cum meritis ipsis meremur. Et gratiam, sine qua nec ipsa sunt merita quia nec Dei dona, Ac paulò post producit Augustini loco quondam. Ex hoc, inquit, Augustini libro, secundũ fidem Apostoli, merita nostra nõ coronat Deus nisi quia gratiã suã coronat in meritis & nihil de suo habent merita, sed ex toto quod sunt, gratia sunt. libro. i. de sacramentalibus capite nono. Quoniam verò, vt suprà diximus, hoc ferè Scholastici Doctores reliqui securi sunt, nec aliud scripserunt, aut senserunt omnes sancti monachi, Dominicani, Franciscani, Carthusiani, & cuiuscunque ran.

R/salm. 50.

OPINIONIS CONTRARIÆ.

174

tandem alterius ordinis, quin & quotquot alij fuerunt scriptores, qui Petrum Lombardum sequuti sunt ad hæc vsq; nostra tempora: quis est incircumcissus iste Philistæus, qui se audet aciei Dei viuents exprobrare, quasi nihil in ea tot sæculis de mediatore, nihil de promissione seu Euangelio, nihil de fide seu fiducia mediatoris dictum sit? Videtur hic non modò Theologos non legisse vnquam, sed ne templa quidem Christianorũ ingressus aliquãdo: Vidisset in his Iesu Christi mediatoris nostri simulachra, per quæ templum ingredientes, vt in hoc vno mediatore spem nostram omnem defixam habeamus, admonemur: & cum alia pleraque animaduertisset, de quibus initio libri huius scriptum est à nobis, tum illud audiuiisset, quòd in ijs orationibus, quæ funduntur ad altare, (vulgò collectas vocant) preces omnes ad Deum patrem ferè dirigimus, neque per alium concedi nobis ea quæ petimus, postulamus, quàm per vnicum Dei & hominum mediatorem, Dominum nostrum Iesum Christum, Vt dicere, *1. Tit. 2.* fuisse mediatorem orbi Christiano tot sæculis ignotum, non sit aliud quàm dicere, Nil intra est oleam, nil extrã est in nuce duri. Verũ illi qui dici volunt (si dijs placeat) Euangelici, verum an falsum dicant, nihil sua referre putant: dum quos Christus præcioso sanguine suo collegit, eos dispergere, & à corpore ipsius, quæ est Ecclesiã, segregare, Satanãquæ lucrifacere queant. Quam ad rem cum non aliam esse viam commodiorem intelligerent, hoc illis commentum placuit, ignoratum tot sæculis fuisse mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, nihil de promissionibus, nihil de beneficijs eius dictum esse, verũ hoc actum potius, vt ea quàm maximè obscura essent omnibus. Atq; interim hæc ab impertitis nõ leguntur modò magna cum admiratione, verũ etiam nõ minore leuitate creduntur. Sed iam quæ sit Ecclesiæ sententia de meritis operum, & quàm sint ab omni veritate *Isa. 30.* longè remota, quæ matri nostræ per filios desertores asunguntur, satis planum fecisse videmur. Ex his autem quæ iam dicta sunt, ad ea quæ per istos obijciuntur, facillè fuerit respondere. Nam & nos cum Paulo nõ inuiti fateamur, quòd

1. Rom. 12.

1. Tit. 2.

1. Tit. 2.

Isa. 30.

CONFUTATIO

Merita bonorum operum.
Rom. 8. quod non sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam: Quin & illud addimus: si fieri posset, quod à diuo quoque Macario legimus scriptum. *Hom. 15.* Vt quis ab eo die, quo conditus est orbis, ad extremum visque iudicij diem viueret, ac per omne tempus id non modò laboraret, verum etiam extrema quæque supplicia pro Deo pateretur: nondum essent labores illius & cruciatus digni, quibus æternæ vitæ præmium redderetur. Quamobrem ipsa quidem operum natura, siue substantia, digna nō est, verū dignus est Deus, qui operatur ea in nobis, digna est Christi passio, per quam, quæ indigna fuerant ex se, digna facta sunt opera nostra æternæ vitæ retributione, digna est denique charitas, quæ diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, quæ cum finem nesciat, non est huius temporis sanctum, ideo nullum temporale, sed æternum præmium illi pro dignitate tribui potest. Sed nec illud imus inficias, quod facti sumus ut immundi omnes, & quasi pānus menstruæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Sed quid si sanguis Iesu Christi emundauit nos ab omni peccato? si propterea dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum? nūquid euacuabo crucem eius? nunquid mortis illius beneficium abolebo, nunquid non agam potius gratias infinitæ bonitati illius et misericordie? per quam factum est: quod iustitiæ meæ, quæ natura sua tamquam pannus menstruæ fuerunt, sanguine illius ablutæ, factæ sunt mundæ, factæ sunt acceptæ Deo, factæ sunt per hanc illius acceptionem dignæ præmio vitæ æternæ, quod fulget in illis iustitiæ meritorum CHRISTI, quæ si non adesset, si non fulgeret in illis, essent adhuc quales fuerunt, tanquam pannus menstruæ. Sic à Ruperto Abbate scriptum legimus, Quem tu erudieris Domine, ille scit, quod iustitia nulla sit, quod omnis ex operibus filij hominis vana sit, nisi testimonium habeat ex fide huius filij hominis Iesu Christi cuius sanguis eū aqua fluens de latere eius, nisi iustos omnes emundasset, immū dē, & sordidē essent omnes iustitiæ. Confitemur & illud nō magis humiliter, quam & veraciter & libet, quod cum fecerimus omnia, quæ nobis præcepta sunt, serui sumus iuuiles, quod

OPINIONIS CONTRARIÆ

295

debuimus facere, fecimus. Sed quia si ille iam non dicit *Ioan. 15.* nos seruos, sed amicos? quid si non tantum amicorum, sed *Rom. 8.* etiam filiorum suorum honore nos & appellatione dignatur, quibus omni iure cœlestis regni debetur hæreditas? quid si tanta liberalitas eius est, qui fons est perennis totius bonitatis, ut vltro se obliget: ut cui nos debitores sumus, ipse se nobis ex promissione debitorem constituat? Debitor enim factus est, inquit Augustinus, non aliquid à nobis accipiendo, sed quod ei placuit promittendo. Illo ergo modo possumus exigere Dominum nostrum, ut dicamus: Redde quod promissisti, quia fecimus quod iussisti: & hoc tu fecisti, quia laborantes iuisti. Et alio loco, Promissor Deus, debitor factus est, bonitate sua, non prerogantia nostra. *ser. 151.* Quæ secutus Fulgētiū, Ecce qualis est, inquit, dominus noster, ut donādo debeat: & quāto magis donat, tāto magis eū debitore esse non pigeat. In quantū enim gratia largitur, in tantū debitor inuenitur, nec eū potest aliquis debitore habere, nisi in eo, quod ipse dignatus fuerit gratuita largitate conferre. Hanc igitur illius inenarrabile beneficentiā nūquid non obuijs vnijs amplectar potius, quā ut parum illi me gratū præstet? Scio quod bonorum meorum non eget, Scio me nihil habere, quod ab eo non acceperim, Scio quod illius sint omnia, neque possum illi dare quicquam, quod de manu eius non acceperim, Scio verissimum esse, quod à Philone scriptum est. Cum ne parentibus quidem dignā referre valeamus gratiam, multo minus posse nos Deo vicem reponere mutuā, qui omnia ex allegoriam. nihil condidit, qui virtutem omnem largitur, Scio quod illius munera sunt, si quæ sunt merita mea, ac si quid valet opus aliquod meum, Christi passionis & mortis merito valeat, quod iustitia meritorum eius fulget in virtutibus meis, si quæ sunt, omne meritum illius, ut sit proprium, neque debere mihi quicquam possit. Sed quid faciā illius immensæ bonitati? Nunquid oculus tuus nequam est, quoniam ille bonus est? Agnosco quæ dicis omnia, vera esse confiteor, cum digito Dei scripta sint, Sed quis ego sum, qui modum ponam diuinæ benignitati, quæ tanta est, ut etiam pro ijs, quorum nomine ipse debeat, se mihi debitorem Deus constituat, ut suis ipse donis mercedem promittat, ut suis ipse mune-

Au. de verbis Apost. Rom. 16. et in enarra. Psal. 109. in prologo libro. quos ad Montanum scripsit

Psal. 15. 1. Cor. 4. 1. Paral. 15. Phil. lib. 2. allegoriam. Matt. 20.

CONFUTATIO

muneribus coronam trinuat: Quæ mihi certè iam debetur non ex operis mei per se considerati dignitate, sed ex immensa promittentis Dei liberalitate. Quis vnquam prædicare satis poterit admirandam hanc illius bonitatem? quam quātō mihi Satan magis inuidet, tantō magis de illa gloriabor, tantō maiores illius auctori gratias agam, tātō sum in illa perpetuò prædicanda futurus diligentior: & cū propheta dicam: Misericordias domini in æternum cantabo. Qui cum & illud canam lubens: Non intres in iudicium cū seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Nam, quemadmodum etiam Ioannes Gerson admonuit: aliter cum Satana loquimur, si quando ille nos in desperationem adducere, aut si quādo opera, quæ Deus operatur in nobis, eleuare, ac omnē meritū illis detrachere conatur, quò segriores nos ad benè operandum reddat: aliter agimus cū sistendi sumus in conspectu diuinæ maiestatis: Tunc enim nos cum sancto Abraham cinerem & puluerem esse recognoscimus: tunc nos miserrimos peccatores & omni suppliciorum genere dignos profiteamur: tunc qua summa possumus animorum nostrorum submissione veniam deprecamur: tum quasi super terram stamus, alas submittentes, quas in altercatione cū diabolo, quasi in cælo volantes, extensas tenemus: vt semper & erecti coram Diabolo, & humiles coram Deo reperiamur. Quod etiam Bernardū fecisse scribit Guilielmus, qui cū ex remū iam spiritum trahere videretur, in excessu mentis suæ ante tribunal domini sibi visus est præsentari. Assuit autē, inquit, & Satanas ex aduerso, improbis eū accusationib⁹ pulsans. Vbi verò ille omnia fuerat persecutus, & viro Dei pro sua fuit parte dicendū, nihil territ⁹ aut turbatus ait. Fatetur, non sum dignus ego, nec proprijs possum meritis regnum obtinere celorum: Caterum duplici iure illud obtinens, minus meus, hereditate scilicet Patris, & merito passionis, altero ipse contentus, alterū mihi donat: ex cuius dono cōre illud mihi vendicans non confundor. In hoc verbo cōfusus inimicus, conuentus ille solutus, & homo Dei in se reuersus est. Sed & Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis interrogationes quasdam præscripsisse dicitur infirmis in extremis constitutis: inter quas extrema est. Credis te

Psal. 38.

Psal. 142.

Gers. serm.

super ver.

Christi, ve-

nite ad me

omnes.

Gen. 18.

Guil. in vi

sa D. Ber-

nardi c. 12.

OPINIONIS CONTRARIÆ

296

non posse nisi per mortem CHRISTI saluari? Respondet infirmus, Etiam. Tum illi dicitur. Age ergo, dum superest in te anima, in hac sola morte fiduciam tuam constitue: in nulla alia re fiduciam habe: huic mortui te totum committe, hac sola te totum contege, totum immisce te in hac morte, totum confige: in hac morte totum inuolue. Et si Dominus Deus voluerit te iudicare, dic: Domine, mortem domini nostri Iesu CHRISTI obijcio inter me & tuum iudicium: aliter tecum non contendo. Et si tibi dixerit: quia peccator es, dic: Domine, mortem domini Iesu Christi pono inter te & peccata mea. Si dixerit tibi, quod meruisti damnationem, dic: Domine, mortem domini nostri Iesu Christi obtendo inter me, & mala merita mea, ipsiusque meritum offero pro merito, quod ego debuissim habere nec habeo. Si dixerit, quod tibi est iratus, dic: Domine, mortem domini nostri Iesu Christi oppono inter me & iram tuam. Quamuis aliorum etiam exempla sanctorum commemorare liceat, qui cū iam essent morti proximi, non omnino suis operibus diffidere visi sunt. Sic Ezechias rex, cū dixisset illi dominus: Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues: conuersa facie sua ad parietem, orauit dominum & dixit: Obsecro domine, memento quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Ac maiore cum fiducia Paulus, cū delibaretur, & tempus resolutionis eius iam instaret: Bonum, inquit, certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus index. Quibus verbis etiam cognominem eius Paulum Eremitam, iamiam ex hac vita migraturum, vsū fuisse scribit Hieronymus: Qui de Hilarione quoque narrat, quod eū iam modicus calor reperet in corpore, nec præter sensum quicquam viui hominis superesset, hæc verba protulerit, Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? septuaginta annis seruisti Christo, & mortem times? atque in hæc verba spiritum exhalauit. Sed quorum quenque reperire licet, his præsertim temporibus, quibus abundauit iniquitas, refrixit charitas mul-

Esaï. 38.

2. Tim. 4.

Hieronymus in
vita eius.

Matth. 24.

torum,

CONFUTATIO

Tob. 9.
Mos Chri-
stianus cir-
ca mortu-
ros.

eorum, qui sic vitam suam transiegerit, ut per æquè confide-
ter ut isti loqui possit, ex diuersorio corporis huius æternā
illam in domum migraturus: Quamobrem tutius fuerit, ut
cum sancto Iob vereamur omnia opera nostra: cum non
sine causa videamus in Ecclesia Catholica semper obser-
uatū, ut qui morti iam sunt proximi, diligenter admonen-
tur, etiam simulachro Christi crucifixi ante oculos posito,
quod propriæ iustitiæ diffisi, in vna Christi iustitia spem suam
& fiduciam omnem habeant collocatam: illam patri cœ-
lesti representent, illi vni innitantur. Sic enim futurum est,
ut inanem gloriam fugiamus, dum præcipuum proficemur:
& consummatorem nostræ iustitiæ Christum proficemur, ad
& ipsius merita denuo nobis applicari promeremur, ad
eas, quæ tunc occurrunt tentationes superandas. Exat Co-
fessionis priuatæ formula quæ beato Bernardo adscribitur
in qua sic Deum alloquitur: Recordare domine Iesu, quia
tuum non est perdere quicquam eorum, quæ pater tuus
dedit tibi: quin tibi proprium est misereri, semper & parce-
re, neminem perdere, sed saluare. Nam pater tuus misit te
in mundum, non ut iudices mundum: sed ut vitam habea-
mus per te, ut sis propitiatio nostra, & aduocatus noster,
non contra nos. Quod enim debuimus, tu solvisti, quod
peccauimus, tu luiti: quod negleximus, tu supplesti. Profi-
ciat ergo nunc domine, & in extremis meis plenaria, imo
superflua satisfactio, amarissima mors tua, & præcium in-
estimabile, fusi sanguinis tui, commemoratio satisfactio-
nis tuæ, venerabile mysterium corporis & sanguinis tui,
quod tibi quotidie offertur in Ecclesia pro salute fidelium
seruorum tuorum, in qua es tu ipse sacerdos & sacrifici-
um ille qui offert pariter, & cui offertur. Sic Laurentium Me-
dicem, cum esset morti proximus, precantem inducit An-
gelus Policianus. Obsecro te salutaris Iesu, ut cum ante tri-
bunal tuum conlittero, quo me iam dudum citari plane me-
rito, non mea fraus, non culpa plectatur. Sed tue crucis ille-
ritis condonetur. Valeat, valeat in causa mea sanguis ille
tuus Iesu præcio sissimus: quem pro asserendis in libertate
hominibus, in ara illa sublimi nostræ redemptionis effudi-
sti. Lib. Epist. 4. Epist. 2. De Ambrosio scribit Possidonius,
quod moriturus dixerit: Non sic vixi, ut me pudeat inter

Poss. de vi-
ta Augu-
sti. Lib. Epist. 4.
cap. 27.

OPINIONIS CONTRARIÆ.

197

vos vivere: sed nec mori timeo, quia bonum dominum ha-
bemus. Quæ verba senex Augustinus, tanquā climata ac-
librata, sit admiratus, ac vehemēter laudauerit. Ideo enim
cum dixisset: nec mori timeo, quia bonum dominum habe-
mus: ne crederetur prædens de suis purgatissimis mori-
bus præsumpsisse. Quod verò præcessit: Nō sic vixi, ut me
pudeat inter vos vivere: ad illud respiciendū dixisse, quod
homines de homine nosse poterant. Nam sciens examen
acquitatis diuinæ, de bono domino, quā de meritis, se di-
cit magis cōsidere. Vocem autem hanc Ambrosij non solū
admiratus, verū & imitatus esse videtur Augustinus, cum
contra Cresconium scribens ita loquitur: Ad existimatio-
nem humanam magna testium qui me nouerunt suppetit
copia, ad Dei verò conspectū sola conscientia: quā contra
veltras criminationes cum intrepidā gerā, non me tamen
sub oculis omnipotentis iustificare audeo: magisq; ab eo
effluentē misericordiæ largitatem, quā iudicii summum
examen expecto: cogitans quod scriptum est: Cum rex ius-
tus sedet in throno, quis gloriabitur caltum se habere
coram? quis gloriabitur mundū se esse à peccato? De Aga-
thone narrat Dorotheus, quod dum esset iam prope mori-
turus rogatus à quodam cur timeret qui semper Deo ser-
uississet, responderit se hætenus mādāta Dei pro viribus fe-
cisse, sed nescire virū quod fecit, Deo placuerit. Aliud enim
esse iudiciū Dei aliud hominis: In lib. de humilitate. Quan-
quā illa Psalmographi verba, Non iustificabitur in cōspe-
ctu tuo omnis viuens, non ita doctores sancti accipienda
putauerunt, ut negati per ea crederent, iustificari quēquā
in extremo iudicio: Certū est enim, quod omnes nos ma-
nifestari oportet ante tribunal Christi, quodq; iudiciū ibi
futurū sit de operibus, ut referat vnusquisq; propria corpo-
ris prout gessit, siue bonū siue malum. Quamobrem si nemo
aliquid boni gessit, neq; glorificaretur quisquā, nec essent
quibus recte dici posset: Venite benedicti patris mei, pos-
sederite paratum vobis regnū à constitutione mundi. Quæ
verba proferēs Augustinus, quārit, Quibus meritis? Et ita
sim subiūgit: Esuriui enim & dedistis mihi mādare, &c. de pauperib.
Quem eundē locū adducens etiā Gregorius Nissenus: Au-
dio,

Aug. contra
Cresc. li. 3.
cap. 80.

Pro. 10.
Ps. 142.
Nō iustifi-
cabitur in
cōspectu tuo
omnis vi-
uens.
2. Cor. 5.
Eccle. 12.
Rom. 3.
Matt. 25.
Au. ser. 49
de verbis
domi.
Ioan. 15.
In oratione
de pauperib.
a mandis.

Q 9

18
dio, inquit, quid ipsi respondeant Regi: Denique pro suis
quenque meritis ornatum cerno: illis qui boni benignique
fuerint, atque optime vitam egerint, summa & perpetua
quies tribuitur in regno coelesti: In humanis autem & im-
probis supplicium ignis. Erit igitur iudicium & retributio
secundum opera: erit iustificatio secundum opera cuiusque.
Ibunt qui bona egerunt in resurrectionem vitae. Quam-
obrem locum hunc interpretans Hieronymus. Non dixit
inquit non iustificabitur in conspectu tuo quisque uiuens. Sed
omnis uiuens, id est, non iustificabuntur omnes: iustificabitur
verò aliqui. Ceterum expendamus Prophetæ verba dili-
gentius. Non dixit simpliciter: Quia non iustificabitur om-
nis uiuens: verum addidit, in conspectu tuo. Hoc itaque dixisse vi-
detur, quod in libro Iob scriptum legimus: Nunquid homo,
Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit
vir? Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in angelis suis
repperit prauitatem: quanto magis hi qui habitant domos lu-
teas qui terrenum habent fundamentum, cōsumuntur velut à
tinea. Et alio loco: Verè scio, quod ita sit, quod non iustifica-
bitur homo cōpositus Deo. Et iterum alio loco: Nunquid ius-
tificari potest homo cōpositus Deo, aut apparere modus
narus de muliere? Ecce luna etiā non splendet, & stellæ non
sunt munda in conspectu eius: quanto magis homo putredo
& vermis, & filius hominis vermis? Quæ loca citans
Gre. lib. 4. Gregorius: Humana, inquit, iustitia, diuinæ iustitiæ cōpa-
rata, iniustitia est: quia & lucerna in tenebris lucere cœni-
tur, sed in solis radio posita tenebratur. Et rursus: Homo
cap. 26. quippe Deo non cōpositus, iustitiā percipit, cōpositus ami-
dit lib. 9. tit: quia quisquis auctori bonorum se cōparat, bono se quod
cap. 5. acceperat, priuat. Nunquid negat Gregorius habere nos
nostrā iustitiā? percipit, inquit, iustitiā non cōpositus, ami-
tit cōpositus Deo. Quid aliud his verbis, quā hoc indicare
videtur, quod non cōparata, Deo, est aliqua iustitia nostra,
cōparata illi mera est iustitia? Sicut est aliquis lucernæ splē-
dor in tenebris: ceterum si ponatur in solis radio, meræ sunt
tenebræ. Quod indicat etiā Origenes, explicans illud ex
1. Reg. 2. Annæ Cantico: Non est sanctus, sicut dominus. Si ser-
uum esset, inquit, non est sanctus, nisi dominus, consequens
erat omnes nos renunciare nobismetipsis ab hac spe
sancti

sancti efficeremur: nunc autem necessaria distinctio utitur, &
dicit: Non est sanctus sicut dominus: hoc est: Et si sint sancti mul-
ti, sed nullus ita sanctus est, ut dominus. Possunt ergo mul-
ti sancti fieri: sicut & mandatum Dei dicit: Sancti estote,
quoniam & ego sanctus sum: sed quantumcumque quis in san-
ctitate proficiat, quantumlibet puritatis & synceratis acqui-
rat, ita esse sanctus homo non potest, sicut dominus: Quia
ille largitor sanctitatis est, iste susceptor: Ille sanctitatis
fons est, hic autem sancti fontis potator: ille sanctitatis lux
est, hic sanctæ lucis inspector, & ideo non est sanctus, sicut
dominus. Hoc & ab Hilario dictum aliquot ante seculis his
verbis legimus: Quamquam verò eam esse infirmitatē hu-
manæ naturæ meminimus, ut ex comparatione diuinæ
bonitatis bonus nemo sit, sed incomparabilis illa diuinitas
exceptio noui interclusit bonitatis officium, ut secundum
comparationem hominum inter homines bonus nemo sit.
Ad eundem modum Ioannes quoque Chrysostomus: Quæ
admodum hora vespertina quis stellam alijs comparatam
lucidam vocat, quam sole fulgente lucidam nemo dice-
ret, quod excellens splendor solis, fulgorem stellæ obteg-
it ita & hominem veracem ac bonum esse dicimus, quando
eum cum alijs hominibus conferimus: ceterum quando
eum cum Deo comparamus, non est verax: Omnis enim
homo mendax. Et qui fuit utraque posterior Beda presby-
ter explicans locum Euangelij, Vos cum sitis mali, nostris
bona dare hominibus: Apostoli, inquit, qui electionis
merito bonitatem generis humani multis excesserunt mo-
dis, supernæ bonitatis intuitu mali esse dicuntur, quia nihil
est per semetipsum stabile, nihil immutabile, nisi bonum,
nisi Deitas sola. Omnes verò creaturæ, ut beatitudinem
æternitatis vel immutabilitatis obtineant, non hoc per
suam naturam, sed per creatoris sui participationem &
gratiam consequuntur. Non modò iustitiam non habere,
sed ne esse quidem dicimur comparati Deo: sicut in libro
de diuinis nominibus non vno loco docet Dionysius: &
post eum Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non
est præter te, Sed & Augustinus: Omnia quæ crea-
ta sunt, quauis ea Deus fecerit bona valde, creatori tamen
comparata, nec bona sunt: cui comparata, nec sunt.

Qua qui diligenter secutus in omnibus esse videtur Anselmus. Tu solus, inquit, dñe es quod es: tu es qui es. Qui Prophetæ locū hunc adducens Augustinus in eodē libro: Hoc est, inquit, ne intres in iudiciū cū seruo tuo: noli me iudicare secundū te, qui es sine peccato: quia non iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuens. Quod ait, nō iustificabitur, ad illā perfectionē retulit, quæ in hac vita non est. Et alio loco corpus tāquā homo, exterior quāto est hæc vita diuturnior tanto magis magisq; corrumpitur: vel arate, vel morbo, vel varijs afflictionib⁹: donec veniat ad vltimā afflictionē quæ ab hominib⁹ mors vocatur ei⁹ autē resurrectio, deferretur in finē cū ipsa iustificatio nostra perficeretur ineffabiliter. Tūc enim similes ei erimus quoniam videbimus eū sicuti est. Nūc verō quādiu corpus quod corrumpitur aggruat animam, & vita humana super terrā tota teneatur non iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuens in cōparatione iustitiæ quæ æquabimur angelis, & gloriæ quæ reuelabitur in nobis. lib. 4. de Trinitate. cap. 3. Neq; secus interpretatus est Arnobius, qui centū plus minus annis Augustinū precesisse videtur, Non intres, inquit, in iudiciū cum seruo tuo: Hoc ergo voluisti dicere: iustitia tua est, ut dominus in iudiciū intrare cū seruo contēnat: Quis enim ad cōparationē tuā iustificabitur homo? quāuis sanctū & electū & mundū, & laudabilē in cōspectu tuo, id est, ad cōparationē tuā, siue diuina iudicia, siue humana probare non possunt. Omnis enim pulchritudo te præsentē deformis, est omnis fortitudo te præsentē infirma, omnes diuitiæ te præsentē mendicitas omnis iustitia te præsentē iniustitia. Ad eūdē modū Euthymius quoq; Non dixit simpliciter inquit, non iustificabitur, sed in cōspectu tuo nō iustificabitur, hoc est, si ad summā iustitiā tuā cōparetur, & iuxta illā exquiratur. Eandē interpretationē adferunt Bernardus, Hilarius, Hieronym⁹, Cassiodorus, Remygius & alij Psalmorū interpretes. Quō magis autē intelligi queat, iuxta rem accipiamus, Est iustus Deus est iustus Dei filius dominus noster Iesus Christus, quatenus homo, sunt iusti Angeli, sunt iusti & alij Spūs beatorū in cœlis degentium, ita sunt iusti & homines in terris agentes. Deus ita iustus est ut sit ipsa iustitia, Christus quatenus homo, plenitudo est iustitiæ,

Ber. de ver-
bis Esa. ser-
ptimo.
Hier. lib. 1.
contra Pe-
lagianos.
Iustitia
Dei & crea-
turarum di-
uersa.

iustitiæ, In Angelis cæterisq; spiritibus beatis est quidem perfecta iustitia, sed quæ longius abest à perfectione, si cū Dei iustitia, cōparetur, Nos autem in hac vita degentes de plenitudine Christi, si qui iusti sumus, accepimus omnes pro modulo nostro, tāquā particulas nostras perexiguas quæ si, examinētur, quales ipsæ sunt in se, certum est quod immundæ sunt, quod nomen iustitiæ non merentur, quod æternæ beatitudinis præmio dignæ non sunt. Sed quoniam de plenitudine Christi sunt, quoniam opera manū ipsius sunt, quoniam illius præcioso sanguine conspersa sunt, ex eo fit, quod acceptantur à Deo, tanquā æternæ beatitudinis præmio digna, totum ut sit bonitatis & misericordiæ diuinæ. Illa est quæ præuenit nos, illa est quæ subsequitur nos, illa est quæ nobis adhæret, siue cū conuertimur, siue cū præliamur, siue cū coronamur, quemadmodum à Davide scriptum legimus, Misericordia eius præueniet me Et iterum: Misericordia eius subsequetur me. Præueniet nos eius misericordia, quando, qui prior dilexit nos, si dem nobis largitur, quæ per charitatē operatur, Subsequitur nos, quando, quæ munera nullis nostris meritis præcedentibus ex mera sua liberalitate largitus est, ea quoniam non sumus aspernati, tanq; nostra merita coronat, Coronat autē in misericordia & miserationibus. Huc respexit Gregorius, dicens, Nō bonitate nostra, sed Dei fit, ut homo terrenus bonis cœlestibus perficiatur, Donū quippe Dei est, non ex nobis. Et alio loco, illam sanctorum felicitatē misericordiā esse dicit, Quoniam & ex hoc misericordia iure potest, inquit, nominari, quia pro illis operibus datur, quæ sine præuentu diuinæ misericordiæ nemo assequitur, quia quibus misericorditer tribuit, ut in hac vita bene operentur, eis misericordius largitur, ut in æterna beatitudine centuplicato fructu remuneretur. Hæc est gratia quæ pro gratia dandam sanctus Apostolus perhibet, ut quibus in hac vita diuinitus datur gratia sanctificationis, eis in futuro detur gratia æternæ felicitatis. Et tamen hæc ipsa bonitas, hæc ipsa misericordia Dei iustitia est, iustus est enim quod misericordia motus per Prophetam dixit pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis, in quacūq; hora ingemueris, saluus eris, vi illud præstet, promissiq; tu

Psa. 78. 58

Psal. 22.

1. Ioan. 4.

Gal. 5.

Psal. 102.

Gre. li. 5. in

1. Reg. ca. 2

Greg. in 7.

Psal. pami-

tentialem.

Mat. 12. 19.

Gratia pro

gratia.

Ioan. 1.

2. Cor. 1.

Ezech. 18.

2. Cor. 1.

Psal. 102.

Luce. 23.

Zach. 4.

Aug. tract.

3. in Ioanē

Ioan. 1.

Rom. 6.

Rupe. li. 12.

in Apocal.

Bern. ser. 5.

de assum-

ptione.

Gratia tri-

plex.

Lib. 5. ep. 10.

Aug. ad Six

th. Epi. 150

memor, vel extremū peccatoris gemitū coronet in mīa & in miserationib⁹ suis multis, Quod etiā in latrone prestūit, propter facinora sua in cruce actō, Qui simul vt dixit, Me mēto mēi Dñe, cū veneris in regnū tuū, statim audire meruit, Hodie mecum eris in Paradiso. Atq; hoc est fortassis, quod à Propheta scriptū legimus. Exaquabit gratiā gratiā eius, Hoc est, quod Ioannē quoq; dicere voluisse scribit Augustinus, qui posteaquā dixit, De plenitudine eius accepimus oēs, mox adiecit, & gratiā pro gratia, Pro gratia fidei, spei & charitatis, in quibus per gratiā eius proficiētes ambulamus, accepimus iam spē, accepturi deinceps etiam re, gratiā illā de qua loquitur Paulus, Gratia autē Dei vita eter na, Quē sequutus Rupertus, Prius, inquit, in hac vitā gratiā dat, diuersa credētib⁹ in se tribuēs charismata, & post in illo seculo, de quo nūc sermo est, pro gratia bene expēla, re tributionis eternæ præmia recōpēsar. Et æqualis Ruperti Bernardus, eadē illa Ioānis verba explicās, Gratia pro gratia, Triplicem, inquit, gratiā diuinitus accepimus. Vnā qua cōuertimur, aliā qua in tērationibus adiuvamur, tertiā qua probati remuneramus. Et prima quidē beneplacitū est, secunda meritū, tertia præmiū, De prima dictū est, De plenitudine eius oēs accepimus, de duabus reliquis dictū est, & gratiā pro gratia, id est, munera gloriæ eternæ pro merito tēporalis militiæ. Et qui fuit eodē illo seculo Petrus Abbas Cluniacensis, Perfacile, inquit, erat gratiā à gratia, laborē à retributione, meritū à beatitudine discreuisse. Quod autē dixi gratiā à gratia, laborē à retributione, meritū à beatitudine, Hæc verba non nunc primū à me proferuntur, sed in Euangelio Ioannis leguntur. Nos ait omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiā pro gratia. Quid est gratiā pro gratia? Accipiunt enim sancti eius, geminā ab ipso gratiā, itā vt ex præcedēte gratia, sequatur & alia. Primo enim hic accipiunt gratiā operationis, ac pro ipsa alibi gratiā retributionis. Primo hic accipiūt gratiā sanctificationis, ac pro ipsa alibi gratiā glorificationis. Vocatur autē vita eterna gratia, nō ob aliud, sicut scribit Augustinus, nisi quod gratis datur, nec ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quib⁹ datur, vt cū Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet, quā dona sua, quā ea, quæ nō despiciūt opera

opera manuum suarum. Cuius etiam alio loco verba sunt *Psal. 137.* hæc: Quia & ipsa vita eterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur: sine vlla dubitatione confitendum est, ideo gratiam vitam eternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Recte quippè ipsa intelligitur, quæ gratia in Euangelio legitur, gratiam pro gratia, id est, pro his meritis, quæ contulit gratia. Qua de re sic ante Augustinum quoq; scri. *cap. 16.* psit Basilius: Quis adeo rudis est, vt non audierit de bonis quæ Deus præparauit dignis, vt ignoret, quod corona iustorum est spiritus sancti donum siue gratia: quæ largior tum ac perfectior exhibebitur, cum iuxta proportionem recte factorum spiritualis gloria fuerit vnicuique distributa: Neque hac vna in re illustris est illius gratia & misericordia, quod sua dona coronare in nobis dignatus: magis etiam in hoc insignis est, quod vnigenito suo filio non perperit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: Tradidit autē ad illudendum, flagellandum, & morte turpissima condemnandum: vt passionis & mortis illius merito mereri nobis vitam eternam liceret. Atque hæc illa videtur esse misericordia, de qua dicit Augustinus: Vt etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutiatur eam. Nam nisi Christi misericordia intercessisset, qui semetipsum tradidit pro nobis, oblationem & hostiam Deo: nisi sanguis eius interpellaret, nisi vultui Dei pro nobis appareret, cicatrices illi suas ostentans: vix foret quamlibet laudabilia vitæ nostræ, si remota hac misericordia discutienda veniret. Ad hanc igitur misericordiam confugiamus, secundum hanc misericordiam iudicari peramus: vt in illa die tremenda, quando celi mouendi sunt & terra, non iudicentur opera nostra qualia sunt in se: (actum enim erit de illis, si secundum naturam, siue substantiam ipsorum iudicium factum fuerit) sed iudicentur tanquam à Deo data, tanquam opera manuum illius, tanquam (quæ nunquam satis est prædicanda bonitas illius & misericordia) Iesu Christi sanguine respersa, & per eum in honorem adducta: vt iam non possint eternæ vitæ præmio digna non censi. Si quis nos tanquā Adæ spectet filios, si quis opera nostra tanquā ex no-

Rom. 8.

Aug. li. 9.

conf. ca. 13.

Ephe. 5.

Heb. 9.

bis profecta consideret, reuera digni non sumus, quibus tā excellens primum detur, & sunt omnes iusticiae nostrae tanquam pannus menstruatus. Sed quid si pater ille misericordiarum dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine? quid si propterea filius eius vnigenitus pati, crucifigi, mori dignatus est, ut nos qui eramus inimici, & natura filij irae, efficeremur ciues sanctorum & domestici Dei, efficeremur membra eius, efficeremur non amici modo, verum etiam filij Dei, si filij & haeredes: haeredes quidem Dei, fratres autem & cohaeredes Christi, ut quae opera nostra per se fuerunt immunda, ea sanguine ipsius abluta, munda & grata redderentur in conspectu Dei, aeternaeque beatitudinis premio digna. Praclare Athanasius, Quemadmodum verbum caro factum est, sic & homo, quae Dei sunt per verbum accepit. Omnia enim quae homo accepit, verbum dicitur accepisse, ut quamuis indignus sit homo, quantum ad naturam eius pertinet, qui talia acciperet, tamen propter verbum carnem factum accepisse monstratur. Discutitur igitur in extremo iudicio opera nostra, sed non remota misericordia Christi, qui non solum auctor eorum & effector est, verum etiam quae natura sua fuerunt immunda, sanguine suo mundare dignatus est. Simul illud efficit, ut quod illis deest, suae passionis & mortis precio compensetur, ut recte cum Bernardo dicere possimus, pauperes sumus, parum dare possumus, attamen reconciliari possumus pro paruo illo, si volumus: Totum quod dare possum, miserum corpus illud est, id si dederō, satis est, si quo minus, addo & corpus ipsius, Nam illud de meo est, & meum est. Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est mihi, De te Domine suppleo, quod minus habeo in me. Cuius alio loco de meritis, haec est sententia, Sufficit ad meritum, scire, quod non sufficiant merita, sed ut ad meritum satis est, de meritis non praesumere, sic carere meritis, satis ad iudicium est: Porro infantium renatorum neminem carere meritis, sed Christi habere merita, quibus se tamen indignos reddunt, si sua iungere non nequiverint, sed neglexerint: quod quidem periculum iam adultae aetatis est. Merita proinde habere cures, habita data noneris, fructum speraueris Dei misericordiam: & omne periculum euasisti, paupertatis,

tis, ingratitude, praesumptionis. Periculosa paupertas penuria meritorum. Praesumptio autem spiritus, fallaces diuitiae: & ideo, Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ait Sapiens. Felix ecclesia, cui nec merita sine praesumptione, nec praesumptio absque meritis deest. Habet unde praesumat, sed non merita: habet merita, sed ad promerendum, non ad praesumendum: Ipsum non praesumere nonne promereri est? Ex quibus Bernardi verbis colligimus, alia esse merita paruuli, siue cuiuscunque tandem alterius recens baptizati: alia adulti, post baptismum aliquandiu superstitis: Ille non habet sua, sed sola Christi merita, & secundum illa iudicabitur dignus vita aeterna: adultus verò Christi meritis iungit sua quoque, quae si bona sunt, pronuntiabitur & ille dignus in extremo iudicio, qui possideat regnum patris ab aeterno sibi praeparatum, iuxta merita sua Christi meritis adiuncta. Simul & illud perspicuum est ex his Bernardi verbis, quod non merita, sicut nouatores contendunt, sed praesumptione de meritis excludere videtur: sicut & ille qui dixit: Quantum detrimentum est non laborare, tantum periculi de labore praesumere. Quam frequens autem illud est apud Chrysostomum, ut ne alijs in rebus vllis, quam in bonis operibus confidamus? Sic in Mattheum scribens monet, ut vnusquisque nostrum nulla in re spem suam, nisi post Dei misericordiam, in sanctitate morum constituat. Cuius in his quoque Commentarij, quae in Genesin edidit, haec verba sunt. Habenda est salutis expectatio in omni virtutis operatione: & neque in appellatione sublime sapere, neque in cognitione sanctorum virorum, neque in aliquo, sed in fiducia bonorum operum: imò neque in illis multum de se sentire, sed tunc magis humilem & modestum esse oportet, cum magnas virtutum diuitias congerere possumus: sic enim & ipsi collectas diuitias custodiemus, & gratiam Dei nobis conciliabimus. Enimvero propter hoc & Christus discipulis suis dicebat, Cum omnia feceritis, dicite, Serui inutiles sumus. Igitur in omnibus inflationes & saltus nostros humilicemus, & discamus modesti esse, & non extolli in bonis operibus, & scire maximam virtutum esse, in bonis operibus modeste atque humiliter se habere. Non reprehendit hic fiducia operum Chrysostomus, qui super eundem librum commentatus,

Isai. 64.
Coloss. 1.

Rom. 5.
Ephes. 2.

1. Ioan. 3.
Rom. 8.

Athali. 5.
Cot. Aria.
Ioan. 1.

Bern. serm.
1. in Epiph.

Isai. 9.

Bern. in Ca.
tica ser. 68.

Prover. 30.

Merita a-
lia paru-
li, alia
adulti.

Faust. li. 1.
de libero
arbit. ca. 1.
Chry. hom.
5. in Matt.
operum si-
ducia.
Chry. hom.
21. in Gen.

CONFUTATI

Chry. hom.
1. in Gen.
Hom. 43.
in Genes.
Hom. 11. in
Ioan.
Hom. 2. in
posteriorē
ad Cor. ep.

Hom. 43.
in Mattb.
ope. imp.
Superbia et
humilitas.

Ad Severū
Epist. 10.

Chry. hom.
3. in Matt.
et. 38. ad po-
pulum An-
tiochenū.

tatus, opera multae nobis fiduciae esse fulcimenta scribit. Et iterum: In proprijs bonis operibus cū superna gratia spem salutis nostrae habendam docet. Et in alio quodam libro: vñ duntaxat apud Christi tribunal patrocinium esse dicit operū: quo qui caruerit, aliundē nūquā, inquit, saluti locus est. Et rursū in Paulum scribens: Oramus, inquit, vt post baptismum, etiam vitā honestā habeamus: Tu contrā studes, vt hinc migres absq; bona vita: Quid autem refert, si iustus fias, sed sola fide? At nos optamus, vt & ex benefactis habeas fiduciā. Ante quem etiā beatus Ephrē, nihil nobis prodesse poterit in illo extremo iudicij die, nisi cōuersatio sancta & opera bona, quae hinc detulerimus nobiscū. De extremo iudicio. Cap. 1. Non reprehendit igitur sobriā operum fiduciam Chrysostomus: Sed sicut ab eodem scriptum est, aut quisquis ille fuit auctor operis imperfecti: In omni re, ex ipsa re nascitur, quod exterminet rei: vt puta in ligno, ex ipso ligno nascitur vermis, qui exterminat lignum: ex vestimento nascitur tinea, quae comedit vestimentum: ex oleribus nascitur vermis, qui olera vniuersa corrumpit. Sic & in spiritualibus, ex ipso proposito eorum spirituali, accipit occasionem inimicus, vnde eis retia texit: ita vt cū cetera vitia tantū in malefactis valeant, sola superbia etiam in recte factis cauenda sit. Praeclara est Paulini sententia, quod per viam qua itur ad vitam, facilius ingreditur humiliata iniquitas quā superba iustitia. Nec dissimilis est illa optati. Meliora sunt peccata cū humilitate quā innocentia cū superbia, lib. 2. Superbiā igitur à nobis amoliri studeat his verbis Chrysostomus. Quod apertius etiam alio loco demonstrat, dicens: Satis certus thesaurus recte factorum obliuio. Quia sicut aurum, vestemq; preciosam cū in publico ponimus, plurimos ad insidias prouocamus: si verò ea recondamus, atque occultamus domi, in tuto cuncta seruabimus, sic sunt etiā diuitiae virtutum, Si eas in memoria, quasi venales, assidue portemus, atque amamus hostē, irritamus inimicū, & dolosum inuitamus ad furtū. Sin verò nemo alter id scieret, nisi quē nulla occulta latere possunt, tutissimum in loco preciosa consistēt. Et paucis interiectis, Caueamus de nobismetipsis dicere gloriose, Hoc enim nos & hominibus & Deo facit abominabiles. Et idcirco quan-

OPINIO CONTRARIAE.

to maiora fecerimus bona, tanto de nobis minora dicam⁹. Hoc enim modo maximā, & coram Deo & coram hominibus gloriam consequemur, nec solum gloriā, quā à Deo est, verum etiā mercedē retributionemq; plenissimā. Noli ergo mercedē reposcere, vt merearis accipere, Tu saluari te Dei gratia confitere, vt se ille tibi debitorem fateatur, nec modò pro operibus tuis, verum etiā pro hac grata humilq; sententia, Quādo enim aliqua fecerimus, habemus eum proculdubio debitore, quando verò nihil arbitramur nos operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quā propter opera ipsa, quae facimus. Minimū itaq; de se sensisse, tam magnū est, quā maximas res fecisse, Quod si non adsit, nec illae poterint esse laudabiles, Nam nos quoq; famulos habentes, tum eos maximē comprobamus, quando cū bona gratia in omnibus obsequuti, nihil se grande arbitrantur egisse. Itaque si bona tua magna vis facere, noli ea magna putare, aliter enim magna esse nō possunt, Sic enim Centurio dixit, Non sum dignus, vt intres sub tectū meū, & propterea dignus effectus, supraq; omnes Iudaeos iure mirabilis. Sic etiam Paulus ait, Nō sum dignus vocari Apostolus, & omnium primus inuentus est. Sic & Ioānes, Nō sum inquit, dignus soluere corrigiam calciamenti eius, & idcirco amicus factus est, & manū Christus, quae indignā se calciamenti esse ducebat, à pedū obsequio ad caput suū subleuauit. Sic etiā Petrus ait, Exi à me Dñe, quia homo peccator sum, & propterea factus est Ecclesiae fundamentum. Nihil enim sic est amicū Deo, quā si quis se minimis annumeret, Hoc est etiā caput totius Philosophiae atq; fastigiū. Et iterū explicās illū locū ex libro Paralipomenō, Elatū est cor Ozia, Nihil, inquit, perindē gignit superbiā, vt bona cōscientia, nisi aduigilemus, Vnde Christus sciēs, quod post benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat discipulis suis, Cū omnia feceritis, dicite inutiles serui sum⁹. Cū em̄ hec noxia bestia parat inuadere vos, tunc, inquit, per hae verba fores illi occludite, Neq; dixit, cū omnia feceritis, inutiles estis, sed, vos dicite, inutiles sumus. Dic, ne metuas, nō ex tuo iudicio fero sententiā, Nā si tu teipsum dixeris inutilem, ego te vt vtilem coronabo. Et iterum alio loco, Non igitur in superbiam intumescamus, sed dicamus nos ipsos inutiles, vt in

Matth. 8.

1. Cor. 15.

Ioan. 1.

Luc. 5.

2. Par. 26.

Chry. hom. 3.

Chry. hom.

3. in Matt.

et. 38. ad

populū An-

tiochenū.

Naxam in oratione de baptismo. Chry. ser. 8

& à Petro Chrysologo pleraque scripta legimus. Extat etiā homilia quēdam beati Macarii in qua docet quod Christiani norū statū mercaturę, & fermentationi similis est. ho. 24. Præclare autem Chrysostomus: Eme, inquit, cælum, non quod venale sit cælum, sed quod clemens sit Dominus: Quis enim nescit, quod non sunt condignę passionēs huius temporis ad futuram gloriā? quodq; nostris operibus, quatenus nostra tantum sunt, ea comparari non possit: verum tanta est Dei clementia, ut quę per se digna non sunt, ea intercedente filij sui sanguine, quo resperfa sunt, pro dignis habeat, quibus regni cœlestis præmium largiatur.

Numisma nostrum charitas est. Caterum numisma nostrum charitas est, quę præcium imponit actibus nostris: Per quam, sicut à Ioanne Gerf. de vi dignissima seu dignatissima condescensione Dei, merita spiritalia anime, ea de manu sua, & ita dare proprię nequim, quid pro quo nihilominus ipse totus desiderabilis acceptat bona nostra valore huiusmodi numismatis, tanquam nostra essent appropriatę, & non sua: reddit quoque absque vlla commutatione civili, sed emptione gratuita, vinum compositionis, lac deuotionis, & imò & seipsum, & regnum cœlorum. De hoc numismate charitatis ita scribit verulifimus auctor, Origenes præceptor, Clemens presbyter Alexandrinus: Ne si Pactolum quidem, qui totus auro, ut est in fabulis, fuit fluente, quis dederit, pro salute iustum precium numerauerit. Ne vos ergo laborasse pigear: licet vobis, si velitis, præciosissimam salutem emere proprio thesauro, charitate, & fide vitę: quod quidem est iustum precium. Iustum precium salutis esse dicit Clemens charitatem. Cum autem dicit Ioannes Gerf. numisma nostrum esse charitatem, cumq; multis ante feculis iustum salutis nostrę precium eandem charitatē vocat Clemens Alexandrinus, non ita accipi oportet, quasi sola charitate, non autem simul operibus ex illa procedentibus, regnū cœlorum nobis comparemus. Caterum quēadmodum vis comburendi penes ignem quidem est omnis, non tamen effectus ipse combustionis, qui penes ignem

Clem. in oratione exhortatoria ad gentes.

Charitas.

ignem est & materiam ignorum, sic habere se videtur charitas, tanquam ignis, quę radix est merendi, operā verò ex illa procedentia, sunt tanquam ligna. De quibus & ipsum Aug. in Psal. 101. etiam Augustinum, qui præcipuus gratiæ fuit prædicator, ita differenter audiamus, Nemo, inquit, habitabit in terra viuentium, nisi per opera sua, nemo gloriatur se habitaturum ibi, si dicit se seruum Dei, & opera non habet: Non enim habitabunt, nisi filij, Filij tui te deducant ad terram promissionis, terram viuentium, & non morientium. Præcedant filij tui, præcedant te opera tua. Quales filios præmiseris, tales & sequeris. Audacius autem aliquanto Hieronymus, Dicerem, inquit, vobis quia vado & preparabo vobis locum, si non mansiones multę essent apud patrem, hoc est, si non vnusquisque mansionem sibi non ex largitate Dei, sed ex proprijs operibus prepararet, & ideo non est meum parare, sed vestrum, quia & Iudæ nihil profuit paratus locus, quem suo vicio perdidit. Et paulò post. Patet, inquit, sunt in cœlo diuersę & plurimę mansiones, plurimis diuersisq; virtutibus, quas non personę accipiunt, sed opera Lib. 2. contra Iovinianum. Et iterum alio quodam loco Augustinus. Nihil te adiuvabit, quod hic non feceris. Vnumquemque opera sua iuuabunt, aut opera sua pressura sunt. Et sermone 25. Da petenti, ut possis accipere, Tribue pauperi, si non vis flammis exuri. Da in terra Christo, ut tibi reddat in cœlo. Et in Psalmum 49. Quid tam vile, quid tam terrenum, quàm frangere panem esurienti. Tanti valet regnum cœlorum. Et paucis inrelictis. Tantum emit vidua duobus minutis, quantum Petrus relinquens retia, quantum emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnum Dei tanti valet, quantum habueris. Et in Psalmum 110. Quid potentius, inquit, quàm ut regnum cœlorum non solum Zachæus emat dimidio rerum suarum, sed & vidua duobus minutis: & tantundem verque possideat? Quid potentius, quàm ut idem regnum & thesaurus diuiti, & calice aquę frigidę pauperi valeat? Qui etiam enarrans illud ex Euangelio: Qui dederit calicem aquę frigidę &c. Regnum cœlorum, inquit, venale proposuit, & precium eius calicem aquę frigidę esse voluit. Et equalis eius Paulinus: Salubriter, inquit, præ-

Aug. in Psal. 101. Ser. 21. de verbis domini. Aug. in li. 50. homiliar. h. 13. Epist. 6. ad Senecrum. sentium

sentium onerum in decoctione recentis, fragilis substantię precio, cœlum Christumque mercaus. Scripsit ante mille & amplius annos, libros quatuor contra avaritiam, quibus magna quadam orationis vehementia mortales ad impatiendam eleemosynā accendit. Saluianus Episcopus Massiliensis, ubi inter cœtera sic loquitur: Si opes non damus ob peccatorum redemptionem, demus saltem ad emendam beatitudinem: si non damus, ne damnemur, demus saltem ut muneremur: si non habent sancti quæ redimant, habent tamen quæ emant. Atque hæc quidem secundo libro. In eo autem qui præcessit: Neque homo, inquit, Deo præstat beneficium, in his quæ dederit, sed Deus in his homini, quæ acceperit, quia etiam quod homo habet, Dei ac domini sui munus est: ac per hoc in his, quæ offeruntur ab homine, homo non suum reddit, Dominus suum recipit. Itaque cum offert Deo quisquam facultates suas, non offerat quasi præsumptione donantis, sed quasi humilitate soluentis: nec absoluerit se peccata sua credat, sed abluere: nec offerat cum redemptionis fiducia, sed cum supplicationis officio: nec quasi totum debitum reddens, sed quasi vel paruum de magno reddere cupiens, quia etiam si tradat quod habet pro modo rerum, non reddit quod debet pro magnitudine peccatorum. Videmus igitur, quod non fiduciam omnem operum prorsus excludendam, sed arrogantiam repellendam, quæ sequi solet in rectè factis, veteres existimauerunt, qui meritis operum plurimum tribuisse videntur. Quamobrem immerito reprehenditur à quibusdam Petrus Lombardus, qui dixerit alicubi, Spes certa est expectatio futurę beatitudinis, veniens ex gratia & meritis præcedentibus. Sine meritis enim sperare, non spes, sed præsumptio dici potest. Quæ tamen spei definitio, non Petri Lombardi, sed Haymonis est, qui Petrum quadragesimo & amplius annis præcessit, vir minimè vulgari doctrina præditus. Ante quem etiam his verbis ab Augustino scriptum legimus. Ille sperat, qui bonam conscientiam gerit, quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationē. Ut ergo speret regnū, habeat bonam conscientiam, & ut habeat bonam conscientiam, credat & operetur. Quia quod credit, fidei est, quod ope-

Li. 3. sent.
dist. 26.

An. in præ
satione.
Psalm. 38.

operatur, charitatis est. Sed ante Augustinum Hilarius, enarrans illud ex Psalmo: Feci iudiciū & iustitiā, nō tradas me nocentibus me. Fecit, inquit, placentiā Deo opera, & quia fecit, ne nocentibus se tradatur, orat: opus merendi ante fertur, & dehinc meriti præmiū postulatur: sit enim primū quod placeat, & tum dignatio eius, cui per opera placetur oratur. Idem in Mattheum scribens: Diuinę bonitatis præmiū atque honos, præsentis, inquit, vitę operibus est merendus: atque ita per hanc spiritus humilitatem, qua à Deo nobis meminerimus & indulget omnia, & deinceps potiora speranda, regnum cœlorum erit nostrū. Et in eo qui proxime sequitur, Canone: Regnum, inquit, Dei, vitę nostrę stipendius quæramus. Et iterum: De nostro est beata illa æternitas promerenda. Et iterum enarrans parabolam de thesauro abscondito: Per similitudinem, inquit, thesauri in agro spei nostrę opes intra se positas ostendit, quia Deus in homine sit repertus: in cuius precii omnes seculi vendendæ sunt facultates, ut vestitu, cibo, potuque indigentium æternas cœlestis thesauri diuitias cōparemus. Et Paulinus: Placet, inquit, Deo talis iniuria, ut vim regno ipsius inferam⁹, in epist. de
Ga. 3. p. 1. y. a.
cio. 1. h. y. f. 1. h. o. mil. 15.
dum Ioannes Chrysostomus, aut quisquis fuit auctor operis imperfecti. Sicut oleum, inquit, accedit lumen lucernæ, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animæ apud Deum orandi. Sed & Ambrosius. Opus est, inquit, ut crescat in nobis fiducia bonis actibus parata. Basilus episcopus Seleucię Isauriæ, in oratione de transfiguratione domini, post factam extremi iudicii mentionem: Huius, inquit, terrorem reputantes, mores mutemus, ante id tempus bonis actionibus fiduciam comparemus, & ante tempus iudicii meditemur defensionē. Et beatus Ephre Beatus & felix est, quem in extremo iudicio opera bona comitantur illisq; operibus fretus eandem confidentiam habebit cum Martyribus. In Sermone de laude Martyrij, itaque non Petrum Lombardum, sed Haymonem, sed Augustinum, sed Ambrosium, sed Hilarium, sed Cyrillum Hierosolymitanum, sed Chrysostomum, sed reliquum orthodoxorum scriptorum chorū omnem reprehendunt, qui spei definitionem hanc reprehendunt.

R r

Quod

PRÆCEPTUM CHARITATIS.
 QVOD PRÆCEPTUM CHARITATIS, QVÆ
 est iustitia nostra, in hac vita expleri
 potest.

Cap. LXXIII.

HACTENVS veterum orthodoxorum testimonijs demonstratum à nobis est, quòd Dei quidem iustitia sed non ea qua ipse iustus est, verum qua nos iustos facit, quodque non sola iustitiæ Christi imputatione, sed verè, & realiter inherente nobis iustitia iusti sumus, quæ quidem iustitia nostra charitas est & dilectio, quam solam præcepisse nobis Christus videtur, ita vt omnia mandata sint vnum charitatis mandatum, Hinc pendet vniuersa lex & Prophetæ. Ac hoc vno præcepto dilectionis impleto, vniuersam omnino iustitiam impleri, scribit Augustinus, qui præceptum etiam dilectionis, vocat præceptum iustitiæ: Cæterum sunt, qui negant, in hac vita mandatum hoc expleri posse. Quod qui non dubitant affirmare, quid aliud quàm impossibilia Deum præcepisse blasphemant? Nos verò Christo potius credamus dicenti: Omnia possibilia sunt credenti. Et cum Paulo quisque nostrum glorietur, dicens: Omnia possum in eo, qui me cõsortat Christo. Incredulis, dubium non est, quin ea, quæ Christus præcepit, factu sint impossibilia: Cæterum qui fidem habemus, in Christum, qui regenerati spiritum sanctum accepimus, qui adiuuat infirmitatem nostram: dicere, quòd nihilominus explere Christi præcepta non possumus, quid fuerit aliud quàm spiritum sanctum imbecillitatis arguere? quã virtuti passionis & mortis Christi detrahere: quasi parum efficax ea fuerit ad promerendũ nobis vt possumus: Siquidem hoc nobis præstat redemptio ex captiuitatis iugo erutis, quemadmodum à Leone magno scriptum esse iam ante commemorauimus, vt eam sequi possit imitatio. Præclare Basilus. Non hoc nobis præcepisset bonus ac iustus dominus, nisi simul & vires perficiendi dedisset. Testatur hoc Augustinus quoque, iustitiæ perfectionem etiam in hac vita esse possibilem: quia omnia possibilia sunt Deo: siue quæ facit sola sua voluntate, siue quæ cooperantibus creaturæ

Mat. 22.
Aug. de spiritu & littera. cap. 36.
Charitatis mandatum an impletur.
Mar. 9.
Philip. 4.
Rom. 8.
Leo serm. 2 de resur.
Aug. de spiritu & littera. cap. 5.

EXPLERI POSSE.

306

creaturæ suæ voluntatibus à se fieri posse constituit. Quamquam illud interea fieri necesse est, quoddam esse dilectionis genus, quod in hac vita non potest expleri. Verum non est ita crudelis Deus, vt exigat à nobis quod præstare nequimus: facile in eo acquiescit, si quod facultas nostra fert, faciamus. Est quædam perfectio vig, est alia perfectio partiæ: Cuius duplicis perfectionis Ambrosius quoque meminit in his libris, quos de officijs inscripsit: & eum sequitur Augustinus in libris de doctrina Christiana. Non requirit à nobis Deus in his diebus peregrinationis vitæ nostræ paruis & malis, eam iustitiæ siue charitatis perfectionem, quam habent spiritus beatorum in cœlesti patria de gentium, vbi est Ecclesia illa gloriosa, de qua Paulus meminit, sine macula & ruga. Nos quo ad corpus hoc, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit sensus nostros multa cogitantes, non possumus ab officij religione quan loque non declinare, quin sæpè potius in multis offendimus omnes: atque ideo necesse habemus quotidie dicere, sicut nos magister noster docuit: Dimitte nobis debita nostra. Nam si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quamobrem sicut ab Augustino scriptum legimus, etiam perfecta nostra iustitia, imperfecta est: præcipue, si vel cum Dei, vel cum hominis Christi, vel cum spirituum beatorum in cœlesti patria commorantium iustitiâ cõparetur: Neque tamen propterea iusti non sumus, quòd peccato non caremus. Nullus sanctus & iustus caret peccato, dicit Augustinus: nec tamè ex hoc desinere esse iustus & sanctus, cum affectu teneat sanctitatem. Siquidem diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonũ. Vbiq; adeo protinus omnia, quemadmodum idem scribit Augustinus, vt etiam si qui horum deuenirent & exorbitent, hoc ipsum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt atque doctiores: Discunt enim, quòd in ipsa vita iusti cum tremore debeant exultare, non sibi arrogando tanquam de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia sua nõ mouebor in æternum: propter quod eis dicitur: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: ne quando irascatur Dñs: & pereatis de via iusta. Neq; enim

Perfectio duplex.
Amb. lib. 1. cap. 48.
lib. 3. ca. 2.
Aug. lib. 1. cap. 39.
Gen. 47.
ephes. 5.
Sapient. 9.
Iacob. 3.
Matth. 6.
1. Ioan. 1.
Aug. de peccat. mer. & remis. li. 2. cap. 13.
Aug. de Ecclesiast. doct. gmat. cap. 86.
Rom. 8.
Aug. de gratia & cor. re. li. ca. 9.
Psalm. 19.
Psalm. 2.

PRÆSCRIPTVM CHARITATIS

Rom. 11.

Hier. lib. 2.

aduersus

Pelagianos

Prou. 24.

Psalm. 36.

Hier. in epi.

ad Rusticum.

Cass. colla-

tione. 22.

cap. 13.

Rom. 7.

Greg. lib. 6

cap. 2.

in. 1. Reg.

ait: Et ne veniatis ad viam iustam, sed ne peccatis, inquit, de via iusta: quid ostendens, nisi eos esse communitos, qui iam ambulant in via iusta, ut in timore Deo seruantes id est, non alium sapiant, sed timeant. Non ergo statim iustus esse definit, si quis paululum de recto curriculo deflexerit. Sicut de Ezechia scribit Hieronymus: Non ex eo quod parua peccauit, iustitiae nomen amisit: Sed ex eo quod multa bona fecit, iusti vocabulum possidet: Septies in die cadit iustus, dicit scriptura. Iustum vocat etiam, cum ceciderit, cum ceciderit, inquit, iustus, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam. Præclare Hieronymus: Si cadit, quomodo iustus: si iustus, quomodo cadit? Sed iusti vocabulum, inquit, non amittit, qui per penitentiam semper resurgit. Ad eundem modum Theonas quoque referente Cassiano: Quid enim aliud est, inquit, cadere quam peccare? & tamen cum dicatur septies cadere, nihilominus pronuntiatur iustus: nec iustitiae eius præiudicat lapsus fragilitatis humanæ. Vbi posteaquam quædam interposuit de eo, quantum inter sit inter sancti & hominis peccatoris lapsum: subiungit ad extremum: Nec enim sanctus esse definit post ruinam, qui cum se fiducia operum suorum iustificari non posse cognoscat, & à tantis peccatorum nexibus credat sola Domini gratia liberandum, cum Apostolo proclamare non desinit, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Gregorius quoque: Iustorum castus, quodammodo status eorum est: quia aliquando permittuntur cadere, ut semper valeant fortius stare: permittuntur ut in malis corruant, ne summa virtutum dona per elationem perdant: Hi profecto, & si verba Domini quandoque non implent, à Domino non recedunt: quia ad tempus relinquantur, ut æternaliter teneantur, & in modico desipiunt, sed post modicum resipiscunt. Non igitur omni peccatus iustitia vacui statim sumus, etiam cum in leuiora peccata prolapsi sumus, modo ne capitalis alicuius criminis affines simus. Quod si nec illud fortassis effugerimus, modo lapsi per penitentiam resurgamus, non ideo statim iusti nomen amittimus, & erit iustitia nostra, si præsertim noli fuerimus rei criminis capitalis, in suo nihilominus genere

EXPLORI POSSE

307

nere perfecta, etiam si collata cum iustitia spirituum beatorum, valde futura sit imperfecta, cum Dei verò iustitia comparata, mera erit iniustitia. Quod ab Hieronymo quoque contra Pelagianos scribente videre licet annotatum. Vidit hoc ille Propheta, qui dixit, Iudica me Domine secundum iustitiam meam. Cum enim intelligeret esse iustitiam Dei, quæ mentem omnem excedit, quam tantum abest, ut illa creatura possit exequare, ut non modò non imitando, verum ne cogitando quidem, vim eius comprehendere queat, Esse deinde iustitiam spirituum beatorum, siue ipsi sint Angeli, siue ex hominum piorum cœtu in sedes beatorum recepti, ad quam & ipsam nulli mortalium ita accedere liceret, ut eam assecutus iudicari possit, noluit neque secundum priorem illam, neque secundum posteriorem hanc iudicari. Sed iudica, inquit, me secundum iustitiam meam, hoc est, secundum eam iustitiam, quam humana natura per Dei gratiam adiuta, potest apprehendere. Addit deinde, Et secundum innocentiam meam super me. Innocentiam interpretatur Basilius, Psalmum hunc enarrans, simplicitatem, in experientiam, & ignorantiam eorum, quæ necessaria sunt cognitu, sicut in prouerbij dicitur, Innocens omni verbo credit. Quoniam itaque nos mortales per ignorantiam & in experientiam nostram in multis offendimus, rogat Propheta Deum super innocentia veniam, Iudica me, inquit, secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam in me existentem, id est, secundum iustitiam humanæ fragilitatis, & secundum morum meorum simplicitatem. Quasi diceret, Scio me parum esse consideratum, neque satis in mundi negotio circumspectum: Quamobrem noli me iudicare secundum iustitiam tuam, hoc est, quia tu iustus es, Nam si secundum illam iudicaueris, actum est de me, siquidē omnis humana iustitia, cum tua comparata, mera est iniustitia. Sed neque iudica me secundum iustitiam spirituum beatorum, nam & hanc, quo ad corpus hoc mortis circumfert, humana fragilitas assequi nō potest, (Ac verè dictum est ab Augustino, quod De perfectione filij Dei comparati sibi ipsis, quales in illa perfectio. Hic iustitie. sed iudica me secundum iustitiam imbecillitatis & ignorantie)

Lib. 1.

Psalm. 7.

Iustitia be-

minis.

Psalm. 7.

Prou. 14.

De perfe-

ctione iusti-

tie.

R r 3

rantia

PRAECEPTVM CHARITATIS.

tantiae humanae, quae non potest ab omni prolapsione prorsus esse libera, ita ut saepe cadere, saepe etiam resurgere necesse habeamus. Sic ferè locum hunc Psalmi Basilii interpretatur. Dicitur itaque iustus in hac peregrinatione, non qui comprehendit illam patriam iustitiam, quae verè perfecta est: sed qui quo maxime potest studio contendit & elaborat, ut ad eam quam proximè accedat. Quemadmodum in libro de perfectione iustitiae pluribus verbis docet

Aug. de spi Augustinus: Qui negat etiam alio loco, iustum impedire
ritu & lite peccata quadam venialia, sine quibus haec vita non duci-
ascap. 28. tur, quo minus ad vitam aeternam pervenire queat. Est igitur perfecta iustitia, hoc est, perfecta charitas etiam in hac

vita: sed eo perfectionis genere, quod in hac via requiritur. Quam verò perfectionem in caelesti patria nos consequutos esse speramus, eam in hac peregrinatione nostra Deus à nobis exigere non videtur, est quidem eadem numero viae charitas, quae patriae: sicut idem numero est homo, qui cum puer fuerit, factus est postea vir: neque alius est factus vir, quam fuit puer: sic & nos in hac vita degentes paruuli sumus, loquimur ut paruuli, sapimus ut paruuli, cogitamus ut paruuli, diligimus ut paruuli: quando autem facti fuerimus viri, tunc euacuabimus ea, quae erant paruulorum, & perficietur in nobis, quae fuit in hac vita degentibus inchoata charitas. Quamobrem nihil impossibile praecipitur, cum ex toto corde nostro diligere Deum iubemur: quandoquidem & Propheta dicit: In toto corde exquisivi te, ne repellas me à mandatis tuis: Et Ezechias rex: Memento, inquit, quomodo ambulaucim coram te in corde perfecto. Sic Salomouem quoque dixisse legimus: Domine Deus, qui custodis pactum & misericordiam seruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo. Si tales nulli sunt, pro quibus orat Salomon: aut nunc quid mentitos esse dicimus Dauidem & Ezechiam reges, qui se exquisivisse Dominum in toto corde, & ambulasse in corde perfecto gloriantur? Quamobrem in hoc pracepto, quo iubemur diligere Deum ex toto corde nostro, & ex tota anima nostra, est quiddam, quod à nobis rectè perfici potest, etiam in hac via: est aliud, quod non potest, nisi cum ad patriam nostram caelestem illam Ierusalem

EXPERI POSSÉ.

308

lem pervenerimus. Nam si quis ita verba haec accipiat, ut illis praecipere putet, sic Deum ut diligamus & colamus, sic in eo spem & fiduciam nostram omnem collocatam habeamus, ut ne partem ullam cultus & amoris illi soli debiti, in alienos & factitios deos impendamus: quis est, qui non videat hoc nullo negotio ab homine Christiano praestari posse? Atque hunc esse verborum horum sensum, praeter alia multa scripturae loca, vel ex hoc vno satis colligi potest, ubi Samuel populum Israeliticum hortatus fuisse legitur his verbis: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri.

Tunc igitur ex toto corde Deum diligimus, cum nullam cultus illi debiti partem idolis tribuimus, neque nobis praeter unum Deum aliū constituimus ullum, nec in alio quodam spem nostram defixam habemus. Et hoc esse, quod à nobis hoc pracepto Deus exigit, vel ex eo Deuteronomij capite, quod proximè praecessit, liquere potest, ubi prohibet Deus, ne faciamus nobis Deos alienos, ne adoremus, neque colamus sculptilia, sed solum illum adoremus, soli illi seruiamus: quod credenti praestare non modò non impossibile, verum ne difficile quidem esse, quis est qui non intelligat? Caterum si quid amplius etiam exigatur hoc pracepto, nimirum summus amor Dei comparatione rerum ceterarum: ut is diligat Deum ex toto corde, anima, & viribus, qui illum anteponat omnibus rebus conditis, etiam vita & morti: si casus inciderit, ut aut sit offendendus Deus, aut mors oppetenda: ne sic quidem adhuc impossibile praecipitur aliquid, cum quod à tot myriadibus martyrum factum esse legimus, fieri adhuc à creditibus & amantibus Deum possit. Quod si verò quis hunc esse verborum horum sensum velit, ut praecipere nobis existimet, qui sic amore divino inebriemur, ut obliti nostri, factique nobis ipsi tanquam vas perditum, toti pergamus in Deum, & inhaerentes Deo, unus cum eo spiritus efficiamur, ut cum Propheta dicere nobis liceat: Deficit caro mea & cor meum, Deficit cordis mei, & pars mea Deus in aeternum: hoc verò quin arduum sit & difficile, negari non potest. Te enim quodammodo perdere, tanquam qui non sis, & omnino non sentire te ipsum, & à te metipso exinaniri, & penè an-

Ex toto corde.

1. Reg. 7.

Deus ex toto corde quam diligamus.

Psalm. 30.

1. Cor. 6.

Psalm. 72.

Rr 4

nu

PRÆCEPTVM CHARITATIS.

1. in lib. de dilig. Deo. nulari, cœlestis, inquit, Benignus, conuersationis, non humana res est affectionis: Videtur enim id esse hominem exuere, & Deum induere. Nam quemadmodum exigua aqua gutta, multo vino infusa, deficere in se tota videtur, dum vini & saporem induit, & colorem: quemadmodum ferum ignitum & candens, igni similem sit, pristina propriaque forma exuta: quemadmodum solis luce perfusus aer, in eandem transformatur luminis claritatem, adeo ut non tam illuminatus, quam ipsum lumen esse videatur. Sic in eiusmodi hominibus, humanam affectionem, quodam ineffabili modo necesse est à semetipso liquefcere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem: Alioqui quomodo omnia in omnibus erit Deus, si in homine de homine quiequam supererit? Quamobrem fateri necesse est, cum primis id esse magni negocij. Neque tamen propterea vel semel in vita præstari non potest. Nisi forte non fuit ab illo præstitum, qui posteaquam se Christo confixum esse cruci dixerat, exclamauit: Viuo autem iam non ego, uiuit autem in me Christus: Qui propter Christum omnia detrimentum fecit, & arbitratus est ut stercora, ut eum lucrifaceret: qui tanto in eum amore ferebatur, ut desiderium haberet dissolui, & esse cum Christo: Mihi enim, inquit, uiuere Christus est, & mori lucrum: qui denique quasi numine correptus, & totus igne diuini flagrans amoris, in has tãdem voces prorupit: Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque uirtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Nunquid aliquid huic desinit ad iustitiæ charitatisque perfectionem, quæ à mortalibus in hac lachrymarum valle peregrinantibus, vel maxima requiri potest? Certè Clemens Alexandrinus, cum dixisset Paulus, Viuo autem iam non ego, uiuit autem in me Christus, hoc eum dicere uoluisse scribit: quod cum esset in carne, sic uiueret, ut in cœlo uersari videretur, cœlestemque vitam in terris adhuc degens repræsenteret. Quia in re ne ceteri quidem

EXPLERI POSSE.

357

dem Apostoli multo uidentur inferiores fuisse quorum etiam sectatoribus hoc testimonium tribuit Philo Iudæus, *Phil. in li. 1 de vita cōtempl. siue de supplicibus.* quod usque eo fuerunt diuinarum rerum contemplationi dediti, ut abiicisse curam carnis omnem, ac reficiendi etiã corpuseculi per continuos dies aliquot obliti prorsus esse uiderentur: vix ut quandoque sexto aut septimo die cibum caperent. Et quidem ita eos decebat, quos Christus luminaria mundi constituerat, quiq; uniuersum orbem diuinæ sapientiæ sale condire debebant. Neque uerò ipsi soli fuere diuinitatis contemplatores: sed quos in fide Christi instituerant, eos quoque spiritualium donorum speculatores esse cupiebant. Tales etiam suo tempore fuisse monachos narrat Chrysostomus, qui carnis illecebras respuentes, ab omni studio mundanarum rerum auersi, suos amores in cœlestibus optandis, ac in illa cum Deo gratia coniunctione que ponentes, nullis vel carnis desiderijs, vel quarumcumq; aliarum affectionum motibus perturbarentur, quæ ex mundanis curis excitari solent: sed cœlestium vitam in terra & in fragili adhuc corpore repræsentes, ad iustitiæ diuinæ similitudinem quam proximè accederent. Tales nullo unquam seculo defuisse, ac ne nunc quidem deesse credendum est. Verum hic dixerit aliquis: Si tantâ iustitiæ perfectione Paulo tribuis, cur ergo queritur ille, quod uideat aliã legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuantem se in lege peccati, quæ est in membris suis? Cur se vocat infelicem, & liberari cupit de corpore mortis huius? Cur alio loco negat se iam accepisse, aut se iam persectum esse, sed se sequitantum dicit, si quo modo comprehendat? Quod ad priorem Pauli locum attinet, quid si ueteres Orthodoxi cōplures negent illic eum loqui de se, sed sub sua persona de quouis homine, qui victus à concupiscentia, iam seruiat peccatis? Nec enim Apostolus, cum hæc loqueretur, per legem erat mortuus: nec illi mandatum inuentum est ad mortem, qui legis fuit obseruantissimus: neque carnalis erat: neque uenundatus sub peccato, neque malū, quod non volebat, faciebat, neque erat infelix, ut optaret à corpore mortis liberari, per quod cogebatur facere quod nollet, uerū docendi gratia, peccatoris in se personā recepit, ut ostenderet à peccatis neminem posse fieri liberū, nisi

Chrys. in Ho. 7o. & 71. in Mat.

Rom. 7.

Philip. 3. Infelix ego, &c.

Rt 5 per

C. PRAECEPTVM CHARITA.

per gratiam Euangelij. Quid si iidem veteres non de peccato originis, quod omnes contraximus, sed de consuetudine peccandi, qua deprauatur hominis & voluntas, verba haec Pauli interpretantur? aut si quem locum tribuunt peccato naturae maximam certè portionem adscribunt assuetudini vitiorum, quam in Paulo fuisse, dici verè non potest. Verùm demus hoc istis, vt à qua sententia non abhorruit Augustinus, sub sua persona Paulus dixisse credatur: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae: non ideo tamen ab ea perfectione iustitiae, siue charitatis, remotus fuisse putandus est, què à nobis in hoc fragili corpore nostro exigitur: quae certè tanta nō exigitur, vt perpetuò simus in solius Dei contemplatione defixi: nihil vt praeerea cogitemus vnquam, nullam vt carnis nostrae nullam amicorum nostrorum, nullam rerum ad vitam hanc sustentandam pertinentium curam habeamus, nulla rei cuiusquā cupiditate seu desiderio tangamur. Nam etsi dictum est: Non concupisces: quemadmodum tamen intelligi dictum hoc oporteat, docet nos Paulus dicens, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Docet & sapiens, cui ait, Post concupiscentias tuas non eas. Non concupiscere, non est nostrae fragilitatis, qui dum sumus in isto corpore, peregrinamur à domino, sed eorum est, qui coelesti iam patriam potiti, praesentis eius aspectu fruuntur in quem angeli prospicere desiderant. Ceterū nō ire post concupiscentias, non obedire concupiscentijs, nostrū est, & à nobis praestari potest, spiritu nostrā infirmitatem adiuvante. Vt nō concupiscat aliquis, ad coelestis patriae perfectionem pertinet, in hac verò lubrica via, quā insistere aut ingredi sine casu aliquo & prolapsione non possumus, non alia perfectio requiritur à nobis, quam vt non eamus post concupiscentias nostras, vt non obediāmus illis. Quam etiam ob causam Paulus, cum nondum se perfectū esse, paulò antè dixisset, subiunxit euestigio, Quicumque ergo perfecti sumus, duplicem nobis perfectionem insinuans, vnam patriae, quam se nondum accepisse confessus est, alteram viae, quam sibi cū alijs optimo iure vendicat. Ostendit, inquit Augustinus, secundum istius vitae modum, esse quandam perfectionem, cuique

Aug. cont.
duas epist.
Pelagiano-
rum ad Ro-
m. facium
li. 1. ca. 10.

Non concu-
piscet quomodo in-
tellig.

Exod. 20.
Deut. 5.
Rom. 6.
Eccle. 18.
2. Cor. 5.
1. Pet. 1.

Philip. 3.

Aug. cont.
duas epist.

EXPLERI POSSE.

310

cuique perfectioni hoc deputari, si se quisque noverit nondū perfectum esse. Et in eodem libro: Licet nō immerito in aliquibus iustis pro huius vitae capacitate iustitia perfecta dicitur, parua tamen est ad illam magnam, quam capit & qualitas Angelorū. Quam quia nondum habebat, Paulus, & propter illam, quae iam inerat, perfectū, & propter illā, quae adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Ac aliquāto superius in eodem capite: Tunc est secundum hanc infirmitatem pro suo modulo perfecta ista parua iustitia, quando etiam quid sibi desit, intelligit. Ideoque Apostolus & imperfectum & perfectum se dicit. Imperfectum scilicet cogitando, quantum illi ad iustitiam desit, cuius plenitudine adhuc esturit & sitit: Perfectum autem, quod & suam imperfectionem confiteri erubescit, & vt perueniat, bene procedit. Et in alio libro: Paulum dicit fuisse perfectum viatorem, & si nondum fuerit ipsius itineris perfectione peruentor. Qui fuit verò diligens sectator Augustini Fulgentias. Nunc enim diuinorum munerum (vt ita dicam) nondum est perfecta perfectio, utpote, vbi omnis perfectio perfectio est indigus. Namque ille, qui dixit: Quot quot ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. Idem dicit: Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim. Fuit ergo perfectus spe futurae glorificationis, fuit autem imperfectus onere corruptionis & mortalitatis. Corpus enim quod corrumpitur adgrauat animam, & deprimit terrena inhaeratio sensum, multa cogitantem, fuit perfectus expectatione muneris, fuit imperfectus fatigatione certaminis. Fuit perfectus, quod mente seruiebat legi Dei, fuit imperfectus quod carne seruiebat legi peccati, fuit perfectus, desiderium habens dissolui & esse cum Christo, fuit autem imperfectus, quia quamdiu fuit in corpore, peregrinabatur à Domino. Fuit perfectus, plenissimè sciens, quia Deus, quaecumque promissit, potens est & facere: fuit autem imperfectus, quia Deus in sanctis suis quaedam nondum fecit ex omnibus quae promissit. Scripsit autem Gregorius quoque Nilenus orationem quandam de perfectione hominis Christiani, quam ita concludit: Ea enim vera perfectio est, vt qui augetur in melius, nunquam consistat: nunquam terminis vllis perfectionem existit.

Pelag. ad
Bonif. lib. 2.
cap. 5.
Cap. 7.

Aug. de pecc.
cat. meritis
& remiss.
li. 2. ca. 13.
Lib. primo
ad Moni-
mum.

PRÆCEPTAM CHARITATIS.

Luc. 6.

*Cle. li. 1. ca.
6. in fine
Rbil. 3.*

*Ibidem. ab
initio.*

*Gre. li. 5. c.
1. in l. Reg.
Rom. 7.*

*Prosop. sent.
313.*

existimet esse conclusam. Sic in Evangelio perfectus dicitur discipulus, si fuerit sicut magister eius: non quod quicquam par sit Christo, sed quod in eodem virtutis genere, quamvis longè impari successu, versetur. Ibidem iubemur esse perfecti, sicut pater cœlestis perfectus est: non quod ullus hominum, aut etiam angelorum ad perfectionem Dei possit accedere, sed quod in aliquo virtutis genere nihil impedit, quominus aliqua ex parte referre partem cœlestem queat: nimirum in benignè faciendo non amicis modò, verum etiam inimicis. Clemens quoque presbyter Alexandrinus in *Pedagogo* suo Pauli locum hunc explicat: Ego me nondum existimo comprehendisse, &c. Seipsum, inquit, perfectum existimat, quod à priorè vita liberatus sit meliorem autem persequitur, non tanquam in cognitione perfectus, sed tanquam id quod perfectum, desiderans, & ideo subiungit: quicumque ergo perfecti, hoc sentimus: perfectionem dicens renūciasse peccatis, & in fidem eius, qui est perfectus, esse regeneratos, posteriorum peccatorum oblitos. Et iterum: Solum, inquit, credidisse & regeneratū esse, est in vita perfectio. Libet autè & Gregorij verba adscribere, ex quibus planum fieri possit, quis sit verborum Pauli sensus: Expandas enim illa: Velle adiacet mihi, posse autem bonum non inuenio: non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum, id facio: Quasi dicat, inquit: vellem esse in carne non ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, sed sicut angeli Dei in cœlo. sed hoc posse non inuenio: quia quamdiu mors quoque peccati, absorpta in futura resurrectione non fuerit, illud quod in me peccatum inhabitat, mouet me contra me. Videtur autem Gregorius Augustini sententiam sequutus, quam his verbis recitat Prosper: Iustitia, secundum quam iustus ex fide viuunt, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licet non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur, parua tamen est ad illam magnam, quam capit aequalitas angelorum. Quam qui nondum habebat, & propter illam, quæ iam inerat, perfectum, & propter istam, quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Sed planè minor ista iustitia, facit meritum: maior illa, facit præmium. Vnde qui istam

EXPLERI POSSE.

319

non sequitur, illam non attingitur. Ex his facile cuius liquere potest, fuisse Paulum perfectum ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, non autem ea quam desiderabat, qua angeli in cœlo perfecti sunt. Ac ut senserit aliquando Paulus legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, dubium tamen non est, quin adeo fuerit ab omni sensu eiusmodi perpè remotus, ut iam non ipse viueret, sed viueret in ipso Christus, in quem tota mente cunctisque animi sui viribus ferebatur. Quod si vel semel ab homine Christiano fieri contingat, iam ad summam præcepti de diligendo Deo perfectionem peruenisse videtur. Cuius quidem præcepti non continuo transgressor existimandus est, qui non ad plenum forte præstitit, cum semper augendæ dilectioni superesse locus videatur. Quod si nos, quod in nobis est, præstamus, amplius à nobis Deus non exigit. Quamobrem audiendi non sunt, qui mandatum hoc dilectionis in hac vita negant expleri posse. Nam quatenus præceptum est, expleri potest, quatenus autem expleri non potest, nobis adhuc à domino peregrinantibus minimè præceptum, verum quò contendere, quòue currere nos oporteat, via tantum est commonstrata, quemadmodum in libro quoque de perfectione iustitiæ docet Augustinus. Certè grauis auctor Basilius, adeo non impossibile putat, ut ne difficile quidem esse dicat, his qui volunt, suscipere dilectionem erga iustitiam, & odium aduersus impietatem, Omnem, inquit, potentiam Deus animæ rationis participi, sicut amandi, sic odio habendi vtiliter dedit, ut ratione directi, virtutem quidem amemus, odio autem habeamus iniquitatem. Et alio loco, ubi propriè de hoc ipso diligendi Deum præcepto tractat, Qui mandatum, inquit, diligendi Deum accepimus, idem statim in prima nostri constitutione, & diligendi facultatem vnà nobis insitam adepti sumus. Usque eo Basilius non esse difficile vult præceptum hoc, ut naturæ maximè consentaneum, & animis ab illa nostris insitum esse dicat. Quod pluribus verbis in eo loco probare nititur. A cuius sententia nec Hieronymus abhorreere videtur, qui natura omnibus inesse dicit Dei notitiam, nec quencquam sine Christo nasci, & non habere feminam in se. *ad Galat. sapien.*

*Basilius in
psal. 44.*

*Basilius in
Asoticiis
cap. 2.*

*Hier. in ca.
1. ad Galat.*

PRAECEPTVM CHARITA.

sapientiae & iustitiae feliquarumque virtutum. Unde multi absque fide & Euangelio Christi, vel sapienter faciunt aliqua, vel sancte: vel parentibus obsequantur, ut inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant, magisque iudicio Dei obnoxij fiant, quod habentes in se principia virtutum & Dei semina, non credunt sine eo, sine quo esse non possunt. Vetusissimus quoque scriptor Iustinus philosophus & martyr: Quid est, inquit, tota legis iustitia? Diligere Deum plusquam seipsum, & proximum ut seipsum. Quod dicit igitur non iustificari ex lege carnem ullam, non dicit, quia non possunt impossibilia, sed quia nolunt possibilia. Voluntate enim ad possibilia utimur, non ad impossibilia. Et hoc venustior Philo: Nihil à te Deus exigit graue, multiplex & arduum, sed simplicia quaedam & facilia, videlicet ut eum tanquam benemeritum diligas, si non libet reuereri, ut principem ac dominum, utque incedas per vias ei placitas, colasque eum non obiter, sed ex tota mente reuerentia pijs opinionibus, tum mandata eius retineas firmiter, & ius diuinum habeas in precio. Quamobrem etiam in hac via praeceptum hoc dilectionis perfici posse, persuasum habeamus, quamuis non ita plenè sicut in patria. Siquidem visio, sicut à philosopho quoque traditum legimus, amoris est causa. Porro nunc in terris degentes, non videmus nisi per speculum & in enigmate. Cum ventum erit ad coelestem patriam, videbimus faciem ad faciem. Quanto tunc eum plenius cognouerimus, tanto plenius & perfectius amabimus. Quamobrem quandiu peregrinamur à domino, imperfecta est dilectionis nostrae perfectio, ut rectè cum Propheta dicere queamus. Imperfectum meum viderunt oculi tui domine. Quamobrem rectè dictum est ab Hieronymo, Quod cunctorum in carne iustorum imperfecta perfectio est, in libro. i. aduersus Pelagium. Hoc est, quod à venerabili quoque Beda scriptum legimus, Hæc est in hominibus sola fidei perfectio, si omnibus, quæ præcepta sunt, impletis, imperfectos esse se nouerint, & quandiu peregrinantur à domino, semper inesse sibi mala, quæ deficiant, semper meminere deesse bona, ad quæ gratia eius iuuante proficiant. Videtur autem hæc ab Hiero-

Iustin. ad
orthodoxos
quest. 103.

Phi. in libel
lo de victi
mas offer
tibus.

10. Ethico
rum.
1. Cor. 13.

7. sal. 138.
Beda lib. 5.
in Luc. ca.
17.

EXPLERI POSS. 2.

320

Hieronymo Beda mutatus, cuius hæc verba sunt. Hæc hominibus sola perfectio, si imperfectos esse se nouerint. Et vos, inquit, cum omnia feceritis, dicite, serui inuites sumus, quod debuimus facere, fecimus. Si inutilis est qui fecit omnia, quid de eo dicendum, qui explere non potuit, aduersus Pelagianos ad Stesiphontem. Est igitur quædam etiam imperfecta mandatorum expletio: verbi gratia: Si dux militibus, ut pugnent, imperet: quisquis hostem pugnando vicerit, per rectè ducis imperiū expleuit. huc enim spectabat dux, dum iuire prælum iuberet, ut pugnando miles vinceret. Itaque plenè per militem eius est imperio satisfactum. Si verò strenuè quidem pugnavit miles, neque quequam eorum, quæ sunt artis & disciplina militaris pretermisit, non est nihilominus quod cupiebat assecutus, ut hostem prælio superaret, nunquid is non explevit ducis mandatum existimandus est? etiam si per aduersam fortunam, non per aliquam inertiam suam ad optatum illum finem, quem non modò dux, verum ipsè miles etiam sibi propositum habeat, non peruenit? Ad eundem modum rectè dici poterit de dilectionis præcepto, quo videtur à nobis exigi, ut vnus cum Deo spiritus efficiamur, quod quoad corpus istud mortis circumferimus, à nobis plenè præstari nequaquam potest. Nam ut omnibus curis alijs vacui, solius Dei contemplationi perpetuò vacemus, & in eum hac ratione quodammodo transformari, vnus cum eo spiritus efficiamur, humana fragilitas nostra non permittit. Caterum præclare Scriptum est à Bernardo quod indefessum proficiendi studium & iugis conatus ad perfectionem, perfectior reputatur. Epistola 255. ad Abbatem Harimum. Hoc igitur studium requirit à nobis, in hoc, vel solo acquiescit, nec plus quam facultas nostra tulerit à nobis exigit. Sed si quem summum possumus conatum attulerimus cum pro eo reputat, ac si perfecisse. Si omnia fecerimus, ut quam proximè ad istam cum Deo coniunctionem accedamus, iam de diligendo Deo mandatum expleuimus, quatenus expleri potuit in isto corpore. Nam ut verè cum Deo coniungamur, & vnus verè cum eo spiritus efficiamur, non in hoc, verum in illo seculo futurum speramus, quando Deus erit omnia in omnibus: 1. Cor. 15. qui

PRAECEPTVM CHARITA.

qui tamen interea tolerat infirmos, donec proficiat, & adiuvet proficientes: ac prout quisque profecerit, si eum, posteaquam ex hac vita migraverit, coronat in misericordia & miserationibus suis multis.

Explicatio precepti de diligendo Deo & proximo.

Cap. LXXV.

Iustitia nostra qua.

Iacob. 2.

Rom. 8.

Clem. li. 5.
Iromianum

Habemus ergo iam quæ sit iustitia nostra: Est enim fides, spes, & charitas: aut si quis compendio vti, & vno verbo rem expedire malit, iustitia nostra est charitas: quæ ubi est, quid est, quod possit deesse? ubi non est, quid est, quod possit prodelle? Nam fides haberi potest absque charitate, cum demon credat, nec diligit: venia quoque, quævis frustra, sperari tamen potest ab eo, qui non diligit: ceterum qui ex animo diligit, facere non potest, quin & credat, & spem atque fiduciam suam in eo collocatam habeat quem diligit. Cum autem iustitiam nostram charitatem esse dicimus, quemadmodum antea quoque semel & iterum dicere nos meminimus, non eam intelligi volumus, quæ Deus diligit nos, sed qua nos amati à Deo vicissim amamus, & amantes, amplius amari meremur. Illorum quoque iam est refutata per nos opinio, qui iustitiam hanc, in hac vita expleri à nobis posse negant: Siquidem propterea Deus misit filium suum in similitudinem carnis peccati ut quod legi præstare fuit impossibile, posteaquam de peccato damnauit peccatum in carne, iustitia legis impleatur in nobis. Quomodo autem impleatur? Impleatur, inquit, in nobis, non secundum carnem sed secundum spiritum ambulantes. Hoc est, quod dicit Clemens presbyter Alexandrinus, de Christo scribens: Non id quod erat, visus est ijs, qui non potuerant capere propter imbecillitatem carnis. Cum ergo carnem accepisset sensibilem, venit ostensurus hominibus sufficientes esse eorum vires, ut possint obedire mandatis. Quem sequutus Lactantius, Propterea dicit carne fuisse indutum Christum, ut ostenderet etiam carnem posse capere virtutem. Lib. 4. cap. 24. Lex præcipere poterat: ceterum infirmior erat caro nostra, quam ut quod ab illa præceptum fuit, præstare posset. Indutus carnem

DEI ET PROXIMI.

321

eam nostram Dei filius, quod in ea corruptum fuit, reparauit, ac abolito per mortem peccato, nobisque Deo patri reconciliatis, tulit ea cuncta de medio, quæ impedimento esse possent, quo minus iustitia legis in nobis impleatur, quæ iam in nobis ex aqua & spiritu renatis impletur: Christo non modo & verbis docente, & exemplo nobis præeunte, verum etiam ipso in nobis operante, ipso faciente, ut iustitia faciamus, ipso diligente nos, ut vicissim eum, ipso amore prouocati, diligamus. Etenim omnis iustitia legis est una dilectio, & hoc vno præcepto continetur, quod diligere Deum iubemur ex toto corde nostro, & proximum sicut nos ipsos, Quod præceptum vnum quidem est, sed duo tamen in se complecti videtur. Iubemur enim Deum, Diligere Deum quid Deut. 6. ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine nostra, ita, ut præ illius amore post putemus omnia, neque sit in hoc mundo res vlla, in quam paræ nostræ voluntatis inclinatione propendeamus, non honores, non aurum aut argentum, non possessiones, aut vineas, non pecora aut mancipia, non vlla vestium ornamenta, non amicos, non parentes, non liberos, denique ne vitam quidem nostram tantum faciamus, ut non & hanc & reliqua omnia, sumus alacri animo deserturi propter Christum, si forte vltus veniat, quin ea potius ut stercora reputemus, modò lucrificare Deum liceat. Deinde de verò non alia vlla in re præsidium nobis constitutum, sed in illo spem & fiduciam nostram omnem positam habeamus. Non speremus in incerto diuitiarum non in curibus & in equis, non in filiis hominum, in quibus non est salus, verum ex Dei solius benignitate toti pendeamus, inde salutem, inde rebus nostris afflictis præsens auxilium expectemus. Postremo, contemplando illi toti vacemus, omnes, ut sensus nostri, cogitationesque nostræ non aliò referantur, quam ad illius bonitatem, sapientiam, maiestatem perpetuò contemplandam. Hoc est, ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine Deum diligere. Sunt qui tunc ex toto corde diligi Deum interpretantur, quando rationem siue intellectum nostrum omnem captiuamus in obsequium

Ex toto corde.

EXPL. PRÆCEPTI DE DIRECT.

sequium Dei: ita ut non quod ratio nostra dicat, non quod intellectus noster assequitur, sed quod in scriptura diuinitus inspirata continetur, id solum verum, id solum rectum esse persuasum habeamus: quamlibet etiam pugnare cum ratione siue intellectu nostro videatur. Ex tota verò mente Deum diligere, cum in memoria nostra non alia res versatur magis, quam vel Deus ipse, vel quod ad honorem Dei pertinet: ita ut in eius solius meditatione omnis nostra cogitatio consumatur. Ex tota verò anima, quando sic voluntas nostra omnis citra contradictionem vllam Deo addicta est, ut summa cum alacritate iussus eius omnibus obtemperet: ut nec prosperis rebus elata, nec aduersis fracta, committat vnquam aliquid, quo voluntas eius offendi possit: quin potius in eo tota sit, ut eius mandata pro virili sua expleat. Meminimus in superioribus nos de eo discere, quem admodum ad imaginem & similitudinem Dei facti simus: quæ quidē imago, cum peccato primi Adæ deformata fuisset, virtute secundi Adæ rursus est in nobis reparata: ut sicut portaueramus antea imaginem terreni, sic portare deinceps possimus imaginem cœlestis hominis. Hanc autem imaginem in anima nostra esse docuimus, ac sicut in Deo: sic in illa quoque trinitatem quandam. Deus vnus est, tres personæ: pater, filius, & spiritus sanctus. Sic anima cuiusque nostrum vna est, tres autem vires, scilicet potentia: intellectus, memoria, voluntas. Ex patre nascitur filius ex patre & filio procedit spiritus sanctus. Ita suo modo ex intellectu nascitur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria. Hæc trinitas in homine valde fuit, ut diximus, primi parentis nostri vitio deformata: Nam intellectus & memoria & voluntas, à Deo creatore suo vehementer auersa fuerunt: ad quem vicissim conuertuntur, quando quod nobis præcipit Deus, ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima Deum diligimus, ita ut & ratio illi nostra tota subiecta, & memoria in eius cōtemplatione perpetuo defixa, & voluntas ad omnem illius nutum semper sit conuersa: nihil ut magis ex animo cupiat homo, quam omnia Dei mandata pro virili sua explere. Hæc ratione recuperamus imaginem Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, & Deiformes efficiamur. Est enim animæ ratione prædita forma Deus: cui haud

Ex tota mente.

Ex tota anima

1. Cor. 15.

Imago dei in homine.

DEI ET PROXYMI.

316

haud aliter eam imprimi oportet, quam sigillo, quod signatum est, imprimitur. Hæc autem impressio non fit, nisi per charitatem per quam solam Deo similes efficiamur. Charitatem autem perfectam erga Deum habere non possumus, nisi collectis in vnū tribus his animæ viribus, & à creatura auersis, in solum autem Deum conuersis. Hæc si videntur apud homines impossibilia, certe apud Deum nihil impossibile: modo prompta voluntas adsit, spemque nostrā omnē in Deo positam habuerimus, ac deinde ipsi quoque manum admouerimus, & quod in nobis est, fecerimus: citò sentiemus per gratiam esse facile, quod per naturam non modo difficile, verum etiam impossibile fore videbatur. Est aliquo prodire tenus, si non datur ultra. Nec ille tantū perfectus homo dicitur, qui tanta est mole corporis, quāta in homine esse maxima potest: quales aliquando Gigantes fuisse fertur. Perfectus & ille iudicatur, qui quātis magnitudine Gigantem æquare non possit, nihil tamen ei deest eorum, quæ hominis natura requirit. Eadem est & dilectio nis ratio: Si non possumus ad eam aspirare, quæ Gigantes ardere in cœlo: (nam & caro nostra, cū spiritu nostro, bellum gerit implacabile, ut non quæ volumus, ea faciamus, nec toti Deo dediti esse queamus: in multis offendim⁹ omnes, & seculi domesticarumque rerum curis impediti, cor in solum Deū intentū habere, & actū semper in eum ferri, & quod maxime propriū dilectionis est, vnus cum eo spiritus effici nō possumus) si igitur non possumus quod Gigantes in cœlo, faciamus quod vel pumilioes saltē in terris: Quāto minus nobis satisfecerimus, tāto sibi magis ille satisfactum esse iudicabit: etiam si sit minimē satisfactum. Porro proximum iubemur diligere, tanquā nos ipsos: ita ut Dei dilectio superet, proximi autem exæquet nostram ipsorum dilectionem. Proximus autem est omnis homo, fidelis presertim: qui cū sit imago Dei, quisquis eum diligit, Deum diligit. Sicut enim rex in imagine sua vel honoratur, vel contemnitur: sic Deus in homine vel diligitur, vel odio habetur. Non potest hominem odisse, qui Deum amat, nō potest Deum amare, qui hominem odit: Scriptū est enim: Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum odit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suū, quem videt, haud

Diligere proximum. Proximus quis. Luc. 10.

512

Deum

EXPL. PRAECEPTI DE DILECT.

Deum quem nō videt quomodo potest diligere: Quis honorat regem, & eius contemnit imaginem? aut quis honorat imaginē, & auctore contemnit imaginis? Sic igitur alterum dilectionis praeceptū pendet ex altero, primum vt seruare nemo queat, nisi seruet simul & secundum. Quamobrem dilectioni tantū tribuit Paulus, vt non dubitauerit dicere: Qui diligit proximū, legem impleuit. Et in alia epistola: Omnis lex in vno sermone impletur: Dilige proximū tuū sicut teipsum: Dixit autē hoc a magistro suo doctus: qui cū alicubi duobus in mandatis de diligendo Deo & proximo pendere legem vniuersam & Prophetas affirmasset, alio loco quasi explicans, quid sit proximū diligere, ijs verbis vsus est: Omnia quaecūque vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis. Ac mox addit: haec est enim lex & Propheta: Vbi tantum tribuere videtur vni huic, quantum alibi vtrique dilectionis mandato. Si quidem vnum absque altero constare non potest: atque in dilectione proximi haud aliter includitur Dei dilectio, atque causa in suo effectu. Hinc enim apparet, quod Deū diligas, si propter Deū proximo benē velis, & in eum suauiter sis effusus. Iubetur autē quisque diligere proximum tanquā seipsum. Porro qui diligit iniquitatē odit animā suā. Quemadmodum itaque non diligit seipsum, qui diligit iniquitatem, ita non diligit proximum, qui diligit iniquitatem in proximo: Duo igitur cū sint in proximo, homo & peccator: diligendus est homo, odio habendus est peccator. Si bonus est homo, diligendus est in eo Christus, cuius bonitate bonus est. Si malus est, corripendus est malus, sed nihilominus diligendus est homo, verū in hoc tantum, vt conuertatur ad Christum. Quisquis aliud spectat in proximo, non diligit proximum, qui tū recte diligitur, cū propter Deum diligitur: vt in proximo non nisi Deus diligatur, & ad Deum omnis dilectio nostra referatur. Sicut medicus cū diligit egm, non morbum diligit, quē tenet propulsare, sed salutem, quā cupit reuocare: Sic cū diligit proximi iubemur, non peccatū diligere iubemur, qui morbus est animi, qui modis omnibus propulsandus nobis est pro virili nostra: sed salutem proximi, quam ille tunc adipiscitur, quādo Deo, qui salus nostra est, coniungitur.

DE

DE PRAECEPTIS DECALOGI.

313

DE PRAECEPTIS

decalogi.

Cap. LXXVI.

N VNC videamus quomodo lex in duobus his mandatis pendet vniuersa. Duas legis tabulas, digito dei scriptas Moysi datas esse legimus. Ac Philo quidem in eo libro, quem scripsit de decalogo, & Iosephus, quinque praecepta in vna tabula, quinque in altera conscripta referunt. Origenes autem, cuius hanc sectionem sequutus esse videtur Rupertus Abbas Tuitiensis, quatuor in priore (nam primum praeceptum in duo diuidit) sex in posteriore: (nam vltima duo vno comprehendit.) Augustinus verò, quem vt in alijs ferè omnibus, ita in hoc quoque sequitur schola Theologorum, tria vult prioris, septem aut posterioris esse tabulae praecepta: quae tamē omnia ad duo, de quibus iam diximus, dilectionis mandata spectant. Nam tria quidem prioris, ad Dei, septem verò tabulae posterioris, ad proximi dilectionem pertinent: quemadmodum Augustinum sequutus Petrus quoque Lombardus annotauit: Qui neque impleri, nisi per charitatem, neque ad aliū finem praeterquam ad charitatem, ea recte referri docet. Quamobrem in vtriusque tabulae praeceptis, non tam quid exterius geratur, quam quid intus fiat, & ex qua radice, quod sit proficiatur, attenditur. Sunt enim in cordibus hominum radices duae: charitatis vna, quam plantat agricola Christus: cupiditatis altera, quam plantat Diabolus. Nihil ex illa mali, nihil ex hac boni nascitur. Hoc docuit, hoc docet, hoc docebit semper sancta catholica Ecclesia. Quae malum igitur intemperiae istos agitant? qui eam insimulare audent, quod tot seculis secundam tabulam tantum & opera politica sit intuita, primam nihil curauerit, quasi nihil pertineret ad rem, aut certè tantum externos cultus requisierit, illam aeternam legem, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, prorsus non considerauerit? Cum non obscure falsitatis hos arguat Petri Lombardi, quam paulò ante commemorauimus, sententia, quem auctorem sequuti videntur Doctores omnes, quos vulgò vocant Scholasticos. Etiam pueri didicimus in Ecclesia,

sc 3

eclesia,

Decalogi diuiso.

Ioseph. li. 3. antiqua.

cap. 6.

Orig. hom.

8. in Exod.

Rup. li. 3. in

Exo. ca. 32.

Aug. super.

Exo. quast.

71.

Lib. 3. sent.

distict. 37

distict. 36

lib. 3.

Charitas fit

us prece-

pti. 1. lib. 1.

EXPLICATIO

clesia, non quid, sed propter quid facimus aliquid, Deum attendere: adeo, ut si quid ex radice charitatis profectum non sit, nihil sit nobis utilitatis allaturum. Hanc enim excellentiorem viam esse docet Apostolus, quæ per se ambulantes ducit ad patriam. Et sicut sine via nullus peruenit eo quo tendit, ita sine charitate, non ambulare possunt homines, sed errare. Hæc enim est summa bonarum actionum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum. Sine hac nemo Deo placuit: cum hac nec potuit aliquis peccare, nec poterit: quemadmodum diligens Augustini tractat, Prosper Aquitanicus, ubi de laude charitatis tractat, scriptum reliquit. Ad hanc ergo Dei charitatem siue dilectionem referimus cætera præcepta omnia: adeo ut persua sum habeamus, proximos quoque diligendo, nisi propter Deum, & in Deo charos eos hebeamus, non modo nos officio nostro functos non esse, verum etiam peccati grauis reos factos. Hoc est, quod à Thoma quoque scriptum Aquinate legimus: Quod omnium actuum humanorum regula lex est charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quod vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coarquetur: Sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum est & virtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat: quando vero discordat ab hac regula non est bonum, nec rectum. Præclare Augustinus: Non fuit charitas in Cain: & nisi esset charitas in Abel, non acciperet Deus sacrificium eius. Cum enim ambo obtulissent, ille de fructibus terræ, ille de foetibus ouium: quid putatis fratres, quia Deus fructus terræ neglexit, & foetus ouium dilexit? Non intendit Deus ad manus, sed in corde vidit. Et quem vidit cum charitate offerre, ipsius sacrificium respexit: quem vidit cum invidia offerre, ab ipsius sacrificio oculos auertit. Opera ergo bona Abel, non dicit nisi charitatem: opera verò mala Cain, non dicit nisi odium fraternum.

DE PRIMO PRÆCEPTO.
Cap. LXXVII.

PRIO.

DECALOGI.

324

Prioris tabulæ tria tantum ut essent præcepta, propterea visum est Augustino congruentius, quod trinitatem diligenter intuentibus insinuare videntur. Primum enim quod Deum vnum colere iubemur, ad patrem: Secundum de iuramenti veritate, ad filium: Tertium de spiritali vocatione, ad spiritum sanctum pertinere videtur: ita ut tribus his præceptis tres personas, vnum Deum colere iubeamur. Quoniam verò sicut principes non sunt in terram bene operatum, sed male: mittuntur enim ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: ita lex iusto non est posita, sed iniustus & non subditis, impijs & peccatoribus, sceleratis & contaminatis: est enim posita, propter transgressionem: Deus autem quoniam cum iustum in terris reperiret neminem, & iniustos & omni vitiorum genere contaminatos curandos susceperat: quod facere solet diligens agricola, si malis radicibus terram videt occupatam, primum ut eas euellat, ad meliorem deinde plantationem terram præparet, hoc sibi quoque faciendum esse putauit, ut non prius charitatem præcipiendo in mentibus hominum insereret, quàm radicibus extirpasset omnia, quæcunque videntur impedire, quominus ea radices agere queat. Cum itaque de diligendo Deo præceptum, tribus modis transgredi nos contingat, corde, ore, & opere, tribus etiam præceptis transgressionem hanc prohibet, Primo eam, quæ fit corde, secundo quæ fit ore, tertio quæ fit opere. Corde de colendo vno Deo legem transgredimur, si deos habeamus alienos, si faciamus nobis sculptile, aut similitudinē aliquam. Hæc tria primo præcepto Deus signi vetat, dicens: Non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinē, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea neque coles. Cultus quæ sibi præstari Deus vult, est illa, de qua iam ita multa dicta sunt à nobis, dilectio, sine qua nullus Deo gratus cultus exhibetur. In hac totum sibi cor hominis vendicat, Deus non nullam ut eius partem alicuius alterius amor occupet. Est enim dominus Deus noster zelotes: non modo non præferri, sed nec exæquare sibi quicquam in amore patitur. Quod ab Esai dictum est: Coangustatum est stratum, ita

Aug. super
Exo. quæst.
71.

Ratio tribus
præceptorum

Rom. 13.
1. Pet. 2.
1. Tim. 1.

Præceptum
dilectionis
diuine tri-
bus modis
transgredi-
mur.

Exod. 20.

Deus non
patitur sibi
quicquam
anteponi.
Esai. 28.

St 4 ita

1. Cor. 10.

Matt. 6.

*Differentia
inter deos
alienos &
sculptile.*

Phil. 3.

2. Cor. 4.

1. Cor. 8.

Gal. 5.

Ephe. 5.

Hieron. in

Amos cap.

2. Pet. 2.

1. Tim. 5.

Hieron. in

Zach. ca. 13

Psal. 113.

Esai. 2.

Oze. 8.

ita ut alter decidat, & palliant breue utrunque operire non potest: de cordis humani strato recte dici potest, quod tam angustum & arctum est, ut ipsum etiam Deum solum, pro eo, ut debet, capere non possit. Quamobrem excidit uestigio de strato cordis nostri, simul ut alius admissus fuerit. Hoc est, quod Apostolus dicit: non potestis calicem domini bibere, & calicem demoniorum: non potestis mensæ domini esse participes, & mensæ idolorum. Quod à Christo quoque dictum est: Non potestis Deo seruire & mammonæ. Atque hac de causa dicit hoc loco Deus: Non habebis Deos alienos, non facies tibi sculptile, aut aliquam similitudinem. Sunt qui inter deos alienos & inter sculptile discrimen hoc faciunt, ut spirituale per illos & internam, per hoc verò crassam & externam idololatricam significare velint. Est enim duplex idololatria, lapidum una, cordis altera. Cæterum de utraque recte utraque verba accipi possunt. Nam etiam vitia, siue peccata nostra, nunc deos alienos, nunc idola vocari, vel ea Pauli loca planum faciunt, ubi de ijs, quorum Deus venter est, ubi de Deo huius seculi, ubi de Dijs, & dominis multis, mentionem facit. Denique ubi auariciam semel & iterum idolorum seruitutem vocat. Hinc est, quod ab Hieronymo quoque scriptum legimus: Vnusquisque adorans vitia sua atque peccata, Deum habere cepit, à quo victus est: dicente Petro Apostolo: A quo enim quis superatur, hu- ius & seruus est. Avarus aurum, gulolus ventrem, libidinofus penem & Beelphegor colit: lasciuia mulier, quæ cum sit in delictijs, viuens mortua est, adorat Venereas voluptates. Qui etiam alio loco non ea tantum, quæ manu sunt artificis, de quibus scriptum est: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, recte vocari docet idola, verum etiam hæreticorum peruersam doctrinam: quæ quodcumque simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit adorari Antichristum. Illum quoque locum enarrans Esaias: Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum: & incurruunt se homo, & humiliatus est vir: idola interpretatur, dogmata veritati contraria. Neque secus intelligi vult, quod ab Ozeâ scriptum est: Argentum suum & aurum

rum suum fecerunt sibi idola, ut interirent. Augustinus quoque, posteaquam de simulachris manu factis pleraque dixerat: Est, inquit, alius deterior, & inferior simulachrorum cultus, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante, cum superbia & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus, illum etiam Iosue locum exponit, Auferte Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad dominum Deum vestrum. Idem & illum Ezechielis locum: De auro meo & de argento meo, fecisti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantasmatum suorum, cum quibus carnalis anima volutari delectatur, conuertit omnia sacramenta, & verba sanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falsæ sunt, propterea & illa sacramenta, & illa diuina eloquia sic exhorroranda sunt, ut illorum esse putentur, cum Dominus dicat, De auro meo & de argento meo, &c. Vincentius quoque Lyrensis aliena ab Ecclesia dogmata, vetus Testamentum Deos alienos appellare scribit, quod ab hæreticis ipsorum opiniones haud aliter obseruentur, quam à gentilibus Dijs sui. Quod itaque legitur in Deuteronomio, Si surrexerit in medio tui Prophetes, & prædixerit signum, atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi, Eamus, & sequamur Deos alienos, quos ignoras, non audies verba Prophetæ illius: quia tentat vos dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra, per Deos alienos, extraneos errores dicit significari, novos quosdam & inauditos, quos propterea spargi nonnunquam patitur Deus, ut probet constantiam nostram in diligendo se, & in adherendo sanæ doctrinæ. Quemadmodum etiam Paulo scriptum est, Opponet & hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant. Ob hoc (ait Vincentius) hæreses non statim eradicantur auctores, ut probati manifesti fiant, id est, ut unusquisque quàm tenax & fidelis & fixus Catholicæ fidei sit amator, appareat. Et reuera cum quæque nouitas ebullit, statim cernitur frumentorum grauitas, & lenitas palearum, tunc sine magno molimine excutitur ab aëre, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namque alij prorsus euo-

Aug. de vera religio- ne cap. 38.

Aug. qua. 19. super Iosue.

Iosue. 23. Aug. lib. 3. de Baptis- mo contra Do- natistas ca. vltimo.

Deut. 13.

1. Cor. 11. Hæreses et errores quare patiuntur Deum.

lant, alij verò tantummodò excussi, & perire metuant, & redire erubescunt, saucij, semineces & semiuivi: quippe qui tantam hauserint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec vivere sinat. Ex his perspicuum esse potest, quod non tunc solum peccatur contra præceptum hoc, quando vel planetæ, vel alia, vel reliqua gentium dæmonia coluntur, aut cum adorantur idola manu facta, verum etiam cum adorantur idola virtutum: multoque deteriore esse simulachrorum cultum, quo sua quis phantasmata colit, & quo suas imposturas pro verbo Dei populo venditat, quam sit is, quem suis gentes præstant simulachris. Nam quod primo hoc præcepto prohiberi quidam putant sanctorum invocationem, & imaginum venerationem: quandoquidem non alia ratione sancti, qui cum Deo viuunt, quam qua ij, qui constituti sunt adhuc in corpore mortis huius, inuocantur, hoc est, non tanquam largitores, sed tanquam intercessores, quemadmodum ubi de spe disseruimus, pluribus verbis planum fecimus, deinde verò qui tribuitur honos imagini, non alio, quam ad prototypum refertur, sicut etiam à Basilio legimus annotatum, cum nemo tam sit lapsus, ut lapidibus & lignis inesse putet sensum, nihil contra præceptum hoc peccatur, si sanctis & eorum imaginibus debita veneratio præstatur, modò ne in homine, neque in statua, depicta tabula aliqua, sed in solo Deo spes omnis & fiducia collocetur. Vnde sanctam Synodum septimam exclamasse legimus, Quicumque sententias sacre scripturæ de idolis contra venerandas imagines adducit, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quod imagines Christiani ut Deos adorent, anathema. Quod similiter in octaua factum reperitur. Caterum hominis alicuius verbum contra receptam Ecclesiæ totius doctrinam, pleraque omnia docentis, tanquam Dei verbum amplecti, & adorare illud, quod ab eo scriptum est, sequi coram eo incuruare: quæ est, si hæc non est ipsissima idololatria? Quid enim aliud faciunt hoc genus homines, quam quod scribit Hieronymus, pro Christo adorant Antichristum? Dicit Lutherus, Quod ego doceo, Dei verbum est, & purum Euangelium,

Basil. in li. de spir. sancto ad Am. phil. ca. 18.
Synod. 7. Actione. 7.
Synod. 8. Actione. 10.

lium, statim adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, dicunt alij quoque hæretici, mox hominis, vel Diaboli potius per hominem loquentis verbum, pro Dei verbo, proque Christi Evangelio miseri amplectuntur, & adorant. Horrenda hæc est idololatria, ac velis, quod aiunt, remisque fugienda. Quid enim ex eo consequitur aliud, quam cum vnaquæque secta suum verbum, verbum Dei esse iactet, ut isti tot Deos habeant, quot sunt hæresiarchæ? Quos videre licet, neglectis veterum orthodoxorum scriptis, in quibus cum doctrina certabat vitæ sanctimonia, non aliunde iam ferè, quam ex impurissimi alicuius hæretici libris opinionem suam confirmare, nec minore auctoritate, quæ ab illo dicta, quam quæ in Canonicis libris scripta sunt, proferre. Huc idololatriæ cæcas hominum mentes, præstigijs dæmonum adductas esse videmus. Peccant igitur contra præceptum hoc, qui & colunt ipsi sua phantasmata, & coli volunt ab alijs, tanquam idola, & quod ipsi sentiunt, Dei verbum vocant, & Euangelium, ut Psal. 48. sic eueniat, quod à Propheta scriptum est, Vocauerunt in terris nomina sua. Haud aliter enim isti diuinitatis opinionem affectant, quam fecisse scribit olim in Lybia Psaphonam quendam, Tyrius ille Maximus, qui quam plurimas aues cepisse dicitur, vocales & humani sermonis dociles, easque sonare docuit hæc verba, Magnus Deus Psaphon, atque ita doctas emisit in montes, illæ verò quæ didicerant, canebant, ac reliquas item aues eadem sonare docebant. Porro Lybes cum ignorarent commentum, credentes id diuinitus accidere, Psaphoni rem diuinam facere decreuerunt, & eum in Deorum numerum retulerunt. Sic isti, cupientes & ipsi in Deorum numerum referri, verbo suo verbi Dei titulum prætenderunt, atque ut verbum Dei vocaretur à rudibus, perfecerunt, à quibus iam pro Dijs quibusdam eos coli videmus. Neque verò ipsi tantum hæretici, sed & qui dogmata eorum recipiunt, atque ea tanquam Dei verbum amplectuntur, violati præcepti huius rei sunt. Nobis verò propositum non est, omnes modos, quibus contra præceptum hoc venit, enumerando recensere, quandoquidem non paucorum

Psal. 48.
Hæretici diuinitatis nomen affectant.
Max. Tyr. Sermo. 19. quis sit finis philosophia.

EXPLICATIO PRIMI PRÆCEPTI.

*Missam ab
rogantes
grauissimè
peccant.*

*Missam ce-
lebraturus
quid face-
re debeat.*

*Missæ quo-
modo au-
dienda.*

*Operibus
bonis Deū
colendū esse
negantes
peccant.
Matt. 7.
Ioan. 8.
1. Ioan. 3.*

corum extant de eare commentarij, ab illis hæc peti pos-
sunt. Verum hoc tamen silentio prætereundū non esse du-
ximus, grauissimè contra præceptum hoc peccare, qui Mis-
sæ sacrificium, propriæ diuinitati debitam seruitutem, sicut
ex Augustino docuimus, abrogare conantur. Quid enim
isti aliud quàm Deum in ordinem cogere volunt? Siquidē
omnes alij cultus, siue ij consent imitatione, siue adora-
tione, siue inuocatione, non ita Deo propiè debentur, vt
non etiam ad homines, quanquam diuerso modo, sicut ali-
bi docuimus, rectè transferri possint: Solus hic est, quo di-
uina seruitus ab humanis obsequijs discernitur: neque po-
test alius vllus Deo præstari gravior. Nam quod de Deo
ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus diligen-
do præcipitur, id aut hic, aut nusquam alibi, quatenus in
hac peregrinatione fieri potest, perfectè præstatur. Hic e-
nim sacerdos mētem ab omnibus alijs cogitationibus ab-
stractam, & in diuinorum beneficiorum contemplatione
defixam habens, eorum recordatione prouocatus, tanto et
ga Deum amore inflammatur, vt sui prorsus oblitus, in illū
totus rapiatur. Ex quo fit, vt cum agendis Deo gratijs pro
hac immensa illius beneficentia mentem ad eum cogita-
tionemque tollit, illicō mentis hanc ad Deum sublationē,
vultus, oculi, manusque sequantur: vt quod mens cogitat,
idem vultus, oculi, manus, totum denique corpus actione
repræsentet. Quibus rebus ad idem faciendum, qui præsen-
tes adsunt, omnes inuitantur: quo & ipsi cum sacerdote in
eorundem beneficiorum cogitatione Deo gratias pro illis
agentes versentur, simul patrē illum misericordiarum sup-
plices deprecantur, vt quod filius eius dilectus pro mundi
totius dilectione, sacrosancti corporis & sanguinis sui sacri-
ficium in cruce pendens obtulit, cuius rei sit in altari repræ-
sentatio, eius in se fructum faciat redundare. Neque minus
grauiter contra præceptum hoc peccant, qui bonis operi-
bus Deum colendum esse negant: cū & hic sit cultus Deo
longè gratissimus. Non enim qui dicit mihi, domine domi-
ne, introibit, inquit, in regnum cælorum, Sed qui facit vo-
luntatem patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnū
cælorum. Opera Deus à nobis exigit, nō verba. Si filij Abra-
hæ, inquit, estis, opera Abraham facite. Ac dilectus illi disci-
pulus:

DE SECUNDO PRÆCEPTO.

327

pulus: Filii mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed
opere & veritate. Quamobrem vocem Euangelij negant,
qui Deum operibus colendum esse negant: cū à Paulo
quoque scriptum legamus: Beneficentiæ & communica-
tionis nolite obliuisci: Talibus enim hostijs promeretur
Deus. Etiam ab Ethnico quodam piè dictum est: Vis
Deos propitiari? bonus esto. Clamet aliquis ad rauim vs-
que: Credo in Deum: ac non modò iactet habere se, verū-
etiam habeat re ipsa fidē, qua vel mōtes transferre queat:
quin & tantam in Deo fiduciam sibi collocatam esse dicat,
quanta maxima haberi potest: nisi dilexerit Deū in proxi-
mo suo, nisi dilectionem hanc suam non verbo magis, quā
opere declarauerit, inanis erit cultus omnis, quo se Deum
prosequi gloriatur.

Heb. 13.

Seneca.

Matt. 17.

1. Cor. 13.

DE SECUNDO PRÆCEPTO.

Cap. LXXVIII.

Primo loco, corde, secundo prohibemur ore transgredi
præceptum de diligendo Deo. Sic igitur dicit dominus,
Non assumes nomen domini Dei tui inuani: nec e-
nim habebit insontem Deus eum, qui assumpserit nomen
domini Dei sui frustra. Qui diligit & colit aliquem, non
meminit illius nisi reuerenter, & cum quadam etiam ho-
noris præfatione. Cū itaque præ cunctis alijs diligere
nos, & colere Deum oporteat, committere non debemus,
quin & ipsi summa cū reuerentia nomen eius vsurpemus:
neque id in alios, quàm tantam decet maiestatem, vsus cō-
feramus. Quod faciunt ij, qui necromantijs, incantationi-
bus, sortilegijs, diris & euocationibus, & id genus alijs rebus
impijs Dei nomen, & sanctæ scripturæ verba seruire fa-
ciunt: qui per iocum Deum aliquando nominant: qui scri-
pturis ioculariter vtuntur: qui mendacij sui testem Deum
nonnunquā citant. Is autem cum sit veritas, nulla potest
ei fieri maior contumelia, quàm si quis eum sui mendacij
testem inuocet. Quare prohibetur hic omne iusiurandum,
quod non vel Dei gloria, vel fratrum vsus necessario po-
stulet. Peccat igitur contra præceptum hoc, quisquis volū-
tariè iurat. Nam si quis iuret exigente magistratu, sibi que
iura-

Ioan. 14.

Iurare qua

tenas li-

ceat.

Hier. 4.

Matt. 5.

EXPLICATIO

In iurandū iuramentum deferente, modo id faciat in veritate & in iudicio, & in iustitia, non peccat. Nam quod prohibuit Deus ne iuretur, illud Augustinus prohibuisse vult intelligi, ne quisquam, sicut bonum, appetat iurandum, & assiduitate iurandi ad periurium per consuetudinem delabatur. Quamobrem non est appetenda, sicut bona, iuratio, nec tamen fugienda tanquam mala, cum est necessaria. Cum igitur non in bonis, sed in necessariis iuratio sit habenda, refrenet se quisque, quantum potest, ut ea non utatur, nisi cum necessitas postulauerit: si quando videt difficiles homines ad credendum, quod is expedit credere, nisi quod dicitur, iurando firmetur. Quoties autem vel ad Dei gloriam, vel ad proximi utilitatem in veritate, iudicio & iustitia iusiurandum praestatur, non modo contra praeceptum hoc nihil fieri, verum illud magis impleri credendum est, quod in Deuteronomio scribitur: Deum tuum timebis, & illi soli seruias, ac per nomen illius iurabis.

Deut. 6

DE TERTIO PRAECEPTO.

Cap. LXXIX.

Diligere Deum & colere corde, ore, & opere iubemur. Quemadmodum id corde fiat & ore, quemadmodum etiam utroque contra praeceptum hoc peccetur, paucis iam a nobis demonstratum est: Restat nunc, ut quemadmodum opere Deus diligendus & colendus sit, breviter de eo disseramus: Hac enim de re, tertium hoc est mandatum, cuius haec verba sunt: Memento ut die sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo vero die sabbatum domini Dei tui est: Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ane cilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Est in hoc praecepto quiddam quod ad caeremoniam est quod ad mores quoque pertinet. Quod septimus dies vacationi fuit assignatus, erat caeremonia: Sic enim loquitur Dominus: Videte ut sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me & vos in generationibus vestris. Quod autem in contemplandis Dei beneficiis, in hymnis, precationibus, & sacrificijs dies ille consumebatur, morale fuit. Subla-

Sabbati praeceptum ad caeremonias & ad mores pertinet.
Exod. 31.

DE SECVNDO PRAECEPTO.

328

Sublata caeremonia, remansit quod ad mores pertinet. Nos cum ne offendamus in id, quod vetat Apostolus, ne videamur obsequere cum Iudaeis dies, annos, & tempora, non iam ipsa tempora, sed res, quarum illa signa sunt, observamus. Repudiamus cum illo temporum observationem, interea tamen temporalium signorum intelligentiam, eodem Apostolo, sicut Augustinus quoque scribit, retinemus. Triplicem autem habebat Sabbatum Iudaeorum significationem: Vnam, quae ad mores pertinet, cessationem a peccatis, & ab ijs omnibus, quae sunt impedimento, quominus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere possit. Aliam, quae ad allegoriam: quietem Christi corporis in sepulchro. Tertiam quae ad anagogen, aeternam requiem in caelo. Ac primum quidem, illud praeceptum nobis modis omnibus observandum est, ut quiescamus peruersum agere. Secundum expletum iam est in Christo. Tertium expectatur & speratur a nobis, ut liberati de corpore mortis huius, ac soluti graui peccatorum onere, quo premimur in hoc mundo, post multas tribulationes & angustias, post varios exanclatos labores, quo caput nostrum CHRISTVS praecessit, ingrediamur & nos in requiem illam, in qua sabbatum est ex sabbato, Sabbatum delicatum & sanctum Domino. Cum igitur figura successerit veritas, quodque fuerat externa Sabbati observatio, ne significatum, Iesum Christum dominum nostrum, & suum & inedia, & multis molestijs grauissimisque corporis cruciatibus, quos vltro nostra causa pertulit, vehementer fatigatum, ad extremum acerbissima, turpissimaque morte confectum, die septimo tandem in sepulchro quietum, id se ipsa sit expletum: nihil fuit necesse figuram deinceps amplius observari. Sicut enim adueniente sole cessat umbra, sic adueniente veritate, cessare debet figura. Itaque septimus dies in octauum est mutatus: Nam pro Sabbato, diem feriatum agimus cum, qui proxime Sabbatum sequitur. Mutatus est autem Apostolorum auctoritate, ne quid habere commune cum Iudaeis videremur. Quemadmodum eorundem auctoritate constitutum est, si quis ante equinoctium vernale sanctae Paschae diem cum Iudaeis celebraret, Episcopus aut presbyter, ut abiceretur. Quia

Galat. 4.

Aug. cont. Adimant. cap. 16. Sabbati Iudaici significatio.

Esai. 1.

Rom. 7.

Heb. 4.

Esai. 66.

Esai. 58.

Sabbatum mutatum.

Canon. 3.

Pasche celebratio ab

Apostolis.

EXPLICATIO

Quin & illud tantum esse videtur, quamdiu durabat sacerdotium Iudaeorum, ut qui ministerio reconciliationis apostolorum temporibus fungebantur, non sacerdotes, verum presbyteri tantum vocarentur. Quod etiam deinceps diligenter sancti Patres cauerunt semper, ne quid Christiani Catholici, non modo cum Iudaeis, sed ne cum haereticis quidem haberent commune. Sic Ioannes Chrysostomus, grauitate eos reprehendit, qui ieiunaret iisdem diebus, quibus à Iudaeis solenniter ieiunabatur. Sic in Ephesino Concilio, cum Nestorius Christotocon, non autem Theotocon esse Mariam virginem asseueraret, sub anathematis poena fuisse legimus interdictum, ne quis eam Christotocon auderet appellare: Non quod hoc nomine recte vocari non potuerit aut possit: sed quod obuiandum errori putauerit, quo Nestorius purum hominem Christum, non autem Deum & hominem peperisse Mariam virginem contendebat. Sic in Toleraio quoque quarto, propter vitandū schismatis scandalum, vel haeretici dogmatis usum, decretum est, ut simpla teneretur baptismi mensio: ne viderentur, qui tertio mergunt, haeticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem. Quod autem in octauum & non in alium, dies hic mutatus est, propterea factum est, quod is praeter ceteris multis est Dei beneficijs insignis: cuius praeconia Leo pontifex his verbis recenset: Tantis est, inquit, haec dies diuinarum dispensationum mysterijs consecrata, ut quicquid à domino est insignius institutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per Christi resurrectionem & mors intentum, & vitam sumpsit initium: in hac apostoli à domino praedicandi omnibus gentibus euangelij rubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramentum regenerationis accipiunt: In hac, sicut beatus Ioannes euangelista testatur, cum congregatis in vnum discipulis, clausis ianuis ad eos dominus introisset, insufflauit & dixit: Accipite Spiritum sanctum. In hac denique promissus à Domino Spiritus sanctus aduenit. Tot igitur beneficia cum hoc die accepimus, quae vocant Euangelistae vnam suae primae Sabbati, merito recolendis illis diligentius eum assignauit Ecclesia. Magnū fuit beneficium, quod creati sumus, qui non eramus, sed

Chry. tomo
3. aduersus
Iudeos ora
tione 1.

Dominicus
dies.
Leo epi. 81.
Dominica
diei bene
ficiæ.
Marc. 16. et
Matth. 28.
Ioan. 20.

Act. 2.

TERTII PRAECEPTI.

329

multo maius illud, quod restituti sumus, qui perieramus, per eum ipsum, per quem creati sumus, dñm nostrum Iesum Christum. Quapropter merito diē hunc celebramus, merito dominicum appellamus, in quo verē se dominū Christus declarauit: non solum quando per eum totus hic orbis ex nihilo creatus est, verum etiam quando resurgens ex mortuis, manifestum fecit omnibus, quod potestatem haberet ponendi animam suam, & sumendi eam: Merito cantat in eo chorus Ecclesiasticus: Hæc est dies, quam fecit Dominus. Est quidem ita, quod nullo non die, quin potius nulla non hora, nullo non temporis momento vacandū nobis esset tantorum Dei beneficiorum contemplationi, ad quam ipse nos inuitat, dicens, Vacate & videte, quoniam ego sum Deus: vacate à curis & seculis negocijs, & in sancto ocio & quiete videte, quod ego sum, qui creauit vos: ego sum, qui, cum vitio vestro, quod eratis per me creati, perdissetis, dato pro vobis in mortem filio meo, denuo per eum vos quasi creauit, ut iam filio meo sitis noua creatura: & sicut portastis quodam imaginem terreni, ita nunc portetis imaginem celestis hominis, neque sitis iam deinceps Adæ filij, sed sitis mei filij, sitis & vocemini filij Dei, fratres autem & coheredes Christi. Hæc tanta beneficia, per me vobis multis quidem offensionibus, nullis autē vestris meritis praecedentibus praestita, vobiscum recogitate, & à quo tantopere vos esse dilectos videtis, me vicissim ex toto corde vestro diligite. Quod igitur à nobis exigit ipse Dominus, qui nos etiam laborantes, & oneratos ad se venire iubet, quod in eo sumus animabus nostris requiem inueniendum quidem toties, quodies illius esset reminiscendum. Nihil aliud mentem nostram cogitare, nihil aliud linguā sonare, non aliud cunctas animi nostri vires, & sensus, nostros omnes oportuit referri, quam ad videndum & contemplandum Deum tam beneficium, tam liberalem, tam nostri amantem, qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illū. Ceterū tale Sabbatū celebrare, sic totos Dei & beneficiorum eius cōtēplationi vacare, non est huius seculi, non est huius corporis, quod corrūpitur, quod aggrauat animā, quod deprimit sensum, ea quæ

Sabbatum
cur diē do
minicū vo
citemus.

Ioan. 10.
Psalm. 119.
Psalm. 45.

Gal. 3.
1. Cor. 15.

Mat. 11.

Rom. 8.

Sapient. 9.

Ti sursum

EXPLICATIO

furfum sunt cogitare volentem : haud aliter, quàm si quis passerulum pede alligatum in sublime se tollere cupientē in terram funiculo detrahat. Sabbatīnus hic, siue vacatio hæc, & requies, nō huius peregrinationis, sed cœlestis erit illius patriæ. Nam in hac quidem peregrinatione, non est quisquam tanta firmitate animi præditus, tanto virtutis robore munitus, tamq̃ sibi admirabiliter & inuictē constās, qui non aliquo lapsu aliquando, aliquoq̃, deflexu ad carnē & carnis desideria protrahatur: quē nulla vnq̃ animi affectio, null⁹ cupiditatum motus perturbet: vt in vna illa Dei consideratione perpetuū consistere humanæ mentidatum non sit: quam sæpē cum Deo rationem omnem habere meditantem, terrænā istā induit de cœlo ipso deducunt, atque eiciunt: ac fidei complexu in Christo Iesu hærentē cupientem, proturbant inde tamen, diuelluntq̃, à beata cura, & ad inquinatas & sordidas cogitationes detrahunt. Cū nec Cyniphes Aegyptijs perinde molestē fuerint, subitō in oculos eorum incurfantes, & quoties abactæ fuerant, iterū atque iterū recurrentes, quām sunt sæpē nobis molestæ seculi curæ, carnisq̃ nostræ desideria, quibus non possumus quandoque non à Dei contemplatione auocari. Non ignorauit hoc, qui vt misericors fieret, ac fidelis pro nobis pontifex ad Deum, ad impetrādā delictorum nostrorum veniam, per omnia similis nobis fieri dignat⁹ est, ac omnes infirmitates nostras (quæ modò peccatum non importarent) assumpsit. Quamobrem quasi digito commostrare contentus, quo nobis contendendum est, non tam exactē Sabbathum hoc sempiternum, hoc est perpetuam animi tranquillitatem, ac in se, suisque beneficijs contemplandis vacationem à nobis exigit, vt non auocari nos quandoque ab eo, vel corporis nostri, vel eorum, qui nobis aut genere coniuncti, aut quocunq̃, tandem alio necesse studinis genere sunt deuincti, cura & sollicitudine, sine ali qua sui grauiore offensione patiat. Quamobrem non immerauit, quod à nobis minime præstari posse videbat: sed, oprandum, inquit, foret, vt ab omni aliarum rerum cura sollicitudineq̃, remoti, soli numinis mei contemplationi vacaretis, in eaq̃ perpetuū mentē vestram omnem defixam haberetis: Quoniam verò carnem nostram, peccati tamē

Exod. 3.

Heb. 1.

Sabbatum
quomodo
sanctifican
dam.

TERTII PRÆCEPTI.

330

expertem indutus, quē sit illius fragilitas didici, non exigo quod præstare non potestis: Est aliquod prodire tenus, si non darur vltra: Prima sequētem, etiam in secundis & tertijs consistere honestum est. Non semper vobis est ocium, animus ad ea, quæ sunt pietatis, colligendi: non potestis hymnis, precationibus, sacræ doctrinæ, sacrificijs, eleemosynis, & id genus alijs exercita mentis, quæ fidem & charitatem excitant, toti perpetuū vacare, vt sic vos me ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus vestris diligere declareris: saltem quotidie sepositum tēpus aliquod ad ista habeatis: Sin & hoc difficile est, saltem septimum quemq̃ diem ijs rebus propriē dicetis. Sciō quod non omnino est sui iuris maritus, aliquā sui partem debet vxori: non est sui iuris & vxor, aliquam sui partē debet marito: neuter vt vacare mihi semper totus queat, dū in diuersas vterq̃, curas distrahitur: quomodo socero, socru, quomodo cæteris affinibus, quomodo coniugi ac liberis satisfaciatur: vnde victū in dies crescenti familiæ suppeditet, vnde dotem euincat. Non prohibeo matrimonij legitimū vsum, non piā minimeq̃ anxiam de seipso cuique, deque liberis ac domesticis sustentandis sollicitudinem. Licet vobis qui matrimonio iuncti estis, liberis procreandis operā dare: licet agros licet vineas colere, licet manibus operari, licet artificio victum querere: nihil ea me res offenderit: nō propterea violatum esse præceptum meum existimabo, de diligendo me ex toto corde, ex tota mente, ex omnibus viribus vestris: modò ne sic in harum rerum sollicitudine toti suis occupati, vt vos mei, cui debetis omnia, capiat obliuio. Potestis etiam in medijs laboribus vestris mei meminisse: potestis meum, non manuum vestrarum, beneficium agnoscere, si quid rectē processerit: potestis mihi semper gratias agere. Carterū ad recolenda diligentius beneficia mea, ad cultum, qui mihi debetur, præstandum, si vacare semper non potestis, tempus tamen aliquod ad eam rem sepositum habetote. Sex dies consumatis licet in ijs, quæ ad liberorum procreationem, quæ ad eorum sustentationem, quæ ad rem vestram familiarem tuendam pertinere videbuntur, saltem septimum quemque diem, vel si qui sunt alij nō ita multi festi dies, mihi totos dicetis: vt in ijs à mutuo cō-

T: 2 gressu,

gressu, & ab alijs quibuscunq; curis vobis temperetis: quò magis defecatis animis sacris precibus, ac cœlestium rerum meditationi vacare queatis. Hoc si feceritis, erit mihi satisfactum. Quamobrem vel ex hoc præcepto satis liquet, quod antea quoque dictum est, nihil nobis impossibile Deum præcepisse: nec exigere, vt mandatum de se ex toto corde diligendo ita iugiter impleamus, vt curis omnibus alijs reiectis, in illo contemplando, ac omni pietatis genere colendo, perpetuò mentes cogitationesque nostras occupatas habeamus: Saltem præstemus aliquando, quod præstari iugiter à fragilitate nostra nò potest: saltem dies, huic rei propter imbecillitatem nostram peculiariter dicatos, obseruemus: Denique vel semel in vita saltem, cõuertamur ad dominum Deum nostrum in toto corde nostro, neque Deum aliquem alienum occupare deinceps cor nostrum patiamur: siue is deus venter sit, siue Mammona, siue quocunque tandè alio nomine vocetur. Si sic cõuerſi, nec à Deo nostro post eiusmodi conversionem auersi potestèa, migrauerimus ex hac vita: etià si per omne vitæ præteritè tempus deos alienos coluisse, si ventri atque ijs, quæ sub ventre sunt, si auaritiæ, si quibuscunq; vitijs alijs mancipati fuisset, nihil nos ea res impediet, quòminus æterna gaudia consequamur: illius gratia & misericordia, qui dixit: Quacunque hora ingemueris, saluus eris: vel eo ipso tempore ille nos impleuisse interpretabitur, quòd à se de diligendo se mandatum nobis datum est: Vt vel ex hoc perspicuum cuius esse queat, falsum esse, quòd à blasphemis istis dicitur, præceptum hoc ab homine Christiano expleri non posse. Perpetuum Sabbatum fatendum est: à nobis obseruari nò posse: verum vt semel in hebdomada, vel semel in anno, vel semel in vita tantum obseruemus, à diuinitate spiritu infirmitatem nostram, non est nobis impossibile. Cæterum sempiterni iugisq; Sabbati observatio non exigitur à nobis in hac peregrinatione nostra: cum ventum erit ad cœlestem patriam, ad manentem illam ciuitatem, quæ futuram inquirim⁹, ibi Sabbatū erit ex Sabbato, ibi requies erit sempiterna, ibi vacabimus, & videbimus, & amabim⁹: & amabimus & laudabim⁹ absq; vlllo fastidio, absq; vlla fatigatione, eū, qui & legis, & desideriorum nostrorum finis est

Exech. 18.

Heb. 13.

Psalms. 66.

Psalms. 45.

est dominum Deum nostrum: vt sit Deus omnia in omnibus, quemadmodum ab Apostolo scriptū est: & inter eos 1. Cor. 13. numerabimur, de quibus in Psalmo dicitur: Beati qui habitant in domo tua domine: in secula seculorum laudabunt te. Videmus igitur iam, quid sibi velit præceptum hoc de sanctificando Sabbato. Quod expediret quidē iuge vt esset, verum infirmitati nostræ largitur hoc Deus, vt qui cunctos non posse videmur, certos tamen dies obseruemus, quos sanctificemus, hoc est: in sanctis operibus trāsigamus, nec vllis Deo parum dignis actionibus prophanemus. Quæ autem sint sancta ista opera, in quibus dies factos transigere nos oportet, ex Agathensi concilio discimus: In quocunq; præcipitur, vt populus Missas die dominico totas audiat, nec ante benedictionem sacerdotis egredi præsumat. Apostolorum quoque canonibus cautum est, vt communione priuentur, qui solennibus sacris non perseverauerint in oratione, vsque dum Missa peragitur: quo tempore conuenire etiam ad Ecclesiam, & scripturas apostolorum ac euangelium audire iubentur. Hoc est igitur sanctificare Sabbatum, sacrificijs, concionibus, & alijs diuinis officijs, non corpore magis quàm animo interesse. Nā si mens peregrinata fuerit, nihil profuerit, si quis corpore præsens adsit: illam itaque tunc Deo maximè vacare, beneficia illius recolere, & pro illis gratias agere oportet. Atq; hæc est causa, quamobrem alijs operibus omnibus tum interdicatur: non quòd per se malum sit arare, seminare, rem familiarem curare: sed quòd quæ potiora sunt, ijs vt rectius vacari queat, ab alijs operibus abstinendum est, ne quid contemplationi nostræ impediementi adferant. Maximè verò abstinendum tum est ab omni opere seruii. Nulla autem grauior est seruitus, quàm sit peccatū. Quare si quid per dies reliquos peccatū est, recogitare debemus in amantitudine, cum dies festus aduenit, & omnia facere, vt reconciliari Deo possimus, atque ab omni deinceps peccato cauere: ita vt neque ventri seruiamus, neq; māmonæ, neq; cuiquam alij vitio. Nam qualia nunc à multis Sabbatha celebrantur, non sanctificari, sed prophanari videntur: Neque enim ad potationes, ad choreas, ad luxus instituta sunt Sabbatha: cum rectè scriptum sit ab Augustino: Melius est arare,

Peccatū
rum opera
Cano. 47.
Misse ad se
nem inter
mandum
Cano. 10.

Peccatū
grauis. ser
uitus.

August. in
Psalms. 91.

EXPLICATIO

arare, quàm saltare, Nulla sunt opera magis seruilia, quàm sint hæc: Sed ut tantò tràquilliori mente contèplâdo Deo, & beneficijs eius recolendis vacare queamus. Quamobrem ab ijs, quæ verè seruilia sunt opera, semper abstinere oportet. Cæterum labores manuum fieri quandoque possunt, etiam die festo, si vel necessitas euidens postulet: sicut Dominum excusasse legimus discipulos euellentes spicas in Sabbatho: vel Ecclesiæ commodum: sicut in Euangelio Sacerdotes fecisse dicuntur omnia, quæ erant necessaria in templo, in die Sabbathi: vel proximi utilitas, sicut Dominus curauit in die Sabbathi habentem manum aridam, & Iudæos, qui factum id reprehenderant, confutauit exemplo adducto de oue: vel superioris auctoritas: sicut idem præcepit Iudæis, ut circumciderent in die Sabbathi. Extra hos casus si quis manibus laborauerit, transgressi præcepti de sanctificando Sabbatho reus erit. Prosper Aquitanicus: Qui votum, inquit, vouentes sese offerunt Deo, eiusq; verbo vacantes spiritale Sabbathum obseruant, ut Maria, quæ meliorem partem elegit: à quo declinantes in strangulationem mundanis curis innodantur, morsu pestifero terribis plagæ Aegyptiorum læduntur in anima. Ex quibus verbis etiam illos venire contra præceptum hoc de Sabbatho sanctificando manifestum est, qui cum semel Deo se deuouerint, primam fidem irritam facientes, matrimonium contrahunt: cuius generis sunt Sacerdotes & monachi: qui minus non propter eam nuptijs interdictum est, quòd male sint nuptiæ, sed quòd cum perpetuum illis Sabbathum obseruandum, & iuge sacrificium sit offerendum, ac in lege domini die nocteque meditandum, abstinendum est eis ab ijs omnibus, per quæ possint à continua Sabbathi obseruatione auocari.

DE QUARTO PRÆCEPTO.

Cap. LXXX.

EDOCTI sumus in prima tabula, quemodum diligere, pieque colere Deum, & ea fugere, quæ à verò ipsius cultu auocare possent, oporteat: In posteriore, quomodo sit proximus diligendus, doce-

QUARTI PRÆCEPTI.

332

mur. Proximum autem existimare debemus omnem hominem: sicut præter alios à Basilio quoque legimus annotatum. Siquidem omnes inuicem proximi sumus, omnes cognati, fratres omnes, ex eodem patre progenerati sumus omnes. Si spirituales quæris, pater noster ille est, quem vno ore inuocantes dicimus omnes: Pater noster, qui es in ecclesiis. Sin autem terrenam quæris originem, Pater noster Adà, mater nostra terra est: ex eodem luto fabricati sumus omnes. Itaque natura fratres sumus secundum carnem: sed & secundum spiritum fratres nati, vel potius regenerati sumus: eundem à primo homine sanguinem ducimus, eandem à domino gratiam accipimus. Quæ cum ita sint, non ea, quæ nostra sunt singuli, sed ea, quæ sunt aliorum considerare: non quòd nobis ipsis, verum quòd multis est utile, querere debemus. Reputet homo secum, nomen suum unde traxerit: ab humo utique, quæ nihil cuiquam accipit, sed omnia largitur omnibus, non hominibus modò, verum & brutis: dum in vsum omnium animantium diuersos fructus ministrat. Inde appellata humanitas, specialis & generis domestica virtus: quam vel ipsa nos docere debet nostri corporis forma, membrorumque vsus. Nam & nos omnes vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alteri sunt membra. Sicut igitur ipsa pro se inuicem sollicita sunt membra, ac non modò non lædit vnum alterum, verum etiam pro virili sua succurrere læso conatur: sic & nos alterum pro altero sollicitos esse, ac quoties necessitas postulat, inuicem subuenire oportet. Omnes itaque diligendi sunt: sed quoniam copiarum singulorum paræ sunt eorum autem, qui ijs egent, infinita est multitudo. delectus habendus est eorum, quibus benignè facias. Nam ut quisque nobis fuerit cõiunctissimus, ita plurimum est in eum benignitatis conferendum. Quapropter hanc probandam esse putat liberalitatem Ambrosius, ut proximos seminis tui ne despicias, si egere cognoscas. Melius est enim, inquit, ut ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum deprecari, aut alicui postulare subsidium necessitati. Paulus quoque, Si quis, inquit, suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Inter suos autem & domesticos iure suo primum locum

T t 4

sibi

EXPLICATIO

sibi parentes vel dicantur per quos factum est, ut lucem hæc aspiceremus. In hos ergo cum primis nos esse beneficiorum esse declaramus. Et hoc est quod præcipit Dominus, dicens: Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam dominus Deus dabit tibi. Quo quidem præcepto, non solum ut parentes debita veneratione prosequamur, & eo dicti simus audientes, admonemur: verumetiam, si quibus rebus opus habuerint, ut illis benigne suppeditemus, & eos vicissim alamus, quorum cura singulari nutriti sumus & educari iubemur. Honor enim in scripturis, quod annoravit etiam Hieronymus, non ille solum intelligitur, qui in salutationibus & officiis deferendis, verum & ille, qui consistit in elemosinis ac munerum oblationibus: ut honorare sit idem, quod liberalitate prosequi. Sic in proverbijs legimus: Honora dominum de tua substantia: Et apud Tobiam: Cum ex his quibus honoratus fuerat à rege, habuisset decem talenta. Et apud Paulum: Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Ac paulò post: Qui benè præstunt præthyteri, duplici honore digni habeantur: hoc est, non solum illis debita veneratione præstari, verumetiam vitæ necessaria debent suppeditari. Parentum autem nomine, non ij solum accipientes sunt, ex quibus prognati secundum carnem sumus, verumetiam omnes qui præstunt: siue sint pastores & Episcopi, siue Reges & Principes, aut quicunque tandem alij magistratus. Omnis enim potestas à Deo est: & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Quamobrem utriusque potestati duplex hic honor debetur, & venerationis & subsidij. Cui tributum, tributum, dicit Paulus: cui vestigal, vestigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: nemini quicquam debeatis, nisi ut invicem diligatis. Peccant igitur contra præceptum hoc, qui vel decimas negant Episcopis & pastoribus, vel tributis & vestigalibus principes suos fraudant, vel utrisque dicto audientes non sunt: cum etiam illis dyscolis obedire Petrus iubeat. Magis etiam peccant, qui non ipsi modò non honorant, verum & alios ab honorandis illis auocant: dum illos iudicant, à quibus ipsos iudicatos oportuit: dum eorum existimatio-

Honos &
honorare.

Hier. in
Matt. ca. 15

Proverb. 3.
Tob. 1.

1. Tim. 5.

Parentes
qui.

Rom. 13.

Ibidem.

1. Pet. 2.

QUARTI PRÆCEPTI.

333

nationi detrahunt: dum falsis etiam plerumque criminationibus famam eorum proscindunt & lacerant: dum quicquid ab illis statuitur, id secus interpretantur, & quæ non intelligunt, ea sæpè reprehendunt: neque ferre possunt, si qui cum potestate versantur, fuerint in aliquo delicto præoccupati: cum si ipsi eodem loco essent, multo fortasse graviora patrantur. Ferenda sunt à subditis, eorum qui præstunt errata: Non est ab ovis iudicandus pastor: diuino pleraque iudicio sunt reservanda, Dominus enim est, cui stat aut cadit. Multo gravissimè verò peccant contra præceptum hoc, qui eos, ex quibus interrogare sunt iussi, de semitis antiquis, cum ipsi contemnunt, tum in aliorum contemptum adducere conantur, quicquid sanctum ab illis, & tot seculorum usu in Ecclesia Dei receptum est, & approbatum, id vno traditionum humanarum nomine rejiciendum esse docent, sanctos patres omnes pro nihilo ducunt, sibi ipsi nihil non tribuunt, illis contra nihil non detrahunt. Ridet ieiunia, ridet vota, ridet sacrificia, quin & ipsa ludi- brio sunt sacramenta. Denique quæcunque mille quingentis annis & deinceps, per Apostolos, & eorum successores, & per œcumenica Concilia piè sunt instituta, cachinnis omnia prosequuntur. Atqui non ita nos docet scriptura, Interroga, inquit, patrem tuum, & annuntiabit tibi, maiores tuos & dicent tibi. Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui. Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Quàm graviter autem istos momordit coluber, qui dissipare sepem, hoc est, omnia Ecclesiæ dogmata, omnes institutiones, ab Apostolis & Apostolicis viris fundatas, convellere sunt & labefactare conati, qui pleraque non aliam ob causam contemnunt & rejiciunt, quàm quòd ita sunt à sanctis patribus, quamvis summa ratione, constituta, Verbi gratia, Visum est patribus, & ab ipsis etiam Apostolis institutum, ut sextis feriis à carnibus abstineretur, quò grata fieret eius rei recordatio, quomodo verbum caro pro nobis factum, sexta feria graue crucis perulit supplicium, & mortè acerbissimam oppetiuit. Illi in contemptum patrum, nulla prorsus necessitate cogente, eò die carnibus vescuntur. Denique quicquid à sanctis patribus, quacumque tandè de re, quamlibet piè constitutum est, contra

Gal. 6.

Rom. 14.
Ecclesia 2.
cor. 11.
1. cor. 11.
1. cor. 11.

Deut. 32.
Prou. 22.
Eccle. 10.

Pro. 1.

Mater Ec-
clesia.

Esai. 30.

Psal. 17.

Cyp. de sim

plicitate

Prælatorū

Matt. 18.

Luc. 10.

1. Reg. 8.

id omne pedibus & manibus obnixè venire cōtātur. Quid est, si hoc non est grauissimè contra præceptum istud peccare, patrē & matrē honorare iubemur? Audi fili mi, dicit Spiritus Dei, disciplinā patris tui, & ne dimittas legē matris tuæ. Pater noster Deus est: huius disciplinā ut audiamus præcipit. Sed nunquid hoc satis fuerit, si nos diligere Deū, si præceptis eius obtemperare, si disciplinā eius audire dicamus? Minimè gentiū. Mater nostra Ecclesia est: huius legem si dimiserimus, si morē illi non gesserimus, si nos ab illius vnitate segregauerimus, frustra nos auduisse patris disciplinā gloriabimur. Erimus enim ij, quos vocat Propheta filios desertores: de quibus etiā alio loco scriptū est: Filij alieni mentiti sunt mihi. Nam ut alia omnia, sic hoc quoque præclarè Cyprianus: Ecclesia, inquit, est, quæ nos Deo seruat, quæ filios regno, quos generauit assignat. Quisquis ab Ecclesia segregatur adulterè iungitur, à promissis Ecclesiæ separatur, nec pertinet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi, alienus est, prophanus est, hostis est. Habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrē. Sic igitur patrem nostrū Deum honoremus, ut suo matrem Ecclesiam honore non fraudemus. Sic patris nostri disciplinā audiamus, ut matris quoque legem ne dimittamus, Quam qui non audit, eum Deus haberi vult tanquā Ethnicū & Publicanū, non agnoscat eum pro filio, qui quam sibi sanguine suo mundatam copulauit, spon- sæ suæ Ecclesiæ non obtemperat, cuius contemptus ad patris contemptum redundat. Sic enim loquitur Deus, Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit. Et ad Samuelem, Non te spreuerunt, sed me, ne regnem super illos. Nunquā à disciplina patris lex matris, nunquā à lege matris disciplina patris dissidet. Non est Euangelium, vbi non est Ecclesia, Non est Ecclesia, vbi nō est Euangelium. Non quod scriptura non haberi possit extra Ecclesiam, de qua Iudeos gloriatos, cuius testimonio Diabolus & membra eius hæreticos & schismaticos ita frequenter vfos legimus, ut eam eiusque sanum intellectū sibi solis propriè vendicare conati fuerint, Sed quod viuū Euangelium ipsa est Ecclesia, extra quā pelles haberi, siue chartæ possunt, amentū haberi potest, literæ siue chartæ, ceteræ,

eteres, quibus conscriptum est Euangelium, haberi possunt: ceterum ipsum Euangelium extra Ecclesiam nō habetur, nec haberi potest. Quæ causa est, quod Apostoli Spiritu sancto pleni, cum symbolum tradidissent, nusquam proposuerunt: credo sancta Biblia, aut sanctum Euangelium: sed credo, dixerunt, sanctam Ecclesiam. In ea sunt Biblia, in ea est Euangelium, in ea sanus est Euangelij intellectus: quin ipsa potius est Euangelium scriptum non atrā 2. Cor. 3. mento, sed Spiritu Dei viuū: non in tabulis lapideis, sed Esai. 40. in tabulis cordis carnalibus. Hoc est illud verbum Do. Luc. 21. mini, quod Propheta manere dixit in æternum: de quo Christus loquitur: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt: Nam quæ elamo sunt in charta Libros legis scriptæ, transire possunt, possunt aliquo casu perire: quem Dei combus- admodum libros legis Dei combustos legimus, quos ta- flos Esdras men Esdras postea, qui eodem spiritu, quo ante scripti fue- restiuit. rant, plenus fuit, restituit: sicut Eusebius, Chrysostomus, Eusebius in Augustinus, Beda, & alij memoriæ prodiderunt. Quæ Chronicis. vero scripta sunt Spiritu Dei viuū, non in tabulis lapideis, Chry. in op. vel in chartis papyraceis, aut pecorinis, verum in tabu- imperfect. lis cordis carnalibus, ea nulla ratione possunt interire, in Matt. Quamobrem honoremus patrem nostrum Deum, hono- hom. 39. et reus & matrem nostram Ecclesiam: vtrique morem ge- ho. 8. in ep. ramus: vtrique dicto simus audientes. Etenim cum Dei ad Hebræ. filio, carnem nostram induto, corpus vnum Ecclesia Anz. de mi mater nostra facta est. Quare qui non audit hanc Deum rabil sacra non audit: Deo detrahit, quisquis illi detrahit: Si quidem scrip. lib. 2. duo sunt in carne vna, CHRISTVS & Ecclesia. Men- cap. 33. titur, quisquis audire se patris disciplinā iactat, si matris legem dimittit: nam nisi doctus à matre fuerit Ecclesia, Beda de ra- quæ patris disciplina sit, ignorabit. Teneamus igitur illam, tione temp. cap. 21. quæ firmamentum est, & columna veritatis, neque cuius- Eph. 5. quam auctoritate nos ab ea auelli patiamur, quamlibet is sibi cautus & prudens videatur, quamlibet etiam multa scripturarum proferat oracula, quæ non in legendo, sed in intelligendo consistunt. Satanæ sunt illæ voces: Depo- nite quicquid armorum suppeditant orthodoxi veteres, ba. Theologorum scholæ, auctoritas conciliorum & pon- tificum, consensus tot sæculorum, ac totius populi Chri- stiani:

EXPLICATIO

stiani: nihil recipimus, nisi scripturas: sed sic, ut penes nos solos sit certa auctoritas interpretandi. Quod nos interpretamur, hoc sensit Spiritus sanctus: quod adferunt alij quavis magni, quamvis multi, à spiritu Satanae & alienata mente profectum est: Quod orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Ecclesiae tradidit, quod populus Christianus amplectus est, quod scholae defendunt, exitiabile venenum est Satanae: quod ego doceo spiritus est vitae. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis, vel quod egeat iudicio: aut ut omnes caruciant, ego non carucio: nam conscius mihi sum me habere Spiritum Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, sed requiro obsequium. Neque quenquam vel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas, Ecclesiae sanctorum: Omnes perierunt, si senserunt ut scripserunt: nisi qui forte respicerunt ante supremum vitae diem: Qui meis probationibus diffidunt, aut carent sensu communi, aut blasphemiam committunt in spiritum sanctum. Et tamen per quod idolum haec Satanas loquutus est, non continua quidem oratione, sed sparsim in multis locis, in illo omni impiae doctrinae genere referto libello, De seruo arbitrio, illud nunc pro Deo colit magna pars Germaniae: Quod ille sentit, Dei verbum & purum Euangelium vocatur.

DE QUINTO PRAECEPTO.

Cap. LXXXI.

Q Vemadmodum nihil est magis secundum naturam, quam ut homo homini, quicunque sit, ob eam ipsam tamen causam, quod homo sit, consultum velit: sic è contrario, detrudere aliquid alteri, violare alterum, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quam mors, quam paupertas, quam dolor, quam caetera quae possint aut corpori accideret, aut rebus externis. Inter omnia autè incommoda, quae per hominem homini possunt importari, multò grauissimum habetur, & longè facinus atrocissimum existimatur, si quis alicui lucis huius usuram eripiat: si quem vita pri-

uet.

QVINTI PRAECEPTI.

355

uet. Quamobrem rectè primo loco Deus id prohibet, dicens: Non occides. Quod tamen interdictum non ita late patet, ut minimè nobis per id licere putemus animalia terrae, volucres caeli, pisces maris, ac quaecunque tandem bruta animantia, quae in usum hominis creata sunt, occidere. Nam si quicquid viuunt occidendum non est, viuunt & herbae, viuunt & plantae. Non ergo fas fuerit virgultum vellere, aut herbis etiam velsi. Cum tamen disertis verbis scriptum sit: Omne quod mouetur & viuunt, erit vobis in cibum: quasi olera virentia, tradidi vobis omnia: ut feras, & quascunque tandem bestias, & pecora non alio loco habere debeamus, quam quo vel herbas, vel fructus alios. Cum praesertim à Paulo quoque scriptum sit: Omne quod in macello venit, manducate. Tantum autem abest, ut bestias & pecora Deus occidi prohibuerit, ipsum etiam ut hominem occidi iusserit: idque in eiusdem libri capite mox sequenti: Qui percusserit, inquit hominem volens occidere, morte moriatur. Et proxime in sequenti: Maleficos non patieris viuere. Et rursus in Levitico: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur. Et in Deuteronomio: Qui superbiuerit nolens obedire sacerdoti, ex decreto iudicis moriatur homo ille. Quod ergo dicit hoc loco, Non occides, ad priuatos homines pertinere voluit. Nam si qui magistratu funguntur, supplicium capitis de nocente sumplerint, non ipsi hoc, sed ille facere videtur, qui dixit: Ego occidam, & viuere faciam. Ipse enim est per quem reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Quid enim aliud est rex, aut iudex quicunque, quam Dei minister, bonis in bonum? Si autem malum feceris, inquit Paulus, time: Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, & vindex in iram, ei qui male agit. Ipsius ministerio Deus plectit fontes, quos propterea vult occidi, ut vel metu adactus quisque, quod de non occidendo preceptum est, tanto diligentius obseruet. Quamobrem non modo non peccat iudex, cum de fonte penas sumit, verum etiam si id facere intermitteret, non minus in vitio est, quam ille ipse qui facinus patrauit, cuius causa mortis reus erat pronuntiatus. Homicida est, quisquis iurisdictionem sibi datam habens, homicidam impunitum relinquit: de quo

Gen. 9.

1. Cor. 10.

Cedes non

omnis com-

tra prece-

ptum Dei.

Exo. 21.

Exo. 22.

Leuit. 24.

Deut. 17.

Magistra-

tibus licet

occidere.

Deut. 32.

Prouer. 8.

Rom. 13.

Magistra-

tus non pu-

niens son-

tes homi-

cida est.

sum

EXPLICATIO QVINTI PRÆCEPTI.

cum debita s pœnas exegerit, non iam homicida, verum Dei minister est, vindex in iram ei, qui malè agit. Præclatè quidam dixit, quamvis Ethnicus: Sæuit in bonos, qui patitur malis. Impunitatis enim spes maxima est peccandi illecebra, qua furor hominum aliter effrenatus. Non igitur violati præcepti huius reus est iudex, si hominem occidit faciat, sed qui priuata sua & propria auctoritate occidit hominem, is demum violasse mandatum hoc existimandus est, non solum si manu id faciat, verum etiam si sit eorum numero, de quibus dicit scriptura, Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Quare siue quis consilium det alicui, vt occidat, siue prouocet aliquem ad interficiendum, vel accusando proximum, vel detrahendo, siue quodcunq; præstet auxiliu aut assensum saltem suum præbeat, reus erit huius præcepti violati. Siquidem digni sunt morte, non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Consentire autem videtur & is, qui non obsistit si potest, cum scriptu sit. Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. Qui videt igitur fame morientem, neque pascit, ipse occidisse iudicatur. Pasce fame morientem, dicit Ambrosius, Si non paueris, occidisti. Ac peccant quidem grauiter, qui corpus hominis occidunt, sed grauius etiam illi, qui animas in gehennam mittunt. De diabolo dicit CHRISTVS, quod homicida erat ab initio. Atqui ille non gladio armatus, non ferro accinctus ad hominem venit. Verbum malum seminauit, inquit Augustinus, & occidit. Noli ergo putare te non esse homicidam, quando fratri tuo malè persuades. Graue genus id est homicidij, si quis orationis sua hominem ad peccanda inuegit, atq; ita gehennæ reum facit, si doctrinis varijs & perigrinis mentem alicuius abducere, & in aliud Euangelij transferre conatur, ab eo, qui vocauit nos in gratia Christi. Graue est & illud homicidij genus, si quis vita sua contaminata corrumpit alios, dum sua in eos vitia infundit, ac plus etiam exemplo, quam peccato nocet, si præsertim sit ex eorum numero, quibus dictum est, Vos estis sal terræ, quod si sal euauerit, in quo salietur? Vos estis lux mundi. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra

Rei huius
præcepti.
Psalm. 56.

Rom. 1.
Rom. 24.

Rom. 3.

Au. tra. 2.
4.2. in 102.

Matt. 5.

DE SEXTO PRÆCEPTO.

336

vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. Qui si præierint alijs flagitiose viuendo, tot eos moribus dignos esse scribit Gregorius, quor ad subditos suos, florali perditionis exempla transmittunt. Quamobrem tanto diligentius cauere eos oportet, vt non modò crimine, verum etiam suspicione criminis vacare queant, quanto pluribus æternæ mortis auctores fiunt, cum sua in illos vitia infundunt.

DE SEXTO PRÆCEPTO.

Cap. LXXXII.

Graue crimen est homicidium, sed non minus graue, quod sexto loco prohibet Deus, Non mechaberis. Quamobrem non Romanorū modò, verum & Hebræo rum & barbarorum legibus, in adulteros capitis pena fuit constituta. Furri manifesti reum, quadrupli, nec manifesti, dupli pœna absoluebat, scelus adulterij securis expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur, quod id violasset, sine quo populus non esset. Nec hoc contenta legum seueritas illud etiam permisit, deprehensum adulterum, sine iudicio, sine legibus confodere, nimirum id maritali donans dolori, quod granatim concedit vim à capite propellenti, quasi lædat atrocius, qui coniugem adimit, quàm qui vitam. Nunc, prohi dolor, apud Christianos ludus ac iocus est adulterium. Qui semel furtum admisit, non audet faciem attollere, qui multis adulterijs nobilitatus est, principem inter alios sæpè locum obtinet. Atque adeo non pudet facti plerosque, vt glorientur etiam in malicia sua, lætentur cum malè fecerit, & exultent in rebus pessimis. Si quis vestem sublegerit, in crucem agitur, si pudicitiam vxoris alienæ furatus, omni eam honestate spoliauerit, non modò nulla pœna, ciuilibus quidem legibus, dignus existimatur, verum etiam idoneus ducitur, cui honores mandentur. In vxore tantum crimen habetur adulteri, maritus etiam commendatiorem inde se fore persuasum habet. Quem tamè, sicut ab Augustino scriptu legimus, tanto puniri grauius oportuit, quanto magis ad eum pertinet, & virtute vincere foeminā, & exemplo mo-

Adulteriū
crimen gra-
uissimum.

Adulteriū
quomodo
punitum
olim &
eius nostri
æno im-
punitat.

Psalm. 51.
Pro. 2.

Au. de adul-
terinis na-
prij. lib. 1.
cap. 2.

derari

*Vir vnde
dictus.*

*Last de opi
ficio Dei,*

cap. 12.

*Mechia
gust.*

*Fornicatio
quale cri-
men.*

*Hebr. 13.
Ephe. 5.*

Gala. 5.

derari. Caput mulieris est vir, itaque ducem illam, vxorem comitem esse deest. Quo diligentius illi cauendum est ne illac eat vivendo, qua timer, ne sequatur vxor imitando. Virum, sunt qui putent à virtute dictum, quod plus in eo, quam in femina, virtutis insit. Quod si ita est, æquum est, vt virtutis exemplo præeat vxori, neque quod illi nolit, sibi licere velit: prior ipse præstet, quam ab illa coniugij fidem exigit. Cæterum adulterij siue mœchiæ nomen latius patet. Quamobrem omnis illicitus concubitus hoc præcepto prohibetur. Licitus autem censetur solus ille, qui est inter matrimonio iunctos. Ex quo manifestum est eos errare, qui fornicationem eius generis peccatum esse negant, quod æternæ mortis reum hominem faciat. Quamuis enim leuius peccatū sit simplex fornicatio, quā adulterium, vtunque tamen coniunxit Apostolus, dicens: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et alio loco. Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hereditatem in regno CHRISTI & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hoc enim venitira Dei in filios diffidentie. Et rursus in alia Epistola, fornicationem inter alia carnis opera recensens. Prædico vobis, inquit, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Certè quod peccati excludit à regno Dei, mortis æternæ reum facit. Ridiculum autem est, quod hoc præcepto nonnulli sanciri putant, & confirmari legitimum coniugium. Qui si hoc dicerent, sancite Deū, vt à lege matrimonij coniuges non discendant, neue quid indignum committant honestate temperantiaque coniugali, ne illi rectè sentirent. Vult enim Deus vt coniuges alter alteri coniugij fidem seruent inuoluntati. Cæterum hoc isti persuadere velle videntur, præceptum hic esse cunctis, vt vxores ducant, quæ scripturæ mens nunquam fuit. Nam quod ait Deus, non mœchaberis, non tam ad eos, qui cœlibem vitam agunt, quam ad eos, qui matrimonio sunt irretiti, propriè dictum esse videtur. His præcipitur, vt inuicem sibi fidem seruent, vt thorum immaculatum custodiant, neue manus alicui præterquam vxori, neue vxor alicui præterquam marito sui corporis potestatem faciat. Ad vxorem autem ducendam nemo pcc

per hoc præceptum adigitur. Est quidem ita, quod inter alias instituti matrimonij causas, & hæc recensetur: quod hæc ratione facilius, & fornicationem & quemuis alium illicitum concubitum effugere liceat. Sed si quis putat, vni cum hoc esse vitandæ fornicationis remedium, is à vero longè aberrat. Multa millia virginum, multæ myriades continentium fuerunt in ecclesia, qui alijs, quam contrahendi matrimonij remedijs vsi, pudicæ & castæ vitæ suæ tempus omne trauserunt. Scilicet quod potuerunt tot seculis tot myriades hominum, hoc nunc vix quemquam posse dicemus? Non est abbruiata manus domini: idem nunc Deus est, qui fuit semper: neque cœpit vnquam, nec idem esse desinet: æquè nunc potens, æquè nunc benignus est & misericors: Non exaruit fons ille bonitatis: æquè nunc etiam copiosus est, & redundans. Quamobrem qui negat rectè dici hodie, nos Dei auxilio adiutos, omnia posse, negat Euangelij vocem: Omnia possibilia sunt credenti: Omnia possum in eo, qui me confortat. Quamobrem sicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto, matrimonium contrahere: neque se subducit vocatione sua contra Dei voluntatem, si quis vitam cœlibem agere firmiter deliberatum habuerit. Quamuis enim, qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: tamen qui non iungit, melius facit. Ad id ergo, quod melius est, vocati sumus omnes: cum per ipsum Christum dicentem: Qui potest, hoc est, qui vult, capere, capiat: tum per Apostolum eius ad Corinthios scribentē: Volo autem omnes esse sicut me ipsum. Hoc præcipiū tempore, quod cum breue sit, etiam qui habentes: hoc est, vt neglectum eas habeant, & in Deo piè cōlendo potius occupati, quam rei sint vxoriarum mancipati. Quare vocati sumus ad ea quæ sunt optima. Nam si Ethnicus ille dixit: Optimam vitæ rationem elige, eam tibi iucundam reddet consuetudo: non est verisimile, non multo magis id voluisse Deum: qui nos ad perpetuum quandam sabbatissimum vocasse videtur: Sed non ita tamen, vt non fecerit cuique potestatem, si dura illi videtur & difficilis perpetua continentia (sicut natura sua virtus omnis est difficilis) quin quod proximum est sequeretur. Prima sequentem, sicut antea quoque diximus, honestum est in

*Continentia
an possit ser-
uari.*

Esai. 59.

*Mar. 9.
Philip. 4.*

1. Cor. 7.

*Mat. 19.
1. Cor. 7.*

EXPLICATIO

secundis & tertijs continere. Quin optima sit virginis castitas, proxima cœlibum continentia, nemo est tam proterue improbus, qui negare audeat. Sed si cui vitæ genus hoc arduum videtur, bonum est & matrimonium intrare: & secundas & tertias & quartas nuptias contrahere malum non est: verum ei qui nulla se voti religione obstringit. Neque propterea Deum tentat, qui Dei fretus auxilio cœlibatam vouet: ut maximè verum sit, contra naturam eum niti. Siquidem si quis naturam spectet corruptam, & vitio primi parentis de prauatam, non modò carnis, verum & oculorum, & honoris concupiscentia, maximè secundum naturam est. Omnes enim natura, & volupate frui, & diuitijs affluere, & honoribus potiri cupiunt. Nunquid igitur non erit nitendum contra corruptam naturam hanc? nunquid Deum tentare putandus est, si quis fortiter ei fuerit reluctatus? Atqui hæc est militia nostra. Militia enim est vita hominis super terram. Quid aliud in baptismo factum est, quàm quòd Christo nomen dedimus, quàm quòd illi stipendia nos facturos, & contra omnem & carnis, & oculorum, & honoris concupiscentiam fortiter esse pugnatos nos obstrinximus? Neque propterea despondere nos animum statim oportet, si victi quandoque fuerimus. Vir fugiens, dixit ille, iterum pugnabit. Præclare Basilius: Non angeli sumus, inquit, sed homines: & cadimus & resurgimus, idque sæpè eadem hora. Ambrosius verò contra eos, qui propter infirmitatem non esse putabant vouendam continentiam, ne quis fortè nò præstet quod vouisset: Ergò nemo militet, inquit, ne aliquando vincatur: nec pedis vitatur obsequio, qui gra diendi periculum reformidat: nec oculi intendat officio, qui concupiscentiæ timeret lapsum. Quid? ipsi coniuges, nunquid omnes castitatem obseruant coniugalem? Etiam in ipso coniugio adulterium committi posse, vel illa Xristi sententia ab Hieronymo & Augustino producta, nos docet: Adulter est in suam uxorem amator ardior. Quam multos autem reperire licet, quibus, quod esse debebat fornicationis remediũ, peccati grauioris sit occasio, apud quos adulterium ludus & iocus est, Nunquid ideo malæ sunt nuptiæ? nunquid ab illis abstinendum est propterea,

Continentia
an contra natura
sit.

Job. 7.

Basilius in
de penitentiis.
Ambrosius lib. 1.
de viduis.

Matrimonium
quomodo violatur.

Hieronymus lib. 1.
contra Iouem.
Augustinus lib. 2.
contra Iulianum.

SEXTI PRÆCEPTI

338

propterea, quòd alteruter, aut vterque coniugum non raro illicito concubitu miscetur: Et certè cum non dispar sit admissum, non par tamen culpa fuerit adulteri cœlibis, & coniugati. Nam quo sanctior est res coniugium, eo grauioris piaculi reus tenetur, qui rem tam sanctam adulterio temerauerit. Non propterea tamen non est honorabile coniugium, & thorus immaculatus non propterea peccat, si cuius fidem suam coniugi obstringit, si corporis sui potestatem penes coniugem tantum fore promittit: etiamsi nò paucos reperire liceat, qui quod promiserint non præstent. Quòd si difficilius continet, qui coniugis uti commercio consuevit, si quo casu longius absit à coniuge, aut si non modico temporis intervallo nullus illius propter diuturnam infirmitatem sit usus: nunquid credendus erit Deum tentare, qui contra concupiscentiam à natura sibi infitam niti, ac ne quid contra fidem coniugi datam committat, sui corporis potestatem alteri facere noluerit? Scilicet si istos audiemus, superstite coniuge, quandoquidem illius usus esse non potest, ad secundas ac tertias aut quartas etiam nuptias transibit: ne si continere voluerit, Deum tentare videatur, contra naturam, quæ ab eo nobis indita est, nitendo. Quis non videt, quanta sit in his absurditas? Et tamen catti sibi videntur, qui hæc magno cum supercilio pronunciant: seque prudentiores esse deierauerint, quàm vel Apostolos ipsos, qui tam fuerunt rerum omnium impetiti, ut simul atque Christum sequi cœperant, uxores relinquere nò, neque sui corporis potestatem deinceps illis unquam facerent: vel eos, qui per mille quingentos annos illos sequuti sunt omnes. Verum huc istos caritatis & dementia perduxit mœchia spiritualis, quæ multo grauior est, quàm illa carnalis. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo, dicit Paulus. Per quem qui loquutus est, idè etiam per Prophetam multò antè dixerat: Et sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iustitia, & in iudicio, & in misericordia & miserationibus. Sumus ergo sponsæ Christi: quodq; stupendũ maximè est, & oēs vna sponsa, & singuli singula sponsæ sumus. Hactenus aut singuli Christi sponsæ sumus, quatenus illius vnius sponsæ sanctæ Catholice & Apostolicæ Ecclesiæ membra sumus.

Adulterium
spirituale
grauius
quàm carnale.

2. Cor. 11.

Offic. 2.

Sponsæ
Christi sumus
quæ
modo.

EXPLICATIO

mus. Sponsus noster ille est, de quo scriptum est: Rex om-
8 psalm. 46. nis terrarum Deus: ipse sponsus noster totam tenet, quia to-
 tam emit. Vide autem quāti emerit, ut intelligas quid eme-
 rit. Quod precium dedit? Empti estis, dicit Paulus, precio
1. cor. 6. magno. Sed quodnam est illud precium magnum? Edisse-
 rit hoc alius Apostolus, dicens: Non corruptilibus auro
1. Pet. 1. & argēto redempti estis, sed precioso sanguine quasi agni
 immaculati Christi. Sanguinem ergo suum fudit: sangui-
 nis sui precio nos emit. Vbi fudit sanguinem suum in pas-
 sione cruci affixus, quam prädixit Propheta, dicens: Fode-
7 psalm. 21. runt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt om-
 nia ossa mea. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super ve-
 stem meam miserunt sortem. Habet ergo vestem spon-
 sus noster. Qualis ea fuerit, docet Ioannes, dicens, quod
 erat desuper contexta per totum. Quid ea res nisi charita-
Ioan. 19. tem? quid significat nisi unitatem? Hanc tunicam non di-
Unitas ec- uiserunt impij milites, Christi persecutores: inirecā diui-
clesia, Chri- dunt Ecclesiam, qui volunt haberi Christiani. Ceterum
sti inconsu- quisquis hanc diuidit, milites, qui Christum in crucem ege-
tili tunica runt, impietate sua superat. Quisquis à toro, quisquis à sponsa
significata, Christi sancti catholica ecclesia semetipsum segregat, is à
 sponso quoque Christo, à quo tanto emptus fuit pretio, se-
 gregatur est, atque illius esse sponsa definit, tātōq; grauius
 mœcharur, quā qui coniugio irretitus alienum thorum
 inuadit, quanto maior est Christus, Deus & homo, quā
 quiuis alius purus homo. De hoc genere mœchiæ scribit
Clem. lib. 6 Clemens presbyter Alexandrinus. Est autem adulterium,
stromatum si quis relicta Ecclesiastica & vera cognitione, & de Deo
 persuasione, accedat ad falsam, quæ non convenit, opinio-
Hiero. lib. nem. Et eum sequutus Hieronymus Ezechielem enarrās:
5. cap. 16. Est & alia, inquit, fornicatio spiritualis, quando deserentes
 ecclesiam hæreticis iungimur, & ædificamus lupanar no-
Hier. 6. strum in capite omnis viæ, Quibus præcipit sermo diui-
 nus, Stare in vijs & querite semitas domini semperternas,
 & videte quæ sit via bona, & ambulare in ea: Moysi vide-
Eze. 16. licet, Iesu, Iudicium, & Regum libris, Esaiæque & Hiere-
 mia, & alijs Prophetis. In omnibus viarum principijs fa-
 bricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ te-
 stimonijs malè abutitur scripturarum, & dicit: Hæc ait
 Esaias:

SEXTI PRÆCEPTI.

Esaias: hæc dicit Ozeā, hoc loquutus est Moyses, hæc Da-
 niel. Et pulchrè, non in medijs vijs, nec in viarum terminis
 ponit lupanar suum, sed in principio. Si enim ad scientiam
 & profunda diuinorum venerit librorum, errare non po-
 test. Et paucis interiectis, Quicquid de Hierusalem dixi-
 mus, refer ad Ecclesiam, animasque credentium, quæ mu-
 nera maritalia, aurum videlicet in sensu, argentum in elo-
 quio, & vestimenta, quibus fœditas nostra, ac turpitude
 velatur, dant amatoribus suis, vel contrarijs fortitudini-
 bus, vel magistris dogmatum peruersorum, quando alle-
 runt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferenter
 vtendum, quia ad hoc facti sunt ut sumantur, & cætera. *Ibidem.*
 Hanc fornicationem ita grauem esse dicit Hieronymus,
 vt exponens illum locum, Et post te non erit fornicatio:
 collatione illius omnem deinceps fornicationem leui-
 rem existimari debere dicat. Vocant eiusmodi, Propheta,
 mulieres adulteras, vocant & meretrices, sicut apud Hie-
Hier. 2. remiam legimus, In omni colle sublimi, & sub omni li-
 gno frondoso tu prosternerbaris meretrix. Hoc enim inge-
 nio sunt, qui semel à Christo sponso nostro se diuiserunt, &
 sponsæ ipsius Ecclesiæ membra esse deserunt, vt quando
 semel ei fidem datam fefellerunt, eam subinde mutent, ac
 simulac viderint collem aliquem sublimem, aut lignum
 frondosum, hoc est, qui scientiæ habet opinionem, quæ in-
 fiat, quique verbis ornatis & amplis ea quæ praua sentit,
 edisserere queat, statim illi adhæreant. Ex quo fit, vt nunc
 huic, nunc illi sectæ se tradant, dum nihil apud eos stabile
 est & diuturnum. Sed neque apud magistros eorum, se-
 ctarumque principes, constans est aliquid & perpetuum,
 cum quotannis, & ritus & dogmata sua variant. Plerosque
 videre licuit, qui cum nati vel renati potius fuissent Chri-
 stiani, facti sunt Lutherani, deinde Sacramentarij, postea
 temporis causa sinxerunt se Lutheri de Eucharistia dog-
 ma, quamuis falsum amplecti, vt ut profus veritatem
 Christi corporis ex Eucharistia tollere videntur, ad ex-
 tremum tamē, n. mortui sunt Sacramentarij. Alij verò Ico-
 nomachi, alij Anabaptistæ facti sunt, & subinde no-
 uum aliquod dogma sequuti, nullus vt apud eos legiti-
 mus thorus, sed vagi sint concubitus. Ab hoc mœchiæ
 genere

Hæreticorū
 dogmata
 non sunt
 diuturna.

EXPLICATIO

genere cum primis cauendum est homini Christiano: cui persuasum esse debet, spem salutis in diuisione nullam esse. Quamobrem prius omnia & facere & pati paratus esse se debet, quam ut ab Ecclesia, quam sibi sponsam Christus elegit, in cuius communione Christi sponsa & ipse efficitur, se diuelli quacunque tandem ratione patriatur: Quin illud potius contendat & elaboret modis omnibus, ne unquam se à sponso Christo separet, & fidem semel illi datam inuolatam seruet, quo possit ad præmia, quæ sponis suis Christus pollicitus est, peruenire. Ne verò durius alicui videatur, quod à nobis dictum est: Qui potest, hoc est, qui vult capere, capiat: veterum orthodoxorum interpretationem hanc esse sciat. Nam & Gregorius Nazanzenus, & Ioannes Chrysostomus, sæpè scripturam, posse, pro velle, usurpari docent. Liber autem Chrysostomi verba adscribere: qui enarrans illum Euangelij locum: Propterea non poterunt credere: quia dixit Esaias: Non poterunt, inquit, hoc est: noluerunt. Neque te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui potest capere, capiat: ita nonnunquam potest te pro voluntate utitur. Et iterum: Nō potest mundus vos odio habere: me autem odio habet. Hoc & communi sermone usurpatum videmus, cum quis dicit, Non possum asperum hominem diligere: vehementiam voluntatis potestatem appellans. Et iterum: Non potest ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Æthiops pellem suam, & pardus varietatem suam, & populus hic poterit benefacere, qui didicit mala. Non dicit, quod impossibile sit ei bene operari: sed quia nolunt, ideo non possunt. Et in Matthæo: Non omnes capiunt, sed quibus datum est: Ut singulare id esse certamen perdiscas, non ut sorte datam necessitatem suspiceris. His enim datum est, qui sponte id eligunt: Quod ideo dixit, ut ostenderet superiore nobis auxilio opus esse: quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac luctatione superiores euadere. Et in opere imp effecto: Non dixit: non oēs possunt, sed non omnes capiunt: id est: oēs quidē capere possunt, sed non tamen oēs capere volūt. Palma proposita est, Qui concupiscit gloriā, non cogitat de labore. Nemo vinceret, si omnes periculum pugne timeret.

Hieronymus

Posse pro
velle sæpè
in scriptu-
ris usurpa-
tum.
Naz. li. 4
Theologie
Chry. hom.
67. in. loz.

Hier. 3.

Homi. 63.
in Mat.

SEXTI PRÆCEPTI

340

Hieronymus quoque sententiam securus Origenis, Matthæi locum eundem explicans, Non omnes capiunt verbū istud, Nemo putet sub hoc verbo vel fatum vel fortunam introduci, quod hi sunt virgines, quibus à Deo datum est, sed his datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui ut acciperent laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & querens inueniet, & pulsanti aperietur. Ad eundem modū interpretatur & Euthymius, explicans illa verba, qui potest capere, capiat. Relinquit rem, inquit, in hominum voluntate, dicens, qui potest capere hoc, aut peruenire ad hoc, capiat. Neque diuersa esse videtur interpretatio Theodoriti, qui priusnam hunc ex Euangelio locum adferret, his verbis utitur, Dominus Deus, non tulit quidem leges de virginitate, intellexit enim esse rem supra naturā, eam tamen laudibus prosequendo, eos qui vellent ad certamen adhortatus est. Augustinus quoque eundem, quem Chrysostomus, Ioannis locum explicans, Sic dictum est, non poterant, ubi intelligendum est, quod volebant, quemadmodum dictū est, de domino Deo nostro, Negare seipsum nō potest De omnipotente dictum est, non potest. Sicut ergo quod Dominus seipsum negare non potest, laus est voluntatis diuinæ, ita quod illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanæ. Tractans autem eundem locum. Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Quibus enim nō est datum, aut nolunt, aut non implent quod volunt. Quibus autem datum est, sic volunt ut impleant quod volunt. Itaque ut hoc verbum quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, & Dei donum est, & liberum arbitrium.

Theo. in Epitome diuinorum decretorum ca. de virgin.

Aug. Tract. 53 in Ioan.

De gratia et libero arbitrio, ca. 5

DE SEPTIMO PRÆCEPTO.

Cap. LXXXIII.

Quod septimo loco ponitur, Nō furtum facies, vel hoc nomine nō debet alijs leuius videri, quod cum absque satisfactione & pœnitentia peccatū non remittatur, de furto difficilius est, quā de alijs quibuscunq; satisfactio.

V v 4

Nam

EXPLICATIO

Restitutio
rei alienae.

Ecd. 34.

Abac. 2.

Rapina.

August. in
quasi. in
Exo. ca. 71.
Au. de ver
bis. aposto
li, hom. 19.

Vsur.

Nam si quis eadem patrauerit, si thorum alienum inuaserit, modo iustum animo dolorem concipiat, ieiunio, oratione, elemosyna placatum sibi Deum reddere, peccati sui veniam impetrare potest, Ceterum si rem alienam contrectauerit, nihil ei ieiunium, nihil orationes, & lachrymae, nihil profuerint elemosynae, Si non vult quadruplum eum Zacharo restituere, saltem id quod furatus est restituat oportet, ei cui furatus est, ac posteaquam restituerit, tum demum de suo det pauperibus. Neque enim gratæ Deo sunt elemosynae, quæ sunt de alieno. Si verò fiant ex ijs, quæ pauperibus erepta sunt, nihil est quod magis abominetur Deus. Nam qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Hinc est quod Propheta quidam, ea quæ furto siue rapina congregata sunt, vocat densum lutum, dicens, Vae ei, qui multiplicat non sua, usque quo aggravat contra se densum lutum? Nam & grauant & polluant ut lutum, & haud aliter morantur ac retardant hominem, quominus enadere possit, quàm profundum lutum eum, qui in ipso hæsit. Non est autem existimandum solum illud furti genus hic prohiberi, quod occultè fit, quin illud multo grauius est, si quis alicui per vim aliquid eripiat. Quamobrem, fieri nomine quamvis alienæ rei illicitam vsurpationem intelligi vult Augustinus, Neque putandus est, inquit, rapinam petmisisse, qui furtum prohibuit, quin à parte potius totum id significare voluisse videtur, quod illicitè de proximi rebus aufertur. Sed etsi quid inuenisti, inquit, & non reddidisti, rapuisti, quantum potuisti, fecisti, Quia plus non potuisti, ideo non plus fecisti. Qui alienum negat, si possit, & tolleret, Deus cor, non manum interrogat. Vsuram etiam si quis accipiat, furti vel rapinæ potius reris, Quod etiam apud Ethnicos tam graue facinus existimatum est, quàm hominem occidere. Nec is à furto immunus est, qui rerum imperitum aliquem in negocijs & contractibus circumseribit, aut pluri vendendo, aut iusto vilis emendo ab ijs, qui precia rerum ignorant. Quacunque quis arte fuerit vsus in fallendis hominibus contrahendo, furtum commisit, Qui nouis & iniustus vectigalibus præter necessitatem vllam suos grauant, in eadem causâ esse videntur, de qui-

SEPTIMI PRAECEPTI.

341

de quibus dicit Propheta: Principes tui inobedientes, socii furum: qui cum per rapinas, miserorum quæ lachrymas diuitias congregent, si minus fures, certe socii furum rectè vocantur. Sunt enim ex eorum numero, de quibus scribitur: Videbas furem, & currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas. Neque verò si ipsi non rapiant, crimine vacant: sed si non prohibent eiusmodi facinora, eiusdem criminis affines iudicantur. Qui enim prohibere potest eum, qui iniuriam facit, & non prohibet, is non minorem, scribit Chrysostomus, luet poenam, quàm qui iniuriam fecit. Contrà verò qui dominos suos debitis fraudant vectigalibus, & ipsi fures merito dicuntur. Vix vllum autem timen est, quod latius quàm hoc pateat. Nam & qui mercedem non soluit operario, non est alienus ab hoc crimine. Deinde verò, qui non intrant per ostium in ouile ouium, sed ascendunt aliundè, hoc est, magistratus & honores, ecclesiasticos præsertim, pecunia sibi comparant, eos fures & latrones ipse Dominus appellat. Numerant quidam & hæc inter furti genera: Si quis, Ecclesiæ præsertim, bonis per luxum abutatur: si maiores quàm pro censu sumptus faciat: consequitur enim necessario, ut omnes contrahenda pecuniæ ratione excogitet, non sine magno eorum quibus præest, graamine. Ceterum inter omnia furti genera, multo perniciosissimum illud est, cuius prophetas quosdam arguit Dominus, qui furabatur verba sua. Quem locum enarrans Hieronymus: & ante eum Cyrillus Hierosolymitanus: Semper, inquit, imitatur mendacium veritatem, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipere non potest innocentem. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur Prophetae atque dicebant, Hæc dicit Dominus. Et, vidi Dominum. Et, verbum domini, quod factum est ad illum, siue illum sic heretici assumunt testimonia scripturarum, de vetere & nouo Testamento, & furantur verba Saluatoris, vnusquisque à proximo suo, Prophetis & Apostolis & Euangelistis, & assumunt linguas suas ut cordis venena ore pronuncient. Neque enim competit hereticis scripturarum possessio, quam quoties inuadit, syluam alienam cadunt, fontes alienos transuerunt, limbo- res alienos commouent, in alieno seminant, & pascunt, quem-

Esai. 1.

Psal. 49.

Chry. in Ge
ne. hom. 33

Ioan. 101

Hæretici
fures.

Hier. 23.

Catech. 3.

Scripturarum
possessio non
competit
hæreticis.

EXPLICATIO

quemadmodum pluribus ea de re verbis Tertullianus dis-
serit. Et propterea recte dicuntur furari verba Dei, quorum
possessio non pertinet nisi ad Catholicos. Hinc etiam est,
quod scriptura doctrinam hæreticorum aquas furtivas vo-
cat, & panem absconditum.

DE OCTAVO PRAECEPTO.

Cap. LXXXIII.

Mendaciū. **O**ctavo præcepto prohibetur omne genus mendacij,
quemadmodum etiam alio loco dicit scriptura. Noli
velle mentiri omne mendacium: Assiduitas enim il-
lius non est bona. Quantum autem sit crimen mendaciū,
vel ex eo colligi potest, quod ab Augustino scriptum est:
Quomodo Deus pater genuit filium veritatem, sic Diabo-
lus lapsus, genuit quasi filium mendacium. Quare qui ve-
ritatem loquitur, Dei, qui veritas est: qui verò mentitur, fi-
lius est Diaboli: qui sicut ipsa dicit veritas, mendax est, &
pater eius: intellige mendacij. Verū & scriptura quā gra-
ue sit hoc facinus, demonstrat, dicens: Os, quod mentitur,
occidit animam. Et rursus: Perdes omnes qui loquuntur
mendacium. Peccat igitur quicumque mentitur. Cum autē
tria sint mendacij genera: perniciosum quod obest officio-
sum quod prodest: iocosum quod delectat: peccatur quidē
omni genere, sed eo gravissimē quod perniciē adfert pro-
ximo: siue quis eum doctrinis varijs & peregrinis in aliud
Evangelium transferre, Dei verbum adulterando: siue ca-
pitis aut fortunarum, aut quæ vita charior est, existimatio-
nis ei periculum creare conetur, falsum contra eum testi-
monium dicendo. Quod si iussurandi accedat religio, tunc
verò duplicatur peccatum. Nullū enim esse potest facinus
magis capitale, quā testem citare mendacij veritatem.
Quamobrem cum grave sit crimen mendaciū, longē gra-
uissimum est periurium. In veteri lege contra falsum testi-
pœnam hanc fuisse constitutam legimus: Cum diligenti-
simē perscrutantes, inquit, inuenerint falsum testem contra
fratrem dixisse mendacium, reddent ei sicut fratri facere
cogitauerit & auferes malum de medio tui, vt audientes ex-
teri

Falsi testis
pœna in ve-
teri testa-
mento.
Deut. 19.

OCTAVO PRAECEPTO

teri timorem habeant, & nequaquam talia audeat facere:
Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro
oculo, dētem pro dente, manum pro manu, pedem pro pe-
de exiges. Eadem videtur falso teli pœna proposita, quam
aduersus homicidas in Exodo sancitam legimus. Neque
enim leuius est, falso testimonio, quā ferro, quenquā læ-
dere. Videtur autem sub hoc falsi testimonij titulo contine-
ri noxa omnis, quā proximus per linguā afficitur: quē non-
nunquam est omni ferro nocentior. Quamobrem impin-
gunt in hunc scopulum detractores, Deo odibiles: qui
quod Deus in hominibus amat præcipuē, amorē inter eos,
beneuolentiamque mutuaē euertere conantur. qui simi-
les esse videntur serpentibus. Quemadmodū enim illi oc-
culū mordentes venenum inferunt, sic isti clam detrahen-
tes vitis sui pectoris infundunt in fratrem: cumque lingua
hominis ad benedicendum Deum & ad ædificationē ho-
minis sit creata, isti eam serpenti faciunt similem, dum vir-
tutibus eius in peruersum abutuntur. Neque verò modò ipsi
qui detrahunt alienæ famæ, verū & ij qui detrahentibus
aurem accommodant, ad eundem lapidem offendūt, quos
monet scriptura, dicens, Sepi aures tuas spinis. & linguam
nequam noli audire, & ori tuo facito ostiā, & seras auribus
tuis. Offendunt & susurriones qui seminant discordias in-
ter fratres, qui multos turbant sæpe pacem habentes. Of-
fendunt & palpones, qui laudant peccatores in desiderijs
animæ suæ, qui dicunt bonum malum, & malum bonum,
dum nihil non loquuntur ad gratiā, contra quos dicit Pro-
pheta, Popule meus qui beatum te dicunt, ipsi te decipiūt.
Offendunt & murmuratores, quibus nunquā satisfieri
potest, Offendunt, vt vno verbo cōplectamur omnia, qui-
cunque vel vitam proximi, vel existimationem, vel fortu-
nas lingua sua vocant in discrimen, quæ sæpe muratas etiā
diuitum ciuitates destruxit, sicut dicit ille sapiens, & do-
mos magnatorū effodit, virtutes populorū concidit, & gen-
tes fortes dissoluit, plures vt per linguam interiisse, quā in
ore gladij cecidisse videantur, vt recte eam Iacobus vniuer-
sitatem iniquitatis vocauerit, inquitum malum, plenā ve-
pœno mortifero.

Exod. 21.

Detraha-
tores.
Rom. 1.
Eccle. 10.

Eccle. 28.
Susurriones
Prou. 6.
Palpones.
Eccle. 28.
Psalm. 9.
Esai. 5.
Esai. 3.
Murmura-
tores.

Eccle. 28.
Plures occi-
di lingua
quā gla-
dijs.
Iacob. 3.

De no-

EXPLICATIO

De bono & decimo precepto.

Cap. LXXXV.

*Legu-
manarū et
diuinarum
discrimen.**1. Reg. 16.
Heb. 4.
Voluntas a
Deo iudica-
tur.**Serm. 2. de
resurrect.
domini.**Hom. 46.**Concupis-
centia.*

Humanarum & diuinarum legum inter alia discrimen & hoc esse putatur, quod illis aut facta puniuntur, ut furta & cedesque: aut dicta, ut conuitia & infide aduocationes: aut scripta, ut falsa charta, & famosi libelli: aut cōsilia, ut coniurationes & conscientie latronum. Ceterum cogitationis pœnam nemo patitur, modo suis terminis ea sit contenta. Deus verò de malis etiā cogitatis pœnas persequitur. Apud quem scripsit beatus Ephrem cogitata non aliter ac facta censentur, & operis instar consilium est: ubi tractat de linguae morbo & alijs vitijs. Siquidem homo videt quæ foris sunt, atque ea sola punit quæ videt: Deus autem, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, cor intuetur, cor non manum interrogat: Solaque voluntas est, sicut ex Bernardo quoque docuimus antea, quæ, quoniam pro sui ingenerata libertate, aut dissentire sibi, aut præter se in aliquo consentire nulla vi, nulla cogitur necessitate, non immerito iustam vel iniustam, beatitudine seu miseria dignam, & capacem creaturam constituit, prout scilicet iustitiae iniustitiæque consentit. Et alio loco: Quid enim odit, aut punit Deus præter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & informis non erit. In quem enim ignis ille defleuit, nisi in propriam voluntatem. Quamobrem apud Deum, qui hominem occidere disponit antequam occidat, quasi homicida habetur: & qui peierare paratus est, antequam peieret, iam periurus habetur: & qui adulterium committere natus est, antequam cōmittat, iam adulter est ante Deum. Deus enim, inquit Ioannes Chrysostomus, non ex operibus iudicat, sed ex cogitationibus cordis. Voluntas est, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autem testimonia sunt voluntatis. Hanc igitur voluntatem, ut radicitus omne malum ex animis nostris euellat, prohibet Deus extremis duobus his præceptis. Non concupisces domum proximi tui: Non desiderabis uxorem eius: non seruum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. Falluntur au-

NONI ET DECIMI PRÆCEPTI.

345

tem, qui prauam inclinationem fomitemque peccati, qui primi parentis nostri vitio nobis insitus est, hoc loco prohiberi censent. Nam, sicut antea quoque fuit à nobis demonstratum, non exigit à nobis Deus, quod in potestate nostra non est. Verum isti nihil non comminiscuntur, quod possint blasphemiam suam sententiam de eo, quod impossibilia præceperit Deus, confirmare. Nos verò cum Augustino dicamus, quod nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est, nec damnaturus est hominem, pro eo quod non potuit vitare, qui pius est. Quamobrem primos illos concupiscentiæ motus non prohibuit Deus, cum diceret, Non concupisces. Fomes ilte nobis insitus est à natura, qui verò sunt à natura, nec laudem, nec vituperationem merentur. Quamobrem ne peccatum quidem est in renatis concupiscentia. Siquidem baptisma, quemadmodum ab Augustino scriptum legimus, dat nobis omnium indulgentiam peccatorum, & aufert crimina, non radit, nec ut omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, unde crescant iterum refecanda peccata. Sed vocat, aiunt, concupiscentiam peccatum Apostolus. Etiam Christum vocat peccatum, Nunquid ideo Christum, aut culpæ alicuius affinem, aut damnationi dicemus obnoxium? Quamobrem quamdiu non consentimus illi, concupiscentia peccatum tale non est, quod nos æternæ damnationis reos nulli sine faciat. Nam dicere peccare aliquem sine voluntate, malignum esse deliramentum scribit Augustinus. & peccati reum teneri quenquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis esse putat & insanitæ. Vsq̃ue adeo enim peccatum, voluntarium esse malum censet, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Quod itaque concupiscentiam peccatum vocat Apostolus, non ideo sic vocat, quod propriè peccati culpæque alletius rationem habeat, sed vocatur, inquit, peccatum, quia peccato facta est, cum iam in regeneratis non sit ipsa peccatum. Sicut vocatur lingua, locutio quam lingua facit, & manus vocatur, scriptura quam manus facit, itemque sic vocatur peccatum, quia peccatum, sic vincit, facit. Sicut vocatur frigus pigrum, non quod à pigris fiat, sed quod pigros faciat. Nihiligi-

*Aug. ser.
61. de tēp.**Concupiscentia remanens post baptismum non est peccatum.**Aug. cont.
duas epist.**Pelag. li. 1.**cap. 13.**Rom. 7.**1. Cor. 5.**Peccatum nulli sine**voluntate.**Aug. de duobus anima**bus contra**Manich.**Idē de vera religioe**cap. 14.*

EXPLICATIO

Eccle. 13. hil igitur aliud damnat hic Deus, quam vitiosos affectus, ad quos accedit consensus: ut non concupisces, idem esse videatur cum eo, quod alio loco dicit scriptura: Post concupiscentias tuas non eas: quodque dixit alibi idem Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, *Chry. hom.* ut obediat concupiscentijs eius. Ioannes Chrysostomus aliud esse vult concupiscere, aliud velle: Concupiscere, inquit, passionis: velle autem arbitrij est, frequenter enim concupiscimus, etiam quod nolumus. Si ergo concupiscentia non consentit voluntas, concupiscentia sola non damnat: magis autem gloriosorem facit virginitatis coronam. *Chry. hom.* Qui disertis etiam verbis alio loco concupiscentiam non esse peccatum affirmat. Quod magis autem intelligi res possit, illud scire oportet. Concupiscentiam nonnunquam habere nomen fomitis, & esse quandam ad malum inclinationem: factum enim est peccato primi parentis nostri, quod sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Hanc Paulus vocat legem in membris nostris, repugnantem legi mentis nostrae. De hac scribit Iacobus: Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus & illectus. Hæc non solum peccatum non est, verumetiam occasio perpere coronæ. Beatus enim qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Porro concupiscentia hæc cum conceperit, parit peccatum. Concipit autem delectando, qua quidem re iam offendimus, sed lapsus tamen mortis nondum incurrimus. Est itaque iam hic secundus stimulus, qui & ipse concupiscentia vocatur. Nam primus est, levis quidam punctus sensuum, & incentiuum vitiorum. Secundus est cogitatio, quæ concipit peccatum delectationis. Hos duos stimulos, quos Græci *παραβάς* vocant, scribit Hieronymus Deum non punire: sine quibus nullum hominum esse posse dicit. Caterum peccatum cum consummatum fuerit, hoc est, cum quis facere decreuerit cogitata, aut cum opere perpetraverit, tum demum generat mortem. Quos autem stimulos Hieronymus, eas affectiones vocat Prosper Aquitanicus: de quibus ita loquitur: Non has affectiones habendo, sed eis male utendo delinquimus. Quia humanorum affectuum proprietates, hominibus

NONI ET DECIMI PRÆCEPTI.

344

minis indicat creaturam, qualitas bonam vel malam significat voluntatem, ac sic motus ij, qui in hominibus affectiones sunt, ijdem ipsi in bene utentibus virtutes, & male utentibus passionibus, siue perturbationes, aut, ut quidam volunt, ægitudines sunt. Scribit diuus Bernardus sermonem quendam de cute, carne & ossibus animæ. Et explicans illud psalmi. Multæ tribulationes iustorum, sed de omnibus his liberabit eos dominus. Custodit dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur. His verbis utitur: Ponamus velut quandam animæ cutem cogitationem, carnem affectionem, ut consequenter os eius intentionem possimus accipere. Sic enim erit in ossis integritate animæ vita, in carnis incorruptioe sanitas, in cutis specie pulchritudo. Quæ sunt ergo tribulationes iustorum, nisi quod interdum decoloratur cutis, cum videlicet inutilis cogitatio in corde versatur nonnunquam verò etiam caro vulneratur, quæ do scilicet ad hoc vique cogitatio perniciose præcedit, ut delectatione corrumpatur affectio. Nam ossa quidem iustorum omnino integra atque illaesa custodiuntur a Domino, ut nunquam frangatur propositum cordis eorum, nunquam salubris intentio conteratur, ut videlicet concupiscentia titillanti etiam detur assensus. Sic enim peccati cogitatio decolorat, affectio vulnerat, sic consensus omnino animam necat. Ex quibus omnibus colligere licet, quod concupiscentia, quatenus vel vrit, vel etiam delectat, nihil aliud quam bellum, quam pugnam, quam rixam quandam est: in qua, si quis victor euaserit, æternæ vitæ præmia meretur: Si autem superatus fuerit, stipendium illius mors erit æterna. Nihil igitur peccati, nihil dānationis est in eo quod vrimur, quod delectamur sed si succumbimus delectationi, tum demum peccati, tum æternæ mortis rei efficiamur. Caro concupiscit aduersus spiritum, in eo nihil est peccati: nam & spiritus concupiscit aduersus carnem. Suggestit caro, fac adulterium: suggerit spiritus, non fac. Lucram video, dicit Augustinus, victum non video. Non autem certantem sed victum poena consequitur, sicut idem alio loco docet Augustinus in cap. 5. ad Galat. Pugna est: concupiscit caro aduersus spiritum, delectat adulterium. Fateor quia delectat: Sed spiritus ex aduerso concupiscit aduersus carnem delectat:

Aug. hom.
43. de verbis domini

EXPLICATIO

lectat & castitas. Ergo vincat spiritus carnem, aut certe nō vincatur à carne. Adulterium tenebras querit, castitas lucē desiderat. Quomodo vis innoscere, sic vine. Quomodo vis hominibus innoscere, etiā prater oculos hominū sic vive: Quoniam qui fecit te, & in tenebris videt te. Quare laudatur castitas publicē ab omnibus? Quare non laudant adulterium nec adulteri? Qui ergo querit veritatem, venit ad lucem. Sed delectat & adulterium: contradicatur, resistatur, repugnetur: Non enim non habes unde pugnes: Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi. Et tamen permittitur ipsa caro concupiscere aduersus spiritum, suggestionibus prauis & delectationibus genuinis. Fiat quod ait Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, Non sit: Iam enim est ibi. Quod ideo peccatum vocatur, quia merito peccati contigit. Non enim in paradiso caro concupiscebat aduersus spiritum, aut erat ibi ista pugna, vbi pax erat sola, sed facta transgressionē, posteaquā homo noluit seruire Deo, & donatus est sibi nec sic donatus sibi vt possit saltem possidere se, sed ab eo possessus à quo deceptus, cepit caro concupiscere aduersus spiritum. Caterum spiritus Dei est, qui pugnat in te aduersus te, aduersus illud quod est in te contra te. Quod autem aliud sit concupiscere, aliud velle, explicans illa verba Pauli, vt non quæcunque vultis illa faciatis, docet Augustinus quoque. Velle enim dicit, hominem castum pacem, vt nulla omnino surgat in membris eius concupiscentia aduersaria castitati. Sed nihilo minus, velimus nolimus, concupiscentias habemus, velimus nolimus, titillant, blandiuntur, stimulant, infestant, neq; prius illis liberabimur, quā cum corruptibile hoc induerit incorruptionem & mortale hoc induerit immortalitatem. Tunc fiet sermo qui scriptus est. Absorpta est mors in victoriā. Tunc audientur voces illæ triumphantium. Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Perculisti, vulnerasti, dericisti, sed vulneratus est propter me, qui fecit me. O mors, o mors, vulneratus est propter me, qui fecit me, & de morte sua vicit te. Voces illæ sunt triumphantium, pugnantium verò vox est, Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea, & anima mea turba-

An. de ver
bis domini
ser. 43. vbi
supra.

Psal. 6.

NONI ET DECIMI PRÆCEPTI. 345

turbata est valde: & tu Domine vsquequo? Hanc vocem e-
mittebat & Paulus, cui & ipsi, ne magnitudo reuelationū
extolleret eum, datus fuerat stimulus carnis, angelus Sa-
tanæ, qui eum colaphizaret: Propter quod ter Dominum
rogauit, clamans: Et tu Domine vsquequo? Et responsum
accepit à Domino: Sufficit tibi gratia mea: virtus in infirmi-
tate perficitur. Vel ex his verbis perspicuum esse cuius po-
test, quod infirmitas hæc, pronitas hæc ad peccatum, non
modo peccatum non est, verumetiam facit ad virtutis per-
fectionem: quodque ea prohibita non sit: neque enim pro-
hibetur pugna, sed vt ne cedatur in pugna. Non potes ef-
ficere, vt omnino nullæ sint in te concupiscentiæ carnis,
fac quod potes, vt non regnet peccatum in tuo mortali
corpore, ad obediendum desiderijs eius. Ecce quod nolo,
mala desideria surgunt: sed noli obedire. Arma te, sume in-
strumenta bellorum: præcepta Dei, arma tua sunt. Si benè
me audis, & eo quod loquor armaris: Non, inquit, regnet
peccatum in vestro mortali corpore: Quid est, non re-
gnet? Non obediatis concupiscentijs suis: Si enim cœperit
tis obedire, regnant. Et quid est obedire? Exhibere mem-
bra arma iniquitatis peccato. Nihil hoc doctore præcla-
rius, Quid vis vt exponam tibi? fac quod audisti. Non ex-
hibeas membra tua arma iniquitatis peccato. Dedit tibi
Deus potestatem per spiritum sanctum, vt membra tua te-
neas: Surgit libido: tene tu membra: noli exhibere mem-
bra tua arma iniquitatis peccato. Tene pedes ne eant ad
illicita: tene manus ab omni scelere: tene oculos, ne malè
attendant: tene aures ne verba libidinis libenter audiant:
tene totum corpus: tene latera: tene summa: tene ima. Spi-
ritu ambulate, dicit Paulus, & concupiscentias carnis ne
perfeceritis. Quare non dixit concupiscentias carnis ne
habueritis? quia necesse est, vt habeamus illas. Quare non
dixit, concupiscentias carnis ne feceritis? quia facimus
eas, cum concupiscimus: Ipsum concupiscere facere est.
Sed ait Apostolus: Iam non ego operor illud, sed quod
habitat in me peccatum. Ergo quid tibi cauendum est? hoc
sine dubio ne perficias. Surrexit libido danabilis, suggessit,
non audiat: ardet, non se compescit, & vultes vt non ar-
deret? & vbi est, vt non ea quæ vultis faciatis? Noli dare

2. Cor. 12.

Rom. 6.

Gal. 5.

Rom. 7.

X x

mem.

EXPLICATIO

membra: ardeat sine causa, & consumit se. In re ergo sunt ipsę concupiscentiæ: facendum est, sunt: idē dixit, ne perfeceritis. Decreuisti facere, perfecisti: Perfecisti etenim, si decernas faciendum esse adulterium, & ideo non facis, quia locus non est inuentus, quia opportunitas non datur, quia fortē illa casta est, de qua videris esse commorus. Ecce iam illa casta est, & tu adulter es. Quare? quia perfecisti concupiscentias. Quid est perfecisti in animo tuo faciendū esse adulterium decreuisti. Par enim est maleficiū, inquit Philo, patrasse eadem, & decreuisse. Quod pluribus etiā in Homilia quadā persequitur Macarius. Homi. 26. Hæc est concupiscentia, quæ prohibetur isto præcepto. Si quis vultur, si quis delectetur, non est adhuc reus præcepti huius violati. Siquidem semina ista cupiditatis quemadmodum à Basilio quoque scriptum legimus, primo motu compesci nequeunt: quin etiam occasio potius & materia ad Dei gratiam promerendam exercendamq; virtutem existunt: ut non sine causa dixerit Origenes Sicut caro, si sale non aspergatur, quamvis sit magna & præcipua, corrumpitur: ita & anima nisi tentationibus assiduis quodammodo saluatur, continuo resoluitur ac relaxatur. Si verò blandior aliquantulum in ijs mora fuerit, humana tentatio. Ceterum si ad extremum certa ratione deliberationeque firmentur, etiam si in actum non prodeant, omnino lætifera iam sunt: Tum enim demum ventum est contra præceptū Dei: Non concupisceas. Beatus vero Ephrē cōsentus inquit pro factis iudicator. Actionis enim vis & caput in ipso consensu, & propōitio sitū est ubi seipsum reprehendit & peccata sua confiteatur. Sic & Anselmus exponens illum Pauli locum. Non regnet peccatum. &c. Non ait, inquit, non sit: sed, ne regnet. Et si sit peccatum, id est, fomes & delectatio peccati, tamē non regnet: id est, non faciat, quod illicitē cupit. Inest modō peccatū cū delectaris: regnat si consenseris. Sed quid Anselmum commemoramus, virum excellenti quidē doctrina præditum, sed qui quingentorum annorum ætatem non excesserit? Etiam ante mille prope ducentos annos, sic Pauli locum hunc enarrauerūt, ante Augustinum Chrysostomus, & post Augustinum eius discipulus Primasius: qui promemodum fuit illius æqualis Petrus Chrysologus: post

Philo de cō
fusione lin
guarum.

Basil. in in
stitutiōe il
lorum qui
viciā cupiūt
ducere per
fectam.
Orig. hom.
27. in Nu
meros.

Rom. 6.

NONI ET DECIMI PRÆCEPTI. 310

post hunc Theophilactus, atq; alij nō pauci. Libet autem Petri Chrysologi verba adscribere: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, inquit, non veniat ad vos: non dixit, non prouocet, non titillet: sed non regnet, non dominetur. Confligat, ad vincētis gloriā: dimicet, & decidat ad triumphū victoris, & taudē se doleat impia peccati dominatio à seruis quondam suis tota securitate calcari: & crudelis tyrannus ingemiscat, subiectum se suorum pedibus captiuorum: & ad eorum triumphum, de quibus diu triumphauerat, se veteranus hostis peruenisse deploret. Sed & vetustior omnibus his Hilarius, enarrans illud ex Psalmo: Non dominetur mei omnis iniustitia, Non inquit, ut à se abhī, sed ne dominetur sui, orat: Scit per tentationes ad gloriā perueniri. Ac paulō post: Dominationē iustitiæ Propheta metuit, tentationem verò eius non recusat. Gregorius verò Pontifex citans hæc eadē apostoli verba. Nequaquam inquit peccatum in mortali corpore non esse. Sed regnare prohibuit: quia in carne corruptibili non regnare potest, Sed non esse nō potest. Hoc ipsum namq; ei de peccato tēari peccatū est, quo quia quādiu viuimus perfectē omnimodō non caremus, sancta prædicatio quomā hoc explere plenē non potuit ei de nostri cordis habitaculo regnū tulit, ut appetitus illicitus, & si plerūq; bonis nostris cogitationibus occultē se quasi fur inserit: saltem si ingreditur non dominetur. lib. 21. cap. 3. Quæ malū igitur istos agitāt intēperia? qui tāto priscorū patrū consensui repugnare, suāq; opinionē, illorū sententiæ antepōnere audēt? Nā quod Augustino & Primasio in Africa, idē Ioāni Chrysostomo in Thracia. Origeni in palestina. Hieronymo & Ephrem in Syria Macario in Ægypto Basilio in Capadocia Gregorio & Petro Chrysologo in Italia, Prospero Aquitano in Gallia, Theophilacto in Mœsia, Anselmo in Anglia, & qui sequuti hūc sunt, reliquis deinceps oibus, idē vitium est, in varijs orbis Christiani partib⁹. Sed & ipse sensus cōmunis indicat, nō prohiberi à Deo pugnā carnis: in qua si quis strenuē se gesserit, coronā assequitur: sed prohiberi, ne cōcupiscentiæ carnis essentiamur, ne nos ab ea superari patiamur. Vita nostra militia est: Si premit nos hostis, in eo peccatum nullū est, modō ne opprimi nos ab eo sinamus.

Chrys. ser.
113.

In Psal. 118

10b. 7.

EXPLICATIO

Cum igitur prohibetur concupiscentia, prohiberi videtur mala dilectio, qua diligitur quod diligi non oportet. Vt cum dicit lex: Non concupisces, hoc velle dicere credenda sunt: non diligas, quod diligi non oportet. Non oportet autem diligi, quod vel in Dei cedit iniuriam, vel in proximi detrimentum. Quamobrem omnis iniustitia prohibetur hoc uno verbo, Non concupisces, Nam & si bona concupiscentia quoque sit, qua spiritus concupiscit aduersus carnem, de qua scriptum etiam legimus, Concupiscentia sapientiae deditur ad regnum, tamen cum non addicitur quid concupiscatur, sed sola ponitur, non nisi mala, sicut ab Augustino traditum est, intelligitur. Itaque non solum opere, quod non oportet si pecceris, verum etiam animum ad perficiendum si adieceris, contra legem hanc peccatum est. Siquidem non tam operi, quam voluntati praemia sunt à Deo vel supplicia constituta. Ex hac & iustitia nostra & iniustitia pendere videtur. Quod si voluntas magna est & bona, dilectio vocatur. Diligis quod oportet, iustus es, diligis quod non oportet, iniustus es. Dilectio eius quod non oportet, vocatur cupiditas, vel concupiscentia, dilectio eius quod oportet, vocatur charitas. Hae sunt duae radices, quas attendit Deus, Radix malorum omnium est cupiditas, radix bonorum omnium est charitas, Ex hac nihil mali, nihil ex illa boni proficiscitur, Hanc in bonorum Christus, illam in malorum cordibus plantat Diabolus, Non attēdit igitur Deus id, quod foris apparet, verum radicem intuetur, vtrum ex cupiditate an ex charitate facias, solum id spectandum esse putat. Usque eo etiam, vt homicidam laudatum, de eo vero qui misericordia ductus, abstinuisset à caede, poenas expectat, esse legamus. Phinees uno pugione duos confecerat, commendatus à Domino aeterni sacerdotij testamentum accepit, Non quod ipsum bonum sit per se homicidium, quod lege prohibitum esse scimus, sed quod illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas rem per se malam, fecit esse bonam. Contra Saul non occidit Agag regem pinguisimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quae pulchra erant, pepercit, nec voluit ea disperdere. At in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cum dies noctesque precibus

Sapient. 6.

An. in Psal.
118. Concio
ne 8.Radices bo
norum &
malorum.

1. Tim. 6.

Num. 25.
1. Mach. 2.
Phinees ho
micidium
cur Deo gra
tium.

1. Reg. 15.

NONI ET DECIMI PRAECEPTI. 347

bus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tam proficeret, neque poenam sibi constitutam euadere potuit, non quod malus esset affectus misericordiae, sed quod contra Dei praecceptum pepercit, de quibus rebus Amalec concupiuit. Non est in Phinees laudatum homicidium, sed charitas, sed zelus. Non est in Saule damnata misericordia, sed concupiscentia, partim laudis, partim rerum optimarum Amalec, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupisceret, qui radice, non quod foris apparet, inspicit. Abominatur omne id, quod ex radice cupiditatis proficiscitur, Contra quicquid ex radice charitatis procedit, qualecunque sit de eo mortalium iudicium, Deus tamen qui cor non marum interrogat, grato cum primis animo id amplectitur. Porro charitatis radix in hominis corde plantari non potest, nisi prius eiecta sit radix cupiditatis. Hanc euellit Deus cum dicit, ne concupisces, quod facilius inferere possit radicem illam, ex qua nascitur quicquid est rerum bonarum, Cuius meminit Christus dicens, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum. Ex his colligere licet, quod antea quoque copiose per nos demonstratum est, quod sicut iniustitia nostra cupiditas, sic iustitia nostra non est nisi charitas. Quam si iustitiae nomine non dignantur haeretici, mirandum non est. Quemadmodum enim scientia, sicut à Philosopho scriptum legimus, non habet inimicum nisi ignorantem, sic non alij magis aduersantur charitati, non alij plus illi modis omnibus detractum cupiunt, quam qui sunt omnis charitatis proflus expertes, Cuius generis omnes haeticos & schismaticos esse iam ex Augustino docuimus. Possunt enim haeretici loqui linguis, possunt habere prophetiam, possunt habere mysteria omnia & omnem scientiam, possunt habere fidem, ita vt montes transferant, possunt non modò suas facultates omnes in cibos pauperum distribuere, verum etiam tradere corpora sua ita vt ardeant, Sola est charitas, quam si habere possent, haeretici & schismatici esse non possent, Sola est charitas, quae sicut Dei filios à diaboli filiis sic secernit catholicos ab haeticis, sola est charitas, per quam retinetur spiritus vnitas in vinculo pacis. Hae enim est quae

Deut. 6.

Mat. 22.

Marc. 12.

Luc. 10.

Haeretici

charitatis

inimici.

Ephes. 4.

1. Cor. 13.

DE CVLTV EXTERNO

non modo non inflatur, verum etiam in mortalium animis eam parit modestiam, ut alteri se praeferat nemo: quin alterum se quisque praestantiorē existimet. Hac se destituros esse negare non possunt, qui posteaquam segregaverunt semetipsos, inflati sensu carnis suae, nihil sibi non arrogant, nihil alijs non derogant: sibi lumen & intelligentiam scripturarum, sibi pietatem solis ita vendicant, ut qui tot seculis in sancta catholica Ecclesia magna cum pietatis & constantiae laude vixerunt, eos aut caecitatis, aut impietatis condemnent omnes: qui aut nihil videntur in tā clara scripturarū luce, aut agnitam veritatem, (quod extremae cuiusdam est impietatis) amplecti noluerint. Hoc igitur ingenio praediti qui sunt, nihil ab illo faciunt alienū, si, quo se deficiat, charitatis intelligunt, ei iustitiae nomen tribui, ferre non possunt. Verum de his hactenus. Nunc quoniam de interno cultu, quantum praesens tempus postulat, dixisse satis videmur: ad ea quae de externo cultu dicenda restant, sermonem nostrum conuertamus.

DE EXTERNO cultu.

cap. LXXXVI.

QUOD si nuda mens esset nostra, nec vllō membrorum involuero irretita, satis iam de ratione colendi Dei dixisse videri poteramus: nec erat quod plura scribendi laborem caperemus. Quoniam verō iuncta est & implicata cum corpore, ac illius adminiculo per sepe mouetur, & nititur ad summum Deum: de eo quoque cultu paucis differendum nobis restat, qui corpore, quique rebus externis exhibetur. Sic enim à Basilio quoque scriptum legimus: Si extra corpus constituti essemus, nec cessarium esset, ea tantum curare, quae animae soli optime conducere. Quoniam verō geminus est homo, convenit geminum esse virtutum studium, quod & corporis laboribus, & animae exercitijs absoluitur. Ac illud quidē homini Christiano certum & indubitatum esse debet, quod omnis Dei cultus omnis verae pietatis & religionis vis, per quam

Basil. de vita solitaria cap. 5.

Cultus Dei verus in quo consistit.

DE EXTERNO CVLTV

343

eum Deo revera coniungimur, ac illius numini maiestati quae dediti sumus, in mente & spiritu, & in ipsa intestina voluntate consistit. Quae voluntas cum bona & magna est, charitas vocatur: per quam adherentes Deo, unus cum eo spiritus efficiuntur. Hac sola coli Deus maximē gaudeat: qui cum sit spiritus, in spiritu & veritate vult adorari. Nec est alia causa, quam obrem de sublimi caelo filium suum in hanc lachrymarum vallem dimittere, & hoc mortis nostrae corpus indutum, in terris versari cum hominibus voluit: quā, ut sicut ipse nobiscum una caro, & unū corpus fieri dignatus est, sic nos vicissim eius, qui prior dilexit nos, & semetipsum tradidit pro nobis, amore inflammati, ex illo toti pendentes, in illo acquiescentes, in illius beneficiorum contemplatione omni mente cogitationeque nostra defixi, voluntates & actiones nostras omnes, ad illum, tanquam ad ultimum finem referentes, unus cum eo spiritus efficeremur. Hic est cultus, quem praecipue Deus à nobis exigit: quem quantum diligimus, tantum colimus. Nam, sicut ab Augustino quoque scriptum legimus: pietas Dei cultus est: nec colitur ille nisi amando: Ceterū ubi verus est amor, nequaquam sic in ipsa mente reconditus & abstrusus esse potest, ut non per signa quaedam & indicia se foras proferat, ac ad spectantium oculos traducat. Hinc ille sublationes & deiectiones oculorum, pectorum percussiones, capitis inclinationes, genuū inflectiones, & hoc genus externae gestiones aliae, quae caeremoniae vocantur: quae, sicut alia externa omnia, ita demum ad promerendam gratiam, & misericordiam Dei momenti aliquid adferre videtur, si ex ea, de qua iam diximus, intima erga Deū voluntate proficiuntur, imitationes ut sint, & simulachra animi varios in se affectus erga Deū suscipientis. Sin autē falsō & per simulationem usurpata fictaque fuerint & eminentia, vix esse potest vlla magis nefaria consceleratae mentis improbitas, cum in rebus huiusmodi, sicut summum bonū veritas, ita summum sit flagitium simulatio. Recte enim ab illo dictū est, Simulata requiritas, duplex est iniquitas. Quamobrem talia censentur apud Deū, qui scrutatur corda & renes, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, ista, quae foris aguntur qualis est intus voluntas hominis. Hae

*1. Cor. 6.
10. an. 4.
Christus
cur in mun
dū venerit?*

*1. Ioan. 4.
Ephes. 5.*

*Aug. epist.
120. ca. 18.
Et epi. 26.
Caeremoniarū vit.*

*Aug. in
Psalm. 62.
Apoc. 3.
Heb. 4.*

X x 4 inspi.

DE CVLTV EXTERNO

Psalm. 44

*Macar.
hom. 24.*

inspicit iustus ille rerum aestimator, non ea sola, quæ fiant externæ: quæ si spiritu sint & veritate dilectionis destituta, plus aded ad prouocandam, quàm ad placandam irâ Dei facere videbuntur: Verum est enim quod à Propheta scriptum est: Omnis gloria filiæ regis ab intus. Intus videt Christus, intus amat, intus alloquitur: intus, quæ sunt, vel punit, vel coronat. Extat de eo Homilia diui Macarii: Quod non externa, sed interna promouent, aut lædūt hominem.

Cæremoniarum diuifio.

Cap. LXXXVII.

Matt. 6.

*Cæremonia
râ institue-
darū causâ*

Est autem duplex ordo cæremoniarum. Quædã enim è veritate mentis profectæ, in ipso corpore statim, & in ijs quæ vnita sunt corpori, suscipiuntur: cuius generis sunt preces, Dei quæ inuocationes, & ea quæ paulo antè recensuimus: Quædam non magis à veritate proficisci, quàm ad illam aspirare videntur: quales illæ sunt, quæ in tēplis, ornatibusque templorum in varietate ordinum, in ritu quorundam sacrorum, in cantibus, in vestibus, in festorum dierum celebratione sitæ sunt: Quas qui sumptu suo instituerunt, si non alia re quàm flagranti Dei amore adducti fecerunt, nec alium, quàm laudem illius & gloriam, finem sibi propositum habuerunt, fieri nō potest, quin hæc eorum præclara voluntas, cū primis Deo grata sit & accepta, ac suam apud illum mercedem habitura: Sin autem alio respexerunt, quadrabit in illos quod de hypocritis dicit Christus: Acceperunt mercedem suam. Omnis autem tractatio cæremoniarum harum, ad instructionem populi sumpta præcipuè viderur. Est enim eorum pars multò maior, qui, cū sensibus magis, quàm intelligentia, mente quæ moueantur, suis ipsi cogitationibus ad piè Deum colendum, & eius eximiam benignitatem contemplantam, ac grata quadam recordatione prosequendam, non facillè queunt excitari. Quamobrem fit non rarò, rebus vt his exterius, quæ in oculos incurrunt, quæque sensibus offeruntur, pulsati sæpius, & admoniti, curam tandem aliquam & meditationem homine Christiano dignam suscipiant. Horum

A PERSONIS SYMPTIS.

349

rum igitur vilitati, cæremoniarum hoc genus institutione, prospectum est maximè, Sumuntur autem cæremonia à persona, re, loco, & tempore. Et sunt quæ recta ad Deū ipsam referuntur, cui cultus exhibetur: vt ritus sacrificij: sunt quæ ad homines Deum colentes: vt ieiunia, elemosynæ, orationes, & eiusdē generis exercitationes aliæ, quibus animus hominis ad colendum Deum præparatur: sunt rursus alia, quasi quædam instrumenta diuini cultus: vt sacra vasa, sacra vestes, chrisma, cereus, luminaria, & id genus alia, Nobis de singulis dicere, rationemque singulorum explicare propositum non est, verum quæ temporum istorum ratio postulare videbitur, paucis de quibusdam disseremus.

De cæremonijs, quæ sumuntur à personis.

Cap. LXXXVIII.

Quæ sumuntur à personis cæremoniæ, de ijs, quo loco de sacramento ordinis sermo nobis fuit, cū pleraque dixerimus, tanto nunc futuri sumus breuiiores. Neque enim omnibus in Ecclesia visa sunt omnia conuenire: neque fas esse putatum est, vt sibi quisque, quæ veller, sumeret, vt quæ legitimè non vocatus, munus aliquod Ecclesiasticum usurparet. Verum, quod Paulus diligenter monuit, omni semper studio laboratum est, vt non solum ordo, verum etiam ordinis ornandi cura retineretur in Ecclesia, vt quid personas, quid loca, quid tempora deceret, etiam atque etiam circumspiceretur. Non omnes voluit Paulus Apostolos, non omnes Prophetas, non omnes esse doctores, non omnes sacerdotes, non omnes Episcopos: non vt sibi quisquæ honorem sumeret, sed vt vocaretur tanquā Aaron. Neque sufficere existimauit, si quis vocatus esset: manuū impositionē necessariā præterea indicauit, de qua & ipsa nihil festinantiùs, minusque consideratè statui præcepit. Cui verò manus essent impositæ, signū id erat, quod non iā usurpauerit, verum approbatione Ecclesiæ, & Spiritu sancto auctore delatum sibi publicū in Ecclesia ministrandi munus

1. Cor. 14.

1. Cor. 12.

Heb. 5.

Manuū im-

positio cur

ordinandis

adhibetur.

1. Tim. 5.

Act. 13.

*Ordines
cur post ie-
iunium con-
ferantur.*

*Celibatus
sacerdotii.*

Matth. 19.

*1. Cor. 7.
Orationes
impediuntur
usu con-
iugij.*

acceperit. Precedebant autem impositionem manuum, ieiunia & orationes, quibus placatus Deus, gratiam per eam suam ordinandis largiretur: quem etiam nunc obseruare morem videmus. Neque enim ordines, quos maiores vocant, conferuntur, nisi post triduarum ieiunium: in quorum collatione solenes etiam ritus precationum, chrismatum, praelectionum, examinum, testificationum & indumentorum adhibentur. Quae si minus eodem omnia modo factitata sunt ab Apostolis, magna tamen ex parte per manus ab illis tradita retinemus. Quod si successu temporis adiectum est aliquid ad ea, quae temporibus Apostolorum in usu fuerunt, factum id est, quod religiosiores & angustiores Ecclesiasticae functiones redderentur: atque ut ordini publico maiestas quaedam diuini spiritus adderetur: ne vel ij, qui manus imponunt, parum essent in legendis ministris circumscripti: vel ij quibus imponuntur, cum se tanta vident obseruatione receptos, donum suum contemnerent, & parui facerent. Quod verò non admittuntur ad ministerium Ecclesiae nisi coelibes, non ideo fit, quod coelibatus pro cultu Dei habeatur, sicut quosdam hoc tempore somnare videmus: nam & coelibes reperire licet cuius potius quam Deo seruientes: sed quod qui se propter Dei regnum castrauerunt, multo sunt ad colendum eum expeditiores, quam qui matrimonio sunt irretiti. Quamuis enim non eat quisquam inficius, qui honesta sit res matrimonium: tamen seculi curis, quamlibet nolentem, inuoluit hominem: quibus quantum additur studij, tantum sacris rebus deceditur. Testatur hoc Apostolus quoque, cum orationes impediri dicit usu coniugij. Quamobrem vult sollicitus est, quae domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, sollicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat vxori: Et diuisus est. Et mulier innupta, & virgo, cogitat quae domini sunt, ut sit sancta & corpore & spiritu: quae autem nupta est, cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat viro. Quoniam igitur qui sunt matrimonio irretiti, partem eorum occupat mundus, partem Christus: dum sic placere Christo satagunt, ut coniugi quisque suae, cui debet obsequium, non displiceat, cuius causa

mundi curis implicari necesse habet: ideo factum est, ut coelibes tantum ad sacerdotium admitterentur, quos nihil impedit, quominus omni studio in eam cogitationem incumbant, quomodo sponso suo Christo placere queat: nec est quicquam quod eos ab ipsius ingi cultu remoretur. Quae de re pluribus etiam verbis in Asceticis differit Basilius: ubi qui Christi militiae nomen daturus est, eum à matrimonio modis omnibus deterret, ac ad coelibem vitam amplectendum inuitat. Quo quidem in loco, non modo coniugio interdicit ei, qui Christo stipendia facere decreuerit, verum & priuatarum facultatum possessionem eum à se relegare, quin & voluntati suae propitiae renunciare, seque in potestatem alterius tradere vult: ut sic nudum CHRISTVM sequatur, ac non modò nullas facultates, sed ne voluntatem quidem propriam habeat, quò sic ab omnibus mundi curis liber, totus Christo sponso suo vacare queat, illiusque potestati se, quantum quantum est, suaeque omnia subijciat. Non est itaque cultus Dei coelibatus aut monachatus, sed est ad colendum Deum via quaedam expeditior. Quamobrem impudens eorum commentum est, qui monachatum, coelibatum, voraque castitatis, paupertatis, & obedientiae, ad idololatriam pertinere dicunt: cum non aliam sequantur colendi Dei rationem monachi, coelibes, & votis quae iam recensimus obstricti, quam reliqui Christiani omnes. Vna cunctorum est religio, vna fides, eadem fidei sacramenta, eadem spes, eadem beatitudinis expectatio, eadem charitas, eadem orandi regula, idem ministerium, non alius ut sit monachi, & coelibis cultus, quam coniugati, nisi quòd magis ille continuus est, & minus habet interpellationis. Nam quacunque tandem in verum DEI cultum constitueris, non alius monachi quam laici, non alius erit cultus coelibis quam coniugati. Quòd si fide, spe, charitate, rectè coli Deum existimaueris, non est alia monachi fides, alia coniugati, eundem Deum colunt, in eundem credunt, ab eodem sperant, eundem diligunt. Sin autem in contemplando DEO, Psalmis & canticis, hymnis & laudibus prosequendo, si in peccatorum agnitione, in corporis & sanguinis

*Basilius
de via sol-
itaria, ca. 10.*

Chri-

DE CAEREMONIIS

Christi participatione, in eius seruitutis, quæ latræ dicitur, exhibitione, cultum Dei situm esse iudicaueris: quicquid tandem illud fuerit, quo verè Deum coli dixeris, commune est monacho & laico, cœlibi & coniugato. Quod verò hic vxoris vsu sibi ipse interdixit, ille verò præter hanc cœlibatus, alias quoque sibi nouas leges adsciuit, in quas voluntaria primum animi inductione cum iurasset, earum postea seruandarum necessitate constringeretur, non alia de causa factum est, quàm vt his tanquam arctioribus vinculis, in studijs pietatis teneretur, atq; curis alijs omnibus vacuus, tanto liberior & expeditior debitum Deo cultum præstaret: reiectis omnibus ijs, quibus ab eo retardari possit. Non est igitur alienus aliquis cultus cœlibatus, aut monachatus: neque peccat contra primum præceptum, quo deos alienos habere prohibemur, si quis aut cœlibatum, aut monasticam vitæ genus aliquod sit amplexus. Nā hoc asseueranter dicere, quid aliud fuerit, quàm vniuersam Ecclesiam iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra, idololatriæ condemnare: Quis enim fuit ex primis illis Ecclesiæ luminibus, qui non aut monachus ipse fuerit, aut in summa veneratione monachos nō habuerit? Sunt qui ipsos etiam Apostolos cœnobiorum primos auctores fuisse dicant. Certè Cassianus à Marco Evangelista monachos normam suscepisse viuendi scribit. Cuius præceptor Chrysostomus eam ad Ioannem Baptistam refert. Verum vt nihil dicamus de Apostolis, nihil de ijs, qui in Ægypto, Thebaide, Syria, Scythia ingenti numero fuere monasticam professi, nihil de Antonijs, Paulis, Hylarionibus, & multis alijs eorum sectatoribus: certè beatorum Ephrem, Basilium, Hieronymum, Augustinum, Gregorium, & quàm plurimos alios, qui non doctrinæ magis, quàm sanctitatis nomine cum primis in Ecclesia celebres habentur, monachos fuisse dubium est nemini: qui verò alij monachi non fuerunt, monachos nihilominus recepisse, laudasse, suspexisse. Ex quorum numero Athanasius, quemadmodum à Gregorio Nazanzeno memoria proditum legimus, operæ precium se facturum esse putauit si vitam Antonij monachi conscriberet, quam nos etiam ab Euagrio quodam presbytero latinitate donatam, & in eorum

Monachatus.
Cap. li. 2.
ca. 5. de cœnobiorum institutione
Homs. 1. in Marc. tom. 2.

In vitâ eius.

A PERSONIS SVMPPTIS.

351

rum Athanasij librorum numerum relatum videmus, qui Coloniz fuerunt impressi in officina Melchioris Nouellani, anno M. D. XLVIII. Nam inter ea quæ sunt à Nannio versa, non reperitur. Ioannes verò Chrysostomus, præterquàm quòd in quibusdam locis monachorum institutum in cœlum vsque laudibus vexit, ac è superiore templi loco suos, vt eorum insequerentur vestigia, diligenter est hortatus, etiam tres libros aduersus vitæ monasticæ vituperatores edidit. Sed & ante Chrysostomum virtutum officinas, monasterium vocauit Ambrosius ac in Monachorum laudem non pauca scripsit. Idem fecit Gregorius quoque Nazianzenus. Quid igitur dicemus? Nunquid omnes hos idololatrias pronunciamus, vt monachos aliquot apostatas nostri temporis, à periurij crimine, cuius rei sunt, propter votum, quo Deo se obstrinxerunt, violatum, liberemus? Nos verò potius hæreticos esse censebimus, quos à tam sanctis patribus inflatos sensu carnis suæ, tantopere dissidere videmus: qui suo ipsorum iudicio cōdemnati, quod ab Ecclesia factum oportuit, vt eos è cœtupiorum eijceret, id priores ipsi fecerunt, seque vltro à Christi corpore, à sancta Catholica Ecclesia præciderunt. Qui verò peruersas istorum hominū opiniones, tanquàm Dei verbum suspiciunt & adorant, atque eorum potius, qui ipsi inter se dissident, prauum sensum, quàm pium totius Ecclesiæ, tot sæculorum consensum sequuntur, quemadmodum ab idololatriæ crimine defendi possint, non videmus. Verum nos hic monasticæ vitæ propugnationem non suscepimus. Cum igitur quantū præsens postulat institutum, de caeremonijs, quæ sumuntur à personis, satis multa dixisse videmur, ad alia properabit oratio.

In prin. ad Tim. hom. 14. & ad popu. antioch. hom. 56. & tribus sequentijs, & hō. 69. & 70. in Matt. et in Hom. de cōparatione regis & monachi.

De Caeremonijs, quæ sumuntur à rebus.

Cap. LXXXIX.

A Rebus quoque sumi caeremonias diximus: inter quas Sacrificiū principem locum obinet sacrificium: quæ vsque eo propriè proprio Deo debita seruitus est, vt neget esse quenquam hominum Augustinus, qui dicere audeat, sacrificium seruitus. alij cuiquàm deberi, quàm domino soli. Nam cum de diuino cultu.

Ambrosius Epi. 82. Greg. in orat. de recō. ciliatione monachorū

mus, nullo magis id efficitur, quàm eo, quod Missæ sacri-
ficium vocatur. In quo cum exacta fiat, & accurata cum
primis omnium Christi beneficiorum commemoratio, sic-
ri non potest, quin eorum contemplatione mens homi-
nis ardeat, & in eius ineffabilem incorporeumque com-
plexum, sancto desiderio feratur, à quo se tot & tantis
beneficijs immerentem, quin extrema quæque supplicia
merentem potius, affectam esse perspicit. Quamobrem,
celebraturus hoc sacrificium sacerdos, illud ante omnia
curat, vt sedato prorsus animo, cunctis perturbationibus
& sæculi curis omnibus vacuo, per summam quietem,
sabbatum agat spirituale: quo vacare possit, & videre,
quoniam CHRISTVS est ille Deus, qui oblato in ara
crucis preciosi corporis & sanguinis sui sacrificio, nos cor-
lesti patri suo per mortem suam reconciliauit, ex impii-
pios, ex inimicos amicos, ex iræ filijs Dei filios & hære-
des, fratres autem suos & cohæredes effecit. Qua cogita-
tione accensus, & se, & adstantes omnes, quini & Eccle-
siam vniuersam, cuius ad altare stans personam gerit, tam
bono, tamque ben efico Deo sacrificium offert: atque vt
ab eo tantopere amata, tantis que beneficijs affecta, vicif-
sim illi per dilectionem adhærere, nec vnquam ab eo sepa-
rari queat, ipsius, qui solus id præstare potest, misericor-
dia perfici petit. Quò magis autem huic cogitationi tota
mente vacare, & per eam adhærere Deo possit, membra
quoque corporis omnia per id tempus vt huic vni rei sub-
seruiant, procurat: vt mentis iudicio voluntatiq; parentia
& illius veritatem ac sinceritatem consequentia, eodem,
quo mentis cogitatio, motu impellantur, mentemque tan-
quam dominam comitentur: ita, vt mentis motum, motio
semper corporis assequatur, vt siue animus peccat & cul-
pæ conficius, prosternat se atque abijciat coram Deo, cor-
pus eundem gestum, eundemque actum subeat, atq; confi-
ciat: siue agendis pro acceptis beneficijs gratijs mentē ad
Deū cogitationemq; sustulerit, eandem ad Deum sublatio-
nem, vultus, oculi, manusque sequantur: siue quid quoque
modo studeat animus, atq; decernat, quod quidem ad co-
lendum Deum pertinere videatur, repete tanquam in spe-
culo, sic in corporis motu, illud intestinum animi con-
siliū

In sacrificiis Missae praesentes, quomodo affecti esse debeant.

Coloss. 3.

Act. 5.

Esai. 29.

Philip. 3.

filium voluntasque cernatur. Sicut autem sacerdos, ad eundem modum affectus etiam esse debet à populo quivis, qui praesens adest, quoties tremendum hoc à sacerdote sacrificium peragitur: ut & ipse non alijs rebus vacet, quam ijs quae per sacerdotem aguntur contemplandis: atque illius exēplo omnibus & animi & corporis moribus in Deum feratur: cumque verba illa dicentem audierit: Sursum corda, non ore magis, quam intimo corde respondeat: Habemus ad dominum. Admonentur enim his verbis qui praesentes adsunt, ut, quae sursum sunt, querant, ubi Christus est ad dextram Dei sedens: quae sursum sunt sapiant, non quae super terram. Procul itaque tum facies ex cordibus hominum carnalis omnis & secularis cogitatio, & in eo toti sint, ad quod sacerdos inuitat, ut quod verbo se facturos promittunt, re praestent: ne si quis aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habuerit: quod Anania dixit Petrus, sibi quoque dici audiat: Cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te spiritui sancto? Non enim es mentitus hominibus, sed Deo, atque ita magis etiam Deus eum execretur, sicut hypocritas illos de quibus ait. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Quamobrem quod lingua profitentur, corda re ipsa sursum erigant, ubi CHRISTVS est in dextra Dei sedens, ibi mens cuiusque, ibi fixa sit cuiusque cogitatio, ut cum Paulo dicere possint. Nostra autem cōuersatio in coelis est, unde saluatorem expectamus dominum Iesum Christum. Cessent confabulationes, cessent curae terrenarum rerum, in eo sint hominum animi defixi, quod à sacerdote postea geri vident, qui populo ad gratias Deo agendas inuitato, quid sit illud pro quo Deo gratias agere debeamus ostendit, cum quemadmodum pro nobis passus, in crucem actus, mortuus & sepultus sit, tertia die resurrexerit, in coelum ascenderit, non verbis magis explicat, quam totius corporis actione representat, ac sub astantium oculos subiicit. In horum igitur tantorum beneficiorum contemplatione defixas, tum esse mentes hominum oportet, ut quod esse dignum & iustum faciemur, Deo pro illis gratias agamus, neque verbis modò gratiam nostram voluntatem declaremus, verum etiam

sicut

sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis, ita nos eius hac tanta dilectione prouocati, vicissim diligamus eum, & exhibeamus corpora nostra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem: ea mente, ut sicut ipse posuit animam suam pro nobis, & nos animas nostras pro nomine illius ponere, ac omnia prius & facere & pati parati simus, quam ut ynquam ab illius nos dilectione separari permittamus. Hoc animo qui praeditus est, siue sit sacerdos, siue sit aliquis ex ijs, qui rei diuinæ praesentes interfunt, as demum in odorem suauitatis hostiam acceptam, Deoque placentem offert. Nam externa caeremonia nullus est eam exercenti usus, si non sit ex hac intestina voluntate profecta. Falsum est enim, quod filij desertores de matre sua quodam Ecclesia commenti sunt, quasi praedicatum in illa fuerit, valere coram Deo sacrificium sacerdotis ex opere operato, sine bono motu ventis, cum Ecclesiae doctrina, cum isto commento pugnet ex diametro. Nam valere sacrificium sine bono motu ventis, vel sacerdotis, vel populi, non modò docuit in Ecclesia nemo, verum illud vno ore potius affirmarunt omnes, nisi quis per fidem, animique deuotionem fructum illius in se transferre conatus esset, exitio potius illi futurum sacrificium, quam utilitatis aliquid allaturum. Quotum autem admoneret populum sacerdos, ut corda sursum erigerent, si valere sacrificium sine bono motu ventis persuasum haberet? Ut vel hinc perspicuum cuius esse queat, quam sint ab omni veritate auersi, quos ista comminisci non puduit, cum tamen auctore huius commentari proferant neminem. At docuerunt scholastici, Missam ex opere operato valere. Docuerunt, verum illud nusquam addiderunt, sine bono motu ventis. Tum autem, longè alio sensu docuerunt, quam quem isti sibi confinxerunt. Quò magis autem dilucidè cognosci res queat, libet planioribus verbis edisserere, quid sit illud quod Scholastici docuerunt, ut sic omnibus istorum impia calumnia detegatur. Scholastici doctores, rerum quam verborum studiores, hoc habuisse propositum videntur, ut orationis ornatu neglecto, quo breuissimo possent verborum compendio

Ephe. 5.

Rom. 12.

Ioan. 10.

1. Io. 3.

Philip. 4.

Sacrificiū si

ne bono mo

tu non va-

let.

Ephe. 5.

Rom. 12.

Ioan. 10.

1. Io. 3.

Opus opera

tum & ope

ratio.

Ephe. 5.

Y y

pendio

pendio rem exspectarent. Itaque cum de eo foret disceptatio, num & mali sacerdotis Missa valeret: quoniam ad rem apertius intelligendam permultum lucis adferre diuino consuevit: distinguendum inter opus, & opus esse putauerunt: ut aliud esse dicerent opus operans, aliud opus operatum. Opus operans appellare placuit sue sacerdotis actionem, quod Anthimosi dorensi visum est: siue sacerdotem ipsum factis operantem: (sic enim loquitur Innocentius: Non ergo sacerdotis iniquitas effectum impedit sacramenti, sicut nec infirmitas medici virtutem medicinæ corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando sit immundus, semper tamen opus operatum est mundum.) Opus autem operatum, rem immolatam. Quid igitur docent cum scribunt, Missam ex opere operato valere? Quid aliud, quam, non esse personam aut actionem sacerdotis attendendam, verum ipsam quæ præsens est in altari, rem immolatam: ipsum verum corpus Christi, quod pro nobis traditum est, ipsum verum sanguinem Christi, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum nostrorum? Huius enim corporis pro nobis traditi, huius sanguinis pro nobis effusi virtute, non autem merito Sacerdotis, aut actione fieri, ut cum Deo reconciliationem, peccatorum remissionem, & ea quæ petimus omnia consequamur. Querit alicubi diuus Thomas: Nunquid sacerdos immundus potest mundare. Et respondet quod non, si ageret in propria virtute, sed agit virtute sanguinis Christi, qui est sicut causa prima. Potuit ne dici magis pium aliquid, aut veritati Christianæ magis consentaneum? Quid enim: an non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in sola Christi passione (hoc enim est sacrificium quod offerimus): collocari iubent: cum Propheta dicentes: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum: Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Nolunt ut quisquam in sanctitate, aut in externo Sacerdotis opere, spem suam omnem defixam habeat: verum in agno illo immaculato, cuius precioso sanguine redempti sumus. Hic est, qui tollit peccata mundi

Ant. 1. in
par. sum.
m. 2.
Innoc. lib. 3.
mysteriorum
dist. 1. ca. 5.

In epist. ad
Heb. ca. 9.
lect. 3.

Hier. 17.

1. Pet. 1.
Ioan. 1.
Ioan. 15.
1. Ioan. 2.

hic est in cuius nomine si quid petierimus patrem, dabit nobis: hic est vnus aduocatus, mediator & reconciliator noster. Homo sacerdos, minister tantum est reconciliationis: ministerium enim reconciliationis dedit illi Deus, quemadmodum à Paulo scriptum legimus. Vera propitiatio pro peccatis nostris: verus Sacerdos in æternum, solus sanctus & immaculatus Pontifex, qui & exauditus est, & exauditur semper pro sua reuerentia, & per quem exaudiuntur quotquot exaudiuntur, est ille qui per proprium sanguinem introiuit semel in sancta: qui sedens ad dexteram patris, etiam nunc interpellat pro nobis, Dominus noster Iesus Christus. Cuius corporis & sanguinis Sacramentum cum præsens adsit in altari: cumque subijciatur sub oculos altantium, quemadmodum ille semel oblatus est ad multorum exhaustiunda peccata: in huius sacramenti præsentia, sicut à sancto martyre Cypriano scriptum est, non superuacue mendicant lachrymarum veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam. Hoc sensu dixerunt Scholastici, Missam ex opere operato valere, non propter sanctitatem, aut actionem sacerdotis, sed propter victimam illam salutarem, cuius tum fit immolationis representatio. Quis autem est, qui sensum hunc cumprimis pium esse negare audeat? Ne quis autem ita sensisse Scholasticos dubitare queat, ipsa sententiarum verba subiungemus. Ac ventilant quidem hanc questionem: Vtrum sacerdotis mali Missa tantundem valeat, quantum boni: Thomas de Aquino: præceptor eius Albertus: Bonauentura, Ioannes Getion, Gabriel Biel, & alij nonnulli: Quoniam verò longum esset singulorum verba recensere, breuitati studentes, ex Ioanne tantum Scoto quædam adscribemus. Missa non solum valet, inquit, virtute meriti, siue operis operantis, sed etiam virtute sacrificij & operis operati: vel, non solum valet virtute meriti personalis sacerdotis offerentis, verum etiam virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrum communem offertur sacrificium. Alioqui, Missa mali sacerdotis, qui in illo actu non meretur personaliter, sed demeretur, nulli valeret in Ecclesiæ: quod reputatur communiter inconueniens: Et ratio-

2. Cor. 5.

Psal. 192.

Heb. 5.

Heb. 9.

Rom. 8.

Heb. 9.

Cypr. 8. ser.
de cena do
mini.

Tho. Parte

3. quest. 82

art. 6.

Alber. li. 4.

rum dist.

13. art. 31.

Bona. in 4.

senten. dist.

12. quest. 4.

Gerjon. ser.

2. de dis

motu.

Secus in

quodlibet,

quest. 20.

in expositio

ne sacri ca

nonis Missæ

lectio. 26

Ioan. 6.

rationabiliter: lux illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Quandoquē enim Christus ut summus sacerdos offert, panis quē dat, id est, caro eius, est mundi vita. Hactenus Scotus. Cū de sacerdotio sermo nobis esset, docere nos meminimus, quod sacerdos nihil aliud est, quā reconciliationis minister: fungitur enim legatione, siue ministerio pro Christo: & capite, & corpore. In consecrando siue sanctificando, offerendo, distribuendo, manus, lingua, ministerium hominis est mortalis: verū ipsa consecratio siue sanctificatio, oblatio, distributio, denique virtus omnis, & efficacia, non est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, Domini nostri Iesu Christi. Hoc igitur in loco Christi capitis ministerium agit. Cū verō precatur Deum, ut oblationis in cruce tacte, cuius sit in altari representatio, fructum ad fideles omnes redundare faciat, ministerium agit Christi corporis Ecclesiæ. Scotus igitur hoc dicere videtur ijs verbis, quæ paulō ante per nos adducta sunt. Siue sacerdotem consideres, tanquam Christi capitis, siue tanquam Christi corporis ministerium, utroque modo valet Missa. Nam quod ad prius illud ministerium attinet, non refert quo sit vitæ merito sacerdos. Christi est enim summus ille Sacerdos, qui semetipsum offert panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Quamobrem non hominis Sacerdotis actio, verū Christi Sacerdotis oblatio, Christi caro, quam semel in ara crucis pro nobis in mortem obrulit, illa est vita mundi, illa est, per quam salutem consequimur: Hominis autem sacerdotis nihil aliud est, quā ministerium. Virtus omnis penes carnem illam est, quæ cū propter nostram salutem in cruce pependisset, nunc ad dexteram Dei collocata, pro nobis interpellare nunquam intermittit. Recte enim ab Augustino dictum est: Qui fuerit superbus minister, cura diabolo computatur, sed non contaminatur donum Christi: Quod per illum fuit purum est, quod per illum transit liquidum, venit ad fertilem terram: Puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferre non potest. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil generans, sed tamen horis plurimum fructum adfert. Spiritualis enim virtus sacramenti ita est ut lux & ab illa.

*Aug. tra. 3.
in Ioannē.*

illuminandis pura accipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur. Quod verō spectat ad posterius ministerium, quo sacerdos pro Christi corpore fungitur Ecclesiæ, cum primis id optandum foret, ut quibus illa ministris vitur ad iram Dei placandam, essent moribus inculpatis: ne, si sicut populus, ita sacerdos quoque factus sit, recte ad utrumque dici possit, quod à Propheta scriptum est: Iniquitates vestra diuiserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiat. Certum est enim quod multum valet deprecatio iusti: neque temerè dictum est ab illo cæconato, cui Christus oculorum visum restituerat: Deus peccatores non audit. Ceterum in homine Sacerdote sacris operante, si nulla sunt ipsius ministri merita, non desunt tamen eius, cuius est minister, Ecclesiæ merita: quæ non à maiori quidem, sed à meliore tamen sui parte, sancta dicitur: & regnum sapientie cælorum à Christo vocatur. Quare cuius oratio priuata nullum pondus habitura, neque fructum erat vllum allatura (scriptum est enim: Qui declinat aurem suam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis) cū is orat in Ecclesiæ persona, quæ in potiore sui parte sancta est, non potest eius oratio non ijs, pro quibus orat, esse fructuosa, quamuis ipsi sacrificanti sit perniciofa. Malicia enim ministri non impedit bonitatem, siue bonum opus persone, quæ bona est: sicut si bonus aliquis dominus per manus famuli sui nequam, eleemosynam tribuat, non ideo perdit eleemosynæ suæ meritum. Et hoc est quod orans dicit Sacerdos: Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis: pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis: quæso, ne respicias peccata mea, sed fidem Ecclesiæ tuæ. Videntur eiusmodi non esse dissimiles procuratoribus hospitalium aut captiuorum, quibus eorum contemplatione pro quibus petunt, largè datur Eleemosyna: cū tamen ipsis profese petentibus nihil daretur: fortassis etiam turpiter abigerentur: cū tamen ipsi nihilominus partem distributionis accipiant. Præclare scriptum est ab Hieronymo. Episcopus, presbyter, diaconus, non sunt meritorum nomina, sed officiorum. Ante quem etiam Cyprianus. Scribæ & Phari-

*Esai. 24.
Osee. 4.
Esai. 59.*

*Ecclesiæ nō
à maiori
sed à melio
ri sui parte
sancta dicitur.
Prouer. 28.*

*Hier. lib. 1.
contra Ioni
niam.
Cyp. in ser.
de baptis.
mo Christi.*

Exortiste
quæstuarij
nihil suo
non ine per
agunt sed
Christi.

Aug. cõtra
Cresc. lib. 3.
ca. 6. cõtra
secundam
epist. Gau-
dentij. li. 2.
cap. 9. cont.
Donat. li. 2.
ca. 4. & se-
quentibus.
Esa. 66.
cõtra Par-
me. lib. 2.
cap. 1.
Ioan. 1.

DE CAEREMONIIS

Iam in cathedra Moysi sedentes, dum agunt quæ ad cathedram pertinent, per omnia plenitudine potestatis vtuntur, & officium non vita, tantis effectibus honoratur. Obediunt daemones exorcistis. Christum (inquiunt) scimus, & Paulum nouimus, & in nomine Christi quem Paulus prædicat adiurati egredimur: vos autem penitus ignoramus. Ecce in nomine suo quæstuarij nihil peragunt exorcistæ, nec se eis deferre ipsi daemones profitentur: sed nomen Christi etiam per luctorum sectatores suæ gloriæ retinet potestatem: & sunt in talibus causis ministri mercenarij sicut naues onerariæ, quæ per pelagus euehant institores, quarum rectores potius eorum quos ducunt, pecunijs inhiant, quàm salutari. Et tamen mare seculi huius necessarios habet eiusmodi transuectores: alioqui cessabunt commercia, nec ex transmarinorum copia aliorum inopia habebit subsidium: nec occurrent sibi solatia regionum, si uehicula tollantur de inuio, & pelagus immeabile relinquatur. Bonis quippè sæpè malorum ministeria suffragantur. Hæc ille. Iam ergo quæ Scoti fuerit mens ijs verbis, quæ per nos producta sunt, planum satisfecisse videtur. Neque verò solum in hac sententia fuisse Scotorum aut Thomam exilimandum est. Fuerunt etiam Augustini seculo, qui sacramenta & sacrificia ex dignitate ministrorum esse merienda putarent: quique mali Episcopi, aut sacerdotis preces obesse potius, quàm prodesse, pro quibus fierent, affirmarent. Quos, contra Parmenianum, Cresconium, Gaudentium, contraque Donatistas alios scribens Augustinus, pluribus verbis confutauit. Proferebat Parmenianus locum ex Esaia: Facinorosus qui sacrificat mihi vitulum, quasi qui canem occidat: & qui similitudinem, quasi sanguinem porcinum: & qui offert thus, quasi qui benedicat idolo. Sed hæc Augustinus cum de schismaticis multo congruentius docuisset, his deinde verbis vtitur. Si primis temporibus non obfuerunt mali sacerdotes, vel collegis bonis, sicut fuit Zacharias: vel popularibus, sicut fuit Nathanaël, in quo dolus non erat: quanto magis nihil obest in vnitate Christiana Episcopus malus vel Cœpiscopus, vel laicus bonis, cum iam ille sacerdos in æternū, secun-

A REBUS SVMPITIS

356

dum ordinem Melchisedech, & pontifex nouit, sedens ad dexteram patris interpellat pro nobis. Nec illud bonis obest, sed offerentibus malis, quod verissime dictum est, *Psal. 109. Pro. 15. Idem ca. 6. Eccle. 34.* Dona iniquorum non probat altissimus. Ac paulò post, cum obiectum esset ab eodem, Sacrificia impiorum exoratio est Domino. Sacrificia, inquit, impiorum eis plis obeunt, qui offerunt impiè. Nam vnum atque idem sacrificium, propter nomen Domini quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum accesserit. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Non ait, alijs, sed sibi. Qui ergo manducat dignè & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Quid aliud his verbis Augustinus inquit, quàm quod alijs verbis dictum est à scholasticis, ex opere operato, non ex opere operantis valere sacrificium siue sacramentum. Certum est enim, quod mali bona administrando, se tantummodo lædunt, sicut fax accensa sibi quidem detrimentum præstat, alijs verò lumen in tenebris administrat, & vnde alijs commodum exhibet, inde sibi dispendium præbet. Cum verò idem Parmenianus protulisset ex Evangelio, Deus peccatores non audit, An propterea dicunt hoc, inquit, vt intelligatur malus Episcopus non exaudiri, cum pro populo rogat? Quod etsi ita esset, non ideo tamen populus, si bonus atque fidelis est, sollicitus esse deberet: Securos enim illos facit illa scriptura: quæ ait: Etsi quis peccauit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris. Cumque posuisset de Balaam exemplum: Non mirum est, inquit, si verba bona, quæ pro populo dicuntur in precibus, etiam si à malis dicantur Episcopis, exaudiantur tamen: non pro peruersitate præpositorum, sed pro deuotione populorum. Quid hic aliud dicit, quàm quod postea scriptum est alijs verbis à Scoto: Sacrificium siue preces, non solum valere virtute meriti personalis sacerdotis, verum etiam virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrum communem offeruntur: cuius fidem, non peccata ministri Deus respicit. Habemus igitur iam, quæ sit scholasticorum sententia, cum ex opere operato valere Missam dicunt: nimirum

DE CAEREMONIIS

rum eadem quæ quondam Augustini: eadem quæ totius Ecclesiæ Catholicæ fuit, est, & erit semper. Qui verò sensum illis contrarium affingunt, aut non intelligunt ipsi, neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant, aut extreme sunt improbi: qui dum quàm plurimos à Christi corpore, quæ est Ecclesiæ, segregare student, quod veritate non possunt, eiusmodi conficta calumniæ perficere conantur: alienum prorsus & absurdum, ac minimè pium illis sensum affingentes. Verùm hæc est potestas tenebrarum, quibus in hanc cæcitatem adducuntur. Sed & si quis visus est esse de applicatione sacrificij scrupulus, an ea pro alijs fieri possit, per hæc quæ dicta sunt, iam sublatus esse videtur. Cùm enim isti concedant, tantum propiciatorum Christi sacrificium applicari posse pro alijs, hoc est illud, quod in Missa dicimus applicari. Neque enim sacerdos in Ecclesiæ persona, cuius minister est, suum cuiquam opus applicat, verùm applicat opus Christi: sacrificium illud applicat in ara crucis peractum: passionem applicat & mortem Christi, per quam cùm patre cœlesti reconciliati, peccatorum nostrorum sumus remissionem consequuti. Huius fructum ut fideles adipisci, peccatorumque remissionis & salutis in cruce nobis promeritæ participes fieri queat, Deum patrem precatur, per eum ipsum, qui sacrificium pro nobis factus, morte sua nobis hæc promeruit, Dominum nostrum Iesum filium eius unicum. Atque hoc est, quod applicari dicitur, sacrificium. Applicatur autem non vivis magis, quàm mortuis: neque præsentibus modò, verùm & absentibus: nisi fortè pro vivis tantum semetipsum Christus obtulit, & pro ijs qui præstantes tum adfuerunt, & non pro mortuis & absentibus quoque. Atqui contradicit scriptura, quæ mundi totius eum asserit propitiationem fuisse: & ex persona Dei Propheta: Ero mors tua, inquit, o mors, & morsus tuus ero inferne. Quid igitur aliud, quàm Evangelij vocem negant, qui cum impio Aërio pro mortuis rectè sacrificium offerri negant? Non enim aliam oblationem, sed eandem quam Christus obtulit, offert in Ecclesiæ persona minister eius sacerdos, neque pro alijs, quàm pro quibus Christus obtulit, & oblatione sua Domini mortem annunciat, qua redempti sunt.

Luc. 22.

applicatio sacrificij.

Missæ sacrificium pro mortuis valet.

1. Ioan. 2. Quidam.

A REBUS SYMPTICIS

357

sunt omnes: cui oblationi participant omnes, qui sunt in unitate corporis Christi mystici, siue superstites in hac vita, siue iam ex ea migraverint, siue præsentibus, siue sint absentes. Quod si non redemit Christus morte sua patriarchas, prophetas, & sanctos alios patres in se credentes, qui mortem eius præcesserunt: non rectè dicitur precium hoc redemptionis pro mortuis offerre sacerdos. Sin autem redemit omnes, quemadmodum certa fides est Ecclesiæ, qui sunt isti, qui cùm eandem se lingua confiteri profiteantur, negare tamen audent, quod Christus obtulit in omnium redemptionem æquè mortuorum atque vivorum, id rectè mortuis applicari? Sed isti putant suum opus applicare sacerdotem. Videntur Ecclesiæ mysterium esse prorsus imperiti, ac vbiis potius, quàm in Catholica, de ijs quæ pertinent ad fidem Catholicam, instituti. Repetendum est igitur iterum atque iterum, & inculcandum, ut ne sint nescij. Non suum opus, non suam oblationem applicat sacerdos: verùm opus Christi, oblationem illam, qua semetipsum obtulit Christus in odorem suavitatis: cuius fructus ut perveniat cùm ad eos, qui nobiscum adhuc in terris degunt, tum ad illos, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis, Deum patrem per eundem Christum precatur. Quod verò seorsum huic applicat, aut illi, nec hoc novum est: quin iam inde ab Apostolorum temporibus usurpatum. Augustinus oblatum esse scribit pro matre sua sacrificium precij nostri. Cyprianus antiquior Augustino negat offerri pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebrari debere, qui excedens ad tutelam aut curam clericum nominasset. Vtroque veritior Tertullianus, etiam anniverfariorum meminit: de uxore dicens: Marito superstite pro anima eius oret, & refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius. Et in alio libro. Iam repete apud Deum, pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas. Palinus verò. Rogat Amandum, ut pro fratre quodam, qui maluit ad dominum debitor transire quàm liber, oret: ut misericors & miserator Deus, qui facit omnia in cœlo & in terra & in mari,

Aug. li. 9. c. 12. Cyprianus lib. 1. epist. 9.

Tert. de monogamia.

Tert. de exhortatione castitatis. Epistola. 1.

Yy 5

DE CAEREMONIIS

mari, & abyssis, refrigeret animam eius stillicidijs misericordiae suae, per orationem ipsius. Quia sicut ignis, inquit, accensus ab eo ardebit vsque ad inferos deorsum: ita proculdubio, etiam ros indulgentiae eius, inferna penetrabit, ut roscido pietatis eius lumine in tenebris ardentibus extuantes, refrigerentur. Ambrosius, & trigessimum & quadragesimum obitus diem obseruari solitum scribit: atque utramque observationem habere auctoritatem, quia necessarium pietatis impletur officium. Et beatus Ephrem cum trigessimum diem compleisset, sui memoriam fieri petiuit. Quod igitur tanto consensu, tot seculis, quam late patet Christianum nomen, obseruatum semper ubique locorum fuisse videmus, quid aliud quam Apostolorum hac esse traditionem existimare fas est? Sicut existimasse iam ante doctimus Dionysium Areopagitam, Ioannem Chrysostomum, & Ioannem Damascenum. Verum haec de sacrificio dicta nunc sufficiant, quae est vna omnium praestantissima, Deoque longe gratissima caeremonia: cuius quasi quaedam sunt instrumenta, sacra vasa, sacrae vestes, chrisma, cereus, luminaria. Visum est enim, ad honorem huius tanti sacrificij pertinere, ut rei tam sacrae etiam instrumenta sacra essent: quorum quaedam non nisi legitime consecratis attingere liceret. Quod & ipsum nouum non est: quin ipsis etiam Hieronymi temporibus, & multo ante usitatum. Sic enim ille scribit ad Theophilum Alexandrinum Episcopum: quae epistola libris eius Paschalibus annexa est, in Latinam linguam ab eo conuersa. Discant qui ignorant, eruditi testimonijs scripturarum, quae debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deservire: sacrosque calices & sancta velamina & cetera, quae ad cultum dominicae passionis pertinent, non quasi inanima & sensu carentia sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini eadem, quae corpus eius & sanguis, maiestate veneranda. Quae tamen verba non ita sunt accipienda, quasi res inanimata, vasa & vestes, gratiam in se suscipiant, quod in hominibus, qui consecrantur, fieri dubium non est, sed per consecrationem tamen vel benedictionem, illud efficitur, ut magis idonea reddantur ad cultum diuinum in eis per-

Amb. de obitu Theodosij.

Ephrem in testamento suo.

Sacrificij instrumenta.

Sacra vasa

A REBUS SYMPTIS.

338

peragendam: sanctaque, propterea dicuntur, siue sacra, quod posteaquam semel Deo dicata, diuinoque cultui destinata sunt, iam deinceps in alios usus quoscunque, ea conuerrere non licet. Hieronymi quoque praceptor Gregorius Nazanzenus, Ne ipsa quidem, inquit, indumenta sacerdotalia, vel ministerij vasa, cuiuslibet contingere saltem aut contrectare fas est. Neque vero Hieronymi aut Gregorij seculo primum sacris vasibus & vestibus, calici praesertim, patinae & pallae hic honor est habitus, prope centum annis ante, Stephanus Papa, idem & martyr, ad quem exrant Cyprianus quoque martyris scriptura, ad Hilarium scribens his verbis usus legitur, Vestimenta Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusque diuinus omni cum honorificentia & honestate a sacerdotibus, reliquisque ministris celebratur, & sacrata debent esse & honesta, quibus alijs in vrbibus, cum Deo eiusque seruitio consecrata & dedicata sint, nemo debet frui, quae Ecclesiasticis & Deo dignis officijs, quae nec ab alijs debet contingi, aut ferri, nisi a sacerdotibus hominibus, ne vltio quae Baltazar regem percussit, super hac transgredientes & talia praesummes veniat diuina, & correre eos faciat diuinae vltionis iustum flagellum ad ima. Idem in epistola Soteris ad Episcopos Italiae multo ante, Idem a Sixto Papa, qui fuit sextus a Petro, scriptum legimus, cuius verba haec sunt, In hac sancta sede Apostolica a nobis & reliquis Episcopis, ceterisque Domini sacerdotibus statutum est, ut sacra vasa non ab alijs quam a sacerdotibus, Dominoque dicatis contrectentur hominibus. Indignum enim valde est, ut sacra Domini vasa, quaecunque sunt, humanis vrbibus seruiant, aut ab alijs, quam a Domino famulatus. etque dicatis tractentur viris, ne pro talibus praesumptionibus iratus Dominus, plagam imponat populo suo, & ij etiam qui non peccauerunt, mala patiantur & pereant, quia perit iustus sepissimum pro impio. Cereorum quoque & luminarium usus vetustissimus est in Ecclesia. Cum accenderetur pro martyrum honore cerei, visum est Vigilantio minime ferendum, quod idololatram quandam resisteret. Contra quem scribens Hieronymus, Cereos, inquit, non clara luce accendimus, sicut frustra caluiniaris, sed ut noctis tenebras hoc solatio temperemus, & vigilemus ad lumen, nec caeci tecum dor-

Naz. in Apologetico.

Dan. 5.

Sot. epi. 2.

Sixt. epi. 2.

Cereorum

usus anti-

quissimus.

DE CAEREMONIIS

dormiamus in tenebris. Quod si aliqui propter imperiam & simplicitatem secularium hominum, vel certe religionum foeminarum: de quibus verè possumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, sed non secundum scientiam: hoc pro honore martyrum faciunt, quid inde perdis? Causabantur quondam & Apostoli, quod periret unguentum: sed Domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat unguento, nec martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honorem Christi hoc fecit, deuotioque eius mentis recipitur: & quicunque accendunt cereos, secundum fidem suam, habent mercedem: dicente Apostolo Vnusquisque in suo sensu abundat. Idololatrias appellas huiusmodi homines: Non diffiteor omnes nos, qui in Christum credimus, de idololatriæ errore venisse: non enim nascimur, sed renascimur Christiani. Et quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne simili cum videamur honore cum idolis venerari? Illud fiebat idolis, & idcirco detestandum est: hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum est. Nam & absque martyrum reliquijs, per totas orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria iam sole rutilante: non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & virgines illæ Euangelicæ semper habent accensas lampades suas. Et ad Apostolos dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardens & lucēs: ut sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in psalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis. Male facit ergo Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli secundum nos ossa veneranda, secundum te, vilem puluisculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur altaria? Hactenus Hieronymus. Meminit carcerum & Prudentius in Hymno de beato Laurētio. De Melano verò scribit Zosomenus quod inuētus fuerit lychnos Ecclesiæ tanquā extremus minister parans lucernasque portas. Lib. 6. cap. 31. Aquæ verò benedictæ vsus, ab ipsis Apostolorum temporibus ortū habere videtur: Siquidem, qui fuit quintus à Petro pontifex Romanus Ale-

Rom. 10.

Matt. 26.

Rom. 15.

Cerei accessur
Euangelio
lectioni
preferuntur.

Matt. 26.

Luc. 12.

Ioan. 5.

Psalm. 118.

Aquæ benedictæ
vsus.
Alex. ep. 1.
ad oēs orthodoxos

A REBUS SYMPTICIS

359

Alexander, his verbis illius meminit, Aquam sale conspersam populis benedicimus, ut ea cuncti aspersi purificentur & sanctificentur, quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ aspersus sanguine populum sanctificabat, atque mundabat, multo magis aqua sale aspersa, diuinisque precibus sacrata, populum sanctificat atque mundat. Et si sale asperso per Eliseum Prophetam sterilitas aquæ sanata est, quanto magis diuinis precibus consecrata, sterilitatem rerum auferit humanarum, & co inquinatos sanctificat, atque mundat & expurgat, & cetera bona multiplicat, & insidias diaboli auertit, & à phantasmatibus versutijs homines defendit. Nam si tantu sūmbriæ vestimenti saluatoris saluatos infirmos esse non dubitamus, quanto magis virtute sacrorum eius verborum diuinitus sacrantur elementa, quibus sanitatem corporis & animæ humana percipit fragilitas? Sed Theodoricus in Ecclesiastica Historia scribit: Apameæ aqua benedicta dæmonem esse fugatum. Eundem de Iosepho Scythopolitano scribit Epiphanius, quod insanum hominem, aqua conspersum ad sanitatem reuocauit. Sed nobis hoc loco de singulis caeremonijs, quæ sumuntur à rebus, dicere propositum non est: cum præsertim copiose de ijs multa sint ab alijs perscripta. Ante annos centum propè septuaginta, scripsit octo libros ea de re Gulielmus Durandi Episcopus Mimacensis, quibus titulum dedit, Rationale diuinorum: quem totidem annis præcessit Rupertus Abbas Tuitiensis, cuius extant de diuinis officijs libri duodecim. Editus est etiam non ita pridem in lucem opera vitijs & docti, Ioannis Cochlei, liber Amalarij Treuerensis Archiepiscopi de officio missæ, ante annos septingentos & amplius scriptus, in quo multa reperire licet, ad hoc argumenti genus pertinentia. Scripsit eadem de re ducentis ante Amalarium annis Isidorus, cuius & duo libri extant de diuinis officijs. Inter eas autem res, à quibus caeremoniæ sumuntur, recenseri possunt & ea, quæ ad orationes, elemosynas, & ieiunia pertinent. Verum alio loco strictim ea de re breuiterque nonnulla dicemus: neque enim huius est instituti, omnia quæ dici possunt perscribere.

Heb. 9.

4. Reg. 4.

Matt. 9.

Lib. 5. ca. 21.

Hare. 30.

DE

Templa.

Depulsura.

Templorum

antiquitas

& usus.

Exod. 26.

3. Reg. 6.

Altor. 3.

Niceph. li.

2. c. 39. 40.

& 41. Ec-

cle. hist.

Grat. de co-

secrat. li. 1.

ea. omnes.

Inon. lib. 2.

decret.

A Loco quoque sumuntur caeremoniae: Nam oraturi ad templa convenimus, quae sunt aedes, Deo solenni ritu consecratae. Quin & corpora nostra, non nisi in templis, aut certe in coemiterijs, quae & ipsa consecrantur, sepeliri volumus. Praecipue verò tremendum illud sacrificium alibi quàm in eade Domini sacra, peragi, per sanctorum patrum canones non licet. Neque ultro novum hoc institutum: nam praeterquam quòd in veteri quoque lege tabernaculi per Moysen, ac templi per Salomonem constructi sunt usus, etiam Petrum & Ioannem in templum Hierosolymitanum ascendisse legimus, ad horam orationis nonam. Quibus autem in locis Euangelium Apostoli praedicabant, nominatim autem in Asiae, Syriae, Aethiopiae & Indiae civitatibus, quin & apud ipsos Antropophagos, Philippum, Bartholomaeum, Thomam, Matthaeum & Andream, templa & quidem maxima construxisse tradit Nicephorus: quos eadem illa consecrasse quoque dubium non est, ut in alios usus ea transferri fas non fuerit. Etiam si primus Higinus referente Gratiano, & ante eum Iuone templorum, vel ut ipse vocat Basilicarum consecrationis mentionem facere videatur: qui fuit octavus à Petro Pontifex Romanus, iuxta supputationem Eusebii in Chronicorum libro: ut Apostolicum hoc institutum fuisse minimè sit ambigendum. De Constantino scribit Eusebius, quod is templum saluatoris extractum Hierosolymis, consecrandum curavit. Cuius rei meminit etià Athanasius, in secunda Apologia lib. 4. de vita Constantini de Basilio narrat Ambrosius, quod is idem fecerit de basilica quam condiderat Apostolorum nomine, lib. 1. Epist. 5. De Basilio Ancyrano refert Zosomenus, quod convocaret ad consecrationem Ecclesiae quam aedificaverat, multos vicinorum locorum Episcopos. Lib. 4. cap. 13. Legimus apud Athanasium quod in Beryto Iudaei còvers, rogabant Metropolitanum, ut Synagogam suam ecclesiam consecraret, in honorem sancti saluatoris mundi. Et ex tunc, inquit, per diversas orbis nationes, mos inolevit, ut basilicas plurimas vel

vel oratoria pontificis in honorem sancti saluatoris conde-
re, & dedicare non desinat. In libello de passione & ima-
gine Domini nostri Iesu Christi. Queritur idem Athana-
sius, inter alia crimina sibi obiectum fuisse, quod in magna
ecclesia Synaxis habita sit prius, quàm dedicaretur, quodque
illegitimae preces ibi fuerint conceptae. In priore Apolo-
gia ad Constantium, ex quibus verbis facile cuius perspi-
cere licet, quae fuerit opinio patris etiam illis temporibus
de consecratione siue dedicatione templorum, cum illegi-
timae preces conceptae putarentur in templis non conse-
cratis. Philo quoque, qui fuit Apostolorum aequalis, scribit hoc
de viris Apostolicis, quod habuerint sacra domicilia, quae
seminia siue monasteria vocabant: in quibus manentes, *Vide Enst. 2. cap. 17. Eccl. hist.*
honestae ac sanctae vitae mysteria celebrabant, nihil illo in-
ferentes, nec potum, nec cibum, nec aliud quicquam eo-
rum, quae ad corporis sustentationem necessaria sunt: sed
leges & oracula Prophetarum & hymnos, ac reliqua eius-
modi, quibus scientia & pietas augebantur & consumman-
tur. Ac illud quidem dubium non est, quantum ad ipsam
Deum attinet, nihil referre, quo in loco colatur: qui cum
sit corporis expertus, nullis finibus circumscribitur, nec lo-
co clauditur villo: Quod nec ille ignorabat, qui templum
illi fabricatus: Si coelum, inquit, & coeli coelorum te ca-
pere non possunt, quanto magis domus haec quam aedifi-
cavi tibi? Ceterum quòd in templis potius orationes, pre-
sertim verò sacrificia peraguntur, hominum id causa con-
stitutum est, quorum ingenium est, eorum praesertim qui
sunt de vulgo, quae per vulgata sunt, minorem ut eorum
rationem habeant: quin ea despiciant ducunt. Si quae ve-
rò solenni ritu propriae divinae rei faciendae dicata sunt &
consecrata, nescio quomodo maiore quadam habentur à
multis in veneratione. Sic videmus ad regum & principum
venerationem permultum facere, si domus habitent, quàm
reliqua multitudo, magnificentiores, si vestes etiam indui-
sint splendidiore. Visum est igitur ad multitudinis maio-
rem erga Deum reverentiam excitandam, non parum interef-
set, ut aedes certae constitueretur, in quibus res alia nulla fie-
ret, praeterquam quae ad colendum Deum pertineret, quin
& vasa, quemadmodum antea commemoravimus, &
vestes,

DE CAEREMONIIS

vestes, & ministri quoque peculiare ei rei designati sunt. Deinde verò cū præcipuus Dei cultus, in eo charitate prosequendo consistat, (nihil autem amatur, nisi cognitum, sicut ab Augustino quoque scriptum legimus) omni certe studio laboratum oportuit, vt clarum omnibus & illustre Dei nomen redderetur, vt ne quem latere posset, quantis ille beneficijs mortalium genus affecerit, quò sic illis commemorandis, ad colendum, hoc est amandum Deum, facilius homines accenderentur. Postulabat itaque ratio, locus vt aliquis designaretur, in quo beneficia Dei quàm maximè clara testataque cunctis redderentur, cui rei non alia domus visà est magis idonea, quàm ea ipsa, quæ rebus diuinis faciendis esset dicata, quarum non postrema pars est verbi Dei prædicatio. Neque dubitandum est quin gratiores Deo sint preces, & ad impetrandum quod velis efficaciores, quæ sunt in templo Deo consecrato, non solū propter loci reuerentiam, sicut Salomon quoque petiuisse Deum legitur, Sint oculi tui aperti nocte ac die super domum, de qua dixisti: Erit nomen meum ibi, vt exaudias orationem serui tui, & populi tui Israël in loco isto, verum etiā quòd cū coijt cæcus omnis, & aggregatur ad Deum, cū quasi manu facta precationibus ambiunt orantes, gra-

Preces que
sunt in tem-
plo, sunt
Deo gra-
tiores.
3. Reg. 8.

Tert. in A-
polog. 19.
Amb. li. 5
in Lucam.

Chry. ad Ro-
m. Antio-
che. h. 79.

Act. 12.

ta est hæc vis Deo, sicut scribit Tertullianus, quodque singulis petentibus negaturus forte fuerat, multorum vniuersitati precantium ferè tribuit. Fieri namque, dicit Ambrosius, Ecclesiæ contemplatione, vt quòd alicui Dominus negare posset, ignoscatur, certum vt sit, quòd maiore cum fructu Deo supplicatur in Ecclesia, quàm quouis in alio priuato loco. Quod his etiam verbis testatur Ioannes Chrysostomus. Et domi quidem orare potest, sic autem in Ecclesia non potest, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vniuersimodè emittitur. Non ita Dominum per te solus orans, audieris, vt cum fratribus tuis. Hæc enim maius aliquid est, puta, vniuersitas & consonantia, charitatisque vinculum, & sacerdotum orationes. Propterea namque sacerdotes propositi sunt, vt multitudinis orationes cum sint infirmiores, hisce potentiores adiungentes, pariter cum illis in cælum ascendant. Si namque Petrum Ecclesiæ adiunxit oratio, & illam ex carcere columinam eduxit, quomo-

A LOCO SVMPITIS.

361

quomodo tu ipsius potentiam contemnis? Quin & alio loco, vbi tractat de incomprehensibili Dei natura, fieri non posse dicit, vt domi tam benè quis oret, quàm in Ecclesia: quod pluribus etiam verbis inibi persuadere conatur. Beatus quoque Basilus æqualis eius, eadem de re differens: Nobis quoque periculum est, inquit, malè obiti mandati, si loci rationem neglexerimus, maxime si sacerdotij mysteriorum in locis prophanis celebrauerimus: propterea quòd ea res indicium haberet contemptus in celebrante, offendiculum quoque generaret pro varietate affectionum multifaria, propter variam multorum in rerum diuinarum scientia infirmitatem. Si verò quisquam obieciat. Quid igitur est quòd Apostolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipse potestatem dedit orandi Deum in omni loco, vbi dixit: Neque Hierosolymis post hæc, neque in monte isto adorabitur pater: hoc dicendū est, quòd illud in omni loco, non comprehendit eos locos, qui humanis visibus, rebusque immundis & prophanis deputati sunt, sed dilatat ac deducit ad orationem Dei, ab arcto ac Hierosolymæ ambitu, in omnem totius orbis locum. His verbis indicare Basilus videtur, non sic accipiendum illud esse, quòd dicit Paulus in omni loco, quasi passim in prophanis quibusque locis Deus adorandus, Deoque sacrificia sint offerenda, quòd tamen vbique mente fieri potest: sed quòd non solū in templo Hierosolymitano, aut in monte Garizin, verum in quouis alio loco, ad colendum Deum propriè designato preces, supplicationes, & sacrificia fieri possint, vt quòd à Christo dictum est: Venit hora, quando neque in monte hoc, nec Hierosolymis adorabitur pater: & Veri adoratores, adorabunt patrem in spiritu & veritate, nequaquam per hæc verba templa Deo deprecando dicata, videantur exclusa: sed cū Iudæi contenderent, nusquam adorari Deum oportere præterquam Hierosolymis in templo, quasi Deus alibi non audiret vota deprecantium: contra Samaritani negarent eum vsquam adorandum nisi in monte Garizin, quòd is locus à Moysè decretus esset, vbi Patriarchæ benedicerent populo seruanti mandata Dei, hoc dicere voluisse Christus intelligendus sit: futurum non ita multò post, vt & Samari-

Chry. h. 3.

Basil. de Ba-
ptismo. ser.
2. cap. 8.

1. Tim. 2.

Ioan. 4.

Deut. 21.

Z z

tano.

DE CAEREMONIIS

tanorum impius cultus aboleretur, & Iudaeorum carnalis religio transferretur, ac antiquatis utrisque, pius & verus cultus, nempe spiritualis, in eorum locum succederet, quo nō in hoc mōte, quasi conclusus in eo credatur, qui non solum huius montis, verumetiam totius orbis Deus est & Dominus: nec Hierosolymis, quasi non alius ad orandum patrem sit locus aptus & idoneus, verum quā longē, quāque latē pateat orbis vniuersus, in omnibus terrarum locis templa Deo piē colendo fabricarentur, in quibus ipsi pij templa Deo facti, non iam in externis tantum ritibus, quemadmodum à Iudæis est factitatum, verum spiritu Deum & veritate sint adoraturi, nimirum fide vera, charitateque non ficta: vt quicquid externorum rituum adhibuit fuerit, ij nihil aliud, quā certa quādam indicia sint huius fidei, charitatisque futuræ. Est quidem ita, quod in omni loco Deum adorare fas est, qui non locum, sed mentem requirit feruidam: Verē namque dixit Ambrosius. Non locus orationem commendat, sed deuotus animus. In primum caput ad Romanos. Sic Hieremiam in cœno, sic Danclem in lacu, sic Iob in sterquilinio iacentem sic Ionam in ventre ceti, sic latronem in cruce pendente, sic Ezechiam in lectulo decumbentem, sic Paulum in carcere clausum. Deum deprecates, & ab eo legimus exauditos. Sed si illam ipsam mentem feruidam ad locum sanctum, ad congregationem sanctam attuleris, certum est & indubitatum, quod ex tali mente profectæ preces multo tum Deo gratiores, & ad quiduis impetrandum futuræ sint efficaciores. Quamobrem facere prorsus oportet hominem non Cyclopicum, vt vel festis saltem diebus templa Deo consecrata ingressus, ad sanctorum se cœtum aggreteret, & cum illis puras manus leuet. Deumque cum sibi, tum Ecclesiæ vniuersæ propitium reddere conetur, ac quæ sit illius voluntas, ex ore sacerdotis accipiat. Neque verò consecrata sine causa, loca eiusmodi Deo consecrata, vocantur Ecclesiæ. Etsi enim quæ propriè dicitur Ecclesia, constat ex viuis lapidibus, ex hominibus in Deum credentibus (idem enim græcè sonat vox hæc, quod latinè cœtus vocatorum) tamen quoniam in eum locum cōueniunt, qui vocati sunt ad spem cœlestis hæreditatis consequendæ, locum ipsum eodem

Hier. 38.
Daniel. 6.
Iob. 2.
Iona. 2.
Luca. 23.
Esaiæ. 38.
Act. 16.

Loca Deo
consecrata
cur vocentur
sic. Etsi enim
quæ propriè
dicitur Ecclesia,
constat ex viuis
lapidibus, ex
hominibus in
Deum credentibus
(idem enim græcè
sonat vox hæc,
quod latinè
cœtus vocatorum)

A LOCO SYMPTIS.

362

eodem nomine, quo cœtum in eo congregari solitum appellare visum est. Quisquis igitur ex vocatis esse vult. ad eas vt frequenter necesse est, in quas conuenire vocatos videt: vt ad eandem vocationem se quoque pertinere testatur omnibus faciat. Quoniam verò non est quod quisquam speret fore, vt inter electos censeatur, qui non sit cœtu vocatorum, vel hoc ipso nomine facere quisque debet, vt libenter in hoc vocatorum cœtu versetur, quo possit in electorum numerum aggregari: cum præsertim cœtus hic in terris adhuc militatum, ad agendas Deo gratias, & laudes illius prædicandas coactus, imago quædam sit illius iucundissimæ, & eius quidem sempiternæ consolationis beatorum spirituum, in cœlo triumphantium, & absque vlla intermissione Deum laudantium: vt qui ad eam peruenire vult, cœtum hunc in terris agerium frequentare opus habeat, atque hic illud incipiat meditari, quod erit sine fine faciendum. Porro congressus, istos non existiman dum tantum ad Euangelium audiendum fieri oportere, vt initio eo auditio, subitò quisque è templo se proripiat, neque sibi quicquid præterea in eo negocij esse putet: sed sic Euangelium audiendum est, vt simul orationi vacetur: cui rei magis etiam, quā audiendo Euangelio, templa dicata videntur. Domus mea, dicit dñs, domus orationis vocabitur: nō predicationis aut auditionis. Hinc est quod Græci quoque; templa vocant, siue. *ἱερὸν* *ἱερόν*, Latinè dicere possis oratoria, nō predicatoria vel auditoria. Sicut apud Eusebiū, Socratem, & Zolomenū videre licet. Non quod non rectè prædicetur & audiatur in illis Dei verbum, sed quod orationibus Deo placando propriè sunt destinata. Verum est, quod à veritate dictum est, quod vnus est magister noster in cœlis. Quos enim hic magister spiritus sanctus intus non docet, indocti remanent. Siquidem forinsecus magisteria, sicut ab Augustino scriptum legimus, adiutoria quædam sunt, & admonitiones: cathedram in cœlo habet, qui corda docet: qui nisi loquatur nobis intus, frustra foris verba perstreunt, quæ haud aliter se habent ad mentem hominis, quā quemadmodum ad arborē agricola. Forinsecus is operatur, adhibet aquam, & culturæ diligentiam: verum adhuc ille forinsecus quæcūque velit, nunquid potest

1. Cor. 3.

CAEREMONIE

ma format: nunquid nuditatem lignorum vestit vmbra fo-
liorum: nunquid tale aliquid intrinsecus agit? Sed quis agit
hoc? docet nos Apostolus dicens: Ego plantavi, Apollo iu-
gavit, sed Deus incrementum dedit. Neque qui plantat
est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus.
Cum itaque sonos tantum verborum ab homine magistro
percipiamus, res autem ipsas veritate intus docente co-
gnoscamus, quid aliud faciendum nobis restat: quia ut ad illud
qui cathedram habet in celo, confugiamus, illum, ut nos
intus doceat, precibus fatigemus, quo & cognoscere vo-
luntatem illius, & eam cognitam explere simul queamus.
Quam autem causam esse dicemus aliam, quam obrem pa-
rentum nostrorum memoria multos videre licuerit, non
magis ad audiendum promptos, quam ad obtemperan-
dum Dei mandatis paratos, cum nunc auditores plurimi,
factores vero propè nulli reperiantur: nisi quod illi, cum
sonum verborum hominis à superiore loco Dei voluntate
in Ecclesia annunciantis percipissent, nequaquam ea vna
te contenti fuerunt, verum, sicut antea quoque commemo-
ratum à nobis est, ad eum qui cathedram in celo collocata
habens intus docet, supplices confugerunt, eiusque fidem
implorarunt, ut & sanctorum, quae à ministro verbi di-
cta essent, intellectum praeberet, & ad explendam Dei vo-
luntatem vires suppedicaret, illud quod ab Augustino in lo-
cis aliquot scriptum est, subinde repentes: Da quod iu-
bes, & iube quod vis. Atque ut alibi, quam in templo, pre-
ces ad Deum rectè fundi possint, probanda tamen est illa Fe-
licis Papae sanctio, ante mille annos lata, quod sicut non alijs
quam sacriati domino sacerdotes debent Missas cantare,
nec sacrificia super altare offerre, sic nec in alijs quam in sa-
cratis locis Missas cantare, aut sacrificia offerre licebit. Ac
paulò superius: Satiùs est, inquit, Missam non cantare, aut
non audire, quam in illis locis ubi fieri non oportet: nisi ut
sæpè dictum est, pro summa contingat necessitate: quoniam
necessitas non habet legem. Vnde scriptum est, Vide ne of-
feras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in lo-
co, quem elegerit dominus Deus tuus. Quem qui præces-
sit eiusdem nominis pontifex propè ducentis annis: Mau-
damus, inquit, ut super memorias martyrum Missæ cele-
brantur,

Aug. li. 10.
conf. 14. 29.

Fel. in Epi.
ad omnes e-
pis. 10.
457. 1.

Non nisi in
tèplo sacri-
ficandum.

Deut. 12.
Fel. epist. 2.

breur, ne memoria eorū à talibus extinguatur, aut veneratio
possi à prohiberi. Quod in Concilio quoque Laodicensi
inter hos duos pontifices interiecto, ad eundem modum con-
stitutum legimus: & postea in concilio Cabilonensi, ubi eius-
dem Laodicensis concilij sit mentio. In suis quoque cõtra-
ctoribus regulis Basilius: Quemadmodum, inquit, ratio
non admittit, ut comune vas in sancta loca inferatur: ita ne-
que permittit, ut sacra in prophanis ædibus celebrentur ve-
teri instrumẽto apertè ex præcepto Dei nihil tale fieri per-
mittente, domino quæ dicente: Templo maius quid est hic
Et Apostolo: An domos non habetis ad manducandum &
bibendum? Quid dicam vobis? Laudabo ne vos in hac cau-
sa? Non laudabo: & quæ sequuntur. Nec commune conui-
vium in ecclesiam inferendum, neque dominicam cenam
in priuatis ædibus contemptui exponendam esse, ex his do-
cemur: nisi quis in articulo necessitatis delegerit puriorem
locum, aut domum tempore accommodo. Quamobrè qui
nulla necessitate adacti in illis ipsis locis, ubi potatur sæpè,
sacratum, pergræcatur, sacrificium hoc tremendum peragi
iubent, nulla ratione istam reprehensionem effugere pos-
sunt. Qui si hunc honorem habendum Deo non putant, ut
in domum Dei, domum orationis conueniant, quæ non al-
ij rei, quam Deo placando sacrata est, neque submissum pij
Centurionis illius animum imitari volunt, qui se iudicabat
indignum, sub cuius tectum Christus intraret, sed quasi pro
imperio Christum ad se venire iubent, multò rectius face-
rent si ab audienda Missa abstinerent, quæ prophanari cer-
tè videtur, cum in prophanis ædibus extra necessitatem ce-
lebratur. Excuterent isti pigrìtiam, fastumque, suum abijce-
rent potiùs, ac quantacumque dignitate præditi sint, ita tamè
se superiorem esse Deum sibi persuaderent, ut cum illo cõ-
parati ne sint quidem, aut si quid sint, cinis & pulvis sint.
Qui hanc animi submissionem ad orandum Deum non ad-
fert, inanis sacrificiū, inanis est illius omnis oratio. Ad quã
ut inuitaretur homines, illud quoque moribus est receptum,
& iam inde à multis seculis observatum, ut pro foribus te-
plorum eos qui varijs morbis confecti, membris etiã suis
mutilati, ac ad extremam egestatem redacti sunt, colloca-
rent, qui quasi communes quidam hominum præceptores
essent,

Cap. 54. 2.

Basili. quæst.
310.

Missæ sine
necessitate
in locis pro-
phanis fieri
non debet.

Matth. 8.

Mendici a-
pud templa
cur assideant
& quorum
nos admo-
nere debeamus

DE CAEREMONIIS

essent, per quos ut nec secundis rebus efferrentur, nec aduersis frangerentur, admoneri possent. Nihil æquè Deus odit atque superbiam: quam si secum aliquis, templum ingrediens, adferat, tantum abest, ut placatum sibi Deum reddat, maiorem etiam ut illius indignationem pronocet. Assident igitur isti foribus diuinarum ædium, ut cum oculos in eos nostros defixerimus, admoneamur fragilitatis nostræ: nos ipsi quibus illos casibus obnoxios esse recordemur. Placet sibi quisquam, quod ætate florenti, quod forma præstanti, quod valetudine sit firma: cum in hos aspexerit in vestibulis templorum iacentes: fieri non potest, quin cristas demittat ilico: animo secum repetens, ex ijs fuisse quosdam, quos cum æquè Deus ipsi corporis bonis aliquando cumulauerit, nunc tamen squalidi sint, deformes, & grauibz totius corporis doloribus miserandum in modum oppressi. Tumet aliquis diuitijs & potentia: fortasse inter eosdem reperiet aliquem, qui cum & ipse locuples aliquando fuerit, neque secundas res moderate ferre potuerit, eò tandè calamitatis recidit miser, ut mendicare stipem cogatur. Itaque vicissitudinis rerum humanarum commonefactus, de fastu suo permultum remittet, dum quod huic accidit, sibi quoque euenire posse putabit. Atque hæc quidem doctrinæ cuiusdam sunt & admonitionis: sed & consolationis ex illis plurimum capere licet. Accidit cuiuspiam præter voluntatem aliquid: at quàm leue est illud, si cum istius casu, stipem pro foribus templi mendicantis conferatur. Non est eo loco quo velis valetudo tua: at huius miseri morbus prorsus est incurabilis. Facultatuum tuarum grauem aliquam iacturam fecisti: at huius est multo grauior, qui ne panem quidem habet, quo vitam sustentare queat, nisi tua benignitate sit adiutus: non murmurat tamen, non maledicit, non aliquod impatientis animi signum dat, sed ærumnam suam æquo fert animo. Nunquid ea res non magnam dolori nostro lenationem adfert, si quem ex rebus contra voluntatem nostram fluentibus accepimus, ac uos ad agendas Deo gratias excitat: qui quamuis pro paterno suo in nos animo castigandos nos esse putauerit, suæ tamen misericordiæ non est oblitus: neque nos extrema illa calamitate afficere voluerit qua

A LOCO SVMPPTIS.

364

qua miseros istos, pro foribus iacentes Ecclesiæ, premi videmus. Admonet præterea nos calamitosorum hic aspectus, ut ipsi propenso simus ad misericordiam animo, & singularem Dei misericordiam & benignitatem admiremur. Nam si Deus istos non aspernatur, neque pudet eum ipsorum, quod suæ domus vestibulis assident, multo minus te fas est carnem tuam & membra tua despiciere, neque eis qua possis ratione subuenire velle. Simul considera, quàm sit longè diuersa ratio eius, quam possidet rex mortalis, & eius aula, quam sibi consecratam habet immortalis ille rex regum, & dominus dominantium. Illic omnia factus, hic humilitas omnia. Nō licet illic videre, nisi auro & gemmis ornatos, & preciosis vestibus indutos: huius contra aulici pannosi sunt, sicut, squaloreque obducti, quorum sedes & collectio modò non admonitio quædam est ad hominum genus: præclaram illam vocem edens: Nihil humana sunt omnia, fumus & umbra sunt. Si bonum essent diuitiæ, Deus ante vestibula sua pauperes nō collocasset: Quos propter eam causam ibi collocasse videtur, ut quemadmodum qui ad hominem regem adire vult, prius se in alicuius, qui sit ex illius comitatu, familiaritatem insinuat, & eū officijs, obsequijs, liberalitateque sua sibi demereri conatur, quò per eum & aditus faciles, & aures principis benignas habere queat: sic qui vult in Dei domum ingredi, ac orationem ab illo suam exaudiri, prius aulicos ipsius, qui pro foribus eius assident, sibi conciliet, ac memor illius quod scriptum est, Non apparebis in conspectu meo vacuus: eos muneribus delinias: certò persuasum habens, quod sibi factum Deus interpretatur, quicquid ex minimis istis vni factum fuerit: ac delinitis illis tum primum accedat cum fiducia ad thronum gratiæ Dei, qui cum dixerit: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur: non potest quod promissit non præstare. Ceterum frustra misericordiam expectat à Deo, qui prior in proximum vsus ea non fuerit: erga quem qualem se quisque præstiterit, talem Deum erga se vicissim experietur. qui misericordiam se velle, non sacrificium, disertis verbis pronūciat. Quisquis igitur quod vult Deus, Deo negat, quod ipse desiderat, à Deo sibi vult negari. Est in coelis misericordia, quæ

Aulici Dei
pauperes.

Exod. 23.
Matth. 23.

Heb. 4.
Matth. 5.

Osee. 6.
Matth. 9.

Z z 4

ad.

*Psalm. 35.
Chry. in pri
ma ad Tim.
homil. 14.
Mendici
sunt medi
dici vulne
rum nostrorum*

Chry. ser. 8.

*Luc. 11.
Bas. in re
gulis con
tract. ques.
27.*

*Resipiscen
tie fru
ctus, qui.
Quaest. 28.*

Luca. 19.

Tob. 12.

admodum. Propheta dictum est: Domine in cœlo misericordia tua. ad hanc non nisi per terrenas misericordias pervenitur. Vocat igitur Chrysostomus eos, qui pro foribus ecclesiarum sedent, stipem à nobis mendicantes, medicos vulnorum nostrorum: non solum quod fastui plerumque nostro medentur, quod graue vulnus est animæ, quodque si quem ex rebus aduersis dolorem accepimus, ei consolationem adferunt: verumetiam quod per eos peccatorum nostrorum remissionem consequuti, grauibz eorum morbis liberamur. Verba Chrysostomi hæc sunt: Nisi essent pauperes, peccatorum difficile sarcinam poneret: medici illi sunt vulnorum tuorum, manus eorum tibi medicamenta præstant. Non ita medicus, ut medicamenta imponat, extendens manum curationem exhibet, sicut pauper, abs te ut accipiat, portigens manum. Dedisti pecuniam & peccata simul exuisti. Ad eundem modum Petrus quoque Chrysologus: Manus, inquit, pauperis est gazophilacium Christi: quia quicquid pauper accipit, Christus accipiat. Da ergo homo pauperi terram, ut accipias cœlum, da nutum, ut accipias regnū, da micā, ut accipias torū. Sed quid horū opus est proferre testimonia, quibus referti sunt sanctorum omnium libri? Dixit ipse Christus: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Omnia, inquit Basilius locum hunc enarrans, quæ per rapinam & auaritiæ studium peccamus, & malè agimus. Addit paulò post: Nō quod per se ista ad mundationem sufficiant, cum principaliter opus sit misericordia Dei & sanguine Christi: in quo & aliorum omnium redemptionem habemus, si in vno quoque dignos resipiscentiæ fructus fecerimus. Fructus autem resipiscentiæ dignos intelligi vult idem in eodē libro Basilius, opera iustitiæ, peccato opposita. Verbi gratia: Rapuisti aliena, non modò rapere deinceps desine, verum etiam cum Zachæo dic: Ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus, & si quid aliquem defraudauit, reddo quadruplum. Est igitur eleemosyna cumprimis ad id quod velis impetrandum necessaria. Scriptum est enim: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Oratio pullat, ieiunium impetrat, eleemosyna accipit. Hæc tria vnum sunt, ac sibi inuicem vitam dant. Orationis anima, ieiun-

ieiunium ieiunij vita est eleemosyna siue misericordia: ita sibi connexa hæc sunt, ut rectè separari non possint. Quā- Pau- peres & obrem reprehendendi meritò sunt, qui, per quos ad misericordiam prouocamur, pauperes & calamitosos homines, à templi, quæ domus est & aula Dei, foribus, procul arcere conantur: cum non hanc ex illis utilitatem tantum capiamus, quod nos ad præstandam misericordiam, quam præstari nobis à Deo velimus, inuitant: verumetiam & vicissitudinis rerum humanarum, casuumque, quibus subiecti sumus, admonemur, & in rebus aduersis non parum eorum aspectu consolationis capimus. Retinendus est igitur laudatus ecclesiæ mos, ut pro foribus domus Dei pauperes excubent, atque ibi misericordiam ab ijs qui Deum sui misereri cupiunt, expectent. Et quamuis rectè quouis in loco preces ad Deum funduntur, rectè tamen & illud creditur, quod quæ cum reliquo cœtu piorum in sacris ædibus sunt orationes, multò sunt efficaciores. Rectè & illud à sanctis patribus constitutum obseruatur, ut tremendum sacrificium non alibi, quàm in Deo sacratis templis offeratur: ad quod celebrandum, & homines & vestes & vasa & locus requiritur sacer, ut nihil ibi sit, quod non verbo Dei sanctificatum sit, quod sic maiore in veneratione sacrificium inter omnia maximè venerandum, à populo haberi possit. Est quidem ita, quod vbique Deus est: verum non vbique tamen æqualiter operatur. Misericordia domini plena est terra: Sed in scripturis tamen legimus, quod certa loca suis operationibus delegerit: exauditioni templum Hierosolymitanum: arcam miraculis: piscinam probaticam ægorum solatio. Templum quidem eo dignus est honore, ut si quis etiam exul ad illud versa facie oraret, exaudiretur: quod priuilegium nulli alij loco concessum esse legimus. Arcæ porò tantam virtutem esse voluit, ut ea præsentis funderentur hostes, Hiericho corrueret, & Iordanis retrosum cōuerteretur. Piscinæ verò probaticæ prerogatiuam hanc fuisse nobis Euangelium indicat, ut qui primus in eam descendisset, quocunque tandem affectus esset morbo, statim ab eo liberatus discederet. Nunquid parem vim ad sanandum alia quoque vulgares aquæ habuerunt? Sic Deus cuius misericordia pleni cœli, Z z s ple-

*Orationes
in templo effi
caciores.*

*Loca Deus
sibi eligit.
Psalm. 32.*

*3. Reg. 8.
Iosue. 3.
Iosue. 5.
Templi præ
rogatiua.*

*Iosue. 6.
Iosue. 4.
Iosue. 5.*

Angeli in
templis ha-
bitant.
Ioseph. de
bello iudaico
col. 7. c. 12
Iuan. 4.

Matth. 21.

Hier. 23.

Esaie. 66.

Opera Dei
in vno loco
quā in alio
terribilia
Epist. 137.

Loca dele-
ta miracu-
lis.

plena est & terra, nullo vt loco circumscribatur, certa ta-
men loca esse voluit, in quibus manifestius virtutem suam
declararet. In templo Deus olim responsa dabat, in tem-
plis angelos videre licuit, quos inibi etiam habitare vel il-
lud nobis esse documento potest, quod à Iosepho memo-
ria proditum est, cum iam iam Hierosolymitanum exci-
dium instaret, angelos auditos esse qui dicerent: Receda-
mus ex his aedibus. Sed hæc dicit aliquis veteris testamē-
ti fuisse, nec ad nouum pertinere quicquam, in quo Sama-
ritanae disertis verbis dictum legimus: Mulier, crede mihi,
veniet hora, quando neque in monte hoc, neque Hiero-
solyms adorabitis patrem. Atqui ille ipse qui hæc dixit,
nouum testamenti mediator & auctor, templo tantum hono-
ris habuit, vt cum eijceret ex eo vendentes & ementes,
domum illud sui patris vocauerit. Nunquid non totus
mundus domus est illius, qui dixit: Cælum & terram ego
impleo. Cælum sedes mea, terra autem scabellum pedum
tuorum? Et tamen domum sui patris peculiari modo quo-
dam, templum Christus appellauit. Quin & in ipsis tem-
plis arcano quodam & in perscrutabili Dei iudicio fieri vi-
demus hoc ipso gratia tempore, vt terribilia in vno sint,
quā in alio Dei opera. Sic ab Augustino factū legimus,
cum quidam ex eius sodalitis iuuenis graue quoddam
presbytero crimen intentasset, nec res euidentibus argu-
menti aut refelli posset, aut coargui, quod iusserit ambos
ad locum sanctum (his enim verbis vitur) peregrinari, ni-
mirum eum, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditum
erat, vt ibi ad confessionem, vel pœnæ miraculo vel timo-
re compellerentur. Ac mox ea verba subiicit Augustinus:
Vbiq; quidem Deus est, & nullo continetur vel includitur
loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in
spiritu & veritate oportet adorari, vt in occulto exaudies,
in occulto etiam iustificet, & coronet: verū tamen ad ista
quæ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest eius consi-
liū perscrutari, quare in alijs locis hæc miracula fiant, in a-
lijs non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci, vbi
beati Felicis Nolensis corpus cōditū est, &c. Ac paucis in-
teriectis, mētiōe facta de miraculis, quæ mediolani fierēt
apud memoriā sanctorū: Nūquid, inquit, nō & Africa san-
cto-

etorum martyrum corporibus plena est? & tamen nusquā
hic scimus talia fieri. Sicut enim, quod Apostolus dicit, Nō
omnes sancti habent dona curationum, nec omnes habēt
dijudicationem spirituum, ita nec in omnibus memorijs
sanctorum ista fieri voluit, qui diuidit vnicuique propria
prout vult. In vita Hilarionis scribit Hieronymus, certa-
men inter Palestinos & Cyprios fuisse, dum hi corpus, il-
li verō spiritum eius habere se iactarent. Et tamen in vtrif-
que locis, inquit, magna quotidie signa fiunt, sed magis in
hortulo Cypri: forsitan quia plus illum locum dilexit. Qua-
re minime nouū, ac iam inde à multis sæculis in orbe Chri-
stiano receptum est, quōd propter admirabiles Dei ope-
rationes, vnus locus alio sanctior habitus, & à pijs homi-
nibus magis est frequentatus. Qui scripserunt Ecclesiasti-
cam historiam, Eusebius, Socrates, Sozomenus, Theodori-
tus, & alij ante mille ducentos, quin & ante mille trecen-
tos & amplius annos, & Hierosolymam, & ad martyrum
sepulchra, religionis ergo peregrinationes etiam ex voto
susceptas esse, memoriæ prodiderunt. Quas adeo non con-
temnendas putauit Ioannes quoque Chrysostomus, vt di-
ceret, cum in vinculorum, quibus ligatus erat Paulus, lau-
dem erupisset: Vellem nūc locis in illis versari, quibus vin-
cula illa manent, & cathenas videre, quas timuerunt qui-
dem dæmones, & horrent, & angeli venerantur. Si Eccle-
siasticis curis essem vacuus, corpusque robustum habe-
rem, nequaquā peregrinationem tantam facere recusarē,
quō cathenas saltem viderem, & carcerē, quo Paulus vin-
ctus est. Et in Homilia quinta ad populum Antiochenum,
scribit in Arabiam quosdam abire solitos fuisse, vt finem
in quo sederat Iob, cernerent, & terram oscularentur, quæ
illius victoris certamina & cruorem, omni auro preciosio-
rem suscepit. Prudentius de Himetrio & Chelidonio lo-
quens. Illas (inquit) cruore sacro, nunc arenas incolat, non
confrequentant: obsecrantes, voce, votis, munere. Exteri Ode. 1.
nec non & orbis, huc colonus aduenit. Hieronymus Ad deside-
verō. Adorare, vbi steterunt pedes domini, partem si-
dei esse dicit, & quasi recentia natiuitatis & crucis, ac pas-
sionis videre vestigia. Idem de Alexandro scribit Episco-
po Capadociae, quōd sede sua relicta, profectus fuerit
Hiero-

Peregrina-
tiones Deo
non ingra-
tae.

Euseb. li. 1.

cap. 11.

Socrat. li. 7

cap. 47.

Sozo. lib. 2.

ca. 14. et li.

4. ca. 5.

Theod. li. 8.

de curatione

græcarum

affectio.

num.

Chry. hom.

5. de beato

Iob.

Peristepha

non.

Ode. 1.

Ad deside-

rium.

De viris

Illustribus.

In epist. ad
Marci.

Aug. li. de
ciuit. Dei.
Sozo. eccl.
hier.
Tēpla eno-
stro pro-
fanata.
Facinus
horrendū.

Tēpla san-
ctis non
erigi.
Inno. ad
mysterijs
Missæ ca. 11

DE CAEREMONIIS

Hierosolymam, sacra loca visendi causa. Plura vide in epistola eiusdem ad Marcellum. Et aequalis eius Paulinus. Non aliter, inquit, affectus homines ad Hierosolymam rapit, nisi ut loca in quibus corporaliter præsens fuit Christus videant atque contingant, possintque & de suo fructu dicere. Introiuimus in tabernacula eius, adorauimus ubi steterunt pedes eius, Si ergo religiosa cupiditas est loca videre, in quibus Christus ingressus, & passus est, & resurrexit, & vnde conscendit, & aut de ipsis locis exiguum puluerem, aut de ipso crucis ligno, aliquid saltem, festuque summe sumere & habere benedictio est. Ante annos plus minus septingentos, fuit Claudius quidam, qui peregrinè proficiscētes ad sepulchra sanctorum martyrum ridebat, eum in eorum, quos de cultu scripsit imaginum libro tertio, grauius confutauit vir doctus Ionas Episcopus Aurelianēsis. Verum in hoc genere, non tam labor ipse peregrinationis attenditur à Deo, quam affectus. Quemadmodum dicit ille affectus tuus operi tuo nomen imponit. Si quis charitate erga sanctum aliquem inflammatus, & virtutum illius amore ardens, visat reliquias illius, & osculetur, non potest hic affectus Deo gratus non esse. Sed hæc obiter. De Christianorum templis siue basilicis, refert Augustinus, & in Ecclesiastica quoque historia scriptum legimus, quod etiam ab immanibus barbaris tantus olim illis honor habitus fuerit, ut quisquis ad ea confugisset, is ab hostium insultu liber esset. Nunc miserandum in modum ea prophanari passim cernimus, nec in horrea modò pleaque commutata, verum & equorum ex eis stabula facta, & in quoscunque tandem vsus Deo dicatas domos conuersas: quodque etiam dictu horrendum est, neque facile creditura posteritas videatur, in eo ipso loco ubi tremendum Deo sacrificium non ita pridem oblatum fuit, furcam erectam videre licuit, ab ijs qui Euangelici quam CHRISTIANI dici malunt. Hi sunt fructus preclari, si dijs placet, istius Euangelij. Sed hoc fortassis offendit nonnullos, quod templa diuis eriguntur. Verum hi cui templa constituerent, vel ex Innocentio tertio pontifice Romano discere potuerunt: Cuius hæc verba sunt: Duæ sunt species seruitutis: vna quæ debetur soli Deo crea-

A LOCO SYMPTIS.

367

creatori, & dicitur latria, & altera, quæ creaturis impenditur, & dicitur dulia. Vtramque speciem determinat dominus, dicens: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Ad latriam pertinent, templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quæ sunt soli Deo exhibenda, qui glorificatur in concilio sanctorum, magnus & metendus super omnes, qui in circuitu eius sunt. Non enim sanctis ad honorem Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum, dedicantur templa, consecratur altaria, sacerdotia statuantur, sacrificia offeruntur, ne fortè si secus agatur, non theosebia, sed idololatria committatur. Quem qui multis præcessit sæculis Augustinus, cum ad eundem modum, sicut nunc fieri cernimus, idololatriæ Christianos argui videret, quod ad monumenta martyrum plerique omnes confugerent maximo concursu, atque illorum intercessione se facili, quæ petiissent impetraturos à Deo considerent: Nec tamen, inquit, nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus, quoniam non ipsi, sed eorum Deus, nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorum, tanquam sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporum pro veritate certant, ut innoresceret vera religio, falsis religionibus fictisque conuictis. Itaque videre licet passim apud Augustinum, quod non alio ferè martyrum templa, quam memoriarum nomine dignatur, cuius etiam hæc verba leguntur alicubi. Nonne si templum alicui sancto Angelo excellentissimo de lapidibus & lignis faceremus, anathematizaremur à veritate CHRISTI, & ab Ecclesia Dei? qui creaturæ exhiberemus eam seruitutem, quæ vni tantum debetur Deo. Sed quod nimia quadam religione dicere non fuit ausus Augustinus, dixit ante eum Ioannes Chrysostomus, dixit natu grandior Hieronymus, dixere qui fuerunt eius æquales Socrates, Sozomenus, nec ita multo posterior Euagrius, ac alij multi: apud quos templa martyrum, basilicas Apostolorum & martyrum, ecclesiam Apostolorum, ecclesiam Theodoræ, Ecclesiam Dionysij, oratorium Thomæ, sacrum Eufemie martyris templum, & aliorum sanctorum legere licet. Quid igitur? num ignorabat isti omnes, quod ex diuino præcepto sciebat Augustinus,

Psal. 88.

Aug. li. 8. de
ciuitat. Dei
cap. 27.

Aug. cont.
Maximianū
lib. 1.

Templa cur
sanctorum
vocentur.
Chry. hom.
33. ad pop.
Antioch.
Hier. ad Ri-
pariū et ad
uersus Vigi-
lantium.

Sec. li. i. c. 16. et vii. si li. 2. c. 11. Sozo lib. 4. cap. 9. Et. li. 3. c. 6. li. 16. ca. 18. Enag. li. 2. cap. 30.
 nus, non esse creaturæ seruitutem eam exhibendam, quæ soli debetur creatori? Minimè gentium, æquè illi hoc arg. Augustinus sciebant, neque secus faciebant: sed in verbo nihil fuisse periculi iudicabant. Quis enim nescit, etiam si templum Petri & Pauli, vel cuiuscunq; sancti tandem esse dicatur, non propterea Petro vel Paulo, sed soli Deo dicatum esse, soli q; Deo sacrificia in illo offerri, etiam si Petri, vel Pauli, vel alterius cuiuscunq; sancti fiat in eo memoria, vt rectè Augustinus memorias martyrum, rectè ceteri quoq; templa, siue basilicas, aut Ecclesias martyrum eiusmodi loca vocauerint. Nam propriè quidem solius Dei templa sunt: Quoniam verò vel sunt in illis Apostolorum aut martyrum reliquiæ, vel eorum frequens sit commemoratio, rectè martyrum quoque, in quibus Deus habitabat, templa vocantur. Quamquam extat liber de Ecclesiasticis dogmatibus, qui Augustino inscribitur, in quo hæc verba leguntur: Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum martyrum reliquias, ac si CHRISTI membra, syncerissimè honoranda, & basilicas eorum nominibus appellatas velut loca sancta, diuino cultui mancipata, affectu piissimo, & deuotione fidelissima adeundas credimus. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Euanomianus & Vigilantianus creditur. Sunt igitur, quemadmodum ex hoc Augustini loco licet colligere, basilicæ, siue templa Dei, sed appellantur tamen sanctorum nominibus, haud aliter, quàm nos fideles, cum & ipsi templa Dei sumus: suo tamen quisque proprio nomine vocamur. Quamquam in eo quoque libro, qui sine controversia Augustini est, quem inscripsit de cura pro mortuis gerenda, his ille verbis vtitur: Mater filij defuncti corpus desiderauit in basilicam martyris poni. Fuit ante mille ducentos & amplius annos Eustathius quidam hæreticus, qui loca sanctorum martyrum, vel basilicas contemneret, & omnes qui illuc conuenirent & sacramenta conficerent, reprehenderet. Contra eum in Gangrensi Synodo, quæ fuit Nicænæ proxima, in hæc verba pronuntiatus est. Si quis per superbiam, tanquàm perfectum se existimans, conuentus, qui per loca, & basilicas sanctorum martyrum fiunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes, quæ

Aggr. syn. cap. 20.

quæ ibidem celebrantur, spernandas esse crediderit, memoriasque sanctorum contemnendas, anathema sit. Hic quoque dixere patres, loca & basilicas sanctorum. Similiter Basilisus, Paratum hic est Christianis auxilium, Ecclesia videlicet martyrum, In 40. martyres, & in Psalmum. 114. Dicitur, inquit, martyribus templum. De Constantino scribit, Eusebius, quòd is templum Apostolis dedicauit, credens hanc se memoriam animæ suæ salutarem & vtilem facere lib. 4. de vita Constantini. Sozomenus verò etià ad honorem Stephani protomartyris, & in honorem Thyrsi martyris, & aliorum, ædificatas Ecclesias scribere veritus non est. Non quòd nesciret ad honorem Dei constructas, qui sacrificijs in illis Ecclesijs colebatur, sed quòd suus quoque honos in eis Stephano & Thyrsio tribueretur, dum & res ab eis geste recitantur, & ad eorum imitationem homines accenduntur, & Deo gratiæ aguntur, cuius dona fuerunt ea omnia, quibus in hac vita excelluerunt. Neque verò Deo tantum precibus & sacrificijs placandum, verum & corporibus hominum sepeliendis templa sunt & cœmeteria consecrata, quòd qui corpora sua viuentes Deo tēpla dicant, eos mortuos, uò nisi in sacris locis recondi, æquū est putatum. Ac verum quidem illud est, quòd vbicunq; sepeliatur, domini est terra & plenitudo eius, quòd q; sepultura optima est, optima vita, sicut à Ioanne Chrysostomo traditum legimus: sed interea tamen etiam antiquorum iustorum funera, officiosa pietate curata, exequias celebratas, sepulchras prouisas, ipsosq; dum viuerent de sepeliendis, vel etiam transferendis corporibus, suis filijs mandasse legimus, Et Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste angelo, commendatur. Ipse quoque dominus die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumq; commendat, quòd vult eum preciosum super membra eius effuderit, atque hoc ad sepeliendum fecerit. Et laudabiliter cōmemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum sepeliendumq; curarunt. Ioannes quoque Chrysostomus cum laude quadā commemorat, quod Constantinopoli reges magnam gratiam putant, non si propè Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula

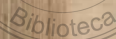
Lib. 8. c. 24. Ecd. hist.

Li. 9. ca. 20.

Tēpla et cœmeteria etiam corporibus hominum sepeliendis consecrata. Psal. 23. Chry. hom. 84. in Ioā. Gen. 47. Or. 50.

Tob. 2. et 12. Matt. 16.

Ioan. 19. Chry. tom. 3. hō. quod Christus Deus est aduersus gentes.

Epist. 42.

Sozo. li. 9
ca. 2. Ecc.
hist.
Au. de cu-
ra pro mor-
tuis ca. 1.
O 4.

bus eorum pius in suos animus appareat, non video quæ sunt adiumenta mortuorum, nisi ad hoc, vt dum recolunt, vbi sunt posita eorum quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos, tanquam patronis susceptos, apud dominum ad viuandos orando commendent. Quod quidem facere possent, etiam si talibus locis eos humare non possent. Sed *Sepulchra mortuorum* non ob aliud vel memorie, vel monumenta dicuntur ea quæ insignita sunt sepulchra mortuorum, nisi quia eos, qui viuentium oculis morte subtrahiti sunt, ne obliuione etiam cordibus subtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitari. Cum itaque recolit animus, vbi sepultus sit charissimus corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus: qui cum defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est ijs, qui cum in corpore viuerent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. Nam quos peccata grauiter *Ecclesiasticæ sepulchra* deprimunt, non ad absolutionem potius, quam ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in Ecclesijs poni, *ra qui ar-* scribit Gregorius. Non enim eos sacra loca liberant, sed *ceantur.* culpa magis temeritatis accusat: id quod productis etiam *Gre. 4. dia* exemplis planum facit. Et propterea sacris canonibus cau- *lo. cap. 50.* tum, & in Ecclesia videmus obseruatum, quod qui sibi ipsi manus intulerunt, qui facultatibus alienis per fœnus ex- *alijs sequer* pilatis rem suam auxerunt, qui sine penitentia ex hac vita exarserunt, qui vel cum graue scelus aliquod patrascent, & cetero piorum sententia iudicis eieci, atque à Christi corpore præcisi sunt, vel qui seipsos vltro præciderunt, quales sunt schismatici & hæretici, eorum corpora in sacris locis humari non permittuntur: quod, quemadmodum ad Rusticum Narbonensem Episcopum scribit verè magnus ille pontifex Leo, quibus viuentibus non communicauimus, eis mortuis quoque communicare non possumus. Non est cum ijs ne mortuis quidem commune quicquam habendum, qui doctrinis varijs & peregrinis abducti, suo ipsorum iudicio sunt condemnati, dum quod iudicis fuerant sententia passi, id vltro ipsi fecerunt, seque à Christi corpore præciderunt & cetero fidelium extermi-
narunt, atque ab eorum communione separarunt. Sed

Epist. 92.
cap. 6.

DE CAEREMONIIS

hæc de sepultura, deque sepulchris dicta sufficiant. Neque enim omnia nobis persequi propositum est, quæ fusiùs ab alijs tractata sunt. Verùm nec hoc nouum est quod in tēplis altaria constituuntur quorum vsum antiquissimum esse constat non solum sub lege, verum etiam tempore gratiæ. Laudat Nepotianū Hieronym⁹ ad Heliodorū scribens, quòd sollicitus fuerit, si niteret altare, si parietes absque fuligine, si sacratiū mundū, si vasa luculenta. Sed & multo ante Origēnes scribit, Ad ornatum altaris vel ecclesiæ aliquid conferri solitum fuisse. Homil. 10. in Iosiam. Porro Socrates scribit quod inuersum ecclesiæ situm habuerit Anthiochia. Altare quidem nō ad orientem, sed ad occidentē spectans. lib. 5. cap. 22. De Leone verò narrat Zozomenus, quod is oratorium ædificauerit, in quò illi altare constituerit. lib. 5. cap. 9. Quod quidem nihil aliud esse, quàm sedem & corporis & sanguinis Christi docet Optatus, cuius & hæc verba leguntur. Quid est tam sacrilegum, quàm altaria in (quib⁹ & vos aliquando obrulistis, frangere, radere, remouere, in quibus vota populi & membra Christi portata sunt) quo Deus omnipotens inuocatus sit, quo postularus descendit spiritus sanctus, vnde à multis pignus salutis æternæ & tutela fidei & spes resurrectionis accepta est lib. 6.

DE CAEREMONIIS, QVÆ SVMPVN-

tur à tempore.

Cap. XCI.

TEMPORVM in Ecclesiā primitiua magis anxie fuit & diligens obseruatiō, quàm vel hoc nostro seculi. Io, vel ijs quæ proximè præcesserunt. Documento est ingens & insignis illa de tempore celebrandi festi Paschæ inter Orientis & Occidentis Ecclesias concertatiō: Quæ vsque eò etiam progressa est, vt qui tunc fuit Romanus pontifex Victor, totius Asiæ parocias, vnā cum vicinis Ecclesijs, tanquàm aliena sentientes, à communionis unitate præciderit: quòd, vt monitis eius de festo Paschæ eodem cum occidentis Ecclesijs die celebrando parerent, adduci non potuissent. Ac nō defuerunt quidam graues viri, quibus

A TEMPORE SVMPVIS.

370

quibus hæc tanta Romani pontificis vehementia non probaretur: cum præsertim traditū sibi per manus ab ipsis Apostolis morem, obseruare se Asiæ Episcopi dicerent: neque tantū esse hæc festi celebrandi discrepantiā putaretur, vt illius gratia præcidendum ab Ecclesiā quenquam existimarent. Verùm Leoni pontifici nō leuiter delinqui visum est, cum de festo Paschæ tractaret, si in principio sacramenti veritas & unitas ab vniuersa Ecclesiā non teneretur. Quod idem aliquanto visum fuit Ambrosio, qui per patres concilij Nicænæ quādā necessitatē celebritatis huius omnibus esse scribit impostā Christianis. Epistola. 83. cui⁹ etiā æquali celebri Scriptori Epiphaniō tam graue visum est, in hac obseruatione diei Paschæ à more ceterarum orbis Ecclesiarum alios discrepare, vt non dubitauerit in album hæreticorum eos referre, qui quarta decima luna Paschæ celebrarent: quos quidem Quartadecumanos vocat. Ac inter alia multa, quæ præclare gesta sunt à Constantino Imperatore, hæc duo vel maximè laude omnium, prædicatione neque digna esse censet, quòd is congregato Nicæno concilio, & Atq. dogma subuertendum, & disceptationem ac discrepantiā hanc de celebrando Paschæ die de medio tollendā curauit. Fuitq. Nicænū conciliū, non magis propter eos habitum, qui in Ægypto dogmatis gratia dissidebant, quā propter eos qui in Oriente in celebrando Paschæ te discrepabant, conciliandos: quod etiam cum alibi tum in epistola, quam scripsi ad Episcopos Aphricanos Athanasius indicat. Decretum itaque fuit à trecentis decem & octo patribus, qui tum Nicææ conuenerant, vt vno eodēq. die sanctissimi Paschæ feriæ perageretur: vtq. Orientis Ecclesiæ, quæ à Romana, & ceteris occidentis Ecclesijs dissidere visæ sunt, eundē quē ear, diē obseruaret: idq. duplici de causa (scilicet ab Ecclesiasticæ historiæ scriptorib⁹ memoria proditum est.) Primum quòd minimè fas esset Christianis Iudeorum sequi consuetudinem: qui posteaquàm consecrataras manus suas nefaria Christi cæde contaminarūt, tātā sunt animorū cecitate percussi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque quod rectum, quodq. salubre sit, intelligant. Deinde quòd graue cum primis & indecorum esse putaretur, quandoquidem vnum corpus,

Leo. 62.

Epiph. hæc. 51.

Epiph. hæc. 20.

Paschæ celebrandi vno eodem quē die can. 54.

Euseb. li. 3. de vii. a constantia.

Isa. 6. Ephes. 4.

A 22 2 vnus

vnus spiritus sumus omnes, vna vocationis nostræ spes vnus dominus noster, vna fides, vnum baptisma, vnus est Deus & pater omnium, non vno eodemq; tempore, anniuersarium redemptionis nostræ diem ab omnibus & singulis eiusdem corporis membris celebrari. sed per eosdem dies alios quidem ieiunijs exerceri, alios verò conuiuijs vacare, & hos quidem ferari & conuiuiscere, illos verò corporis afflictionibus macerari: Quemadmodum in sua quadam ad Episcopos, qui ad Synodum Nicenam venire non poterant, & ad omnes ubiq; locorum Ecclesias, epistola fusius ab Imperatore Constantino, & in eo libro, quem aduersus hæreses conscripsit, ab Epiphano proditum legimus. Ex eo colligere licet, quæ ratio priscis fuerit, vel obseruandi certa tempora, vel mutandi duplex nimirum.

Temporum ratio in ecclesia.

Dam. epi. 4.

De Chorepiscopis.

Leo epi. 4.

cap. 2.

1. Cor. 1.

Stationum dies.

Ter. in libel

lo de oratio

ne. De coro

na militis.

Cap. 20.

Stationum dies.

Stationum dies.

Stationum dies.

Stationum dies.

Stationum dies.

Stationum dies.

Stationum dies.

Stationum dies.

Stationum dies.

Stationum dies.

Stationum dies.

Stationum dies.

Stationum dies.

Vna, vt ne quid vel cum Iudæis, quemadmodum de Paschate, deque sabbato factum videmus, vel cum gentibus commune haberemus: quæ cum sextum hebdomada diem, tanquam Veneri sacrum in Iudis, epulis, & omnibus nequitijis consumere solita essent, visum est Christianis, vt quem illi diem cum primis lætum & hilarem ducebant, eum in merore & luctu traducerent. non solum acerbissimos cruciatus & mortem Christi turpissimam, verum etiam peccata sua, quæ causam illis dederunt, descentes. Altera, quod sicut à sanctissimo Damaso scriptum & à Leone repetentem legimus, non aliter vnus grex, & vnus pastor sumus, quam si, quod iterum atque iterum monet Apostolus, id ipsum dicamus omnes: si perfecti simus in eodem sensu, & in eadem sententia: si eosdem vno atq; eodem tempore ritus obseruamus. Fuit & hoc à priscis obseruatum, vt à festo Paschatis, vsque ad festum Pentecostes, non nisi stantes orarent, & vocabantur ij stationum dies: de militia ri exemplo nomine sumpto, sicut à Tertulliano scriptum est. Quin & die dominico ieiunium, vt idem autor est, nefas ducebatur, neque fas erat de geniculis adorare. Quod de Nicæni quoque concilij decretum intercessit: quod cautum est, vt die Dominico & in diebus Pentecostes ne quisquam genua flecteret, sed stantes ad orationem vota domino cuncti redderent: cuius ritus etiam ratione vt explicaret, dignum duxit Basilius. Obseruabantur ab ipsa vigilia

vigilia nocturna, quibus & à vino & à carnibus abstinebatur, & aqua sola potu præbebat, obsonium verò fuit panis cum sale & aqua. In ijs populus confurgens, vt est apud Basilium, antelucano tempore, domum precatationis petebat: & cursitabatur ad sepulchra martyrum à pueris, puellis, viris, fœminis, omnisque generis ætatis & cōditionis hominibus. Nunc & stationum, & vigiliarum nomen solum superest: Nam neque stantes oramus, neque nocturnas vigiliis exercemus, quorū tamen vtrunque apud Græcos adhuc in vsu est: Ieiunamus tantum pridie maiorū festorū diebus. Deinde verò sanos prisci non baptizabant, nisi in Pascha & Pentecoste: qua de re Synodi quoque Romanæ decretum ante mille trecentos annos intercessit. Contra quod cum ventum à nonnullis fuisset, grauitè à Syritio Papa fuerunt obiurgati. Sed & Leo sanctissimis non leuiter eos reprehendit, qui in die Epiphaniarum baptizassent quod sola diceret esse legitima baptizandi tempora, Pascha & Pentecosten, ac nullos alios dies eis miscere licitū esse putaret. Quod ad eundem quoque modum à Gelasio Papa postea fuit constitutum. Nunc quouis tempore baptizare fas est. Vt vel ex eo perspicuum esse cuius possit, obseruantiores fuisse veteres temporum, quam sit hoc nostrum & proxima superiora secula. In solis ordinationibus vetus Ecclesiæ mos obseruatur. Neque enim sunt, nisi quo tempore fieri debere scripsit Gelasius, quarti mensis ieiunio, & septimi, & decimi, sed etiam quadragesimalis initij, ac mediana quadragesimæ die sabbati. Quartum mensē vocat Gelasius Iunium, in quem ferè sabbatum Pentecostes incidit (veteres enim annum à Martio auspicabantur) septimum Septembrem, decimum Decembrem, initium quadragesimale, sabbatum post Inuocauit: medianam, sabbatum post Latrare: ac deinde sabbatū sanctum Paschæ. Porro quod ad Eucharistiæ sacramentum atinet, nullis id fuit aut est vnquam temporum circulis circumscriptum: neque vllus dies anni, quo non sit fas cuius volenti sacramentum Eucharistiæ percipere: quod qui fuerūt æquales Apostolorum, aut eorum temporibus proximi, quotidie fecisse visi sunt. Nam cum quotidie mortē suis cervicibus impendentē expectarent, quō paratiores essent ad eam pro Christi

Vigilia nocturna.

Basil. de spiritu sancto

cap. 27. ad Amphil.

Euseb. li. 2.

cap. 17. Ecclesia. hist.

Epist. 36.

Baptismus quo tempore à priscis fiebat.

Syr. cap. 12 in epist. ad Imer.

Leo epi. 4. Gel. cap. 12 in epist. ad vniuersos episcopos per Luc. 4. vnde. ca. 15

Ordinationes quibus celebrantur

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

Communionis ratio.

DE CAEREMONIIS

Cap. 18.

Burchardus

Episcopus

Vormatiensis,

Iuo Episcopus

Carnotensis,

in suis decretorum

libris retulerunt.

Qui verò sub

ijsdem

Grat. de cõ

temporibus,

quibus habitum

est Agathense

conciliũ,

vixerunt,

Ioannes Chrysostomus

& Aurelius Augustinus,

non

obscure in suis

scripturis indicant,

quod suo quoque

seculo sic refrigeratus

erat fetuor ille

Christianorũ,

vt vix, quo

semel in anno,

vel etiã biennio

communicarent,

adducens

turiidque casu

magis & consuetudine,

siue legẽ,

quã ex

animo: Quos illi

quidẽ hoc in nomine

grauiter obiurgant

Communio

tempus, inquit

Chrysostomus,

nõ est festũ

neq; celebritas,

sed conscientia

pura, vitaq; à

peccatis

purgata. Quemadmodum

enim, qui sibi

nullius mali

consci

us est, hunc oportet

singulis diebus

accedere: sic qui

peccatis occupatus

est, nec pœnitet

cum, nec in festis

quidẽ

accedere tutũ

est. Neq; enim

semel in anno

accedere,

liberat nos à

peccatis, si indignẽ

acceserimus: quin

hoc ip

sum potiùs

auget dãnationẽ,

quod cum

semel tantũ

accedamus,

ne tum quidem

purẽ accedimus.

Ad eũdem

modũ

Augustinus quoq;

Si quotidianũ

est panis, inquit,

cur post

annum illũ

sumas? quemadmodũ

Græci in

orientem facere

consueuerũt.

Accipe quotidie,

quod quotidie

tibi prosit: sic

vine, vt

quotidie merearis

accipere: qui

non meretur

quotidie

accipere, non

meretur

post annũ

accipere, Quare

sententia

totidem verbis

reperitur

apud Ambrosium.

Sic san

cti Patres, cum

viderent elanguisse

pietatem

hominum,

hortabantur

eos ad frequentandum

Eucharistiẽ

Sacramentum,

non quod reprehederet,

si quis id

semel in

anno

fecisset: sed

quod vt crebrius

fieret, satius

esse ducerent.

Quod illa quoq;

Chrysostomi

verba non

obscure

indicat,

cum

A TEMPORE SVMPPTIS.

372

cũ in hunc modum loquitur: Hęc dico, non vno & an-
nuo vos prohibens accessũ, sed vos semper ad sancta ac-
cedere volens. Ac paulo superius: Quos magis accepta-
bimus, inquit, eos ne qui semel, an qui sæpius, an qui ra-
rò: accipiunt? Neque illos qui semel, neque qui sæpius,
neque qui rarò, sed eos qui cum munda conscientia, qui
cum mundo corde, cum vita irreprehensibili. isti semper
accedant: qui verò tales non sunt, neque semel. Nec dissi-
milia sunt, quæ scribit hac eadem de re ad Ianuarium Au-
gustinus, Oportandum quidem foret, vt quoties tremedum
illud sacrificium peragit sacerdos, toties non deessent, qui
cum eo corpus & sanguinem Christi sacramentaliter quo-
que manducaret, Sed si desunt sæpè, (sicut hoc seculo dees-
se verè videmus) nõ propterea iuge sacrificium hoc inter-
mitti debet. Satis est, si qui præsentem adsumunt, spiritualiter
manducant, suo tempore sacramentaliter quoque percep-
turi, satis est, si manducant corde, etiam si nõ premant den-
te. Chrysostomi quoque seculo sæpè quotidiana fiebat hæc
oblato, quamuis nemo communicaret, Quod his etiam
verbis ipse testatur, non sine quadam quæremonia, Fru-
strà habetur quotidiana oblatio, frustra stamus ad altare,
nemo est qui simul participet. Planum etiam id fieri potest
ex eo, quod in Agathensi concilio, quod Chrysostomi secu-
lo celebratum fuisse videtur, sicut paulo antè meminimus,
ter in anno vt communicarent seculares, sanctum est. Cũ
tamen iisdem ibi præceptũ sit, vt die Dominica Missas au-
dirent. Ad sumendam Eucharistiam ter tantum in anno, ad
audiendã Missam singulis diebus Dominicis fuerunt obli-
gati. Non ergo quoties audiebant Missam, sacramentaliter
Eucharistiam percipiebant. Quamobrem hortati quidem
sunt sancti Patres ad crebrã communionem populum, sed
neque cogendum quenquam, neque propterea cessandũ
à sacrificio putabant, si nemo communicasset. Omnem
Missam publicam esse dubium non est, cum vnique vo-
lenti, modò sit & cœtu fidelium, ei interesse, & cum sacer-
dote celebrãte Christi beneficia recolere, ac spirituale Deo
sacrificium offerre liceat. Sed si priuata Missa dicenda est,
quæ in oratorio habetur, tales quoque habitas à mille &
amplius annis in Ecclesiastica historia reperire licet. Mil-
le

Chry. serm. 3. in epist. ad Ephes.

Missæ sine
communi-
candis
an celebra-
ri debeant

Missæ om-
nis publica

Missæ pri-
uata

Li. 9. ca. 8.

De consecra-
tione distin.
Hoc quoque.

Epist. 1.

propè anni intercesserunt, cum Leontius episcopus Neapolis insulæ Cypri, septimæ synodi, Nicænæ secundæ, testimonio comprobatus, post Ioannem & Sophronium scripsit Gracè vitam Ioannis Alexandrini Patriarchæ, qui propter insignem liberalitatem, qua vsus est in pauperes vocatus est misericors siue eleemosynarius. Narrat de hoc, quod cum sacris operaretur, videretque populum lecto Euangelio è templo exiisse, ac ociosis in cæmeterio fabulis vacare, exiuerit ipse quoque, & cum turba confederit. Cumque stupore affecti essent omnes, his verbis eos affectus sit: Filioli, vbi oues, illic & pastor, aut intrate intro, & ingrediemur, aut manete hic, & ego quoque manebo. Ego propter vos descendo in sanctam Ecclesiam, nam poterat facere mihi Missas in Episcopio. Sed & qui ducentis cum annis præcessit Gregorius Nazanzenus, eum in paruo quodam oratorio sacra celebrasse, tripartita narrat historia. Gregorium verò ducentis alijs annis præcessit Soter pontifex Romanus, eius quoque decretum refertur à Gratiano, vt nullus presbyterorum Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibi; respondentibus: non dicit communicantibus, sed præsentibus tantum. Ac si priuata Missa est, quæ duobus tantum præsentibus celebratur, ipsis etiam Apostolorum temporibus priuata Missæ vsus: fuisse videtur. Sed mouentur aliqui verbis Anacleti dicentis: Perfecta autem consecratione omnes communicent, qui nolunt Ecclesiasticis carere liminibus: Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia. Vtinam autem valeret apud istos Anacleti auctoritas: Missam esse sacrificium non negarent: Sic enim loquitur Anacletus: Episcopus Deo sacrificans, testes secum habeat: & plures quàm alius sacerdos: In solennioribus quippe diebus, aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis, in fronte & à tergo, & presbyteri è regione dextra leuæque, corde contrito & humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum à maleuolis hominibus: & consensum eius præbeant sacrificio. Ac deinde sequitur illa verba: Peracta consecratione, &c. Mira est istorum hominū cæcitas. Quod aperte scri-

scriptum est ab Anacleto non vident, quod nos Missam vocamus, id ab illo dici sacrificium: Vident id quod nunquam neque scripsit, neque sensit Anacletus. Neque enim fuit vnquam hæc Anacleti sententia, vt omnes præsentibus communicarent, sed ij tantum omnes, qui ministrant Episcopo: atque ij non nisi in solennioribus festis: quod ita certè fieri æquum est. Sed longè diuersum est Satanæ ministrorum studium, à sanctorum patrum pia sollicitudine. Nam ij, cum iuge sacrificium nullo vnquam die censerent intermittendum, vt Christi corpori & sanguini frequentius communicarent, oratione sua fideles inflammabant: Illi contrà, cum videant refrixisse pietatem, nec eos adduci facile posse, vt crebro communicent, nō hoc agunt, vt refrigeratam in illis pietatem accendant, verum illud potius contendunt & elaborant, vt abolere possint omne sacerdotum & sacrificium: quod ita fieri comode posse sperant, si quod iuge debet esse sacrificium, id vt esse iuge desinat, ac paulatim in desuetudinem quandam abeat, perfeceant. Sicut enim nō vno loco scriptum à nobis est antea, nihil est quod minus ferre possit Satanas, quàm tremendum hoc sacrificium: in quo Christi beneficia simul vniuersa grata quadam recordatione recoluntur, & sub eorum oculos, qui præsentibus adfunt subijciuntur: quæ ipse modis omnibus obliterata, & ex omni hominum memoria prorsus esse cupit sublata. Quā obrem nulla necessitate adiguntur, quoties sacris operantur sacerdos, hi qui præsentibus adfunt, semper sacramentaliter communicare: etiam si crebrius id ab eis fieri expediret. Verum illud necessarium iudicatum est in concilio Lateranensi, in quo cum alij complures Episcopi, ex varijs totius orbis Christiani prouincijs, tum Hierosolymitanus, & Constantinopolitanus Patriarcha, præsentibus adfuerunt: vt omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenisset, omnia sua peccata cōfiteretur fideliter, saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi poenitentiam pro vitibus studeret adimplere, suscipiēs ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentū, nisi fortè de consilio proprii sacerdotis, ob aliquā rationabilem causam, ad tempus, ab eius perceptione duceret abstinedum, alioquin viuens ab ingressu Ecclesiæ arceretur, & moriens Christiana

DE CAEREMONIIS

na careret sepultura. Non prohibetur ista constitutione, quominus etiam quotidie, si quis velit, peccata sua confiteatur, Eucharistiaque sacramentum percipiat: sed quoniam reperire plerosque licebat, qui vix semel in vita, ac ne semel quidem id facerent, pia quadam sollicitudine, providendum esse sancta Synodus in Domino congregata putavit, ut si crebrius non possent, aut nollent, semel tantum in anno fideles, & peccata sua confiterentur, & Eucharistiae sacramentum perciperent. Sed negant isti quenquam ad bonum esse cogendum, neque enim placere Deo coacta servitia. Vergetus haec est haereticorum cantilena, & à Donatistis Augustini seculo multum usurpata: quemadmodum ex ijs quae scripsit ad Vincentium, ad Bonifacium, ad Donatum, contra Cresconium, contra literas Petiliani, & contra secundam Gaudentij epistolam videre licet. Sic enim ad Donatum loquitur: Displicet tibi quod traheris ad salutem, cum tam multos nostros ad perniciem traxeris. Neminem existimas cogendum esse ad bonum. Attende quid Apostolus dixerit: Qui Episcopatum desiderat bonum opus concupiscit: & tamen tam multi ut Episcopatum suscipiant tenentur iniunctis, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta quae nolunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni: quanto magis vos ab errore pernicioso, in quo vobis inimici estis, trahendi estis & perducendi ad veritatem, vel cognoscendam, vel eligendam, non solum ut honorem salubriter habeatis, sed etiam ne pessime pereatis? Dicit Deus dedisse liberum arbitrium: ideo non debere cogi hominem nec ad bonum. Quare ergo illi, de quibus supra dixi, coguntur ad bonum? Attende ergo quod considerare non vis. Ideo voluntas bona misericorditer impeditur, ut mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis nesciat, nec damnari hominem, nisi merito malae voluntatis, nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideo qui diliguntur, male suae voluntati impunè & crudeliter permittendi sunt, sed ubi potestas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam si voluntas mala semper suae permittenda est libertati, quare Israelitae recusantes & murmurantes tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promissionis compellebantur? Si voluntas mala suae permittenda est

Ad bonum
an quisquam
cogendus sit.

Aug. epist.
204.

1. Tim. 3.

In Exodo
multis locis.
Act. 9.

A TEMPORE SYMPTIS.

374

est libertati, quare Paulus non est permittus ut pessima voluntate, qua persequeretur Ecclesiam? sed prostratus est ut excrucietur: & excrucatus est, ut mutaretur; mutatus est, ut mitteretur: missus, ut qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala semper suae permittenda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis, filium durum non solum verbis corripere, sed etiam latera eius tundere, ut ad bonam disciplinam coactus & domitus dirigatur: Unde item dicit: Tu quidem percutis eum virga, anima autem eius liberatur à morte. Si mala voluntas semper suae permittenda est libertati, quare corripuntur negligentes pastores, & dicitur eis, Errantem ovem non reuocastis, perditam non inquisistis: Et vos oves Christi estis, characterem dominicum portatis in sacramento quod accepistis, sed erratis & peritis. Non ideo vobis displiceamus, quia reuocamus errantes, & querimus perditos, Melius enim facimus voluntatem domini monentis, ut vos ad eius ovile redire cogamus, quam consentiamus voluntati ovium errantium, ut perire vos permittamus. Ad Bonifacium vero scribens, Vbi est quod isti clamare consueverunt, liberum est credere, vel non credere. Cui vim Christus intulit? quem coegit? Ecce habent Paulum Apostolum, agnoscant in eo prius cogentem Christum, & postea docentem, prius ferientem & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui poena corporis ad Evangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Evangelio laboravit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras misit timorem. Cur ergo non cogeret Ecclesia perditos filios ut redirent, si perditii filii coegerunt alios, ut perirent? Quamuis etiam illos, quos non coegerunt, sed tantummodo seduxerunt, si per terribiles, sed salubres leges in eius gremio reuocentur, blandius pia mater amplectitur, & de illis multo amplius, quam de his quos nunquam perdidit, gratulatur. An non pertinet ad diligentiam pastorem, etiam illas oves, quae non violenter ereptae, sed blandè leniterque seductae, à grege abeggerint, & ab alienis ceperint possideri, inuentas ad ovile dominicum, si resistere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam doloribus reuocare? Vbi idem epist. 48

Eccle. 30.
Prouer. 23.
Exech. 34.

Aug. epist. 50

1. Cor. 15.

1. Ioan. 4.

Idem epist. 48

dicit sententiam, neminem ad unitatem Christi esse cogendum: verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum: ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos haereticos noueramus. Sed hæc, inquit, opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad unitatem catholicam timore legum imperialium conuersa est: quam nunc videmus ita huius vestra animositatis perniciem detestari, ut in ea nunquam fuisse credatur. Ita alia multa, quæ mihi nominatim commemorabantur: ut ipsis rebus agnosceret etiam in hac causa rectè intelligi posse, quod scriptum est,

Prover. 9. Da sapienti occasionem, & sapientior erit. Quam multi enim, quod certò scimus, iam volebant esse catholici, manifestissima veritate commoti, & offensionem suorum referendo, quotidie differebant: Quam multos non veritas (in qua nunquam præsumpsistis) sed obdurata consuetudinis graue vinculum colligabat, ut in eis compleretur diuina illa sententia: Verbis non emendabitur seruus durus: si enim

Prover. 29. & intellexit, non obediet. Quam multi propterea putabāt, veram Ecclesiam esse partem Donati, quia eos ad cognoscendam catholicam veritatē securitas torpidos, fastidiosos, pigrosque faciebat. Quam multi nihil interesse credentes, in qua quisque parte Christianus sit, idè permanebat in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde discedere atque ad catholicam nemo transire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis reges seruiunt domino in timore, ita profuit, ut nunc alij dicant, iam hoc volebamus. Sed Deo gratias, qui nobis occasionem præbuit, iamque faciendi & dilationum morulas amputauit. Alij dicant, Hoc esse verum iam sciebamus, sed nescio qua consuetudine tenebamur. Gratias domino, qui vincula nostra dirupit, & nos ad pacis vinculum transtulit. Alij dicant:

Leo ep. 93. Putabamus quidem nihil interesse, ubi fidem Christi teneremus: sed gratias domino, qui nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo congruere, ut in unitate colatur, ostendit. Sic Leo quoque magnus commendare videtur principes, qui sacrilegam amentiam Priscilianistarum hæreticorum ita detestati sunt, ut auctorem eius ac plerumque discipulos legum

gum publicarum ense prostermerent. Et profuit, inquit, olim ista districtio Ecclesiastica lenitati: quæ & si sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit ultiones, seueris tamen Ecclesiasticorum principum constitutionibus adiuuatur, dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Sic & Chrysostomus, dum rescit in vicis aliquot adhuc spirare Marcionis pestem, scripsit eius loci pastoribus, ut ex Caesaris Arcadij edicto, qui Marcionis dogma sequebantur, aut resipiscerent, aut in exilium mitterentur. Contra literas verò Petilianus scribens Augustinus, cum ille dixisset: Quod si cogi per legem aliquem vel ad bona leuisset, vos ipsi miseri à nobis ad fidem purissimam cogi debuistis. Sed absit à nostra conscientia, ut ad nostram fidem aliquem compellamus. Respondet his verbis: Ad fidem quidem nullus est cogendus inuitus, sed per seueritatem, imò & per misericordiam Dei, tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Nunquid quia mores optimi liberate voluntatis eliguntur, idè mores pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen malè viuendi vltix disciplina præpostera est, nisi tum præcedens bonè viuendi doctrina contemnitur. Si quæ igitur leges aduersus vos constitutæ sunt, non eis benefacere cogimini, sed malè facere prohibemini. Nam benefacere nemo potest nisi elegerit, nisi amauerit, quod est in libera voluntate. Timor autem poenarum etsi nondum habet delectationem bonæ conscientie, saltem inter claustra cogitationis coercet malam cupiditatem. Contra Cresconium verò: Reges cum in errore sunt, pro ipso errore leges contra veritatem ferunt: cum in veritate sunt, similiter contra errorem pro ipsa veritate decernunt. Ita & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emendantur mali. Et paulò post: Frustra dicis: Relinquar libero arbitrio. Cur enim non in homicidijs, & in stupris, & in quibuscunque alijs facinoribus, & flagitijs libero te arbitrio dimittendum esse proclamas? Quæ tamen omnia iustis legibus comprimunt, vtilissimum ac saluberrimum est. Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem, sed nec bonam infructuosam, nec malam voluit esse impunitam. Contra Gauden-
tium verò scribens idem Augustinus. Quod autem vobis vide-

*Li. 10. ca. 3.
hist. tripar.*

*Aug. lib. 2.
cap. 83.*

*Aug. lib. 3.
cap. 51.*

*Idem lib. 1.
cap. 17.*

Mor. 12.

lone. 3.

Lus. 14.

2. Cor. 9.

Timor ser-
uus chari-
tatis.Aug. de ve-
ra religio-
ne cap. 17.
Idē tract. 9
in epi. 107.

videtur, inuitos ad veritatem non esse cogendos, erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei: qui eos volentes facit, dum coguntur inuiti. Nunquid enim penitentiam Niniuitae inuiti egerunt, quia hoc rege suo compellente fecerunt? Iam enim Propheta iram Dei vniuersae ciuitati, eam triduo perambulans, praenunciauerat. Quid igitur opus erat regis imperio, ut humiliter supplicaretur Deo, qui non intuetur ora, sed corda? nisi quia erant in eis quidam, qui nec curarent, nec crederent praedicta diuina, nisi terribili potestate terrena. Ista igitur iussione regiae potestatis, contra quam voluntarius sit vester occasus, multis ad salutem quae in Christo est praestatur occasio, qui etsi violenter adducuntur ad cenam tanti patrisfamilias, & compelluntur intrare, intus tamen inueniunt, unde se latentur intrasse. Hae nos ideo pluribus verbis ex Augustino transcribenda duximus, ut cognosceret lector, iam inde a mille ducentis annis, eorum sententiam esse refutatam, qui nec ad veritatem ab errore, nec ad unitatem a schismate, metu reuocandum, nec ad bonum opus vllum, quenquam esse cogendum affirmabant. Est quidem ita, quod, qui diligit hilarem datorem, non placent Deo coacta seruitia: Sed sit persaepe beneficio Dei singulari, ut qui coguntur inuiti, postea volentes faciant: sicut exemplo Pauli docet Augustinus: qui cum poena corporis ad Euangelium recipiendum compulsus fuisset, plus omnibus postea quilo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit: quemque maior timor compulsi ad charitatem, eius perfecta charitas foras misit timorem. Est enim timor quasi seruus quidam charitatis, & locum illi persaepe prae parat. Cum enim per timorem se continet aliquis, sit consuetudo iustitiae, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus: & iam incipit homo iuste viuere: non quia timet penas, sed quod amat aeternitatem: ac nisi timore Deum incipiat homo colere, non ferè peruenit ad amorem. Timor itaque medicamentum, charitas est ipsa sanitas. Pietas, inquit Augustinus, timore inchoatur, charitate perfectitur. Qui etiam alio loco: Sicut videmus, inquit, per se iam introduci linum, quando aliquid sinitur, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primo mentem occupat, non autem

tem ibi remanet timor, qui ideo intravit, ut introduceret charitatem. Quamobrem non modo non audiendi, verum etiam valde reprehendendi sunt, qui volunt omnem disciplinam, omnem coactionem ex Ecclesia sublatam: quae tamē ea tanquam indulgens mater, admodum vtitur moderatē. Siquidem in hoc ipso decreto Lateranensis concilij, quanto cum iudicio, quanta est adhibita moderatio? Neque enim coguntur omnes, verum tantum qui peruenerunt ad annos discretionis: ac ne ij quidem quomodocunque tandem affecti, ad Eucharistiae perceptionem adiguntur, verum hoc tantum praecipitur, ut ne sua voluntate, suoque iudicio se abstineant: sed si iustam aliquam esse causam existimauerint, quamobrem a communione sibi putent abstinentum, ad sacerdotem prius ea de re referant, neque nisi de consilio illius quicquam statuunt. Ceterum si durum hoc videtur, quod qui semel in anno sub festum Paschae Eucharistiam non perceperit, is ab Ecclesiae ingressu viuens, a Christiana verò sepultura mortuus arceatur, certe nihilo mitior videtur Elibertini, quod prope mille annis Lateranense praecessit, quodque non ita multo post subsequutum est, Agathensis concilij sanctio, qua decretum est, cum inter catholicos non habendum, qui non semel, sed ter in anno non communicasset. Quid est autem catholicum non haberi, quam & ab ingressu Ecclesiae viuum, & a Christiana sepultura mortuum arceri? Nam qui catholici non sunt, eis ad catholicam Ecclesiam aditus patere non debet: quibus autem viuētibz non communicamus, eis neque mortuis esse communicandum, iam a sancto Leone didicimus. Itaque non modo non reprehendenda, verum etiam summis praconijs efferenda est salubris haec Lateranensis concilij sanctio. Nam quod monet scriptura, Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera: semper id quidem a pastoribus fieri, aut certe frequenter expediret: sed quoniam homines sumus etiam pastores, datum hoc est infirmitati nostrae quod fieri semper a nobis oportebat, ut vel semel tantum in anno facere teneremur. Quomodo autem cognosceret quisque vultum sui pecoris? quomodo considerabit greges suos? Dominus est qui cor intuetur. Ceterum homo non potest

De consec.
distin. 2.
omnis ho-
mo ca. 18.
Catholicū
non haberi
quid sit.

Proa. 27.

1. Reg. 16.

Sacramēta sunt signa fidei externa. potest videre, nisi ea quæ patent, quæ sub aspectum cadunt quæ sunt oculis mortalium subiecta. Quæ sit & quanta fides hominis, soli Deo cognitum est: sed sunt interea quædam externa fidei signa, per quæ fideles, tanquam per tesseras quasdam, ab infidelibus discernuntur: atque ea præcipua sunt sacramenta: quemadmodum in ijs quæ scripta sunt superius, pluribus verbis docuimus. Quæ si quis habet despiciatui, nec Deum & Ecclesiam eius audit eorum usum præcipientem, quo nobis habendus est alio loco, quam quo Christus haberi præcepit eum, qui non audit Ecclesiam? nimirum ut sit nobis tanquam ethnicus & publicanus. Est aliquis qui communicare cum catholicis non vult, ne censeatur inter catholicos, nihil ei cum sacris nostris, nihil cum templis aut cæmeterijs Deo consecratis, vel vivo vel mortuo sit commune. Quid habet iniquitatis hæc tam salubris Lateranensis concilij sanctio? quid non summæ potius æquitatis? Nisi fortè non est hoc æquissimum, ut qualis esse quisque vult, talis censeatur: neque commune cum eo quicquam habeant catholici, qui cum Ecclesia catholica communicare recusat. Fuit autem maiorum nostrorum cum primis laudatus ille mos, qui nunc à multis non perinde diligenter observatur, quo non modò pastores, quos paræcos, siue parochos vocamus, sedulo vulgum sui peccatis agnoscebant, verum etiam patrifamilias quisque suis in ædibus, quos aleret, diligentius explorabat, ac si qui vel à pœnitentiæ, vel ab Eucharistiæ sacramento, præter sui sacerdotis consilium, sub festo Paschæ abstinentissent, eos è suis ædibus exigebat, nec vel cibum cum eius modi sumere dignabatur. Nunc quorsum res reciderit, quis est qui sine lachrymis commemorare queat? Adeo disciplina omnis in Ecclesia dissoluta, adeo frena sunt laxata: tanta permissa licentia dicendi quidvis, & impura lingua Christum blasphemandi: & cum alia quæ cuiusque libido fert, blaterandi, tum sanctissimi Christi corporis & sanguinis veritati detrahendi, mendaciæque veritatem ipsam arguendi: ut periculum sit, nisi nos Deus oculis misericordiæ suæ respexerit, aliamque mentem ecclesiæ præsidibus suis qui rerum potiuntur inspirauerit, ne ex Christianismo redeatur ad paganissimum. Sed eo vnde deflexit oratio reuertatur.

Matth. 18.

Maiorū nostrorū mos laudatissimus nunc planè intercedit.
Prou. 27.

tatur. Sicut Eucharistiæ sacramentum quouis tempore percipere fas est, sic & orare quouis tempore fas est. Docemur à Christo, quod oportet semper orare & non deficere: monemur & à Paulo, ut sine intermissione oremus. Neque defuerunt qui Christi hæc & Pauli verba ita accipienda putarent, ut nullū tempus à vocali oratione vacuum esse vellent: qui quidem propter perpetuum orandi usum, Psalliani, siue Euchitæ sunt vocati: de quibus & Ephiphanius & Augustinus pleraque scripserunt. Cæterum quis est qui, possit ita semper orare, & sine defectu vel intermissione precibus insistere, ut nec alimentum sumendi, aut dormiendi tempus habeat? Quamobrem Augustinus, & cum sequutus Anselmus, sic hæc Christi & Apostoli verba accipienda putauerunt, ut nullo die intermitterentur certa tempora orandi: quæ si quotidie quisquam obseruasset, iam sine intermissione orare diceretur. Peculiatius tamen ad orandum sine intermissione adstricti sunt sacerdotes & monachi, quorum proprium est officium, iuge sacrificium iugesque Deo preces offerre: non pro suis tantum, verum etiam pro populi peccatis comedere dicuntur, quando ex eius viuunt elemosynis. Sunt hi tanquam publici quidam totius ecclesiæ ministri, ut quod à singulis & vniuersis præstari semper non potest, eorum saltem expleatur ministerio. Quid autem? Nunquid non eadem infirmitate præditus est sacerdos, aut monachus, quæ quisquam alius ex ijs qui addicti seculo iudicantur? Est reuera. Et ille cibum quandoque capiat, & ille somno temporis non nihil tribuat, & ille corporis sui curam non prorsus abiciat, necesse est. Quamobrem, & huius infirmitati prospiciendum putauit pia mater ecclesia: certas horas constituit, quas Canonicas vocant, quibus non alij rei, quam precationi vacaret: Has qui diligenter iuxta rationum Ecclesiasticæ traditionis obseruasset, eum semper orare, & non deficere, Beda venerabilis interpretatur: ut cum Propheta dicere possit: Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Neque tamen ex traditione magis Ecclesiastica, quam è scripturis auctoritatem habere videtur ista certis temporibus orandi consuetudo: quemadmodum id pluribus verbis ostendere conati sunt Cyprianus, Basilius, Hieronymus, & alij nonnulli, ad quos

Orare quouis tempore fas est.
Luce. 18.

1. Thess. 5. Sine intermissione orare, quomodo intelligendum.

Epiph. hæresi. 18. Aug. hæresi. 57. Ibidem.

Ansel. in epi. Pauli. Sacerdotū & monachorum officium.
Osee. 4.

Horæ Canonice.
Beda in Lucam.

Psalm. 33. Cyp. in expositioe O-

Bas. in sermone. Ascheticis. cap. 33. Hic. ad Eu-

in 6. cap. Danielis.

lectorem remittimus: Nam exactius hæc omnia persequi non est presentis instituti. Nunc de ieiunio pauca disseramus, quo plurimum orationem adiuuari vel illa Christi verba documento sunt, ubi genus quoddam esse dicitur demoniorum, quod non eijcitur, nisi per orationem & ieiunium. Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat: ac sicut frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur, sic orationi ieiunium, Ieiunio multum adfert adiuuenti oratio. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, ieiunium gratiam promeretur orandi: ieiunium orationem roborat, oratio ieiunium sanctificat, & domino representat. Duas enim alas habet oratio, quibus ad cælum facili perferitur. ieiunium & eleemosynam. Ac præceptum quidem esse ieiunium in Euangelicis & Apostolicis literis, videre se scribit Augustinus: quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto domini vel Apostolorum, non, inquit, ieiunio definitum. Itaque quod ad sabbatum attinet, ab Ambrosio doctus, ad quamcunque venerit Ecclesiam homo catholicus, eius morem eum obseruare iubet, si non vult aut pati scandalum, aut facere. Die verò dominico ieiunare, scandalum esse magnum putat: maxime postq; innotuit detestabilis multumq; fidei catholica scripturisq; diuini apertissime contraria hæresis Manichæorum: qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanq; constituerunt legitimum diem: per quod factum est, ut ieiunium diei dominicæ horribile haberetur. Ex quibus Augustini verbis colligimus, indifferens quoddam sabbati ieiunium fuisse: sed postea tamen, quam latè patet Ecclesiæ catholica, sabbati ieiunium obseruari ceptum est: Cuius causam, ante mille ducentos annos hanc produxit Innocentius, quod cum illo die sepultus iacuerit redemptor noster, rectè lugubris dies hic habeatur. Est & alia ratio, quod cum præcipue Indæ sabbatum habeant in honore, non est ecclesiæ visum, ut quicquam cum illis nobis commune foret. Habet aliam præterea rationem sabbati ieiunium, eandem nimirum, quam pridiani festorum dies, quas vigilias vocamus: quibus ut ieiunarem propterea videtur institutum, quod rectum esse, decereq; cum primis existimaretur, quem diem tribuere debemus laudibus &

*alia oratio
nes dua.*

*Au. epi. 80.
Sabbati &
dominici ie
iunium.*

*Dominico
die non ie
iunandum.*

*Ieiunium
Sabbati
quo tempo
re ceperit,
eiusq; insti
tuti rati
ones.
Inno. in ep.
ad Dece
nium.*

*Vigilia fe
storum die
rum cur in
stituta.*

& commemorationibus beneficiorum summi Dei, quæ plena manu per eum nobis collata sunt, ad eum nos diè præcipue castos & sobrios accedere. ut exporrectiore & vigilantiore animo cogitemus, quantum ipse de nobis meritis sit, quarum agendarum & ferendarum gratiarum illi sumus debitores. Potest & hæc assignari causa, quod cum festos dies hilares agamus, propterea pridianos dies mæstos ducimus, ut ex eo documentum capiamus, ad æterna illa gaudia non nisi per multas tribulationes peruenire nos possit: sociosque nos fieri passionum oportere, si consolationis & lætitiæ participes esse volumus. Sed ea de re Bernardi verba adscribemus. Is in sermone, quem habuit in vigilia sancti Andreæ. Sanctorum, inquit, festa, præcipua patrum sanctorum auctoritas vniuersi præueniendæ ieiunijs: Vtiliter planè, & non ad insipientiā nobis, si aduerit qui aduertat. Multa siquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: Nec tutum omnino est celebrandas suscipere festiuitates sacras, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa: quod & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum: Sic enim iustus in principio sermonis accusator est sui. Ac paucis interiectis: Discimus ex hoc, quænam vera sit via festiuitatis æternæ. Quid est enim quod ieiunijs solennia præuenimus, nisi quod per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe solenni lætitiā, est qui statutam vigiliæ abstinentiā non obseruat. Planè, inquam, si renuis assilgere animam tuam in vigilia, indignus iure censis requie & exultatione festiuitatis. Est autem vniuersum præsentis poenitentię tempus vigilia quædam solennitatis, magni & æterni sabbati, quod præstolamur. Ac iterum post pauca: Hodierni ieiunij, & eius, quam præstolamur, solennitatis, & lætitiæ causa est beata passio Andreæ Apostoli. Dignum est enim, ut si eum eo pendere non possumus, cum eo vel ieiunemus: nam & ipsum cum biduo penderet in cruce, etiam ieiunasse quis dubitet? Inueniamur ergo vel in exiguo communicantes passioni eius, & si non simul affixi patibulo, simul affixi ieiunio: ut miserante Deo etiā coronæ participes simus, & in præsentis quoque spiritualium socij gaudiorum. Cur autem quantis & sextis quoque ferijs à carnibus abstineamus.

*Festa quar-
te & sex-
te ieiunij.
An. epi. 68.
Epi. in com-
pendiaria do-
ctrina fidei
catholica.
Matth. 9.*

tur, iam ante docuimus ex Augustino: Ante quem ab Epi-
phanio quoque causa eadem est allata. Quarta, inquit, &
pro sabbato ieiunium statutum est. Nam illucescente quar-
ta, traditus est dominus, & pro sabbato, hoc est sexta feria,
crucifixus est: & tradiderunt Apostoli, ut in ijs diebus ieiu-
nium fieret: ita ut impleatur dictum hoc: Cum ablatus fue-
rit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et non
ut gratiam aut beneficium exhibeamus illi, qui pro nobis
passus est, ieiunium constitutum est: sed ut confiteamur, ad
nostram salutem factam esse domini passionem, quam pro
nobis ipse suscepit: & ut pro peccatis nostris ieiunia nobis
apud Deum suppentur. Fuit itaque longè vetustissimum
hoc institutum, quarta & sexta feria ieiunandi, ut Aposto-
licum esse, non dubitet Epiphanius: Ad cuius opinionem
confirmandam plurimum ea facere videntur, quæ de hoc
ipso ieiunio ad Philipenses scribit Ignatius, qui tertius à

*Ign. epi. 4.
Orig. hom.
10. in Leu.
Theop. in
14. ca. Mat.*

Petro fuit Anthiochen⁹ Episcopus: & post Ignatium Ori-
genes. Theophilactus quoque propterea nos ieiunare scri-
bit quartis ferijs, quod concilium quarta feria conuenit,
quomodo per dolum comprehensus occidi Christus pos-
set. Origenes multis seculis antea hoc scripsit his verbis in
commentarijs in Marcum Evangelistam. Pridie, inquit,
quam pateretur dominus, consilium inierunt de capiendis
Iesu: quo factum est, ut & quarta in hebdomade ieiunium
seruemus, eo quod dies illa dominicæ passionis fuit ini-
tium. Cæterum quod ieiunium quatuor temporum voca-
tur, & si non videretur ab Apostolis institutum, est tamen

*Quatuor te-
porum ieiu-
nium.
Calix. epi.
1. ad Bene.*

ipsum vetustum cū primis. Nam cum aliquando ter in an-
no celebratum fuisset, visum est Calixto Papæ conuenien-
tius, ante mille trecetos & amplius annos, ut per quatuor
tempora observaretur: ut sicut annus per quatuor volu-
tur tempora, sic & nos quaternum solenne ageremus iei-
unium per quatuor anni tempora: quæ quidem sunt, ver,
æstas, autumnus, hyems: quæ dicere visum est, ut à Dei
immortalis honore auspiciaremur: ieiunium verum in
quadragesima: æstium in Penthecoste: autumnale in
in mensē septimo: hyemale in decimo. (Sic enim appellat
Le. 9 Septembrem & Decembrem.) Ideo autem ipsa con-
tinentiæ observantia quatuor est assignata temporibus;

*Cur institu-
tum.*

quæ admodum ab eodem Leone scriptum legimus, qui com-
plures de ieiunijs quatuor temporum sermones conscri-
psit: ut in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosce-
remus nos indefinenter purificationibus indigere: sem-
perque esse nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur
ut peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum pollu-
tione contrahitur, ieiunijs atque eleemosynis deleatur.
Existimatum est præterea: Dei præceptum de persoluen-
dis Deo primitijs, hoc ieiunio quadantenus impleri. Nam
cum quatuor sint anni tempora, & in quolibet tres men-
ses, nos in initio cuiusque, tres dies ad gloriam trinitatis
ieiunamus, atque ita cuiuslibet primitias Deo persoluimus
quemadmodum hæc & alia pleraque pluribus verbis ab

*Quadrages-
me ieiunij
à quo insti-
tutum.*

Innocentio tertio sunt pertracta. Porro quadragesimæ ie-
iunium non ab hominibus constitutum, sed diuinitus co-
secratum, nec terrena cogitatione initiatum, sed celesti
maiestate præceptum esse, tradidit, ante mille centum an-
nos vir non doctrina magis, quam vitæ sanctimonia cla-
rus, Maximus Taurinensis Episcopus: nisi quis Ambrosio

*Max. serm.
priori in
die Cinerū
Am. str. 39*

sermonem hunc adscribere malit: nam ei quoque legitur
(in scriptis.) Non tam sacerdotum, inquit, hæc præcepta,
quam Dei sunt: atque ideo qui ea spernit, non sacerdotem
spernit, sed Christum, qui in suo loquitur sacerdote. Hiero-
nymus aduersus errores Montani scribens, quadragesimæ
ieiunium traditionem esse vult Apostolorum: de quo iti-
dem ut de quarta & sexta ieiunio, vetustissimi memine-
runt scriptores, Ignatius & Origenes. Sed & Canon extat

Canon. 68.

Apostolorum his verbis conscriptus: Si quis Episcopus,
aut presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor, sacræ
quadragesimam Paschæ, aut quartam feriam, aut Parasce-
uen non ieiunauerit, deponitor. Præterquam si imbecilli-
tate impediatur corporis: Sin laicus sit, communionem pri-
uator. Tribus autem ex causis ieiunium hoc in Ecclesia ce-
lebratur, & propter trinum exemplum: & propter diuinum
præceptum: & propter numeri mysterium. Exemplum ha-
bens Moyses ante legem, Elias sub lege, Christi post le-
gem: quem nos, qui ab illo nomen ducimus, Christianique
vocamur, tanquam auctorem & institutorem huius ieiunij

*Cur institu-
tum.*

*Exod. 34.
3. Reg. 19.
Matth. 4.
Exod. 22.*

DE CAEREMONIIS

nij sequimur. Præceptum autem nobis est, ut ex omnibus decimas pedam? Visum est igitur, ut etiam anni temporis decimæ penderetur. Cum enim annus constet trecentis sexaginta quinq; dieb; , siquidē triginta sex dies ieiunauerimus, nec autem rem diuinam absolutam in die Paschatis cibum sumperimus, iam totius anni dierū decimas persoluimus: tot nāq; sunt dies quadragesimæ, diebus Dominicis exceptis, si à prima Dominica numerare incipias: Nam qui primam Dominicam antecedunt dies quatuor, ad imitationē quadragenarij ieiunij, quod Christus in solitudine continens

Greg. hom. 16. in Euā. Cass. Colla- tione. 21. ca. 25. & sequen. Hier. 11. 9. in Ezech. 4. 1. mos. Gene. 7. Exod. 16. Num. 13. Iona. 3. Ezech. 29. Ezech. 4. Quadragesima in veterum scriptis instituta ratio.

& perpetuum seruasse legitur, instituti sunt. Qua de re fusi- sius à Gregorio magno scriptum legimus. Ante quem etiā eandem materiā copiose tractauit, ex abbatis Theonæ sententia, Cassianus, Ioannis Chrysostomi discipulus. Deinde verò quadragenarium numerum hūc in tristitia, & mororibus, à scriptura ferē semper adhiberi videmus: itaque vocat eum Hieronymus numerum afflictionis, pœnæ, ieiunij, luctus & doloris. Sic pluuia diluuij quadraginta diebus orbi naufragium intulerunt, sic in deserto populus Israel annis quadraginta commoratus acerba multa tulit, sic nunciij Moysis quadraginta diebus explorasse promissam terram leguntur, sic quadraginta dierum spacio, qui fuerunt Niniuius ad pœnitendum præscripti, subuersam iri Niniuen Ionas prædicauit, sic post finem quadraginta annorum congregatos iri qui dispersi fuerant, Aegyptios, Ezechiel prædixit, sic ille totidem dierum somnum in dextrum latus pro tribu Iuda obdormiuit, sic quadringentis, hoc est decies quadraginta annis populus in Aegypto seruuisse nunciatur, ut vel ex ijs antiquarum rerum exemplis & monumentis facillè appareat, hunc præcipuē numerum comprimendæ corporis carnisque luxuriæ, diuino consilio imprimis quasi conseratum fuisse, ut iure in ieiunium quadragesimale relatus esse videatur. Neque sine ratione factum est, ut hoc anni tempore ieiunium hoc obseruaretur. Cum enim sub hoc anni tempus propter humorum abundantiam ad malum membra laxentur, visum est opportunum, ut per ciborum abstinentiam à malo refrenarentur, & ad bonum excitarentur. Et sic aut hoc tempore per esum illiciti cibi Adam in mortem descen-

A TEMPORE SYMPTIS.

380

descendisse creditur: ita per abstinentiam liciti cibi Christianus ad vitam ascendat, cum parienti Christo prius com- passus fuerit: Oportet enim compati, si volumus conreg- nare. Sic ab Hilario scriptum legimus, de his, qui iuxta morem in Ecclesia tum obseruatum in pascha baptizaban- tur. Venturi ad baptismum prius consentientur credere se in Dei filium, & in passionē ac resurrectionē eius: & huic professioni sacramento fides redditur: atque ut hanc verborum sponsonem quadam rerum ipsarum veritas con- sequatur, toto in ieiunijs passionis Dominicæ tempore demorantes, quadam Domino compassionis societate iunguntur. Igitur siue ex sponsonis sacramento, siue ieiunio, omne illud passionis Dominicæ cum Domino a- gunt tempus. Sic à Chrysostomo scriptum legimus: Ecclesia simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscens, utpote cum crucifixo crucifixa, & ut dum patitur cum domino, & cum domino glorificetur: non ut dominum lugeamus. Viuit enim viuens filius, sed dispensationis cōfiteamur beneficium: & si lugemus, quod crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciam eorum qui ausi fuerunt. Ac paucis interiectis: Iesus crucifixus est, immortalis Dei filius pendit corpore in cruce, non propter seipsum, sed propter te occisus est à ligno, ieiunauit in ligno accepit quæ non debuit, posuit corpus pro eo, quod accepisti, Concupiscentia victus es, sel bibit pro voluptate, ne sis alienus à regno, Nosti quod crucifixus est, nosti quod pro te mortuus est, confitere quod viuit, pro viuente, fac martyr sis pro eo, qui pro te martyr fuit, morere pro eo, qui pro te mortuus est. Si autem sic exposcit mortem, paruum est ieiunium, Habes magna, largire parua. Cum gaudio ad festa, cum lætitia ad ieiunium veni. Delitæ sint ieiunium. Hieronymus quoque, Ecclesiæ consuetudo, inquit, ad passionem Domini & resurrectionem per humilitatem carnis venit, ut spirituali saginæ ieiunio corporis præparemur. Habemus itaque iam, qua ratione, quæ nunc obseruat Ecclesia, ieiunia fuerint ab Apostolis & eorum successoribus instituta, quæ quidem ex quo tempore Christus terras reliquit, quàm latè patet nomen Christianum, tanto semper studio sunt ab omnibus ob-

Chrys. ser. de ieiunio.

Hier. in Mat. c. 9

DE CAEREMONIIS

seruata, hoc præcipue quadragesimale, nulla ut fuerit or-
Quadrage- bis pars, in qua prædicatum non fuerit. Non insula, inquit
simæ ietu. Basilii, non terra, non ciuitas, non gens, non denique lo-
niti per vni- cus vllus tam desertus est, vbi prædicatio de quadragesi-
uer sum or- ma non fuerit audita: sed & exercitus, & iter facientes ter-
rem annu- ra marique, mercatores quoque, omnes similiter audiunt,
ciatum. libenterque suscipiunt. Quod igitur tot sæculis, tanto mor-
Basil. ferm. talium omnium consensu, quam longè lateque Christia-
posteriore nus orbis diffusus est vniuersus, prædicatum, receptum,
de ieiunio. ac tanta cura diligentiaque semper ab omnibus fuisse vi-
demus obseruatum, id ad vnius aut alterius apostatæ nu-
tum, qui nihil esse voluerunt, quod incastam eorum libi-
dinem, cui nomen coniugij prætexerunt, retardare pos-
sit, reiiciendum esse putabimus? Prius omnia nobis Deus
etipiat, quam ut in hanc nos à Satana mentem impelli pa-
tiamur. Sed quas tandem illi rationes adferunt, quamob-
rem Apostolicas traditiones has à nobis reiici putent o-

*Hæretico-
rationes*

quibus tra-

ditiones ec-

clesiæ de ie-

iunio rei-

ciunt.

Epiph. hæ-

resi. 75.

1. Cor. 5.

1. Tim. 1.

enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si verò omnino volo ieiunare, qualemcunque eligam diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud ipsos studium est, ut potius in die Dominica ieiunent: quarta verò & pro sabbato (hoc est, feria sexta) edant. Sæpè verò, etiam quarta ieiunant, non ex statuto, sed ex propria, ut inquit, voluntate. In diebus autem Paschatis, quando apud nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigilie ac ieiunia, & omnes animarum salutes per sanctas afflictiones: ipsi à summo mane obsonantur, carneque & vino venas suas explentes cachinnantur, ridentes ac subannantes eos, qui sanctum hunc cultum hebdomadis Paschatis perficiunt. Vocat autem

*Siccorum
esus.*

A TEMPORE SYMPTIS.

381

tem hebdomadā Paschatis, sanctam illam hebdomadam, *Hebdoma-*
quæ festum resurrectionis Dominicæ præcedit. Idem de *da pascha-*
Manichæis quoque scribit Leo magnus: Dominicum, in-
quit, diem, quem nobis saluatoris nostri resurrectio con-
secrauit, exigunt in merore ieiunij: soli reuerentiæ hanc
continentiam deuouentes, ut per omnia sint à nostræ fi-
dei vnitatis discordes, & dies qui à nobis in lætitia habentur,
ab illis in afflictione ducantur. Nonne autem hæc
ipsa & verba & facta audire & videre licet apud eos, qui
nostro hoc infelici xuo contra quam ab Apostolis tradi-
tum legimus, & temporum & ciborum discrimen omne
tollere sunt & abrogare conati? non ut perpetua quædam
esset abstinentia, sed ne quid impedimento esset, quò
minus abdomini semper seruire, corporisque voluptati
bus perfrui liceret. Itaque bacchanalium apud istos vsus
durat nihilominus: ceterum qui perpetua vult esse ba-
chanalia, quadragesimæ ieiunium Satanas ferendum ef-
se non putauit. Sed iam, quas ab Aërio productas olim,
nostri quoque temporis adferunt hæretici, rationes ex-
cutiamus. Iudaicis nos fabulis addictos aiunt, qui ieiun-
nantes vel ciborum vel temporum delectum habemus: excutiuntur.
Ac, quod ad tempora attinet, enarrans illum Pauli locum
Hieronymus: Dies obseruatis & menses & tempora &
annos: timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis:
Dicit, inquit, aliquis, si dies obseruare non licet & men-
ses & tempora & annos, nos quos simile crimen incur-
rimus, quartam sabbati obseruantes, & parasceuen, &
diem Dominicam, & ieiunium quadragesimæ, & Paschæ
festiuitatem, & Pentecostes lætitiā, & pro varietate re-
gionum, diuersa in honorē martyrum templa constituta:
Ad quod qui simpliciter dicit, Non eisdem Iudaicæ ob-
seruationis dies esse, quos nostros: Nos enim non azi-
morum pascha celebramus, sed resurrectionis & eredis:
nec septem iuxta morem Israël numeramus hebdoma-
das in pentecoste, sed spiritus sancti veneramur aduen-
tum: Et ne inordinata congregatio populi fidem minue-
ret in CHRISTO, propterea dies aliqui constituti sunt,
ut in vnum pariter omnes veniremus: non quòd cele-
brior sit dies illa, qua conuenimus: sed quòd quacun-
que

die conueniendum sit, ex conspectu mutuo letitia maior oriatur. Qui verò proposita quaestioni acutius respondere conatur, affirmat illud: omnes dies aequales esse, nec per pasceuen tantum Christum crucifigi, & die Dominico resurgere, sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci dominica, ieiunia autem & congregationes inter dies propter eos, à viris prudentibus constitutos, qui magis seculo vacant quam Deo, nec possunt, imò nolunt toto in Ecclesia vitae suae tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificia. Quotus enim quisque est, qui saltem haec pauca quae statuta sunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi semper exerceat? Itaque sicut nobis licet vel ieiunare semper, vel semper orare, & diem dominicam accipere domini corpore indefinenter celebrare gaudentibus, non ita & Iudaeis fas est omni tempore immolare agnum, Pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Et clarius aliquanto, qui non multò fuit Hieronymo posterior, Leo magnus, Cum vos, inquit, à quadam quae etiam in veteri testamento instituta sunt, cohortamur, non Iudaicam vos obseruantiae iugo subdimus, nec consuetudinem carnalis populi vobis indicimus. Excellet super illorum ieiunia continentia Christiana, & si quid illis atque vobis commune est in temporibus, non concordat in moribus. Habeant illi nudipedalia sua, & in tristitia vultuum ostendant ociosa ieiunia, nos in nullo ad habitus nostri honestatem dissimiles, nec à iustis & necessarijs operibus abstinentes, edendi licentiam simplici parcitate cohibemus, vt in vsu ciborum modus eligatur, non creatura damnetur. Quamuis enim vnicuique nostrum liberum sit voluntarijs castigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatius, nunc verò districtius repugnantem spiritui carnales concupiscentias edomare, quibuldam tamen diebus ab omnibus pariter oportet celebrari generale ieiunium, & tunc est efficacior sanctiorque deuotio, quando in operibus pietatis totius Ecclesiae vnus animus, & vnus est sensus. Et alio loco, Debeatur quidem, inquit, tantis mysterijs ita incessabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in

Leo ser. 4.
de ieiunio
septimi mensis.

Cicorū de
lectus quo
modo obser
uandus.

Leo ser. 4.
de Quadra.

in conspectu Dei, quales nos in ipso Paschali festo dignū est inueniri. Sed quia haec fortitudo paucorum est, dum carnis fragilitate austerior obseruantia relaxatur, dumque per varias actiones vitae huius sollicitudo distenditur, necesse est de mundano puluere etiam religiosa corda fordescere, magna diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. Ex his & Hieronymi & Leonis magui verbis videre licet, quòd & ieiunandi & orandi certa tempora sunt instituta, ad Iudaicas obseruationes referri non posse, sed cum semper nobis ieiunandum, & sine intermissione sit orandum, datum esse hoc fragilitati nostrae, vt quod semper facere non possumus, certis tamen temporibus faciamus. Quemadmodum ab eodem quoque Leone scriptum est alibi. Quia semper, inquit, hanc intentionem necessariam non omnes habere possumus perpetuam, saepiusque per humanam fragilitatem à supernis in terrena recidimus, istis saltem diebus, qui nobis ad saluberrima sunt remedia praestituti, mundanis nos occupationibus subtrahamus, & aliquid temporis, quod prosit ad bona aeterna, furemur. Licet igitur Christiano semper ieiunare, sed qui semper non possunt, aut nolunt, ijs certa tamen tempora sunt praescripta. Neque dubium est, quin multo sit Deo grauius ieiunium, & ad quiduis impetrandum efficacius, quod ex Ecclesiae praeepto simul celebratur ab omnibus, quam si quis, quod nostri temporis Aëriani faciendum censent haeretici, qualemcunque diem eligat à seipso, & ieiunet propter libertatem. Si quidem publica, quemadmodum ab eodem Leone scriptum est, praeferrenda sunt proprijs, & ibi intelligenda est praecipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis. Teneant, inquit, diligentiam suam obseruantiae singulorum, & contra nequitiae spiritalis insidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, ecclesia quisque arma arripiat. Sed Ecclesiasticus miles, etiam si specialibus praelijs possit fortiter facere, tutius tamē & felicius dimicabit, si contra hostem palam in acie steterit, vbi non suis tantum viribus certamen

Idem. ser. 3
de ieiunio
septimi
mensis.

Idem. ser. 4
de ieiunio
septimi
mensis.
Ieiunium ge
nerale pre
fertur pri
uato.

DE CAEREMONIIS

Matt. 8.

tamen ineat, sed sub inuicti regis imperio, fraternis confortatus agminibus, bellum vniuersale conficiat: Minore enim discrimine plures configant cum hoste, quam singuli: nec facile patet vulnere, quem opposito scuto fidei, non sua tantum, sed etiam aliorum fortitudo defendit. Et in precedenti sermone: Diuinarum, inquit, reuerentia sanctionum, inter quolibet spontaneae obseruantiae studia, habet semper privilegium suum, vt sacratius sit, quod publica lege celebratur, quam quod priuata institutione dependitur. Exercitatio enim continentiae, quam sibi quisque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis: Ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione se iungit: & tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitatem sanctae obedientiae omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiae Christianae similis ex omni parte praeparatio, & eadem est vbique munitio. Ac paucis interiectis: Plenissima peccatorum obtinetur, inquit, abolitio, quando totius Ecclesiae vna est oratio, & vna confessio. Si enim duorum vel trium sanctorum pio consensui omnia, quae poposcerint, dominus praestanda promittit, quid negabitur multorum millium plebi vnam obseruantiam pariter exequenti, & per vnum spiritum concorditer supplicanti? Magnum est in conspectu domini, valdeque preciosum, cum totus populus Christi eisdem simul instat officijs, & in vtroque sexu, omnes gradus, omnes ordines eodem cooperantur affectu: cum in declinando malo, ac faciendo bono par cunctorum & vna sententia est: cum in operibus seruorum suorum glorificatur Deus, & totius pietatis auctori in multarum actione gratiarum benedicuntur. Hinc videre licet, quid spectauerit Dei spiritus in certis temporibus praescribendis, quibus & ieiunijs & precibus, & quibuscunque alijs pietatis operibus Deus propicius redderetur: hoc nimirum, vt quicquid eiusmodi fieret à catholicis, quod nomen etiam ipsam sonare videtur, fieret simul ab vniuersis, vno ore, vno animo, vno sensu & consensu: qui non potest Deo non esse gratus, non potest ad quiduis impetrandum non esse cumprimis efficax. Male habet Satanam consensus hic, qui nihil

A TEMPORE SVMPITIS.

383

hil aliud magis laborat, quam vt segreget, vt spargat, vt diuidat. Sicut lupus quem à grege seceruere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separate conatur: sic ille, cum sibi non satis esse virium aduersus omnes intelligat, circumuenire querit solitudinem singulorum. Quominus res bona sit ieiunium, non facile mortalibus persuaderi posse videt: cum ab ipso CHRISTO commendatum etiam esse legamus. Quid igitur? Vt ieiunes, ferre potest: verum vt fructuosum, vt sit efficax ieiunium, ferre non potest. Erit autem efficax & fructuosum, si cum vniuersis: minus vtile, si solitarius ieiunes. Quamobrem vis, inquit Satanás, ieiunare? Ieiunia solitarijs: Elige tibi diem ipse quem ieiunes: non ieiuna catholice, non vniuersè, non cum alij pij ieiunant omnes. Ieiunant omnes per vniuersum orbem feria sexta, ieiunatu (quod sine offendiculo catholici fieri non posse putauerunt) die Dominico: Ieiunant omnes quadragesimam, quod hunc numerum in scripturis afflictioni tributum & poenae legimus, ieiunatu quinquagesimam, qui numerus in scripturis hilaritati consecratus est, animique remissioni. Illud cum primis diligenter obserua, ne quid ex obedientia fecisse, neue vlla in re cum catholica consensisse videare: non illa tibi tu praescribas illi: tuum iudicium illius iudicio praefere: omnes omnium aetatum quolibet pios, quamlibet prudentes & doctos viros, praeter caudices fuisse puta, qui non intellexerint, se diebus & temporibus obseruandis, ad fabulas Iudaicas esse prolapsos. Videmus igitur, quod sancti spiritus in certis diebus praescribendis, quod contra, Satanae consilium fuerit in eisdem antiquandis & inducendis. Ab illo concordia quaesita est, & vnanimitas, vt quicquid eius fieret, concorditer simul ab omnibus in vnitatem fieret & charitate: Ab hoc nihil aliud queritur, quam dissidium, quam vt dispergi possint, quos precioso sanguine suo Dei filius cingere dignatus est. Neque verò id in hac re tantum, verum etiam in alijs plerisque omnibus: sicut de Eucharistia quoque, cum tractaremus, paucis à nobis commemoratum est, quemadmodum per membrum quoddam suum non ignobile Satanás aliquando dixerit: Si quo casu concilium

Matt. 6. 17

Tit. 1.

Lutheri signum

DE CAEREMONIIS

lium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri: imò tunc primum in despectum concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & planè eos anathema habere, quicumque auctoritate talis concilij potirentur vtraque. Non offendit Satanam alterius tantum speciei vsus: sed hoc offendit, quod ex obedientia sit, quod ex humilitate, quod ex charitate, quod unanimiter sit ab omnibus. Quamobrem si pij & catholici omnes vrantur altera tantum, censebit vtendum vtraque: si per catholicam sit vsus vtriusque permissus, censebit altera tantum vtendum. Adeò ferre non potest, vt vniuersè & catholicè fiat aliquid. Sed hæc de temporum discrimine dicta sufficiant. Quod verò ad ciborum delectum attinet, ne hæc quidem in parte cum Iudæis commune quicquam habemus: Nos enim sicut dierum, ita ciborum quoque nullam, sed sobrietatis tantum ac temperantia nostræ, & erga summum Deum honoris rationem ducimus: cum illa Iudæorum discrimina nihil ad sanctam & spiritualement hanc abstinentiam facere videantur. Quid enim aut solidis animantium vngulis, aut multifidis etiam? quid auibus rapacibus? quid squama non contestis piscibus, cum spiritu, cum sanctitate, cum abstinentia negocij est? Quæ si Iudæis verita sunt, vt in moribus illi erudirentur, humanam redolent philosophiam, non diuinam. Si verò, quoniam insalubria sunt, ideò fuerunt illis interdicta, quid aliud quàm Egyptiorum fuisse artibus Moysen imbutum indicant? Sin autem, id quod verius est, simulachra quædam illæ res fuerunt, & velut argumenta quædam ac vmbra, sicut Paulus loquitur, futuræ veritatis: inducta iam veritate, simulachris & vmbra amplius non indigemus. Iudæi ergo in differentijs ciborum & temporum insistebant, nos ad Deum & ad spiritum omnia referimus, nec aliud in hoc abstinendi vel obseruandi genere sequimur, quàm vt nostrorum laborum interualla diuinorum beneficiorum commemorationi consecremus: & ipsi nos domata carne nostra, & sub rationis imperium subiuncta, ad eadem illa Dei beneficia recolenda, vigilantiores ac paratiores per abstinentiam reddamur. Sed magnum illum Leonem hæc de re

Ciborum
delectus.

Leuit. 11.

Coloss. 2.

A TEMPORE SVMPPTIS.

384

differentem audiamus. Non ideò negligendum est, inquit, quia de obseruantia veteris legis assumptum est, tantum hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborum, inter baptismatum differentias, & auum pecudumque hostias esse destiterunt: Illa enim quæ rerum futurarum figuras gerebant, impletis quæ significauere, finita sunt: iuniorum verò vtilitate noui testameti gratia non remouit, & continentia corpori atq; animæ semper profuturam pia obseruatione suscepit. Quia sicut permanet apud intelligentiam Christianam, Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruias, & diliges proximum tuum sicut teipsum, & cetera talium mandatorum: ita quod in ipsdem libris de iuniorum sanctificatione & curatione præceptum est, nulla interpretatione vacuatur. Quæ verò alia loca ex Apostolo per nostri temporis hæreticos proferuntur, ea cum in Manichæos à catholicis olim torta fuissent, vicissim à Manichæis in illos retorta fuisse legimus. Sic enim Faustulus loquentem inducit Augustinus, De vobis quid dicam, id est, de Christianioribus apud vos, quorum nonnulli quidem porcina, plebique verò quadrupede omni, alij etiam cuncto animali penitus abstinent, fertq; ob hoc in oculis eos omnis Ecclesia & summa veneratione suscipiens, solum non deos existimat. Nec videtis indociles, quia si hoc verum, & ab Apostolo dictum testimonium est, demoniorum & ipsi sunt ludificati doctrinis, Quid verò & de illo dicemus, quod sane frustrari quis audeat, aut negare, cum constet hoc inter omnes, & æquè per orbem terrarum quotannis omni cum studio celebretur in conuentu catholico. Dico autem quadragesimam, quam qui inter vos ritè obseruandam putauerit, abstinere necesse est omnibus his, quæ capitulum hoc à Deo ad percipiendum nobis creata dicit, & demoniorum insuper doctrinam vocat abstinentiam prædictorū. Quid ergo & vos charissimi, ritè tunc demoniorum vitis, cū hæc à vobis passionis Christi celebratur mysteria, & seductori spiritus fraude decipimini, & in hypocriti loquimini mendacium, & cauteriatam habetis conscientiam vestram? Ac rursus, Vos verò, inquit, quæ nunc excusatione vitimini, Paulo clamante, nihil esse non mundum, & detestatum demoniorum appellante ciborum abstinentiam, & mēte

Leod. ser. 4.
de ieiunio
decimi mē
sis.

Matt. 4.
Matt. 22.

Aug. li. 20.
contra Faust.
sum. ca. 3.

1. Tim. 4.

Idem li. 31.
cap. 2.

1. Tim.

pollu-

Tim. 4.

Li. 20. con.

Enchir. ca. 5

Cap. 6.

1. Cor. 7.

1. Tim. 4.

Cap. 4.

Tit. 1.

Aug. li. 5.

cōi. iulia-

num sub

lucem.

pollutos vocante, qui aliquid putauerint inquinatum. Nō solum abstinentis, vt diximus, sed etiam gloriam captatis exinde, & eo acceptiores vos creditis Christo, quō eritis abstinentiores à cibis, id est, secundum hanc sententiam, quō mentibus inquinati magis, & magis conscientia polluti. Quibus Fausti verbis, ad hunc modum respondit Augustinus, Audi ergo, quōd confiteris te non videre, quā mente & consilio hoc aduersum vos capitulum proferamus, non quōd à carnibus abstineatis, nam & hoc primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras, non tamen ea damnandi, sed significandi gratia, quod non intelligitis, & Christiani, non haeretici, sed Catholici, edomandi corporis causa, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quōd illa esse immunda credant, non solum à carnibus, verum à quibusdam etiam ter re fructibus abstinent, vel semper, sicut pauci, vel certis diebus atque temporibus, sicut per quadragesimam ferē omnes, Vos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis. Ac paulō post. Si ad virginitatem sic adhortaremini, quemadmodum hortatur Apostolica doctrina, Qui dat nuptum bene facit, & qui non dat nuptum melius facit, vt bonum esse nuptias diceretis, sed meliōre virginitatem, sicut facit Ecclesia, quā verē Christi est Ecclesia, non vos spiritus sanctus ira prænunciaret, dicens, Prohibentes nubere. Ille enim prohibet, qui hoc malū esse dicit, non qui huic bono aliud melius antepōnit. Et in proximē sequenti libro, Omnia, inquit, munda mundis secundum naturam in qua creata sunt, non tamen omnia secundum significationem munda primo populo Iudaeorū, nec vobis omnia, vel propter salutem corporis, vel propter cōsuetudinem humanæ societatis, apta sunt, sed cum sua cuique redduntur, & naturalem ordinem seruant, omnia munda sunt mundis, immundis autem & infidelibus (quales praeipue vos estis, nihil est mundum. Eadem hac apostolica sententia, qua notat hereticos prohibentes nubere, à Iuliano quoque Pelagij sectatore se peritricum fuisse scribit Augustinus, quasi dixerit post aduentum Christi turpia esse coniugia, cum ipse tamē nihil tale dixerit, neq; cōiugiū, sed concupiscentiæ malum, sine quo coniuges non copu-

Cap. 14.

Tit. 1.

Luc. 21.

Abstinētia

Christiano-

rum. Iudaeorum, & ha-

reticorum diuersa.

Hier. lib. 2.

contra Ioa-

uinianum.

Chry. hom.

12. in prio-

re ad Tim.

de abstine-

tia.

copulantur, esse turpe scripserit. Et contra Adimantum scribens, cum eadem Apostoli verba produxisset: Hos, inquit, propriē designat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiscentiam suam refrenent, aut infirmitati alterius parcant: sed quia ipsas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum esse negant. Nos autem teneamus Apostolicam disciplinam dicentem, quod omnia munda sunt mundis: seruata moderatione Euangelica, vt non grauentur corda nostra cruditate & vinolentia. Docet his verbis Augustinus, quōd alia fuit causa, cur abstinerent Iudaei, alia cur Christiani, alia cur haeretici Manichei, Tanaci, & quicumque tandem alij. Iudaei significandi gratia: Christiani domandi corporis causa: Haeretici quōd ipsam creaturam bonam negarent, & immundam dicerent: Quos notare videtur Apostolus, cum dicit. Véturos in nouissimis temporibus, qui prohibeant nubere, & abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarū actione. Quod etiam Hieronymus annotauit, dicens, cū eadem Apostoli verba per Iovinianum obijcerentur: Re-probat, inquit Apostolus eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abstinere, quos Deus creauit ad vtendum cum gratiarū actione: sed Marcionē designat & Tacianū, & ceteros haeticos, qui abstinentiam inducunt perpetuā ad destruenda contempnenda & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem saginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia praeferimus saturitati. Similiter quoque Ioannes Chrysostomus, eundem Pauli locum enarrans: De Manichæis, inquit, & Encratitis, & Marcionistis, omnique illorum officina hic loquitur. Ambrosius quoque, Marcionistas, Patricianos, & Manichæos ijs verbis notari scribit. Theodorus quoque in extrema eius libelli parte, quem inscripsit, Diuinorum decretorum opitome, A vino, inquit, & ab esu carniū, & ab alijs eiusmodi abstinentiam, non similiter vt haeretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab ijs tanquam ab immundis abstinentum esse censent: Ecclesia autem nihil horum decreuit. Ac post quædam interiecta: Encratarum ergo errorem diuinæ literæ pulchrè conuincunt: Dei autem Ecclesia aduersatur quidē fabulis hereticorum, diuina verō

decreta sequitur. Et qui fuit vetustior his Cyrillus Hiero-
solymitanus: Ieiunamus, inquit, à vino & à carnibus ab-
stinentes, non quod oderimus hæc tanquam abomina-
tiones aliquas, sed quod mercedem expectamus: ut cum
ea quæ sub sensum cadunt neglexerimus, fruamur spiri-
tuali mensa, quæ sola potest mente comprehendi: & ut
nunc seminantes in lachrymis, in futuro seculo cum exul-
tatione metamus. Ante mille annos Iustinianum impera-
tore fecisse tradit Nicephorus, cum fames Bisantij incre-
bisset, ut secunda statim ieiunij hebdomada carnes in foro
venales proponendas promulgaret: & hoc quidem sic per-
vim actum: Populus autem, inquit, qui pietatem sibi conse-
crandam statuisset, neq; eas emebat, neque edebat: mortē
sibi potius adeūdam esse cēfens, quā ut quicquam de pa-
trij moribus & traditionibus mutaret. Ad Anthiochenos
autem sic loquitur Ioannes Chrysostomus: Quid diffici-
lius, non iurare, vel per totum diem in ediam pati, & aquæ
potu, & tenui victu sicari? Certum est, quod hoc illo gra-
uius: sed tamen consuetudo res est tam facilis & expedi-
ta, quod adueniente ieiunio, etiam si milles quis exhortetur,
& infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud
quid ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mal-
let pati, quā prohibitum tangere nutrimentum: & hoc
cum non inuitē nos circa mensam habeamus, tamen pro-
pter consuetudinem ex conscientia omnia generosē feri-
mus laborantes. Ante mille ducentos annos, fuit hæc in An-
thiochia consuetudo, ex qua ciuitate Christianum nomen
sumpsit originem: nam ibi primū discipuli dicti sunt Chri-
stiani: neq; dubium est, quin eam ab Apostolis per manus
traditam acceperint: Nā & Thelesphorus, qui sextus fuit
à Petro Romanus pontifex, iam suo tempore statutum fuisse
scribit, ut septem hebdomadas plenas ante sanctum
Pascha omnes clerici in sortem domini vocati a carne iei-
unent. Neque secus in Alexandria fuisse obseruatum fuisse
est Theophilus eius vrbis Episcopus, Chrysostomi æqua-
lis: qui grauitate eos insectatur, qui clam vinum bibebant,
& clausis parietibus, carnibus, diebus quadragesimæ vescē-
bantur. Simul Daniēlis & trium puerorum exemplo, ad co-
rum continentiam imitandam suos admonet, ac diligen-
ter

terhortatur, ut ieiuniorum tempore à vino & carnibus ab-
stineant. Quid igitur dicemus? doctrinas dæmoniorum do-
cuisse Ioannem Chrysostomum, qui tum verbum Dei præ-
dicabat in Anthiochia? doctrinas dæmoniorum docuisse
Theophilum Alexandrinum Episcopum? doctrinas dæmo-
niorum docuisse reliquos omnes totius orbis Episcopos,
iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus: qui consuetu-
dinem hanc à certis cibis certis temporibus abstinenti, non
modò non reprehenderūt, verū etiam ad mordicus eam
obseruandam, populum tam diligenter sunt cohortati?
Quid hoc esset aliud, quā vniversam Ecclesiam catho-
licam Satanismi condemnare: cuius rectius arguuntur Sa-
taniani nostri temporis, quā seculorum omnium à Chri-
sto passio ad hæc vique nostra tempora, Christiani. Qui nō
ignorabant omnia esse munda mundis, ac multo melius
intelligebant, quos notaret Paulus, cum doctrinas dæmo-
niorum appellauit, prohibentes abstinere cibis, quos Deus
creauit, & c. quā qui nostro seculo sibi cornicum oculos
confixisse videtur. Sed nec illud eos interea fugiebat, quod
bonum esset etiam à licitis abstinere, & cum castigatius vi-
uendum est, ita discernere cibos, ut vsus eorum semoue-
atur, non natura damnetur. Etiam ante Chrysostomum &
Theophilum in Ancyran concilio legimus constitutum, *Cap. 13.*
ut presbyteri & diaconi, qui à carnibus abstinent, hoc est,
ipsi sibi à carnibus abstinentiam indixerunt, non eas tan-
quam immundas contemnerent, verū contingerent, &
ita demum si vellent, abstinerent: quod si in tantum eas
abominarentur, ut si quando cum oleribus carnes essent
coctæ, ab ipsis etiam oleribus abstinerent, ordine suo mo-
uerentur. In Gangrensi quoque concilio, si qui carnem
edentem condemnassent, anathema sunt pronunciati: *Cap. 20.*
in quo tamen ipso cautum est. Si quis eorum, qui con-
tinentiæ student, absque necessitate corporea, ieiunia
communis totius Ecclesiæ putauerit contemnenda, per-
sectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit.
Quod vtrunque contra eos, qui sequebantur Eustathium
hæreticum, sancitum videtur. Nam is & ieiunia quæ præ-
dicantur in Ecclesia contemnenda censuit, & nonnullos
cibos carniū, tanquam illicitos reputauit. Sic igitur
Ccc 2 ieiunia.

DE CAEREMONIIS

ieiuniorum est obseruantia comprobata, vt extra ieiuni tempus, carniū esus illicitus non esse putaretur. In Bracarenſi primo concilio decretum est poſtea: Si quis immūdos putaret cibos carniū, quas Deus in vſum hominū dedit, & non propter afflictionem ſui corporis, ſed quaſi immunditiam putans ira abſtineat ab eis, vt nec olera cocta cum carniſus prægulſet, ſicut Manichæus & Priſcillianus docuerunt: anathema ſit. Ac ne quis puret priſcis tantum illis temporibus ita creditum & obſeruatū eſſe, etiā Bernardi ſeculo, qui vixit ante quadringentos viginti quatuor annos, quo tempore Euangelici volunt extinctam fuiſſe lucem Euangelij. Fuerunt hæretici, qui doctrinas dæmoniorum docerent, prohibentes nubere & abſtinere à cibus, &c. quos ille grauiter infectatur, dicens: Abſtinent, inquit, hi (vt prædixit ille) à cibus, quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione. Hinc quoque hæreticos ſe probantes: non ſanè quia abſtinent, ſed quia hæreticè abſtinent: Nam & ego interdum abſtineo, ſed abſtinentia mea ſatisfactio eſt pro peccatis, non ſuperſtitio pro impietate. Num redarguimus Paulum, quod caſtigat corpus ſuum & in ſeruitutem redegit: Abſtineo à vino, quia in vino luxuria eſt: aut ſi infirmus ſum, modico vtor: iuxta conſilium Pauli. Abſtineo à carniſus, ne dum nimis nutriunt carnem, ſimul & carniſus nutrant vitia. Hæreticus aliter: Nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur: poſtremo omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Chriſtiane, ſi non idcirco quia ex coitu, ſed ne ad coitū prouocent. Cæterum quid ſibi vult, quod ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suſpicionem generat mihi abſtinentia iſta ciborum tam ſignanter expreſſa. Veruntamen ſi de regula medicorum hæc proferſ nobis, non reprehendimus curam carniſus, quam nemo vnquam odio habuit, ſi tamen non nimia fuerit. Si de diſciplina abſtinentium, id eſt, ſpiritualium medicorum ſchola, etiā virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At ſi de infania Manichæi præſcribis beneficentia Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, ſed & cenſor temerarij immundum decernas, & tanquam à malo abſti-

Bern. hom.
66. in Cāt.

Hæreticorū
abſtinentia
qualis.
1. Cor. 9.
Ephes. 5.
1. Tim. 5.

A TEMPORE SVMPſIS.

387

abſtineas: non planè abſtinentiam collaudabo, ſed excrabor malitiam, & blaſphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. Omnia munda mundis, ait ille rerum optimus æſtimator: quia nihil immundum niſi ei qui immundum quid putat: Immundis autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed polluta eſt eorum & mens & conſcientia. Væ qui reſpuit cibos, quos Deus creauit, iudicantes immundos, & indignos, quos traiſciatis in corpora veſtra. Et qui plus minus octoginta annis Bernardum præceſſit Anſelmus Cantuarienſis Archiepiſcopus, Agimnēſes hæreticos ſuo tempore feciſſe ſcribit, vt prohiberent nubere, & à cibus abſtinere iuberent. Quorſum autem ardet eos reſcenſere, qui poſtea ſequuti ſunt, Petrum Lombardum, Thomam Aquinatem, Nicolaum Lyrenſem, Hugonem Cardinalem, & multos alios, qui ſunt in Paulum commentati: quos omnes eundem ſenſum retinuiſſe conſtat: Vt miranda ſit eorum impudentia, qui fingunt Eccleſiæ fuiſſe præceptum, vt à certis cibus tanquam immundi homines abſtinerent, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Sed in re clariore, quàm vt illius conſutationis indigeat, nihil eſt quod ſumus longiores. Producent & illud veteres ac noui Aëriani, quod à Paulo ſcriptum eſt: Iuſto lex non eſt poſita. Quin hoc digito Dei ſcriptum ſit, quis eſt qui negare audeat: verum interea quis eſt ille, qui ſe iuſtum audeat profiteri? Nos certè qui à magiſtro noſtro docti ſumus orare: Dimitte nobis debita noſtra: non inuiſi verba ſancti Ioannis uſurpamus: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipſi ſeducimus, & veritas non eſt in nobis. Dixit Chriſtus: Non ſe veniſſe iuſtos ſaluos facere, ſed peccatores. Gloriantur hi de ſua iuſtitia, quorum cauſa Chriſtus non venit: nos peccatores & iniuſtos nos eſſe libenter agnoſcimus: atque idè legem nobis eſſe poſitam facile ferimus, qua & à peccatis prohiberi, & in officio contineri queamus. Sed eſt quædam tamen iuſtitia Chriſtiana, cui lex poſita non eſt: neque deſunt viri iuſti & boni participes Chriſti facti qui cum ipſi ſibi ſint lex, ea quæ legis Chriſti ſunt, ſpontè faciunt, & à lege coerceri

1. Tim. 1.
Iuſto lex
non eſt po-
ſita.

Matt. 6.

1. Ioan. 1.
Matt. 9.

Rom. 2.

Ccc ; opus

DE CAEREMONIIS

Opus non habent. Scripsit ad Timotheum Paulus: Iusto lex non est posita. Da mihi Timotheos omnes? Tantum abest, ut eis abstinentie legem aliquam Ecclesia ferendam esse putet, ut horretur etiam cum Paulo: Nolite bibere aquam, sed utimini vino modico. Sed quid si quam rarissimi tunc Timothei, magna autem ex parte sunt omnes Epicurei, quorum Deus venter est: qui vitam hanc sibi vitalem esse non putant, nisi quotidie vino se ingurgitent, nisi quotidie ventrem suum carnibus farciant: Qui sicut à Propheta scriptum est, manè consurgunt ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vespem, ut vino astuent. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuijs eorum. Quid hoc ingenio praeditis facere debuit mater Ecclesia? Nunquid lineret eos suo arbitrato ferri, & sua libidine sui permittere? Non potuerunt hoc ferre pia matris nostrae viscera, nullius rei praeterquam salutis nostrae auaræ: Quin illa, quos ita videbat epulis, vino, luxuriæ, se dedidisse, quibuscunque potuit rationibus ad officium reducidos, & legibus ad abstinentiam & sobrietatem adigendos esse putauit: quo Dei nomen omnipotentis, & vera nostrae fidei ratio, quæ in spiritus libertate, non quæ in carnis licentia posita est, etiam ab inuitis quoquo modo cohereretur. Quare si quis Apostolorum temporibus nullam de ieiunijs deque ciborum habendo delectu legem latam fuisse dixerit, cum eo nos non magnopere contendemus. Quid enim ibi lege fuit opus, ubi charitas plus vitæ praestabat, quam vlla potuisset lex imperare? Non à carnibus modò, verum etiam ab omni animantium esu sibi tum homines temperabant. Testatur Philo, qui fuit Apostolorum, æqualis, tantam fuisse temporibus illis abstinentiam, ut nullus esset prandiorum usus, neque priusquam sol occidisset, cibum quisquam caperetur: nonnulli, quidam quarto, alij quinto, sexto demum die corpus alij cibo reficiebant: Erat autem illis potus aqua sola, obsonium panis cum sale & hyssopo. Quamuis autem hæc de Esaiis tradere videatur Philo, quasi in laudem suæ gentis scribens, tamen non Eusebius modò, verum & Hieronymus, & Suidas, & Beda à Christianis, atque

Ieiuniorum
instituen-
dorum cau-
sa.

Philo de vi-
ta contempl.
sine de sup-
plicibus
Christianorum
primo
rum absti-
nentia.
Eus. lib. 2.
cap. 17.
Eccle. hist.

A TEMPORE SYMPTIS.

388

atque ijs Marci discipulis hæc ita obseruata fuisse tradunt. 1. Cor. 9.
Vbi igitur suum quisque copus cum Paulo castigabat, & in seruitutem redigebat, ubi tota die mortificabantur, & facti sunt tanquam oues occisionis, ubi tantum carni detrahebant, ut in carne degentes, extra carnem constituti, & nihil aliud quam spiritus esse facti viderentur, quid ibi lege, quid fuit opus constitutione, quæ vel ieiunij certum tempus, vel ciborum discrimen aliquod praescriberet? Frenis illi magis, quam calcitibus indigebant, atque ut remitterent aliquid de rigore suo, utque corpori suo non nihil indulgerent, admoneri necesse habebant, sicut à Paulo Timotheum admonitum esse iam commemorauimus. Quod ab Attalo quoque martyre factum refert Eusebius, qui cum vidisset Alcibiadem quandam eadem ex causa, qua se, nimirum quod Christum confiteretur in vincula coniectum, eodem uti squalido viuendi genere, quo, cum liber adhuc à vinculis fuisset, usus antea fuerat, nihil ut praeter panem ederet, nihil praeter aquam biberet, quoniam reuelatum illi fuerat, non recte agere Alcibiadem, qui creaturis Dei non vteretur, & alijs præterea offendiculi occasionem relinqueret, persuasit Alcibiadi, ut intrepidè cuncta vsurparet, sibi quæ tum dicto audientem habuit. Hanc historiam recitat quidam ex hostibus veræ doctrinæ, ad ciborum delectum abrogandum. Mirum autem, qua fronte scribat inibi, cum dehortatur Attalus Alcibiadem, ab hoc nimio plus austro viuendi genere, rationem hanc additam esse, quod rudiores existimarent hæc discrimina ciborum esse præstantiorem cultum Dei, quem errorem taxari profer non confirmari, cum nihil horum apud Eusebium legatur, qui non aliud meminit, quam quod offendiculi relinqueret occasionem. Visus est enim cæteris ausam dare suspicandi, quod propter eam causam abstinere, quasi reliquos cibos immundos esse iudicaret, qui praeter panem & aquam nullo vel cibi vel potus genere vteretur. Sed eiusmodi assingere, hostibus euangelicæ veritatis nouum non est. Neque verò solus tum Alcibiades, verum omnes ferè, qui Christiani censebantur ut plurimum à carnibus abstinebant: quod illa verba Bibliidis Gallicanæ martyris indicant, quæ cum in eodè Eusebij libro scripta sunt, silentio

1. Cor. 9.

Rom. 8.

Eus. li. 4.

Eccle. hist.

cap. 3.

Pseudo-
gelicorūsy-
cophantia.

Cap. 12

Christiana
indulgentia

tio tamen à veritatis hostibus prætereuntur. Conabantur eam impij tormentis adigere, vt conficeretur, cuius tum criminis Christiani falso insinuabantur, infantes ab illis edita illa verò quamvis tormentis victa, Christum antea negauisset, in temperario tamen illo supplicio de pœna cogitans aeterna, contra spem tortoribus contradicens: Quomodo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabilium quidem animalium carnibus vruntur. Quamobrem non magis Alcibiades carnibus tum abstinebat, quàm vel Attalus ipse, vel qui vixerunt seculo illo Christiani magna ex parte omnes. Verùm cum Alcibiadis vita durior fuisset, qui solo pane & aqua contentus vivebat, non hoc Alcibiadi præcepit Attalus, vt carnibus vesceretur, verùm vt ne nimia hac abstinentia sibi vitæ periculū accerseret, neque quibus vt socios cibis videret eos auersaretur. Verùm vt vnde deflexit, redeat oratio. Da mihi Timotheos, da Alcibiadas, da quales Apostolorum temporibus, quales Antiochiæ fuerunt, qui ne tormentis quidem adigi poterant, vt contra quam esset moribus obseruatum, cibum aliquem aut potum sumerent: da quales Constantinopoli fuisse commemorauimus, qui mortem subire potius erāt parati, quàm vt in quadragesima carnum aliquid imperatore cogente gustaret: quadoquidē & ipsi sibi fuerunt lex, & legis vim apud eos obtinuit consuetudo: non modò nō esse ducemus necessarium, legem eis aliquam poni, verū etiam si feruore nimio progressi longius fuerint, magis etiam abstinentendo quàm eorum valetudo ferre posse videbitur, vltro monebimus, vt aliquid corpori tribuant: reprimendam, non autem prorsus opprimendam carnem esse meminerint. Sic Ioannem quoque Gersonem ad quendam inclusum in monte Valeriani scripsisse legimus: Non multum refert si quodcunque appositum fuerit tibi comedaris, seruata, institutione ecclesiæ, & temperantiæ modestia moderata, qualiter expressa est. Qui verò continentiam iure iurando professi, cōtinere se posse negant, qui perpetua viuere volunt Bacchanalia, quales nostro seculo, pro dolor, nimis multos reperire licet, eos durioribus etiam constringi legum vinculis oporteret, vt pro perperuis Bacchanalibus perpetuas agerent quadragesimas, sic enim (quoniam

niam sine Cerere & Baccho friget Venus) à licitis abstinētes, facilius illicitis resisterent, nec impossibilitatem conueniendi cauferentur. Quamobrem fieri potest, vt initio consuetudo tantum fuerit, ieiuniorum temporibus à carnibus abstinendi, quæ, cū nihil ea de re in generali concilio constitutum esset, non eadem ab omnibus obseruabatur: Sed postea quàm in deterius prolapsi sunt mores hominum, factū est, iuxta verus verus verbum, vt bonæ leges ex malis moribus procrearentur. Sic cū in Armenia sabbatis tantum & dominicis diebus in quadragesima vescerentur ouis & butyro, sexta synodus Constantinopolitana sub imperatore Iustiniano celebrata lege sanxit: Si quis oua aut butyrū edisser in quadragesima, vt clericus deponeretur, laicus excommunicaretur. Sic cū horrenda quorūdam ingluuiēs in quadragesima ne à carnibus quidem abstineret, nō multo post sextam illam synodum in prouinciali concilio Tolitano octauo hæc est edita constitutio: Quisquis sine inuitabili necessitate atque fragilitate & euidenti languore, seu etiā impossibilitate ætatis, diebus quadragesimæ esum carnum præsumperit attentare, non solum reus erit refectionis Dominicæ, verū etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione: & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt ipsius anni tempore ab omni esu carnum abstineat gulā, quia sacris diebus abstinentiæ, oblitus est disciplinæ. Illi verò quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non ante prohibita violare præsumant, quā à sacerdote permissum percipiant: Non est ergo lex iusto posita: Nam si omnes iusti essemus; nihil præscripto legis opus haberemus, cū sibi quisque lex esset. Itaque quod scripsit Paulus: Iussio lex non est posita: idē cum eo vult esse Clemens Alexandrinus, quod à Socrate dictum fuit aliquando: Legem non esse factam propter bonos. Proinde & alio loco Paulus, cū spiritus fructus enumerasset, charitatem, gaudium, pacem, patientiam, benignitatem, bonitatem, longanimitatem, mansuetudinem, fidem, modestiā, continentiam, castitatem: Aduersus huiusmodi, inquit, nō est lex. Non quod etiam qui sunt ijs virtutibus præditi, legi subiecti non sint (nam si sanctus sanctorū dominus noster Iesus Christus fieri sub lege dignatus est, quis erit tam

ieiuniorū
varie consuetudines
& leges.

Cap. 9.

Clem. lib. 4.
Stromatū.
Galat. 5.

Galat. 4.

CCC 5 fan.

DE CAEREMONIIS

sanctus qui subiectus esse legi recuset?) sed quod qui iusti sunt, non terrore legis adacti, quod lege praescriptum est faciunt, sed ipsius potius recti, quod lege praescriptum est amore: sicut etiam a poeta quodam scriptum est: Oderunt peccare mali formidine poenae. Oderunt peccare boni virtutis amore. Sic philosophum quendam, cum ex eo percontaretur Dionysius tyrannus, quid praeter ceteris mortalibus eximium haberent Philosophi: respondisse ferunt: ut etiam si omnes leges abolerentur, tamen aequabiliter victuri sint. Vulgus enim a peccando legum praescriptis arceatur, Philosophus rationem habet pro legibus: non ideo quod rectum est faciens, quia lex iussit, nec ideo temperans a scelere, quia lex vetuit, sed quia nouit illud per se rectum, hoc esse per se turpe. Atqui multo rectius hoc de Christiana philosophia dici potest: quam qui sunt amplexi, non ideo Deum colunt, non ideo sibi cauent, ne nomen eius in vanum assumant, non ideo sabbata sanctificant, non ideo parentibus honorem habent, non ideo a caede, ab adulterio, a furto, a falso testimonio, ab uxoris, aut rei alienae concupiscentia abstinent, quia lex hoc praecipit, quia graues penas Deus comminatur, si secus aliquis faciat: verum facit hoc in illis amor, quo feruntur erga Deum & erga proximum, ut etiam si nulla de rebus istis lex intercessisset, nihil tamen inquam commissuri sint, quo vel Deus, vel proximus offendi queat. Cum de Gygis annulo mentionem fecisset Ambrosius: Da, inquit, hunc annulum sapienti, ut beneficio eius possit latere cum deliquerit, non minus fugiet peccatorum contagium, quam si non possit latere. Non enim latebra sapientis spes impunitatis, sed innocentia est. Denique, lex non iusto est posita sed iniusto. Quia iustus legem habet mentis suae, & aequitatis ac iustitiae suae normam. Ideoque non terrore poenae reuocatur a culpa, sed honestatis regula. Quamobrem etiam consilium legis fortasse non fuit sanctos comprehendere, qui nullius praeeptionis aut admonitionis indigent, comprehenduntur ea tamen. Cum enim lex in vniuersum ponatur, nec fieri commodum possit ista distinctio, aequius est paucos sanctos legi subijci, quam vniuersos absque lege viuere. Tenentur itaque legibus non diuinis magis quam humanis etiam sancti quamlibet

A TEMPORE SYMPTIS.

libet illis preceptio legis esse superuacanea videatur: neque debet quisquam quantumvis iustificatus a mandatorum obseruatione se liberum esse putare. Probis enim & rectis non minus est necessaria virtutis exercitatio, quam lubricis & inconstantibus vitij interdictio. Tum autem praclarum est, si qui iustitia ceteros antecellunt, exemplo suo parendo, legibus eos in officio corineant: Neque dubium est: quin qui spiritu Dei aguntur, quoniam non elatione animi & arrogancia, sed humilitate sunt sobrietateque sapientes, magna animorum suorum alacritate subiuncturi se sub legis imperio, atque omnia prius & facere & pati parati sint futuri, quam ut cuiquam esse velint offenculo. Neque ea res quicquam euangelicae libertati obstabit: quandoquidem praclare dictum est ab Augustino, quod praecipuum liber facit, qui libens facit. Sanctus ille rex & propheta qui dixerat paulo ante: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum: statim subiunxit: Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum. Adeo non dedignabatur ille, qui iam viam mandatorum domini cucurrerat, cui praclarum illud elogium a domino tributum legimus: Inueni David filium Iesse virum secundum cor meum: adeo non dedignabatur legi subijci, ut vltro etiam sibi legem poni peteret, quam sciret intelligendo, faceret diligendo: in latitudine amoris, non in angustijs timoris. Quae de re sic ex Abbatis Theonae sententia scripsit aliquando Cassianus: Iusti quibus lex non est posita, sic probantur non esse sub lege, ut iustitias legis non solum implere, verum etiam superare contendunt: sitque deuotio eorum legali maior imperio: quae obseruantiam cumulus praeeptorum, voluntaria addat debita. Sic Leo quoque magnus: Iusto dicitur lex non esse posita, quia normam praeeptionis implet iudicio voluntatis, cum vetus recti amor in semetipso habeat & apostolicas auctoritates & canonicas sanctiones. Et ante eum Augustinus. Iniustus legitime lege vitatur ut iustus fiat: quod eum factus fuerit, etiam non vitatur, tanquam vehiculo eum peruenierit, vel potius tanquam paedagogo, cum eruditus fuerit. Quomodo enim iusto lex non est posita, si & iusto est necessaria, non qua iustus ad iustificante gratiam perducatur, sed qua legitime iam iustus vitatur? Idem alio loco, iusto lex

An. de gratia Christi
col. Pel. li.
1. cap. 13.
Psal. 113.

Alor. 13.

Cass. coll. 21
ca. 3. & 29

Leo ep. 90.

De spiritu
& littera
cap. 10.

Rom. 8.

1. Cor. 9.

Matt. 11.

Charitas
implet legē

Matt. 5.

Psal. 13.

lex posita non est, id est imposita ut supra illum sit. In illa est enim potius quam sub illa, quia non sua vita viuit, cui coercenda lex, imponitur, ut enim sic dicam supra ipsam quodammodo legem viuit, qui cū dilectione iustitiae, iuste viuit, non proprio ac transitorio sed communi ac stabili gaudens bono. In cap. 2. ad Gall. Sed liber Bernardi quoque verba adscribere: Nec filij, inquit, sunt sine lege: nisi forte aliquis aliter sentiat, propter hoc quod scriptum est: Iusto non est lex posita. Sed sciendum est quod alia lex est promulgata à spiritu seruitutis in timore, alia à spiritu libertatis data in suauitate: nec sub illa cogitur esse filij, nec sine ista patiuntur, Vis audire quia iustis non est lex posita? Non accepistis, inquit, spiritum seruitutis iterum in timore: Vis audire quod tamen sine lege charitatis non sunt? Sed accepistis, ait, spiritum adoptionis filiorum. Denique audi iustum vtrumque de se fatentem, & quod non sit sub lege, nec tamen sit sine lege: Factus sum, inquit, his qui sub lege erant, quasi sub lege essem, cum ipse non essem sub lege: His qui sine lege erant, tanquam sine lege essem: cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi. Unde apte non dicitur, iusti non habent legem, aut iusti sunt sine lege, sed iustis non est lex posita: hoc est: non tanquam inuitis imposita, sed voluntarijs eò liberaliter data, quò suauiter inspirata. Unde & pulchre dominus: Tollite, ait, iugum meum super vos, Ac si diceret: non impono inuitis, sed vos tollite si vultis: alioqui non requiem sed laborem inuenietis animabus vestris. Bona itaque lex charitas & suavis, quæ non solum leuiter suauiterque portatur, sed etiam seruorum ac mercenariorum leges portabiles ac leues reddit: quas vtiq; non destruit, sed facit ut impleantur, dicente domino: Non veni legem soluere, sed adimplere. Illā temperat, istam ordinat, vtramq; lenigar. Nunquam erit charitas sine timore, sed casto: nunquam sine cupiditate, sed ordinata. Implet ergo charitas legē serui, cum infundit deuotionē: implet & mercenarij, cum ordinat cupiditatē: Porro timori permixta deuotio ipsum non annullat sed castificat: poena tantū tollitur, siue qua esse nō potuit, dū fuit seruilis: & timor manet in seculum seculi castus & filialis. Nam quod legitur, Perfecta charitas foras mittit timorē, poena

poena intelligenda est, quæ serui, ut diximus, nunquam deest timori, illo scilicet loquutionis genere quo sæpe causa ponitur pro effectu. Hactenus Bernardus. Ex cuius verbis colligere licet, iustos quoque legibus etiam humanis esse subiectos: ac meritò in concilio Viennensi condemnatos fuisse Begardos & Beginas, qui eos qui sunt in gradu perfectionis & spiritu libertatis, non esse dicebant humanæ subiectos obedientiae, nec ad aliqua præcepta Ecclesiæ obligari: quod vbi spiritus domini ibi sit libertas. Ac recte quidem Paulus, sed non de libertate carnis, verum de ea libertate intelligebat, quæ legem exequitur, non timore, sed amore. Obedientia enim mollit imperium, nec dura ibi necessitate seruitur, vbi diligitur quod iubetur, sicut à Leone dictū legimus. Qui etiam alio loco de obseruantia ieiunij Leo ser. 4. quadragesimalis neminem vult excipi. Quia nemo, inquit, tam sanctus est, ut non sanctior, nemo tam deuotus, ut nō septimi mē debeat esse deuotior. Ante quem etiam Lactantius. Nemo sit serm. 11. inquit, tam iustus esse potest, ut nunquam sit ei poenitentia de quadra. necessaria. In Homelia diuinarum instituit. Nihil igitur aliarum adhuc ab istis videmus, quamobrem tot sæculis inueteratum in Ecclesia morem hunc à certis cibis, certis temporibus abstinendi, rectum sit abrogari. Ac intelligunt hoc ipsi quoque, quod si culnea sunt planè præsidia quibus nituntur, sciunt ne quicquam hæc à se produci, sciunt consuetudinem hanc maiorum sanctam & salutarem esse, & eque cum fide & humilitate custodiri, quamobrem tollerari posse, quinetiam vtilia esse fatentur exercitia: verum superstitionem ferendam non esse, qua persuasum sit hominibus, quod ritus hi cultus quidam Dei sunt: id est, opera quibus Deus iudicet se honore affici. Quid autem: nunquid & hoc à Fausto Manichæo non fuit olim obiectum Catholicis? nunquid non hæc illius verba fuerunt à nobis paulò antè producta? Nō solum abstinētis, inquit Faustus Manichæus, sed etiam gloriam captatis exinde, & eò acceptiones vos creditis Christo, quò etiam abstinentiores à cibis. Ac in proximo superiore libro hæc illius verba recitat Augustinus: Fert, inquit, in oculis eos, qui ab animalibus abstinent omnis ecclesia: & summa veneratione suscipiens, solum non deos existimat. Quid igitur adfertur à nob.

1. Io an. 4.
Timor qui
pellat ut à
charitate.

2. Cor. 3.

Leo ser. 4.
de ieiunio
septimi mē
sis serm. 11.
de quadra.

ieiunium
an sit cul-
tus Dei.
Aug. li. 3.
cont. Fa-
ustum cap. 2.

Cap. 3.

à nostri tēporis hæreticis ad ciborū delectum abrogandū, quod non ab Aërio prius, à Iouiniano, à Fausto Manichæo fuerit ad eundem prorsus modum productum? Qui non in hoc solum, sed in alijs etiam suis dogmatibus nihil de suo deprompserunt, sed præteritorum temporum erroribus acervatis, vniuersos repente in ecclesia Dei renouauerunt: & benè sopitos ignes suscitantes, quæ totius orbis Christiani consensu quodam admirabili pridem hæreseos conuicta sunt & damnata, ea pro veris vulgò persuadere conantur. Et hoc est præclarum (sic enim vocant) euangelium, quod cum sub scamno tot sæculis delituerit, nunc tandem è tenebris erutum per se, & in lucem productum esse gloriatur. Quid igitur? Hostes Euangelij vocabimus Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Chrysostomum, Basilium, Theophilum, Alexandrinum, Epiphanium, & alios omnes, quos tanquam clarissima totius Ecclesiæ lumina orbis vniuersus Christianus summa semper admiratione laudeque profectus est? Contrà verò prædicatores Euangelij dicemus Aërium, Iouinianum, Faustum Manichæum, Vigilantium, Eunomium, & alia id genus hæreticorum portenta: quorum doctrinam iam inde à mille ducentis annis pugnare prorsus cum Euangelio indicatum est? Nunc autem eandem illam à tot sæculis damnatam, ipsissimum Euangelium, ipsissimum esse Dei verbum vulgò persuadetur. Et tamen illi ipsi, qui veterum hæreticorum dogmata nunc renouare conantur, quoties contra catholicos certandum, veterumque testimonijs vtendum eis est, non Aërij, non Iouiniani, non Vigilantij, quorum dogmata tuentur, sed Augustini, sed Ambrosij, sed Chrysostomi, sed aliorum orthodoxorum patrum, quorū Euangelium oppugnant, auctoritate nituntur: & oborto, quod aiunt, collo eorū sæpè verba ad suam sententiam confirmandam pertrahere conantur. Sic suo ipsi iudicio, quos auctores sequuntur, eos habent pro hæreticis: cum quorum verò doctrina pugnant, eos quamuis inuici, citandis eorum testimonijs, catholicos esse confitentur, vt cumque minimè ferendo supercilio, nō de illorum scriptis modò, verumetiam de conciliorum decretis sibi censuram arrogare non verentur. Sed si possent de suo supercilio non-

nihil

nihil demere, suumque iudicium ecclesiæ iudicio submittere, hæretici esse non possent. Verum vnde digressa est, cō-
*ieiuniū cul-
tus Dei.*
reseat oratio. Doctrinam dæmoniorum esse iudicat hostes euangelij, si quis hoc decus tribuat vel ieiunijs, vel ritibus alijs, quod sint cultus Dei: id est, opera quæ Deus approbet, ita vt se per ea indicet honore affici. Nunc nos, quæ fuerit veterū orthodoxorū de ieiunio doctrina, videamus. Dixit Ambrosius, quod ieiuniū est culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, norma virtutum, animæ purificatio, sacrificium reconciliationis, & quod hoc ad Deum gradu citius peruenitur: Quid est autem aliud culpæ mors, excidium delictorum, animæ purificatio, quàm remissio peccatorum? quid aliud sacrificium reconciliationis, quàm cultus, quo non tantum honore Deus afficitur, verumetiam offensus placatur? Scribit idem ad Excellentem ecclesiam: Qui sunt qui meritum excludant ieiunij? Nōne gentilium vox est, ita dicentū: Māduemus & bibamus, cras enim moriemur? Quo loco, suo quoque tēpore fuisse demonstrat, qui baptizatis nihil obesse dicerent comestationes, nihil voluptatum affluentia, insipientes eos esse qui his careāt: virgines oportere nubere, filios facere: similiter & viduas iterare, quod semel malè virili admixtione expertæ sunt, etiā si se continere possent: errare eas quæ nolunt iterare copulam. Atqui hoc est Euangelium, quod hæretici nostri quoque temporis, è tenebris erutum per se, & in lucē esse reuocatū gloriatur. Quid autē ad hæc Ambrosius? Placet, inquit, vt hominē exuentes induamus pecudē: & expoliātes Christum, superuestiamur amictum diaboli? Quod isti vocant libertatem euangelicā profiteri, hoc Ambrosius vocat exuere hominē, & induere pecudem: exponere Christum, & vestiri amictum diaboli. Ac nonnullis interiectis: O stultum, inquit, Eliseum, qui syluestribus ramis & amaris pascebat prophetas, immemorem scripturarum & Esdrā, qui memoria scripturas reddidit insipientem Paulū, qui gloriatur ieiunijs: si nihil profunt ieiunia. Nunquid autem ab Ambrosio discrepat Augustinus? cuius hæc verba sunt: Nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia ieiunet. Et alio loco: Quāto plures dies sunt ieiunij, tantō maior est causa remedij: quāto prolixior ab-

stinē.

*De ieiunio
veterū or-
thodoxorū
sententia.
Amb. de ec-
clesia & ie-
iunio ca. 3.
8 & 9.*

*Idem ep. 22
Esai. 22.*

4. Reg. 4.

Nu. 8.

2. Cor. 11.

An. fer. 6.

ser. 69.

Ser. 230.

Hier. ad
met. 1. 2.

Daniel. 6.

Ion. 3.

Cyp. serm.
de ieiunio
& ieiunio.

In lib. de
ieiunio con-
tra Psychi-
cos.

Leo ser. 4.
de ieiunio
dec. m. 11.

DE CAEREMONIIS

stinencia, tantò redemptio copiosior est salutis. Qui etiam alibi ieiunium & orationem, cū plena fide exercetur, pietatem vocat. Quid est autem aliud pietas nisi cultus Dei? Hieronymus verò, cū dixisset alicubi fundamentum omnium virtutum esse ieiunium: explicans illum Danielis locum, vbi rex misso Daniele in lacum, dormiuit incoenatus, & somnus recessit ab eo. Si, inquit, rex nesciens Deum, hoc facit pro altero, quem vult de discrimine liberari, quanto magis nos pro peccatis proprijs, inedia & vigilijs debemus Deum ad clementiam flectere. Et contra Iovinianum scribens, cū inter alios multos, qui Deum offensum ieiunio sibi conciliaissent, civitatem quoque Ninive recenseret, quæ imminentem iram domini miseratione ieiuniorum detorserat: hæc verba subiecit: Quam & Sodoma placasset & Gomorra, si voluissent agere poenitentiam, & lachrymas poenitentiae patrocinate conciliare ieiunio. Et qui præcessit hos omnes Cyprianus: Quotquot, inquit, viros virtutum vidimus, sine ieiunio non legimus ascendisse, nec aliquid magni moliti sunt, nisi prius abstinentia præcessisset. Quoties aliquid obtinere à Deo conati sunt ieiunio incubuere & lachrymis: nec defuit proveni? Et quem ille suum appellat magistrum Tertullianus: Omnium, inquit, erga victus macerationem hæc est ratio, quæ rursus interdicto cibo, & observato præcepto, primordiale iam delictum expiaretur: vt homo per eandem materiam causæ, Deo satisfaciatur, per quam offenderat. Et iterum: Nō modo naturæ mutationem aut periculorum aversionem, aut delictorum obliterationem, verum etiam sacramentorum agnitionem, ieiunia de Deo merebuntur. Et rursus: Sicut primum vsu cibi, homo amisit salutem: ita iam per eandem materiam, id est, abstinentiam cibi, Deo satisfaciatur: atque salutem amulo modo reddacendat inedia. Paulò verò post: Delicta dicunt expiari abstinentia. Leo quoque magnus: Magna, inquit, diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur: in quibus aliorum temporum culpas & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. Et alio loco: Curandis lationibus trium maxime remedium est adhibenda: in orationis instantia, in castigatione iei-

A TEMPORIS SYMPTIS.

393

ne ieiunij, in elemosynæ largitate. Quæ cū paniter exercetur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur. Porro Bernardus, quem isti quoties agit de remissione peccatorum, de quæ iustificatione, suarum esse partium gloriatur, Quid est, inquit, condonari commissâ, nisi ieiunio breui ieiunia redimi sempiterna? Gehēnam enim meruimus, vbi nullus vnquàm cibus est, consolatio nulla, terminus nullus, vbi guttam aquæ diues postulat, & accipere non meretur. Bonum ergo & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non solum autem abolitio est peccatorum, sed extirpatio vitiorum: non solum obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solum delet peccata præterita, quæ commisit, sed & repellit futura, quæ committere poteramus. Jam verò illa duo orientis lumina Ioannes Chrysostomus & Basilus magnus, quibus præconijs non affecerunt ieiunium & à cibis abstinentiam? Quorum ille cū ieiunium vocat purificationem animæ, cū scribit crapulam post terga ligare manus, vitiorum tyrannidi, velut euidam præiæ domine, seruos nos captiuosque reddere: ieiunium verò, seruos existentes nos atque ligatos inueniens vincula remittere, & tyrannide liberare, pristinamque in libertatem reducere: Hic verò, cū continentiam à cibis, dicit esse peccati ablationem, ab alienationem carnalium affectuum, mortificationem corporis & ipsorum quoque naturalium affectuum & desideriorum, initium spiritualis vitæ, conciliationem æternorum bonorum: nunquid non eadem, quæ sancti patres illi occidentis ecclesiæ dicunt? nunquid non istorum, qui Christianæ libertatis assertores videri volunt, insanix palam contradicunt? Sed quorsum attinet veterum sententias omnium proferre, quorum plerosque editis etiam ea de re sermonibus, maximis laudibus ieiunium in cœlum tulisse legimus: Cui etiam tantum tributum ab illis videmus, vt quoniam non ieiunauimus in paradiso, eiectione inde sumus, ieiunandum esse dicerent, vt vnde sumus eiectione, reuerti liceat. Porro ne maius aliquid ieiunio tribuere, quàm quod per illud aditum ad cœlos parere docuerunt? Sic enim loquitur De virginis Athanasius: Vt ob escam & inobedientiam proturbatus fuit,

Bern. de
ratione
ieiunio.
serm. 4.

Luc. 16.

Cyry. hom.
31. in Ioan.
Basil. de po-
enit. hom. 1.

De virginis

Ddd est

est Adā ex paradiso, ita rursus per ieiunium & inobedientiam in paradysum qui uolet redibit. Et successor eius Theophilus qui ieiunium, id est conuersationem Angelicam per continentiam breui ac paruo labore magna sibi & eterna conciliauit premia & multo plus accipiuntur quam offerunt, & futurum temporis gloriosa praesentes angustia mitigant. lib. paschali. 3. Age igitur, perfrica frontem Philippe, & hostes Euangelij fuisse, doctrinas demoniorum docuisse dic, Ambrosium Augustinum, Hieronymum, Cyprianum, Tertullianum, Leonem, Bernardum, Athanasium, Chrysostomum, Basilium, Theophilum denique veteres omnes orthodoxos, qui docuerunt ieiunium esse culpae mortem, excidium delictorum, purificationem animae, redemptionem salutis, sacrificium reconciliationis, peccati abolitionem, aeternorum bonorum conciliationem: ieiunandum esse pro peccatorum indulgentia, ieiunio Deum esse placandum, ieiunio redimi aeterna supplicia: te uero cum idolo tuo Isebi si quod adoras, relicto Christo & corpore eius ecclesia, nunc demum Euangelium, uerumque Dei uerbum, tot seculis reconditum, in lucem protulisse. Verum ut ne quis erret, quae fuerit hac de re sanctorum Ecclesiae doctorum sententia, quidque sibi uoluerint, cum tantum ieiunio tribuerent, tantisque praeconijs illud efferrent, mentes hominum ad abstinentiam capeffendam inflammantes, breuibus explicabimus. Neque enim existimandum est, quod isti uiderent se putant, non uidisse sanctos illos patres, qui uel ante mille annos, uel trecentis his annis uixerent, quibus isti ex tinctam Euangelij lucem fuisse uolunt. Iam ante docere nos meminimus, quod qui proprie dicitur Dei cultus, non constat nisi mente & spiritu: nam qui spiritus est Deus, spiritus colit, spiritu uult adorari. Ceterum uerum hic & proprius Dei cultus, qui consistat spiritualibus exercitijs, fide, spe, & charitate, quamquam in ipsa mente reconditus est, & abstrusus, fieri tamen non potest, quin per signa quaedam & indicia se foras proferat, & ad spectantium oculos traducat. Verum est quod superius ab Augustino dictum commemorauimus, quod non colitur Deus nisi amando: sed hic amor ociosus non est: & quamuis in uoluntate consistat, externis tamen quibusdam se prodit indicijs: quae qui-

Cultus Dei
interior.
Ioh. 4.

Epist. 29.

dem non perinde Deus attendit, atque illam ipsam, unde prodeunt indicia, uoluntatem. Quamobrem non quid adferatur a nobis ad colendum Deum, sed qua mente adferatur, attendit Deus. Affectus est qui precium rebus imponit. Affectus tuus, dicit Ambrosius, nomen imponit operi tuo, quomodo a te proficiscitur, sic aestimatur. Et alio loco, Dominus non obsequiorum speciem, sed puritatem quaerit affectus. Sic ab Idiota quoque uiro cum primis pio scriptum est, Quod non ieiunium, oratio, eleemosyna est uia recta omnino, sed amor & dilectio est uia rectissima absque deuiis, uia breuis absque taedio. Cui subscribens Bernardus, Non materia, inquit, nec exitus actuum, sed intentionis propositum culpas discernit & merita. Ante quem etiam in eandem sententiam plerique scribit Ionas Aurelianus Episcopus, ubi tractat de cultu imaginum. Quod adeo uulgo fuit etiam non ignoratum, ut in omnium ore passim fuerit uersiculus ille uoluntatis.

Quicquid agunt homines, intentio dirigit illos.

Quin & illa Christi uerba, Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, si autem oculus tuus nequam erit, totum corpus tuum tenebrosum erit, sic qui sunt posterioris aetatis, Augustini Gregorijque sequuti sententiam, enarrauerunt plerique omnes, ut per oculum intentionem significari dicerent, per corpus actionem cuiusque. Lucernam itaque corporis esse oculum, hoc est, per intentionem indicari manifestumque fieri, cuiusmodi sit actio cuiusque, Nam si bona est intentio, quod agitur bonum, si mala, quod agitur malum esse. Nec secus de lucerna locum hunc interpretatur Eusebius, Emissemus enim in explicatione loci huius, haec uerba sunt. Sola intentio facit, ut opera nostra uel bona, uel mala domino a parantur. Potest enim unum fieri & simile opus, ut non una intentione fiat. Palam enim eleemosynas dare, bona & non foris, bona intentione fieri potest. Si enim ideo das, ut ab hominibus videaris, non est bona intentio, si uero ideo das, ut bonum exemplum alijs tribuas & deus inde glorificetur, bona intentio est, sic igitur in omnibus, sola intentio quaerenda est. Quae si bona fuerit, totum corpus uirtutum, totaque

Amb. lib. 1.
de officijs.
cap. 30.
Idem li. 7.
in Lucam.
Idem in 6.
templ. de a
more diui-
no cap. 17.
Bern. epist.
69.
Ionas lib. 3

Matt. 6.
Aug. in ser.
domini in
monte. li. 2.
Greg. li. 28.
mora. ca. 13

Hom. 3. in
natali. vi-
tus confes-
sionis

DE CAEREMONIIS

taque massa operationum lucida erit. Tantum igitur intentioni tributum à sanctis doctoribus legimus, vt bonam voluntatem, &c. vt bonam voluntatem sufficere dicerent ad meritum: actionem requiri ad exemplum. Quamobrem non fuit quisquam adeò rerum imperitus, vt ieiunium per se consideratum, hoc est abstinentiam à cibis, Dei cultum esse, siue opus quod Deus approbet putauerit: per quod honore se iudicet affici, cui remissionem peccatorum tribuat. Quis enim nescit, abstinentiam eiusmodi non modò sine laude, verum etiam non sine reprehensione quandoque fieri: vt quod ex se reprehendendum non est, si malè fiat, peccati rationem habeat. Sex eorum genera qui abstinent, vno versiculo visum fuit superiori seculo comprehendere.

Abstinet ager, egens, cupidus, gula, simia, virtus.

Ager abstinet, vel quòd fastidit cibum omnem: adeò vt nec odorem illius aut aspectum ferre possit: vel quòd ratio valetudinis eius postulat, vt per abstinentiam illi medeatur. Hæc abstinentia, quoniam ad corpus refertur, nihil ad Dei cultum pertinet. Abstinet egens, quia quod edat, non habet. Vtrique abstinentia, & si vitio caret, laudè tamè apud Deum non meretur. Abstinet cupidus & avarus, vt ne quid in victu impendere necesse habeat. Abstinet gulosus, vt postredie tanto maiore cum apparatu, & maiore cū voluptate cibum sumat: si præsertim ad cōuiuium sit aliquod delicatius inuitatus. Abstinet simia, hoc est, hypocrita, vt ab hominibus videatur. Hæc tria abstinentiæ genera, tantum abest, vt Deo grata sint, vt peccare etiam dicantur, qui ad hunc modum abstinent. Ex tot igitur generibus abstinentiæ solum hoc fieri cum virtute dicitur, si quis hoc solo nomine ieiunet, vt vel magis idoneum se reddat ad seruandum Deo, vel pro peccatis suis satisfaciatur. Sed iam ipsos monachos ea de re differentes audiamus. Hos enim

*De ieiunio
recentiorum
sententia.
Chry. hom.
12. in pri-
mā ad Tim.*

fuisse potissimum dicunt hostes veritatis, qui doctrinas de moniorum docuerunt, ieiunij & alijs id genus corporalibus exercitijs nimio plus tribuentes: si modò corporalis exercitatio ieiunium dici potest, quod negat Ioannes Chrysostomus: quandoquidem id macerat potius & extenuat corpus, quàm nutrit. Ac primum quidem huius ipsius Ioan-

A TEMPORE SVMPITIS.

393

nis Chrysostomi discipulus, Cassianus monachus, alterius Cass. coll. 4. r. monachi vel Abbatis Moyfi viri cum primis celebris hæc cap. 7. adfert verba. Ieiunia, vigiliae, meditatio scripturarum, ac priuatio omnium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt: quia non ijs consistit disciplinæ illius finis, sed per illa peruenitur ad finem. Ac paulò superius: Ieiunia, vigiliae, anachoresis, meditatio scripturarum, propter principalem scopum, hoc est, puritatem cordis, quæ est charitas, nos conuenit exercere. Et iterum, ex Abbatis Theonæ Cas. col. 21. sententia, inter ea quæ media sunt numerat ieiunium, quòd cap. 14. sicut non iustificat custoditum, ita non condemnat interitum: nisi fortè præcepti transgressio, magis quàm efcatum perceptio puniatur. Ac paulò post: Nequaquam ieiunium principale boni à domino iudicari dicit, eo quòd non per se ipsum, sed per alia opera bonum ac placidum Deo fiat: rursum ex accidentibus causis, non solum vanum: verum etiam odibile censeatur: dicente domino: Cum ieiunauerint, non Hier. 14. exaudiam preces. Sed hic vetustior videri possit, atque ideo minus absurdè de ijs quæ foris siue externè geruntur, scripsisse. Nunc recentiores videamus. Vixit ante quadringentos annos Anselmus monachus, postea Cantuariensis Archiepiscopus: is explicans illum Pauli locum, Quorum deus venter est: eos perstringi scribit ijs verbis, qui mortem Christi non sufficere dicerent ad salutem, sine carnalibus legis obseruationibus: qui efcas quæ ventris sunt, deum sibi faciunt, dum dicunt eas homines iustificare, & salutem animæ putant in efcis. Neque secus eadem illa verba, qui fuit non paulò posterior, interpretatus est Thomas Aquinas. Ideo, inquit, hæc disseminant legalia esse obseruanda, propter lucrum & gloriam propriam, vt satisfaciatur ventri. Et paulò post adfert hæc glossæ verba: Dei proprium est iustificare: qui ergo in cibis iustificationem ponebant, dicebant deum ventrem. Quem in eiusdem loci explicatione sequitur eiusdem ordinis monachus Hugo de Prato; Car. nales, inquit, obseruantias inducunt, quales erant in lege veteri: Superfluam asserunt crucem Christi, cum aliunde salutem expectant: Omnis autem salus in cruce existit. Nihil autem est necesse aliorum etiam hæc de re monachorum sententias adscribere, quod ab his nequaquam discre-

D d d 3

palle

Luc. 17.

Rom. 14.

1. Cor. 4.

Matt. 23.

Gene. 25.

Gene. 3.

1. Reg. 14.

3. Reg. 17.

Gene. 18.

Exod. 29.

passet certum esse, qui non ab eis, verum à cruce Christi salutem expectabant. Sed quoniam clarius præ ceteris materiam hanc Bernardus tractauit, illius quoque verba adscribemus: Is quoniam fratres suos insimulari cognouerat, quod ordini Cluniacensi, qui minus habebat austeritatis, detraxissent, apologiam quandam conscripsit ad Guilhelmum Abbatem, in qua sic suos inducit loquentes: Quomodo, inquit, regulam tenent, qui pellicijs induuntur, sani carnis vescuntur. &c. Ac mox respondet: Regnum Dei intra vos est: hoc est, non in externis vestimentis, aut alimentis corporis, sed in virtutibus interioris hominis: Vnde Apostolus: Regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium in spiritu sancto. Et rursum: Regnum Dei non est in sermone, sed in virtute. De corporalibus itaque obseruantijs fratribus calumniam struitis, & quæ maiora sunt regule spiritualia scilicet instituta relinquitis: camelumque glutientes, culicem liquatis. Magna abusus. Maxima cura est, ut corpus regulariter induatur, & contra regulam suis vestibus anima nuda deseratur. Cum tanto studio tunica & cuculla corpori procurentur, quatenus, cui deerunt, monachus non putetur: cur similiter spiritui pietas & humilitas, quæ profectò spiritualia indumenta sunt, non prouidentur? Tunicati & elati abhorremus pelliceos, quasi non melior sit pellibus inuoluta humilitas, quàm tunicata superbia: Repleti deinde ventrem faba, mentem superbia, cibos damnamus saginatos: quasi non melius sit exiguo sagimine ad usum vesci, quàm ventoso legumine vsque ad ructum ex saturari: & præcipue cum Esau non de carne, sed de lente sit reprehensus: & de ligno Adam, non de carne damnatus: & Ionatas ex gustu mellis, non carnis, mortis adiudicatus sit, contra verò Elias innoxie carnem comederit, Abraham gratissimè carnibus angelos pauerit, & de ipsis sua fieri sacrificia Deus præcepit. Ac paucis interiectis, Quid ergo inquis? Sicine illa spiritualia persuades, ut etiam hæc quæ ex regula habemus corporalia damnes? Nequaquam, Sed illa oportet agere, & ista non omittere. Alioquin, cum aut ista omitte necesse est, aut illa, ista potius omitteenda sunt, quàm illa. Quanto enim spiritus corpore melior est, tanto spiritualis, quàm

1. Cor. 12.

1. Cor. 15.

Gene. 29.

Psalm. 80.

corporalis exercitatio fructuosior. Tu ergo cum de horum obseruatione clatus, alijs eadem non obseruantibus derogas, nonne te magis transgressorem regulæ iudicas? cuius licet minima quædam teneas, meliora deuitas? De quibus Paulus: Amulamini charismata meliora: Detrahendo quippè fratribus, in quo remetipsum extollis, perdis humilitatem: in quo alios deprimis charitatem: quæ sunt proculdubio charismata meliora. Ac iterum post pauca: Non hoc dico, inquit, quia hæc exteriora negligenda sunt, aut qui in se illis non exercuerit, mox ideo spiritualis efficiatur: cum potius spiritualia, quàm quàm meliora, nisi per ista, aut vix, aut nullatenus, vel acquirantur, vel obtineantur: sicut scriptum est: Non prius quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale: Sicut nec Iacob, nisi prius cognita Lia, desideratos Rachelis amplexus meruit obtinere: Vnde rursum in Psalmo: Sumite Psalmum & date tympanum: quod est dicere: Sumite spiritualia, sed prius date corporalia. Optimus autem ille, qui discretè & congruè hæc & illa operatur. Hactenus Bernardus. Multo autem Bernardum quoque Beatus Ephrem. Noli exultare in cingulo & veste longa vitam consistere perfectum aut in eo salutem esse positam quod manus habeas mundas & eloquens sis, quod scripturas interpreteris, quod capite incedas raso, aut comam nutrias, in virtute in bonis operibus sita est: Hæc autem dico, non ut habitui detrahā: absit. sed ut ostendam habitus mores & opera debere congruere: habitus enim sine operibus nihil est, ubi eos corrigit qui cum viciose viuunt, honores petunt. Quid autem? An isti remissionem peccatorum, an iustificationem carnalibus escarum aut vestium obseruationibus tribuunt? Tantum ab eo absit Bernardus, ut quæ foris siue externè geruntur, his aliquid eiusmodi tribuendum putauerit, ut de omnibus in genere operibus diceret, quod de ijs sæpè incerta, & ob hoc periculosa sententia fertur: cum multoties minus iustitiæ habeant, qui magis operantur. Charitatem esse dicit, cui debentur omnia: de qua exclamans: O quanta est, inquit, fiducia charitatis, Alius operatur non amans, & alius amat nihil operans: ille quidē suum opus perdit, illius verò charitas nunquam excidit. Quamobrem cum idē dixit, veteres ortho-

Luc. 7.
Maria Ma-
gdalene ser-
uicus quo-
modo Chri-
sto grata.

In prefatio-
ne intrac-
tae vita so-
lit. ad fra-
tres de Mo-
re Dei.
Prouer. 10.
1. Pet. 4.
Epi. 4. ad
Hebr. 11.

Chrom. in
6. ca. Matt.

doxos sequutus, ieiunio redimi aeterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata: de eo ieiunio intellexit, quod ex charitate procederet, & non alium, quam charitatis scopum sibi propositum haberet huic enim peccatorum remissio, non ei quod externè sit tribuitur. Sicut etià apud Lucā legimus de Maria Magdalena, quæ cū itas retrò secus pedes Christi, lachrymis rigasset, capillis capitis sui terisset, osculata fuisset, vnguentoque pedes eius vixisset: grata quidem Christo fuerunt hæc illius officia, quæ, quem erga Christum gerebat, amoris eius non obscura quædam erant indicia: veruntamen cū ad Simonem, in cuius hæc domo gerebantur, dixisset: Quod remittuntur ei peccata multa: causam proferens, non ait: quia lachrymis rigauit pedes meos, quia capillis capitis sui terxit, quia osculata est, quia vnguento vixit: sed remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Laudata est à Christo, inquit Bernardus, non quia vixit, sed quia amauit. Adeo non quid fieret, sed quo affectu fieret, considerandum esse putauit. Charitatem, per quam fides operata est, non opera ipsa renumeratus est, cū ei remissionem tribuit peccatorum: quæ aliunde etiā quam à charitate proficisci poterant. Ardor charitatis, rubiginem in ea peccatorum consumpsit. Siquidem vniuersa delicta multitudinemque peccatorum operit charitas. Hoc est quod historiam hanc recensens Paulinus quoque scribit, quod non tam precio numerum, quam obsequij placuit affectu. Non enim vnguentum in illa dominus, sed charitatem dilexit. Quamobrem ut cæteræ omnes carnales obseruationes, sic ieiunium quoque medium quiddam est, cuius etsi labor sit idem, non idè tamè fructus est, nec eadem retributio meritorum: quemadmodum à Chromatio memoriæ proditum legimus. Lōgè enim differt ille, inquit, qui propter Deum ieiunat, ab eo qui propter homines ieiunare proponit: quia huic pro mercede laboris compensatio sit laudis humanæ: illi pro deuotione humilitatis, meritum gloriæ in futuro seruat. Hoc de oratione, hoc de eleemosyna, hoc de careris omnibus, quæ fiunt externè, dici potest: Siquidem omnis pulchritudo filii regis intrinsecus: neque quid foris fiat, sed quid intus geratur, Deus attendit. Quamobrem

sanctos alios patres sequutus, monet Leo, ut prompta deuotione & alacri ad suscipiendum solenne ieiunium, non in sterili inedia, quam plerunque & imbecillitas corporis, & auaritiæ morbus inducit, sed in larga beneuolentia celebrandum: ut scilicet simus de illis, de quibus ipsa veritas dicit: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ac in alio sermone: Non in sola, inquit, abstinentia cibi stat nostri summa ieiunij, aut fructuosè corpori esca subtrahitur, nisi mens ab iniquitate reuocetur, & ab obrecreationibus lingua cohibeatur. Ad eundem modum Eusebius quoque Emislenus: Ieiunare & vigilare, & mores non corrigere, sic est, quomodo si aliquis extra vineam, aut circa vineam extirpet, & colat: vineam autem ipsam desertam atque incultam relinquat, ut spinas ac tribulos germinet: quæ insistente cultore, iucundissimos fructus ex se proferre potuisset. Agnosce itaque charissimi, quod ad salutem perpetuam conquirendam abstinentia corporalis sola non sufficit, nisi animæ quoque ieiunium per abstinentiam vitiorum fuerit sociatum. Quid enim iuuat, si quis ipsa sit corpore castus & mente pollutus? Quem malitia deprauat, quem furor iracundiæ facibus exagitat, quem superbia omni Dei gratia spoliatur, quem mendacijs vel maledictis lingua commaculat, nonne ipse se fallit? nonne ipse se irridet & decipit, si credat se solo ieiunio sanctificandum? Et idcirco dilectissimi, ita corpus exerceamus ieiunijs, ut mentem purgemus à vitijs. Quid enim proderit, inquit Gregorius Nissenus, ore carnem non attingere, si maledicentia fratrem laceres? Quænam erit utilitas, si dum tua non comedis, ea quæ pauperis sunt per iniuriam surripis? Quæ porro pietas ista, si aquam bibens struas fraudem, confusas dolos, & ex improbitate sanguinem sitias? Ac paucis interioribus. Quid confert ieiunium corporis, nisi mens pura mundaque sit? Nihil enim profit currū validum ac strenuus quadrigis instructum esse si auriga insanat. Hæc ille. Neque tamen propterea non rectè dicitur ieiunio placari Deum, ieiunio tribui remissionem peccatorum, quod propositio magis tribuitur ieiunantis, quam ipsi ieiunio: Alioqui dicere liceret eadem ratione, quod non rectè dixerit Christus: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.

D d d 5 Non

Eccl. 3. Non recte dixisset scriptura: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Et rursus: Eleemosyna a morte liberat. Et iterum: Peccata tua eleemosyna redime: quandoquidem non quod datur, sed animus dantis respicit & renumerat Deus. Neque sicut quidam somniant, cum hac ita dicitur, obscuratur lux doctrinae de beneficiis Christi propriis, & de fide, cum non de infidelium, sed de fidelium, omnem suam fiduciam in Christi cruce collocantium, ieiunij, eleemosynis, orationibus loquamur: Quae si per se sunt vilia, fides, inquit Leo, ea efficit preciosa, cum si fuerint ab infidelibus ministrata, etiam si fiat magno sumptu, omni tamen iustificatione sint vacua. Non ergo excluditur fides, non excluditur mortis & passionis Christi meritum. Neque ieiunium, orationem, eleemosynam ita ad mundationem & remissionem sufficere putamus, ut non principaliter opus esse misericordia Dei, & sanguine Christi profiteamur, in quo peccatorum omnium redemptionem habemus, si modo dignos poenitentiae fructus fecerimus: quemadmodum ex Basilio nos docere antea quoque meminimus. Verum isti non intelligentes, neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant, putant nos de infidelium operibus dicere, quibus certum est remissionem peccatorum non tribui. Tantum autem abest, ut propria Christi beneficia per hanc doctrinam obscurantur, magis etiam ut illustrentur. Christi enim passionis & mortis beneficium est, ut ieiunia, ut orationes, ut eleemosynae, ut reliqua id genus pia opera nostra Deo grata sint & accepta: Omne meritum quod illis tribuitur, ex Christi beneficio, ex Christi pendet merito: quod ubi fuerit sublatum, simul erit actionum nostrarum meritum omne sublatum. Mortem enim suam crucem Christi non ociosis & nihil agentibus, sed ieiunantibus, sed orantibus, sed in omni pietatis genere nos exercere prodesse nobis voluit. Quod vero negant isti cultus esse Dei, qui non sint a Deo mandati, & idololatriam esse, sine verbo cultum instituere, iam antea confutatum a nobis esse meminimus: quod Abel, Noe, Abraham & Iob, quamvis nullum ea de re Dei mandatum haberent, tamen & altaribus edificandis, & primogenitiis, adipibus, holocaustis, aliisque sacrificiis offerendis pie Deum coluerunt. Ac ut nihil dicamus de iis, de quibus scribit

Leo ser. 6.
de quadra.

1. Tit. 1.
Basiliensis regulis contra-
itioni. reg.
27.

scribit Paulus, quod circueunt in melioribus, in pellibus capris, in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & in caavernis terrae, quos quamvis nullum habuerint de hoc instituto vivendi Dei mandatum, nisi tamen fuisset illud Deo gratum, nequaquam Paulus ita descripsisset: ut silentio praeceamus Rechabitas quoque, quos non Dei immortalis, sed patris sui mortalis praecepto, cum ab alijs rebus nonnullis, tum a vino sic abstinuisse legimus, ut ne iussi quidem a Ieremia propheta, ut vinum gustarent, adduci poterint: quos non modo commendandos hoc nomine, verum etiam remunerandos esse Deus putavit: ut de Nazareis quoque, taceamus, qui cum nullo essent diuino mandato praeter ceteris obligati, arctius tamen quoddam vivendi sunt institutum sectati, ac voluntario se voto obstringentes, Deoque consecrantes: a vino & omni quod inebriare potest, abstinebant: ut mittamus Eliam & Eliseum & ceteros prophetas, qui nullo Dei mandato obstricti, & coelibem vitam agebant, & vigilijs, ieiunijs, laboribus, humi cubationibus, ceteroque victu & habitu duriore praeter ceteris corpus suum macerabant: quod non fecissent, nisi Deo grati existimassent. Quod speciale mandatum habuit Samuel, precibus Deum in Masphat placaturus, ut aquam effunderet in conspectu Dei, dieque illa cum Israelitis omnibus ieiunaret? Quod David, ut septem dierum ieiunio & steru in terra decumbens, in cinere & cilicio se affligeret? Quod Ezechias, ut ad impetrandam Dei misericordiam, obsessus ab Assyrijs, vestimenta sua scinderet, saccoque operiretur? Quod Sara Raguelis filia, ut se triduo ieiunio affligeret? Quod fuit speciale mandatum de ieiunijs, quibus affligebat se populus, cum Hierosolymis Nabuchodonosor excidium per Holophernem minaretur: de quo, ut sacerdotes cilicij indueretur, & cinere caput aspergerent? Sed quorsum attinet enumerando singulos recensere, Iudith, Hester, Daniele, Ninivitas, Machabaeos, & complures alios, qui quoties offensum suis, aut populi peccatis, Deum propitium reddere cupiebant, ad orationes, ad ieiunia, ad cineres & cilicia confugiebant. Et tamen in exterioribus & corporalibus his, quod antea quoque commemoravimus, proprium esse Dei cultum, nemo fuit etiam

Hel. 11.

Iere. 35.

Num. 6.

3. Reg. 7.

2. Reg. 12.

Esai. 38.

Iob. 3.

Iudith. 4.

Hester. 14.

Daniel. 10.

1. Mach. 3.

2. Mach. 13.

ex

DE CAEREMONIIS

ex monachis qui diceret: Sed sunt hæc indicia mētis à peccatis auerſe, deſtantis ea, de quæ commiſſis illis vltionem ſumentis, ſingularēque dolorē declarantis, ſimul ad Deū iuxta prophetæ vocem conuerſæ dicentis: Conuertimini ad me in ieiunio & ſctu & plañctu: qua mente ſic ad Deū per amorem conuerſa, propriè Deus colitur: Quæ verò ſiūt externè, ſigna tantum quædā ſunt & indicia cultus interioris. Atq; ideò haud ſcio an quiſquā vnquā monachorū dixerit, ieiuniū eſt cultus dei: cū tribus ex cauſis ieiunari, memoria prodiderint: vel ad concupiſcentias carnis reprimendas, ſicut à Paulo dictum legimus, in ieiunijs, in caſtitate, quòd per ieiunia caſtitas conſeruatur, vel ad mentem liberius ad ſublimiorū contemplationē eleuandam, ſicut Daniele legimus poſt ieiuniū triū hebdomadarum, à Deo reuelationem accepiſſe: vel ad ſatiſfaciendū pro peccatis, quemadmodū per Iohelē admonet dominus, vt conuertamur in ieiunio ad ſe &c. Quamobrē non modò ieiunio vel ab ipſis etiam ſcholasticis doctoribus aliquid eiſmodi tributum non eſt, ſed nec ipſa quidem adoratio, nec oblatio, nec oratio, vocisquæ prolatio, nec frontis vultusquæ demiſſio, ceruicisquæ flexus, vera eſt ab illis Dei ſeruitus exiſtima ta, quòd hæc contraria animi voluntate ad ſimulationem fallaciāquæ conuerti poſſunt: ſola credita eſt eſſe voluntas, quæ ſi totam ſe Deo dediſſet, verus illi cultus veraquæ ſeruitus per hæc etiam externa præſtaretur. Itaque pertinere magis ad Dei cultū ieiuniū videtur, quàm quòd ipſe Dei cultus eſſe putetur. Neque tamen eſt interea ieiunium, de quibus nullum expreſſum mandatum haberi, verè dici queat. Nam & in prophetiſis & Apoſtolicis, & in Euangelicis literis præceptum eſſe legitur. Si quidem & Iohel, vt ieiunemus monet: & Paulus cū à cōmeſſationibus & ebrietatibus dehortatur, quid aliud quàm ad ieiunium inuitat? Chriſtus autem ieiunandi modum etiam præſcribit, ac ſicut orationem & eleemoſynam, ita ieiunium appellatione iuſtitie dignatur. Quòd ſi rectè iuſtitia Deus coli dicitur, quandoquidem iuſtitie nomen ieiunio Chriſtus tribuit, non rectè ieiuniū ad cultum Dei pertinere negatur. Verum offendit iſtos neceſſitatis opinio, quodque non mitis aliqua & moderata pœna adiecta eſt,

Ieiunandi
cauſæ tres.

2. Cor. 6.

Daniel. 10.

Ieiuniū in
ſacris literis præceptum.

Iohel. 2.

Rom. 13.

Mat. 6.

Ieiunij præceptum cur
pœnale.

A TEMPORE SVMPſIS.

399

vt providentia paſtorum, aut indulgentia lenitateque parum agi nobiſcum videatur, ſed perinde ac ſi iactura noſtrum animarum parui momenti ſit, pœna peccati capitalis, & ademptionis regni cœleſtis, qui contrauenerit, puniatur, dum ira Dei æternæ reus pronunciat. Nos verò quæ fuerit patrum hæc de re ſententia videamus. Conſtat duriores hæc in parte Græcos quàm Latinos fuiſſe, neque id hæc noſtra modò, vel proxima ſuperiori ætate, verū etiam ante mille ducentos & amplius annos. Primum enim illi neminē priuſ mortalium ab obſeruatione ieiunij volebant exceptum: quod illa Baſilij verba teſtantur dicentis: Nemo ieiunantium numero ſe ſubducatur, in quo & generationes cunctæ, ſexus omnis, ætas, ordo includuntur. Angeli per ſingulas ſunt Eccleſias, eos qui ieiunant deſcribentes. Vide quaſo ne ob breuem ciborum delectationem plectaris: neue te reum & deſertorem aciei angelo deſcribenti conſtituas: Minus ſanè periculum fuerit aliqūe in acie ſcutū projicere, quàm arma ieiunij detrectare. Dein de quàm graue periculū eſſe putauerint ieiunium violare, cū ex illis Baſilij verbis, tum ex ijs, quæ paulò ante produxiſmus, Antiochenorum & Conſtantinopolitanorum exemplis, facile cuius liquere poteſt, qui nunquam extrema quæque perferre parati priuſ fuiſſent, quàm vt cibos ieiunij lege prohibitos guſtarent, niſi guſtatis illis multo ſe grauioribus affectos in ſupplicijs perſuaſum habuiſſent. Cæterum Latini, maximè verò qui proximis ſuperioribus ſæculis vixerunt, minus hæc in parte ſeueri valdeque moderati fuiſſe videntur. Siquidem hi non omnem ætatem nec mortales omnes ieiuniorum legibus teneti voluerunt: excipiebant enim pueros, vel quòd indigent alimento multo propter caloris vim, quo facilè cibus omnis conſumitur, humoris verò tenuitatem: vel quòd natura eſſent imbecilliores, quàm vt longioris temporis inedia ferre poſſint: ita vt cibo cebruiſ refici neceſſe haberent, qui non hoc tantum illis operatur, vt nutriet, verū etiam vt augmentum præſtet. Quamobrē quamdiu eo ſtatu ſunt vt creſcant, quòd fieri creditur uſque ad finem tertij ſæpennij, non fuit viſum eos ieiuniorum legibus alligare: noxiā euaniſi conducere creditum eſt, vt intra hanc quoque ætatem,

Ieiunio
præcipiendū
Græci Latini duriores.

Baſil. ſer.
2. de ieiunio
priedie diei
Cineris.

A ieiunio
exempti.

Pueri.

Actas ieiunio
mando obſepennij.

Aagri.

Senes.

Pauperes.

Peregrini.

*Agricolaru
picias ma
tor quam
ociosorum.*

tatem, si non omnibus, certis tamen quadagesime dieb', quod ad vires cuiusq; ferre non possent, in ieiunio & abstinentia exercerentur. Idem cauerunt de pragnantibus mulieribus, quæ cum cibo refici necesse habeant, non sua tantum, verum & sætute nutriendi causa, existimatum est ad hoc duplex alimenti genus minimè sufficere, si semel in die cibum sumpserint. Deinde verò sæpè inordinato quodā desiderio, nunc hoc, nunc illud cibi genus appetunt, atque id tam ardentè, ut nisi desiderio suo satisfecerint de fortu periclitari videantur. Itaque nullum est illis ciborum genus interdictum: atque adeo ieiuniorum legibus non tenentur, ut etiam peccare graviter credantur, si nimis eas arctè observantes, de salute fortis quem in utero gestant, minus fuerint sollicitæ. *Aagri* quoque sunt ad eundem modum legibus ieiuniorum soluti, non quod non plurimum prosit abstinentia his qui morbo aliquo conficiantur, sed quod eorum valetudini magis expedit, ut bis aut ter modico cibo, quam semel tantum in die utantur immodico. Eadem habita est senum quoq; ratio, quando senectus & ipsa morbus est, quam cum naturalis calor plerumque deficiat, ad eum fovendum senes cibi frequentioris indigent. Sed & qui mendicant victum ostiatim eodem numero sunt habiti, qui non quando & quantum velint, sed cum illis cibis à locupletioribus fuerit suppeditatus, corpus eo reficere coguntur. Neque dissimilis visa est esse peregrè proficiscientium ratio, qui cum non semper eo tempore quo vellent in locum destinatum peruenire queant, ieiunii tempus minimè tenentur observare: quin & oblatis quandoque cibis uti coguntur, siquidem eorum quos esuriales dies requirunt, potestas non datur. Idem existimatum est de ijs, qui gravibus premuntur laboribus, quos ut sustinere facilius possent, quo minus his in die cibum sumerent, nulla visum est lege prohiberi. Quamvis non alij nunc esse videantur, qui quæ sunt ab Ecclesia indicta ieiunia, diligentius observent, quam illi, quorum gravissimis laboribus sit, ut famēs à ceteris mortalibus propellatur. Hinc videre licet, quam clementer cum suis liberis egerit occidentalis Ecclesia, quæ materna quadā pietate, ætati cuiusque, valetudini, conditioni, & cuicunq; tandem necessitati diligenter provideri curavit.

vit: atque id quidē non tam prisca illis sæculis, quibus maiorem in hominibus duriciem & asperitatem fuisse constat, verum trecentis his annis quibus rerum novandarum studiosi nimis duris legibus adstrictos homines fuisse queruntur. Legat qui volat Vincentium Beluacensem, & qui sequuti sunt eum, Thomam Aquinatem, Raynerium, Hugonem de Prato, Alexandrum de Ales, & complures alios (quis enim hæc monachorum non tractavit?) ita rem habere comperiet. Quin & illud apud eosdem inueniet: nunquam eorum fuisse sententiam, ut statim reus æternæ mortis pronunciaretur, si quis indictum ab ecclesia ieiunium violasset. Sed ipsos potius ea de re differentes audiamus. Visum est autem eius verba potissimum adscribere, qui ceteros ætate præcessit Vincentij Beluacensis, qui fuit Monachus ordinis Predicatorum. Docet is, quatenus institutum est ab Ecclesia ieiunium, esse de iure positivum: quo iure prohibentur, vel præcipiuntur illa, quæ possunt aliàs vel bene, vel malè fieri: Et ideo, inquit, legislatoris intentio non est, vel esse non debet, in condendo ius aliquod positivum, obligare homines ad illius iuris observantiam, habentes causam legitimam & rationabilem non observandi. Præcepta enim quæ per modum statuti communis proponuntur, non eodem modo omnes obligant, sed secundum quod requiritur ad finem, quem legislator intendit: cuius auctoritatem si quis transgrediendo statutum contemnat, vel hoc modo transgrediatur, quod impediatur finis quem legislator intendit, talis transgressor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili causa, quis præceptum non servat, præcipue in casu, in quo si legislator adesset, non decerneret esse servandum, talis transgressio non constituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in summa sua Thomas Aquinas: cuius etiam alio loco verba hæc sunt: Præcepta iuris positivi magis obligant ex intentione legislatoris, quam ex ipsis verbis: & ideo transgressor talis præcepti magis est reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris, quam qui deviat in aliquo à legis ordinatione, secundum textum verborum. Intentioni autem legislatoris obuiat, qui ex contemptu vel sine aliqua rationabili causa ordinationem non servat. Qui verò in casu,

*Rayn. in
Pantbeol.
cap. 3. ubi
trahat de
ieiunio.*

*Hugo de 18
pore hye-
mal. ser. 33
Alex. Part.
4. quest.*

*Vinc. specu
li moral.
parte 10.
dist. 26.*

*Thom. 22.
quest. 147
ad tertium
in 4. sen.
dist. 15.
quest. 30.
art. 11.*

Abb. super
3. decretal.
de obser. ie-
iunij.
Matt. 15.

Hier. in ep.
ad Lucanum
Gene. 3.
Gene. 25.

Li. 7. de vi-
tis apostol.

DE CAEREMONIIS

in quo probabiliter credi posset, si legislator adesset, quod eum obligare non vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legislatoris non obuiat: nec reputandus est statuti transgressor. Et ideo non est necessarium, quod quicumque diem aliquem ab Ecclesia statutum ieiunaret omittit, mortaliter peccet: potest enim hoc aliquando omnino sine peccato contingere, aliquando sine mortali cum veniali, aliquando etiam cum mortali: & hoc secundum diuersas occasionem, quibus homo inducitur ad ieiunium frangendum. In eandem sententiam & Abbas Panormitanus, & alij plerique scripserunt. Ex quibus colligere licet, quod non aliud in Ecclesia proximis superioribus seculis etiam monachi docuerunt, quam quod magister Ecclesie Christus ipse docuit, cum dixit: Non quod intrat in os, coquinat hominem, sed quod procedit ex ore, coquinat hominem: quia omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur: quæ autem procedunt ex ore, de corde exeunt: & ea coquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, &c. An non, alijs quidem verbis, hoc ipsum tamen dicere videntur, qui negant eum peccare, qui quoquo modo diem ab Ecclesia institutum ieiunare omittat, sed eum tandem capitalis criminis reum esse docent, qui contemptu id faciat. Quid enim aliud hi dicere putandi sunt, quam non coquinat te cibus qui intrat per os, sed quod procedit ex ore, quod exit de corde tuo, cogitatio mala, arrogantia tua, quæ te solum sapere, ceteros omnes desipere persuasum habes: contemptus iste tuus, quo fit, ut auctoritate Ecclesie, ut præcepta maiorum tuorum, quæ tanquam leges Apostolicas obseruari iubet Hieronymus, pro nihilo ducas: ea demum sunt quæ coquinant te. Quamobrem sicut Adam non cibus, sed prohibitus cibus perdidit: sicut Esau nepotem sancti Abraham, non esca, sed vsque ad contemptum sacramenti quod in primatu suo habuit concupita esca damnauit: Sic te non carum sumis, sed Apostolicarum traditionum contemptus condemnat. Sic apud Abdiam quoque dixisse Matthæus Apostolus legitur. Neque verò manducare crimen est, sed incongruè manducare peccatum est & crimine. Denique si aliquis prius cibum carnalem accipiat, & postea ipso die

A TEMPORE SVMPITIS.

401

quo iam cibo naturali refectus est, cibum spirituales præsumat, ex utroque cibo reus criminis & inhonestatis & præsumptionis efficitur: non ideo quia manducauit, sed quia contra ordinem, & contra iustitiam, & contra regulam Dei cibo carnali primum refectus est. Non ergo reum facit aliqua operatio hominum, sed irrationabilitas eius operis suum damnat auctorem. Quamobrem nihil est, quod nobis obijciant isti, qui tanto rerum nouandarum studio tenentur, Spiridionis exemplum: Quid enim ab eo non pie factum est: Sed Sozomenum ipsum audiamus historia ferientem. Venit, inquit, ad Spiridionem ex itinere quidam instantie iam quadragesima, quæ ieiunium cum domesticis suis continuare, certoque die cibum gustare, ac inter medijs diebus ieiunus persistere solebat. Cum autem peregrinum admodum delassatum cerneret: Age, inquit ad filiam, laua viro pedes, apponeque quod edat: Respondente virgine, nec panem superesse, nec alphita, quod talia propter ieiunium parari non solerent: præmissa oratione petitaque condonatione, iussit filiarum carnes porcinas, quas domi sale conditas habebat, coquere: coctis illis, peregrinum vnâ secum ad mensam sedere fecit, appositisque carnibus vesci corpori: virumque hortatus est, ut suo exemplo ederet & ipse. Recusanti, ac se Christianum esse dicenti: Hoc minus, inquit, recusare debes: Mundis enim omnia sermo diuinus munda esse pronunciauit. Quid in hac doctrina legitur, quod non ad confirmationem potius, ab ipsis Apostolis nobis tradita ieiunij quadragesimalis obseruationis pertineat, quam ut ex eo contemnendam esse doceri possit? Nam quod ieiunium cum domesticis in quadragesima continuare, quod certo die cibum gustare, quod inter medijs diebus ieiunus persistere solebat, quod nec panis, nec alphita supererant, quoniam propter ieiunium talia non pararentur, nunquid hæc omnia clare non indicant, Spiridionem Episcopum sanctæ quadragesimale ieiunij obseruasse? Quod verò coctas carnes apponi peregrino de via fesso iussit, id eum necessitate, quoniam aliud præ manibus non habebat fecisse, neque solum necessitate, verum etiam Christiana quadam charitate, cui legum præscripta cedunt: cum indignum putaret, itineris labore fatigatum hospitem

Spiridionis
exemplum
non est contra præceptum
ieiunij quadragesimalis.
Li. 1. ca. 11.
eccle. hysto.

Ecc ad

Prof. de rit.
contempl.
li. 2. ca. vli.

Inno. lib. 2.
decret. con-
stitut. 140.

Tho. quor. li.
hero. i. art.
30. Gers. 10.
mo. 4. in
serm. domi-
nice. i. qua
dragesime.

ad se venientem, cibo quem tum habebat, non reficere. Qua tamen & ipsa in re illustris fuit eius pietas, qui non nisi praemissa oratione, petitaque condonatione, carnes hospiti apponendas esse putavit. Quod Spiridioni licuit, licuit semper, licet, & licebit in ecclesia, si quis ardens erga proximum charitate peregre venientem longique itinere labore fessum, alium cibum quo reficere possit esurientem, ad manum non haberet. Usque adeo autem id licitum est, ut vitium esse dicat Prosper Aquitanicus, si secus aliquis faciat. Qui cum de abstinentia multa scripsisset: Verum tamen, inquit, sic abstinere vel ieiunare debemus, ut non nos ieiunandi aut abstinendi necessitati subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet aduenientes ieiunio intermisso reficio, non soluo ieiunium, sed impleo charitatis officium: Ceterum si propter abstinentiam spirituales fratres, quos noui mea remissione delectari, contristo, abstinentia mea non est virtus dicenda sed vitium: quoniam quidem ipsa abstinentiae ac ieiuniorum continuatio, nisi fuerit quando res exigit praetermissa, & me inflat, & fratrem meum, cui charitas iubet seruire, contristat, vel certe mihi nihil inesse charitatis fraternae demonstrat: cum sine abstinentia, quemlibet hominem catholicum charitas sola perficiat, & omnes abstinentia aut perdat sine adinventione charitatis, aut pereat. Ante trecentos annos Bracharensem Archiepiscopum retulisse legimus ad Innocentium tertium pontificem Romanum de quibusdam, qui diebus quadragesimalibus, cum tanta famis inedia ingrueret, quod magna pars populi propter inopiam annonae periret, carnes comedere coacti fuerint: quam illis poenitentiam iniungendam censeret. Rescripsit prudens & doctus pontifex: In tali articulo non credimus illos puniendos, preces tamen pro illis domino & cum illis effundas, ne ipsis aliquatenus imputetur. Quia bonarum mentium est ibi timere culpam, ubi culpa minime reperitur. Non subiacet ergo legi necessitas, sed neque charitas, modo ne in locum charitatis ingerat se carnalitas. Nunquam nefas est habitum etiam ob societatem ieiunium solue-
re, vel propter infirmum consolandum, vel propter peregrinum reficiendum, vel propter similem causam aliquam. Thomas Aquinas

Aquinas ne monachum quidem peccati mortalis reum esse vult, si comedat carnes, nisi per inobedientiam id faciat, aut ex contemptu. Narrat Ioannes Gerson de fratre quodam, qui cum ieiunaret, accessit domum quandam, cuius dominus cenabat (libet autem verbis illius uti). Orauit, inquit, hunc dominus ob amorem Dei & charitatis, ut vellet cenare. Sic fecit, & comedit optime, plus quam hospes voluisset: quia remansit hospiti parua pars. In discensu dixit hospes fratri, qui excusabat, se dicens charitatem comedisse: redeas alias, inquit, sed noli ducere tecum charitatem, quia est gulosa nimis. Nihil est ergo necesse Spiridionis exemplum proferre, cum etiam proximis superioribus & nostro hoc seculo licuerit semper, & liceat etiam his, qui praeter ceteris videntur abstinentiam professi, cuius generis monachi sunt, indictum ab Ecclesia ieiunium non obseruare: non solum si qua necessitas urgeat, verum etiam si postulet id fraterna charitas: ex qua quicquid profiscitur, tantum abest, ut iniquitatis aliquid, iusteque reprehensionis habeat, ut inter ea etiam, quae cum primis recte facta sunt numeretur. Contra, quicquid ex arrogantia, quicquid ex contemptu profiscitur, id etiam si speciem aliquam pietatis habere videatur, criminis tamen capitalis reum hominem constituit. Sic ieiunare, quod per se laudabile est, reprehensione non caret, si fiat ex contemptu, quin & mortis aeternae reum hominem facit. Hoc est quod ante mille ducentos & amplius annos in Gangrensi concilio sanctum esse legimus: Si quis tanquam hoc continentiae conuenire iudicans, die dominico ieiunauit, aut in eiusdem diei contemptum, anathema sit. Sed & multo antea, quam id concilium habitum fuisset, Ignatius qui tertius a Petro fuit Antiochenus episcopus, Si quis dominico die ieiunasset, eum Christi vocat interfectorem: Non quod abstinere die dominico tantum sit nefas (cum recte scripserit Origenes, liberum esse Christiano per omne tempus ieiunare, quod in diebus pentecostes, & die dominico Paulum apostolum & cum eo credentes fecisse scribit Hieronymus) sed cum Manichaeis, cum Aërianis, cum Lutheranis, & cum alijs id genus haereticorum portentis in contemptum Ecclesiae die dominico ieiunare, non minus flagitium sit quam Chri-

Cap. 18.

Ign. epist. 4.
ad Philip.

Orig. hom.
10. in Lucā

Hic. ad Lm.
cin.

Tit. 1.

Charitate
haberi om-
nia munda.Greg. lib. 2.
cap. 4. in 1.
Regum.

1. Cor. 8.

stium interficere. Adeo verum est, quod ait veritas: Non quod intrat in os, sed quod procedit de ore, quod exit de corde, cogitatio mala, contemptus, fastus, arrogantia, hæc sunt quæ coinquinant hominem. Itaque & non ieiunare virtutis, & ieiunare quandoque crimen est capitale, si vel hoc ex contemptu, vel illud fiat ex charitate vel necessitate. Omnia munda mundis: coinquinatis autem nihil est mundum: sed inquinata sunt eorum & mens & conscientia. Qui charitatem habet, ei munda sunt omnia: neque peccata: si ea urgente non obseruet indictum ab Ecclesia ieiunium. Qui charitatem non habet, ne ea quidem quæ munda videntur, ei munda sunt. Sic à Gregorio scriptum legimus: Maioris enim est meriti charitatis iniuncta refectio, ieiunio propria deliberatione suscepto. Qui enim iussus carnem reficit inuitus, ieiunij præmium deuotione promeruit: & ampliorem mercedem obedientiæ manducando conquisiuit. Quid igitur de ijs dicemus, qui non aliam ob causam in quadragesima carnibus vescuntur, quam ut ea re sanctorum patrum sanctiones, & quicquid magno totius orbis Christiani consensu tot seculis in Ecclesia Dei receptum, & singulari studio fuit semper obseruatum, id se contemnere & pro nihilo ducere testatum omnibus faciant? Quid aliud quam Sataniana esse huiusmodi non Christiana prandia? Dixit alicubi Paulus: Si esca scandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem: Isti contra: Quoniam esca scandalizat fratrem meum, manducabo carnem in æternum, ut fratrem meum scandalizem. Nunquid hoc non est Satanæ esse? Nunquid hoc non est Christo, qui per Paulum loquitur aduersari? Nisi forte Christo non aduersatur, qui quod ab eius corpore, quod ab una, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, tanto studio videtur fuisse semper obseruatum, id ob hoc ipsum reiiciendum censet, quia tanto consensu videri obseruari. Vult catholica, nolo: Non vult catholica, volo: Citius diem Dominicum ieiunauerim, ne cum catholica resurgente Christo gaudeam, quam ut cum catholica feria lecta, ob illius crucifixi memoriam, signum aliquod luctus & mœroris ostendam: Quid est, si hoc non est Satanam esse: Siqui-

Siquidem Satanam vocant Hebræi, quem aduersarium Latini. Digna vox est Augullini quæ celebretur: Turpis est omnis pars, vniuerso suo non congruens. Tu cum te partem, cum Christi corporis membrum existimari velis, quæ tamen ab hoc vniuerso Christi corpore, quæ ab omnibus his, qui Christiani, qui catholici, qui orthodoxi censentur, quamlibet magnis & locorum & temporum interuallis inter se disunctis, tam admirabili consensu obseruari vides, ut neque temporum diuersitas, neque linguarum varietas, neque locorum ingens intercapedo lædere concordiam eorum potuerit, sed similes lyre sint semperque fuerint, quæ multas quidem & diuersas habet chordas, vnam autem symphoniam & sonorum concentum vnum emittit. Tu, inquam, cum hoc vniuerso vsque eo non congruis, ut in despectum vniuersi Christi corporis contraria potius facias omnia. Quid esse potest turpius? quid indignius homine Christiano? aut quæ potest esse nota illustrior, quæ te non Christi colligentis, verum Satanæ spargentis ministrum esse cuius constare queat? Si quis cum vestem omnes in luctu mutasse videret, purpura solus indutus, ostroque conspicuus in medium prodiret, nonne pro infano haberetur? Vir bonus & doctus Syodius Aruernus Episcopus quorundam sui temporis vitia perstringens inter alia sic in eos inuehitur. Procedunt, inquit, alba ad exequias pullati ad nuptias. Atque non dissimiles huic sunt, qui cum videant vniuersam Ecclesiam externo quodam abstinentiæ signo mœrorem suum & dolorem indicare, quem de Christi cruciatibus, quibus peccata sua causam dedisse intelligunt, conceperunt, eo ipso die, quo id tanto consensu fieri cernunt ab omnibus, si bi crapula indulgendum, lætitiâque præ se ferendam esse putant. Gaudete cum gaudentibus, flere cum flentibus, dicit per Paulum Dei spiritus. Vides homines diem hilarem sumentes in memoriam Christi resurgentis, gaudere cum illis. Vides mœstitiam præ se ferentes in memoriam eiusdem passi, crucifixi, & mortui: quod omnes facere cernis amore Christi, fac & ipse: neque velis cum vniuerso non congruere: Quamobrem pro pater-

Satanas ad-
uersarius.
Au. li. 3. co-
ses. cap. 8.

Luc. 11.

Rom. 12.

*Ieiunare
qui non po-
test, quid
facere de-
beat.*

*Aug. ser. 62
de tempore.*

*Aug. ibidē
Chry. hom.
10. in Gen.*

Ecl. 37.

na solitudine nostra, qua liberorum nostrorum saluti prospectum ex animo cupimus, hortamur omnes & obtestamur, vt modis omnibus eorum consuetudinem defugiant, quos non aliam ob causam, vel quadragesimā diebus, vel sextis feriis, alijsue temporibus, quibus per vniuersam Ecclesiam abstinetur, carnibus vescens videre licet, quā vt hoc signo se nihil habere cum catholica communione planum omnibus faciant, vt eos fugiant tanquam viperas & basiliscos: ac certō persuasum habeant, qui cum vniuerso per contemptum non congruunt, & indicta ab Ecclesia ieiunia violant, eos reos esse mortis aeternae, & ad Satanæ Synagogam, non ad Ecclesiam Christi pertinere. Si quis autem aliqua ex causa earum quas paulo antè commemorauimus, ieiunium non obseruauerit, maxime verò si morbus quominus ieiunet in causa sit: quandoquidem dominum habemus mansuetum & misericordem, & nihil super vires nostras, à nobis exigentem: non est quod se propterea criminis alicuius affinem esse putet, modò id de vtriusque medici consilio faciat. Deindè verò seruet illud, quod in sermone quodam Augustino inscripto legitur. Qui ieiunare non praeualet, secretius sibi soli: aut si est alius infirmus cum ipso, in domo sua praearet quod accipiat, & eos qui ieiunare praeualent, ad prandium non inuitet: quia si hoc fecerit, non solum Deus, sed etiam homines possunt intelligere illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quod ipse ieiunare non praeualet, & magis cum gemitu & suspirio & animi dolore manducet, pro eo quod alijs ieiunantibus ille abstinere non potest: Ac iuxta eiusdem Augustini & Chrysostomi consilium, Qui ieiunare non valet, largiorem det eleemosynam, seruentior sit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquijs, in quibus corporis infirmitas nihil obstat potest: inimicis reconcilietur, omne odium & vindictae cupiditatem ex animo effugiet. Quanquam quod ad valetudinis tuendam rationem attinet, verissimum est illud quod à sapiente scriptum est: Propter crapulam multi perierunt, qui autem abstinentes est, adiiciet vitam. Hinc est quod medici quoque matrem sanitatis vocant abstinentiam.

*Abstinentia
mater sa-
nitatis.*

Psal. 89.

Num. 11.

Psal. 77.

Daniel. 1.

tiam. Nam vnde pedum dolor? vnde vertigo capitis? vnde subitanea mortis? vnde ceteri morbi plerique contrahuntur, nisi ex crapula? In paradiso non erat vinum, neque carnum eius, ac nec extra paradysum quidem ad ipsa vsq; diluuij tempora: nihilominus ad mille propemodum annos hominum vita producebatur: vt qui septingentos aut octingentos annos vixisset, immatura morte decessisse videretur. Posteaquā verò carnibus vesci, vinumque bibere mortales ceperunt, facti sunt dies annorum nostrorum septuaginta anni: Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum labor & dolor. Aegre nunc ad tot annorum denarios peruenitur, quot centarijs vixisse legimus, qui carnum usum nesciebant. In deserto fuit populus Israel quadraginta annis: donec manna tantū & aqua contenti fuerunt, nullus in eorum tribus debilis aut aeger reperiebatur: Posteaquā autem de carnum ollis, quibus alebantur in Aegypto, recordati, desiderijsq; suis in Aegyptum reuersi sunt, à terra promissionis eos Deus exclusit. Petierunt carnes: dedit illis Dominus carnes. Quid autem dicit scriptura? Adhuc carnes erant in dentibus carum, nec defecerat huiusmodi cibus, & ecce furor domini concitatus in populum, percussit eū plaga magna nimis, vocatusq; est ille locus sepulchra concupiscentiae: ibi enim sepeliuerunt populum qui desiderauerat carnes. Neque verò tunc solū id ita factum esse legimus. Vidimus etiam nos, qui praeter necessitatem in quadragesima carnibus vescerentur, eos quoniam compati cum Christo noluerunt, ad resurrectionis eiusdem gaudia non peruenisse, mortemque prius cum vita commutasse, quā latus ille paschatis dies illuxisset. Contra verò de Daniele, deque Anania, Azaria, Misaēle diuina refert historia, quod cum curae cuiusdam traditi fuissent, vt eos delicatioribus cibus, qui superfuissent de mensa regia, pasceret, vltro petiuerunt, vt in suos vsus quae mittebantur à rege conuerteret, ipsos leguminibus tantum & palmulis aleret, ac si quid aliud praeterea dare vellent inanime, nam se fastiditis alijs, cibos appetere tales. Cumque praefectus eorum, cupere se quidem illis gratificari, dixisset, sed metuere ne si rex deprehendisset maciem, corporibus eorum extenuatis decoreque vultus immutato, praecipue si colla-

DE CAEREMONIIS

et cum his essent, qui delicatioribus epulis alerentur, in capitis discrimen veniret. Daniel simul ut in eo quod peteret concedendo minus cum fore difficilem animaduertit, fac, inquit, periculum per decem saltem dies: quod si nihilo deterius affecta fuerint nostra corpora, perge nos ipsidem pulmentis reficere. Sin autem de pristino vultuum nostorum decore detractum erit aliquid, non recusamus quin regis praecepto satis facias. Fecit praefectus periculum: ac re ipsa comperit, non modò nihil eos maciei contraxisse pulmentorum esu, verum etiam habitiores multo factos & nitidiores his, qui delicatioribus carnibus de mensa regia missis vescabantur. Sed quid opus est Daniëlem, tresque pueros illos commemorare? Videre nunc quoque licet, ex his praecipue qui monasticam vitam agunt, plerosque, cum non tantum quadragesimae diebus, verum etiam per omne vitae suae tempus à carnibus abstinerint, habitiores multo nitidioresque, quam qui perpetuò carnium esu, vinoque venas distenderunt. Quamobrem & priscos illos monachos recensere superuacaneum ducimus, qui cum admirabili quadam fuissent abstinentia, ut alij ne panem quidem totis annis octoginta gustaucrunt, alij septem integros dies ieiunando continuauerint, & fuerit eorum ingens multitudo, omnes ferè fuisse longaeuos, ac ceteros in seculo degentes aetate longè superasse in Ecclesiastica sua historia narrat Theodorus. Quorsum autem attinet externa proferre, cum eius rei domestica multa producere liceat exempla? Quàm religiose nostri maiores indicta ab Ecclesia ieiunia obseruauerint, ex ijs qui paululum aetate processerunt, quique sancte illius antiquitatis adhuc reliquias vident, ignorat nemo. Atqui multo fuit eorum vita productior, multo valetudo robustior, quam sit istorum, qui diabolica fraude decepti, nisi carnibus in quadragesima vescantur, ad Paschaliū festorum gaudia se pertingere non posse persuasum habent: plus in carnium esu, quàm in Deo, qui solus seruare potest, fiduciae collocantes. Qui prim⁹ ex charissimis Jagellonū familia regnauit in Polonia regis hui⁹ nostri proauus Vladislavus, cum annis propè quinquaginta regni gubernacula tenuisset, paulò minus quàm centum annos vixisse memoratur. Atqui tanta regem hunc abstinentia fuisse nostris proditiū est

Theod. lib.
6. ca. 38.

Jagellonū
regū Poloniae
pietas
& abstinentia.
Vladislavus.

A TEMPORE SYMPTIS.

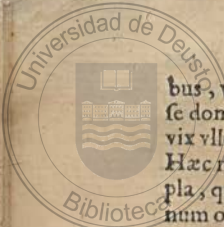
405

est annalibus, ut aquae solius potu contentus, nec vinum, nec siceram per omne vitae suae tempus gustauerit vnquā. Sextis verò ferijs omnibus pane solo contentus fuerit. Tantum abest, ut is, quae sunt Ecclesiae consuetudine recepta ieiunia violauerit, duriores ut ipse sibi ieiunandi leges videret, quàm quae praescriptae sunt imposuerit. Cuius exemplo filius Cazimirus, nostri regis auus, nihil praeter aquam bibebat. Qui cum & ipse non minus quàm pater Vladislavus in obseruandis Ecclesiae ieiunijs religiosus fuisset, quamuis annos paternos non attigerit, non ita longo tamen ab illis abfuit intervallo: cum ad regni gubernacula per annos quadraginta sederit. Porro Cazimiri filius, pater & cognominis huius, qui nunc habenas regni moderatur, vir cum alijs virtutibus cum primis illustris, tum insigni pietate magnoque animi robore, & in prisca religione, fideque catholica tuenda & conseruanda constantia singulari praeditus: num & ipse non admirabili quadam fuit abstinentia? quem patris auique exemplo, nihil praeter aquam potasse totis annis quadraginta, ac vix tandem affinis sui Frederici Marchionis Brandenburgensis, medicorumque consilij adductum scimus, ut suae valetudinis tuendae causa, prandij saltem & coenae tempore, vino modico, vteretur. Is verò quadragesimam ceteraque ab Ecclesia indicta ieiunia, praeter ea, quae sibi ipse imperauerat, tam sanctè obseruabat, ut priusquam ad aetatem decrepitam venisset, ne medicis quidem ut obtemperaret persuaderi sibi facile passus fuerit, si quando quibus ieiunatur diebus, aut carnibus, aut ouis eum vesci iuberent: quod solius Dei benignitate, si visum hoc illi fuisset, absque carnibus etiam, se pristinam incolumitatem recuperare posse confidebat. Quid autem? nunquid hæc cum fessellit fiducia? nunquid per hanc tam arctam ieiuniorum obseruationem, vel de corporis robore, vel de vultus decore, vel de vitae curiculo detractum fuit aliquid & diminutum? Adeò nihil eorum factum est, ut illud potius acciderit, quod de Daniële, deque tribus pueris paulò antè commemorauimus. quanto maior fuit regis abstinentia, tanto & facies angustior nitidiorque, & membra corporis robustiora, & ætas fuit prouectior: Regnauit annis propè quadraginta duobus,

Cazimiri.

Sigismundi
primi.

Ecc 5 bus,

Exod. 20.

Heb. 13.

Sigismundi
Augusti pie-
tas.

bus, vixit ferè bis totidem: tot victorijs clatus, tot rebus à se domi forisq; feliciter gestis illustris, vt earum laude vix vlli maiorum suorum, Polonia regum fuerit secundus. Hæc nos non altè petita, sed eorum tantum regum exempla, quorum stirpis adhuc superest, produximus: vt planum omnibus fieret, magis ad eò ad augendum robur corporis, vitamq; longius producendam, eorum quæ indicta sunt ab Ecclesia ieiuniorum obseruationem facere, quàm vt aliquid adferre detrimenti valetudini videantur. Neque verò id non iuxta promissionem Dei dicentis: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. Nam sicut in explicatione Decalogi docere nos meminimus, patris & matris nomine non ij solum accipiendi sunt, ex quibus prognati secundum carnem sumus, verum etiam cum alij qui præsunt, tum hi præcipue, de quibus Paulus admonet, dicens: Obedire præpositis vestris, & subiaccete eis: ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Quisquis igitur debitorum eis honorem non præstat, quisquis eorum dictis audiens non est, quisquis in eorum contemptum vel ieiunia, vel quæcunque tandem alia sunt, admirabili quodam totius Ecclesiæ præpositorum consensu constituta, sub vno traditionum humanarum nomine, reiicienda putat, ad eum hæc promissio non pertinet, quæ solis illis rectè facta creditur, qui patrem & matrem honorant, qui Deo patri & Ecclesiæ matri dicto se filios præstant audientes: quales fuerunt hi, quos iam commemorauimus, pientissimi reges nostri: & qui ante eos regni gubernacula tenuerunt. Qualem etiam esse videmus ex illis prognatum Regem nostrum, Sigismundum Augustum, qui nihil à maiorum suorum pietate deflexit. Qui cum honoret patrem suum, honoret matrem suam, sequè Dei patris & Ecclesiæ matris filium adeò præstet obsequentem, vt nullis persuasionibus adduci se passus fuerit, quo vel interdicto carniui esu, præter necessitatem, sanctæ quadragesimæ diebus vteretur, vel à quibuscunq; tandem alijs Ecclesiæ matris nostræ placitis discederet, ad eum quoque pertinere promissionem hanc minimè dubitamus, quod erit longæuus super terram, neque minus quàm pater eius vitam ager felicem ac diuturnam.

turnam. Quam spem nostram vt ratam Deus esse velit, pro sui nominis gloria, proq; regni totius & Ecclesiæ tranquillitate sedulo precamur. Quominus ferendi sunt, qui ne tam pij quidem regis exemplo mouentur, vt sanctis maiorum suorum vestigijs incedant, nec ea sibi contemnenda putent, quæ summa ratione sunt ab illis instituta: quorum etiam si causas ignorarent, tantam tamen apud filios Ecclesiæ matris auctoritatem esse oportebat, vt semper decreteris illius obediendum, non semper eorum quæ decreuissent, rationem esse flagitandam existimarent. Verum de corrupta Ecclesiæ disciplina, deq; sublata protus omni per audaces & sibi placentes homines obedientia queri, non est præsentis instituti: eò vnde deflexit oratio nostra reuertatur. Illud nobis demonstrare propositum fuerat, qui matris Ecclesiæ decretis obtemperantes iuxta rationem ab illa institutam, vel quadragesimæ, vel quibuscunq; tandem statis alijs diebus ieiunassent, & ab interdicto carniui esu sibi temperassent, eos non modò nihil incommodè valetudinis ex eo contraxisse, verum etiam robustiores factos, iu multo longiorem ætatem vitam suam produxisse, quàm quanta sit eorum ætas, qui quamlibet leuis tentatiuncula fuerit, non alia ratione, quàm carniui esu ieiuniorum diebus edendis, illi se mederi posse persuasum habent. Ac nò protulimus nos quidem exempla nisi regum, idq; eorum tantum, qui sunt ex Jagellonum familia prognati, cuius adhuc stirps superest, ac regno feliciter præest. Quod si priuatorum, aut aliorum inferioris status exempla producenda putassemus, finis reperiri potuisset nullus. Vnum tamen commemorabimus. In oppido Srensko, quod viti fuit insigni pietate præditi, Felicis à Srensko Palatini & præfecti Plocensis, qui non ita pridem in Christo obdormiuit, vita longiore dignus, cum catholice & orthodoxe fidei cumprimis tenax fuerit: in hoc igitur oppido, memorabili quodam opere sepulchrum constructum videre licet, quod is auo suo paterno posuit: testatur hunc inscriptio sepulchri, centum quadraginta annos vixisse: Quem Ecclesiæ ieiunia religiose obseruasse, nec ea carniui esu contaminasse dubium esse debet nemini, cū nò minor hac in parte maiorum nostrorum religio fuerit, quàm vel Antiochenorum,

DE CAEREMONIIS

Platonis
siliū in eli-
gendo loco
Academia
insalubri.

1. Cor. 1.

rum, de quibus meminit Ioannes Chrysostomus, cum esset apud eos presbyter, vel regnante Iustiniano Imperatore Constantinopolitanorum. Id quod vel ex eo, quod nostra factū est memoria, colligere licet. Cum enim ante annos plus minus quadraginta Erasmus Vitellius Ploensis Episcopus ex urbe rediens diploma pontificium attulisset, quo liberè omnibus potestas permittebatur feriis quartis carnibus vescendi, non est quisquam in toto Poloniae regno repertus, qui concessa sibi potestate hac uti veller. Tanta fuit etiam nostrae aetatis hominum gravitas, tanta constantia, tanta religio in ijs mordicus retinendis, quae a maioribus nostris nobis per manus tradita accepimus. Sed haec ista de re iam dicta sufficiant: Satis enim ex ijs demonstrasse videmur, quod ad valetudinis tuendae rationem attinget, prodesse magis ad eam rem certis temporibus carnis abstinentiam, quam obesse. Caterum demus illud, si quis à carnibus per quadagesimam abstineat, de corporis viribus nonnihil detrahi. Verum si Plato, cum non esset nescius, quam grauem aduersarium carnem nostram habeamus, Academiam Athenis in loco pestilenti elegit, ut nimiam corporis ferocitatem velut vitem palmitibus luxuriantem amputaret. Si fecit hoc ille, quod libentius ei sapientiae vacare liceret, quae stultitia est apud Deum: quanto magis faciendum nobis est, ut eo praesertim anni tempore, quo plus in carne nostra ferocitatis esse consuevit, (cuiusmodi verum esse tempus creditur) non eis qui sunt saluberrimi, quique maxime nutriunt, cibis utamur: quo caro nostra facilius in officio contineri, neque spiritum impedire queat, quo minus, quae sola est vera Philosophia, diuinis beneficijs contemplandis vacare totus possit. Testantur autem hoc etiam ipsi medicorum libri, bonam valetudinem quae in summo est, fallacem & periculosam esse, quod summis negatum est stare diu: ut qui in offenso valetudinis suae cursu ad virilem aetatem peruenerunt, eos postea quam aliquo non grauius morbo correpti fuerint, in extremum vitae discrimen adductos, videre saepe licuerit non nisi difficulter ex eo recreatos. Cui periculo minus obnoxij videntur, qui subinde cum leuioribus morbis confitentur: ut non omnino nolle debeamus, interposita potius mor-

A TEMPORIBVS SYMPTIS.

407

morbis, quam perpetua quadam incolumitate frui: quod haec plerumque non solet esse diuturna. Sunt itaque longioris aui, quibus athletica illa valetudo perpetua non est. Quamquam Christianum hominem corporis quam minimam habere rationem oportet, cum quod illius incolumitati detrahitur, animi sanitate pensetur. Cum enim qui fortis est, noster homo corrumpitur, is qui intus est, sicut à Paulo scriptum legimus, renouatur de die in diem. Eum qui fortis est hominem, corpus nostrum: eum, qui intus est, animum Paulus intelligi vult: ut quantum illi detractum fuerit, tantum huic virium accedat. Quid autem aliud est corpus nostrum, quam carcer noster: de quo educi animam suam Propheta petit? Quanto lautioribus & delicatioribus cibis curatum & saginatum à nobis corpus fuerit, tanto durior nobis carcerem praeparamus. Non sunt igitur omnia corpori tribuenda, non est nimis delicate fouendus hostis noster domesticus, quo vix vllus vel periculosior, vel nobis est infestior. Quin castigandum illud potius, & in seruitutem redigendum est: quemadmodum facitasse Paulum scimus, quominus rebellare spiritui queat. Verum haec de ieiunijs, deque caeremonijs dicta sufficiant. Quoniam verò sub vno traditionum humanarum nomine omnia haec externa contemni, & pro nihilo duci hoc infelici aeo nostro videmus, operae precium esse duximus, ut quid sententiam de illis sit, breuibus explicemus.

2. Cor. 4.

Psalm. 14.

1. Cor. 9.

DE TRADITIONIBVS HVMANIS.

Cap. XCII.

Si temporis statum deplorans magnus ille Basilius: Status reli-
gionis tem-
Vnum, inquit, iam crimen est, quod vehementer puni-
tur, si paternas quis traditiones diligenter obseruet. Nō pore Basilij
impugnatur propter pecunias, non propter gloriae splen-
dorem, non propter aliud aliquid rerum temporalium: sed
propter communem thesaurum, propter hereditatem pa-
ternam, propter sanam fidem, in acie ac certamine stant.
Domus precationum clausae sunt, altaria cultu spiritali va-
cant: nulli amplius Christianorum certus: nulla amplius
doctorum praesidentia: cessarunt doctrinae salubres, cessarunt

DE TRADITIONIBVS

Nasti. ep. 6.

*Horrendū
facinus.*

runt panegyres: hymnodia nocturnæ non habentur, neque superest beata illa exultatio, qua domino credentium animæ in synaxi & communione spiritualium charismatum exhilarantur. Nobis iam dicere licet, quod in hoc tempore non sit neque princeps, neque Propheta, neque præses, neque oblatio, neque incensum, neque locus, in quo coram domino possit offerri sacrificium & misericordia acquiri. Quæ sint autem ex eo consequuta, in ea quæ proximè præcedit epistola, narrat idem dicens: Interea ridet nos infideles, nutant qui modicæ sunt fidei, fides ipsa in ambiguum vocatur, ignorantia mentibus offunditur: propterea quod formam ad speciem veritatis prætexunt, qui versutè sermonem adulterant. Silent enim pie docentium ora, resoluta verò est quævis blasphema lingua, prophanata sunt sacra, domos orationum fugiunt, utpote in quibus impia docentur. In solitudinibus verò degentes, maius suas ad dominum de cælis cum gemitibus & lachrymis extollunt. Ac rursus in alia epistola. Spreta sunt patrum decreta, traditiones apostolicæ nihil fiunt, recentiorum hominum adinventiones ad gubernandas Ecclesias vsurpantur: ex artificio denique iam loquuntur homines non theologicè: Sapientia mundi primas obtinet, neglecta crucis gloria: pelluntur pastores, subintroducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Christi discerpentes: ædes oratoriarum concionibus Ecclesiasticis destitutæ, solitudines refertæ sunt plangentibus: seniores lamentantur, vetera presentibus conferentes: iuniores hoc sunt miserabiliores, quod quibus bonis priuati sint, ignorant. Hæc sunt & alia pleraque, quæ scribens ad suos in Italia & Galia comministros, grauiter deplorat Basilius. Caterum si miser tunc fuit & calamitosus Ecclesiæ status, non minus certè nunc infelix est & calamitosus: neque magis illis, quam nostris temporibus his hæc Basilij deploratio conuenire videtur. Graue piaculum visum est Basilio, quod clausæ tum fuere domus orationum: at nunc partim priuatorum domicilia factas, partim in horrea & equorum stabula commutatas, partim prorsus euersas: & quod horrendū est dictu, vix etiam apud posteros credibile futurum, crucem, in quam furti aut aliquis sceleris alterius condemnati aguntur,

HVMANIS.

408

tur, in eo ipso loco videre licuit collocatam, vbi crucis, qua redempti sumus, & mortis Christi iugis representatio recordatioque fiebat. Altaria tum spirituali cultu vacabant: nunc diruta sunt & contracta: ut in plerisque locis ne vestigium quidem illorum supersit vllum. Quod autem spirituali cultu altaria tum vacabant, non ideo factum est, quod eum improbandum quisquam esse diceret: verum ob eam potius causam, quod in graui Sacerdotum orthodoxorum persecutione, non faciliè reperire licebat, qui spirituales cultum hunc Deo præstarent. At nostro tempore, cultus ipse spiritualis, quam propriè Deo debitam seruitutem vocat Augustinus, prorsus abrogatus in plerisque locis esse videtur. Neque dubitant blasphemari homines, tremendum illud missæ sacrificium, (hoc enim per spirituales cultum intelligi vult Basilius) horrendam abominationem & idololatriam appellare. Ac quicumque tunc fuerit Ecclesiæ status, plangere tamen his qui agebant in solitudine, Denique suis precibus citra cuiusquam interpellationem placatum reddere licebat: nunc non alij sunt qui persecutionem patiuntur grauiorem, quique magis hominum ludibrio sunt expositi, quam qui solitariam vitam degentes, Deo pie colendo se totos dicauerunt. Quod si nunc Basilius viueret, si, quod vix etiam immanes barbari facerent, in Christi crucifixi simulachra eos, qui Christiani censi volunt, haud aliter scire cerneret, quæ fuit olim à Iudæis in viuentem Christum sequitum: si Christi corpus & sanguinem in Eucharistia conculari: si horrenda alia patrari aspiceret, quæ tandem illi lachrymæ? qui planctus? quæ lamentationes ad præsentem Ecclesiæ statum deplorandum sufficerent? Quod autem nobis quoque nunc obijcitur crimen grauius, quam quod ille suo tempore pijs obiectum esse queritur? Nunquid non hoc solo nomine rei pronunciamur grauissimi criminis idololatricæ, quod paternas traditiones retinemus, quod non temerè discedere nos ab eis oportere persuasum habemus? Nonne, quibus verbis populum Israël per Prophetam Dominus olim est hortatus, ut ne in præceptis patrum suorum incederet, quorum cor post idola gradiabatur, cum sibi quem adorarent, vitulum aureum in deserto

*Li. 20. c. 1.
Exod. 32.*

*Exech. 20.
Exod. 32.*

con.

2 Pet. 2.
Heb. 13.

Patrum no-
mine qui
intelligē di.
Rom. 9.

Heb. 13.

Idololatria
quē.

Dij alieni.

confauissent, ea verba, obtorto, quod aiunt, collo in hos torquere, ac per ea nos ab eo cultu detertere conātur, quo maiores nostri piē Deum sunt prosequuti. Quorum nomine si volunt eos intelligi qui ante sexcentos annos in Polonia vixerunt: rectē illi sanē. Nam in illorum praeceptis absit vt incedamus. Certō enim scimus, quod illorum cor post idola gradiebatur, à quorum cultu grauique Diaboli seruitute, nos per Dei misericordiam liberatos esse gaudeamus, & eius hoc immensum beneficium non sine singulari quadam grati animi testificatione, pleno, quod aiunt, ore libenter predicamus: simul supplices clementiam eius precamur, vt agnita semel veritate, ne nos retrorsum conuer-ti ab eo quod nobis ereditum est sancto mandato, neue do-ctrinis varijs & peregrinis abduci, & à quatuor Euange-lij, quae vnum sunt, in quintum aliud, quod ignorauit ha-ctenus Ecclesia Christi, transferri pariat. Sin autem pa-trum nomine, vel Apostolos, vel eorum successores ad hec vsque nostra tempora, quorum nos, qui iam non carnis, verum promissionis filij sumus, liberos esse gloriamur: si Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Basilium, Atha-nasium, Gregorium Nazanzenum, si sanctos martyres & Episcopos nostros Adalbertum & Stanislaum, qui Euange-lij Christi, per longam sacerdotum & Episcoporum succensionem sibi per manus traditum, sanguine suo si-gnatum nobis reliquerunt, si hos patrum nomine volunt intelligi, da Christe, vt in eorum semper praeceptis ince-damus, da vt ab eorum vestigijs nunquam aberremus: da vt quorum cum admiratione quadam conuersationis exi-tum intuemur, eorum fidem imitemur, ac prius lucis hu-ius vsurā, prius ea nobis orania, quae sunt charissima mor-talibus, eripi velimus, quam in hanc nos mentem impelli pariamur, vt in sanctorum horum patrum nostrorum prae-ceptis non esse nobis incedendum exultemus. Quam nos isti docuerunt idololatram, eam fac vt perpetuo reti-neamus. Verūm non est illa idololatria, sed est pia cum-primis, & salutaris doctrina, quam illi, quos verē patres nostros agnoscimus, à suis maioribus acceptam, per ma-nus nobis tradiderunt. Ea verō est ipsissima idololatria, quā isti tradunt impij, qui nos iubent sequi deos alienos, hoc est,

est, noua quaedam & aliena ab Ecclesia dogmata quae si recepta semel fuerint, necesse est, vt fides beatorum patrum nostrorum, aut tota, aut certē magna ex parte violetur. necesse est, vt oēs omniū aetatu fideles, oēs sancti oēs casti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitae & sacerdotes, tot confessorum millia, tanti martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot in-sulae, provinciae, reges, regna, gentes, nationes, totus pos-tremo iam penē terrarum orbis Christo capiti per catho-licam fidem incorporatus, tam longo seculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, & idola coluisse pronuncietur. Quae est, si non haec est ipsis-sima idolatriae propagatio, cum tuum ipse verbum pro Dei verbo rudi plebecula venditas: cum tuarum opi-nionum commenta sic incipis admirari, vt ea tanquam di-uina quadam oracula, velis ab omnibus adorari: ceteros omnes despicere, te solum sapere: ceteros omnes caecos esse, te solum videre persuasum habes? Profert sententiam suam Lutherus: quō facilius imponat imperitis, aliquot eam scripturae verbis in prauum sensum detortis, adstrue-re conatur. vocat statim Euangelium, vocat verbum Dei: Profert suam ad eundem modum Zuinglius, aut Calui-nus: vocat eam & ipse verbum Dei: Profert similiter sua somnia Balthazarus aut quicumque tandem alius de gre-gē Anabaptistarum, vocat verbum Dei: Quid si (quod ne cogitare quidem vt in mentem veniat, vnuquam homini Christiano, prohibere dignetur Deus) nos Ecclesiae catho-licae taderet: si ab ea segregati, sententias istorum nobis amplectendas esse putaremus: nunquid non quot sunt haereticarum opinionum commenta, tot verba Dei: quot haereticos, tot sequuti deos esse videremur? In quam frau-dem qui miseros mortales inducere conantur, quid aliud existimandi sunt dicere, quā quod à pseudopropheta di-ctū in Deuteronomio legimus. Eamus & sequamur deos Deut. 13. alienos, quos ignoramus, & seruiamus eis. Nobis verō prius omnia Deus eripiat, quā hanc mentem, qua semel nobis deliberatum est, omnia prius & facere & pati, quā vt sequamur deos alienos, hoc est, errores extraneos, nouos & inauditos, quos hactenus ignorabamus, vt seruiamus

Verbi Dei
praetextu se
venditant
haeretici.

Heb. 1.
Bibliot.

2. Thess. 2.

In principio
3. tom. de
incarnatio
ne verbi
Dei.

Ezech. 20.

In præ-
cipi patrū
etc.

mus, hoc est, credamus eis. Quin Deo nos obtemperabi-
mus potius dicenti: Non audies verba prophete illius, qui
iubet sequi deos alienos: vnum Deum sequemur, vni Deo
seruiemus, vnius Dei verbo credemus: eius qui multifa-
riam multisque modis olim locutus in Prophetis, postea
locutus in filio, locutus in Apostolis, locutus est deinceps
semper & loquitur adhuc in vna, sancta catholica, Aposto-
lica Ecclesia: Quicquid ab illa tanquam Dei verbū receptum
est, siue scriptum, id est, siue traditum, tanquam Dei verbū
obuijs, quod auit, vlnis amplectemur, & qua summa pos-
sumus veneratione prosequemur. Neque audiemus istos,
qui si quid in scripturis non reperitur, etiam si totius Ecce-
sæ quodam admirabili consensu receptum sit & approba-
tum, sub vno tamen traditionum humanarum nomine, ita-
tim reiiciendum esse censent: Verum Dei spiritum audie-
mus potius per Paulum loquentem: Itaque fratres scate,
& tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem,
siue epistolam nostram. Audiemus eundem spiritum per
Athanassium quoque monentem: Qui ea quæ ultra suas vi-
res indagat, in præcipiti consistit: qui verò traditionibus in-
hæret, extra periculum versatur. Suademus igitur, inquit,
quit vobis, quod & nobis ipsi suademus, vt traditam fidem
retineatis, & auersemini prophana nouitatis verba, & idē
reliquis præcipiatis, vt exhorreant tanti mysterij inquisi-
tionem, Sed videre libet, quid ab istis tandem adferatur,
quamobrem traditiones humanas reiiciendas putent. Cer-
tē quod adducunt ex Ezechiele: In præceptis maiorum ve-
strorum nolite incedere, quid eo potuit proferri ineptius
magisque ridiculum, ad pios maiorum nostrorum cultus
euerrendos: eorum dico quos sexcentis his annis, quibus
in Polonia Christi receptum est Euangelium, in fide & cō-
fessione Christi nominis ex hac vita migrasse constat. Que
autem est istorum hominum cæcitas, qui non vident, si
quis verbis velit virgere, suis hoc, quos per quintum Euan-
gelium genuerunt, liberis, multo dici posse rectius, In præ-
ceptis patrum vestrorum nolite incedere. Nos enim non
tam in patrum, quam in auctorum, proauorum, attauorum no-
strorum præceptis incedimus: qui mille iam & quingen-
tis annis, eadem qua nos ratione Christum coluerunt, eius
que

Eras. in ep̃i
cōt. pseuda
euang.

que colendi rationem partim scripto, partim traditionibus
ad nos transmissum. At istorum liberi (nisi mentem illis
dederit Deus meliorem) in quorum aliorum, quam in pa-
trum suorum præceptis incedunt? auos enim & proauos
hoc quidem tempore numerare nullos poterunt. Nisi for-
tē non habet sua quoque præcepta, non habet suas quo-
que constitutiones ista disgregata congregatio, & vnde
hoc dissecta secta. Atqui præter alios quosdam scribit de
horum constitutionibus, is, qui vitam suam inter eos
transiit, Erasmus Roterodamus, his verbis: Excussum est
iugum humanarum constitutionum, sed ubi sunt, qui
submitterunt cervicem suam suauis iugo Christi? Et inte-
rim constitutiones humanæ constitutionibus humanis,
imò parum humanis mutantur. Titulus modò mutatus
est: Vocantur enim verbum Dei, ceterum res adeò nihil
est mitior, vt complures boni viri præferant vltro
exilium isti magnificē decantatæ libertati. Atque adeò
proceres & antesignani istius factionis, cum nondum
ad Episcoporum dignitatem, opes, ac diuionem perue-
nerint, tamen eiusmodi specimen de se præbent, vt ego
me malim in Episcoporum, quam in horum potestatem
tradere, si deus optio, malimque Cæsaris potentissimi
ferre iugum, quam quorundam magistratuum Evangelico
tum, quamvis humili sorte. Sic excutunt iugum homi-
num, qui vestro Euangelio submittere cervicem, magis
vereor, ne plerique pro graui iugo hominum, portent
grauius iugum Diaboli. Excussa est obedientia Episco-
porum, sed ita, vt ne prophanis quidem magistratibus
pareatur. Hæc ille de constitutionibus eorum, qui
nunc Evangelici vocari malunt, quam Christiani, qui
tunc tanto conatu constitutiones humanas euertere
moliantur, qui certē propheticum illud, In præce-
ptis patrum vestrorum nolite incedere, suis posteris
multo verius occinere possunt, quam nobis, qui tra-
ditiones Apostolicas retinemus. Ceterum quæ cer-
ta, stabili & fixa futura est religio, si nunquam filijs in-
patrum suorum, qui catholice fuerint & orthodoxe si-
dei, præceptis incedere licebit? Nisi forte hoc isti volunt,
vt nunquam eandem quam patres religionem filij, nec
Ff 2 eodēdem

Deut. 32.
Eccle. 8.

Prover. 22.
Terminos
antiquos
transgredi
quid sit.

Aug. lib. 3.
Hypognosti
50.

Lib. 1. cont.
Maximin.
Isa. 29.
Matt. 15.

Exod. 20.

Basil. in E.
thicis dif.
fin. 12.

Matt. 15.

eosdem ritus obseruunt: quo vel hac ratione se quiduis esse potius quam catholicos testatum faciant omnibus. Verum aliud nos docet diuina scriptura. Interroga, inquit, patrem tuum, & annuntiabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Non te praterat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis discēs intellectum. Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Terminos autem indubitanter transgreditur, qui statuta patrum postponit, arque confundit: licet Alexander quartus à Petro pontifex Romanus in prima sua decretali scribit epistola. Tunc autem à nobis fidei fines defenditur, inquit Augustinus, quando termini quos posuerunt sancti patres non transferuntur à nobis, imò obseruantur & defensantur. Sed habent interim isti alia quoque scriptura loca, quibus rectè persuaderi putant hominibus, vt ne traditiones patrum obseruent. Adferunt magno suorum applausu, quòd olim ab Ariariorum Episcopo maximo productum fuisse legimus, cum aduersus Augustinum dillectens, nihil se prater scripturas Canonicas recepturum esse diceret. Sine causa colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Ad quæ ne respondere quidem dignatus est Augustinus, quòd nihil ad causam pertinere iudicasset. Quis enim ignorat de quo traditionum genere Christus ibi loquatur: nimirum de eo, quod aut leue prorsus est ac inutile, nec ad Dei cultum quicquam facit. quale fuit, non lotis manibus manducare, qua de re tum sermo fuerat: aut quòd præceptis Dei palam aduersaretur, quale fuit, cuius in eodem loco Christus meminit: Quicumque dixerit patri aut matri, munus quodeunque est ex me tibi proderit. &c. Quibus verbis hoc significare velle videbatur, in templo munus offerre satius esse, quam necessitati parentum subuenire: Quòd aperte fuit illi præcepto Dei contrarium: Honora patrem tuum & matrem tuam. Nihil aliud his verbis Christus intelligi vult, quam quod adnotatum est à Basilio, traditionibus humanis ad mandatum Dei reprobandum, obsequendum non esse. Hoc illa ipsa Christi verba satis indicant, cum dicit: Rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis. Atqui de quibus traditionibus paulò ante verba fecimus, tantum abest,

abest, vt aut leues, aut inutiles, aut cum verbo Dei sint pugnantes, vt etiam ad cultum Dei promouendum facere plurimum videantur. Cuius generis traditiones non modò non reiiciendas, aut etiam reprehendendas esse Christus putauit, verum etiam quas ipse obseruaret dignas iudicauit. Encaniorum festum non à Moysè, qui Dei sequeretur & interpres fuit, sed à Machabæis institutum esse legimus: & tamen quod recens à deo fuit institutum, id sua præsentia Christus honestare dignatus est. Vsq̃ue eo ne recentes quidem traditiones siue constitutiones contemnendas esse duxit. Verum est & aliud quod producant ex Paulo telum: Si quis, inquit, vobis exangelizauerit, præterquam quod accepistis, anathema sit. Quòd antea productum à Græcis quoque, Petrus Lombardus auctor est: & ex ea disputatione quam habuit Anselmus Haelburgensis episcopus, æqualis Petri Lombardi cum Nechita Archiepiscopo Nicomediæ, manifestum est: tum in concilio Florentino, quo tempore de processione sancti spiritus controuertebatur, obiectum ab eisdem fuisse, concilij eius acta testantur: fuitque planè, Græcis etiam ipsis postea fatentibus, siue in eum in hac scriptura præsidium. Quoniam verò proprium semper hoc fuit hæreticorum axioma, nihil esse recipiendum præter scripturas, dubium non est quin priscis etiam seculis, ad probandum illud, hæc Apostoli verba detorsissent. Quamobrem illum ex Evangelico locum enarrans Augustinus: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: Admonitio, inquit, beatissimi Apostoli de vestris cordibus non recedat. Si quis vobis Euangelizauerit, præterquam quod accepistis, anathema sit. Non ait, plusquam accepistis, sed præterquam quod accepistis: Nam si illud diceret, sibi ipsi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Thesalonicenses, vt suppleret, quæ illorum fidei deerant. Sed qui supplet, quòd minus erat, addit, non, quòd inerat, tollit, qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in via, sed recedit de via. Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: adiicienda illis fuerant, quæ nesciebant, non quæ didicerant, euerrenda. Quis non facile perspicit ex his Augustini verbis, non eam fuisse Pauli mentem,

Encaniorum
festum à Ma
chabæis in
stitutum.
Deut. 5.
2. Mach. 10.
Galat. 1.
Si quis enā
gelizauerit
Li. 1. dist. 11
Ans. li. 2. cō
trapositor.
cap. 21.
C. 22.

Aug. trass.
48. in 10ā,
Ioan. 16.

2. Thess. 3.

DE TRADITIONIBVS

Li. 5. epi. 32
de incarnatione Christi.

vt his quæ per se tradita fuerant & annunciata, nihil adijciendum existimaret, sed hoc eum tantum cauere voluisse, cum hæc scriberet, ne quid contrarium his reciperent, quæ prius à se tradita accepissent. Post hæc ad Galatas scriptam epistolam, scripsit præclarum illud euangelium suum Ioannes, nunquid quotquot illud receperunt, eos, vel auctorem ipsum, anathema Paulus esse voluit? Quare vel cæco perspicui esse potest, quam ineptè colligere conentur isti ex hoc loco, nihil scripturis adijciendum, nihil præter scripturas recipiendum, nihil esse nouarum constitutionum aut sanctionum edendum: In quo tamen, non præterq; quod scriptum est à nobis, sed præterq; quod euangelizauimus vobis, præter id quod accepistis, traditum & annunciatum à nobis, disertis verbis expressum est: vt magis ad traditionem, quæ scripturam referri queat. Quod etiam aperte declarant hæc Athanasij verba: Si quis præter hæc ex diuinis scripturis alium esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium, sicut nos. Vel, si quis domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgine: vel conuersam diuinitatem in carnem, vel confusam, vel immutatam, vel passibilem domini deitatem, vel inadabilem domini nostri carnem vt hominis: hunc anathematizat sancta catholica Ecclesia: obtemperans in hoc diuino Apostolo dicenti: Si quis nobis euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit. Hic Athanasius aperte quem locum Pauli contra traditiones nostri temporis heretici produciunt, hunc adfert ad confirmandas traditiones: dum hoc ostendere conatur, etiam si quis è scripturis contrarium docere velit, ei quod in patrum Concilijs definitum, per manus ab illis accepimus, eum non esse audiendum: verum in eo quod accepimus esse potius permanentem, quamlibet multa proferantur in contrarium scripturarum examina. Quem sequutus Ambrosius ad Valentinianum de Auxentio scribens, Non est, inquit, necesse propter vnum tot Episcopis fatigari, qui etiam si angelus de cælo esset, paci ecclesiarum non deberet præferri. Pacè ecclesiarum vocat, quod vniuersimodè à patribus in concilio Nicæno decretum fuerat & approbatum, ei negat quicq; præferendum esse, etiam si angelus de cælo secus exagelizeret. Cui primis

HVMANI S.

412

primis absurdum esse Tertullianus existimat, vt Diabolo *Tert. de re* semper operante, & adijciente quotidie ad iniquitatis operatione. *lan. Virg.* ra, opus Dei aut cessauerit, aut proficere destiterit: cū pro- *nibus.* pterea paracletum miserit dominus, vt quoniam humana mediocritas omnia semel capere non poterat, paulatim dirigeretur & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur disciplina, ab illo vicario domini, spiritu sancto: Adhuc, inquit, habeo multa loqui vobis, sed nondum potestis ea baiulare. *Ioan. 16.* Quem secutus Vincētius Lirinensis: Quis ille, inquit, est tam inuidus hominibus, tam exosus Deo, vt nullum in ecclesia Christi profectum haberi velit religionis? Sit sanè: verum ita, vt verè profectus sit ille fidei, non permutatio: siquidem ad profectum pertinet, vt in semetipsa vnaquæque res amplificetur, ad permutationem verò, vt aliquid ex alio in aliud transfueretur. Crescat igitur oportet, & multum vehementerq; proficiat, tam singulorum, quam omnium tam grauis hominis, quam totius ecclesiæ ætatum ac sæculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia, sed in suo duntaxat genere: in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademq; sententia. Imitetur animatum religio rationem corporum, quæ licet annorum processu numeros suos euoluant & explicent, eadem tamen, quæ erant permanent. Multum interest inter pueritiæ florem, & senectutis maturitatem: sed iidem ipsi sunt senes, qui fuerant adolescentes: vt quamuis vnius eiusdemq; hominis status habitusq; mutetur, vna tamen nihilominus eademq; natura, vna eademq; persona sit: parua lactentium membra, magna iuuenum, eadē ipsa sunt tamen: quot paruulorum artus, tot virorum, & si qua illa sunt, quæ æui maturioris ætate pariuntur, iam in feminis ratione proferta sunt, vt nihil noquum postea profertur in senibus, quod non in pueris iam ante latitauerit. Anselmus Hauelsburgen. Episcopus in ea disputatione, quam cum Nechita Archiepiscopo Nicomediæ habuit, quem librum in bibliotheca castri Heilsbergensis, necdum quod sciamus typis mandatum, reperimus, adferens & ipse hunc Euangelij locum: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modò: cū autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: his verbis vritur. Spiritus sanctus procedens ab ore veritatis, quæ

Universidad de Deusto
Anst. li. 2. co
tra positam
cap. 23.
Biblioteca

DE TRADITIONIBVS

quæ Christus est, Euangelium prius condidit: postea sanctorum patrum concilij auctor & doctor omnis veritatis, sicut promissus fuerat, interfuit: fidem quam ipse idem in Euangelio breuiter condiderat, in concilij sanctorum patrum explanauit: & quæ filius adhuc dicere habuit, ipse procedens à filio veraciter edidit, & pleniter docuit: ut quam tunc soli Apostoli non potuerunt portare, eam nunc simul tota portet ecclesia per vniuersum mundum diffusa. Itaque sicut dixi, spiritus sanctus, sicut promissus fuerat, ut veniens doceret, tunc, & nunc, & semper omnem veritatem, sanctorum patrum concilij interfuit, & tanquam doctor omnium præfuit: fidem sanctæ Trinitatis, quæ tenemus inter impietatem Arii, qui diuinam substantiam separauit, & impietatem Sabelli, qui personas confudit, docens paulatim omnem veritatem, tradidit, sacramenta ecclesiastica instituit: formam baptismi, quem dominus instituerat, cõuenienti moderamine ordinauit: & ritum quem in cõsecratione corporis & sanguinis domini tenet sancta ecclesia, disposuit, patriarchas, Metropolitans, Archiepiscopos, presbyteros, diaconos, & alios inferiores ordines ecclesiasticos in ministerium diuinum, & ad decorẽ domus Dei instaurauit: chrismales vnctiones, nec non sacramentum poenitentia, & impositionis manuum, ordine sacratissimo & bono distinxit: missarum solennia, & cætera diuina officia in laudem Dei apposuit: per catholicos doctores, quasi per organum suum, sacras scripturas veteris & noui Testamenti nobis tanquam extrinsecus pluendo aperuit: arcana quoque diuina sub sigillo diuinatum scripturarũ mysterialiter clausa, familiari inspiratione nobis insinuando, tanquã intrinsecus rorando innotuit: hæreses paulatim succrescentes (quia virtus altissimi est) potenter dissipauit: leges ecclesiasticas, ad cõseruandã religionem Christianã, per Apostolicos viros dictauit: & ut singula sub breuitate colligam, totam Ecclesiam in sancta disciplina eruditã, omnem paulatim docens veritatem, lumine veræ scientiæ illustrauit, & adhuc illustrat, & semper illustrabit. Ita quippè promissit, qui non mentitur Deus: Dabo vobis spiritũ, ut maneat vobiscum in æternum. Et iterum: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsq; ad cõsummationem sæculi, videlicet

HUMANIS.

411

delicet per inhabitantem spiritus sancti gratiam. Sed nunquid (aiunt) lex Euangelij non est sufficiens ad salutem, ut humanis præterea legibus opus habeamus? Est reuera lex Euangelij sufficiens ad salutem: Verũ enim quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Omnia continet Euangelium, & præsentia & futura, honorem, pietatem, fidem: simul omnia prædicationis verbo conclusit. Verũ hæc ipsa lex Euangelij docet nos, ut Ecclesiam audiamus, ut patientes honoremus, ut præpositis obediamus, ut quæ dicunt nobis in cathedra Moysi, cui successit cathedra Petri, sedentes, ea faciamus, etiam si, quod sit non raro, non faciant ipsi quæ dicunt. Atque hæc tam serio, tamque graui comminatione præcipit, ut qui non audierit ecclesiam, eum velit haberi tanquam ethnicum & publicanum: ut Christum non audiri, Christum sperni dicat, si quis præpositũ non audiat, ut apertis verbis asserit, damnationem acquirere, si quis potestati resistat. Quapropter scribẽs ad Magnesianos Ignatius, qui Ioannis Euangelistæ discipulus, & tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus: Dignum est, inquit, vos obedire Episcopo vestro, & in nullo ei contradicere: terribile est enim tali contradicere. Non enim istum visibilem quis spernit, sed illum inuisibilem in eo contemnit, qui nõ potest à quoquam contemni: hic enim non ab homine, sed à Deo habet promotionem. Dicit enim Deus Samuëli de contemptoribus eius. Non te spreuerunt sed me. Hæc Ignatius etiam in alijs epistolis subinde pluribus verbis inculcat. Nam & ad Trallianos scribens: Episcopo, inquit, subiecti estote sicut domino, ipse enim vigilat pro animabus vestris, tanquam rationem redditurus. Sicut domino, sic Episcopo vult obediri. Quorũ autem ut obediat illi, monet, si nullam habet Episcopus præcipiendi facultatem? aut cum habeat, si nulla penes eos, qui recta præcipienti non obtemperauerint, culpa residet? Continentur in Euangelio quæcunque sunt ad salutem necessaria præcepta omnia, sed tanquam in semine, multoque maxima pars Euangelij peruenit ad nos traditione, per exigua literis est mandata. Quamobrem & Chrysostomus nihil hic de scriptura, verũ de Euangelio loquitur. Euangelium autem quid intelligi velit, indicat ipse eũ dicit, Omnia verbo præ-

predicationis conclusit. Non quod aramento scriptum, sed quod verbo predicationis traditum est, vocat Euangelium. Quis autem negat omnia per Christum esse predicata, quæ sunt ad salutem necessaria? Quod autem quæ predicata sunt, eadem scripta sint omnia, quis est qui affirmare audeat? cum in extrema Euangelij sui parte contrarium Ioannes docere videatur. Quod in Ecclesia docere mulieri fas non est: quod vir nudo, velato capite mulier orare debet: quod Episcopum vnius vxoris esse virum oportet, vt qui duxerit alteram, ei iam Episcopo esse minime liceat, etiamsi non toros tres dies cum ea vixerit: vbi sit ea de re vlla in Euangelio mentio? At horum tamen suorum præceptorum adeo nullam adfert rationem Paulus, vt si quis contradicere velit, ei solum hoc respondeat: Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinē non habemus. Non scripturas, contradicentibus, non rationem aliquam, sed solum opponit consuetudinem. Et tamen alio loco scribit: Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum. Quod si nemini fas est constituere quicquam, præter id quod in scripturis aut Euangelio continetur, cur Ioannes Baptista præscripsit suis discipulis certas preces, certa que ieiunia? Iacobus Hierosolymorum Episcopus decreuit de suffocato, sanguine, & immolato simulachris, quod nulla scriptura gentibus præscriperat? Cur post hoc decretum ausus est dicere Paulus: Omnia munda mundis. Et: Omne quod in macello venit, comedite? Cur idem Paulus non dubitauit quædam statuere, quæ dominus non vniuit? Cur adiecit postea quædam de ritu Eucharistia? Quod si verò penes solos Apostolos hanc constituendi potestatem fuisse voluit, cur illis ipsis auctoribus, qui segregauerunt semetipsos, viri ac mulieres promiscue cantant in Ecclesia? Denique cuius hoc est Apostoli institutum, vt cantarentur Psalmi redacti in rithmos in fine concinentes, mutatis etiam, quod est necesse, multis verbis, cum id ipsimet scripturam prohibere dicant, cum ait: Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Cur alios præterea nouos ritus excogitant, quos omnes enumerare longum foret? Scilicet sibi fas esse nouas fingere, nobis verò licere nolunt veteres patrum

patrū traditiones retinere? Quare obre nihil impedit, quominus quædam constituantur ab Episcopis, & præsertim ab Ecclesia vniuersa, quæ spiritu sancto nunquam destituitur: etiamsi quæcunque nobis necessaria sunt ad salutem, ea planè sunt in Euangelio constituta. Scripsit Bernardus præclarum opus de præcepto & dispensatione, in quo tractat de eo diligenter, quatenus hominum præceptis obtemperare sit necesse, tum quatenus ea mutare liceat & dispensare, & penes quos eius rei sit potestas. In eo, Ecclesiastica instituta, inuenta esse dicit (loquitur autè præcipue de monasticis) non quod aliter viuere nō liceat, sed quod ita magis expediat, nec planè ad aliud, quàm ad lucrum & custodiam charitatis. Quamdiu ergo charitati militant, immobiliter fixa sunt: Ac si è contrario contraria fortè aliquando charitati visa fuerint, his duntaxat quibus hoc posse videre datū est, & providere creditum est, nōne iustissimū esse liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuerint, pro charitate quoque, vbi expedire videtur, vel omittantur, vel intermitantur, vel in aliud fortè commodius commutentur? Sicut è regione iniquum proculdubio foret, si statuta pro sola charitate, contra charitatem tenerentur. Tenent ergo fixam firmamque immobilitatem, etiam apud prælatos, quæ ex stabuli necessario sunt, sed quatenus charitati deserviunt. Præclara sunt autem hac ipsa de re Petri Clunia-
Epistol. 18.
centis, qui fuit æqualis Bernardi, verba, quæ libuit adscribere. lib. 3.
re. Diuina mandata, inquit, partim mobilia, partim sunt im-
mobilia. Diuina verò mandata diximus, non solum ea
quæ per seipsam in carne diuinitas apparēs hominibus tra-
dit, aut ea quæ per Apostolos teneri constituit, siue illa que
ante susceptam carnem per patriarchas vel prophetas man-
dauit, sed etiam illa quæ post Apostolos apostolici viri a-
postolica vestigia secuti, vnanimi multorum catholicorum
consensu seruari præceperunt. Idem enim diuinus spiritus,
qui priorum patrum cordibus se infundens, humanæ salutis
congruentia per eos dedit præcepta, per hos quoque qui recē-
tiores videntur, hominum salutem operari, salubria iubendo,
non destituit. Per diuersos igitur præcones domini verba
ædita, veneramur, in diuersis organis eiusdē spiritus statū
agnoscimus. Horum ergo præceptorum (vt diximus) quædam

Præcepta
dispensatio
mobilia.

Mobilia.

Nota de
charitate.

dam pro ratione causarum & temporum mutantur: quædam se mutari nulla ratione permittunt. Et, vt ea quæ vltima diuidendo fecimus (quia digniora sunt) exponendo prima faciamus: de immobilium numero dicimus esse (nam cuncta non vacat colligere) illud maximum & primum dilectionis Dei mandatum, secundum quoque huic simile de proximi dilectione: sed & humilitatis, castitatis & veritatis præcepta, quibus licet similia multa sint aliâ, hæc tamē ad elucidandum quod volumus nobis sufficere credimus. Ista namq; nulla inueniuntur ratione, nulla vnquā dispensatione immutata. Quis enim catholicorum patrum: ne Deus ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente diligere retur, præcepit: vel parum quid mandato huic detraxit? Quis proximum non vt seipsum a se diligendū esse negauit? Quis vel in modico superbire indulgit? quis fornicari, quis mentiri, quis furari, quis rem proximi concupiscere vnquam permisit? Patet ergo hæc & multa talia esse profusa mobilia. Inter illa verò quæ moueri dispensatiue possunt: patrum auctoritatem sequentes, ea esse dicimus, quorum pleraque in ecclesiasticis canonibus inuenimus: quæ sicut pro communi totius vel propria alicuius ecclesiæ utilitate, cum non existerent, inuenta sunt: sic rursum pro communi totius vel propria alicuius aut gentis, aut ecclesiæ salute, præuia in omnib; charitate, mutata sunt. Et quia nec ista omnia facile numerari possunt, sufficiant illa, quæ in superiori huius opusculi parte posuimus. Quæ quoniam iam scripsimus, iterum scribere recusamus. Nam qui nosse voluerit, ibi scripta reperiet. Ad hoc autem nos ista ponere, legentes nouerint, vt ostendamus ea regulæ decreta, quæ nos præuaricari dicitis, inter ista quæ mobilia vocamus ponenda: atque ideo cum charitas præcipit, cui in omnibus obediendum est, absque vllius præuaricationis timore mouenda. Quid enim coëgit regulam de non transgredendis Episcopis à præcedentibus patribus datam immutari, nisi melius prouidens Ecclesijs charitas? Quid hæreticos & criminosos post condignam de criminibus penitentiam, quod primi patres prohibuerant, ecclesijs Dei prefecit, nisi multorum saluti consulens charitas? Quid præbyterorum filios episcopari, contra sanctorum apostolico-

tum antiqua decreta aliquando iussit, nisi earundem personarum utilitatem Ecclesiæ vtilem esse iudicans charitas? Quid Anglis coniugia indulgit, à quibus ceteros inhibuit, nisi nouellæ eorum fidei timens charitas? Quid multa in hunc modum verusta præcepta mutauit, quid noua instituit, quid nunc ista, nunc illa mandauit, nisi pro moribus, temporibus, locis: nunc generaliter, nunc specialiter, semper tamen humanæ saluti sollicitè inserviens charitas? Cū igitur sub iure charitatis omnia canonica mandata, imò secundum domini sententiam vniuersa lex contineatur & propheta, quis vestrum dicere audebit, beati Benedicti regulam charitatis domino non subiaceret? Quomodo charitati regula subdita non est, à qua per sanctum illum condita est. Si enim sine charitate condita est, sine Deo condita est. Deum verò esse charitatem, Iohannes Apostolus 1. Ioan. 4. dicit: Deus charitas est. Sed etsi sine Deo facta est, sequitur, quia iam nihil est. Nam Deus Christus ait: Sine me nihil potestis facere. Quod si hoc credere errare est, sequitur vt charitati velut doctrici regula cedat, ac se pro dominantis arbitrio regi permittat. Nam si præter eam quicquid sibi vendicare voluerit, nihil iam se sequentibus proderit. Sed forte adhuc ad priora recurritis, & dicitis. Quoniam beati Benedicti regulam vos seruare vouistis, oportet vt vota reddatis. Ad quod nos. Si millies istud iteraueritis, id millies à nobis responsi accipietis. Regulam vouimus, charitatem à voto non exclusimus. Si charitatem exclusimus, regula dici non potest quod vouimus. Si enim rectitudo regulæ desit, regula iam constare non poterit. Rectitudo autem regulæ charitas est. Si ergo charitas excluditur, rectitudo excluditur. Si rectitudo excluditur, restat vt tortitudo sequatur. Si tortitudo sequitur, necesse est vt regula destruat. Simul quippè rectum & distortum consistere nequeunt. Iam regulæ destructa, quid vos sequi profiteamini, iudicate. Aut enim regulam cum rectitudine, aut sine rectitudine tortitudinem vos sequi oportebit: id est, aut cum charitate regulam, aut sine charitate nebulam retineri necesse erit. Sed sicut nebulam impossibile est teneri, sic sine charitate pater regulam à nemine posse seruari. Vnde constat, quod quando non flecti charitate, quam Apostolus 1. Cor. 13. dam-

Matt. 23.
Rom. 13.
1. Tim. 1.

damnat, sed vera, quam ipse celebriter collaudat, proximo aliquid impendimus, beati Benedicti regulam abique vilo errore sequimur, quoniam aliter de ea sentire, nihil est aliud quam errare. Nec regulam igitur sine charitate volumus, nec eam sine charitate, vt hac ratione probatur, tenemus. Et iterum post varia instituta monastica commemorata. Sic, inquit, de ieiunijs, sic de mensa abbatis cum hospitibus & peregrinis, sic de feramentis vel rebus monasterij, sic de vniuersis, vt cuncta breuiter explicemus, quæ in superioribus obiecta sunt, quibus & tunc latius respondimus) charitas per patres nostros, prout temporibus & moribus ac locis congruere vidit, dispensauit: neque in his voluntatibus vel voluptatibus hominum, sed æternæ eorum salutis inferuire studuit. Hoc sanè vno ea quæ iusta esse defendimus, iniusta monstrare potestis: hoc vno nos victos vobis victoribus cedere cõpelleretis, si quæ lege charitatis nobis defendimus, ad charitatem non pertinere rationibus certis ostenderetis. In his enim omnibus (vt sæpe iam diximus) ea solùm protectrice tuti, hostibus cunctis inexpugnabiles permanemus. Nam quia secundùm dominum, hæc est, in qua vniuersa lex pender & propheta: & secundùm Apostolum, plenitudo legis ac finis præcepti est: omnem legem plenam, omne præceptum finitum, hoc est, perfectum, ea dispensante existeret, quis catholico sensu auderet negare? Et iterum paucis interiectis. Vnum & solum charitatis, inquit, officium est, humanam salutem modis omnibus querere. Hoc eius esse officij ipse dominus, hoc Apostoli, hoc omnes sancti eius clamant. Iustum esse quicquid illa præcipit, omnes (vt sæpe iam diximus) diuini libri testantur. Et quod maius argumentum? In ipsa vniuersa legem & prophetas pendere dominus dicit. Hanc plenitudinem legis & finem esse præcepti, Apostolus testificatur. De hac beatus Augustinus ait: Si hæc vna desit, inania sunt cuncta: si hæc sola adsit, plena sunt omnia. De hac & ipse alibi. Fructus autem totus est charitas, sine qua nihil est homo, quid aliud homo habuerit. Atque alio in loco. Habe charitatem, & fac quid vis. Igitur vt salutem humanam consulat, facit quicquid vult. Quod si ei licet quicquid vult facere, licuit regulam facere, licuit & mutare. Nec iniuria

iniuria sancto facta dicenda est, quia non ab alio mutata est, sed ab ea, quæ diffusa in corde eius per spiritum sanctum, Rom. 5. qui datus erat ei: ipso in condendo regulam tanquam organo vsa est. Et quia non æmulatur, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, hi qui ea pleni sunt, nihil horum sciunt. Et quia emulatione, inflatione, ambitione carent, indignari nesciunt. Iniuria ergo sancto facta non est, quia suam charitatis regulam pro temporis illius congruentia fecit, ac postquam vile fore vidit, quod fecerat immutauit, quodque seruari decuit de eadem regula reseruauit. Sicut ergo non esset consequens dicere, iniuriam, notario factam, si quod prius scripserat, vel ab ipso, vel ab alio immutati dictator certa de causa faceret, quam causam fortè ipse solus nosset: sic nec sequitur beato Benedicto factam iniuriam, si vel cuncta, vel aliqua eorum, quæ per eum charitas scripserat, vel per ipsum si sic voluisset, vel per alium quia sic voluit, ratione præmissa mutauit. Sed nec indignum est sancto, charitatis vocari notarium. Ioannes enim in epistola sua Deum charitatem vocat. Et Gregorius sanctus in Homilijs ait: Spiritus sanctus amor est. Amor verò charitas est, ergo spiritus sanctus charitas est. Non est igitur ei indignum, spiritus sancti esse notarium. Nam & eius notarij prophetæ omnes fuerunt. Non dedecet autem eum similem esse prophetis. Si igitur sancto illi, regula immutata, ab immutantibus iniuria facta est, & prioribus, quos supra memorauimus sanctis à subsequen- tibus & eorum decreta mutantibus iniuria facta est. Et vt maiora dicamus, legi ab Evangelio, Moysi à Christo iniuria facta est. Quod si idcirco nec Moysi, nec legi, nec canonicis statutis, nunc alicui diuino mandato, nec his per quos ipsa mandata promulgata sunt, aliqua est facta iniuria: quoniam per spiritum sanctum, quem charitatem esse probauimus, quid salutem hominum per diuersa tempora congrueret, prouisum est: & licet quædam in mandatis sint mutata, & ipsa mandata permutatos sint data, ipse tamen mutatus non est, quia incommutabilis est: patet, quia regula sancti Benedicti in quibusdam suis capitulis, abque ipsis iniuri, a vobis quamuis inuitis concedentibus, mutata est. Per charitatem namque mutata est, per quam

1. Ioan. 4.

ver-

Ioan. 1. verbum caro factum est, vt ait Apostolus. Propter nimiam
Rom. 8. charitatem suā, qua dilexit nos Deus, filium suum misit in
 similitudinem carnis peccati. Quia igitur mutata sunt que-
 dam in regula, charitas fecit: & quia absque iniuria sancti
 mutata sunt, charitas fecit. Ex his itaque Bernardi & Pe-
 tri Cluniacensis verbis docemur, cum præcipuum sit
 Christi præceptum charitas, ad quam reliqua referuntur
 omnia: instituta Ecclesiastica nihil aliud esse, quam cu-
 stodes quosdam & ministros charitatis, & eatenus tan-
 tum esse fixa debere, quatenus ei, cuius custodes & mini-
 stri sunt, seruiunt charitati. Quisquis igitur ea conuellere
 conatur, quid aliud ille, quam ipsam conatur exterminare
 charitatem? Neque vero audiendi sunt, qui per constitu-
 tiones Ecclesiasticas, quæ ipsa per se nimis est angusta por-
 ta, qua itur ad cælum, eam angustiores etiam, ac ingressu
 magis arduam ac difficilem factam esse contendunt. Quin
 ea multo potius redditur facilior & expeditior. Huc enim
 spectant traditiones pleraque omnes, nec in alium sunt fi-
 nem instituta, quam vt per has ad contemplationem Dei
 beneficiorum facilius excitemur, ad expeditiores ad ea
 diligentius recolenda facti, vicissim in amorem eius rapia-
 mur, à quo nos tot & tantis beneficijs affectus cernimus. Ad
 hunc finem sexti, septimiq; ieiunium, ad hunc finem dierū
 festorum observatio, piorum in templis Deo dicatis con-
 uentus, hymnodia, sacerdotum quando sacris operantur
 vestitus, ad hunc finem eorundem celibatus, tum & mo-
 nastica quædam instituta referuntur: nimirum, vt expe-
 ditius vacare soli Deo liceret. Intelligunt hoc isti ipsi, qui
 perturbata volunt omnia, atque ideo ipsa vi veritatis adacti
 tantum abest, vt reprehendere audeant, vt non possint etiā
 pleraque instituta Ecclesiæ non laudare: verum hoc in il-
 lis ferri negant oportere, quod penes quos instituendi
 potestas est, hi statim ira Dei sempiternæ reos faciunt, ac
 perpetuis gehennæ supplicijs condemnant eos, qui contra
 constitutiones eiusmodi venerint. Caterum non potestas
 hoc facit Ecclesiastica, verum hoc ipsi faciunt, qui potesta-
 tem nō audiunt, vt aditu regni cœlestis excludi, quæ penæ
 cōtumacibus debentur, eas non effugiant. Nunquid quia
 mandat aliquid potestas, homo propterea mortis reus sit
 æter.

*Pars adie-
 ctæ tradi-
 tionibus.*

æternæ? Bonum fac, inquit Paulus, tantum abest vt frau- **Rom. 13.**
 dem tibi potestas aliquam inferat, habebis etiam laudem
 ex illa. Qui autem resistunt potestati, non dicit, cau- **Magistratibus obedi-**
 sa condemnationis est eis potestas, sed ipsi sibi damna- **dum.**
 tionem acquirunt. Non est igitur quod in potestate culpā
 conferas, quæ condendis legibus nihil aliud, quam saluti
 tuæ prospectū cupit: te ipsum accusa, qui rebellionē tuā, &
 contumacia, quasi tuo tibi ipse iumento mortem accersue-
 ris sempiternam. Falluntur autem, qui cum audiunt Paulū
 dicentem: Qui resistunt potestati, ipsi sibi damnationē ac- **Damnatio**
 quirunt, eum de illa tantum damnatione dicere putāt, quo
 temporaria plectunt principes criminis alicuius capitalis
 conuictos, non autem de æterna, qua fontes punit Deus,
 Nam quod Paulus de æterna loquatur, vel ea, quæ statim
 sequuntur verba, planum faciunt, cum ait: Subditi estote, **Rom. 13.**
 non solum propter iram, sed etiā propter conscientia. Quæ
 sic enarrat Ambrosius: Recte dicit subiectos esse debere
 non solum propter iram, id est, vltionem præsentem:
 parit enim ira vindictam, sed & propter futurum iudicium,
 quia si hic euaserint, illic eos penæ expectant, vbi accu-
 sante conscientia ipsa puniuntur. Quapropter dubium esse
 debet nemini, quin legis humanæ præcepta subiectos legi,
 secundum præipientis mentem, obligent omnes, etiam
 in foro, vt dicitur, conscientia: ita vt eorum transgressio si-
 ne causa rationabili, reum faciat mortis æternæ: si præser-
 tim ex contemptu fiat: qui non tam in hominem præcipie-
 tem, quam in ipsum Deum, à quo præcipiendi potestatem
 habet, est homo, recte refertur. Sic Samuēli dixit Deus: **1. Reg. 8.**
 Non te abiecerunt sed me: ne regnem super eos. Et apud **Luc. 10.**
 Lucam Christus: Qui vos audit, me audit: & qui vos sper- **Matt. 10.**
 nit, me spernit. Apud Matthæum verò, Quicumque non re-
 ceperit vos, neque audierit sermones vestros, tolerabilius
 erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die iudicii,
 quam illi ciuitati. Et apud eundem, Si Ecclesiam non au- **Matt. 18.**
 dierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Quid potest esse
 hisce scripturæ locis euidentius, ad ostendendum capita-
 lis criminis reos fieri, qui siue spiritualibus, siue seculari-
 bus magistratibus, modò iusta præcipiant, dicto audientes
 non sunt? Neque mouere quenquam debet illud, quod
 G g g à Gerson

Gen. de vi à Gessione scriptum quidam prorsum: Nulla transgressio legis naturalis aut humanæ, ut naturalis aut humanæ, si anima, est de facto peccatum mortale: Nam si Gersonis hæc sententia, sanè fuerit intellecta, minimè cum eo, quod à nobis dictum est, pugnare videtur. Neque enim sine causa ad id, ut naturalis & humana: quia, sicut paulò post subdit, eadem lex talis, sæpè communicat cum diuina, quatenus iusta est. Alio verò loco vocem legis, dicit esse vocem Christi, pastoris & Episcopi nostri: Ac propriè quidem vocem Euangelicam, vocem esse Christi pastoris nostri, quæ ex ore altissimi prodijt, cuius est oues errantes regere, dirigere & formare: Sed esse nihilominus legem quoque canonicam, vocem Christi, per quandam analogiam & attributionem: quatenus vox est Christi vicarij, vox Christi corporis Ecclesiæ, vox eorum quibus dictum est: Qui vos audit, me audit. Quamobrem ut humana, certum est, quod nos capitalis criminis reos non faciat: sed quoniam communicat cum diuina, quæ præcipit audiendam Ecclesiæ, obediendum præpositis, sublimioribus potestatibus esse subditos oportere, quibus qui resistit, Dei ordinationi resistit: non purè humanam, sed diuinam legem transgreditur quisquis iustam legem, quamvis ab homine latam, transgreditur: quæ si iusta non sit, neminem ligat: nam & lex esse non videtur, dicit Augustinus, quæ iusta non fuerit. Si verò sint opera aliqua per se licita, quæ nec præcepta nec prohibita sunt lege diuina, simul ut lex aut præceptum eius accesserit, qui cum potestate versatur: quæ præstarentur nec ne, nihil prius intererat, ea posteaquam iusta sunt, sine periculo non præstari nequeunt. Verbi gratia: Rus ut colat, ut in forum eat, ut domum custodiat, aut si quid aliud est eiusdem generis, nullam diuinam legem facere filius obligatur: sed hæc ipsa nihilominus, solo præcepto patris intercedente, veniunt in obligationem: ut si contumax filius esse voluerit, non iam contra mortalem patrem, sed contra Deum peccet mortalem, qui filios parentibus mortales esse iussit. Sic Augustinus cum ait: Aliud est gratiare corda crapula & ebrietate, quæ semper malum est: aliud autem est modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium, quod certè cum sit die Dominico, reprehensionem

tionem non habet. Nonne manifestè satis indicat, quod illicitum per se non est, modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium: hoc est, vel carnibus vesci, vel bis in die cibum sumere: id si fiat his diebus, quibus per interdictum Ecclesiæ non licet, malum esse, iustaquæ reprehensione non carere. Hoc est quod à Bernardo dictum est: Licet ipsa per se iniuncti operis qualitas innoxia sit, adiuncta tamen auctoritatis pondus, obnoxium mandato, mandatum quæ peccato facit obnoxium. Dicit hic aliquis: Quod si peccat, si quis etiam contra humanum præceptum venerit, quis ergo iam poterit saluus esse: nam etiam diuinæ legi satisfacere non possumus: si præterea tot accesserint humanæ, quid aliud quam aditum nobis omnem ad regnum cælorum præcluserint: cum præsertim scriptum sit: Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Si reus est idololatriæ, qui non acquiescit, quæ spes nobis erit salutis? qui etiam quod ad diuinæ præcepta attinet, in multis offendimus omnes. Cæterum si quis hæc scripturæ verba diligentius exequatur, facile perspiciet, non quamvis inobedientiam esse capitale. Neque enim dicit scriptura: quasi scelus idololatriæ est non acquiescere, sed nolle acquiescere: ut non simplex ipsa iussionis transgressio, sed superba voluntatis contemptio, scelus idololatriæ reputetur. Non est enim idem nolle obedire, & non obedire: Hoc quippe nonnunquam erroris est, interdum & infirmitatis: illud autem odiosæ pertinaciæ, aut minimè referendæ contumaciæ: quod & ipsum repugnare & resistere est spiritui sancto: & si ad mortem usque perdurauerit, est blasphemia, nec in hoc, nec in futuro seculo remittenda. Non ergo qualiscunque mandati præteritio facit criminalem inobedientiam, sed repugnare, sed nolle obedire. Fortassis hoc Paulus quoque voluit indicare, cum diceret. Qui resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Non dixit, qui non obediunt, sed qui resistunt: hoc est, qui nolunt obedire, qui recalcitrant, qui repugnant, qui se contumaciter opponunt: sicut ille qui dixit: Si quo calu cilium staueret, in respectu concilij contrarium facerem. Hoc est nolle acquiescere, hoc est resistere, hoc est idololatriæ scelus committere, hoc est in spiritu sancto peccare. Sicut

Ber. de præcepto & dispensatione

1. Reg. 15.

Iacob. 3.

Inobedientia non quaerit damnamus.

Nolle obedire, & non obedire differunt.

Matt. 12.

Rom. 13.

Lutherus

Bern. in eo.
dem lib.

etiam ad Aurelium Carthaginensem episcopum scribens, testatur Damasus, cum ait: Violatores voluntarij canonum grauius à sanctis patribus iudicantur, & à spiritu sancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur, quoniam blasphemare spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt: Talis enim præsumptio, manifestè vnum est genus blasphemiarum in spiritum sanctum. Quamobrem rectè Bernardus: Omnis quidem, inquit, inobedientia est inexcusabiliter culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, nisi quam remedium penitentiae non sanat: nulla est lethalius criminalis, nisi quæ contemptum superbiae non euitat. Magna igitur securitas filijs obedientiae, & reuera pax hominibus bonæ voluntatis, quando in omni obedientia sola damnatur impenitentia, quam nescit qui diligit Deum: sola vocatur in crimen superbia, quam facile cauet qui timet gehennam. Non ipsa peccati species à Deo, sed peccantis intentio spectatur. Sola voluntas est, quemadmodum antea nos ex eodem Bernardo docere meminimus, quæ retributione meretur. Si quid igitur aut per surreptionem, aut per obliuionem, aut per infirmitatē admittitur, non facit aliquem culpæ grauioris asinem: sed si quis prudens & sciens contra legem venit, etiam humanam: si cōtemnit & pro nihilo ducit, ob hoc ipsum, quod ab homine profecta videtur, & ex eo contemptu non vult acquiescere, sed repugnat, resistit, recalcitrat: is demum est, qui longè grauius criminis idolatriæ reus tenetur: qui si vsq; ad extremum vitæ suæ diem in hac sua contumacia perseverauerit peccatum in spiritum sanctum, nec in hoc, nec in futuro seculo remittendum vnquam, rectè putatur admisisse. Quamobrem obturemus aures nostras ad pestilentissimas eorū voces, qui contra manifestum Dei verbum docent ecclesiam non audire, potestati resistere, parentibus non obtemperare, præpositis non obedire, quæ dicunt super Moyse ca thedram sedentes, vel ob hoc ipsum quia dicunt & præcipiunt, non facere. Quorum hæc iniqua nefariaque doctrina, quos fructus attulerit videmus. Licet iam videre non

Eccle-

Ecclesiasticam tantum disciplinam collapsam, sed & ciuiliū in multis locis magistratuum non maiorem rationē haberi: sitque iusto Dei iudicio, quales ipsi se gerunt magistratus ciuitatum erga suos præpositos, vt vicissim quibus ipsi præpositi sunt, eos erga se non dissimiles experiantur. Qua fronte autem, quibus præes, ab ijs obedientiam exigis, quā ipse non præstas his, quos tibi Deus præesse voluit, qui peruigilant pro anima tua, tanquam rationem reddituri Deo? Procul itaque procul ab ijs doctrinis demoniorum, & aureus & mentes nostras auertamus, ac Paulum potius monentem audiamus: State & tenete traditiones quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et in eo, quod proximè sequitur, capite: Subtrahentes vos ab omni fratre, ambulāte inordinatè, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Qui ad Corinthios quoque scribens: Laudo vos, inquit, fratres, quod per omnia mei memores estis: & sicut tradi di vobis, præcepta mea tenetis. Neque verò cum scriberet modò, verum etiam cum pertransiret ciuitates, tradebat eis Paulus custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis. Nemo fuit veterum orthodoxorum, qui siue cum hæretici refutandi forent, non vt scripturarum, ita traditionum vsus fuerit auctoritate: siue quæ fuerunt à maioribus præcepta, ea non sanctè putauerit obseruanda. In synodo Ariminensi congregati patres, ad Constantium imperatorem scribentes, his verbis vsi leguntur: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, sed nos sinas in institutis decretisque maiorum permanere. Certè res nouæ quas isti moluntur, credentibus incredulitatem, incredulis crudelitatem inducunt. Quos laudans Athanasius: Quis non approbauerit, inquit, piā prudentiam horum episcoporum, qui tantum itineris laborem, tantæque maris pericula sustinuerunt, vt patrum traditiones integras conseruarent? Quisq; enim eo sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt quod egissent, ipsi rescinderent. Quis autem non vituperaret temeritatē Eu-

2. Thess. 2.

1. Cor. 11.

1. Cor. 15.

In epist. de
Synodis Ari
mini & Se
leucia cele
bratis.

Cap. 4.

Sept. Syno.
actio. 7.
Cyp. in ser.
de ablutio-
ne pedum.

Chry. ho. 4.
in 2. ad
Thess.

doxij & Acacij, qui honorem patrum suorum Ariomanitarum studio & gratia propinant & produnt? Que enim fides in eorum actis, si decreta maiorum suorum soluant, aut quo modo eos quibus succedere, patres suos appellabunt, quorum sententias ipsi culpant? quid docebunt populos ab ipsis institutos? an patres suos lapsos esse? quomodo ipsi veni apud discipulos suos habebuntur, quibus persuadent præceptoribus credendum non esse? Quibus porro oculis intuebantur monumeta patrum suorum, quos ipsi hæreticos nominant? aut quo iure ipsi episcopi esse poterint, si ab hæreticis quos ipsi criminantur, constituti sunt? Quod si illi male senserunt: & scriptis suis orbem terrarum seduxerunt, cesset omnino eorum memoria, & scripta eorum abijciatur. Ite ergo vos ipsi, & eruite eorum reliquias ex monumentis, ut ab omnibus intelligatur, & eos fuisse seductores, & vos parricidas esse. Certè beatus Apostolus laudat Corinthios, quod ubique sui memores essent, & quod traditiones, quas tradidisset illis, retinerent. Isti igitur cum talia de suis antecessoribus cogitent, prorsus contraria ad populum non verebuntur dicere: Non laudamus vos quod memores estis patrum, sed eo nomine potius vos commendamus, quod eorum traditiones non retinetis. In concilio quoque 12. Toletano sic à patribus legimus esse dictum: Maiorum constitutionibus ausu temeratio contraire, & sanctorum patrum decreta conuellere, & superiorum suorum effrenata libidine contra sanctissimam Apostoli doctrinam sanctionibus eniti, quid aliud est, quàm vinculum societatis Christi abruptum & usurpatione præsumptionis licentia statum ecclesie dissipare? Et in 7. synodo vniuersali: Si quis traditionem ecclesie siue scripto siue consuetudine valentem non curauerit, anathema. Grauius auctor idem & episcopus & martyr Cyprianus. Non minus ratum est, inquit, quod distante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse Christus tradidit. Et eum, qui proximè per nos adductus est, locum enarrans Ioannes Chrysostomus, Hinc patet, inquit, quod non omnia per epistolam tradiderit, sed multa etiam sine literis: eadem verò fide digna sunt, tam illa, quàm ista. Itaque traditionem quoque, ecclesie dignam fide putamus. Traditio est, nihil quaras amplius. Origenes verò doctorum, omnium iudicio semper

semper habitus doctissimus, tantum traditioni tribuit, ut etiam si quis Christo se credere profiteatur, si tamen aliud de veritate fidei Christiane credat, quàm habet definitio traditionis Ecclesiastica, eum hæreticum pronunciare non dubitet. Sed quid nos Cyprianum, Chrysostomum, & Originem proferimus? Omnis orthodoxorum scriptorum cœtus, iam inde à mille quingentis annis, eodem propè loco quo scripturas, traditiones habendas existimauit, eas præsertim, quarum consuetudo confirmatrix, ut Tertulliani verbis utamur, & fides esset obseruatrix. Contra quotquot fuerunt hæretici, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, ad hæc vsque nostra, cum de verbo Dei subinde gloriarentur, cum ad scripturas nunquam non prouocarent, cum sibi solis earum intelligentiam vendicarent, ceteris omnibus detraherent, nihil maiore studio, quàm traditiones oppugnare sunt conati, Hoc itaque filios Belial, tanquam viperas & basiliscos fugiamus, illorum verò quos Dei filios fuisse dubium non est, sancta vestigia persequentes, maiorum decretis reuerenter pareamus, nec vel intentionem illorum discutiamus, vel ipsa præcepta discernamus. Sed Chrysostomum dicentem audiamus, Traditio est, nihil quaras amplius. Hoc vnum bonum credamus, ut præceptis obediamus. Nam rectè Gregorium sequutus Bernardus, imperfecti cordis, & infirmæ voluntatis indicium esse scribit, seniorum statuta studiosius discutere, hæere ad singula, de quibusque rationem exigere, & malè de omni præcepto suspicari, cuius causa latuerit. Delicata satis, imò molesta est huiusmodi obedientia, disputare, hoc est, in actu cordis, non in auditu auris obedire. Quod si nec vnus patris alicuius in monasterio præcepta discutere fas illi esse putauerunt, quâto minus id nobis licere velle debemus de traditionibus & præceptis, tot seculis, tanto Christiani totius orbis cōsensu receptis ab omnibus & approbatis? Nos verò quanto vetustiores traditiones videbimus, tanto maiore cura factas rectas, quod aiunt, eas perpetuò conseruare studebimus. Hoc ut ita faciamus, ipse nos per prophetam Deus admonet, dicens, Stare super vias, & videre & interrogare de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulare in ea, & inuenietis requiem animabus vestris. Quæ namque sunt

Orig. in em-
pla. 1. c. epi-
ad Tit. sicut
citatur à
Pamphilo,
martyr in
Apol. Orig.

Tert. in lib.
de corona
militis.

Greg. li. 2.
ca. 4. in li.
Reg.
Ber. de præ-
cepto & de
speculatione.

Ierem. 68.

*Sententia
antique
que sunt.*

*Heb. 13.
Eph. 4.*

Matt. 24.

*Orig. hom.
29. in Mat.*

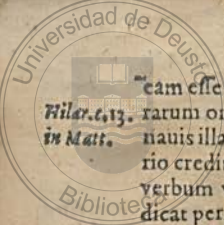
alia semitæ antiquæ, quàm semitæ patrum nostrorum, quàm præcepta in quibus ambulauerunt, quàm obseruationes, quas nobis, à suis maioribus acceptas, per manus tradiderunt, pari quæ illi obseruauerunt diligentia non modò retinendas, verumetiam ad posteros nostros transmittendas? In his igitur stare nos iubet fixos & immobiles, vt ne varijs & peregrinis doctrinis abduci nos patiamur, vt ne simus paruuli fluctuantes, ne circumferamur omni vento doctrinæ, ne præbeamus aures his, qui captant nos, qui nouitate alia placere, ac apud simplices & imperitos admirationem sui facere querunt: sed interrogemus de semitis antiquis, quæ sit via bona, per quam tot seculis ambulauerunt patres nostri, quam ostenderunt, quam sanguine suo signauerunt tot myriades martyrum, quam docuerunt tot millia confessorum, in ea confidenter ambulemus. Quod si dixerit nobis aliquis: Ecce hic Christus, ecce illic: ecce in solitudine, non exeamus: ecce in penetralibus, non credamus: Ibi Christus est, vbi corpus eius est Ecclesia. Præclare locum hunc Euangelij tractans Origenes: Dicer, inquit, qui seducere voluerit, & defendere contraria veritati: Ecce hic Christus: demonstrans verbi gratia hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris auctor dicit, Ecce hic Christus, adferens, exempli gratia, alterum textum, qui defendere videtur illius mēdaciū verbum, quod proposuit vindicare: & sic ex lege & prophetis & Apostolis profert vnusquisque, quæ mendacium illud defendere videntur. Ac interiectis nonnullis: Quoties autem canonicas proferunt scripturas, quibus omnis Christianus consentit, & credit, dicere videntur: Ecce in domibus est veritatis: sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quæ admodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Et in præmio Periarcho: Sicut multis apud Græcos & barbaros pollicentibus veritatem, desineuimus apud omnes eam querere, qui eam falsis opinionibus asseriebant, posteaquàm credidimus filium Dei esse Christum, ita cum multi sunt, qui se putent sentire quæ Christi sunt, & nonnulli eorū diuersa à prioribus sentiāt, seruetur verò Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Aposto-

lis

lis tradita, & vsque ad præsens in ecclesijs permanens: illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Hanc igitur successionem teneamus, ab hac nos auelli nunquam patiamur: quæcunque per eam nobis tradita sunt & præcepta, firmiter obseruemus: & quod contra Manichæum scribens dixit olim Augustinus, id contra eos qui nostro hoc tempore segregauerunt semetipsos, dicere ne dubitet, quicumque se catholicum & orthodoxum esse profitetur. Sic autem ille loquitur: In catholica Ecclesia, vt omittam sincerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniūt, vt eam ex minima quidem parte, quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscat: ceteram quippè turbam non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Vt ergo hanc omnittam sapientiam, quam in Ecclesia esse catholica non creditis: multa sunt alia, quæ in eius gremio me iustissimè teneant: Tenet consensus populorum atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum: Tenet postremò ipsum catholicæ nomen, quod non sine causâ inter multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cum omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel Basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Ita ergo tot & tanta Christiani nominis charissima vincula rectè hominem tenent credentem in catholica Ecclesia: etiam si propter nostræ intelligentiæ tarditatem, vel vitæ meritum, veritas nondum se apertissimè ostendat. Apud vos autem, vbi nihil horum est, quod me inuiter ac teneat, sola personat veritatis pollicitatio, &c. Aurea sunt hæc Augustini verba, digna quæ non legantur modò, verumetiam ediscantur, & in ore semper à catholicis & orthodoxis habeantur. Fremant licet omnes hæretici, nihil est eo tamen certius, quod asserit Augustinus. In Ecclesia catholica ibi demum sincerissimam esse sapientiam: In ea est enim verbum Dei, quod isti sibi falso arrogant. Nam extra

Ggg s cam

*Aug. contra
Manicheos
epist. quam
vocant sunt
damiani, c. 4.*

eam esse scripturæ possunt: Dei verbum, hoc est scripturæ omnium verus intellectus, esse non potest. Etenim naus illa, in qua sedit Christus, non est alia, si quid Hilario credimus, quam Ecclesia catholica: intra nauim hanc verbum vitæ Christus posuit, & prædicauit, & adhuc prædicat per ministros suos, in quibus loqui dignatur. Extra nauim hanc qui sunt, & arenæ modo steriles atque inutiles adjacent, nullam diuini sermonis capere possunt intelligentiam. Ad huius itaque sapientiæ cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt in qua non licet eam videre, nisi per speculum & in ænigmate. Nam videre sicut est, in illa tantum vita dabitur, qua cum spiritibus illis beatis frui licebit sempiterna. Nunc autem viri spirituales ex parte tantum cognoscunt, & quidem ex minima parte: Cætera verò turba, qui sunt ex imperita multitudine, quamuis ne minima quidem ex parte sincerissimam illam sapientiam cognoscat, tutam nihilominus, imò tutissimam illam facit, non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas. Præclare idem Augustinus: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad fidem pertinent, discernere, penè frustra in Ecclesia laboramus. Nam quod initio quoque libri huius docere nos meminimus, non omnibus ita necessarium est ad salutem, omnem habere scientiam, omnia nostra fidei mysteria, ut si quid eorum non penitus perspectum habuerint, statim de salute sua veniant in dubium. Non vocamur gnostici, non scientes, non sapientes: vocamur fideles. Credendi simplicitas, non intelligendi viuacitas tutos nos facit, saluos nos facit. Si nihil scire nos iudicemus, nihil aliud prædicemus, quam Iesum Christum & hunc crucifixum, qui traditus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationem nostram, etiam si propter intelligentiæ nostræ tarditatem cætera non assequamur, modò charitatem habeamus, de salute securi sumus. Charitas omnia credit: omnia quidem credit, sed non omni homini credit. Scriptum est enim: Charissimi nolite omni spiritui credere: Cui ergo credendum est? Ecce docet nos aureis hisce verbis Augustinus: credendum esse consensui, credendum esse auctoritati, credendum successioni, credendum esse postremo Catholicae.

Dicit

Dicit aliquid pars, siue sit ea Lutherana, siue Zuingliana, siue quocumque tandem alio nomine censeatur: vel ob hoc ipsum non credas, quia pars dicit: toti credas, vniuersæ credas, catholice credas. At quamnam tandem est ista catholica? nā & hæretici se catholicos dici volunt: Volunt quidem, ait Augustinus, verum vsq; eo non est obscura catholica, vt si quærat peregrinus aliquis, vbi conueniatur ad catholicam, ne ex ipsis quidem hæreticis inueniatur tam audax aut impudens, qui basilicam aut domum suam audeat ostendere. Neque enim ignorant suas Ecclesias, heri, quod aiunt, & nudius tertius natus esse: Quæ causa etiam fuit nostri temporis hæreseon architecto, quod ex Apostolorum symbolo, dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, vocem hanc sustulit catholicam. De qua sic: Cyrillus Hierosolymitanus. Catholica vocatur, inquit, quod per omnem diffusam sit orbem habitabilem, à finibus terræ vsque ad fines terræ: quod catholicè siue generatim, aut vniuersè pleneq; doceat absque vllō defectu omnia dogmata, quæcumque in notitiam hominum peruenire debent, tam de visibilibus, quam de inuisibilibus: tam de cælestibus quam de terrestribus: quod omne genus hominum sibi piè subiectum habet: tam eorum qui cum potestate versantur, quam eorum qui priuatam vitam agunt: quod catholicè siue generaliter & vniuersè medetur omnium peccatorum generibus, siue quæ per fidem, siue quæ per corpus patrantur: quod in ea continetur omne genus virtutis, siue sit ea in operibus posita, siue in sermonibus, siue in quibuscumque spiritualibus charismatibus. Et Augustinus: Catholicam dicit toto orbe diffusam, quia diuersorum hæreticorum Ecclesie idè catholicæ non dicuntur, quia per loca atq; per suas quasque prouincias continentur: hæc verò à solis ortu vsq; ad occasum vnus fidei splendore diffunditur. Nō est igitur obscura catholica, Non potest abscondi ciuitas super montem posita, non potest ignorari mōs qui impleuit vniuersam faciem terræ. Sed si tam clara, tam illustris, tam est omnium oculis exposita catholica, qui sit vt de ea controvertatur hodie, vt à nonnullis etiam ignorari videatur? Nolite mirari, dicit Augustinus, quia ignoratur ab ijs qui oderunt fratres, quia in tenebris ambulant, & nesciunt quod

cunt,

Catholica
Ecclesia
cur dicta.Cyril. in
vlt. catech.Au. ser. 13.
de corpore.Catholica
Ecclesia aut
sit illustris.Matt. 5.
Au. hom. 1.
in ep. Ioan.
Dan. 2.

eunt, quia tenebrae excacauerunt oculos eorum, Montem non vident, nolo mireris: oculos non habent. Vnde oculos non habent? Quia tenebrae excacauerunt eos. Vnde probamus? Quia fratres oderunt. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat: quia tenebrae excacauerunt eum. Dicit haec de Donatistis Augustinus, qui ex toto mundo perijisse, ac in sola Aphrica, & ea quidem non tota, Ecclesiam remansisse contendebant. Ac nostro quoque seculo repullulauit in multis Germaniae locis haec Donatistarum haeresis: quam qui sequuntur, Graeco nomine dicuntur Anabaptistae. Ceterum non soli sunt illi qui fratres oderunt, & propterea in tenebris ambulant: nihilo minore flagrant erga fratres odio, qui cum se primi nostra memoria segregassent, tot sectarum quot nunc videre licet, auctores alij fuerunt. Quid enim? Sectarum qui nostri princeps, nunquid non spirat in scriptis suis omnibus implacabile quoddam odium erga fratres? erga eum praecipue cuius opera sit, ut fratres esse perseueremus, ut vnanimis in domo Dei habitemus: ut id ipsum dicamus, id ipsum sentiamus, idem sapiamus omnes: qui propterea vnus vnuerse praeficitur Ecclesiae, ut ipsius ministerio fidei possit vnitas in ea retineri. Tolle ex libris eius conuitia, scommata, ladorias, maledicta, quibus & hunc, & ceteros minores pontifices, omnemque sacerdotum & monachorum venerabilem ceterum incredibili quadam infectatur pestilentia, quantula tandem scriptorum eius pars supererit? Sed ipsum potius confidentem audiamus, quid maxime propositum habuerit, cum in vulgus noua sua dogmata spargeret. Scribens ad Argentoratenses, ita loquitur: Hoc diffiteri nec possum, nec volo, quod si Carolstadius, aut alius quispiam ante quinquennium mihi persuadere potuisset, in sacramento praeter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinxisset: Grauibz enim curis anxius, in hac excutienda materia multum desudabam, omnibus nervis extensis me obtricare & expedire conatus sum, cum probe perspiciebam hac re Paparum valde me incommodare posse. Vides quid ille secutus fuerit, peregrina sua doctrina populo inculcanda? Certè non ut Christi gloriam propagaret, verum ut eo qui vnus in Ecclesia iudex est ad tempus vice Christi qui-

Lutheri
maledicentia,

Luth. propositum.

si, quibuscumque fieri potuit artibus in odium & inuidiam adducto, atque ita scissa vnitate, gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesiae naufragia grassaretur: cum odio ipse excacatus, eodem odio ceteros inflammasset: effecissetque ut in tenebris ambulantes, nescirent quod irent, neque ciuitatem istam super montem positam, quae impleuit vniuersam faciem terrae, cernere possent. Cuius itaque mens tanta fuit infusata malevolentia, Christum ut praesentem in Eucharistia libenter fuerit negaturus, dum modò Paparum per hunc modum incommodare liceret, quomodo videret is Ecclesiam? quomodo Christi corpus agnosceret, cuius ipse membrum esse desisset? Quare nihil est quod miretur quispiam, si quorum oculos obcecauerunt tenebrae, dum ardent erga fratres odio, catholicam Ecclesiam videre non possunt: quae fidelibus & orthodoxis omnibus ita clara, perspicua, & manifesta est, ut illorum, qui non vident, excitatem satis mirari nequeant: Horum enim oculos nulla perstrinxit malevolentia, nullum excoecauit odium, sed charitate flagrant potius, quae cum patiens & benigna sit, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: & est ei mortis instar separatio. Quamobrem suffert omnia potius, quam ut segregare se velit: credit omnia, verum ut diximus, non omni homini: credit catholicis: quam ibi esse non dubitat, ubi est consensus: tot populorum, ubi auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, veritate firmata, ubi successio sacerdotum, ab ipsa Petri sede vsque ad praesentem Episcopatum: Has enim tres Ecclesiae notas ponit Augustinus: quae certè ita sunt illius propriae, ut eas nulla sibi haeresis possit vendicare. Ac quod ad primam notam attinet, quanta sit apud nos non eorum tantum, qui nunc sunt populorum in Christum credentium, verum etiam qui multis retro saeculis fuerunt, vel in dogmatibus, vel in observationibus consensus, quis est qui non videat & obstupescat? In quacumque veneris orbis Christiani partem, ubi in praecipis patrum nostrorum inceditur, siue sit ea princeps terrarum Italia, siue Gallia, siue Hispania, siue bona pars Germaniae, quam nondum tot sectarum nostri temporis pestiferum virus afflavit, siue quae nuper eo vnde exciderat reuersa Anglia, siue Hunga-

1. Cor. 13.

Ecclesiae 3.
nota.
Prima consensus populorum.

Affo. 4.

Malach. 3.

Affio. 4.

Hareticorū

secta.

Psal. 54.

Affor. 2.

Linguarū

dispersio et

cōgregatio.

In Psal. 54

Lutheri ha

refcos ortus

Hungaria, siue Scotia, siue nostra Polonia, & quæcunque sunt illæ nationes aliæ subiunctæ, tantam populorum omnium consensionem videas licebit, vt non modò nullum sit in eis fidei religionisque dissidium, verum & ritus iidem ex magna parte, eadem obseruantur cæremoniæ, vna & eadem lingua sacra peragantur omnia. Idem credunt omnes iisdem temporibus & ieiunant, & orant omnes, eodẽ ritu factis operantur omnes: vt facili quiuis perspiciat, multum dinis credentium esse cor vnũ, & animam vnã. Execratur enim vera confessio pietatis, iuxta diuersitates temporum variari, sic vt nec ipse variari veritatem admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit: Ego sum, & nõ sum mutatus: quem admodum in epistola quadam ad Constantinum, quæ actus sextæ synodi Constantinopolitane inserta est, scribit Agatho. Nunc ad illos verte oculos, qui se à catholica segregarunt, quantum inter eos & opinionũ, & animorũ dissidium? in quot miseri sectas sunt dissecuti: quãto ardore pugnant & digladiantur ipsi inter se? Quod imprecatur talibus Propheta: Præcipita domine & diuide linguas eorum, quia vidi iniquitatem & contradictionẽ in ciuitate, nunquid istis non euenisse videtur? Per humiles Apostolos, congregatae fuerunt linguæ, per superbos istos Pseudoapostolos diuise sunt linguæ. Spiritus sanctus congregauerat linguas: spiritus superbiæ dispersit linguas. Cum descendisset supra Apostolos Spiritus sanctus, omnium linguis loquuti sunt, ab omnibus qui conuenerant ex diuersis orbis terrarum partibus intellecti sunt: & quæ dispersæ linguæ fuerant cum Babel edificaretur, in vnum omnes congregatæ sunt, nunc isti se mutuo non intelligunt, & qui fuerant ab Apostolis, & eorum successoribus per diuersitatem linguarum multum in vnitate fidei congregati, mirandum in modum linguas eorum dispersas videmus, vt eos agitari Satana spiritum dubitandum non sit. Ac interest sanæ Ecclesiæ, vt eorum qui segregauerunt se, linguæ sint diuise. Volunt vnam linguam habere? dicit Augustinus, redeant ad Ecclesiam: quia & in diuersitate linguarum carnis, vna est lingua in fide cordis. Primus fuit nostra memoria Martinus Lutherus, qui cū à catholica semetipsum segregasset, dogma suū rudi plebeculæ pro puro puto Euangelio, proque

ipsissimo Dei verbo vendidit. Fuit iuratus illi Carolustius non totos, duos annos in eadẽ cū eo sententia permasse discessionem; facta, sic est aliter in alterum debacchatus, vt vterque sit alteri factus plusquam hæreticus. Interea tamen vterque sibi gloriam hanc vendicat, quod primus veritatem Euangelicam in lucem extulerit. Lutherus autem hoc argumento probat in epistola quadam ad Saxoniæ ducem scripta, se primum Euangelium in lucem produxisse, quod ipse alijs auctor fuerit, non verbo magis, quàm exemplo, vt monachatum relinqueret. Quasi verò docere perfidiam, & vt violetur iurandum Deo præstitum, hominibus persuadere, id sit Dei verbum in lucem proferre. Potuissent dici quicquid imprudentius? Sequuntur sunt Zuignius, & Oecolampadius, ipsi quidem ab inuicem in multis rebus dissidentes, sed qui voluminibus tamen aliquot Lutheri de Eucharistia sententiã grauius oppugnarunt, & qui stuerant Lutheranæ factionis, eorum non paucos in suã heresim pertraxerunt. Exortus est postea Balthasarus, cui fuit ingens cum Zuignio certamen. Primus hic ætate nostra veterem Donatistarum errorem retulit, ac non prodesse parulis baptismũ docuit, atque ideo rebaptizandos censuit. Exiterunt postea qui tollerent baptismũ, qui de templis imagines eijcerent, qui nudis corporibus incedentes primos parentes nostros referre conarentur. Nati sunt & Sabbatarij: subsecutum est genus quoddam prophetiũ, vulgo Schuermers vocant, qui reuelationibus niterentur. Quis autem singulos enumerando recensere queat? Quotidie noua dogmata, noua videm⁹ existere dissidia: nec interea tamẽ quisquã est inter hos omnes quamlibet dogmatibus discrepantes, qui sibi Christi spiritum non vendicer, qui se, purum puto, Euangelium asserere non gloriatur: quod tamen ab orbe condito nunquã impurius, nunquã obscurius, quàm ab istis factum est, fuisse constat. Quanquã ipsum quidem Euangelium nihilominus purũ in Ecclesia catholica retinetur, cum nihil eo sit impurius, quod extra catholicam docetur. Nam vbi tanta est dissensio, nequaquam ibi catholica esse potest. Quis autẽ ita fuerit excors, vt non rectius existimet cum Augustino consentientẽ auctoritatẽ Ecclesiæ se, qui, quã istos ita dissidentes ab Ecclesia, vt ipsi nihilo secius

inter se gravissimis de rebus dissentiant? Fingamus autem esse non neminem, qui dubitet ubi sit catholica, quemque redeat huius Ecclesiae, in qua pleraque cernere licet, quibus non possunt multorum oculi non offendi: cum videat idem ex vna secta complures indies nasci, nunquid non tutius fecerit, rationibusque suis melius prospexerit, si dum inter ipsos prius conveniat sectarios, expectaverit, quam ut huic aut illi se addicat: cum praesertim non ipsi modo inter se, sed ne secum quidem ipse eorum aliquis persepe consentiat. Indicant hoc loci quorundam communes, indicant & commentarii, quos quorundam ferè novos edunt, cum prioribus illis magna ex parte pugnant. Tanta est in dogmatibus etiam vnius sectae varietas & incōstantia, ut crebro dictitare solitum ferant illustrem olim principem Georgium Saxoniae ducem, qui fuit ad extremum usque vitae suae diem, catholicae semper & orthodoxae fidei tenacissimus: Scire se quidem quid hoc anno crederent vicini sui Vitembergenses, ceterum quid essent anno proxime insequenti credituri, se nescire. Neque mirum: Sicut enim ab eodem Agathone, cuius paulò ante meminimus, scriptum est, quod nulla veritate fundatum est, necesse est, ut erroris incōstantia varietur. Nam vera fides immutari non poterit, nec aliter tunc, aliter postmodum praedicari: Quia sit sermo vester, ut Apostolus docet, Est, est: non, non: quod plus est, à malo est: Sola est Ecclesia catholica, sicut à Tarasio dictum in Synodo secunda Nicæna legimus, in qua quae sunt hactenus tradita, non sunt, etiam & non, sed etiam tantum sunt in veritate, manentque infracta, minimeque ficulnea in æternum tempus. Quamobrem ubi tanta varietas est & incōstantia, ubi subinde dogmata variari, subinde ritus novari videmus, qui fieri potest, ut ubi catholica esse rectè credatur? Aliam quasi notam Ecclesiae catholicae ponit Augustinus auctoritatem miraculis inchoatam, quae dogmatibus fidem adstrueret: qua parte adeo sunt destituti, qui se veritatem Evangelicam, annis iam plus mille sepultam, in lucem revocasse gloriantur, ut ne claudum quidem equum eorum quisquam adhuc sanauerit. Econtrario quibus & quantis miraculis inchoata sit auctoritas Ecclesiae nostrae, non ex annalibus modo scriptis, verum etiam ex tabellis,

Iacob. 5.
Matth. 5.
Actione.

Secunda nota auctoritas miraculis inchoata.

Miracula apud hereticos nulla.

& cereis quibusdam simulachris ad sepulchra martyrum nostrorum appensis, videre licet. Ceterum isti cum nihil eius modi proferre queant, eo sunt audaciae & amentiae prolapsi, ut non dubitent affirmare, miracula sanctorum nihil aliud quam daemonum praestigias fuisse. De quibus sic superioribus seculis Guimundum Archiepiscopum Aversanum scripsisse legimus: Quod si miracula non recipiunt, hostes Ecclesiae se declarant. Ecclesia enim miraculis quam maximè & propagata est, & adulta. Quid denique est aliud miracula cassare, nisi Ecclesiam, quantum in se est, auferre? Tertiam commemorat successionem sacerdotum ab ipsa Petri sede, usque ad praesentem Episcopatum. De qua & alio loco sic scribit: Cum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectumque videamus, dubitamus nos eius Ecclesiae condere gratiam, quae usque ad confessionem generis humani, ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustra haereticis circumlatantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit: Cui primas dare nolle, vel summae profecto impietatis est, vel praecipis arrogantiae. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est, nisi cum eos rationi praecolat fides, quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio diuino, quam tanto labore preditae auctoritati velle resistere? Et si vna quaque disciplina, quanquam vilis & facilis, ut percipi possit doctorem aut magistrum requirit: quid temerariae superbiae plenius, quam diuinorum sacramentorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? Hac isti quoque cum careant, nihil est quod minus ferre possint, quam ut ad ordinariam Episcoporum & sacerdotum successionem ecclesiae dicatur alligata. Contra verò non solum Augustinus, verum etiam Irenaeus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Hieronymus, Opratus, & alij plerique omnes, qui catholici fuerunt & orthodoxi, non aliam quam hanc notam, qua catholicam agnoscere liceret, illustriorem esse iudicauerunt: quemadmodum ubi de Apostolica nobis Ecclesia sermo fuit, pluribus verbis planum fecimus. Neque verò novum hoc est, quod ordinem hunc successionis impugnat haeretici. De-

Guim. li. 3.
de veritate corporis & sanguinis domini in Eucharistia.
Tertia successio sacerdotum.
An. de utilitate credendi. ca. 17.
46.

H h h scribens

An in qua
stionibus
veteris &
noui testa-
menti.
Quest. 110.
Bibliot.

Num. 16.
2. Par. 16.
Ecclesia ad
quid alliga-
ta.

Euangelium
patrum no-
strorum tra-
ditiōe ac-
cepimus.

scribens Augustinus pestilentiae cathedram, his verbis vti-
tur: Quoniam cathedram pestilentiae non esse de Dei ordi-
natione asseuerauimus, etiam eorum, qui extra ecclesiam,
vel contra ecclesiam sedes sibi instituerunt, cathedram pe-
stilentiae dicimus. Qui enim inconcessa praesumit, reus est,
quanto magis si & corrumpat traditionem eius, cuius sedē
vsurpat? Nam & ordinem ab Apostolo Petro ceptum, &
vsque ad hoc tempus per traducem succedentium Episco-
porum seruatum, perturbant, ordinem sibi sine origine vendi-
cantes, hoc est, corpus sine capite profitentes: vnde con-
gruit etiam eorum sedem cathedram pestilentiae appella-
re. Nec enim ideo impune erit, quia sub Dei nomine hoc
agunt. Cōstat enim, luas illos causas sub Dei nomine age-
re: Non enim zelo Dei hoc agunt, sed sibi locum volentes
defendere. Cū sciamus Core & ducentos quinquaginta
viros per praesumptionem Deo offerentes, hiatu terrae ab-
sorptos esse: Oziam regem cum Deo illicitē obtulisset,
lepra in fronte percussum esse. Verū hic isti dicunt: Er-
go ne ad hominum commenta vis alligatam ecclesiam? nūn-
quid non multo nos rectius, qui ad scripturam pronoca-
mus? qui ad Dei verbum ecclesiam esse velimus alligatā.
Atqui vnde scriptura? vnde vobis, quod ita frequenter in-
tonatis, Dei verbum? Nunquid non à nobis? nunquid non
à patribus nostris? in quorum vos praecipis incedere non
oportere, falso vobis persuadetis: Quorum si vos traditio-
nes omnes putabitis esse respuendas, etiam Euangelio ne-
cessario vobis erit respuendum. Cuius enim nisi patrum
nostrorum traditio est Euangelium? Quis illud incorru-
ptum tot seculis asseruauit & ad nos vsque transmisit, pari
fide per nos ad posteros nostros transmittendum? Nun-
quid non, à quibus vos ipsos priuata vestra libidine magis
quā auctoritate segregastis, patres nostri? Quibus autem
auctoribus, hoc Marthae, illud Marci, aliud Lucae, Iohannis
aliud Euangelium, aut hoc demum quod ipsi scripserunt,
non autem quod vel Thomas, vel Nicodemus, vel Barna-
bas scripsisse putantur, à spiritu sancto profectum esse co-
gnouistis? an non illis ipsis, à quibus vos separastis, patri-
bus nostris? Itaque scriptura nostra est, neque vobis quicquid
iuris in eam vindicare potestis: nisi prius à quibus discel-
listis,

listis, ad nos patresque nostros redeatis. Quamobrem au-
ferre ista, verbum Dei: verbum Dei: Euangelium: Euange-
lium: Non est nobis cum verbo Dei, non est nobis cum
Euangelio pugna, sed cum interpretationibus & asseuera-
tionibus vestris. Nam quod olim de Donatistis dixit Augu-
stinus, quod contra Christum portant signū Christi, & con-
tra Euangelium de ipso Euangelio quod non intelligunt,
gloriantur. Quodque idem de Pelagianis quoque comme-
morat, quod eorum dogma, arma contra legē sumit ex le-
ge: impugnat Euangelium ex Euangelio pugnant, & in sui
perniciem de veris mendacia fingens: hoc totidem verbis
de vobis dicere nobis licet. Verbum Dei toto pectore ve-
neramur & osculamur: sed quod asseueratis vos, hoc esse
verbum Dei cōstanter negamus: Et cū eodē Augustino dici-
mus, quod ab alijs ante à quoque dictum esse commemo-
rauimus, quod non aliunde natae sunt haereses, & quaedam
dogmata peruersitatis, illaqueantia animas & in profun-
dum praecipitantia, nisi dum scripturae bonae intelliguntur
non bene, & quod in eis non bene intelliguntur, etiam te-
merē & audacter asseritur. Non pugnat ipsū secum Dei
verbum, sed hominum interpretatio cum hominum inter-
pretatione colliditur: deque eo inter nos agitur, vtrum cō-
stantis animi sit, deficere ab opinione, quam tot viri, doctri-
nae, sanctimonia, miraculis celebres, tanto cōsensu tradide-
runt: deficere ab vniuersae Ecclesiae decretis & animam
vnius alicuius fidei committere, qui nuper eū paucis exor-
tus est: cū nec ipsius congregationis proceres, vel secum
vel inter ipsos cōsentiant: imō cū nec ipsi quidem secum
perspexerint consentiant, qui aliud plerumque stantes, aliud se-
dentes loquuntur. Nos qui per dei gratiam sumus catholi-
ci, si minus omnes eruditē, saltem timidē eūque reueren-
tia sacras literas tractamus: ac quo magis consistere, possit
omnibus, nos esse catholicos, à Sapiente moniti, non inini-
timur prudentiae nostrae, non loquimur visiones cordis no-
stri, non solitiam aut nostram, aut vnius alicuius mor-
talis opinionem sequimur: memores illius, quod ab eodem
Sapiente scriptum est: Vidisti hominem, qui sibi sapiens vi-
detur? spes est de stulto, quā de eo lōge maior: sed ortho-
doxorum qui nos precesserunt, vestigijs inherentes,
H h h 2 in

Aug. epi. 61

In prologo
Hypocrit.

Idem facta
18. in Ioan.

Scripturae
interpretationes quae
sint accipie-
de.

Prover. 3.

Prover. 36.

DE TRADITIONIBVS

in eorum interpretationibus acquiescentes, ab eius, quæ columna est & firmamentum veritatis, Ecclesiæ decretis recedere cum primis religiosum ducimus, atque ita quod vniuersimodum visum est vniuersis, hoc dicere scripturam, hoc esse Dei verbum credimus, nec ab eo nos vlla ratione dimoueri patimur, etiam si millies per membra sua Satanas occinat, quod ipsum aliquando Christo cecinisse legimus: Scriptum est enim. Vos contra, violenter irrumpitis, ac submotis omnibus, quod vos vultis, quodque vestris dogmatibus commodum est, hoc sentire scripturam contenditis, Denique sic rem geritis, quasi non esse dispensatores, verum domini sacre scripturæ postuletis. Hanc vestram tyrannidem ferre non possumus: quodque dixit aliquando Paulus obstrepentibus, id à nobis quoque contra vos rectè dici posse persuasum habemus: An à vobis verbum Dei processit: aut in vos solos peruenit? Vtique eo rectè non processit à vobis Dei verbum, ut quicquid eius habere vos existimatis, à nobis traditum, à nobis tanta fide custoditum habeatis, ut ne iota quidem aut apicem vnum in scriptura mutatum esse verè dicere possitis à nobis, inquam, & à patribus nostris, à quibus vos meritos temerè segregastis. Nam quod sanctus Episcopus & martyr ille Cyprianus de Nouatianis dixit aliquando: Non nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt: id nos non minus verè, quàm ille de Nouatianis, de vobis dicere possumus: Non enim nos à vobis sed vos à nobis recessistis: quod ipsi, velitis nolitis, fateri necesse habetis: A quo autem recessistis, quando à nobis recessistis? Recessistis à nostris & vestris non ita pridem patribus: nondum enim quadraginta anni intercesserunt, cum eosdem vtrique patres agnoscebamus, in eorundem patrum præceptis incedebamus: à quibus (ô filij desertores) vos certè, vos recessistis. Recessistis à tot millibus sanctorum martyrum, Episcoporum, confessorum, sacerdotum, qui, quod nobis Christi tradiderunt Euangelium, id nos constanter adhuc retinemus, omnia prius & facere & pati parati, quàm ut ab eo nos in aliud Euangelium transferri permittamus. Recessistis, ut vno verbo complectamur omnia, recessistis à catholica. Cuius ergo nisi nostrum proprium est Euangelium? cuius nisi nostræ propriæ sunt scrip-

Matt. 4.

1. Cor. 14.

Matt. 5.

Cyp. tracta
de simplici
sate prela-
torum.

HUMANIS.

427

scripturæ? Nos enim patrum nostrorum Apostolorum & Apostolicorum virorum vera soboles, nos eorum legitimi sumus hæredes & successores: ab illis nostræ fidei traducem, ab illis nostræ doctrinæ semina mutuati sumus: ab illis Euangelium, ab illis scripturas nobis traditas poscimus. Nos ecclesiarum nostrarum origines edere, nos Episcoporum nostrorum ordinem euoluere possumus, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex viris Apostolicis, qui tamen cum Apostolis perseverauerit, habuerit auctorem: ab ijs in possessionem scripturarum & Euangelij missi sumus. Vos autem qui estis? quando & unde venistis? quid in nostro agitis non nostri? quo iure syluam nostram ceditis? qua licentia fontes nostros transueritis? quâ potestate limites nostros commouetis? Nostra est possessio: quid hic vos ad voluntatem vestram seminat & pascitis? nostra est possessio: Olim poscidemus: priores poscidemus: habemus origines firmas ab ipsis auctoribus, quorum fuit res: Nos Apostolorum sumus hæredes: sicut cauerunt testamento suo, sicut fidei commiserunt, sicut adiurarunt, sicut per manus alijs tradiderunt, sicut per longam Episcoporum & sacerdotum successione, ad nos usque transmiserunt, sic sic tenemus: vos certè exheredauerunt semper & abdicauerunt, ut extraneos, ut inimicos. Ceterum, quod antea quoque docere nos meminimus, nihil noui faciunt hæretici, cum ad scripturas prouocant, cum eas sibi tanquam proprias vendicant, cum earum possessione ceteros excludunt, cum sibi solis eas interpretandi ius arrogent: idque nouo more, contra quam à patribus nostris intellectæ fuerint. Verum hoc illis ius per catholicos concessum fuit nunquam: qui semper quidem scripturas tanquam diuinitus inspiratas, reuerenter accipiebant, sed ubi de sensu earum controuerrebatur, ad patrum interpretatione prouocabant: quos illi usque eo aspernantur & respuunt omnes, ut nihil se recipere dicant, nisi scripturas: sed sic, ut penes se solos certam esse velint auctoritatem interpretandi. Quod interpretantur ipsi, hoc sensisse volunt spiritum sanctum: quod adserunt

*Hæretici ad
scripturas
prouocant.*

H h h 3 alij

alij quamuis magni, quamuis multi, à spiritu Sathanae & ab alienata mente profectum esse blasphemant. Nolunt ut fidamus veteribus orthodoxis, quod nonnunquam inter se variant: cum inter illos paucos tanta sit controuersia de Prophetis, de imaginibus, de disciplinis, de baptismo, de Eucharistia, de iustificatione, deque cæteris ad religionem pertinentibus. Et volunt nihilominus credi suis dogmatibus, cum ea tamen quotidie noua expectemus. Quod si quæ fuisse videntur inter veteres dissensio, non de magnis ea, neque de necessarijs rebus, verum de ijs fuit, quæ cum non ita magni essent momenti, liceret unicuique abyndare in sensu suo: Stilo illi diuerso, non fide diuersa scripserunt. Si quæ res arduæ fuerunt ad religionem nostram pertinentes, adeo nulla fuit inter eos de illis controuersia, ut cum iisdem plerique temporibus vixerint, ac maximis locorum intervallis distincti & distracti fuerint, haud aliter tamen scriptam suam de illis sententiam ad posterum transmiserint, quam si vno in loco de iisdem collatis sententijs, vnum idemque sensisse, & quasi conspirasse viderentur. Quæ vel sola res documento nobis esse potest, illos ab eo magistro, qui facit vna nimes in domo sua habitare, quæ scripserunt excepisse, ut nulli sit pio dubitandum, hoc sensisse spiritum sanctum, quod illos esse legimus interpretatos: præsertim quoties in vna aliqua de re sententiam conveniunt omnes. Nam ut labi singuli tanquam homines, potuerint, certè si quid à pluribus receptum, & vsu totius Ecclesiæ postea fuit approbatum, in eo labi potuisse credendum non est. Quoties igitur aliqua de re ambigitur, ad quos alios quam ad illos rectius prouocabimus, quorum iam inde à mille & amplius annis, in vniuersa Ecclesia maxima semper fuit auctoritas: quam illis non doctrina magis excellens, quam admirabilis quædam vitæ sanctimoniam cõparauit. Sic enim in illis cum eruditione certabat integritas, neutra ut alteri concedere velle videretur. Si quibus causa est iudicio disceptanda, nonne tales dari sibi iudices optant, qui suæ voluntatis non in hac maiori quam in alteram partem inclinatione propendat: neque vel odium aliquod, vel amorem erga alteram præ se ferant: quod affectiones istæ plerumque

Patrum auctoritas in controuersis dogmatibus.

plerumque in causa sunt, ut illis mens hominis impedita quid verum sit haud facile perspiciat. Qui possunt autem alij reperiri magis ab omnibus hoc genus affectionibus remoti, quam fuerunt sancti patres nostri: qui cum ante tot secula mortalem hanc vitam cum beata illa & immortalì commutauerint, literarum monumenta reliquerunt, in quibus testatas & consignatas animorum suorum sententia, de rebus hodie controuersis ad nos transmiserunt: nihil vel gratiæ, vel odio tribuentes, cum tanto seculorum intervallo, inter quos hæc esset futura disceptatio, scire tum non potuerint? Hos igitur si duces sequemur, nunquam aberrabimus: horum iudicio si causam nostram permittemus dictum ac factum, eam quam quærimus, & pro qua pugnare videmur, & æquitatem & veritatem inueniemus. Fecerunt hoc (sicut iam non vno in loco demonstrauimus) hi quorum velligijs libenter incedimus patres nostri, non minus Ecclesiasticæ traditioni, quam scripturis inherentes. Præ cæteris Augustinus contra Iulianum scribens ad istos iudices prouocabat, tanquam ab omni odio, amicitia, inimicitia, ira, vacuos. Fecerunt item & ducenti patres, qui conuenerant Ephesi, quibus hoc catholicissimum fidelissimum, atque optimum factum visum fuisse narrat Vincentius Lyrinensis, ut in medium sanctorum patrum sententiæ proferrentur, quorum alios martyres, alios confessores, omnes verò catholicos sacerdotes fuisse & permansisse constaret: ut scilicet ritè atque solenniter ex eorum consensu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophana nouitatis blasphemia condemnaretur. Liber autem ex Ecclesiastica quoque historia exemplum eius rei proferre. Verum est enim quod dixit Sapiens: Nihil sub sole nouum, nec valet quicquam dicere: ecce hoc recens est, iam enim præcessit in seculis quæ fuerunt ante nos. Itaque nec hæreses istæ, quæ nunc Ecclesiæ Dei tantum exhibent negocij, nouæ sunt: cum eas ante mille & amplius annos confutatas videre liceat: nec iste deploratus nostrorum temporum status, quin fuerit etiam olim deploratio, præcipue quibus temporibus Ariana virginitatis impietas: quæ tam longè tamque latè grassata fuerat, quæ tam ut non iam intra populares homines sese contineret, sed sparserit.

Lib. 2.

Ecc. 1.

Ariani hæresis pestis

Hhh 4 ipsos

*Hæretici
quomodo
refellendi
sunt.*

*Disputatio
num per-
tinet.*

iplos etiam Ecclesiarum antistites implacabilibus odijs cōmitteret: nec ipsis etiam Imperatoribus, & eorum aulis intactis. In hoc itaque rerum statu, fuisse scribit Socrates catholicum Imperatorem Theodosium, qui tota mente in eam curam incubuerat, vt motus in causa religionis concitati tranquillari, omneque non opinionum magis, quam animorum dissidium ex Ecclesia tolli, arque oprata illi pax & tranquillitas restitui posset. Quamobrem congregata synodo, Nectarium Episcopum acceffit: consilium ab eo sibi postulat, quemadmodum effici queat, vt sedatis procellis & tempestatibus, quibus tum Ecclesiae nauis vehementer iactabatur & agitabatur, ad optatum tandem aliquando quietis portum peruenire liceret. Sibi quidem videri, non alia via commodius id fieri posse, quam si quaestiones & controversiae, quae motibus istis excitandis causam dedissent, diligentius excussae forent. Hæc postea quam audiuit ex imperatore Nectarius, cū primis anxius & sollicitus, cum Agellio primum, deinde cum Sisinnio rem communicat. Erat Sisinnius egregia quadam dicendi facultate & minimè vulgari sacrarum literarum cognitione præditus: Huc accesserat ingenium solers, & rerum vsus, & experientia, quam fuerat non mediocrem consequutus. Itaque facile perspiciebat, disputationes non modò nihil ad sanandos motus istos momenti allaturas, verum illud effecturas potius, vt res in maiorem contentionem exiret. Quapropter hoc Nectario dat consilium, vt omni ope contendat & elaboret, ne disputare sit necesse: sed priscorum tantum interpretationes in medium producantur, quibus prolatis, quarat ex hæresiarchis Imperator, quo loco, quoue numero doctores illos habeant, quorum nomina, quam longè lateque patet Christianus orbis, cum primis celebra semper fuerit: nunquid ad Ecclesiam eos pertinere putent, an tanquam alienos à fide Christiana reiiciendos censeant? Quod si, inquit, tanquam alienos reiecerint, audeant igitur eos anathemate damnare: Quod si ausi fuerint, statim à multitudine prosligabuntur. Sin autem priscos doctores minimè se probare testati fuerint, nostrum erit libros eorum proferre, quorum testimonio doctrina nostra confirmatur. Hoc Sisinnij consilium Nect.

Nectario probatur. Itaque nihil cunctatus ad aulam properat, Imperatori rem exponit: Is cupide rem amplexus, accitis hæresiarchis, percunctatur ex illis: an aliquam eorum doctorum Ecclesiae habeant rationem, qui præcesserant ipsorum hæresim: num probandos eos, an reiiciendos censeant? Illi, cum quorsum irer Imperator nescient, non alio loco, quam quo suos præceptores eos habere se responderunt. Quærit rursus Imperator: Num eos tanquam fide dignos Christiani dogmatis testes recipere velint? Tū primum olsecerunt illi, quid sibi vellet hæc Imperatoris interrogatio: cumque aliter alij erga veterum libros essent animati, ortum est inter eos dissidium, cum alij recipiendos, alij minimè recipiendos esse censerent. Atque ita quorū hæcenus vna tantum fuerat hæresis, hi iam non à catholicis magis, à quibus discesserant, quam ipsi à seipsis dissentire cœperunt. Sic eorum concors improbitas (inquit Socrates) haud aliter quam veterum olim Gigantum lingua dispersa, simul turris eorum improbitatis est eversa. Vel ex hac historia videre licet, minimè nouum esse, vel quòd hæretici priscorum patrum sententias aspernantur & respuunt, vel quòd ad eas catholici libenter prouocant. Est autem illud cū primis admiratione dignum, quòd eorum tantopere sententias oppugnant nostri temporis hæretici, quorum testimonijs, quoties ipsis commodum fuerit, libenter vtuntur. Contra quorum dogmata tuerentur & defendunt, eorum vti testimonijs erubescunt, Nam non deest illis quoque sua successio, verum non à sede Petri, neque continuata, sed interrupta successio. Possimus hoc etiam de reliquis erroribus pridem sopitis, ac nunc demum hoc nostro seculo resuscitatis planum facere: verum vno tantum dogmate Lutheri, in quo cardinem rerum & iugulum ipsam esse persuasum habent, in præsentia contenti erimus, vt successionem illius indicemus. Docet ille nostrum arbitrium non esse liberum sed seruum: & absoluta necessitate euenire omnia. Nunquid hoc à Simonis Petri sede profectum est? & non à Simonis Magi potius, qui grauis Petri fuit aduersarius? Quem errorem, si quid Clementi credimus, ita Petrus Apostolus confutauit, vt in eo adstruendo, nisi centum annis

*Hæreticorum
successio.*

*Socr. 8.
Lib. 3. reco-
gnitioni.*

interiectis, nullum Simon habuerit successorem. Nam post centum demum annos extitit Marcion hæreticus, qui non dubitauit hoc ipsum asserere. Sed explosus est deinceps Marcion quoque, neque repertus est quisquam intra centum alios & triginta annos, qui in falso dogmate tuendo succedere illi velleret: donec ad Manem ventum est, unde Manichæi nomen traxerunt. Verum & huius furem ita compescuit Augustinus, vt octingentis & amplius annis, nullus hanc illius insaniam sequutus esse legatur. Primum ante quadringentos annos exortus est Petrus Abiarius, qui pridem sepultum errorem hunc in lucem reuocauit: cuius à Bernardo sic est conuictus, vt annis ducentis quadraginta, qui confirmaret hoc ipsum, repertus non fuerit. Post quod temporis intervallum, extitit Ioannes Vicleff, in Constantiensi & Basiliensi Concilio condemnatus. Huic post annos centum quadraginta successit Martinus Lutherus. Atque hæc est non continuata, sed sæpius interrupta successio, quod attinet ad hunc articulum Ecclesiæ Lutheranae, in quo ille summam esse causæ suæ scribit. Primus assertor fuit Simon magus: Simoni post annos centum successit Marcion: Marcioni centum alijs & triginta interiectis Manichæus: Manichæo post octingentos & amplius, Petrus Adelhardus: Adelhardo post ducentos quadraginta, Ioannes Vicleff: Ioanni Vicleff post centum quadraginta annos, Martinus Lutherus: Cuius successionis adeo pudet Lutherum, & sectatores eius, vt in sui erroris huius impij defensionem, nullum ex his auctorem citare audeat: Citius adeo, qui confutarunt hoc dogma, quoties illi commodum videtur, Augustini, Bernardi, & aliorum catholicorum, in aliam quam ipsi scripserunt, sententiam detorto vsus fuerit testimonio: Sic suo ipse tanquam forex perit indicio. Catholicos, velit noluit, fateatur necesse est, quorum sententiam oppugnat: quorum verò dogma tuetur, eos hæreticos fuisse negare non potest. Vnus est ex omnibus impij dogmatis huius assertor, quem nominare tamen audet, Ioannes Vicleff, Ecclesiæ iudicio condemnatus: quem (tanta hominis est audacia & impudentia) ob hoc ipsum, quod ab Ecclesia est damnatus, in sanctorum album referre non dubitat. Sed

Sed quorum sanctorum? quos iam enumerauimus, Simonem Magum, Marcionem, Manichæum, Petrum Adelhardum: qui, si sancti fuerunt, non fuit ergo sanctus Petrus Apostolus, non alij multi, qui successerunt ei, qui sanguinem suum pro Christo fuderunt, non tot martyres, Episcopi, Doctores, qui à Petri sede se nunquam auelli passi sunt, qui omnes vsque ad hæc nostra tempora vno ore, liberum esse, non seruum arbitrium docuerunt. Atque hæc est successio Sacerdotum & Episcoporum, quæ sicut Augustinum olim, sic & nos in Ecclesiæ catholice gremio iustissimè tenet. Cuius quidem successionis, vsque eo nos non pudet, vt quos isti nunc errores suscitauerunt, siue dum absoluta necessitate fieri docent omnia, siue dum donum & sacrificiū abrogare, & modò non Deum ipsum è medio tollere conantur, siue dum solam fidem ad salutem sufficere docent, siue dum sanctos inuocandos negant, dum cœlibatum sacerdotum oppugnant, dum ore pro mortuis, aut mediatoris offerre sacrificium prohibent, dum ieiunia, vel ciborum in illis delectum, dierumq; discrimen habendum non esse putant, dum imagines à templis eieciunt, dum Christi corporis & sanguinis veritatem in Eucharistia negant, dum semel baptizatos rebaptizandos esse censent, adeo nos non pudet successionis huius, vt hos & quoscunque tandem erroris alios, quos enumerando recensere longum foret, vel hoc ipso nomine tanto vehementius detestemur, quod eos his ipsis auctoribus de quorū successione gloriamur ante tot sæcula, Christiani totius orbis applausu, videmus esse condemnatos. Contrà verò, quæ didicimus, in ijs tanto & libentius, & fidentius permanemus: quod ab istis magistris didicimus, quorum tot sæculis sacrosancta semper in Ecclesia fuit memoria: quorum scripta publicitus leguntur in templis, & post diuinæ legis oracula primum locum obtinent: quæ vel ipsi hæretici adeo non sunt ausi profusius rejicere, vt quoties id suo commodo facere possent videntur, vel obtorto collo (quod aunt) ad suam sententiam confirmandam ea pertrahere conentur: quod ea re suis quoque scriptis, permultum auctoritatis accessurū esse persuasum habent. Adeo vel hostes etiā ipsi veritatis, quos esse precones in.

Matt. 24.

Ephes. 1.

Aquila in
Euangelio
quasi intelli-
genti.

intelligunt veritatis, eorum testimonijs ad falsitatem suam
adstruendam vti gaudent. Et dubitamus adhuc vbi sit ca-
tholica? Scrupulum hunc eximent nobis Christi verba di-
centis: Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.
Corpus Ecclesiam esse docet nos Paulus, & quidem cor-
pus Christi. Sic enim loquitur ad Ephesios: Deus dedit
Christum caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus
ipsius. Aquilæ autem, quos esse dicemus alios, quàm, quoru
iam fecimus mentionem, sanctos illos Episcopos & docto-
res: quorum & excelsa virtus, & sublime fuit ingenium, &
doctrina singularis: quorum plerique fuso sanguine suo,
veritatem eorum, quæ scripserunt, comprobarunt. Quæ-
obrem ubicunque videris illas aquilas congregatas, ibi
Christi corpus, ibi catholicam Ecclesiam esse non dubi-
taueris: Sicuti vnâ aliquam in sententiam conuolant,
ex varijs & longo locorum intervallo disunctis totius or-
bis Christiani partibus sanctæ illæ aquilæ: Dionysius Areo-
pagita, Clemens, Ignatius, Athanasius, Basilus, Grego-
rius Nazanzenus, Ioannes Chrysostomus, Theophilus
Alexandrinus, Epiphanius, Hieronymus, Ambrosius, Au-
gustinus, Gregorius pontifex, Beda, Isidorus, Bernardus,
& qui sunt eos sequuti, quos omnes enumerare longum
foret, quin hæc Ecclesiæ catholicæ sententia sit, nihil est
quod ambigas. Verum hic isti contradicunt: Nunquid et-
iam hi, quamlibet docti & sancti viri, non aliquando spi-
ritu Dei destitui potuerunt, vt suo pleraque, hoc est, huma-
no spiritui scriberent? Potuit sanè seorsum eorum aliquis: at
non in eo, in quo cum cæteris idem sentit omnibus: non
in eo, quod est tot sæculorum consensu comprobati. Quo-
niam verò de spiritu mentionem fecimus, neque nostra
hæc ætate ferè quisquam est hæreticorum, qui sibi Dei spi-
ritum ita non vendicat, vt alijs detrahar omnibus, libet pro
libri huius conclusione, quemadmodum dinosci spiritus
oporteat, paucis demonstrare. Præclare monet Ioannes
Apostolus & Euangelista: Charissimi nolite omni spiritui
credere, sed probate spiritus, si ex Deo sunt. Causam cur
ita moneat, addit dicens: Quoniam multi pseudoprophe-
tæ exierunt in mundum. Reuera si fuit aliquando, nunc
esse tempus illud videtur quo probare spiritus cum primis
est

1. Ioan. 4.
Spiritus
quomodo
probandi.

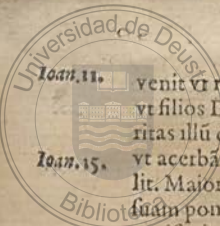
est necessarium: quæ vna re vix quicquam esse potest diffi-
cilius: vt inter alia, quæ Paulus enumerat, non minimum
Dei donum sit, discretio spirituum. Sed explicet ille difficul-
tatem hanc, qui nos vt spiritus probaremus admonuit. In
hoc, inquit, cognoscitur spiritus Dei: Omnis qui consti-
tuitur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est: & omnis
spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est. Hæc verba Ioan-
nis enarrans Augustinus, cuius interpretationem potissi-
mum sequi libet: Quasi eriguntur, inquit, aures ad discernē-
dos spiritus: & tale quiddam audiuius, vnde nihilomi-
nus non discernamus. Quid enim ait? Omnis spiritus qui
constituitur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est. Er-
gò spiritus qui est apud hæreticos, ex Deo est: quia consti-
tentur Iesum Christum in carne venisse. Quære ab Aria-
nis, constituentur Iesum Christum in carne venisse. Quære
ab Eunomianis, constituentur Iesum Christum in carne venisse.
Quære à Macedonianis, non constituentur Iesum Chri-
stum in carne venisse: Interroga Cataphrygias, constitentur
Iesum Christum in carne venisse: Interroga Nouatianos, co-
stitentur Iesum Christum in carne venisse. Omnes ergò istæ
hæreses spiritum Dei habent. Non ergò pseudopropheta
sunt? Nulla est ergò ibi deceptio, nulla seductio? Certè An-
tichristi sunt, qui ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis
Quid ergò facimus? Vnde discernimus? Audiuitis quia
dictum: Qui negat Iesum Christum in carne venisse, hic
est Antichristus. Et ibi quæsiuimus, quis negat, quia nec
nos negamus, nec illi negant: Et inuenimus quosdam fa-
ctis negare, & adhibuimus testimonium de Apostolo, qui
ait, Constitentur se nosse Deum, factis autem negant. Que-
ramus igitur in factis, non in linguis. Quis est spiritus qui
non est ex Deo. Qui negat Christum in carne venisse. Et
quis est spiritus, qui ex Deo est? Qui constituitur Iesum Chri-
stum in carne venisse. Eia fratres, opera attendamus, non
strepitum linguæ. Quæramus quare venerit in carne Chri-
stus, & inueniemus, qui eum negat in carne venisse. Nam
si linguas attendas, multas hæreses audiruses, constitentes
Christum in carne venisse, sed conuincit illos veritas. Qua-
re venit Christus in carne? Venit vt traderetur gentibus, vt
illuderetur, vt flagellaretur, vt cõspueretur, vt occideretur,
venit

Au in pri-
mâ Canoni
cam Ioan.
tratt. 6.

1. Ioan. 2.

fit. 1.

Matt. 20.

DE TRADITIONIBVS

Ioan. 11. venit ut moreretur pro gente, & non tantum pro gēte, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum: Charitas illū de cōlo detraxit: charitas carne vestiuit: charitas, ut acerba & ignominiosam crucis mortē oppeteret, impulit. Maiorem hac charitatē nemo habet, quā ut animam suā ponat quis pro amicis suis: posuit ille pro inimicis. Quisquis ergo non habet charitatem, negat Christū in carne venisse. Nunc iam hereticos omnes interroga: Christus venit in carne? Venit: hoc credo, hoc profiteor. Imō hoc negas. Vnde nego? Audis quia hoc dico. Imō ego conuince quia negas. Dicis voce, negas corde: dicis verbis, negas factis. Quomodo, inquis, non factis? Quia idē venit in carne Christus, ut moreretur pro nobis. Ideō mortuus est pro nobis, quia charitatem multam habuit, per quam filios Dei, qui erant dispersi congregauit in vnum. Tu non habes charitatem, quia non modo non congregas, verū etiam quā precioso Christi sanguine congregata sunt, ea dispergis, & pro honore tuo diuidis vnitatem. Ergo hinc intelligite spiritum ex Deo, pulsate, tangite fictilia, ne forte crepauerint & malē resonent. Videre si integrē sonant, videre si est tibi charitas. Tollis te ab vnitatis orbis terrarum, diuidis Ecclesiam per schismata, dilamas corpus CHRISTI. Ille venit in carnem, illē mortuus est, ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum: tu idē clamās, ut congregatos dispergas. Ergo ipse est spiritus Dei, qui negat Iesum in carne venisse: qui dicit non lingua, sed factis, qui dicit non sonando, sed amando. Ille autem non est spiritus Dei, qui negat Iesum in carne venisse: negat & ipse non lingua, sed vita, non verbis, sed factis. Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus: Soluere, factis intelligitur. Ille venit colligere, tu venis spargere: Quomodo non negas Christū in carne venisse, qui disumpis Ecclesiam, quā ille congregauit? Contra Christum venis, Antichristus es. Hāc pluribus verbis ex Augustino transcribere visum est, ut qui sit ex Deo, qui non sit ex Deo spiritus, cognosce possit. Qui etiā alibi eadem verba Ioannis explicans: Quid est, inquit, negare Christum factis? Superbire & schismata facere: Ita factis negatur Christus: vnitatem quippe amat Christus.

*Aug. ser. 31
de verbis
apostoli.
Tit. 1.*

Quam-

HUMANIS.

432

Quamobrem non omnis ille spiritus, qui confitetur Christum in carne venisse, qui confitetur, quod vnus ipse mediator Dei sit & hominum: quod sit propitiatio pro peccatis totius mundi: quod non sit aliud nomen sub cōlo datū hominibus, in quo nos oporteat saluos fieri: non omnis, qui confitetur hāc, spiritus ex Deo statim est, si voce tantum clamat non opere, si lingua confitetur, non factis, si non charitatem, per quam cum CHRISTO congreget, sed flagrans odio, quos congregauit CHRISTVS, eos cum Diabolo dispergit. Habeat Christum in ore, quantum velit, gloriatur de verbo Dei, iacet se de Euangelio, dicit Augustinus, quod est Antichristus. Verū quid nos hęc Augustinum dicere dicimus? dicit hoc ipsa veritas: Qui non congregat mecum, spargit. Si congregat Christum, tu quos ille sanguine suo congregauit, spargis, quid hoc est aliud quā Antichristum esse? Meminimus hoc quoq; nos iam ex Augustino docuisse, quod sicut a Paulo traditū accepimus, totus Christus & caput est, & corpus. Caput est vnigenitus Dei filius, corpus eius est Ecclesia. Non satis est si de capite credas, quācumque de eo sanctę scripturę nobis prodiderant, si te segregas ē corpore capitis huius, a sancta catholica Ecclesia, si non communicas eius vnitati, si contra eum, quem tot seculis illa recepit sensum, scripturas interpretaris, si tibi soli plus, quā illi vniuersę credi vis, quid aliud, quā quantum in te est, soluis Iesum, atque ita Antichristus es. Qui enim vel Ecclesiam a capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in seipsa separat & diuidit, is verē Christum soluit, & Antichristus verē dici meretur, quia scindit, quod Christus vnitum esse vult. Habemus ergo iam, qui sit ex Deo spiritus, qui non sit ex Deo. Quicumque soluit Iesum, hoc est, qui diuidit corpus eius Ecclesiam, non est ex Deo, sed est Antichristus. Non qui scientia, sed qui charitate pręstat, is demū ex Deo spiritus est. Scientia enim inflat, charitas est quę ædificat, nec aliud quicquā atque noxiū, atq; remota charitatē scientia. Quamobrem rectē monet Augustinus, Amate scientiam, sed antepone charitatem. Scientia sola sit, inflat, quia verō charitas ædificat, non permittit scientiam inflari, quā si scientiæ coniunxerimus, futurum est, sicut scribit

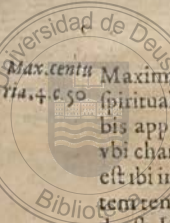
*1. Tim. 2.
1. Ioan. 2
Alter. 4.*

*Au. de vnit
tate eccle.
cap. 4.
Christus et
caput &
corpus.
Soluere le-
sam quid
sit.*

*Scientia
sine chari-
tate noxia.
1. Cor. 8.*

*Au. ser. 53.
de verbis
domini.*

Maxi-

Demon
vnde.

Luc. 10.

Gen. 3.

Sap. 2.

Gen. 3.

Rom. 8.

Rom. 11. 12

Psal. 48.

Ezech. 28.

Cherub.
Seraph.

Maximè, vt careamus omni superba inflatione, crimusq; spirituales economi, cum nosmetipsos, tum omnes qui nobis appropinquant edificantes. Ibi ergo inflat scientia vbi charitas non edificat, vbi edificat, solidata est. Non est ibi inflatio, vbi petra est fundamentum. Quando autem inflatio, hoc est elatio? vtique quando charitas deest. Est igitur absque charitate cum primis noxia scientia, quæ superbos reddit & inflatos, cuiusmodi sunt demones, qui non aliunde nomen apud Græcos, quàm à scientia traxisse creduntur. Qui sicut ipsi superbi sunt & arrogantes, ob quod etiam vitium tanquam fulgur de cælo ceciderunt, ita quod ipsis ruinæ causa fuit, per id primis parentibus nostris insidias fecerunt, & vt ex paradiso deturbarentur, in causâ fuerunt. Quid enim promissit illis demon, quò facilius persuaderet, vt contra diuinum edictum de ligno scientiæ boni & mali manducarent? Eritis, inquit, sicut dii, scientes bonum & malum. Videte inflantem scientiam, vnde ad primos parentes nostros, vnde ad nos etiam eorum posteros innumera calamitates & miseria redudarunt. Quòd si, quod Paulus monet, noluisse illi altum sapere, vel plus sapere quàm oportet sapere, si contenti fuissent sapere ad sobrietatem, si non esse Deo similes inflante scientia contendissent, si quod eis liberaliter à Deo concessum fuerat, in eo acquieuisent, nec ipsi, nec nos eorum proles, ex illo tam felici statu deturbati, in has tantas calamitates recidissemus. Sed homo cum in honore esset, non intellexit, & idè comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Sic etiam qui deturbatus est de cælo, non ex ordine Seraphin, sed ex ordine Cherubin fuisse dicitur. Sic enim loquitur Propheta: Peccasti, & eieci te de monte Dei, & perdidisti te ô Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum, & leuatum est cor tuum in decore tuo: perdidisti sapientiam in pulchritudine tua, in terram proieci te, ante faciem regum dedi te, vt cerneret te. Quod quidem carere mysterio nò videtur. Significatur enim hac re, quòd lapsus eius incitamentum fuerit, non diuini amoris, verum scientiæ suæ excellentia, Cherub enim plenus scientia, Seraph plenus amore interpretatur. Quid autem qui nunc Ecclesiam conturbant, qui Christi corpus

dilaniant, qui pro honore suo diuidunt vnitatem, quam alia reputamus eos ad id faciendum adduci, præterquam inflante sine charitate scientia? Quid illis aliud suggerit diabolus, quàm quod suggessit olim parentibus nostris, dicens: Eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Nunquid non se deos esse sibi persuadent, qui siue de sanctorum patrum scriptis, siue de conciliorum decretis productum aliquid audierint, quod suis dogmatibus aduersetur, illico tanquam hominum commentum rejiciunt: tanquam homines & ipsi non sint? Cuius autem ea re se filios esse declarant, nisi Cherub eius qui dixit: In cælum conscendam, super altaria Dei exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo: qui postea in infernum detractus est, in profundum lacu. Certè quicumque sunt hoc ingenio præditi, quamlibet gloriantur se certos esse, quòd habent spiritum dei, certum est quod non dei, sed tantum spiritu aguntur, Nò est ex dei spiritu quæ inflat scientia, sed quæ per charitatē edificat, ea demum est ex Dei spiritu: Cæterum quæ charitate vacua est, haud aliter se habet, atque cibus sine digestionē. Sicut enim cibus indigestus, cum non fuerit bene concoctus, generat malos humores, & corrumpit corpus, non nutrit: sic & multa scientia ingesta stomacho animæ, si charitatis igne decocta non fuerit, quid aliud quàm tumores parit & inflationes? Quamobrè rectè monet Apostolus, vbi de scientia meminit inflante: Qui se existimat aliquid scire, nondum scit quomodo oporteat eum scire: nescit enim quomodo vtendum sit scientia, quod præscribit ea, quæ non inflatur charitas. Quisquis igitur ad edificationem, non ad destructionem habere vult scientiam, primum seipsum scire studeat, sic enim futurum est, vt facessat omnis tumor & arrogantia. Porro spirituale ædificium stare non potest, nisi stabile iactum sit humilitatis fundamentum. Statuat itaque se ante faciem suam homo, suam secum reputer imbecillitatem, mox illud confiteatur, vt sit non inter alta sapientes, sed inter humilibus consentientes. Nihil agat per contentione, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores se alios arbitrabitur, atque aliorum: præsertim verò maiorum, plus quàm suo ipsius iudicio retribuendum esse putabit, non modò,

Esai. 14.

1. Cor. 8.

Scientiā habere cupiens primum se ipsam scire studeat.

Rom. 12.

Philip. 2.

Matt. 11.

Prouer. 9.

Scientia cō-

parāda ra-

tio.

Prou. 9.

Psal. 37.

1. Pet. 5.

non se præferet vlli, sed sibi potius ceteros anteponet. Si-
quidem sicut quiper ostium transit, cuius demissum nimis
est limen, quanto se demiserit magis, tanto facilius effu-
giet, ne impingat: quod si vel transverso digiti spacio se,
quā ostij mensura patitur, altius erexerit, euestigio qual-
lato capite collidetur. Ad eundem planè modum habet
se mens hominis: quanto se demiserit magis, tanto facilius
cauebit, ne offendant: quod cauere non poterit, simul vt se
vel paululum erexerit. Hoc est quod à Christo quoque di-
ctum legimus: Confiteor tibi pater, domine cœli & ter-
re, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, &
reuelasti ea paruulis. Et in prouerbij clamor sapientia: Si
quis est paruulus, veniat ad me. Quisquis ergo scire vult,
discat quemadmodum eum scire oporteat. Docet autem
eum, ea quæ non inflatur charitas, ne velit esse sicut Deus
ne super nubium altitudinem ascendat, ne similis esse con-
tendat altissimo: sed se cum sui potius generis mortalibus
comparet, ac non modò non se illis, verum sibi potius il-
los anteponat: Sic secum ipse reputet: Homines fuerunt,
quibus hunc aut illum sensum hæc habere scriptura visa
est: homo sum & ego: non minus, ac fortasse magis etiam,
quā eorum aliquis errori obnoxius: Ac si forte illi pecca-
tores fuere, quanto sunt maiores iniquitates meæ, quæ su-
pergressæ caput meum, & sicut onus graue, grauata sunt
super me. Fieri potest vt halluciner, vt error sit, quod mihi
verum nunc esse videtur: quamobrem non committam, vt
ab eo temerè discedam, quod tanto omnium consensu, tot
seculis receptum, quod ab ijs etiam, qui ex vniuerso orbe
Christiano, viri doctrina & pietate præ ceteris insignes,
vnum in locum hæc ipsa de causa congregati fuerunt, vna-
nimi voluntate definitum esse video. Fortassis illi viderunt
aliquid, quod ego peccatis meis impeditus videre nunc
non possum: Fortassis si præsens in eorum consensu adfui-
sem, & quibus illi rationibus hoc ita statuerunt, au-
diuissem, idem quod illi sensissem. Hoc spi-
ritu qui præditus est, nihil dubitet, quin
is ex Deo sit, qui resistit su-
perbis, humilibus autem
dat gratiam.

PARÆ-

PARAENESIS CVM TOTIVS

operis peroratione.

Cap. XCIII.

HVNC spiritum dari sibi postulent omnes, qui Chri-
stiani & Orthodoxi cenferi volunt: quos in extre-
ma operis huius nostri parte, visum est nobis iisdem
verbis affari, quibus Philippenses olim Paulum esse legi-
mus alloquutum. Si qua, inquit ille, consolatis in Christo,
si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua vi-
scera miserationis, implete gaudium nostrum. Scripsit hæc
ad Philippenses Paulus, à cuius sanctitate quamuis ita lon-
gè nos remotos agnoscamus, vt ne qui corrigiam qui-
dem eius calciamenti soluamus, nos dignos ingenuè fa-
teamur: quibus tamen alijs, quā doctoris gentium, ex
quibus nos originem duximus, verbis rectius alloqui pos-
sumus fideles omnes, quorum cura fidei nostræ peculiari-
ter est à Deo commissæ: eos præferim, quibus nihil quod
receptū est, placet: qui nouis quibusdam & peregrinis do-
ctrinis abducti, nolunt nobiscū in Christi pace, in Ecclesiæ
catholicæ vnitæ, in fraterna charitate gaudere, sed ab or-
be terrarum, quo Ecclesiæ catholica, secundum Propheti-
cæ & Evangelicæ promissâ, diffunditur, se dirimētes, in pa-
te esse, & pars dici, quā à Catholica nomen ducere ma-
lunt: nec amāt nobiscū idipsum, ad quod nos toties hor-
tatur Apostolus, cum tamen eundem se dicant nobiscū
confiteri Christum: quin altare contra altare erigere, cathe-
dram contra cathedram constituere conantur. Hos itaque
præ ceteris vt Paulinis verbis his admoneamus, cogit nos
paterna cura & sollicitudo nostra, quam pro salute eorum
gerimus: Si qua cōsolatio in Christo, si quod solatium cha-
ritatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis,
implete gaudium nostrum. Quatuor sunt, per quæ Paulus
Philippenses obsecrat. Primo loco: Si qua, inquit, consola-
tio est in Christo, Non cuiusuis, verum eius, quæ est in
Christo cōsolationis meminit: in Christo, qui pater est mi-
seri cordiarum, & Deus totius cōsolationis: qui consola-
tur

Philip. 2.

Hebr. 12.

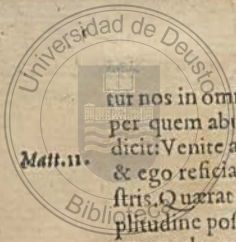
1. Cor. 1.

Consolatio

nostra Chrī

stus.

2. Cor. 1.

PARAENESIS ET

tur nos in omni tribulatione nostra : Ipse enim solus est, per quem abundat consolatio nostra : ipse solus est qui dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Querat qui volet ex auro & argento, querat ex amplitudine possessionum, querat aut ex doctrina excellenti aut ex eloquentia singulari, querat ex quacunque tandem earum rerum consolationem, quæ multitudinis imperitæ iudicio cumprimis esse videntur expetenda: nos extra Christum molestias multas, consolationem scimus nullam. Solus Christus est consolatio nostra, pax, quies & tranquillitas nostra. Sic enim ipsum iamiam ex hoc mundo migraturum, suis dixisse legimus. In mundo pressuram habebitis in me verò pacem. Quamobrem o filii, quos iterum in Christo parturimus, si vultis in Christo pacem, si vultis in Christo consolationem habere, quam ipsi cupitis obtinere nobis eandem in Christo & propter Christum consolationem adferre. Cōsolemini nos, qui pro Christo legatione sumus apud vos, ut vicissim Christus consoletur vos: Consolemini nos: implete gaudium nostrum. Dicit secundo loco Paulus: Si quod solatium charitatis. Nulla ex re maius esse potest, quam ex charitate solatium: Siquidem ubi charitas est, ibi Deus est: Deus est enim charitas, Quapropter quod ex charitate, hoc ex Deo solatium est. Si quod igitur est solatium, quod habet fraterna charitas, quæ tristitia pariter & læta facit communia, implete gaudium nostrum. Addit tertio loco: Si qua societas spiritus. Societas spiritus aliud non est, quam coniunctio fidelium, quam efficit spiritus sanctus: per quam vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes. Hac societate nulla esse potest neque firmior neque iucundior: De hac societate si esse vultis, si ad corpus Christi pertinere, si membra eius esse cupitis, implete gaudium nostrum. Subdit quarto & postremo loco: Si quæ viscera miserationis. Si nondum obliguerunt sensus vestri, si pijs ducuntur adhuc affectionibus animi vestri, implete gaudium nostrum. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Capiat itaque vos nunc nostri misericordia, si extremo illo die misericordem iudicem habere vultis: Nam qua mensura mensi fueritis, eadē

Ioan. 16.

Galat. 4.

2. Cor. 5.

1. Ioan. 4.

Vbi charitas ibi deus

Societas spiritus quæ fit.

Ephef. 4.

Matt. 5.

Matt. 7.

PERORATIO AVCTORIS.

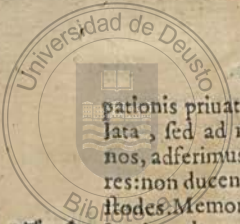
435

remitetur vobis. Quare si quæ sunt in vobis viscera miserationis, implete gaudium nostrum. Inchoatum quidem fuit gaudium hoc, ante annos prope sexcentos, & ad hæc vsque nostra tempora continuatum: sed proh dolor, proximis his annis superioribus, est non leui tristitia contaminatum. Quantam nos ex eo lætitiā accepisse putatis, quod cum iam à sexcentis annis propè Christi receperit Euangelium Polonia, tantam in eo tuendo gentis nostræ constantiam videre semper licuit, ut ab eo nunquam in aliud se cuiusvis, quam Christi potius Euangelium transferri passa sit: Verum gaudium hoc nostrum valde est imminutum, posteaquam paucis his superioribus annis, ab eo, quod nobis traditum est, sancto Dei verbo plerisque recessisse videmus: quibus melius erat non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem rectorum conuerti. Currebatis bene: quis vos fascinauit non obedire veritati, quæ semel amplexi fueratis? Quare si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium nostrum: Date operā, ut quod magna cum laude fuit à maioribus vestris inchoatum, & ab illis quidem constanter ad extremum vsque vitæ diem, à vobis autem aliquandiu continuatum, optato fine terminetis, & sicut à maioribus accepistis, ad posteros transmittatis. Quod ad nos attinet, qualescunque sumus, indigni quidem, sed ministri tamen Dei sumus: pro Christo legatione fungentes, eorum loca tenemus, qui primi gentem hanc nostram voluntariè Deo genuerunt verbo veritatis. Non ignoratis Apostolos vestros Adalbertum & Stanislaum, quorum admirabilis vitæ sanctimonia toti est orbis testata. Quod illi nobis Euangelium sanguine suo signatum reliquerunt, quod miraculis propagarunt, quod ipsi ab Apostolis, quod nos ab ipsis per longam Episcoporum & sacerdotum successionem accepimus, hoc, & non aliud annunciamus vobis. Quod si vita nostra longè dissidet ab eorum vita, agnoscimus peccata nostra, sed certè doctrina nostra ab illorum, doctrina non dissidet. Nam quod ab illis creditum, non quod à nobis inuentum est: quod ab illis accepimus, non quod ipsi excogitauimus, hoc vobis tradimus. Res est non ingenij, sed doctrinæ: non usurpationis

Poloni constantes in religione à 600. annis

2. Pet. 2.
Galat. 5.
3.

1. Cor. 4.
2. Cor. 5.
Iac. 1.
Apostoli Polonia.

PARAENESIS ET

patronis priuata, sed publicæ traditionis: non à nobis pro-
lata, sed ad nos producta: quam ita vt producta est ad
nos, adferimus ad vos: non institutores ipsi, sed sectato-
res: non ducentes, sed sequentes: non auctores, sed cu-
stodes. Memores illius, quod verum veri Dei cultorem
Paulus admonet: Depositum custodi, deuitans prophanas
vorum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ:
quam quidam promittentes à fide exciderunt, quod apud
nos ab his qui præcesserunt nos sanctis patribus fuit de-
positum, id iuxta Pauli monita, fideliter à nobis custoditum
vobis nunc reddimus, Quamobrem si nullas ad vos pro-
phanas vorum nouitates adferimus, si à Paulo docti,
quod à patribus depositum fuit apud nos fidei talentum, id
magna fide custoditum vobis reddimus: iterum atque iterum ro-
gamus vos, & obsecramus, implere gaudium nostrum. Sed
vos iam pridem nosse proculdubio cupitis, quamam tan-
dem ratione gaudium nostrum per vos impleri velimus.
Non est cur anxio sitis & sollicito animo: nihil difficile, ni-
hil durum & molestum, nihil quod non cum voluptate po-
tius, quam cum labore coniunctum sit, vobis prescribemus.
Neque enim aliter nos à vobis, quam sicut magister no-
ster Paulus olim à Philippensibus, impleri gaudium no-
strum postulamus. Principio vt idem sapiatis omnes: dein
de vt eandem charitatem habeatis. Quid vobis videtur?
Estne aliquid in hoc laboris & molestiæ? Nunquid non
dulce potius cumprimis & iucundum est, quod à vobis
exigimus? Non vt maria transmittatis, non vt partem ali-
quam terrarum orbis peruagimini, non vt aut opes abij-
ciatis, aut sanguinem vestrum profundatis, aut aliquam
corporibus vestris molestiam adferatis, nihil horum aut
similium præcipimus. Ac si quid tamen huius generis pro
Christo legatione fungentes præciperemus, certe Christi
causa non modò non detrectare, verumetiam summa
cum animorum alacritate obire vos oportet omnia. Nam
si nullos non perfert labores & molestias agricola, nulla
non adit pericula mercator, nullis non discriminibus vita
sua obijcit miles, dum exiguo lucro potiri queant, quo ta-
mē an sint potituri certū adhuc non est, & si maximè potiri
sint, persepe tamē citius opinione sua dimittant, necesse est:
Si

PERORATIO AVCTORIS.

436

Si mox perituri cōmodi causa perferunt isti tā acerba mul-
ta, tam alacriter, vos non multo maiore alacritate eadē om-
nia laturos essetis, vt infinitū, nec vllō vnquā tempore vobis
periturū thesaurū, ibi consequi licet, vbi neq; erugo, neq; ti-
uea demolitur, neq; fures effodiūt aut furantur: vbi qua se-
mel potiti fueritis vita beata, ea perpetuò frui licebit? Sed
tamē nos nullum vobis grauius onus imponemus. Mauda-
tum quod nos pro Christo legatione fungētes præcipimus
vobis hodie, nō supra vos est, neq; procul positum, nec in cœ-
lo sitū, vt possitis dicere: quis nostrū valet ad cœlū ascēde-
re, vt deferat illud ad nos, vt audiam⁹ atq; opere cōpleam⁹?
neq; trans mare positum, vt caufemini & dicatis: quis ē no-
bis poterit transfretare, & illud ad nos vsq; deferre, vt pos-
simus audire & facere quod præceptū est? Sed iuxta vos est
sermo valde in ore vestro & in corde vestro: vt faciatis il-
lū. Breue verbū est, & expeditū. Hoc tantū hortamur vos,
oramus & obsecramus, vt idipsum credatis, vt eandem cha-
ritatem habeatis. Quid est facilius, quam credere? quid dul-
cius, quam amare? Quid autem vtroq; fructuosius? Videris
quā sit expeditum, quod à vobis postulamus, modò vo-
luntas adsit, dictum ac factum, gaudium nostrum per vos
erit impletum, Neque enim petētibus deerit eius auxiliū,
qui operatur in nobis & velle & perficere. Sed hic dicet
vestrum aliquis: Quid hoc rei est? tanquā cum infide-
libus ita nobiscum agitis. Nunquid non credimus? Nobis
verò, quin credatis dubium non est, sed minimè sufficere
putamus, si quomodocunque tandem vos credere profi-
teamini, verū sicut iubet Paulus, ita vos credere velimus,
vt idem credēdo sapiatis. Non vt singularem siue solitariā
quisq; suam, non vt VVirtenbergeñ, non vt Tigurinam, nō
vt Augustanam, non vt aliam quacunque (iam enim pro
dolor luditur fidibus, non vna fides retinetur) sed vt catho-
licę fidei cōfessionē Christianā vnanimiter omnes ample-
ctamini. Quæ malum isthæc est amentia, cum olim vnum
Deum colentes, vno & eodem nomine Christiani fueri-
mus appellati, quod nunc plerique tam præclarum nomen
hoc fastidiunt, & Evangelici quā Christiani vocari ma-
lunt? Scilicet extra Christum, Euāgelium esse potest? Quid
est Euāgelium? Iuxta annunciatio. Potest autē extra Chri-
stum

Matt. 23

Deut. 30.

Phil. 2.

Phil. 2.

Credere
quomodo
oporteat.

Euangelium scilicet lata esse vlla annuntiatio? Sempiterni vae, & aeternae
 extra Christi mortis annuntiatio extra Christum esse potest, lata alicuius
 rei nuncijs extra Christum esse non potest. Quamobrem vnde discessistis, eo redeatis, neque nomen illud fasti-
 dite, quod est super omne nomen. quod solum prae nobis fer-
 re, de quo solo gloriari nos oportet. Nihil praedicari de no-
 bis potest gloriosius, quam si quemadmodum qui praecesserunt
 nos omnes, ex quo tempore Christi semel Euangelium rece-
 pit Polonia, Christiani sumus & vocemur omnes. Christiani
 non ita pridem vocati estis, Christianis paratibus prognati,
 à Christianis maioribus profecti, Christiani sicut initio,
 sic deinceps etiam semper & esse & dici velitis: neque vos ab
 illis praedatis, quos esse & fuisse Christianos negare non
 potestis. Eua atque etiam obsecramus vos per nomen domini
 nostri Iesu Christi, cuius nominis & ipsi communicatione
 gaudemus, & vos nobiscum vna maiorum nostrorum exem-
 plo gaudere cupimus, ut id ipsum dicatis omnes: id ipsum
 sentiat, idem sapiatis, & non sint in vobis schismata: sitis
 autem perfecti, in eodem sensu, & in eadem sententia. Me
 mores libertatis, qua semel nos Christus liberauit omnes:
 quotquot esse & dici Christiani vultis, nolite iterum iugo ser-
 uitutis contineri: nolite effici serui hominum. Homo est Lu-
 therus, homo est Philippus, homo est Calvinus, quorum ali-
 cuius opinionem cum sequimini, quid aliud quam hominis
 opinionem sequimini? Atqui mendacem omnem hominem
 esse, digito Dei scriptum est. Nolite sic eorum alicui vos ad-
 dicere, ut prae eo, quod ipsi senserant, totius Ecclesiae, quae
 firmamentum est & columna veritatis, sensum & consen-
 sum, posthabendum esse putetis. Iam vero si verbi Dei ap-
 pellatione, quod nunc (pro dolor) non raro fit à multis, ver-
 bum hominis dignati fueritis, videte, nunquid non germa-
 na sit haec idololatria? Fugite idola per Deum immortalem.
 Non est deus Calvinus, non est deus Lutherus, non est deus
 Bucerus, aut quicumque tandem alius ex illis, qui multo cru-
 delius Christi corpus sanctissimum tractauerunt, quam illi
 ipsi qui Christum in cruce egerunt. Tunc enim venerunt
 impij milites, & non fregerunt crura Christi: nunc vene-
 runt isti speciem pietatis habentes, virtutem autem eius abne-
 gantes, & diruperunt, ac in multas partes cōciderunt totum
 corpus

1. Cor. 1.

Galat. 5.

1. Cor. 7.

Psalm. 115.

Idololatria
9^a.

1. Cor. 10.

Idololatria
haeretic.

Ioh. 19.

2. Tim. 3.

corpus Christi: vnam, sanctam, catholicam, Apostolicam eccle-
 siam. Integrum Christi corpus inter manus persequuto-
 rum in cruce permansit: & inter manus Christianorum non
 est iam integrum corpus ecclesiae. Quamobrem eorum se-
 ctatores esse nolite, per quos tam nefarium scelus patratum
 esse videris: sed spiritum sanctum per suum vas electum, vos
 ut idem sapiatis monentem, audite. Non ut suam quisque pro-
 priam confessionem adferat, sed ut qui vos esse Christianos
 profiteamini (liber enim receptum hoc nomen potius vobis
 tribuere, quo superstitionibus etiam Apostolis Antiochiae pri-
 mum eorum vni discipuli leguntur, quam novum aliud he-
 ri, quod aiunt, & nudiustertius à novarum rerum studiosis
 usurpari coeptum) ut idem sapiatis quod vestros, vel com-
 munes nostros potius maiores, Christianos citra dubira-
 tionem vllam, sapuisse cernitis, qui nos praecesserunt cum
 eodem signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Procul à
 vobis absit haec impietas, ut patres vestros, avos, proavos,
 atavos idola coluisse, & nunc demum Christum praedicari
 coeptum esse, nunc demum vestris oculis Euangelij lucē af-
 fulxisse, hostibus veritatis & inimicis crucis Christi credere
 animum inducat. Quingenti iam sunt octoginta sex an-
 ni, sicut annalibus nostris memoriae proditum legimus, cum
 per Christum Deum nostrum ab idolorum errore sumus
 abducti, & ad veritatis agnitionem perducti, qui postquam
 semel nos ab idolorum cultu reuocavit, quae nunquam fa-
 tis est praedicanda bonitas illius & misericordia, non per-
 misit deinceps vquam sanguine suo nos ablutos, eodem
 luti volutabro foedari. Idem igitur sapiatis, quod parentes,
 quod aui, quod proavi, quod atavi vestri, qui pie Christum
 coluerunt, iam inde à sexcentis annis propē sapuerunt,
 quandoquidem & ipsi non diuersum ab eo sapuerūt, quod
 reliquus orbis Christianus ab ipsis Apostolis receptum, &
 per longam Episcoporum & sacerdotum successionem ad
 nos usque perductum sapuit semper, & sapit etiam nunc,
 & sapiet deinceps vniuersus. Non est Polona fides, non
 Lithuana, non Germana, quam ut firmiter teneatis, vo-
 bis persuadere conamur, Non est huius vel illius nationis
 aut prouinciæ, ut nationalis aut prouincialis dici queat.
 Est & vocatur fides catholica, per vniuersum terrarum or-
 bem,

Astor. 11.

Phil. 3.

Poloni quā
do Christia-
ni facti.Fides catho-
lica, nō Po-
lona, vel
Germana.

orbem, quam latè patet Christianum nomen diffusa, neque triginta his aut quadraginta annis nata, sed quæ ab ipsis primis parentibus nostris simul ut orbis conditus est, initium habuerit. Fuit ante legem obscurior, sub lege figuris magis adumbrata, quam illustrioribus aliquibus notis expressa, posteaquam verò apparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus, facta est indies clarior & dilucidior, ut nihil iam ad eius perspicuitatem deesse videatur. Hanc igitur fidei catholicæ confessionem Christianam vobis commendamus, ut quod audistis ab initio, id in vobis permaneat, Quia si in vobis permanerit quod audistis ab initio, & vos in filio & patre manebitis, & societate habebitis nobiscum, & societas nostra erit cum patre & cum filio ei? Iesu Christo. Hæc & Paulus vobis commendat, cum ut idem sapientia monet. Quid enim est aliud idem sapere, quam catholicæ fidei retinere? Qui catholicus est, idem sapit. Qui schismaticus est aut hæreticus, diuersum sapit. Hoc est idem sapere, sapere ad sobrietatem: hoc est diuersum sapere, sapere plus quam oportet. Certe non oportet sapere plus quam omnes sapiunt: nam sic sapere, desipere est: Sicut etiam dicit Paulus, Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Credere sanctam Ecclesiam catholicam, hoc est idem sapere. Quisquis hanc non credit, etiam si cetera credat omnia, quæ in symbolo continentur, inanis est fides eius: quando non sapit idem, sicut Paulus admonet. Non est ita necessarium ad salutem habere Prophetiam, nosse mysteria omnia, & omnem scientiam, ut si quid alicui forte parum perspectum sit, de salute animæ suæ periclitetur. Vnum est necessarium dicit Christus: Vnum est ad salutem necessarium: quo si quis vno fuerit destitutus, nihil est, quod se salutem consequi possit. Quid illud est? Subiungit mox Paulus dicens: Eandem charitatem habentes. Loquatur aliquis linguis hominum aut Angelorum, si charitatem non habuerit, factus est velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Habeat Prophetiam, nouerit omnia mysteria, & omnem scientiam: habeat omnem fidem, ita ut montes transferat: si charitatem non habuerit, nihil est. Distribuat in cibos pauperum omnes facultates suas tradat corpus suum ita ut ardeat, si charitatem non habuerit, nihil ei prodest. Sola est charitas, quam

Tim. 2.

1. Ioan. 2.

1. Ioan. 1.

Phil. 2.

Idem sapere

quid sit.

Rom. 12.

Rom. 1.

Ecclesiæ ca-

tholicæ non

credens, ni-

hil credit.

1. Cor. 13.

Luc. 10.

Phil. 2.

1. Cor. 13.

Charitatis

laus.

quam qui habet, nihil ei deest eorum quæ ad bene beatèque viuendum pertinent: quam qui non habet, frustra habet cetera omnia. Fratres sumus, vnum Deum inuocamus, in vnum Christum credimus, vnum Euangelium legimus, vnum Psalterium recitamus, vnum Amen respondemus, vnum Alleluia resonamus, vnum Pascha celebramus: quid causæ est, quod vos foris estis, nos intus sumus? Quid causæ est, quod altare contra altare erigitis, quod cathedram contra cathedram constituitis? Quid causæ est, quod Paulum admonentem audire non vultis, ut idem nobiscum, idem cum nostris maioribus, idem cum vniuersa Catholica Ecclesia sapiatis, verum ab orbe terrarum vos præciditis? Eadem sacramenta nobiscum, easdem scripturas habetis, hoc solum intus habetis, quod minus habet, qui charitatem non habet. Si esset charitas, nulla esset præcisio, nihil esset quod impediret, quominus idem saperemus omnes. Nulli schismata facerent, dicit Augustinus, si fraterno odio non excarentur. Ante quem Ambrosius quoque, Nouatianus, inquit, & alij non parua scientiæ fuerunt, sed quia per zelum fœdera charitatis perdiderunt, in schisma versi ad perditionem sui, hæreses creauerunt. Si charitas adesset, quandoquidem non infatur charitas, nunquam eo tumoris ventum esset à quibusdam, totum ut orbem Christianum despere, se verò solos sapere, se solos videre sibi persuaderent. Si charitas adesset, quandoquidem non cogitat malum charitas, nunquam hanc de nobis opinionem nonnulli concepissent, quod secus quam intelligimus ipsi scripturas interpretemur, quod vna, nulla vel cogitari potest maior impietas. Si charitas adesset, causæ nihil esset, quamobrem idem non saperemus omnes. Obsecramus vos per Christum, nunquid non eundem nobiscum in cœlis patrē inuocatis? nunquid inuocantes non eadē ab eius filio vobis præscripta formula vimini, dicentes, Pater noster qui es in cœlis? Atqui pater hic noster, vnam tantum coniugem habere voluit. Qui patrē vnum agnoscimus, quare matrem etiam vnam non agnoscimus? Si primogenitus noster frater diuinus non est Christus, cur ipsi diuidimur, cur segregamur, cur disiungimur? Si membra sumus vnius Christi corporis, cur ab eo vos præciditis? Iterum atque iterum per Deum vos obtestamur immortalem,

Charitatem
heretici non
habent.

Aug. de ba-
ptismo par-
ticulari con-
tra Donatist.
lib. 11.

cap. 11.

Rom. 10.

Ambr. in

epi. ad Cor.

cap. 3.

1. Cor. 13.

Malach. 2.

Matt. 6.

Rom. 8.

1. Cor. 11.

1. Cor. 12.

imple-

Universidad de Deusto

PARAENESIS ET

Extra eccle-
sia salus et
charitas ha-
beri non po-
test.
In ser. su-
per gest. cū
merito.

Vnitatis
Christianae
laus.
Phil. 2.

Ahor. 4.
Psalm. 132.

Iudic. 10.
Ibidem.
Ibidem.

1. Esdr. 3.
2.
Luc. 10.
Eph. 5.
Ioan. 17.

Sapient. 2.
Ioan. 11.

implete gaudium nostrum: consonate paci, coherete vnita-
ti, acquiescite charitati, cedite veritati, quod latari queamus
de concordia vestra, & gratias agere Deo de salute vestra,
quam non potestis habere, nisi in Ecclesia catholica. Extra
Ecclesiam catholicam, quid enim prohibet quominus Au-
gustinus verbis utamur, omnia potestis habere praeter salu-
tem. Potestis habere honorem, potestis habere sacramen-
ta, potestis etiam cantare alleluia, potestis respondere Amen,
potestis Evangelium tenere, potestis in nomine patris &
filij & spiritus sancti fidem habere & praedicare: sed nusquam
nisi in ecclesia catholica salutem potestis inuenire. Extra
hanc haberi possunt omnia: sola ea, quae sola salutem adfert
charitas, extra Ecclesiam haberi non potest: Neque enim
diuidit vnitatem quisquis habet charitatem. Haec est quae
facit vnanimes: quales ut sitis, cum Paulo vos hortamur:
ut vno sitis & eodem animo, quo sumus nos, quo fuerunt
olim nostri & vestri maiores, qui pie Christum coluerunt:
ut de vobis quoque dici queat, quod de nostris aliquando
maioribus dictum legistis: Multitudinis credentium erat
cor vnum, & anima vna. Ecce quam bonum & quam iucun-
dum, habitare fratres in vnum. Quam iucundum accedit au-
ribus, & suauis. cum legitur: Egressi sunt omnes filij Israel,
& pariter congregati, quasi vir vnus. Stans omnis populus,
quasi vnus sermone respondit. Conuenit vniuersus Israel
ad ciuitatem, quasi homo vnus: eadem mente, vno consilio.
Congregatus est populus, quasi vir vnus in Ierusalem. Vnu
est necessarium: vnum est ad salutem necessarium: Vnum
hoc illa ipsa hora, qua iam traditurus erat semetipsum pro
nobis, oblationem & hostiam Deo in odore suauitatis, pe-
tuit a patre Christus dicens: Pater sancte serua eos in no-
mine tuo, quos dedisti mihi, ut sint vnum sicut & nos. Et
paulo post: Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis,
qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes vni
sint: ut sicut tu pater in me & ego in te, ut & ipsi in nobis
vnum sint: ut sint vnum, sicut & nos vnum sumus, ut sint co-
summati in vnu. Neque vero petiuit haec a patre modo re-
petitis vicibus, verum etiam haec fuit causa potissima, sicut
a Ioanne scriptum legimus, quamobrem turpissima morte
condemnari voluit, ut filios Dei, qui erant dispersi, congre-
garet

PERORATIO AVCTORIS.

garet in vnum. Quae cum ita sint, cum ex hac vita migratu-
rus ad patrem suum caelestem nihil aliud nobis testamen-
to Christus reliquerit quam pacem: cum non aliud sit pa-
trem precatus diligentius, quam ut vnum cum ipso, vnum
& inter nos essemus: cum & mortis illius tam acerbae tam
etiam ignominiosae, non alia causa fuerit, quam ut disper-
sos congregaret in vnum: cur vos, quod nobis testamento
legatum est, id repudiatis? cur CHRISTI precationem ex
incredibili quadam erga nos charitate profectam, nullum
vobis fructum adferre patimini? cur crucis & mortis illius
beneficium, quantum ad vos pertinet, irritum & inane
redditis? dum quod antea dispersum, postea sanguine il-
lius fuit precioso congregatum, id vos iterum dispergere
conamini. Estne hoc Christianos esse? estne hoc Euange-
lium Christi profiteri? Christus ex duobus fecit vnum. (Se-
cit enim vtraque vnum dicit Apostolus) vos ex vno faci-
tis duo, ac plura etiam quam duo. Altare contra altare e-
rigitis, cathedram contra cathedram constituitis. Obsecra-
mus vos, quid est hoc aliud, quam Antichristos esse? quam
non Christi Euangelium, sed Satanae cacangelium propa-
gare? Sicut enim Christus est, qui congregat: ita Satanas
est, qui spargit. Nolite charissimi, nolite spargere cum Sa-
tana, sed congregare potius cum Christo: vel saltem, quod
semel est precioso Christi sanguine congregatum, id nec
ipsi spargite, nec ab alijs dispergi patimini. Sitis vnani-
mes, ut quamuis corpora diuersa sint, eadem tamen in il-
lis mens, idem animus, eadem voluntas, idem sensus o-
mnium. Nolite suam quisque propriam confessionem ad-
ferre, suam quisque solitariam, aut vnus alicuius ex his o-
pinionem sequi, qui sicut propria sua temeritate segrega-
uerunt semetipsos, ita iusto Dei iudicio sunt & ipsi a se in-
uicem segregati, & in tot sectas dissecti, ut earum vix iam
etiam numerum inire liceat. Verum non est nisi vnum.
Hoc vnum retinete: ab omni sectarum genere cauetote.
Sitis, ut Paulus monet, vnanimes, & id ipsum sentientes:
Nam hi demum sunt vnanimes, qui sentiunt id ipsum. Si-
cubi vero, scinditur incertum studia in contraria vulgus,
sicut (proh dolor) in hac nostra prouincia fieri non ita pri-
dem coeptum esse videmus, ibi vnanimitas esse non potest.

Ioan. 14.

Eph. 2.

Id ipsum
sentientes
Phil. 2.

Nihil

Rom. 15. Nihil est autem, quod vel ad Romanos, vel ad Corinthios
1. Cor. 1. et vel ad Philippenfes scribens, tam frequenter inculcet Apo-
2. Cor. 13. stolus, quam vnum hoc, vt idipsum dicamus, idipsum senti-
Philij. 4. amus, idem sapiamus omnes. Quod igitur ille, vel Deus
 potius per illum toties tam diligenter praecepit, nolite com-
 mittere, vt in eo parum ipsi dicto audientes fuisse videamini.
Psal. 121. Vultis edificare ciuitatem? Hierusalem edificate,
 non Babylonem. Siquidem de Hierusalem legitis, quod
Gene. 11. edificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum. In Ba-
 bylone contra, sicut linguarum, ita & sensuum & rerum
 omnium horrenda quaedam confusio. Ciuitas Hierusalem
 vnum corpus est, non quadam corporum confusione per-
 mixtum, vt inquit Hilarius, neque singulis indifferetum ac-
 ceruum, & informem cumulum vnitis: sed per fidei vnita-
 tem, per charitatis societatem, per operum voluntatisque
 concordiam, per sacramenti vnum in omnibus donum ef-
 ficimur omnes vna ciuitas Hierusalem: efficimur vnus co-
 tus sanctorum: efficimur vnum corpus Christi: A quo dis-
 cidentes, & se peccatis suis praecipitantibus separantes, par-
 ticipationem sanctae huius domus non habent: in qua non
 facit habitare Deus, nisi vnanimis: cum sit participatio ci-
 uitatis huius in idipsum. Quapropter vbi idem sapiunt om-
 nes, eandem charitatem habentes, vnanimis idipsum
Psal. 67. sentientes, ibi Hierusalem, ibi domus Dei viu, ex viuus la-
Psal. 121. pidibus edificata, ibi est vna, sancta, catholica, Apostolica
 Ecclesia, firmamentum & columna veritatis. Hanc itaque ci-
 uitate edificare charissimi, vel vt ipsi potius hec esse ciuitas
1. Pet. 2. queatis elaborare. Fugite vero, fugite de medio Babylonis
1. Tim. 3. & saluet vnusquisque animam suam. Neque enim ignoratis,
Hier. 51. quam horrenda per Prophetas suos Deus Babylonem com-
Esa. 13. minetur. Quae quidem non illi tantum, de qua proprie scrip-
Hier. 50. & 51. serunt, verum etiam ei, quam illa significauit euenisse vi-
Psal. 136. demus omnia. Aedificauit memoria nostra Babylonem in
 Germania Martinus Lutherus, quid superest malorum ex
 his omnibus, quae Prophetarum ventura praedixerunt, quod in
 ea iam non euenerit? Neque tamen eorum adhuc finis ap-
 pareret vllus. Sed & in Anglia fuit edificata Babylon, quae iam
 per Dei gratiam edificatur iterum vt ciuitas, cuius partici-
Psal. 121 patio in idipsum: Quibus non fuit regnum illud iactatum
 procel-

procellis & tempestatibus: quae non pertulit naufragia? qui-
 bus non est maclatum infortunij, quo ad in ea Babylon edi-
 ficabatur? Agite o fratres, quorum exitus perhorrescitis,
 eorum imitari facta ne velitis. Non potest esse falsum, quod
 dixit veritas: Omne regnum in seipsum diuisum desolabi-
 tur. Sic ignis in stipites segregatus, extinguitur: domus
 in lapides diuisa corrui: nauis in tabulas discissa, demer-
 gitur. Quamobrem tanquam pestem vnam omnium te-
 trerrimam, fugite diuisionem, fugite schismata, fugite ha-
 ereses. Nolite vos diuidere a nobis, qui patres vestri voca-
 mur, & sumus, ac pro paterna nostra erga vos charitate,
 nullius rei maiorem, quam vestrae salutis curam & sollici-
 tudinem gerimus. Nolite vos diuidere a sanctis vestris, &
2. Cor. 11. iisdem maioribus nostris. Nolite vos diuidere ab vniuerso ter-
 rarum orbe, quam longè, quamq; late pater in eo Christiana re-
 ligio: sed implere gaudium nostrum, vt idè sapiatis, eandè
 charitatè habentes, vnanimis, idipsum sentientes. Ceterum
 quò minus gaudium hoc nostrum impleri possit, duo po-
 tissimum obstat videntur, à quibus vt vobis diligenter ca-
 ueatis, cum Paulo nostro paternè vos hortamur & mone-
 mus: qui statim subiungit: Nihil per contentionem neque
 per inanem gloriam. Nihil est quod perinde obstat, quomi-
 nus homines idem sapiant, eandem charitatem habentes,
 vnanimis, idipsum sentientes: atque contentio. Quod etiam
 ille videtur indicare qui dixit: Vnitatè assequi non meretur:
 quisquis non ipsam, sed quod vult ipse tueretur. Hæc enim
 contentio animos irritat, mentes perturbat, odia accendit,
 ac tantam persæpe caliginem oculis mortalium offendit, vt
 caeca mens, quod rectum est videre non possit. Quamob-
 rem etiam alio loco Paulus, pugnas legis, & verborum vi-
 tare iubet, quod ex his oriuntur inuidia, contentiones, blas-
 phemiae, suspensiones malae, conflictationes hominum mète
 corruptorum, & qui veritate priuati sunt. Et iterum: His qui
 sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt
 autè iniquitati, ira, & indignatio, tribulatio, & angustia. Et
 ad Corinthios scribens: Si quis autem videtur contentiosus
 esse, nos talè consuetudinè non habemus, neque ecclesia Dei.
 Ad eundè modum & Iacob, vbi zelus amarus habetur & co-
 tentiones in cordibus, negat eam ibi reperiri sapientiam, quae
 desur-

Matt. 12.
Luc. 11.

*Contentio-
 nis fructus
 Phil. 2.*

*Petrus Cln
 niacen. li. 5
 Epi. 16.*

1. Tim. 6.

Rom. 2.

1. Cor. 11.

Iacob. 3.

Sapientia
diabolica.

Disputatio
nis permi-
tens.

Greg. Naz.
li. 1. theol.

Veritas al-
tercando a-
mittitur.

1. Cor. 4.

Aug. li. 12.

confess. ca.

25. & in

Psal. 75.

Veritas est

omnium.

Ioan. 8.

desursum est, descendens à patre luminum, sed terrenam, animalem, diabolicam. Vbi enim zelus & cōtentio, ibi inconstantia & omne opus prauum. Quæ autē desursum est, inquit, sapientia, primū quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis. Sectemini charissimi sapientiā, quæ desursum est à patre luminum. Hæc enim est pudica, quoniam caltē intelligit: est pacifica, quoniam à proximorum societate propter elationem se non disungit: est modesta, suadibilis, bonis consentiens, quoniam nihil habet in se præfracti, sed facillē cedit veritati. Contrā verò, terrenam illam, animalem, diabolicam sapientiam, quæ qui præditi sunt, omnes alios præ se caudices esse putant, modis omnibus aucter semini: cum ipsi vestris oculis videatis, ac modò non manibus etiam contrectetis, inconstantia & omne opus prauū, vbi zelus est & contentio. Quid enim apud illos constas, quid fixum & stabile cernere licet, apud quos altercationes illæ de fide vigent maximè? Satis iam à nobis est superius indicatum, quemadmodum subinde variant sententijs, dogmata sua mutant in annos, quin & aliud hodie nonnunquam, aliud cras asserunt. Suo quoque tempore quaritur Gregorius Nazanzenus, cum feruerent maximè disputationes, tum effrixisse maximè charitatem, refrixisse pietatem, quæ in credendo, in sperando, in amando consistit. Tum autem & hunc fructum adfert contentio, quod sicut ille dixit: Nimium altercando, veritas amittitur. Neque enim vllum adferri potest maius impedimentum ad veritatem inuestigandam, quàm si supra quam scriptum est, vnus pro altero insensur aduersus alterum. Præclatè Deum alloquentis Augustinus, Veritas, inquit, tua nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrum: quos ad eius communionem publicè vocas, terribiliter admonēs, vt nolimus eā habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quisquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, sibi propriè vendicat, & suum vult esse, quod omnium est, à communi propellitur ad sua: hoc est, à veritate ad mendaciū: Qui enim loquitur mendaciū, de suo loquitur. Obsecramus vos, quod ab Augustino scriptum est, diligenter vobiscum expendere velitis. Non est, inquit Augustinus, huius aut illius, sed est

est omnium veritas: omnes ad eius communionem vocauit Deus publicè. Quod publicum est, nemo faciat priuatum, ne priuetur: quod omnium est per charitatem, nemo sibi propriè vendicat, aut suum esse velit per contentionem. Nam qui de suo loquitur, mendacium loquitur, non veritatem, sicut ipsa testatur veritas. Atque hic est fructus contentionis, quod, dum suam quisque vult esse veritatem, quæ omnium est, amittitur veritas: quam non alibi, quàm apud omnes, hoc est, in ecclesia catholica reperire licet. Qui loquitur alio quàm omnium, quàm ecclesiæ catholice sensu, de suo loquitur, mendaciū loquitur. Contentio materia est iracundie. Est autem ira proprium quod facillē fallitur fallitque, ita vt iracundiorum ferè neminem veracem esse scribat Philo. Quare fugite contentionem, quæ priuatum, quæ suum esse vult, quod publicum, quod commune est omnium. Cuius mater, sicut ab eodem Augustino scriptum est, est superbia & humanae laudis auditas. Quamobrem fontem ipsum tanti mali cum obruere vellet Apostolus, posteaquam dixit, nihil per contentionem: adiunxit statim, neque per inanem gloriam. Tolle gloriam inanem, sublata simul erit omnis contentio: cuius nō alia ferè causa est, quàm quod quaritur ab hominibus gloria. Verè namque dictum est à Sapiente: Inter superbos semper iurgia: Atqui superbiæ filia est inanis gloria, quæ plerumque facit è stulis insanos. Cessabunt iurgia, facessent contentiones, simul vt facesset inanis gloria. Facesset autem inanis gloria, si fuerit illud obseruatum, quod mox apud Paulum sequitur. Sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitantes. Vultis iurgia, vultis lites, vultis contentiones effugere: fugite gloriam inanem: succedat in locum eius humilitas: quæ itatim vt accesserit, facessat illa necessè est. Sicut mater hæreticorum superbia, sic mater piorum omnium est humilitas. Vultis audire loquentem superbiā? Deponite, inquit, quicquid armature suppeditant orthodoci veteres, theologorum scholæ, auctoritas conciliorum & pontificū, consensus tot seculorum ac totius populi Christiani. Nihil recipimus nisi scripturas: sed sic, vt penes nos solos sic certa auctoritas interpretandi: Quod nos interpretamur hoc sentit spiritus sanctus, quod adferunt alij quam-

Contentio
materia
iracundie.

Phil. lib. 2.
allegoriarū
Epist. 60.

Inanis gloria
filia su-
perbiæ.
Philip. 2.

Prout. 13.

Philip. 2.

Superbia
mater hæ-
reticorum.

Lutheri su-
perba ver-
ba.

uis magni, quavis multi, a spiritu satanae, & alienata mente profectum est. Quod orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Ecclesie tradidit, quod populus Christianus amplectus est, quod scholae defendunt, exitiabile venenum est Satanae: Quod ego doceo, spiritus est vitae. Credite in scripturis, nihil prorsus esse obscuritatis, vel quod egeat iudice: aut ut omnes cecutiant, ego non cecutio, Nam conscius mihi sum, me habere spiritum Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, sed requiro obsequium: Neque quenuquam vel tantillū moveat, multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas. ecclesie sanctorum: omnes perierunt si senserunt, ut scripserunt, nisi qui forte respicerunt ante supremum vitae diem. Qui meis probationibus diffidunt, aut carent sensu communi, aut blasphemiam committunt in spiritum sanctum, & subvertunt Christianismum. Hæc est superbia vox. Nunquid autem hic hominem præ se quenuquam iudicat? Tantum abest, ut se superiorem alium arbitretur, ut ceteros omnes præ se fungos esse iudicet. Videtis autem, ut hic non omnium, sed suam priuatam esse vult veritatem: ut quod omnibus ad fruendum Deus proposuit, id sibi propriè vendicet, & suum esse velit, quod est omnium. Itaque à communi propellitur ad suam, à veritate ad mendacium: nam qui loquitur mendaciū de suo loquitur. At nihil tale humilitas, nihil priuatum, nihil vult habere suum. Quod omnium est, quod catholicum est, quod orbis totius Christiani consensu receptum est, in eo libenter acquiescit: id verum, id rectum, id amplectendum esse censet: etiamsi propter intelligentiæ tarditatem pleraque non assequatur, se tamen non intelligendi viuacitate, sed credendi simplicitate fore tutam persuasum habet ac non modò se non præfert ceteris, verum sibi potius ceteros anteponeit se ceteros esse superiores arbitrat: eos præsertim de quibus tot seculis tanta doctrinae, tantam & sanctitatis opinionem fuisse videt. Nil est quod vel unanimi retinenda, vel veritati inuestiganda sit æquè notum, xii, atque laudis humanæ & inanis gloriæ cupiditas. Hanc enim qui aucupantur, quicquid omnium, quicquid catholicum, quicquid commune cum multis est, id tanquā tantū si inimica, iam ab alijs & vulgare, quodque nullam admirationē effe-

Ioan. 3.

Inanis gloriæ cupiditas veritas inimica

cturum, nec aliquam excellentis alicuius ingenij vel doctrinae sit opinionem allaturum, reijcit & aspernatur: sed singulares quosdā exquirat intellectus, insolitos & hætenus inauditos excogitat sensus, novas & solitarias profert opiniones, quod possit digito monstrari & dicier hic est. Hic ille, qui nobis Euangelium, quod ita multis seculis sub scama no iacuit, ingenij sui felicitate nunc tandē in lucem protulit: qui verum illius & germanum sensum aperuit, qui mentes nostras post tantam, quæ iam diu nostris oculis offusa fuit, caliginem, nūc demum luce veritatis illustravit. Quod ita longo seculorum intervallo nemo vidit orthodoxorum, vnus hic vidit, vnus hic propè mille iam annis ignotum orbi Christiano Christum clarè nobis demonstravit. Papæ quàm longo tempore pro Deo mundus idola coluit: Hic est ille, qui de cælo descendit, qui nos iam tandem ab idolorū seruitute liberatos, Dei piè colendi rationem cognoscere fecit. Hanc inanis gloriæ dum caprat auram infelix homuncio, dum quod Christi proprium est, id sibi vendicare conatur, dū se pro Christo colit vult, minime cōtētus est eo, si vna aliqua de re singularem intellectum, & solitariā suam opinionem proferat, sed cum in vno sibi videt successisse, mox alia simul pervertit omnia, quæ totius orbis iudicio sunt approbata, ac orbis iudicio suum anteponeit, cū eo qui sedet in throno, dicens, Ecce ego noua facio omnia. Videtis quanta sit hæc pestis inanis gloriæ. Hæc est, quæ Cherub angelum, qui ceteris præstare scientia visus est, de cælo deiecit, Hæc est, quæ primos parentes nostros de paradiso deturbauit, Hæc est, quæ nunc etiam non paucos de regno cælorum, hoc est, de ecclesia Dei, in qua sola sunt pauperes illi spiritu, quorum est regnum cælorum, præcipitat, Hæc est, quæ facit hæreticos, Hæc est, quæ facit schismaticos, ac quos nunc separat à cœtu piorum, hos postea separabit ab eo, quod pijs promissum est, regno cælorum. Sic enim hæreticum describit Augustinus. Hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maxime gloriæ principatus quæ sui gratia falsas & novas opiniones vel gignit, vel sequitur. Hanc igitur inanem gloriam iure merito pios omnes fugere Paulus, & humilitatē amplecti iubet, quæ qui præditus est, non modò se nulli, sed

Apo. 21.
Ezech. 18.

Gen. 3.

Matt. 5.

De utilit.
cred. cap. 1.
Hæreticus
quis.

K k k z sibi

DE TRADITIONIBVS

sibi potius anteponit omnes: nec adduci potest vlla ratio-
ne, sic vt de se magnifice sentiat, vt orbem Christianum to-
tum cecutiuisse, Christum tot seculis ignorasse, idola pro
Deo coluisse credat, se verò solum videre, se solum sapere,
se solum veram veri Dei colendi rationem tenere persua-
sum habeat. Vbi tanta est arrogantia, ibi nulla potest esse

An. ser. 213 veritatis agnitio. Verum est enim, quod ab Augustino scri-
de tempore ptum est, eam quam non inuenerit humilem, veritas fugit
Iacob. 4. mentem: Resistit superbis Deus, humilibus autem dat gra-
Psal. 137 tiam. Excelsus Dominus, & humilia respicit, & alia lon-
Isai. 66. ge cognoscit. Ad quem respiciam, inquit, nisi ad humilem,
Prouer. 11. & quietum, tremement sermones meos? Vbi humilitas,
Rom. 1. ibi sapientia: Vbi tumor & inflatio, ibi stultitia. Dicentes
Matt. 11. enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Abscondit mysteria
sua Deus à sapientibus & prudentibus, & reuelauit ea par-
uulis. Vultis Dei mysteria cognoscere? Vultis ad veram sa-
pientiam? Vultis ad scripturarum intelligentiam perueni-
re? Sitis in oculis vestris paruuli: sitis non alta sapientes, ve-
rum humilibus consentientes: sitis conuales potius, quam
montes. Nam in conuallibus emittit Deus fontes gratia-
rum suarum. Nolite sic de nobis, nolite sic de vestris & nostris ma-
ioribus, nolite sic de cunctis qui per orbem Christianum
sunt diffusi, & Christi fidem profitentur, existimare: quod
aut fungi quidam & stipites sint & fuerint omnes: aut si
quod in eis lumen fuit intelligentia, tanta fuerit eorum &
nostra sit improbitas, vt agnitam veritatem profiteri, &
præ nobis ferre nolumus, ac secus quam intelligamus ipsi,
vos doceamus. Extremæ cuiusdam arrogantia: ne dica-
mus an dementia, an impietatis potius fuerit, hanc de pijs
omnibus tam impiam opinionem cõcipere. Nunquid quia
vos cati vobis & prudentes videmini, ideo stupidi, bardi,
trunci sunt omnes quotquot à vobis ipsis inter vos dissi-
dentibus dissentiant? Certè non ita vos Paulus docet: sed
in humilitate, inquit, superiores inuicem arbitranes. Non
modò, inquit Paulus, nemo præ se stupidos, bardos, trun-
cos alios iudicet: verum præstantiores arbitrans, se potius
pleraquæ non assequutum existimet, atque ideo minus præ-
fractè suam opinionem tueatur: ac sicubi videt consensum
omnium, sicubi videt vnanimitè aliquid ab Ecclesia Ca-
tholi-

PERORATIO AVCTORIS.

443

tholica definitum: tanto seculorum intervallo constanter
ab omnibus obseruatum: ne velit orbis totius iudicio pri-
uatū suū anteponere: neque sic sibi soli Dei spiritum vèdi-
cet, vt cui propriè promissus & missus est, eum Ecclesiæ de-
trahat vniuersæ. Quin illi se submittat potius, illius placitis
obtemperet, in captiuitatem redigat intellectum suum, in
obsequium Christi & capitis & corporis. Hoc vbi fit, ibi fit *2. Cor. 10.*
simul quod monet Paulus, quod nos à vobis tanto studio
petimus, vt idem sapiant omnes, eandem charitatem habē-
tes, vnanimè, id ipsum sentientes: Fieri autem id alibi non
potest, quàm vbi præsto adest humilitas, animique mode-
stia. Hanc igitur Paulus præ ceteris diligenter commenda-
re studet omnibus: ac quominus quenquam illius pudere
possit, Christi proponit exemplum, quò libentius illius ve-
stigijs incedamus, Hoc sentite, inquit, in vobis, quod & in
Christo Iesu, qui cū in forma Dei esset non rapinam arbi-
tratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit,
formam serui accipiens, in similitudinem hominū factus, &
habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus
obediēs vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter
quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod
est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu fle-
ctatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lin-
gua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est
Dei patris. Vultis, inquit Paulus, ad veram vitam, vultis ad
veram & eam sempiternam gloriam peruenire: Christū du-
cem sequamini, quam vobis ille viam præcundo muniuit,
eam ingrediamini. Quid enim ille? Cū natura Deus esset
cum se factis etiā ipsis Deū esse declarasset, vt qui vel nu-
tu mortuus vitæ restituebat, qui rerū elemēta vertebat, qui
verbo morbos quoslibet propulsabat, qui verbo tempesta-
tes quoq; sedabat, qui dēmonibus imperabat, ac alia multa
faciebat, quibus apertè se Deū esse demonstrabat: Hic itaq;
talīs cum esset, nunquid per contentionē, nunquid per ina-
nē gloriā sibi vendicauit, vt haberetur æqualis Deo? Nihil
minus, quin humiliauit ac deiecit semetipsum apud homi-
nes, à patre gloriā expectās, vt non ambitionē, sed per hu-
militatē auditū ad eā esse demonstrat. Vsq; eo autem se
deiecit cū esset summus omnium, vt nō modò velut homo

*Hec sentite
in vobis,
quod & in
Christo Ie-
su &c.
Philip. 2.*

*Christus
quomodo se
quendus.*

Luc. 14.

Hebr. 12.

Gen. 3.

Rom. 12.

14. 14.

Prouer. 16.

versatus inter homines elureret. stiret, lasseretur, inopia
boret, ac omnibus iniurijs, quibus ceteri mortales oportu-
nus fieret: verumeriam serui specie in se, qui dominus est
omnium, susciperet: & quidem serui nocentis, cum ipsa
esset innocentia. Nam quod mali serui est, capi, alligari, fla-
gis cedi, conspui: id ipse suscepit in se. Nec eo se dimissile
contentus fuit, verum etiam ad mortis usque supplicium
ceu facinorosus aliquis descendit, & quidem omnium pro-
brosissimæ crucis mortis. Quid autem ex eo præmij conse-
quutus est? Quid aliud nisi quod ipse dixit aliquando: Qui
se humiliat, exaltabitur. Nihil sibi ipse quidem apud homi-
nes vsurpauit, nec ante tempus maiestatem suam iactauit, sed
quod se magis ipse deiecerat, hoc eum euexit magis Deus pa-
ter in summam sublimitatem, ac per humilitatem & ignominiam
crucis illustrato, largitus est nomē quod excellit omnē hu-
manē gloriā: nimirum, ut iam ad illius Iesu conspui & crucifixi
nomē, sese flectat ac submittat omne genu, non solum eorum,
qui sunt in terris, verum etiam eorum, qui apud inferos, vel apud
superos degunt in caelis: nec vlla sit usquā lingua, siue
hominum, siue angelorum, siue demonum, quæ non confiteatur
Iesum omnium rerum principem ac dominum à dextris
assidere Deo patri, ut regni communis gloriæque omnis cōsor-
tem. Quotquot igitur eiusdem gloriæ participes esse cupi-
tis, in hunc aspiciatis auctorem fidei & consummatorem Iesum
huius vobis exemplum ad imitandum proponite: sanctis huius
vestigijs incedite: per vitam contemptum ad vitam: per inanis
gloriæ despicientiam, ad gloriam æternam: per mortalia
dispendia, ad immortalia compendia viā affectate. Vultis
similes esse Deo? Pium & honestum, quod cupitis: Nā pro-
pterea Deus factus est æqualis nobis, ut nos illi in ter-
ris versantem imitati, Deo vicissim similes esse possimus. Sed
ad hanc similitudinem, ne velitis ea via grassari, quam o-
stendit serpens primis parentibus nostris, nec ea, quæ
Cherub ingressus est: ut elatis animis plusquam oportet
scire & sapere, ac super nubium altitudinem ascendere, ac
sic demum esse similes altissimo contendatis. Non hæc est
via, qua itur in celum: non hæc est via, qua peruenitur ad
veram gloriā: ad præcipitium hoc iter est. Contritionem enim,
inquit sapiēs, præcepit superbia, & ante ruinā exaltatur spi-
ritus.

ritus: Viam vobis ostendit is, qui via nostra fieri dignatus
est dominus noster Iesus Christus humiliari ac deici prius
necesse est, ut sic tandem liceat exaltari. Hoc est quod nos
Petrus monet. Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos
exaltet in tempore visitationis: Hoc est quod à sancto Job
quoque scriptum legimus. Qui humiliatus fuerit, erit in
gloria: & qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur.
Hoc & sapiens docet, dicens: Antequam conteratur, ex-
altatur cor hominis, & antequam glorificetur, humiliatur.
Et iterum: Superbum sequitur humilitas, & humilem spiri-
tu suscipiet gloria. Non sumus, hi qui vos quomodo scire
contendatis prohibere velimus: Verum quod Paulus in
hac ipsa epistola scribit, cuius vos verbis ad idem sapien-
dum nobiscum inuitauimus, illud vehementer optamus,
ut charitas magis ac magis abundet in omni scientia ve-
stra. Priore loco posuit Paulus charitatem quam scien-
tiam: illam abundare vult in scientia. Nam qui se scire
putat, si charitas in eius abundauerit scientia, sublato per
illam tumore, superiorem se alium arbitrans, cum eum
recta præcipientem audierit, facile de suo sensu cedit.
Ceterum qui vel à se verbum dei processisse, vel in se solum
peruenisse persuasum habet, eiusque possessione ceteros
excludit, adeo sibi ipsi plerumque placet, usque eo sui cor-
dis visiones admiratur, totum ut orbem Christianum erras-
se, blasphemasse, quid crederet, nesciuisse, citius existima-
uent, quam ut sibi parum aliquid in scripturis intellectum
esse credat. Quamobrem scientiam vobis non inuidemus,
sed ut nihil æquē suspectum habeatis, atque instantem sci-
entiam: etiam atque etiam diligenter, & monemus ut fi-
lios, & hortamur ut fratres. Hæc est enim, quæ segregat,
quæ diuidit, quæ dispergit: sicut contra charitas est, quæ ad-
ficat, quæ colligit, quæ congregat. Et sicut ex multis lapi-
dibus architectus vnam domum, sic hæc ex multis fide-
libus vnam facit Ecclesiam. Charitas hæc sicut non confer-
uatur nisi in humilitate, sic non tenetur, nisi in vnitatem. Non
illam habent diuisores: sicut dicit Iudas Apostolus: Hi in humilitate
sunt, qui seipsos segregant, animales, spiritum non habentes.
Qui seipsos segregant: quærit Augustinus: quare segre-
gant? Quia animales, spiritum non habentes. Ideo defluit,

Ioan. 14.

1. Pet. 5.

Job. 21.

Prouer. 18.

Prouer. 29.

Philip. 1.

Charitas
preservat
scientiam.

1. Cor. 14.

Scientia in-
flans per-
niciosa.
1. Cor. 13.

Charitas est
seruatur
in humilitate
tenetur.

Aug. ser. 6 quia coagulum non habent charitatis. Ipsa charitate plena
dominica est gallina illa propter pullos infirmata, cum pullis humi-
post ascensio lians vocem suam, extendens alas suas. Quoties, inquit,
domini in volui colligere filios tuos? Colligere, non diuidere. Quia
sine 10. habeo, inquit, alias oues, quæ non sunt ex hoc ouili, oportet
10m. me & ipsas adducere, ut sit vnus grex & vnus pastor. Merito
Matt. 21. non audiuit fratrem contra fratrem interpellantem, &
Ioan. 10. dicentem: Domine dic fratri meo, diuidat mecum hæredita-
Luc. 12. tem, Domine, inquit, dic fratri meo. Quid? Diuidat mecum
1. Cor. 1. hæreditatem. Et dominus. Dic homo: Quare enim vis di-
Luc. 12. uidere, nisi quia homo? Cum enim dicit alius: Ego sum
 Pauli, alius autem, ego Apollo: nonne homines estis? Dic
 homo: Quis constituit me diuisorem hæreditatis inter vos?
 Colligere veni non diuidere. Ideo, inquit, dico vobis: Cau-
 ute ab omni cupiditate. Cupiditas enim cupit diuidere,
 sicut charitas colligere. Quid est autem, cauete ab omni cu-
 piditate, nisi impleamini charitate? Nos charitatem pro ca-
 put nostro habentes, interpellamus dominum contra fra-
 trem, sicut & ille contra fratrem: sed non hac voce, non hac
 postulatione. Ille enim dixit, Domine, dic fratri meo, diui-
 dat mecum hæreditatem: Nos dicimus, Domine dic fratri
 meo, teneat mecum hæreditatem. Hæc rectè quidem ab Au-
 gustino contra Donatistas dicta sunt: sed à nobis quoque
 non minus rectè possunt vsurpari contra vos, qui diuisionē
 hæreditatis postularis. Quamuis enim, sicut illi quondam
 à patribus nostris, sic vos à nobis diuidi, & vnum nobiscum
 caput Christum consistentes, ab eius corpore separari cu-
 piatis, fratres vos tamen nostros agnoscimus: Velitis, no-
 litis, fratres nostri estis. Tunc esse desinetis fratres nostri,
 cum dicere de sinetis, Pater noster. Adferens Propheta lo-
 cum illum Augustinus quem ex Esaia citat Ambrosius, &
 eo vetustior Theophilus ad Autholicum scribens: & hoc
 adhuc vetustior Iustinus Philosophus & martyr, qui vide-
 tur eum ex Esaia capite 66. producere: His qui dicunt vo-
 bis, non estis fratres nostri, dicite, fratres nostri estis. Cit-
 cuspicite, inquit, de quibus hoc dicere potuerit. Nūquid de
 paganis? Non. Neque enim dicimus eos fratres nostros se-
 cundum scripturas, & Ecclesiasticum loquendi morem.
 Nunquid de Iudeis, qui in Christum non crediderunt? Le-
 gite

Diuisio su-
gienda.

Fratres su-
mus inuice
Matt. 6.
Aug. in
Psalm. 32.
Amb. in
1. prior.
a. Corint.
Iustinus in
c. triplo-
ne Iudaos.

gite Apostolum, & videte, quia fratres quādo dicit Aposto-
 lus sine aliquo additamento, non vult intelligere, nisi Chri-
 stianos. Illi ergo qui dicunt, non estis fratres nostri: paga-
 nos nos dicunt. Ideo enim & rebaptizare nos volunt, dicē-
 tes nos non habere quod dant. Vide consequens est error
 ipsorum, ut negent nos fratres suos esse. Vos etiam Donati-
 starum exemplo rebaptizare nos nō vultis, tamen sicut illi
 patres nostros sic vos paganos & idololatrias nos, à quibus
 verum veri Dei cultū acceperatis, appellatis. Nos nihilo-
 minus, quandoquidem eadem sacramenta celebratis, etsi
 non nobiscum eadem, vnum Amen respondetis, etsi nō no-
 biscum vnum Amen, eundem Deum patrem inuocatis, etsi
 non nobiscum eundem patrem: pro fratribus vos nostris li-
 benter agnoscimus, fratres vos nostros appellamus, & ve-
 stram, tanquam fratrum nostrorum, salutē quaerimus. Quam-
 obrem precamur & nos domino, ut dicat vobis, quo teneat-
 is nobiscum hæreditatem. Vos verò fratres nostros adiu-
 ramus per ipsa viscera charitatis, cuius lacte nutrimur, cu-
 ius pane solidamur, per Christum dominum nostrum, per
 mansuetudinem eius adiuramus vos, ut ne petatis à domi-
 no, quo nos diuidere vobiscum velit hæreditatem. Etenim
 dominus Deus noster nō diuisionis, nō dissentionis Deus
 est, sed pacis, sed dilectionis. Sicut ipse Christus diuisus nō
 est, sic hæreditatem suam, Ecclesiam suam diuidi non vult.
 Vultis scire quis est, qui diuidit? Diabolus est, de quo dicit
 Ozeas, quod ille inter fratres diuidit. Fugite per Deum im-
 mortalem, fugite diuisorē istum, ad eum autem vos conuer-
 tite, qui quemadmodum sollicita gallina congregat pullos
 suos, fouetq; sub alis suis, sic & ipse, quos precioso sangui-
 ne suo redemit: eos congregare conatur. Ipse est pax no-
 stra, ipse facit vtrāq; vnum, non duo de vno. Nolite mace-
 riam iterum interponere velle, quæ semel per ipsum pro no-
 bis mortuum, est sublata. Si scripturas cōmuniter posside-
 mus, si de eodē euangelio gloriamur, quid causæ est, quam-
 obrem & Christum & corpus eius, hæreditatē eius Eccle-
 siam non itidem cōmuniter possideamus? Quid causæ est,
 quod minus idem sapiamus omnes, eandem charitatem ha-
 bentes, vnanimis, id ipsum sentientes? Verum hæc his dicta
 sufficiant, qui sunt adeo diuisionis & segregationis cupidi,
 Kkk 5 pro

Rom. 14.
1. Cor. 6.
7.
1. Cor. 14.
1. Cor. 3.
Quis diui-
dat.
Ozeas. 13.
Matt. 23.
Ioan. 11.
Ephes. 2.

pro quibus Deum supplices precamur, ut charitatē in cordibus eorum diffundat per quam ad Ecclesiā redire possint unitatem. Qui verō nondum quidem discessistis, verū quod vos plerūq; offendunt in ecclesia, idē vacillatis animis, ac foras prospectare videmini, oramus vos & obsecramus per viscera misericordiæ Dei, ne velitis esse paruuli fluctuantes, neque circumferamini omni vērō doctrinæ, quodque semel à maioribus vestris traditū accepistis, ab eo vos in aliud Evangelium transferri ne patiamini. Consistite firmi in lapide angulari Christo, in quo ædificati sumus in habitaculum Dei in spiritu sancto. Continete vos in arca, ne pereatis regnante diluvio. Manete in Petri nauicula, ne fluctus vos absorbeant: perseuerate in cœli ecclesiæ, ne fiat praedæ lupis. Quod ad doctrinam attinet, quam ad vos afferimus, non est ea priuata nostra: nihil de nostro loquimur: quod omnium est, quod catholicum est, quod orthodoxum est, quod Christianum est, quod ab ipsis Apostolis, per longam Episcoporum & sacerdotū successionem, per manus nobis traditum est, id vobis offerimus, ut sine illa dubitatione recipere possitis. Si verō sunt in moribus nostris nulla quæ vos offendunt, si doctrinæ professionique nostræ vita non responderet, ita ut sermones hominum effugere nō possimus, nihil ad vos aliena peccata pertinet, si modō displiceant: neque iustam propterea separationis causam habetis. Sed quō maior sit dictorum fides, non nostris, sed illius verbis vtendum existimamus, cuius non doctrina magis quàm vitæ sanctimonia, in toto terrarum orbe, quāmlatē pater Christiana religio, prædicatur ab omnibus: sic enim ille loquitur, non temerē Chrysostomus appellatus. Sed longē, inquit, à dignitate Apostolorum iuabes. Factore, nec vnquam negabo, non solum non illis, sed ne vmbra quidem eorum me dignum esse: sed tamen, si nostrum officium vos conseruabitis, nullam iacturam hinc facietis: imō magnam etiam vtilitatem consequemini. Nam cum vel erga indignos magna sitis affecti charitate, cum singularem præstetis illis obedientiam, maiora tunc præmia maiorque vobis debetur retributio. Non enim nostra prædicamus, quoniā est nobis doctor in cœlis: sed quæ recepimus, ea tradimus: & tradētes ea, nihil aliud à vobis flagitamus,

Ephc. 4.

Galat. 1.

Ephc. 2.

Gen. 7.

Marc. 6.

Ioan. 10.

Propter im
probā vitā
alicuius: do
ctrina sana
nō asper
nanda.

Hom. 33. in
Matt.

Simile.
Matt. 2.
1. Pet. 2.

Matt. 23.

mus, quāmlatē diligamur. Quod si etiam diligimus indigni, sed nos dilectione ac charitate vestra dignos citō facietis: quamuis mandatum sit non amicos solum, verum etiam inimicos diligere. Quis ergo sic durus atq; agrestis est, ut cū huiusmodi mādāta sibi tradita sint, nihilominus amicos auerteret atq; oderit, etiam si mille vitijs mentē irretitam atq; oppressam habeat? Communicamus eadem mensā spiritali: communicemus & spiritali charitate. Nam si latrones cū alteri alteris sale communicauerint, latrocinandi ferocitatem deponunt: quibus nos rationibus excusabimur domini corpore communicantes: & latronum consuetudinem atrocitate superantes: præsertim cum multis gentilibus, non quoniam vna mensā vterentur, sed quoniam vniis essent ciuitatis, satis ad amicitiam fuerit. Nos autē, qui eiusdem sumus ciuitatis, vna nobis domus est, eadem mensa, eadem via, ianua, radix, vita, quibus idem caput est, idē pastor, idem rex, vnus & idem magister, iudex, conditor, pater, quæ omnia nobis æquali quadam insunt communitate: quæ erimus ira digni, si mente diuisi, alter alterum non diligimus? Quæ suis olim Constantinopolitanis dixit vir ille præclarus, eadem à nobis quoque dicta vobis esse putate. Narrat ille, non solum Apostolis, sed ne vmbra quidem illorū se dignū esse. Nos verō plus etiā fitemur, quod multo longius ab huius viri sanctissimi sumus integritate remoti, quāmlatē fuit ab Apostolorum dignitate disiuncti: Sed num propterea non audire nos, num propterea separare vos à nobis debetis? Nihil est, quod minus esse faciendum existimet Chrysostomus: Quin quanto nos minus digni, tāto maiorem in cœlis mercedem vobis esse positam affirmat, qui non in personarum acceptione fidē habetis, neq; qui sumus nos (eadē enim sumus nos, quæ estis vos infirmitate præditi) verū quis & quāntus ille sit, pro quo legatione fungimur, dominus noster Iesus Christus, attendendum, atque illi in nobis indignis loquenti parendum esse putetis. Præclare dictū est à Paulino. Quod etiā in malo seruo, bonus dominus honoratur. Nihil est igitur quod metuatis, modō sitis ipsi boni, quicquam obfuturos præpositos malos. Nunquid obest palea frumentis? do- nec veniat dominus aræ, ferens ventilabrum in manu sua,

Matt. 5.

Ioan. 15.

Iacob. 2.

2. Cor. 5.

Epist. 1. ad
Senerum.

Matt. 3.

Ezech. 9.

Malis sem-
per bonis
permixti.
Num. 16.

Gal. 6.

2. Tim. 2.

Psal. 1.

Malos pro-
pter bonos
toleranti.
Ioan. 6. 12.
et 13.

Sap. 2.
Phil. 1. 2.

Serm. 5. de
lappis.

ut mundet arcam suam, frumenta recondat in horreum suum, paleas vero cōburat igni inextinguibili? Nunquid ob-
fuit bonis tanta multitudo sceleratorum, qui per Ezechie-
lem Prophetam dicti sunt, nimirum illis, qui gemebant &
mirebant facinora populi, quæ fiebant in medio eorum?
Ab ipso etiā orbe codito, semp bonis mali permixti fuerunt:
neq; tamē illis quicquā obfuerūt. Vbi erat Moyses & Aarō,
ibi murmuratores sacrilegi, quos Deus à facie sua semper se
perditurum esse minabatur: Vbi erat Caiphas & Annas, ibi
Zacharias et Simeō, & cæteri boni: Vbi Saul, ibi Dauid, vbi
Elaias, vbi Ieremias, vbi Daniel, vbi Ezechiel, ibi sacerdotes
mali & populi mali. Sed sarcinam suam vnusquisque porta-
bat: Vbiunque boni fuerint, nouit Dominus, qui sunt eius
dicit Apostolus, & recedat ab iniustitia omnis, qui inuocat
nomen Domini. Non dicit, recedat ab iniustorum & ma-
lorum cōmunionem, sed recedat ab iniustitia, recedat à pec-
catis eorum, quibus si per consensionem non communica-
uerit, etiā si societatem eorum corporaliter non deserue-
rit, securus est, nec ei quicquam aliena peccata præiudica-
bunt: Fugiat paleam, ne hoc sit, non fugiat aream, ne nihil
sit. Nihil itaque vos moueant peccata nostra, ut propterea
vobis vnitatem Ecclesiæ relinquentiam esse putetis. Non
enim propter malos boni deserēdi, sed propter bonos ma-
li tolerandi sunt. Sicut tolerauerunt Prophetæ, contra quos
tanta dicebant: nec sacramentorum illius populi commu-
nionem relinquebant. Sicut ipse dominus tolerauit Iudam
diabolum, furem & venditorem suum vsque ad condignū
eius exitum, & eum omnium nocentissimum sacram cœ-
nam cum innocentibus communicare, & precium nostrū
accipere permisit. Sicut tolerauerunt Apostoli eos, qui per
inuidiam, quod ipsius diaboli vitium est, Christum annun-
ciabant. Et inter sua querentes, non quæ Iesu Christi. Pau-
lus non sua querens, sed quæ Iesu Christi, cum summa to-
lerantiæ laude conuersatus est. Sicut tolerauit sanctus E-
piscopus & martyr Cyprianus collegas suos Episcopos, de
quibus plurimos, quos & ornamento oportebat esse cæte-
ris & exemplo, diuina procuratione contempta, procura-
tores rerum secularium fieri queritur, derelicta cathedra,
plebe deserta, per alienas prouincias oberrantes, negotia-
tionis

tionis quæstuosæ nundinas aucupari: Esurientibus in Ec-
clesia fratribus habere argentum largiter, velle fundos in-
sidiosis fraudibus rapere, vsuris multiplicantibus scœnus au-
gere. Horum exemplo tolerare nos quoque peccatores:
& ferte nos sicut vultis, ut Christus ferat vos. Peccatores
sumus: peccatores esse nos libenter agnoscimus. Sed nun-
quid sanctiores hi sunt, qui discesserunt à nobis? Nunquid
minus in eorum vita vitiorum & flagitiorum cernere licet?
Nunquid quorundam ex eis, quæ vocant ipsi coniugia, ca-
stiora sunt, quàm nostrorum sacerdotum cœlibatus? Dein-
de verò: An non extremæ cuiusdā dementiæ fuerit, sic Sacer-
dotes, Episcopos, & Monachos odisse, ut ipse te reddas il-
lis deteriorem, nec illos tamen efficias meliores? Nullum
est enim vitium hæresi vel schismate deterius. Congeran-
tur in vnum sacerdotum luxur, libido, ambitio, auaritia, &
& quicquid præterea criminum est: omnem hanc vitiorum
lernam, vna superat hæresis aut schisma. Longè enim sunt
grauiores trabes schismatis, quas in oculis gerunt, qui se-
gregauerunt semetipsos, quàm qualiacunque tādē pecca-
ta manentium in vnitatem Ecclesiæ: quæ schismati compa-
rata, sicut festuæ in oculis fratrum esse videntur, ut non im-
merito dixerit Augustinus, quòd consilia separationis, &
inania sunt, & perniciofa, atque sacrilega: quia & impia, &
superba fiunt, & plus perturbant infirmos bonos, quàm cor-
rigunt animosos malos. Qui quanto sit grauius schismatis
crimen, vel ex eo cuius constare possē docet, quod cum
prioris populi temporibus & idololatriæ sacrilegium fuisse
commissum, & à rege contemptore librum propheticum
iucensum esse legamus, utroque crimine malum hoc non
puniretur atrocius, nisi grauius penderetur. Siquidem schis-
matis auctores viuos dehiscens terra sorbuit, & eos qui cō-
senserant, cælo intruens ignis absumpsit. Sic ne fabricatum
& adoratum idolum, nec sacer liber exustus meruit vindi-
cari. Itaque diuersitate penarum, cuius diuersitatem agno-
scere licet meritorum. Et alio quodam loco, Sacrilegium,
inquit, schismatis omnia scelera supergreditur. Et libro 2.
dicit, non esse quicquam grauius sacrilegio, quia præciden-
dæ vnitatis nulla est iusta necessitas. Liber autem etiā quid
schismaticus ipse, vel schismaticorum & hæreticorum prin-
ceps

Schisma
grauis quā
idololatriæ
crimen.

Matt. 7.
Li. 3. cont.
epist. Par-
mentiani,
c. 2. ep. 162
et 72.

ter. 36.

Num. 16.

Li. 1. cont.
ep. Parine-
niani. ca. 4.
Et li. 2. c. 11

Lutheri tra se testi-
monia de
schismate.

ceps potius, Martinus Lutherus de consilio separationis e-
iusmodi senserit, paucis adscribere. Nā qualis qualis sit di-
gna tamē est vox hāc eius quę celebretur, & quam omnes
qui se catholicos profitentur, nō in ore magis quā in pe-
ctore semper habeant. Obiectū illi fuerat ab Eckio in di-
sputatione Lipsica, quod esset fautor & patronus Bohemo-
rum schismaticorum. Tum ille dicitur in hāc verba prorup-
sisse: Nunquā mihi placuit, nec in eternum placebit quod-
cunque schisma. Iniquē faciunt Boēmi, quod se auctoritate
propria separant ā nostra vnitate: etiam si ius diuinum pro
illis staret: cum supremum ius diuinum sit charitas, & v-
nitas spiritus. Sed & illa Pauli verba explicans, Alter al-
terius onera portare. Hi sanē peruertunt, inquit, hanc do-
ctrinam, qui volunt sua onera portare, & solū commo-
dis aliorum frui & vehi: vt qui indoctos, inuiles, iracun-
dos, ineptos, difficiles, morosos dedignantur habere so-
cios vitę: Sed querunt humanos, suauēs, benignos, quie-
tos & sanctos homines. Hoc est, volunt non in terra, sed in
paradiso, nō inter peccatores, sed inter angelos, nō in mū-
do sed in celo viuere. Quibus quoq; timendum est, ne &
hic recipiant mercedem suam; & in hac vita suum regnū
celorum possederint. Nam cum sponsa noluit esse lilium
inter spinas, nec cum Hierusalem in medio gentium posi-
ta, nec cum Christo dominari in medio mimicorum. Eua-
cuaunt enim crucem Christi in semetipsis, & ociosam &
stertentem, alijs quę humeris vectatam charitatem habet.
Proinde qui fugiunt talium societatem, vt boni fiant, nihil
aliud faciunt, quā vt pessimi omnium fiant, quod tamen
non credunt: quia propter charitatem fugiunt germanum
officium charitatis: propter salutem fugiunt verum com-
pendium salutis. Ecclesia enim tunc semper fuit optima,
quando agebat inter pessimos. Horum enim onerum tole-
rantia, mirē rutilauit eius charitas. Sicut Psalmus dicit: Po-
steriora dorsī in pallore auri. Hoc est, tolerantia columbae
Christianę, quę per dorsī posteriora significatur, tota est ru-
tilantissima in aurea charitate. Alioquin cur non Moyses
quoque reliquit durā ceruicis populum? Cur non Eliseus
& Propheta, reges Israhel idololatrias? Consequēs est quod
Bohemorum dissidium ā Romana Ecclesia, nulla possit ex-
cusatio-

Ephē. 4.
Gal. 6.

Cant. 2.
Exe. 5.
Psal. 109.

Psal. 67.

Bohemorū
dissidiū ā
Rom. eccle.
in excusa-
tione.

cusatione defendi, quin sit impium, & Christi omnibus le-
gibus contrarium. Quia contra charitatem, in qua omnes
leges summantur, peritat. Nam hoc quod vnicē allegant,
se se timore Dei & conscientię defecisse, ne inter malos sa-
cerdotes & pontifices viuerent, hoc eos maximē omnium
accusat. Et alio loco: Hāc ideo, inquit, commemoro, ne
Pighardi nostri vicini haretici, infelix populus scetore Ro-
mano gaudeant, sicut phariseus super publicanum, non
autem compatitur. Ne, inquam, illi nos crederent nescire
vitia & labe nostras, & immensum aduersus nostram mi-
seriam superbirent, si nos ista tacere & approbare videre-
mur. Scimus heu nostrum casum, & dolemus, non autem
sicut haretici fugimus, & semiuivum transimus, tanquam
alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt ā nobis Chri-
stianis, & repent ad seipsos in angulum. O blasphemato-
res Dei, & proditores Christi: si Christus fecisset sicut vos
facitis, quis vnquam saluatus esset? Et in declaratione
quorūdam articulorum sic ait, Quod Romana Ecclesia sit
ā Deo prae alijs omnibus honorata, non est dubium. Ibi
enim sancti Petrus & Paulus, pontifices quadraginta sex
Romani, ac tot centena millia martyrum, sanguinem su-
um fuderunt, infernum & mundum vicerunt, vt vel palpa-
ri queat, quā singularem habeat ad eam Ecclesiam respe-
ctum Deus. Quod si nunc p̄h dolor res habet Romę vt
expediret habere melius, attamen neque hęc, neque alia
causa vlla, tā grandis est, nec esse potest, vt ab Ecclesia illa
separatio, aut discessio vlla fieri debeat. Imō quod peius res
ibi habet, tāto magis accurrendum & adherendum est. Per
separationem enim & contemptum, non sit melius: nec
dimittendus est Deus propter diabolum, nec vitandi reli-
qui boni propter turbam prauorum. Imō propter nullum
peccatum aut malum, quodcunq; excogitari aut nominari
potest, debet rescindi charitas nec spiritualis vnitas diuidi.
Charitas em̄ omnia potest, & vnitati nihil nimirū graue est.
Modica enim charitas & vnitas est, quę finit se propter a-
liena peccata diuidi. Et in epistola quadam ad duos Pleba-
nos de anabaptismo: Audio, inquit, & video rebaptizatio-
nem ā quibuldā vsurpari ex eo fundamento, vt in despe-
ctum Papę faciant, tanquam hi qui nihil ab Antichristo ha-
bere

In resolut.
super propo-
sitiones, 80

Luc. 18.

Ecclesia Ro-
mana ā
Deo prae a-
lijs omnib.
honorata.

1. Cor. 13.
Can. 8.

bere velint. Quemadmodum & Sacramentarij, propterea merum panem & vinum habere volunt in despectum Papæ, arbitantes se hoc pacto rectè subuere posse papatū. Profecto friuolum est hoc fundamentum, supra quod nihil boni edificaturi sunt: Hoc enim pacto negare eos oportet totam quoque scripturam sacram, & prædicandi officium, hoc enim totum à Papa nimirum habemus, Et notam quoque scripturam sacram nos facere oporteret. Sic & vetus Testamentum nos dimittere oporteret, nequid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum, Nā & Christus in gente Iudaica inuenit pharisaorum & scribarum abusus, non tamen propterea totum reiecit quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur, sub papatu plurimum esse boni Christiani, imò omne bonum Christianum atque etiam illinc ad nos deuenisse, Quippe fatemur in papatu veram esse scripturam sacram, verum baptismum, verum sacramentum altaris, veras claves ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum catholicismum, ut sunt, oratio dominica, decem præcepta, articuli fidei. Dico insuper sub papatu veram Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis esse. Videtis charissimi, quid de separationis consilij senserit ipse, qui primus atque nostra separationis ab Ecclesia Dei consilium est amplexus, qualem ipse contra Pighardos, & se. sui que similes hæreticos, vi veritatis coactus sententiam protulit. Quamobrem fugite, fugite separationis consilia, & in unitate Ecclesiæ permanete. Quales quales sumus, quamdiu tamen catholici sumus, parata est semper in Ecclesia catholica remissio peccatorum, simul ut ex animo peccatorum criminum prænuerit. At in hæresi, vel schismate malè viuunt etiam qui benè viuunt, nec est, nisi prius vnde discesserit, eo redeat, quod quisquā se peccatorum suorum veniam adipisci posse speret. Quisquis enim ab Ecclesia catholica fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quod à Christi corporis unitate disunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum. Quisquis autem in hac Ecclesia benè vixerit, nihil ei præiudicant aliena peccata, quia vnusquisque in ea propriumonus portabit, sicut Apostolus dicit. Quamobrem nemo pro-

In ecclesia
catholica
remissio
peccatorum.

Ioan. 3.
Epi. 15.

Gal. 6.

propter paleas ventilabro iudicis excutiendas relinquat aream domini: nemo propter zizania in messe comburenda excedat agro: nemo propter pisces malos in littore, hoc est, in fine sæculi separandos, rumpat retia: nemo propter hæredos atque hircos, in iudicis aduentu segregandos, deserat gregem: nemo propter vasa in contumeliam facta, migret ex magna domo domini. Quin illud secū potius quisque reputer: cum in Euangelio dicat Dominus: Nonne duo passeret assè veniunt, & vnus ex illis non cadit super terram sine patris vestri voluntate: Si passeret non cadunt in terram absque voluntate Dei, multo minus sacerdotes aut Episcopos dari terris, vel non sciente, vel non permittente Deo: Siquidem Deus in cuius manu cor est regis, & qui quocunque voluerit, inclinat illud, aliquando regnare permittit hominem hypocritam propter peccata populi: ut sit sicut populus, ita & sacerdos. Hoc per Prophetam denunciat, dicens: Dabo tibi regem in furore meo. Dat quandoque Deus improbis potestatem, ut & honorum patientia probetur, & malorum iniquitas puniatur. Per potestatem enim diabolo datam, & Iob probatus est, ut iustus appareret: & Petrus tentatus est, ne de se præsumeret: & Paulus colaphizatus est, ne se extolleret: & Iudas dānatus est, ut se suspenderet. Vsq̃ue eo autem secundum merita subditum tribui scribit Gregorius, personas regentium, ut scire qui videntur boni, accepto mox regimine, permutentur: sicut scriptura sacra de Saule dicit, quia cor eū dignitate mutauit. Sic pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regentium, ut sæpè pro malo gregis, etiam verè boni delinquant vita pastoris. Ille enim Deo attestatè laudatus, ille supernorum mysteriorum conscius David propheta, timore repentinae elationis inflatus, populum numerando peccauit, & tamen vindictam populus David peccante suscepit. Cur hoc? Quia videlicet secundum merita plebium, disponuntur corda regentium. Mutet igitur populus vitam suā, mutabit etiam Deus eorū corpora, qui præsident: Qui potens est ex lapidibus filios Abraham suscitare: qui potuit ex persecutore Saulo Paulum Apostolū: qui potuit ex Mattheo publicano facere Euangelistam: potest is ex meretricijs, malisq̃ præsidibus bonos facere pastores. Nō enim

Matt. 3.
Matt. 13.
Ibidem.
Matt. 25.
2. Tim. 2.

Matt. 10.

Præfides
mali cur
interdū à
Deo datur.
Prouer. 21.
Iob. 34.
Esai. 24.
Osce. 13.

Iob. 1.
Matt. 26.
2. Cor. 12.
Matt. 27.
Li. 26. mo-
ral. ca. 20.

1. Reg. 10.

1. Reg. 24.

Matt. 3.

1. Tim. 1.

Matt. 9.

Esai. 59.

Psal. 33.

PARAENESIS ET PERORAT. AVCTOR.

est abbreviata manus domini, neque aggravata auris eius
ut non exaudiat: dummodo nos declinemus à malo & fa-
ciamus bonum, vitaque nostra in melius commutata vna-
nimiter omnes maiestatem diuinā supplices deprecemur,
ut suam nobis gratiam impartiat: quo possimus vtrique di-
gne ambulare vocatione, qua vocati sumus. ut & vos, oves
vos esse recordari, minimè vobis licere velitis, eos iudica-
re, & in eorum vitam anxie nimis inquirere, à quibus ipsi
iudicandi venitis: sed etiam si aliquo fuerimus in delicto
præoccupati, Christum nihilominus audiat præcipiente:
Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite:
Quæ dicunt memores, ad quod arduum nimis & pericu-
losum vocati sumus, ita vitam nostram instituamus, ut ne
quod verbo ædificamus, moribus nostris destruere videamur.
Quoniam verò homines vtrique sumus, & hoc ipso no-
mine peccatores: quia homines, si qua nos apprehenderit
humana tentatio, sicut Paulus monet, cum omni humilitate
& mansuetudine, cum patientia supportemus invicem
in charitate: ac si qui sunt firmiores, imbecillitates infirmo-
rum sustineant: nec alia magis de re solliciti simus omnes,
quàm ut servare possimus unitatem spiritus in vinculo pa-
cis. Hanc enim ad patrem suum migraturus, testamento
nobis reliquit Christus. Hæc sectari nos iubet Paulus: quod
sine ea nemo videbit Deum. Cui si morienti obtemperave-
rimus, futurum est, ut ex hoc exilio ad manentem illam ci-
vitatem cœlestem Hierusalem, quæ visio pacis interpreta-
tur, pervenire mereamur: in qua videre licebit, sicuti est
perans, Dominum nostrum Iesum Christum. Gra-
tia & misericordia eiusdem Domini nostri Ie-
su Christi: cui laus, honor & glo-
ria in secula seculorum.

A M E N.

Candido Lectori.

CANDIDE Lector, Ecce illa Christianæ, & Apo-
stolicæ fidei, spei, charitatis, & religionis cōfessio,
firmum contra omnes sectarios pro Catholicis mu-
nimentum, in ea namque & Christi & Aposto-
lorum, & antiquissimorum patrum continuata
serie ad nostra ista tempora concordem (qua ca-
rent sectarij omnes) doctrinam, breui quidem tempore & paruo la-
bore cognoscere poteris: hic Catholici, quo in religione illa confirman-
tur, & sectarij, quo ad veritatis viam reducantur, solidam & anti-
quissimam inuenire doctrinam poterunt. Hanc autem editionem, quæ
ab ipso Autore Romano Cardinale, Vermiensi Episcopo Stanislao
Hosio Domini nostri Pape in Tridentino sacro concilio legato copio-
sissime plusquam octodecim papyri folijs ex antiquissimis patribus,
qualis ille Clemens Romanus pontifex D. Petri successor, & Cyrillus
Hierosolymitanus, qui ante in manibus nondum erant, aucta fuit,
cum ijs omnibus additionibus impresimus, eas verò, quæ tardius
missæ fuere, in libri calce cum earum ad sua loca remissione, & erra-
tis apprimere placuit, ut vel sic plene & Auctori & Lecto-
ri, quod maxime quidem cuperemus, satisficeret: hac igitur
auctissima & novissima editione ob-
servande Lector vivere, & pro
Autore Deum com-
precare.

LII 2

Fol.

Lib. 8. c. 16. Folio 13 pagina 1. vers. vlt. Clemens verò Pontifex, inquit, trophæo crucis consignans in fronte dicat &c. Quin & Martialis.

Hec in 10. cap. suo loco adscribi poterunt. fol. 13. pag. 2. ver. 27. post
Cyriil. Ca- fueris. Non pudeat nos crucis Christi. Quod si aliquis id
teshesi. 4. occultet, tu manifeste signa te cruce in fronte, vt dæmo-
nes signum Regis videntes, trementes procul fugiant. Fac
autem hoc signum & manducans, & bibens, & sedens, &
stans, & loquens, & ambulans: in summa, in omni tuo ne-
gotio. Et alio loco: Accipe arma contra aduersarios huius
cruis. Trophæum statuas fidem crucis aduersus contradi-
centes. Cum enim de domino, cruceque contra infideles
quæstio tibi erit: prius statue manu tua signum: & obmu-
tescet contradicens. Non pudeat crucem Christi confiteri:
Angeli enim gloriantur dicentes: Iesum crucifixum quæsi-
tis. Non potuisti dicere ô Angele, scio quem quæritis meum
dominum, sed confidenter dicit: Scio quod crucifixum. Co-
rona enim est crux & non ignominia. Et nonnullis inter-
iectis. Non pudeat igitur nos crucifixum confiteri, sed in
fronte confidenter signaculum crucis digitis imprimatur, &
in alijs omnibus crux fiat: in panibus comedendis, & in
poculis bibendis, & in egressu, & in ingressu, ante somnũ,
recumbendo, & surgendo, cundo, & quiescendo. Magna
hæc est custodia, quæ propter pauperes gratis datur, sine la-
bore propter infirmos, cum à Deo sit hæc gratia, signum
fidelium, & timor dæmonum. Triumphauit enim de illis in
hoc signo, ostentat illud audacter, quando enim viderint
crucem, recordantur crucifixi. Metuunt eum, qui contriuit
capita draconis. Neque propterea quod est gratuitum cõ-
temnas hoc signaculum, sed ideo magis venerare benefa-
ctorem.

Fol. 305. b. vers. 5. post ignis. Recte igitur Eusebius Emissenus
veras cælorum clauis meritorium dici esse virtutis, homi-
nem in natali Petri & Pauli Apostolorum.

Fol. 50. a. 34. post illa verba, Constitues eos principes super Gæat.
Hos, inquit Clemens Romanus, Principes vobis, & Reges,
preesse putate, ac tributa, sicut Regibus pendite, à vobis e-
nim & ipsos & familiares ipsorum ali oportet, quem admo-
dum Samuel præcepit populo de Rege, & mos est de Sa-
cerdo.

erdotibus in Leuitico, sic & nos vobis de Episcopis præ-
cipimus. Nam si ibi multitudo pro rata portione tanto Re-
gi munera præstabat, quanto magis & nunc Episcopus ac-
cipere debet à nobis, quæ sunt à Deo sibi constituta ad su-
stentationem suam, & eorum qui sunt cum ipso Clericorum.
Quod si verò aliquid etiã huic orationi addi oportet, plus
hic accipiat, quàm ille quondam. Nam ille tantum ea, quæ
pertinent ad militiam administrat, belli pacisque modera-
tor, ad tuenda corpora. Hic verò Dei Sacerdotium admi-
nistrat, corpus & animam liberans à periculis. Quanto igi-
tur anima à corpore præstantior, tanto sacerdotium regno
sublimius. Ligat enim Sacerdotium & soluit eos, qui vel
pœna vel venia digni sunt. Itaque Episcopum amare debe-
tis vt patrem, timere vt Regem, honorare vt Dominum.
Fructus vestros, & opera manuum vestrarum in benedi-
ctionem vestram offerentes illi primitias vestras, & deci-
mas vestras, partes vestras, & munera vestra dantes ipsi
tanquam Sacerdoti Dei, primitias frumenti, vini, olei, fru-
ctuum, & omnium quæcunque vnus Deus suppeditat vo-
bis, & erit tibi oblatio tua accepta in odorem suauitatis do-
mino Deo tuo. Et benedicet dominus opera manuum tua-
rum, & multiplicabit bona terræ tuæ, quandoquidem bene-
dictio super caput largientis. Oportet autem vos nosse, quod
quamuis liberauerit vos dominus à seruitute vinculorum, Cap. 39.
quæ fuerunt inducta super vos, & deduxerit vos in locum
refrigerij, nec amplius permisit vos sacrificare ratione ca-
rentia animalia pro peccatis, liberauerit etiam vos illis ex-
piationibus ab hircis Emissarijs, à lauacris continuis, & a-
spersionibus, nõ tamen ab oblationibus vos liberauit, quas
debetis Sacerdotibus, & ab ea, quam debetis egentibus be-
necientia. Dicit enim dominus vobis: Nisi abundauerit
vestra iustitia plusquàm Scribarum & Phariseorum, non
intrabitis in Regnum cælorum. Sic autem abundabit iusti-
tia vestra, si maiorem curam habueritis Sacerdotum, orpha-
norum, & viduarum, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pau-
peribus, iustitia eius manet in sæcula. Et iterum. Per mise-
ricordiam, & fidem purgantur peccata. Et rursus. Anima
benedicta omnis simplex. Sic itaque facies tu, sicut Domi-
nus ordinauit, & dabis Sacerdoti ea, quæ debentur ei, pri-
mitias

mitias, & decimas, area & torcularia pro peccatis tanquā mediatori inter Deum & eos, qui purgationis indigent & venia. Te namque dare conuenit, illum conuenit, illum autem dispensare, tanquam ceconomum, & administratorem Ecclesiasticarum rerum. Neque verò discuties tuum Episcopum, nec obseruabis dispensationem illius, quemadmodum in ea se gerat, quando cum quibus, ubi, benè vel malè, vel conuenienter. Habet enim, iudicem Deum, qui in eius manus dispensationem commisit, & dignum eum efficit Sacerdotio tanti loci. Haftenus ille Clemens libro 2. Constitut. Apost. cap. 37. & 38. 39.

Fol. 151. a. vers. 1. post illa verba, per preces maiorum Angelorū.
Lib. 3. c. 18 Legimus autem & Liturgiam quādam diui Clementis, in qua itidem preces sunt, & pro uiuis, & pro mortuis. Vtitur autem his verbis. Offerimus tibi pro omnibus, qui à saeculo placuerunt tibi, sanctis patriarchis, prophetis, iustis, apostolis, martyribus, &c. Et paulò post, pro Regibus & his, qui sunt in sublimitate constituti oremus, ut in pace per ipsos uiuamus, ut quietam & tranquillam vitam agentes, uersetur in omni pietate & sanctitate. Sanctorum martyrum memoriam colamus, ut, qui participes fiamus certaminum, quae ipsi pertulerunt, digni efficiamur. Pro his qui in fide quieuerunt oremus. Quod verò dicit Cyrillus. Offerimus pro sanctis patriarchis &c. non sic accipiendum est, quasi precibus & oblationibus nostris ipsi iudicant, sed magis offerimus in gratiarum actionem, quod etiam indicat Cyrillus Hierosolymitanus cum ita loquitur. Hoc sacrificium tibi offerimus, ut memores simus etiam eorum, qui obdormierunt, primum patriarcharum, prophetarum, Apostolorum, Martyrum, ut Deus orationibus & intercessionibus eorum, suscipiat nostram deprecationem. Deinde etiam pro defunctis sanctis patribus, & Episcopis, denique pro omnibus, qui nos praecesserunt, magnam utilitatem credentes accessuram eorum animabus, pro quibus offertur deprecatio, praesente sancto & tremendo sacrificio. Et uolo uobis id exemplo demonstrare. Scio enim multos hoc dicere, quid inde capite molumenti anima, si posteaquā in peccatis migrauerit ex hoc saeculo, in precibus quae funduntur ad altare, earum fiat memoria. Age igitur, si Rex quispiam

piam, eos, à quibus offensus est, mittat in exilium deinde qui sunt illi necessitudine coniuncti, corona contexta pro his, qui sunt ea poena multati, eam ipsi offerant, an illis non remittat aliquid de poena constituta: ad eundem modum & nos pro his, qui obdormierunt, Deo preces offerentes, etiam si peccatores sint, non coronam conteximus, sed Christum immolatum pro nostris peccatis offerimus deprecantes pro ipsis, & pro nobis benignum Dominum.

Fol. 94. a. vers. 11. post persequitur, ponatur. Prae ceteris uero Clemens Petri successor, baptismi rationem explicans, his uerbis utitur. Datur, inquit, baptismus in morte Iesu, aqua pro sepultura, signatio, pro cruce: vnguentum est confirmatio professionis. Mentio sit Patris, ut causa, & mittentis Spiritus sancti, ut testis: Demersio significat, quod commorimur: emersio quod resurgimus. Et alio loco: Baptizare debes in nomine patris, qui misit, Christi, qui uenit, paracleti, qui testimonium dedit: Vnges autem prius oleo sancto, deinde baptizabis aqua, postremo consignabis vnguento, ut unctio sit participatio sancti spiritus, aqua sit Symbolum mortis, vnguentum sigillum passionum. Si desit oleum, vel vnguentum, sufficit aqua, & ad unctionem, & ad sigillum, & ad promissionem morientis vel potius commorientis. Et aliquot capitibus interiectis, de abrenunciatione, de mystici olei, & mysticae aquae, & vnguenti mystici benedictione, pluribus uerbis tractat.

Fol. 97. a. vers. 8. post cognosci posset. Ceterum non esse dissimulandum putauimus, quod uidimus homilias quasdam aditas Luteriae ante annos sexdecim, in quarum una, quae est in die Pentecostes, omnia haec, quae Melchiodi pontifici tribuuntur, ad uerbum descripta sunt ab eo loco incipiendo. In diebus illis. &c.

Fol. 161. in margine ubi est Eusebius, addatur, ad monachos homilia quinta.

Fol. 167. b. vers. 4. post domino. Eusebius Emislenus. Qui Homilia placiturus est Deo, ipse sibi displicet, ipse sibi quodammodo sub priuata cognitionis sententia, & testis, & accusator, & iudex est. Ad tales merito ipse Dominus loquitur. Non iudicabo bis in idipsum, id est, quod tu in te seuerus agnoscis, ego propitius ignoscam, quod tu tristis accusas,

*Lib. 3. c. 17
constituit.
Apostol.*

*Li. 7. c. 23
constit. Apo.*

*Ca. 41. 42.
43. 44*

*Qui Homilia
de penit.
Niniana.*

ergo latus absoltam: quod tu recordaris in publicum, ego obliuiscat in aeternum. Et quia per poenitentiam tuam, preuenisti sententiam meam, recondam gladium meum, ac me tibi a remunerationem tempora reseruabo. Ergo charissimi, unusquisque respiciens se, arguat intra se gesta improba, & ante se constituat peccata sua, pronuncians cum Propheta. Et delictum meum contra me est semper. Ante vos sit, ut contra vos esse non possit. Ita illud conuersatio obliuiscatur, ut compunctio recordetur. Ita illud reatus confessionis ostendat, ut virtus satisfactionis abscondat. Ita uiuant in conscientia, ut moriatur in vita.

Fol. 366. b. 11. post benedictio est. Eusebius Emisenus in Homilia, quam scripsit de sanctis martyribus Ehipodius & Alexandro postquam dixit, quod plurimae populorum Ecclesiae etiam ille sanctificatione contentae sunt, quam de angelicis membris, facti amictus, vel duri catenarum nexus contingendo rapuerunt: ut quod fuit instrumentum poenae, sit gloriae testimonium, & dolor materni transeat ad insignem meritum. Paucis interiectis: de fructu peregrinationis ad ea loca ubi passi sunt sancti martyres, praclare disserit in hunc modum. Et quidem beati martyres quorum preciosus pulvis per diuersas usque quaque regiones in populorum disseminatur salutem, plenum quocunque loci cultum de honore Dei impensa sibi religione suscipiunt, & quanto celebratum fuerit fide ditiori, tanta erit eis gratia celebritatis acceptior. Sed absque dubio multo eis gratius, multo iucundius est, si eos ibi potissimum serui excolat pietatis, ubi super eos furor incubuit passionis. Si illic eis supplicationum sacrificia deferantur, ubi in Dei sacrificium procubuerunt si illic eis vota fundat praedicanda posteritas, ubi innocetem sanguinem feralis profudit immanitas. Si denique eos ille Christiani nominis inimicus ubi credit interemptos, illic videat consecratos. Dulcius inquam est, probatur obsequium, si ibi eos laudum concelebrat benedictio, ubi super eos tribulationum defecit magnitudo. Si inde inuocentur in suffragium, unde primo resurrectionis signo euocabuntur ad praemium, Quae cum ita sint charissimi, ad tenendam fidem, ad excolendam religionem, non nobis aliqua de longinquo sunt expectanda documē-

ta,

ta, paternis instruimur magisterijs, ac domesticis admone-mur exemplis. Num nobis ad cor nostrum clamat cognati uiua vox sanguinis? Discite, inquit, ex nobis fidem quaerendo acquirere, uiuendo excolere, moriendo seruare: discite plus peccatum timere, quam gladium, discite propter vitam magis iustitiam amare, quam vitam, fidemque & timorem Dei. Quem nos in media belli tribulatione seruauimus, obseruare, ne vos in pace, vel pacis securitate perdat. Cauete ne vitam bonam, si quando afflictionibus subditam uideritis, miseram iudicetis. Cauete ne in arena mundi in qua ad subeundos agones missi sumus, aliquam felicitatem expectandam putetis, Beatitudo parati hic potest, non potest acquiri. Non hic quaeras quod hic nullus sanctorum consummatus, vel consummato labore nullus confessor obtinuit: non hic quaeras, quod hic nec Christus inuenit, si mundus pacem haberet, gloriam martyres non haberet. Si examinatio non preccederet, tribulationis periret occasio.

Fol. 397. a. ubi scribitur in margine Eusebius Hom. 2. scribatur. Eusebius ad monachos, Homil. quarta.

Fol. 128. b. 34. post concilia adde. Et Epiphano in secunda Nicæna Synodo. Cuius uerba sunt haec. Nemo enim unquam sanctorum Apostolorum, qui tubae sunt spiritus sancti aut gloriosorum Patrum nostrorum, inuentum nostrum sacrificium in memoriam passionis Christi domini Dei nostri, & totius suae dispensationis factum imaginem corporis illius dixerit, quo loco pluribus uerbis Epiphanius Iconomachos insectatur, qui negabant ueritatem Christi corporis in Eucharistia, sed imaginem tantum & figuram vocabant, quos posteaquam conuincit multis locis ex scriptura prolatis, tandem his uerbis utitur. Legas quousque uoles, nunquam inuenies, neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres, inuentum illud sacrificium, quod a Sacerdote offertur imaginem dixisse, uerum ipsum corpus & ipsum sanguinem. Attamen ante sanctificationis consecrationem, quibusdam Patribus pie sanctum uisum est *τύπον* hoc est, exemplar similis formae nominare, quorum de numero Eustathius, constans is propugnator orthodoxae fidei & Arrianicae insaniae expugnator clarus, item Basilii eiusdem superstitionis aueruncator, quorum

LII 5 ver-

verbis recitatis, ante sanctificationem, inquit, *ἀντίτυπα* vocauerunt, post consecrationem autem corpus & sanguinem Domini.

Fol. 135. a. vers. penul. post agentes. adde. Quemadmodum Melchisedech, qui sacerdos gentium erat nusquam videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedixit: ita sanè primus ipse saluator ac Dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunt Sacerdotes in omnibus gentibus spirituale secundum Ecclesiasticas sanctiones. Sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius & salutaris sanguinis mysteria repræsentant.

Fol. 137. a. 5. post sanciri. Omnia autem, quæ scribit in eo loco Idacius, reperiuntur ipsiſſem verbis in Epistola Marcellini Pontificis ad Salomonem, quæ habetur in primo Conciliorum tomo. Sed Augustinus docet filio vnâ cum Patre & Spiritu sancto Sacrificium panis & vini, sancta Ecclesia Catholica per vniuersum orbem terrarum offerri. August. de fide ad Petrum diaconum, Cap. 19.

Fol. 179. a. 11. post minister Addatur. Et qui præcessit hos omnes. Clemens Petri successor. Vos ô Episcopi, inquit, *Li. 2. const. Apostolic. cap. 30.* quibus cum versamini Laicis, estis eis Prophetæ, principes, duces, Reges *ὁμοῖα τῷ θεῷ, καὶ τῶν πιστῶν αὐτοῦ*, hoc est, mediatores inter Deum & fideles eius, receptores verbi & annunciatore, periti scripturarum & vocum Dei, & testes voluntatis eius, qui omnium peccata portatis, & de omnibus rationem reddituri estis. Ac quibusdam interiectis. Episcopus ipse est verbi minister, legis custos, *Li. 2. const. Apostolic. cap. 29.* *διδῶν, καὶ ὑμᾶς*, id est mediator inter deum, & vos, in eo, qui præstatur Deo cultus: ipse est doctor pietatis, ipse est secundum Deum pater vester, qui per aquam & spiritum sanctum regenerauit vos in adoptionem filiorum Dei, ipse princeps, & dux vester, ipse vester Rex, & potestatis in vos habens, ipse vester terrestriſſus Deus secundum Deum, qui debet apud vos in honore haberi. Nā de eo dixit Deus: Ego dixi dii estis & filij altissimi, Et Dijs non detrahes.

Li. 2. const. Apostolic. cap. 15. *Fol. 135. 4. pag. 1. vers. 31. post Ne nihil sit, Ponatur.* Præclare dictum est à Clemente. Neque enim Noë pro mundo penas pendit, neq; Lot pro Sodomitis igne flagrauit, neque Raab pro

pro Ierechontinis occisa est, neque Israël pro Ægyptijs. Non enim condemnat iustos cum iniustis cohabitatio, sed animorum dissensio.

Fol. 85. b. 30. post ipsius. Cyrillus recensens ea bona, quæ nobis adfert baptismus, vocat eū captiuitatis liberationē, *In proced. catech. Ca. catech. 8.* peccatorum remissionem, mortem peccati, animæ regenerationem, vestimentum candidum, signaculum sanctum, & indelebile, curram ad cælum, delicias paradisi, regni cœlestis conciliationem, charissimāq; adoptionis filiorum.

Fol. 273. a. 19. post vilitatem. Et ante eum Cyrillus Hierosolymitanus. Nihil enim proderit nobis, inquit, Christiano rum possedisse appellationem, si opera illam non sequantur. Ne fortè et illud nobis dicatur. Si filij Abraham essetis, opera Abraham faceretis. Catechesi. 7.

Fol. 280. a. 23. post possemus. Præclare scriptum est à Cyrillo Hierosolymitano. Cum nos ita vt ille erat, perspicere aut frui illo non potuimus, Factus est ille, sicut & nos, vt sic illo perfrui possemus. Si enim solem qui die quarto factus est, perfectè intrueri nequimus, quomodo ipsius factorē videre poterimus? Similiter & Macarius. Si placuisset ei, &c. Catechesi. 12. *Cyrl. Hierosol. Ca. catech. 12.*

Fol. 313. a. 19. post comparemus. Et ante vtrumq; Cyrillus. *Cyrl. Ca. catech. 8.* Poterit sanè aliquis etiam per pecunias iustificari. Esuriui, inquit, & dedistis mihi manducare. Omnino id per pecunias. Et vis nosse, quod bona, opes, possunt esse ostium regni cœlorum? Vende omnia quæ habes, inquit, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis. Catechesi. 8.

Fol. 162. b. 12. post parit. Et aliquot sæculis ante Clemens, lib. 2. Constitutionum Apostolicarum. Cap. 19. Quod cum qui deliquit, oportet proprii delicti pudore affici, satis demonstrat sermo Moysis pro Maria dictus, quando rogabat, vt ei peccatum remitteretur, ait enim Deus Moyſi. Si pater eius spuiſſet in faciem illius nōne verecundia affecta esset? septem dies eiſciatur extra castra, & postea ingrediatur, idem nos facere debemus, & eos qui se peccatorum poenitere dicunt, segregare per certum tempus secundum proportionem peccati, deinde poenitentia peracta recipere, tanquā parres filios. Et post aliqua interiecta. Nolite pro omni peccato eandem sententiam ferre, sed vnicuique pro-

propriam poenam statuere cum multa prudentia, indicantes singula delicta parua ac magna, atq; aliter quidem estimabimus peccatum operis, vel sermonis, aliter propositi vel coniucij vel suspicionis. Atq; alios quidem minis subijciet, alios subsidijs pauperum, alios ieiunijs affliges, alios segregabis pro delicti magnitudine. Nam lex quoq; non omnibus delictis eandem poenam decreuit, sed aliter puniebat, quæ in Deum, & quæ in sacerdotem, & in sacrum, & in hostiã committebantur: aliter quæ in Regem & Principem, atque ea quæ in militem, & in subditum æqualem, siue quæ in seruũ vel in bona vel in bruta delinquebantur. Et rursus nõ erat eadem ratio peccati in parentes, atque consanguineos, & non eodem modo vindicabantur, quæ ex proposito fiebãt, & quæ casu, atque illis quidem mors per crucem, vel per lapides poena statuebatur, ijs multa vel verbera, vel talionis poena. Quare vos quoque diuersis delictis, diuersas poenas imponatis, ne forte aliqua iniuria interueniens, prouocet Deum ad iram. Nam si quod iniustum iudicium exercebitis eius à Deo mercedem capietis sicuti, enim iudicio iudicatis, iudicabimini.

Li. 2. c. 64.
cõstit. Apo.

Matib. 11.

Fol. 361. b. 33. post accipiat. Addatur. Quam ad rē pluribus, hortatur Diuus Clemens Petri successor his verbis. Quomodo non hostis Dei habendus est is, qui in temporibus diu, noctuq; est occupatus, æterna verò contēnit ac balnea quidem, & caducum cibum quotidie frequentat, quæ verò perpetuò manent non curat? Quomodo non dicet dominus huic, Iustificata sunt gentes supra nos: quemadmodũ Istraēli improprians dicebat, Iustificata est Sodoma ex te. Nam si gentes de somno quotidie excitatæ concurrunt ad Idola, vt illa venerentur, & priusquã opus actionem illis aliam quam instigant, illis supplicent, & à festis celebratibusq; eorum se non subducunt, sed in ijs sunt intenti non solum indignæ, sed etiam qui longè absunt, atque in Theatra tanquam in Synagogas conueniunt. Eodem modo qui frustra Iudei nominantur, post sex dierum cessationem, septimo die in Synagogam conueniunt, & vacationis Synagogaq; suæ rationem habent, (qui tamen in sua infidelitate virtute verbi sunt priuati, præterea verò ipsius nominis, quo appellantur, vim proprietatemq; amiserunt, Iudas enim confes-

sio

sio est, ij autem non sunt consistentes Deo, cum Christi passionem per scelus effecerint, vt per poenitentiam salutem adipiscantur) si igitur qui nõ saluantur in ijs, quæ sine fructu faciunt, sunt assidui, tu qua excusatione vteris cū Deo, qui Ecclesiam eius derelinquis, nec genus imitaris, sed eo derelinquis, vel quia te das ignauia, vel quia deficere cogitas, vel alicui malo studes. In eandem sententiam plerq; dicit & in eo quod præcedit, & in eo quod sequitur capite.

Fol. 378. b. 16. Post ipso ieiunio. Tollantur ea. Ad Philippenses scripsit Ignatius. Et eorum loco ponatur, scribit Clemens Petri successor, Lib. 5. constituit. Apostoli, capite ultimo, & post eum Ignatius, qui tertius à, &c.

Fol. 78. b. 5. post Ambrosius. Adde. Qua de re Clemens quoque scribit his verbis. Lib. 5. cap. 7. constituit. Apost. Qui martyrium consequi meruit, gaudeat in Domino, quod tantam coronam est adeptus, & per confessionem diem clausit extremum: Ac quamuis fuerit catechumenus, lætus discedat, passio enim quam pro Christo sustinet, cedit ei in yeriore baptismum, quoniam re ipsa commoritur Christo, alij in figura.

Fol. 335. a. 23. post nam. Adde. Sicut præclare scriptum est à Clemente, non omnis cedes in malis habenda est, sed solum illa prohibetur, quæ innocenti inferitur: iusta verò, magistratibus reseruatur. Quare si qui magistratu funguntur.

Lib. 7. c. 3.
cõstit. Apo.

Fol. 357. b. 11. post fieri petiuit. Adde. Et longè vetustissimus omnium Clemens, etiam orationes recitat pro quiescentibus in Christo. Et capite sequenti. Peragatur, inquit, dies tertius mortuorum, in psalmis, in lectionibus, atq; orationibus, propter eum, qui tertia die resurrexit. Item nonus in commemorationem superstitum atque defunctorum, etiã quadragesimus secundum veterem formam. Moysen enim hoc modo populus luxit, nec non anniuersarium pro memoria ipsius, deturq; de illius facultatibus pauperibus in commemorationem ipsius.

Li. 8. c. 47.

Fol. 359. a. 16. post fragilitas. Addatur. Et qui præcessit hunc Pontificem Clemens, formam & aquam & Oleum benedicens tradidit hanc. Domine Sabaoth Deus virtutũ, creator illarum, & dator olei, misericors & benignè, qui dedi-

si

sti aquam ad potū, & mundiciem, oleum ad exhilarandum faciem in exultationem lantiz, ipse quoque nunc per Christum sanctifica hanc aquam, & hoc oleum, in nomine eorū, qui attulerunt & da virtutem sanctitatis effectricem, agitudinum expultricem, Dæmonum fugatricem, omnibus infidijis aduersariam, per Christum, qui est spes nostra, quo cum tibi gloria honor & cultus cum sancto spiritu in secula. Amen. Lib. constitut. Apost. cap. 35.

Fol. 377. a. versu ultimo post Hieronymus. Adde. Clemens lib. 8. Constitut. Apost. cap. 40.

Fol. 134. b. 19. post sacrificium, adde. Eusebius Emisenus, inquit, Melchisedech fuit Sacerdos Dei summi dum à præputio, id est à gentili circumcisio futura benedicitur, Ecclesie gloria prædicatur, & Synagoge infideli plebis ex gentibus acquisita præponitur. Hic ergo Melchisedech, cuius genealogia vel origo notitiam illius temporis latuit, oblatione panis & vini hoc Christi sacrificium præsignauit. De quo Propheta prænunciat. Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Hæc ille Homil. 5. de Paschate.

Fol. 149. a. 31. post membra, adde. Similiter Eusebius Emisenus. Hom. 5. de Paschate. Etiam in hoc ipso, inquit, quod numerosis tritici granis confici novimus, vnitatem constat assignari populorum. Sicut enim frumentum, quod solita purgantis sollicitudine præparatum in candidam speciem molarum labore perficitur, ac per aquam & ignem in vnius panis substantiam congregatur: sic varæ gentes, diuersæque nationes in vnam fidem conuenientes, vnum de se Christi corpus efficiunt; & Christianus populus quasi tritici innumerabilia grana, à sacrilegis nationibus fide purgante atque cribante discernitur: & in vnum quasi infidelium lolio pertransiente colligitur: & duorum testamentorum instructione, velut frumentum gemino molarum opere curatum, nitescit: & in illam primæ originis dignitatem nativo candore mutatur: ac per aquam baptismi, vel per ignem spiritus sancti, æterni illius panis corpus efficitur. Sicut ergo separari grana ab illius confecti panis adunatione non possunt, & sicut aqua ad propriam redire substantiam vino permixta iam non potest: sic & fideles qui-

quique, atque sapientes, qui redemptos se Christi sanguine & passionis cognoscunt, ita debent quasi inseparabilia membra capiti suo fidei conseruatione, & ardentissima religione sociari: ut ab eo non voluntate, non necessitate seiungi, non vlla terrenæ spei ambitione, non denique ipsa possint morte auelli. Nec dubiter quisquam, primarias creaturas, nutu potentiz, præsentia maiestatis, in dominici corporis transire posse naturam, cum ipsum hominem videat, artificio cœlestis misericordiz Christi corpus effectum. Ex quibus verbis colligitur, quod sacramentum hoc non significat magis, quam efficit hanc vnitatem.

Hæc verba ponantur. Fol. 101. a. 15. post virgine. Eusebius quoque Emisenus, inquit. Sicut quicumque ad fidem veniens ante verba baptismi adhuc in vinculo est veteris debiti, his verò commemoratis, mox exiit omni fæce peccati: ita quando benedicendæ verbis cœlestis creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione summi nominis consecrentur, substantia illic est vini: post verba autem Christi corpus, & sanguis est Christi. Quid mirum autem est, si ea, quæ verbo creare potuit, possit creata conuertere? immo iam minōris videtur esse miraculi, si id, quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia & inuisibilia voluntatis imperio suscitare: cui facile fuit hominem de limi materia figuratum, imaginem etiam suæ diuinitatis induere: cui promptum est eum rursum reuocare de inferis, restituere de perditione, reparare de puluere, de terra in cœlum leuare, de homine angelum facere: corpus humanum conforme corpori claritatis suæ reddere, & figmentum suum in Regni sui consortio sublimare, ut qui corpus nostræ fragilitatis assumpserat, nos in corpus suæ immortalitatis assumat. Ad quam gloriosam resurrectionem pijs vos operibus præparare dignetur qui regnat in secula sæculorum Amen. Hæc Eusebius Emisenus hom. quinta de Paschate.

Folio 216. a. versu 36. post indicat. adde. Apparet etiam ex Clemente, qui negat à certis hominibus, oblationes aliquas

aliquas accipiendas esse. Lib. 3. constitut. Apost. cap. 8. & lib. 4. cap. 6. & sequentibus.

Fol. 361. a. 19. post Romanos. Et aliquot sæculis ante Clemens Petri successor se propter infideles, inquit, ad Ecclesiam ire non potest, domi cœtus congregabis o Episcopo. Non enim locus sanctificat hominem: Sed homo locum. Lib. 8. constitut. Apost. cap. 40.

Fol. 304. b. 14. post superandas. Adde. Accidit autem, ut cum hæc tertia editio Antuerpiensis iam esset sub prelo, venires in manus nostras Hortulus animæ, quem pueri legebamur Parisijs, ante annos quadraginta tres typis excussus, in quo illas ipsas interrogationes quæ sunt à nobis ex Anselmo paulò ante productæ, vidimus quas etiam habebant fratres diui Francisci de obseruantia, in cœnobio Tridentino in linguam Italicam translatis, vnde cuius perspicere licet, qui mos fuerit in Ecclesia Dei tum etiam obseruatus, quodq; morti proximi, non alia in re, quàm in Christi passionis & mortis merito, suam omnem spem & fiduciam, ut collocarent, admonerentur.

Fol. 82. a. 4. post ex corpore. Qua de re sic ab Eusebio Emisseno scriptum legimus. In Iordanis alueo aquas omnibus gentibus ad salutem humani generis suo baptisinate consecrauit: eas enim ille omnibus aquis purior, non tam sanctificandus, quàm sanctificaturus intrauit. Quem sequutus Leo.

Fol. 111. a. 12. post à gloria. Præclare dictum est ab Eusebio Emisseno. Non cogites nec intra te dicas: quomodo aut quo ordine hoc fieri potuit? Diuina opera non discutienda sunt, sed credenda. Non te confundat, nec trepidum faciat rerum nouitas. Sed sufficiat tibi omnipotēs auctoritas: Sed sit pro luce rationis magnipotentis conditoris. Non caueris, si non subiaceat sensui tuo ordinationum cœlestium magnitudo: excedit diuini opificij dignitas, humanæ mentis angustias. Quid sibi speciale, quid proprium reseruaret incomprehensibilis illa maiestas, si semper comprehendere posset sapientia hominum, altitudines cœlestium secretorum? Quisquis ergo ille es qui obscurorum profunda, nõ fide, sed curiositate rimaris, hoc potius insinua cordi tuo, ut diuinas dispensationes, quãto difficilius inuestigare videris

Hom. 1. de Epiph.

De Symbolo Hom. 1.

deris, tanto reuerentius admireris. Quid haberent superna pretiosum, si nostræ familiariter scientiæ subiacerent: Et ideo quãto minus capis operis intellectum, tanto magis dispensatoris mirare consilium. Et iterum: Ne dicas, illud possibile est, illud fieri non potest, quia qui te magna credere iussit, omnipotens est. Diuinis rebus admiratio adhibenda est, non credulitas abneganda. In omnipotentem te credere confirmas, sed si de factis eius dubitas, imbecillitatem omnipotentis accusas.

Fol. 267. b. 39. post clericorum. Similiter Eusebius Emissenus de Epiphania sermone 5.

Fol. 112. a. 7. post auctoritas. Quomodo solent qui mortiferos herbarum temperant succos, incondito, aut in aliquo mellito poculo, nescientibus propinare, quod gustus mentito suauitate, componunt virus amaritudinis, obscurant fraude dulcedinis. Prouocat prius odor poculi, sed præfoecat infusus sapor in venis, mel est quod ascendit in labia, fel est, quod descendit in viscera: Sic isti sub specioso scripturæ & Euangelij titulo, suum legentibus virus, & fel propinant. Mel est, quod ascendit in labia, scriptum & Euangelij nomen: Fel & virus pestilens est, quod in viscera descendit, scripturæ prauus intellectus.

Fol. 113. a. post charitatis est. Item alio loco. Curramus dum lucem habemus, nec prætereuntia salutis tempora negligamus. Hinc extinguamus mortem moriendo peccatis: hic vitam vitæ meritis comparemus. Quæ verba etiam apud Eusebium Emissenum reperiuntur. Qui dicit etiam alibi: Iusti resurrecturi sunt, ut percipiant, quæ meruerunt.

Fol. 422. a. 32. post diffunditur. Idem & Eusebius Emissenus catholica interpretatur, id est, per vniuersum orbem gratia coruscante diffusam.

Fol. 340. pag. 2. post veritas, vers. 9. Præclare scriptum est ab Eusebio Emisseno. Fides religionis catholicæ, lumen est animæ: ostium vitæ: fundamentum salutis æternæ. Quicunque hac derelicta velut pessimum ducem, proprium sequitur intellectum, quicunque per sapientiæ suæ sensum ad mysteriorum cœlestium, se putat posse peruenire secretum, si facit, quomodo si absque fundamento ædificet domum, aut si prætermisso ostio, velit introire per tectum, vel

Homil. proximè sequenti.

Ex Eusebio Emisseno de Epiph.

Eusebius Emisseno de Epiphania.

Hom. 2. de Symbolo. Ibidem.

Ibidem.

Li. 3. cap.
ultimo
constituit.
Apost.

si nocte sine lumine inferat gressum, totum se clausis oculis virgeat in profundum.

Fol. 133. b. 12. post. fructum fuisse. Primus igitur natura pontifex, & unigenitus Christus, qui non sibi ipse honorē arripuit, sed constitutus est à patre, qui propter nos factus homo, & spirituale sacrificium offerens Deo & patri suo, ante passionem nobis solis præcepit hoc facere, quanquā presentes nobiscum essent alij, qui ipsum crediderant. Sed non omnino omnis qui credit, continuo sacerdos est, & pontificiū consequitur honorem. Post autem assumptionem ipsius, nos oblato secundum eius ordinationem sacrificio puro, & incruento, constituimus Episcopos.

fol. 153. b. 15. post acceptant. Ut rectè dictum sit ab Anselmo, cum Deum alloquitur. Ex naturali bonitate tua in infinitum pronior es, ad exaudiendum, quantum in te est, quam nos auidi ad roganum.

in libro de
mensura-
tione cru-
cis.

ΔΙΣΤΙΧΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΤΩΝ ΚΑΘΟΛΙΚΩΝ ΓΙΣΤΕΡΩ
ΚΑΤΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΙΟΣ.

πιστεύειν, τ' ἑξωμολογήσασθαι ὅτι πάντες ἀνάγκη,
τοῦτο ὅτι οἱ οὐσίως εἰς βίβλος ὅλων συνιέντες.

TAUCTORVM, QVINON IN PRIORIBVS EDITIONI- bus, sed in hac nouissima citantur, Catalogus.

Antonius Archiepiscopus Flo- rentinus.	Macarius Episcopus.
Angelus volitarius.	Pacianus.
Aristoteles.	Paulus Molanus.
Clemens Romanus diui Petri successor.	Plato.
Dorotheus.	Plutarchus.
Decreta decretales.	Rabini.
Eusebius Emisenus.	Ricardus de media villa.
Franciscus Torenfis.	Stephanus Brulepher.
Gaudentius.	Suetonius.
Haymo.	Seneca.
Horatius.	Thoma Vvaldensis.
	Theophilus.
	Urbanus Papa.

Exemplar ad nos missum, ab ipso auctore nouissimè re-
cognitum & auctum, ad verbum quidem imitati sumus,
& quasdam in margine annotationes, & quandam ad-
ditionem post diui Cypriani libro primo, epist. vndecima,
de virginibus Deo dicatis sententiam. De impedimentis
Matrimonij explicatam, quæ sic incipitur. Eodem modo
& Augustinus, &c. vsque ad vitrum autem dispensari, du-
rat quæ à quibusdam in vltima Parisiensi, & nostra editio-
nibus additæ fuerunt, hic easdem ipsius Auctoris consilio
omissimus. In his erratis corrigendis, primus nume-
meras folium, & secundus lineam eam, in
qua erratū est. Litera autem a prio-
rem pag. b. secundam f. fol.
& m. marginem
designat.

M m m 2 Fol. 4.

Fol. 4. a. 18. passionum f. 6. a. 2. meritum f. 7. b. 10. post no
bis adde precium f. 9. b. 28. nominibus f. 10. b. 4. illud f. 11.
a. 8. post quia adde quod f. 11. a. 36. Christus f. 11. b. 6. in eo
& de eo gloriaris f. 12. b. 27. cuius f. 13. a. 18. conamur f. 13. a
35. res. 13. a. 36. pro crucis quam signum vitale vocat im
pressionis ponatur moris huius cruce signandi, signique
vitalis vocat impressionem Clemens divi Petri successor,
lib. 8. constituit. Apostol. cap. 16. f. 13. b. 9. crucis f. 14. b. 13.
quemadmodum ex his f. 19. b. 10. illi f. 24. b. 12. ex f. 24. b
25. sed & Christus f. 35. a. 23. cum f. 37. b. 19. Novatiano f.
43. b. 13. sibi soli placet f. 44. a. 10. perfecta f. 45. b. 11. Sed isti
f. 45. b. 15. In illa est f. 47. b. 9. Flavianus f. 56. b. 10. quæ f. 61
b. 18. paulatim f. 61. b. 38. dissimili f. 67. a. 22. ordinatione f.
70. b. 10. ab Episcopo & loco f. 72. b. 36. extrema f. 73. a. 28.
asse f. 75. a. 10. quam ad excitatam tempestatem f. 75. a. 22.
fideles f. 75. a. 32. alter alterius f. 78. b. 3. preteritorum f. 81. a
35. esse f. 83. 10. per aquam f. 83. a. 17. participes fieri f. 84. b
7. mentem puriorem f. 84. b. 10. nonnunquam f. 84. b. 34.
digne f. 86. b. 6. quod f. 87. a. 10. paruulis f. 88. a. 29. cos fide
les f. 90. a. 14. mundus f. 94. a. 27. ociosus f. 102. 25. asseve
ranter f. 107. b. 39. recidit f. 108. a. 5. cecinit f. 110. a. 23. ~~qua~~
~~edunt~~ f. 110. a. 31. reiecerunt f. 120. b. 35. quorsum f. 121. a. 29
sacramentum f. 122. a. 35. in anigmate f. 128. b. 37. inhumat
us f. 137. b. 34. lucidius f. 138. a. 25. rationalis f. 139. b. 4.
Christi f. 140. b. 13. commorati f. 152. b. 32. celebratum f. 156
b. 12. vbertimus f. 157. a. 30. sumus f. 160. b. 24. continentur
f. 162. a. 5. xieruus f. 162. b. 14. propitiatio f. 162. b. 29. nos fol.
162. b. 39. remansit f. 163. a. 2. ut qui f. 163. a. 4. congregabimus.
f. 163. b. 21. suis f. 164. a. 19. post & pone in vno f. 165. a. 37.
genere intelligi f. 168. b. 34. ita f. 169. b. 21. datur illi f. 183. a. 11.
Cacangelium folio 184. b. 67. ~~184. b. 67. 184. b. 11.~~
inuitantur folio 185. b. 35. constat f. 186. b. 3. pone ordo Sacra
mentum f. 189. a. 20. pone quam sui similem f. 190. b. 3. inui
tis f. 192. a. 9. auersandus f. 193. a. 6. pro si pone sin f. 195. a. 12.
descendam & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me,
opere compleuerint, an non est ira ut sciam f. 195. b. 33. da
bis autem f. 200. a. 31. visibili f. 204. a. 21. deuincas f. 210. a
21. fungatur f. 214. a. 24. sancte f. 220. b. 6. vitia f. 225. a. 13. cla
ritatem f. 229. a. 14. indigentia f. 232. b. 24. p regnare f. 252.

a. 17. honoratiorem f. 253. a. 39. doctores f. 257. b. 18. post ad
de illi f. 26 a. 32. legislatori f. 261. b. 39. pro vita via f. 270. b. 6
inchoata f. 274. b. 16. Deo f. 277. b. 11. severum f. 278. a. 19. iu
stun f. 279. a. 39. iustum f. 281. a. 19. habentibus f. 281. a. 20. lu
cernæ f. 282. a. 19. deleatur in f. 305. a. 5. pscidens f. 306. a. 24.
viroque f. 307. b. 20. remuneramur f. 308. a. 16. dignatur f.
308. a. 27. laudabili f. 309. a. 25. commentariis f. 311. b. 45. Ori
genis f. 314. a. 6. perfectio f. 314. b. 2. commonitos 6 fol. 447
a. 37. sacrilegio a. 6. chismatis f. 449. b. 24. monenti f. 315. a. 20.
inexperientiam f. 317. b. 39. quandam f. 324. a. 6. vocationi.
f. 325. a. 8. auferte f. 329. a. 14. seculi b. 17. molestæ f. 331. a. 11. fe
stos f. 332. a. 4. parte b. 8. eis 331. a. 34. episcopis & pastoribus
f. 334. a. 13. calamo f. 335. b. 5. aletur f. 340. b. 33. immunis f. 341
a. 22. rationes f. 350. a. 37. assentiamur f. 347. b. 12. impietatis.
348. a. 33. ctenenta f. 349. b. 5. triduanum f. 353. a. 27. cuius f.
360. b. 30. orari f. 362. b. 22. sanum eorum f. 365. a. 2. possit pro
hib. f. 369. b. 9. ecclesiæ 12. de Zenone f. 370. a. 9. aliquanto
ante f. 371. b. 19. in redundat f. 375. a. 34. flagitiis f. 377. b. 1
sequi f. 377. b. 17. inuenio definitum in margine, alq. oratio
nis duæ f. 379. a. 14. pertractata f. 383. a. 12. ieiunia f. 385. a. 33. e
pitome f. 386. b. 1. ieiunij 386. b. 21. redigit f. 388. b. 3. in simu
labantur f. 389. a. 2. illicitis 389. a. 8. verus, redundat 30. iusto
f. 390. b. 23. iniuius f. 395. a. 39. quos ab f. 395. a. 21. perfectam b
20. remuneratus 25. munerum f. 399. a. 35. tantum in illis f. 399
b. 2. quo ad 400. b. 5. reitunare f. 405. a. 37. angustior f. 407. a
37. pscidentia 407. b. 19. nihili sunt 28. ignorant f. 409. b. 12.
redundat quit 28. incedere 16. patrum f. 410. b. 35. episcopos
f. 412. a. 2. adijcieti 413. b. 15. contentiosus 2. cur Iacobus
f. 414. a. 23. stabili f. 416. a. 38. iniuita f. 419. a. 10. & aures fol.
419. b. 29. ecclesia f. 420. b. 10. aliqua f. 420. b. 19. est verbum
veritatis f. 422. a. 25. pro fidem pone animam f. 422. b. 25. pro
pestilentia, petulantia f. 423. b. religionis que f. 424. a. 10. re
linqueret f. 424. a. 31. putum f. 425. a. 14. profectum tructum
que f. 425. a. 21. pscipitis f. 426. a. 19. bene intelligitur f. 427
a. 14. transueris f. 427. a. 35. interpretationis f. 427. b. 37. hâc
f. 430. b. 31. hac f. 434. a. 5. consolatio in Christo f. 439. a. 31.
quamcumque f. 439. b. 24. ibi ciuitas Hierusalē f. 439. b. 28.
elaborate f. 441. b. 33. tantam doctrinæ f. 442. a. 12. ignorati
f. 443. a. 30. mortuos f. 443. b. 2. laboraret f. 443. b. 39. pscedit
fol.

fol. 445 b villa f. 447 a 4 tolerate f. 447 a 15 sacerdotem.

In Additionibus.

In Epistola ad Lectorem a 11 Auctore Reuerendiss. Cardinale Vermienſi & 10 doctrinam b 33 meritorum virtutes f. 2 b 3 illum autē conuenit dispensare 23 forte pro Cyrillus legi debet Clemens f. 1 b 11 pro viuant, viuat. 15 pro ille, illa 18 dolorum materia f. 5 b 23 *omnino*. 810v. 6 b 23 temporalibus 8 b 4 si propter 31 omnipotentia.

In Margine.

fol. 3 a Mal. 4 f. 6 a 1 Pet. 2 f. 6 b. 1 Corinth 1 f. 4 a passionum f. 10 a Cor 11 f. 10 b Matt. 26 f. 47 b Actione 1 f. 11 b 2 Cor. 4 f. 12 b 9, Cor. 6 f. 128 b hostia f. 129 quotidianam f. 135 a Rom. 6 f. 165 a pro quem, qui hom. 41 & 80 f. 171, b hom. 24 innumo. f. 183 b cum autem Esaias ca. 66 f. 192 a Cyprianus in tract. de simplicitate prelatorum, pro eo ponatur vbique de unitate ecclesie f. 196 a 2 Cor. 6 f. 210 b 1 Cor. 7 f. 247 b Luc. 14 f. 251 mane orandum f. 252 b apoc. 12 f. 258, a Luc. 12 f. 260 a Mat. 21 f. 276 b de diuinis no. c. 4 f. 298 b, Rom. 1 2 3 4 2 f. 324 b Hiero. in Amos ca. 2 f. 329 a Psal. 117 f. 331 a Augustinus lib. 10 de ciuit. Dei cap. 4 f. 354 a Psal. 129 f. 358 b Rom. 14 f. 363 a cap. 58 f. 366 b Aug. li. de ciuitate Dei cap. 4 f. 354 a Psal. 119 f. 358 b Rom. 14, fol. 363, cap. 58 folio 366 b Augustinus libro primo de Ciuitat. Dei capite 27 Ecclesiasticæ historiæ libro 9 capite. 9, f. 367 a Sanctorum nominibus homil. 28 f. 392 a epist. 82 f. 394 a vnus f. 398 a 1 Reg. 7 f. 426 a item tract. f. 436

a, Matt. 6 f. 446 a 2 Regum 24 f. 439, In margine ponatur hæc illius Catholicę in Anglia regnę Marie Regis Philippi coniugis tempore

scripta fuerunt.

F I N I S.

